

అమృతాంజన మను స్థదామృతము ప్రతియింట నుండదగినది

దుస్వప్నములు

తాను ప్రయాణమునకు పట్టుకొని పోయెడి వస్త్రాధికము భూమియందు పడుట, కి తినవార్తలను, భయవార్తలను వినుట, శుష్కము మారు తగులుట, నీరసముగనుండుట, భోజనముజేసివెళ్ళుచుని నిర్బంధించుట, ప్రయాణమువెల్లినప్పుడు పనుకకుపిల్చుట, పీచ్చివాడు, శత్రువు, ఘాతుకుడు, దుష్టుడు, బోడివాడు, దిగంబర, సన్యాసి, దొంగ, తైఱాభ్యంగుడు, మలినడు, జాతిభ్రష్టుడు, త్రాడు కేతిగా కలవాడు, గర్భిణీస్త్రీ, వంశ్య, నల్లయెద్దు, పాము, కప్ప, చెవులపిల్లి, పంది, తొండ, తోట, మలిన వస్త్రములు, ఎముకలు, ఊక, అమేధ్యము, రాళ్లు, ఉప్పు, చూస, తెలకపిండి, నువ్వులు, మినుములు, రోపనము, పుట్టిగ, ధూమాగ్ని, ప్రత్తి, యెట్టిని పువ్వులు, చెల్లుము, గోక్షుతము, నపుంసకుడు, ఈ శకునములు కార్యప్రతిబంధకములు.

సుస్వప్నములు

మేడియును, పర్వతమును, రథమును, గజమును ఎక్కినట్లు, గుఱ్ఱమును, ఆందోళికమును చూచినట్లు, ప్రభువుతో మాట్లాడినట్లు, చంద్రనూర్పులను చూచినట్లు, అమేధ్యములో పడినట్లు, తెల్లని వస్తువుల చూచినట్లు, తనకు వివాహమైనట్లు, శరీరపరిపక్వము సమస్తమైతయినట్లు, అలంకారములు ధరించినట్లు, తాను మృతిచొందినట్లు, సలములు పుష్పములు ఒకరికిచ్చినట్లు, విద్యాభ్యాసము చేసినట్లు, తాను గంగాస్నానము చేసినట్లు, దేవతలను గోవులను ఎడ్లను రక్తమును చూచినట్లు, పరులగృహము కాలినట్లు ఇత్యాది స్వప్నములు గలిగిన కుశము ద్రవ్యలాభము గలుగును.

దుస్వప్నములు

సర్పము మొదలయిన క్రూరజంతువులు, నువ్వులు, సూర్యుని, ఆముదము, ఎముక, పత్తి, నిప్పు, ఇనుము, మురికినీళ్లు, పడినగృహములు చూచినట్లు, సముద్రముం దున్నట్లు, జలమస్యమం దున్నట్లు, బురదయందు మునిగినట్లు, శ్మశానమున అవయవములు ఖండించినట్లు, ప్రవాహమున కొట్టుకొని పోయినట్లు, మృతివార్త విన్నట్లు, అనకుటుంబములో చనిపోయినట్లు, గ్రహాస్పర్శ చూచినట్లు, విధవను చూచినట్లు, తనకు రోగమువచ్చినట్లు, వైద్యునిచూచినట్లు, బొంబున పడినట్లు, ఇత్యాది దుస్వప్నములయొక్కేని దరిద్రము, ద్రవ్యహాని, ఆపదయును కలుగును. తెలివినవచ్చినపిమ్మట నొక మహామంత్రము ౧౦౮ సార్లు ఉచ్చరించినయెడల ఆదోషము పోవును. “సహస్రపరమాదేవి” అను మహామంత్రమును ఉచ్చరించి పచ్చనిగరిక తీసికొనివచ్చి యీమంత్రోచ్చారణచేసి తనశరీరస్సందంబు ధరించుకొని గజేంద్రమోక్షముమైనను, పంచాక్షరీమహామంత్ర మైనను, నారాయణాష్టాక్షరీ మంత్ర మైనను, జపము చేసినట్లయిన దుస్వప్న దోషము నివారణమై పోవును.

గండపురుషుని

గండపురుషుడు కార్తిక-ఆషాఢ-ఫాల్గున-వైశాఖ మాసములయందు ఆకాశమునను, హస్త-భాద్రపద-చైత్ర-ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ-క్రావతి-మార్గశిర-పౌషమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజస్వల-ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు శాంతి కలిగినయెడల గండపురుషుడు భూమియందుండేనేని గోపత్రాబల్య మగుటచే విశేషశాంతియవలెను. మిగతకాలములో దోషముసామాన్యము.

వార నుర్బుహారములు

ఆ సూర్యుడు మంగళ గురు శుక్ర కని
 ఘన ఘన ఘన ఘన ఘన ఘన ఘన ఘన ఘన ఘన
 ౨౩ - ౨౪ - ౧౩ - ౧౪ - ౩ - ౪ - ౧౫ - ౧౬ - ౧౭ - ౧౮ - ౧ - ౨

౩-౨౪-౪౩-౪౪ ౨౩-౨౪-౧౩-౧౪-౩-౪

బల్లి పాటువలన గుంభమిచ్చెడి శుభాశుభములు

శరీరస్సన్న-వలహము, ముఖమునందు-బంధుదగ్గనము, కనుబొమ్మల సమము-రాజానుగ్రహము, పైపెదవిని - సునవ్యయును, క్రిందిపెదవిని సునవ్యయును; ముక్కు-వివర-రోగము, పడిచెవియందు-చీర్ణాయాపు, ఎడమ చెవియందు-వర్తకలాభము, నేత్రములయందు-వైశు, గడ్డమున - రాజదండనము, కోటియందు-సయ్యము, కంఠమున-శత్రుహాని, - తుడిభుజున-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజమున-స్త్రీసంగమము, పడిముంజీతియందు-కీర్తి, ఎడమ ముంజీతియందు-రోగము, సునయగ్గయున-రోగము, ఉడరమున-ధాన్యకాభము, హస్తమున నాశ్రియందు-సంతానము, ప్రక్కలందు-సుఖము, పాదములయందు-ప్రసూతి, లీపున-పుణ్యము, గోళ్లయందు-సన్వయము, లింగమున-దారిద్ర్యము, జుట్టుహొనను-నృత్యపు, ఈప్రదేశములయందు తొందర ప్రాకనము సల మిచ్చె యని తెలియునది.

సూర్యునియమై తిక్కాదిగండములు

అమావాస్య (పరిపక్వలయొక్క సంధియందును, పంచమి పుష్కలయొక్క సంధియందును, దశమి ఏకాదశలయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమాప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము పిన్నగండ మనబడును. కిటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, పృథ్వికగ్ధములయొక్క సంధికాలమందును, హిసమేషములయొక్క సంధికాలమందును, అరగడియకాలము లగ్నగండమనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్రేషా మూలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తిగా శాంతి జరుగవలెను. గుప్తనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విస్మయముగా చేయవలెను. గండప్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

తామర తైలము:—తామర, తీట, దురద మొదలగువాటికి మంచునుందు

డబ్బీ 1-కి వెల అణాలు 0-6-0 మాత్రమే. డబ్బా 1-కి రూ 4-0-0 మాత్రమే

అమృతాంజనమునకు సాటి వేరొకటి లేదు

ఆనందాదియోగములు

అమృతాంజనము

డిపోవారి

దివ్యోపధములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	మహారాజు
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	ఆనూ	ఉషా	శ	ఆనందః-ద్రవ్యలాభః
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః-విఘ్నః
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	త్రే	ఉభా	ధూమ్రాక్షః-హానిః
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః-కార్యసిద్ధిః
మృ	ఆ	హ	ఆ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః-సంవృత్యః
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధాన్యః-విఘ్నః
పున	పూ	స్వా	మూ	త్రే	ఉభా	కృ	గర్భః-రాజ్యలాభః
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః-లక్ష్మీలాభః
ఆశ్లే	హ	ఆనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	వజ్రః-కలహః
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరః-మరణం
పూ	స్వా	మూ	త్రే	ఉభా	కృ	పున	చంద్రః-రాజ్యలాభః
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం-కార్యసిద్ధిః
హ	ఆనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః-శ్రీలాభః
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం-కార్యహానిః
స్వా	మూ	త్రే	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం-భోజనలాభః
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాదః-ద్రవ్యనాశః
ఆనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆ	హ	మృత్యుః-హానిః
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కారణం-కార్యహానిః
మూ	త్రే	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః-కార్యసిద్ధిః
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం-శుభకార్యసిద్ధిః
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	ఆనూ	అమృతం-ప్రీతినోపం
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం-భోజనహానిః
త్రే	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా-అపదం
ధ	రే	రో	పు	ఉ	విశా	పూ	సుతంగః-వృద్ధలాభః
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	ఆనూ	ఉషా	రాక్షసః-శ్లోకం
పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	నరః-దుర్వార్తాశ్రయం
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	త్రే	శ్చిరః-కార్యసిద్ధిః
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః-అతిశయలాభః

దంతమాన్యము, పండ్లుతోముటకు	0	2	౧౦
జీర్ణరసాయనము మాత్రలు, అశీర్ణమునకు	1	4	౧౦
దంతశూలహరి, పండ్లపోటుకు	0	8	౧౦
వజ్రపళికలు, ధాతుపుష్టికి	1	0	౧౦
జ్వరహరి, జ్వరములకు సీసా 1-కి	0	12	౧౦
మూలశంకు తైలము, డబ్బి 1-కి	0	12	౧౦
తేలుమందు, తేలు కాటుకు సీసా 1-కి	0	8	౧౦
నేత్రాంజనము, కంటివ్యాధులకు	0	6	౧౦
కలరామాత్రలు, వాంతిభేదులకు	0	4	౧౦
గజ్జకీతైలము, గజ్జ చుండులకు డబ్బి 1-కి	0	8	౧౦
వాముకర్పూరము సీసా 1-కి	0	6	౧౦
కేలకు మందు సీసా 1-కి	0	4	౧౦
తామరతైలము, తామర, తీటకు	0	6	౧౦
కుమ్భకు తైలము డబ్బి 1-కి	0	4	౧౦
సురతిద్రావకము సీసా 1-కి	1	0	౧౦
కఫహరి శీతగట్టు దస్తలకు	1	4	౧౦
కఫహరిమార్జము, దస్త ఉబ్బసములకు డబ్బి	0	8	౧౦
వాయుపుష్పాట్టుకు మందు	1	0	౧౦
సుందరితైలము, ముఖకాంఠికి	0	8	౧౦
పగుళ్ళకు తైలము, శీతపగుళ్ళకు	0	6	౧౦
కర్ణశూలహరి, చెవిపోటుకు	0	6	౧౦
జాలాబిమాత్రలు, వలబద్ధమునకు	0	8	౧౦
జంతువాతహరి, ఎమిడికిలకు	0	8	౧౦
కుసుమారిమాత్రలు, కుసుమవ్యాధులకు	1	0	౧౦
మోహినీతైలము, వెండ్రుకలు పెరుగుటకు	0	12	౧౦
రోమహరి, వెండ్రుకలు ఊడుటకు	0	8	౧౦
ఉబ్బసమునకు మందు సీసా 1-కి	1	0	౧౦
కస్తూరిమాత్రలు, పెద్దవి, మంచివి 59-కి	0	10	౧౦
సుఖిభోగి మాత్రలు	1	0	౧౦
సుఖిభోగి తైలము, పుండ్లకు	1	0	౧౦
విరేచనములకు మాత్రలు డబ్బి 1-కి	0	8	౧౦
గ్రహణిమాత్రలు డబ్బి 1-కి	0	8	౧౦
శిరోవేదన మాత్రలు, తలనొప్పిలకు	0	12	౧౦
నెగకు ద్రావకము సీసా 1-కి	1	0	౧౦
ఆదిపచ్చి కాన లేక జున్ను తులము 1-కి	8	8	౧౦
గోరోచనము మొదటిరకము	10	0	౧౦
కుంకుమపువ్వు	4	0	౧౦
పచ్చుకర్పూరము	8	0	౧౦
,, రెండవరకము	1	0	౧౦
రసకర్పూరము	0	10	౧౦

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రతిచంద్రమాసాదిని ప్రచురింపబడును

సంవత్సర చందా 6-0-0 అర్ధసంవత్సరము 3-0-0 విడిపత్రిక 0-10-0

సచిత్ర మాసపత్రిక - ప్రతిసంచికయందును 3, 4 రంగులపటములు కలిగి ఇతరచిత్రపటములతో ప్రచురింపబడును. వాఙ్మయము, చిత్రకళలు, గానము, కథలు, నాటకములు మున్నగు అనేక విషయములతో ప్రతిమాసమునను 200 పుటలు కలిగియుండును.

మేనేజరు, భారతి.

తపాలపెట్టె నెంబరు 212 మద్రాసు.

అమృతాంజనము వాతనొప్పిలకు వజ్రాయుధము

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి కిక్కి ఘడియలు ఘంట ౧ నిమిషం 3౦.

వారము	పగటి ముహూర్తములు	వారము	రాత్రి ముహూర్తములు
లు	ఆది సోమ మంగళ బుధ గురు శుక్ర శని	లు	ఆది సోమ మంగళ బుధ గురు శుక్ర శని
౧	ఉద్యో అమృ రోగం విషం ఉద్యో రోగం విషం	౧	శుభం రోగం జ్వరం లాభం సుఖం అశు విష
౨	లాభం విషం ఉద్యో అమృ విషం జ్వరం అమృ	౨	అమృ లాభం ఉద్యో రోగం రోగం జ్వరం ఉదా
౩	విషం ఉద్యో జ్వరం శుభం జ్వరం అమృ జ్వరం	౩	జ్వరం ధనం కలహం విషం కలహం కలహం శుభం
౪	అమృ లాభం లాభం ఉద్యో లాభం కలహం ఉద్యో	౪	రోగం ఉద్యో లాభం ఉద్యో లాభం లాభం అమృ
౫	శుభం జ్వరం అమృ రోగం అమృ లాభం శుభం	౫	కలహం రోగం రోగం శుభం ఉద్యో శుభం కలహం
౬	ధనం అమృ ఉద్యో శుభం విషం సుఖం లాభం	౬	లాభం అమృ లాభం లాభం జ్వరం ధనం రోగ
౭	అమృ ఆదా విషం ధనం కలహం ధనం ధనం	౭	ఉద్యో విషం ఉద్యో ధనం లాభం అమృ అమృ
౮	విషం ధనం లాభం అమృ జ్వరం అమృ లాభం	౮	రోగం జ్వరం ధనం లాభం ఉద్యో విషం లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశసాసములయం దుండునపు డిచ్చుచుండెడి గోచారశలములను తెలియజేయుచుక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవి:	స్థానచలనం	భయ:	సంపత్	మానభంగం	భయ:	శత్రుక్షయం	దేహసీడ రోగ:	భయ:	లాభ:	ఆరోగ్యం	వ్యయ:	
చంద్ర:	సౌజన్యం	వ్యయ:	లాభం	రోగం	కార్యనాశ:	ధనం	లాభ:	వ్యయ:	వ్యాకుల:	లాభ:	సుఖం	దుఃఖం
శుభ:	భేద:	వ్యయ:	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభ:	కలహ:	భయ:	వ్యయ:	చలనం	లాభం	రోగం
బుధ:	బంధ:	లాభ:	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోష:	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయ:
గురు:	గమన:	ధనలాభ:	ఆపత్	నాశనం	సంపత్	క్షేత్ర:	ఆరోగ్యం	హాని:	ధనాగమనం	హాని:	సంతోషం	సీదా
శుక్ర:	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభ:	మానహాని:	క్షేత్ర:	భయం	ధనలాభ:	హాని:	సౌఖ్యం	లాభ:
శని:	అధల:	హాని:	సంపత్	మక్షిరోగం	బుభుక్ష	లక్ష్మి:	రాజపండు	దుఃఖ	రోగ:	బాధ్యం	లాభ:	క్షేత్ర:
రాహు:	భయ:	కలహ:	సౌఖ్య:	మానహాని:	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	వృత్త్య:	సంతాపం	కలహం	లాభ:	హాని:
కేతు:	భయ:	విరోధ:	సుఖం	మానహాని:	ధనక్షయం	సుఖం	క్షేత్ర:	హాని:	కలహం	విరోధం	ధనాగమ:	హాని:

జీర్ణసాయనము

26 మాత్రల డబ్బీ వెల రూ 1 4 0.

అజీర్ణమువలన భుజించిన నస్తువులు రక్తమునకు సరిగా మారవు అజీర్ణము మిగిలిన రోగములకు కారణము. దీనివలన జీర్ణకోశములందు రసస్రావము క్రమముగ గలిగిదుర్బల మేర్పడి ఆయువు క్షీణించును.

1. ఆకలి లేకపోవుట, 2. అగ్నిహింద్యము, 3. వలబద్ధము, 4. కడుపులో హల, 5. అరుచి, పులికేపులు, 6. వికారము, నుండెలలోను రొమ్ములోను మంటబడుట, 7. రలనొప్పి, రలదెమ్మ, 8. చిక్కిపోవుట. 9. జ్వరము, 10. పన్ను పూసమీదకు ప్రక్కనుగూళ్ళలోను పోటు, ఆయాసము మొదలగునవి : ఈ గుణము లన్నియు నొకసారియే కనబడుతున్నను అజీర్ణము వీటికి ప్రధానకారణము. అజీర్ణలక్షణములు కనిపించిన వెంటనే జీర్ణసాయనము మాత్రలను నేపించిన జీర్ణకై పొచ్చును; వలబద్ధము మానును. రక్తము పుష్టిజెందును. ఆకలి పొచ్చును.

అమృతాంజనము డిపో, 6 తంబుకెట్టివీధి, మద్రాసు.

జ్వరహరి

సీసా 1-కి వెల రూ 0-12-0 వి. పి. సహా రూ. 1-0-

జ్వరము శరీరమునంద రక్తభేదము రక్తిగతి భేదము వలన జ్వరములుగును. సాధారణముగా సీస, గాలి, నల్లము మార్పునలగుచు దేహమునకు గాళివలనను జ్వరము వచ్చును. జ్వరహరిని అయిదు పూటలు నేపించిన వట్టు వినుపుజ్వరములు, చలి, పురాణ జ్వరములు మొదలగు సమస్తజ్వరములు మానును; ఆకలి పొచ్చును; వలబద్ధము మానును; రక్తశుద్ధియగును; కొద్దిదినములు నేపించిన శరీరము యథాస్థితి జేరి ఆరోగ్యము గలిగియుండును.

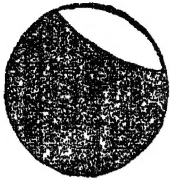
వలయువారు:—అమృతాంజనం డిపో, 6 తంబుకెట్టివీధి, మద్రాసు.

తేక 109 క్రీ.శి.లోడ్డు, పోస్టు బొంబాయి.

అమృతాంజనము దురదను తొలగించును

చంద్రగణము

ఏతత్సంవత్సర క్రావణ శు ౧౫ భౌమవాసరే శ్రవణ నక్షత్రే
దివాభాగే చతుర్థయామే కేతుగ్రస్తముచ్యమానోదయ సోమపరాగః;
కేతుగ్రస్తః ఉత్తరగోళే ఈశాన్యస్పర్శం
నాయవ్యమోక్షః ధూమ్రవర్ణః త్రిపాదాధిక
గ్రాహః మార్యోదయాది స్పర్శకాలః ౨౫-
౩౦ గ్రహణ మధ్యకాలః ఘటికాది మా
ర్యోదయాది ౨౯-౦ సూర్యాస్తమయాది
శుద్ధ మోక్షకాలః ౦-౩౫ ఆవ్యంతే పూర్వ
కాలః ౭-౬

గ్రహచూపలమ్: కాశ్యరాక్ సఫులింద చీన యపనాక్
సూర్యాన్కురుక్షేత్రజాక్, గాంధారానపి మధ్యదేశసహితాక్ దృష్ట
గ్రహక్రావణే, కాంభోజైకశఫాళ్ళ కారదమపి త్యక్వా యథోక్తానిమా
నస్యత్ర ప్రమర నిహృష్ట మమజై ధాత్రికరోత్యావృతా.

అయనఫలమ్: వైశ్యశూద్రాణా మరిష్టమ్; మాహేంద్రమండల
ఫలమ్: మాహేంద్రమండలే గ్రస్తే గ్రహణే చంద్ర సూర్యయోః,
రాష్ట్రం సుభిక్ష మత్యర్థం ప్రజానాంచ శుభంభవేత్.

పర్యఫలమ్: వారుణే సర్వజంతూనాం క్షేమం సస్య సమృద్ధి
ప్రేత్.

ధూమ్రవర్ణ ఫలమ్: దుర్భిక్షం భవతి; త్రిపాదగ్రాసఫలమ్: అనా
శృప్తిః; ముచ్యమానోదయఫలమ్: నృపధాన్య వినాశనమ్.

అస్మిన్ గ్రహణే భోజనప్రత్యాబ్ధికాది నిర్ణయః—గ్రస్తే చం
ద్రేతూదితే తస్య ముక్తిం, దృష్టే తత్రక్రాద్ధ మన్నేన కుర్యాత్.
ఇత్యాదివచన పర్యాలోచనయా రాత్రౌ ముక్త్యనంతరం క్రాంతం
కార్యమ్. నిత్యభోజనమపి శుద్ధ మోక్షనంతరం రాత్రౌ కార్యమ్—

కరణములు—ఇవి ౧౧

బవ, బాలన, కాలవ, తైత్తిల, గరజి, వణిక్కు,
భద్ర, శకుని, చతుష్పాత్తు, నాగవము, కింస్తుష్నుము.

యోగములు—ఇవి ౨౭

విష్కంభము, ప్రీతి, ఆయుష్మత్తు, సాభాగ్యము,
శోభనము, అతిగండము, సుకర్మము, ధృతి, శూలము,
గండము, వృద్ధి, ధ్రువము, వ్యాఘాతము, హర్షణము,
వజ్రము, సిద్ధి, వ్యతిపాతము, వరీయస్సు, పరిఘ, శివము,
సిద్ధము, సాధ్యము, శుభము, శుభ్రము, బ్రహ్మము,
వింద్రము, వైశ్రుతి.

ఆంధ్రపత్రిక

దినపత్రిక

చందా సంవత్సరమునకు	రు. 24-0-0
,, 6 నెలలకు	,, 12-0-0
,, 3 నెలలకు	,, 6-4-0
,, 1 నెలకు	,, 2-2-0

వారపత్రిక

చందా సంవత్సరమునకు రు. 4-0-0

వారపత్రిక సంవత్సరపు తక్కువచందాకు పంపబడదు.

నూతన సంవత్సరాదిసంచిక

దినపత్రిక సంవత్సర చందాదారులకు	1-0-0
దినపత్రిక సంవత్సరపుతక్కువచందాదారులకు	1-4-0
వారపత్రిక చందాదారులకు	1-0-0
ఇతరులకు	2-0-0

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము,

నెం. 7 తంబుకెట్టిపిడి, మద్రాసు.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రతి చాంద్రమాసాదిని ప్రచురింపబడును

ప్రతినంచికయందును మూడునాలుగురంగులచిత్రములు

ఇతర చిత్రములు ప్రచురింపబడును

చందా సంవత్సరము 1-కి రు. 6-0-0

,, అర్ధసంవత్సరము 3-0-0

విడిపత్రిక రు. 0-10-0

మాదిరిపత్రిక గోరువారు 10 అణాలు స్టాంపులు

పంపిన పంపబడును. ఉచితముగ పంపజాలము. మాదిరి
పత్రిక తెప్పించుకొన్నతర్వాత చందాదాల్లుగ చేరినయెడల
ఆసాము మినహాయించుకొని తక్కినసాముమాత్రము
పంపవచ్చును.

మేనేజరు,

భారతి,

తపాలపెట్టె 212, మద్రాసు.

అమృతాంజనము బాముల కన్నిటికి రామబాబువంటిది

[illegible]

బు-ర		వ	
శు			
	గురమేపేబు		రా
	శుమినేశు		
కే	బురమేపేరవి		
గు		శ	

మజచారః	బుధచారః	బలిమబుత్పాద స్తంబు 3 ర. ౨	మృతసోమభా 3 కు. ౨ ర. ౫	బగంశి అశ్వై ౨ మృ. ౧ ౫
శుకశు రోహిగమజు. ౨౬-౪	శుగిబు రేవ కమ. ౨౧. ౨	బాగ అశ్వై 3 వక్రీ బుగ. ౨-3	మృగ సోమభా ౪ కు. 3-౫	బ. ౨ సోమభ్యై 3 శుర. ౧. ౨
మృగ సోహి. ౨ మర. 3-౨	శుకశు అశ్వైగిబుగ. ౨-3	బగి 3 మం అశ్వై ౨ వబుగిర-౪	శుగిర రేవ శుర. ౧	బ. 3 గుం అశ్వై ౪ కు. 3 గ. ౫
శుగి 3 మం రోహి 3 మృ. ౫-౪	శు ౩ మం అశ్వై ౨ బుగిర-౧	గరుచారః నా సి	శుగి 3 మం రేవ ౨ మృ. ౨ ౫-౬	శీనిచారః
బ. ౫ సో రోహిరమృ. ౧-౧౨	శుగి ౧ శు అశ్వై 3 బుగ. ౫-౬-౪	శుక్రచారః	బగి శు రేవ 3 మృ. ౫-౧౨	బగంశి స్వాగి వక్రీ శీనిక-౬
బగం శు మృగగమగ. ౬-౪	శుగిర బు అశ్వై ౪ బుగిర-౧ ౫	శుగి బు ఉభాగ శు. ౨-౪	బరత రేవ కమ. ౪-౨	రామ శేనుచారా
బ. 3 గుం మృగ. ౨ కు. 3-౪	బర అబుధప కారంభగిర-3	శు 3 కు ఉభా. ౨ శుర. 3-౪	బలిమ అశ్వై ౪ మృ. ౨౬-౨	బ. 3 గుం శుర. ౨ శీ. ౨ శేర. ౨

అమ్మతాంజనము ప్రితియింట నుండదగిన దివ్లోషధము

[illegible]

	యను	కు	
	కు ౧ మిథునకు		రా
	బ ౧ వృషభకు		
క	బ ౨ కర్కాటకు		
	కు ౩ మకరకు		
గు		త	

[illegible]

అమృతాంజనము అన్ని నొప్పులకు సిద్ధౌషధము

[illegible]

అమృతాంజనము బాముల కన్నీటికి రామబాణమువంటిది

క్రీధననామ సం॥ ఆషాఢమాస శుభివారాదయః, శాలినాహుతశకం గౌర ౭, కల్యాది శిగ్ర ౨౬, మూణ 1925,

[illegible]

అమృతాంజన మను సిద్ధామృతము ప్రతియింట నుండదగినది

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

కు	బడిగనుకుకుంకి	రా
ర	బుబడింకుంరవి	
కేగు	బిగిమకుంకెగుక్ర	
బు	శకు	

[illegible]

[illegible]

సుజచారః	బడిం అడు మోతుగిర-౫	సుగిం మంపశ్చాదుమబూ-౪	బడిం మండు భాడిబుల-౪	బడి మకుక్త వక్త త్యాకి-౨-౪
శుశామూరసుజు-౨-౪	బుజచారః	శుగిం బుపూభాగిబుల-౪	బడి శుకు భాకబుల-౪	శనిచారః
శుశిశుపూమోగుగి-౨-౪	శుశాన్తనిరబుర-౨-౪	శుగి-౨-౪ శుపూబుల-౪	సురుచారః	శుశిశామోగుగి-౫-౪
శుమగింపూమోతుగి-౪	శుశిశుశేరగిబు-౪	బడి అపూభాడిబు-౪	శుశిశుమం (శుశిశుగి-౨)	బడి శాశినినక్తారంభ-౪
బడి అపూమోశుశి-౪	శుశిశుశేర-౫	బడి మంపూభాకబు-౪	బడి బుశ్చినిరగి-౪	రామశుశేమోచారా
బడి శుపూమోశుశి-౪	శుశిశుశేర-౫	బడి శుకు భాగిబు-౪	శుశిశుచారః	బడి శుశుశిశుశామో
బడి గిబుకు మోగుగి-౪	శుశిశుశేరబుల-౪	బడి శేకు భాగిబు-౪	శుశిశుమం (శుశిశుగి-౨)	శుశిశుశేమోగుగి-౪

తామర తైలము:—తామర, తీట, దురద మొదలగువాటికి మంచిమందు

వెల స్వల్పము!

గొప్పవారిచే వేలకు వేలు యోగ్యతాపత్రములు పొందిన

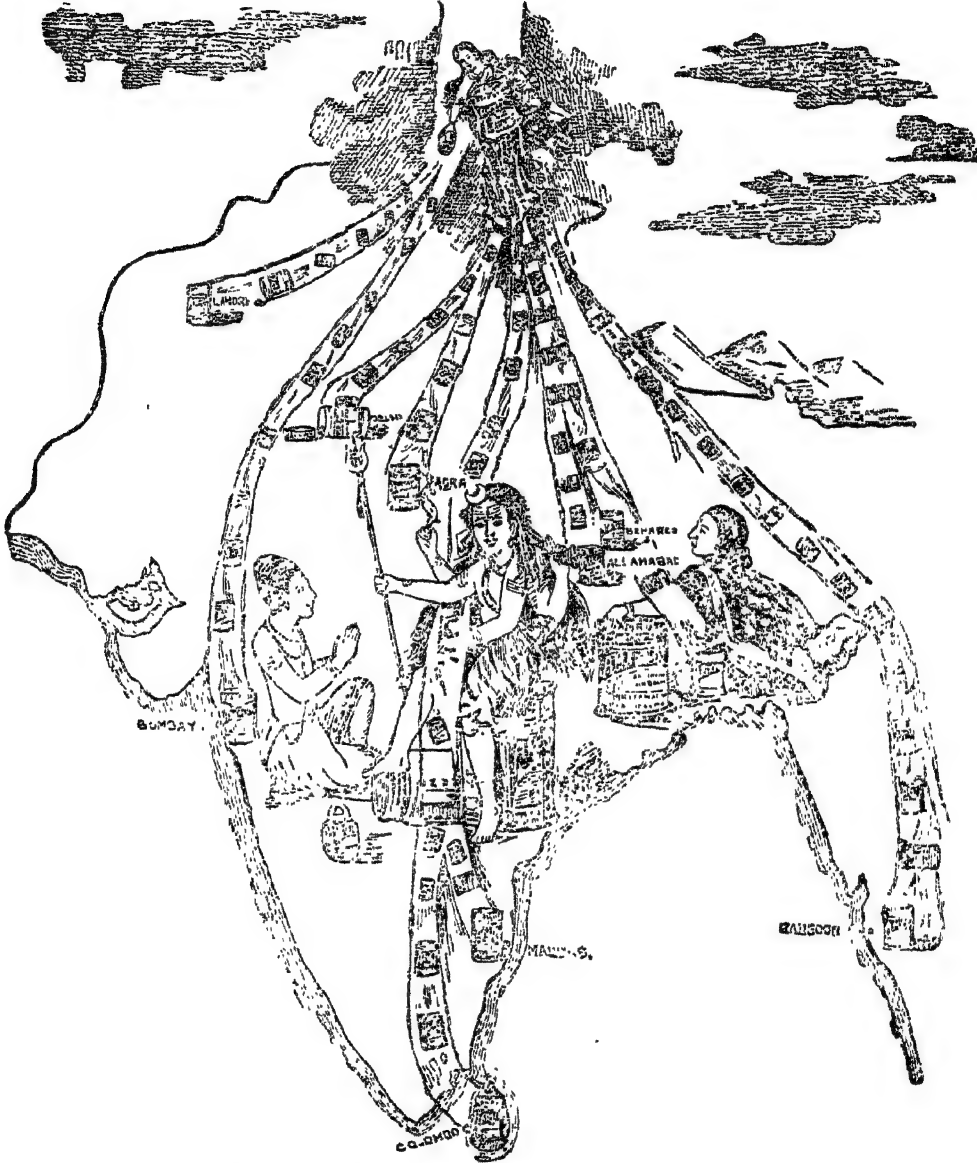
ఫల మధికము!!

ఆ మృతాంజనము

వాయువునొప్పులకు వజ్రాయుధము

పంచభాష చీటి చూచి కొనిన మోసము గలుగదు

చక్కని డబ్బితో సహా నీసా 1-కి 0-10-0 అణాలు మాత్రమే

ఆమృతాంజనము నకలవిధ నొప్పులకు సంజీవివంటిది

తలనొప్పుల మాన్పును, వాయువుపొట్ల బాపును, పార్శ్వపునొప్పుల బారదోలును, పొట్ల పోగొట్టును.

బెణుకుల భేదించును, వాపుల రూపుమాపును, దగ్గును తగ్గించును, దురదను తొలగించును.

వనమూలికలచే హిందూదేశమందు తయారుచేయబడు మంచిమందు. సువాసనగలిగియుండును.

ఆమృతాంజనము డిపో, బొంబయి లేక మదరాసు

శ్లో. ఓన్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానకమూర్తయే, నిర్మలాయ ప్రశాంతాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

మనస్సహజేవుని యాజ్ఞానుసారముగను ప్రవర్తమానంబైన మహాప్రవృత్తియందు క్షణకాలమునం దైనను విశ్వమునందు ప్రవర్తమానంబగుచున్న ప్రవృత్తి సంభావనమును చేయుట దుస్సరము. బ్రహ్మాండభండ భరితములైన గోళములు, గ్రహనక్షత్రతారాగణములు, మహాభూతములు, చరాచరములు, పంచవింశతి తత్త్వములు విశ్వకల్యాణమునం దాత్మానంద సాధనమును నిరంతరము బోధించుచున్నవి. నిత్యమై మిత్తికివిషయములందు సయితము విశ్వకల్యాణమును సందర్శించుచు బ్రహ్మానందమును బడయుటయే జీవితపరమార్థము. మమకారాహంకారములు విశ్వకల్యాణసందర్శనమునకు ప్రతిబంధకములై బ్రహ్మానందానుభవమును దుర్లభముచేయుచున్నవి. మమకారాహంకారములు ప్రవృత్తిసంతములైన ప్రాకారావరణములను గల్పించుచు దివ్యకల్యాణసందర్శనమును దుర్లభము చేయుచున్నవి. జీవితలక్ష్మ్య మనిత్యములైన ప్రాకారావరణములందు లగ్నమై నిత్యమైన పరమార్థసందర్శనమునందు లగ్నముగాకున్నది. స్వప్రయోజనారాధనపరాయణత్వము స్వకపోలకల్పితములైన ప్రాకారావరణములను విశాలముచేయుచు పరమార్థసందర్శనమును సంకుచితము చేయుచున్నది. స్వాధ్యారాధనబద్ధమైన మానవలక్ష్మ్యము సంరంభసంతోభములకు మూలమై విశ్వకల్యాణసందర్శనమునందు లగ్నముగాకున్నది. వ్యక్తులు, కుటుంబములు, కులములు, సంఘములు, జాతులు స్వాధ్యారాధనపరత్వమును బూనుటవలనను విశ్వకల్యాణసందర్శనము దుర్లభముగనున్నది. భాగ్యారాధనాయత్తమైన పాశ్చాత్యబలప్రాబల్యము ప్రపంచమును లయావస్థకు బలవంతముగ నాకర్షించుచున్నది. ఈమహాపరివర్తనసమయమునందు సకలజనులును, జాతులును విశ్వకల్యాణమునకు గాంధీమహాత్ముని యుపదేశానుసారముగ నాత్మో

దరణసాధనమును బూని పరమార్థమును బడయుదురు
గాత !

* * * *

శ్రీపరమేశ్వరాజ్ఞానుసారముగను కాలచక్రమునం దొకయేడు గతించినది. సృష్ట్యాది ౧౫౫౪౮౮౫౦౨౬ సంవత్సరములు గతించినవి. కలియుగాది ౫౦౨౬ వర్షములు ముగిసినవి. ప్రభవాదివత్సరములు ౫౮ నిండినవి. ఇకారాంతవర్షసప్తకమున తుదిసంవత్సరమగు రక్తాక్షి సంవత్సరమును గతించినది. గత సప్తకవర్షసంజాతశలమైన క్రోధన సంవత్సర మారంభమైనది. మహాసంతోభారిష్టములకు మూలములైన గుడివర్షములందు దైవానుగ్రహము వలనను రక్తాక్షివర్షము సౌమ్యముగను ముగిసినది. క్రోధనసంవత్సర మారంభమైనది. ఇకారాంతవర్షములందు కాళయుక్తికి శుక్రడు, సిద్ధార్థి కుజుడు, రాద్రికి రవి, దుర్మతికి శని, దుందుభికి బుధుడు, రుధిరోద్ధారికి సూర్యుడు, రక్తాక్షికి శనియును నేలికలై ప్రపంచప్రవృత్తియందు మహాసంతోభమును గలుగజేయుచున్న విధమును గతవర్షముల వృత్తాంతము విశదము చేయుచున్నది. గతవర్ష ఫలసంజాతమైన క్రోధనసంవత్సరము సహజశీలమును వదలి సౌమ్యస్వభావమును గలిగి లోకకల్యాణమున కనుకూలపడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగును గాత!

* * * *

క్రోధనసంవత్సర ఫలమును కాలగర్భము ప్రసవించి ప
గలదు. క్రోధనసంవత్సరమునకు బుధుడు రాజు, నీరసాధి
పతి, పరీక్షుకుడు; ఫలము: మధ్యవృష్టి,
క్రోధన సంవత్సరము రాజక్రోధము, అపరసస్యాభివృద్ధి, వాయు
ప్రకోపనము, ధాన్యాభివృద్ధి, రత్నవృద్ధి,
పరీక్షాసౌఖ్యము, ప్రజలకన్యోన్యమైత్రి; చంద్రుడు మంత్రి,

గ్రామపాలకుడు; ఫలము: సువృష్టి, సస్యసమృద్ధి, చోరహీనత్వము, ప్రభువుల సత్యపాలనము, వృక్షఫలసమృద్ధి; సూర్యుడు సేనాధిపతి, అర్ధాధిపతి, మేఘాధిపతి, దైవజ్ఞాధిపతి; ఫలము: ప్రభువుల కన్యోన్యవైరము, జలరహితమేఘములు, రక్తధాన్యసమృద్ధి, అనర్థము, అల్పవృష్టి, ఊద్యాధ, రాజుల కన్యోన్యకోపము, మహాభయము, స్వల్పవర్షము, రక్తధాన్యసమృద్ధి, విప్రుల కర్మాచరణము, రక్తభూఫలసమృద్ధి; గురువు సన్యాధిపతి, పురోహితుడు; ఫలము: యవ, గోధుమ, చణక, ఫలవృద్ధి, పీతధాత్రి ఫలాభివృద్ధి, ప్రజారోగ్యము, గోక్షీరసమృద్ధి; కుజుడు ధాన్యాధిపతి; ఫలము: శూకధాన్యాభివృద్ధి, రక్తభూమి సాఫల్యము; శని రసాధిపతి; ఫలము: మధ్యవృష్టి, సస్యమాంద్యము, రసక్షయము. శశుపాలకుడు బలరాముడు; ఫలము: సస్యతృణసమృద్ధి, సువృష్టి, మధ్యదేశమునందు సుభిక్షము. సంక్రాంతిపురుషుని అజవాహనారోహణ ఫలము: తృణాది సర్వసన్యాభివృద్ధి.

క్రోధనసంవత్సర సామాన్యఫలము:—

శ్లో. క్రోధనాజ్ఞే మధ్యవృష్టిః పూర్వసస్యం సతు క్షుద్రీ, సంపూర్ణ మితరం సస్యం సర్వే క్రోధపరా జనాః.

పరమేశ్వరుడు క్రోధనాబ్దమునందు బుధరాజ్యాధికారమునందు ప్రపంచమునకు శాంతిసాఖ్యములను ప్రసాదించి రక్షించుట కనుగ్రహించుగాత!

భగవదనుగ్రహము వలనను ఆంధ్రమహాజనుల యాదరణ సహాయమువలనను క్రోధన సంవత్సరాది సంచికను సకాలమున నాంధ్రలోకమునకు సమర్పించగలిగినందులకు వందనంబు లర్పించుచున్నారము. క్రోధనసంవత్సరాది సంచికతో పదునాఱుసంవత్సరాది సంచికల నాంధ్రలోకమునకు సమర్పించగలిగితిమి. ఆంధ్రపత్రికలును, సంవత్సరాది సంచికలును దేశపరిసితులకు దగినరీతిని క్రమవికాసమును బొంది స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుచున్న విధమును పత్రికా సంచికల సింహావలోకనము విశదము చేయుచున్నది. ఈ క్రోధనసంచికయందు ముద్రితమైన వ్యాసము లీవిషయమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నవి. శ్రీయుత సత్తేనఁబల్లి హనుమంతరావు గారు సంవత్సరాది

సంచికలనుగురించివ్రాసినవ్యాసము ముఖ్యముగా నీవిషయమును విశదముచేయుచున్నది. వంగ హృదయమును కలవరపఱచినవంగరాష్ట్ర విభజనము భారతహృదయమునందు ప్రబోధోదయమును గలుగజేసినవిధమును దేశచరిత్ర అనంతవిధములను చాటుచున్నది. రుష్యా, జపాను రాజ్యములసంరంభమునందు జపాను విజయముతో నాసియాఖండప్రబోధ ముదయించినది. ఆసియా భారతీయ ప్రబోధములతో ప్రపంచచరిత్రమునందు నవయుగారంభము గలిగినది. పాశ్చాత్య బాహుబలాతిశయమునందు విశ్వాసమంతరించినది. ప్రాచ్యదేశములం దాత్మవిశ్వాసము ప్రతిష్ఠితమైనది. పశుబలమునందు పాశ్చాత్యులకు ప్రాచ్యులు వెనుకబడిని విధమును జపానువిజయములు విశదముచేసి ఆసియాఖండవాసులందు ప్రబోధమును ప్రజ్వలింపజేసినది. పాశ్చాత్యులు వ్యాపింపజేసిన సమ్మోహము సడలుట కారంభించినది. ఆసియాఖండరాజ్యములందు ప్రతిఘటన ముదయించినది. ఆ ప్రతిఘటన స్వభావప్రభావములు కాంప్రాంటినిటీపిలునుండి పెకింగు వఱకునుగల దేశములందు వికసించినవిధమును నాయా దేశములచరిత్రములు చెప్పకను చెప్పచున్నవి. ఆసియా దేశపు ప్రబోధముతో నారంభమైన ప్రాచ్యదేశముల ప్రతిఘటనము భగతఖండమునందును నుదయించినది. ఐరోపామహాసంగ్రామ మాసియాఖండ ప్రబోధమున కుత్తేజసమును గలుగజేసి ప్రతిఘటనశీలము నుద్ధరించినది.

భరతవర్షప్రతిఘటనము ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన పశుబల ప్రదర్శనమునందుగాకను భారతీయ సంస్కారమునకు సహజమైన ఆత్మబల ప్రదర్శనమునందు వ్యక్తము చేయబడినది. వంగవిభజనోపసంహారమునకు భార

తీయులు స్వదేశస్వధర్మవ్రతదీక్ష వలంబిందిరి. వంగవిభజన సమయమునందు

1907 సంవత్సరమునం దారంభమైన స్వదేశోద్యమము వర్తమానకాలమునందు స్వధర్మోద్యమమునందు బరిణమించినది. విదేశవస్తు బహిష్కారము ఖద్దరు వస్త్రనిర్మాణ ధారణమునందు బరిణమించినది. సాధారణసంవత్సరముతో నారంభ

మైన సంవత్సరాదిసంచిక లీ చరిత్రము వికసించిన విధమును విశదము చేయుచున్నది. గత సంచికలవలె క్రోధన సంవత్సరాది సంచికయును ప్రజాహృదయమునందు రక్తాక్షిసంవత్సరమునందు బర్యాప్తములైన భావవిషయాదులను పరిస్ఫుటము చేయుటకు ప్రయత్నించిన విధమును సీసంచికయందు ప్రచురితములైన పద్యములు, వ్యాసములు, చిత్రపటములు ప్రమాణములుగ నున్నవి. భారతజాతీయజీవితమునందు రక్తాక్షిసంవత్సర చరిత్రము ప్రముఖతను వహింపగలదు.

గాంధీమహాత్ముని విమోచనమును, స్వాస్థ్యమును రాజ్యాంగజీవనమునం దాశాంకురములను పల్లవింపజేసినది. బెల్గామునందుగూడిన 39 వ భారతజాతీయమహాసభకు మహాత్ముడు సభాధిపత్యమును వహించి యపూర్వమైన ధర్మసంబోధనము నుజేయగలిగెను. భారతజాతీయమహాసభ సమావేశమైన విజయనగరము నలంకరించిన సింహద్వారము క్రోధనసంవత్సరాది సంచికకు ముఖపటముగను ముద్రింపబడినది. విజయనగరసింహద్వారము భారతహృదయ సంస్కారా దర్శములను విశదముచేయుచున్నది. విజయనగర ద్వారమునందు కళానైపుణ్యము, భావగాంభీర్యము, సంభావనాచాతుర్యము సువ్యక్తములగుచు భారతహృదయాశయములు ప్రత్యక్షము లగుచున్నవి. సభాధిపత్యము వహించిన పుణ్యమూర్తియైన గాంధీమహాత్ముని పటమును విజయనగరపటములును ముద్రితములైనవి. వివిధసభలకు సభాధిపత్యమును వహించినవారల పటములును సమావేశముల పటములును, ఇతరపటములును గలవు. గత సంవత్సరవృత్తాంతమునకు సంబంధించిన సభల పటములును, వ్యక్తులపటములును, మందిరాదుల పటములును ముద్రింపబడినవి.

క్రోధనసంవత్సర సంచికయందు ప్రచురించబడిన వ్యాసములు ప్రజాహృదయము నావరించిన భాషాభిమానమును, భావపరివర్తనమును, స్వాస్థ్యములు తంత్రైచ్ఛను వెల్లడిచేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని యుత్తమమైన యధ్యక్షోపన్యాసమును, మహాసభల తీర్మానములును సంచికయందు

ప్రధానస్థానము నలంకరించినవి. రాజకీయ సాంఘిక మత నైతిక వాఙ్మయవిమర్శన పరిశోధనాదులకు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రత్యేకశీర్షికలయందు చేర్చబడి ముద్రింపబడినవి. వ్యాసములను పరిశీలించి విడదీసి ముద్రించుటయందు ప్రతియేటను గలిగెడి యాటంకము లీయేడునందును గలిగినవి. భాషాభిమానులును, పండితులును మాస్టార్లను గైకొని వ్యాసములను వ్రాసి సంవత్సరాది సంచికను సకాలమున ప్రచురించుటకు దోడ్పడినందులకు వందనము లర్పించుచున్నాము. వ్యాసములు సకాలమునకు చేరకపోవుటవలనను, విషయవిభజమును, వ్యాసప్రకటనమును దుర్లభములైనందులకు చింతిల్లుచు వ్యాసకర్తలను మన్నింపగోరుచున్నాము. సంచికను పుష్కలమాసాంతమునందు ముద్రించుట కుపక్రమించి మాఖ శాల్కణమాసాంతములందు ముగించుటయందుగల సాధకబాధకము లనుభవజ్ఞులైన విజ్ఞులకు విదితములు.

మహాసంకల్పమునుజేసి కార్యముల నారంభించుటయును, సామాన్యఫలములను బడయుటయును సామాన్య విషయముగ నున్నది. మనోరథము లనవరతము పుట్టుచు కాలగర్భమునందు లీనములగు కృతజ్ఞత చుండును. పరమేశ్వర ప్రసాదితములైన యవకాశములను యథాశక్తిని వినియోగించి ప్రపంచావృతములైన ధర్మకర్మజ్ఞాన యోగసాధనంబులను మానవకల్యాణమునకుగాను నేకస్థలమునందు జేర్చుటయు సంవత్సరాది సంచికలను ప్రచురించుటకుపతమప్రయోజనము. ఈ ప్రయోజనమును సార్థకముచేయుటకు వ్యాసములను వ్రాసియును, చిత్రపటములను బంపియును, నితరవిధములను సహాయముచేసియును, దోడ్పడిన మహాజనులకు వందనసహస్రంబుల నర్పించుచున్నాము. చేదినవ్యాసముల నన్నిటిని సమయస్థలాభావముల వలనను ప్రకటింపజాలనందులకు వ్యాసకర్తలను మన్నింప వేడుచున్నారము. భారతిపత్రికయును వ్యాసముల నిర్ణయామోదములకు గౌరణభూతమైనది. వ్యాసము జనోపయోగకరమై వ్యాసకర్తయభీష్టమును సఫలము చేయుటకు భారతియందును, సంవత్సరాది సంచికయందును ప్రచురించుటయందుగల సాధకబాధక

నిర్ణయింపవలసిన బాధ్యతగలిగినది. ఇట్టి సందిగ్ధపరిస్థితులందు వ్యాసములను ప్రకటించుటయందు గలిగిన లోపములను వ్యాసకర్తలు మన్నించెదరు గాకయని విశ్వసించుచున్నాము. గతకాల సంచితానుభవ మత్యయ సంవత్సరాదిసంచికను సంకల్పానుసారముగను బ్రచురించుట కీశ్వరానుగ్రహమునువేడుచు నాంధ్రమహాజనులకు ధన్యవాదముల నర్పించుచున్నాము.

ప్రపంచ ప్రవృత్తి

ఘోరమైన ఐరోపామహా సంగ్రామము ప్రత్యక్షముగ బ్రదర్శించిన దుఃఖానుభవము శ్రమశానవైరాగ్యముగ బరిణమించినది. యుద్ధాంతమునందు సంధిసమయమునందు విల్సనుమహాశయుడు ప్రతిపాదించిన శాంతిసూత్రములు దగ్ధాక్షరములైనవి. యూరోపు రాజ్యములందు వైషమ్యములు, వైరములు, స్పర్ధలు దినదిన ప్రవర్ధమానములగుచున్నవి. వ్యక్తులు, సంఘములు, జాతులు, స్పర్ధవైషమ్యముబూని మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నవి. శ్రీమంతులు కోటిశ్వరులై భోగారాధనమును జేయుచున్నను సామాన్యులు పనిపాటులులేకను అన్నవస్త్రములకై పరితపించుచున్నారు. శ్రీమంతులకును సామాన్యులకును, భూస్వాములకును రయితులకును, ధనస్వాములకును కార్మికులకును, పశుపక్షమైన సంరంభము వ్యాప్తమగుచున్నది. యూరపుసం దేరాజ్యమునందును తూమాళీలనమును, శాంతిస్వభావమును గలుగలేదు. ముఖ్యముగ మహాసంగ్రామమునందు లాభనష్టములను బడసిన మహారాజ్యములకు వివేకోదయము గలుగకుండుట భావిదౌర్భాగ్యోదయమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. జర్మనుదేశము సంగ్రామమునకు మూలకారణమైనను సిరశాంతిస్థాపనమునకును, మానవకల్యాణమునకును తూర్హామైనను, ఫ్రాంసు గ్రేటుబ్రిటనులందలి రాజ్యాధికారులకు కార్పణ్యమే ప్రధానమై సంక్షోభాంకురములు వికసించుచున్నవి. నష్టపరిహార ద్రవ్యసమర్పణ సాధనములను నిర్ణయించుటయందు గతసంవత్సరమునందు గలిగిన సంయోగమునయిత మియే డంతరించినది. జర్మనీయందు స్థిరప్రభుత్వము దుర్లభమైనది. ప్రజలు దివా

రాత్రములు పనిచేయుచున్నను దేశసంపదలు నష్టపరిహారార్థము వినియోగపడుచు నన్నవస్త్రములులేక కృశించుచున్నారు. శ్రీమంతులు, నిరుపేదలు భోగారాధనవరాయణులై పతితులగుచున్న విధమును వార్తలు తెలుపుచున్నవి. జర్మనీదేశము గతసంవత్సరమునందు ఫ్రాంసు, గ్రేటుబ్రిటను మొదలగు రాజ్యములకు నష్టపరిహారార్థమునకు గాను 27,27,68,150 సవరనులను సమర్పించినను నాదేశములకు సంతృప్తి గలుగకున్నది. ఆరాజ్యముల దృష్టియంతయును ధనగ్రహణమునందు లగ్నమైయున్నది. గతసంవత్సరము కార్మికప్రభుత్వ మవలంబించిన సామదానతంత్రము లాప్రభుత్వ పతనముతో సంతరించినవి. కార్మికప్రభుత్వము శాంతిస్థాపనమునకును విశ్వాస ప్రతిపత్తి వ్యాపనమునకును చేసిన ప్రయత్నము లన్నియును కన్నర్యేటిపు ప్రభుత్వము విఫలముచేసినది. జర్మనీయందు సాంఘిక విప్లవము జరుగుచున్నవిధమును స్థిరములేని ప్రభుత్వములు విశదముచేయుచున్నవి. ఫ్రాంసు దేశమున కీవిప్లవము వర్తమానకాలమునందు రుచ్యముగనున్నను భావికాలమునందు మహాప్రతిబంధకముగ బరిణమించుటయును లోకసంక్షోభమునకు గారణమగుటయును సంభవములు. సాంఘికవిప్లవము మహాతరంగములుగను పొంగిపొరలునపుడా మహాప్రవాహమును రుష్యా రాజ్యమునందువలె నితరరాజ్యములందును నరికట్టుట యసంభవమగును.

రుష్యా రాజ్యమునందు సాంఘిక పరివర్తనము స్థిరప్రతిష్ఠను బడసినది. లెనినుమహాశయుడు గతించినను సోవిటు ప్రతిష్ఠాపనలకు చలనము గలుగకను వికసించుచున్న విధమును ప్రేక్షకులు చాటుచున్నారు. రుష్యా యందు వర్తమానసమయమునం దితరరాజ్యములందు భూధన విద్యామతస్వాములకు గల ప్రాబల్యమంతరించినది. యూరపు దేశములు 150 ఏండ్ల సంరంభసంక్షోభ పరంపరలందు స్థాపించిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము రుష్యా యందు దంతరించినది. రాజ్యము ప్రజాపోషణభార మాజన్మాంతము నిర్వహించుటకు సమకట్టినది. బాల్యమునందు ప్రజలవిద్యాసంవర్ధన భారమును వయస్సునందు వ్యవసాయ నిర్ణయభారమును,

రుష్యా
పరివర్తనము

వార్ధక్యమునందు సంరక్షణభారమును రాజ్యము నిర్వహించుటకు బూనుకొనినది. గుణకర్మవిభాగములను విసర్జించి మానవ సముదాయము నేకగుణకర్మముద్రాంకితము గనుజేయుటకు బూనినది. ఆహారవిహారాదులయందును, విద్యావిధానములందును, వివాహసంస్కారములందును, కులీనసామాన్యభేదములును, పండిత పామరభేదమును, శ్రీమంత దారిద్ర్యభేదమును విసర్జించి మానవసమానత్వమును స్థాపించుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నవిధమును రుష్యాచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. ఈప్రయత్నముల ఫలమును భావికాలము నిర్ణయింపవలసి యున్నది. కానివర్తమాన సమయమునందు రుష్యాపరివర్తనము ప్రాంసు, గ్రేటుబ్రిటను రాజ్యాధికారుల ప్రతిఘటనమునకు మూలమై యూరపునందు సంతోభవ్యాపనమునకు సాధనముగనున్నది. కార్మిక పక్షము రుష్యారాజ్యముతో చేసిన సంధినియమములను కన్పర్వేటిపుప్రభుత్వము నిరాకరించి శాంతిస్థాపనమును దుస్తరముచేసినది. రుష్యాయందలి ఆహారపదార్థములు కుల్లిపోవుచున్నవి. ప్రజలకవసరములైన వస్త్రాదినిర్మాణ పదార్థములు దుర్లభములై సంపద్వినిమయము లేకను ప్రజలు కృశించుచున్నారు. ప్రాంసు, గ్రేటుబ్రిటను రాజ్యములందు ప్రజలకాహారపదార్థములు దుర్లభములై, నిర్మాణపదార్థములకు వినిమయము దుర్లభమై ప్రజలు పనిపాటులు లేకను పరితపించుచున్న విధమును దేశపరిస్థితులు వేయిముఖములను బోధించుచున్నవి. ఈసందర్భి పరిస్థితులందు యూరపురాజ్యములందు శాంతిస్థాపనము దుర్లభమగుటయందు వైపరీత్య మేమియును గనుపడదు. రుష్యా రాజ్యమునందైనను సాంఘిక విప్లవోద్యమము పశుబలమూలమైన సైనిక బలసాధనమున జరుగుచున్నది. కాని మానవబలమూలమైన ధర్మబలసాధనమునను సాగుటలేదని రుష్యా దేశపరిస్థితులు వేయినోళ్ల జాటుచున్నవి. రుష్యాయందు నిరంకుశభూయిష్టమైన జారుప్రభుత్వము పతనమై ప్రజాధికార భూయిష్టమైన సోవిట్ ప్రభుత్వము స్థాపితమైనను పరమానర్థములకుమూలమైన సైన్యవ్యయభారము ప్రజాపీడనమును లోకసంతోభమును యథాప్రకారము చేయు

చున్నది. మహాసంగ్రామమునకును ప్రపంచసంతోభమునకును దుర్భరమైనపన్నులకును దుర్వ్యయమునకును మూలమైన సైన్యవిధానము వ్యాప్తమునం దున్నంతకాలమును రుష్యాయందే ప్రభుత్వవిధానము ప్రబలినను రుష్యాకును యూరపునకును ప్రపంచమునకును తరణోపాయము దుర్లభము. ప్రపంచమునం దంతటను సోవిటుధర్మమును స్థాపించుటకు రుష్యాప్రభుత్వము చేయుచున్న విశ్వప్రయత్నములు పరమానర్థములకుమూలముగాగలవిధమును గతానుభవము విశదముచేయుచున్నను వర్తమానసమయమునం దావిధానమునెయారాధించుట భావిదుఃఖపరిణామమును సూచించుచున్నది. సోవిటుప్రభుత్వము దారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నను 6,00,000 సైనికులను వందల వైమానికులను బోషించుచు సంతోభమార్గము నవలంబించుట విపరీతధర్మముగ నున్నది.

ప్రాంసుదేశము యూరపురాజ్యములం దుదారాశయములను వ్యాపింపజేసిన ప్రతిఘటన గణించినటులు యూరపుదేశములందు సైన్యబలవ్యాపనమునకు సయితము మార్గదర్శకమైనది. పదునాల్గవలూయి నెపోలియనుల సంగ్రామ ప్రస్థానములను తలంచినపుడు విషాదము సహజముగ గలుగుచుండును. సంగ్రామము ముగిసిపడేండ్లయినను నిర్బంధసైనిక శిక్షణ మంతరింపలేదు. ప్రాన్సునందు 5,00,000 సుశిక్షితులైన సైనికులుగలరు. అనేకములైన విమానదళములు, మరఫిరంగులు, యుద్ధమునకు సిద్ధముగ నున్నవి. ప్రాన్సుహృదయము సంపూర్ణముగను సైన్యబలమునందులగ్నమైనంతో భమార్గము నవలంబించుచున్నది. జర్మనీప్రాన్సునకునష్టపరిహారార్థమురి, 62,30,050 నవరనులను సమర్పించినది. అయినను ప్రాన్సు తృప్తి తీరునని నమ్ముట కవకాశములులేవు. ప్రాన్సు యుద్ధానంతరము నకలవిధములను నభివృద్ధిమార్గమునుబడసి బాగుపడుచున్నను జర్మను భయముమాత్రము బాధించుచున్నది. ప్రాన్సుదేశమున కితరలాభములు గలుగుచున్నను ప్రజోత్పత్తి మాత్రము క్షీణించుచు భావిపరిణామ మంధకారబంధురముగ నున్నది. హెర్రియటుగారి యధికార నిర్వ

హాణమునందు ప్రాన్యనిగ్రహమును విశ్వాసమును చూపుట శుభావహముగ నున్నది.

జర్మనుల దురాశ దుఃఖమునకు గారణంబైనది. సంగ్రామానంతరము నష్టపరిహారార్థ మితరరాజ్యములకు 27,27,68,150 సవరనులను జర్మనిచ్చెల్లించి జర్మనీ చినది. డావెసురిపోర్టు ననుసరించి యర్బుదముల సవరనులను జర్మనీ చెల్లించవలసియున్నది. ఈతరమునందు జర్మనికోలుకొనునని నమ్ముటకవకాశములు గనుపింపవు. జర్మను లహాారాత్రములు పనిచేయుచున్నను జీవయాత్రను గడుపుటయే దుస్తరముగ నున్నది. దేశపరిస్థితు లభ్యాన్నముగ నున్నను జర్మనుల నావహించిన సైన్యాడంబరము మాత్రము యథాప్రకారముగ రాజ్యముచేయుచున్నది. దేశమునందు స్థిరప్రభుత్వము దుర్లభమై సంఘవిప్లవము జరుగుచున్న విధమును నిత్యవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. జర్మనుల కష్టస్థితియందు సోవిటులమార్గము శరణ్యమైన విచిత్రముండదు.

యూరపురాజ్యముల నావరించిన లోకమునందు సంక్షోభదావానలమును వ్యాపింపజేసిన భూతృష్ణ, ధనతృష్ణ, వ్యాపారతృష్ణ బ్రిటీషుసామ్రాజ్య గ్రేటుబ్రిటను నీతిధర్మమునందు ప్రత్యక్షముగ గోచరంబగుచు సామ్రాజ్యాభిమాన దుర్జయ ఫలమును విశదము చేయుచున్నది. భూతృష్ణాపూరణమునకు వ్యక్తులకు వలె జాతులకును మితిమేరలులేవు. యుద్ధానంతరము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య వైశాల్యము పెరిగి సామ్రాజ్య నిర్వహణము క్లిష్టమైనది. సంగ్రామము సామ్రాజ్యము నందంతటను ప్రజాప్రబోధమున కుత్తేజమును గలుగజేసినది. ఆపత్నమయమునందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులుచేసిన ప్రతిష్ఠలన్నియును గట్టెక్కిన తరువాతను నిరర్థకములైనవి. అధినివేశ రాజ్యములందును స్వాధీన రాజ్యములందును గ్రేటుబ్రిటనునకును సామ్రాజ్యాంతర్భాగములకును మనస్తాపములు వర్ధిలి విశ్వాసమునకు భంగము గలిగినది. బ్రిటీషురాజ్యాధికారు లధినివేశరాజ్యముల పట్లను సామదానసాధనముల నుపయోగించినను స్వాధీనరాజ్యముల

పట్లను భేదదండ విధానము నవలంబించి విశ్వాసరాహిత్యమును వృద్ధిచేసిరి. ఆరంభమునందు కొంతసానుభూతి యుండినను క్రమముగను సానుభూతియంతరించి నిర్దాక్షిణ్యము ప్రవర్ధమానమగుచున్న విధమును ఈజుల్పు ఇరాకు హిందూదేశముల నిత్యవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. భగవంతుడు ప్రసాదించిన స్వాతంత్ర్య సౌఖ్యమును, నాశనముచేసి మానవులను దాసానుదాసు, లను జేయుటకు బలవంతులును, ధనవంతులును, తంత్రజ్ఞులును, విద్యావంతులును పన్నెడి పన్నాగములకును కుతంత్రములకును నిర్బంధములకును దౌర్జన్యములకును ధర్మసూత్రములకును జ్ఞానధనబలకోశములం దాద్యంతములు గనుపడవు. రాజ్యాంధకారము మానవస్వభావమును నాశనముచేసి రాక్షసస్వభావమును వృద్ధిచేయుట కధికార నిర్వహణమునకు విఘాత ఫలముగ నున్నది. ధర్మసంరక్షణ వ్యాజమునను మహానుభావులు లోకమునకు జేయుచున్న యధర్మ పరంపరలు స్థిరప్రతిష్ఠను బడయుట ధర్మవతనమును విశదము చేయుచున్నది. సామ్రాజ్యాభిమానము లోకమునందు గలుగజేయుచున్న సంక్షోభ మనుభవైకవేద్యమై రాగద్వేషములను వర్ధిలజేయుచున్నను ధర్మజ్ఞానోదయము గలుగకుండుట సంతాపకరము. మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యము ననుభవించుచున్న గ్రేటుబ్రిటను స్థితి శుభకరముగ నున్నను సామ్రాజ్యాధిపత్యమె కష్టములకు గారణముగ నున్నది. భాగ్యభోగాధికారముల కభ్యస్తమైన ప్రజలకు ధర్మానుష్ఠానము దుర్లభముగ నున్నది.

గ్రేటుబ్రిటను సంపదలతో తులతూగుచున్నను ప్రజలు పనిపాటులేకను పరితపించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటను సంపన్నత్వమునందు ప్రధానస్థానము సలంకరించుచున్నది. గతసంవత్సరమునందు రాజ్యాదాయము 83,71,69,000 సవరనులు. ఇతర రాజ్యములు 600,00,000 సవరనులును, జర్మని 140,00,00,000 సవరనులును బాకిపడియున్నవి. గ్రేటుబ్రిటను అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములకు 100,00,00,000 బాకియున్నను గ్రేటుబ్రిటను స్థితి భాగుగనున్నది, దేశమిట్టి శుభస్థితి

యందున్నను 20,00,000 ప్రజలు పనిపాటులులేకను కష్టపడుచున్నారు. నిరంతరము దారిద్ర్యమునందు మునిగి తేలుచున్న భరతవర్షమున కిట్టిసితి విచిత్రముగ గనుపడినను మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యమునకిది సహజఫలముగనున్నది. షరదేశాధిపత్యమును షరదేశవాణిజ్యమును పరిశ్రమలును జీవనోపాధియైన దేశమున కిది సహజసిద్ధియైయున్నది. ప్రతిక్రియస్వహస్తము లందున్నను సామ్రాజ్యాభిమానుల దృష్టిమాత్రము షరదేశములమీదను ప్రసరించుచుండుట సామ్రాజ్యాధిపత్యమునకు ఫలముగనున్నది. దేశపరిస్థితు లిటులున్నను గతసంవత్సరమునందు మద్యపానమునకై 30,75,00,000 సవరనులు మనుజునకు 7 సవరనులువంతున వినియోగపడినవి. భోగాధికార పరాయణులై భాగ్యబలవంతుల స్వాధీనమునందున్న దేశములకు విమోచనము దుస్తరము.

స్వదేశషరదేశములం దాశాంకురములను గలుగజేసిన కార్మిక ప్రభుత్వము స్వల్పకాలమే జీవించినది. సామ్రాజ్యాధిపత్యమున కాధారభూత కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము ములైన విద్యాధనబలముల ప్రాబల్యము పరిస్ఫుటమై కార్మిక ప్రభుత్వమునునోడించినది. కార్మిక ప్రభుత్వము నణగద్రొక్కుటకు లిబరలు పక్షము ప్రతిపక్షులైన కన్సర్వేటివు పక్షముతోగలిసి యాత్మహత్యను జేసికొనినది. కన్సర్వేటివుపక్షము సంపూర్ణవిజయమును బొందినది. కన్సర్వేటివుపక్ష విజయముతో బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకు పరిపాటియైన సామ్రాజ్యాభిమానమునకును పరాధీన జాతుల నిర్బంధమునకును మహోదయము గలిగినది. గతించిన నాలుగుమాసములందును బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులు ఈశిష్టన ఇరాకు ఇండియాలపట్ల జూపుచున్న దండనీతి బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకు పరిపాటియైన రాజ్యసీతిని విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటిషు ప్రజలును రాజ్యాధికారులును పరాధీన రాజ్యముల నిర్బంధములకు దోడ్పడగల విధమునను విమోచనమునకు దోడ్పడరనియును పరాధీనరాజ్యముల తరణోపాయము స్వహస్తములందె కలదనియును బ్రిటిషురాజ్యాంగ వ్యవహారములును పరాధీనరాజ్యాంగ వ్యవహారములును విశదముచేయుచున్నవి.

భరతఖండము

భరతవర్షము సనాతనంబైన మానవసభ్యత్వమును కిరి కోట్ల ప్రజలను మహాసంపదలను గలిగి యుండియును దుర్భరదుఃఖము ననుభవింపుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు వేయిముఖములను దెలుపుచున్నవి. భారతీయుల భక్తివిశ్వాసములకు ప్రసాదితమైన మాంటు ఫర్డు సంస్కరణశాసనము యాదవకులముసలముగను బరిణమించుచున్నది. సంస్కరణములు బంధనమునకనుకూలించుచున్న విధమునను విమోచనమునకు వినియోగపడకున్నవి. నాయకు లీపరమరహస్యము నయిదేండ్లయనుభవానంతరమున గ్రహించినను ప్రాజ్ఞలీరహస్యము నారంభమునందే గ్రహించి దేశమునకు తరణోపాయమును నిర్ణయించిరి. దేశమోక్షమునకు ప్రపంచమునకుపరిపాటియైన పశుబలమును ప్రయోగించుటకు నిరాయుధులైన భారతీయుల కవకాశములులేవు. నిరాయుధు లాయుధ పాణులను నెదుర్కొని విజయములను బడయుటకు దైవధర్మములు సాధనములుగ నుండగలవు. దైవధర్మారాధనమున కనన్యమైన భక్తి సోపానమైయున్నది. సంసారబంధవిమోచనమునకు భగవద్భక్తివలె దేశదాన్యవిమోచనమునకు దేశభక్తియే షరమసాధనముగనున్నది. సంకల్పసిద్ధులును త్యాగపరాయణులును నైన గాంధీమహాత్ముని వంటి దేశభక్తులు దేశమోక్షమునకును ప్రపంచోద్ధరణమునకు సాధకులై ధన్యవాదములకును దైవకృపకును బాత్రులగుచు శాశ్వతప్రతిష్ఠ నధిష్ఠించుచున్నారు.

పవిత్రమైన దేశభక్తిపరిహాస పాత్రమైనవిధమును యూరపురాజ్య తంత్రములు విశదము చేయుచున్నవి.

ఏయుపాయముచేతనైనను నస్థిరములైన దేశభక్తి స్వదేశప్రయోజనములను స్వజాతీయలాభములను గాపాడినవారు షరమదుర్మార్గులైననుదేశభక్తాగ్రేసరులుగను బరిగణింపబడుచు సన్మానపాత్రులగుచున్నారు. బ్రిటిషుప్రముఖులు కూరుడైన డయరునేనానికి సమర్పించిన ఖడ్గకనకములు రాజ్యధర్మలక్ష్యమునకు నిదర్శనములు. శ్వేతజాతులు శ్వేతేతరజాతులపట్లను జూపుచున్న దుర్ణయపరంపరలను సత్కార్యములనుగను

సమర్థించుట యాచారమైనది. పాలకవర్గమునందు పెద్ద దోపిడులు హత్యలు శ్లాఘాపాత్రములై దేశభక్తిరూపమునుదాల్చి సన్మాన పాత్రములైనవి. పాలితవర్గమునందు చిన్ని నేరములు స్వాతంత్ర్యభావప్రకటనము రాజద్రోహ రూపమునుదాల్చి దండనార్హములైనవి. పాలకవర్గముగ్గుపోసి నేర్పిన భావములను పాలితవర్గమునకు ను నలవడినది. భరతఖండమునందు పరిశుద్ధమైన రాజకీయజీవనము దుర్లభమైనది. ప్రభుత్వోద్యోగ నిర్వహణమె ప్రజాహితజీవన లక్ష్యముగ నేర్పడినది. శ్వేతము ఖులనావహించిన యధికారాభిమానము భారతీయులను ద్విగుణీకృతముగ నావహించినది. విద్యావంతులదృష్టియంతయును నున్నతాధికార పరిగ్రహణమునందు లగ్నమైనది. నిరంకుశప్రభువర్గముద్యోగదానములతో భారతీయులను దాసులను జేయుటయందు దక్షత్వమునుబడసినది. దేశారాధనపరాయణులకు సువర్ణశృంఖలబంధనముల్లంఘనీయమైనది. ఉద్యోగములు ధనము గౌరవము సమ్మోహజనకములై ధర్మచ్యుతిని గలుగజేయుట సహజము. మహానుభావులైన గోపాలకృష్ణ గోకలే, బాలగంగాధరతిలకు సమ్మోహమునందు బడకపోయినను సమ్మోహసంలగ్నము భారతరాజ్యాంగజీవనమునందు సహజధర్మమైనది. అధికార నిర్వహణమె పరమావధిగను బరిణమించినది. ఉద్యోగవాంఛలేకను రాజ్యాంగజీవనము దుస్తరమైనది. ఉద్యోగ స్వీకారముతో మహామహులకు సయితము భ్రమరకీటక పరిణామము సంప్రప్తమగుచున్నది. పరాధీనజాతులకు స్వాతంత్ర్యజాతులకుగల రాజ్యాంగజీవనము గలుగజాలదు. గతించిన నలువదేండ్ల యనుభవమును నీసత్యమును విశదముచేయుచున్నది. పూర్వానుభవ మెటులున్నను మోంటుఫర్డు సంస్కరణముల యనుభవమైనను గుణపాఠము నేర్పదగియున్నది. కాని భారత సంస్కారమునకు గుణపాఠమును గ్రహింపదగిన సామర్థ్యము గలుగకున్నది. రాజ్యాంగమునం దేర్పడిన జడత్వము భారతజాతీయ జీవితమునం దంతటను గలిగినది.

భారతోపాఖ్యానములందు జడ భరతోపాఖ్యాన మమూల్యముగ నున్నది. జడ భరతోపాఖ్యానము

భారత
జడత్వము

మహాతత్వోపదేశమున కేర్పడినను వర్తమాన జడత్వోపాఖ్యానము యథార్థముగను జడత్వస్థితిని దెలుపుచున్నది. సనా

తనమైన, ధర్మబద్ధమైన, మహత్తరమైన, జ్ఞానవిలసితమైన భారతజాతి దుర్దశపాలగుట పురాకృత కర్మఫలముగ నున్నది. బ్రిటీషు పరిపాలనము భారతజాతీయ జీవకళలను శుష్కింపజేసినది. ప్రజాపోషణమునకు సాధనములైన సకలాంగములందును పరావలంబన మేర్పడినది. ముప్పదికోట్ల ప్రజలకు మాతృభూమిని సంరక్షించుట కర్హతలేదు. దేశాదాయ వ్యయమును నిర్ణయించుట కవకాశములులేవు. సహజమైన విద్యోపార్జనమును జేయుటకు హక్కులేదు. అవసరమైన పరిశ్రమలను సంరక్షించుట కధికారములేదు. న్యాయమైన భావములను వ్యక్తముచేయుటకు స్వతంత్రములేదు. కర్మేంద్రియములకును జ్ఞానేంద్రియములకును వికలత్వము గలిగినది. సకలాంగములందును నగ్ని మాంద్యమె ప్రవేశించినది. నాడుల బలము క్షీణించినది. చైతన్యము క్షీణించుచు జడత్వము ప్రబలుచున్నది. ఈదుస్తంత్రమునంతయును నిస్సహాయులైన భారతీయులె కీలుబొమ్మలవలె నడుపుచు పరావలంబనలై యానందించుచున్నారు. అధికారాందోళికలయం దుత్సవవిగ్రహములవలె సులేగుచు సంతసించుచున్నారు. రాజ్యాంగములందును విద్యావిధానమునందును వ్యాపారసాధనములందును న్యాయనిర్వహణమునందును సైన్య వ్యవస్థలయందును నేమి సంస్కరణములు గలిగినను భారతీయులు కీలుబొమ్మలవలె మెలగవలసియుందురు. మోంటుఫర్డు సంస్కరణములు ప్రసాదించిన రాజ్యాంగ సంస్థాపనలన్నియును నీసత్యమును విశదముచేసినను ప్రజానాయకులకు జ్ఞానోదయము గలుగకుండుట సంతాపకరము.

మోంటుఫర్డువిధానమును నిరంకుశప్రభుత్వమాశీర్వదించుటయే దాని నిస్సారతకు నిదర్శనము. నిరంకుశాధికారము యథేచ్ఛగా విహరించుచున్నంతవరకును సంస్కరణ శాసనములను ప్రసాదించుటకుపాలకవర్గమున కభ్యంత

ద్యుద్వ్య
ప్రభుత్వము

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

“ఆరంభ” గ్రంథమాల, తృతీయకుసుమము
వచనము

ఈ మహాభారతము పెద్దగ్రంథ మగుటనుబట్టి ఈ మధ్యను విష్ణుములు సంభవింపకుండుటకై శాంతి పర్వమును ప్రారంభించి అచ్చు వేయించుచున్నాము. ఇందు అధ్యాత్మవిద్యయు, ధర్మసూక్ష్మములును, శ్రీ విష్ణుసహస్రనామమును, మఱి పెక్కు విషయములును గలవు. చందాదారులు కొని గ్రంథమును చదివి ఆనందింతురు గాక. ఒక్కొక్క ప్రతియు చక్కని కాగితములపై అచ్చువేయించి అతిసుందరములైన పటములుచేర్చి చక్కని కాలికో బైండు చేయబడియున్నది.

Vol. i	ఆదిపర్వము	RS. 1 4 0
Vol. ii	“	“ 1 4 0
Vol. iii	“ సంపూర్ణము	“ 1 8 0
Vol. iv	సభాపర్వము	“ 1 8 0
Vol. xxi	శాంతిపర్వము ప్రభుమభాగము	“ 1 4 0
Vol. xxii	“ ద్వితీయభాగము	“ 1 6 0
Vol. xxiii	“ తృతీయభాగము	“ 1 4 0

శాంతిపర్వము చతుర్థభాగము త్వరలో వెలువడును.

మేము ప్రచురించిన కొన్ని ఇతర గ్రంథములు

ఉత్తరరామాయణము	(కాలికో బైండు)	2-0-0
ఆచార్యనూక్తి ముక్తావళి	“	3-0-0
వినుచరిత్రము, టీకాతాత్పర్య విశేషార్థసహితము	“	5-0-0
మనుచరిత్రము	కాలికో బైండు	2-0-0
శ్రీ సీతారామంజనేయ సంవాదము టీకాతాత్పర్య విశేషార్థసహితము, కాలికో బైండు	“	3-0-0
ఆంధ్రనిఘంటుఃప్రయము అట్టబైండు	“	1-0-0
రామదాసుచరిత్రము పేపరుబైండు	“	1-0-0
డీటూ	కాలికో బైండు	1-0-0

పూర్తిక్యాలులాగునకు వ్రాసిన పంపెదము.

ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనీ

ఆరంభ ముద్రణాలయము

లోకేశ్వర్, మద్రాస్.

నిజం టు కావలెను

తలనొప్పి, యిన్ ఫ్లూయెంజా, చేయి కాలు పట్టుకొనుట, పంటినొప్పి మొదలగు వ్యాధులను ఒకక్షణములో పోగొట్టగల ఖ్యాతిజేందిన “జామా తైలమునకు” సమయము మందు వేరేదియు లేదు. కాల యోగ్యతాపత్రములను పొందియున్నది. బుడ్డి 1-కి అణాలు 6 యిచ్చి ఉపయోగించి చూడుడు.

అమర్ చెందు శోభాచెందు,

యింగ్లీషుమందు పలనరకు సల్ఫూరిక్, నైట్రిక్

మొరాటిక్ ఆసిడ్లు, వ్యాపారములు,

నెం. 63, నై నప్పనాయునివీధి, మదరాసు.

మలబార్ ఆయర్వేదిక్ ప్రోర్పు

140, బ్రాడ్వే, జి. టి. మదరాసు

ఇచ్చట సకలవిధములగు వ్యాధులకును మందులు దొరుకును. ఇచ్చటి మందులన్నియు ఆయుర్వేదవిద్యావ్యాధులకు ముఖ్యస్థానముగ మశాయాశమునుండి రప్పించబడు శ్రేష్ఠములగు మూలికాదులతో సిద్ధపె్నవి. కీర్తి శేఖరైన వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులుగారి ప్రియశిష్యులలో నొక్కరగు ఆయుర్వేదాచార్య యా. మాధవమూసన్ గారు రోగులకు పరీక్షించి చికిత్సచేతురు. మలేరియాజ్వరము స్త్రీలు, లీనరుభాగలు, కొఱుకు సవాయి యీ వ్యాధులకు అత్యద్భుతముగ మందులు మొదలగుట.

Catalogue free:-TEL, Address “Healthome” Madras

ఇవాన్ను లైమ్స్ అండు గిసరైను

శిరోజము ~ అతిత్వరలో బాగుగా స్వాభావికముగానే
పెరుగుటకు తోడ్పడును.

జిడ్డుగానుండు శిరోజములకు దుమ్ము, మసక తగిలిన అంటువ్యాధితప్పకకలుగును. ఇది మీ పుట్టెను మిక్కిలి ఆరోగ్యముగాను, చల్లగాను నుంచి, శిరోజములను అత్యద్భుతముగా పెరుగుటకు తోడ్పడును. ఇది పురమాషీగా శిరోజముల అభివృద్ధి కొరకే తయారు చేయబడినది. శిరోజములను శుభ్రముగాను, చల్లదనముగాను, ఆరోగ్యముగానుయుంచి, స్వాభావికముగానే శిరోజములుగా పెంచును. ఒకదాని దీనిని వాడినవారు మరల ఎన్నడును దీనినేవిడువక ఉపయో

గింతురను నమ్మకము మాకు గలదు. దీనిని వాడినట్టివారు అడుగకయే వేనకు వేలు యోగ్యతా ప్రతికలను పంపి యున్నారు. గాన ప్రతియొక్కరూ దీనిని తప్పక పరీక్షించి, దీనివలన గలుగు గుణములను పొంద గోరెదము. మీరు దీనిని ఉదయముపూట వాడిన, దినమంతయు మీశిరోజములు అందముగాను, నునుపుగాను నిగనిగలాడుచుండును.

ప్రతి బుడ్డిపైనను ఎట్టనిశీలు ఉండుటనుగమనింపుడు.

పూర్తి వివరములకు ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయకొరెదము.

ఇండియా ప్రతినిధి:—

మద్రాసు ఏజెంట్లు:—

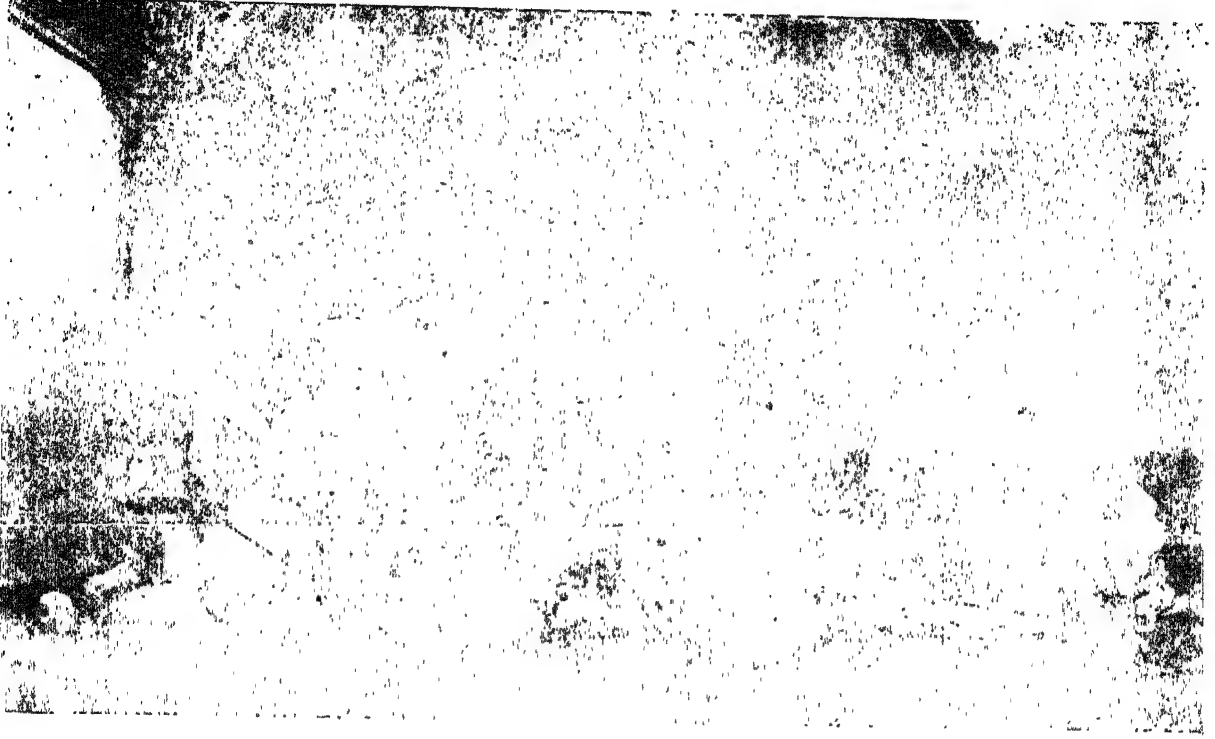
ఎఫ్. డబ్ల్యు. ఛీన్ మాన్ ఏ.ఎన్.ఆర్. మూర్తి అండు సన్స్,

పోస్టాఫీసు నెం. 313, బొంబాయి.

9, పోస్ట్ హామ్ము బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

అమలాపురం తాలూకా వహానియు శ్రీయుర అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారిని సన్మానించు సందర్భమున డీసిన ఛాయాచిత్రము.

A representative garh. ring of the people of Amalapur talug to honour Prof. Appadwedula Lakshmi Narayana
M. A., D. Sc., F. I. S., F. M. U.

శ్రీ యజ్ఞేశ్వర సోమయజ్ఞ గారు

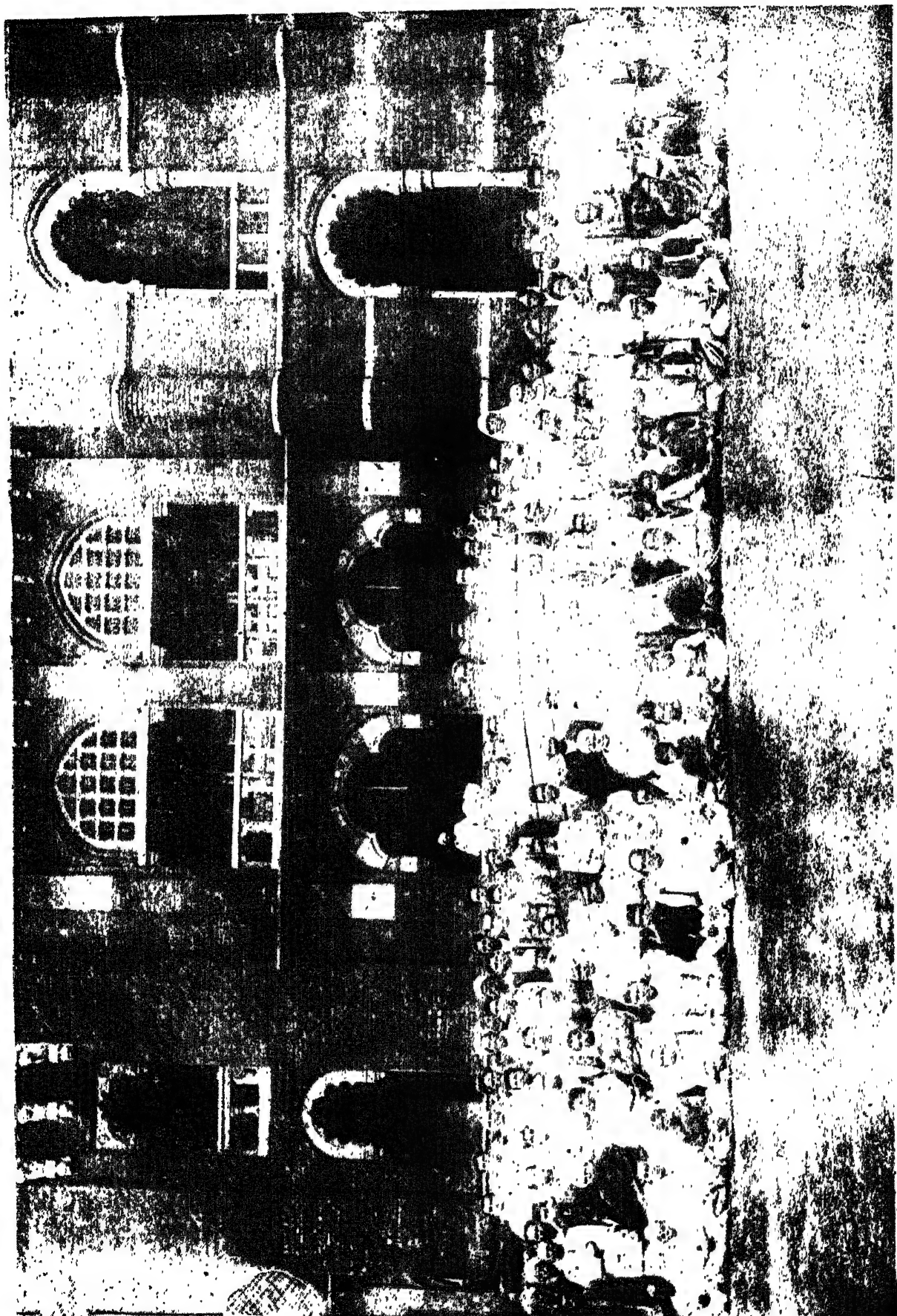

Sjt. D. Yajnesvara Somayaji Garu, B. A., L. T.,

శ్రీ పద్మాబ్ధం పద్మాబ్ధం గారు, పాదమాబ్ధం వహాని

Sjt. Padmanabham Garu

ఆంధ్రపత్రికా కార్యదర్శి ల. వి. రామమూర్తి స్వామిగారి పుష్కరరావు పంతులుగారికి "చేకో"గానక "విమలమును ఆంధ్రప్రదేశ్ వాణిజ్యవా ర్షికోసం నిమిషము ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయ సభ్యులు సహానివేదితము నొసరి గౌరవించితి.

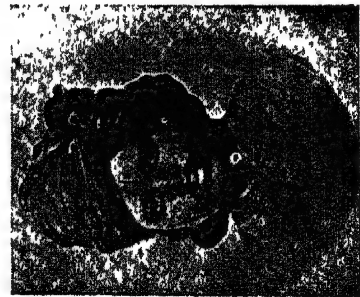
ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక

శ్రీ. శే. నల్లపరాజు బసవగారు

Late V. Timmaraja Ka.i Ga-u,

ప్రతిమిర్జా నల్లపరాజు అచ్యుతరామరాజుగారు

Sri Mirja Nallaparaaju Achyuta Rama Raju Garu

శ్రీ. శే. వడ్డాది రంగారావు

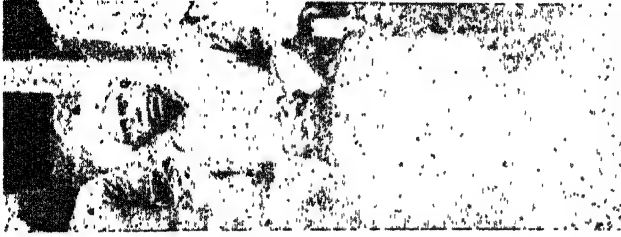
Late V. Kanga Rao

శ్రీ. శే. తాపర్తి చంద్రశేఖరరావు గారు

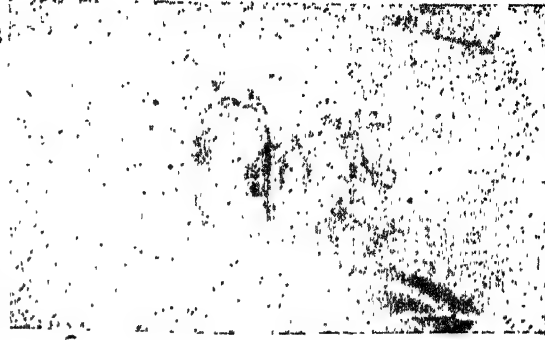
T. Chandrasekhara Rao Garu

శ్రీ. శే. పెద్దల లింగరాజుగారు

Late Penala Linja Raju Garu.

ప్రతిమాలినెడ్డి వెంకటస్వామి రెడ్డిగారు

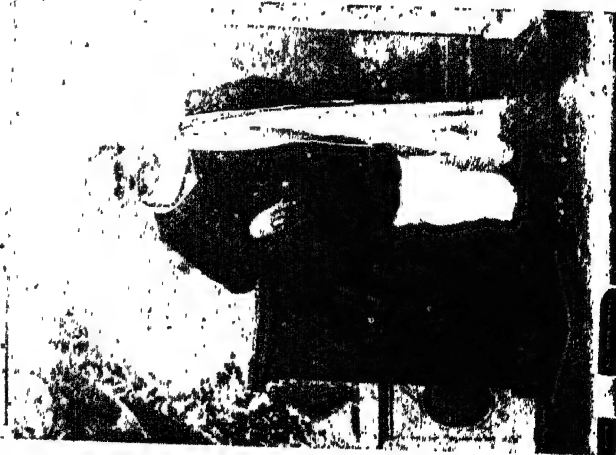
M. Venkataswami Kedu Garu,

వ్యాసముని: శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

వ్యాసముని: "విద్యప్రదానము"

వ్యాసముని: శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

వ్యాసముని: "బ్రహ్మదేవుని దానయ్యచేయబడినది"

వ్యాసముని: శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

వ్యాసముని: "సంస్కృతిసాహిత్యములలో కానుకప్రదానము"

1. వ్యాసముని: శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

ప్రదానము: శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

2. శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

వ్యాసముని: "బ్రహ్మదేవుని దానయ్యచేయబడినది"

వ్యాసముని: శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

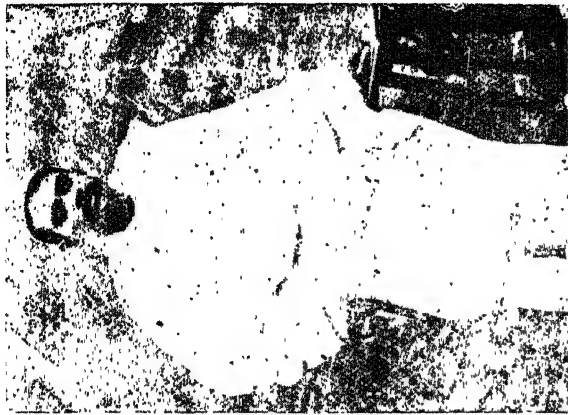
వ్యాసముని: "అతివ్యవస్థానము"

వ్యాసముని: శ్రీ కల్యాణానికి దానయ్యచేయబడినది

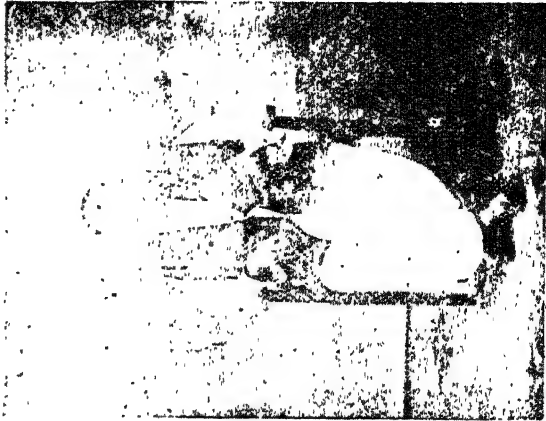
వ్యాసముని: "విజయనగర రాజుల దానయ్యచేయబడినది"

వ్యాసకర్త: శ్రీ ఉమా అలీషా కవిగారు

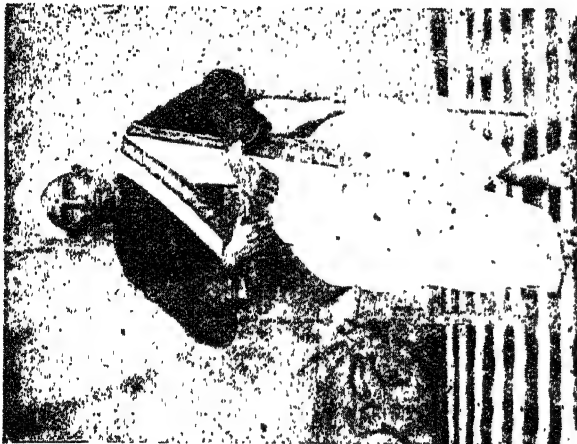
వ్యాసము: "కవిత్వము"

వ్యాసకర్త: కావ్యశ్రీ మధులక్ష్మి వేంకటసుబ్బాశాస్త్రిగారు

వ్యాసము: "ఆంధ్రవాణియపరిణామము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ విద్యాకృష్ణ చువ్వూరి వేంకటరమణాశ్రీగారు

వ్యాసము: "ఆంధ్రపదముల యగ్గైచిత్రము"

వ్యాసకర్త: శ్రీగొత్తా బాలకృష్ణాశ్రీగారు

వ్యాసము: "క్రొసన"

వ్యాసకర్త: శ్రీమతి పులస్తకవిలాసవతిదేవిగారు

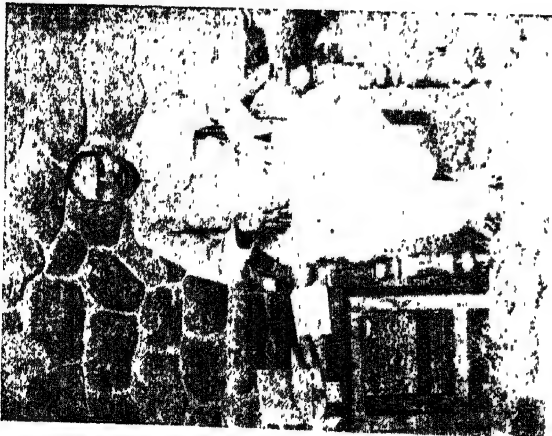
వ్యాసము: "స్వం జ్యేష్ఠానామందు మ్రోగ్ధుర్కర్మము"

వ్యాసకర్త: శ్రీయుత కవికాండల వేంకటరావుగారు, బి.ఏ.,బి.యచ్.

వ్యాసము: "గ్రంథరచనము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ బండారు తప్పయ్యగారు

వ్యాసకర్త: "శ్రీరామకృష్ణమూర్తి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ పోతూరి రామమూర్తిగారు, బి.ఏ.

వ్యాసకర్త: "శ్రీరామకృష్ణమూర్తి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ బండారు తప్పయ్యగారు

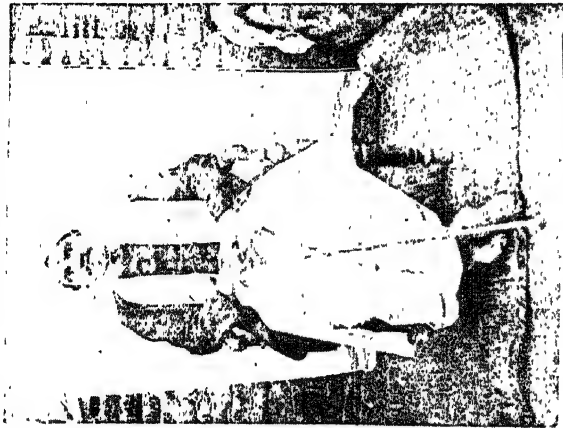
వ్యాసకర్త: "శ్రీరామకృష్ణమూర్తి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ నిజమూర్తి వేంకటేశ్వరగారు, బి.ఏ.

వ్యాసకర్త: "శ్రీరామకృష్ణమూర్తి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ మండలేయల వేంకటేశ్వరగారు

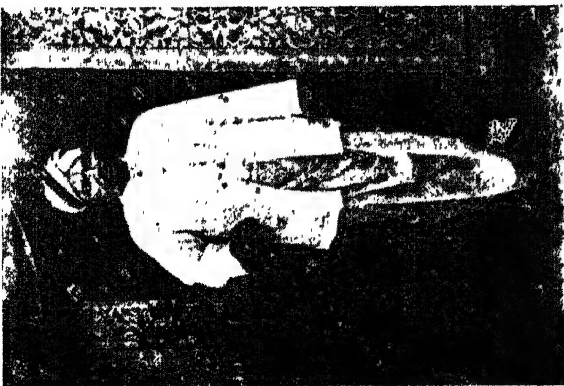
వ్యాసకర్త: "శ్రీరామకృష్ణమూర్తి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మగారు

వ్యాసకర్త: "శ్రీరామకృష్ణమూర్తి"

వ్యాసమూర్తి : శ్రీ కొణిదెల బాలకృష్ణయ్య గారు

వ్యాసమూర్తి : "శబరీ నిరీక్ష" ము

వ్యాసమూర్తి : శ్రీ దొమా వేంకటప్పయ్య గారు

వ్యాసమూర్తి : "మాలవీల" ము

వ్యాసమూర్తి : శ్రీ నేమాన నూర్యప్రకాశకవి గారు

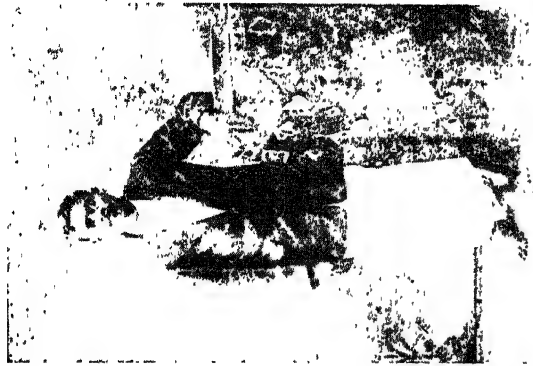
వ్యాసమూర్తి : "వనలక్ష్మీ వసంతిబలాము" ము

వ్యాసమూర్తి : శ్రీ రావు వేంకట రావు గారు

వ్యాసమూర్తి : "మేఘసందేశము" ము

వ్యాసమూర్తి : శ్రీ యడ్లపాటి వెంకటసుబ్బారావు గారు

వ్యాసమూర్తి : "రామాయణ నీతిపాఠము" ము

వ్యాసమూర్తి : చింతలపూడి శేషగిరిరావు గారు

వ్యాసమూర్తి : "కనుపరి అబ్బయ్యమాత్యుడు" ము

వ్యాసకర్త: శ్రీచంద్రాచారిగారు (కేరళ) నకు వచ్చిన వ్యాసకర్త: శ్రీ కొడిపెన వెంకటాచార్యగారు వ్యాసకర్త: శ్రీ పూడిపెట్టి వెంకటాచార్యగారు

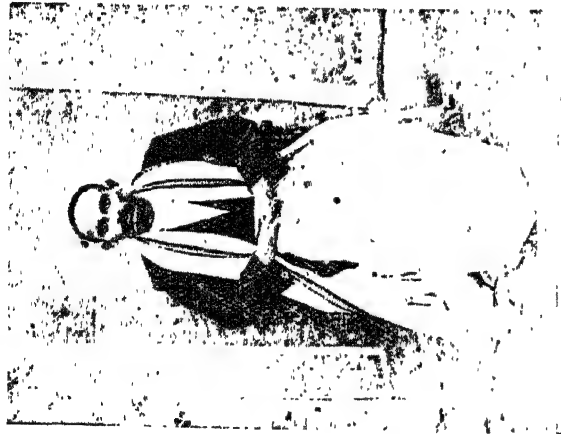

వ్యాసకర్త: "కృష్ణమూర్తి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ వేదము వేంకటాచార్యగారు (నగరం) నకు వచ్చిన వారు

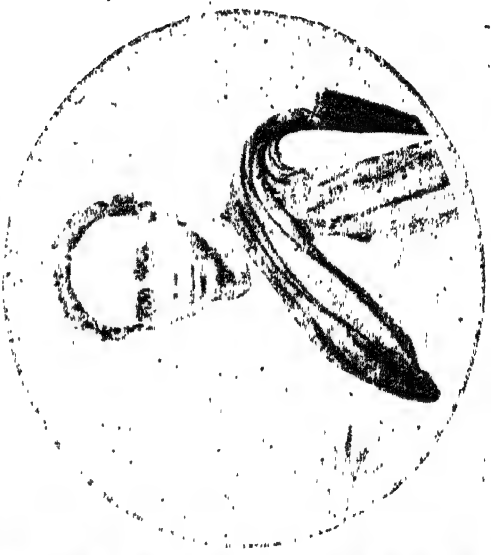
వ్యాసకర్త: "పూర్వలక్ష్మి"

వ్యాసకర్త: "కవిజ్యోతి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ దుర్భాస

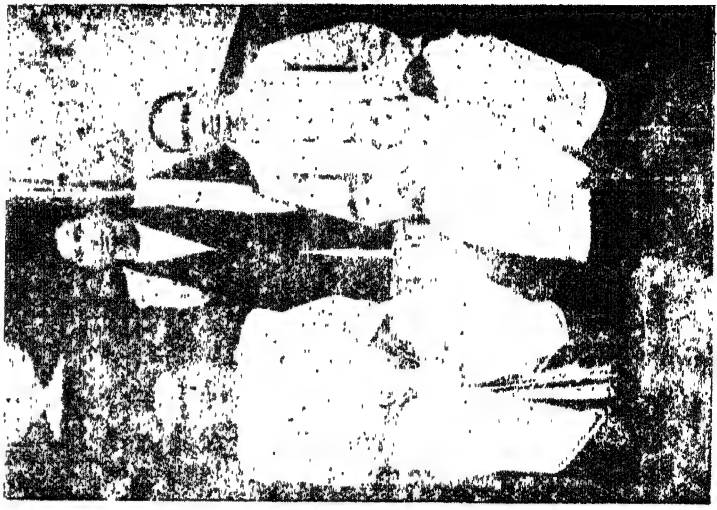
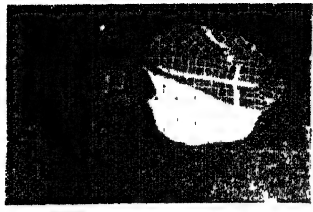
జగన్మోహనగారు

వ్యాసకర్త: "వ్యాసవంశీ కృష్ణమూర్తి"

వ్యాసకర్త: "పుట్టిపెట్టి మనం అందరినీ" వ్యాసకర్త: "గాంధీ పట్టు" వ్యాసకర్త: శ్రీ దుర్భాస (కవి) వ్యాసకర్త: శ్రీ పూడిపెట్టి వెంకటాచార్యగారు

వ్యాసకర్త: "ప్రభుకృష్ణమూర్తి"

తరములుండవు. నిరంకుశాధికారమున కేయాటంకము గలిగినను ప్రతిబంధకములు నీడవలె నంటియుండి బహిర్గతము లగుచుండును. మడ్డిమనుకమిటి సమక్షమున సాక్ష్యమునిచ్చిన మంత్రులు వారినిస్సహాయతను విశదము చేసిరి. ద్వంద్వప్రభుత్వమును నిరర్థక మనియును ననర్థదాయక మనియును నేకగ్రీవముగను భారతీయులు ఖండించిరి. ఓలివియరు ప్రభువు మోంటుఫర్డు విధానము నామోదించిన వారెవరును గనుపడలేదని తెలియ బల్కెను. సామ్రాజ్యశాసన సభకును రాష్ట్రీయ సభలకును నిరంకుశత్వమును ప్రతిఘటించుటకు శక్తి సామర్థ్యములులేవని గతించిన అయిదేండ్ల యనుభవమును ముఖ్యముగను గత వర్షానుభవము విశదముచేసినది. శాసన సభలు బడ్జెటులను నిరాకరించినను, మంత్రులను నిరసించినను, తిరస్కరించినను, శాసనములను, నిర్మించినను, నిరర్థకమని గతవర్తమాన సంవత్సరము లందు సామ్రాజ్యమధ్యరాష్ట్ర వంగశాసనసభల వ్యవహారములు రుజువుచేయుచున్నవి. లిట్లను ప్రభువువలె భేదోపాయము నవలంబించియును యథేచ్ఛగ బ్రవర్తించియును నిరంకుశవర్గము విజయమును బడయగలడు. సంస్కరణ శాసనమునందు సవరణలను మడ్డిమనుకమిటి రిపోర్టు ననుసరించి చేసినను దేశావసరములకు నిరుపయోగమని యనుభవము విశదముచేయుచున్నది. స్వరాజ్యము లేకను దేశానిష్టములను తొలగించుట కవకాశములు లేవని విశదమైనను శాసనసభల సమ్మోహము పదవుల సమ్మోహము భారతనాయకులను బాధించుచున్న విధమును వివిధములైన రాజ్యాంగపక్షముల వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

స్వపరిపాలనముగల దేశములందు రాజ్యాంగము వందు భిన్నభావములుగల పక్షములుండుటయును భిన్న ధర్మములను సమర్థించుటయును దేశ భారత రాజ్యాంగ పక్షములు ఊమమునకు ప్రయోజనకరము. పరాధీనమైన రాజ్యాంగములందు సకలపక్షములకును పరరాజ్య నీతిపోషణ మలంఘనీయమైన ధర్మమైయున్నది. ఏపక్షము పరదేశనీతి కధిక

తరమైన పోషణము నొనంగునో ఆపక్షము పలుకుబడి గలిగి వర్ధిల్లును. స్వాతంత్ర్యముగల పక్షావలంబనులును నధికార వ్యామోహితులై యధికారావరణమునందు జేరుచుండురు. లిబరలుపక్షచరిత్రము స్వదేశప్రముఖులు నిరంకుశప్రభుత్వమునకు నిర్బంధవిధానమునకు బోషణమొసంగెడి విధమును విశదముచేసినది. మితవాదప్రముఖులు 40,000 దేశభక్తులను నిర్బంధించుటకు వారి యధికారమును వినియోగించిరి. ఇండిపెండెంటు పక్షము స్వరాజ్యపక్షమును ప్రతిఘటించుటకు ప్రభుత్వముతో నేకీభవించుచున్నది. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు జిన్నాగారి పక్షము స్వరాజ్యపక్షమును ప్రతిఘటించిన విధమును జిన్నా నెహ్రూల పరస్పర దూషణమును వివిధ పక్షముల చార్చల్యమును విశదముచేసినవి. మధ్య రాష్ట్రములందును, వంగరాష్ట్రములందును, స్వరాజ్య పక్షమునందును, హిందూమహమ్మదీయులందును, గలిగిన విభేదములును రాజ్యాంగపక్షములవిభేదమును విశదము చేసినవి. అధికారజ్యోతి సభ్యులను శలభములరీతిని నాకర్షించుచు ధర్మనాశనమును జేయుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షమునకు ప్రతిష్ఠంభనతంత్రము దుర్లభమైనది. నిరంకుశాధికారవర్గబలము క్రమముగను వృద్ధిబొందుచు శాసనసభల చార్చల్యమును పరావలంబన ప్రాబల్యమును సువ్యక్తములైనవి. వర్తమాన సందిగ్ధసమయమునం దన్ని పక్షములకును కర్తవ్య మవ్యక్తముగ నున్నది. ప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుట కసహాయోద్యమమునకు గల నైతికబలమును గాంధీమహాత్మునకుగల దూరదృష్టియును ననుభవైకవేద్యములైనవి. నిరంకుశప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుటకు దేశమునందేకపక్ష ప్రయోగమున కవకాశము గలదుగాని, భిన్నపక్ష ప్రయోగముల కవకాశము లేదని విశదమైనది. నిరంకుశప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుటకు ప్రజాశక్తిని వ్యక్తముచేయవలసిన యవసరము గలిగినది. ప్రజాశక్తి ప్రభావ మసహాయోద్యమముచ్చస్థితియం దున్నపుడు విశదమైనది. ప్రజాశక్తిని నిర్భయముగను వ్యక్తముచేయుటకు భారతజాతీయమహాసభ 39 ఏండ్లనుండియును జేయుచున్నపని పజాహృదయము

నాకర్పించినది. గాంధీమహాత్ముడు రాజ్యాంగరంగము నందు ప్రవేశించిన తరువాతను భారతజాతీయమహాసభ నూతనశక్తిని గలిగి విజృంభించినది. కాంగ్రెసునందు స్వరాజ్యపక్ష మేర్పడిన తరువాతను కాంగ్రెసు శక్తి కొంత తగ్గినను నేటికిని స్వరాజ్యసంపాదనమునకు కాంగ్రెసునకు గల శక్తి సామర్థ్యము లితరసంస్థలకు లేవని దేశవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు స్వరాజ్య సంపాదనమునకు కంకణమును గట్టుకొని కాంగ్రెసు వ్యవహారములను నడుపుచు కాంగ్రెసు ప్రతిభను దేశమునందంతటను వ్యాపింపజేసెను. గాంధీమహాత్ముడు నిర్ణయించినరీతిని కాంగ్రెసు ప్రతిభను వృద్ధిచేసి స్వరాజ్యమును బడయుట భారతీయులకు పవిత్రమైన ధర్మము గనున్నది.

అసహాయోద్యమారంభముతో కాంగ్రెసు చరిత్ర యందు నూతనశక్త ముదయించినది. కాంగ్రెసు వ్యవహారములందు తీర్మానములబడులు కార్యములు ప్రబలుట కుపక్రమించినవి. ప్రజల దృష్టిని గాంధీమహాత్ముడు రాటముల మీదను ఖద్దరుమీదను లగ్నముచేసి స్వరాజ్య సంస్మరణమును దేశమునందంతటను ప్రతిధ్వనిల్ల జేసెను. రాటములు స్వరాజ్యగానమును జేయుచు, ఖద్దరు స్వరాజ్యస్వరూపమును జూపుచు ప్రజాహృదయమునందు ప్రత్యక్షముచేసినది. స్వరాజ్యాందోళనమునకు గలిగిన యంతరాయములు చరిత్రాంశములు. స్వరాజ్యపక్ష ప్రతిఘటనము ప్రజాదృష్టిని నిర్మాణమార్గమునుండి శాసనసభలకు మరల్చినది. మాటలయందు నిర్మాణవిధానముపట్ల రెండుపక్షములును నుత్సాహము చూపినను కార్యములందు మాటల కనురూపమైన ప్రయోజనము గలుగలేదు. గాంధీమహాత్ముని విమోచనానంతరము నిర్మాణవిధాన వ్యాపనమునకు మహాత్ముడు చూపుచున్న లక్ష్యము వివిధసభలయందు విశదమైనది. అహమదాబాదు కాంగ్రెసుకమిటీ సమావేశమునందు గాంధీమహాత్ముడు విజయమును బొందియును స్వరాజ్యపక్ష ప్రాబల్యమును గ్రహించి తనతీర్మానము నుపసంహరించుకొనెను. స్వరా

జ్యనాయకులైన దాసునెహ్రూగొడాలపట్ల మహాత్మునకు గల గౌరవమును వంగనిర్బంధశాసనము బలపరచినది. కాంగ్రెసునం దేర్పడిన రెండుభేదముల సంయోగమును సమకూర్చుటకు దాసుగాంధీగారిలకు కలకత్తాయందొక యొడంబడిక జరిగినది. ఆయొడంబడికనె బెల్గామునందు గూడిన జాతీయమహాసభ యామోదించినది. (క్రోధనసం. 64 పుట.) ఈతీర్మానమునకు కాంగ్రెసు సభ్యత్వమునకు సామ్మూసకు బదులు నూలును చందాగా నుండుట ప్రయోజనమేర్పడినది. గాంధీమహాత్ముడు స్వరాజ్యపక్షము ఖద్దరునందు లక్ష్యమును నిలుపునని సంతసించెను. స్వరాజ్యపక్షముమహాత్మునిబలముగలదనియానందించినది. స్వరాజ్యపక్షమునకు మహాత్ముని యాశీర్వాదము ప్రయోజన కరమైనటులు ఖద్దరునకు స్వరాజ్యపక్షమోదము ప్రయోజనకరముగాలేదు. స్వరాజ్యపక్షలక్ష్యము శాసనసభలయందు లగ్నమగుచున్న విధమునను నిర్మాణవిధానమునందు లగ్నముగాకున్నది. ఈవిషయపరిస్థితులు క్రమాభివృద్ధిని బొందుచున్నవి. కాంగ్రెసు ప్రచారకులు క్రమముగను జీవన సాధనమునకు వృత్తుల నేర్పరచుకొనుచు పూర్వాశ్రమములను జేరుచున్నారు. ఖద్దరు ప్రచారము మహాత్ముడు తలచినటులు వృద్ధిని బొందుట లేదు. శేషించిన ప్రచారకులకు భావికర్తవ్యము దుర్రోధముగ నున్నది. కాని నిర్మాణ విధానమును సఫలము చేయుట కన్నిపక్షములవారును పనిచేయుట కవకాశములున్నను తగినరీతిని పని జరుగకుండుటకు గారణము పరావలంబన ఫలమైన మాంద్యమై యుండనోపును. గాంధీమహాత్ముని కార్యపరత్వము భారతీయుల కాదర్శప్రాయమై వారి నావహించిన సమ్మోహమును నడలించి స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు మహాపకారమును జేయుచున్నది.

శ్రీరామనామస్మరణము వలె గాంధీనామస్మరణము సుఖదాయకముగ నున్నది. ప్రపంచమునం దంతటను గాంధీనామసంకీర్తనము చేయబడుచున్నది. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు, పార్శీలు, బౌద్ధులు, జైనులు, గాంధీసంస్మరణము చేయుచు తరింప గోరుచున్నారు. సుప్ర

సిద్ధులైన పీఠాధిపతులు మఠాధిపతులు తత్త్వజ్ఞులు చక్ర వర్తులు, మహారాజులు, కోటిశ్వరులు, మహాకవులు, గాయకులు, కళాకోవిదులు, లోకమునందు విరాజిల్లు చున్నను మహాత్ముని నామము దిగంతములందు మారుమ్రోగు చున్నది. లోకప్రియులై లోకకల్యాణమున కాత్మసమర్థము చేసిన మహానుభావులను ప్రజలు తాము తరించుటకు సంస్మరింతురుగాని మహానుభావులు పొందగల గౌరవలాభములు లేవు. శ్రీ కృష్ణభగవానులు స్వవిషయమై ప్రియభక్తుడైన విజయున కుపదేశించిన ధర్మార్థము గాంధిమహాత్మునిపట్లను యథార్థముగను నన్వయించుచున్నది.

నమే పాఠాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన,
నానవాప్త మవాప్తవ్యం వర్తవ్య కర్మణి.

అత్యసమర్థులముచేసిన గాంధిమహాత్ముడు పొందగల ప్రయోజనము గాని పొందదగిన ప్రయోజనము గాని లేకపోయినను భారతకల్యాణమున కనవరతము కర్మయోగాభ్యాసమును జేయుచు భారతీయులకు తరణోపాయమును జూపుచున్నాడు. మహాత్మునిప్రేమస్వభావము, సత్యవ్రతము, త్యాగశీలము, కర్మయోగము మహాత్ముని లోకప్రియునిజేయుచు విజయధ్యానములు సహజముగను బుట్టుచున్నవి. పవిత్రమూర్తియైన గాంధిమహాత్ముడు భారతరాజ్యాంగరంగమునందు ప్రవేశించి రాజ్యాంగ సంరంభమున కపూర్వమైన ధర్మబలమును గలుగజేసి ధర్మమార్గమునను స్వరాజ్యస్థాపనమును సాధ్యముచేయగలిగెను. “స్వరాజ్యము శాంతియుత ధర్మసాధనముల మూలమునను పొందుట భారతజాతీయమహాసభాశయ” మను సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించి భారతకల్యాణమున కును స్వరాజ్యసంకల్పసిద్ధికిని శాంతిమార్గమును వ్యక్తము చేసి నిజమైన మాహాత్మ్యమును ప్రపంచమునకు ప్రత్యక్షముచేసి పూజాపాత్రతను బడసెను.

అసహాయోద్యమము కాంగ్రెసు చరిత్రమునందే కాకను ప్రపంచ రాజ్యాంగ సంరంభములందు ధర్మయుగారంభమును ప్రతిష్ఠించినది.

అసహాయోద్యమము సంకల్పసిద్ధికి హేయమైన పరిపాటియైన పరపీడన మార్గమునుగాకను దివ్యమైన త్యాగ

మార్గమును గాంధిమహాత్ముడు స్వీయూచరణసాధనమునను నువ్యక్తముచేసెను. ద్వేషస్థానమునను ప్రేమను, భోగస్థానమునను త్యాగమును, హింసాస్థానమునను అహింసను ప్రతిష్ఠించి లోకకల్యాణసాధనమును విశదము చేసెను. గాంధిమహాత్ముడు పరులపాపకార్యములను తన పాపకార్యములనుగను పరులదుఃఖమును తనదుఃఖమును గను పరులసుఖమును తనసుఖముగను గ్రహించి దైవయోగమును వ్యక్తముచేసెను. పామరుల ధార్మ్యములకును హిందూ మహమ్మదీయ సంయోగమునకును ప్రాయశ్చిత్తమునకుగాను గాంధిమహాత్ముడు చేసిన కఠినోపవాసములు వారిత్యాగ దయాశీలములను విశదము చేయుచున్నవి. దివ్యవిభూతులైన ధర్మసంయోగమును అధర్మవియోగమును నిత్యజీవనమునందు సాధ్యముచేసి అసహాయయోగ ప్రభావమును గాంధిమహాత్ముడు లోకమునకు వ్యక్తముచేసెను. ఉద్యమము పీఠించుటకు గౌరణ మారాధకుల లోపముగాని యుద్యమలోపము గాదు. లోకోత్తముడైన గాంధిమహాత్ముడు బ్రహ్మత్వమును వహించి జెల్లాము కాంగ్రెసును జయప్రదముగను నడిపి కాంగ్రెసు చరిత్రమునందు నూతన ఘట్టమును వ్యక్తముచేసెను.

విజయనగరమునందు కర్ణాటకరాష్ట్రమునందు గాంధిమహాత్ముని యధ్యక్షత క్రిందను జయప్రదముగను ముగిసిన కి9-వ కాంగ్రెసు విజయనగర వైభవమును సంస్మరింపజేసినది. గాంధిమహాత్ముని యుపదేశము భావరూపములందు నూతనరూపమును దాల్చినది. మహాత్మునికారియనిర్వహణ సామర్థ్యము, విషయపరిజ్ఞానము, నిగ్రహానుగ్రహశీలము, మందహాసభావము నియమితకాలమునను కాంగ్రెసువ్యవహారక్రమమును ముగించుటకు దోడ్పడినవి. జెల్లాము కాంగ్రెసుసభ్యత్వమునకు నూలుచందాను నిర్ణయించి విద్యాధనాభిమానములకు గల ప్రముఖులను తగ్గించి కర్మయోగమునకుగల ప్రయోజనమును స్ఫుటము చేసినది. నూలుచందా నియమము సభ్యత్వనియమమునందు మహాపరివర్తనమును గలుగజేయుచు యథార్థమైన

ప్రజాసభ్యత్వమును స్థాపించగలడు. ప్రజలకుగల యథార్థమైన స్వరాజ్యాభిమానమును సువ్యక్తము చేయుటకు నూలుచందా షరీతుగ నున్నది. స్వరాజ్యసంపాదన మన్ని షక్షములకును కామితార్థముగ నున్నది. కామితార్థ విషయమునను భేదాభిప్రాయములు లేకపోయినను సాధన విధానమునందాను, కాలపరిమిత్యందును, స్వరాజ్యస్వరూప స్వభావములందును భేదాభిప్రాయములు గలవు. మితవాదులు స్వాతంత్ర్యవాదులు కన్వేషనవాదులు స్వరాజ్యవాదులు బహిష్కారవాదులు భిన్నములైన సాధనములను నారాధించుచు స్వరాజ్యస్థాపనమును గోరుచున్నారు. మితవాదషక్ష దంతము పరాధీనరాజ్యాంగములందు భ్రమరకీటన్యాయముగను పరిణామము సంప్రాప్తమగునని విశదము చేసినది. స్వతంత్రషక్షోదంతమును నీధర్మమునే విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యషక్ష వ్యవహారములును సఫలమునే విశదముచేయుచున్నవి. సర్. నరసింహేశ్వరశర్మగారును, జిన్నాగారును, నటేశముగారును, చేసిన ప్రసంగములు సంశయాత్మకమైనను నమ్మింప జాలియున్నవి. దేశము స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకును, స్వరాజ్యమును బడయుటకును నిర్మాణకార్యవిధానమే శరణ్యముగనున్నది. హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనమును అస్పృశ్యతా నివారణమును ఖద్దరు వ్యాపనమును స్వరాజ్యసాధ నిర్మాణమునకు సాధనములు. ఈసాధనములకు మూలాధారములు అహింసా సత్యధర్మములు. గాంధీమహాత్ముడు ప్రేమత్యాగసత్యముల నారాధించుచు దిగ్విజయమును జేయుచు స్వరాజ్యసందము ననుభవించుచున్నాడు. భారతీయులు బెల్గాము కాంగ్రెసు వేదికయందును నితర సందర్భములందును మహాత్ముడుచేసిన యుపదేశములను శిరసా వహించి స్వరాజ్యవ్రతమును స్వీకరించి స్వధర్మ నిర్వహణమునుజేసి కృతార్థు లగుదురు గాత!

భారతీయులు భేదాభిప్రాయములను గలిగి యంతః కలహములనుబూని ద్వేషరోషావేశమును గలిగి స్వధర్మ పరాజ్యులు లగుచుండగను నిరంకుశ ఆంధ్ర రాష్ట్రము ప్రభుత్వము వజ్రయుధమునుబూని వజ్రపాశబంధనములను దృఢతరముచేయుచున్నది. వంగ

నిర్బంధశాసనమును శాసనసభలు తిరస్కరించినను రాజప్రతినిధియును పార్లమెంటును నిర్బంధశాసనము నామోదించినవి. లీకమిషను రిపోర్టును శాసనసభ తిరస్కరించి నను నిరంకుశ ప్రభుత్వము యథేచ్ఛగను అమలునందు వెట్టుచున్నది. మీదు విక్కిలి పౌర సేవోద్యోగులవేతనములను సంస్కరణశాసన ప్రయోగమునుండి విడదీయుటకు పార్లమెంటు క శాసనముచేయ బూనుకొనినది. సైన్యవ్యయము ప్రతిబంధకము లేకను యథాప్రకారము జరుగుచున్నది. సేనాధ్యక్షుడు సైన్యమును భారతీయమయముచేయుట కవకాశములు లేవని స్పష్టముచేసెను. మడ్డిమను రిపోర్టు రాజ్యాంగ సంస్కరణములను సవరించుటకవకాశములు లేవని విశదముచేసినది. సామ్రాజ్య శాసనసభకు నూలుసుంకమును తీసివేయుటకుగాని, నిర్బంధశాసనమును మడ్డిమను రిపోర్టును చర్చించుటకు గాని యవకాశము లేదని వ్యవహారములు విశదము చేసినవి. సంస్కరణములు నిరర్థకములనియును, ద్వంద్వప్రభుత్వము దురారాధ్యమనియును విశదమైనది. కార్మిక ప్రభుత్వనిర్గమనమును, కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వ ప్రవేశమును నిరంకుశ ప్రభుత్వమున కపారమైన బలమునొసంగినది. కార్యరంగము డిల్లీనుండి లండనుకు మారినది. నిరంకుశవర్గమును పోషించుటకు కన్సర్వేటివు షక్షము విశ్వప్రయత్నమును జేయుచున్నది. ఈవిషయదశయందు భారతనాయకులు బాలురరీతిని తిరస్కారధిక్కారములకు బూనుకొనుట విచిత్రముగ నున్నది. ప్రజానాయకులు గాంధీమహాత్మునివలె త్యాగపరాయణులై దేశప్రయోజనములను పాటించుచు నిర్మాణకార్యవిధానమునందు వారిదృష్టిని లగ్నముచేసి ఆత్మబలసంపన్నులై స్వరాజ్య సిద్ధిని బడయుదురు గాత!

చెన్నరాష్ట్రమునందు నామరూపములు లేకను స్వలామచున్న యాంధ్రరాష్ట్రమునకు కాంగ్రెసు వ్యవస్థలయందు భగవదనుగ్రహమువలనను ఆంధ్ర రాష్ట్రము వ్యక్తిత్వము గలిగినది. కాంగ్రెసు వ్యవహార నిర్వహణమునకుగాను భరతఖండమును భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగను విభజించుటవలనను గలిగెడి

ప్రయోజనమును కాంగ్రెసు వ్యవహారములు సూక్ష్మ రూపమునను వ్యక్తము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగము లందు గాంధీమహాత్ముని విశాలదృష్టికి భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర విభజనము నిదర్శనముగ నున్నది. మోంటుఫర్డు సంస్కరణ నివేదికయును, శాసనమును, భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర నిర్మాణావసరమును గ్రహించి సాధనములను సూచించినను అధికార దేవతలును, దేవతార్చకులును, పరివారమును స్వప్రయోజనారాధకులై దేశాభ్యుదయమున కత్యంతావశ్యకమైన విషయముపట్లను నిరాదరణమును జూపి యాంధ్ర దేశాభ్యుదయమునకు స్వధర్మనిర్వహణమును జేయజాలకుండిరి. ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణమున కధికారులు పూనుకొనినను బూనుకొనక పోయినను భారత రాజ్యాంగములందు ఆంధ్ర రాష్ట్ర నామము స్థిరప్రతిష్ఠను బడసినది. కాంగ్రెసు వ్యవహారములందు ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణమువలనను ఆంధ్ర రాష్ట్రమునకును భారతభూమికిని గలిగిన ప్రయోజనమును గతించిన నాలుగేండ్ల వ్యవహారములును సువర్ణాక్షరములను లిఖించినవి. ఇప్పుడైనను సాధికార దేవతలు కన్నులనువిప్పి దేశక్షేమమున కాంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణమున కుపక్రమించి వారి యద్యోగదళను సార్థకముచేసి స్వధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనియెదరు గాక!

ఉదారస్వభావముగల యాంధ్రులు అసహాయోద్యమ నిర్వహణమునందు ముందంజవేసి యాంధ్ర దేశ ప్రతిష్ఠను భారత దేశమునందు దంతటను వ్యాపింపజేసిరి. ఖద్దరు నిర్మాణమునందు ఆంధ్ర దేశ మగ్రగణ్యముగ నున్నది. ఆంధ్ర దేశ ఖద్దరు సన్నదనమునకును, మనుగడకును, ప్రశస్తిని బడసినది. వేలకొలది నిరుపేదలకు జీవనోపాధినిగల్పించినది. లక్షలకొలదిరూప్యములుసంప్రాప్తమైనవి. ఖద్దరుభారణము గౌరవచిహ్నమైనది. శుభాశుభ కార్యములందు ఖద్దరువాడుక పరిపాటియైనది. ఖద్దరు వ్యాపనము గాంధీమహాత్ముడు చాటుచున్న ప్రయోజనములను సమకూర్చునను విశ్వాసము ప్రజాహృదయమునందు గలిగినది. అన్యైత్యతా నివారణమునందు ఆంధ్ర దేశము ముందంజవేసినది. శ్రీకృష్ణాశ్రమము, ఆనందనికే

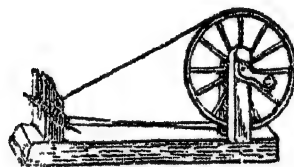
తనము, పినాకీని సత్యాగ్రహాశ్రమము, గౌతమీ సత్యాగ్రహాశ్రమము మొదలగు నాశ్రమములు నిర్మాణవిధానమును జేయుచు దేశోద్ధరణమును చేయుచున్నవి. జాతీయ విద్యాలయములు విజ్ఞానాంకురములను వికసింప జేయుచున్నవి. స్వరాజ్య కార్యాలయములు స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును స్థాపించుచున్నవి. ప్రజలు తిలకుస్వరాజ్యనిధికిని గాంధీపూజానిధికిని కానుకలను సమర్పించి స్వరాజ్యాభిమానమును విశదముచేసిరి. నిర్బంధములను స్వీకరించి స్వరాజ్యానుతాపమునుస్ఫుటముచేసిరి. వృత్తులనువిసర్జించి త్యాగప్రభావమును సువిదితము చేసిరి. ప్రజలు స్వయంసహాయమునను ప్రభుత్వప్రతిఘటన మున్నను జేయగల మహత్కార్యముల నాంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘ వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. ఈసత్యము మంత్రిపుంగవులును వారియనుచరులును గ్రహించి కార్యసాధనమునకు బూనుకొనుట సమంజసము.

అసహాయోద్యమారంభమునుండియును స్వరాజ్య సంరంభమునందు ఆంధ్రులు నిర్వహించుచున్న కార్య భారము వర్తమానసంద్విగ్ధ సితియందు ఆంధ్రుల కార్యభారము వారు నిర్వహించవలసిన కార్యభారమును ద్విగుణీకృతము చేయుచున్నది.

ఆంధ్ర దేశమునందును కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షవిభేదములును సాంఘిక ప్రాతినిధ్య విభేదములును తలయెత్తినను సీవిభేదములును తీవ్రరూపమును దాల్చుకను దేశకల్యాణమునకు భిన్నాభిప్రాయములు గలవారు కలిసిపనిచేయుట శుభసూచకముగ నున్నది. భేదాభిప్రాయములున్నను నిర్భయముగను వారివారి మతానుసారముగను దేశారాధనమును జేయవలసిన యవసరముగలిగినది. భారత దేశము నావరించిన విషాదావస్థ యాంధ్ర దేశమును సయితమావరించినది. శాసనోల్లంఘనాదికమైన యుద్దేశక కార్యముల కవకాశములులేవు. ప్రచారకులు నిరుత్సాహపరాయణులై కాంగ్రెసు కార్యములను విసర్జించుటకు బూనుచున్నారు. నిలిచియున్న ప్రచారకులైనను పోషణ సాధనములు లేకను విషాదమును బొందుచున్నారు. నిరుత్సాహపూరితమైనను కాంగ్రెసు

జ్యోతిని గాపాడుటకు నిర్మాణవిధానమే శరణ్యముగ నున్నది. ఖద్దరునిర్మాణమున కాంధ్ర దేశమునకుగల యవ కాశములను వినియోగించుట కన్ని పక్షములకును నవకా శములు గలవు. ఆయవకాశములను గాంధిమహాత్ముడు నిరంతరము కోరునటులు బ్రాహ్మణులును, బ్రాహ్మణేతరు లును, కాంగ్రెసుపక్షమువారును, స్వరాజ్యపక్షమువారును, జప్తి సుపక్షమువారును, శ్రీమంతులును, నిరుపేదలును వినియోగించి స్వధర్మ నిర్వహణమునుజేసి కృతార్థులగుదురు గాక! కాంగ్రెసు వ్యవహారములం దాంధ్ర దేశ ప్రతిష్ఠను గాపాడుటకు నూలుచందా దేశసంస్కారమునకు దగిన పర

ప్రసాదముగ నున్నది. దేశారాధనపరాయణు లందరును నూలుచందాలసాధనమునను వేలకొలది సభ్యులను జేర్చి కాంగ్రెసు ప్రతిభను, ప్రజాసంకల్పమును సుస్వక్తము చేసి త్యాగమూర్తియైన మహాత్ముని సంకల్పమును సఫలముచేసి స్వరాజ్యసిద్ధిని, స్వరాజ్యానుభవమును బడయుటకు పరమేశ్వరు డనుగ్రహించుగాత! క్రోధనసంవత్సర మునందు పరమేశ్వరానుగ్రహమునను సత్యదయాధర్మములు వర్ధిల్లి సమస్తలోకములు శాంతిసుఖములను బడయును గాత!

చరకాష్టకము

మంగీపూడి వేంకటేశ్వరగారు.

చరకము విడుచుటతోనే

చరకము సిద్ధించె భరతవర్షంబున కా

చరకము విడుచుట బలునా

గరకమే నరకమ్ముగాక గాంధిమహాత్మా!

౧

చక్రము నిజము సుదర్శన

చక్రము లేములనుదోల చకితంబగు భూ

చక్రము చక్రము నతిదీ

తాకమమున గొల్తుమేని గాంధిమహాత్మా!

౨

రాటము నిత్యశ్రీలక

రాటము స్థిరశాంతినీమ జనజేసెడు ధా

రాటము రాటముపై తమి

గాటమగుం గాక మాకు గాంధిమహాత్మా!

౩

రాటమును నమ్మిన పో

రాటమ్ము లడంగు మదికి శ్రమదెచ్చెడు నా

రాటమ్ములు తొలగు నిరా

ఘాటమ్ముగు జీవితంబు గాంధిమహాత్మా!

౪

రాటము చంచలబుద్ధిచ

పేటము భవదావశిఖ కృపిటము సంప

త్కూటము సుఖతరగిరిశృం

గాటము గృహిణులకుగాదె గాంధిమహాత్మా!

౫

* * *

కుదురుగ స్వరాజ్యలక్ష్మిని

కుదురుకొనం జేయునట్టి కుదురై తగుమేల్

చదు రెందుగలదు రాటపు

కదు రొక్కటె కలదుగాక గాంధిమహాత్మా!

౬

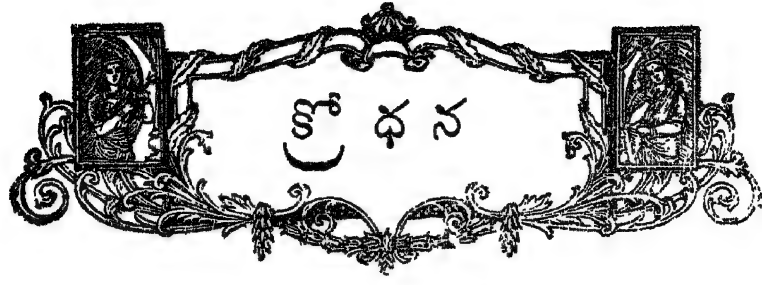
కదురును కవ్వము నాడిన

కొదవొదవునె కరవె కరవగును సత్యము గా

కదురెపుడు నిలిచె నప్పుడె

కదిరెను దేశమున కరపు గాంధిమహాత్మా!

౭

బుర్రా బాలకృష్ణశాస్త్రిగారు

దుష్టవార్షిక సప్తకా నిష్ట వికృత
 ఫలరసాస్వాదనము చేయఁ గలిగినాము
 పటునిరంకుశ గంభీర భావ మిళిత
 హుంకృతుల నల్లనల్లన నోర్చినాము
 సకల నిర్బంధవైద్యుతి జ్వాలలందు
 నురికి ముక్కాకలం దీరి దెరలినాము
 భయద ఘుంఘానిఱాహత ప్రళయములకు
 నైన సిగపూవు వాడక యలరినాము
 క్రోధనా! ఏమి యీషయిఁ గూర్చగలవు?
 సత్యఫలమునకయి చేయి చాఁచుచుంట

ధర్మపథమునకయి యడ్డు దప్పకుంట
 బంధవాగురఁ ద్రెంపఁగాఁ బర్వచుంట
 ముక్త్యమృత పానకాంక్షను బోవుచుంట
 దుఃఖములయందుఁ బ్రేమయే దోషదోగు
 బాధలందు విలాసముల్ పట్టువడును
 కాలపురుషుఁడు క్రోధసంక్రాంతుఁడగుటఁ
 గ్రోధమయముగఁ బ్రకృతిని గూర్చెడునని
 యన్నమాత్రాన సుతయు నడల మేము
 క్రోధనుని నాయకత్వంబు కొలఁదికొలఁది
 ముందె చవిచూచియుంటి, మాబుద్ధుదంబు
 తత్క్షణవినాశి, కార్యసంస్థాయి కాదు
 కాని యొక్కటి మాత్రము కానఁబడును
 క్రోధనా! నాయకుఁడవౌట కొదువయైన
 యంకములు వేగమే పూర్తియగును; నిజము
 సిద్ధఫలములు వెంటనే చేతఁబడును
 క్రోధనా! యిట్టి హుంకృతి కూడదుగద!
 ఒక్కనంగతి జ్ఞాపక ముంచుకొనుము
 క్రోధనాస్వాదనము మాకుఁ గ్రొత్తకాదు

క్రోధనయనంబు నీకును గ్రొత్తకాదు
 క్రోధమార్తాండతైత్త్వంబుఁ గ్రొత్తకాదు
 క్రోధనవ్యర్థతయుఁ గూడఁ గ్రొత్తకాదు
 కర్షమాత్రంబు నిల్చి, యాపైని వృష్టి
 ప్రళయములతుది నొకఁచరి తలనుచూపి
 తుఱికి జీవనమైన నీశక్తి మాకుఁ
 దెలియనిది కాదు నీవల్ల గలుగుఫలము
 తిననిదియుఁ గాదు ఇఁక సిగ్గు గొనుట తగున
 క్రోధనా! వట్టిహుంకృతుల్ రోతగాదె!
 అల్లదే చూడు, మామహాత్మాచ్ఛక్తి

భూరిసీరంధ్రనిలిడాంధకారపటముఁ
 జించి చెండాడి యభినవశ్రీలతోడ
 నుదయభానుండు రోదసి నూఁపియూఁపి
 పూర్వసంరుద్ధ కిరణ సమూహార్పురులఁ
 గడల జ్ఞానామృతమయంబుగా నొనర్చె
 నైకమత్యద్యుతుల్ లోన నలమిఁకొనియె
 శాంతివారిధి భంగనిశ్చలతమయ్యె
 ధర్మసూత్రమ్ము పక్షబంధన మొనర్చె
 పెద్దలు'తథాస్త'నుచు నిష్టె పెడలినారు
 ముక్తికాంతకుఁ దలఁబ్రాలు పోయవలసె
 పూర్ణబోధక తూర్యముల్ మ్రోగుచుండె
 కాలపురుషుఁడు విజయశంఖంబు నొత్తె
 ప్రకృతి రమ స్వాగతోక్తులఁ బల్కుచుండె
 యుదయ శాంతియుఁ బెండ్లి పెద్దలుగ నిల్చె
 దివ్యమంత్రంబు లాశీర్వదించుచుండె
 దైవమా! యని యిఁకఁదలదాఁచుకొనక
 క్రోధనా! నీకు ముందంజ కూడదుగద!

నూతనశకంబు నవ్వసంతాతిశయము
నైకమత్యంబు సత్యంబు నవల నివలఁ
గాయ శాంతిసముద్రమార్గంబునందు
ఘనవినిర్మలసిద్ధసంకల్పమందు
ప్రబలధార్మిక వాతావరణమునందు
నవనవోన్మేష దివ్యసన్నాహ మూని
చటులసాత్వికయు క్తవిజ్ఞాన మాని
బహుళబోధకసూత్ర సంబద్ధ మగుచు
కార్యతరణి విలాసక గమనములను
గనుఁడు! మోహనమూర్తి చుక్కానిద్రిష్ట
విశ్వసాంక్రామికాశలు వెంటనంటె
అంతలో నాశయము మారె; సంతకంత
కేమిచిత్రంబు! నౌక యదృశ్యమయ్యె;
అందు నమృత ప్రవాహంబు లలమికొనియె
సాత్వికేకాగ్ర నిర్మలచ్ఛటలు గ్రమ్మె
షడ్గుణైశ్వర్య విభవముల్ చాలఁ గల్గె
అమృతమయమైన కర్మచంద్రాకృతి యదె!!
ఆసుధామయ మందస్మితాకృతి యదె!!

* * * * *

సాక్షి మంగపతి రావుగారు

స్వచ్ఛనిస్తుల నిశ్చలప్రభలు గ్రమ్మె
జగము లానందమయములై చాలవెల్గె
ఇంకఁ దానెందుగలదు? నీవేమిచేతు?
క్రోధనా! వట్టిహుంకృతి కూడదింక.
ధర్మసందేహములు గల్గుతరుణమందు
నీవు చాలఁగ బునకొట్టినావు నిజము
బునయెకా దట్లు గర్జించుస్ఫూర్తి తగును
కాని ప్రస్తుత నిర్మలజ్ఞానలలిత
కాలపురుషవిహారకగతులవలన
ధర్మసంస్థాపనంపు వాతములు వీచె
ప్రకృతి కై క్యానుసంధానపటిమ గల్గె
ఏకఫలకాంక్ష భేదంబులెల్ల నవిసె
అక్షయుని సింహనాదంబు లాక్రమించె
కరుణఁ జేదోడువాదోడుగా మెలంగి
నవయుగాదికి శంకువు నాటుమీవె
కీర్తిచరితంబు వ్రాయ దిశ్చిత్తులందు
క్రోధనా! శాంతి హుంకృతి గొమ్మురమ్ము.

కాశయుక్తివై, సిద్ధార్థగరిమ నొంది, చాంద్రత వహించి, దుర్మతిఁ గ్రాలి, విజయ
దుందుభిని మ్రోయఁజేసియు, దుండగమున, సంతటను దుధిరోద్ధారివై తనర్చి,
యంతటను దృష్టిగనక రక్తాక్షివగుచు, నిలిచినంతట భీతిల్లి తలఁకి నామె?
వడినికారాంతవర్ష సప్తకముఁ గడచె, నింక నీవైనఁ జేయునదేమి చెప్పుమ!!
నీవుమాత్రము స్థిరముగా నిలువఁ గలవె?, క్రోధనా! యిట్టిబింకంబు కూడ దింక
శాంతభావంబుఁ బూనుట సరణి, యైన, నిను యక్షయమొనర్చి యక్షయ నిలువదొక్కొ!
మ. ధర నాకెందును సాటి యేరనుచు నిస్తంద్రప్రభావంబుతోఁ
గరమున్ గన్నును మిన్నుఁ గానక మహాకార్యణ్యసంయుక్త
నిర్భరభావంబున సంచరించి చనె నారక్తాక్షి రక్తాక్షియై
పొరి నీవేమియశంబుఁ గాంచెదవో యిష్టాన్ గానమే క్రోధనా!!
చ. ఇలఁ గలియాది నిప్పటికి నెందఱుక్రోధనులైరి నీవు వా
రలవలెఁ గాక యిద్ధరఁ దిరంబుగనుందువె? యక్షయంపున
ల్లలితచరిత్రతన్ మనక దారుణభంగిని నిట్టిపేరుఁ దా
ల్చి లలిఁ జరించినన్ సుజనశేఖరు లెంతయుఁ దిట్ట నెన్నినా
ల్లల మనఁజాలెదీవు? తగ దీక్రియ. నీకుఁ దలంపఁ గ్రోధనా!!

శ్రీమాన్ వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులు ఎ. వి. ఎస్., ఎ. ఎం. బి. గారి

ఆయుర్వేదాశ్రమము

151, గోవిందప్ప నాయనివీధి, జార్జిటౌన్, మద్రాసు.

పోస్టుబాక్సు నెంబరు. 287.

బ్రాడ్వే బ్రాంచి:— 183, బ్రాడ్వే; మద్రాసు.

(స్థాపితము 1898)

లోకప్రసిద్ధమైన మా ప్లేగుమం
దులు రమారమి 100 కి 90 గురు
వంతున జనులను మరణమునుండి కా
పాడినవి. ప్లేగు జ్వరమునకును, మఱి
యితర అన్నిరకముల జ్వరములకును

హైమాదిపానకం

(ఔజిష్టరు కాబడినది.)

6 అ|| రు 1-4-0, 3 అ|| రు 0-12-0

గడ్డలకు

శతధాతఘృతము

1 అ|| రు 0-14-0, 1/2 అ|| రు 0-10-0

ఇవియేగాక అన్నివ్యాధులకును

REGISTERED
TRADE MARK

of

**Vaidyaratna Pandit D. GOPALACHARLU A. V. S., A. M. B.'s
AYURVEDASRAMAM, MADRAS.**

వేలకొలదిజనుల గాపాడిన మా
కలరా మందులు రమారమి
100 కి 95 గురు వంతున రోగులను
కాపాడినవి. అనేకులచే పొగడబడి
ఖ్యాతి గాంచినవి. మూత్రమును బం
ధించుట మున్నగు దుర్గుణముల కివి
చోటివ్వవు. ద్రావణమును, మాత్ర
లనుగూడ ఉపయోగించవలెను.

కర్పూరాద్య రిష్టము
(ద్రావణము) 6 అ|| 0-12-0

విషాచినంజీవిని

(మాత్రలు) 12 మాత్రలు 0-6-0
రెండునుకలసి ఒక సెట్టు రు 1-2-0

శ్రేష్ఠములైన మందులందుగలవు

అమృతామలక తైలము

కండ్లకును, మెదడునకును, చలవ
నిచ్చును. శిరోరోగములను, నేత్ర
రోగములను బోగొట్టును. విద్యార్థు
లకును, ఉద్యోగిగతులకును, స్త్రీల
కును, పురుషులకును, యౌచనాపరు
లగు ఎల్లరకును మంచిది. దీనిగుణము
అనుభవజ్ఞులకు తెలుసును.

6 అ|| సీసా రు 1-0-0

జీవామృతము

(ఔజిష్టరు కాబడినది)

వేసవి వెలుపును వెడలగొట్టును.
ఎండవేడిమిని తోపనియ్యదు. శరీర
మునకు చలవనిచ్చును. ఉష్ణమును
పోగొట్టును. నిస్సత్తువను నిర్మూల
ముచేసి, నరములకును, మెదడుకును
బలము నిచ్చును. పిన్నలకును, పెద్దల
కును, యౌచనాపరులగు యెల్లరకును
చాలముఖ్యము. సీసా రు 3-4-0

భృగువటి

శైగరోగములకు సంజీవిని

బహువత్సరములుగ సుండు తెల్ల
కెగ, పచ్చకెగ, రక్తకెగ, నీరు
చురుకు, నాళవ్రణము, మూత్రము
బొట్టుబొట్టుగబడుట, యిటువంటి
లక్షణములుగల శైగరోగ సామాన్య
ములను మొదలంట నివర్తిజేయును.

24 మాత్రలు రు. 1-12-0

ఇంకను అనేక దివ్యవృద్ధిములు గలవు. అన్నిటికిని ప్యాకింగు పోస్టేజి ప్రత్యేకము. క్యాటలాగు ఉచితము.

చెన్నపురిలో మా మందులు దొరకు ఇతర స్థలములు:— దాదా కంపెనీ, చైనాబజారురోడ్డు, జి. టి. మద్రాసు.

స్వస్థిఫార్మసీ, పెద్దవీధి, తిరువళ్ళిక్కేణి, మద్రాసు.

వాణిమూలక్రమశాల, బెజవాడ.

గ్రామీణము 1893

వాణిమూలక్రమశాల, బెజవాడ.

For All Kinds of Paper Write to :-
Bezawada, Stationery Mart,

బెజవాడ ప్రెస్‌నరీ మాస్టర్స్ అన్నిరకములు
కాగితములు, ప్రెస్‌నరీ వగైరాలు దొరకును.

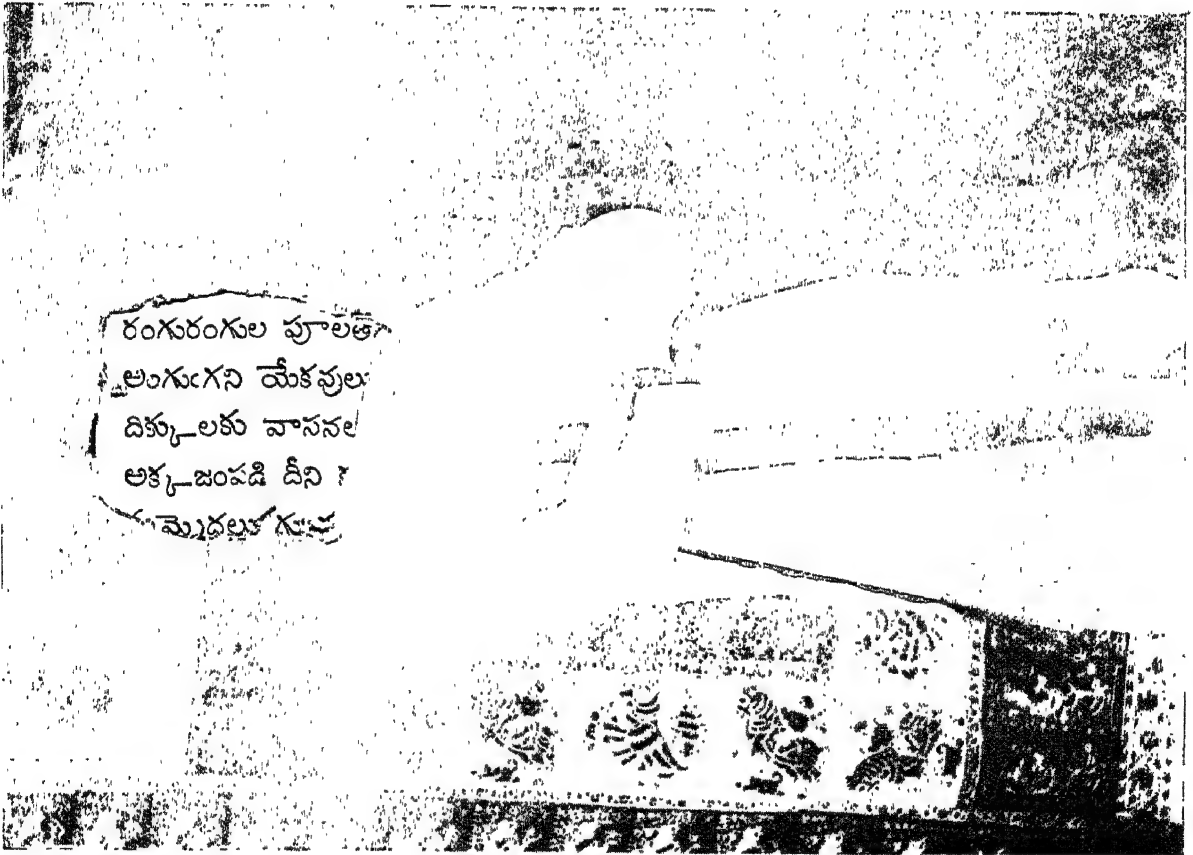
ఇచ్చుట

గ్రంథములు	తెలుగుపేదర్లు	రంగుల బొమ్మలు	వెండిజవాహరీ	చేతికట్టలుమీద
శుభలేఖలు	లెక్కర్లు	రబ్బరుస్టాపులు	పాత్రములు	నాభాకైస
కుడ్యోత్తములు	క్యాపసుకుక్కలు	వీళ్లు	గడిచూరములు	సగిషేషనులు
కవచములు	క్యాటలాగు	మొహగు	ఉంగరములు	చెక్కబడను.
కాగితములు	ఫోటోబొమ్మలు	బుగారము	చేయబడను	—

సరసమైనధరలకు - నాణ్యమైనసరకు

Vani Press, Bezawada.

కీ. శే. రామేశ్వర రామారావు గారు, ముద్రాపాత్రాంతరము

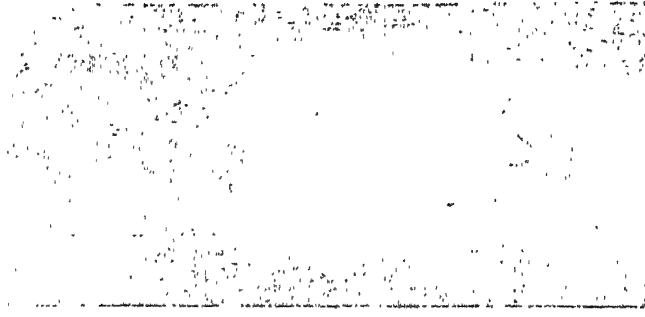
Late Damerla Rama Rao Garu

చామకూర భాష్యకారు రావు గారు

Sjt.
Chamakura Bhashyakaru Rao Garu

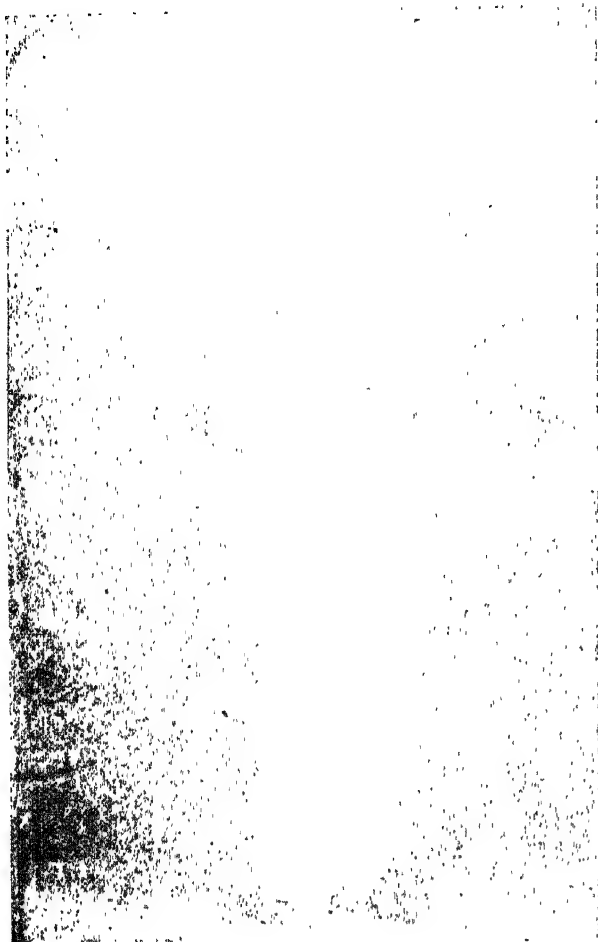
శ్రీ. వరద వెంకటరాత్నం గారు

Sjt. Varada Venkataratnam Garu

49. శ్రీ. సత్యవోలు గుణ్ణేశ్వర రావు గారు, రాజమండ్రి నగరం

శ్రీమత వాడ వీరరామంజనేయరావు గారు

Sjt. Vadda Veerarama Anjaneyulu Garu

Late Satyavolu Gunneswara Rao Garu, Rajamundry

మదరాసు గవర్నరుగారికి రాయబార మంపుకొనిన గంజాముజిల్లాలో
కుడినుండి ఎడమకు: కల్లికోట, ధాగాకోట, పర్లాకిమిడి, వందసా, చీరటి జమీందారులు

Zamindar representatives of Ganjam District

క్రోధనవత్సరాభినందనము

శ్రీమదాంధ్ర విద్యావాచస్పతి, సాహిత్యసరస్వతి, శతావధాని
దోమా. వేంకటస్వామి గుప్తగారు

శ్రీధరణి మనోహరవిశేషకృపారస పాత్రవత్సరా !
క్రోధననామకా! క్షీతివిరోధిజనాకరదుష్ప్రివర్తన
క్రోధన! లోకసౌఖ్యకృదకుంతిత సజ్జనమోదదాననం
సాధన! అష్టకష్ట పరిపూర్ణనియోజన లోకవాసిహృ
చ్ఛోధన! ధన్యవాదముఁ ద్రిశుద్ధిగఁ బెద్ద లాసంగి నిన్ను నం
బోధన సేయ వచ్చితి; వమోఘముగా నొకవర్ష మీజగ
ద్బాధ నడంచి, సర్వజనతండ మఖండనుఖంబుఁ గాంచ, నా
నాధనవస్తువాహన ఘనప్రచురప్రమదప్రదప్రభా
శ్రీధనదత్వ మూనుటకుఁ జిత్తముఁ బెంచుమ! మేలు నెంచుమా !!

పూవులతోట

వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మగారు

అందమైనపనందుగల్గిన దిందుఁబూవులతోటరా !
నెందుఁగన, మిది డెందమునకా నందమిచ్చెడుఁ జూడరా ! ౧
రంగురంగుల పూలత్రోడ నె సంగుపూవుల తోటరా !
అంగుఁగని యేకపుల్ల వర్ణింపంగ సాధ్యముగాదురా ! ౨
దిక్కులకు వాసనల నిడి, పెంపెక్కు పూవులతోటరా !
అక్కజంపడి దీని కన్యలు ముక్కుపై వ్రేలిడిరిరా ! ౩
తుమ్మెదల్లకుంపులుగ వచ్చి గ్రమ్ముపూవుల తోటరా !
ఝమ్మటంచును దేనెఁ గొంచును నిమ్ములకు నేగెడునురా ! ౪
పడినపూవుల విడనివాసన లడరుపూవుల తోటరా !
దుడుకులెందతో గిల్లినను, సొంపిడెడు పూవులుగలదిరా ! ౫
పూలువాడిన సొగసువీడిని మేలుపూవుల తోటరా !
తూలులతలును వ్రాలుకొమ్మలు చాలనిందొప్పారెరా ! ౬
కాంతిమాయదు కళను బాయదు వింతపూవులతోటరా !
చింతలుడుపును జనములెవ్వరు చెంతఁజేరిన, వేగ రా ! ౭
నడుమ నరుగును, నందుఁదొట్టియు నడరుపూవులతోటరా !
కగుముదం బిడు దివ్యలతయొక టడరు దానను గాంచరా ! ౮
వేగదానిని జేరువారల వెలుఁగుపూవుల తోటరా !
భోగులును యోగులును దానిపూలనుంతురు తలలరా ! ౯
భృతిని గొననితోట మాని వెలయు పూవులతోటరా !
అతఁడెచటికిం దానుబోయెనో వెతకినను గనరాఁడురా ! ౧౦
జీవనం బాతండు గూర్పఁగఁ జేలఁగు పూవులతోటరా !
ఈవనం బాతండు గాంచక నేవిధిం బెంపొందురా ! ౧౧
ఏమియైనను జూడఁజూడ, నిదేమి పూవులతోటరా !
ఏమికాంతి! ఏమివాసన! నామనము లోఁ గొనెనురా ! ౧౨

శ్రీ. శే. దామెర్ల రామారావుగారు

సుప్రసిద్ధాంధ్ర చిత్రకారుడు.

* * *

రామారావుగారు సం. 1897 న జనన మొందినారు. సన్నగ బక్కపలచగ యెట్టుగ పొడుగుగ ఉంటారు. వారు నలుగురు అన్నదమ్ములు, ఐదుగురు అప్పచెల్లెండ్లు. పెద్దామె 'ఇంటర్ పరీక్ష' అయి గవర్నమెంటు స్కూలులో ఉపాధ్యాయినిగావున్నది. రెండవయామె తయారోగముచే చనిపోయినది. మూడవయామె గాంధీగారి ప్రియ శిష్యుడయిన దిగుమర్తిహనుమంతరావుగారిభార్య. ఈ దంపతు లిరువురు గాంధీమహాత్ముని పవిత్రాదర్శములు శిరసావహించి జీవితము గడుపుచున్నారు. మఱియొక యామె స్కూలు పైనలుపరీక్ష అయినది. విష్ణుభక్తిచేవియని మఱియొకయామె గలదు. రామారావుగారి అన్నగారు వెంకట్రావుగారు, ఎమ్. ఏ., గవర్నమెంటుకళాశాలలో అధ్యాపకులుగఉన్నారు. రామారావుగారు గాక మఱియొద్దరు కుట్టవాళ్లు గలరు. రామారావుగారి తండ్రి నేటివుడ్డార్డు. వీరు శ్రీ శే. వీరేశలింగం పంతులుగారి సంస్కరణోద్యమమునకు సహకారులుగా ఉండియుండిరి. ఆకారణముచేతనే రామారావుగారి తండ్రిగారు సంస్కరణాభిమానులయి కొమార్తెలకుకూడ ఉన్నతవిద్య గఱపించిరి.

రామారావుగారి గృహము రాజమండ్రి పట్టణము మధ్యను, మిక్కిలి దుర్గంధముగాను, అసహనముగాను ఉండు ప్రదేశమున ఎడారిలోని బలాశయామువలెను, ఉద్యానవనములోని రాజమందిరమువలెను, అతినిర్భాముగను, రమణీయముగను అలంకరింపబడియున్నది. వారి తల్లిగారిది గాడిచెర్ల వారివంశము. వారి మేనమామలు చిత్రలేఖనమందు అభిమానముగలవారు. ఈ విధముగ రామారావుగారు సద్వంశమునకు చెందినవారై యున్నారు.

రామారావుగారు మంచి కోమలమైన, అందమయిన శరీరముగలవారు. ఆయనచేతివ్రేళ్లు సన్నగపొడుగుగ అజంతా బొమ్మల వ్రేళ్లవలె నుండును. మణికట్టు వెడల్పుగను బలిష్ఠముగను వుండి కుంచ పట్టుకొనుటకే యేర్పడినట్లున్నది. ఆయనచేతి రేఖలు కళాకోవిదుడుకాగలడనిసూచించుచున్నది. చక్కగ సంశితముపాడగలుగు. గవర్నమెంటు కళాశాలాధ్యాపకులుగనున్న వీరి అన్నగారుకూడ మంచి చిత్రకళాభిమానులు. చెన్నపట్టణము పరీక్షకు వెళ్లినప్పుడు సరదాగా డ్రాయింగు పరీక్షకు వెళ్లి రాజధానిలో ప్రథములుగా కృతార్థులయినారు. కాని చిత్రకళాపరమందు వీరు ప్రత్యేక కృషి చేయలేదు. ఆవిద్యమీద పూర్ణమయిన అభిమానముగూడదు. తమ్ముని కళా నైపుణ్యము చూచి అనందించెడివారు. రామారావుగారు చిన్నతనమునుండి బొమ్మజేయుటయందు కుతూహలముకల్గివాడై పుస్తకములోని బొమ్మలు చూచి వానికంటె రమ్యముగా బొమ్మలు గీయుచుండువారు. స్కూలునుండి పారిపోయి కూడబొమ్మలు గీయువారు. అందువల్ల పెద్దపరీక్షకు ఆయన పాదవలేదు. స్కూలుపైనలు నటకు చదివినారు. గావఃకూహనరాయి పాల్ మొదలగువారిపటములు పెద్దపెద్దవి వ్రాసేవారు. అన్నగారు చూచి సంతోషించేవాడేగాని తండ్రిగారు చదువుకొనుట లేదని కోపపడుచుండేవారు. ఈ సమయములో కూల్ డ్రెగారు కళాశాల ప్రస్థాపకులుగా వచ్చినారు. వారికి వెంకట్రావుగారిమీద పూరిత భిక్షునిరము. ఎక్కువ స్నేహముగ ఉండేవారు. కూల్ డ్రెగారు గొప్ప చిత్రకారులు. మనదేశముపై ఆయనకు అభిమానము ఎక్కువ. తల్లివలె చూచుకొనువారు. వెంకట్రావుగారి మూలమున కూల్ డ్రెగారికి రామారావుగారి పరిచయము కలిగినది. ఒకనాడు వెంకట్రావుగారు తమతమ్ముడు వేసిన బొమ్మను దొరగారికి చూపించిరి. అదిటర్నరు

బామ్మ. అది తాను చూచివేసిన బామ్మ. ఆబామ్మకు రంగులులేవు. ఈబామ్మకు రంగులువేసినాడు. ఆరంగులు చాల పొందికగా వుండి కూర్చోగారికి చాల ఆశ్చర్యము గొల్పెను. గొప్ప ప్రతిభావంతుడని ఆయన తలచి ఆయనను గొప్ప చిత్రకారుని చేయవలెనని సంకల్పించుకొనెను. చిత్రవిద్యకు అప్పట్లో యెక్కువ గౌరవము లేనందునను, ద్రావింగు మేస్టరుకంటె యెక్కువ ఉద్యోగములులేనందునను తల్లిగంధులకు యితను బామ్మలు వ్రాయుట యిష్టములేకుండెను. కాని కూర్చోగారు ఆయన తండ్రితో పోరాడి చిత్రవిద్యలో రామారావుగారు గొప్ప కీర్తివంతుడు కాగలడనిచెప్పి వారి కుటుంబములో అందరిని ఒప్పించి బొంబాయి పంపుటకు యేర్పాటుచేసెను. కూర్చోగారు రామారావుగారి ఖర్చులో కొంత భరించుచు పుత్తునివలె చూచుకొనుచుండిరి.

కూర్చోగారు రామారావుగారిని బొంబాయి పంపునప్పుడు అచటి ప్రిన్సుపాలుగారికే ఉత్తరము కేవలము మొదటితరగతిగాక 3,4 తరగతులలో దేనికైన తగుదురని చెప్పి పరీక్షించి తగిన తరగతిలో ప్రవేశపెట్టుకొనవలసినదని వ్రాసిరి. ఆయన పరీక్షచేసి 3 వ తరగతిలో ప్రవేశపెట్టుకొనెను. రామారావుగారు అచట విద్యార్థులలో కెల్ల బాగాచిత్రముల వ్రాయుచుండెను. అయిదవతరగతి వారికంటె బాగావేయుచుండెను. మతియు కేవలము చిత్రముల వ్రాయుటకాక ప్రకృతి చిత్రములను, ప్రాచీన శిల్ప మందిరములను చూడవలసినదిగ కూర్చోగారు ఆతనిని ప్రోత్సహించుచు దాని కగువ్యయమును తామే భరించుచుండిరి. అంతియెకాక, హిందూదేశము యొక్క గొప్పతనము దెలిసికొనవలెనన్న దేశమంతా తిరగవలెనని ఆయన ఉద్దేశము. అందుకని రామారావుగారిని తీసికొనివెళ్లి హిందూదేశ ప్రాచీనశిల్పసౌందర్యమున కునికిపట్టులయిన అజంతా, ఆబూ, ఎలిఫెంటా, విరూపాక్ష మొదలగు మందిరములను కొండగుహలను కూర్చోగారు స్వంతఖర్చులమీద చూపించిరి. రామారావుగారిని దగ్గర ఉంచుకొని, చిత్రములగూర్చియు, ప్రకృతి దృశ్యములగూర్చియు యెక్కువ విశదము తెలియజేసిడి వారు. కేవలము పాశ్చాత్యపద్ధతులకు సంబంధించిన చిత్రములను గాక మీదేశ సంప్రదాయాను

గుణ్యములయిన చిత్రముల వ్రాయవలెనని చెప్పి రామారావుగారిని బొంబాయినుండి వచ్చిన పిమ్మట ప్రోత్సాహపరచి కలకత్తాకు పంపించిరి. రామారావుగారు వంగీ యచిత్ర రచనావిధానము ప్రాచీన పద్ధతియే అయినను పెడత్రోవనే యున్నదని అభిప్రాయపడిరి.

రాజమహేంద్రవరమువచ్చి ఆంధ్రసాసెటీ ఆఫ్ ఇండియా ఆర్టు అనుసంస్థను స్థాపించి చిత్రలేఖనమందు అభిమానముగల కొందరిని చేర్చుకొని చిత్రములవ్రాయుటకు పూనుకొనిరి. ఈ ఉద్యమమునకు విద్యావంతులయిన వారి అన్నగారుకూడ తోడ్పడినారు. వీరిపద్ధతి అజంతా పద్ధతి. లలితములయిన రేఖలు ఒక్కటె రంగు దుస్తులు, అలంకారములుకూడ అవియే. బొంబాయిపద్ధతిలో నూనె రంగులతో పెద్దపెద్ద చిత్రములు వ్రాయుదురు. వీరుకూడ మొదట కృష్ణలీల పటము నూనె రంగులతో అజంతా పద్ధతిని పెద్దది వ్రాసిరి. పిమ్మట కృష్ణుని దోమయిన ద్వారకను చూడవలెనని గుజరాతు దేశమువెళ్లి అచటి ప్రజల వేషభాషల పరిశీలించి స్కెచ్లను తీసికొనిరి. వారివస్తుధారణ వైఖరి, వారి రంగులుకూడ గుర్తించిరి. స్కెచ్చివ్రాయుటలో వీరికి చాలయెక్కువయిన ప్రజ్ఞగలదు. ఫోటోగ్రాఫు యంత్రమువలె చకచక బామ్మలవ్రాయుదురు, తర్వాత నీటి రంగులతో కృష్ణలీల పటమును చిన్నసైజున తిరిగివ్రాసిరి. బుద్ధుని రాగోదయమను చిత్రమును రచించిరి. అందు బుద్ధుడు సంసారవిముఖుడయి యుండుటచే ప్రేమానురాగము జనింపజేయుటకై సుందరులయినకన్యలు ఆయన ముందు నాట్యము చేయుచున్నటుల వ్రాసిరి. ఈపటము మద్రాసు ప్రదర్శనములో నొక సింహళదేశసుడు రు 600 కు కొనెను.

మనఆంధ్రదేశమున అమరావతి శిల్పనైపుణ్యమునకు ప్రసిద్ధికెక్కిన ప్రాచీనశిల్పణము. అందలిచిత్రములు కేవలము భావ ప్రధానములేకాక అవయవపుష్టి కూడ కలిగియున్నవి. ఇవియె మనకు ఆదర్శములు. కావున మనము వ్రాయు చిత్రములందుకూడ భావప్రధాన్యమును గమనించుచు అవయవవికారములేకుండ సౌష్ఠవముగ చిత్రింపవలెనని రామారావుగారి అభిప్రాయము. వంగదేశ పద్ధతి ప్రాచీనమైనది. నిర్దుష్టమైనదని ఆయన ఒప్పుకొనడు.

అంగస్తాపనము, అందములేని యీనపుల్లలవలె కాళ్లు చేతులుగల వంగదేశ చిత్రములు ఆయనకు నచ్చవు. భావరూపముల సమన్వయము చేయవలెనని ఆయన య త్నించుచున్నాడు. బొంబాయి, అజంతా షద్ధతుల రెంటిని నేర్చుకొనినాడు. కాని యీ రెండు షద్ధతులచే కట్టు బడక తన సాధన విశేషముచే యొక నూతనషద్ధతిని కనిపెట్ట వలెనని స్వతంత్రించి పనిచేయుచున్నాడు. ఆయనకు ఆషద్ధతి తాను కనుగొనగలననియు తాను హిందూదేశము లోకెల్ల గొప్ప చిత్రకారుడు కాగలనను ఆత్మవిశ్వాసము పూర్తిగగలదు. అట్లని గర్వము యేమాత్రములేదు. ఆయన చిత్రములు, కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు ప్రదర్శనములలో ప్రథమబహుమానముం బడసినవి. లండన్

వెంబ్లీ ప్రదర్శనములో మెప్పువడసి యితర దేశము లకు సహితము తీసికొని పోబడినవి.

ఇట్టి అసమానకళాచాతుర్యముగల ఏకపుత్రుని ఆంధ్రమాత గోలుపోనది. ఇంకను సౌరభమువెదజల్లవలసిన మొగ్గమాత్రమే అయియున్నాడు. సంపూర్ణవికాసము గలపుష్పముగా శోభిల్లనుండెను. అట్టి మొగ్గ త్రుంచివేయబడినది. ఈవిద్యలో మనము చెప్పకొనదగిన గొప్పవాడు మరియెవ్వడును లేడు. భగవంతుడు మనపై నెందుకు కుపితుడయినాడో తెలియదు. పేరెన్నికగన్న ప్రతిభాశీలురు దివంగతులయి పోవుచున్నారు. ఆంధ్రదేశదుస్థితికి మేరలేకున్నది. * * * ఆంధ్రపత్రిక, రక్తాక్షి సం. మాఘ బ. ౪ గురువారము

బుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభవనమందు!

శొంతి శ్రీవతి శాస్త్రిగారు

అకృతకాత్యంత వత్సలస్వాంత మమర
హృదయపూర్వకః / ర్మల ప్రేమ మమర
నన్నుఁ గాంచెడు నుర్వీజనంబుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభవనమందు!

గీ. కారణములేని కార్యముకా గలుగనీని
యీశుఁ డెద్ది నాచేతఁ జేయింపఁబూని
జనన మొందించె నయ్యది సలుపుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచు నుంటి నీభవనమందు!

గీ. కదలనీయక ముడివైచుగాఢమైన
సకలసంసార మిత్రతాదికములైన
నై జకృతమానవాను బంధములకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభవనమందు!

గీ. ప్రతిఫలాపేక్షతోడి దుర్భ్రాంతి వీడి
శక్తిసంచన లేని యాసక్తిఁ బూని
కొంచెమైనను గావించు మంచికొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభవనమందు!

గీ. కాలకోశనామక మహాగ్రంథమందు!
సంపుటికరణంబు గావించఁబడిన
స్వర్గతుల దివ్యచరితముల్ చాటుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభవనమందు.

గీ. తమకుగల శక్తులెల్లను ధారవోసి
ప్రస్తుతస్థితి నాకు లభ్యపడఁజేసి

చనినవారికథలు నేర్చుకొనుటకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచు నుంటి నీభవనమందు.

గీ. కవుల గాయకులను జిత్రకారవరుల
శిల్పులఁ గళానిధుల దేశసేవకులను
ననుసరించియొ మించియో మనెడుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచు నుంటి నీభవనమందు!

గీ. కేవలస్వర్ణ వాంఛాస్వభావ ముడిగి
న్యాయపరిశీలనాభిజ్ఞులైన జనులు
మెలఁగు కాలమా! రమ్మని పిలుచుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచు నుంటి నీభవనమందు!

* * * * *

గీ. సకలమనుజైక్యభావవర్తకకొఱకు
జననసహజస్వతంత్రవర్తనము కొఱకు
సర్వసీతిశాస్త్రజ్ఞ పూజనముకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభవనమందు!

గీ. "నీవు మట్టివి; మట్టికే నీవు పోదు"
వనెడు నాస్యోక్తి నిక్కువమైనఁగాని,
మట్టికిని నాకుఁ దారితమ్యంబుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచు నుంటి నీభవనమందు!

గీ. తతవిశాలాంత రిక్షమధ్యంబునందు
నైహికామలిత మదంతరాత్మకొఱకు
స్వాగత మొసంగ లేచు దివంబుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభవనమందు!

డిడక్ట్ మిత్ స్టోర్స్ కంపెనీ, లిమిటెడ్

బెజవాడ

స్థాపితము]

(రిజిస్టర్డ్ ఆఫీసు)

[1923

మూలధనము రు 3,00,000 మూడువేల వాటాలు. వాటా 1-కి రు 100 లు
దరఖాస్తుతో రు 20 లును అల్లాటుమెంటు అయినప్పుడు రు 20 లు మిగతా రు 80 లు మూడు సమమైన
వాయిదాలలో చెల్లించవలయును. యేజిస్ట్రీ శాఖాస్థానములు:—

చెన్నపట్నం, బొంబాయి, కలకత్తా, విజయనగరం, తాడిపత్రి.

కంపెనీ ప్రారంభసంవత్సరమే నూటికి నాల్గు వొప్పన డివిడెండు పంచిపెట్టబడినది. చెన్నపురి రాజధానిలో మిల్లు
యజమానులయొక్కయు, పెద్ద వర్తకులయొక్కయు, అనంతలో స్థాపించి పరస్పర సాయము చేయ కోరికగల మిల్లు స్టోర్స్ యిది
ఒక్కటియే అయివున్నది.

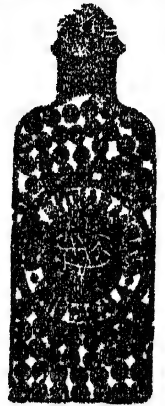
గుడివాడ, బెజవాడ, ఏలూరు, నిడునవోలు, తాడేపల్లిగూడెము, పెంటపాడు, రామవరప్పాడు,
గణపవరం, దుగ్గిరాల, మచిలీబందరు, పెదవేగి, కవుతవరము, వానపాముల, విజయనగరము గ్రామస్థు
లనేకులు యీ కంపెనీలో భాగస్వాములుగా చేరియున్నారు.

ఈ కంపెనీకి ఇంగ్లండు, ఆమెరికా, జర్మనీ దేశములలో ప్రతినిధులు గలరు. వారి ద్వారా ఎవరి
కెట్టి సామానులు కావలసి యున్నను, విదేశ కమిషన్ పద్ధతిని సరుకులు తెప్పించి యియ్యబడును.

ఆయిల్ యింజనులు, స్టీమ్ యింజనులు, పంపులు, బాయిలరులు, పిండిమెషినులు, డికార్టికేటరులు. డిస్ యిండి
గ్రేటరులు, చెరుకు గానుగలు, నూనెగానుగలు, డ్రెస్టింగుమెషినులు, రయిసుహల్లరులు, వల్లరులు, మోటారుకారులు, డ్రైసమెలు,
ఇంకా అనేకమైన మిల్లుమెషను సామానులకు సంబంధించిన ఏజెన్సీలతో మాకు యేర్పాటులు కుదిరియున్నవి. మా కంపెనీకి
బొంబాయి, చెన్నపట్నము, కలకత్తాలో మా ఏజెన్సీ శాఖాస్థానము లుండుటను బట్టి ఎవరి కెట్టి సామానులు కావలసియున్నను
సరసమైన ధరలకు స్వల్ప కమిషనుతో సప్లయి చెయ్యగలము. రైసుమిల్లు సామానులు కొన్నిటికి ధరలు ఇచట వ్రాయుచున్నాము.
ఎప్రిల్ 1-కి రు 25—8—0 సిమెంటు పెట్టె 1-కి రు 85—8—0 సాల్పు డ్రమ్ము 12—8—0 జల్లెడ రేకులు 1-కి రు 8—0—0
వల్లరు 1 కి 150/ వల్లరు 875/ చిల్లర సామానులకు కార్డువ్రాసిన జవాబు వ్రాయబడును.

గుడ్లవల్లేటి గోపాలరావు, **వి. యస్. చిన్న స్వామి బి. ఏ.**
మేనేజింగు డైరెక్టరు. జనరల్ మేనేజరు.

ఈదిగువ స్థలములలో కంపెనీయొక్క శాఖాస్థలములు యున్నవి.
ది ఓరియంటల్ మర్చెంటైల్ ఏజెన్సీ
118 ఆర్మీనియ్ స్ట్రీటు, } 7/3 ఓల్డ్ కోర్టు హౌసు కార్నరు, } 677 లోహార్ చాల్
తంతివిలాసము:- “డక్ట్ కో.” } తంతివిలాసము:- “అజ్మిరర్” } ఆరబ్ బిల్డింగు,
చెన్నపట్నం } **కలకత్తా** } **బొంబాయి**

పాళ్ళపు వెంకటాచల వండితులవారి లోకామయహారకస్తూరిమాత్రలు శ్రీసీతారాఘవవైద్యశాల, మైసూరు.

ఈమాత్రలు ఉత్తమమైన కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, మున్నగు హెచ్చువెలగల పదార్థములచేతను, వీర్యవంతములు, సుదృఢములు, గుణకారులగు మూలికలచేతను, చేయబడుచున్నవి. ఆక్షేపకరమున ఏ వస్తువ కాని చేరలేదు. ప్రతిదినము ఈ మాత్రలు 2, 4 తామ్రములతోగాని, వట్టినోటిలోగాని, నేవించుచు వచ్చిన నోరు నిండానేపు వాసనగా నుండుటయే గాక ఎట్టివ్యాధిని రానీయదు. శీతలము, వాతము, జలము, దగ్ధ, శీతము, శీతవాతము, వివిధజ్వరములు, పళ్లనొప్పి, అజీర్ణము, వలబద్ధము, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, తలనొప్పి, పిల్లలజ్వరములు, ఈడుపు, మాంద్యము, అజీర్ణ భేదులు, శీతవాతము, మున్నగు రోగములను గుణపరచి శుద్ధరక్తమును వృద్ధిజేయును. బాలింతలకు సంజీవివంటిది 250-300 మాత్రలుగల బుడ్డి 1-కి ధర రూ. 0-4-0 మాత్రమే. పోస్టేజీవేరు. పోస్టేజీతో 6 బుడ్డి రూ. 1-8-0 తమంతట తామేపంపిన వేనవేలు యోగ్యతాపత్రములనుండి కొన్నిటిని మాత్రమే ఈ క్రింద ముద్రించియున్నాము.

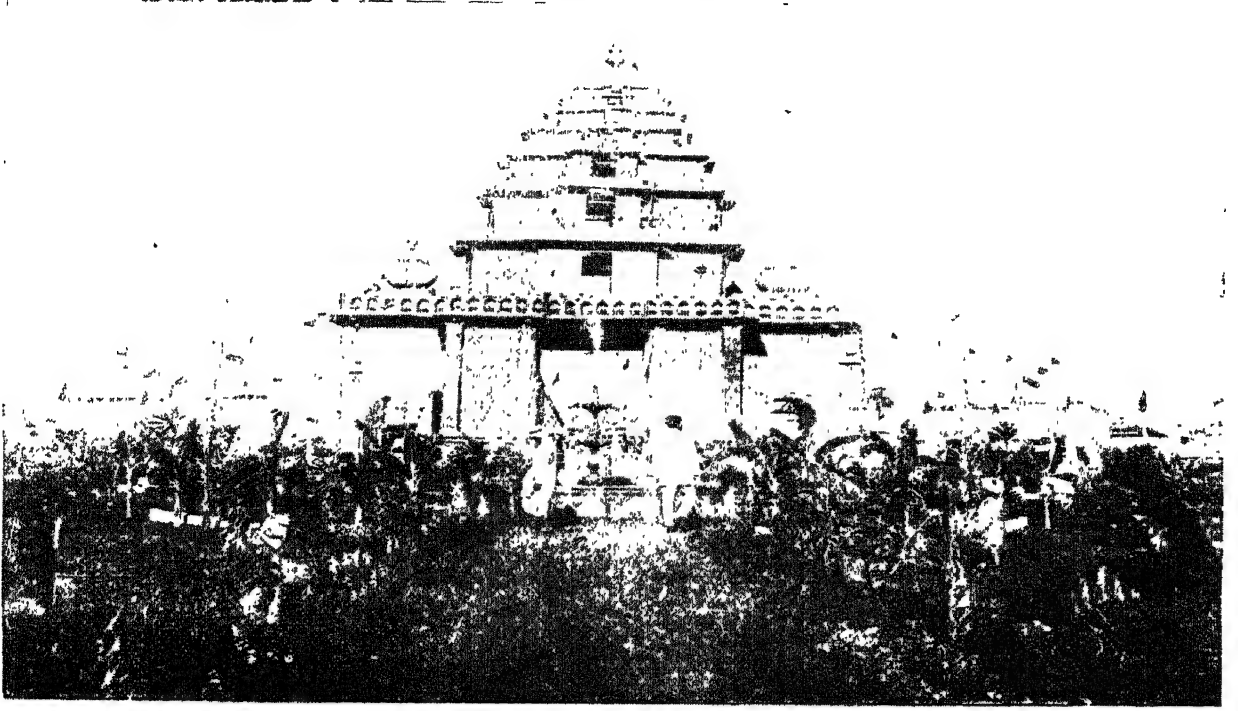
మా బౌషధశాల దివ్యాపధములలో కొన్నిటిని ఈదిగువ తెలిపియున్నాము

ఇంకను అనేక సిద్ధక్రియలగు మందులున్నవి. అన్ని మందులకును ప్యాకింగు పోస్టేజీ ప్రత్యేకము.

1 ము డాక్టరు ప్రభాకర్ ఫెలో ఆయుర్వేదో యూనివర్సిటీ ప్రైవేట్ గుణములున్న వనితమకుసంపత్తోషముతో తెలియజేసెదను.	
గ్రామ్యుయేట్ ఎస్. వై. ఇన్స్టిట్యూటు ఆఫ్ సైన్సు యునైటెడు తావాపనోడిని (కొత్తజ్వరములకు) 64 పొట్టములు ప్యాకెట్టు రూ. 1-0-0	
ప్రైవేట్ ఆఫ్ అమెరికా ఎల్. ఆఫ్ డి కానిటరీ ఇన్స్టిట్యూటు లండను గోరొచునమాత్రలు (శ్లేషమందు) సీసా-1-90-6-0	
టికనోస్టింగు కెమిస్టు, ఎగియరిలేన్, నెం 2, బొంబాయి, వ్రాసి బాలసుఖోదయం (తియ్యనివందు) 4 ఔన్సు సీసా 0-12-0	
నెనె- తమ లోకామయహార కస్తూరిమాత్రలను ఉపయోగించిన వారెవరైనా శరీరేహ్యం (సర్వవాయువులకు) 24 తులం టిక్ 2-0-0	
బానిలో క్రమక్రమముగ క్వాసోచ్చాస్యముల వ్యత్యాసము, అజీర్ణము, క్వాసకాశీశ్వరం (ఉబ్బసము ర్షయములకు) 24 తులం టిక్ 1-8-0	
మలబద్ధము, ప్రక్కలనొప్పి, కడుపునొప్పి, దినజ్వరములు, పిల్లల భావనతీకర రసాయనం (పిత్త, అజీర్ణములకు) 24 తులం టిక్ 1-0-0	
యాద్యు, వాయువు ఇవన్నియు గూఢమైనవి. నృవ్యరాజరసాయనం (ధాతువర్ధనకారి) 24 తులం టిక్ 2-0-0	
2. ము వి. ఎస్. అమృతరావు పీనియరు, సర్జను, మరియు కాని నారికేగంజనము (నేత్రవ్యాధులకు) సీసా 0-6-0	
బిరీ కమిషను మైసూరు గర్బ మెంటు, వ్రాసినది- తమనేతయూ బాధాపహారిణి అన్ని నొప్పులకు 0-6-0	
ప్రొఫెసరు కె లోకామయహార కస్తూరిమాత్రలను నేను ఉపయోగించి లోలావృతమాత్రలు. (నెగకోగమునకు) సీసా 1-9 0-12-0	
తియున్నాను ఈ మాత్రలు చాల గుణకరముగ నున్నవి. సారస్వతాపవ (బుద్ధిప్రసాదిని) 6 ఔన్సు సీసా 1-9 1-0-0	
3. ము కే. కే. విక్టోరియా కవిరాట్, విష్ణుచక్ర డిస్పెన్సరీ కాసకేసరీ (సాధారణమైన దగ్ధలకు) 4 ఔన్సుల పసా 1-9 1-0-0	
9-41 పిత్తి, బొక్లేబజారు, రంగూన్, బర్మా, వ్రాసినది- తమలో మహాభృంగములకైలం (శిరోవ్యాధులకు) 4 ఔన్సు సీసా 0-9-0	
లోకామయహార కస్తూరిమాత్రలు నాకును నావద్దకు రాగల గోగులకును 8 కాన్సు 1-0-0	
సంపూర్ణమైన నిత్యప్రీచ్ఛినవి, పంతోబ్వలమార్గం టిక్ 1-9 0-2-0	
4. ము పరహరామ మహాదేవ జోషి, స్పెషలి, అమరావతి, అశ్వగంధరసాయనం (రక్తపుష్టికి) 24 తులముల టిక్ 1-8-0	
బీరార్, వ్రాసినది- లోకామయహార కస్తూరిమాత్రలు బాలింతలకు మహాసౌభాగ్య వోంకి (బాలెంతలకు) 20 తు 1-0-0	
చాల పేరుచేసియున్నది. తోడనే 25 సీసాలను పంపవలయును. సుగంధపాలచేళ్ల పరబత్తు. 12 ఔన్సు 1-0-0 6 ఔన్సు 0-8-0	
5. ము లాల్ సింగు, మీఠేసబు అసిస్టెంటు సర్జను, సిరోహి, రాజకాంతలైలము (సుఖభేదివందు) సీసా 0-8-0	
జిజ్ఞాసూ వ్రాసినది- లోకామయహార కస్తూరిమాత్రలను నేను ఉపద్రువరిహారిణి (పకల తీటలకు పాడిలకు) 0-4-0	
యోగించుచున్నాను. చాల గుణకరముగ నున్నది. మరీ 12 సీసాలను వైక్వాససరాసవం (కలరామందు) 4 ఔన్సు సీసా 1-0-0	
సంపన్నుడను. ప్రాంతములు (ప్రాంతములకు పైన రుద్దనది) భూనింబారిష్టము (ప్రాతజ్వరములకు) 6 ఔన్సు సీసా 1-0-0	
6. ము సి. ఎన్. మాధవరావు అసిస్టెంటు మాపరింటెండెంటు మునీగుహాస్త్రి, చిత్రూరుజిల్లా లోకామయహారకస్తూరిమాత్రలందు సంపూర్ణమంతరాదరసాయనం 24 తులములు 2-8-0	

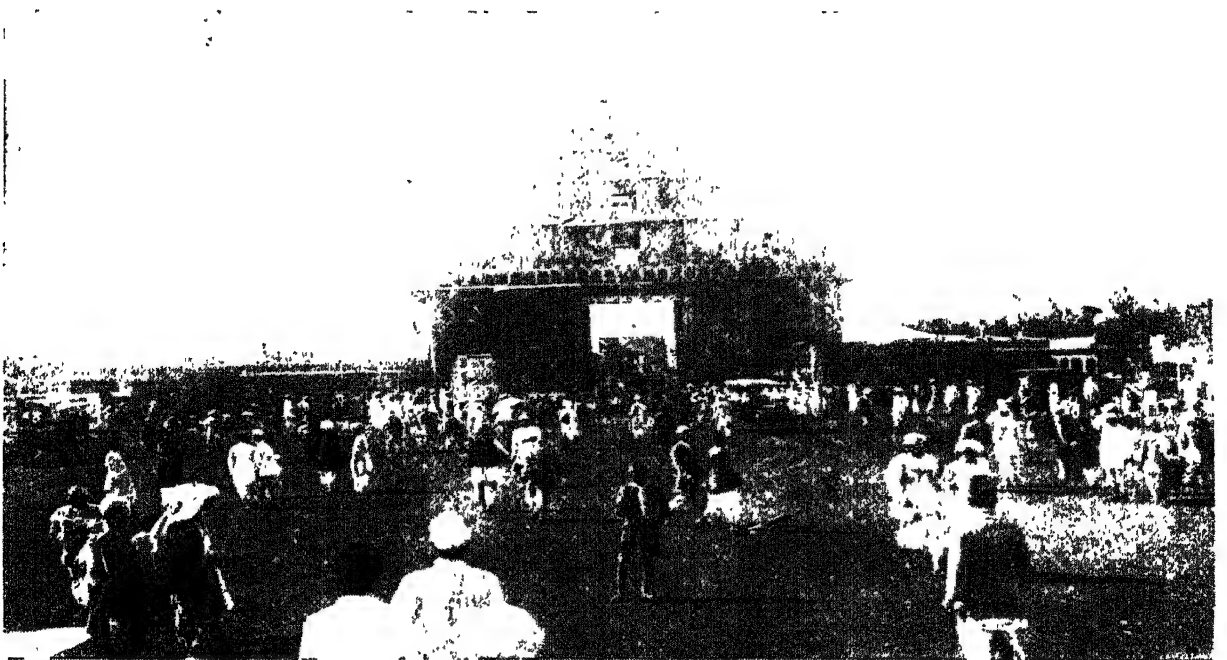
ఆంధ్రప్రదేశ్ - సంవత్సరానికి

మొప్పది తొమ్మిదవ భారతజాతీయసంవత్సర భా నూటవ సింహాన్వారము, బెల్గాము
(వలపల్లి పు)

(Outer View)

(వలపల్లి పు)

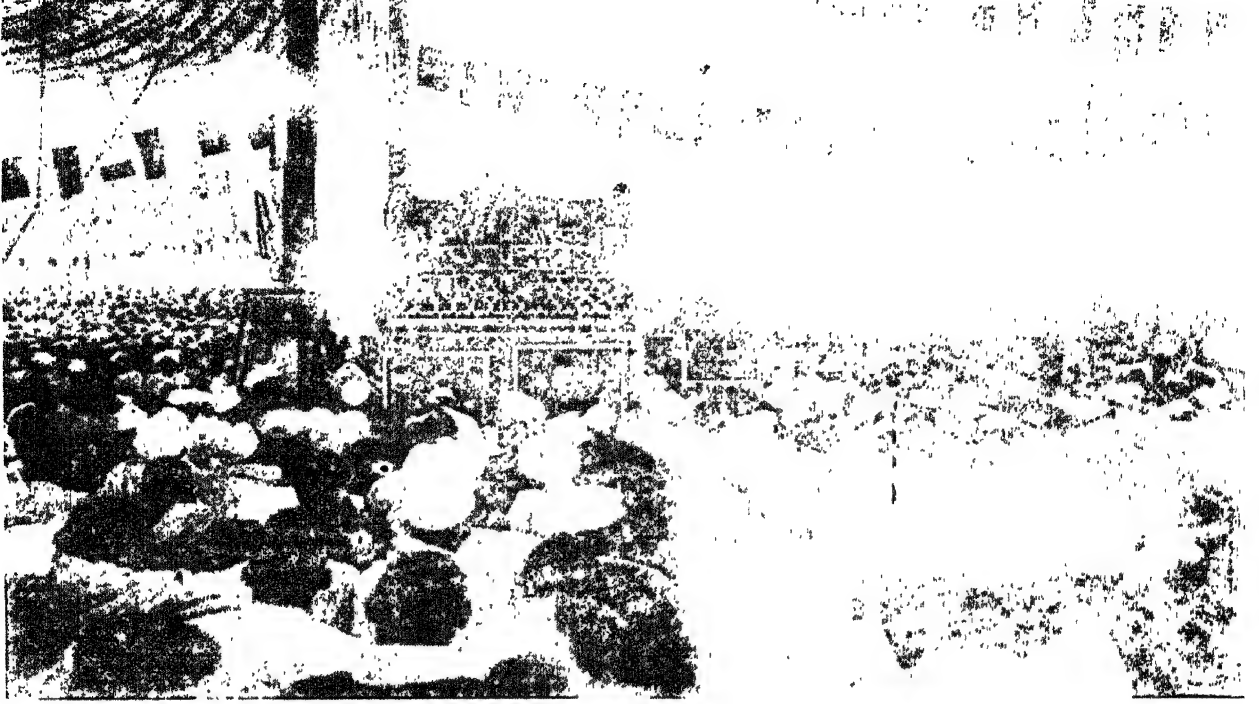

(Inner View)

Main Entrance of the Congress Pandal
The 39th Indian National Congress, Belgaum

ఆంధ్రపత్రిక - సంగవత్సరాదిసంచిక

ముప్పదితోమ్మదవ భారతజాతీయసహసభ, బెల్గాము
మంటప మధ్యమున వేదికపైనుండి వాహాస్సు చునన్యసింహులు

Mahatma on Rostrum, Addressing the Congress

ప్రతినిధుల స్నానపానాదులకై గావించిన నీటిసౌకర్యము

Water conveniences at the camps of the Delegates
The 39th Indian National Congress, Belgaum

3-వ భారత జాతీయ మహాసభ - బెల్గాము

మ హాత్మ ని అధ్యక్షోపన్యాసము

హితులారా,

మీరు నాకు నేడొసంగిన గౌరవభారమును వహించుటకు, యెంతయో సందేహముమీద నేను పూనుకొంటిని. ఈయే డీయపూర్వగౌరవము, దక్షిణాఫ్రికాలోను, కెనియాలోను అత్యద్భుతముగ పనిజేసిన, శ్రీమతి సరోజినీ దేవికి దక్కియుండవలసినది. కాని అట్లు జరుగలేదు. బాహ్యంతరపరిస్థితులను బట్టి నే నీ భారమును వహించుట కొప్పుకొనవలసినయవసరము కలిగినది. మీరు నా కొసగిన యీ యున్నతపదవిని చక్కగా నిర్వహించుటకు మీసహాయము నా కుండునని నే నెరుగుదును.

మొదట, యీ సంవత్సరము మరణించిన బీయమ్మ, సర్ అస్టోష్ ముఖర్జీ, భూపేంద్రనాథ బోసు, డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్, డాల్ బహు దర్గిరి, దక్షిణాఫ్రికాలో మరణించిన రుస్తుంజీ, పి. కే. నాయుడుగార్ల మరణములకై చింతించుచు వారి కుటుంబములకు సగౌరవముగా సానుభూతి చూపుచున్నాను.

ఇంతవరకు జరిగిన చరిత్ర

1920 సెప్టెంబరునంచి జాతీయమహాసభ స్వబలముచు వృద్ధిపరచుకొనుట ప్రారంభించెను. తీర్మానములద్వారా యిబ్బందులను తొలగించవలయునని ప్రభుత్వమును కోరుట మానుకొనెను. ప్రస్తుత ప్రభుత్వవిధానమువలన లాభ మేమియు లేదని యట్లు చేయవలసివచ్చినది. భారత దేశమందలి మహమ్మదీయుల కవిశ్వాసము కలిగించుటతోనే, ప్రభుత్వము వారిపై ప్రజలనమ్మకము పోవుట ప్రారంభించెను. ఇది ప్రభుత్వముపై ప్రజావిశ్వాసమునకు మొదటి ఘాత. చాలట్లుశాసనము, ఓడ్డయరు పరిపాలనము వీటి ఫలితము లైన జలియన్ వాలా బాగు

దురంతములు ప్రజలు కనులు తెరచునట్లు చేసిన ప్రభుత్వ విధాన నిజస్వరూపమును గోచరింపజేసినవి. అప్పుడే యీ ప్రభుత్వవిధానము ప్రజలపైననే సహాయమున కాధారపడియున్నదని గ్రహింపబడినది. ఆసహాయమును ప్రజలు తెలిసి చేయుచున్నారో, తెలియక చేయుచున్నారో, యిష్టముతో చేయుచున్నారో, లేక అయిష్టముతో చేయుచున్నారో, ఎట్లైనను ప్రజల సహాయమే యీ ప్రభుత్వవిధానమున కండయని గ్రహింపబడినది. అందుచే యీ విధానమును మార్పుటకు, లేదా నశింపజేయుటకై సహాయనిరాకరణము చేయుటకు నిశ్చయించుకొంటిమి. 1920 లో కలకత్తా అవసరజాతీయసభలో, బిరుదులు, న్యాయస్థానములు, ప్రభుత్వ పాఠశాలలు, శాసనసభలు, విదేశవస్త్రములు, బహిష్కరించుటకు తీర్మానించితిమి. ఈ బహిష్కారములకు సంబంధించిన పక్షములవా రందులకు పూనుకొనిరి. బహిష్కారము చేయలేనివారు, చేయుట కిష్టపడనివారు జాతీయసభనుండి తప్పుకొనిరి. ఇప్పుడు సహాయనిరాకరణోద్యమ విచిత్రజీవితమును వివరించుటకు నేను తలపలేదు. ఒకబహిష్కారముగూడ సంపూర్ణము కాకపోయినను, ఏయేసంస్థను బహిష్కరించుటకు తలచితిమో ఆసంస్థలపై గల గౌరవము నిస్సందేహముగా తగ్గిపోయినది.

అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైనది హింసాబహిష్కారము. ఒకప్పుడిది సంపూర్ణవిజయము బడసినను కొంతకాలమున కహింసాతత్వము రక్తనాశములందు చొరక చర్మమునుమాత్రమే స్పృశించినదని తెలిసికొంటిమి. వేరు ఆధారములేక తప్పనిసరియై అహింస కొప్పుకొనిరిగాని మనఃపూర్తిగా ధైర్యముగా అహింస నెప్పకొనలేదని గ్రహించితిమి. సహాయనిరాకరణము చేయనివారిపై అసహనము

తో డీకొనుటచే నిది వెల్లడియైనది. ఈ యసహనము గూడ నొకవిధమైన సూక్ష్మహింసయే యగును. ఈగొప్పలోప మున్నప్పటికిని, అహింసాప్రచారము పశుబలమును వినియోగించుట నాపివేసినదనియు, అహింసాప్రచారము లేకపోయినచో, అహింసా యతసహాయనిరాకరణము లేకున్నచో, తప్పక పశుబలము నుపయోగించెడివారనియు, నేను ధైర్యముగా చెప్పుచున్నాను.

అంతే కాక, ఛార్జన్యరాహిత్యసహాయ నిరాకరణము ప్రజలకు తమనిజబలమును గ్రహించు నట్లు చేసినదని నేను పూర్ణముగ విశ్వసించుచు న్నాను. శాధానుభవముచే ప్రజలయందు దాగి యున్న నైజశక్తి నది వెల్లడించినది. ఇంకొక విధాన మేదియు కలుగజేయజాలని ప్రబోధమును ప్రజలలో నది కలుగజేసినది.

ఛార్జన్య రాహిత్య సహాయ నిరాకరణము స్వరాజ్యమును తేకున్నను, బహిష్కరింపవలె నని యత్నించిన సంస్థ లింకనుజీవించుచున్నను, శోచనీయఫలితము లందుచే కలిగినను, అది రాజకీయ మోక్షమును తెచ్చు సాధనముగా నిపుడు లేకున్న ను, అదివనిచేసినంతవరకు దానివిజయము మనలను స్వరాజ్యమునకు దాపుగాజేర్చినదని నేను సవినయముగా తెలుపుచున్నాను. ఒకకార్యమునకై బాధ సనుభవించుశక్తియే ఆ కార్యమును సిద్ధింపజేయు శనుటలో పొరపాటుండదు.

మ జి లీ

కాని యిపుడు మనము మజిలీ చేయవలసిన స్థితిలోనున్నాము. వ్యక్తులుకొందరు సహాయనిరాకరణమునందుపూర్ణ విశ్వాసము గల్గియున్నను, దాని కింతవరకును సంబంధించిన అధిక సంఖ్యాకులు దానియందు విశ్వాసమును కోల్పోయిరి. న్యాయ వాదులెందరో వృత్తినిమరల స్వీకరించిరి, వృత్తిని వదలిపెట్టినందులకు కొందరిపుడు చింతించుచున్నారు. శాసనసభల బహిష్కరించినవారు మరల శాసనసభల కెక్కిరి. శాసనసభా ప్రవేశవాదుల సంఖ్య హెచ్చుదలలోనున్నది. వందలకొలది విద్యార్థులు, బాలబాలికలు, పాఠశాల

లలను బహిష్కరించి చింతించి మరల పాఠశాలల దూరుచున్నారు. వీరినందఱిని మరల చేర్చుకొనుటకు ప్రభుత్వపాఠశాలలో తావులేకున్నదని నాకు తెలియుచున్నది. విదేశవస్త్రబహిష్కరణము మాత్రమిప్పుడు మిగిలియున్నది. ఇట్టి పరిస్థితులలో ఈ బహిష్కారములు జాతీయకార్యక్రమమనందొంచి పనిచేయలేము.

ఇట్లు చేయ నెంచినచో కొన్ని పక్షములవారు తప్పుక జాతీయసభనుంచి విడివడుదురు. అసహాయ వాదులు జాతీయసభలోనుండి, యితరపక్షముల బయటనుంచుట అసంభావ్యము. ఒకపక్షముతో నొకరు జోక్యముకల్పించుకొనక యీ రెండుపక్షములను జాతీయసహాయసభలో నుండితీరవలయును. హిందూమహమ్మదీయసమన్వయ కేది యవసరమో అదియే వివిధరాజకీయపక్షములకు గూడ యవసరము. ఒకరి నొకరు సహించవలయును. ఒకరి నొకరు నమ్మించి తమపక్షమున చేర్చుకొనుటకు కాలమునకెదురుచూడవలయును. అంతేకాదు, మనమింకను ముందున కంజవేసి యిదివరకేసభలో నుండుట మానుకొనిన మితవాదులను గూడ చేర్చుకొందము. అసహాయోద్యమము నాపివేసినపుడు వారు జాతీయసభకు బయటనుండుటకు కారణములేదు. అందుచే జాతీయసభాసభ్యులే ముందడుగిడి వారల నాహ్వానించి వారీసభలో చేరుటకు సౌలభ్యమును గల్గించవలయును.

ఇప్పుడు నేను స్వరాజ్యపక్షమువారితో నెందులకు ఒడంబడిక చేసికొంటిని? మీరు, గ్రహింపగలుగుదురు

విదేశవస్త్రబహిష్కారము

ఒక బహిష్కార మిప్పుడు మిగిలియున్నదని మీకు తెలియను. ఒక అండ్లాయ్ స్నేహితుని భావమునందుగల గౌరవముచే బహిష్కార మనుమాట తీసివేసి విదేశవస్త్రములను తీరస్కరించుటయని మార్చితిని. బహిష్కార మను మాటయందొక విధమగు అసౌరభ్యము నిస్సంజేహముగ గలదు. అందు ద్వేషము అంతర్గతమై యున్నది. కాని నేను ఆమాటను అట్టి భావముతో వాడలేదు.

బహిష్కారము ఒక్క ఆంగ్ల వస్త్రములకే కాక విదేశ వస్త్రము లన్నిటికిని సంబంధించియున్నది. ఈ బహిష్కారము కేవలము హక్కేగాక ధర్మవిధియు నై యున్నది. హిందూదేశమునందలి నదులలోని నీటికి బదులు పరదేశములనుండి దిగుమతినిజేసిననీటిని బహిష్కరించుట ఎట్టి విధియో పరదేశ వస్త్ర బహిష్కారమును చేయుట గూడ అట్టి విధియే. ఇది అప్రస్తావనము.

స్వరాజ్యవాదులతో జరిగిన యొడంబడిక విదేశ వస్త్ర బహిష్కరణమును మాత్ర ముంచి నెక్కి చెప్పచున్నది. హింసావిధానమునకు మార్గ ఇది యేమంచివిధాన మని నాకు తోచుచున్నది. వ్యక్తి దూషణము, ఉద్దేశమును గలిగించుట, అబద్ధమాడుట, అపాయము గలిగించుట, హత్యచేయుట, ఇవి హింసాచిహ్నములు. ఆ ప్రకారముగ నేమర్యాద, ఒకరికి నెప్పిగలుగకుండ జేయుట, సత్యము మొదలగునవి అహింసాచిహ్నములు. అందుచే విదేశ వస్త్ర బహిష్కరణము అహింసకు చిహ్నమని నేను తలంచుచున్నాను. తిరుగుబాటాకనేరము. నేరముచేయుటచే బయటనుంచి ఒత్తిడిగలుగును. ఈయొత్తిడి ఒక విధమగు క్రోధముమూలమునను, దుర్భావముల మూలమునను కలుగుచున్నది. కాని అహింసతో గూడినవనులు హింసతో గూడినవనులకన్న ఎక్కువయొత్తిడిని గలిగించును. ఏలనన అహింస, సామనస్యము, మంచితనమువలన జనించును. విదేశ వస్త్ర బహిష్కరణమట్టియొత్తిడినిగలిగించుచున్నది. లాంకపైరునుంచి దిగుమతియగుబట్ట లన్నిచోటులనుండి వచ్చుబట్టకన్న హెచ్చుగనున్నది. అదియును గాక దిగుమతి యగు సరకులందెల్ల వస్త్రములే ముఖ్యస్థానము నాక్రమించుచున్నవి. పిదప పంచదార హెచ్చుగ దిగుమతిచేయబడుచున్నది. ఆంగ్ల దేశముయొక్క కృషికి లాంకపైరు కేంద్రస్థానము. హిందూదేశముతో లాంకపైరుకుగల వ్యాపారముపై ఆంగ్ల దేశ మాధారపడియున్నది. హిందూదేశము రైతును, అతనికి అధనముగానున్న వ్యాసంగము నుండి తప్పించి కొంతవర కాతని సోమరినిగ జేసి ఆతని నాశనమునకు కారణభూతమైనదీ లాంకపైరు వ్యాపారమే. ఆతడు జీవించదలచినచో విదేశ వస్త్ర

బహిష్కరణము తప్పక ఉండితీరవలెను. ఇట్లుచేయుటకు విదేశ వస్త్రమును బహిష్కరించుటయే కాక ఆరైతులకుగల విరామకాలమునందు రాటుముపై నూలువడికి తన గ్రామమునందున్న నేతగాండ్రచేత బట్టనేయించుకొని ఆఖద్దరు వస్త్రములను తాను ధరించి విదేశ వస్త్రమును కొనుటకు వెచ్చించు డబ్బును నిలువజేసికొనునట్లు చేయుటయగును. ఇటు లొనర్చినచో నీతడు హిందూదేశమందు తయారగు మరబట్టనుగూడ కొన నావశ్యకముండదు. పడుకుట, నేయుట, ఖద్దరు ధరించుట వీనిమూలమున రైతునకు డబ్బు నిలువయుండుటయేకాక, అతనిని అత్యుత్తమమగు సాంఘిక సేవకునిగ నొనరించుచున్నది. ఇదియే విదేశ వస్త్ర బహిష్కరణమునందుగల పరమరహస్యము. గ్రామస్థులతో మనకు పరిచయము గలిగించునదిదియే. వారికి రాజకీయ విజ్ఞానమును బోధించి స్వయం సహాయులుగ నునర్చునదిదియే. సహకార సంఘములకన్న నుతదితరము లగు గ్రామోద్ధరణ నిర్మాణములకన్నను ఖద్దరునిర్మాణమే శ్రేయస్కరమైనది. ఆంగ్ల దేశముగలిగించు నీచమగు ఆశకు లోబడకుండ జేసి అత్యుత్తమమగు రాజకీయ ఫలితములతో తులదూగజేయజాలునది యీ ఖద్దరు నిర్మాణమే. లాంకపైరు వర్తకమును నేను నీచమని చెప్పచున్నాను. ఏలయన ఆవర్తకము లక్షలకొలదిగనున్న హిందూదేశ ప్రజల నాశనముపై నాధారపడి యభివృద్ధి జెందుచున్నది. ఒక నీచమగు పని మరెయొక నైచ్యమునకు త్రోవజూపునటుల ఈ నీచమగు ఆంగ్ల వర్తకము తక్కిన నీచకార్యముల నన్నిటిని చేయించుచున్నదని రుజువు పరుపబడినది. ఆంగ్ల దేశము కల్గించు యీదుర్భ్రమనుండి భారతీయులు స్వయంసహాయముచే తప్పించుకొనిన, భారతదేశమున కదిశ్రేయస్కరమగును. అదియే ప్రపంచమునందన్నిటికంటెను గొప్పశక్తితోనున్న ఆంగ్ల దేశమునకును, అంతేకాక మానవులందరకును గూడ శ్రేయస్కరమే.

ఖర్చునుబట్టి యత్పత్తియుండునను సంశయము నేనంగీకరింపజాలను. ఒకప్పుడు అస్వాభావికముగ నీతి హీనులగు విక్రయదారులు గలిగించు తొందరలను

బట్టి ఖర్చుంచును. ఒకజాతివ్యక్తులవలెనే కొన్ని నైతికశాసనములకు కట్టుబడియున్నచో అప్పుడా జాతి తనసహాయము నాకాంక్షించువారి ఊహమును అరయవలసి యుండును. త్రాగుట అభ్యాసమైనవారికి మత్తుపదార్థముల నందించుచున్నచో నాజాతి నైచ్యమునకు పాల్పడి గొప్పనోషము నొనరించుచున్నదిని చెప్పవచ్చును. మత్తుపదార్థములను గూర్చి ఏమిచెప్పితిమో అదియే ధాన్యమునకు బట్టలకుగూడ వర్తించును. అటులవర్తింపనిచో ధాన్యము బట్టలను దెప్పించుకొను ఆదేశమునందు వ్యవసాయము వస్త్రపరిశ్రమలు నశించి సోమరితనము దారిద్ర్యము సంభవించును. ఈరెండు గుణములును మత్తుతకన్న మనిషియొక్క దేహాత్మలను ఎక్కువగ పాడుచేయును. ఇట్లధోగతిపాలగుటగూడ నొక విధమగును. దేశమేకాని ఇది తలక్రిందులుగనుండి దాని ఫలితములందెక్కువ హానికరముగ పరిణమించును. ఇట్లుండుటకు కారణము మనము సోమరితనము, దారిద్ర్యము వీనియొక్క దుర్గుణములను నీచముగ గణింపకుండుటయే.

ఆంగ్లదేశముయొక్క విధి

హిందూదేశముయొక్క కళ్యాణమును వాంఛించి తన ఎగువతులను నియముప్రకారము సంప్రదించి ఆంగ్లదేశముయొక్కవిధి. అటులే తన దిగువతులను నియముప్రకారము రాబట్టుకొనుట హిందూదేశమునకు ఊహకరమును, విధియు నైయున్నది. నైతికసూత్రములను లక్ష్యపెట్టని ఆర్థిక సిద్ధాంతములు న్యాయవిరహితములు. అహింసా విధానమును ఆర్థికసిద్ధాంతములందు చొప్పించుట లోగల యర్థము అంతర్జాతీయ వర్తకవ్యవహారములందు నైతికసూత్రములయొక్క ప్రాధాన్యమును గనుపరచుటయే. హిందూదేశముయొక్క ప్రయత్నముల మూలమున అంతర్జాతీయ సంబంధములు నైతికసూత్రములపై నాధారపడియుండునటుల జేయుటయే నాయాశయము. జనసామాన్యము అహింసను ఆచరించరని నేను నిరాశ చెందనవసరము లేదు. మానవస్వభావ మెప్పుడును తీణతనే కోరుచుండునని నేను విశ్వసింపను. వడుకుట, ఖద్దరు ధరించుట మూలమున గావించు విదేశవస్త్ర

బహిష్కరణము రాజకీయ రంగములందత్యుత్తమ ఫలితములను సమకూర్చుటయేకాక హిందూదేశమునందుగల నిర్భాగ్యులను మగవారైనను సరే, ఆడువారైనను సరే వారిబలమును వారు గ్రహించునటులజేసి తమ మాతృదేశముయొక్క స్వేచ్ఛా సంరంభమునందు భాగస్వాములుగ నుండునటుల జేయగలుగును.

విదేశవస్త్రబహిష్కరణమా,

లేక ఆంగ్లవస్త్రబహిష్కరణమా ?

ద్వేషన్వభావ మటుండ ఆంగ్ల వస్త్రబహిష్కరణముయొక్క-కాదు-ఆంగ్ల వస్త్రబహిష్కరణముయొక్క నష్టములను నిరూపించు టిష్టాదావశ్యకము. ఆంగ్ల వస్త్రబహిష్కరణమును గూర్చి యున్నరు దేశాభిమానులు ముచ్చటించి యున్నారు హిందూదేశ ఊహము మదియందుంచుకొని ఆ బహిష్కరణమును గూర్చి నేమాటలాడుచున్నాను. ఆంగ్లవస్త్రులన్నియు మనకు హానిగలిగింప జాలవు. కొన్ని ఆంగ్లగ్రంథములు మనకు ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానలభములను పొందుటకు సహాయపడును. వస్త్రములను గూర్చి ఒక ఆంగ్ల వస్త్రములు మాత్రమే మనకు హానిగలిగించునని తలంపబడదు. విదేశీయవస్త్రములన్నియు, అంతేకాక, కొంతవరకు మనమరలపై తయారగు బట్టలుగూడ మనకు హానిగలిగించును. వడుకుట ఖద్దరుధరించుట మూలమున గలిగిన బహిష్కరణముయొక్క ఫలితములు ఒక్క-ఆంగ్లదేశ వస్త్రములను ప్రత్యేకముగ బహిష్కరించుట వలన గలుగజాలవు. అందుచే విదేశీయవస్త్రములనే బహిష్కరించుటావశ్యకము. ఈ బహిష్కారము నొక అపరాధముగా నెంచరాదు. భారతజాతి జీవించవలయునన్న విదేశవస్త్రబహిష్కరణ మత్యవసరము.

సందేహ నివృత్తి

రాటము ఉద్రేకమును గలుగజేయు దనియు, వడుకుట ఆడువారిపని యనియు, రాటముపై పని చేయుట పూర్వకాలమునకు మరలుటయనియు,

యంత్రనిర్మాణమునకై నలుపు శాస్త్రపరిశోధన జ్ఞానమునకు రాట మొక ఆటంకము కానేరదనియు విమర్శకులు వాదించుచున్నారు. కాని నా యభిప్రాయము ప్రకారము హిందూదేశమునకు వలయు నది గట్టిపరిశ్రమయే గాని ఉద్రేకముగాదు. లక్షల కొలది ప్రజలకు గట్టిపరిశ్రమయే ఒకవిధమగు ఉద్రేకము. అదియే ఉద్రేకమునుగలిగించు పరమాషధము. రాటముపై మనము తగినంతకృషి సలుపలేదు. అసలు రాటమునుగూర్చి మనము పూర్తిగా ఆలోచించలేదు. మాటిమాటికి తామామోదించిన తీర్మానములను అఖిల భారతజాతీయోప సంఘసభ్యులు తామే ఆచరింప జాలకున్నారు. మనలో అధికసంఖ్యాకులు రాటమునందు విశ్వాసము లేకుండ నున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితులలో ఉద్రేకము గలిగించుకొని రాటమునకు లేకపోవుటచే రాటము నిరుపయోగమని చెప్పుట న్యాయముగాదు. అది ఆడువారికి తగిన పనియని చెప్పుట నిజపరిస్థితులను గ్రహింపకుండుట యగును. అసంఖ్యాకములగు రాటముల సముదాయమే యంత్రములు. యంత్రములు పురుషులచే నడుపబడుచున్నవి. పురుషులయొక్క యోగ్యతకుతగని పరిశ్రమలు కొన్నికల వను తలంచు మూర్ఖతనుండి తెప్పరిల్లుకాలము వచ్చినది. మామూలుస్థితిగతులందు రాటముపై స్త్రీలే పరిశ్రమ చేయవచ్చును. కాని ఇకముందుకొందరుపురుషులుగూడ ఎప్పుడును రాటముపై పనిజేయుచు దానిని గృహపరిశ్రమగ అభివృద్ధిలోనికి దేవలసి యున్నారు. ఇంతవరకును రాటముపై జరిగినకృషి పురుషుల సహాయము లేకుండ జరిగియుండెడిది గాదు. మనలో కొంతమంది రాత్రింబగళ్లు దానిని గూర్చి యాలోచింప కున్నచో నీ యభివృద్ధి గలిగి యుండెడిదిగాదు.

యంత్రములు

యంత్రములగూర్చి గాంధీగారి యభిప్రాయము లని ఇదివరకు నాపై యారోపింపబడినవి యిప్పుడు మీ మనసులోనుంచి పారద్రోలుదురుగాక. ప్రప్రథమమున అహింసను దేశీయులెల్లరును ఒప్పుకొనునట్లు జేయుటకు ఎంతప్రయత్నించుచున్నానో యంత్రనిర్మాణమునుగూర్చి అంతకంటె ఎక్కువ ప్రయత్నము చేయుటలేదు. రాటమే ఒకవిధమగుచిత్రయం

త్రము. ఈరాటమును గనుగొనిన మహానుభావునకు ప్రతిదినమును నేను వందనము లాచరించుచున్నాను. 15,00 మైళ్లు వెడల్పు గలిగి, 1900 మైళ్లునిడుపు గలిగిన విస్తీర్ణప్రదేశమునందు వేలకొలదిగనున్న గృహములందు ఆకలిబాధలేకుండ జేసినహిందూదేశపు యీ ఒక్కగృహపరిశ్రమనుగూడ కావలయు నని, దురుద్దేశముతో నాశనముచేయుటకు నే నెంత మాత్రమును సమ్మతంపజాలను.

నూలుచందా

రాటమనిన నాకీపిచ్చియెందులకో మీరిప్పుడు గ్రహింపగలరు. దానిని చందాగా ఏర్పాటుచేయుట కెందులకు సాహసించితిరో, స్వరాజ్యపక్షము తరపున దేశబంధుదాను, పండిత మోతీలాలునెహ్రూగార్లు దానినెందుల కంగీకరించిరో, యిప్పుడు మీరు వింతపడకుండనే గ్రహింపగలియుందురు. నా యిష్టమువచ్చినట్లు నన్ను చేయనిచ్చినచో, నూలువడుకుట కంగీకరింపనివారు, అన్ని సమయములందును ఖద్దరును ధరింపజాలనివారు, ఒక్కరుగూడ జాతీయసభాసభ్యులపట్టికయం దుండజాలరు. ఏదియెట్లున్నను స్వరాజ్యపక్షమువారు దీని కంగీరించినందులకు వారికి నేను కృతజ్ఞుడను. అందులోగలమార్పు బలహీనతను సూచించుచున్నది. అంతేకాక అవిశ్వాసమునుగూడ సూచించుచుగాని యిదే యొకవిధముగా గొప్పప్రయత్నమునకు తోడ్పడగలుగునని నావిశ్వాసము. ఇందు సంపూర్ణమైన నమ్మకము గల వారందరికిని యిది మంచిఫలముల నెనగు ప్రయత్నములచేయుటకు అవకాశము నిచ్చుచున్నది.

వేరుసందేశ మేమియులేదు

భారతీయులకు రాటమువడుకుడని చెప్పుట కన్న వేరుసందేశమును దేనిని నేనియజాలను. అందుచే రాటమునుగురించి నేనింతగా జెప్పుచున్నాను. న్యాయములును, శాంతియుతములును నగు మార్గములచే స్వరాజ్యము సంపాదింపవలయు ననిన పడుకుట కన్న మంచియుపాయ మింకొకటి నాకు తెలియదు. నే నింతకుముందు చెప్పినటుల హింసకుబదులు రాటమును భారతీయులందరును ఒప్పుకొనవచ్చును. శాసనోల్లంఘనము నాకు పరమసమ్మతము. విదేశవస్త్ర

బహిష్కరణమునందు మనము జయము బడయువరకును శాసనోల్లంఘనముద్వారా స్వరాజ్యమును బడయుట దుస్సాధ్యము. రాటమునుగూర్చిన నా యభిప్రాయములు మీకు సమ్మతము కావేని జాతీయమహాసభకు నేనేల నిష్ప్రయోజకుడ నగు మార్గదర్శకుడుగ నుండవలెనో మీరే సులభముగ జెలిసికొనగల్గుదురు. రాటమునందుగల మాహాత్మ్యమును మీరు సరిగ గుర్తింపనిచో జాతీయాభివృద్ధికి నేనొక గొప్ప యాటంకమని కొందరు స్నేహితు లనుకొనునటుల మీరుగూడ తలంపవచ్చును.

నేను చెప్పినది మీ మనసులకు నచ్చనిచో, మీ యాలోచనల కనుకూలముగ నుండనిచో మీరు నానాయకత్వమును నిరసింపకుండుట మీవిధిని మీరు గుర్తింపలేదని వెల్లడియగును. “మీము బష్టకొనము” అని వ్యతిరేకముగా చెప్పటకు ధైర్యముగాని చొరవగాని మనకులేదని విల్లింగుడనుప్రభువుచెప్పినట్లు మరలనిక నెప్పుడును నెవరును చెప్పకుండునటుల జేయుడు. నా సూచనయందు మీకు నమ్మకము లేనిచో దానిని మీరు ధైర్యముతో నిరసించుటయే స్వరాజ్యసంపాదనయందొకసోపాన మగును.

హిందూమహమ్మదీయసఖ్యత

హిందూ మహమ్మదీయసఖ్యత రాటముకన్న తీసిపోవునదిగాదు. అది మనప్రాణవాయువు. స్వరాజ్య సంపాదన కిది యావశ్యకమని దాదాపుగ నెల్లరును ఏకగ్రీవముగ నొప్పుకొనుటచే ఈ విషయమై మీ కాలము నెక్కువ వృధపుచ్చదలచుకొనలేదు. ‘దాదాపుగ’ అని ఏల ఉపయోగించితి ననగా కొందరు హిందువులు మహమ్మదీయులును ప్రత్యేకముగ హిందూరాజ్యముగలభారత దేశముగాని, పూర్ణముగ మహమ్మదీయ ప్రభుత్వముగల భారత దేశముగాని లేకున్నచో ప్రస్తుతపరిస్థితులలోవలె ఆంగ్ల దేశముపై ఆధారపడి యుండుటయే మంచిదని తలంచుచున్నారు. అదృష్టవశమున వారిసంఖ్య చాల తక్కువగ నున్నది.

ప్రస్తుత వైషమ్యములు తాత్కాలిక క్రోధముచే గలిగినవనియు, ఇవిపోయి స్థిరస్నేహమేర్పడుననియు, మా లానా మేకతాలీగారికి గల యూహలే

నాకునుగలవు. ఇంతవరకును నిదురించుచున్న ప్రజలందు అసహాయోద్యమము, దానికిపూర్వము మహమ్మదీయులతో సమానముగ హిందువులు గూడ సంరంభము జరిపిన ఖిలాఫత్ ఉద్యమము అన్నిపక్షములకును, ప్రజలందరకును నూతనమగు స్వయంజ్ఞానమును గలుగజేసెను. అసహాయోద్యమము విజృంభణమున నున్నపుడు నిరుత్సాహపడిన కొందరు అసహాయోద్యమమిచ్చుడు తగ్గుదలలో నుండుటచే అవకాశమును గల్పించుకొని మూఢమత విశ్వాసములచే స్వమతస్వార్థకర్తవ్యముచేతను కలహములకు అవకాశములను గలుగజేయుచున్నారు. వీనిచేగలిగిన ఫలితములు రెండుసంవత్సరముల నుంచీయు జరుగుచున్న చరిత్రయందు వ్రాయబడియున్నవి. మతమనుమిషచే చాల ఆన్యాయములు జరిగినవి. మతమను పేరుతో అల్పవిషయములన్నియు కొండంతలుగ జేయబడినవి. స్వమత విశ్వాసోన్మాదులు తమహక్కులకు ఆణామాత్రము భంగమురాగూడదని తలచుచున్నారు. రాజకీయ, ఆర్థికవిషయము లనుమిషచే వైషమ్యములు పెంపుజేయబడుచున్నవి. కోహటులో ఈదురంతములు మిన్నుముట్టినవి. అచటి స్థానికప్రభుత్వమువారి అలక్ష్యముచే సీఘోరము మరింత వృద్ధియైనది. అట్టి ఘోరమునకు కారణముల నారసి తప్పులు శలానివారివియని నేను నిర్ణయింపదలచుకొనలేదు. అట్లు చేయుదమనినను తగినసామగ్రి నాయొద్దలేదు. ప్రాణములురక్షించుకొనుటకు హిందువులుపారిపోయిరిని చెప్పిన జాలును. కోహటులో మహమ్మదీయులసంఖ్య మిక్కుటముగ గలదు. పారతంత్ర్యప్రభుత్వముక్రింద నెంతవరకు సాధ్యమగునో అంతటి రాజకీయాధికారమును గలిగియున్నాట. అందుచే అధిక సంఖ్యాకులైయున్నవారిమధ్య హిందువులక్షేమమున కేమాత్రమును భంగము గలుగకుండునటుల జూచుట వారివిధి. అచట హిందువులు అధిక సంఖ్యాకులుగ నుండినచో వారెట్లుండఁరో ఇప్పుడుగూడ అటులనే వీరుండవలెను. పారిపోయిన హిందువులను తిరిగి కోహటునకు సురక్షితముగ తీసికొని వచ్చువరకును కోహటుమహమ్మదీయులు విశ్రాంతి జెందరాదు. ప్రభుత్వమువారు పన్నిన చిక్కు

నందు తగుల్కొనక తమ ప్రాణములకును, ఆస్తులకును సంపూర్ణముగ షేమముగలుగునను నష్టము కుదురునంతవరకును కోహటు మహమ్మదీయులువచ్చి వీరిని దోడ్కొనిపోవువరకును, హిందువులు కోహటునకు పోకుండుటకు నిశ్చయము చేసికొందురుగాక !

మహమ్మదీయులెంత యధిక సంఖ్యాకులుగ నున్నను వారు హిందువులను తమవలెనే చూచుకొనుచు వారిని స్నేహితులుగ భావించిన హిందువులు వారిమధ్య నివసింపగలుగుదురు. హిందువులే యధిక సంఖ్యాకులుగనుండినచో మహమ్మదీయులు గూడ హిందువులయొక్క స్నేహభావముపైనే యాధారపడి నివసింపగలుగుదురు. దొంగలు తోడుమోతులనుంచి, ప్రభుత్వము రక్షింపగలదు. కాని స్వరాజ్యప్రభుత్వమైనను ఒక మతమువారు ఇంకొక మతమువారిని బహిష్కరింపవలచినచో నేమియు చేయజాలదు. ప్రభుత్వములు అసాధారణ పరిస్థితులందు అక్కరకువచ్చును. కాని వైషమ్యములు సామాన్యమైపోయినపుడు అది దేశీయపరస్పరసంగ్రామమై (Civil war) ఏదోయొకపక్షమునెగువర కది జరుగుచునేయుండును. ప్రస్తుతము మన ప్రభుత్వము పరాయిదగుటచే మన మెందరముకలిసినను మనలనుండి రక్షించుకొనుటకు శక్తిగలిగియున్నది. అది మారువేషముతోనున్న సైనిక ప్రభుత్వము. ఈమతవైషమ్యముల నాపుటకు ఈప్రభుత్వము తలపెట్టినచో అట్లు చేయుటకు దానికి శక్తిగలదు. ఏ స్వరాజ్యప్రభుత్వ మైనను ప్రజాసమ్మతమగు ప్రభుత్వముగ నుండదలచుకొనినపుడు యుద్ధమునే పరమావధి గగలిగియుండజాలదు. స్వరాజ్యప్రభుత్వ మనగా హిందువులు, మహమ్మదీయులు తదితరులు గలసి సఖ్యముతో మంచిభావములతో స్థాపించిన ప్రభుత్వమని నాయర్థము. స్వరాజ్యము కావలెననినచో హిందువులును, మహమ్మదీయులును వారి విభేదములను మృదువుగ స్నేహభావములతో పరిష్కరించుకొనవలెను.

డిల్లీలో జరిగిన ఐకమత్య సమావేశము మతవైషమ్యములనుదొలగించుమార్గమును సూచించినది. వివిధనాయకులమహాసభవారు నిర్ణయించిన

చివరపంథుము. హిందూమహమ్మదీయులలోరాజకీయవిభేదములను తొలగించుసూచనల చేయుటకే కాక అన్నిపక్షములు, అన్ని కులములు, అన్ని జాతులవారికీ, అన్ని మతములవారికిని గలవిభేదములనుతొలగించుటకుగల నిర్ణయములను జేయవలయునని కోరబడినది. సాధ్యమైనంతవరలోజాతిమత వైషమ్యములను తొలగించుటయే మనగమ్యస్థానమై యుండవలయును. జాతిమతప్రాతినిధ్య ముండరాదు ఎన్నికదారులు గుణగుణములనుబట్టియే పక్షపాతములేక ప్రతినిధుల నెన్నుకొనవలయును. అట్లులేనట్టి పురుషులు, స్త్రీలును, సేవచేయుచుండవలెను. జాతివిద్వేషములును, ప్రత్యేకాభిమానములును విస్మరణీయములగుకాలము వచ్చువరకును అధికసంఖ్యాకులభావములను సంశయించు స్వల్పసంఖ్యాకులకు స్వాతంత్ర్యమియవలెను. అధికసంఖ్యాకులు స్వార్థత్యాగుల ఆదర్శమును జూపవలెను.

అస్పృశ్యత

స్వరాజ్యమునకు అస్పృశ్యత మరియొక ఆటంకము. స్వరాజ్యమునకు హిందూమహమ్మదీయమైత్రి చేకూరుట ఎంత యావశ్యకమో, ఈ అస్పృశ్యత తొలగుట అంత యావశ్యకము. ఈ సమస్యముఖ్యముగహిందువులకు సంబంధించినది. వారు నిమ్నజాతులకు స్వాతంత్ర్యమును సమకూర్చువరకును స్వరాజ్యమును పరిగ్రహింపరాదు. నిమ్నజాతులను అణగద్రొక్కుటవలన వారును అణగారిపోయిరి. హిందూస్థానమునందు ఆదినివాసులను ఆర్యులందఱు యాత్రికులు, ఆంగ్లదండయాత్రికులవలెనె, అంత కన్న సీచముగ కూడ హింసించిరని చరిత్రకారులు మనకు చెప్పెదరు. అట్లెనయెడల మనము అస్పృశ్యులను తరగతిని కలుగజేసినందులకు మనకీబాని సత్వము తగినశిక్షయే యనవలయును. ఈ కళంకమును ఎంతవరగా తొలగించిన మనకు హిందువులకు అంత మంచిది. కాని అస్పృశ్యత భగవన్నిర్యాణమని పురోహితులు చెప్పెదరు. హిందూ మతమునుగూర్చి నాకును కొంత తెలియును. పురోహితులు చెప్పినది తప్పని నేను గట్టిగ చెప్పగలను. భగవంతుడు మానవాళిలో కొందరను, అస్పృశ్యులుగా విభాగించెననుట అనత్యము. కాంగ్రెసు

సభ్యులైన హిందువులు సాధ్యమైనంత త్వరలో ఈ అడ్డును కొట్టివేయవలయును. వైకం సత్యాగ్రహాలు మనకు దారిచూపుచున్నారు. వారు శాంత దృఢమనస్కులై సంగ్రామమును జరుపుచున్నారు. వారలకు ధైర్యస్థైర్యవిశ్వాసములు గలవు. ఏయుద్యమమునందైనను ఈ గుణపుంజ మున్నయెడల అయ్యది తప్పక విజయముకాంచును.

రాజకీయ లాభమునకై ఈకాలమున నిమ్న జాతులను, మోసపుచ్చుట యనునది, హిందూ సోదరులకు తగదని నేను హెచ్చరించుచున్నాను. హిందువులు, హిందూ మతమందు అస్పృశ్యతను తొలగించునట్టి తపస్సు చేయవలసియున్నది. పవిత్రత గాంచవలసినది అస్పృశ్యులుగారు; ఉన్నత జాతివారే. అస్పృశ్యతయందు ప్రత్యేకదుర్గుణ మేమియులేదు. అపరిశుద్ధముగాని, మురికిగాని లేదు. మనము ఉన్నత జాతివారము. ధూర్తులమై మన తప్పులను మనము తెలిసికొనక మనము అణగద్రొక్కి యంచిన సోదరుల తప్పులను పెద్దచేయుచున్నాము. దేశములవలెనే మతములుకూడా సర్వసమానత్వమును గలిగియున్నవి. భగవంతుని ప్రసాదానుగ్రహములు ఏదో ఒక దేశమునకుగాని మతమునకుగాని ప్రత్యేకపు హక్కులుకాజాలవు. ఆ భగవంతుని సేవించి ప్రతివారును వానిని బడయుచుందురు. అన్యాయ, అసత్య, దౌర్జన్యములను విశ్వసించు దేశముగాని, మతముగాని ప్రపంచమున నామరూపములు లేకుండబోవును. భగవంతుడు తేజోమూర్తి, అంధకారమయడుకాడు. భగవంతుడు ప్రేమమూర్తి, ద్వేషికాడు. భగవంతుడు సత్యమూర్తి, అసత్యమూర్తి కాడు. భగవంతుడే మహామహుడు. మనము ఆయనచే సృజింపబడినవారము; ధూళితో సమానులము. అట్టి మనము నిమ్నస్థానమందున్న భగవత్స్పృష్టిని సమ్రతతో గౌరవింపవలయును. సుదాముడు చిరిగినగుడ్డపీలికలతో నున్నను అన్యులను భావింపమిచే శ్రీకృష్ణు డాతిథ్యమొసంగెను. మతమునకు త్యాగమునకును మూలము ప్రేమ యనియు, ఈ ఊణభంగురదేహము స్వార్థమునకును, అధర్మమునకును మూలమనియును, తులసిదాసు చెప్పుచున్నాడు. మనము స్వరాజ్య

మును పొందినను పొందకున్నను, హిందువులు వేదములందలి తత్త్వమును పునరుద్ధరించి, కార్యాచరణలో పెట్టుటకుముందు తాము పునీతులు కావలయును.

స్వ రాజ్య విధానము

అయితే, ఈరాటము, హిందూమహమ్మదీయమైత్రి, అస్పృశ్యతా నివారణము, ఒక ఆదర్శమునుచేరు సాధనములుమాత్రమే. ఆదర్శ మేదోమనకు తెలియదు. నాకు సాధనములు తెలిసినచాలును. నాజీవితత్త్వమునందు సాధనములును, ఆదర్శములును ఒక్కటిగనే కాన్పించెను. కాని ప్రజలకు ఆదర్శ మేదియో సరిగా తెలియవలెనని, బాబు భగవాన్ దాసు దృఢముగ కోరినందువలన నేనును అందుల కియ్యకొంటిని. భారతదేశము కోరి సంరంభముచేయుచున్న స్వరాజ్యవిధానము తన్నిర్వచనమును పూర్తిగ డెలిసికొనవలెనని, ఆయన కోరెను. సర్వపక్షమహాసభచే నిర్మింపబడిన ఉపసంఘమునకు ఈపని నంటగట్టితిని. ఆయుపసంఘము వారు, అన్ని పక్షములకు అంగీకారవిధానమును తయారుచేయుదు రని నమ్మెదను. వారు పర్యాయలో చించుటకై నేను ఈక్రింది యంత్రములను సూచించెదను :—

(1) ఎన్నుకొను అధికారము ఉండుటకు ఆస్తిహోదానుబట్టి కాక కాంగ్రెసు సభ్యత్వమునకు సూచింపబడినటువంటి కాయకష్టమేదో షరతుగ నుండవలెను. ఆస్తి విద్యలవలన ఇచ్చినహక్కు పరిక్షించిచూడగా పనికిరానిదై పోయెను. కాయకష్టము, కోరువానికి ప్రభుత్వమునందు పాల్గొనుటకును, దాని తేమము నాలోచించుటకును అవకాశమిచ్చుచున్నది.

(2) శాంతి సమయములందు ఆస్తిని, ప్రాణమును రక్షించుకొనుటకు సరిపోవునటుల వినాశకరమగు సైనికవ్యయము తగ్గింపవలెను.

(3) న్యాయపరిపాలనమునకు ఖర్చు తగ్గవలెను. అందులకు చివర అప్పీలుకోర్టు లండనులో గాక ఢిల్లీలో ఉండవలెను. సివిల్ దావాలలో తగాదాలన్నియు పంచాయతుల తీర్మాన

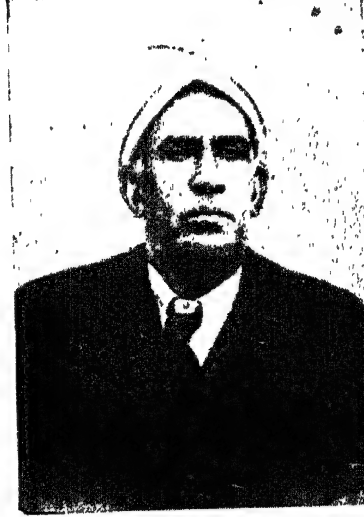
ఆంధ్రప్రదేశ్ - సంవత్సరాదిసంచిక

కెప్టను బి. శ్రీనివాసమూర్తి,
ఆయుర్వేదమహాసభాధ్యక్షులు

Captain B. Srinivasa Murthi

సర్ శంకరన్ నాయరు,
భారత సంస్కృత మహాసభాధ్యక్షులు

Sir Sankaran Nair

బాబు పీయూష కాంతి ఘోష,
భారత ఆధ్యాత్మిక మహాసభాధ్యక్షులు

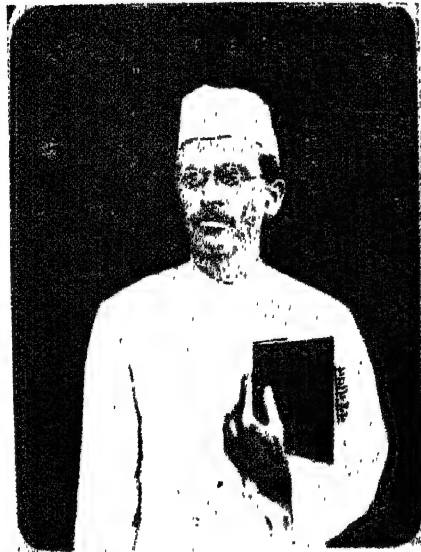
Sjt. Babu Piyushakanti Ghosh

పండిత మదన్ మోహన మాలవ్య,
భారత హిందూ మహాసభాధ్యక్షులు

Pandit Madan Mohan Malavya

శ్రీయుగ డి. కె. భరద్వాజ, ప్రదుర్గణాభాషకారి,
అఖిలభారత గ్రంథాలయ మహాసభా సమ్మర
సంఘాధ్యక్షులు

Sjt. D. K. Bharadwaj

డాక్టరు కిచ్చు,
అఖిలభారత ఖిలాపత్ మహాసభాధ్యక్షులు

Doctor Kichlu

ఆంధ్ర ప్రతిష్ఠ - సువత్సరాదిసంచిక

శ్రీయుగ రాజ రాజేంద్రప్రసాద,
శ్రీరాజరాజేంద్ర ప్రసాదాచార్యుల ప్రాధికారము

శ్రీ. నాటక కర్తలకు రాజరాజేంద్ర,
అ. భా. జాతీయమహాభావనాసంస్థానములు

Sjt. Babu Rajendraprasad

Sjt. Cattamanchi Kamalinga Reddy

శ్రీయుగ రాజరాజేంద్ర ముదలియార్,
అ. భా. జాతీయమహాభావనాసంస్థానములు

శ్రీయుగ గంగాధర బాలకృష్ణ దేశపాండే,
అ. భా. జాతీయమహాభావనాసంస్థానములు

శ్రీ. నాటక కర్తలకు రాజరాజేంద్ర,
అ. భా. జాతీయమహాభావనాసంస్థానములు

A. Ramaswamy Mudaliyar

Sjt. Gangadhara Balakrishna Desapandai

Desabandhu C. R. Das

మునకు ఒక్కొక్కనునటుల కక్షిదారులకు ఒప్పించవలెను. పెద్దపెద్దమోసములు, అన్యాయములు చేసిన కేసులలోతప్ప ఇంచాయతుల తీర్పులే కాయముకావలెను. మధ్య కోర్టు లేమియు ఉండరాదు. కేసుల నడుపుతంతు అంతయు ప్రము చేయవలెను. మనము ఆంగ్లేష ధానమును బానిసలముగా అనుసరించితిమి. మనరాజ్యములకు కక్షిదారులు తమ కేసులలో తామే వాదించుకొనునటుల న్యాయవిధానము స్వయంచేయు ఉద్యమము గలదు.

(4) మద్యములు, మత్తుద్రవ్యములనుండి ఆదాయము అసలు లేకుండచేయవలెను.

(5) సివిల్, మిలిటరీ ఉద్యోగుల జీతములు, దేశముయొక్క స్థితిగతులను బట్టి తగ్గించవలెను.

(6) రాష్ట్రములను, భాషల ననుసరించి విభజించి ప్రతిరాష్ట్రమును పరిపాలనాభివృద్ధి గాంచుటకు వీలగునటుల సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మీయవలయును.

(7) విదేశీయులకిచ్చిన హక్కులన్నిటనిగూర్చి విచారించుటకు ఒక సంఘమును నియమించవలెను. ఆవిచారణసంఘము తీర్మానములకు లోనై యుండునటుల న్యాయాధిక్షతమగు విదేశీయుల హక్కులకు సంపూర్ణ రక్షణ మొసంగవలెను.

(8) కేంద్రప్రభుత్వమునుండి ఎట్టి ఆటంకము కలుగకుండ భారత సంస్థానాధీశులహోదాకు సంపూర్ణ రక్షణ మొసంగవలెను. అయితే ఈసంస్థానము నందలి పౌరులు పీసల్కోడ్డు క్రింద నేరములు చేయకున్నయెడల స్వపరిపాలన మనుభవించు భారత దేశమందు నివాసపుహక్కునుకలిగియుండవచ్చును.

(9) నిరంకుశాధికారము లన్నిటిని రద్దుచేయవలెను.

(10) సర్వోన్నతమైన ఉద్యోగము, అందులకు తగిన వారందరికిని యియ్యవచ్చును. సివిల్, మిలిటరీసర్వీసుల పరీక్షలు భారతదేశమందేజరుగవలెను.

(11) అన్యోన్యసహన ముండునటుల అన్ని మతములకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మొసంగవలెను.

(12) రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములందును, శాసనసభలందును, న్యాయస్థానములందును, ఆయా రాష్ట్రముల దేశభాషనే ఉపయోగించవచ్చును. చివర అప్పీలు కోర్టులో ప్రీవీకౌన్సిలునందు హిందూస్థాని యుండవలెను. లిపి దేవనాగరముగాని, పారసీకముగాని యుండవలెను. కేంద్రప్రభుత్వమందును, కేంద్ర శాసనసభయందును, హిందూస్థానియే వాడవలెను. రాజ్యతంత్రమునందు దేశదేశములతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు ఆంగ్లమునందు జరుగవచ్చును.

పైన తెలిపినవానిలో నాకు తోచినటుల స్వరాజ్యమునకు కావలసినవి కొన్ని చెప్పితిని. ఈ నాభావములు మీకు విచారితములుగతోచి నవ్వరని నమ్మెదను. నేను చెప్పినవనులను, పరిగ్రహించుటకు గాని చేయుటకుగాని నేడు మనకు శక్తి లేకపోవచ్చును. పోనీ! అందులకు యిష్టమైనగలదా? అట్టి కోరికనైనను కృషిచేసెదము. స్వరాజ్యవిధానమును చిత్తు తయారు చేయుటకు నిర్మించబడిన సంఘము ఈ విచారితపు సూచనల యెడల యితరవ్యక్తులు పంపు సూచనలయెడలకంటె ఎక్కువ దృష్టిని విని యోగింప నక్కరలేదని నేను చెప్పుచున్నాను. ఈ నాభావములను ఎక్కుడువ్యాప్తి గాంచననియు ననియే ఈ ఉపన్యాసమునందు చెప్పితిని.

స్వాతంత్ర్యము

పైన వివరించిన విధానమునుబట్టి చూడ బ్రతిషు సంబంధమును సమానశరవ పరతులపై నుంచుకొనునటుల సూహించ వచ్చును. కాని కాంగ్రసుసభ్యులు కొందరు బ్రిటనుతో సంబంధములేకుండ సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కావలెనని కోరువారున్నారు నాకు తెలియును. వారు సమాన భాగస్వాములుగాకూడ నుండ నెల్లరు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు చెప్పినటులచేసి సమానత్వము నకు మనకు తోడ్పడునెడల బ్రిటిషు సంబంధము పూర్తిగ వదలుకొనుదానికంటె అదియే ఎక్కువ విజయముగాంచును. కాబట్టి నేను సామ్రాజ్యాంతర్గత స్వరాజ్యమునకే ప్రయత్నించెదను. కాని బ్రిటను తప్పిదమువలన నేరగుట ఆవశ్యకమైనయెడల నేనందుల కేమాత్రమును వెనుదీయను. అట్లు నేరు

చేయుభారమును నేను బ్రటిష్ ప్రజలమీదనే పడవేసెదను. ఈ కాలమున సంపూర్ణ స్వతంత్ర దేశములు ఒకటితో నొకటి యుద్ధముచేసికొనక ఒకదానిపై నొకటి ఆధారపడి నిత్రబృందముగ నుండవలెనని విజ్ఞానులు కోరెదరు. అట్టి ఫలితము చేకూరుట కెంతకాలమో కావచ్చును. అట్టి సమయమున దేశమునకే రావలయునని నేను కోరను. కాని మనము స్వతంత్రముగ నుండుటకన్న పరస్పర భారపడియుండు స్వాతంత్ర్యమునకు సిద్ధముగ నున్నామని తెలుపుటలో విశేషముగాని అసాధ్యముగాని నా కేమియు కాన్పించుటలేదు. భారత దేశములో సంబంధమేమియు లేదని చెప్పవలసిన భారము బ్రటనుమీదనే యుండువలెను. స్వాతంత్ర్యము మాకు కలదని చెప్పుకొనకుండు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముతో నుండు శక్తిని నేను కోరెదను. బ్రటను భారతదేశమునకు, సామ్రాజ్యమునందు సంపూర్ణ సమానత్వ మొసంగినను, నేను తయారు చేయు నేవిధాన మైనను మైత్రిపై ఆధారపడి యుండునుగాని, అట్లు మైత్రిలేని స్వాతంత్ర్యమును అంగీకరింపను. కావున ప్రతిదానికిని స్వాతంత్ర్యము కావలెనని కాంగ్రెసు సభ్యులు పట్టుపట్టవద్దని నేను కోరుచున్నాను. ఇందేమియు అసాధ్యమున్నదని కాదు కాని బ్రటనుచేసిన ప్రతిజ్ఞ లన్నిటికిని ప్రతి కూలముగ తన యధీనములోనే యుంచవలెనను ఉద్దేశ్యము తెలుపువరకును ఇది బొత్తిగ నావశ్యకము లేదని నాతలంపు.

స్వరాజ్యపక్షము

ఇంతవరకును నేను ఒడంబడికయందలి విషయములనున్న, దానినుండి బయలుదేరు సంగతులను చర్చించితిని. స్వరాజ్యపక్షమున కొనంగిన సమానత్వపుహోదానుగూర్చి యెక్కువయేమియు జెప్పనవసరములేదు. ఆపక్షమునుగూర్చి యేమియు జెప్పట యిష్టములేదు. కారణము అర్హత లేదని గాదుగాని శాసనసభాప్రవేశమును గూర్చి ఆ పక్షాభిప్రాయములలో నేను పాల్గొనజాలను. కాని నేను కాంగ్రెసులోనుండి దానిని నడుపవలసియే యుండునెడల ఉన్న సంగతులనున్నట్లు గుర్తింపవలెను. కాంగ్రెసు

నుండి విడిపోవుటగాని, యీ అధ్యక్ష గౌరవమును తిరస్కరించుటగాని నులభమే. కాని అట్లు గాలేదు. దేశముయొక్క క్షేమమును గమనించితే యిందు కియ్యకొంటిని. స్వరాజ్యపక్షము అధిక సంఖ్యాకముగ లేకున్నను కాంగ్రెసునందు బలముగ నభివృద్ధి గాచుచున్న స్వల్పసంఖ్యాకపక్షమై యున్నది. దేశములో దానియొక్క హోదానుబట్టి కాంగ్రెసునందు విభాగముచేయుట నా కిష్టములేదు. అందు చేత నాంతరాత్మకు భిన్నముగ లేనంతవరకును, ఆపక్షముయొక్క పనిశుభము నేనంగీకరింపక తప్ప నయ్యెను. ఆషరతులు కారణహితము లని నాకు దోచుట లేదు. స్వరాజ్యపక్షమువారు కాంగ్రెసు పేర తమవిధానమును నడుప కోరెదరు. బహిష్కార పక్షమువారు వారి విధానమునకు బద్ధులుగానుండి అట్లు జరుపుకొనుమార్గము నాలోచింపవలెను ఇందుల కొకమార్గమున వారు తమవిధానమును నిర్ణయించుకొని నిర్వహించుకొనుటకు అధికవ్యవహార బాధ్యతలు వారికి వదిలివెట్టుట. కాంగ్రెసు కొంత బాధ్యత స్వీకరింపకుండు ఆవిధానమును నడుపజాలదు. నేనుగాని, దేవబహిష్కార పక్ష సభ్యులుగాని ఆ బాధ్యత వహింపజాలము. అందుచేత నేనా విధాననిర్మాణమునందు పాల్గొనజాలను. అందును మన స్పృహకు సచ్చేకుండు నిర్ణయించుట యసాధ్యము. విశ్వాసమెందుగలదో మనసుగూడ అక్కడకేపోవును. శాసనసభాకార్యక్రమవిషయమున కాంగ్రెసు పేరు నుపయోగించు కొనుటకు స్వరాజ్యపక్షమునకు సంపూర్ణాధికారము నొసంగుటవలన కాంగ్రెసునందు జేరనలె ననుకొనిన యితరపక్షములవారినితి వెంటగనుండునని నాకు దెలియును. కాని అదితప్పని సరిగ నాకుకోచుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షము తనకు గల అనుకూలమును అర్పణచేయజాలదు. అయితను ఆపక్ష మేలాభములు గోరినను స్వతంత్రమునకు గాక దేశమునకే గదా. అన్నిపక్షములవారికి అది ఒక్కటే ఆశంకపడుదు. కావున యితరులుగూడ కాంగ్రెసున దుజేరిదేశము మొక్కరాజకీయములకు మార్గముదీయుటకు పనిచేసెదరని నేను నమ్మెదను. డాక్టరు బెసెంటు దీనికి మార్గదర్శకురాలయ్యెను. ఆమె యింకను యెన్నియోషములు చేసెడిదేకాని

కాంగ్రెసులోనికివచ్చిపనిచేసి యెన్నికదారులను తన యభిప్రాయమునకు ద్విష్టవలెనను అభిలాషగలదు. బహిష్కారపక్షమువారు ఒడంబడికకై యెట్టిసంశయము లేకుండు సమ్మతుల నియవచ్చును. అన్నిపక్షములవారును గలసి పనిచేయవలసిన దేశీయకార్యక్రమము ఖద్దరు, హిందూమహమ్మదీయ మైత్రి, హిందువులు అస్పృశ్యతను దొలగించుట, యెయ్యిన్నది. ఇదిమాత్రము వారు కోరుటలేదా?

సంఘసంస్కరణమేనా?

ఈ కార్యవిధానముతో కాంగ్రెసు సంఘ సంస్కరణసంస్థగమాత్రము మారునని సూచించబడెను. నేను అందు ఏకీభవించజాలను. స్వరాజ్యమునకు ముఖ్యముగ కావలసిన ప్రతికార్యముందు సంఘసంస్కారముకన్న ఎక్కువైనదిగనున్నది. ఆ పనిని కాంగ్రెసే కావించవలెను. కాంగ్రెసు, సర్వకాలమును ఈపనినే చేయవలెనని యెవ్వరును సూచించలేదు. కాని వచ్చే సంవత్సరము మాత్రము నిర్మాణకార్యమునకే లేదా నేను యింకొకరిని వర్ణించినటుల అంతరభివృద్ధికే కాంగ్రెసుపని చేయవలెనని సూచించబడెను.

కాంగ్రెసు చేయవలసిననిర్మాణ కార్యక్రమాంశము లింతటితో ఒడంబడికయందు పూర్తిగదెలుపలేదు. నేను జెప్పబోవునవి మిగుల ముఖ్యమైనవి. కాని వానియందు వివాదముల కనకాశము లేకపోవుటచేతను, పై చెప్పిన మూడంశములవలె నవి స్వరాజ్యమునకు కేవల మంత ముఖ్యము గాక పోవుటచేతను ఒడంబడికయందు దెలుపమైతిమి.

జాతీయ పాఠశాలలు

అట్టిది జాతీయవిద్యాలయముల పోషించుటకంటె. ఖద్దరుతరువాత జాతీయవిద్యాలయములు నడుపుటయే విజయవంత మయ్యెనని ప్రజలకు దెలియక పోవచ్చును. ఏమాత్రము విద్యార్థులు మిగిలినప్పటికిని వీనిని వదలిపెట్టరాదు. రాష్ట్రములన్నియును అందలి కళాశాలలను పాఠశాలలను నిలువబెట్టుకొనుట శారవాంశమైయున్నది. అట్లుగాకున్న యెడల వానిని పోషించి బలపరచుటకు యెక్కువ

ప్రయత్నములు చేయవలెను. చాలరాష్ట్రములందు జాతీయపాఠశాలలును కళాశాలలును గలవు. గుజరాతులో జాతీయవిశ్వవిద్యాలయము గలదు. దానికి సంవత్సరమునకు ఒకలక్ష ధనము కర్చుగలరు. దానిక్రింద 3 కళాశాలలును 70 పాఠశాలలును, 9 వేలమంది విద్యార్థులును గలరు. అహమ్మదాబాదులో దానికి భూమిదొరకెను. భవనముల కప్పుడే రూ.205323 కర్తవ్యపని. దేశమంతట నసహాయ మవలంబించిన విద్యార్థులే సందడి లేకుండు మంచిపనిని చేసిరి. ఇం దదృఢతగలత్యాగముగలదు. నాకెకదృష్టితోఁబోచినయెడల వారికి ప్రతిభతో వెలుంగునదృష్టముతోఁబోచినయెడల వారు పోయినదనుకొను దానికన్న యెక్కువ గెల్పిరిని చెప్పవలయును. వారు పాఠశాలలను కళాశాలలను వదలినది పంజాబులో వానిద్వారానే యువకుల నవమానపరచుటచేతనే. మనబానిసత్వపుగొలుసులో మొదటిలుకె యీ విద్యాలయములందే నిర్మితమైనది. వానికి ప్రతినమానములగు జాతీయవిద్యాలయములు పోషణ యెంతతక్కువగనున్నను స్వాతంత్ర్యసాధనములను నిర్మించుచున్నవి. ఇక ముందాన అంతయును గూ జాతీయవిద్యాలయములందు జనువు బాల బాలికలపై నుండును. కావున రాష్ట్రాదాయములనుండి ముందు వీనిని పోషించుటకు వ్యయముచేయవలెనని నేను కోరుచున్నాను. కాని యీ విద్యాలయములు నిజముగ జాతీయముగనుండవలెనని హిందూ మహమ్మదీయ మైత్రి సభివృద్ధిచేయు సంఘములుగ నుండవలెను. హిందూబాలబాలికలు అస్పృశ్యత నుతమునకు గళంక మనియ్య, మానవానికి ఘోరనేరమనియు దెలుసుకొనునటుల చేయవలెను. ఈ పాఠశాలలందు నూలువడుకువారలకును నేతగాండ్రును దగిన శిక్షణ మొనంగవలెను. కాంగ్రెసుకు రాటమునందును ఖద్దరునందును పట్టుత్వము గలదని విశ్వాసముండునెడల యీ విద్యాలయములు రాటము యొక్క శాస్త్రమును సిద్ధముచేయునని తలంపవచ్చును. అవి ఖద్దరు నిర్మాణమునకు ఛాక్టరీలుగ కూడనుండవలెను. దీనికర్థము బాలబాలికలకు మిగిలిన చదువు అక్కరలేదని కాదు. కాని చేతిపను

లును మనోవృత్తియును తోడుగ నడుచుచుండునవలెను. జాతీయ పాఠశాలయొక్కగాని, కళాశాలయొక్కగాని ప్రయోజనమును ఆధిక్యమును అందలి విద్యార్థుల పాండిత్యమునుబట్టికాక జాతీయగుణ బలమునుబట్టియు, దూరదేశులందు, రాటము, మగ్గము వనిచేయుటలో పట్టునలయు, వీనిని బట్టియుండును ఏజాతీయపాఠశాలగాని, కళాశాలగాని సూచివేయుట నాకష్టమేలేదు, అయితే హిందువులు కాని బాలురను చేర్చుకొనకను, అస్పృశ్యులను రాసేయకుండును. ఏకులుచేయుట వడుకుట ముఖ్య శిక్షణములుగ నేర్పనటువంటియు జాతీయపాఠశాలలను మూలవేయుటకు నే నెట్టి ఆటంకమును చెలువను. పాఠశాలవాకిట బల్లమీద 'జాతీయ' యని యుండుటతోను, దానికి ప్రభుత్వసహాయము యేమియులేకుండుటతోను, సంతోషించు రోజులుపోయినవి. మరియొక విషయముగలదు. జాతీయపాఠశాలలనేకములందు దేశభాషలును హిందూస్థానియు అలక్ష్యముచేయబడుచున్నటులు గానించుచున్నది. దేశభాషలలో గాని, హిందూస్థానీలో గాని విద్య గిరివుట నావిశ్యకమనికను ఉపాధ్యాయులు చాలమంది తెలియకున్నారు. శ్రీయుత గంగాధరరావుగారు జాతీయవిద్యాప్రచారకులను సమావేశపరచి నేను చెల్వినయంతము లన్నిటిని చర్చించి విద్యాకర్తవ్యమును గూర్చి ఆలోచించెదరని వినుటకు సంతోషమగుచున్నది.

ఉద్యోగములను వదిలిన అసహాయవాదులు

దేశసేవకొరకువృత్తినివదలుకొనిన న్యాయవాదులు, ఉపాధ్యాయులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు మొదలగువారినిగూర్చి చెప్పట కిదియేతగినచోటు. సంసారమునుగడపుకొనుట కష్టమైనవారుచాలమందిగలరు. వారలకు దేశము సహాయముచేయవలసినదే. ఖడ్గబోధు, జాతీయపాఠశాలలు, కళాశాలలు, కష్టపడినచేసి తగిన అల నెన్నునునూత్రముదీసికొనువారికి అపకారము గలుగ జేయవచ్చును. దేశసేవచేయునపుడు ప్రతిఫల మపేక్షింపగూడదనుభావము నాకు దోచుచున్నది. అందు ప్రతిఫలములేకుండ సేవచేయు కోరిక యుండుట ప్రశంసనీయమే కాని అందరును అట్లు

చేయజాలరు. ప్రతిపనివానికిని ప్రతిఫలముయ్యాయవలసినదే. ఏదేశమునందుగాని ప్రతిఫలము పుచ్చుకొనకుండ పనిచేయువారలు వేలకొలదిమంది దొరకరు. కావున దేశభక్తుడు దేశసేవ చేయుచు అందులకు కొంతబత్తెము దీసికొనుట ఉచితమనుభావము అభిప్రాయగునటుల జేయవలెను.

మత్తుసదార్థములు

దేశమునకు ముఖ్యమైన మరొక విషయము కల్లు నల్లమందువ్యాపారమునకు సంబంధించినది. 1921లో దేశమంతటను వ్యాపించిన మద్యనిషేధ ప్రచారము దౌర్జన్యరహితముగ సాగియుండినయెడల ఇప్పటి కెంతయో అభివృద్ధి జరిగియుండెడిది. దురదృష్టవశమున చాటుగనో బహిరంగముగనో దౌర్జన్యరూపము దాల్చెను. అందుచేత మద్యనిషేధ ప్రచారము నాపివేయవలసి వచ్చెను. దానితో మరల యథాప్రకారము కల్లు, నల్లమందు దుకాణములు విరివి గాజొచ్చెను. కాని మద్యనిషేధకార్యము పూర్తిగ జాలలేదని వినుట మీకు సంతోషముగ నుండునట్లును. ఇందుకు కింగను చాలమంది శాంతముగ పనిచేయుచునే యున్నారు. ఐనను మనము స్వరాజ్యప్రాప్తియగునట్లు ఈనూతన చారము బొత్తిగా సాగించజేయజాలమని గ్రహించవలెను. ఈయధర్మాదాయముతో మనప్రజలకుచదాపు షెప్పచున్నారని గర్వపడ సవనరమేమియును లేదు. శాసనసభలందు ప్రవేశించిన కాంగ్రెసు సభ్యులు, విద్య నభివృద్ధి చేయవీలులేకపోయినను యీ ఆదాయము పూర్తిగ లేకుండజేసియెడల వారిని నేను తుమించెదను. మిలిటరీ ఖర్చును తగ్గించవలెనని వారు పట్టుపట్టినయెడల నిట్టి దేమియును జరుగదు.

బెంగాలు నిర్బంధములు

ఇంతవరకును లోలోపలకును సంతను చెప్పితిని. ఇకిను బైటికును చెప్పెదను. ఇందు మన పాలకులు చేయుచున్న ముఖ్యముగ మన యాదర్శమున కడ్డకదగులుచున్నవి. మన మిష్టమున్నయెడల వానిని మన ప్రయోజనమునకే మార్చుకొనవచ్చును. లేదా వానికి లొంగినట్లుపడవచ్చును. ఈమధ్యనే పాలకులు చేసినది బెంగాలు నిర్బంధములు. సర్వోత్తమ

మహాసభ దానిని పూర్తిగ ఖండించెను. ఈ దెబ్బ బెంగాలు స్వరాజ్యపక్షముమీద నని ఆ సభవారు కొంతసందేహముతో జెప్పిరి. కాని నా కట్టిదేమి యునులేదు. నేను కలకత్తాకు పోయినపుడు వివిధాభి ప్రాయములవారితో మాట్లాడగా యీదెబ్బ స్వరాజ్యపక్షమువారిమీదనే యను నిశ్చయము గల్గెను. పిదప లిట్టను రీడింగు ప్రభువు ఉపన్యాసములవలన యీ అభిప్రాయము దృఢపడెను. వారిసమర్థన మేమియును నచ్చుటలేదు. అట్టి సమర్థనము ప్రజాభిప్రాయమన్న లెక్కలేని భారత దేశమువంటి చోటనే సాధ్యమగును. లిట్టనుప్రభువు విడుదలజేయుటకు బెట్టిన షరతులు మనవిజ్ఞానము నకు చాల అవమానకరములుగ నున్నవి. ఆ షరిఫ్థితులలో ఆర్డినెన్సును 1818 రెగ్యులేషనును ప్రయోగింపవలసివచ్చెనని ప్రభువు లనుటలో అవమానము చేయుచున్నారు. జాతీయవాద మేమనగా;

1. వారు చెప్పినట్టి షరిఫ్థితు లున్నటుల నిర్ధారణయే కాలేదు.

2. ఒకవేళ అట్టిషరిఫ్థితులున్నను నివారిణోపాయము, రోగమునకుచేయుచికిత్సకన్నను రోగమే మేలనిపించునట్లున్నది.

3. ఆషరిఫ్థితులలో పనిచేయుటకు నాథారణ న్యాయసూత్రములే చాలును.

4. ఒకవేళ అసాధారణచర్య అవసరమైనను తామే సృష్టించిన శాసనసభ యంగీకారము నైనను బొందియుండవలసినది.

ప్రభువుల ఉపన్యాసములు దీ విషయములనలే కాన్పించవు. ప్రభుత్వమువారెన్నియో నిరాధారపు దండనములగావించునపుడు ఆయనుభవముగల దేశమువానిని దైవవాక్కుగ నమ్మజాలదు. ఆ ప్రభువులుచెప్ప మాటలను అసత్యము లనియేకాక అవి కళంకపూరితములై వెలువడినవని ఎలుమారు తెలిసికొనియుండుటవలన మనము నమ్మమని వారికి దెలియును. కావున వారుచేయు హామీలు ప్రజలను హాస్యాస్పదులజేయుటయే. ఈఉపన్యాసములుచూడ మీయిట్లు మేమిచేసినను సరేయని సవాలుచేసినట్లు

న్నది. కాని మనము అసహనముతో క్రోధము జెందరాదు. నిర్బంధములుమనలనులొంగకుండ జేసినయెడల స్వరాజ్యము త్వరలోరాగలదు. ఏలనన : ఉపద్రవ మొత్తగల్గినను స్వార్థత్యాగమును ధైర్యమును గలుగజేయును. నిజమైన మానవుడుగాని దేశముగాని నిర్బంధమువలన, బంగారు నిష్పత్తో శుద్ధియగునటుల మారును. 1921లో మనము శాసనోల్లంఘనరూపమున నిర్బంధమునకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చితిమి. ప్రభుత్వమువారేమిచేసికొన్నను సరే యంటిమి. కాని యిప్పుడు మనగడ్డి మనము తినవలసివచ్చినది. మనము శాసనోల్లంఘనమునకు సిద్ధముగ లేము. అందుకు సిద్ధము గావచ్చును. శాసనోల్లంఘనమునకు సిద్ధ మనగా శిక్షణము, ఆత్మనిగ్రహము, అహింస, సత్యాగ్రహము, వైవనిర్ణీతధర్మములకును, మానవ నిర్ణీతధర్మములకును విధేయతతోనుండుట ముఖ్యముగ నలవడవలెను. దురిదృష్టవశమున మనకు ఇందులకు తగినటుల శిక్షణముగాని ఆత్మనిగ్రహముగానిలేదు. మనయందు దౌర్జన్యము గలదు. లేదందుమా నిగ్రహముతో పోరాడగల హింసాశక్తి లేదు. కావలసినంత కూడికలేదు. ఇకను మనము విధేయతతోనుండుట, భగవంతునకుగాని మానవునకుగాని, నిర్బంధముమీద నైయున్నది. హిందూమహమ్మదీయులమధ్య రోజును అట్టి ధర్మమునకు భంగముగలుగుచున్నటుల జూచుచున్నాము. శాసనోల్లంఘనమునకిది తగిన వాతావరణముగాదు. పరాధీనస్థితిలో నణగియున్నవారి కిది యొక్కటియే అసమాన ఘోరాస్త్రము. ఇక దౌర్జన్యమే విధి. అందులకు వాతావరణ మున్నటుల గాన్పించుచున్నది. అందులకు మనహిందూమహమ్మదీయ పోరాటములందు శిక్ష గాంచుచున్నాము. దౌర్జన్యమువలన వచ్చునని నమ్మువాకు యిట్లు జరుగుపోరాటముల జూచి సంతోషింపవచ్చును. కాని ఆదౌర్జన్యధర్మమునందు నమ్మకముగలవారికి 'మీరు భారతాభివృద్ధికి ఆటంకము గలుగజేయుచున్నారు' అనిచెప్పెదను. అన్నములేకమాడు లక్షలకొలదిమందియెడ మీ కేమైన దయయుండునెడల మిత్రభావ ముండునెడల మీ దౌర్జన్యము వలన వారి కేమియు లాభములేదని తెలిసికొనుడు.

మీరెవరినైతే పదభ్రష్టులజేయ దలచుకొన్నారో వారు మీకంటే నెక్కువ కట్టుదిట్టములు గల్గి సిద్ధముగ నున్నారు. మీరు మీ ప్రాణములను లక్ష్యముచేయకపోవచ్చును. కాని దేశమునకై ప్రాణములవిడువ గోరికలేనివారిమాట ఆలోచించకుండు నుండరాదు. ఈప్రభుత్వము ఆత్మరక్షణకు జలియన్వాలాబాగువంటి హత్యల కిష్టపడునని మీకు దెలియును. ఇతరదేశములమాట యెట్లున్నను ఈదేశములో చార్జన్లము వ్యధియగు నవికాశములేదు. భారతదేశము అహింసకు పరమస్థానమైయున్నది. మీరు అహింసకై మిప్రాణములను త్యాగముచేయటవలన జీవితములను మంచీరితిని గడపుట గాదా?

నేను చార్జన్లవిప్లవకారులకు జేయు విజ్ఞప్తి గూడ, చార్జన్లయితమగు అరాజకప్రభుత్వమునకు జేయుదానివలెనే నిష్ఫలమని నాకు దెలియును.

కావున మనము నివారణోపాయము గనుగొని చార్జన్లమునకన్న పటుతరసాధన మింకొకటి గలదని ప్రభుత్వమునకును చార్జన్లవిప్లవకారులకును దెలియనట్లు జెప్పవలెను.

నిర్బంధవిధాన మొక రోగచిహ్నము

ఈనిర్బంధవిధానము ఒకదీర్ఘ జాడ్యమునకు గల చిహ్న మని నేను తలంచెదను. ఐరోపీయాధికారమును, ఆసియా లొంగియుండుటయు దీనికి సిద్ధాంతము. నల్ల వారు, తెల్ల వారు అనికూడ ఒక్కొక్కసారి యందురు. 'శ్వేతముఖునికాడి శ్వేతముఖుని భార' మని కిస్లింగు తప్పుకొన్నాడు. మలయద్వీపకల్పమున (Peninsula) తాత్కాలికముగా ననుకొనిన వర్ణాటంక మిష్పడు దాదాపు శాశ్వతమయ్యెను. మారిషియసులో భారతీయకార్మికులునిరాటంకము గపనిచేయవలెను. కెన్యాఐరోపీయనులు సచట సదివరకేహక్కు యేర్పరచుకొనియున్న భారతీయులపై తోటయజమానులకు నధికారమును చలాయించెదరు. దక్షిణాఫ్రికాయూనియను, వెనుకటి బాధ్యతల నన్నిటిని లెక్కచేయక తరిమివేయగల్గినచో ప్రతిభారతీయుని తరిమివేయును. ఈ అన్నిచోట్లను భారతప్రభుత్వమును, సామ్రాజ్యప్రభుత్వమును

నిస్సహాయముగలేవు. కాని అచట నివాసయేర్పరచుకొనిన భారతీయుల రక్షణకై వారు తగినశ్రద్ధ పుచ్చుకొనుట కిష్టములేకున్నారు. భారతప్రభుత్వమువారు తామే నియమించిన ఫీజువిచారణసంఘునివేదికను ప్రచురించు మర్యాదనైన పాటించకపోయిరి.

ఆకాలీల ఆత్మంతస్వచ్ఛాభావమును అణచుటకు జేసిన ప్రయత్నము యీ రోగమునకే చిహ్నము. వారు ప్రాణపదముగ దొంగిలించు యద్య మమునకై తమనెత్తురును సీటిపలె ప్రాణహింస జేసిరి. వారు తప్పు చేసియుండవచ్చును. ఒకనేళి అట్లుచేసిని యెడల అందు వారే తమరీతిమును ప్రాణహింస జేసిరి. కాని యితరులు కెవ్వరికిని హనిచేయలేదు. నానానా సాహెబు, గురుకాబాగు, టెయిటూలు వారు ప్రభుత్వముతో కష్టములనుభవించి దేశమునకై ప్రాణములర్పించిన విషయమును విశదముజేయును. కాని పంజాబుగవర్నరు ఆకాలీలను అణచినేయ కంకణము గట్టుకొన్నటుల జెప్పదురు.

నిర్బంధమునలన బహుదేయిని ప్రాణము గూడ అణగిపోవుచున్నట్లు విదమము.

ఈజిప్టుస్థితి మనకంటే ఎక్కువగ నేమియు లేదు. ఎవరో వెట్టియెత్తిన ఒక ఈజిప్టు బేజీయియ బ్రిటీషు ఆఫీసరును చంపెను. ఇట నిజముగా ఘోర నేరమే. అందులకు చేసినశిక్షగూడ ఘోరమైన నేరమే. కాక మానవజాతియొక గొప్ప నుర్రునను నీయుటగును. ఈజిప్టును దీనితో తమకు లభించినదాని సంశయ కోలునోయెను. ఎవరో ఒకగుచ్చెనను తప్పునకు ఈజిప్టు దేశ నుత్రయను నిర్దిహుగో చేయబడెను. ఈ హత్యయెడ ఈజిప్టు బేజీయులు నానుభూతి బూపవచ్చును. కాని బీభత్సములేకుండ బేజీల భ్రాతృములను రక్షించి శిక్షింప బడెముగూడ నిట్లు బీభత్సమును ప్రయోగించుటన్యాయమా?

కాబట్టి బెంగాలులో నిర్బంధవిధానము ఆశ్చర్యకరమైన విషయము కాదు. అట్టికిది అప్పుడప్పుడు ఏదో ఒకరూపమున యేరాష్ట్రములోనో ఒకచోట మనకు స్వతంత్రమువచ్చుననకును జరుగుచునేయుండును.

అంగీకారావసరము

కావున కాంగ్రెసు ఏ వైన వాంఛితముల గోరుటకు ముందు అందుకు బలముగ దానియందలి విశ్వాసమునకు దగినటుల అంగీకారము నొసంగ వలెను. అట్టిదానిని సిద్ధముచేయుటకు ముందు మనము హిందువులము, మహమ్మదీయులము, క్రైస్తవులము, సిక్కులము, పార్సీలము ఏకము గావలయును. అట్లే స్వరాజ్యము, బహిష్కారము, మితవాదులు, హోంరూలుము, మస్లిం లీగువారు, ఇతరులు అందరును ఏకము గావలయును. అందరమును ఏకకంఠ్యముగ మాట్లాడగల్గి మనమనస్సును మనము చెలిసికొనునెడల బాగుగనే యుండును. విదేశవస్త్రమును మనదేశములోనికి రాకుండ జేయగల శక్తిని విజృంభింప జేసిన యెడల మంచిదే. అప్పుడు మనము స్వీకరణమునకు సిద్ధముగ నుండుము.

నా విశ్వాసము

ఇకను నావిశ్వాసమేమియో జెప్పెదను. నేను కాంగ్రెసుసభ్యుడనై కాంగ్రెసును షటుత్వముగ నుంచుటకుగాను, దేశము సిద్ధముగ లేకపోవుటవలన అసహాయోద్యమమును ప్రస్తుతము విరమింపగోరెదను. కాని నేనుమాత్రము ప్రభుత్వ మావిధముగనే యుండ అట్లుచేయనుచుంజాలను. ఇది నావిషయమున అనుష్ఠానయోగ్యవిధానముగనేకాక చిరవిశ్వాసవిషయముగనున్నది. అసహాయోద్యమము శాసనోల్లంఘనము రెండును సత్యాగ్రహవృత్తియు యొక్క భిన్న శాఖలే. అది నాకు కల్పద్రుమమువంటిది. సత్యాగ్రహమనగా సత్యాన్వేషణమే. భగవంతుడే సత్యము. ఆసత్యమును అహింస యను జ్యోతి నాకు ప్రకటింపజేయును. స్వరాజ్యము నాకు ఆసత్యములో భాగముగ గాన్పించుచున్నది. ఈ సత్యాగ్రహము దక్షిణాఫ్రికాలోగాని, భేడాలోగాని, చాంపరానులోగాని మరెక్కడనుగాని నిష్ప్ర

యోజనముగాలేదు. ఇందు దౌర్జన్యముగాని ద్వేషముగాని లేదు. కావున నేను ఆంగ్లేయుని ద్వేషింపను. ద్వేషింపజాలను. వారికాడిని నేను భరింపనుజాలను. భారతదేశమునందు బ్రిటిషువారు తమమార్గములను సంస్థలను ప్రవేశపెట్టజేయు అపవిత్రకార్యములను ప్రతిఘటించి ప్రాణముపోవువరకును పోరాడెదను. ఇందులకు నాకు అహింసయే సాధనము. ఆంగ్లపాలకులతో అహింసాసంరంభము జేయుటకు భారతదేశమునకు సామర్థ్యము గలదని నేను నమ్మెదను. ఈపరీక్ష అపజయము గాంచలేదు. అది విజయమే గాంచెనుగాని అనుకొనినంతగాలేదు. నాకేమియు నిరాశ గల్గుటలేదు. కొద్దికాలములోనే భారతదేశము స్వస్థానమును చేరగలదని నాకు నమ్మకము గలదు. అందుకైనను సత్యాగ్రహమే మార్గము. ఇప్పుడు అసహాయోద్యమమును విరమించుటగూడ ఈపరీక్షలోభాగమే. నేను తయారుజేసిన విధానము సఫలమగునెడల అసహాయోద్యమమును మరల ప్రారంభింపనక్కరలేదు. ఈకార్యవిధానమపజయము గాంచునెడల దౌర్జన్యరహిత మైన అసహాయోద్యమము కాంగ్రెసుద్వారా గాని ప్రత్యేకముగాగాని ప్రారంభింపవలయును. సత్యాగ్రహమెప్పటికిని అపజయముగాంచదనియు, సత్యమును నిరూపించుటకు ఒక్క సత్యాగ్రహమైనను చాలుననియు నే ననేకపర్యాయములు చెప్పియుంటిని. వన వందలమను సంపూర్ణ సత్యాగ్రహులమగుటకు ప్రయత్నము జేసెదముగాక! ఈప్రయత్నమునకు మనలో నిమ్నస్థితియందున్నవారుగాంచని సుగుణమునేమియు గాంచనక్కరలేదు. ఏలననగా సత్యాగ్రహము మనలో నున్న భావవిశేషమే. అయ్యది మనలో నందరలోను గలదు. స్వరాజ్యమువలెనే అది మనజన్మస్వత్వము. మనము దానిని చెలిసికొందముగాక.

తీర్మానములు

1. పరామర్శలు

శ్రీఅమ్మ, సర్ అసుతోష్ ముఖర్జీ, సర్ అసుతోష్ చౌదరీ, భూషేంద్రనాథ బాసు, డా. సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు, రాయ బహదూరు గిరి, గోవింద వెంకటేశయ్యారీ, వామనరావు మహారీరు, టి. వి. గోపాల స్వామి మొదలవారు, సి. వి. పి. శివముగార్లను, దక్షిణప్రకాశికాలో రస్తుంటి జీవనీగూర్తుడు, పి. కె. నాయుడుగార్లను మరణించినందు లకు విచారించుచు, వారి కుటుంబములకు కాంగ్రెసుసభవారు సాను భూతి డెలుపుచున్నారు.

2. కలకత్తా ఒడంబడిక నూలుచందా

(1) మహాత్మా గాంధీ గారికిని, స్వరాజ్యపక్షము తరపున దేశబంధు, సి. ఆర్. దాసు, పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారికిని జరి గిన ఒడంబడికను కాంగ్రెసుసభ అంగీకరించుచున్నది.

(2) ఆ ఒడంబడికవలన కాంగ్రెసులోని రెండు తెగలవాడికి ఐక్యత కుదురుననియు, యితర రాజకీయ సంస్థల సభ్యులు కాంగ్రెసు లో చేరుటకు పిలవననియు సభవారు తలంచుచున్నారు. నూతన ఆర్డి నెన్సు, లేక 1818 రిగ్యులేషను కి క్రిందను నిర్బంధింపబడిన స్వరాజ్య పక్షమువారిని యితరులను కాంగ్రెసు అభినందించుచున్నది. భారతీ యులు తమ పౌరస్వత్వమును స్వేచ్ఛను ప్రకటించుకొను సామర్థ్యము లేనంతకాలము యిట్టి నిర్బంధములు తప్పవనియు, అట్టి సామర్థ్యము పక్కుత స్థితిలో చాలకాలమునుండియు వెనుకబెట్టబడిన విదేశీవస్త్ర విసర్జనమువలనగాని రాదనియు, భావించుచున్నది. కావున యీజాతి యాదర్శమును బడయుటకు దేశీయులయందలి ఉత్సాహము కార్య తత్పరతను చిహ్నముగా నూలువడుకుటను సభ్యత్వపు అర్హతగా సేర్ప రచి కాంగ్రెసునందు ప్రతివారిని చేరమని గోరుచున్నది.

(3) పైన దెలిపినవాని కనుకరణీయముగా భారతీయ వస్త్ర పురుషులెల్లరు విదేశీవస్త్రముల విసర్జించి చేతితో నూలువడికి చేతితో నేయించిన వస్త్రములనే ధరించవలెను. ఆనూదర్శమును సత్వరముగ నెరవేర్చుటకై కాంగ్రెసు సభ్యులెల్లరు నూలువడుకుట సభ్యత్వచేసి ఖద్దరు ఉత్పత్తిని, ఖద్దరు విక్రయమును ప్రోత్సహించెదరని కాంగ్రెసు సభవారు దలంచుచున్నారు.

(4) సంస్థానాధీశులును, భారతీయులలో గృహధికులును, కాంగ్రెసులో ప్రాతినిధ్యములేని యితరరాజకీయసంస్థలసభ్యులును, మునిసిపలు స్థానికపంచాయితీ సంఘములవారును, యితరసంఘముల వారును స్వయముగా నుపయోగించుటకులగు యితరవిధములను నూలు వడుకుటను వ్యాపింపజేసి, ఖద్దరుపై చిత్రకల ముద్రింపగల కళానిపుణు లను ప్రోత్సహింపవలెనని దేశీయమహాసభ కోరుచున్నది.

(5) విదేశీవస్త్రములు, నూలు వ్యాపారమునందున్న వర్తకులు, దేశీయము వారసి, విదేశీవస్త్రములు నూలు దిగుమతుల మానుకొని ఖద్దరువ్యాపారముచేసి జాతీయగృహపరిశ్రమలకు సహాయముచేయవలె నని దేశీయమహాసభ విన్నవించుచున్నది.

(6) మిల్లులలో ఖద్దరుపేర ముతుకగుడ్డ తయారుచేయు భారత దేశమందు విక్రయించుచున్నటులు తెలియుచున్నది. కాన మిల్లయజ మానులు ఇట్టి అప్రాచ్యారములను మానివేసి భారతదేశమందలి పురాతనగృహపరిశ్రమల నుద్ధరించుటకు ప్రోత్సాహముజేయవలెననియు, కాంగ్రెసుకట్టుబాటులోనికి రానివోట్లనే తమవస్త్రములను విక్ర యించుకొనవలెననియు, యికమీద విదేశీపునూలు దిగుమతిజేయ మాను కొనవలెననియు, దేశీయమహాసభ విన్నవించుచున్నది.

(7) హిందూమహమ్మదీయ మతాధికారులను ఇతరమతప్రచార కులను తమతమ సంస్థలయందు ఈసభలయందు ఖద్దరుసందేశమును బోధ చేసి విదేశీవస్త్రముల విసర్జించునట్లు సలహా యియవలెనని దేశీయ మహాసభ విన్నవించుచున్నది.

3. కాంగ్రెసు నిర్మాణమునందు మార్పు

(1) 4 వ నిబంధనప్రకారము అనర్హుడుగాని ప్రతివారును రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘముక్రింద నుండు లేని ముగ్గుసంస్థయందైన సభ్యుడుగా నుండవచ్చును. రాజకీయ లేక కాంగ్రెసు, పనుల యందున్నపుడు చేతితో నూలు తీసి చేతితోనేసిన ఖద్దరు వస్త్ర ముల ధరింపనివారుగాని, సాలునకు 24,000 గజములు సాపుగా తాను వడికిన నూలునుగాని తాము అవ్యవహరించునను, మరి రోకారము వలన పైనను ఇతరులచే వడికించిన అంత నూలును చందాగా పంప కుండినను, వారు కాంగ్రెసు సంస్థలయందు సభ్యులు కావాలను. ఎవ రునుగూడ ఒకేసారి రెండుకాంగ్రెసు సంస్థలలో సభ్యులుగా నుంప బాలరు.

(2) సభ్యత్వము జనవరి 1 వ తేదీనుండి, డిశంబరు 31 వ తేదీ వరకు లెక్కచేయబడును. పైనదెలిపిన నూలుచందా ముందుగా గాని, లేకున్న నెలకు 2000 గజములగొప్పన వాయిదాలపైనగాని సంప వచ్చును. సంవత్సరము సుద్యమ చేయ సభ్యులు సాలునకు చందా యంతను చెల్లింపవలసి యుండును. (తాత్పర్యనియమము) — 1925 సంవత్సరముమాత్రము సాలునకు చందా 20,000 గజములు, మార్చి 2 వ తేదీలోపుగా అంతయుగాని కా పైన దెలిపినవిధమున వాయి దాలపై గాని చెల్లింపవచ్చును.

(3) వాయిదాలకు సరిగా నూలుచందాలు చెల్లింపకపోయిన వారు, కాంగ్రెసుసంస్థలలోని సంఘములకు లేక ఉపసంఘములకు ప్రతి నిధుల నెన్నుకొనుటకుగాని, ఎన్నుకొనబడుటకుగాని అట్టి సంస్థలసభల యందు పాల్గొనుటకుగాని అనర్హులగుదురు. వాయిదాకు సరిగా చెల్లింప బాలకుండిన సభ్యులు తిరిగి దానిని తరవాతినెలలో చెల్లించి తన సభ్య త్వపు హక్కును వరల సంపాదించుకొనవచ్చును.

మహాత్మాగాంధీ, ఇతర నాయకులు స్వచ్ఛంద సేవకు దళమును తిరిగిమలు

Mahatmaj and other leaders seeing the Volunteers

జాతీయమహాసభకు విచ్చేసిన మహమ్మదీయ నాయకులు

Moslem Leaders

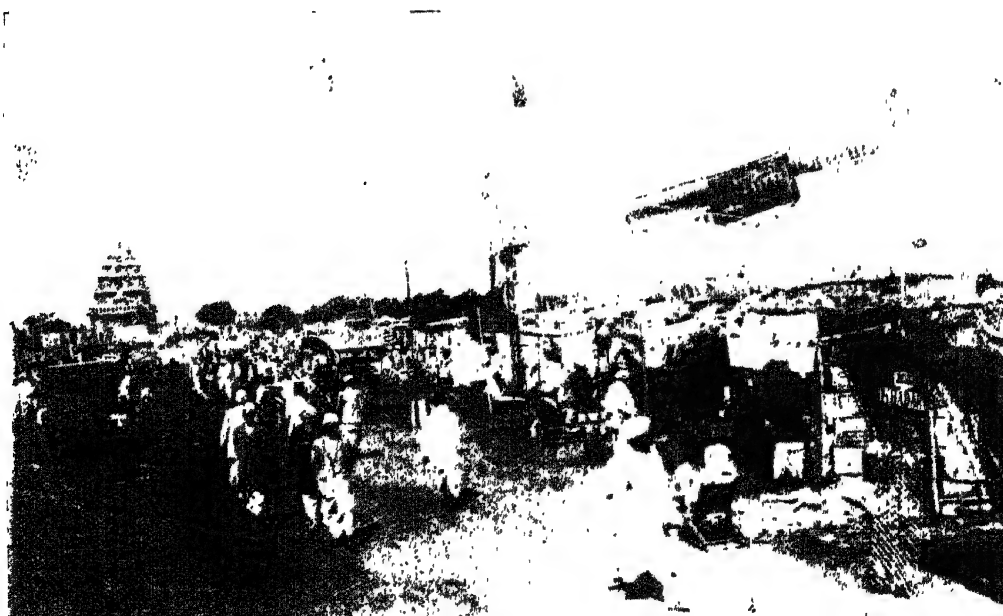
The 39th Indian National Congress, Belgaum

ఆంధ్ర సత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక
 ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయ సహాభివృద్ధి, బెంగాళు
 మాదిరి అభివృద్ధి చర గ్రంథాలయసహాభివృద్ధి ప్రతినిధులు

Delegates, The Third All-India Public Libraries Conference

భివృద్ధి-దేశీయ వస్తువుల దుకాణములు

Khaddar and other National Stores
 The 39th Indian National Congress, Belgaum

(4) ఈ నిబంధనప్రకారము వచ్చునూలు చందాలెక్కలను ప్రతిరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘము నెలవారిగా అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘ కార్యదర్శి కంప్రమండవలెను. వచ్చిననూలులో 1/10 వ వంతును గాని దానివిలువనుగాని అఖిలభారతజాతీయసంఘమున కంప్రమండ వలెను.

(5) ప్రస్తుతమున్న 6 వ (ఇ) నిబంధనకు 86 (బి) నిబంధనను విడిచిపెట్టుదు.

4. సరోజినీ దేవి నేనను కొనియాడుట

విదేశములందలి భారతీయులవిషయమున సంతోషము నేనజేసి తన వాగ్ధోరణిచే ఐరోపియనుల సానుభూతినిగూడబడసి అచ్చటి భారతీయుల ప్రేమకు పాత్రురాలయిన శ్రీమతి సరోజినీ నాయుడు గారి నేనను దేశీయమహాసభ కొనియాడుచున్నది.

కన్యానివాసులకై పాటుపడిన వేడి (భారత సేవకసంఘము) బహుసిదాసు చతుర్వేదిగార్లకు గూడ కృతజ్ఞత చెలుపుచున్నది.

5. బర్మనులయెడ సానుభూతి

బర్మనుల కష్టదశయందు చేకీయమహాసభ సానుభూతి చెలుపుచున్నది. ప్రస్తుత నిర్బంధములకు వారు బాంగ్లీపోగూడవని కోరుచున్నది.

బర్మాలోని కొందరు భారతీయులు సాంఘికప్రాతినిధ్యము కొరకై పాటుపడుచుండుటచే అట్టి ప్రత్యేకభావములుండుట మంచిది గాదు గావున అట్టిహక్కుల గోరరాదని కాంగ్రెసు సలహా నొసగుచున్నది.

6. కోహాటు గుల్బర్గాతీర్మానము

“ భారతదేశములో అనేకచోట్ల హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు పెరిగి అల్లరులు జరుగుచున్నందులకు దేశీయమహాసభ విచారమును చెలుపుచున్నది.

ఈమధ్య కోహాటులో అల్లరులు జరిగి ప్రాణభంగమును ఆస్తి నాశనమును సంభవించుటయేకాక దేవాలయములను గురుద్వారములను నాశనమైనందులకు దేశీయమహాసభ విచారమును చెల్పుచు స్థానికాధికారులు ప్రాణమును ఆస్తిని రక్షించు ప్రధానకర్మమునే నిర్వర్తింపలేకపోయిరని అభిప్రాయపడుచున్నది.

కోహాటునుండి హిందువులను బలవంతముగ పంపివేసినందులకు దేశీయమహాసభ విచారమును నూచించుచు కోహాటు మహమ్మదీయులు హిందూసోదరుల ప్రాణములను ఆస్తిని రక్షించెదమని అభయ మొసంగి మిత్రులుగను ఇరుగుపొరుగువారివలెను వచ్చియుండవలసినదని అహ్వనింపవలసినదిగ కోరుచున్నది.

కోహాటు మహమ్మదీయులు సాదరముగ అహ్వనించిననే తప్ప అన్యత్ర కరణమొచ్చిన హిందువులు మరల కోహాటుకు వెళ్లవలదని దేశీయమహాసభ సలహానిచ్చుచున్నది.

హిందువులుగాని మహమ్మదీయులుగాని, భారతప్రభుత్వము విచారణలోపి కోహాటువిషయము పై ప్రదురించిన విషయముల, నంగీకరింపక ఈ దురంతమునుగూర్చి మహమ్మదీయమహాసభ నియమించిన సంఘమో లేక తత్సమానముగ సర్వప్రాతినిధ్యసంఘమో విచారించి నిర్ణయము గావించుచుకును ఎట్టి అభిప్రాయములను దెంపగూడదని దేశీయమహాసభ సలహా నిచ్చుచున్నది.

గుల్బర్గా అల్లరులలో నష్టపడినవారియెడల దేశీయమహాసభ సంపూర్ణసానుభూతిని చెల్పుచు దేవాలయములను అవసరములుగ జేసిన కార్యములను నింపించుచున్నది.”

7. అస్పృశ్యత

హిందువుల యభిప్రాయమునందు అస్పృశ్యతను తొలగించుటను గూర్చి గడిసిన అభివృద్ధికై సంకల్పము చెలుపుచు యింకను చాలవని జరుగవలసియున్నది కావున కాంగ్రెసులోని హిందూసభ్యులెల్లరుల యింక వెళ్తున పాటుపడవలెనని దేశీయమహాసభ కోరుచున్నది. రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు నిచ్చువాత్మస్థానమునకై యెక్కువ శ్రద్ధను వినియోగించి వారలను నూతుల దగ్గరకును, దేవాలయములలోనికిని రానిచ్చి, విద్యాభివృద్ధికి వసతు లేర్పరుడవలెనని కోరుచున్నది.

పైకంలో హిందువులలోని ఉన్నరజాతివారికి సరాఘాటుమై రెవరు నిషేధింపబడిన బాటలపై నడువ హక్కును సాధించుటకై సత్కారమును బూనిన అస్పృశ్యులను, వారి అహింస, ఓర్పు, ధైర్యగుణములకై, అభినందించుచు, తిరువాంకూరు సంస్థానాధీశులు సత్కారములు కోరుచున్నదానియందు న్యాయము గలవని గుర్తించి వారికి సత్వరముగ ఉపచారము చేయుదురని దేశీయమహాసభ తలంచుచున్నది.

8. విదేశములందలి భారతీయులు

భారతప్రభుత్వమువారును సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారును విదేశములందలి భారతనివాసులను రక్షించెదమని హామీచేసియు అట్లు చేయజాలక పోవుటకును, అచ్చటివారికి కష్టము లభింపకునున్నందుకు దేశీయమహాసభ చాల విచారమును చెలుపుచున్నది. అచట నివాసమేర్పరచుకొన్న వారియెడల సానుభూతిచెల్పుచు భారతదేశము స్వరాజ్యము బొందువరకును యెట్టిసహాయమును జేయజాలనందుకు చూచించుచున్నది.

నేటాలు రాష్ట్రీయశాసనసభయందుగల ఆర్థి సెన్సుకును, అచ్చట స్థిరనివాసులగు భారతీయులు మునిసిపలు ఎన్నికహక్కులను పెక్కుండ్లనుండి నిరాటంకముగా ననుభవింపచున్నను వానిని తొలగించు శాసనమును దక్షిణాఫ్రికా గవర్నరుజనరలుగారు భాయపరచి

నందులకును, కాంగ్రెసుసభ సంపూర్ణముగ అసంతృప్తిని తెలుపుచున్నది. ఇట్లు ఎన్నిక హక్కును తొలగించుట అన్యాయమేకాక 1914 సం॥ యూనియను ప్రభుత్వమువారికిని భారతీయులకును జరిగిన ఒడంబడిక ప్రకారము ప్రభుత్వప్రకటనలకును విరుద్ధముగ నున్నది. కన్యాపరిష్కారము అచ్చటి భారతీయులకు న్యాయమైన హక్కులను తొలగించుట కష్ట వేరేమియు గాదని కాంగ్రెసు లెలంచుచున్నది.

9. జాతీయవిద్యాసంస్థలు

భారతదేశ భాషభేదవిభిన్న జాతీయజనులపై నాధారపడియున్నది. కావున రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘములన్నియు యిచ్చుకొన్న జాతీయ విద్యాసంస్థలన్నియు సజీవముగ నుండునట్లు ద్వైరణీకృత్యాహము తో బనిచేయవలెను. ప్రస్తుతమున్నవాటిని స్థిరముగా నుంచవలె ననియు, న. ప్రపంచమున స్థాపింపవలెననియు కాంగ్రెసుసభ గోరుచున్నను, దేశభాషలవ్యాపక విద్య సేయుట, హిందూమతమునందు

సఖ్యతను ప్రోత్సహించుట, అస్పృశ్యతను తొలగించి అస్పృశ్యులయందు విద్య వ్యాపింపజేయుట, నూలుపడుకుట, ఏకుట, చేతియపరిశ్రమలను, ఆత్మసంరక్షణవిధానమును నేర్పుట, యావశ్యతయేయని పాఠశాలలును 12 ఏండ్లకువించిన విద్యార్థులును ఉపాధ్యాయులును ఎల్లరును దినము నకు 1 గంటకాలము నూలదీయక నిర్దురభరింపకుండు పాఠశాలలును జాతీయపాఠశాలలుగా కాంగ్రెసుసభచే గుర్తింపబడవు.

10. జాతీయప్రచారము-వేతనములు

జాతీయప్రచారమునకై అర్హులగువారు వేతనములు పుచ్చుకొనుటకు ఇష్టపడకుండుటచే తగినంతమంది దేశాంగీకరము లభింపకున్నారని దేశసేవయొనర్చినపుడు ప్రతిఫలము పుచ్చుకొనుట మిక్కిలి కష్టముగాదనియు విశ్వాసముతో సరిచేసినందువలన ప్రతిఫలము పుచ్చుకొనుట గౌరవముగా భావించి దేశాంగీకరములగు యశావసులు స్త్రీపురుషులు గూడ దేశసేవచేయు సుద్దేశమున్నచో దేశసేవచే కొరవేయవలసినవారు దేవయంగులగు భావింపబడుచున్నది.

హిందూమహాసభ తీర్మానములు

1. పరామర్శ

తిరువాంహరు మహారాజాగారు, సర్ అకుతోష్ ముఖర్జీ, సర్ అకుతోష్ చౌదరీ, భూషేంద్రనాథబాసు, డా॥ సర్ సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు- లాలా కన్నయ్య లాలుగాళ్లు కాలముచేసినందు కీ సభవారు విచారించుచు వారి కుటుంబములకు సానుభూతి తెలుపుచున్నారు.

2. స్థానిక హిందూసభలు

ప్రతి జిల్లాయందును తాలూకాయందును హిందూ మహాసభాదేశముల నెగవేర్చుటకై శాఖాసంఘముల నేర్పరుపవలెను. హిందువుల యందు సాంఘిక మతసంస్కారము ప్రబలజేయుటకును అవసరమున చొట్ట హిందూసంఘమువారి రాజకీయహక్కులను కాపాడుటకును హిందూ సభలను ప్రతినిగరమునందును పల్లెయందును స్థాపింపవలెను.

3. ప్రాంతీయతీర్మానములు భూయంకరములు

1. హిందూమహాసభ కాశీ, ప్రయాగలందు చేసిన తీర్మానములను యాసభవారు బలపరచుచున్నారు.
2. జాతీయభివృద్ధికి భంగమురాకుండ అన్నివిషయములందును హిందువులు తక్కి ప్రార్థకముగ మిగతవారితో సంఘర్షణ లేకుండ పనిచేయవలెను;
3. బ్రహ్మచర్యాశ్రమవిధానము ననుసరించుచు బాలబాలికలకు మత విజ్ఞానవిద్యల బోధించవలెను;
4. ఏమైననుసరే బాలికలకు 12 సంవత్సరములు బాలురకు 18 యేండ్లు రానిదే వివాహము చేయగూడదు;

5. శాంతిని నెలకొల్పుటకు యత్నించు మిగత నేనాదేశములతో కలిసి పనిచేయుటకు హిందూసభ తరపున నేనాదేశముల నిర్మించవలెను;

6. దేవనాగరలిపితో హిందీ నర్వహింపవలెను;

7. సక్రమముగా మతభర్తములను రక్షింపవలెను;

8. ఖడ్గరువ్యాప్తికై ముక్కుముగా కప్పినలుపుచు స్వదేశీవస్తువుల నాదరింపవలయును;

9. మతసూత్రముల బోధించుటకు ముందుముల నిర్మింపవలయును;

10. నిమ్నజాతుల యభివృద్ధి కన్నివిధములను తోడ్పడుచు వారిని ఆలయములలోనికి, ప్రజోపయోగమునకై గురున్న చెరువులు, బావులు, పాఠశాలలు కట్టికొని నిర్మింపవలెను; అట్లేనిచో వారికి ప్రత్యేకముగా ఆలయములు బావులు కట్టించవలెను; ఉత్సవసమయములందు, తీర్థయాత్రలప్పుడు, వివాహములందు, నాదలపై ప్రచూణముచేయునపుడు, యాగధూప్యము, ఇతర సమయములందును వారిని, అభ్యంతరపెట్టగూడదని శాస్త్రప్రమాణములున్నవి; అను తీర్మానము లామోదింపబడెను

4. హిందూ మహామృదీయ సమస్య

ఈ దినము కేర్తనబడిన వాటిని రాజ్యాంగ విధానసంస్కరణలకు సంబంధించినంతవరకు హిందూమహామృదీయ సమస్యలను పరిష్కరించుటకుగాను ఒక ఉపసంఘముగా నియమింపవలెను.

పంజాబు:—లాలా లజపతిరాయ, లాలా హన్స్రాజ, రాజా నరేంద్రనాథగార్లు.

సం|| రాష్ట్రములు:—గౌ|| రాజా సర్ రాంపాలుకింగు, సి. నై. చింతామణి గౌ|| లాలా సుఖవీరసింహగార్లు.

వీహారు:—రా. బ. ద్వారకనాథు, రాజేంద్రప్రసాదుగార్లు.

వంగ:—రాయి యతీంద్రనాథ్ చానసీ, ప్రజేంద్రకేశోరరాయి చాదరీగార్లు.

మధ్యరాష్ట్ర:—డా|| మాంజీ, ఎం. ఎస్. ఆనీగార్లు.

మహారాష్ట్ర:—ఎల్. సి. కల్కారు, ఆర్. పి. కరేండికరు గార్లు.

మదరాసు:—ఎస్. సత్యనారాయణ, టి. ప్రకాశం. సి. ఆర్. రెడ్డి గార్లు.

బొంబాయి:—ఎం. ఆర్. జయకర్, డి. వి. డెవ్, రాజా గోవిందలాలుగార్లు.

గుజరాతు:—డా|| సుమంత, బి. మెహతాగార్లు.

సింధు:—జయరామదాసు, దొలతరాముగార్లు.

ఈసంఘమునకు లాలా లజపతిరాయిగా రధ్యతులు.

ఈ సంఘమువారి ఖర్చులకై రూ 5,000 ఖాయము జేయ వలెను.

5. నేపాలు స్వాతంత్ర్యము

నేపాలు దేశమునకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వమువారు స్వాతంత్ర్య మిచ్చినందులకు హిందూమహాసభవారు సంతోషమును దెలుపుచున్నారు. నేపాలుమహారాజుగారు తమరాజ్యమున బానిసత్వమును తొలగింప నెంచినందులకు అభినందించుచున్నారు.

6. కోహాటు దురంతములు

(1) సెప్టెంబరు 9 వ తేదీనను అటుపిమ్మటను కోహాటులో హిందూసీక్కుసోదరులకు స్థానిక మహమ్మదీయులచేతను సరిహద్దుజాతుల మహమ్మదీయులచేతను గణింప ప్రబలనష్టమునకును 375 హిందూ గృహములును అంగడులును కాల్చివేయబడినందులకును యీసభవారు చాల విచారించుచున్నారు. చాలను దేవాలయములు గురుద్వారములును భ్వంసముచేయబడుటచే హిందూసీక్కు సోదరు లచ్చొట్టు విడిచి రావ ల్పిండిమున్నగు స్థానంతరములకు బోయి శరణుచొచ్చిరి.

(2) స్థానికాధికారులకు యీదురంతము జరుగనని ముందుగా దెలిసినను, అచ్చటి కంటోన్మెంటునుండి కొలదినుండి పైనికుల సహాయమున దీనిని వా రణచివేయ గలిగియున్నను అటు లక్రధవహించి దుండగీడుల పట్టుకొనలేక అల్లరి నాచుబాలకపోయినందులకు చింతిలు చున్నారు.

(3) ఇదివర కెన్నడును జరుగనంతటి దురంతములు జరిగినను యింట్లువాకిళ్లు విడిచి పటాపంచలై పారిపోయి 4 నెలలనుండి స్వమత స్థల సానుభూతిపై బ్రతుకుచు 3000 కు పైగా హిందువులు పరిశకించుచున్నను సరిహద్దు రాష్ట్రముల ప్రభుత్వమువారు సానుభూతిమాప

నందులకు యింతవరకు, హిందూమహమ్మదీయులమధ్య రా చీకుదుర్పు లేకుండిన యీప్రభుత్వమువారి అసమర్థతను, ఈ సభవా రెంతయు చింతిలుచున్నారు.

4 హిందువులను విచారించకడే అసంపూర్ణ సాక్ష్యముల నాదరవుశేషికొని కేసువివరములను తెలిసినట్లు ప్రకటించిన అనుభవ ములేని చిన్నఉద్యోగియగు మేజస్ట్రేటుమాటలను నమ్ముకొని సరి హద్దురాష్ట్రముల ప్రభుత్వమువారును, స్థానిక ముషనరుగారును యింతటి అపాయకకరముగ విషయమును పరిష్కరింప నెంచినందులకు యీసభవా రెంతయు విచారించుచున్నారు.

(5) ఈ విషయమంతయు పరిష్కరించి, హిందువులకు రక్షణయొసంగుటకును, బాధనొంది నష్టపడినవారికి పరిహారమొసంగుట కును ఇట్టి అక్రమకార్యములు యికముందు జరుగకుండ కట్టుదిట్టములు చేయుటకును నూచనల జేయుటకయి ప్రజావిశ్వాసము గల స్వతంత్ర బహిరంగవిచారణచేయుట కొక ఉపసంఘమును నియమించుట అవశ్యకము.

(6) కోహాటుహిందువులలో ముఖ్యులను కొందరును భయ పెట్టి అరెస్టుచేసి సంవృత్తికరమైన మరతులు లేకున్నను మహమ్మదీయు లతో రాజీపడవలెనని ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధించినట్లును, ఆ సంధి యేర్పాటులు నిష్ఫలముకాగానే తిరిగి హిందువులలో ముఖ్యులగువారిని అరెస్టుచేయునట్లు ఆజ్ఞాపించినట్లును యీ సభవారికి దెలియుచున్నది. సంధిప్రయత్నములు నిష్ఫలముగటకు తాము బాధ్యులముకానుని హిందూప్రతినిధు లనుచున్నారు. గౌరవనీయులగు యీ హిందువులను రి నెలలకు పైగా విచారణలేనిది ఖైదుచేయుట భావ్యముకాదు. కాన వెంటనే వారిని జామీనుపై విడిచి వారిప్రేసులు పంజాబుకు మార్చ వలెనని యీ సభవారు గోరుచున్నారు.

(7) కోహాటులో నష్టకష్టములకు పాలయినవారందరికి యీ సభవారు సానుభూతి దెలుపుచున్నారు. అట్లు సానుభూతి దెలుపువా రెల్లరు వెంటనే హిందూమహాసభతరపునప్రారంభించబడు కోహాటుసహాయనిధికి తమకుదోచిన ధనసహాయమునుజేసి; పంజాబు నేషనలుబ్యాంకునకుగాని, సెంట్రలుబ్యాంకునకుగాని చెల్లింపవలెనని యీ సభవారు గోరుచున్నారు.

7. గుల్బర్గా దురంతములు

గుల్బర్గాలో మహమ్మదీయులు హిందూదేవాలయములను బుద్ధి పూర్వకముగ మాల్చినందులకు చింతించుచున్నారు. వాటినిన్నింటిని తిరిగి కట్టించుటకును యిట్టి అక్రమము లికముందు జరుగకుండచేయుటకును పై జాము ప్రభుత్వమువారు తగిన చర్యదీసికొనెదరని యీ సభవారు నమ్ముచున్నారు.

8. వైకం సత్యాగ్రహము

మనస్వమతస్థలలో తక్కువజాతివారు వైకములో కొన్నిబహిరంగములగు బాటలందు నడచున్నప్పుడలిగియుండుటకై సత్యాగ్రహము

చేనువలసివచ్చినందులకు యీ సభనారు భేదపడుచున్నాడు. వారి యెడల సూక్ష్మసానుభూతి దెలుపుచున్నాడు. వైష్ణవగ్రంథముల ననుసరించియు, ఆచార్యులతో.ల ననుసరించియు మతశ్రేయము నారయు పూర్వాచారపరాయణులంబు, అట్టినిషేధమును తొలగింపవలెనని తిరువాన్మూర్తు దర్బారును తొలుటకుగాను తమకు సహాయపడవలెనని యాభివారు వేడుచున్నారు. ఇప్పుడు నిషేధింపబడుచున్న హిందూ అధిపతివారే అన్యమతమును స్వీకరించి యో అట్టి వారిని ఆక్షిణ్యుల వేంటి రానిచ్చుచుండగను, యిదిరహితము లనారని రానిచ్చుచుండగను, వీరినేల ఆటంక పరచవలెననియును, యిదినిగ కట్టి అధికారమున్నను యిప్పటి నాతనపరిస్థితిబట్టియైన అట్టినిషేధమును తొలగింపవలెనని యును మహారాజగారిని యీసభనారు గోరుచున్నారు.

రాత్రి

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

వ్రాసవులయును స్త్రీలయు మానసములు
తలచి చూడంగ జంద్ర కాంతములూ! యేమొ!

కానిచో జంద్రుడు డుదయింపగానే యేల
దుతములై రసవాహినీభృతము లగును.

అరుణకాంతుల రతనాలహరములను

గాంచనద్యుతివసనముల్ కాన్కలంపి
ముందుముందుగ, రాగవిస్ఫూర్తి గదుర
రాత్రికాంతను గూడ జంద్రముడు వెడలె.

తన్నిశాకాంత యాంధ్యవస్త్రమును బట్టి
చంద్రుడు డాత్మకరంబుల సరవి లాగ
నబలయకాట నేమియును జేయంగలేక
చిటునగవు మల్లెపూడాలు తెరను డాగె.

పొడుపుగుబ్బలిపై నుండి పడమటిముల
పైకి వ్యోమవిమానంబు పైని రాత్రి
యువతితోడ వాహ్యుళిసేయును గడింది
దినదినంబును జంద్రుండు మనసుపుట్టి.

రతివధూమణి దనదు సారథిగ బూని
చంద్రికాస్యందనంబును సంతరించి
శాతనారాచముం బట్టి చేత మరుడు
సకలలోకజిగీషతో జనుచునుండె.

9. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదము

బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతరులమధ్య కొన్నిప్రాంతములందు గలిగిన విచారకరముల విభేదములకు యీ సభనారు మిగుల పరితపించుచున్నారు. హిందూసంఘములోని వారికందరికిని సకలసాహిత్యచరిత్ర వేదాంతములను సంబంధించిన సంబంధమే కలదు. వారికి గల భేదాంశములకన్న వికమత్యాంశము లెక్కుడు బలమయినవి. కావున వారు నిజమైన భాత్యభావమున మెలసి అన్యోన్యవాంఛలను గుర్తెరిగి సమకూర్చుకొని సహాయపడుచు సంతరించుచుండవలెను.

హిందూసంఘములో పలుతెగల శాయశులు గలసి పరస్పర అపొహలను తొలగించి అన్యోన్య ప్రశంసాభావమును గౌరవమును పెంపొందించి ముఖ్యముగా మనసాంఘిక విషయములందు సంఘాభివృద్ధికై పాటుపడవలెనని యీసభనారు గోరుచున్నారు.

సుమధరీమళముల శరీరమునఁ దాల్చి
మోహనౌషధసముదాయమును గ్రహించి
వాడవాడలఁ దిరుగాడ బయలుదేరె
మానినులకోసమయి మందమారుతుండు.

మోహనులఁగూడఁ దేకువ మోహపుచ్చి
యాత్మలావణ్యమున, మహా హర్షమునను
గట్టిగా వారికంతముల్ కొఁగిలించి
నక్షయులఁ బొల్పుచుండె బుష్పములసరులు.

పాలవలె మధురంబులై స్వచ్ఛములగు
దండతుల మానసములు తత్కాలమందు
బ్రణయమానంబు నేడిమి పట్టె కాఁగి
మీఁగడం గట్టె సమ్మదాభోగ మనఁగ.

ఒకట బహిరంగముగఁ గాంచి ఒకకనగు
నొకటఁ గిటికీలలో జూచి వికవిక నగు
మొకట శశిచాటుగాఁ గని కిక్కిక నగు
బాన్సును శయనించు దండతులయునికి.

నిదుర లేకుంటఁ దిరుగుట నిలువ కొకట
నలసటం బొంది యేమొ! శుభ్రాంశువొప్పె
దైలశూన్యప్రదీపంబువోలె గాంతి
కమముగాఁ దగ్గి తెలవాటుసమయమందు.

మాంటేగు మహాశయునకు హిందూదేశమునకును గల సంబంధము

మోచర్ల రామకృష్ణయ్య గారు, బి. ఏ.

మాంటేగు మహాశయుడు పరలోకగతుడయ్యెను గదా! హైందవుల తనిమరణమునకై విచార గస్తులై యుండుటకుఁ గారణము లనేకము లున్నవి. హిందూదేశమున కతఁ డేమి యుపకారములొనరించెను? శ్రీమంతుడై జనించి, విశేష శేముషీయుక్తుడని పేరెన్నికఁగాంచి, యాంగ్ల సాంఘికజీవనమున నున్నతస్థానము నలంకరించుననియు, నాంగ్ల జనాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుననియుఁ దలంపఁబడిన 'మాంటేగు'నకును, దాను మున్నెన్నఁడు నెఱుంగని దరిద్ర దేవతాపీడితులగు భారతీయ జనసామాన్యమునకు నేటిసంబంధము గలదు? మతముచేతనా యూదుఁడు. జాతిచేతనా శ్వేతముఖుఁడు. ఆతని మరణ వార్త భారతీయుల కేల విూపకారణమాయెను? ఆతఁడు మనభారతీయ ప్రభుత్వమునందు (Reforms) కొన్ని సంస్కరణములను బ్రవేశపెట్టినది వాస్తవమే; అయిన నాసంస్కరణములు భారతీయులకు మొదట సంతోషజనకములుగావు. దేశీయమహాజనసభ (National Congress) మూలమున సంస్కరణములు "అసంపూర్ణమైనవనియు, అసంతృప్తికరములనియు, ఆశాభంగజనకము లనియు" భారతీయులు వారిమనోగతమును వెల్లడించిరి. ఆంగ్లేయులు సైతము సంస్కర్తయగు మాంటేగును దూషించిరి. వారిదృక్పథమున సీసంస్కరణములు ఆంగ్ల సామ్రాజ్యాభివృద్ధికి వినాశదాయకములై యొప్పారెను. ఆంగ్లేయుఁడుగా నుద్భవించి, యాంగ్లేయులక్షేమమున కితఁడు వినాశకారియాయెనని పలువురు ఆంగ్లేయు లితని నిందించిరి. స్వదేశీయులచే నీతఁడు దూషింపఁబడెననియూ, వారతని నసూయచే భావించిరనియూ హైందవుల తనియెడ స్నేహ భావమును జూపవలసినది? ప్రేమకారవము లావిర్భవించునది యిట్టి కారణములబట్టియో?

మాంటేగు మహాశయుడు విశ్వభ్రాతృత్వమును జగన్నితృత్వమును గలిగిన లోకపూజ్యులలో నొకఁడు. ఆతనిదేశీయులే కొందరు ఆతనికి స్వదేశాభిమానముతప్ప మరియితర దేశములన్నిటియందును అభిమానము మిక్కిలముని నుడివెడివారు. ఒకవిధముగా నదియే వాస్తవము ప్రపంచమున మానవులకు స్వదేశాభిమానముండుట సహజమే. స్వదేశముపై గల యభిమానప్రేమలు పొంగి పొరలి వెల్లివిరిసి యితరదేశములపైనను, యితరదేశీయులయెడలను జూపఁబడుట ప్రతిసామాన్య పురుషునకు శక్యమైనవిషయము కాదు. దైవిక, ఆధ్యాత్మిక శక్తులచే బలవంతులైనవారుతప్ప అట్టిజగన్నితృత్వమును సంపాదించ నేరరు. అట్టి దివ్యతత్వము కొంత మాంటేగుమహాశయున కున్నదని చెప్పట అతిశయోక్తి కానేరదు. ఆతఁడు తన జీవితమున సంపూర్ణిగావించినపని అతివిశాలమైనది కాక పోవచ్చును. తాను ముగించఁదలచిన కార్యములకు సాధన సంపద తానే యొనఁగూర్చుకొనియెను. తాను జేయఁబూనిన కార్యములకుఁ గొన్ని సరిహద్దులు దైవమే యేర్పఱిచెను. చేసిన, ఆసరిహద్దులలోనే తాను దన కార్యముల నొనరింపవలసి యుండెను. అట్లు కానిచో నాతఁ డూరకుండి యుండవలసినవాడయ్యెను. తనదైర్య మపారమగుటచే నాతఁడు తాను నిర్దేశించుకొనిన కార్యములను సఫలముచేయుటకు సంసిద్ధుడయ్యెను. ఆమహాశయునితో గాఢమైత్రిసలుప నవకాశముకలిగిన "సిన్హా" ప్రభువు (Lord Sinha) మాంటేగువిషయమై ప్రశంసించుచు నిట్లు వాక్రుచ్చియున్నాఁడు. "నేనాతని నెరిగియుండి నంతమట్టుకు, హిందూదేశమును 'మాంటేగు' కంటె గాఢతరముగఁ బ్రేమించిన హైందవుఁ డెవ్వడు నుండఁడనని తలచుచున్నాఁడను. హిందూదేశమునకుఁ గానతఁడు పార్లమెంటుచే నిప్పించిన సంస్కరణములవిష

యమై యేమైనఁ జెప్పదురుగాక. ఒక్కవిలక్షణముగ సందర్భమునుమాత్రము నేను నొక్కవక్కాణించఁగలను. వాని ముఖ్యోద్దేశము హైందవులను స్వపరిపాలకులుగాఁ జేయుటయే! ఈవిధమున మాంటేగును వానియభిమతములను నిరూపించిన 'సిస్టా' ప్రభువువాక్యములు సమంజసములుగావా?

మాంటేగు మహాశయుఁడు ప్రప్రథమమున హిందూదేశమును సందర్శింప వచ్చినపుడు కొంతమంది హైందవప్రముఖుల సత్తఁడు సంవీక్షించి 'వారితో' సంభాషించెను. అట్టిప్రముఖులలో "బాబుమోతీలాల్ ఘోష్" అనునతఁడొకఁడు. మాంటేగుగా రాపురుషవర్ణునితో సంభాషించుచు తనమనస్సునందుఁగల సంస్కరణములను గుఱించి సూక్ష్మముగా నతనికిఁ దెలియఁబలికెను. బాగుగ నదివిని బాబుగా రతనికొక చిన్నకథను జెప్పిరి. పాపమొక శ్రోత్రియుఁడు. చాలదూరము నడచినచ్చి యాసనాజాత గురుశ్రమచే నడకచందము మందగిలి స్తుక్కి ఆకలిదప్పులచే సాలయుచుండెనట. అతనికేయెడ నాహారము దొరకలేదట. కట్టకడకతఁడు మార్గము వెంబడి శూద్రుఁడొకఁడు వంటచేయుచుండఁ జూచెనట. బ్రాహ్మణుఁడు! అందునుశ్రోత్రియుఁడు! (ఇప్పటి బ్రాహ్మణులైన నేమియు నందియవడరు.) అతఁడు శూద్రునిచేఁ బచనమునేయఁ బడిన యన్నముగనుక వెనుకాడెను. అయినను యుత్తిపానలు అత్యధికములుగనుండి ప్రాణాపాయము దెచ్చునట్లుండెను. అందువలన నాభూసురుఁడు శూద్రుని దరిసి "మిత్రమా! ప్రాణము లాకలిచేఁ బైకెగయుచున్నవి. ఒంటరిపాటున నున్నాను. నను రక్షింతువే!" అని ప్రార్థించెను. శూద్రుఁ డంత బ్రాహ్మణుని బిలిచి తనవెంబడిఁ గూర్చుండనియమించి యొక్కకబళ మాతని కిచ్చెను. బ్రాహ్మణుఁ డాత్రముతో దాని నారగించెను. తదనంతరము బ్రాహ్మణుఁడు శూద్రుని మరికొంతయన్నమునకై వేడ నాతరువరి "పోపోవయ్యా పిచ్చి బాఝనోడ! ఇంకాయెవరు పెడతారు నీపొట్టకు! మీయయ్య నాదగ్గరేమన్న మూటగట్టి పడేసిపోయిండాయే? చాలాల్లు పో!" అని గద్దించెనట. బుద్ధిజాడ్యజనితో న్మాదుండగు

నాశ్రోత్రియుఁ డంతట "అయ్యో! దేవుడా! వ్రతము చెడినను సుఖమైన దక్కవలయుగదా! కులముజెడితిని పొట్టనిండలేదే!" అని యార్తనినాదములు సల్పెనట. ఈకథ నాలించి మాంటేగుమహాశయుఁడు మందహాసవిక సితవదనుఁడై "మోలీబాబూ! నే నాశూద్రునియంత క్రూరకర్ముడనా! ఈకబళమును గ్రహింపుము. వెనుక తృప్తి పఱతును" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెనట.

మాంటేగుమహాశయుఁడే మరికొంతకాల మతని సదవియందుండిన హైందవుల మహదాశయముల నశలీకృతము చేసియుండెడివాడనుట నిస్సంశయము. కాని "తానొకటితలఁచినదై వముమఱియొకటితలఁచునుగదా!" భారతీయాభివృద్ధికై యతఁడొనర్చిన మహాత్మ్యయత్నమువలన సతనికిఁ బ్రాప్తిచిన లాభములెవ్వి? తనమహాధికారపదవి నతఁడు కోల్పోయెను. తుదకుఁ దన జీవితనే భగ్నీకృతము చేసికొనియెను. తనసహాధికారుల సలహాను బొందకయే మాంటేగుమహాశయుఁ డొక గొప్ప కార్యమునకుఁ దనయనుమతి యొసంగెను. ముసల్మాను ప్రముఖులు హిందూదేశమున, "సెవర్సు" సమాధానసందర్భమునఁ జేయుచుండిన కలవరమునలన తత్సమాధానమును, బునర్నిర్ణయము చేయవలసినదని రాజప్రతినిధి (Viceroy) గారంపిన లేఖను బ్రచురింపవలసినదని మాంటేగు తన సహసభ్యుల యనుమతిలేకయే యాజే శించెను. "కర్జను" ప్రభువు తన పతమువారితోఁగలసి మాంటేగుయొక్కచర్యను నిరసించుచు మాటలాడెను. "లాయడఁజార్జి" స్వస్థానాభిమానియై మాంటేగును బహిష్కరించుటకు సంజేహింపనివాఁ డయ్యెను. హిందూదేశపు తాత్కాలికపు టువద్రనస్థితిని బ్రచురించుట అనుగతమే యయియుండవచ్చును; ఇంగితమునకు లోపమైనదిగా నుండుననియే యెంచుడు. రాజ్యాంగవిధానమున నట్లుండునేమో! కాని మాంటేగుగారి సంస్కరణవిధానమునకంటె నీయతాకిక ప్రచురణయే (Indiscreet publication) ఆమహాపురుషుని హైందవులకుఁ బ్రేమపాత్రునిగాఁ జేసెను. ఆపురుషుని యసామాన్య మేధాశక్తియు, నశేషమనీషాజ్ఞవల్లతయు, సతని పేరుప్రతిష్ఠలను, అప్రా

కృతధనాధ్యతయుఁ నామహామహునికి, నఖిలసామ్రాజ్య పదవీపంతులయం దగ్రస్థానమైన యమాత్యశేఖరత్వమును లభింపఁజేయ నలంతులైయుండెను. అనతికాలము లోనే ఆపదవి సతఁడు వహించియుండెడివాఁడు. కాని యాస్వాత్థత్యాగి భారతీయస్వతంత్రార్జనోద్యోగరంగమున నిజోద్యమవేదికపై తనసర్వస్వమును ధారవోసెను. ఆంగ్ల హిందూదేశములఁ దమ దివ్యధర్మములను పసిండి బంధములచే బంధించు మహాపురుషులలో మాంటేగు మహాశయుఁ డొక్కఁడని నిస్సంశయముగా నుడువ పచ్చును. అల్పదృగ్ధాములగు నాంగ్లేయులు—అట్టివారే కదా బహుళసంఖ్యాకులు — హిందూదేశమునకును ఇంగ్లాండునకునుగల షరస్పర మిత్రధర్మతంత్రువులఁ జెగఁ గొట్టుటకై సకలవిధములఁ బ్రయత్నించుచున్నార. వారిప్రయత్నము లనతికాలములలో సఫలములగునేమో

యెఱుంగఁజాలకున్నాము. ఎట్లయినను భారతీయులుమా త్రము శ్రీమాంటేగుమహాశయునిబోటి ఆంగ్ల శిఖామణుల చరిత్రమును గృతజ్ఞతతో స్మరించుచుందుర గాత !

ఆపురుషవరేఽఖ్యుఁడు సజీవుఁడైయున్నపుడు అఁ నికిఁ జెందవలసిన ప్రశంసను మన మాతని కొసంగిఁ వారము కాము. ఇష్టమత్ర మాధీరగుణచంద్రుని యుదారమాగ్నాదర్శకుని, ఆతనికిఁ దగిన ప్రేమ శౌరః పురస్కరముగా నభినందించునపుడు నలుబదిమైదువత్సరముల ప్రాయమునందే షరహితార్థానురక్తియను దివ్యమంత్రమును స్మరించుచుఁ బరలోకగతుఁడైన పురుష పుంగవునికై మన సానుభూతిని బ్రకటించుచు విమితము.

సత్యాగ్రహి

జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రి గారు

జ్వలితుడయ్యును దీపమ్ముభాతి విమల
తరప్రకాశమ్ముఁ బఱపి యంధత నడంచు
చాల నలఁగియు గోరంటవోలె మిగుల
ఘాతకునిపైన రాగమ్ము గనుపఱచును
పెలుచఁ గ్రుల్లి కృశించియు బీజమటులఁ
బరుల కెప్పుడు సుస్వాదుఫలము లొనఁగు
కడిదిఁ బీడించినను నిక్షుఖిండమటులు
విమల మిప్పరసం బిచ్చు పీడకునకు

హృదయము జయించుటను జగంబెల్ల గెలుచు
ఆత్మబలిదానమునను ద్రోహము హరించు
చెఱుఁ బ్రవేశించి స్వాతంత్ర్యగరిమఁ బడయు
పూలమాలకుఁబలె మహామోదమునను
ఉచ్చత్రాళకుఁ దనమెడ నొనఁగుచుండు
ఆకసం బూడిపడఁజేయు నవనియందు
అవని నాకసముగఁజేయు నదృభతముగ
బళిర! సత్యాగ్రహుని ప్రభావప్రవృద్ధి
చర్మచక్షువులకు నగోచరము సుమ్ము.

మ ధు మా స గీ త ము

పోడూరి రామచంద్ర రావు గారు, బి. ఏ.

౧

కంఠః! లేగులాబీరంగుగంట లవిగొ !

సుందరీబృందసహితయా మందగమన,
అలరతీదేవి వచ్చెడునదనుసందు
వేచియుండినమొగ్గల విచ్చి, మేలు
కొల్పుచున్నవి వత్సరకుందరదన;
నదె వసంతకాలోచితమైన మధుర
కోకిలాలాపముల కనుకూలగతిని
సహజగాంధర్వగానంబు సల్పుచుండె
హాయిగా నాభరద్వాజ మచట నిలచి;
శీతలాంభోకణప్రపూరితసమీరుఁ
డెల్లెడల మందగతి జరియించి పుష్ప
సారభంబును వెదజల్లి సౌఖ్యమొసఁగె.

౨

వటమహీరుహాచ్ఛాదితతటములందు,
చల్ల నౌ నీడ నొసఁగునశ్వత్థవృక్ష
శాఖకాచ్ఛాదిత ప్రదేశములయందు,
రంగదుత్తుంగ లహరీమృదంగనాద
సంయుతాహ్లాదకరనదీసైకతముల,
నన్ను గూడి వసించి యానలువ రాణి
(సహజస్వేచ్ఛానుకూలతాసన మునందు)
ఓజసల్పెడుగావుత! ఉర్వి నరుల
యనుచితానంద పారవశ్యతను గూర్చి
ఁజితులై, నీచులై న, గర్వితులఁగూర్చి.

౩

కష్టజీవుల కిష్టదే గలిగె శాంతి,
ఁగిని జాలించి శ్రమవాపికొనుచు నుండ్రీ;
అల్ల దే విను! జనసమూహంబునుండి
వీచువీచికలందున వినఁగవచ్చు
నట్టి యపవాదు తనరెడునట్టితెఱఁగు;
బాలప్రాయంపు బంభరప్రకర మదిగొ
మధురమధురసాస్వాదనోన్మత్త మగుచు

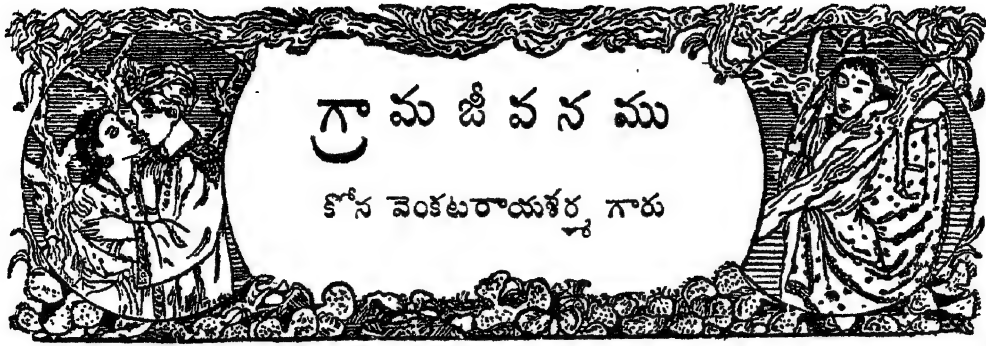
సాంధ్యరాగంపుటీపెండ జనముతోడ
నెగురుచున్నవి; యందందుఁ నింక గొన్ని,
చిత్తములయందు కోర్కు లీరెత్తుచుండ,
సదమలహిమాంబుపూరనిర్మల రిణులందు,
నీదుచున్నవి, మరికొన్ని యింపుగులుకు
వన్నెవన్నెలపక్షముల్ కన్నుఁగవకు
విందునేయఁగ రవి కెంతో వేడ్కగూర్చు!

౪

ధీరులైనట్టి భానులదృష్టి కిదియె
మానవుని 'జీవసంచెంపు' మహితసరణి.
ప్రాకువారును, యుగైశ్చువారు తాము,
మొదలువెట్టినచోటనే ముగియుచుండు
కార్యవాదులు, నుల్లాసకార్యరతులు
జీవితావకాశము కండకానరమున
వివిధభంగులఁ దిరుగాడి వెచ్చఁబుచ్చి
'ఆపద' కరాభిఘాతచే నణగిపోయి,
లేక, 'జర'చేత వినశులై లేనలేక,
స్వీయ 'సృత్యలిఖాసముల్' విడిచిపుచ్చి,
స్వాస్థ్యమును గాంతు తుడకు భూస్థాపనమున.

౫

అల్ల కేళీవినోదులు మెల్ల గాను
నన్ను వీక్షించి కులుకుదు నున్నకరణిఁ
దోచుచున్నది నావీనుదోయి క్లిష్టుః
"ఓవృథాసీతిసాతక! ఒంటిఁకుగ!
చెప్పగదవోసి, నీగతి చెప్పమింక!
ఒక్కతయు నిన్నుఁ గూడదు ఉజ్జ్వలాంగి,
లేదుగద రాగసంయుతమోదకలన,
జూఁగలవాక్కొ వస్త్రముల్ సాగిసుగలవి"
శీఘ్రమనంబుతో నీడుజీవితంపుఁ
బ్రాయ మదిరెక్కలం దేలిపోయెఁగాదె?
ఁశ్చమాంబుధిఁ గుంకె నీభానుడపుడె,
నీదు 'ఆమని' యింతలో నిండుకొనియె,
మేము క్రీడింతు మామని మించ నపుడె."

ప్రపంచము నందంతటను నూతనాదర్శములును నూతనదృక్పథమును నూతనజీవనమును గాననగుచున్నవి. దినదినము ప్రపంచపరిస్థితులు వివిధరీతుల మార్పుజెందుచు నెల్లఱకు దిగ్భ్రమఁ గొల్పుచున్నవి. అందు మూలమున భావిస్థితి యివమితమని నిర్ణయించుట సుపాఠ్యము కాకున్నది. వెనుకటి మనప్రధానమంత్రయగు లాయడు జాజ్జిగారు నుపేక్షనటల ననేకశతాబ్దములలో మఱుగు నభివృద్ధి యొకదినములలో లభించు కాలమేతెంచినది. తదనుగుణముగ మానవుల భావప్రపంచము నందు మనోవేగముతోఁ బ్రపంచపరివర్తనము జరుగుచున్నది. ఇంతవఱకును స్వార్థపర్యతమును ఆధిభౌతిక భావమును బరివ్యాప్తములై మానవ సౌఖ్యము నకుఁ గంటకప్రాయము లగుచున్నవను సత్యమును బాశ్చాత్యులు గుర్తింపఁగలిగిరి. ఆధ్యాత్మిక నాగరక విజృంభణముననే మనకు మోక్షముకలుగునని యెల్లఱకు దృఢముగ విశ్వసించుచున్నారు. ౧౯౨౦ సంవత్సరారంభమున నాంగ్లసామ్రాజ్యమంత్రులు పంపినసందేశమునందీ భావములు సువ్యక్తములగుచున్నవి. ఆధ్యాత్మిక భౌతిక సంరంభమున నెల్లపుడును నాధ్యాత్మిక శక్తికే విజయము గలుగును. ధనతృప్తి రాజ్యతృప్తి ఇవియే మానవకల్యాణమునకు వేరుపురుగులై యనాదీనుండియు హింసకుఁజేతుభూతములై స్వర్గతుల్యముగు ప్రపంచమును రక్తసిక్తముఁ గావించి రోదన ధ్వానములతో నింపుచున్నది. ౧౯వ శతాబ్దమున నైరోపాఖండమున నెల్లెడల న్యాపించియున్న జాతీయతాభావము లిందుకుఁ గారణములు. సంఘవ్యక్తులెల్లఱు నేకోదరులనై వాత్సల్యముతో మెలంగుట స్వాభావికము. కాని పాశ్చాత్యదేశస్థితిగతు లిట్టి ప్రకృతి పరిస్థితులకు భంగముఁగలిగించినవి. అచ్చట మొదటినుండియు నేకజాతికఁ జెందినవా రేకప్రదేశమున నివసించుచుండుటచే భారతదేశ మానందువలె గ్లిష్టసమస్యలెవ్వియు నుష్కవింపలేదు. కావున మనవలె వికాలవృష్టి లేక స్వీయజాత్యభిమానము స్వార్థప్రియత్వము హెచ్చినవి. మఱియును వారి చుట్టుప్రక్కల బలసంపన్నులను సంగ్రామాభిలాషులును నగుజాతులు వసించుచుండుటచే నిరంతర మాతృసంరక్షణము నకు సన్నద్ధులగుచుండుట వారి కత్యంతావశ్యకమయ్యెను. ఇందు మూలమున వారు స్వీయప్రాబల్యమునకును నితరజాతుల క్షీణితకును గృహిణులుపవలసి వచ్చినది. ద్రవ్యార్జనాకృతూహలము మొండయినది. అన్యోన్యవైషమ్యము లగిక మైనవి. ఈస్థితిగతులలో జీవితసారమనందగు పరస్పర క్రేమభావము లుత్పన్నము లెట్లుకాఁగలవు? ఇట్టి జాతీయత మానవుని యాన్వత్యమునకుఁ దోడ్పడునా? ఎదుటివారు బలవంతులైన ధిని సహింపఁజాలరు. ఎల్లపుడు నితరులు తనకు లోబడియుండునటె

ననియే తలంపు. అందుచేఁ బ్రపంచమంతటను భ్రాతృభావములకు బదులు శత్రుభావములు ప్రబలియున్నవి. క్రొత్తగఁ దలయెత్తుచున్న జపానుదేశముగూడ పాశ్చాత్య జాతీయతా భావానుగుణ్యముగ నేవర్తింపక తప్పదు. మీ రిట్లేల స్వీయ సంప్రదాయవిరుద్ధముగఁ బాశ్చాత్య జాతీయత ననుకరించెదరని ప్రశ్నింపఁగా నొకజపానీయుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. “అట్టి జాతులు ప్రబలముగ నున్నంతకాలమును మాయాధ్యాత్మిక జీవనాన్వత్యమును బెంపొందించుకొనుట కవకాశము లేదు. దౌష్ట్యవిచారమునకు మేమే దుష్టులము కానలసినప్పుచున్నది. ఆధునిక ప్రపంచమునఁ బశుబలముకన్న సాధనాంతరము లేదు.” ఇదియే పాశ్చాత్యజాతీయతా ఫలితము. రవీంద్రనాథుఁడు వ్రాసినటుల “ఈ జాతీయత అన్యోన్యభయదాయకముగ నున్నది. ఇందుచేఁ గ్రూర కృత్యములనిన లజ్జాభయములు పీడిపోయినవి. అసత్యము లాత్మాభి నందన కారకములైనవి. త్రికరణ శుద్ధిగఁ జేయఁబడిన వాగ్దానములు హాస్యాస్పదము లైనవి. ఈ ధూమయంత్రము లన్నియు నన్యోన్య సంరక్షణార్థ మొకవేళ ఐక్యతఁజెందినఁ జెందవచ్చును. కాని యీ యంత్ర సమ్మేళనముచే నాత్యయం దైవమును గౌరవింపఁబడదురా?” ఈ ప్రశ్నకు నైరోపా మహాసంగ్రామమే ప్రత్యుత్తరము. ఈ ఘోర యుద్ధ మైరోపాఖండము నంతను విధ్వంసముఁ గావించుచుండఁ బాశ్చాత్యైశ్వర్యమును బాశ్చాత్య నాగరకతయు శతశిషి జ్వాలలలో మిలి తములై ఆకాసమున కెగయుచుండఁ బ్రతిజీవియు నామమాత్రావ శిష్టమై నశించుచుండఁ అక్కటా! ఆఖండమున కిట్టి దుర్గతి సంప్రాప్తిం దుట కేమి పాప మొనరించినదని మన మానసమునకు స్ఫురింపకపోదు. రవీంద్రుఁడు తెలిపినటుల నింతకాలము మఱుగు దన నైతిక జీవనమును నిర్లక్ష్యముఁజేసి తనహృదయమును బాహ్యప్రాయముగ నొనరించు కొనుటచే నాదేశమున కీదురవస్థ ఘటించిన దనుట నిర్వివాదాంశము. సంగ్రామమువలన ననేక ఘోరవిపత్తులు వాటిల్లినను దానివలని లాభములు లేకపోలేదు. పాశ్చాత్యనాగరక నిజస్వభావము వెల్లడియైనది. పాశ్చాత్యు లాత్మ పరిశోధనముఁ జేసికొనుట కిది పురికొల్పినది. స్వీయ నాగరకము నెడలఁ బశ్చిముఖండవాసులకే రోత పుట్టినది. స్వార్థ పరత్వమే జీవిత పరమావధి కాదను సత్యము నచ్చునట్లు వారికి గుణ పాఠము నేర్పినది. మానవజాతికంతకును సౌఖ్యసంధాయకముగు విధానాన్వేషణమునకు వారి మానసములఁ ద్రిప్పినది. ప్రపంచమందలి సర్వజాతులును బరస్పరవైరములు మాని నిర్భయముగ స్వయంవికాసము నొందుట కేర్పాటులు జరుగుచున్నవి. ఇదియే కడపటి సంగ్రామ ముగఁజేసి యింకమాండు యుద్ధము లంతరించునట్లు కట్టుడిట్టుములు

జననమున్నది. అట్లు అధిక గాఢ్యములను బాలక సాలితచేతములను విభేదము రూపునాయుచున్నది. ఈ భావమును గార్యాచారయోగ్యములగుటకు స్వయంస్థాయనూత్రానురూపముగ బాలితచేతములకు గాఢ్యాంగ నిర్మాణమును బ్రసాదింప వలెనని నిర్వచితమైనది. అన్ని ప్రదేశములందును నిజమున ప్రజాస్వామ్య భావములు సరిస్వాప్యములగుచున్నవి. న్యక్తిస్వాతంత్ర్యము సంఘ స్వాతంత్ర్యము లేకస్వాతంత్ర్యము ప్రతిపక్షము లేకుండును.

భారతదేశము

అట్టి స్వాతంత్ర్యసంగతులు భారతదేశ తీర్థమున గూడ మిగుల సువ్యోమతో గొట్టుకొనుచు జేయుచున్న నావరించినవి. న్యాయ స్వాతంత్ర్య సంక్షోభము వ్యాప్తి నొందినదిగాని బహుశా సున్నుల బలముల యందు భాగ్యమైనదిగాని అప్రతిష్టాపక పరాక్రమముతో సగుని మొనరించి మిత్రులందరి విజయమునకు గోడ్చుకెరి. భారతదేశ మందున్న ప్రతిపక్షలెందును గూడ భవిష్యత్ కలిగిన విభేదము లేక సంగ్రామమునకు 100 కోట్ల రూపాయల నొసంగి గుంకిరి. ఈ రీతిగ భవమును 10 కోట్ల పనులవలయును నొసంగి మానవత్వచేతము కాటకానితాళల సమభవించియైనను స్వాతంత్ర్యముతో సామ్రాజ్య సంరక్షణ మొనరించి విధియై సర్వమును నిర్వర్తించినది. కాని కష్టమునకు దగిన ఫలితము లేదాయో! శివజేతములను బోలెడియున్న అల్పజాతుల కనున రింపక జేయబడిన స్వయం నిర్ణయ మాత్రము మనకు గగనమునుమైనది. కాని ప్రపంచ సంఘటనలు వ్యాపించి యున్న స్వాతంత్ర్య శక్తులు విజృంభించుచున్నవి. సర్వమాత్రములకు నిరోధము కలిగిన కొలదియు వ్యాపనము వృద్ధియగుట సహజము. దేశీయుల న్యాయసమ్యక్తాచర్యములను సంరక్షింప సమర్థులగు బదులు అధికారులు కఠినశాసన ప్రయోగముల నవలంబించుకొనిరి. అనేక యువకులును యువతులును విమోచనమునం దాశలేక కారాగృహములలో మ్రగ్గుచున్నారు. న్యాయస్థానములందు విచారించుచున్న ప్రభుత్వమువారు తామనుమానించినవారి నీరీతిని నిర్బంధముల పాలుగావింపుచున్నారు. శ్రీ సార్వభౌముని ప్రకటనము నలన నైనను రాజకీయ నిర్బంధము లందఱిని ప్రభుత్వమువారు విమోచనమున గల్పింప కుండుట విచారకరము. మఱియు తమనశముననున్న యీ కఠినశాసనాయుధములు చాలక ప్రభుత్వమువారు కాలకు శాసనమును మాత్రనాస్త్రమును దూరంచేయఁ బోవునప్పుడు ప్రతి భారతీయుఁ డును అట్టి న్యాయశాసనమునకు బ్రతికూలభావమును వెల్లడించెను. ఇట్లు ఏకగ్రీవమునకు ప్రబల ప్రాతిపదిక భావమును దృఢీకరించి యీ శాసనము నిర్మితమయ్యెను. మానవుని సహజస్వత్వముల సంతరింపజేయు నీహార శాసన నిర్మాణమునకు గాంధీమహాత్ముడు సత్యాగ్రహ వ్రతము నవలంబించెను. అటుపిమ్మట బాంబాల దేశమునందును నితర ప్రదేశములలోను జరిగిన ఘోరకృత్యములు మీకెల్లమున దెలిసియే యున్నవి. వాని నెటు బనరించుటకు నోరాడకున్నది. నాగరక ప్రపంచమున నిట్టి యనాగరక విధానము అవలంబింపబడి మానవులను బహు

తులులుగ భావించుట భుజబల ప్రయోగ మొనరించు మానవజాతి కంటకును లజ్జాకరముని నుడివిన చాలును. కాని నిగోధసంత్రముచే నేజాతీయు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను గోల్పోవలేదు. అందుమాలమున స్వాతంత్ర్యాభిలాష మొచ్చి స్వాతంత్ర్యలబ్ధి కులభసామ్య మగుచున్నది. భారతీయులందఱు స్వాతంత్ర్యావశ్యకత అందుచూలమున తేటపడినది. ఎట్లైతే కష్టసరంపరల సమభవించిన అన్యధావ్రతము లోకే 1919 సంవత్సరమున జాతీయమహాసభ సమరూపములు. ఏ నిర్బంధిగానము విఫలమైనది స్వస్థముకాదలము. ఇంక నొక విషయము. బాంబాల గతిశాసనప్రయోగము. మిగిలినవారి కిది ముగిసిన ప్రసాదము. ఈ పద్ధతి మా ప్రభువులకు బహుశాతీయైనది. ఈ సమాధునకు కవి నిష్క్రమణము మైనదని వాదెటులనట్టి స్థితి గలదు చూడవలె. ఎల్లర మానవములు మానవము కలిగియున్న కనుభూమిని దేశములమీదనే కేంద్రీకృతము చేసితిమని సంస్కృతములకు సమరూపాల మగాని యంత్యామాయగాని మాపుటలేదు. ప్రబలు రూప నిజస్థితి గలదు సు రింబుటయే యిందులకు గాఢము. నేలకొలది ప్రాంతముల భారతజాతీయ మహాసభ యీ రాజ్యాంగ సంస్కరణములు అసంతృప్తి కరములను ఆశాంగికరములును బ్రయోజన గోపనములును చేయుచున్న సు యభిప్రాయమునిచ్చెను. కలకత్తానగరమున 1920 సంవత్సరము నెవ్వెంబరు కలతేదిని ప్రత్యేక జాతీయ మహాసభ సంగ్రహములను విశ్లేషించుననిదిగా నభిప్రాయ మొనంగెను. ఈసంవత్సరమునోకప్రత్యేక బయలుదేరఁ గలదు. మానవ స్వరాజ్యచేల కావలయును? మానవసంస్కరణముల చేల విశ్లేషించునను? ఏల నాంధ్రులయల? దారిద్ర్యాది కారణము లేటలున్నను ఇందుల కొక సంచి చేతువు గలదు. ఆనంద కుమారస్వామి తెలిపినటుల “మానవసేవచే మన జాతీయరయొక్క పరమాసభి. రాజకీయ ఆధ్యాత్మిక విషయములందు మనము సాత్వాత్మనాగరకము చేతికొనిన నున్నది కాలమును మానవ సేవ జేయుట దుస్సామ్యము. కాని ఆత్మస్వాతంత్ర్య లబ్ధికై కృషిసల్పుట మానవిధ్యుక్త కర్తవ్యము.” ఈవిధమున ప్రతి దాస్యముచే మాజాతీయత్వవికాసమున కనకాశియు కంగుమన్నది. విశేష ప్రభుత్వము ప్రజలను బాధ్యతావివేకముల గావించుట నలన మానయందు గాఢ్యాత్మసహాయము స్వాతంత్ర్యాభిలాషయు నశించుచున్నది. కావున అంగప్రభుత్వమువలన మానకెన్ని లాభములు చేసగినను అది మనలను నిరంతరము వాదించుచుండుట మాన యాశయము కాదు. 1920 సంవత్సరము డిసెంబరులో జరిగిన నాగపురపు జాతీయ మహాసభ సామ్రాజ్యస్థ స్వపరిచాల సముగాని సామ్రాజ్యేతర స్వపరిపాలనముగాని మన మభిలషించుచుంటిమని కావించినది. ఇంతకు బూర్వము ప్రభుత్వము వారు మానవజాతీయము న్యాయ సమ్మతమని యంగీకరించి ర దాశయలబ్ధికై ప్రధమాంతరముగ నీరాజ్యాంగసంస్కరణముల నొసంగి యున్నాడు. అవి ప్రభ మాంతరముగ లేకున్నను దశాంతరముగ పైన నున్నవాయను విషయము మాత్రము సంశయాస్పదము. ఎట్లన్నను నాగపుర జాతీయమహాసభ మాన

మీ సంస్కారములను ద్రోసిపుచ్చి వలయునని కాసించినది. అనేకవేల యేండ్ల విదేశపాలనమునకు మనము లోబడియుండుటకు ఓట్లసింపినను అనేకపండుకలను లోనై యనేక యిడుముల ననుభవించినను ఆతి ప్రాచీన పాలనాయంత్ర నిర్మామింకను విషమ పరిస్థితుల నలక్ష్యము చేసి నిలచి యుండుట ఆశ్చర్యజనకముగ నుండుక పోదు. ప్రాచీన నాగరకమును బ్రాచీనసంప్రదాయములను బ్రాచీన ప్రతిష్ఠాపనలను బల్లెలయండింకను నామమాత్రము కాలేదు. అందు మామననే భారతభావిదేశ పల్లెలయందు సురక్షితమై యున్నదని తలంచుట కవకాశము కలుగుచున్నది.

ప్రజాస్వామ్యము మనదేశమున కిదివఱకుండె నని నేను నూచించి యుంటిని. అది యెట్లని మీకు సందియము కలుగవచ్చును. మనసంఘమునకు బాశ్చాత్య సంఘములందువలె వ్యక్తి ప్రధానాంగము కాదు. కుటుంబమే ప్రధానాంగము. అందుచే సర్వవిషయములను వ్యక్తిభి ప్రాయానుగ్రహముగ బోవక కుటుంబమునందలి వివిధవ్యక్తుల యభిప్రాయములను బట్టి నిర్వహింప బడుచుండును. పాశ్చాత్యదేశమున బ్రభుత్వమే వ్యక్తి కవసరముగ పనుల జేయును. ఆరంభించిననుండైన యెడల నాతనికి దగిన యుపాధి గల్గింపను. వృద్ధుడైనచో నుచితముగ భోజనాదికముల నొసంగును. తొదలద్రులు లేని ఓడలను అనాశరణాలయములలో సందర్శించును. ఈవిధముగ సర్వకార్యములును బ్రభుత్వమే నెఱవేర్చి నలసియున్నది. కుమారుడు పెద్దవాడైన ఓపస బడినదలను వీడి వేటుగ గాఢము జేయును. అందుచే నాతడు వృద్ధులకు మాతాపితల సంతకము నరయజాలడు. వారిని ప్రభుత్వము రక్షించును. ఈపద్ధతినల వ్యక్తిస్వాంత్ర్యము హెచ్చి సంఘమున భిన్నాశయములు బయలుదేరి సంఘవీచనమున కెరయు హాని కలుగజేయు చున్నవి. తండ్రి యాదర్శము వేటు. కుమారుని యాదర్శమువేటు. భార్య యాదర్శమువేటు. స్త్రీక్షేమమువేటు. పురుషునిక్షేమమువేటు. ఎనిమిదవవేటు కొడుకు వారే ప్రయత్నింపవలయును గాని యిరులక్షేమము కొఱవరకు బ్రయత్నింపకు. తుదకు బిచ్చగాండ్రుగూడ ప్రభుత్వమువారే భరింపవలసి వచ్చుచున్నది. మన హిందూసంఘమున నన్ననో పాశ్చాత్యదేశములయందు బ్రభుత్వము చేయు గర్భమును గుటుంబమే నిర్వహించుచున్నది. ఒక కుటుంబములో ననేకులు నివసించి పరస్పర సాహాయ్యముచే స్వీయగర్భముల నెఱవేర్చుచున్నారు. అందఱును గుటుంబ సంతకము యాదర్శము గాని వ్యక్తిక్షేమము గాదు. ఇందుములమున ముసలితనమున ఓట్లసింపింపవలయు బ్రభుత్వ రక్షామునకు విషనాడు సురక్ష మనకు గలుగ లేదు. ప్రభుత్వమువారి యుపకారవేదనములు మనకదసరము లేకపోవుచున్నవి. ఒకవేళ అవి యున్నను వానిసాంధు వారిసంఖ్య బహుస్వల్పముగ నున్నది. అట్టివారినంగడిని కుటుంబమే పోషించుచున్నది. అనాథలకు శిశువులకు గుటుంబమే శరణ్యముగనున్నది. కుడునగూడులేక కట్ట గుడ్డలేక గుక్కగదారిద్ర్యము ననుభవించుచున్న బిచ్చగాండ్రును గుటుంబమే రక్షించుచున్నది. ఈతరున పరస్పర సహకారభావములు సోప

వాత్సల్యమును మనసంఘమున యెఱపించుచున్నవి. కాని యాత్మవిరహితముగ స్వాధీనత్వము మనపై రాజ్యము చేయుటలేదు. కాలవశమున నవి క్రిముముగ నశించుచుండుట విచారజనకము. కాని యివి యింకను బూర్తిగ నశింపలేదు. పల్లెలయండివి మిగుల సుస్థిరస్థిరత యందు గానవచ్చుచుండుటచే వానిని పునరుద్ధరించి దేశాన్నత్యమున తుపకరించునట్లొనరించుట సులభమని తోచుచున్నది. కాని మన సంఘ వివర్ధకులు హిందూసంఘమున గుటుంబ యజమానియే సంస్కారకారము గలిగి నిరంకుశవర్తనండై యున్నాడనియు, నందుచే నవిప్లికుటుంబము స్వాంత్ర్యభావ విరుద్ధమనియు, వాదించుచున్నారు. మనసంఘ నిజస్థితి నెఱింగిన వారెవరు నీరీతిని మాటాడుదు. దురభిప్రాయవైరితముగ విమర్శనమునకు విలవయుండుదు. సానుభూతి పూర్వకముగ విమర్శనముగాని ఖండితముగాని లాభదాయకము. ప్రతిప్రజాస్వామ్యమునకు నొక నాయకుండుండును. లేనిచో గార్హనిర్వహణము దుర్లభము. ప్రజాస్వామ్యప్రదేశములకు నాధునిక ప్రపంచమునగూడ నిట్టిస్థితి తప్పదు. సంపూర్ణప్రజాస్వామ్యముబొందిన అమెరికాదేశమున నొక యధ్యక్షుండున్నాడు. ప్రజాస్వామ్యమునకు బుట్టి నిల్లనదగు నాంగ్లదేశమున గూడ ప్రధానమంత్రియొకడు సర్వకార్యములను నిర్వహించుచుండును. ఇత ఏకవ్యక్తి నిరంకుశమునకును ప్రజాస్వామ్యమునకును భేదమేమి యని మీరు ప్రశ్నింపవచ్చును. వ్యక్తి నిరంకుశపాలనమున నారెడు తన యిచ్చవచ్చినట్లు వర్తించును. ఇతరుల యభిప్రాయములనుగాని యితరులక్షేమమునుగాని యాతడు సరకునీయడు. ప్రజాస్వామ్యమున నన్ననో నాయకుండు తన ప్రజల యభిప్రాయముల ననుసరించి వర్తించవలెనుగాని తన యిష్టప్రకారము ప్రవర్తించవలెను. ఈయండు ప్రజాభిప్రాయమున కెన్నడు భిన్నముగ వర్తించునో యిష్టదే ప్రజలారలె బహుమతిగాని గాబుతురు. హిందూకుటుంబ వివాదమున నెయిన్నను, రోముక కుటుంబమునందువలె గుటుంబయజమానునకు గుటుంబమునందలి వ్యక్తులను ఇచ్చవచ్చినరీతిని మరణశిక్షపాలించేయుటకుగాని నిరంతరదాస్యముక్రింద నుంచుటకుగాని మనసంఘమున నధికారము లేదు. హిందూకుటుంబయజమాని తనవారి సలహాలేనిదే యేవనియు జేయడు. ఆవిధముగ నిరంకుశవర్తనము గావించినయెడల బంధువులను సంఘమును నతని నధిక్షేపించి యాతనిని సరియగు మార్గమున గొని తెత్తురు. రోముకులయంగులె నీతడు తన జీవితకాలమంతయు దాని యధికారమున కెల్లింపక గుమారుడు పెరిగి పెద్దవాడైనతోడనే కుటుంబ భార మాతని కప్పగించి దైవార ధనముతో గాలము గడపును. ఇది వానప్రస్థాశ్రమమునలన స్వస్థము కాగలదు. ఈతని పద్ధతి కుటుంబములనివారి యధిసంఖ్యకుల యభిప్రాయమునుబట్టియండను. మఱియు గుటుంబములో నొకరికొకరు దాసులను భావములు లేవు. ఎల్లఱును భర్తయును నిర్వహింపవలయుననియే యభిప్రాయముగలగాని యధికారమును కెల్లింపవలయునని తలంపరు. సిన్నలకు, పెద్దల కుశ్రావయూ యెద్దలకు మానవనీవయూ బహుభర్తములు. మానవనీవకులయూ క్షిప్రమే సదా హిందూగృహమున జరుగుచుండును. నేవును దాస్యమును

నెడల మనదీక్ష క్రి లోపమునే నిందించుకొనవలసియున్నది. ఈవిధముగ హిందూకుటుంబము ప్రభుత్వమునకుఁ దోడ్పడుమఁ బ్రభుత్వభారమును నిర్వహించుచున్న దేకాని ప్రభుత్వమునకు గుడికట్టవలె నుండలేదు. ప్రభుత్వము గూడఁ గుటుంబమువలెనే యున్నది. రామాయణాని యితహాసములను బట్టియు, రాధాకుముద ముఖిణిమున్నగు ఆధునికులుచేసిన పరిశోధనములనుబట్టియు, మనదేశమున సంపూర్ణ ప్రజాస్వామ్యము వ్యాపించి యుండెనని నిదర్శనపూర్వకముగ నిరూపింపవచ్చును. కాని యుండలి విచరము లననరములను నుద్దేశ్యముతోఁ దత్ఫలితములను మాత్రమే యిటుఁ బొందుపఱచెదను. భారతదేశమున ప్రాచీనకాలమున సంపూర్ణప్రజాస్వామ్యము ప్రబలియుండెను. ప్రస్తుత పార్లమెంటుసభలలోవలెఁ బ్రజాప్రతినిధులు రాజ్యాంగయంత్రమును నడిపింప నాచారము అప్పుడు లేనేలేదు. ఆకాలమునఁ బ్రతివాఁడును బ్రజాసంఘమున నుండ నర్హుఁడు. తన సమ్మతిని ప్రత్యక్షముగనిచ్చి రాజ్యపాలనమును నడిపింప నర్హుఁడు. రాజు సాధారణముగ నేకవంశమునుండియే వచ్చుచున్నను అతని నామోదించునధికారము ప్రజలకే గలదు. అసమర్థుడగు రాజును దొలగించుటకుఁ బ్రజలు సమావేశమైనటులఁ బెక్కు నిదర్శనములు పురాణములందుఁ గాననగుచున్నవి. యువరాజును జేయునపుడు గూడ రాజు ప్రజలను రావించి వారి యనుమతిఁ గైకొనుచుండును. పన్నులను వేయుటకును దీసివేయుటకును రాజు వారిని సంప్రతించుచుండెను. వారు రాజును బ్రత్యక్షముగ సందర్శించి కష్టసుఖములను చెప్పుకొనుట కనువుగలిగియుండెను. ఇంక రాజ్యపాలనము మంత్రులసహాయమున జరుగుచుండెను. మంత్రులెల్లఱును బ్రజావిశ్వాసమునకుఁ బాత్రులైనవారే. వివిధవృత్తులవారును మంత్రీవర్గముననున్నట్లు నిదర్శనములు గలవు. హిందూధర్మసంరక్షణప్రథమధ్యమ శివాజీమహారాజుగూడ అష్టప్రధానపద్ధతి నవలంబించెను. ఈరీతిగ రాజు ప్రజాభిప్రాయమున మంత్రుల యభిప్రాయమునకును, దనతోడి రాజుల యభిప్రాయములకును, బద్ధుడై రాజ్యమును పాలించుచుండ నాతని నిరంకుశనర్తకుడని యనుటకు నోరెట్లాడెనో నే నూహింపఁజాలను. అట్లయినయెడల శ్రీ రామచంద్రునివంటి నిరంకుశనర్తకుల నెంతటినైనను మనము భరింపఁగలము. ఇంక రాజనసేవియో యెఱుంగఁ బ్రజాస్వామ్యప్రభుత్వము లనేకములు మనదేశమున నున్నట్లు రాధాకుముదముఖిణి గారు వ్రాయుచున్నారు.

అలగ్నాండరు చండయాత్ర సమయమున నిచ్చట ప్రజాస్వామ్యము లత్యున్నవశయం దుండెననియు నవియే యాతనికిఁ బ్రబలతమనిరోధమును గల్గించి యాతనికి లోబడక స్వాతంత్ర్యరక్షణముఁ గావించుకొనెననియుఁ జెలియుచున్నది. జౌధియగమున నివి బాగుగ వ్యాపించి యుండెను. తూర్పుయండియా సర్తకసంఘమువారు మనదేశమునకు వచ్చినపుడవారెగూడ సనేకసంవత్సరములవఱకుఁ బ్రజాస్వామ్యపాలనముక్రిందఁ బ్రదేశములు మనదేశముననున్నవినువార్త మన కెల్లఱకు నాశ్చర్యము కలిగింపకపోదు. ఈరీతిగఁ బ్రజాస్వామ్య మనేక కతాభిములు పరాధీనతయందున్నను దనవ్యక్తిత్వమును నిలుపుకొనుట అత్య

శ్చర్య జనకము. ఇట్టి సంప్రదాయములలోఁ బుట్టిపెరిగి మైంసపు లయ్యు న్యాయమూర్తిపవని నలంకరించియు, విద్యాధికులయ్యు, గుమారస్వామి శాస్త్రిగారు రౌతుసంఘనివేదికమున భారతదేశము ప్రజాస్వామ్యము నెఱుంగక నెల్లపుడు నిరంకుశపాలనము క్రిందనే యున్నదని యెల్లు నుడువ సాహసించిగో యూహించుట దుస్తరము. ప్రాచీనకాలమున పల్లెలయందలి గ్రామసంఘములు సంపూర్ణ వికాసము నందియుండెను. గ్రామములో నెల్లఱు నొకసంఘముగఁ గూడి యాయాథలములలోని విషయములను బరిష్కరించు చుండెరి. ఇప్పటికిని ఆచిన్నాములు సంపూర్ణముగ నశింప లేదు. గ్రామపెద్దలని యిప్పుడు వ్యవహారింపఁ బడువారు ఆకాలపు గ్రామప్రజాస్వామ్యపు నాయకులని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఇప్పటికిని వారికిఁ బల్లెలయందుఁగల గౌరవమునుబట్టియు నెవ రేవిషయమునైనను వారితో సంప్రదింపఁ గుండగనే చేయకపోవుటచేతను ప్రాచీనకాలమునఁ బ్రజానాయకుల కెంతటి యున్నతస్థాన మొసంగఁబడెనో తేటపడఁగలదు. మఱియు గ్రామమున నున్న వారందఱికి నెల్లపుడును సర్వకార్యములను నెఱవేర్చుటకుఁబడిన తీరిక లేకుండుటచేతను జీనసోపాధికై ప్రయత్నించుకొనవలసి యుండుటచేతను సంఖ్యా బాహుళ్య మున్నయెడల నేపనిని దృష్టికరముగఁ జేయుటకును వీలుకలుగదు గావునను నూరివారందఱును గార్యానుకూల యోగ్యమైన చిన్న యువసంఘము నెన్నుకొను ఆచారము ప్రారంభమైనది. ఇదియే గ్రామపంచాయతీ యొక్క పుట్టుకకుఁ గారణము. ఇవి యిప్పటికిని నిలచియున్నను వానివలనఁ బగినంతలాభము కలుగకున్నది. అపల్లెలయందలి తగవులను వారు తీర్చుచుండెరి. పారిశుధ్యమునకు వలయు సేర్పాటులఁ గావించుచుండెరి. తమయూరికి సంబంధించిన సర్వకార్యములను నిర్వహించుచుండెనుట యతిశయోక్తి కానేరదు. మీ పల్లెలయందలి నెంకను నామమాత్రము గాకయన్న ఈ ప్రజాస్వామ్య ప్రతిష్ఠాపనములను బాగుగపెరింగుటకు మీ బాహ్యత యీ సమయమున ద్విగుణీకృతముగనున్నది. పల్లెలయందుఁ బాశ్చాత్య నాగరికత వ్యాపింపఁ గుండఁబడే బృహముసంఘాలె గ్రామజనులు కెట్టి క్లిష్టసమస్యలను జనింపలేదు. కావున వారి ప్రయత్నములు నిరాఘాటముగఁ గొనసాగఁగలవు. సంఘజీవన సంఘపోషణార్థము వలయు నుపకరణములన్నియు గ్రామస్థులకుఁ గలవు. విద్యను గళలను బరిశ్రమలను దేహదాధ్యమును బెంపొందించుటకు గ్రామస్థుల కెక్కుడవకాశములు గలవు. ఈవిషయమున మీరింగులపై నాధారపడి యుండ నవసరములేదు. కీనినిగూర్చి ముందుఁ గొంతవిచారముగఁ జెప్పుదును. జాతిహానిభేదములు పట్టములందువలె నాంగ్లవిద్యాధికుల యందువలె పల్లెలయందుఁ గానరావు. ఎల్లెడలను సోపరహిత్యము రాజ్యము చేయుచున్నది. శ్రీస్వాతంత్ర్య సమస్య విషమయాపముఁ దాల్చుట కవకాశములేవు. వీలనన నగరములందు కంటె నిచ్చటశ్రీలకు సర్వ విషయములందు నెక్కుడు సాత్వంత్ర్య ముండుటయే యిందులకుఁ గారణము. ఇంతటితో ఘిన్నకుండ వలయునని నాయభిప్రాయము కాదుగాని యిట్టి స్వాతంత్ర్యము నాంగ్లవిద్యాధికులు తమశ్రీలకొనఁ

పిదపఁ దక్కునదానికై యాందోళనముఁజేయవలసినదిని సూచించుటకై యిట్లువ్రాసితిని. ఇట్టి పిషయములు అనేకములుకలవుగాని గ్రంథవిస్తరభితిచే బ్రధానములగు వానినిమాత్రమే తెలిపి సంతృప్తిఁజెందితిని.

ఇంతవఱకును దెలిపినదానినిబట్టి స్వరాజ్యసమితులు (Home Rule Leagues) విశేషాందోళనముఁజేసి ప్రజాప్రబోధ మొనరించుటకై యేర్పడియున్నవనియు నిప్పు డాబాధ్యతకుఁ దోడుగఁ బరిపాలనా నిర్వహణముఁగావించునట్లు వాటివలె ర్తనమును మార్పు చేయవలయుననియు దేలుచున్నదిగాదా? అదియే నా నిశ్చితాభిప్రాయము. ప్రాచీనకాలము నందువలె బల్లెలను గ్రామసంఘములను అన్ని విషయములలోను బ్రభుత్వమునుజూలియుండవలెను. ప్రతిపల్లెయనొకచిన్న ప్రభుత్వమువలె నేర్పడవలయును. స్థానికవిషయములను నిర్వహించుచుండవలయును. పల్లెల యందు నివసించువారెల్ల యను జాతిమతాది విభేదములలేక ఆసంఘము నందు సభ్యులుగ నుండవలయును. అట్టివిశాలసంఘమును బ్రజాసంఘమును టెంతయు సమచితముని నా యభిప్రాయము. ఈ ప్రజాసంఘము నందు సభ్యులుగనున్నవారు చందాలనీయనక్కరలేదు. గ్రామమునకంతకును సంబంధించిన సాధారణవ్యవహారములఁగూర్చి యోచించుటకు వీరు నెలకొకపర్యాయము సమావేశమగుచుండవలయును. పదునెనిమిది సంవత్సరముల వయసుకుఁ దై నున్నవారెల్ల యను ఇందు సభ్యులు. పీఠోక యధ్యక్షుఁడెన్నొకని యాతనిమూలమున నీక్రిందఁ దెలుపఁబడినరీతిని కార్యక్రమమును నడిపింపవచ్చును. గ్రామమునకంతకును సంబంధించిన శాసనముల నీ ప్రజాసంఘమే నిర్మింపవలయును. ఇంక రెండవవిషయము. గ్రామమునకు సంబంధించిన పరిపాలనమును జేయుట కింతటి మహాసభ అననుకూలము. ఎల్లఱును అందులకు సమగ్రులు కాకపోవచ్చును. గ్రామవ్యవహారముల నివేగముగ విభజింపవలయును

౧ రాజకీయము—స్థానికస్వపరిపాలనము.	} (ఈ మూడువిషయములను మార్చివిపులముగ వ్రాసిన చిత్తుప్రతి కను పించునందున మిగిలిన విషయములఁజర్చింపవలసి వచ్చినది.)
౨ విద్య—సారస్వతము.	
౩ మతము—	
౪ సంఘసేవ—సంఘసంస్కరణము.	
౫ ఆర్థికము—పరిశ్రమలు	

ఈశాఖలఁగూర్చి వేర్వేరుఁ జర్చించుటకుఁ బూర్వము పాలనా యంత్రవిధానమును ముగించెదను. ఒక్కొక్కశాఖ యొక్కసంఘము యొక్క మాజమాన్యముక్రింద నుండవలయును. సంఘమున మువ్వెరు సభ్యులకన్న నెక్కువవందెయుండరాదు. వీరిని బ్రజాసంఘమెన్నుకొనవలయును. వీరును అధ్యక్షుఁడును ఒకసంవత్సరకాలముండవలయును. ఈ సంఘములయందు సమగ్రులగువారిని నియమించునట్లు యేర్పాటుచేయవలయును. ఈ యొందు ఉపసంఘములును దమలోనుండి తమతమ అధ్యక్షుల నెన్నుకొనును. వీరిని మంత్రులని పిలువవచ్చును. కాని వీని యెన్నికను బ్రజాసంఘ మామోదింపవలయును. ఈ యొందుగురును మంత్రులవర్గము క్రిందఁజేరి మొత్తముమోడఁ బాలనమునంతను జరుపవలయును. వీరిలో నొకయధ్యక్షుఁడెన్నొకని పనులను నడుపవలయును. ఆతఁడే

ప్రజాసంఘపు టన్యక్షుఁడుగఁగూడ నుండుట మంచిది. ఈరీతిని ఒకటి రెండు సంవత్సరములు పనులు జరుగునెడల భారతీయులకు సంపూర్ణ స్వరాజ్యమును బ్రజాస్వామ్యమును అలవిడఁ గలదని నేను నిస్సంశయముగఁ జెప్పఁగలను. ప్రజాప్రబోధము సులభముగ జరుగును. నిర్బంధోచిత ప్రారంభవిద్య అనేక వత్సరములలో నొసంగఁగల లాభమును ఈవిధాన మొకటి రెండు సంవత్సరములలోఁ గలుగ గలదని నాదృఢ విశ్వాసము. ఈవిధానమును జూచాయగఁ దెలిపినాను. విపుల విషయముల నన్నిటి నిట వివరించుటకుఁ గాలవ్యవధి చాలక పోవుటయే కారణము. ఆవిధానమును ముందుఁ దెలుపుదును. దీనికిని గాంధీ మహాత్ముని నిర్మాణ కార్యక్రమమునకును భేదములేదు. ఒకటి రెండు విషయములఁ జెప్పి ముగింతును.

సంఘసేవ:—ఈ శాఖాకార్యనిర్వహణమే మిగలఁ గష్టతరమైనది. మన రాజకీయ జీవనము వృద్ధిఁజెందిన కొలది నీశాఖయొక్క ప్రాముఖ్యము స్పష్టముకాఁగలదు. అనేకసంఘసమన్యలను వీరు పరస్పరంపవలసి యున్నది. స్త్రీ స్వాతంత్ర్య సమన్య అందొకటి. ధనిక దారిద్ర్యసమన్య మఱియొకటి. యజమాని కూలీల సమన్య వేఱొకటి. యింక నొకటి నిమ్నజాతులసమన్య. ఈరీతిగ ననేక క్లిష్టసమన్యల నెల్లఱకు సంతృప్తికరముగ నిర్ణయించుభారము వీరిపైఁగలదు. వీని నన్నిటినిఁ గూర్చి యిపుడు చర్చించుటకు దుర్లభము గావున మూడవ సమన్యను గూర్చిమాత్ర మింక వివరించెదను. ప్రపంచ మందంతటను కూలీలు తమ యజమానులలోభత్వముచే క్రమక్రమఁదగిన ఫలితముఁగానక అనేకకష్టముల నందుచున్నారు. దినమంతయుఁ బనిచేసినను వారి కుటుంబ పోషణముచకుఁ దగినంత ఆదాయము లభింపకున్నయది. యజమానులు కర్మాగారములలోఁ గూలీలను వారి కేరీరములు నలిగిపోవునట్లుఁ బనిచేయించి యందలి లాభముతోఁ గోటేశ్వరులై సుఖించుచున్నారు. పని మానివేయుపనులిన పొట్టు బరుకుట కష్టము. యజమాను లెన్ని దినములైనను బనిచేయింపకుండ నుండఁగలరు. ఈ క్లితి గతులు మొదటఁ బాశ్చాత్యదేశములలో జనించినవి. అచ్చటి పారిశ్రామిక విధానము నవలంబించిన తరువాత మనదేశమునఁ గూడ నవి కాననగుచున్నవి. అందుచే సమ్మెకట్టు ప్రారంభమైనది. చెన్నపురి, బొంబాయి, మున్నగు నగరములలోఁ గూడఁ గూలీలు పని మానివేసి రనియుఁ జాల గడబిడలు జరిగినవనియు మీరు వినియున్నారు. ఒక దినము పని మానివేసినతోఁ గూడు లభింపకుండుటచేఁ గూలీలందఱును సంఘముల క్రింద నేర్పడి యొకనిధిని స్థాపించి సమ్మెకట్టు కాలమున ఆనిధినుండి ధనమును గైకొనుచుండిరి. అందుచే యజమానులు బలము తఱగిపోయి కూలీలకోర్కెలను సఫలపఱుప నారంభించిరి. పల్లెలయందు గూడ నీదుస్థితిలేకపోలేదుగాని పరిస్థితులిట్టి విషమరూపముఁ దాల్పలేదు. ఇచ్చట సాధారణముగఁ గూలీచే జీవనముచేసికొనువారికి వ్యవసాయపులబనులే ముఖ్యాధారములు. అవి సంవత్సరమెల్ల నుండవు. ఉన్న సమయములనైనను గూలీల కిచ్చుకూలి అత్యల్పముగనున్నదని యంగీకరింపక తప్పదు. దానితోఁ గూలివాని కుటుంబపోషణము దుర్లభమని

మీకుఁదెలియును. ఈ కఠవుకాలమున ఆకష్టము పడుచున్నది. మొదటికి యెల్లరకు స్వచ్ఛమే. కాని మీరుమాత్రము కూలిన హెచ్చింపరు. ఇది మీతప్పుకాదు. మానవశక్తి. ప్రతిగ్రామమునందును రెండుపూటల గడుపునిండ భోజనమెఱుంగని వారి సంఖ్యను దీసికొనినయెడల సగటున నది ఒకసంఖ్యయందు క్లి పంతున నుండకతప్పదు. ఇదియేనా సంఘసౌఖ్యము! ఇట్టిస్థితిగతులలో దోషములు దొంగతనము కూనిలు జరిగినందుల కాశ్చర్యమేలే? ఈ పరిస్థితి నిరంజన గొంతకాలమున్నయెడల కూలీల సంఘములేదే సమైక్యములు ప్రారంభించి సుఖప్రపంచమైన పల్లెలు కష్టమలపాలగలు తప్పదు. మీరు కోరినరీతిని స్వపరిపాలనమును బ్రసాదంపకపోవుటచేతనేకదా మీరు కాంగ్రెసుసంఘములను స్థాపించి యాందోళనముజేయనున్నారు? మీకు లోబడియున్న కూలీలమాత్రము అట్టిభావముల గలిగియుండరా? ఈస్థితిని దొలగిండుటకుఁదగిన యేర్పాటుల జేయవలయును. కూలీని ప్రస్తుతపు ధరల కనుగుణ్యముగ వృద్ధిజేయవలయును. కూలీజేయగంటలను దగ్గింపవలయును. పనేవాసంఘమువారు ప్రతిస్థలమునకుఁబోయి యెల్లఁజుల దగిన భోజనము లభించెనో లేదో కనుగొనవలయును. తిండిలేనివారి కాహార మొసంగవలయును. ప్రతిగ్రామమునను సరముల నేర్పించి యుచితముగ భోజనముల నొసంగవలయును. ఈతీరున గ్రామములోనున్న వాల్లెలును సుఖముగా నుండునట్లు కృషిసల్పుటకన్న మానవశీలితమున సుఖ దాయకమగు కార్యమేయందును? నివృణాతుల సహస్యగూడఁ బరిష్కరింపకపోయినచో నదికూడ మన్యుడు తీవ్రరూపముఁ దాల్చు తప్పదు. మద్యపాన నిషేధసంఘముల నేర్పించి గ్రామములో నెవ్వరును మద్యపానము చేయకుండునట్లు బ్రయత్నింపవలయును. ప్రజాసంఘము ఈవిషయమున నొకకాసనమును గావించినయెడల సంఘాభిప్రాయ విరుద్ధముగా నెవఁడును వర్తింపజాలరు. ప్రతిచోటను జనముల సంఖ్య హెచ్చింపఁబడుతుండుటయు, మరణముల సంఖ్య హెచ్చుచుండుటయు, ఖైతవహముగనున్నది. అనేకవ్యాధులు వ్యాపించుచున్నవి. పల్లెలయందెంతమాత్రము నైద్యసహాయము లేకయున్నది. కావున నొక ఆయుర్వేదవైద్యుని సహాయమునువానిని ప్రతిగ్రామమునందునుంచి గ్రామస్థుల ఆరోగ్యము నాపనిచేఁ బరీక్షచేయించుచుండువలయును. అతిబాల్యవివాహములు శుక్కుములు మున్నగువానిని నిందింపుచు నీకాఖివారు సంఘసంస్కారమునకుఁ దోడ్పడవలయును. ఈరీతిగ ననేకసాంఘికవిషయములను సకాలమున నీర్వాహకు పరిష్కరింపవలయును.

అధికము:—భారతదేశమున వ్యవసాయమే అధిక సంఖ్యాపూర్వ ప్రధానవృత్తి. వ్యవసాయదారుల యైశ్వర్యముమీదనే దేశోన్నత్య మాధారపడియున్నది. ప్రస్తుతము మనదేశమున వీరిస్థితి సంతృప్తికరముగ లేదు. వ్యవసాయదారు లీకాలమునఁగూడ ప్రాచీనపద్ధతులనే యవలంబించి పనిచేయుచుండుటచే మనఁగూములు తగివంతి పంట నిచ్చుటలేదు. వీరు ఆధునికపద్ధతుల నవలంబింపవలెను. అపారీకా మున్నగు దేశములలోని భూము లీపద్ధతుల ననుసరించుటవలన మామూలుకంటె 25 రెట్లు

10 రెట్లు పంటపండుచున్నది. మాన వ్యవసాయదారుల కీవిషయములఁ గూర్చి బోధింతుట కొక వ్యవసాయమున సమర్థుఁడగువానిని రప్పంపవలయును. వ్యవసాయదారుల చహారములను వ్యవసాయ పాఠశాలలను ప్రతిగ్రామమున నేర్పఱుపవలయును. వీరిలో ననేకులకుఁ బట్టుబడిక ధనములేక సాహజుకారణలతోఁబడి యిల్లువాకిళ్ల నన్యాయకొనవలసినప్పుచున్నది. ఇందులకుఁ బరిపత్తి సంఘములను స్థాపించి వీరికి బడుల్ల నిప్పంపవలయును. తిరువాల నేత పరిశ్రమయన్నది. పారిశ్రామిక విషయములందు మనము చాల వెనుకఁబడియున్నాము. సర్వ శంకరన్నాయుని గారి విషయమును గూర్చి యావగమముగఁ దెలియఁజిరి.

“భారతదేశము పూర్వము వస్తువుల సేవనాతిచేయు ప్రదేశముల మిగలఁ జేర్చుచున్నప్పుడు, నిచ్చుటనుండిన ధనమువలనఁ దూర్పు ఇండియా కంపెనీవారు (కంఫీజీవారు) ఇచ్చుటకెన్నడును, మనకుఁ దెలిసియేయున్నది. సిపాయి తిరుగుబాటునకుఁ బూర్వము ఈ దేశమునందు నిరుత్సాహముచేరెను, ఆంగ్ల దేశమున నపరిమితములగు సంకములను విధించుటచేరెను, భారతదేశపుఁ బరిశ్రేణులు బాధ్యులగువారు వివాద మొందింపఁబడినవి. ఆందు మూలమున వ్యవసాయమునకును బరిశ్రమలకును నిలయమైన భారతదేశము కేవల వ్యవసాయదేశముగ మారినది. ఆంగ్లవాణిజ్యక్షేత్రమునకై భారతవాణిజ్యక్షేత్రము నేటివఱకు లోబడుపఁబడియుండినది. ఈదేశపుఁ బ్రవృత్తి స్థానసంపత్తిని విదేశీలాభమునకుఁ ఉపయోగించుటచేయుటయు నాంగ్ల దేశపుఁ బస్తు లీదేశమునఁ బ్రవేశ సెట్టించుటయుఁ గలిగింపఁచుచున్నది. కావున నిది నూతన జనసాహస్యమున ఉపయోగముఁ గలిగింపఁటయిన్న వ్యవసాయ వృత్తియొక్క భారము పరిశ్రేణులు కొంతపాటుఁ బరిష్కరింపఁటకుఁ జూరవలెదలెడి పనిలేనివారు భద్రమొనైయుచున్న కూలీలతోఁ బోటీకెనవచ్చుటయుఁ బరీక్షించుచున్నది.” పరిశ్రమలలో శ్రేష్ఠపరిశ్రమయందు మనదేశము లసహజసాహస్యమును గలిగించియుంజిరి. కాని నాయునిగూర్చి తెలిపిన కాలములన నదిక్రమముగ నశించినది. సేర వస్త్రములను ధరించువారే లేరైరి. ఇందులకు గాంధీమహాత్ముడు స్వదేశీ వస్త్ర మవలంబింపవలెననని దేశీయులకుఁ బరీక్షించుచున్నాఁడు. దీని సత్కార్యక్రమమును నెల్లఁజును మగ్గులనిచ్చి సేరవస్త్ర నేర్పచున్నాఁడు. తాను స్వయముగ నేయుచున్నాఁడు. ప్రతిభాగతీయుఁడగు వస్త్రములనేతను ఐడుకులను నేర్చుచున్న మాన పారిశ్రామిక వాస్తవ్యు లీలగి పోవునని సారముఁజెప్పుచున్నాఁడు. పల్లెలయందు సేరవస్త్రవాండ్లను రప్పించి ఆగ్రామమునందుగినవస్త్రములను వారిచేతనే చేయించి నానినే ఆగ్రామవాస్త్రవస్త్రము ధరించుచుండు గాంధీమహాత్ముని గాఁ జెయును సుఖీ కృతము కాగలదు. ప్రతిగ్రామమునందును జాతివిభేదములేక నూలు వనకు పనిని స్త్రీలు నేర్చుకొని పురుషులకుఁ దోడ్పడవలయును. ఇంకను బల్లెలయందీ యాచారము పూర్తిగా నశింపలేదు. ఈవిధముగనే కమ్మరము, పుడంగులు, మొదలగు వస్త్రముల గ్రామవాసులు ఖాషింపవలయును. విలువాయగు గనులన్న ప్రదేశములలో నాని నిరంతరము పరిశ్రమ పక గ్రామప్రజలే వానినిత్రవ్వించి అంబడి లాభమును యిచ్చవలయును.

న్యాయశాఖ:—ఇంక నొక ప్రధానవిషయమును గూత్రము మిగిలి యున్నది. న్యాయశాఖానిర్వహణమునుగూర్చి నే నింతవఱకుమియు నూచింపలేదు. పల్లెలయందలి రైతులే కోర్టులకు బోవకులని నిశ్చయముగఁ జెప్పవలయును. పట్టుచులకు వ్యాజ్యములను వేసి దారిద్ర్యచశకు వచ్చినవారల ననేకులను మనము కన్నారఁ గాంచుచున్నారము. కోర్టు న్యవహారములలో మనకు జూదముకన్న నెక్కువ ఊత్సాహమును బట్టు గలయఁ గానవచ్చుచున్నది. ప్రతిగ్రామములోను అందున్న ప్రజలు తమ తగాదాలను దహలోనే పరిష్కరించుకొనుట అవసరము. కోర్టు లకుఁబోయి అన్యాయము జరిగినను పోలీసుదళముగాని యూరికాగాని చెప్పిన న్యాయము మనకు గుఱించును. సంచాయతీల నేర్పించి గ్రామములోని తగవులను ఎంతపెద్దతగవులయినను దహలోమన మే నిర్ణయించుకొనుట మనకును గ్రామమును మనభావిసంతోషానికిని మనజేశమునకును నెంతో క్రేయోదాయము. గ్రామములను రైతులును బాడగుదురఁ న్యాయవాదులు గననంతులగుచుండుట నాకెంతయు విషాదకరముగనున్నది. ఇందుల కేర్పఱుపఁబడు పంచాయతీ యిదివఱకుఁ బెలుపబడిన గ్రామపంచాయతీకి భిన్నముగనుండుటనుంచిది. లేనిచోఁ గార్యభారముధిక్మమును, కావున గ్రామములో నైదుగురి నెన్నుకొని వారి మూలమున మీ కలహములను బరిష్కరించుకొనుదు. ఆసంఘమున న్యాయశాస్త్రమును దెలిసిననా రొకఁగు హడనుండుట అనవరము. మనలో నైకమత్యమున్నయెడల నన్నియుఁ జక్కఁబడగలవు.

గ్రనము:—ఈకార్యభారమును నిర్వహించుటకు గ్రనముకావలయును. అదియంతయు నెక్కడనుండి వచ్చునని మీరడుగవచ్చును; కాని యీ వ్యయము నాలుగైదువందలవఱకునుగలదు. తరువాత వ్యయముంతగా నవసరములేదు. కొంతకాలముచేత నీ భారములోఁ గొంత భాగము ధనికులు భరింపవలయును. ప్రభుత్వమువారు యూనియనుల నేర్పఱచియు నితరవిధములుగఁ బన్నులను విధించినపుడు మనము వాటి నిచ్చుచుందుము. మనంలేటమనమే పన్నులను విధించుకొనినచో నెవ్వరును ఇవ్వరు. ఈ భావము తొలగవలయును. గ్రామస్థు లెల్లఱును గ్రామసాలనమునకుఁ గొంత పన్ను నిచ్చుచుండవలయును.

2. ధనికులు విరాళముల నొసఁగి తమతోడినారి సౌఖ్యమునకుఁ గోడ్పడుచుండవలయును.

3. గ్రామమందలి దేవాలయములయొక్కయూనాములను బ్రజాసరముచేసి అచ్చకునకు జీసము నేర్పఱచి ఆ ధనమును బ్రజాక్షేమమునకు వినియోగింపవలయును. ౪. నర్సనినములలో గ్రామనిధికిఁ జంకాలను నుపయోగించుచుండవలయును. మొత్తముమీది నిబిడయ నూ గూగ్రామప్రశ్నోకపరిష్కారముపై నాధారపడియుండును.

ఉ ప స ం హా ర ము

నాకుఁగోచినవిధమునఁ గొన్ని భావములను క్లుప్తముగఁ దెలియఁబఱచితిని. విప్రుల విషయనిర్ణయము నుండు జరుగవచ్చును. కాని యాయంత్రము నిర్విఘ్నముగ నడచుటకు గ్రామవాసులయందు స్వార్థత్యాగమును సహకారభావములును బరస్పర సహనమును అత్యవసరములు హిందూబౌద్ధ మహమ్మదీయ క్రైస్తవాది మతముల కన్యోన్య సహనము అలరచిన యీ దేశమున వివిధజాతులు సోదరభావములతో మెలంగుచున్న మన పవిత్రభూమియందు స్వీయగర్వానుగుణ్యములను నిట్టి యుదారభావము లుత్పన్నములు కాగలవని నాకు దృఢసమ్మతముకలదు. ఎల్లజనుల ఏకాశయమేగలదు. ఎల్లఱును స్వరాజ్యమునే యభిలషించుచున్నార. ఎల్లజనులు భారతదేశమే మాతృభూమి. ఎల్లఱును ఏకోడరులే! ఇట్టిరీతి భిన్న భావములకడ మీయరారు. మన కార్యములందును భావములందును వర్తనమందును భారతదేశాదర్శములే భారతీయుల గౌరవమే స్రస్థులగుచుండవలయును. జాతీయోత్పత్తి గౌరవము నిలచినపుడు స్వరాజ్యము లభ్యమైనది చెప్పవలయును. సర్వేశ్వరుడు సమయమునకుఁగనిన కార్యజూరతను ఊత్సాహమును బ్రసాదించుఁగాకయని ప్రార్థించుచున్నాను.

అ మృ తాం జ న ము

న క ల వి ధ ము ల గు నొ వ్వు ల కు ను నం జీ వి వం టి ది

పెల సీసా 1-కి 0-10-0. అన్నిచోట్లను దొరకును

(తిరుగుబోతు)

కుప్పించి యెగసిన కుండలంబులకాంతి", జిత్రించు మాయాంధ్రశిల్పి వీవు
 "హాసలీలానిద్ర" లందూహలనుబెంచు, విజ్ఞానరాజ్యకవీంద్రుడీవు
 "లలితరసాల పల్లవఖాది," కోయిల, నడకించు ఆంధ్రగాయకుడవీవు
 "పొడిచిన, గొట్టిన," బడుట నటించిన, ననభావకవితాంధ్ర నటుడవీవు

గీ. ప్రకృతి సౌందర్యశోభాన్వభావపటిమ, కొల్లగా బోధజేసినగురుడ వీవు
 భాగవతమానసాంతర్విరాగదృష్టి, తన్మయత్వంబు గన్న వేదాంతి వీవు.

శా. దారిద్ర్యంబుధి నీదినాడవు స్వతంత్రప్రాజ్ఞభోవీధి నెం
 తో రాజల్లితి రాజురీతి గుణవిద్యుచ్ఛక్తిలేశప్రభా
 రారాజు హరిబంట్లు జేసితి యశోభ్రాజిష్ఠు శ్రీనాథు "ఖం
 గారు" పొందగజేసి తాత్మబలదివ్యజ్ఞానినాదంబునన్.

గీ. షసిడిరేకుల తళుకుల ప్రతిఫలించు, బాలభానుని కరముల ప్రజ్వలించు
 పుట్టతేనియసోనలపొరలుచుండు, పట్టుపీతాంబరంబుల పరుగులిడును,
 నీదుచూపులు తలపులు నీపలుకులు, నీదువలపులు ఆంధ్రావనీకవీంద్ర!

గీ. శారదావల్లకీస్వరశాంతిగీతి, నాలకించి మహాజ్ఞాన మందినావు
 జ్ఞానకాంతి ప్రసారవిస్తారమునను, చీల్చితివి శారదను ముంచు చీకటులను.

నీ. మేఘోదయంబున మినమిన పురివిచ్చి, నృత్యం బానరౌచి నెమ్మివోలె
 పౌర్ణిమచంద్రికల్ ప్రసరించగనె నింగి, కరుగ పైకెగురు సాగరమువోలె
 సూర్యోదయంబైన సాగసుగా రేకుల, సడలించుకొను జలజంబువోలె
 చిరకాలవిరహసంక్లేషణసుఖముచే, పొంగిపోయెడి లలితాంగివోలె
 భవదమృతనామకీర్తనోత్సవమునందు, పరవశత్వంబునొంది, భావములు డింది
 మించి యాత్మార్పణంబు గావించుకొందు, పుట్టుకవిరాజ! బమ్మెర పోతరాజ!

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక
ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ, బెల్గాము

ఆరోగ్యకార్యకర్తలు Sanitary Workers

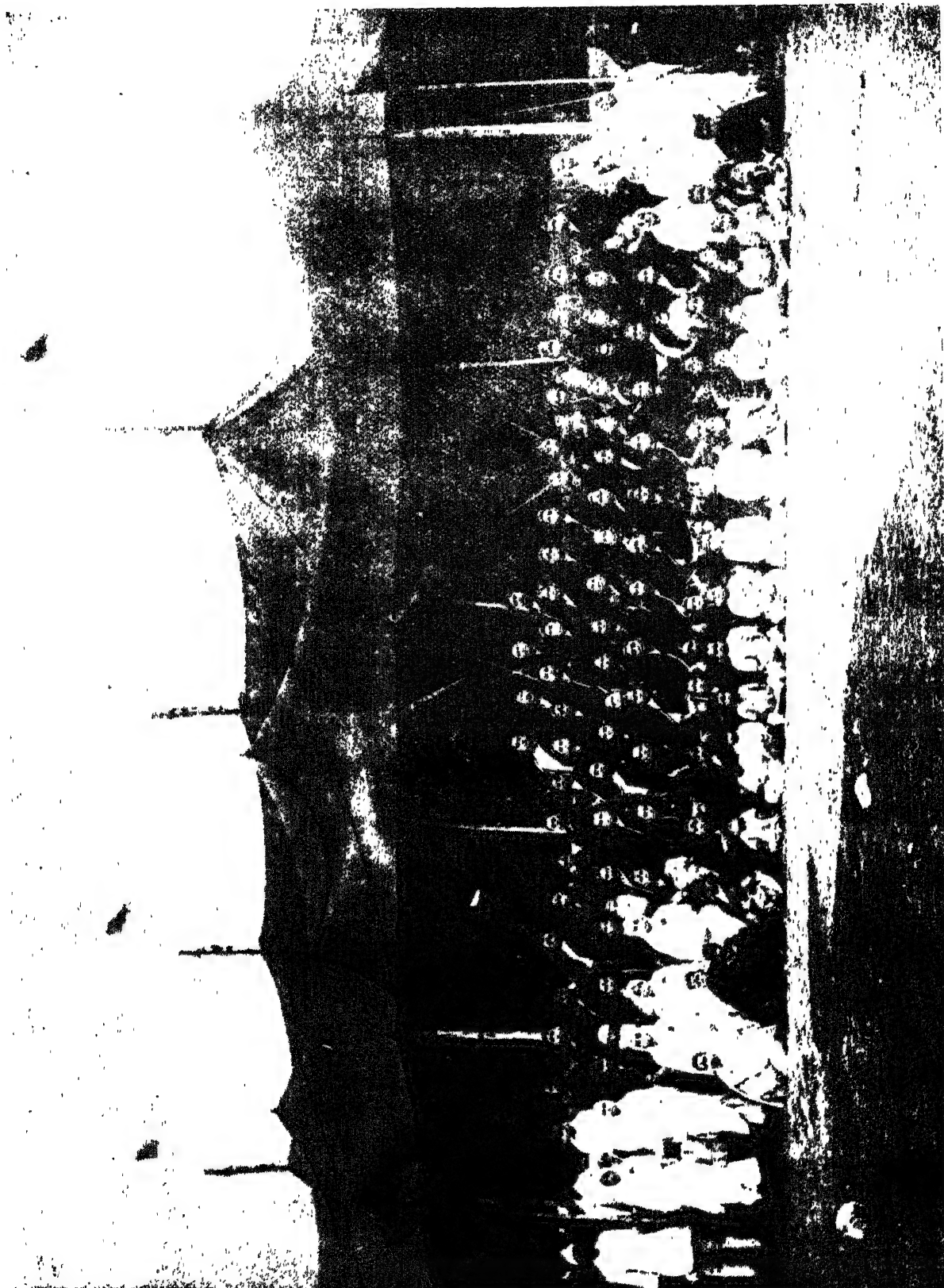
ఆహ్వానసంఘము - సభను జయప్రదముగా జరిపినవారు Reception committee & other workers who made the Congress a success

The 39th Indian National Congress, Belgaum

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ, బెల్గాము

వ్యూహం నేవాయువతీ బృందము

The Lady Volunteers

The 39th Indian National Congress, Belgaum

అ స హా యో ద్యమ చ రి త్ర

పే రి చి న వ ర హా లు గా డ

శ్రీయుద్యమము మహాత్మాగాంధీగారిచే 1920సం॥ న ప్రతిపాదించబడెను. దీనికి ఖిలాత్తుఅన్యాయము, పంజాబుదురంతములు, సంస్కరణములయొక్క అసంపూర్ణతయు పోషణకారణములుగ చెప్పబడెను. సత్వరస్వరాజ్యసిద్ధికి యీ దౌర్జన్యరహితసహాయనిరాకరణ మొక్కటే ప్రధానసాధనమని తీర్మానింపబడెను. ఈ తీర్మానము, మొదట 1920 సం॥ సెప్టెంబరు నాల్గవ తేదీని కలకత్తాలో, శ్రీయుత లాలాలజపతిరాయ్గారి అధ్యక్షతనుగూడిన ప్రత్యేకదేశీయమహాసభలో ఆమోదింపబడెను. అనేక ప్రతికూలఘరిసితులలో, నాగపురము మహాసభలో బలపరుపబడెను

ఈ ఉద్యమము అహింస, త్యాగము, సత్యము అను మూడింటిపై నాధారపడియున్నది. శాసనసభలను కోర్టులను బహిష్కరించుట, న్యాయవాదులు వృత్తిని వినర్జించుట, విద్యార్థులు ప్రభుత్వ, లేక ప్రభుత్వసంబంధ పాఠశాలలనువదలుట, బిరుదులనునిరాకరించుట, ప్రభుత్వ పుదర్బారులు విందులు మున్నగువాటికి దేశీయులు వెళ్లకుండుట, విదేశవస్త్రములను వినర్జించి, వాటిసానే ఖద్దరును ప్రోత్సహించి ధరించుట మున్నగువి ఉద్యమములయొక్క ప్రధానాంగములు. మహాత్ముడు దౌర్జన్యరాహిత్యము, హిందుమహమ్మదీయ సిక్కు పార్సీసమ్మేళనము, అస్పృశ్యతానివారణము, ఖద్దరుఅభివృద్ధి యను నాల్గింటిని స్వరాజ్యముయొక్క ప్రధాన సోపానములుగా పేర్కొని యున్నాడు. ఇట్టి కార్యక్రమముతోకూడిన యీ ఉద్యమము 1920 డిశంబరు నాగపురమహాసభయందు సర్వజనాంగీకారమయ్యెను.

1921 సం॥ మార్చి 31, ఏప్రిల్ 1 తేదీలందు బెజవాడలో అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసభ కూడి,

జూన్ మాసాంతములోపున కాంగ్రెసు కీడున కంగీకరించి నట్టియు, పావులాచందా చెల్లించునట్టియు సభ్యులను కోటిమందినిచేర్చుటకును, తిలకుస్వరాజ్యనిధికి కోటిరూపాయలు వసూలు చేయుటకును, దేశమంతటను 20 లక్షల రాత్నములను స్థాపించుటకును తీర్మానించినది. గడువుదాటకముందే తీర్మానము రూపముజేందెను. పైతీర్మానముల ననుసరించి 2000 న్యాయవాదులు వృత్తులవదలిరి. అనేక వేలమంది విద్యార్థులు పాఠశాలల విడచిరి. కుష్టుకుష్టులుగా విదేశవస్త్రములు దహించబడెను. మూలబడిన రాటములు పైకివచ్చెను. ముతకగుడ్డలు మల్లులాయెను. కాంగ్రెసున కుపశాఖలుగా రాష్ట్రీయసంఘములు, జిల్లా సంఘములు, గ్రామసంఘములు మున్నగున ననేకములు నిర్మింపబడెను. నియమబద్ధములగు స్వచ్ఛందసేవాదళములు స్థాపింపబడెను. ఇట్లుద్యమము తీవ్రవేగముతో ప్రజ్వలించుచుండెను.

అట్టిసమయమున, వేలకువేలు ప్రచారకులు, నాయకులు, వాలంటీరులు, 144, 108 మున్నగు సెక్షనుల క్రిందను, రాజద్రోహసభాశాసనము మున్నగు శాసనములక్రిందను అరెస్టుకాబడి శిక్షలపాలైరి. ఒకవంక శాసనోల్లంఘనోత్సాహముతోడను, వేరొకవంక శ్రీయువరాజాగమనము, ఆసమయమున హఠతాళములు, అందు నాయకుల నిర్బంధములు, విదేశస్త్ర మద్యవిక్రయశాలల వద్ద గస్తీలలో వాలంటీర్ల నిర్బంధములు మున్నగువాటితోడను ఉద్యమ మున్నతదశయందుండెను. ఆసంవత్సరము అహమదాబాదులో జరుగవలసిన దేశీయమహాసభకు సభ్యుడుగా నెన్నుకొనబడిన, దేశబంధు దాసు గారు సకుటుంబముగా నిర్బంధింపబడి, భార్యాసోదరీ లిరువురుమాత్రము విముక్తులైరి. తండ్రి కుమారులు శిక్షబొందిరి.

ఆవత్సరము హాకీంఅజ్మలుఖాన్ గారి అధ్యక్షతను అహమదాబాదులో సమావేశమైన మహాసభలో, శాసనోల్లంఘనమున కనుజ్ఞ ఈయబడెను. గాంధీగారు, బార్డోలీ తాలూకాను, స్వయముగా శాసనోల్లంఘనమునకు సిద్ధపరచి, నడిపింప బూనుకొని, తన్ను, దేశమంతయు, సమయమునుబట్టి అనుసరింపవలసినదిగా హెచ్చరించెను. ఈమధ్య, కొన్ని రాజీరాయ బారములు జరుపబడెను. 1922 జనవరిలో జరిగిన పార్టీల సభలో, మాలవ్యాజిన్నా గార్ల కోరికపై, గాంధీగారు తన శాసనోల్లంఘన ప్రయత్నములను, జనవరి 31 వరకు నాపుట కంగీకరించిరి. కాని విధిసశముచే రాజీప్రయత్నములు సలిపలేదు. మహాత్ముడు తన బార్డోలీ కార్యక్రమమును గురించి శ్రీ వైస్రాయి గారికి ఫిబ్రవరి 4 న యొక జాబు వ్రాసెను. ఇట్లు సర్వసన్నాహ మొనర్చి తన కార్యమును ప్రారంభింపబోవు సమయమున, దురదృష్టవశమున చోరీ చౌరా దురంతములు సంప్రాప్తించెను.

దక్షిణ ఇండియా యందును, యవరాజాగమన సందర్భమున బొంబాయి యందును తటస్థించిన దౌర్జన్యములకే పరితపించియు యుపవసించియు ఉన్న మహాత్ముడు, యీదురాగతముల కన్నిటికి దానే బాధ్యుడనని మహావేదనను బొందెను. వెంటనే బార్డోలీలో కాంగ్రెసు కార్యసంఘమును గూర్చి శాసనోల్లంఘన ప్రయత్నములనేకాక గస్తీ వ్యక్తి శాసనోల్లంఘనము మున్నగు వాటి నన్నిటిని దేశమందంతటను నిల్పివేయునట్లు తీర్మానించెను. దాన మహాత్ముడు చిన్నలయొక్కయు పెద్దలయొక్కయు ననేక తీవ్రవిమర్శనములకు పాత్రుడాయెను. తుదకు వేటికి చలించని మహాత్ముడు మహామ్మదీయ మిత్రుల సంతృప్తికై కొన్ని యాడంబరవాక్యములతో గూడిన తీర్మానమును ఢిల్లీలో గూడిన అ. భా. కాం. సంఘసభలో సంగీకరించెను. అదియే మహాత్ముని నిర్బంధమునకు కారణమాయెననుసంగతి యందరకు నిటీవల విశదమే. ఆసభలలోనే నిర్మాణకార్యక్రమ మేర్పరుపబడెను. ఇందు పైమెరుగులు, ఉత్సాహములు లేనందున దేశము కొంచెము నిరుత్సాహము జెందెను. దీనిని

దేశ మనుసరించుచో నీపాటి గమ్యస్థానమును సమీపించియుండుము. ఇంతలో మహాత్ముడు నిర్బంధింపబడుటయు ఆరు సం॥ ల విడిచిపెట్టు బొందుటయుఁ దటస్థించెను. ఇది 1922 మార్చి సమాచారము. దీనితో నుద్యమమునకు కొత్తదశ ప్రారంభమాయెను. ప్రచారము తగ్గిపోయెను. కాంగ్రెసు సంఘములు సభ్యులు లేక శిథిలము కాజొచ్చెను. దేశీయులగతి 'కాగిరిలేని గొట్టెలచంద'మాయె. జైలుకుబోవుచు మహాత్ముడు పదే శించిన ఖద్దరుమంత్రమును దేశము మరువజొచ్చెను. నెహ్రూ మున్నగు నాయకులు విడుదలబొంది రంగమున బ్రవేశించిరి. అంత శాసనోల్లంఘనావకాశముల బరిశీలించుటకు యిప్పటి దుస్థితికి కారణమైన శాసనోల్లంఘన సంఘమొకటి లక్నోలో అ. భా. కాం. సంఘముచే నిర్మింపబడెను. ఆసంఘము దేశమంతయు పర్యటనము నల్పి తుదకు వివాదాస్పదమును అప్రస్తుతము నగు శాసనసభా ప్రవేశసమస్యను లేవదీసెను. సంఘసభ్యులగు హాకీంజీ నెహ్రూ పటేలుగార్లు ప్రవేశమును కస్తూరి రంగయ్యంగారు రాజగోపాలాచారి అన్నాగిగార్లు బహిష్కారమును సమర్థింప దొడగిరి. దాసుగారు కూడా విడుదలయై ప్రవేశపక్షమును బలపరచిరి. అదివరకే మధ్య మహారాష్ట్రములలో నంకురించియున్న యీ సమస్యకు మరింతబలము చేకూరెను.

ఆ సంవత్సరము (1922) న దేశీయమహాసభ గయలో దాసుగారి అధ్యక్షతను జరిగెను. అందు పూర్వపక్షసిద్ధాంతములు జరిగి బహిష్కారపక్షమునకు విజయము కలిగెను. ప్రవేశపక్షమునకు జెందిన దాసుగారు తమ అధ్యక్షపీఠమునకు రాజీనామా నొసంగిరి. వారినాయకత్వముక్రింద ప్రవేశపక్షము వారు 'స్వరాజ్యపక్ష'మను పేరుతో నొకపక్షముగా నేర్పడిరి. బహిష్కారపక్షమునకు శ్రీమాన్ సి. రాజగోపాలాచార్యులుగారు నాయకత్వము వహించిరి. ఇక వివాదములు ప్రారంభమాయెను. కాంగ్రెసు కార్యక్రమము స్తంభించిపోయెను.

ఉభయపక్షములమధ్య మధ్యవర్తిపక్ష మొకటి రాజీకై తంటాలుపడుచుండెను. వంగరాష్ట్ర నాయకులగు హాలానా అబ్దుల్ కలాం అజదుగారు కారాగారవిముక్తులు కాగానే రాజీకై తమ యావచ్ఛక్తిని ధారవోయదొడంగిరి. ఇందుకై అ. భా. కాం. సంఘము అలహాబాదు, బొంబాయి, నాగపూర్ము, విశాఖపట్టణములలో గూడి తుదకు 15-9-23 న, రాజకారకులగు అజదుగారి అధ్యక్షతను ఢిల్లీలో అవసరమహాసభ కూడుటకు తీర్మానించిరి. ఇన్నిచిక్కులమధ్యను దేశము అకాలీ, నాగపూర్ పతాక, బోర్షదు మున్నగు సత్యాగ్రహ సంరంభములందు విజయము గాంచుచునే యుండెను.

ఇంతలో లోకవిఖ్యాతులగు ఆలీ సోదరులు మున్నగు నాయకులుకూడ విడుదలయై కార్యరంగమున జేరిరి. ఢిల్లీలో నుభయపక్షములు యేదో యొకవిధముగ సమాధానపడినవి. దానిపై స్వరాజ్యపక్షమువారు గతయెన్నికలందు సామ్రాజ్యశాసనసభలోను వంగరాష్ట్ర సభలోను గొంతమట్టుకును మధ్యరాష్ట్రములో పూర్తిగాను యితరరాష్ట్రములలో స్వల్పముగాను విజయము గాంచిరి. సమాధానము శాశ్వతఫలకారిగాక తిరిగి కాకినాడ దేశీయమహాసభనాటికి వివాదలు తలయెత్తెను. కాని హాలానా మహమ్మదాలీగారి సామర్థ్యవిశేషముచే ఢిల్లీ సమాధానము తుదకు స్థిరపరుపబడెను. కాని మాంద్యస్థితి తొలగదాయెను.

స్వరాజ్యపక్షవిజయములో 'సంస్కరణముల యొక్క నిస్సారము పూర్తిగా వెల్లడియగుట, పేర్కొనదగియున్నది. మధ్యరాష్ట్ర శాసనసభ రద్దుపరుపబడి పరిపాలనా కార్యనిర్వాహకవర్గము (Executive Council) పారి హస్తగతమాయెను. వంగరాష్ట్రమునగూడ ఫలితమదియేయైనను కొద్దిరోజులలో శాసనసభ ప్రస్తుత నిర్బంధముల చర్చించుటకై కూడనున్నదట. ఇతర రాష్ట్రీయసభలందును స్వల్పసంఖ్యాకులగు స్వరాజ్యపక్షము వారు జాతీయవాదులసహాయముతో ప్రాకు

లాడుచున్నారు. కేంద్రశాసనసభలోగూడ జాతీయవాదుల సహాయముతోడనే కొంతవరకు విజయమును బొందుచున్నారు.

1924 సంవత్సరము ప్రవేశించెను. మహాత్ముడు జైలుకు వెళ్లి రెండువత్సరములు కాజొచ్చెను. తీవ్రవ్యాధికి లోనైనను దైవకృపచే భారతీయుల కృతజ్ఞతకు బాతులగు కల్నలు మాడకుగారి చికిత్సచే మహాత్ముడు మృత్యుముఖమునుండి బయల్పడెను. ఆతరుణముననే నిర్బంధవిముక్తి గాంచెను. దేశము స్వాతంత్ర్యము గాంచి తన్ను విడిపించుననుకొనెను. అట్లు జరుగుడుటచే యరవాడ జైలుదాటి యంతకంటె విశాలమగు జైలులోనికి వచ్చినట్లు చింతించెను. జాహూ విశ్రాంతిలో నాయకులందరితోడను సంప్రతించెను. స్వస్థశరీరుడై పరిశీతుల నాలోకించెను. మాంద్యము నాలోకించెను. వెంటనే వాక్పూరుల కార్యశూరుల గావించుటకై అహమదాబాదులో అ. భా. కాం. సంఘమును సమకూర్చి నూలుచందా పంచబహిష్కార పునరుద్ధరణము మున్నగు తీర్మానముల ప్రతిపాదించెను. అందలి చర్చలను, నాయకులయొక్క స్వాగతములను సభ్యులచర్యలను మహాత్ముడాలోకించి తనతీర్మానములు వోట్లచే నెగ్గినను స్వబలములోనే ప్రాతికూల్యము కనబడుటచే మిక్కిలి చింతించి దేశీయులలో తగినవిశ్వాసము కలుగువరకు వివాదము లంతమొందుటకై తన కార్యక్రమములోని ఖద్దరు హిందూ మహమ్మదీయమైత్రీ అస్పృశ్యతానివారణము అను మాడింటిని నిలిపియుంచి మిగతవాటి నాపివేయ సమకట్టెను.

మహాత్ముడు కార్యరంగమునుండి తొలగి నిర్బంధితుడుకాగానే మహాత్మునిచే నిర్మింపబడిన ఐకమత్యసాధములు బిగటబారజొచ్చెను. ఉద్యమమున కాధారభూతములగు అహింసా త్యాగసత్యములకే భంగము కలుగజొచ్చెను. హిందూ మహమ్మదీయు లొకవంకను, మితవాద జాతీయవాదు లొకవంకను, శాసనసభాప్రవేశబహిష్కారవాదు లొకవంకను, స్పృశ్యస్పృశ్యు లొకవంకను తగవులాడుచుండ ఉద్యమము సాగుటెట్లు ?

మహాత్ముడు యెంతవారినిచినను యెంతబోధించినను వివేక సర్వదా పోరాటములే వృత్తిగాగల తుంటరులచే ప్రేరేపించబడిన మహారాష్ట్రుల కోహటు మున్నగుస్థలముల యందలి ఘోర హిందూ (మహమ్మదీయ) పోరాటములకు తీవ్రమగు మనోవేదనను జేంది యిందు శాధితులగు ఆమాయక ప్రజల బాధలకు తానే బాధ్యుడనని అందుకు ప్రాయశ్చిత్తముగా ఢిల్లీలో మహమ్మదాలీగారి యింట నతిధిగానుండి 21 రోజుల ఘోర ఉపవాస దీక్షకు 17-9-24 న బూనుకొనెను.

ఈవార్త జపాను భూకంపముకంటె హెచ్చు వడితో ఆనేతుహిమాచలపర్యంతము నొక్కరోజులో కలవరపెట్టెను. దాని ఫలితముగా ఢిల్లీలో శ్రీయుత పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూగారి అధ్యక్షత క్రింద నానామత సభ 26 సభ్యులగునూ కూడెను. వారమురోజులవరకు జరిగెను. ఆసభకు అన్నిరాజకీయములవారు సమస్త మితముల నాయకులు గురువులు తుదకు హిందూదేశస్థ ఆంగ్లమత ప్రధానగురువులగు మెట్రోపాలిటన్ గారు కూడ ఐకమత్యమును సమకూర్చుటకై విచ్చేసిరి. ఐకమత్యసూత్రముల నిర్మించిరి. జాతీయ పంచాయితీ యేర్పరుపబడెను. అందలి తీర్మానముల స్థలవిస్తర భీతిచే వ్రాయ బూనుకొనలేదు. మహాత్ముని ప్రాశసనము (8-10-24) దేశమంతటినే నైకమత్యదినముగా నెంచబడెను. ఆదినము శ్రీ ఇండియామంత్రిగారి యొక్కయు వైస్రాయిగారి యొక్కయు యితర గవర్నర్లు మతిగురువులు (Bishops) యొక్కయు సానుభూతి నందెను. ఇంతటితో కలహనివారణ గాకపోయినను ఐకమత్యమునకు దృఢమగు పునాదు లేర్పడెననుటకు సందియము లేదు. ఐకమత్యావసరము గుర్తింపబడెను. 'మానవ హృదయమునుంచి పతితుడైన భగవంతుని తిరిగి మానవహృదయపీఠమున నిల్పుటకు' తానుపవసింపవలెనని మహాత్ముడు తెలిపినవాక్యము లమూల్యములు. యథార్థములు.

సురక్షితముగా దేశీయుల భాగ్యవశముచే మహాత్ముడు దీక్షను గడచెను. చిత్తశాంతిని కొంతవరకు

పొందెను. దేశమందలి ప్రధానముగా మాతృసంస్థయగు కాంగ్రెసుచందలి విభేదము బోగొట్టనిది పూర్తిగా చిత్తశాంతి గుదురు పెట్టు? ఈ ఐకమత్యావసరము ఆని బిసెంటగారికికూడ తోచెను. అదియు శుభప్రదమే. ఐకమత్యము కొరకై యామె గాంధీగారి సంక్షిప్త కార్యక్రమమున కంగీకరించెను. ఇతర రాజకీయక్షములలో గూడ కొంతకదలిక బుట్టెను. ముఖ్యముగా కలకత్తాలో స్వరాజ్యక్షమువారికిన్ని గాంధీగారికిన్ని సమాధానము కుదిరి యొకసమిష్టిప్రకటనను చేసిరి. ఇదియే గాంధీదాసు ఒడంబడిక.

అందర నిట్లొకముఖమునకు దెచ్చిన ముఖ్యపరిస్థితుల గమనించవలసి యున్నది. ఇట్టిస్థితికి బెంగాలు నిర్బంధములే ముఖ్యకారణముగా సూచింపబడెను. కలకత్తాలో 1818 రెగ్యులేషను 24 ఆర్డినెన్సుల క్రింద ప్రముఖులగు శాసనసభ్యులు వర్తకులు ప్రాధికారులు మున్నగువారు 76 మంది నిర్బంధింపబడిరి. అందు నంగదేశ స్వరాజ్యక్ష నాయకులు ముగ్గురు కలరు. అత్యంత మితవాదులున్న అత్యంత ప్రభుత్వసన్నిహితులు నగు శ్రీయుత చింతామణి రై. ఆ. శాస్త్రి మున్నగువారు కూడా యీ నిర్బంధవిధానమును సరసించుటయే అందలి యథార్థస్థితిని వెల్లడిచేయుచున్నది. ఎట్లైననేమి యీ పరిస్థితి లన్నిక్షములందును ఐక్యభావమును కలుగచేసినవి. అందుకు మనము కృతజ్ఞము. గాంధీదాసు ఒడంబడికయు దానిఫలితమే.

ఈ ఒడంబడికను స్థిరపరచుటకును అన్ని రాజకీయక్షములను కాంగ్రెసువేదికకు జేర్చుటకు గల యవకాశముల జర్పించుటకును బొంబాయియందు హాలానా మహమ్మదాలీగారి యాహ్వానముపై కాంగ్రెసుసంఘ సభయు నానారాజకీయనాయక మహాసభయు గతనవంబరు 20, 21, 22 తేదీలలో సమావేశమయ్యెను. గాంధీదాసు ఒడంబడిక యంగీకరింపబడెను. నాయక మహాసభకు మితవాద జాతీయవాద హోంరూలులీగు, స్వతంత్ర, జప్తిసు, స్వరాజ్య, కాంగ్రెసు ఖిలాఫతు, మస్లింలీగు మున్నగు సమస్తరాజకీయక్షముల ప్రతి

నిధులు, నాయకులు హాజరైరి. పంగరాష్ట్ర నిర్బంధములు పూర్తిగా ఖండింబడెను. అన్ని షతుముల ప్రతినిధులు గల ఐకమత్యావకాశముల సమకూర్చెడి ఐకమత్యోపసంఘమొకటి నిర్మింపబడెను. ఆసంఘమును మార్చి (1925) నెలాఖరులోపున తనరిపోర్టును ప్రచురించును. దానిపై 25 యేప్రెలు 15 తేదీని తిరిగి నాయకసభజరిగి యేదోయొక నిర్ధారణ చేయును. దేశభావిస్థితి దానిపై నాధారపడి యుండును.

కాంగ్రెసు ఆదర్శము (Creed) విషయమై వివాద సూచన లగడంచున్నది. మితవాద జస్టిసు మున్నగు షతుములవారు ఆదర్శమును (Creed) సామ్రాజ్యాంతర్గత స్వరాజ్యముగా మార్చ నభిలషింతురు. ఇదివరకే స్వరాజ్యమనగా 'సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య' మని ప్రకటింప వలసినదని కాంగ్రెసువారు కొందరు కోరుచున్నారు. వారిసంఖ్య దినదిన ప్రవర్ధమానమగుచున్నది. మహాత్ముడు అన్ని రాజకీయషతుములకు స్థానముగల యాదర్శమును నాగపుర మహాసభలో నిర్ణయించెను. అట్టి యాదర్శమును యిప్పుడు మితవాదుల సంతుష్టికై మార్చ బూనుచో యిప్పటి యుత్సాహమును కార్యదీక్షయు గల్గినట్టి 'సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య' షతుము వేరగుట నిశ్చయము. అప్పు డైకమత్యఫలము సున్న. మహాత్ముడు చెప్పినటుల ప్రస్తుత విశాలాదర్శమే శ్రేష్ఠతమము. ఐకమత్యోపసంఘమునకు నిదియొక ప్రధానసమస్య. తరు

వాత సద్ధాంగీకారము బొందిన ఖగ్గరుసమస్య గలదు. ఈస్థితిలో నెట్టినిర్ధారణ చేయబడునో? ఎట్టి ఐకమత్యము సమకూడునో? దేశ మాతురతను బొందుట సహజము.

ఈవిధముగా అసహాయోద్యమమందలి బహిష్కారములు నిలిపివేయబడినవి. ఉద్యమజనకు డగు మహాత్మునికంటె ప్రయోగోపసంహార సమయముల నెరుంగువారు లేరు. కాంగ్రెసులో బహిష్కారము లాపి వేయబడినను వ్యక్తు లెంతమాత్రము వాటిని విడనాడ నవసరములేదని మహాత్ముడే సెలవిచ్చియుండెను. తగు నవకాశములు లభించగానే ఉద్యమము తిరిగి మహావేగముతో బయలుదేరి విజయముగాంచును. అన్ని తరగతులలోను పల్లెలలోను కాంగ్రెసు రాజకీయములందభిరుచిని జ్ఞానమును గలుగజేసిన దీయుద్యమమే. మల్లుల వెంబడి పరుగుడు యువకుల మల్లించి దేశీయపరిశ్రమల నుద్ధరించిన దీయుద్యమమే. సేవావాంఛను దొలగించి స్వాతంత్ర్యభావమును గలిగించిన దీయుద్యమమే. డాబి కమును రూపుమాపి బీదల కన్నవస్త్రముల నొసంగి నదియు నిదియే. అహింసా తత్త్వమును బోధించినదియు నిదియే. భౌతికదృష్టినుంచి ఆధ్యాత్మిక మార్గమును బోధించినదియు నీయుద్యమమే. దేశావసరములనుబట్టి తాత్కాలికముగ విరమించబడినను ఉద్యమముయొక్క ఆధ్యాత్మికతత్వము నిలిచియే యున్నది. అది మరువ దగినది కాదు.

సంకీర్తనము

సో. సూర్యనారాయణ శర్మగారు

ఎన్నేనివిధంబులఁ బరు లెన్ననిమ్ము చెన్నటులై
నిన్నేనమ్మితి గాంధీ నిరుపమగుణరత్నకంధి॥ ఎ॥
ఆపన్నులఁ బ్రోవగ ని-ర్వాహితులనుం గావగ
తాపసిజనచక్రవర్తి - ధరలో నవతారమెత్తి॥ తె॥
రాగద్వేషములఁ గోసి - భోగము లన్నిటిని బాసి
సాగరగంభీర ! కర్మయోగంబును బోధ నేసి॥ తె॥
విన్నాడను నీనామము - వీనులార నీసామము
కన్నులార నీరూపము-గాంచినఁ బోవదె పాపము॥ ఎ॥

ఎప్పటికిని నీదుమాట - తప్పదనుచు సాటసాటఁ
దిప్ప లనుభవించునాట-దెలియనగును సుకవిబాట॥ ఎ॥
మిత భవజ్జీవితంబు - వినయగుణసు నేవితంబు
సంతస్సంభావితంబు - సంతతసతదైవతంబు॥ ఎ॥
పరమతపోబలసమేత - పరమణిరత్న ఖనివ్రాత (?)
భరతమాతబంధము లెడ-బాయుత నీకరుణచేత॥ ఎ॥
కూరదారుణాహంకృతి - గూల్చుమహాదారాకృతి
కారణజన్ముని గని మతి-సూరన సేడయ్యె సుకృతి॥ ఎ॥

స్వరాజ్య సంపాదనయందు స్త్రీల విధ్యుక్తధర్మము

శ్రీ మ తి పు ల వ ర్తి క మ లా వ తీ దే వి గా రు

స్వరాజ్యమని నేమి ? చాలమందికి స్వరాజ్యమని నేమియో తెలియనే తెలియదు. కొంత మందికి తెలిసినను దానిని తప్పులుగ నిర్వచించెదరు. ఈ రకపు మనుష్యులు చాలమంది కలరు. మనము స్వరాజ్యము ఎందుకొరకు అడుగుచున్నాము ? స్వరాజ్యమును బడయుటకు మనము తగియున్నామా, లేదా? ఏవిధముగ దీనిని బడయవలయును ? ఎవరియొద్దనుండి దీనిని బడయవలయును ? ఏప్రయత్నము చేసి మనము యీ మహాయత్నమును కొనసాగింప వలయును ? ఈ యాహులన్నియు ప్రజలమనస్సుల తట్టుచుండును. మనల నేలుచున్న వారు మనజాతివారు కారు. ఆంగ్లేయగవర్న మెంటు మంచిదా చెడ్డదాయనుమాట అటుంచుడు. ఇప్పుడు మనము యోచించినది స్వరాజ్య పరరాజ్యముల విషయమైయున్నది. పూర్వము హైందవ దేశమున చాలరాజ్యము లుండెడివి. కొన్ని రాజ్యములలో మహమ్మదీయులు మరికొన్నింట రసపుత్రులు యొక కొన్నింట హిందువులు తదితరచోట్ల మహారాష్ట్రులు రాజ్యము నొనరించుచుండిరి. ఇవియన్నియు మంచివా చెడ్డవా అను విషయమై మనము పిమ్మట యోచింతము. ఈ రాజ్యములన్నియు అస్తమించిన పిమ్మట బ్రిటిషు ప్రభుత్వము నెలకొల్పబడినది.

ఆరాజ్యము లెట్లు అస్తమించినవో చరిత్రకారులు మనకు తెలుపనే తెలిపియున్నారు. ఇప్పటి పరిపాలనక్రమమును విచారితము. ఆంగ్ల దేశపు కాలేజిలయందు చదువుకొన్న కొందరు యువకులు హిందూ దేశమునకు బంపబడుచున్నారు. వారివల్లనే రాజ్యక్రమము నడపబడుచున్నది. చక్రవర్తిత్వము అనునది ఒకపదము. చక్రవర్తియనువాడు వ్యక్తి. ఈ పరిపాలన మంతయు సాగించుచున్నది చక్రవర్తికాదు. ఏదేశమైనను సరియే యేదోఒక విధమైన రాజ్యాంగమును

రాజును లేక కొనసాగుట దుర్లభము. ఏదేశమున రాజుండడో యేదేశమున ప్రతినిధిసభవారు నిష్కల్మష హృదయములతో రాజ్యాంగమును నడపరో అట్టిదేశమున బుద్ధిమంతు డుండరాదని మహాభారతము నుడువుచున్నది. అట్టిస్థలముల ప్రజల ఆస్తికి భద్రములేదు. ఏసమయమున స్త్రీలమానము లంహరింపబడునో తెలియరాదు. రాజులేని రాజ్యమునందు దోపిడులు బందిపోటులు విస్తారము జరుగుచుండును. అందుచేత యేదో యొక విధమైన గవర్న మెంటు ఉండియే తీరవలయును. కృతయుగములో రాజే ఉండెడివాడు కాదు. అప్పటి ప్రజలు ధర్మబుద్ధి కలవారై రాజులేకుండగనే యొకరికొకరు పరోపకార చింతతో నుండెడివారు. కాని చరిత్రయుద్భవించినది మొదలు రాజుగాని రాజ్యాంగముగాని లేకుండ జరిగిన దేశములేదు. కనుక ఏదోఒకవిధమైన ప్రభుత్వముండియే తీరవలయును. పూర్తిగా ప్రజలు అందరును కలిసి ప్రభుత్వముగుట దుర్లభము. అందువల్లనే రెండువిధములగు రాజ్యాంగములు కలిసి యొక ప్రభుత్వ మగుచున్నది. ఒకటి సలహా చెప్ప ప్రజాప్రతినిధిసభ. రెండవది దాని సమలులో నుంచు రాజ్యప్రభుత్వము. ఈ రెండు రాజ్యాంగములు కలిసియే ఒకదేశమును పరిపాలించుచున్నవి. ఆంగ్లేయులు హిందూదేశమునుండి వెడిలిపో నక్కరలేదు. ఆంగ్ల దేశస్థుల క్రిందనే ఆంగ్ల జాతిక్రిందనే మనము మన హక్కులను సంపాదించుకొనవలయును. ఆంగ్ల దేశస్థుల క్రింద మనహక్కులను బడయుట రాజద్రోహము కానేరదు. హిందూదేశ రాజ్యాంగ విషయముల నాలోచించవలసినవా రెవరు? మన దేశము నెటుల పరిపాలించవలయునో మనము తెలుపగలుగుదుము. ఇంగ్లండుదేశమున చక్రవర్తియున్నాడు. రాజ్యాంగవిషయములలో నెట్టితప్పును జేయరాదని యొక నియమము కలదు. చక్రవర్తి యెప్పుడు

డును తప్పను జేయనేచాలడు. ఎందుకనిన అతనికున్న అధికారము నామమాత్రము. అతనికున్న అధికార మంతయు ప్రధానమంత్రి యెట్లు చెప్పిన అట్లు చేయవలసి నదే. అచ్చటి రాజ్యాంగమును నడుపువారు వేరు; రాజు నేరు. రాజు యెల్లప్పుడును ఒకడే. మంత్రులు ప్రతి అయిదేండ్లకు ఒకరు మారుచుదురు. ఈ మంత్రుల యొక్క పరిపాలనను యెవరైన విమర్శించినచో అది రాజద్రోహమగునా? ఇంగ్లండులోనిది ప్రతినిత్యము జరుగు చునే యుండును. ఎప్పుడు ప్రజలకు మంత్రులకు సంఘర్షణ వచ్చునో అప్పుడెల్ల మంత్రులు రాజీనామా యిచ్చుచునే యుందురు. అంతమాత్రమున రాజున కేమి నష్టము? మన స్వరాజ్యయత్నముకూడ నట్టిదే. మన హిందూదేశమును ఎవరు పరిపాలించు చున్నారు? చక్రవర్తి వచ్చి పరిపాలించుచున్నాడా? ఒక వేళ ఆతడు వచ్చినయెడల దేవతామూర్తి నూరేగించి నట్లు ఊరేగించి ప్రజలు భక్తిని కనబరచవలసినదే. అది మనవిధి. అయితే ప్రభుత్వ మెవ్వరివల్ల నడపబడు చున్నది? ప్రభుత్వ సేవకులవల్ల నడపబడుచున్నది. మన హిందూదేశ ప్రభుత్వమును కొనసాగించు చున్న ముఖ్య సేవకుని పేరు స్టేటు సెక్రటరీ. అతనికింద వైస్రాయి, గవర్నరు, కలెక్టరు, పటేలు, పోలీసు మొదలగు ఉద్యోగస్థులవల్ల ప్రభుత్వము నడపబడుచున్నది, 'నేడీ కలెక్టరు మాకక్కరలేదు. మరియొక కలెక్టరు కావలసియున్నది.' అని కోరిన అది రాజద్రోహ మగునా? 'ఈ గవర్నరు అక్కరలేదు; మరియొకగవర్నరు కావలయు' ననిన రాజద్రోహ మగునా? ఎవరును దీనిని రాజద్రోహమని యుండలేదు. స్టేటుసెక్రటరీ యెవరిసేవకుడో మనము కూడా ఆచక్రవర్తి ప్రజలమై యున్నాము. 'ఈ స్టేటు సెక్రటరీ మన కక్కరలేదు. యీ వైస్రాయి మన కక్కర లేదని తీర్మానములు తయారుచేసినచో అది రాజద్రోహ మగునా? కాజాలదు; కాదు. అటులనే మనమిప్పుడు కోశాధికారమున ఉన్నవారిని తప్పించి ప్రజలచే నెన్ను కొనబడిన ప్రతినిధులకు కోశాధికార మిమ్మని యడుగు చున్నాము. ఇదియే స్వరాజ్యము. అని తిలకుమహారాజు సహమృదాబాదు నగరమున నుపన్యసించుచు నుడివెను.

అట్టి స్వరాజ్యమును బడయుటకు గాంధీ మహాత్ముడు సహాయనిరాకరణమును ప్రారంభించెను. దేశమున ననేకమంది తమకు తోచినరీతిని సాయపడుచున్నారు. ఇట్టిసిత్తియందు భారతస్త్రీల కర్తవ్య మేమి అని మనము యోచింపవలయున్నది.

సహాయ నిరాకరణ తత్త్వమును పూర్తిగ బోధ పరచుకొన్నవారు ఆంగ్లేయులను ద్వేషింపజాలరు. సహాయ నిరాకరణతత్త్వమున ద్వేషమునకు స్థానమే లేదు. ప్రేమచేతనే పాలకుల మనసు త్రిష్వకొన బ్రయత్నింపవలయును. అహింస దీనికి ముఖ్యప్రాణము. అహింస పిమ్మట ఖద్దరు దానిస్థాన మాక్రమించుచున్నది. ప్రతి యేటను ప్రవాహమువలె దేశమునుండి పోవుచున్న అపారధనము ఖద్దరువలన నాపబడును. కావున ప్రస్తుత పరిస్థితులలో ప్రతిస్త్రీయును రాట్నచక్రమును చేపట్ట వలయును. శ్రద్ధతో నూలు వడకవలయును. ఏనాడింటింటను రాట్నలక్ష్మి వెలయునో, ఏనాడు హైందవ నారీమణులు ఖద్దరు తప్ప నొండు ధరింపరో నాడు దేశము సుభిక్షమగును. దేశము స్వరాజ్యమును పొందగలుగును. పురుషుల కన్న స్త్రీల కెక్కుడుకాలము తీరుబడి యుండును. ఆ తీరుబడినమయముల నెల్ల రాట్నమునకై వినియోగించినచో భారతమాతకు దారిద్ర్యము బాపిన వారగుదురు.

పురుషుడు ధనసంపాదనానక్తుడగుటచే అతనికి సాధారణముగా తీరుకయే యుండదు. స్త్రీకన్ననో యట్లు కాదు. దినమున కధమము మూడుగంటలైన స్త్రీకి వ్యవధి యుండితీరును. అట్టిసమయమున నూలువడకినయెడల నెంత బాగుండును? ప్రతియింటను అటులనే చేయుచో మహాత్మునిమన మెంత ఆనందమయమగును! మహాత్ముడు ఇరువదియొక్కదినములు ఉపవసించి మృత్యుముఖమున బడనున్నచో సయితము రాట్నమును వడకుట మాన లేదు. మనము వడకినబట్ట మనము గట్టుకొన్నచో మన కెంత హాయిగనుండును! అదియునుగాక ఇంట వడకిన నూలుతో నేయబడిన బట్ట చాలకాలము మనును, చాలమంది పిల్లలు గలవారు తమకు వడకుటకు తీరుబడి

లేనియెడల తుదకు ఖద్దరుబట్టనైన కట్టినయెడల ఎందరో బీదవాండ్రకు అన్నము కల్పించిన వారగుదురు. పాశ్చాత్య వాసనలు, పాశ్చాత్యమోహము మనకు కండ కండ కును బట్టుటచే మనవారు ఫ్యాక్టరీలను స్థాపించుచున్నారు. పాటకజనము వానియందు పనిచేయవలసియున్నది. వానియందు స్త్రీపురుషులు పనిచేయుచుందురు. ఫ్యాక్టరీల కేగు స్త్రీలు అనేకకారణములవలన తమ మానమును గోల్పోవవలసి వచ్చుచున్నది. రాత్నమన్ననో యిటు

గూర్చుండు ఘోషాస్త్రీలకు సయితము అన్న మిడజాలి యున్నది. కదురు కవ్వము దిరుగుచున్న కాటక ముండదు. సుప్రసిద్ధ రసాయనిక శాస్త్రజ్ఞులతోధకుడగు ప్రభుల చంద్రుడు కాటకస్థలములయందు దీరాట్నమును ప్రవేశపెట్టి పెక్కుమంది దీనవనితల కన్నమును గల్పించినాడు. రాత్నము దారిద్ర్య మహాభూతము పాలిటి విష్ణుచక్రము. ఇట్టి సమయమున సత్తిహైందవ వనిత యును రాత్నమును చేపట్టి తనవిధి నెరవేర్చుగాత.

చంద్రప్రశంస

వెలగపూడి దాసయ్య చౌదరిగారు

(గీత మా లిక)

చందమామ! తారావళి సార్వభౌమ!

యమలగుణధామ! ధవళధామాభిరామ!

వెల్లడనముగ జగమెల్ల వెలుగఁజేసి
చలువలను గ్రుమ్మరించెడి జాణవీవు
పేదవాఁడు ధనాధ్యుడ నేద ముడిగి
సమత వెన్నెలఁ బటపెడి జాణవీవు
కష్టసుఖముల భేదంబుఁ గనుట మాని
సస్యములఁ బెంపఁజూచెడి జాణవీవు
దివ్వెయే లేక చీకటి దేవులాడు
దీనజనములపాలిటి దివ్వె వీవు
దుఃఖసాగరమునఁబడి తూలిపోవు
నరుల నానందమునఁదేల్పు నావవీవు
రేల దొంగలుసొచ్చి హరింపకుండఁ
బరుల ద్రవ్యంబుఁ గాపాడు బంటవీవు
నిన్నుఁ గనువారలకునెల్ల నెమ్మితోడ

ఘనతరానంద మొనఁగూర్చు ఘనుడవీవు
కీర్తికామ! కృపాధామ! కినిసి నిన్ను
నీకు నీవె ప్రకాశింప నేర వనుచు
నెలనెలకు వృద్ధియును క్షయం బెలయుదనుచు
రేలఁ దస్కరుఁబోలి చరింతువనుచుఁ
జోరు లనిశంబు దూషించుచుండు రనుచుఁ
బద్ధములచేత నిరసింపఁబడు దటంచుఁ
దివిరి విరహులఁబట్టి వేధింతు వనుచు
నెందతో యన్నివిధముల నెంచుచుండు
వారిపల్కులు సర్వంబు వాస్తవములె
యగును; గాని నే నారీతి ననఁగఁబోను
జగతి స్వాభావికంబుగా జనులయందు
దోషచయ మెట్టివారికి దోచుచుండు
నెట్టిదోషంబు లేనివాఁ డీశుఁడొక్కఁడె
కానదానికి నేమాయెఁగాని చంద్ర!
యెన్నఁగావచ్చు విధుండని నిన్ను జగతి,—

అసహాయోద్యమము - పూర్వోత్తర భాగములు

భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు

స్వరాజ్యము జీవితమునందును, అదేవిధమున మనజాతీయజీవితమునందును, ఒకశతకము ముగియవచ్చుచున్నది. ముగిసినదనియేహడ చెప్పనవచ్చును. గతనాలుగుసంవత్సరములయందును దేశమునందెల్ల గలిగినప్రబోధమేమి, నెలకొల్పబడిన ఉత్సాహమేమి, మనచరిత్రయందు నిస్సందేహముగ నొకశతకముగ నెంచబడదగును. నాలుగుసంవత్సరములక్రిందిట అప్పటికి ప్రపంచమునందంతయు అపూర్వమైన సాంఘిక, రాజకీయ పునర్నిర్మాణకార్యక్రమమును మన ముపక్రమించితిమి. మనకు అట్టికార్యక్రమనిర్వహణముమూలమున జయముపొందటనే చేహతగలదనుభవ్యాసము మనము గలిగియున్నట్లు ఇప్పుడు నొక్కిచెప్పనూలేము, చెప్పకపోనూలేము. ఏయుద్యమమైనను లక్ష్యములేక పనిచేయుదగదా! దానికి పరమావధి యుండవలెను. అట్టిపరమావధిని చేరుటయే జయమనిపించుకొనును. కాని అఖండమైనపామ్రాజ్యమును ఒక్కసంవత్సరములో తలక్రిందులుచేయగలమని ఏయుద్యమకారకులును చెప్పజాలరు. అందుచే కొంతజయము మనము పొందవలెనను ఆత మనకుండియున్నను, పరిపూర్ణజయము మనకు లభింపలేదని విచారపడవలదు. మన ముద్దేశించిన ఈజయమును ఇందుకైన మనము పొందితిమా? నైతికప్రపంచమునందు కానిమ్ము, భౌతికప్రపంచమునకానిమ్ము—అన్నియుష్టములందును, సేనానిఒక్కడే ధ్వజమును ఎత్తుటకుగాని దింపుటకుగాని సమర్థుడు. అయినను ఒక్కసారి యుద్ధము విరమింపబడినప్పటికి, పూర్వచరిత్రనంతను నొక్కసారి దృష్టిలో నుంచుకొని, అందలిలోటు పాటులను పరిగణించుకొనుటకు ప్రతిభటునకును అధికారము గలదు.

మొదటిలోపములు

ఈ చరిత్రయొక్క వివిధాధ్యాయములను పరిశీలించగ ప్రతిదేశయందును కొన్నితప్పుటడుగులు పడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వీనిని గ్రహింపవలెననిన ప్రారంభమునకు బోవలెను. అసహాయోద్యమము ఉపక్రమింపబడినపుడు ఉద్యమస్థాపకుని మనస్సునందు కొన్ని ప్రత్యేకపుణ్యదేశము లుండియుండెను. ప్రజలు వీనిని గ్రహించి వానినిద్దికొఱకుఁ పనిచేయవలెనని ఆయన తాత్పర్యము. 1920 వ సం. ఏప్రిల్ తొమ్మిదవ తేదీని, గాంధీమహాత్ముడు ఈ నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు మనము సహాయముచేయవలదని నిర్ధారణ చేసినపుడు, పంజాబు హత్యలకు పరిహారము నొందవలెననియు ఖిలాఫతుద్దోహము సరిపుచ్చబడవలెననియు మాత్రమే, ఆయన ఉద్దేశించి యుండెను. కలకత్తాలో గావించబడిన ప్రత్యేకపు తీర్మానమునందు మొట్టమొదటనీవీషయము నూచింపబడియున్నది. కాని నూర్గొలది పోయినప్రాణములను పునరుద్ధారణ చేయజాలనట్టియు, వేలకొలది వైకల్యమునొందిన అంగములను బాగుచేయ

జాలనట్టియు ఇట్టి పరమావధి ప్రజలకు నచ్చలేదు. గాంధీగారి బావుటాక్రింద చేరవలెనని అనేకులు సంకల్పించినను దొరతనమువారి తుమాపఃమాట్రమే ఇంత యుద్యమమునకు ఫలముగ గోరుట వారికి సంతృప్తిని గలిగింపకపోయెను. ఇంక ఖిలాఫతువిషయమై ఎక్కడనో ఖుస్తుంతునియా (కాంస్టాంటి నోపిల్) లో మనము జయముపొందవలెనట జనులకు అర్థముగాలేదు. అందుచే స్వరాజ్యస్థాపనమే లక్ష్యముగ నుండవలెనని జనులు గోరగ గాంధీమహాత్ముడు, అయిష్టముగ నందుల కంగీకరించి నాగపురమునందు తీర్మానమును విపులముచేసెను; కాని లక్ష్యసిద్ధికై వనియోగింప వలసిన సాధనములను ఎక్కువ ఖచితము గావించెను. కలకత్తాయందు విదేశేష్ట్ర విసర్జనము మాత్రమే నిరూపింపబడియుండ నాగపురమునందు ఖద్దరులొనికి కాంగ్రెసు యొక్క దృష్టి మరలింపబడి కాంగ్రెసుకార్యక్రమముచుట్టును దౌర్జన్యరాహిత్యమునుగిరి గీయఁజెను. ఇట్లు 1920 వ సంవత్సరము డిశంబరులో నాగపురమునందు స్వరాజ్యసిద్ధికొఱకే, అసహాయోద్యమము నవలంబింపవలె ననెడుదాసు ప్రభృతులకు లాంగిపోయినట్లు కనుపించుచు ఖద్దరు దౌర్జన్యరాహిత్యము లను రెండు నిర్బంధములను దేశీయమహాసభచే నంగీకరింపజేసి ఒకచేతితో కల్లమును సల్లించినట్లు కనుపించుచు రెండవచేతితో కల్లమును విగించెను.

రెండవ అధ్యాయము

అంతట రెండవఅధ్యాయము 1921-జూలైలో ఆరంభించి అప్పటికే ఖద్దరు జనులదృష్టిసేకాక మనంబులను గూడ ఆకర్షింపసాగెను. ఇరువదిలక్షలరాటములు నూటపదిహేనులక్షల రూపాయలు, అరువదిలక్షల సభ్యులు-స్వరాజ్యస్థాపన కింతకన్న నేమికావలెను? ఇంతియకాక అసహాయోద్యమము కేవలము దొరతనమువారిపై దాడి వెడలుటమాత్రముకాక సంఘమును పునర్నిర్మాణము గావించుకొనుట యనుతత్వము జనుల కలవడి, అస్పృశ్యతానివారణయనియు మద్యపాననిషేధమనియు జనులు వివిగములగు సదుద్యమములను సాగించుచుండిరి. జూలైమాసమునకు సక్రమముగ నాచరణలోనికి రావలసిన విషయము రాటములయనంతరము మగ్గుమైయుండ, దీనినిగూర్చి విశేషము శ్రద్ధజరిగియుండక, అప్పటికప్పుడే శాసనోల్లంఘన మనుశబ్దము కాంగ్రెసుమాంటపములందెల్ల ప్రతిధ్వనించుచుండెను. శాసనోల్లంఘన ఘోష మొట్టమొదట 1921వ సం. మార్చిమాసమునందే బెజవాడలో జరిగినసభలో వినబడి, పిమ్మట సంయుక్తరాష్ట్రములోని హర్దాయిజిల్లాయొక్కయొ ఆంధ్రదేశములోని గుంటూరుమండలముయొక్కయొ ప్రోత్సాహముచే, ఆసంవత్సరము జూలైమాసములో బొంబాయినగరమునందు తీవ్రమగుచర్చనీయాంశ

మగును, కట్టకడపటకు కాంగ్రెసువారిచే నెన్నడును, తీర్మానరూపకముగ సంకల్పింపబడని, మద్యపానపుటంగళ్లవద్ద గ స్త్రీవేయుట మున్నగు రూపముల దాల్చినఉత్సాహమునైన ఆమోదింపవలసిన యావశ్యకతను గల్పించి, భారతప్రపంచమునంతను సంక్షోభపరుప దొడంగెను. అంతట ప్రజలయభినివేశముచేతను సభీష్టముచేతను నింకను నిలుపుదలచేయబడుచున్న శాసనోల్లంఘనము 1921-వ సంవత్సరాసమునందు దొరతనమునారిచర్యలచే అనివార్యమయ్యెను. యువరాజుగారు మనదేశమునకురావలదని మనమెన్నిసార్లు ఎన్నివిధముల ప్రతిఘటించినను, అధికారవర్తనమువారు గమనింపక, ఆయన తమపరిపాలనకు చేయూతనిచ్చునట్లు, ఆయననిచ్చుటకు రప్పించి, కాంగ్రెసును సందిగ్ధావస్థలోనికి దెచ్చిరి. ప్రజలు ఆయనకు స్వాగతములియ్యవలెనా, లేక యుపేక్ష చేయవలెనా? వారిరాకకు సందర్శించిన కార్యములనెల్ల బహిష్కరించుటతప్ప కాంగ్రెసువారికి గత్యంతరములేక బొంబాయి కలకత్తా మద్రాసు నగరములయందెల్ల పరిపూర్ణబహిష్కారము అవలంబింపబడెను. అదివరకే దౌర్జన్యరాహిత్యతత్వము ఏకారణముచేతనైననెమి, మాలిగాక, మాటియాలి, ఆలిగో, మున్నగుకొన్ని ప్రదేశములందు భంగపడి బొంబాయిలో యువరాజుగారిరాకసందర్భమున అనగా 1921వ సం. నవంబరు 17వ తేదీని జరిగిన హత్యలవలనను అల్లరులవలనను, గాంధీమహాత్ముడు నాలుగుదినముల ఉపవాసముచేయవలసిన యావశ్యకమును గల్పించెను. అంతకు 12రోజుల పూర్వమే డిల్లీనగరమునందు జరిగిన అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసభ యందు శాసనోల్లంఘనము నిశ్చయింపబడి - అందుకుగాను ఎట్టినిర్ణయము లుండవలెనో ఖచితముగ వివరింపబడియుండెను. వ్యక్తుల్లంఘనముచేయు ప్రతిమనుష్యుడును నూలు వడుకగలిగియుండవలెననియు దౌర్జన్యరాహిత్యనియమము వాచా కర్మణా ఆచరింపవలెననియు సమిష్టిశాసనోల్లంఘనమునకు నూటికిఅరువదికి తక్కువకాకుండ ఆప్రాంతమునందుత్పత్తియైన ఖద్దరును కట్టవలెననియు ఆప్రాంతమున మద్యపానమును అస్పృశ్యతయు తీసివేయబడి జాతీయవిద్య న్యాపకమునందుండవలెననియు డిల్లీ తీర్మానము నిరూపించి యుండ ప్రజలయొక్క ఉత్సాహ మెంతవరకును అధికారతిరస్కారమునకై యత్నించుచుండెను. కాని నిర్మాకార్యక్రమమునందు కార్యరూపము దాన్చి యుండలేదు. అసహాయోద్యమమునందు సవినయశాసనతిరస్కారము ఉన్నదా లేదాయను విషయము చర్చనీయాంశమై యుండుట యేకాక చర్చనీయాంశమని బొంబాయి, బెజవాడ సభలయందుపూడ అంగీకరింపబడియుండ కాంగ్రెసువారి ప్రత్యేకపు అనుమతిలేకయే సమిష్టిశాసనోల్లంఘనమునకు మూర్తిభావమైన పన్నులనిరాకరణము 1922 వ సంవత్సరారంభమున అవలంబింపబడి దేశమునంతను ల్లడిల్ల జేసినది.

నాగపూరు తీర్మానమునందు “గవర్న మెంటుతో స్వచ్ఛంద సాంగత్యము” మొదలు “పన్నులనిరాకరణము”వరకు అసహాయతత్వమును నవలంబింపవలెనని నిర్ణయింపబడినమాట నిజమే. కాని యీ చివరను ఆ చివరను చెప్పినవిధమున మద్య అనేకతరగతులను, దళిలును, సోహనము

లను దాటవలసియుండెను. ఇట్లు గవర్న మెంటు ఉద్యోగస్థుల అభిమానము సంపాదించి పోలీసువారిని సిపాయీలను గవర్న మెంటునేవ చేయకుండ నిరుత్సాహపరచుచు చివరకు పన్నులనిచ్చుట మానివేసి దొరతనము వారిని వశీకరణ చేసుకొనవలెనని అసహాయోద్యమపుతీర్మానముయొక్క భావము. ఇందు ననుసరించి “పోలీసువారికి సిపాయీలకు, ప్రజలకును వినదినాభివృద్ధిచెందుచున్న మైత్రిని గమనించుచు వారలు తమపైఉద్యోగుల ఉత్తరవుల ననుసరించుటకొరకు తమదేశమును ధర్మమును వెనుకకు దొక్కుటకు తిరస్కరింతురుగాక” యనిమాత్రమే నాగపూరుతీర్మానము నందు నూచింపబడెను. ఒక్క-కరాచీపట్నమునందు జరిగిన ఖిలాఫత్ మహాసభయందుమాత్రము ఆలీసోదరులు ఈతీర్మానముయొక్క అంతరార్థమును గ్రహించి సిపాయీలు, గవర్న మెంటుకు పనిచేయరాదని ఉత్సాహపరచుచు తీర్మానము గావించిరి. వీరు 1921 వ సంవత్సరం సెప్టెంబరున పట్టుబడినవిదాట అక్టోబరుమాసములో దేశమునం దంతటను 20,30 వేల వేదికలపైనుండి ఈఘోషయే ప్రతిస్పందించుచుండెను. ఇట్లు వ్యక్తిశాసనోల్లంఘనము అనివార్యమై 1921 వ సంవత్సరం నవంబరునందు గాంధీమహాత్ముడు తనయొక్క అభినివేశముచేతను, నూతన మార్గమును, ఉపక్రమించుటకు బదులు ఉపక్రమింపబడిన నూతనమార్గమునకు సత్యము, దౌర్జన్యరాహిత్యము, అను సరిహద్దులు ఏర్పాటు చేయవలసినవనివాడయ్యెను. ఇట్లు నాగపూరుతీర్మానమునందు నిరూపింపబడిన దౌర్జన్యరాహిత్యము “వాచా కర్మణా” అని మాత్రమే నిర్వచింపబడియుండ డిల్లీయందు “ఉద్దేశిత్యా”, మాదా యని నిర్బంధింపబడియుండెను. మరియు డిల్లీయందు శాసనోల్లంఘకుడు స్వయముగా వడకడము నేర్చుకొన్నవాడై యుండవలెననియు, నిరంతరము వడుకునూలుబట్టనే గురించుకు పూనుకొనియుండవలెననియు, తనయొక్క ప్రవర్తనయందు అస్పృశ్యతను భారతజాతీయతకు కళంకమని భావించువాడుగా నుండవలెననియు కట్టాస్త్రీములు చేయబడినవి.

తరువాత అధ్యాయము భావగర్భితమై యున్నను కొద్దికాలమును మాత్రమే, ఆసరించుకొనియున్నది. అమామృతాగారు కాంగ్రెసుకు ముందు ఒకపక్షముచినురులును, కాంగ్రెసుజరిగిన పరమరోజులును, ఈ ఇరుప్రపంచములో లాగా గారిప్రకాశములైన సర్వలు జరిగి యుండినమాట పానమంబి తెగులగుడుము. రీడింగప్రభువుకును, గాంధీ గారికిని జరిగినసంభాషణాచారములలో “గాంధీసారబడి పాడుచేసె” నని బాగుగారు చెప్పినట్లుగామునందు చెప్పినమాట దేశమునంపను కలవర పరచెను. ఒకవేళ గాంధీగారు రీడింగగారిషరతుల నంగీకరించి 20-వ డిశంబరు 1921 సంవత్సరపు ఏర్పాట్లప్రకారము రాండుఝేడిలు కాస్సులెన్నకు ఒప్పుకొనుచు, ఫత్వాఖైదీలయొక్క విడుదలను, కల్లుఅంగళ్ల వద్ద గ స్త్రీలకు అనుమతిని కోరనియెడల రాండుఝేడిలుకాస్సులెన్న జరిగి యుండెడినే. సహాయస్థూర్తిపరుడైన ఆంగ్లేయుడు యువరాజుగారి పర్యటనకాలమును కారముగ గడుపుకొని ఎప్పటియాట ఆడుచు, కడపటకుసంధిప్రయత్నములను భంగపరచెడివాడే. ఇట్టిశిలప్రయత్నము నూతనోద్యమమునకు హంచిపునాద అయ్యెడిది; కాని గాంధీ యుక్తి పరుడు కాడు. యుద్ధములోని సేనాని కాడు. స్వల్పకాలములో ప్రజలకు జయముచేకూరిన దను విశ్వాసము గలిగించి వారి మనములను

రంజింపజేయుటచే వారిని వశీకరణచేసికొనవలెనను ఊహాపాహా లుకలవాడుకాడు. ఆయన తాను స్వయముగబాద్లో, ఆనంద్, తాలూ కాలయందుచేయబూనిన శాసనోల్లంఘనప్రయత్నములచే సత్యము దౌర్జన్యరాహిత్యము అనురెండుధర్మములయొక్క జయమును స్థాపించదలచిన వాడు. ఈయనకు ప్రజలయందుగలవిశ్వాసము మెండు. మేలిగాను, మేటి యార్, ఆలిఫుర్, బొంబాయి, వాద్రాసు, ధార్వారు మున్నగుప్రాంతము లయందు చూపబడిన దౌర్జన్యము ఈయనమనస్సును వైకల్యము పొందిం పలేదు. కాని చారి చారాయందు అగ్నిహోత్రమునందు కాల్చివే యబడిన 22 పోలీసువారియొక్కమరణముచే ఈయనకు భావవిప్లవము గలిగి అది అయిన ఆరుగోజులపబాద్లో తీర్మానము మూలమున 1922 సంవత్సరము ఫిబ్రవరి 12 వ తేదీని అసహాయోద్యమగతిని గాంధీగారు మరలింపజేసిరి.

ఇంతవరకును గాంధీగారి నిర్బంధముతో అంత్యమైన చరిత్రను మూడుఅధ్యాయములుగా విభజించి తెలియపరచితిమి. నాలుగవఅధ్యాయము ఉద్యమముయొక్క అధోగతికిసంబంధించినది. గాంధీగారునిర్బంధింపబడిన రెండు సంవత్సరముల కాలమునందును జరిగినవిషయములు ప్రజలు మరచియుండరు. దేశముయొక్క విముక్తికొరకు నిర్బంధపడనై యున్న సాధమును తలపెట్టిన మహాశిల్పి మాయమైనవెంటనే అల్పులగు వడ్రంగులు, కమ్మరులు, కాశీలు కలిసి ఒకరిపనిని ఒకరును అందరును శిల్పియొక్క పనిని శిథిలపరచిరి. సాధముయొక్క పునాది అదివరకే దుర్బలమై యుండుటచే సాధముకూడ అచిరకాలములో క్రంగి పోయెను. తమయొక్క సాఖ్యములను త్యజించిన భాగ్యవంతులు చిర కాలము కిష్టములను సహించలేకపోయిరి. వృత్తులను మానుకొనిన మధ్య తరగతి మనుష్యులు త్తుత్తిపాసలచే పీడితులు కాదొడంగిరి. విశ్వాసపూరి తులగు పేదవారు భక్తిని గోల్పోయిరి. అందరి మనంబుల యందును సంఘాతము పొడనూపెను. నాగపూరు తీర్మానమునందు అసహాయోద్యమముయొక్క జయమునకు ప్రజలలో పరిపూర్ణ పరస్పర సహాయభావమును, హిందూమహమ్మదీయ మైత్రియు ఆవశ్యకమని నూచించియుండ అందులకు విరుద్ధముగ ప్రజలలో తమలో తమకు అసహాయోద్యమము జనింప ప్రారంభమయ్యెను. ఎట్టివై మనస్యములు 1920-21 సంవత్సరములందు కాంగ్రెసుచే నిర్మూలముచేయ యత్నింప బడెనే అట్టి వై మనస్యములను కాంగ్రెసుపేరటనే 1924 వ సంవత్సరములో స్థాపింపబడెను. ప్రజలయొక్క ఆదరణచే గాంధీ మొదటగా జయముపొందియుండ వారియొక్క అవిశ్వాసముచే గాంధీ పరాజితుడయ్యెను. అట్టిసందర్భమున గాంధీ తనయొక్క పరాజయమును అనావశ్యకపు పటాలోపములచే గప్పిపెట్టక సత్యమును వెల్లబుచ్చి ప్రజలు అసహాయోద్యమపు తత్వమును గ్రహింపలేదనియు ఆయుద్యమమిచ్చుదు నడువజాలదనియు, దాను, సెహూప్రభృతులకు వారి అభిమతములప్రకారము ప్రవర్తించుటకు పరిపూర్ణ మగు అనుమతి నొసంగవలెననియు దేశమునకు సలహాయిచ్చియున్నారు. ఢిల్లీలో జరిగిన కౌన్సిలు తీర్మానము కాకినాడలో ఆమోదింపబడి బెల్గాంలో బలపరపబడినది. ఇంకా కాన్పూరులో ఏమిజరుగనై యున్నదో మన మాహింపజాలము. కానన సభలయందు నిర్బంధముగ ఎల్లరును ప్రవేశింపవలసినది కాంగ్రెసుతీర్మానించినచో మనము విస్మయము పొందనక్కరలేదు. కాని, ఉద్యమము ప్రారంభించిన నాలుగుసంవత్సరములకు తిరిగి నిర్మాణకార్యక్రమమును పూని అసహాయోద్యమముయొక్క పునాదులను బలపరపవలయునని దేశము కనుపెట్టినది. ఇందుచే మనఉద్యమము జయము పొందలేదని మనము నిరుత్సాహపడవలసిన పనిలేదు. ఇంతవరకు అసహాయోద్యమము

యొక్క అపజయములనే వర్ణించియుంటిమి. ఉద్యమముయొక్క జయములనుకూడ మనము గమనించవలసి యున్నది.

ఒకవ్యక్తియొక్కగాని, ఒకజాతియొక్కగాని, భాగ్యభోగ్యముల ఇంచుకహీనముగ నున్నచో నీచదశయందున్నవనియు, ఇంచుక ఉచ్చదశయందున్నచో ఉత్తమదశయందున్నవనియు లోకులు భావించుట యాచారము. ఇది ముఖ్యముగ నూతనోద్యమములకు వర్తించును. ఏయుద్యమముయిన నెలయేటిఉత్పత్తిస్థానమువలె సన్ననిప్రవాహముగ ప్రారంభించి అతివేగముతో ప్రవహించుదు రానురాను శాఖాసమ్మేళనముచే మహానదిగా పరిణమించురీతిని వర్ధిల్లునపుడు ఆయుద్యమము బహుజనులమనంబుల నాకర్షించుటయేకాక వారియామోదమును మెప్పునుగూడ పొందగలదు. భాగ్యవంతునికే ఇంకను ధనము చేకూరినట్లు జయమార్గమునందున్న ఉద్యమమునకు విజయము దినదినప్రవర్ధమానమగు మండును. కాని ఒక్కసారి మార్గము మరలినచో భాగ్యవంతులను సమసిపోయి పేదరిక మెట్లుఅబ్బునో అటులనే విజయము సమసి పరాజయము వాటిల్లును. ఏజనులు శిలాగ్రమునుండి లోయలలోనికి దుమికియు అగ్నిహోత్ర ప్రవేశము నొసర్చియు తమ త్యాగశీలమును చాటించిగో వారలే కాలపరివర్తనమునందు విశ్వాసమును, ఉత్సాహమును గోల్పోయి అభివృద్ధికంతకును, శత్రువైన “సంఘాత”మును గొప్ప పెనుఘాతమునోట బడుదురు. సంఘాతముచే నిరాశజనించును. ఏలదర్శములు మనలను ఈభౌతికప్రపంచమునుండి లేవనెత్తి భావప్రపంచ కమునందు ఓలలాడించెనో అవి స్వప్న తుల్యములగు కనుపించి మనలోని యల్పత్వమును పైకిలాగ మొదలిడును. మనవతనము మనకు తెలియుటకుముందే విధిప్రేరేపనమైన మనయపజయము సగాగ్రములనుండి లోకమునకు వెల్లడింపబడును. ఇదియే విధాతయొక్క వ్రాతయని మనస్సును సమాధానపరచుకొని మనయొక్క సహజమైనట్టి జడత్వములోని కిని, మాంద్యములోనికిని, స్వార్థములోనికిని మనము తిరిగి, ప్రవేశింతుము. భారతవర్షము తాను ఈనాలుగుసంవత్సరములను తనఎదుట నుంచుకున్న ఆదర్శమును పొందియుండలేదను ఆత్మనిందయందు కాలము గడుపుచున్నది. 1921 వ సంవత్సరమునందు ఒకసంవత్సరములో స్వరాజ్యస్థాపనము చేయవలెనను నిశ్చయము ప్రజలను ఆవేశపఱచి యుండెను. కాని ఈప్రపంచమునందు మనశక్తి కిని మనఅవగాహనకునుమించిన గొప్ప శక్తులు గలవు. వానిబలముచే మనము లక్ష్యనిర్దిష్ట పాండజాలక పోవుట తలస్థించినది. “ఇంకను తరుణము రాలేదు” అను ఉత్తేజపడము అధికారవర్గమువారియొక్క సామాన్యమౌల్యము అయియున్నది. మనకుమాత్రము అది కేవలము మిషకాక జాతీయఉద్యమమును సక్రమమార్గమున నుంచు నూత్రముగ పరిణమించుచున్నది. మనము పొందిన గొప్పవిజయము మనము గత మూడుసంవత్సరములలో జయించిన విషయము లలోకన్న మనము ఓటుచెందిన విషయములలోనే ఎక్కువగ ఇమిడి యున్నదనుమాట నిస్సంశయము. నిజముగ రాంసే మాక్డొనాల్డు మంత్రి ఇటీవల వాక్రుచ్చినరీతిని “అపజయమువంటి ఆనందదాయకమగు అనుభవము మరియొకటిలేదు.” ఎందుచేతననగా అపజయము వచ్చినవెంటనే దానికారణములను గనిపెట్టి మనము యత్నింతుము. మనగృహమును మనము సర్దుబాటుచేసి కొందుము. మనభటుల క్రమవరుసను మనము తిరిగి మార్చుకొందుము. మనసేనానియొక్క అప్రతిహత అధికారము స్థాపించుకొన యత్నింతుము. ఎంతవరకు యుద్ధవిరామము గౌరవహీనమగు సంధికి మార్గము కాకుండ నుండునో ఎంతకాలము క్రొత్తపాటమున కది సన్నాహముగ నుండునో అంతకాలము మన పూర్వప్రయత్నములు అపజయము గలిగింపనేరవు. నిజమైన జయమునకు వలయు

యత్న ప్రమాణము కనుపెట్టినట్లుచేయుటయే అపజయముయొక్క ఉద్దేశమును అర్థమును అయియున్నదని మనము గ్రహింపవలెను. అపజయపరంపరలే జయముని నిర్ణయించినచో నది అతివ్యాప్తిదోషమునకు లోనుగాదు.

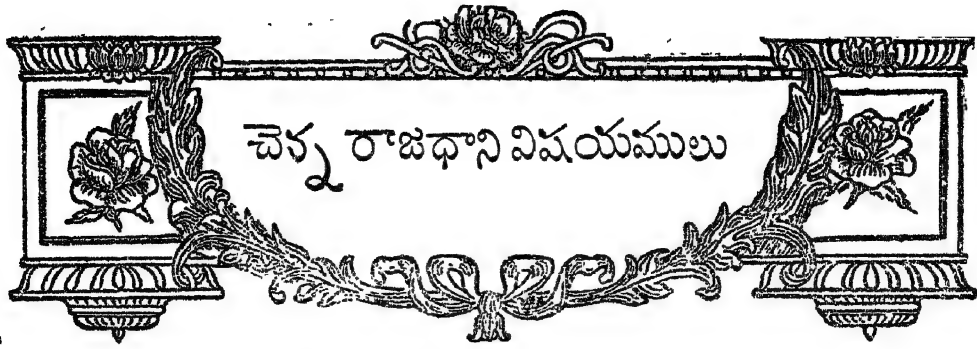
అసహాయోద్యమము కొఱకు మహాత్మాగములు గావించినవారికి ఇట్టి హేతువాదమువలన సంతృప్తి గలుగకపోవచ్చును. ఆత్మాగములును లోకవిదితము లగుటచే నిచ్చుట వర్ణింప నావశ్యకములేదు. కాని కేవలము వేదాంతమార్గము ననుసరించి మాత్రమే మనము గావించిన ప్రయత్నముల కంతకు ఫలితము గలిగినదని మనము సంతసింపవలసినదాయనసంశయమును మనము తీర్చవలసియున్నది. అంతేకాదు. ప్రాపంచిక ప్రమాణములనుబట్టికూడ మనకుచేకూరినజయము ఎన్నదగినది. కాని ఇంత కంటే ప్రజలు నైతికసందర్భములను, భావములందును పొందినజయము పెక్కు మడుంగులు జాతీయతా నిర్మాణమునకు సహాయభూతముగ నుండుననుటకు సందియములేదు. ప్రజల వ్యక్తీయములు పూర్ణముగ మార్పించెదనవి. జయోపజయములకు ప్రమాణములుగూడ పరిణతనము పొందినవి. ఇటీవలివరకు జాతీయతయనగ, రాజ్యాంగమునందు అధికారసంపాదనమనియు, ఉన్నతోద్వ్యోగ స్వీకారమనియు ప్రజలు తలంచుచున్నమాట వాస్తవము. కాబట్టి రాజకీయాభిలాషలును, ఆదర్శములును స్వతస్సిద్ధముగ సంకుచితములై యుండుటయేకాక, కొద్దిపాటి ఆంగ్లవిద్యావంతులగు భారతీయులకే కట్టుబాటైయుండెను. ఈపరిస్థితులెప్పుడు మారినవి. ఇప్పుడు స్వరాజ్యమనగ ప్రజాసామాన్యము యొక్క జన్మహక్కు అని నిరూపింపబడినది. ఓటునిచ్చు ప్రతివాడును సభ్యుని కన్న గొప్పవాడనని గ్రహించుచున్నాడు. రాజకీయవాతావరణము నందు ధనముయొక్క యల్పత్వము స్థిరపరపబడినది. జాతియొక్క నైతికమగు శక్తిసామర్థ్యములును, లోపములును కనిపెట్టబడినవి. ఇప్పుడు భారతజాతియంతయు తనసామలమీద తానునిల్చుకొని తనజీవితమును తాను వరిల్ల జేసికొనవలెనని నిశ్చయమును పొందినది. ఇట్టి భావప్రాబల్యముచే పూర్వపు ఆడంబరములును, పటాటోపములును సమసి పైదుస్తులకన్న లోపలికిపోయే ప్రధానమనువిషయము రాజకీయవాతావరణమును సంచలించియున్నది. పదిసంవత్సరములనాటి విద్యార్థికిని పేరునకును, ఇప్పటివారికినిగల తారతమ్యమును ఎవరు కనిపెట్టజాలకుండురు.

ఇవంతయు కంటికి కనుపించునౌతికవిధానములయందు గగ్గిన మార్పు. ఇంక మానసికనైతిక ప్రపంచమునందు గావించబడిన మార్పులు మనము గమనించినచో నవి ఆద్భుతముగ గాన్పించును. మనయొక్క మేధాశక్తి విశేషముచే మనము స్వరాజ్యము స్థాపించుకొనగలచుననికాని పొందగలమనికాని ఇదివరకు మనకుండియున్న భావము ఇప్పుడు నిర్మూలము చేయబడినది. ఇది తానేమానాటిమాట. ఇప్పుడు మానము రాజకీయపోరాటము చతురంగపు ఆటవంటిదని తలచుచు, మానము చేయవలసినదంతయు కాయలను గడుపుటయే అని, సంతృప్తి పొందుచుంటిమి. ఈవిధము ఆట కట్టింపచేయగలమని వెరిజిహ పాలయితిమి కాని, పదిసంవత్సరముల కాలము ఆహాననుసరించి జాతీయోద్యమమును మనము నడిపినవిమ్ముట, మననైతికబలముచేతనే స్వరాజ్యమును స్థాపించుకొనవలసియున్నదను తత్వమును గ్రహించియున్నాము. కాని ఈనూతన ఆదర్శమునందు ప్రజలకు గలిగినవిశ్వాసము దుర్బలమైన జెంది, పూర్వపుసంకుచితాభిప్రాయములకు తిరిగి వారు లోనైనారు. కడపటకు తిరిగి చతురంగపునీతికై మనము ఆధారపడుచు 'మహా' అనిచెప్పటకైన మనకు శక్తికలిగినచో సంతృప్తిచెందవచ్చుననుకొనుచున్నాము.

అసహాయోద్యమముయొక్క విజయము నైతికసంబంధమైన

దనియు ఆధ్యాత్మికసంబంధమైనదనియు చెప్పవచ్చును కొందరికి యిది అతిశయోక్తియని సందియము పొడనూపవచ్చును. దీని యర్థమువీమన అధికారకాంక్షతోను ఉద్వ్యోగకాంక్షతోనుమాడిన రాజకీయములు పరిశుద్ధము కావింపబడి ఉన్న తాదర్శ్యరేఖితములైనవని చెప్పవచ్చును. ఇందువలన సామాన్యఅసహాయవాది తోటి ప్రచారకులకన్న ఎక్కువ నీతి మంతుడనికాని నిజాయతి కలవాడనికాని ఎవరును చెప్పజాలరు. అసహాయవాదులలోపములు అనేకములు. వీనిలో ముఖ్యమైనది, అసాంకారము. మనము జయము పొందకుండుటకు కారణములుకూడ నివియే. మానలో మనము పోటీపడక ఒకరితోనొకరు సకాలమున తోడ్పడినచో వీరుమాపినయపూర్వ త్యాగమునకు ఎక్కువ సంతృప్తికరమగు ఫలము లభించెడిది. బాలురుపట్టపరీక్షయందు త్రిర్యులగుటకు రెండుమాసములుముందు తపలత్వమును త్యజించి అసహాయప్రవాహమునందు ఈదసాగిరి. న్యాయవాదులు తాము వర్ణిల్లనై యున్న వృత్తులను వదలివేసి లేమిని దారిద్ర్యమునుస్వీకరించిరి. గవర్నమెంటు ఉద్వ్యోగములను వదలినవారిసంఖ్య అల్పమైనది కాదు. ఇంకపెల్లడిలేకయే న్యాయస్థాన బహిష్కారావలంబనముచే ధనము పోగొట్టుకొని లోలో నిక్కచ్చిపడినవారిబాగాలు వారికే తెలియును. ఇంక కారాగారవాసములు కావించిన 80000 మందినిగూర్చి ముచ్చటించుట కిది తరుణముకాదు. ముచ్చటింపనావశ్యకమును లేదు.

ఇట్టిమహనీయుల నావేశపరచిన ఆదర్శములెట్టివి? ఒక్క తుణములో భారతజాతీయతా జీవితలక్షణములన్నియు సూరిపోయినవి. భారతవర్షము మరియొక సామ్రాజ్యములో నుండ నెంతమాత్రము నంగీకరింపదు. ఇంతేకాక తాను విముక్తిచెందిన పిమ్మట సామ్రాజ్యతత్వమును ఎన్నటికిని ఆనలంబింపదు. పాశ్చాత్యదేశములను పెనుభూతములై నీడించుచున్న సెనిగోపారిశ్రామిక విధానములను వారికి మూలాధారమైన పోటీభావమును నిర్మూలముచేసి భారతజాతీయంజేకాక అంతర్జాతీయగర్భముగ పరస్పరమైత్రిని సహాయమును స్థాపింప యత్నించుచున్నాము. సభ్యతకు లక్షణములు గృహపరిశ్రమలు ఏజాతికైన న్యక్షత గలవన్న ఆజాతికి సంబంధించిన నేతగాడు, కమ్మరి, రుమ్మరి, కాశీ, పిళ్లవర్యు, మొదలైన ప్రాచీనవిద్యావంతులే ఆజాతికిని ఆసభ్యతకును వ్యక్తమగు కలిగింపవారని యగ్రము. మిల్లల యజమానులుగాని స్కూల్స్ గీలను కట్టువారుగాని, ఫిరంగులను పోలిపోయువారుగాని మండుగుండునామానును చేయువాగుగాని సభ్యతకు న్యక్షత నొసంగజాలరు. అంతవరకే అసభ్యతనే సృష్టించలేదు. కావున భారతదేశముయొక్క యభినానమును భువ్వరుస్తే ప్రకటించి నాననినఅర్థము. ఈదేశముయొక్క ఆర్థికనిస్సహాయత్వమును తొలగించి అన్నవస్త్రములులేనిప్రజలకు తిండిసడ్డ యిచ్చుచున్నామనియో కాదు. ఈదేశముయొక్క ప్రాచీనతను పునరుద్ధారణచేయుచు పాశ్చాత్యదేశములకు మార్గదర్శకులమైనాము. ఇట్లు జాతీయతాసిద్ధికొరకై కాక అంతర్జాతీయతాసిద్ధికొరకుకూడ మనము తోడ్పడుచున్నాము. స్పిట్టర్లెండు అమెరికాదేశములలోని తత్వవేత్తలు గాంధీసహత్ముని సంప్రకించు కారా విడియె. మనము సొచ్చినట్టియు, జనమాన్యచరితులు పుట్టినట్టియు, ఈ ప్రాచీనదేశమునందు సత్యమును పునస్థాపన చేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు చేసిన యత్నములయొక్క అర్థముకూడ నిదియే. నిన్న మొన్నటివరకు భారతవర్షము మతావేశముచే రాజకీయమును మరచినదని మనయందు నిందమోపబడియుండెను. అట్టిదేశము ఈరోజున రాజకీయసందర్భములను ఆధ్యాత్మిక తుల్యముగ గావించిందులకు సభ్యతనొందిన యెల్లప్రపంచముయొక్కయు మెప్పునకు శాస్త్రమైనది.

సింగంపల్లి వేంకటాద్రి గారు

చెన్న రాజధానికి చెన్న రాష్ట్రమునియు, ఫోర్ట్స్ వెంటు జార్జి రాజ
ధాని అనియు, మదరాసు ప్రెసిడెన్సీ అనియు అందురు. ఇది
హిందూదేశములో దక్షిణ భాగమున విస్తరించి యున్నది. 950 మైళ్లు
పొడవును, 450 మైళ్లు వెడల్పును కలిగియున్నది. ప్రాగ్ధక్షిణ పశ్చిమభా
గములందు హిందూమతము ప్రముఖము చేతను, ఉత్తరభాగమున మైసూరు,
హైదరాబాదు మొదలుగాగల రాజ్యభాగముల చేతను చుట్టబడియున్నది.
ప్రాకృతికమతీరముల నంటి గొప్ప పర్వతశాఖలు రెండు వ్యాపించియున్నవి.
ఈరెండును నీలగిరులయొద్ద కరస్పర్శన మొనర్చుకొనుచున్నవి. రాజ
ధానిశీతోష్ణస్థితి వర్షపతనము యీ పర్వతశాఖల వ్యాప్తిపైన నాధారపడి
యున్నది. పడమటితీర భూములందు ఏటేట 150 అంగుళముల వర్ష
మును, తూర్పుతీరభూములందు 50 అంగుళముల వర్షమును, లోభాగము
లందు 20 అంగుళముల వర్షమును కురియుచుండును. తూర్పుతీరమున
తరుచుగా తుపానులు వచ్చుచుండును. గోదావరి, కృష్ణ, కావేరి నదులు
ముఖ్యములైనవి. గోదావరి 898 మైళ్లును, కృష్ణ 800, కావేరి 472
మైళ్లును పొడవున ప్రవహించుచున్నవి.

తూర్పుతీరభూములందు గొప్పముఖద్వారము (డెల్టాలు) రెండు
రచికొనుచున్నవి. ఇవిగాక ఉత్తరపినాకిని, పాలేరు, దక్షిణ పినాకిని,
వైపు, తామ్రపర్ణి నదులు మరికొన్నిగలవు. వరి, చోళ్లు, కంబు, రాగి,
ప్రత్తి, చమురుగింజలు, మిశ్రపకాయలు, సొగాకు, చెఱుకు, అరటి,
తమలపాకులు, కాఫీ, తేయాకు, రబ్బరు, సింకోనా, సుగంధ ద్రవ్య
ములు విశేషముగ పండును. వేరుసెనగ యిటీవల విపరీతముగ నభి
వృద్ధి జెందుచున్నది. ఫలజాతులలో కొబ్బరి, పోక, చింత, మామిడి
ముఖ్యమైనవి. పడమటితీరమున లక్షలకొలది ఏకరముల కొబ్బరితోటలు
గలవు.

అడవులు

రాజధానిలో 20000 చ. మైళ్ల విస్తీర్ణముగల అడవులు గలవు.
ఇవిగాక తిరువాన్కూరు, కొచ్చిన్ మొదలుగాగల స్వదేశరాజ్యముల
లోను, జయపురం వెంకటగిరి మొదలగు జమీనులలోను మరికొన్ని అడ
వులుగలవు. రమారమి 48 లక్షల రూపాయల ఆదాయము ప్రభుత్వ
మునకు రాగలదు.

కాఫీ, తేయాకు, రబ్బరు, ఏలకులు తోటలు

చెన్న రాజధానితో మొత్తముమీద కాఫీ, తేయాకు, రబ్బరు,
ఏలకుతోటలు 350 గలవు. వీటిలో మిగుల పెద్దతోట విస్తీర్ణము
4,800 ఏకరములు, మిగుల చిన్నతోట విస్తీర్ణము 20 ఏకరములు. ఇంచు

మించుగా యిచ్చయు విశేషములే. ఈతోటలపై సాలునకు
మొత్తముమీద 450 లక్షల రూపాయలు వచ్చును.

స్వదేశ రాజ్యములు

రాజధానిలో తిరువాన్కూరు, కొచ్చిన్, పుదుక్కోట్ట, బంగన
పల్లి, సాంహూరు అను 5 స్వదేశరాజ్యములుగలవు. వీటిలో నాల్గవది
నుహమ్మదీయప్రభువుచేతను, మిగిలినవి హిందూ ప్రభువులచేతను
పరిపాలింప బడుచున్నవి. వీటిలో మిగుల పెద్దది తిరువాన్కూరు. దీని
విస్తీర్ణము 7625 చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య 4006, 602. వీటిలో మిగుల
చిన్నది సాంహూరు. విస్తీర్ణము 160 చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య 11665.
ఇయ్యది బర్హరిజిల్లాలో గలదు.

రాజ్యమందలి భాగములు

రాజధానిలో నున్న స్వదేశరాజ్యములుపోగా శేషించిన భాగ
మంతయు 26 జిల్లాలుగ విభజింపబడియున్నది. చెన్నపట్టణము
ప్రత్యేకముగ ఒకజిల్లాగ పరిగణింపబడుచున్నది. జిల్లాలన్నిటిలో
మిగుల పెద్దది విశాఖపట్టణపుజిల్లా. విస్తీర్ణము 16805 చ. మైళ్లు. జన
సంఖ్య 3192229. మిగులచిన్నది (మదరాసుగాక) నీలగిరిజిల్లా. విస్తీ
ర్ణము 982 చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య 126519. రాజధాని మొత్తము విస్తీ
ర్ణము 142260 చ. మైళ్లు. రాజధాని యంతటిలో 52 డివిజన్లును 109
తాలూకాలును, 40 జమీందారీ, ఏజన్సీ డివిజన్లును, 1027 రెవిన్యూ
ఫిర్కాలును, 35291 రయితువారీ ఈనాము గ్రామములును, 574
యూనియన్లును గలవు.

జనసంఖ్య-భాషలు-మతములు

స్వదేశరాజ్యములతో కలిపి చెన్న రాజధాని మొత్తపు జన
సంఖ్య 42794155. 1911 సం॥ లెక్కతో బోల్చిచూడ 1000 కి
11 చొప్పున అభివృద్ధి గన్పట్టుచున్నది. పురుషులు 21100158 స్త్రీలు
21693997 పురుషులకంటె స్త్రీలు 593839 అధికముగ గలరు. జను
లలో 100 కి 89 చొప్పున హిందువులును, 7 మహమ్మదీయులును,
3 క్రైస్తవులును, 1 అన్యరులు గలరు. 1911 జనాభా లెక్కతో
బోల్చిచూడ హిందువులలో 100 కి 2 చొప్పునను, మహమ్మదీయు
లలో నూటికి 4 చొప్పునను, క్రైస్తవులలో నూటికి 14 చొప్పు
నను అభివృద్ధిగలదు. హిందువులలో 100 కి 4 బ్రాహ్మణులును,
17 గురు నిమ్నజాతులవారును గలరు. జనసమృద్ధి విషయములో
హిందూదేశములో చెన్న రాజధాని, బంగాళము, విశ్వనాథాశ్రములు,
బీహార్ & ఒరిస్సా రాజ్యముల తరువాత నాల్గవస్థానము వహింపు

చున్నది. రాజధానిలోగల పురుషులలో 100 కి 44 వివాహితులును, స్త్రీలలో 100 కి 48 వివాహితులును గలరు. వివాహమైన పురుషులలో 100 కి 4 చొప్పున భార్యాహీనులును, స్త్రీలలో 100 కి 19 మంది విధవరాండ్రులును గలరు. పురుషులలో పునరుద్వాసా పద్ధతి యుండుటయే యంత వ్యత్యాసమునకుగల కారణము. 1911 సంవత్సరము జనాభా లెక్కతో పోల్చితే పట్టణవాసుల సంఖ్య 100 కి 12 చొప్పున హెచ్చినది. పల్లెజనులు పట్టణములకు మూగుచున్నారు.

వలస పోవుట

హిందూదేశములోని యితరరాజ్యములకు వలసపోయినవారి సంఖ్య 917000. విదేశములకు వలసపోయినవారి సంఖ్య 814000. చెన్న రాజధానిలోగల అన్యులు 21000. ఎంత వ్యత్యాసమో చూడుము? విదేశములకు వలసపోయినవాదిలో 100 కి 55 గురు సింహాశ్రమమునకు బోయియుండిరి.

వృత్తులు

రాజధానిలో 100 కి 71 మంది వ్యవసాయమువలనను, 13 మంది పరిశ్రమలవలనను, 10 మంది యితరవలనను, 6 వ్యాపారమువలనను జీవనము చేయుచున్నారు. మొత్తముమీద జనులలో 100 కి 49 మంది పాటుపడువారును, 51 మంది కుడిచి తిని కూర్చుండు వారును గలరు.

చేతి మగ్గము

చెన్న రాజధానిలోగల చేతిమగ్గముల మొత్తము. 169408 జిల్లా లన్నిటిలో గుంటూరు, ఉత్తరఆంధ్రము, తిన్నవెల్లి, నేలము, చెంగల్పట్ట, నెల్లూరు జిల్లాలలో ఒక్కొక్క దానియందు 10000 కంటె అధికముగ గలవు. వీటిలో గుంటూరు అగ్రస్థానము వహించుచున్నది.

వర్తక-వ్యాపారస్థితి

1922-1923 సంవత్సరములో రాజధానియందు 804580000 రూపాయల వర్తకము జరిగియుండెను. దిగుమతి వ్యాపారముకంటె ఎగుమతి వ్యాపారమువలన 2060000 రూపాయలు ఆదాయము వచ్చెను. అనగా మొత్తముమీద ఒక్కొక్కమనిషికి వ్యాపారమువలన వచ్చిన ఆదాయము 0-1-6 అని చెప్పవచ్చును. 1922-23 లో చెన్న రాజధానినుండి మాత్రమే 391537 పశువులు విదేశములకు విక్రయింపబడి విదేశములకు గొంపోవబడెను. ఇక వ్యవసాయ మభివృద్ధి జేంగుటెటుల? 14284 టన్నుల తోళ్లు, చర్మములు ఎగుమతి యాయెను. పశుసంఖ్య ఎంత విపరీతముగ క్షీణించుచున్నది! 1658322 టన్నుల బియ్యము ఎగుమతిచేయ బడెను. కఱపుబాగ తప్పటెట్లు? దిగుమతిపస్తువులలో ముఖ్యమైనవి నూలువస్త్రములు, లోహములు, యంత్ర సామగ్రిలు మొదలుగాగలవి. 1922-23 లో యునైటెడ్ కింగ్డమ్ నుండి మాత్రమే 320 లక్షల రూపాయల వస్త్రములు దిగుమతి యాయెను. 147 లక్షల రూపాయల నూలు దిగుమతి యాయెను. 1921-22 లో 242 లక్షల రూపాయల నూలువస్త్రములు దిగుమతి యాయెను. దిగుమతి సరఫరలో పట్టు అగ్గిపెట్టెలు తప్ప తక్కిన

వన్నియు విశేషముగ ముప్పాతిక ముప్పీసము యునైటెడ్ కింగ్డమ్ నుండియే వచ్చుచున్నవి. బ్రిటిష్ వస్తు బహిష్కార మెటుల కొనసాగ గలదో దురూహ్యము. కాబట్టియే మహాత్ముడు సమ్యుతింపకుండెను.

విద్యా విషయములు

కళాశాలలు:—మొదటితరగతి కళాశాలలు (Art Colleges) 19, రెండవతరగతి కళాశాలలు 31 యును గలవు. వీటిలో స్త్రీలకు జేసిన మొదటితరగతి కళాశాలలు 2 ను, రెండవతరగతి కళాశాలలు 4 ను గలవు. కళాశాలలో 10 మాత్రమే ప్రభుత్వమువారిచే స్వయముగ పోషింపబడి పాలింపబడుదున్నవి. ఇవిగాక స్వగసాయ కళాశాల 1, ఎంజనీరింగు కళాశాల 1, ఫార్మెట్టు కళాశాల 1, న్యాయ శాస్త్ర బోధకకళాశాలలు 2, వైద్యకళాశాల 1, నోగనాభ్యాసక కళాశాలలు 5, స్త్రీవైద్య విద్యాలయము 1, వైద్య విద్యాలయములు 6, స్త్రీబోధనాభ్యాసక కళాశాల (ప్రత్యేకము) 1, సహజవైద్య కళాశాల 1, యునుగలవు. వీటిలో 8 మాత్రమే ప్రభుత్వముచే పోషింపబడుచున్నవి.

ఉన్నతవిద్యాలయములు:—నెండవీస్కూల్స్ లో 34 ప్రభుత్వమువారిచేతను, 199 స్థానికసంస్థలచేతను, మిగిలినవి ప్రయివేటు సంస్థలచేతను పాలింపబడుచున్నవి.

ప్రాథమిక విద్యాలయములు:—771 ప్రభుత్వమువారిచేతను, 10341 స్థానికసంస్థలచేతను మిగిలినవి యితర సంస్థలచేతను నడుపబడుచున్నవి. 84 బోధనాభ్యాసక విద్యాలయములు ప్రభుత్వమువారిచేతను నడుపబడుచున్నవి.

ఇవిగాక మరొకొన్ని పరిశ్రమ విద్యాలయములు గలవు. విద్యాశాఖ దేశస్థులకు మంత్రి యాదీనముననున్నను విద్యావ్యాప్తి ఎంత మాత్రము సంపృప్తికరముగ లేదు. విద్యాశాఖ కై యాసంవత్సరము ప్రత్యేకింపబడిన ధనము 16681600 మాత్రమే. ఇది అశుల్కము. దేశాభ్యున్నతి విద్యావ్యాప్తిపైనను, విద్యావిధానముపైనను ఆధారపడి యుండును.

గ్రంథ నిలయములు

రాజధానిలో జేరొందిన గ్రంథనిలయములు 117 గలవు. ఇవిగాక కళాశాలలకు, విద్యాలయములకు, న్యాయవాది సంఘములకు జేసిన మరొకొన్ని గ్రంథాలయములు గలవు. ప్రఖ్యాతగ్రంథనిలయములు:—(1) లెంజాపూరునందలి లెంజాపూరు సుహాగజాతరభోజి సరస్వతీమహాత్ గ్రంథాలయము. ఇయ్యది 16 వ శతాబ్దమున స్థాపింపబడెను. 4525 అంగ్ల, క్రొంచి, జర్మన్, గ్రీక్ గ్రంథములును, 572 సంస్కృతగ్రంథములును, 23000 తాళపత్ర గ్రంథములును, 3562 దేశభాషాగ్రంథములును గలవు. ప్రపంచమునంగల గ్రంథాలయములలో మిగల పెద్దదిఅనియు ముగ్గురకుమైనదనియు ఒకపాశ్చాత్య డబ్లిప్రాయమిడెను. పిమ్మట దురరాసునందలి సారస్వతసంఘ గ్రంథ నిలయము, సర్వకళాశాల గ్రంథాలయము, కన్నెమరలైబ్రరీ, రాజ్య హేంద్రనరమునందలి గౌతమీ గ్రంథనిలయము మిగల గొప్పవి. కడపటిదానియందు 16000 గ్రంథములు గలవు.

పత్రికలు

చెన్న నగరమునుండి హిందు, స్వరాజ్య, జస్టిస్, న్యూఇండియా, మదరాసు మెయిల్, డైలీ ఎక్స్ప్రెస్, టు-డే అను ఆంగ్ల దైనిక పత్రికలు 7 ను, 151 దైనిక, వార, పక్ష, మాస ఆంగ్ల దేశభాషాపత్రికలును వెలువడుచున్నవి. వీటిలో ఆంధ్రపత్రిక, స్వదేశమిత్ర, ఇండియన్ రెవ్యూ అనునవి సుప్రసిద్ధములు. రాజధానిలోని నానాభాగములనుండి 218 దైనిక, వార, పక్ష, మాసపత్రికలు వెలువడుచున్నవి. వీటిలో విశేషభాగము దేశభాషలందు ప్రకటితమగుచున్నవి. మలబారు జిల్లానుండి 29, చెంగల్పట్టు జిల్లానుండి 20, గుంటూరు జిల్లానుండి 18 యును పత్రికలు వెలువడుచున్నవి. మొత్తముమీద రాజధానినుండి 168 పత్రికలు ఆంగ్లమునను, 100 తమిళమునను, 68 మాత్రము ఆంధ్రమునను, 88 మళయాళమునను, 86 కన్నడమునను, 20 ఉర్దూభాషయందును, 4 ఓడ్రమునను, 109 పలుభాషలయందును వెలువడుచున్నవి. ఆంధ్రులు ఆంధ్రేతరులకంటె పత్రికాపఠనమున వెనుకబడి యున్నారనుటకు లజ్జయగుచున్నది. మళయాళములో పత్రికా ప్రచురణ మెక్కుడుగ గలదు. మళయాళముతో బోల్చిచూడ ఆంధ్రమున కనీసము 400 పత్రికలైనను వెలువడవలసి యుండును. ఆంధ్రు లికనైనను మేల్కొంచెదురగాక!

రాజకీయసంస్థలు

రాజకీయసంస్థలలో మదరాసుమహాజనసభ, గోకల్లేజ్, నేషనల్ హోయార్ లీగు, మదరాసు లిబరల్ లీగు, సౌత్ ఇండియన్ లిబరల్ ఫెడరేషన్, (జస్టిస్ పార్టీ) 1921 క్లబ్ ముఖ్యమైనవి. వీటిలో మదరాసుమహాజనసభ 1884 సంవత్సరమున స్థాపింపబడెను.

రాజకీయేతరసంస్థలు-సంస్థాపనములు

మత సాంఘిక సారస్వత శాస్త్రీయూది సంఘములు మొత్తము మీద 135 గలవు. వీటిలో భారత స్త్రీమండలి, ద్రవిడమహాజనసభ, ఆంధ్రమహాజనసభ, రామకృష్ణమిషన్, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులు, ఇండియన్ క్రైస్తవసంఘము, హైందవయువజన సంఘము, దిన్దీక్షా సమాజము మిగల ముఖ్యమైనవి.

రాజధానియందలి రైలుమార్గములు-రోడ్లు

రైల్వేలు:—ఈ సందర్భమున హిందూదేశమందలి రైల్వేలను గురించి యిందుక తెలియబరుచుట యుక్తము. హిందూదేశమున మొత్తముమీద 87266 మైళ్ల పొడవున రైలుమార్గములు గలవు. చిన్న చిన్న రైలుమార్గములు మొత్తముమీద 928 మైళ్ల పొడవున నిర్మాణముక్రింద నున్నవి. 1921-1922 లో రైల్వేలమీదవచ్చిన ఆదాయము 9289 లక్షల రూప్యములు. ఈ సంవత్సరమున రైల్వేలలో పని చేయువారిసంఖ్య 754478. వీరిలో 785789 హిందూదేశస్థులు.

ప్రమాదములు:—1922-1923 సంవత్సరములో రైల్వే ప్రమాదములవలన మృత్యువునాత బడినవారు 8121 మంది, గాయములు పొందినది 8069. ఏటేటను యిట్టి ప్రమాదములు జరుగుచునే యుండును.

మదరాసు రైల్వేలు:—2.- (1) ది మదరాసు అండు సదరన్ మరాటా రైల్వే. మొత్తముమీద (1921-1922) 8040 మైళ్లు. నికరాదాయము 272 లక్షలు. (2) ది సౌత్ ఇండియన్ రైల్వే. నిడివి 1878 మైళ్లు. నికరాదాయము 162 లక్షలు.

రోడ్లు:—ట్రంక్ రోడ్లు అనగా ఒక జిల్లానుండి మరియొక జిల్లాకు పోవునట్టివి. ఇవి మొత్తముమీద 20 గలవు. వీటిమొత్తపుమీద 4179 మైళ్లు. ట్రంక్ రోడ్లలో మిగుల నిడుపైనది డిట్రీట్ నార్తర్న్ ట్రంక్ రోడ్లు. దీనినిడివి 688½ మైళ్లు. ఇయ్యది చెన్నపట్టణమునుండి రంభమీదుగా ఉత్తరదేశమునకు బోవును.

బ్రాంచిరోడ్లు:—అనగా ఒక జిల్లాలోనే నానాభాగములను కలుపునట్టివి. ఇట్టివి 625 గలవు. మొత్తముమీద 16884 మైళ్లు. సేలముజిల్లాలో ఎక్కుడుగ గలవు. మొత్తముసంఖ్య 59.

ప్రభుత్వ ప్రార్థనలు

కాన్సిల్ ఆఫ్ స్టేటు:—ఇందులోగల 88 ఎన్నిక సభ్యులలో 5 గురు మాత్రము చెన్న రాజధానినుండి ఎన్నుకొనబడుదురు. వీరిలో మహమ్మదీయేతరులు 4 గురు. మహమ్మదీయులు 1 నుందురు.

లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీ:—అసెంబ్లీలోగల 108 ఎన్నికసభ్యులలో 16 గురు మాత్రము మదరాజధాని నుండి ఎన్నుకొన బడుదురు. 16 గురులో 10 మంది మహమ్మదీయేతరులును, 3 మహమ్మదీయులును, 1 ఐరోపియనుడూ, 1 భూస్వామ్యులప్రతినిధి, 1 ఇండియన్ వర్తక సంఘముల ప్రతినిధిగను ఉందురు.

లెజిస్లేటివ్ కాన్సిల్:—(రాష్ట్రీయకాసననిర్వాహక) లో 98 గురు ఎన్నికసభ్యులును (ప్రజాప్రతినిధులు) 29 గురు ప్రభుత్వ నియమిత సభ్యులును ఉందురు. ప్రభుత్వ నియమితసభ్యులలో 19 గురు ప్రభుత్వోద్యోగులుగను, 6 గురు నిమ్నజాతుల ప్రత్యేకప్రతినిధులుగను ఉందురు. 98 ప్రజాప్రతినిధులలో 65 గురు మహమ్మదీయేతర ప్రతినిధులుగను, 18 గురు మహమ్మదీయులుగను, 5 ఇండియన్ క్రైస్తవులుగను, 1 ఐరోపియను, 1 ఆంగ్లో హైందవుడును, 12 గురు ప్రత్యేక సంస్థలనుండి ఎన్నుకొనబడినవారును ఉందురు. సాంఘిక ప్రాతినిధ్యము పోయినగాని సంఘీభావము కుదురజాలదు. రాజధానిలో స్టేటుకాన్సిల్ సభ్యులకు సమ్మతు లాసంగగలవారు 2290మందియును అసెంబ్లీ సమ్మతు లిచ్చువారు 258864 గురును గలరు. లెజిస్లేటివ్ కాన్సిల్ ఓటర్లు 1288928 గురు గలరు. వీరిలో స్త్రీలు 89829. మొత్తముమీద ప్రజాప్రాతినిధ్యము అత్యల్పముగ నున్నది.

గవర్నరు మెంటు

గవర్నరు:—రాష్ట్రాధిపతి. ఇతనికి సలహాయిచ్చునట్టి సంఘములు 2- (1) కాబినెట్, (2) లెజిస్లేటివ్ కాన్సిల్.

(1) కాబినెట్ (మంత్రంగము) లో 7 గురుగలరు. వీరిలో 4 గురు కార్యనిర్వాహకసభ్యులు, 3 మంత్రులు. కార్యనిర్వాహక సభ్యులలో 2 ఐరోపియనులు, 1 హిందువు, 1 మహమ్మదీయుడును గలరు. మంత్రులూ ముగ్గురు హైందువులు.

ప్రభుత్వముఖ్య(కాఖా)కార్యదర్శులలో 7గురును విశోషియనులే. కాసన సభాస్థాపకుడు—హిందువే.

రెవిన్యూబోర్డు మెంబర్లు ముగ్గురు విశోషియనులు.

ఉన్నత న్యాయస్థానమనందలి న్యాయమూర్తులు 14 గురు.

పీఠిలో 6 గురు మాత్రము హైందవులు. పీఠిలో 2 ఆంధ్రులు.

ప్రధానకార్యముఖ్యోద్యోగులలో 1 రు మాత్రము హైందవుడు.

26 గురు మండలాధికారులలో 5 గురు మాత్రము హైందవులు.

పీఠిలో 2 మహమ్మదీయులు, 1 గు ఆంధ్రులును గలరు.

రాష్ట్ర-ప్రభుత్వాదాయ-వ్యయములు (1923-1924)

భూమిశిస్తు	747 లక్షల 35 వేలు
సైన్య (మత్తుపదార్థములు)	520 లక్షల 44 వేలు
స్టాంపులు	228 లక్షల 83 వేలు
సారస్వ (అటవి)	52 లక్షల 35 వేలు
రెజిస్ట్రేషన్	36 లక్షల 32 వేలు
ఇతరపన్నులవలన	73 లక్షల 26 వేలు

మొత్తమున వచ్చు ఆదాయము 1658 లక్షల 55 వేలు రూపాయలు. వ్యయము-1639 లక్షల 58 వేలు-ఇందులో కేంద్రప్రభుత్వమునకు మాత్రమే చెల్లించినది 348 లక్షలు-పోగా నిలుచు మొత్తములో 199 లక్షల 98 వేలు రూపాయలు పోలీసుశాఖకై వ్యయపరచబడుచున్నది. విద్యాశాఖకు ప్రత్యేకింప బడినది 168 లక్షల 28 వేలు. అనగా విద్యకంటే పోలీసుకు 31 లక్షల 65 వేలు రూపాయ లభకముగ వ్యయపరచ బడుచున్నది. నిజముగ జేశమును పీల్చి పిప్పిజేయుచున్నది, సైనిక పోలీసు సివిల్ శాఖలే.

రాష్ట్రప్రభుత్వమునకుగాక కేంద్రప్రభుత్వమునకు రాబడి ఉప్పు పన్నులు వడ్డీరాలు మూలమున ఎంతయో చెల్లించుచున్నాము.

కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు రాష్ట్రములు చెల్లించు కప్పములలో చెన్నరాష్ట్రమే అత్యధికముగ చెల్లించుచున్నది. 100 కి 35½ వంతు ఒక చెన్నరాష్ట్రమే చెల్లించుట కడుంగడు శోచనీయము.

వైద్యాలయములు

చెన్నరాజధానిలో తగినన్ని వైద్యాలయములులేవు; మొత్తము మీద 757 వైద్యాలయములు గలవు. పీటిలో 523 స్థానిక సంస్థల చేతను 59 ప్రత్యేక సంస్థలచేతను నెలకొల్పి బడియున్నవి. ప్రశోభయోగమునకై ప్రభుత్వమువారిచే నెలకొల్పబడినవి 48 మాత్రమే గలవు. మొత్తముమీదమనిషి 1కి 26 వైద్యులమాత్రము వ్యయపరచబడుచున్నది. ప్రజారోగ్యమునకై ప్రభుత్వము తగినతరహా పురుషులనులేదు.

న్యాయస్థానములు.

సివిల్ దావాలు:—1922 సంవత్సరమున 530538 సివిల్ దావాలు దాఖలు చేయబడినవి. చెన్ననగర వాస్తవ్యులలో 30 మందికి 1 దావా చొప్పునను రాష్ట్రవాసులలో 80 మందికి 1 దావా చొప్పునను వేయబడినవి తేలుచున్నది. వ్యాజ్యములసంఖ్య మలబారునందెక్కుడుగను, బ్లారినందు మిగిల తక్కువగను ఉన్నవి. ప్రస్తుతము 25 జిల్లాకోర్టులును, 35 సబ్ కోర్టులును, 164 మునిసిఫ్ కోర్టులును, మరికొన్ని న్యాయస్థానములును, 527 పంచాయతీ కోర్టులును గలవు.

క్రిమినల్ నేరములు:—960 క్రిమినల్ న్యాయస్థానములు గలవు. ఇవిగాక హానరరీ మేజిస్ట్రేటు కోర్టులును, అసిస్టెంటు సెషన్స్

జడ్జికోర్టులును, 7 శష్టుక్లాసుబెంచికోర్టులును, 527 పంచాయతీ కోర్టులును గలవు. ఇవిగాక మరికొన్నిగలవు. మొత్తముమీద 305042 క్రిమినల్ నేరములు లేబడినవి. 210147 నేరస్థులపై శిక్షలు విధింపబడినవి. పీఠిలో 191 మంది మరణశిక్షకును, 220 మంది ద్వీపాంతరవాసశిక్షకును పాత్రులైరి. జరిమానాలపై 1167000 రూపాయలు ప్రభుత్వ బొక్కసమునకు జేరెను.

జైల్లు-కారాగారములు

10 కేంద్రకారాగారములును, 4 జైల్లు జైల్లును, అనేక సబ్ జైల్లును, వరియు కొన్ని ప్రత్యేక కారాగారములును గలవు. మొత్తముమీద సరాసరి హాజరలెక్కువబట్టి దినము ఒకటింటికి (1922) 24398 వైదీలు గలరు.

పోలీసు శాఖ

1923-1924 సంవత్సరమున 19874600 రూపాయలు అనగా రమారమి 2 కోట్ల రూపాయలు వ్యయపరచ బడుటకు ప్రత్యేకింపబడినవి. 1923 ను బట్టి 29406 పోలీసుయూద్యోగులు గలరు. పీఠిలో 23799 కనిస్టేబులును, 3559 హెడ్ కనిస్టేబులును, 1456 సబ్ ఇన్ స్పెక్టరులును, 293 ఇన్ స్పెక్టరులును, 33 జిల్లా సూపరిన్ టెండ్ డెంటును గలరు. 1922 లో పోలీసువారిచే జేబడిన 5575 నేరములలో 2468 నేరములు మాత్రము ఖాయపరచబడి శిక్షార్హులయ్యెను. అనగా నేరములలో సగమునకు వెళ్ళాగము అక్రమముగ జేబడినవే. ఇట్టి కాగుకు 2 కోట్ల రూపాయలు వ్యయపరచవలె?

స్థానిక సంస్థలు

నీలగిరి జిల్లాబోర్డులపై మిగిలిన 24 జిల్లాబోర్డుల అధ్యక్షులు ఉద్యోగితరులే. పీఠిలో 6 గురు మాత్రము ఎన్నుకొనబడినవారగును మిగిలిన 18 మంది ప్రభుత్వ నియమితులుగను యుండురు. రాజధానిలో 1276 తాలూకాబోర్డులు గలవు. పీటిలో 116 బోర్డులకు మాత్రము అధ్యక్షుల నెన్నుకొనునధికారముగలరు. 526 యూనియన్ బోర్డులుగలవు.

లోకత్ బోర్డువారిచే 1922-1923 సంవత్సరమున 96 మెళ్లు పొడవుగల రోడ్లు నిర్మింపబడినవి. 1 సంస్కృత కళాశాలయు, 159 ఉన్నత విద్యాలయములును 8908 ప్రాథమిక విద్యాలయములును స్థానికసంస్థలచే పోషింపబడుచు నున్నవి. 108 ఆస్పత్రులును, 314 డిస్పెన్సరీలును గలవు. విద్యకై 69 లక్షల 38 వేలు రూపాయలును వైద్యాలయములపై 19 లక్షల 2 వ్యయపరచబడినవి. స్థానికసంస్థల ఆదాయము (1922-1923) 329 లక్షల 40 వేలు రూపాయలు వ్యయము 329 లక్షల 9 వేలు రూపాయలు.

పురపాలక సంఘములు(మునిసిపాలిటీలు)

1922-1923 లో రాజధానిలో 80 పురపాలకసంఘములు గలవు. పీటిలో 73 మాత్రము అధ్యక్షుల నెన్నుకొను నధికారము కలిగి యున్నవి. 1 కళాశాలయు, 40 ఉన్నత విద్యాలయములును, 1189 ప్రాథమిక పాఠశాలలును మునిసిపాలిటీల యాజమాన్యమున గలవు. పీటి మొత్తపు ఆదాయము 125లక్షల 18 వేలు; వ్యయము 121లక్షల 38వేలు.

ప్రభుత్వము కంటే స్థానికసంస్థలును పురపాలక సంఘములు ప్రజావిద్యకై ఎక్కుడు శ్రద్ధనహించుచున్నవి.

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

ముప్పదితోమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ, బెల్గాము

మహాత్మాగాంధీ మాలానా మహమ్మదాలిగారు స్వచ్ఛందసేవకబృందమున కేటెందుట

Mahatmaji with Moulana Mohamad Ali at the parade grounds

మహాత్మాగారును, ఇతర నాయకులను, స్వచ్ఛందసేవకులను తిలకించుట

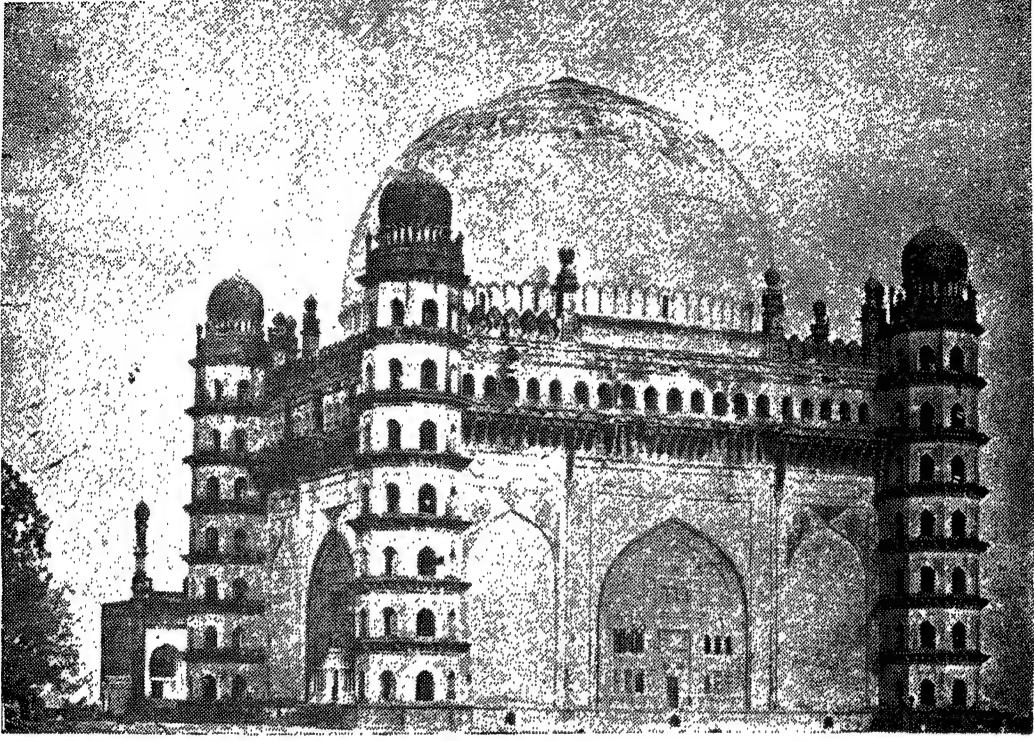

Mahatmaji and other Leaders among Volunteers

The 39th Indian National Congress, Belgaum

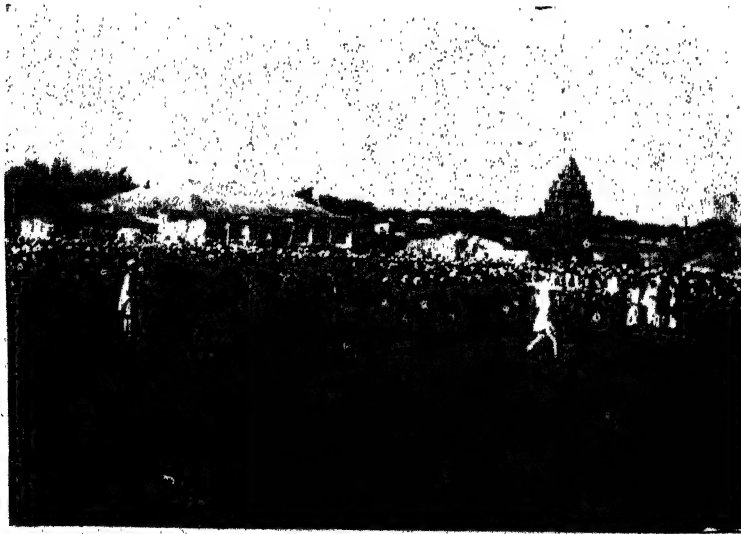
ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

విజయనగర గోల్ గుమత్, బెల్గామునకు ఈశాన్యము పదిపైళ్లదూరముననున్న ప్రసిద్ధిభవనము

Gol Gumat at Bijapur, ten miles from Belgaum

స్వచ్ఛందసేవకులు, ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయ మహాసభ, బెల్గాము

Volunteers

The 39th Indian National Congress, Belgaum

కావ్యము: నీతి

దు వూరి రామి రెడ్డి గారు

మతము, శాస్త్రము, ధర్మము, లలితకళలు మున్నగునవి వానివాని కుచితమైన రీతుల మానవ శిక్షణమునకుఁ దోడ్పడు సాధనములు. కొన్ని బుద్ధిని ఉత్తేజన మొనరించునవి. మఱికొన్ని హృదయమును పరిఘోషించునవి.

ప్రతియుగమునందును బ్రతినంఘమునందును కాలమునకంటె ముందు నడచు ప్రతిభావంతులు, విప్లవకారులు, దూరదృష్టి గలవారు కొందఱు ఉద్భవించుచుందురు. అట్టిమహాసీయుల భావములు, స్పృహలు, ఆయుగమునకు, ఆ సంఘమునకు ఆదర్శకములుగ నుండును. ఆపురుషపుంగవులు, మార్గదర్శకులు, అస్ఫుటముగను, అవ్యక్తముగ నున్న భావికాలమును మనకన్నలకుఁ బొడకట్టనట్లు చేయఁ గల మహిమావంతులు. వారి పలుకుబడివలన మానవసంఘము క్రొత్తక్రొత్తదారులు ద్రొక్కుచుండును. జాతీయత అట్టి యుదారహృదయుల భావ సంపర్కముచేత నంతర్జాతీయతగఁ బరిణమించుచుండును. బుద్ధుఁడు, వాల్మీకి, ఏసుక్రీస్తు, మహమ్మదు మున్నగు మహాపురుషు లీ తరగతికి సంబంధించినవారు. వారిజీవితమే యొక యుత్కృష్టమైన కావ్యము. వారి ప్రవర్తనమే నీతికి ఆదర్శకము.

ప్రతియుగమునం దొక్కొకభావము ప్రముఖమై యుండును. అది యాధ్యాత్మికమైనను, సాంఘికమైనను, రాజకీయమైనను, లేక మఱి యింకేవిధమైన మానవచర్యకు సంబంధించినదియైననుగావచ్చును. ఆభావములందుఁ బ్రజల యాంతరంగికదృష్టి లగ్నమైయుండును. ఇట్టిభావము సార్వజనీనముగ నుండకతప్పదు. దానిని కవియో, చిత్రకారుడో, ప్రవక్తయో, తనస్పృహములమున బయలుపఱచును. మన మెల్లర మానాయకుని ననుసరింతుము. ఎందువలన? మనయందు అస్పృహములుగను నిగూఢములుగను నున్న భావములను ఆయన వెల్లెబ్బుచ్చును. ప్రజాశాశనశ్యము యొక్క భావములు ఆతని స్పృహయందు ఆదిశేషావతారము దాల్చి రెండువేలనాలుకలతో మూటలాడు

చుండును. ఆయనకును మనకును సహానుభూతి గలదు. కావుననే యా నాయకుఁడు మనల నాకరించును. అట్టి మహాసీయుల యుద్దేశములు, సంభాషణములు, ప్రవర్తనములు విశ్వశ్రేయమును జేకూర్చుచుండును. ఏది విశ్వశ్రేయము సంపాదించఁగలదో యది నీతిభావ్యముగ నుండనేరదు.

లలితకళలు జాతీయజీవితమునందు అంతర్భాషి నులై ప్రవహించు భావముల రమణీయాభివ్యక్తులే కావున, వానియందు ముఖ్యములును, సర్వజనాదరణీయములును అగు భావములను ఆకర్షించి శిల్పులు తమ రచనాచమత్కృతివలన వానిని ఆదర్శకములుగ నొనరింతురు. ఇట్లనుటవలన మానవసమాజమును కళలును పరస్పరసాపేక్షకము లని మన మూహించవలయును. తాత్కాలికములైన భావములు కొన్ని ప్రజలను శిల్పులను ఆకర్షింపవచ్చును. అట్టివి ఊణికములు. కాని, కాలపారంపర్యముగ నొకజాతీయందు అస్థిగతమై మజ్జలో నాటుకొనియున్న భావములను మూర్తీభవించఁ జేయుట జాతీయశిల్ప మనఁబడును. అదియే లోకాదరణపాత్రము. తనవ్యక్తిత్వమును బోగొట్టుకొనక చిరంజీవిగ నుండును. తాత్కాలికములైన విజాతీయానుకరణములు మన స్వభావమునకుఁగూడ విజాతీయములే కావున సత్యపటుత్వము కొఱతఁపడి కళాప్రపంచమునందు నిరాదరింపఁబడును.

ప్రాచ్యపాశ్చాత్య శిక్షణమార్గములందుఁ బరస్పరవైరుధ్యము గోచరించుచున్నది. ఒకరికి శాంతియు నిరాడంబరమైన జీవనము ప్రధానము. మఱియొకరికి, తృప్తి, చిత్తసంతోభము, ఆటోపము ముఖ్యము. నేతిచేదడుపఁబడిన అగ్నిహోత్రమువలె భోగము లనుభవించఁబడుకొలది వృద్ధిచెందుచుండుననియు, కావున భోగముల నియతముగ గ్రహింపవలయుననియు నొకరిమతము. భోగముల వీలైనంతవఱకు వృద్ధిపొందించి వాని ననుభవింపనిదే నాగరకత గాదని మఱియొకరి యభిప్రాయము. ప్రాచ్యులకు, జీవితము పరమార్థమును సాధించుటకై యేర్పడిన

యొక యువకరణము. పాశ్చాత్యులకు, జీవితమే యొక పరమార్థము. కావున యిట్టి మార్గభేదములు రెండుఖండముల యొక్క లలితకళలయందు నస్థిగతముగ నంకితమై యున్నవి. ప్రాచ్యశిల్పమునందు రూపయాభాస్య మంత ముఖ్యముగాదు. ఏలనన, వారి శిల్పము చాలవఱకు సౌకేతికము. సౌకేతికశిల్పమెప్పటికిని కొన్ని శిల్పిసమయములకుఁ గట్టువడియుండును. అజాతాగుహలయందలి రేఖాచిత్రములు ఈతరగతిశిల్పమునకుఁ బ్రబలమైన నిదర్శనములు. మన శిల్పము ధ్యానమూలకము; వారిశిల్పము శ్రీకృత్యనుకరణము.

‘కళలయందు రసరామణీయకములె ప్రధానములు, గాని నీతికిని ఆధ్యాత్మికభావములకును నేమి సంబంధము గలదు’ అని కొందఱు విమర్శకులు ప్రశ్నించుచున్నారు. ఇది మనకు నవీనమును విజాతీయమైన సందేహము. ఆస్కర్ వైల్డు (Oscar wilde) అను నొక ఆంగ్లేయవిమర్శకుఁడు * కళలన్నియు నీతిబాహ్యములనియు, నీతి యనునది యేదో కొద్దిపాటి తెలివితేటలుగల వారికేకాని ప్రతిభావంతులకు నీతి యనవసర మనియు, చెప్పియున్నాఁడు. ధర్మశాస్త్రములయందువలె కావ్యములందు నీతిబోధ యనవసరమనుటయే ఆయనయద్దేశమైనయెడల మేమిరువురము ఏకాభిప్రాయులమే. కాని నీతికిని కావ్యమునకును ఏలాటి సంబంధము లేదని వాదించువారికిని నాకును భిన్నాభిప్రాయము గలదు. ఈవిషయమును గొంచెము చర్చింతము.

కావ్యమందు రామణీయకము ముఖ్యము; తక్కిన గుణములు అందుకు పోషకములుగ నుండవలయును. రామణీయక మనునది ప్రతిభావంతుడైన కవియొక్క రచనానైపుణ్యమునకు సంబంధించినది. గుణ మెప్పుడు తనకాలంబమైన వస్తువును ఆశ్రయించియుండునుగాన వస్తుగుణములు రెంటికిని ప్రాధాన్యము గలదు. ఒకవేళ నీతిబాహ్యమైన వస్తువు రమణీయమై యుండినయెడల షేక్స్పియరు (Shakespeare) మహాకవి సృజించిన క్లియోపాట్ర (Cleopatra) కన్యవలె మానవలోకమున కుపద్రవము గలుగజేయును. శకుంతలవలె అనుభోగ్యము గాదు.

మఱియొక పూర్వపక్షము గలదు. “శిల్పముకొఱకే శిల్పము” (Art for art) అనగా శిల్పమున కేలాటి బాధ్య

తలు లేవు. కవి భావోద్దేకమువలనఁ దనకిష్టమైనరీతిని గానము చేయును. అట్లు చేయుట యితరులకొఱకుగాదు; తనసంతోషమునకు. కోకిల కూయుట యెవరిని ఆనందపెట్టుటకొఱకు? ఈవాదము మొట్టమొదట వినుటకు ఇంపుగానే యుండును కాని విమర్శించుకొలఁది యందలి లోపములు బయలుపడును. కోయిలకూతను విని మన మానందించుచున్నాము; నిజమే. దానికూత మధురముగ నుండుటవలనను ఆకూత మనకు సమృత మగుట వలనను మనము సంతోషించుచున్నాము. అది తన నిష్టమువచ్చినట్లు కూయుట వలన గాదు. కాకిగూడ తనకిష్టమువచ్చినట్లే కూయును. దానిని మనమేమాత్ర మాదరించుచున్నాము. అట్లులే కవి చేయు గానము మానవసమాజము నుద్ధరించుటకు యోగ్యమైనదిగ నుండుటవలననే గౌరవింపబడుచున్నది. ‘నాకు నోరు న్నది. తిట్టుటకు చాలమాటలు దెలియును. కావున నేను తిట్టుకొనుచుందును’ అని చెప్పి వీధులమెబడి తప్పుదారి కూతలుకూయుచుఁ దిరుగుచుండిన ‘ఆతనికి పిచ్చిపట్టిన’దని పిచ్చివారి యాసుకత్తికి పంపునము. సమాజ మెట్లు తనయందలివ్యక్తికి బాధ్యమై, వ్యక్తికూడ సమాజమునకు బాధ్యుడు.

కవి యొకమూలఁ గూర్చుండి తన సంతోషము కొఱకు నొక కావ్యము రచియించుకొని దానిని బదిలముగ నింటదాఁచుకొని యుండినయెడల నేలాటి యిబ్బంది లేదు. అట్లుగాక కవిరచనలు వ్యాప్తిలోనికి వచ్చి లోకజీవనముపై నధికారము చేయుచుండును. కావున నందఱి కంటెను కవికి బాధ్యత యెక్కువ. ఉత్తమకవి సృష్టియం దాకాలపు మానవసంఘమునందలి సమంచితభావములు మూర్తీభవించియుండును. ఆతని రచనలందు భవిష్యద్వాణి రహస్యమర్మరచములతో సంభాషించుచుండును.

మానవజీవితమునకును శిల్పమునకును సహజమైన సంబంధము గలదు. జీవితశ్రయోజనము ననుసరించి శిల్పశ్రయోజనము గూడ నిర్ణయింపబడుచుండును. మన జీవితమును గుఱించి ఓమర్ఖయం (Umarkhayam) అను పారసీకకవి యిట్లు నుడివియున్నాడు.

One thing is certain and the rest is lies.

The flower that once has blown for ever dies.

* * * * *

Many knots unravelled by the road.
But not the knot of human death and fate.
There was a door to which I found no key.
There was a veil past which I could not see.

* * * * *

While you live, drink ; for once dead, you never shall return.

ఓమరుఖయముకొంచెమించుమించుగా చార్వాక మతముడు. 'వికసించిన పూవు మరల వికసించజోదు. మరణించిన మానవుడు మరల తిరిగి రాజోడు. ప్రాణముండగనే భోగము లనుభవించెదము. చచ్చినవెనుక యేమగునో ఆవిషయము నాకు తెలియదు. ఆ ముడిని నేను విప్పజాలక పోతి'నని చెప్పె. అట్టివారికి జీవితము భోగమాత్ర ప్రయోజనము. జీవితము ననుసరించి శిల్పము గూడ విషయభోగముల ప్రతీబింబముగ నుండును.

కాని మన విశ్వాసములు వేఱు. ధర్మార్థకామ మోక్షములను నాలుగు పురుషార్థములను మానవజీవితము సాధింపవలయునని మన పెద్దలు నిర్ణయించిరి. వారు ఇహపరముల రెంటికిని సమానగౌరవమును చూపియున్నారు. సన్న్యాస మనునది అతీతధర్మము. లోకసామాన్యము గాదు. ధర్మార్థకామమోక్షములు పరస్పరసాపేక్షములు. కావున మన కవిత్వప్రయోజనము, జీవితాదర్శకము ననుసరించి బ్రహ్మానందసోదరమై నపరనిర్వృత్తిగ నిర్ణయింపబడినది. కావ్యము లనఁగాఁ బసిబిడ్డలాడుకొనుటకై మన మిచ్చు రంగులబొమ్మలు గావు. అనాగరకతాదోషము పాపుకొనుటకు మేజాబల్లలపైఁ బ్రదర్శింపఁబడు భూషణగ్రంథములనుగా కావ్యములను మన మెప్పుడు తలంపలేదు. మనజీవితమునందు కావ్యములు మిళితమై పోయినవి. ఆర్యసాంఘిక జీవనప్రవాహమునకు రెండుతటములుగనున్న రామాయణ మహాభారతములే యిందులకు దృష్టాంతము. సీత, దమయంతి, సావిత్రి, ద్రౌపది మున్నగు పౌరాణికసతీరత్నములు భారతదేశమునం దెందఱు పతివ్రతల సృజింపలేదు? సంసారమందు నిర్భరదారిద్ర్యమును, కష్టపరంపరలను ననుభవించుచున్న సతీమణులకు, దమయంతి, ద్రౌపది చంద్రమతి మున్నగు నిల్లాండ్రుచరిత్రము లెంత యూట నొడ గూర్చి యుండలేదు. ఈ నారీవతంసము లందఱు వ్యాసవాల్మీకి మహాకవుల భావప్రపంచమునఁ బుట్టి పెంపొందిన ఆధర్మకస్మృష్టులేకదా! అట్టి కవులెన్నఁటికైన నిర్బాధ్యులగుదురా? వారి రచనలు నీతిబాహ్యము లగునా?

కీట్స్ (Keats) అను ఆంగ్లేయకవి (Beauty is truth, truth beauty) అని చెప్పియున్నాడు. మన పూర్వికులు సత్యసౌందర్యములకు శ్రేయమునుగూడఁజేర్చిరి. కావ్యము విశ్వశ్రేయము చేకూర్చునదిగ నుండవలయును. అనీతి దాయకమైన దేదియు లోకకల్యాణము నాపాదించలేదు.

ఇక నీతియననేమి? దాని నెవరు కల్పించిరి? దానివలనఁ బ్రయోజనమేమి? అను నీవిషయములు మన సున కెక్కినిదే కావ్యములందు నీతి యావశ్యకమా లేదా, యను సందేహమును మనము తీర్చుకొనలేము. నీతి యను పదమును విశాలభావముగలదానిగా నూహించి నే నిచట ప్రయోగించుచున్నాను. దేశకాలపాత్రములకు లోబడి నీతులు భిన్నములుగ నుండవచ్చును. ఒకసంఘమువారికి నొకదేశమువారికి ననుకూలమైన నీతులు మఱియొకరికి విరుద్ధముగఁ దోచవచ్చును. కాని యిట్టి పరస్పరవిరుద్ధములైన నీతులందు సంతర్వాప్తియగు నుద్దేశ మొక్కటియే. అదియేదన, మానవజీవితోద్ధరణకు, లోకయాత్రాసౌకర్యము. నేనిచటఁ బ్రయోగించిన నీతి అను పదమును దేశకాలపాత్రాచార వ్యవహారములకు వశపర్తి యయి సంకుచితమైన నీతినిగ నర్థము చేసికొనఁగూడదు. అన్ని నీతులకు జన్మకారణమైన యావశ్యకతనుగఁ దలంపవలయును. ఇది జగదేశము.

సంఘసమష్టికిని దదంశమైన వ్యక్తికిని భిన్నభిన్న వ్యక్తులకును గల ప్రవర్తనసామరస్యము, ఆనుగుణ్యము నీతి యనఁబడును. ఈనీతి మానవుల యావశ్యకతను బట్టియు ననుభవము ననుసరించియు, గ్రమక్రమముగ రూపము దాల్చి సంఘయంత్రమును నడపుచుండును. ఈనీతులు సకలవిధములైన మానవచర్యలకు సంబంధించి యున్నవి. ఇట్లనుటవలన, విశేషసంఖ్యాకులగు ప్రజల యభిప్రాయము ఘనీభవించి నీతిగను శాసనముగను మాటును. కాని నీతిశాసనములకుఁ గొంత భేదము గలదు. రాజాధికారముద్రగలది శాసనము. సంప్రదాయ సిద్ధమయి మానవుల భావములను బరిపాలించునది నీతి. నాగరకత హెచ్చుకొలఁది అధికారముద్రాంకితము లగు శాసనములకంటె స్వయమారోపితములగు నీతులే మనుష్యసంఘమును బాలించుచుండును. విరుద్ధశాసనమునకు లొంగియుండుట దాస్యమైనను స్వయంకృతనియమమునకు వశపర్తియై యుండుట స్వాతంత్ర్యమనఁబడును.

నీతులును శాసనములును(స్వయంకృతములైనను, పరకృతములైనను) సంఘమును శాసించనియెడల వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము నశించి మానవజాతికిఁ బ్రళయము సంభవించును. కావున నీతి మానవులయందు న్యాయస్వరూపమునానుగుణ్యమును బోషించును.

కళలు సాంఘికజీవితముయొక్క యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసముల యాదర్శకలేఖనములని యిది నఱకే తెలిసికొనియుంటిమి. కావున జీవిత మొక వంకనుఁ గళలు వేటొకవంకనుఁ బ్రవహింప నేరవు. సాధారణజీవితమునందు నేవేది నీతిబాహ్యములుగను నేనము పుట్టించు నవిగ నుండునో అట్టివి కళలయందును నింపుగొలుపవు. అట్లుగూడఁ గావ్యమునకును నీతికిని సంబంధ మెట్లు తెలిపోవును ?

ధర్మశాస్త్రములు వేట; కావ్యములు వేట; వానివాని ప్రయోజనములును భిన్నములు. పాలనాదండము చేతఁబట్టుకొని “సత్యంవద” “ధర్మంచర” అని వేదములు శాసించును. కవి “సత్యంవద” అని శాసింపక హరిశ్చంద్రుని సృజించెను. “సత్యమేవజయతి” అను ధర్మవాక్యమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము లక్ష్యము. ఆకథను జదివినవారికి హరిశ్చంద్రునిపై భక్తిగౌరవములు గలుగకపోవు. మన మెవరిని ఉత్తములని మెచ్చుకొందుమో వారి ననుకరింపవలయుననియో, వారివలెఁ బ్రవర్తింపవలె ననియో, మన మభిలషింతుము. ఈకోరిక మనయందు సహజముగఁ బుట్టును. సత్కావ్యములయందు ఇట్టి యున్నతాశయములను, ఆసలను బ్రేరించు శక్తి గలదు. *బలాత్కారనీతిబోధనమునకుఁ గావ్యము లెన్నఁడును బూనుకొనఁగూడదు. అట్టివి కావ్యములుగాక మనుధర్మశాస్త్రములవంటి స్మృతులుగ మాటును. కళలయందలి నీతి యంతర్లీనమై యలక్షితముగ మనహృదయముఁ బ్రవేశించును. దాని పదచిహ్నము లదృశ్యములు. ఇట్లు రచించుట కళావైపుణ్యము.

కావ్య మర్థింపవలసినది రససౌందర్యములేకదా ! అంతర్లీనమైన నీతియైనను వానికెలుల నుపకరించును అను సంశయము కొందఱకుఁ గలుగవచ్చును. నీతిస్పర్శ లేనిదే

సౌందర్యము పరిపూర్ణము గాదని నాయుద్దేశము. ఈ దృష్టితో మనము విమర్శింపఁ బూనినయెడల నేదేశముయొక్క యుత్తమశిల్పమునందుఁగాని యనీతిపరత్వముగోచరింపదు. ఒక చిత్రకారుఁడు రమణీయవతియగు కాంతను విగతవస్త్రునగఁ జిత్రించి మనకుఁ జూపినయెడల ఆసౌందర్యమునంతయు మ్రింగివేయఁగల యసహ్యము పుట్టి మొగము చిట్టించుకొందుము. ఎందువలన ? ఆచిత్రపటమునకును జీవితమునందు మన కలవాటుపడియున్న యశాచిత్యమునకును వైరుధ్యము సంభవించినది. అందలి రమ్యత సర్వజనోపభోగ్యమగు నంత లేదు. సభ్యముగ ఇట్టి చిత్రములు ఆహ్లాదమును గలిగించి మనసు నుద్ధరించుటకు మాటు, ఇంద్రియచాపల్యమును, అసభ్యములగు మనోవికారములను బ్రేరేపించుచుండును. అట్లుచేయుట యుత్తమకళ యొక్క ధర్మముకాదు.

అట్లుయినయెడల మానవచర్యలకు సంబంధించిన వనములు, కొండలు, మేఘములు, ఉష్ణస్థులు, సూర్యాస్తమయములు మున్నగు దృశ్యముల ప్రతిలేఖనములు కాంచువారలకు ఆనందము గలిగించునుగదా. అట్టి చిత్రమునందుఁగూడ నీతి అంతర్లీనమై యున్నదా అని కొందఱు అడుగనచ్చును. అట్టి చిత్రములు అనీతి స్ఫూర్తములు గాకుండుటచేతనే వానియందలి రామణీయకమును బ్రతిబంధకము లేక మన మనుభవింతుము. నీతి, సౌందర్యమునకు హేతువు గాదు. పరిపూర్ణతకు ఆవశ్యకమైన యొక యశాచిత్యము.

కావ్యమునందు శిల్పవైపుణ్యము హెచ్చుకొలదియందలి కథాభాగమునకుఁ జదువరుల హృదయము నాకర్షించు శక్తియు హెచ్చుచుండును. గుణమెప్పుడు వస్తువు నాశ్రయించియుండును గావున నితరకళల యందువలెనే కావ్యమునందును వస్తుగుణములు రెంటికిని వానివానికిఁ దగిన ప్రాధాన్యము గలదు.

మానవుని ప్రతికోరికకును రెండుదిక్కులు గలవు. మొదటిది వాంఛాపరిపూర్తి; రెండవది తజ్జనితమైన యుషయుక్తి. ఒక యుదాహరణము : మితాయినిఁ జూచినపుడు తినఁ గోరిక పుట్టును. ఇది జిహ్వాచాపల్యము. మనదృష్టి కోరిక తీర్చుకొనుట యందే లగ్నమై

* The office of poetry is not moral instruction, but moral emulation; not doctrine, but inspiration. G.H. Lewis

"The inner life of art"

యుండును గాని, దాని యుపయోగమును గుఱించిన తలంపు సాధారణముగఁ గలుగదు. కాని; మనము తలంచినను, తలంపక పోయినను మితాయి తినుటవలన రెండులాభములు చేకూఱినవి. ఒకటి : కోరిక తీరుటవలన గలుగు తృప్తి. రెండు : దేహపుష్టి. ఇచ్చట మితాయిలోని మాధుర్యము రుచిచూచుటవలన గోరిక తీరినది. ఆ మాధుర్యము, ఆహారవస్తువు నాశ్రయించి యుండుట వలన దేహమునకు బలము కలిగించినది. కాని మాధుర్యముమాత్రము కోరిక తీర్చునదిగ నుండి తదాశ్రయ వస్తువు అనారోగ్యకరమై యుండినయెడల దాని ప్రతిఫలమును మనము తప్పక యనుభవించుము. ఈ సాదృశ్యమును కావ్యములో రససౌందర్యములకును, కథాభాగమునకును వాని సనుభవించు మానవసమాజమునకును నన్వయించి చూడుడు. అంత్య ఫలితము మీరే యూహింపఁగలరు.

మానవస్వభావనిర్మాణమునందుఁబరిస్థితులు చాల ముఖ్యము లని మనస్తత్వశాస్త్రజ్ఞు లెల్లరు నొప్పుకొన్న విషయమే. కావ్యములం దట్టి పరిస్థితులు గలవు. ఇంద్రియగోచరములగు విషయములు మనల నెట్లు లోఁగొనునో, కావ్యాంతర్గత విషయవర్ణనము గూడ నట్లే మనల వశపర్తులఁ జేసికొనును. కావున కావ్యములతోఁ గవికి గల సంబంధము కన్నను దానిని జదివి యానందించు లోకుల కెక్కుడు సంబంధము గలదు.

మతమును శిల్పమును ఒకపూవులోఁబుట్టిన రెండు రేకులని చెప్పవచ్చును. వానిరెంటికి మిక్కిలి సమీప బాంధవ్యము గలదు. ఒకదాని నొకటి యపేక్షించి యవి యన్యోన్యసహకారమువలన నభివృద్ధి చెందినవి.

వైదికయుగము భావమును, కవిత్వకల్పనాశక్తియు సమ్మిళితముయి, యందుండి యపూర్వ సృష్టులు బయలుదేరినవి. పౌరాణిక ప్రపంచ మంతయు నిట్టి మతకవిత్వ సాంకర్యముయొక్క యద్భుతసృష్టియే కదా! ఇట్టి కల్పనలు లేకున్న మానవజీవిత మెంతసంకుచితముగ నుండి యుండెడిదో!

మతమును, శిల్పమును ఆనంద సాక్షాత్కారము నకై పాటుపడుచున్నవి. గంతవ్య మొకటి; మార్గములు భిన్నములు.

“ఆనందాదేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతి, ఆనందా దేవ జాతాని జీవంతి, ఆనందం ప్రయాన్త్యభి సంవిశంతి.”

ఈ భూతసృష్టియంతయు నానందము నుండి యుత్పన్న మగుచున్నది. ఆనందమున వర్ధిల్లుచున్నది. ఆనందము దిక్కునకే ప్రవహించుచున్నది. తుదకా యానందమును బ్రవేశించుచున్నది. శిల్పిసృష్టియు నిట్టిదే. భక్తుఁడును శిల్పియు నేది “సత్యం శివం సుందర”మో దానిని దర్శించుచున్నారు. ఈయంతస్తునందు నిద్దటికిఁ గల భేదము నశించినది. కవి భక్తుఁడు; భక్తుఁడు కవి, శిల్పము మతము నొక్కటియే యైనది.

మొదటి యనాగరక దశయందు మానవుఁడు పశు ప్రాయుడై కామ్యసౌఖ్యములతో సంతృప్తిపడియుండును. అంతకు మించిన సంతోషము నతఁ డెఱుంగఁడు. రెండవ దశయందుఁ బ్రాపంచిక జ్ఞానము కొంత యుదయించి మనో వికృతులు శిశీతములయి శాస్త్రములు శిల్పములు మున్నగువాని మూలమున నానందముఁ బొందును. మూడవదశయందు రానురాను ఆతని జ్ఞానము విశేషముగ నభివృద్ధి నొంది పూర్వమున కన్న శాశ్వతమైన యానందము నన్వేషింప మొదలిడును. అదియే యమృతానందము.

“ఏకం రూపం బహుధా యః కరోతితమ్ ఆత్మస్థం యేఁను పశ్యంతి ధీరా, తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేతరేషామ్.

ఒకరూపమును బహురూపములుగ నెవ్వఁ డొనరించు చున్నాఁడో, ఆత్మస్థుడైన ఆ పరమాత్మను ఏ ధీరులు ధర్శించుచున్నారో వారు శాశ్వతసుఖమును బొందుదురు. అన్యులు పొందరు. * శిల్పము తన యాదర్శకమును గ్రమక్రమముగ మార్చుకొని యెట్టకేల కీశాశ్వత సుఖమును మానవుల కందింపఁగలయంతటి యున్నతపదవి నారోపించినంగాని కృత కృత్యము కానేరదు.

* Fine art is not real art till it is in this sense free, and only achieves its highest task, when it has taken its place in the same sphere with religion and philosophy. "Hegel's philosophy of fine art"

ప్రత్యక్షము

దుర్గమహాంతి సీతారామశర్ల గారు

హారదచంద్రికా సాగరాంతరమున, నింపుమీఱఁగ విహరించువేళఁ

బర్హతాగ్రమునుండి ప్రవహించుసెలయేటి, దరులందు హాయిగాఁ దిరుగువేళఁ
బచ్చనివరిచేలపై నాట్యమొనరించు, మొలకతెమ్మెరలతో మెలఁగువేళఁ
బాలభానుమయాఖి పంక్తితోఁ గ్రీడించు, వనధిభంగములఁ గన్గొనెడువేళఁ
జకితహరిణీవిహారవి శాలవిసిన, వీధుల శకుంతగీతము ల్విన్నెడువేళ
మొగమునందలి ముసిముసి నగవు లలఁతఁ, బరఁగఁ బ్రత్యక్షమగుచుండఁ బ్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. మలయశైలసమీర చలితశాఖాహస్త, యుగ మెత్తిపిలిచిన ట్లొక్కమాటు
తపనీయసన్నిభ స్తబకస్తనముల ప్రి, షోడ్ధతి మూయున ట్లొక్కమాటు
ప్రమద సంచారసా రంగేక్షణంబుల, నోరఁజూపులఁ జూచి యొక్కమాటు
మధుకరగీతికా మహితగానంబున, నూఱడించినయట్టు లొక్కమాటు
లలితశాద్వలహరితచేలమును దాల్చి, హఠాయలఁ బయ్యెద సవరించు చొక్కమాటు
మొగమునందలిముసిముసి నగవు లలఁతఁ, బరఁగఁ బ్రత్యక్షమగుచుండఁ బ్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. గంగాస్తవంతీతరంగరంగములందు, లాస్యం బొనర్పఁ దలంచెనేమొ!
మింటఁ గేరుచునుండు మేఘకాంతలతోడ, సయ్యాట లాడఁగాఁ జనెడునేమొ!
వాసంతపికవధూపాధ్యాయై సుధా, గానంబుఁ గరఁపఁగాఁ బూనునేమొ!
జలధిగంభీరనిస్వనముతోఁ జేరిచి, ప్రణయగీతంబులఁ బాడునేమొ!
శ్యామలాంబరాలంబనక్షత్రహీర, హారములఁ దాల్చి కూర్మిఁ జెన్నారునేమొ!
కాని మందస్మితాననకాంతు లలఁతఁ, బరఁగఁ బ్రత్యక్షమగుచుండఁ బ్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. చిటునవ్వువెన్నెల ల్గురిపించె దిచ్చోటఁ, గన్నీటికాల్వలు కార్చె దచట
బిగికొంగిలిని బూని పెనఁగెద విచటఁ గ, న్నెత్తిచూచినను గోపింతు వచట
గనునైఁగచేఁ బొందుఁ గావించె దిచటఁ జేవట్టి లాగినను వీ ల్పటుప వచట
రాగసంయుతపై విరాజల్లె దిచట వి, రాగమే లెస్సని వేఁగె దచటఁ
దనువిలాసంబులను జూపఁ దలఁచె దిచట, వలసి యవకుంతనము నూని మెలఁగె దచట
నిట్టిమాయాపథంబు లింకెవతె యెఱుఁగు, బళి! బళి! నెఱజాణవే ప్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. సంతతాధ్యాత్మిక జ్ఞానాభిమతసమా, వృతులగు పరమయోగీంద్రులైన
మధురభావతరంగ మాలికాతతి నూఁగి, రంజిల్లు సత్కవి రాజులైన
సకలవసుంధరాచక్రపాలనకళా, చతురులై వెల్లురాజన్యులైనఁ
బంచభూతముల సాధించి బంటులుగా నొనర్చి మెప్పొందు విజ్ఞానులైనఁ
దావకీనమర్మము లబోధ్యము లటంచు, నిపుణులై పరిశోధింప నేర్వలేక
మోసపోవుచు నున్నారు ముగులగుచు, బళిరె!! కడుమాయలాడివే! ప్రకృతిలక్ష్మి.

యెంకిపాటలు

పురాణం సూరిశాస్త్రి గారు, బి. ఏ.

మానవప్రతిష్ఠాపనకుండు చక్రనేమిక్రమ మగుపడుచుండును.

ప్రస్తుతకాలమందు తత్వజ్ఞులు, శాస్త్రపరిశోధకులు, నీతిశోధితులు, కళోపాసకులు, చింతించు సమస్యలు మానవచరిత్రలో బలుమారు తలచూపి, యప్పటి మేధావులచే బరిష్కరింపబడుచు వచ్చినవి. మత నైతిక రాజకీయ సాంఘిక సమస్యలందర్భములం దెటు లనో అటులనే కళావిషయములందుకూడ కొన్ని సమస్యలే, కొన్ని సంప్రశ్నములే, యభిరుదులే, ప్రపంచముం దెల్లడల గోచరించును. కాలవశంబున నొక్కొక్కవిధమగు కళాస్వరూపము, వాఙ్మయరీతి, గారవ మొందుచుండినను మహామేధావులగు కవులు, శిల్పకులు, అది వరకు వన్నెకెక్కి ప్రస్తుతము వాసిదప్పిన వాఙ్మయరూపములను జేకొని వానిలో నవ్యభావముల బ్రకటించుచుండురు. ఇందుచేత కావ్య రూపములందు సరళవికాసమునకు బదులు ఆంధ్రక్రమము లగుపడును. ప్రకృతిశాస్త్రములందును, వీనిపై నాధారపడిన యాయుర్వేదము, ఎంజినీయరింగు, పారిశ్రామిక ప్రయోగవిద్యలు మున్నగువానియం దును, కాలక్రమమున నూత్నపద్ధతు లేర్పడి ప్రాచీనరూపము లంతరించు చుండును, మానవ మానవప్రతిష్ఠితంబులగు మత సాంఘిక రాజకీయ నైతిక కళావిషయములు నాగరికతావికాసములో విహ్వలమగుచుండెను వేర్వేరు దేశకాలములలో నివి యొక్కొక్క రూపమున జెన్నొంది నను, వీని ప్రాచీనరూపములు సంపూర్ణముగ నస్తమించవు. ఈనాటి మానవలోకమును బరిశీలించినయెడల నరు డుత్పన్న మైనదిమొదలు నేటివరకును బులకరించిన వికాససోపానము లన్నిటిని నిదర్శించు ప్రతి స్థాపన లగుపడును. అభిరుదు లగుపడును. భావము లగుపడును. కావ్య చిత్ర శిల్ప రూపక సంగీతాది లలితకళల వికాససోపానము లన్నియు నీనాడుకూడ సమస్తదేశములలో నిలచియుండి, తద్రూప సంస్కారుల మెప్పువడయుచు, ప్రజానంద మొనగూర్చుచు, వినోద కారులై, జ్ఞానదాయకములై, యుపచరించుచున్నవి. కళాస్వరూప ములు అస్తమించవు. ఇవి, వివిధరకముల మానవవికాసమును, అభి రుచులను, దెలుపుననై వాని ప్రభావమున రూపుదాల్చినవి. మానవ లోకమందు బహురూపమగు సఖ్యతలు, సంప్రదాయములు, అభి రుచులు, వ్యక్తమగుచుండును. అందుచే నన్నిరకముల రుచులను, ప్రకృతులను, రంజింపజేయు కళాస్వరూపము లుండకమానవు.

కళయొక్క యుద్దేశ్యము మనోరంజనము. ప్రయోజనము; పరమార్థమున రసానందమును గలిగించుట; లౌకికార్థమున పరచింత శేర్పరచుట; నీతివర్తనమును పోషించుట. ఇవి సత్కళల నిత్యధర్మ ములు. మనోరంజకమగు సౌందర్యమంతయు, మానవు లామోదించెడి

కళలన్నియు, నీతిమయమే, పరతత్వపూరితమే, పరమార్థ సూచకమే. కళాస్వరూపము దానిని రచించెడి శిల్పకుల ప్రయోగచాతుర్యము ననుసరించియు, నాతడు సంబోధించు సామాజిక సంస్కారమును బట్టియు వేర్వేరువిధముల నుండవచ్చును. దేహ మనిత్యము. నిత్యమైన కావ్యాంతస్సారము పవిత్రోదారసద్భావశోభితమై, వెలుగునపుడు దాని వెలుపలియుండుపు లెట్టివైననేమి! పెద్దయల్లికలలో విచిత్ర బంధ చమత్కారములతో, దుమ్మర పదజాలముతో, ప్రకటింప దగు నుత్తమభావములను తేనెలారెడి రేతపలుకులతో సరసముగ సుబోధకంబుగ వర్ణింపగల ధీయుతులుండురేని వారిని మెచ్చకతీరునా? రిసగీర్థులగు కవిగాయక శిల్పకులు, యేరాగమందైనను, వృత్తమం దైనను, శిలావర్ణసాహాయ్యముననైనను, సమస్తసరస్వవాచస్థల నుద్దీపింప గలిగియున్నారు. శిల్పకుని క్రియానై పుణ్యము వస్తుపరికరము లను, సాధనసౌకర్యములను, అతిక్రమించి సిద్ధధ్వజ మెత్తుచుండును. దీని నెరింగియే మనపెద్దలు 'క్రియాసిద్ధి స్స త్వే భవతి మహతాం నోప కరణే' యని చాటియున్నారు.

కళాప్రపంచ చరిత్రమును పరిశీలించినయెడల కావ్యరూపక నృత్యసంగీతాదులు విద్యాసంస్కారవిహీనులైన ప్రాకృతజనంబుల రసావిష్టప్రలాపములం దుదయించిన ట్లగుపడును. మన దేశవాఙ్మ యమునకు వాల్మీకి యాదికవియనియు, పాశ్చాత్యకావ్యములు, హోమరురచనలయం దుదయించెననియు, తెలుగుకవిలు వాగను శాసనుని భారతాంధ్రీకరణముతో మొదలిడెననియు, విశ్వసించువారు కలరు. కాని యీ యాదికవుల కావ్యములు అంతకుపూర్వముండిన ప్రాకృతకవికల్పితంబులగు గేయ మాధుర్యమొప్పారు, గ్రామ్యగీతికా బీజములనుండి యుత్పన్నమైనవనుటకు సందియములేదు. ఆదికవులు చాలవరకు ఆనాటి వాడుకపదములను, సంభాషణరీతులను, అనుసరించి యే రచించిరి. మహాకవికృతులందు గ్రామ్యసంకాశవైఖరు లనంతముగ నగుపడును. రామాయణములో మిక్కిలి సారభూతముగదోచు 'రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజామ్; అయోధ్యా మటవీం విద్ధి గచ్ఛతాత యథాసుఖమ్.' అను శ్లోక పురీతి సామాన్య సంభాషణక్రమముల నంటి యున్నది. ప్రాకృతగీతములలో నగపడు వీరదేవతా కథలు, రసములు, నీతిప్రవృత్తి, రమ్యావస్థాభివర్ణనము, మహాకావ్యము లందు విస్తరింపబడినవి. ప్రాకృతగీతములు ప్రకృతిని, కండ్లారజూచి రసావేశమొంది యశారూపముగ జిత్రించిన హృదయవైశాల్యమును, మనోనైర్వల్యమును, చిత్తశుద్ధిని, రసావేశమును, ప్రకటించును. మహాకవులగు వాల్మీకాదులు ప్రాకృతగీతికా మాతృకలకు సద్భావముల

జేర్పిరసత్సందర్భముల జెంచి, చమత్కారముగ జిత్రించి, నీతిని, పరమార్థమును, పరతత్వమును, ధీరోదారస్వభావములను, ఎక్కువ బ్రశంసించిరి. భావభారమునను, రససమృద్ధిని, ఆవేశ పారవశ్యమునను, వీరి ధోరణి కొన్నితావుల నుదారవిచిత్రపదాలంకృతమై కల్పన సంకీర్ణత నేర్పరచెను. వీరు సందర్శించితమగు, సహజపరిభాష నవలంబించిరి కాని, పనివడి నారికేళఫలపాకమునందు కైత లల్ల బూసలేదు. ఈ రహస్యమెరుంగక తరువాతికవులు ఆదికావ్యములలోని జటిలగభీర భాగములనే కావ్యాదర్శముగ గైకొని వాని రీతుల నవలంబించిరి. ప్రాకృతకవులు ప్రకృతినే రసభావముల నడబావిగ నెంచి రసావేశ సమృద్ధితో రసప్రధానముగ కావ్యములను గీతములను రచించుచుండిరి. ప్రాబంధికకవులు పూర్వకవికృతుల నాధారపరచుకొని కావ్యప్రపంచన మొనర్చుచుండిరి. ప్రాకృతగీతములు రసప్రధానములు; దేశీయపద సంకలితములు; జాతీయగీతకవైఖరుల ననుకరించునవి. ప్రబంధకావ్యములు, భావప్రధానములై విదేశీయపదజాలమున, విజాతీయవృత్త కైఖరులను, సంకీర్ణకల్పనాచమత్కారములను గల్గియున్నవి. ఇవి రాజహాసితములై పండితాభిమతములై, గ్రంథస్థములై, దేశమందు నిలచియున్నవి. తేటపలుకుల పల్లెటిరువులీను యాలపాటలు దేశకాలావస్థానుకూలముగ నెప్పటికప్పుడు నవ్వవైఖరుల దాల్చుచు, జనసామాన్యమునకు ప్రధాన జ్ఞానదాయకసాధనములై పరగుచుండెను. వీనికి లౌకికసహాయ ముమరకున్నను, స్వకీయరసపాటవముచే గ్రంథస్థవాఙ్మయముకన్న నెక్కుడు వ్యాపకమొంది, కర్ణాకర్ణిగ జనులందు వ్యాపించుచుండెను. ఇవిగిడుముగ ప్రతిదేశమందును రెండు వాఙ్మయ ప్రవాహములు, ప్రభువిద్యతోష్ణితమైన లాక్షణికవాఙ్మయము, ప్రజాభిమతమైన ప్రాకృతవాఙ్మయము, స్వతంత్రముగ ప్రవహించుచుండెను. ప్రాకృతగీతములు గ్రంథస్థము కానికలన సంతరించుచుండినవి. కాని యెప్పటికప్పుడు కొందరు విద్వాంసులు, సరసులు, వీరి పటిమను గుర్తించి, వీరిని వ్రాసుకొని నిలుపుచువచ్చిరి. కొందరు కవులు వీరి ధోరణి ననుకరించి రచించుచుండిరి. శ్రీనాథుని పలనాటి వీరచరితము యిట్టి ప్రాకృతగీతికానుకరణప్రవృత్తిలో, నుదయించె ననుటకు సందియముండదు. కొందఱు రసజ్ఞులు, విమర్శకులు, వీరి సభిమానించుచుండిరి, ఇందుచే నిరంతరము లిఖిత వాఙ్మయరూపములనుండి బ్రభవించిన లాక్షణికవిత్వ మభిమానించువారికిని, ప్రాకృతరసావిష్టగీతికామాధుర్య మభినందించువారికిని, వాగ్వివాదులు జరుగుచుండెను. కాని, ప్రపంచపరిపాలనము రాజాధీనమున నుండి, యధికారిభావములు మెస్సొందుచుండిన కాలములందు, సారస్వత సందర్శములలోగూడ లక్షణాధికార మెసగుచుండెను. ప్రస్తుత పరిస్థితులలో, సర్వసమత్వము, ప్రజాస్వామ్యము, మానవాదర్శమై పరగుకలన జనసామాన్యమును పెద్దలు గారవిండుటయేకాక వారికి రుచించు కావ్యకళాదులనుగూడ నామోదించుచున్నారు. ఇంతకూ యీ వివాదమందలి ముఖ్యాంశము భాషావిషయముకాదు; వృత్త సంబంధికాదు. కావ్యము, రసమయమా? భావప్రధానమా? రసభావ

ములు శోభిల్లునెడ ప్రాకృతకావ్యస్వరూపము లామోదించదగునా? లేకయుదారరసభాషప్రదీపమున కుదారకల్పన నైచిత్ర్యము లవసరమా? అను సమస్యలే ప్రధానమైయున్నవి.

తెలుగుదేశము, ఆధునికకాలస్వభావము ననుసరించి ప్రజాభీష్టముగ కావ్యాదర్శముల గ్రహించుచున్నది. కొందరు రసజ్ఞులు ప్రాకృతగీతముల బ్రచురించుచున్నారు. విమర్శకులు, గ్రామ్యపదప్రయోగమును అభిమానించుచున్నారు. సాహితీసభ్యులు మున్నగు కవులు, కథకులు, లక్షణప్రకాసనంటకయే గ్రామ్యరీతులలో రసవత్కావ్యములను చిన్నికథలను గల్పించి పెంచుచున్నారు. లక్షణాభిమానులు కొందరు యెంకిపాటలవంటి పలకాకైతలు తెలుగుభాషకు ముప్పుదెచ్చునని వెరగొందుచున్నారు. గ్రామ్యగీతము లక్ష్మీలకణాసందర్శముల జిత్రించి యాంధ్రుల నీతిసత్వముల దెలియనని కొంద రనుమానపడుచున్నారు. మఱికొందరు, ప్రజానురంజకముగ సారస్వత మాదరణీయమయ్యాను, విద్యత్కృతులై నీచసారస్వత ముత్పత్తిజేయుకూడదనియు, గ్రామ్యవాఙ్మయంబున, యాలపాటల కాస్కార మొసంగకూడదనియు, విన్నవించుచున్నారు. వాఙ్మయప్రవాహమపారధాటిప్రాబల్యమున రసపుష్టిచే వెల్లివిరిసి దేశముల నాక్రమించుచున్నది.

యాలపాటలు నీతిభావ్యములనియు, ప్రబంధకావ్యములు నీతిభరితములనియు, చెప్పబాలము. బూతులపులు తేటపదములలో గూర్చబడినను, దుష్కరసమాసగర్భితములయ్యాను, నింద్యములే యగును. యాలపాటలు సులభముగ నర్థముగాన వీనిలోని నీచరసాధితి యెక్కువ హానికరమని వాదించుచున్నను. కాని, కళాస్వరూపములవలన నీత్యవినితలు యేగ్గుడునని నమ్మబాలము. రామాయము చదివినందున శ్రీరామసద్గుణము లలవడినవారును, రసావిష్టవాఙ్మయ పటనంబున పోకిరులైనవారును, నా కగుపడదు. జననాంతర సంస్కార ఫలితముగను, యిహలోకసాంగత్యవిశేషమునను, పుర్రెకుపుట్టెడు బుద్ధులే మానవుల నీతిపాతిత్యములకు గారామగును. మనుష్యుని సాంఘిక మత నైతిక రాజకీయోద్యమముల లేనీడలు కళాస్వరూపముల వెలిగించవచ్చును. కాని, యిది ప్రత్యేకముగ కళాంశములుకావు. వీరిని పోషించవలసిన బాధ్యత కావ్యములకు లేదు. సాందర్శనిరూపణమందు కళలు లౌకికమర్యాదల నతిక్రమించి నడచినను వానికి భిన్నముగ వర్తించినను లోపములేదు. అయినను, యెంకిపాటలు మున్నగు నవీనఖండకావ్యములలో విశ్వప్రణయనూత్రము లగుపడునే కాని నీచకృంగారనూచన లగుపడవు.

వ్యతిరేకవిమర్శకులు చాలవరకు తా మలందిన కావ్యకళా సంప్రదాయములకు బానిసలై వానినే పరమప్రమాణములుగ నెంచుదురు. విద్య, విషయపరీక్షకు దోడ్పడు సాధనమై యుపచరించవలెను గాని మనస్సాన్నితంత్ర్యమును ద్రుంచు నిర్బంధకృంఖిలముగ వాచరించకూడదు. అహంకారాభిమానముల వర్జించి కళాస్వరూపములను వాని ప్రత్యేకసంప్రదాయములలో పరిశీలించి బాహ్యభేదజప్తాగల్భ్యమున కును అంతస్సారపాటవమునకును గల భేద మారసి విమర్శింపవలసి

యుండును. ఇట్టి వికలావలోకనమేర్పడిన సర్వసములే, రసపి పాసులే, సౌందర్యవిచతులులే, రసజ్ఞు లనిపించుకొందురు. పీఠే విమర్శకవ్యాపార మవలంబింపదగుదురు.

ప్రాచీనకవులు రసభావపాటవమేర్పడిన వస్తునిర్దేశములందు కొన్నితావుల కబ్బవైచిత్ర్యముపయోగించి మెరుపింపజేసిరి రసవాహిని గురియుండు పట్టులలో మీదుమిక్కిలి హృదయావేదనను చెలువ వలసిన సందర్భములందు ప్రసిద్ధకవులందరు గ్రామ్యసంకాశ భాషా ప్రయోగము లవలంబించుచుండిరి. నన్నయగారు, రాజనూయాధ్వర విజయసందర్భమున వర్ణించిన 'మదమాతంగతురంగ' పద్యములోని విషయము పేలవమగుటచే పవరన్నవీరచిత్రాలంకారసౌందర్య మేర్పరచి రంజింపజేసెను. పోతన 'కలడందురు దీనులయెడ', 'మన సారథి మనసచివుడు' మున్నగు హృదయవిదారక రసవత్సందర్భము లందు సంభాషణవైఖరుల రసవాహకసామర్థ్యమును నివర్ణించెను. గ్రామ్యఫణితు లాసంగెడి ప్రీతిని, బలికించెడి జీవకళను, గ్రాంథిక రీతు లేర్పరచజాలవు. 'మాకోసము తల్లిదండ్రు లదిగో యిదిగో యని చూచుటయే' యిందుగల సాగను, మర్మవిదారక స్వదేశ సంస్కృతి, 'నను నిమసంబు గానకయున్న నూరెల్ల నరయుమజ్జనకుఁ డెంతడలునొక్కొ', యను పెద్దన ప్రయోగమందు గానరాదు. పూర్వ కవులేమి, నవీనులేమి, గద్యపద్యముల జీవప్రతిష్ఠితతో రచించువారందరు సమకాలికసంభాషణ వైఖరులనే యవలంబింతురు. భాషలు తమంతట దాము మిన్నలై యవతరించలేదు. ధీమంతుల భావపారి తోషికములచే యెలికలబాసలకు సారస్వతగౌరవ మేర్పడినదికాని పదములకు స్వాభావిక నైర్వోన్మతులు లేవు. యాలపాటల భాషామర్యాదలను ఆక్షేపించవలసిన కారణ మగుపడదు. వాని కథాసందర్భములు, భావములు, రసస్ఫూర్తి నిండార విస్ఫోందిననో, వానివలన రసానంద మేర్పడి గుండెలు ఝల్లురని సౌందర్య సాక్షాత్కారమొదవినచో, వాని నొక కావ్యరూపముగ నేల యంగీకరింపకూడదో తెలియ కున్నాము.

మర్మమువిడిచి యంతఃకరణతో మాటాడు సందర్భములందు మన ముపయోగించెడి పలుకుతెరవులే మనకు సహజమైనవి. అట్టి పలుకులే వాక్యగతులే వాణివినిసములే హృదయమర్మముల దాకి యలరించి, కరగించి విశ్వసనీయముగదోచి యుల్లము నుత్సాహపరుచును. మన నిత్యజీవితమునకు సంబంధించని యలంకారచమత్కారము, వ్యాకరణ విశుద్ధత, లాక్షణిక కావ్యఫణితులు, విచిత్రమణి యములై శిల్పివై పూర్ణనూచకములై యసాధారణకల్పనప్రభావ మును జూపవచ్చును. కాని, హృదయమర్మముల గవలించి రసావేశ మేర్పరచజాలవు ప్రాబంధిక ప్రణయసంభాషణములలో నొక్క టైనను 'నాకు నీకు జోడు అయితే మల్లెపూలతెప్పకట్టి తెప్పమీద తేలిపోదముపరరా' యను గ్రామగీతికతో నర్థగౌరవమందును, శృంగారమర్యాదలందును, శయ్యామార్దవమందును నెనయైన వగుపడవు. ప్రబంధములలోని రసాడంబరము గుగ్గిలపు మంటవలె మిన్నంటి

విప్పారెయు గాల్చినేరదు. గ్రామ్యగీతము లత్యంత సుకుమారవాణి విలాసకోభితములై యాబాలగోపాల మానందించు లలితసౌందర్య మున జెన్నొందుచున్నవి. దేశభాషలందు తెలుగు 'తెన్ను' అందున జనసామాన్య ముపయోగించు వాడుకపలుకు లద్వితీయగీతికా మాధుర్యరాసులై తడియారుచుండును. ప్రాకృతాంధ్రము గానాను హలమైనభాష. భక్తి శృంగారరసములు గేయకావ్యములందు మిక్కిలి రుచించుచుండును. ప్రాకృతజనంబులగీతికలు బాతీయగానవైఖరు లలో గూర్చబడి, తమభాషయొక్క సంగీతప్రభావమును సంపూర్ణ ముగ వెలిబుచ్చును వీనిలో నైదుషీప్రాగల్భ్యము, విజాతీయ సంపర్కము బొత్తుగ నగుపడదు. ఆంధ్రపదముల తేటసాబగులు ఆంధ్ర బాతీయగీతికాక్రమముల లేతకాంతులతో మేళవించి ప్రాకృత జన నైజమగు విస్పష్టరసస్ఫూర్తితో యాలపాటలందు సాక్షాత్కరించును. వీని సాబగరింగి, యుపయోగమెరింగి, నవ్యోదారభావ వాహకసామర్థ్యమును గుర్తించి, ప్రశంసనీయముగ చక్కని గేయ కావ్యము లేర్పరచిన నందూరి సుబ్బారావుగారి నసామాన్య ప్రతి భావిరాజీతులుగ నెంచక తీరదు. వీరి 'యెంకిపాటల'లోని గొన్నిటి నీయెడ రసభావ టీకాసమన్వితంబుగ వివరింపనున్నాను.

వలపులాడి, తనచిత్తమంతను ప్రియునకు వశపరచియున్నది లాకిసంపదలను, ఆభరణాది పారితోషికములను ఆశించుటలేదు. 'సరకులేమి కావాలి సంతసపిల్లా! నీవు మరచుమిడిసి మన సియ్యి నాయుడుబావా' ఎంతపవిత్రమైన, అమాయకమైనకోరిక! ప్రియుని ప్రణయమే యపేక్షించుచున్నది. తన కిట్టిలాభము కలుగకుండినను ప్రియుడు, 'సల్లగుండుటయే' వానియాయురారోగ్యసంపదలనే వాంఛించుచున్నది. 'నువ్వు సల్లగుండు పద్దాక నాయుడుబావా' అను వాక్యములలోకన్న 'ఆయుష్ష్యాక్ భవ, విజయీభవ' మున్నగు గీర్వాణాశీర్వాదవాక్యములలో గల రస మగుపడదు. ఇందు సావిత్రిత్వక, మరి యేప్రబంధనాయకయు, యెంకికి సరిరాదని చెప్పవచ్చును. యెంకి పలుకులు 'సల్లగుండనుటలోనే దాని యపారనిశ్చేతుక ప్రేమస్వరూపమును జూపుచున్నది. దాని కడుపుచలువను లేటపరచుచున్నది. 'ఏడనే నీకాపుర మెల్లురుపిల్లా! నీ నీడలోనే మేడకడతా నాయుడు బావా! మనోనాధుని జీవితమున కితరముగ నెంకి వర్తింపనేరదు. వలచిన మగడు స్వతంత్రపౌరుషప్రభావసంపన్నుడగు వాడు. యెంకి, వానితో నైక్యమొందనేరదు. వానిలో జేరజాలదు. కాని వాని ననుసరించి వానిప్రభావమున తనకందు పద్ధతులలో జీవింపగలదు. మరియు నీడ, వస్తుభ్రాంతి నేర్పరచునుగాని దాస్తవస్థితి కలదికాదు. మానవదేహము, జీవితము, నీడవలె చంచలమై, యనిత్యమై యున్నది. ఇట్టి నీటిబుగ్గను లేనీడను వరించి తనమనోవాక్కాయకర్మముల వశ పరచి తదర్పితజీవనయై చరించుటలో నిత్యసద్వస్తువును సాధింపగల యుత్తమప్రణయతత్వ మనుభూతమగుచున్నది. దైహికమైన, సాంసారికమైన ప్రణయప్రశంసలలో వలపుచేతలలో, పరమార్థసాధకంబగు భక్తిసాధపాదము లేర్పడుచున్నది. మేడకడతాననుటలో నఖండమైన,

నిత్యమైన పరమైశ్వర్య మనుభవించునని యర్థము. ఈ యైశ్వర్యము భూతికి యలౌకిక సాధనములు వేరొందులేవు. బాల్యకామరయోజన జరావృద్ధిలో కునకభిముతమున వస్తుప్రపంచమే మనల నాకర్షించి సంగసంపర్కమేర్పరచి, రాగద్వేషపూరితులగావించి, కగ్రునిబద్ధుల జేయు లౌకికసంపర్కములే, సరియైనరీతిని వాడబడినచో లోతుమాపున జూడబడినచో, నిత్యైశ్వర్యవిభూతు లొసంగగలవు. లోకమంతయు పరమైశ్వరుని నీడ. మన మానవసంకల్పము లిందుననే చెలగాట లాడుచు, మనోరథపరంపరల నూహించి సాధించుకొనుచు, దురాకా డుత్సాహనిబద్ధములై లౌకికసంపదల నరయగలవు. అటుకాక నిస్సంగ ముగ, నిరపేక్షుగ, వర్తిండువార లీలోకవిషయములందే పరమైశ్వర్య సాధకంబగు విశుద్ధ ప్రణయశిక్ష నొందగలరు. అసత్యానిత్యముగు లోకమే మనల కర్మబద్ధుల గావించుటకును, మోక్షసిద్ధుల నొనర్చుట కును, ఉపయోగించుచున్నది యెంకి పరతత్వసాయజ్య మపేక్షించు సాధకజీవము. నాయుడుబాప నిత్యసద్గుణసంపద్విలాసితు డగు పరతత్వము. భక్తియోగ రహస్యముల నీ పాటయందు పల్లెటి వలపురూపులలో, నమేయభావగాంభీర్యమును, ఆమాయక ప్రణయా లాపమునఁ బొందుపరచి చూపియున్నాడు.

“యెనక జల్యములోన యెవరమో” నంటి,

సిగ్గుచ్చి నవ్వింది సిలక—నాయెంకి,

.....

“మందు మన శేజన్మముందోలె” యంటి,

తెలతెల్లబోయింది పిల్ల—నాయెంకి,

.....

“యెన్నాళ్లు మనకోలె యీ సుకము” లంటి,

కంట నీరెట్టింది జంట నాయెంకి”

ప్రాక్షనవాసనాఫలితముగ సకు పత్నీ సుతాదు లేర్పడు చుండురు. మనుష్యుడు కార్యకారణ సంబంధ మరయు పేతువా దములో జీవకోటిని అతిశయించుచున్నాడు. ప్రస్తుత మనుభవించెడి సీరిసంపదలతో, ననుకూలపరిస్థితులతో, యదృచ్ఛాసంప్రాప్తములుగ నెంచి సంతసింపక, నవి భూతభవిష్యత్తులందుకూడ నెటులుండెనో, ఉండబోవునో, యను నాలోచనయందు రమించుచుండును. ఈనాటి ప్రియవస్త్రాపల్లన చిరంతనముగ తనదై తనవెంట వెన్నంటివచ్చినదను తలపులో నొక వింతసంతస మొందుచుండును. లౌకికపదప్రముఖు లగు వారు తమ యున్నతపదవికి వంశపారంపర్య మేర్పరచుకొనుచుండురు. యెంకి పూర్వజన్మములొకూడ తన్నెడబాయని యర్థాంగిగ నుండె నని యామెచే చెప్పించుటయు దీనాయకు డుత్సాహియై యుండ వచ్చును. లేక, యిప్పటి ప్రణయప్రసంగములుకార్యరూపమును దాల్చి యుండినయెడల “నేను నీభార్య” నని చెప్పించువేడుక యాతని డెంద మున దలయై తియుండవచ్చును. ఈతని ప్రశ్నమునకు కూటిగ జవా బిడక “సిగ్గుచ్చి నవ్వింది సిలకనాయెంకి” యనుటలో వై యర్థమును నూచించుచు వైవాహికక్రియవలన నదివరకు బట్టుబడులుగ వలదు

చుండిన ప్రియురాండ్ర కేర్పడు లజ్జను రమ్యముగ సరసముగ జిత్రించి యున్నాడు. చార్యసురతవ్యాపారలీలావిధి యుభయులపట్ల నొకింత వెలుపరింపుతో గూడియుండును. వైవాహికధర్మమును ప్రణయ సంపర్కములు భక్తివిశ్వాసలజ్జాసమన్వితములై, రసోద్రేక మెరుంగని, బాహుబద్ధులు మంతరించిన, లేతతళుకులతో నగుపడుచుండును. జన నాంతరసంబంధవశమున పూర్వతపఃఫలముగ, నిహలోకమందు యెంకి తనమనోనాధుని గూడియుండవచ్చును. భూతస్థితి కార్యకారణ సంబంధవిచారణచే కొంతవరకు నిరూపించవచ్చును. కాని, భావి పరిణామ మెటులుండునో? ఇందెవరి సంస్కార మేరితిగ బరిగమించి భావిజన్మలో నెట్టిరూపము నొసంగునో? ప్రస్తుతానందసంతృప్తిలో పరిచినకష్టముల మరచి, సుఖఫలపేతములుగ భావించి, సమన్వయించుకొనవచ్చును. కాని భావిస్థితిని యాలొచించునపు డెవ్వని మానసమైన దల్లడిల్లక మానదు. భావిస్థితి తెలియనందుననే వైవాహిక దేహవిసర్జనానురూపముగు మరణము భీతావహ మగుచున్నది. భావి జన్మలో యిష్టార్థసిద్ధి గల్గుకో గలుగదో యువ శంకచే, యెంకి తెల తెల్ల బోవచ్చు. లేక నాయకుడీ ఐహికసౌఖ్యముల, దేహసంబంధముల, నిరంతరవ్యాప్తి నపేక్షించుచుండ యెంకి (సాగకురాలు, సంసార పరివర్తనముతో విసిగి వేసారిన జీవుడు సత్వరమోక్షోపలబ్ధి కాంక్షించుచు సంబంధవివాళ మన్వేషించుచు) నాయకు డడిగిన ప్రశ్నమున కచ్చెరువంది వెలవెలబారి యుండవచ్చును. సృష్టిక్రియానిరతుడగు పరమేశ్వరుడు జీవులనెల్ల విశ్వవ్యవహార నిర్వాహక ప్రవృత్తిలో నుండ గోరుచుండును. ముముక్షువులగు సాధకులు సంసారపరివర్తనంబులనుండి తప్పించుకొని విశ్వవ్యాపారములకు దూరముగనుండు నిత్యసంస్థితి నపేక్షించుచుండురు. ఓచూర్థయము చెప్పినట్లుల, జీవవాహిని యనంతముగ బాచుచు ‘అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమథ్యాని భారత! అవ్యక్త నిధనాశ్రేయ’ అనునటులు భూతభవిష్యత్తు లగోచరములై సంకయాస్పద ములై నమ్మరానివై ఛాయారూపులై యున్నవి ఎన్నివిధైల గరచి నను, విజ్ఞానప్రపంచమెల్ల శోధించి విచారించినను, భూతభవిష్యత్స్వరూపముల డెలియజెప్పినవారు, జీవునిభావిగతు లరసి లేటపరచినవారు, అగుపడదు. అందుచే రేయింబవళ్లు నిద్రవయోజనముగ భావిస్థితినిగూర్చి చింతించి, విసుగొంది, దరి గ నక విలపించుకన్న వైహికమగు వర్తమాన పరిస్థితులనే నిత్యముగనమ్మి, ఇహలోకఫలములతో సంతృప్తిజెంది, సదానంద భరితులమై, మన జీవితకాలమును గడుపు టుచితమని పాగళికకవిపుంగవు డభిప్రాయపడుచున్నాడు. రసోన్మాదమొంది నిత్యానందములో చీకుదంతలులేక జీవితకాలమును గడుపవలయునని యోమారుఖయ్య ముపదేశించుచున్నాడు. ఆపవిత్రదున్నీతి ప్రసంగ ములతో పోకు చేసుకొనుమని యీతని యభిప్రాయముకాదు. నిత్యానందపరమపులై, జీవయాత్రలో దాపరించెడి మంచిచెడ్డల నన్నిటిని శుభానందసంధాయకంబులుగ నన్వయించుకొని, యోగియై, నివసించ వలెనని యీతని తలంపు. కొందరు వేదాంతులు ‘ఆయాత్మకృతి పశ్యతాం ప్రతిదివం యతి త్తయం యావన్మ’ మున్నగు భావములతో

‘వెలగీవెలగీజ్యోతి మలగిపోయేటపుడు శ్రమిదతో వొకమాట చెప్పి పోయినదా’ యను తలంపున నైహికసంబంధము లనిత్యమనియు, నైహికసంసార మొక భ్రాంతియనియు, దీనిలో ముష్టలమున్నీరు తక్కు వేరొండు సుఖమెద్దియు గోచరింపదనియు, ‘తస్మాత్ జాగ్రత జాగ్రత్’ యనుచున్నారు. యెంకికి, వెనుక సంగతి తెలియదు. కాని ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి వెనుకసంగతి యూహింపగలదు. భావిగతి యయోమయము. అందుచే ప్రస్తుతస్థితిలోనే వర్తమానజీవన ప్రపంచమందే తన ప్రణయసాధనను, భక్తిప్రేమములను, బ్రవర్తింది పరమానంద మొందదలచుచున్నది. కాని, భక్తిసాధన ప్రవృత్తిలో నున్న జీవుడు నిత్యానందపరచుడై, ముందువెనుకల మరచి, చిందులాడుచున్నను, దేహసంబంధమున సంప్రాప్తమగు సుఖదుఃఖములను, కష్టనిష్ఠురములను, వగవకమానడు. ‘యెన్నాళ్లు యీసుఖము’ లనియడుగ నిత్య నిశ్చలసుఖానుభవ మీజగమున దొరకదను నూచనతో సుఖదుఃఖము లీయుపాధిగర్వములనుతలంపుతో, ‘కంటనీరెట్టింది జంటనాయెంకి.’ యీ గీతికారత్నమందు సుబ్బారావుగారు అసద్భక్త రసవైభవముతో సగాతతత్వార్థముల చెలిపి, యోమరుఖియ్య మొసంగిన యుపదేశములనే బలపరచియున్నారు. కాని, యీభావములను ఖియ్యము విచారకరముగ నయోమయముగ జెలువరించియుండ, సుబ్బారావుగారు, మనోహరసుకుమార నిరూపణ మొసంగి యున్నారు. వీరి యెంకిపాటలలో నెలుగొందు తత్వార్థములు విశిష్టాద్వైతపరముగ నున్నవనుటకు సందియముండదు. ఇందుననే కాదు. రూపకల్పన మెచ్చట గలదో జీవాత్మపరమాత్మల సంబంధము లేయెవ కావ్యరూపమును దాల్చినవో, చిత్రశిల్పాదినిరూపణ మొందినవో, అచ్చటనెల్ల విశిష్టాద్వైత భావన క్రమములే యగువడును. అద్వైతసిద్ధాంత మొక నాస్తికవాదము; విశ్వ సౌందర్యమును మూలంబు బెకలించు, భక్తినిర్మూలన మొదర్చు కేస్త్ర విద్య. భగవద్గీతలు, ఉపనిషత్తులు, వేదాంతసూత్రములు, భాష్యములు మున్నగువానిలో నద్వైతసిద్ధాంతములు రాజిల్లుచుండునుగాని భాగవత రామాయణాది కావ్యములందు జీవుని సాధకుడుగను, వియోగ దుఃఖ మనుభవించెడి వలపుకత్తెగను, పరమేశ్వరుని సిద్ధిస్వరూపముగను చింతించు విశిష్టాద్వైతమర్యాదలే గోచరించును.

‘యెంకిపయన! మను పాటలో ‘పడుకుంటే నాకేటా బ్రమ పుట్టినాడీ కడుపులో నెయ్యోసి కలిపేసినాడీ!’

అని యొకచోక్కిని స్వప్నవృత్తాంతమును ముచ్చటలిన జత్రించి యున్నారు. ‘అంసల్లె బొమ్మల్లె, అద్దాలబరిల్లె సుక్కల్లె నాయెంకి, సురిగిపోయిం దంట’ తిరుపతియూత్రలో ఏడుకొండలవాని జూడ బోయెడి పల్లెటియూత్రకుల ప్రయాణసన్నాహ మత్యంతవిలసన యుక్తముగ వర్ణింపబడినది. ‘ఆసామీ మీదెన్నో వూనూలాడూకొంటూ,

కొండమెట్లెక్కాల్లి’ యనుటలో ‘అడుగుఅడుగు దణ్ణాలవాడా, ఆపదమొక్కులవాడా’ అను భావమును జూపించియు, యెంకిన్న చేయవలసిన ఘనకార్యము, ‘రేతిరిపగజేల రెప్పెయ్య కెంకిని సల్లంగ నూడమాని సామీతో నెప్పాల్లి’ అనుకుంటున్నాడు మన నాయకుడు. ఇది యెంతస్వభావ సిద్ధముగ నున్నదోచూడండి!

కాని, యీప్రణయపటుత్వము కాలప్రభావమున నొకొంత వబ్బుమాసిన ట్లుగుపడును. ‘నాటునుండే యెంకి సజ్జను రాజేశావ?’ యను పాటలో యెంకికి జబ్బువచ్చినప్పుడు తన విచారమును జూపుచు ‘రంగులై నచీరకట్టి, బజారంచురెవికతోడిగి, బజారుపాలైతివే రమణి ముద్దులగుమ్మ.’ ‘బందారులై లుయెందుకూ, గుంటూరు మాకా మెందుకూ, రాధారి చీటియెందుకూ, పదిమందీ గూడేదెందుకో, అల్లుడా మేనల్లుడా!’ మున్నగు జాలికరమున పాటలలో విలసిల్లు కావ్యభోరణి యగుపడుచున్నది. విరహవేదనలో తన శంచారిభావముల బ్రకటించిన తెరంగు ‘ఆకాలపు యెంకి’ అనుదానిలో నగుపడును.

మనదేశములో జాతియోద్యమ మారంభించినదిమొదలు సుప్రసిద్ధమగు జాతీయగీతికాఫణతులలో నవ్యభావముల బ్రకటింపసాగిరి. పార్శ్వమట్లు ననుకరించెడి నాటక గీతికాక్రమముల నవలంబించి, యాడువారి పాటలు ప్రాచీనమనోహర లాలిత్యమును దప్పియున్నను, మేలుకొలుపు, జోల, లాలిపాటలు, దసరాపద్మములు, మున్నగు నచ్చ తెనుంగు తెరవుల ననేక రమ్యకావ్యము లుదయించినవి. తరువాత యాలపాటలను మాబోంట్లు సాహసించి ప్రచురింపసాగిరి వల్లూరు, జగన్నాథరావుగారు, ప్రాకృతాంధ్రగీత క్రమములలో పెక్కుసంఘ సంస్కరణ భావోద్దీపకంబులగు పాటల గల్పించి, గ్రామఫోను సహాయమున ప్రకాశింపజేసియున్నారు. మనదేశములోని యాత్మసాహసతుల మాటచొప్పున కొందరు పండితాగ్రేసరులు, విద్వత్కవులు, యాల పాటల సరసలావణ్య మభినందించియున్నారు. శాస్త్రవాజ్ఞయము, భాషప్రధానమై ప్రపంచములోని నానాదేశముల నిజ్జు లొసంగిన యనుభవపారితోషికము నందికొనుచు, సంస్కృతాంగ్లేయాది విదేశీపద జాలముతో, సమర్థింపవలసి యున్నది; కాని, రసప్రధానమగు కావ్యముల కిట్టి యన్యాశ్రయ మనవసరము. మనుష్యుని, రసానుభవముల గమ్మగ, తీయగ, వెలిగించు సుకుమారమనోహర పదజాల మన్నిజాతులను, జాతీయభావలను, స్వాభావికముగ నేర్పడియున్నది. ఇట్టి పలుకు విరులతో, స్వతంత్రవికాసమొందిన జాతీయ గీతికా గమకములతో - చక్కని, చల్లని, కైతదండ లల్లనచ్చును. సుబ్బారావుగారి, మార్గదర్శక స్వాతంత్ర్య మభినందించుచు, నిట్టితెరవున నశేష ప్రయత్నములు జరుగదగునని వేడుచున్నాము.

ఆంధ్ర బాలరామాయణము

ఆదిపూడి సోమనాథరావు గారు

శ్రీ హరిఁడలంచి వాల్మీకిఁ బ్రీతినెంచి
సకలసుకవీంద్రులను మది సంస్మరించి
యాంద్ర మొనరించి బాలరా మాయణమ్ము
సంకితం బిత్తుఁ గైకొనుఁ డాంధ్రులార!

గీ. వేదనిరతుఁ నపోవ్రతు విమలచరితుఁ
జతురనచనవినోదు విజ్ఞానమోదుఁ
ఋణ్య నతిధన్యు నారదమునిన రేణ్య
సత్తపోనిధి వాల్మీకి యడిగె నిట్లు

సీ. సుగుణవారాశియై సొంపుగుల్మెడువాఁడు
వీర్యనంతుండయి వెలయువాఁడు
ధర్మమ్ములెల్ల ను దఱచిచూచినవాఁడు
మేనును మఱవక మెలఁగువాఁడు
అఖిలార్తు లొదవిన నాడితప్పనివాఁడు
దృఢమతిఁ గార్యముల్ దీర్చువాఁడు
పుడమి నెల్లరు మెచ్చు నడవడిగలవాఁడు
కరుణఁ బ్రాణులనెల్ల నరయువాఁడు

గీ. అన్ని విదైలనెఱజాణ యైనవాఁడు
ధర్మరక్షణదత్తుడై తనరువాఁడు
ప్రజకుఁ బ్రియదర్శనుండయి వఱలువాఁడు
ప్రస్తుతంబున నెవ్వఁడు వసుధఁ గలఁడు?

సీ. ప్రబలమా నాత్మ ప్రభావంబుచే నొప్పి
పరమయోగీంద్రుడై పరఁగువాఁడు
భావంబులోఁ జొచ్చి పాపంబులకు నీడ్చు
క్రోధాదులను జెఱగొన్నవాఁడు
కమనీయతరదేహకాంతిచే నొప్పరి
యాత్మతేజంబుచే నలరువాఁడు
పరు లెంతవృద్ధిని బడయుచునుండినఁ
గడకింతయు నసూయపడనివాఁడు

గీ. అలుక జనియించి యాజిలో నిలిచెనేని
నమరులనునైన గడగడ లాడఁజేయు
ఘనతరంబైన విక్రమక్రమమువాఁడు
ప్రస్తుతంబున నెవ్వఁడు వసుధఁగలఁడు?

గీ. ఎఱుఁగఁగల వీవె కావున ఋషివరేణ్య!
శైలియఁ గడువేడ్కపడునాకుఁ డెలుపుమనిన
ముజ్జగమెఱుంగునారదముని చెలంగి
వినుము దెల్పెద నని యిట్లు విశదఁజెప్పె

గీ. నీవువర్ణించిపేర్కొన్న నిఖిలసుగుణ
గణముగలవాఁడు జగమునఁ గలుగు టరుదు
అయిన నిత్యైకుకులజుడై యలరువాఁడు
ఖ్యాతుఁ డొక్కఁడు గలఁడు రా మాఖ్యుడతఁడు.

సీ. బలిసి విశాలమై పరఁగువత్సమువాఁడు
చెల్లుగులుక్కుచునుండు శిరమువాఁడు
ఎంతయుఁ జెవులంటు నెగుఱుజమ్ములవాఁడు
వ్రేలి మోకాల్దాకు కేలువాఁడు
కంతువిల్ పోలిన కనుబొమల్ గలవాఁడు
డంబుమీఱినలలా టంబువాఁడు
సమముగా నొప్పెడు సర్వాంగములవాఁడు
మిసమిసల్ గల నునుమేనివాఁడు

గీ. అగుపడకయుండు భాహుమూలాస్థివాఁడు
చెన్నుమీఱినచెక్కిలి చెలఁగువాఁడు
శంఖసుందరకంఠదే శమ్మువాఁడు
తమ్మిరేకుల మించునే త్రములవాఁడు.

సీ. కడుగొప్పవిలుదాల్చి యడరి వైరులగుండె
లవియంగఁజేయుశౌర్యంబువాఁడు
బహిరంతరింద్రియవర్గంబు నిర్జించి
నిర్మలాత్మకుండయి నెగడువాఁడు

వేదధనుర్వేదవేదాంతశాస్త్రార్థ
వేదియై వాగ్వియై వెలయువాడు
ధర్మజ్ఞుడై తాను ధర్మంబులో నుండి
పరుల ధర్మమునందుఁ బఱపువాడు

గీ. మించుప్రేమను జనులఁ బాలించువాడు
ధైర్యమును వీడి ధీరుడై తనరువాడు
సిరిగలిగి సత్యకీర్తుల మెఱయువాడు
చెప్పటకు బ్రహ్మసముడయి యొప్పువాడు.

క. అందఱకును బ్రియదర్శనుఁ
డందఱకుం బ్రియుడు సాధు వనవరతంబు
సందర మానదులకువలె
నందఱ కార్యులకు గమ్యుడై యతఁడొప్పు.

సీ. గంభీరగుణమునఁ గడలిఁబోలినవాడు
వీర్యంబునను విష్ణువిధమువాడు
ధైర్యాన హిమగిరిఁదలఁపుఁగొల్పెడువాడు
ఈవిఁ గుబేరుతో నెనయువాడు
కోపానఁ బ్రళయాగ్నిఁ దోపఁజేసెడువాడు
క్షుమణ్ న భూదేవి సాటివాడు
సమవర్తనంబున జముడనఁ దగువాడు
ప్రియదర్శనమున రేతేనినముడు

గీ. చుఱుకుఁదనమును జ్ఞప్తియుఁ జొరవగల్గు
బుద్ధిచేతను నీతిచేఁ బొదలువాడు
ప్రీతిఁ గౌసల్య కెంతయుఁ బెంచువాడు
అఖిలశుభలక్షణోపేతుఁ డయినవాడు.

గీ. ఇట్టినిజమైనవిక్రమ మెసఁగువాని
జనులహితమునె ప్రేమచే నలుపువాని
నుత్తమగుణాభి నెంతయు నొప్పువాని
బ్రియుని రాముని సుతులలోఁ బెద్దవాని.

గీ. యావరాజ్యాభిషిక్తుఁ జేయంగ నెంచె
బ్రజకుఁ బ్రియమిడ ధశరథ ప్రభువరుగు
పరగుచున్నట్టిసంభ్రమ సరణిఁజూచి
యర్విపతిసతి కైక దా నోర్వలేక.

గీ. చేరి నృపతిని దనకు ముఖ జేసియున్న
రెండువాగ్దానములచేత రెంటి నడిగె
వనమునకు రామునంపెడు వరము నొకటి
భరతుఁ దనసుతు దొరఁజేయు వరమొకటి. ౧౩

గీ. సత్యమతి రాజధర్మపాశమ్ముచేతఁ
గట్టువడి రాముఁ బ్రియపుత్రుఁ గాన కనుప
వీరుఁ డతఁడేగెఁగై కకుఁ బ్రియముఁగూర్చ
జనకునాజ్ఞయుఁ దన ప్రతిజ్ఞయును దీర్చ. ౧౪

గీ. వదలిచనుప్రియు నన్నను వదలలేక
ప్రేమ నెంతయుఁ జూపుచు వెంట నరిగె
వరసుమిత్రాంబికానందవర్ధనుండు
లక్ష్మణాఖ్యుండు వినయసల్లక్షుండు. ౧౫

గీ. చంద్రవెంబడి రోహిణి చనెడునట్లు
ప్రాణసము విభు రామువెంబడిని జనియె
సద్గుణోపేత జనకవంశ ప్రసూత
సత్సతీఖ్యాత దేవ్యంశజాత సీత. ౧౬

గీ. ఎంతయోదవ్య పౌరులు గొంతదవ్య
దశరథుండు వెంబడింపఁగాఁ దరలితఁ
చేరి రామువ్యరును శృంగి బేరపురము
గంగదరి బోయితేనిదే కాపురమ్ము. ౧౭

గీ. అంత సారథి మరలిపో నాజ్ఞ నేసి
ప్రేమఁజూపిన గుహునితోఁ బ్రియము నెఱపి
దాటి రాతఁడు సాయంబుఁ దమకొనంగ
నమలజలవృద్ధి బాదలు గంగాదినదులు. ౧౮

గీ. జానకీదేవితోడ లక్ష్మణునితోడ
నడవులం దాటతోటలం దటులు దిరిగి
మునిభరద్వాజునాజ్ఞ రాముండు చేరె
చిత్రకూటంబు మునిజనశ్రీకుటంబు. ౧౯

గీ. ఒప్పుమీఱంగ నాకుటి ల్లాకటి గట్టి
యందుఁ గ్రీడించుచుండి రానందముగను
దేవగంధర్వులటులు తేజరిల్లు
జానకీరామచంద్రలక్ష్మణులు ముపురు. ౨౦

గీ. చిత్రకూటాద్రివీరు వ సింహుచుండఁ
బుత్రకోకార్తుఁడగుటను బుత్రమణిని
దలఁచి వగచుచుఁ జనె స్వర్గధామమునకు
నత్యవిభవుండు దశరథత్పాదపుండు.

౨౦

గీ. అవ్వసిష్ఠాదు తెంతయు నర్హుఁడంచుఁ
బట్టముం గట్టఁ గడఁగిరి భరతునకును
గాని భరతుండు రామసేవానురతుండు
దాని కొడఁబడ కడవికిఁ దరలిపోయె.

౨౧

గీ. ఆర్యుఁ డతఁడు మహాత్ముని నన్నఁజేరి
ధర్మము నెఱింగి వర్తించు ధర్మధుర్య!
రాజ్య మిది నీదిగైకొమ్ము భ్రాతృవర్య!
యంచుఁ బ్రార్థించె సాష్టాంగ మాచరించె.

౨౩

గీ. కీర్తిబలదానకరుణానువర్తి రాముఁ
డాత్మపితృనాజ్ఞఁ దలఁచి రాజ్యంబు గొనక
తనకు మాటుగఁ బాదుకల్ దయనొసంగి
భరతు మతిమతి సమ్మతిపఱచి పనిచె.

౨౪

క. తనకోర్కిఁ గనమి భరతుండు
చని నందిగ్రామ మగ్ర జన్మసావముల్
మనసారఁ గొల్పె రాముఁ
గనుఁగొనఁగా వేచె బ్రజల గరుణఁ బ్రోచె.

౨౫

క. అటులంపి భరతు సంతట
నటనుండినఁ దనకుఁ బ్రజల యటమటగలుగుక
దిటమని యానత్యవ్రతుఁ
డట నుండుటమాని దండకాటవిఁ జొచ్చె.

౨౬

క. చొచ్చి మహారణ్యంబును
వచ్చివిరాభాఖ్యు నసురు రఘుకులరత్నం
బచ్చేరువఁ జని కనుఁగొనె
నచ్చేరువిడు నతిశుభంగు నాశరభంగుక.

౨౭

క. కనె రవితీక్ష్ణు సుతీక్ష్ణు
గనుఁగొనియె వగన్త్య సతఁడు గరుణ నొసంగక
గొనె నక్షయశరనిధిఁ బాది
సునిశితఖడ్గంబు నైంద్ర శుభచాపంబుక.

౨౮

క. అంత నగస్త్యభ్రాతృ

జెంత స్తనునంత వచ్చి చేరిరి గుమ్మరై
కాంతారపుమునులందఱు

౨౦

సంతసమున రఘుకులాబ్ధి చంద్రునిఁ జూడక.

౨౯

గీ. అతుల్లచందాగ్నిదీప్తిమండితులు ఋషులు
దండకావాసు లాతనిదండఁ జేరి
రక్కసులఁ గూల్చి నెంతయు నొక్కితెల్చి
శరణు కరుణాసుధాబ్ధి దాశరథి యొసఁగె.

౩౦

క. అసురజనస్థానంబున

వసియించెడుచుప్పనాతి వాంఛితయాశం

బెసఁగ ధరించెడుటక్కరి

యసమవిరూపంబు నొందె నాతనిచేతక.

౩౧

గీ. చని జనస్థానమున కది జగడమునకు
నచటిఖరదూషణత్రిశి రాదిదనుజ
నాయకులఁ గొల్పఁగాఁ బదు నాల్గువేల
మేటిరక్కసు లారాము మీఁదఁ బడిరి.

౩౨

గీ. అంత రాముండుఘోరరణాంగణమునఁ
జెక్కిచెండాడి యందఱ నుక్కడంచె
బంధువధ విని యాదశకంధరుండు
నిడుకోపభరమ్మున మండిపడియె.

౩౩

గీ. రాము సాధింపఁగా నెంచి రావణుండు
ప్రీతితో సాయపడఁగ మారీచు గోరెఁ
దగదు బలవంతుడగ యన్నఁ దలఁపఁడయ్యె
హితులమాటలు కాలచోదితుండు వినునె?

౩౪

గీ. రామునాశ్రమభూమికి రావణుండు
చనెను మారీచుతోఁ గూడి సత్వరముగ
మాయచేతను రామలక్ష్మణులఁ గొనుచు
దవ్వులకు నేగె మారీచుఁ డవ్వనమున.

౩౫

గీ. రావణుండును రామునిరాణియైన
యంగవామణి జానకి నవహరించె
నద్భుతంబుగ నొప్పుకౌర్యంబుతోడ
నడ్డుపడినజటాయువు నట్లె కూల్చె.

౩౬

- గీ. పరమపావనసతి సీత పాపిచేతఁ
బడుటకు జటాయు వడ్డము పడి పడుటకు
నుల్ల మెంతయు వగఁ గుంది తల్లడిల్ల
రాలఁ గన్నీరు విలపించె రాఘవుండు. 32
- గీ. స్వాంతమును గాల్చుచుండుశోకాగ్ని చేత
వహ్ని సంస్కార మొనరించి పక్షిపతికి
రామ వెదకుచుఁ బోయియారాముఁ డెదుటఁ
గనఁ గబంధాఖ్య నసురు వికారు ఘోరు. 33
- గీ. వాని వధియించి దహియించి స్వర్గ మనిచి
యతఁడు దెల్పినమార్గమ్ము ననుసరించి
శ్రమణి ధర్మానుసారిణి శబరిఁ గాంచి
తన్మహాదారభక్తి కెంతయును మెచ్చె. 34
- గీ. అరులఁ దెగటార్చ సేర్పొప్పు సతులభారి
విక్రమవిహారి సత్పదవీప్రచారి
యమ్మనోహరి సంపాతలమ్ముఁజేరి
కాంచె హనుమంతు ధీమంతుఁ గాంతిమంతు. 35
- క. పావనియగు హనుమంతుఁడు
పావనుడగు రాఘవునకుఁ బరమాత్ముఁడు సు
గ్రీవుడని మాప నతను
గ్రీవుని నతఁ డాత్మ నెంచె బ్రియమిత్రునిగా. 36
- గీ. తనకతను దెల్పి తరువాతఁ దనసతికత
నృపతి వివరింపఁగా విని కపివరుండు
చెలిమి నెఱపంగ నన్నిసా త్రికముగాఁగ
బాసఁజేసెను శ్రీరామభద్రుతోడ. 37
- గీ. ఆవుడగు రామభద్రుతో నార్తుడైన
కపివరుఁడు పాలివిద్యేష కారణమును
దెలుప విని వారిఁ జంపగా నలిపె బ్రతిన
రామచంద్రుండు సత్యపరాక్రముండు. 38
- గీ. వాలిబలశౌర్యములనెల్లఁ బ్రస్తుతించి
చాలునే వారిఁ జంప నృపాలుఁ డంచు
సంశయించుచునుండెను స్వాంతమందు
రామశౌర్యసభిజ్ఞుండు రవిసుతుండు. 39
- గీ. కొండవలెనుండు దుందుభిదండియొడలు
కపివరుఁడు చూప రాముండు గాంచి నవ్వి.
యడుగుబొటమనవ్రేలిచే నట్టమీట
నదియుఁ బదియోజనములకు నవలఁ బడియె. 40
- గీ. శక్తిమఱిఁ దేటపడ నొక్కశతము నేసెఁ
ద్రుంచి యది సప్తసాలముల్ దూరి గిరిని
నరిగియరిగి రసాతల మంటి మఱలె
సంశయము దీఱె రామప్రశంసమీఱె. 41
- గీ. రామచంద్రునితోఁ గపిప్రవరుఁ డలరి
పైఁడికాంతులతనయొడల్ ప్రజ్వరిల్ల
గిరిఁగీర్వతమైన కి ప్కింధఁజేరి
దశదిశలు మ్రోయ సింహనాదంటు చేసె. 42
- గీ. వాలి విని కీలివలె మండిపడుచు నడరి
తార వారింప భాని నోదార్చియార్చి
పిడుగువలె వచ్చి యనుజువై వడిగ జూలె
లీల నొకకోల రాముండు గూలనేసె. 43
- గీ. ఇట్లు మిత్రునిమాట మన్నించి నృమణి
కటకుటమ్మున పాలిదా శిరముఁ ద్రుంచి
ప్రాజ్యవానరకోటిసామ్రాజ్యమునకుఁ
బ్రభువుగా నిల్పె సుగ్రీవు భవ్యభావు. 44
- గీ. ఎల్లవైపులనుండి ర ప్పించి కపుల
భాగభాగమ్ములుగఁ దీర్చి పతులఁ గూర్చి
వివిధదిశలకు జానకి వెదుకఁ బంపె
రామహితకార్యనిరతుండు రవిసుతుండు. 45
- గీ. పక్షికులమణి సంపాతి పలుకువలన
జనకసుత లంకలో నుండు బాడఁదెలిసి
హనుమ శతయోజనపువార్ధి నట్టెదాటి
లంకఁ జేరంగఁ జనె నకలంకధాటి. 46
- గీ. రావణుం డేలునానగరమ్మునందు
శోకసంతప్తయగుచు నశోకవనిని
రామునే ధ్యానమొనరించు రామునతిని
బావనిం గని పావనిభక్తి నెఱఁగె. 47

గీ. అమ్మ యిదె రామచంద్రునియానవాలు
గొమ్మనుచు రామముద్రికఁ గూర్చి నొసఁగె
విభనివృత్తాంతమెల్లను విశదపఱిచె
దీటుఁ ద్వారలోన వెతలంచు నూటడించె.

గీ.3

గీ. పని మహాద్వారమిల డుల్లి పడఁగఁగూల్చె
కెరలి సేనానులేపురఁ గీటడంచె
మంత్రిపుత్రుల నేడ్వర మచ్చమాపె
వచ్చి యడుని బ్రహ్మాస్త్ర బద్ధుడయ్యె.

గీ.4

గీ. పూజ్య నజ దయ నస్త్రవి ముక్తి గాంచె
గట్టుదనుజుల స్వేచ్ఛగాఁ గట్టనిచ్చె.
గాల్చె లంకను సీత నొక్కతెను దప్ప
మఱలె శుభవార్త రామరాణ్యణికైజెప్ప.

గీ.5

గీ. సూటిగా వచ్చి యారాముచుట్టుఁ దిరిగి
ముదముతో నమ్మహాత్ముని యెదుట నిల్చి
కంటిసీతమ్మ సీతమ్మ గంటి ననుచు
గరములను మోడ్చి తెలిపె సంగతులనెల్ల.

గీ.6

గీ. అంత సుగ్రీవుతో రాముఁ డబ్ధి జేరి
యర్కనిభ బాణమున వాని నడలఁజేసె
గడలి నిజరూపమును దాల్చి వడిగఁ దోచి
నేతువుగట్టి దాటగాఁ జేరి వేడె.

గీ.7

గీ. అంత వంతెన నలుచేత నమరఁ జేసి
దానిపై లంకమీఁదికిఁ దరలి నృపతి
యరిబలమునెల్ల నాజిలోఁ దఱిగివైచి
రావణాసురుపదితలల్ రాలఁగొట్టె

గీ.8

గీ. సీత తనుఁజేర రాముండు సిగ్గుచెంది
ప్రజలముందటఁ దెగడి తీరస్కరించె
నందులకు నోర్వఁజాలక యాసుశీల
యమల తానని ప్రకటింప నగ్నిజొచ్చె.

గీ.9

గీ. అగ్ని దేవుడు ప్రజలెల్ల సాలకింఁడ
బ్రవిమలాత్మ పతివ్రత పాపరహిత
నీనతీమణి యనితెప్ప నృపుఁ డెఱింగి
సీత నాధన్యచరితను స్వీకరించె.

గీ.10

గీ. అమ్మహాకార్యమునకుఁ జరాచరములు
పొదలు ముజ్జగములు దేవమునులగములు
దివ్యసంతోషవార్షిధిఁ దేలియాడె
నమరతతి మెచ్చ రామునిహర్ష మెచ్చె.

గీ.11

గీ. దశదిశలనుండి జయజయధ్వనులు చెలఁగ
రామచంద్రుండు లంకాధిరాజ్యమందు
శాశ్వతంబుగ నవిభీషణుని నిల్చి
యఖిలచింతలఁ బాసి కృతార్థుడయ్యె.

గీ.12

గీ. సురలు దనకు నొసంగిన వరమువలన
నాజిఁబడియున్న వానరరాజి లేపి
నఖిలతోఁ గూడ దివ్యపుష్పకము నెక్కి
వెడలె రాముఁ డయోధ్యకు వేడ్కమీఱ.

గీ.13

గీ. మునిభరద్వాజునాశ్రమ భూమిఁ జేరి
భరతుదరికి సదాచారనిరతుదరికి
దాంతు హనుమంతు సద్గుణ వంతు సనిచె
రామచంద్రుండు సత్యపరాక్రముండు.

గీ.14

క. మఱిగతకథలను జెప్పుచు
సురుచిరపుష్పకము నెక్కి సుగ్రీవునితో
సరవరుండు రామచంద్రుండు
వరనందిగ్రామపురము వచ్చి యెలరృక్.

గీ.15

గీ. జడలనెడలించి శ్రీరామచంద్రుఁ డచట
రమణ మించు నయోధ్యాపురమ్ముఁ జేరి
వైభవం బూష్పగాఁ బట్టభద్రుడయ్యె
మరల నిట్టులు సీతను సిరిని బడసె.

గీ.16

గీ. సవితృవంశాబ్ధిసంపూర్ణ చంద్రుడై స
రామచంద్రుండు రాజ్యభా రము నహింప
సృష్టియంతయుఁ దుప్పిని బుష్టిగాంచి
శిష్టులందఱుఁ బరమప్రహృష్టులై.

గీ.17

సీ. సంతోషమవతులై సచ్చక్తివతులై
కడు ధర్మవంతులై క్రాలఁగలరు
ఆరోగ్యయుక్తులై వ్యాధివిముక్తులై
కఱవన్న నెఱుంగక వలలఁగలరు.

బెల్గాంకోట జంటబురుజులు

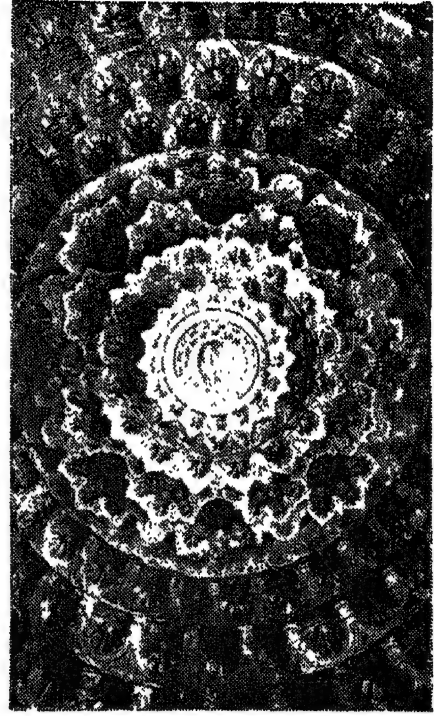
Double Bastion, Belgaum Fort

జైనదేవాలయము, బెల్గాంకోట

Jain Temple, Fort, Belgaum

బెల్గాంకోటలో నున్న జైనదేవాలయముయొక్క చిత్రములుచెక్కబడిన లోకప్య

Carved roof panel, Jain Temple, Belgaum Fort

ఆంధ్రప్రదేశ్ - సంవత్సరాదిసంచిక

శ్రీ జెంటు వహారాణిగారు

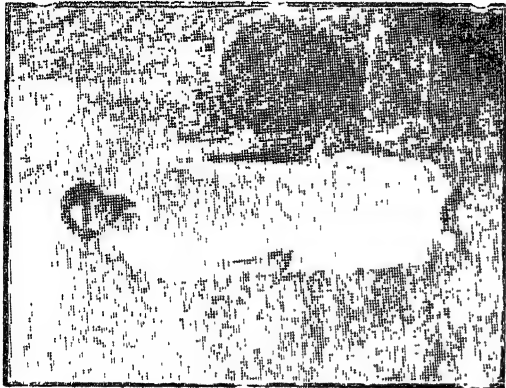
Travancore

నూతన వహారాణిగారు

The Maharani Regent

వహారాణిగారిదేవి

The Junior Rani

ప్రిన్సిపాల్ గారు

యమ్. హెచ్. స్టామర్డ్ సతీ

Mrs. M. H. Stamford

శ్రీమతి బి. పాండరంగరావుగారి సతీమణి శ్రీమతి సదాశివయ్యదేవిగారి సతీమణి

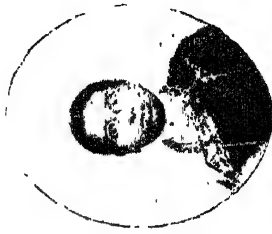

Mrs. V. Panduranga Rao

Mrs. Justice Sadasiva Iyer

శ్రీమతి కోకా కృష్ణవేణుగారు, పునపాలన సంస్థానాలు, కాకినాడ నోడల్ కమిటీ విద్యాసంఘముయొక్క ఉపాధ్యక్షురాలు

Koka Krishnavenamma Garu, Member of the Municipal Council, Vice President, Cocanada, District Educational Committee, Godavary

The Honorary Lady Magistrates, Madras

తమజీవితమునందుఁ దమపుత్రమరణంబు
పురుషులు పడయక పరఁగఁగలరు
పతులను గోల్పోక పరమపతిస్తతా
తిలకమ్ములై సతుల్ వెలయఁగలరు

గీ. గాలి నాఁకటిచేతను గీలిచేత
జ్వరముచే నీటిచేతఁదస్కరులచేత
భయము గనకుండఁ బ్రజలెల్లఁ బ్రబలఁగలరు
రామచంద్రుడు పాలించు రాజ్యమందు.

గీ. విప్రవరులకు నగణిత విత్త మొనఁగి
గోవులన్ననో పదివేలకోటులిచ్చి
బహునువర్ణాశ్వమేధాళి భక్తి జేసి
బ్రహ్మలోకంబు రాముండు పడయఁగలఁడు.

గీ. వందలకొలదిట్ల త్రియనంశమునకు
మూలపురుషుడు దాసయి పొదలఁగలఁడు

౬౯

౭౦

నాల్గువర్ణాలవారికి నాభుఁడగుచు
స్వస్వధర్మమ్ములందిడి వఱలఁగలఁడు.

గీ. ఇట్లు పదియునొకండువేలేండ్లు భువిని
రాజ్యమొనరించి కడుఁ బ్రజారంజకముగ
ముదముతో బ్రహ్మలోకంబుఁ బొందఁగలఁడు
సర్వనృతకీర్తి శ్రీరామచంద్రమూర్తి.

గీ. అతిపవిత్రతరమ్ము రామాయణమ్ము
అఖిలపాప హరమ్ము రామాయణమ్ము
అమితపుణ్యకరమ్మురామాయణమ్ము
అమలవేదసమమ్ము రామాయణమ్ము.

క. రామాయణమును జదివెడు
నామనుజునిపాప మఱుగు నాయువు పెరుఁగు
గామితసుతపౌత్రాదుల
భూమినిగని యతఁడు స్వర్గపురమున కరుగున్.

౭౧

౭౨

౭౩

౭౪

దుర్భాగ్యుడు

అష్టావధాని మైనంపాటి హనుమంతరావు గారు

వ్రలమే బ్రహ్మకునైన నీచగు మహత్వంబెన్న నంతర్గతో
జ్వల దుగ్రజ్వలనాంకుమాలికల వీసంబైన బాహ్యవనీ
స్థితికిఁ గానఁగరాని చందమున డాచకజాలి పైపైన శీ
తల మందానిలచాలనం జొనరుతే దౌష్ట్యఖ్యు దైత్యాధమా!

మ. ప్రళయాశీలపాలాపాలాఖ్యు విషపూర్ణం బయ్యుఁ బైపైన కీ
ర లవాచ్ఛాదితమైన కంభముబలెక రాజిల్ల మేమననో
జ్వల విద్యేష మదేభకుంభపళన ప్రఖ్యాతసింహంబుతోఁ
దులలోఁ దూగఁగ నీకె ధాత్రిఁ దగురా దుర్భాగ్య! దైత్యాధమా!

మ. బలవద్బాహు కుశీర మత్స్య కమః వ్యాకీర్ణమై రాజితా
చల సంకాశ హిమాద్రిసంచయ చరద్వ్యతిలోలమై యొప్పియున్
జెలువారన్ నిజతుంగభంగకర విత్తేపంబులన్ వాహినీ
బలమేదించు విమధి నేతపుగదా పాపాత్మ! దుర్భాగ్యుడా!

మ. పులుమేయన్ గడుసాధువౌ సురభి తాఁ బోవున్ భూపత్యకా
స్థితికిఁ; దద్వనకుంజశాద్వలమునన్ దన్విన్ గనన్ గోరుఁ గా
ని లవంబైన నెఱుంగనే యవనిభృన్నిక్షీప్త తీవ్రానలో
జ్వలనం; బట్టిడ వీవొకండెవకదా భావింప దుర్భాగ్యుడా!

గ్రంథ రచనము

కవికొండల జేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

మనుజుడు తొలుదొల్త మాతృగర్భమందు ఉన్నప్పుడుకంటె జననమందిన వెనుకను, అంతకంటె ప్రాకుచు నింటిలో నాలుగుమూలల సంచరించునప్పుడును, సంతకంటె నడుచుచు పెద్దవాడై నానాటికి ప్రపంచవిస్తీర్ణము నెఱుంగునప్పుడును నెప్పటికప్పుడు క్రొంగ్రొత్త భావముల నేకరించుచుండును. అట్లు నేకరించిన భావనముగ యము నెప్పటికప్పుడు వ్యక్తీకరింప నత డుత్సహించుచుండును. భావోదయమువెనువెంట భావప్రకటనమునకై మనస్సు తత్తరించు. ఇయ్యది పసిస్లిలయందు విస్తారము కనుపట్టు. వితాకుపుట్టిన ఇట్టె కెప్పుమని నీడురు. లాలించిన అట్టె పక్కున నప్పుదురు. ఒక్కొక్కప్పుడప్పురువుగ నూరక చూచుచుండురు. ఆ పసిపాపయే కనుక మాటలాడనేర్చునది యగునేని “ఎంతవిత” “అన్యాయే” అని యనియుండును.

ఈ భావోదయభావ ప్రకటనములు అనాదినిర్గములు. ప్రతిభావమును ప్రకటించబడు. లోలోలనో బహిరంగముగనో ప్రతిభావమును వెలువడు. ఈ కేలి పుచ్చుటలో ఆదినిగల మానవులొకానొకభావమునొకానొకరీతి నుచ్చరించి క్రమముగ సర్వసామాన్యమగు భాషను ప్రతిపాదించిరి. ఆభాషను క్రమక్రమముగ విససాంపుగ సంస్కరించిరి. తుట్టుతుడకు వెనుక వచ్చిన కొమ్ములు ముందువచ్చిన చెవులకంటె వాణియను సామెతగ భాష యనునది భాష ప్రకటనమునకు మూలమై ఆది లేనిచో భాషముల కెడములేదో యనునంతటి ప్రామాఖ్యత వడసినది. భాషవల్లనే భాషము చిరంజీవియగుట కాస్పదము కలిగినది.

ఇట్లై కృత వడసిన భాషాభావములకు కట్టుబాటులును శైలిని నొడగూర్చి గద్యపద్యద్విపద పదగీతగేయాదులమర్యాద నెలకొల్పి, విజ్ఞానమో రసమో పెల్లడించు నెడ నయ్యది గ్రంథరచన మగుచున్నది.

“గ్రంథరచనమునకును సర్వసామాన్యభాషాభావ ప్రకటనమునకును భేదమేమియు లేదు. సర్వసామాన్య భాషాభావ ప్రకటనమందు లోలలి యుద్దేశ్యము లెల్లు పుట్టునో అట్లే నిర్గముగ అంతయూతముగ నయ్యవిత శీఘ్రంబ మనుజుడు బయలుపడుచున్నాడు. ఆయుద్దేశ్యము యొక్క స్వతస్సిద్ధసారమునై నడంచి దాని నొకానొక ఛందోనిబద్ధపంజరంబునగ జొనిసి శైలిసంకుచితముగ నొసర్చుట కూడనిపని. మనభాషము లెంతగొప్ప వయ్యను సామాన్యభాషనే పెల్లడించువలయును” అని కొందఱు అభిప్రాయపడుచున్నారు. మఱి కొందఱు “భాషము లెందును సర్వసామాన్యములే. భాషయొక్క యత్కృష్టతనుబట్టి వాటికి గొప్పగలుగుచున్నది.” మొగము చందూరుగొలె నున్నదని యెవ్వరినెడను. “నిండు చందూరుబోలు నీడు నెమ్మొగము” అని ఛందోబద్ధముగ న్రాయుటయందా గొప్పకలదని కొందఱు అభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ రెండును కులుచవాదములే.

గ్రంథరచనమున నుడువలసిన భాషమును భాషయును సర్వసామాన్యభాషాభాషనుండి చూచుటకు భేదించుచున్నది. గ్రంథకర్తయొక్క లేఖనీశేదక పేలు. సామాన్యసర్వభాషయొక్క వేదకనేలు.

నీ గ్రంథమును పరికింపుడు; ఎంత ఆయ్యది ప్రకృత మయ్యను, ఎంత నిర్గమునోలే జుట్టినను, ఆయ్యది సీభాతికపు పండిత కళ పడద. నీచేయుకు తగినదా. నీవు దానిని నోట ప్రసంగిచేసివు. ఆ సోపానానోపానము నీ వొక మానసికవిమూనారాధుడైనగాని లభించదు. నీవు నీమునుముందు నిలుచు నీభార్యతో సర్వాలాపము లాడ నప్పుడు నీవెంత మనోహరముగ సంభోధించినను నీవు నీ మునుముందు నిలుచు నీభార్యను గోసించునప్పుడు నీవెంతటి అహంకారముతో దూషించినను, ఆభాష ప్రకటనములు ఎంతభాషాపరిపూతము లయినను, అవి తాతా

లికములగుగాని గ్రంథరచనములు కానేరవు. ఆ అవస్థను గడచి నీవొకనాటకమును వ్రాయుటకు సంకల్పించుకొని ఏ దుష్కర్మముతో శకుంతలను ప్రేమించునన్నాడు తరితీపు యల్లులను, శకుంతలను రచ్చనుండి వెడలగొట్టించు నన్ను డుబ్బనట్టి రోషపుటుక్కులను వ్రాయుచో అది గ్రంథ రచన మగుచున్నది.

గ్రంథరచనమనున దొక ఉద్భిజ్జమువంటిది. సర్వ సామాన్య నిత్యపదసంఘటిత ధూళిదూసర దుర్గంధయుత మగు భూమిలోనుండి యొక పచ్చనిమొలకెట్లు అంకురించి చిగిరించు ఆకుల, పరిమళించు మొగ్గల, నెట్లానందము లోకులకు కలిగించుచున్నదో అట్లే నిరంతరసంసార వ్యస నాయాస పరిస్థితులనుండి చక్కని యాహల స్ఫురింప జేయుచు సద్గర్భసమారంభములకు త్రోవజూపుచు మన లను కీర్తిశేషులుగ జేయునది గ్రంథరచనము. అది లేనిచో జీవనమునందు కళలేదు. జీవనమునందు విలువ లేదు.

కావున గ్రంథరచనమునం దేదియెట్లువచ్చిన నట్లు వ్రాయుట వల్లె యనువాద మసంభవము. దాని ఆశయము దాని ఉన్నతి దాని హావభావరసలలితపవనసంస్పర్శనము దాని వికసనామోద ప్రసంగము వేటు. వేటు అని సామాన్యజీవనముతో సంబంధము లేనదికాదు. సామాన్య జీవనముతో సంబంధము కలదని చిత్తము నచ్చినట్లు నుడువతగినదియు కాదు.

జీవనసంఘ కింద్రియనిగ్రహమెట్టిదో భాషానిగ్ర హము భాషనిగ్రహమును గ్రంథరచనమున కట్టివి. “నిరం కుశాః కవయః” “రవిగాననిచో కవిగాంచు” అను విశే షణములు భాషానిగ్రహమునందును, భాషనిగ్రహము నందును సమున్నతిని గాంచుటలో నిరంకుశులు కవి డ్రస్టులని అర్థముగాని మఱియొండుకాదు.

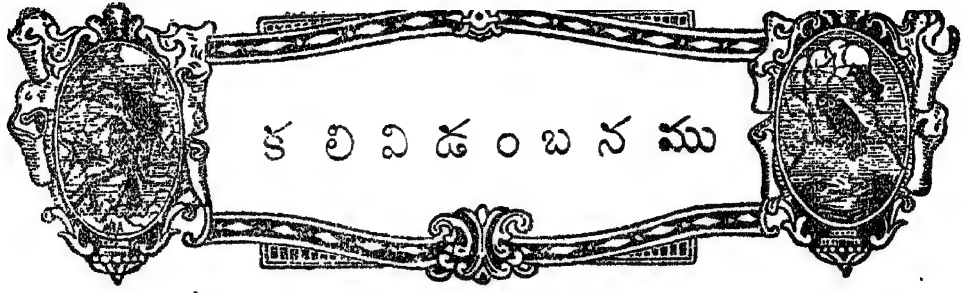
మిక్కిలి చిన్నపదమువాడి అందునుండి విశేష మగుభావమును వెల్లడించుటయ భాషానిగ్రహము. ఒక చిన్న భావమును స్ఫురింపజేసి దానబ్రహ్మాండ రసమును ప్రతిబింబితము నేయుటయ భాషనిగ్రహము. పెదపెద్ద సమాసములందును, అలంకారములందును, శ్లేషలందును చమత్కారవచోరచనలందును భాషానిగ్రహము సున్న. మఱియు కొల్లేటి చేదత్రాడులుం బోలెనో భామాకలా

పంబుల ఘక్కినో విప్రలంభము మున్నగువవి సముచ్చ రింప భాషనిగ్రహము హుళక్కి.

వెద్దనార్యుని మనుచరిత్రమున ప్రవరుడొక అమా యక వైదికనిష్ఠాగరిష్ఠుడు. ఆతని మత్తవ్యామోహత వరూధినియను చిన్నది. “ప్రాంచద్భూషణ బాహుమూల రుచితో బాలిండ్లు పొంగారఁబైయంచుల్ మోవఁగ గోగి లించి యధరంబాసించె.” అంత “హా! శ్రీహరీ! యంచున్ బ్రాహ్మణుడోరమిడి తదీయాంసద్వయంబంటిపొమ్మంచున్ ద్రోచె.” అట్టియెడ ఆ ప్రవరాఖ్యుని సత్ప్రవర్తనమునుండి నీతిని బోధింపవలెనని వైరాగ్యమును లోకమునకు నూరి పోయవలెనన్న ఎన్నిఎన్ని పద్యములనేని గుప్పించనగును గదా! శాస్త్రచర్చసంతను నచ్చట విప్పి చెప్పవచ్చును గదా! అట్లుగాక లోకమం దెంతవైరాగ్యము మనస్సునకు తట్టవలెనో అంతవైరాగ్యమును పాఠకునకు తట్టునట్లు “కలంచునే నతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్” అని

అథాంతరన్యాసమున అట్టె చెప్పి చెప్పనట్లు కవి చెప్పి వదలివేసినాడు. ఇదియ భాషనిగ్రహమునకు దార్కాణము. మఱియును ఆత్రోపువడి లజ్జాపరవశయైన వరూ ధిని యవస్థ వర్ణింపవలెనన్న భాషయెంతవఱకు ఎన్ని నీన పద్యములు, ఎన్ని చంపకమాలల, ఎంతెంత మంజరీద్విపదల చెప్పవచ్చునో ఊహింపుడు. అట్లుకాక “కొప్పు నవరించి యొడలో దీపింపనతనిజాఱచుఁగోపమునంజూచి గ్రీటుకొను చుం బలికె” అని చిన్నికందపద్యమున కోపరసమును కురిపించెను. ఇదియ భాషానిగ్రహమునకు తార్కాణము. మహాకవి తిక్కనయొక్క సామర్థ్యమెల్ల ఈభాషా భాషనిగ్రహమందకలదని విమర్శకు లుగ్గడించు చుందురు.

భాషను నిగ్రహించి భావమును నిగ్రహించి గ్రంథరచనమునకు దొరకొన్న వ్రాయునదేమి గ్రంథ మేమి నడుచునని అడుగుదురేమో. గ్రంథమునకు విస్తరింపు కలిగించునది అంశము. అంశముయొక్క కల్పనము నందు గ్రంథము పెంపొందుచున్నది. రామునియొక్క కథచే రామాయణము విస్తరించినది. కౌరవ పాండవుల గాథచే భారత మంతపొత్తమైనది. కథాకల్పనమునందు జూపు అంతర్విషయ సూక్ష్మసూక్ష్మ ప్రదర్శనకౌశల్యము గ్రంథము వర్ధిల్లుచున్నది.

మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

[నీలకంఠ దీక్షితులకృతి కాంధీకరణము]

భయము వలదు వాదిషలుకులు వినరాదు
విషయ మెఱుంగవలయు విధియు లేదు
వేగ తోచినట్లు వాగుట యొక్కటే
సభల జయము బొంద సాధనంబు.

ఆ. సిగ్గులేమి వాది జన్నపుచ్చుటయును
నడుమనడుమ నవ్వు జడియ కునికి
అద నెఱింగి సభల నధికారి బొగడుట
య నెడునైదు జయము నందఁజేయు.

ఆ. మధ్యవర్తి తెల్విమాలినవాడైన
గొంతు పగుల నఱచికొనుచు వాది
గెలువవలయు, నతఁడు తెలిసినవాడైన
బక్షపాతి యనుచు బలుకవలయు.

గీ. పాఠములు చెప్పి గ్రంథముల్ వ్రాసి యశము
గడన నేయంగ వచ్చునుగాని యతని
కరయ నిజమైన విజ్ఞాన మంతమందు
నేని కలుగునో కలుగదో యెఱుంగరాదు.

గీ. మూఢమానవు జగమునఁ బొగడువారి
లెవ్వ రుందురు? పాప మాపేనాధి
తన్నుఁదాను నుతించుకోకున్ననతని
చిత్తమున కెన్నఁ డానందసిద్ధి కలుగు?

గీ. వేళ యగుచుండె జదువుఁడు విశదపడును
ముందుముం దిదియని శిష్యులం దఱుముచు
జదువఁ జేసెడునట్టి యాచార్యవరుని
కట్టికృతివైన గాఢిన్య మెఱుకపడునె?

గీ. తెలిసికట్టులు తలయూపి తృప్తిపడుట
యగతికత్వమతిశ్రద్ధ యనెడిమూఁడు
గుణము లబ్బును శిష్యులకును నిజంబు
మూర్ఖుడైనట్టి యాచార్యపుణ్యమునను.

గీ. ఏచదువునందు మాబుద్ధి యెక్కఁకున్న
మంత్ర వేత్తలమో లేక మహితయోగి
వేషధారులమో కాక వినుతి కెక్క
యతులమో యయ్యెదమా జీవయాత్ర గడప.

గీ. గర్భవిషయంబునన్ ప్రశ్న కలిగినపుడు
తండ్రి యడిగినఁ గొడుకని తల్లియడుగఁ
గూతురని చెప్ప కౌశ్లిషికుడు జగతి
ధనము విజయంబు గాంచును దప్పకుండ.

క. ఆయుర్దాయప్రశ్నము
చేయఁగ దీర్ఘాయు ననుచుఁ దప్పందగుఁ బూ
ర్ణాయువు పట్టిననక్కృతి
చేయును మృతుడైన మరలఁ కేరం దిడుగన్.

క. ధనయోగము నిర్ధనునకు
ధనికులకును మరల గొప్పధన యోగము చె
ప్పినజోన్ములు లోకంబునఁ
గనుచుందురని చెప్పి పెద్దకానుక లెపుడున్.

గీ. నాల్గుసాగరములకును నడుమనున్న
ధరణియంతయు వెదకుము మరలమరల
వైన దైవజ్ఞుఁ డుండనియట్టి నేల
లాడితెడైనను నీకంటఁ బడదు సుమ్ము.

- క. కొందఱు వారంబులు మఱి
కొందఱు నక్షత్రములును గొందఱు గ్రహముల్
పొందుగ నెఱుఁగుదు రీత్రయ
ముం చెలిసినవాఁడు ధరణి బుట్టిన గురుఁడే.
- గీ. స్వస్థచిత్తు లరోగు లసాధ్యురోగు
లోక్కదమ్మిడి యూరు వైద్యులకు నెపుడు
దేహచింతారతుండును దీర రోగి
భాగ్యహేతువు లగుదురు వారి కరయ.
- గీ. భయము లేదని ధైర్యంబు పల్కఁబోఁడు
కుదురదంచును భయపెట్టి గొణఁగఁబోఁడు
ప్రాణభయహీనుడైన నిరాశుడైన
నొసఁగునే రోగి వైద్యున కొక్కరూక.
- గీ. మదికిఁ దోఁచినయట్టులు మంచొసంగి
కఠినపథ్యంబు చెప్పట గడుసుఁదనము
కుడిరెనా మందుమంచిది, కుదురకున్నఁ
బథ్యదోషం బటంచును బలుకవచ్చు.
- ఆ. ఆదినడుగు వైద్య మారంభమొనరింప
నడుమ మందుకర్చు సడిగి లాగు
జబ్బుకుదిరినంత సంతృప్తి తీరంగఁ
బారితోషికంబు పడయఁ గోరు.
- ఆ. మందు లిచ్చి యిచ్చి మాట దక్కదటంచు
వెజ్జ రోగి విడిచి వెల్లిసంత
సతనియింటియందు నవతరింతురు వాని
జ్ఞాతి మంత్ర వేత్త జ్యోతిషికుఁడు.
- గీ. తొలుతఁ జెప్పను మంచిమాటలు, నడుమను
గొంచె మిచ్చును, రోగంబు కుదుర
గణన చేయఁడు పిదప రోగంబు కుదురుచుండ
గానె యారోగి వైద్యుమొగంబు గనఁడు.
- గీ. భయము దుర్విసయంబు కార్యణ్యవృత్తి
ద్రోహచింత యసత్యదుస్సహసములు
తుడిచిపెట్టి వర్జింతురు కడుపుకూటి
కక్కుటిఁ జేసి కాకపుల్ కాపురుషుని.

- క. కారణ మరయక పొగడుట
కారంభింతురు కపింధ్రు లది లేకున్నన్
ఊరక పురపుర లాడును
వారలరసనేంద్రియం బవారిశభంగిన్.
- గీ. పొగడఁబడినట్టి వానినే పొగడుచుండు
కవులు తద్గుణగణమును గాంచఁబోరు
కనుఁడు తుమ్మెదపురు గెంతఘనగుణంబా
దానివర్ణన మెన్నిచందాలఁ గలదో!
- క. అరియ నరాభాసుల నె
వ్వరు వర్ణించెదరొ వశ్యవాణిని! వారల్
సురధేనువు దొరకినచో
దొరకొని నాగటికిఁ గట్టి దున్నుదు రకటా!
- గీ. దారయును దానియక్క యత్తయును మామ
భావ మఱుదియు ననువేటు ప్రాణములను
బ్రాణులకు సృజయించెను బ్రహ్మదేవుఁ
డిదియె సృష్టిరహస్యమం చెఱుఁగననుచు.
- గీ. మేనయల్లుఁడు నల్లుఁడు మేనమామ
చెలియ వంక చుట్టాలును దెలియకుండ
నింటిలోఁబడి తినుచుందు రెల్లయెడల
గాదెలోఁ దూఱితిను నెలుకలనుఁబోలి.
- గీ. అల్లునికిఁ గూతురు బలంబు, తల్లిబలము
మేనమామకు, మామకు వానిసతికి
భార్య బలమగు, నింటికి వచ్చినట్టి
యతిథికో గృహమేధిమే యగు బలంబు.
- గీ. శ్యాలకుఁడు బాలుడైయుండ నల్లుఁ డెసఁగు
నతఁడు పెరుఁగుచు నుండఁగా నణఁగియుండు
నతఁడు పెద్దయినంతనే యాట సాగ
కల్లుఁ డాత్మగృహంబున కల్ల సరుగు.
- గీ. అత్తగారు స్వతంత్రురా లగుట, మామ
గారు పరదేశధీర సంచారి యగుట,
భార్య పెద్దదియగుటయు బావమఱుది
బాలుఁడగుటయు నల్లునిభాగ్య మరయ.

- గీ. పట్టుపుట్టంబులని వెండిపల్లెములని
కాసులని పుత్రులకుఁ జేతి కడియములని
యాహుఁబుట్టువు పుట్టింటి కరుగుదెంచి
వెళ్లనపుడెల్ల నిల్లెల్ల గుల్ల చేయు.
- గీ. పిల్లలున్నట్టి యిద్దఱుపెద్ద ములును
మగఁడు లేనట్టి భగినియు మందిరమునఁ
గలరయేని, యనారత కలహమనెడి
మహితయోగంబు గృహయజమానులకును.
- గీ. తలఁచినంత నె కాలు నేతులు వణంకుఁ
గనఁబడినయంతనే బుద్ధి కలఁతవడును
ఔర! యేమని వర్ణంపనగునో తెలియ
దయ్యె ఋణదాతయనెడి దయ్యంబుచర్య.
- గీ. అంతకుండైన మనుజులయంతకాల
మరుగుదెంచెడునంతకు నాఁగియుండుఁ

- గాని ఋణదాత కెందును గాలనియమ
మరయరా దంతకునికంటె నతఁడె ఘనుఁడు.
- గీ. నోరఁ గోఁలు గనరావు ఘోరమగుచుఁ
జేతఁ బాశంబు గనరాదు భీతిగొలుప
నైన నేమి యప్పిచ్చినయయ్యఁ జూడఁ
జిత్త ముత్తలపాటునఁ దత్తఱిల్లు.
- గీ. సంచరింపఁగ శక్తి గల్పించుచుండు
శీతవాతాతఁడులభీతిఁ దొలగఁ
జేయు జటరాగ్ని దీపింపజేయుఁ గాన
సరయ నరులకు లేమి దివ్యావధంబు.
- గీ. లేమిచెంతకు దొంగ పోలేడు, రాఁడు
కొండెగాఁడును, జ్ఞాతులు గూడరారు,
ప్రభువు కన్నెత్తిమాడఁ దాన్త క్కనైనఁ
దత్తమరసిన రాజ్యంబు దానిసరియె?

క వి తా ఋ ణ వి ము క్తి

శ్రీమాన్ పాతనాయక సూర్యనారాయణ దివి గారు

పటుతర భవ్యకావ్య పరిపాక యశః కలితాంబరచ్ఛవి
స్ఫుటిత దిగంత పర్వకర పూర్ణిమ దా యని పల్కుచోటి య
స్కట నులివెచ్చబొప్పము గమ్మని చెక్కులు పొక్కుచేయ నీ
నటమట గ్రాగి పేలడఁద నల్లెంబనూహలు నితూ వేలదో?

హా! పాలి సెకా గవి సునన! యాధాధ కపిశ్వర భోకమొంది ను
హాతుల కల్పనాతిశయహారి చమత్క్రియ గలటమంతు ను
ఱ్ఱుఱ్ఱు నూఁచి నర్వకళ లోడకగట్ట సైనికహాజమున
బ్రాతిమయక స్వజించియిడవా? నుడిబోటికి బివగట్టగా?

పింగళిసింగమా! చదువుపెద్దలపెద్ద! త్వపీయభావమ
సింగపుర బీతి నత్తమిలి చేసె సరస్వతి కావ్యరాజ్య ము
త్తుంగదళ నవీశ్వరుడ! తొల్లిటి కై సరు లేనికేసి నీ
రంగద పూర్వభావనలు రావని నిక్కముసూపె? సూరనా!

ఆంధ్రపదముల యర్థవైచిత్ర్య

వి ద్వాన్ దు హ్నా రి వేం క ట ర మ ణ శా స్త్రి గా రు

క్రకరియభిప్రాయము లొకరికిఁ దెలియుటకై వనుస్థులు కల్పించుకొనిన సువ్యక్తములగు గ్వనివిశేషములే భాషలని చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇట్టిభాషలను గన్పించుకొనకపూర్వము వనుస్థులేవో యవ్యక్తములగు గ్వనులచేఁ దమయాశయముల జెల్లడించుచు నితరుల యాశయములఁ దెలిసికొనుచు మాఁగవారివలె నెట్టెటో లోకయాత్ర నడపుకొనుచుండెడివారని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతము. “భాష్యతే అనయేతి భాషా; భాషవ్యక్తాయాం వాచి” స్పష్టముగా మాట్లాడఁబడనది భాషయని దీనియర్థము. దూర మాలోచించినచో నీవ్యుత్పత్తియే వైసిద్ధాంతమును గొంతవఱకు స్థాపింపఁజాలియున్నది. ఇట్టిభాషలు లోకములోఁ బలువిధములుగా వ్యాపించియున్నవి. ఈభాషలు వ్యవహరింపఁబడు దేశముల భేదములనుబట్టియు వీనినివ్యవహరించు జాతులభేదములను బట్టియు లేదా వీనికిగల యేదోయొక యసాధారణ ధర్మమును బట్టియు వీనికి జర్మని, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము, హిందీ, అహమ్మ, ఆంగ్లము, కన్నడము, మళయాళము మున్నగు ననేకములగుసంజ్ఞ లేర్పడియున్నవి. ఇట్టివానిలో మనయాంగ్లభాషకూడ నొకటియై యున్నది. దీనిలోని కొన్ని పదములయర్థము కాలక్రమమున నెంతవీచిత్రముగా మార్పు నందినదో యావిషయ మెక్కింతమాపుటయే యిపుడు నాకర్తవ్యము.

మనదేశములోఁ జిరకాలమునుండి సంస్కృతభాష వ్యాపించి యున్నది. కావుననే యాంగ్లమునకును సంస్కృతమునకును ననేకవిషయములలో సంబంధము హెచ్చుగా నున్నది. ప్రస్తుతకాలమున నాంగ్లభాషాసంబంధముచే రోడ్డు, కార్లు, మనియార్డురు; ఫుల్స్టాపు, (fullstop) కిరస్తాసులు, (christians) ఆఫారము, (halfarm) సబ్బు (soap) (ఇది దేశ్యమని శబ్దరత్నాకరమునఁగలదు. ఉదాహరణ మియలేదు. ప్రాచీనప్రయోగ మగపడునంతదనుక నిది (Soap) శబ్దభవమనియే నానిశ్చయము) మున్నగునింగ్లీషుపదము లనేకములు లెక్కనరూపమునను దచ్చవరూపమునను మనభాషలోనికిఁ జొరఁబడుచున్నట్లే సంస్కృతము నుండి వేలకొలది శబ్దములు తెలుఁగులోఁ బ్రవేశించియున్నవి. ఇట్లు ప్రవేశించినవానిలోఁ బ్రాతిపదికములో విశేషముగ మార్పులేకున్నచో నవి తత్సమశబ్దములనియుఁ బ్రాతిపదికము గూడఁ గొంతవఱకు మాటినచో నయ్యది తద్భవములనియు లాక్షణికుల వ్యవహరింతురు. ఈరెండుజాతుల శబ్దములలోను నర్థముకూడ మాటుచుండును. శబ్దముమాటినను నర్థము మాటినను నయ్యది సామాన్యముగాఁ బ్రకృతికి సంబంధించినదే యైయుండును. పండితులనక పామరులనక యందఱును నిరంతరముగ దీనిని వ్యవహరించుచుండుటయే యిట్టిమార్పులకుఁ గారణము, అందును బామరజన వ్యవహారమే ముఖ్యకారణ మనఁబడును. ఇట్టి

మార్పులు గలుగుచున్న భాషయే సజీవముగు భాషయని చెప్పవలయుత్తము. వైనిజూపిన రెండువిధములలోఁ దత్సమపదములయర్థ మెట్లు వివరింపవలెనది? అట్టి వివరిణామమునకు సరియగు హేతువేమి? అను విషయము మనకుఁ బ్రకృతాంతము.

1. అవధ్యులు:— సంస్కృతము; అవధ్యాః = చంపదగనివారు. తెలుఁగులో నీశబ్దము మంటివాండ్రు, గ్రుడ్డివాండ్రు మున్నగు సంగవికలలనుమాత్రము బోధించుచున్నది. ఇట్టి యంగవికలులను హింసింపరాదు. కావున వీరి కీపేరు రూఢమైయుండును.

2. అసహ్యము:— సం; అసహ్యమ్ = సహింప శక్యముగానిది “అసహ్యశిరోవేదనా” = తలనొప్పి సహింపనలవిగాక మిక్కుటముగా నున్నదని దీనియర్థము. తెలుఁగులోమాత్రము తలనొప్పి యసహ్యముగా నున్నదని సామాన్యముగా వ్యవహరింపరు. ఏవగింపు, రోత యను నర్థమున నీశబ్దమును వాడుదురు. ఇదిగూడ సహింపశక్యముగానిదే యగుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా = వాని దుశ్చేష్టలు చూచిన కొలదిని నాకసహ్యము కలుగుచున్నది. సామాన్యవాచికిల విశేష సహిత్యము.

3. గీర్వాణము:— సం; గీర్వాణాః = దేవతలు. “గీర్వణాణాం బాణః యేహంతే” అని దీని యుత్పత్తి. బాణమువంటి మాటగలవారని దీని భావము. దేవతలు శపించుటకు సమర్థులుగదా! తెలుఁగున నొద్దర్థము గర్వమునని దీనియర్థము. వైనిజూపినట్లు శాపదానసామర్థ్యమున్నపుడు గొంతనుండి కౌర్ధత్యముండుటగూడ నై సర్గికము గావున నిట్టి యర్థము క్రమముగా నచ్చియుండును. ఉదా = “ఏవో నాలుగుముక్కులు చదువుకొన్నను నంతగీర్వాణము పనికిరాదు”.

4. అనుమానము:— సం; అనుమానమ్ = ఊహ. ధూమాద్వహ్నాన్ సంచానమ్ = ధూమమును బట్టి వహ్నిగలదని యూహించుట. తెలుఁగున నిట్లుగాక సంశయమును నర్థమున వాడుదురు. తాకివ్యవహారమే కాక కవులుగూడ నిట్లే వాడియున్నారు. ఉదా;

చ|| విలసితధర్మచారిణి వివేకవతీమణి సీత; సుస్వభావులు యమలార్భకుల్లుశలవుతో గ్రహియింపుము వీరి ముప్పురన్ వల దనుమానమొంద నిటువంటి మహాసభఁజేరి కల్లలే బలుకుదునయ్య బొంకినఁ దపంబు ఫలించునటయ్య మానికెన్||
(ఉత్తరరామాయణము - 8 ఆశ్వాశిరి ప.)

వైనిజూపినరీతిగా నూహించుటలోఁ గొన్నియెడల సంశయముగూడ గలిగితమే యుండును గాన నిటివాడుక వచ్చియుండును.

5. కర్మ:—సం; కర్మ=పని. ఏపనినిబోధించుటకై నను సంస్కృతభాషలో దీనిని బ్రయోగింతురు. కాని తెలుగున శ్రావ్యకర్మమునాత్రమే బోధించుచున్నది. ఉదా=కర్మచేయుట కొక కుమారుడును బంగళ లేకపోయెను. సామాన్యవాచికిట విశేషపరత్వము.

6. ఫలహారము:—సం; (ఫలాహారః) ఫలహారం=ఫలరూపముగు నాహారము. ఏదేని నియమసమయమునం బెల్లపుడును భుజించు నన్నమును విడిచి వేటొకపదార్థమును దేనిని భుజించినను నయ్యది ఫలహారమనియే తెలుగున న్యసహించును. ఉదా=“అనూహ్యస్యాఽఽఽ రాత్రి శిష్టులు మినుపరొట్టెగాని పిండిగాని ఫలహారము చేయుదురు.” నియమ సమయములందు బండ్లపండ్లుగా భుజించుననిగావున వీని కిట్టివాడుక వచ్చియుండును.

7. సంతర్పణ:—సం; సంతర్పణ=సంతోషము, మర్యాద, శుభాశుభములందు బ్రాహ్మణులుమున్నగువారికిచ్చు స్వల్పమగుధనమని యాంధ్రుల వాడుక. పూర్వకాలమున నేనేని శుభాశుభకర్మములందు విప్రుల యాశీస్సును గొరువాగు యోగ్యులని తమకుఁ దోచినవారి నాహ్వానించి వారికిఁ గొంతధనమిచ్చి గౌరవించి వారి యాశీస్సును పొందుచుండెడి సందర్భమునఁ బైయగమం దీశబ్దమును గాడుటకు మొనరిడి యుండును. అప్పటివాడుక గొంతనకుండు బ్రహ్మత్వగ్గ సంబంధమే యనఁచును.

8. సంతర్పణ:—సం; సంతర్పణ=సంతోషములు. ఏవిధమునఁ దృప్తిపఱచిన సందర్భముననైనను సంస్కృతమున దీనిని వాడుదురు. కాని తెలుగున నట్లుగాక యన్నదానముచే దృప్తిపఱచునందర్భమున మాత్రమే దీనికి వాడుకగలదు. భావములచే దృప్తిపఱిగించినను నపుడు సంతర్పణచేసిరనువాడుక లేదుగదా! ఈసంతర్పణకు సమానానననియను గొన్నియెడల వ్యవహారముగలదు. వచ్చినవారి నాహ్వానించునందునఁగా బూజించుటయే యస్పటికై ర్తన్యముగావున నీవ్యవహారముగూడ నును పన్నముగనే యున్నది.

9. ప్రారబ్ధము:—సం; ప్రారబ్ధం=ప్రారబ్ధ మార్గభింపఁబడినది. అనఁగా జేయఁబడినది. అది పూర్వకర్మమున బాపకర్మమునఁగూడఁ గావచ్చును. కాని తెలుగునఁగా బూర్వముచేయఁబడిన పాపకర్మముని మాత్రమే యర్థము. కావుననే పాపకర్మగలగుల పట్టముల నొందు నపుడే “వానిప్రారబ్ధమున్నది. ఏమిచేయగలము?” అని యందును. అంతియకాని యొకమానుజుఁడు శుభియై, అనానందమందున వాని నభినందింపఁదలంచి “నీప్రారబ్ధము బాపగానున్నది”ని యెవ్వరను బ్రయోగింపరు—(సామాన్యవాచి కిట విశేషపరత్వము.)

10. దాహము:—సం; దాహం=కాలుట, తాపము. తెలుగులో నిట్లుగాక తాపోపశాంతిసాధనమున నీరుమున్నగువానికి వానక మైయున్నది. ఉదా=“కొంచెము దాహ మిప్పింపుడు” ఆతపత్రుఁడైనప్పటి దప్పిచే బ్రాణావశిష్టుఁడైయున్న మనుజుని యిట్టివాక్యమందలి దాహశబ్దమునకు సంస్కృతములోనియర్థమే దీనికిని గలదనుకొని మఱింత తాపమును గలిగించుట కెవ్వరును సిద్ధపడుటలేదుగదా! మఱియు

నీశబ్దము తాపము, దప్పి యనునర్థమునఁగూడ “నాకు దాహమధికముగా నున్నది” మున్నగువాక్యములలో నగపడుచున్నది.

11. ఉచితము:—సం; ఉచితం=తగినది. తెలుగున ధనమును స్వీకరింపకుండఁగనే యొకవస్తువు నిచ్చినచో నద్దాని నుచితముగానిచ్చి నట్లు వాడుదురు. ఉదా=“ఒక్కసారిలే పండ్లనునస్తువులుకొనువారి కొకవస్తువు చుచితముగా నీయఁబడును.” ఒక్కసారి పండ్లందువస్తువులు కొని తనకెంతోలాభముగఁగించినపు డాని ర్తకుండు కొన్నవారి కొకవస్తువును ధనమును స్వీకరింపకుండఁగనే యిచ్చుట యుచితము. అనఁగా న్యాయము. తగినది. కావుననే యుచితశబ్దమున కిట్టివాడుక కలిగినది. “కేటలా గుచితముగాఁ బంపఁబడును” అని యిట్లు వార్తాపత్రికలలోఁ గూడ నీశబ్ద మిట్టియర్థమునఁ బడుచుగా నగపడుచుండును.

12. గగనము:—సం; గగనం=ఆకాశము. (కూన్యము) తెలుగులో నప్రాప్యము; అసాధ్యమునని దీనియర్థము. ఉదా:—“ఆతఁడు చేసినట్లు చేయుటయేమి గగనమా?” అనఁగా కూన్యమా? (ప్రపంచమున సాచ్చుటనులేనిదా?) (అట్టిచేయుట అష్టముగాన) అసాధ్యమా? అను నీక్రమమున దీనియర్థము విసర్జింపవలయుండును. లేదా “ఆకాశ మంత గూడని మూసిబెట్టినంతవేగ” మున్నగు కొన్ని గూండ్రిలో కొన్నిలలో నాకాశమును బెట్టించినదిగా భావించుచుండుట గలదు. దానినిబట్టి గగనమా? పెద్దదా=పెద్దపనినిసాధించుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునదిహాసము చ్యవశరిణానునను మాధ్యమ కానోవును. దీనినియర్థమున రాసరాజధూమ భవినూరిం బ్రయోగించియున్నాడు. “.....గగనసుంకరవధి క్రమ నిలున రెండు గగనమయ్యెలతొంగి కొను నుట...” (ననుచరిత్రము-3-49 ప.) ఇట్లు సంతగగనమయ్యెల ననఁగా కెంతవేగంబరానియ్యి కని యుండును.

13. విజ్ఞానము:—సం; విజ్ఞానం = తెలివితోటలయునునుకోరిక. దీనినేని తెలివితోటలందులకును హృదయమున నుండి నెలవనాయ తమై న్యాకులమై యుండుట ననుజను. ఏదని కష్టపఱిగఁగూడ హృదయ మిట్లేయుండునుగాన నీసామ్యమునుబట్టి విజ్ఞానగానన్నదని కష్టపడయ మునఁగూడ మావాగు నుండును.

14. దక్షత:—సం; దక్షత=సామర్థ్యము. “ఈవస్తువులు సాగువుగా వానికొహునను ముయింబు దక్షతలేను” అనఁగా మాకు సామర్థ్యములేమిలే. దీనికి కలుదెలియకము. ఎందులకు సామర్థ్యము లేదు? పెద్దదెరుగును నింటలేకుండుంబలక. కావున సామర్థ్యభావము నకు పెద్ద కింటలేకుండుట హేతువునది. అట్టి హేతుహేతువుత్వసంబంధమునుబట్టి కాలక్రమమున దక్షతలేకుండుంబడునఁగా నింట వృద్ధులు లేకుండుటయనునర్థము నుచ్చిన్నది. ఈరీతిని దక్షతయనఁగా నింటనుండు పెద్దలను సగము జేసినది. సామర్థ్యమున గవులుగూడ నీశబ్దమును వాడి యున్నారు.

“దక్షతలేనియింటికి బహుధము వేటొకసోటనుండి వేల కలువచ్చు నేనియుం బూయన మైదనుం గల్ల గారు ప్రత్యక్షము.....” (భాస్కరశతకము.)

15. కైంకర్యము:—సం; కైంకర్యము=భృత్యభాషము, కుశ్రూష, సేవ. తెలుగున దొంగిలించుటయని యీశబ్దమున కర్థము. నిష్ఠాభిక్షై శ్రేణులగు తిరుమాంగయ్యార్యులు పెరుమాళ్లకు నిరంతర (కైంకర్యము) సేవయొనర్చుచు నొకప్పుడు స్వామియందు సేవకమును హరించినట్లు ప్రసిద్ధి గలదిని వైష్ణవసంప్రదాయజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఈతిరుమాంగయ్యార్యుల చోరప్రక్రియయే కైంకర్యశబ్దమున కవహరణమును నర్థము నచ్చుటలో మూలమైయుండును. మఱియు దేవాలయములందలి శుశ్రిక్షులు పెక్కుచుండి దేవస్థానాధిపతులచే గాని తెదితరలచేగాని భగవద్విధి యోగమునకై యాయబడిన నస్తువులను స్వామికి వినియోగింపక తామపహరింతురని దేశములో గలించుతి గలరు. అది సత్యమోకాగో పెరుమాళ్లు క్షేణుక. అట్లు వారు వస్తువహరణము చేయుదురై కైంకర్యము చేయుదున్నార పుని చెప్పుదురు. కావున నీమాగ్ధమునఁగూడఁ కైంకర్యమనఁగా దొంగిలించుటయను నర్థమునచ్చుట కవకాశ ముండునున్నది. ఉదా=అటు సేను నాలుగునపులుంచుతిని. అందుచేయుచున్నపులెనకో కైంకర్యము చేసినారు.

16. ఛాందసుడు:—సం; ఛాందసు = భంధస్సు తెలిసినవాడు. అనఁగా వేద పండితుడు. “శ్రోత్రియ చ్ఛాన్దసాసమా” శ్రోత్రియ చ్ఛాందసశబ్దములు రెండును బర్తాయములని నామనిగానుశాసనము. తెలుగులో నీరెండుశబ్దముల యర్థములకును జాలభేదముగలదు. శ్రోత్రియుఁ డనఁగా సదాచారసంపత్తి శిష్టాగ్రేసరుఁడు. ఛాందసుఁ డనఁగా లోకజ్ఞాన కూన్యుఁడు, మందుఁడు. మనదేశములో జిరకాలమునుండి, యనఁగా గాళిరాసుకాలమునుండియు వేదపండితు లనేకులు నాగర కతా కూన్యులై మాంధ్యముతో నుండెడివారని “నేచాభ్యాస జపః కథంనువిషయ వ్యాన్యత్తకాతూహల నిర్వాచుంప్రభవేన్యోహరమిదం రూపం పురాణో మునిః.” (నేచాభ్యాసమునలన మాంధ్యనలనడిన బ్రహ్మ యిట్టి మనోహరరూపమును స్ఫురింపఁజాలఁడు) అను విక్రమార్కశీయా వాక్యమువలన మనకు స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. నాటికిని నేటికిని వేదవేత్తలవిషయమున నీయభిప్రాయమే చేతములో నాటుకొని యున్నది. వేదవేత్తలలోఁ జాలమంది చెప్పినమాటయే పలుమాటు చెప్పుదుఁ జేసినపనియే పలుమాటుచేయుదు నిట్లుండుట స్వాభావికము. దీనిని బట్టియే ఛాందసశబ్దము చా(చే)దస్త్రముగలవారను నర్థమునందు రూఢ మైనది. చా(చే)దస్త్రమున కబ్ధమైనను చాందసత్వశబ్దభనమేకాని ప్రోత్తది గారు. ఛాందసశబ్దమును వైవిజ్ఞేయ యర్థములో రామకృష్ణ కలిగూడ వాడియున్నాఁడు.

ఉ. “సారథి ఛాందసుండు బడిసాగరు చక్రయుగంబు...
.....తానట మాసరియందుఁ దత్పరిన్
దేరులు నవ్వు శంకరుని లేరిని కేవలకింకిణీస్వరీన్”
(పాండురంగ మాహాత్మ్యము-1౨-115 ప)

17. ముష్టి:— సం; ముష్టి= పిడికిలి. దీనికిఁ గ్రమముగా బిచ్చ గాండ్రకుఁబెట్టు పిడికెడుబియ్యమనియు ధాన్యమనియు వాడుక వచ్చినది. లేదా బియ్యముగాని ధాన్యముగాని గలపిడికిలియని యొనను జెప్ప

గలయును. ముష్టికినచ్చిరి, ముష్టివేసితిని మున్నగువాక్యములలో సంస్కృతమునఁగల పట్టికిడికిలి యననర్థము చెప్పుట పాసఁగనేరదు గదా!

18. దండము:— సం; దండ= కడ్డ. ఆంధ్రభాషలో నిది ననుస్కార మనునర్థమున వాడఁబడుచున్నది. విశితుఁడగునాఁడు పెద్దలకు ననుస్కరించునపుడు కడ్డవలె ధూమిపైని పడఁగలయు నని నియమము. దీనికి దండప్రకామమని పేరు. దీనినిబట్టి క్రమముగా దండశబ్దమునకు ననుస్కార పర్యాయత్వము సిద్ధించినది. ఉదా= “పెద్దలు కనఁబడిన లోడనే దండము పెట్టవలయును.” ఈవాక్యములోని దండమనుదానికి సంస్కృతములోని యర్థమే వచ్చినచోఁ దెద్దలు కనఁబడుటకే భయ పడఁవలసియుండును.

19. చిత్తము:—, భాగ్యము:—సం; చిత్తము=హనస్సు. తెనుగులో నెవరేని యొకవిషయము చెప్పుచున్నపుడు శ్రోతలు ‘ఊ, ఊ, అని యూహింపబడు వినునలవాటు గలదు. అట్లు పెద్దలు చెప్పుచున్నచో ‘అయ్య, అయ్య’యనుచు విందురు. ఈసందర్భముననే ‘చిత్తముచిత్తము’ అనియు ననుచుందురు. అది తమ చిత్తములోనున్నట్లే యనఁగాఁ దమ యభిప్రాయము సరియైనదే యని యెప్పటికప్పు డంగీకరించుచు విను నుండుసందర్భ మేమోయని స్ఫురించుచున్నది. ఇదిగాక ‘పెద్ద లేజేని కార్యము నియోగించినప్పుడు ‘చిత్తము’ అని యందురు. అనఁగాఁ దమ చిత్తము ననుసరించి తప్పక గూకార్యము నెఱవేర్చు నన్నంత యర్థము దానిలో స్ఫురించుచున్నది.

మఱియు నిట్టి సన్నివేశములలో ననఁగాఁ దెద్దలు ప్రసంగించుచున్నయెడ వైష్ణవులు ‘భాగ్యము భాగ్యము’నుడు వినునాచారము గలరు. కఠాక్షించి దేవరవా రీసంగతి సాయించుట దాసునిభాగ్యము. అనఁగా నవృత్తమును నూహతో నీవాడుక పుట్టియుండును. పీరిలోఁ బ్రబత్తి మిక్కుటముగా నుండును గావునఁ దైవాడుక కిట్టి యభిప్రాయమును గన్పించుట యుపపన్నమని నోచుచున్నది.

20. స్వయంపాకము:—సం; స్వయంపాక=స్వయముగా వండుకొనుట. క్రమముగా నీశబ్దము స్వయముగా నుండుకొనుట కిచ్చెడి సామగ్రిని బోధించినది. ఇంకను రానురాను స్వయముగా వండుకొనుటకుఁగాక యింటికిఁ దీసికొనిపోయి విక్రయించు కొనుట కయి ననుసరే యొకమనుష్యుఁడు స్వయముగా వండుకొన్నచో సరిపడునట్టిచ్చెడి భోజనసామగ్రికి వాచకమైనది. ఉదా; నేడు ద్వాదశిగావున నిద్దళున స్వయంపాకము లిచ్చితిమి.

21. ప్రియము:—సం; ప్రియమ్=ఇష్టమయనది. ఏవస్తువైనను బదిమందికి నిష్టమైనపు డందఱును దానినే కోరుట నై సర్గికము. అట్లు పలువురు కోరుచున్న వస్తువునకు విలువ హెచ్చునటులు స్వాభావికమే. కావుననే ప్రియమనఁగా హెచ్చునరగల వస్తువనునర్థము తెలుగునను రూఢమైనది. “శతకాల మగుటచేఁగాఁగోలును బహుదనఁ గంబళ్లు మిక్కిలి ప్రియముగా నున్నవి.”

22 స్వస్తి:—సం; స్వస్తి=మంగళము. తెలుగులో స్వస్తి యనఁగాఁ గొండఱువై గికులు రెండుపక్షములుగా విభక్తులయి వేద

ములో 'నేనోయొక భాగము నందుకొని యెంతరి వెంటి నోగి రందలి నాకన్యమల నేకరూపుఁడై యాననగ్ధము నెచ్చినది. శుభకార్యముల లోను మిజ్జొన్న యుత్సవాదులలోను వేసుచును బతింప వలయుననియు నయ్యది శుభప్రదమనియు నుపనాది సిద్ధాంతము. ఇట్లు నేడమను నబిశ్రాంతముగా నొక్కరే చెప్పటలో శ్రమయధికమునను గావున పట్టుభయపక్షములవారు సద్గుణిని చెప్పవాడుక పుట్టియుండును. ఇట్లు చెప్పట మంగళమునకు పేను ముదిచ్చుది. పేనుపేను పుట్టులకు గ్రమముగా పభేద్యాసనాయుచేసికొని యిట్లు మేము నేకరూపుఁడై నే స్వస్తియని వాడుచున్నాను. లేదా గూవేరచుర్రములలో గొన్ని 'నంగళమునంగా' యనునర్థముగలది కూడ నుండును గావున నామర్రములమాలమున స్వస్తిచెప్పమన్నా రినువాడుక వచ్చినను రావచ్చును.

23. అనోన్యము:—సం; అనోన్యమ్ = పరస్పరము. ఆంధ్రమునఁ బ్రేమయననర్థమున దీనిని వాడుదుము. ఉదా: "వారిష్టమును వెంతోయనోన్యము" (ప్రేమయనుభావ మెప్పుడును నొకరిపైనొకరికి బగస్సరము నుండవలసినది గావున నిట్టియర్థమువచ్చుట సమంజసమే యనవలయును.

24. అనసరము:—సం; అనసరః = సహాయము. వెనుకలలో నానశ్యకత యనునర్థమున న్యుపహరింతుర. ఉదా: "నేను నావలసిన యవసరము లేదు." "ఎవరియవసరము వారిది" ఇత్యాయులలో నుపసర శబ్దమునకు సమగుర్ణకత్వము చెప్పినచో వాక్యార్థము పోవనియుండుదు. ఆనశ్యకత యనునర్థమే యిట్టిచోట్ల వక్రార్థిప్రయోగముండును. నీరీపప్రపు కావలెనా? నా కవసరములేదు; అగి కావలసినసహాయము నాకులేదు = అది కావలసినసహాయ మిదికావలగుట. ఇట్టిచోన్ని వాక్యము లో మొట్టమొదట సహాయగ్రకత్వమేయుండి క్రమముగా నిర్వచింపబడుచున్నది. అనవసరము గలచోగా మార్పబడియుండును.

25. ఆగ్రహము:—సం; ఆగ్రహః = పట్టునట. "ఆగ్రహేన బహుతే విజయినా భగితప్య మితి నాస్యాక మాగ్రహః" శబ్దప్రసాదేన వర్ణనల యునని ముఖ్యయం బట్టవలెను. అని సలస్యప్రయోగములో టియ్యవలయును. ఏదేని యొకవిషయమును బట్టవలసి వానిందున్నట్లుగా సందర్భమునబట్టి యాపట్టుచు కొరవమ్మి శిశువునకుటయు గలను. దీనిం బట్టియే యాగ్రహమునగాఁ గోపనననర్థము చెప్పెనుగాని గూర్హమేనా. ఉదా: "తప్పవేసిన వృత్తునిపై హాసన క్రాగ్రహము జనించును."

26. ఆలయము:—సం; ఆలయః = క. నిర్మిస్త్యుః స్థానము; ఇల్లు గ్రంథాలయము, దేవాలయము, పస్త్రాలయము, కార్యాలయము, సామాలయము, విద్యాలయము మున్నగు సమాసములలోని ఆలయశబ్దమునకు స్థానమనిమాత్రమే యర్థము. రామర నిది తెనుగులో దేవాలయము విశిష్టార్థమును బోధించుచున్నది. ఉదా: "సాయంకాలము లేటుమగా నంజును నాలయమునకు వెళ్లుదురు." కేలమగు (దేవాది సదసచభివ్యాహారములేని) నాలయశబ్దమునకు సంస్కృతమున నిట్టి విశిష్టార్థ మెచ్చటను గానరాదు.— సామాన్యవాచి కిటు విశేషపరత్వము.

27. శశిలము:—సం; శశిలః = నేర్పిల (విశేషము) కుశిలనఁ జేయెను. "అయిమతీశశిలః" ఇతియే మిలనెన్నెరి.—ఉభయశబ్దలోపరి లోని కుశలశబ్దము శేనగర్భమని యంపఱును వెలుంగుదుగు. ఇట్లుండే నాంధ్రభాషలో 'ఇలుగుటము ఇలుగు' అనునర్థములో న్యమంబింపబడుచున్నది. ఇది ప్రత్యేకగ్రమపు సంబంధించి యున్నట్లు వైకి గోచరించుట లేదు. కాని చిన్నయింటిలో గాపురము చేయవారిని మీరం పరుసాయముగా (సతిగా)వచ్చుచో యని ప్రశ్నించుచో "నేనో యంగులోనే కుశలునుగాని నాలోనేను చేయుచున్నాను"ని చెప్పుదురు. శలము రెట్కిచుగానున్నది పిండునుందు న్ననువులను యధన్యముగా చెప్పటివనినపుట పడునగ శేప్పతో వానినన్నిటిని సమరకొనవలసి యుండును. కాఁగా నొలుగుగానున్నశలమున నేర్పుగా నుండవలయు నని శేషిసది. ఇట్టి వాక్యములలో 'నొలుగుటము, నేర్పు' అనువాని కిట్టిసంబంధము కలిగియుండుటచేత గ్రంథముగాఁ గుశలశబ్దము వ్యవహారమున నిలుగుట చనునర్థమునందల మున్నై యుండునెనొ యని తోచుచున్నది.

28. వ్యర్థము:—సం; వ్యర్థః = వినియోగ, కేలుగలిగించునది. "అగ్నియస్య చ వ్యర్థస్య వక్తా త్రోతా గర్భాభిః" అవ్యటికి శ్రోత కిష్ట ముగాఁగూర్చును భావింపలయును పోలుననిందు నుండు. శిష్టమునకును వ్యర్థమునకు విభవ-యభవముగాని విభేదము నుండును. ఇట్టిది పొలునుగాని కొరకు నుండుని మిజ్జొన్న ననుగాని భావికాలమున పోలుననిందు వ్యర్థమును వ్యర్థతమున బోధించుచోయున్నది. కొలఁదలమున వ్యర్థమైన నున్నచో నుండునా వ్యర్థమున భావికాలమున కేలుగలిగెను నామోమును ప్రతి బోధించుచున్నది. అగ్నియను సామాన్యముగా నొగ్గెచ్చివచ్చునదియు నొగికిచ్చి వాహనమునేకొని తుల్యల గూహమును బోధించును. ఏదేని వ్యర్థము సంభవించునపుడే గూహమునందుముగాని లేనపుడుగాద నిర్వచు నుండునని వాగదానియమము ననుసరించివ్యర్థములో లేదట్లు గూడ శిష్టముయొక్క ముఖ్యవిషయమునట్టివి గూహించువారియున్నది ఉదా: "నన్నునే వ్యర్థ మిచ్చితిరు"

29. విద్యము:—సం; విద్యమ్ = (విత్ × రి) = ఆచనము. తెనుగులో శిక్షణము గాని విత్ కు శక్తియు గానివిదుడు. లజ్జాకరమును గానువిద్యుదము ముదిరికెలనును విద్యుదమున శబ్దముల నుచ్చరింపగలదు. విద్యుదము విద్యుదమున విద్యుదములను ప్రయోగించుచు నాయోమును విద్యుదమును విద్యుదమున విద్యుదము. కావుననే (1) యింటిలో విద్యుదము విద్యుదము, విద్యుదముయిచ్చడు (2) దీపము వెచ్చయెను (ఆలొయిచ్చడు) (3) నంగళ మూత్రము పెరిగి పోయినది. (తేజోహయిచ్చడు) మున్నగువాడుకలు వచ్చినవి. ఇట్లే వినియోగ విద్యుదము విద్యుదమునందలి 'ఆచనము = వినియోగ' గనము' అనునర్థము గుర్తించునట్లు శిక్షణమను శిష్టమును వాడుచున్నారు.

30. మంగళమాత్రము:—సం; మంగళమాత్రమ్ = వివాహములో పరుడు వధువుయొక్క మొదటిగ పెట్టు పుస్తాకమునకు మంగళకర

మగు (త్రాడు) సూత్రము. పుస్తక లెప్పుడును నీమంగళసూత్రముతో సంబంధించియే యుండును గావున వీనికిగల యవినాభాససంబంధమునే నీరెంటిని నభివృత్తులుగా భావించుటచలన గావలయును మంగళ సూత్రవనంగాఁ బుస్తకములను సర్థముగూడ వాడుకలో రూఢమైనది. ఈదా “మంగళసూత్రములు రెండిటికిని గొంచెము సొట్టు; (నొక్కటలు) పడుటచే బాగుచేయుటకై కంసాలి కిచ్చిరి” “ఆరెండు మంగళ సూత్రములును నొక్కొక్కటి తులసుతులము బంగారముతోఁ బరచు రయినవి.” ఇత్యదులలో సూత్రవనంగాఁ ద్రాడనియర్థము చెప్పుట యంతమాత్రమును బాసగి యుండదు.

31. వధుపర్వము:—సం; వధుపర్వము = లేన, నేయి, పెరుగు, నీరు, సక్రైర యను నీర్దైచిటిని గలిపి యతిశక్తిచ్చు మిత్ర ప్రస్థావిశేషము.—కన్యాదాన సమయమున వరునికిఁ గూడ దీనినిచ్చి సత్కరించు నాచారము గలదు. అట్లుని నిట్లు సత్కరించినపిదప నూతనవస్త్రములఁగూడ నిత్తురు. కావునఁ గ్రమముగా నట్లనికొక గన్యాదానసమయమున నిచ్చు వస్త్రములని మాత్రమే యిప్పుడు వాడుక కలదు. అతిశయతాదృశ్యరూప మెట్టివో యట్టిసత్కార మెందుల కావశ్యకమో తెలియని యీకాలమున మధుపర్వ శబ్దమునకుఁగల ప్రకృత్యర్థమును మనవారు మఱచుట వింతకాదు. ఇక వివాహములో వరునికిఁ బైరీతిని దేసి మున్నగువానిని గలిపియిచ్చు నాచారమున్నను నయ్యది యాతొండెరలో నందఱకును దేయక దానిని సంబంధించి యిచ్చు నూతనవస్త్రములు మాత్రము స్వప్రముగాఁ బ్రేక్షకుల కందఱకును నగపడును కాన మధుపర్వమనఁగా వరునికిచ్చు నూతన వస్త్రములేయను నర్థము నాటకొన్నది. ఈదా=అట్లునికి జరి యందు ఖచ్చిగు మధుపర్వములు తెచ్చినారము.”

32. అసామాన్యము:—సం; అసామాన్యము=ఇనుపది.—స్వీ సామాన్యముగా మనవారికిఁ దెలిసియున్న ప్రసిద్ధ లోహములలో నినుము మిక్కిలి సాంప్రమై దిట్టముగా నుండునది గావున నయ్యది; దుష్ప్రవేశము=చిరరానిది యనునర్థము దీనికిఁ బరియుండను. ఈ యర్థమునుబట్టియే తెనుగులో నేదని దుష్ప్రవేశముగఁగాని యసామాన్యముగఁగాని దుర్బోధము గఁగాని యున్నదిని చెప్పవలసి వచ్చినపుడు ‘మిక్కిలి యయోమాయముగా నున్నది’ని యందురు.

33. పూజ్యము:—సం; పూజ్యము=పూజింపఁబడినది, (విశేషము). ఇది తెనుగులో శూన్యము (లేనిది) అను నర్థములో వాడఁబడుచున్నది. ఆ బాలునికిఁ దెలివితేటలుగలవా యని ప్రశ్నించినపు ‘డాపిల్ల వాడు తెలివిలేనివాఁ డయినచో’ ‘నన్నియ నున్నదిగాని తెలివితేటలు మాత్రము పుట్టినవని’ సమాధానము చెప్పుదురు. ఈ సంభాషణను, ‘తెలివితేటలు మాత్రము గున్న’యనియుఁ జెప్పుటగలరు. ఈ గున్న శబ్దము శూన్యశబ్దభవమేకాని క్రొత్తదిగాదు. కాన దీనింగూర్చి యంతగా విమర్శింపఁబనిలేదు. ఈయర్థము పూజ్యశబ్దమున కెట్లు వచ్చినదో యామార్గముమాత్రము మానయునకు సరిగా సరిపడకున్నది. పూజ్య శబ్దమునకు శూన్యమునునర్థము తొకికవ్యవహారమునందు మాత్రమేకాక గ్రాంథిక భాషలోఁగూడ నున్నట్లు;

కా|| “భక్తుం డెవ్వఁడు ముక్తికై శివయః పానంబుగావించి నిర్ముక్తికైతెను ముక్తికైకొక గంగుల మోక్షి సత్యుటను స్వతుం గన్వోను నాడు గన్నయ దివో జన్మయి మేదాబ్ధియుఁగా ముక్తుండావడెను భావికాలజనకంబుతో నానికిం బూజ్యముతో||

అను పాండురంగ సహస్రకృతి (23-155 ప) స్రయోగము చెప్పినట్లును. కన్నుల నద్దుకొని సంగ్రహింపకలసిని యాశ్చర్యమును శిబిరత్నాకర కారులు మఱచి కార్యము విడచినారు. మిత్రయు దీనికి సున్నియను నర్థము కన్నాడభాషలోఁగూడ సురూఢమైయున్నట్లు కర్ణాటకపండితులు చెప్పుదురు. ఇట్టిన్నిరీతుల వ్యాప్తమైయున్న యీయర్థము దీనికి వచ్చుటలో నే దేని మంచిమార్గ ముండితీరవలయును. ఇంకను విమర్శించినఁ గాని నిరూపింప వలనుపడదు.

34. దేవతార్చనము:—సం; దేవతార్చనము=నేవునిబూజించుట తెనుగున “తాము మాయింటిక దేవతార్చనమునకు దయచేయవలయును.” మున్నగు వాక్యములలో దేవతార్చనమనఁగా భోజనమని యర్థము. ఈ వాడుక స్వార్థములో నధికముగా నుండును. పూర్వము స్వార్థము లెల్లరును భోజనమునకు ముందుగా దేవతార్చనముచేసి వెంటనే భోజనము చేయు నభ్యాస ముండెడిది. ఇట్లు భోజనము దేవతార్చనా సమసంకర భావిగావున దేవతార్చన పానంగా భోజనపాన సర్థము రూఢమైనది. అదిగాక యేగృహమందు దేవతార్చనము చేయుదురో యచ్చటనే నండిన పదార్థములను దేవునికి నివేదన చేయవలయుననియు నిట్లు నివేదన చేసిన పదార్థములనే తాముగూడ భుజింపవలయుననియు నియమము గావున నెచ్చట దేవతార్చనము చేయుదురో యచ్చట భోజనము తప్ప నేరవ్వదు. ఇట్టి స్వార్థములోఁ జాలగూని దేవతార్చనా విధానమునైన నెఱుంగుచున్నను నెనుకట్టివాడు యే యనుస్వార్యముగా వచ్చుచుండుటచే నందఱును నీశబ్దమును దైయర్థమున వాడుచున్నారు.

35. భద్రము:—సం; భద్రము = మంగళము. తెనుగుననిన జాగ్రత్తయను నర్థమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఎప్పుడైనను జాగ్రత్తయితో నుండుట శ్రేయస్సునకు, మంగళమునకు హేతుమగును. క్రమముగా హేతుహేతుమత్తుల కభేదమును గల్పించుకొనుచు నిట్టి వాడుక వచ్చియుండును. ఈదా=“నేను చిరిగివచ్చుటకు నిట్టిచద్ర భద్రముగా నుండవలయును.”

మనజేశములో సంస్కృతసమములై వ్యవహరింపఁబడుచున్న ‘సాంధ్రపదముల యర్థవైచిత్ర్య’ని స్థాలీపుటకన్యాయమున నిట జూపినాడను. ఇంకను సన్నాత్యసి, అస్థ, సంగతి, సర్థమానము, అదైవతము, సదుపాయము, దురంతము, అభిజాత్యము, ఉద్యోగము, భ్రమ= (ఆశ)మున్నగు నిట్టిశబ్దము లెన్నియో కలవు. పైనిజూపిన శబ్దములన్నిటి కిని నర్థవిపరిణామము తెలుగులో బరిగినదే కాని సంస్కృతములోనిది గాదు. సంస్కృతములోఁగూడ సామాన్యవాచకములగు పంకజాదిశబ్దములకు విశేషవాచిత్యమును విశేషవాచకములగు తైలాదిశబ్దములకు సామాన్యవాచకత్వమును రూఢముగలయు నిట్టింకను ననేకరీతుల నర్థము

మాతీయందుంటాయు సుప్రసిద్ధియు. ఇట్లే దేశ్యాంధ్రములోగూడ వాయు సామాన్య వాచియగు 'గాడుపు' శబ్దము వాడుకలో వేడి గాలిని మాత్రము బోధించుచున్నది. ఉదా- "పూతుపు హెచ్చుగా నున్నది" ఇది శబ్దరూపముగూడఁ గొంత మాతీయున్నది. ఏదైనను హెచ్చుగానున్నదని చెప్పనప్పు డాశబ్దములో వత్తక్షరములను (నెగ్గ ద్వితీయచతుర్థములను) బ్రయోగించుట మనవారి కలవాటై యున్నది. కనుకనే ఘట్టగా వల్లించితిని" "మెత్తగా నలిగిపోయిననె" ఇత్యాదులలో నత్తక్షరములు వచ్చినవి. ఇంక వివాహముగచున్న వరుని బోధించు పెండ్లికొడుకును పదమును పడక (నదురు) పెండ్లికొడుకనియు, గర్భాధానపుఁ పెండ్లికొడుకనియుఁ నివరకు బాలసారె పెండ్లికొడుకనియుఁ గూడ సతివిచిత్రముగా వాడుచున్నార. ఇట్టమార్పు లన్నిటికఁ గూడ సతివిచిత్రముగా వాడుచున్నార. ఇట్టమార్పు లన్నిటికఁ గూడ సతివిచిత్రముగా వాడుచున్నార. ఇట్టమార్పు లన్నిటికఁ గూడ సతివిచిత్రముగా వాడుచున్నార.

ఈను నివారించ శక్యముగారు. నివారించ యత్నించుట సమంజసమును గాదు. ఇట్లు మాటునున్న శబ్దములను వానియర్థములను గ్రహించుచు నీనినిబట్టి వ్యవహారబలపన నెట్టిదో వాని పరిగ్రహ్యతన లోకమునకు బోధించుచు వానందించుట మాత్రమే భాషాతత్త్వశిక్షకు వలయు గలదియైయున్నది.

పైనివానినా నిజో స్థములుమాటివనాగ్ధములను సరిగా గుర్తించుట లో నేనేమీని ప్రస్తుతముగా నిరూపించియుంటి నేమో! అట్టివానిని మాక్షుస్థులతో విచారించి పరిచితులము పండితులదేయని సవిన యుగ విన్నవించుచున్నాఁడను.

"నోమోరై నువతాం గాతి ప్థోతా నా మనుగ్రహతో,
అయ స్సచన్ద్రతా హేతి సంస్పర్శా త్స్పర్శవేదినా.

వి యో గ రా థ క

(శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు)

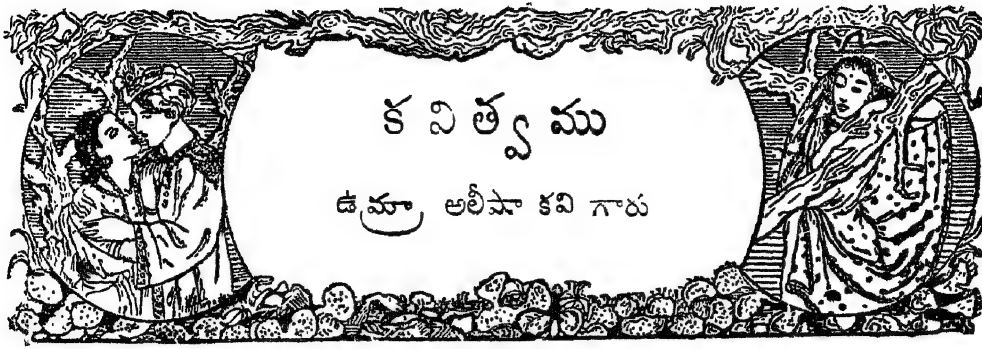
ధేను పరాగ సంహతులు దిగ్విలయంబులు నాశ్రమించె మౌ
దానిల సంచరజ్వలహుహాకరనన్య రజశ్చయంబు నం
ధ్యానవికాంతి సంతతులయందు విలీనము కలదొరంగె, కృష్ణ
ష్టా! ననుబాధ సేకుండగునా? యెది లింగ నేమిద నేమిదొక.

ఉ. వేగురవావృతంబయిన విశ్వము నేడు ప్రశాంతిచంద్రుని
ద్రాణముగాఁ దనరెచ్చి, మధురపురి వన్నె దొరంగె, గోపక
శ్రేణిని వీడి యెచ్చటఁ జరించుచునుంకినా! యుగిస్తా నీ
రామున నాదరించుటకు గాఁగదావోయి, కుమార చూడవా!

చ. ఎలిపెపుఁ శిల్పదుష్పటపునెన్నియ దిక్కులయందఁ బడచుచు
న్నెలలను గూర్చుచుండ రమణీయమనోహరనేలగాఁగయుం
సలాపుచు మామకాంగణమునకొ దరియింప నీ కృష్ణ! నీ
చెలువముఁ బెట్టి పోకనులుచేసి దోసముఁ బెట్టరాదొక్క!

ఉ. పూచెను తామరల్, కడిమిపూలదుమారము పిననాగ, సం
ధ్యాచరమారుణ స్తభలయందఁ బ్రపంచము నుద్ధితై, గో
పీచయ మొందునూడె, గనిపొండంబు కృష్ణుఁ, పటంచు దిక్కులయందఁ
జూచుచునుండె నింక జవిజూపగరాదొక్క వేగుగూడనూడె.

చ. తలపయి బర్హి బర్హమును చాల్చి, కరంబున వేగువూని, మై
కలపపుఁదావులం బొలయు కాంచనచేలము బీడుకాడ పా
దెలుచిలుగజ్జియల్ మొరయ దేవకి ముందు సరిగించెట్లు మా
కెలకుల నాడఁగాఁ దగదె కృష్ణ! కృతార్థ కలునట్లుగదా.

కవిత్వము రసావేశము. ప్రేమమయస్వరూపమైన యొక యపు రూపమును సర్వదార్థము. ఇది మిత్రమని నిర్వచించుట కన కాశములేని ప్రణవాత్మకమైన జ్యోతి. అతీంద్రియములగు మహాపదార్థములలో నొకటి. సర్వాంగసుందరమైన దీని నిజస్వరూపమును చిలిన కొనుట మిగుల దుర్లభమైనపనియేయైనను కొన్ని వాక్యాభాస, యుక్త్యాభాసములవలన వినర్పించి కొంతవఱకు గ్రహింపవచ్చునని తోచుచున్నది.

మానవున కనంతములగు మహాశక్తులు ప్రకృతిసిద్ధములై స్వభాసముగా లభ్యములై యున్నవి. వాని స్వరూపసిద్ధాంతములు వేర్వేరులైనను రెండూకై ప్రకృతిని ముగిసి యున్న మత్స్యప్రాయములై పరిగణింపఁబడుచున్నవి. అందు సుసరిది వివేకము; రెండూది రసావేశము.

వివేక మనునది సమ ప్రవృత్తులమైన యీ విశ్వమానవ ప్రపంచమును, నింద్రు యగూర్చుమైన మహాపదార్థములను, వాని గుణగుణములను వాని యుపయోగానుపయోగములను నెఱుంగుటకు, చతుష్పక్షి కి శిలు కళాప్రదర్శనములు మున్నగునవి సాధించుటకు, నవ్యయిందును.

రసావేశము. ఇది వివేకాదిగుణములతోఁగాని పంచనాళన వివిధ విధానములతోఁగాని సంబంధములేని యొక మానసిక పరిణామము-అనన్తాభేదము-అనఁగా కట్టెరుట లేక సంకల్పహాత్రమున సంధించుపరిశీతుల నలనఁ జూచుకొన హృదయమార్పమై పోవును. అనఁగా కడుగండ్ల యందు దుఃఖమును, కుఱుమునం దానందమును, నాశ్చర్యమున నిశ్చలత్వమును సొందుచున్నది. దీనివేరే రసావేశము. (feeling)

ఈ రసము-ఈరసావేశము-శబ్దములచేఁ బొడగఁబడినప్పుడే కవిత్వ మనిపించుకొనుచున్నది. ఇది పశుపక్షి వృగాది తిర్వగ్జ్ఞాతుసంకేతులయందును నగుపడుచున్నది. సింహము గర్జించుటయు, కోయిలల వ్యక్తవధుర స్వములు నేయుటయు, నెమిలి పురివిప్పి యాడుటయు, నీతాకోకపురుగు తొక్కి లల్లలార్చి కేఱింతలాడుటయు, నిట్లే ప్రకృతియందెన్నియో స్వభావచైతన్యము లగుపడుచున్నవి. వాని యన్నిటికన్న మానవున కధిక మగు ధీశక్తిగలదు. అని యనసాభేదములం దాతనివాక్కుననుండి వివిధములై భావ్యక్తములై పెక్కుపదజాలములు ప్రణవముతో నైకమై అమాచితమైనను భావనవాయువునలై, మహావాతవేగమునఁబడి పొర్లి పొర్లి వచ్చు నదీప్రవాహమువలె, వచ్చివేయును. అదే కవిత్వము.

ప్రణవాత్మకముగు శబ్దముల మాలముననే భావోజ్జ్వలమై దాని నుండి రసావేశ ముదయింగు చున్నది. అదే కవిత్వ మని కొందఱు తార్కికులమతము. ఏమనిన శబ్దసహస్నాయస్వరూపమైన కవిత్వమును

విన్నపైక్షకుల హృదయములుగూడ రసార్ద్రములై పోలుపాటుచున్నవి. అనఁగా కవి యేరసమం దేభావమును శబ్దములచేఁ జిత్రించివాఁడో ఆ రసమును ఆభావమును ప్రేక్షకులు శ్రోతలు పాఠకులు నైతిము పొందుచున్నారు. కావున కవిత్వమునకు ఏటియొకనిర్వచనముగూడ కలదు.

మానవభావోదయమైన రసస్వరూపమును శబ్దములచే నెఱికిఁ దీయుటయు, దానిని అక్షరముల సంజ్ఞచేఁ జిత్రించి కాశ్యతముగా నిలుపుటకే కవిత్వమని పేరు. “నిలుకడ నలయుఁ గృతికి” అని అప్పకవి.

మఱియుఁ గొందఱు లెత్తవిజ్ఞాన సృష్టియందుఁగల ఏదొకపు ను ననుపై రసమునుగాని ఆశ్చర్యమునుగాని ఆనేశమునుగాని లేక యేలాటిపరివర్తనము, పరిణామములు, ఉపయింపఁజేసినను అవియన్నియుఁగలవచ్చెగొప్పములే యని తమతమ అవ్యక్తములైన వాగ్దహ్వరములనుండి కవిత్వమునే చేయుచున్నవని అదేకవిత్వమని వారివాదము. అనఁగా ఆకాశమునందలి గంగర్వమందిరములు, మేఘమునందలి మెఱుపులు ప్రభాతసమయ శీతవాతము, పక్షులకుహూళలస్వనములు, వసంతవాసరములు, శారదపండ్రికాగవళములైన నిశలు, నవవికసిత సరోజసముదాయము, బంధరగానముమున్నగు విశ్వసత్ ప్రపంచమంతయు కవిత్వమే సమ ప్రము కవిత్వస్వరూపమే. ప్రతివాణియు ప్రతిశళయు ప్రతిపదార్థ స్వరూపమును ప్రతియవ్యక్తవధురపదార్థమును కవిత్వమే. కవిత్వమునకు బాహ్యమైన యొక పరమాణుజైన లేదన్న నింక నది యతి శయోక్తి కానేరదు.

“కవియే విశ్వము విశ్వమే కవి నిజంబు”
కవి ప్రకృతినిజూచిపాడినగీతములకులిసి కావ్యమనఁబడుచున్నది.
గ్లో. గుణాలంకారసహిత శబ్దాశ్చ దోషవర్జిత,
గద్యపద్యభేదమయం కావ్యంకావ్యవిదోవిదుః.
“అదోషా సగుణా సాలంకార శబ్దాశ్చ
కావ్యమితి కావ్యసామాన్యలక్షణమ్”
“రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశబ్దః కావ్యం”
“సగుణాలంకృతీకావ్యం పదార్థాదోషవర్జితమ్”
ఇట్లే యెందఱోలాక్షణికులు శబ్దములయందును, అర్థములయందును దోషములుండకుండుటయు గుణాలంకారయుక్తములైన పద్యములుగాని గద్యములుగాని కావ్యము లనఁబడునని వ్రాసినారు. మఱియుఁ గొందఱు :

గ్లో. శబ్దాశ్చ మూర్తి రూపాశ్చ, జీవితం వ్యంగ్య పైభవమ్
హారాదివ దలంకారాః త్రిత్ర స్య రుపమాదయః”.

కావ్యమునకు శబ్దార్థములు శరీరము, స్వని తీరితము, ఉపమాద్య లంకారములన్నియు హాసములు నగుట వంటివి. ఇట్లే మఱికొన్నిగలవు. విశేషము,

శ్లో. రసప్రధానశబ్దార్థా గుణాలంకార స్మృత్యుః,
రీతయ శ్చేయతీతాస్త్ర ప్రమేయం కావ్యపద్ధతిః.

శాస్త్రము ననుసరించి కావ్యపద్ధతి రసప్రధానములగు శబ్దార్థములు గుణములు అలంకారములు స్మృతులు రీతులతోఁ గూడియున్నది.

శబ్ద సమదాయము-వాచక, లక్ష్యక, వ్యంజకములని మూడు విధములు.

అర్థము-వాచ్య, లక్ష్య, వ్యంగ్యములని మూడువిధములు.

వృత్తులు - అగ్రీ, లక్షణ, వ్యంజములని మూడువిధములు. వీనితో శబ్దములు కూడియున్నవి. ఈశబ్దరచనమున పైకికి, ఆరభిటి, భారతి, సార్వత్రి అనునాల్గు వృత్తులుగలవు. ఇవి రసావస్థాన మంద కములై యున్నవి. ఇవిగాక చైవరికి, గౌడి, పాంచాలి, శూరసేని, మాగధి యిత్యాదినృత్తులును గలవు.

శయ్య-పదముల అన్వేష్య మైత్రిక పేరు.

సాము-ఆగ్ర గాంభీర్యమునకు పేరు. ఇది ద్రోహ, కిబి, వారి కేశము, ఇట్లేపాఠ్యాన్ని.

వ్యంగ్యము-స్వనికి పేరు. వీనితోఁగూడినవే కావ్యములు. ఈకావ్యములలో లాక్షణికమతముల ననుసరించి యనేక భిన్నభిన్న సిద్ధాంతము లేర్పడియున్నవి. ఇవి సౌమ్యమును రంగంపరజేయునవియును హృదయకర్షకములును వైయున్నవి. గానము, చిత్రలేఖనము పూర్వ విజ్ఞానము మున్నగునవిగూడ కావ్య కుటుంబములనినచే యని కొందఱు సిద్ధాంతము; కాని నానియన్నిటినన్నను కవిత్వము మిన్నయనియు కవిత్వమునగున గలగు మానసికానందము అతీంద్రియమైన భావ రసపూర్వలూరింపనియు దాని రసస్థాయిన్ని మించిన దుకొనకలెనియు చెప్పకతప్పదు.

“పశుశ్వేతి శిశుశ్వేతి వేత్తిగానరసం ఘటి,
కోనేత్తి కవితాలక్ష్మం ఈశ్వరోనేత్తివానవా.”

అను ఆర్య నిర్వచనము మిక్కిలి కొనియాడవలసి యున్నది.

గానము గానమునేయనస్ప దుండి వినువారి కే యానందసంధా యక మై యుప్పుదన్నది.

చిత్రలేఖనమునకు కన్ను బంధకతప్పదు. చిత్రనటలును సుశుభ్ర సకే సామీప్రసరించును. సర్వాభిజ్ఞానముగూడ నట్టిది. కాని కవిత్వమున కీనిబంధముల (మరతుల)తో నిమిర్తములేదు. మానవుని జ్ఞానేంద్రియములయం దేది లోటున్నను కవితారస సముద్రమున నోలలాడవచ్చును.

మానస సరస్సునందలి రాజహంసము, పాలకపక్షిలో చెలువవీస నెలవంక, పటమిల్లున నెక్కువోస్తవ పంపబొలుని పూపులమ్మలు, యోగవీరుని గాయములనుండి ప్రవించువచ్చు కేతురు నుండి వివరబతు

గీతము, మనకట్టెదుటఁ బెట్టి గూపించును. నతుర్దశభవన బ్రహ్మాండము లన్నియు నొక నెల్ల పూసగా మార్చినేయును. తానణువులో నెంబై విశ్వరూపమును స్థూలనాథులొఁజూపించి హర్షించును.

ప్రియురాలి కలపులముద్దు చక్రరమృదుగాబోల్చినప్పు డానుచి పాపన కట్టె తట్టెదన్నది. అనియతీంద్రియమైన గూసంబాసుభవము. ఇది కవియొక్కఁడే ప్రపంచమునకుఁ బంగగలవాఁడు. ఇట్టి జన్మియో నాని బిహ్వగమున నున్నచి. వాణి నానినాణియై యుండునన్న నింక నేదికొఱియియుండు. ఇంకొకని కీప్రపంచమునందు పాలుగూడుట కర్హు లేగు. స్థానములేగు. దాని నే నిస్వ గోకంతి విమర్శింపనలసియున్నది.

మానవ మానసికానేతులులగు రసోపయోగమునకు, వాచ్యతయునఁ బ్రకాశింపదుటకే కవిత్వమున యిందుమిందు నెల్లనాటి లంగీరించిన ప్రధానాశయము. అనఁగా ప్రకృతియందలి హుష్టింశెముల నేరియేరి సాగజ్ఞుల పదము లనువదలుచుండెనే నానికొ, వ్యక్తిత్వమును బ్రసాగించి పాపకులయెదుట సామ్యగ్రింపనేయుటకే యని యాగ్రహ. కావున,

చ. ఉగ్రుని నున్న దురుసు పశుజ్వలఁగోఁపా ముఖిగూ
స్ఫురదహంతువుండుమని మంకటి కన్దదాంపు భాగ్య బం
గురకహజారులైవుని నూల్కొన నాడితి నెట్లు దండె నీ
పరిపతివానాబుని హవ్యమ పేన.....

అని నాయక నాయకుల సర్వస్వములను శౌర్య చిత్రించి నాటక మాడుచు. ఇట్లేన్నయి బాధ్యతయును స్వీకృత్యములై తుద్రుకప్రయతనలై ప్రకాశించుచున్నది. ఇది సంతోషమున పల్కయు దురుసును భిన్నత ఆనందముగూడ భేదములనందరు నానేశము నుపయిం పుఁగేనున్నది. సేన సేనవిభిన్నము ముగించులని మున్ను, కావున కవిత్వ కావ్యకళలన్ని ముగ్రుప్తముగయునచి నీలమన్ను.

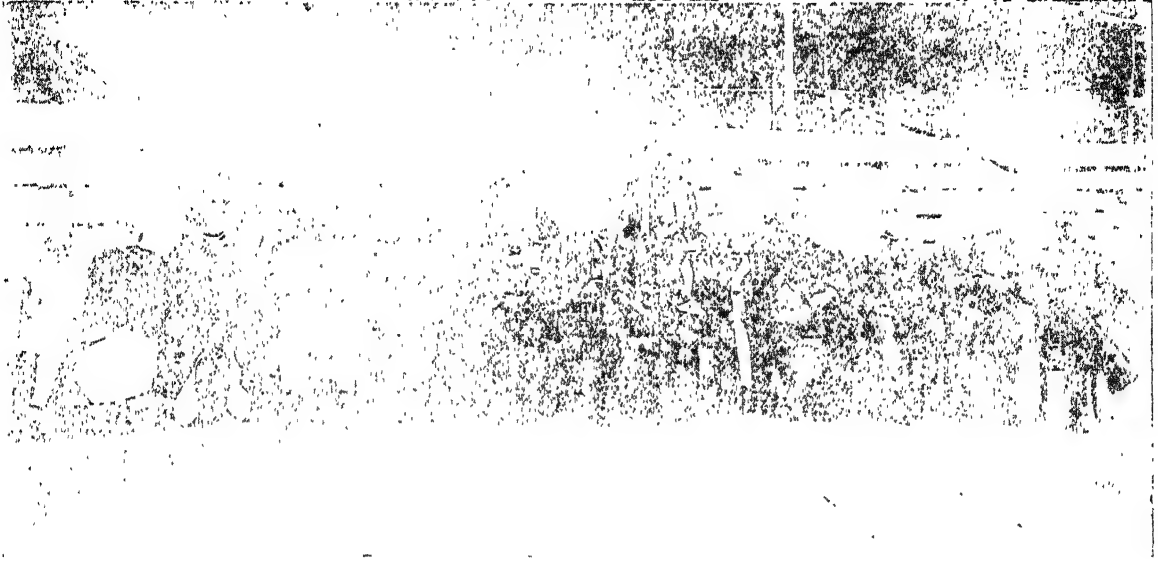
గంధము కవిత్వము కలయు కాలశ్రేణుమొక్క డెట్టికొను నుండుమని సేనియం దంపయిదు సెలముల హుష్టియ నానందము ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞానము యన్నిటిన్నును సాగివై నాని కవిత్వమునన్నది. కాని ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులకుఁ గెదలెదలఁగఁగల ఆంధ్ర కవి మత్తువ్వయమునకు వొక డైన నుండునా ప్రవేది వికాసమున గలిగెను. తానొక కవిత్వభిని గావించు చున్నది. కవిత్వ మిట్టిగాదు.

కవిత్వము లాభ్యమ సమ స్తంద్రయములగు వికాసమున శేరిన్ము ను ఆనందసంధాయకమైన మాహాశక్తి గలిగించుచున్నది. నూతన అస్పృ తునందలి యజరాసానిత్వమున, విశ్రుతాకరణంబు మోగును, తపస్కులందలి గూఢాభ్యుతి శక్తిని సహజములయందు, రామణీయక మును భక్తి, విశిష్టతము, శేషిత్వం బున్నను మానవ ప్రాణి మత్తువ్వయమునకి యలవడియున్న నమూనో నతతతాక్షి యెరింగియూను పేరు.

కొందఱు ఈతక్కు స్వభావస్థితి బుట్టిన దశమున ప్రకృతి యందను గానమునందను చిత్రలేఖనమునందుగూడ గలిగియున్న దనియు గానమునకు ఆలాపనము, చిత్రనటమునకు రంగులు తోడై నట్లు కవిత్వమునకు పదము లావశ్యము లనియు, పదపద యుక్తములై న కవి

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాచారము

‘ఇండియన్ రివ్యూ’ పత్రికా పంచవంశదర్శిని కోల్కతా (సిల్వరుజూబిలీ) 24-1-1925, చెన్నపురి

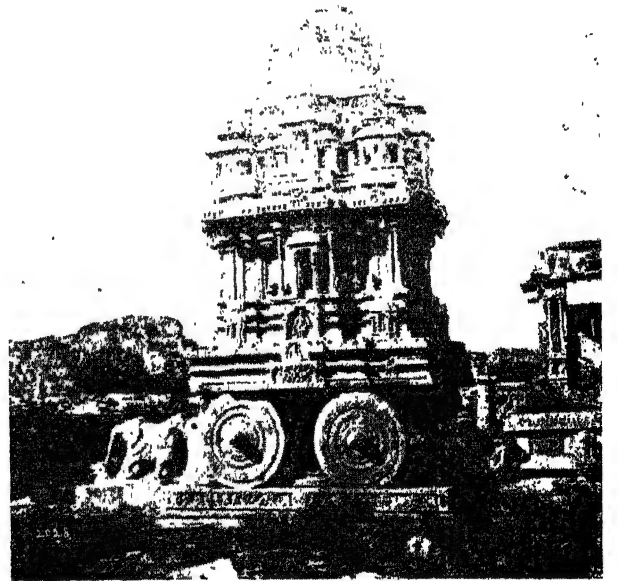
Silver Jubilee of the “Indian Review” at S. I. A. A with Mr. G. A. Natesan, Editor, in the centre

లాలా లక్ష్మణరాయగారు, 4-1-1925, చెన్నపురి

విశ్వ బా ఆలయమునందలి రాతి కేర-హంపి

Lala Lajpat Rai, at Madras, 4-1-1925

Stone Car in Vitoba Temple at Hampi

అఖిలభారత ప్రాచ్యవిద్యార్థిసభ (మూడవసమావేశము), 1924 వ సంవత్సరము డిసంబరు 22 న తేది, చెన్నపురి

The Third Session of the All-India Oriental Conference at Madras on 22nd December 1924

అఖిలభారత ప్రాచ్యవిద్యార్థిసభ తృతీయ సమావేశము - చెన్నపురి

Pandit Delegates honoured at the Third All-India Oriental Conference, Madras

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసు బ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

మహాకవి కాళిదాసు తన యూహాపాటల నెంతయర్థం బూహించియో కేవల మనుభవైక నిగృహనముగ “ప్రాచ్యో సామగ్రివిధౌ గుణానాం పరాక్యుతీ విశ్వసృజక స్రస్వతిః” అని నిర్వచించియున్నాడు. తత్సూక్తిం బురస్కరించుకొని యయ్యర్థంబు నాంధ్ర వాఙ్మయపరంబుగ నన్వయింప వలసగునా? యని యహం భావించినను బ్రహ్మసృష్టియె యట్టి దౌనిని నొక్కి వక్కాణింపం బడుటంజేసి యిందుక వెనుక త్రొక్కిడి ముందు త్రొక్కిడిగ నే యున్నది. సామన్యముగా విశ్వకర్త యెల్లప్పుటికిం జేసినంత జేసి తగినంత మనోహరము వెలువరించి యెందో యొక్కట మాత్రము యత్నించిత్తు లోపమునెయుట సహజమని యెల్లరకుం చెల్లంబ. కాల వ్యత్యయముచే నయ్యయ్యవి యిందుక భేదము గల్గి యుండినను నాది సుండియు నేటిరజకును బరమేష్ఠి సృష్టివ్యాపారము మాత్ర మొక్క పోక్కిగ నే యుండి యుండవచ్చును. అట్లగుటంజేసి యధునాతన కాల మున వాడుకలోనున్న విషయములు పూర్వమునుండి యున్నవేయని సిద్ధాంతము చేయవలయునన్న జరిత్రాంశములు సాక్షివాచములు కాగల విషయంబుల సంనియమండును. యుగాంతరముల సంపాదకములగు భారతి భాగవత రామాయణంబులనేమి తక్కుంగల పురాణాదులయం దేమి దేశప్రస్తావములో సంగవంగళింగాదులు పేర్కొనుటలో నీదేశ మును నాంధ్రమని పేర్కొనబడుచునే యుండెను. ఛప్పన్న దేశము లలో నియ్యదియు నొకటే పేరుపడనినదియో. ఆయా దేశములలో నాయాయి దేశభాషయె యుండునున్నట్లు లాంఛనమును నాంధ్ర భాషయె యున్నదినుటకు నేయాలోచనము నుండదు. అయినచో నాడున్న యాంధ్రభాషకును నేడు వాడబడుచున్న యాంధ్రభాష కును దారతవ్య ముండునా? యన్నను విశేషముండబోదు. కాదేని యేకొంచెమో మాత్రము మాగ్గుండునేమో. అదియునాయాయిదేశము లం దుండు సుచ్చారణభేదముననే కలిగియుండును గాని యంతయు మార్పుగా నుండదు. ఇట్లు లానాటినుండియు నాంధ్రభాష ప్రచార ములో నున్నదియే కాక త్రొత్తదిగాదు. కాని యియ్యది మొదటి సుండియు కేవలము సంభాషణ మాత్రైకంబును గలదియా? లేక పద్య రూపముగఁ బరిణమించి వాఙ్మయ బోధక మయినదియా? ఇట్లనలసే దీనికి బద్య పరిణామ మేర్పడినదియా? యని యూహింతము. ఛంద స్స్వరూపము లేనియప్పుడు సంస్కృతములో మహర్షి వాల్మీకి క్రౌంచమిథునములో నొకదాని వధించిన కిరాతుంజూచి పశ్చాత్తాప ముచే నుడివిన మాటలు ఛందోబద్ధములై పరిణమించినందున బ్రహ్మ

దేవుడు రామాయణము ఛందోబద్ధముగా రచించుమని యజ్ఞాపించి యంతర్ధాన మయ్యె నన్నవిషయము ఖంటాపగ్గము. దీనిం బట్టిమాడ మహామని వాల్మీకి ‘మానిషాదు! స్రస్తిస్థాంత్య సుగమ శ్వాశ్వతీ స్సమాః’ అని భాషింపకమున్ను ఛందస్సు లేనట్లుగదా సారాంశము తేలుచున్న యది. అంతకుమున్ను జరగుచున్న కాలములో నెట్లుండెనో తెలియఁ బడదు. అట్లే యియ్యార్థంబు భాషకును ఛందో మూర్తిత్వ మెప్పటినుండి కలిగినదాయని నిర్ణయించుటకుఁ దగినంతటి సాహాయ్యము లేదనవచ్చును. భాషాత్పత్తినుండియె యుండవచ్చునని చెప్పటకును నిదర్శనములు కల వేమో తెలియకున్నయది. పోనీప్రకృతము వాఙ్మయమంతయు మాడు పాట్లు శబ్దబ్రహ్మవాండియె యవతరించినట్లుగదా చాటించుచున్నది. అది మొదలె యాంధ్రము పద్యరూపమయినదని యెట్లు చెప్పవగుననిప్రశ్నిం చువారలకు శబ్దశాసనుడు తనకు మున్నున్న యేయాంధ్ర కవిలైదులం జేర్చొనె నని యుత్తరవాదు లిచ్చుచున్నారు. కవికాలమును నిర్ణయిం చుటకుఁ బూర్వకవిస్తుతి యనుకరించి చెప్పట ముఖ్యాంశముగ నాధునిక పీఠికాకాగితములనుతనియి యున్నదిగదా? కొండెలు, అగస్త్యశాపాద్యగు లనేకులు కావ్యకర్తలు శబ్దశాసన కర్తలును శబ్దశాసననికన్న మున్ను భాషాసేవకు లున్నారని చెప్ప నుంకింతురీ. గత సుగతకముగా లోక మెంతమార మొక్కత్రోవ త్రొక్కినను నన్న యాచార్యులై తనకు ముం దటివారల మతముల ఖండించుచు బహుంతురీకరించుచు వాఙ్మయమును కాసించుటంజేసి యంతకుఁ బూర్వముండును గవీశ్వరులుండి పద్యరసయిత లయినని తెలియచున్నది. కాని కారణమేమో తెలియరాదు. నన్నయ కన్న మున్నున్న కావ్యకర్తల కింతపాటి ప్రాశస్త్యము గలుగక పోయి నది. వాఙ్మయమని యనకముందు భారత కవిత్రియము వారిని మాత్రము ప్రశంసించుచున్నారే కాని వారికిఁ బూర్వులమాట కలంఠుట లేనట్లు లాంధ్రలోకమునకు సర్వసాధారణము. నన్నపార్యుండు శాసన గ్రంథనిబంధనమునఁ బూర్వాచారము పూర్వ కవిప్రయోగముం బట్టి పక్షాంతరముగా నయ్యయ్యెడలఁ జూపించియున్నాడు. అగస్త్యశా చార్యమత మనియు, కవిభల్లటమత మనియు, పే మాచార్యమత మనియు, మఱికొన్ని తనకుం బూర్వుల మతములను పొచ్చించుచునే పోయెను. ఇట్లు కవిభల్లటాదులమతముని చెప్పటంజేసి నన్న యార్యునకుఁబూర్వులు శబ్దశాసనకర్త లుండియున్నారని నిర్ధారణమయ్యె. శాబ్దశాసనకర్తలు శాసనము మాత్రమే చేసియుండురా? లేక శాసనీయం బగు వాఙ్మయం బునుగూడ రచించియుండురా? యని నిర్ణయింతము. గోడలేని చిత్త రువువ్రాయుట యనంగతము. మఱియు నొకపదార్థమున్న నే తల్దత్తు

జాగ్రత్తమయిన పరివార ముండుంగాని పదార్థములేని పరివార ముండనట్లు వాఙ్మయము వారితాననములకు నాధారమయియే యుండును. కాని అయ్యది ప్రకృతకాలములో నున్నట్లుగాని, యుంకి ప్రకారములో నున్నట్లుగాని కనిపించుటలేదు. ఇట్లుగుటకుం గాలభావముల్యమే హేతు వగునేమో యని సమాధాన పఱచుకొనక చేయునదియు లేదు. అప్పకవి యందం దుదాహరణముగ నధర్వణాచార్యుల విరాటపర్వముం దని యుదాహరించుచు నెచ్చెను. అంతవఱకును నాగ్రంథ ముండి యుండ వచ్చును గాబోలు. కాని యిప్పు డాభాగము వైశిష్ట్యమునట్లు లేదు. ఏమయినదో తెలియదు. తాళపత్రగ్రంథము యున్నదేమో గ్రంథ శోధకమండలివారికిఁ దెలియఁగలదు. ఇట్లుగొంతుకొలఁదిని నీనాట్య యమునకుఁ బద్యావతార మెన్నఁదని తెలిసికొనుచు పీఠికంతఁ బూర్వము వఱకువారు. మఱొకరికంటె బూర్వము వఱకువారు. వేటొకరి కన్న నింకొకరు. ఇట్లుపరంపరాప్రాప్తమయియే విచ్చుచున్న దనిదన్నక తప్పదు. కావున నన్నయకన్న నెంతయో ముందటికాలమునుండియుపద్య రచనగలిగియుండువచ్చుననిఫలితార్థము. 18, 14వంతులవిండ్లనుండియున్న భారతాదు లీనాటికిని కెక్కుచెదరక యభాప్రాచ్యముగ నుండు సంశేష మున్నున్నయవి యెట్లు గూఢు నాసెనో తెలియ కల్యులుగాదు. ఆంధ్ర భారతాదు లేమి? యెన్నఁడో యుగాంతరములందీ గ్రంథములు మాత్రమేమిచెడినవి? ఈర్వాపరపథులయి కొంపలు తమయశలగాను నిష్పి కొన నుత్కృష్టంబగుదాని నాశముచేసి యున్నను నుండవచ్చునని యీ హించుట యసంభావ్యము కాబోదు. చరిత్రకారులును నిఘంటు నిర్మాతలును దమతమరచియిందు పొత్తింటిల 'హరిఃఓమ్' అని నన్న యాదిగనె వ్రాసియుండుటంబట్టి యంతకుఁ బూర్వకము గ్రంథములు దొరకలేదని దీనితో స్పష్టపడును. పోనీ యెట్లుకలదు శబ్దకాసనముండియే ప్రధానస్థితికి వచ్చినదనుకొందము. నాటినుండి నేటివఱకు నన్నకెన్న డెట్లెట్లు భాషాపరిణామము గలిగియుండెనో విచారించుము. శబ్దకాసన సృష్టిమాత్రమున భాషాపరిణామ కేవలము బాల్యప్రళో ముగియున్నను, శ్రేణుజన్యజ్ఞాన మాత్రమాత్రముగ లేవగదయున్నను గారాజాసప్రాస ల్యమునం గాబోలుఁ గించిత్రౌఢవచస్పయయి ప్రసరించెను. శబ్ద బ్రహ్మయుఁ దొలచిల్ల నె భాష కేదోమముం బొసంగకుండునట్లు నిర్మాణంబ మొదలిడెను. తర్వాతఁ దనయానిష్ఠియు భాషాసేవచేసి పాఠము కాసనుడు ప్రళయమొందినసంటఁ గొంపవఱకు మఱెవ్వంబోడిక బోయినట్లు దోచెను. అనుభ్యకాలములో సంనిహూన్యముయి యున్న దనుట కేమిహేతువో తెలియదు. అట్లయిన తర్వాత సోమయాజిగారవతరించి మరల బ్రచారములోనికిఁ బెచ్చినట్లుగదా తెలియుచున్న యది. రెండవయవతారపురుషులు సోమయాజిగారును ముదటివారి మతానుసారమునం బోవుచు మఱింత కవిత్వానుమారికకుఁ జిల్కపల్కు లలిసాంపు గనుపింపఁజేసి పద్యపరిణామము చేసిరి. వారియనంతరము నను నొక్కొంత వ్యవధి గలిగినట్లును నాకాలములోను భారతముం గాని తదవ్యముగాని విచారించిన వారు లేనట్లే. వరుసక్రమమునం జూడఁ బడుచున్నది. అట్లున్నతఱి బ్రబంధపరమేశ్వరుఁ డవతరించి వైయిష్ణవీకి సేకమార్గముఁ దైయుండెను. ఇప్పటికిని పీఠమువ్యవహారమున

శిలాశాసనముయి సగృహణీయముయి యాచరింపఁ బడుచున్నదనుటకు వాఙ్మ యనేచకులకు సూత్రము సంశయము వోడివచ్చు. వీరియనంతరకాలము నను విచారించినవారి మఱొకరియనంతరము బ్రసిద్ధికైక్రమకవితారచన లేదుండి నట్లున్నది. అట్లు రాను రాను గ్రమక్రమ మభ్యుపమాభిముఖము నుంఁ దిరిగినది. నాటికిని నిందుమించుగ నాచరింపఁబ్రతులతోవ నడచుచు నొక్కొక్కఁడు నొక్కొకవిశేషము స్పష్టముచేయుచు నూత్న నూత్న కలావిలాసముం జేపార్చిరినుటలో సతిశయోక్తికాదు. 'భరణి నవమార్గ కారిణి' బహుశా స్వాతంత్ర్యవాదమునక' అన్నట్లు నడకకుం ద్రోవ యెచ్చిపి సందర్శి విచిత్రములు పుట్టించినను బుట్టించవచ్చును. తలుచుచుగా నట్లే ప్రాచీనకవింద్రుల నాదర్శముగాఁ గొని యొక్కొక్కఁడ నానివారి నాదర్శమునట్టి ప్రజల బ్రహ్మచరియే యున్నారలు. కవితా రచనయి బ్రహ్మచర్యముకాక స్వతంత్ర్యవాదము నెప్పటికె యిందుక విశేషము లాదిర్చినందు. చిత్రములు గన్నట్లేను. ముందు నాగిరన్నుఁ దామించుక యతిశయముగ నానందనలయించి వాఙ్మయమునెఱింగింపఁ జేసిరి. అట్టి వహాళియాల నందఱు శత్రువులయిన సహాయముగానుగాన ప్లాటీఫ్రూట్ న్యాయము ననునదిని చూపుము. సారాన వాత్సల్యమున సహజులంబులయి గాని నుగిమలవాదముండే పిదప నాన్వించినవాడు గాదు. అట్టి భిక్షాత్రినయి ను కవితానాగ్రహించుకొని భిక్షకి నామ గ్యము కల్పించుట సొక్కొక్క సుప్రసంగమైనదాని గలియునట్లు భగవంతుని దేవత నాన్వయమునయి వ్రాసినసేవనయి కృతార్థుల యయి పుణ్యపూజుడు. భాగవతగ్రంథములు నేటివఱకును బ్రచురించే బాల్కుమునగ నానామ పథముగ నొకరినొకరు వింది యుంచునలయునను గేవలసాంప్రద బ్రహ్మచర్యబంధునున్నవి. కాని యొక్కొకరియి నీభాగవత సేవనయింపక. ఇందులకుం గార శివహియి యుండునని యాచరించుచున్నాను. అని నీ సహాయుం డొకరినొకరిని బట్టిపెట్టి కలి యున్నానుగాను. ఏయింకె చూడ లోకులం దెలియకలేవట్టి నానందగిరికి భిక్ష విధానము. భృంగారమునందెట్టిట్లు. భిక్షువనానంద గిరికి. నీటికి దాదలము. పూర్వములంద్రోవు. ఏదోయింకెను అందువననో నానంద నియ్యది అలోపదానుటంద నోటియన నుభయము చివరకు నువేచ్చును. ఈ భగవంతునింద్రుని కవితా భిక్షు యన్వల్యమున సాంక్షాత్తరీచి పులుసును, అమా నా విగ్రహములను నోడవనవచ్చు. 'వి సార్వభౌమ శ్రీ నాథ' నను నాన్వయము దొంగిలించు నలంకారము గల్గి పెట్టి యున్నాడను నానందయు వినుచునున్నాడు. పీఠమున్నగువారి కాలములోఁ గలిత'కన్న యానందభారతలో నున్నంతటి ప్రశస్తికి వచ్చు. కాని కేవలము న్యాయత్రయమే వచ్చినట్లు లేదని పూర్వాపర సంబంధమునఁ గొంపించును. అట్లున్నట్లు లింతకాలమునకుఁ బద్యావయముగా నభివృద్ధికి వచ్చుచు గృష్ణంబుల యాశానమున సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నొంది విశ్వలలికి ప్రసరించినట్లు తెలియు చున్నది. అన్నట్లు నాటికిని ద్రౌత్యప్రతి చేయబడినట్లే కనబడు చున్నది. అప్పటికిని నాచరింపఁబడు చిహ్నకలపవారికన్న మిన్నగ వాఙ్మయభివృద్ధికి హేతుభూతమున కవిలోక ముదయించినట్లు

లాధునికదశం బట్టి యూహింప నగునేమో? సరియే, మొదటినుండి యింతవఱకు నీ యావిష్కరముగఁ బరిణతి గల్గెంగదా యింక విశేషాంశముల సరయుత్రోవకుం బోవుదము. తొలుదొల్ల వాఙ్మయమునకుం జేసినదేమి? కట్టు దిట్టముగుళాసము. అయ్యది పురాతనసంభూతమయినను మధ్య శైలో నృధికి వచ్చినది. అయ్యదియుఁ గవిబ్రహ్మనుంజీయే విశేషాభివర్ధిరమైనది. ఈకాసన ప్రసక్తి యెట్లెట్ల విచారితము. అన్నిటం గ్రోడికరించుటకు విస్తానభూతి నచ్చటచ్చటఁ గృత్తీకరించి మాతము. సూత్రకారకు లెం గూరదృష్టి నారసి చెప్పియున్నను సంత మాద్రినఁ జాల; నృత్తియనియు, ఏకా విశేషాదులనియు, మఱియొన్ని ప్రక్కయూత నీలవరులు ప్రాచీన సాంప్రదాయక మయియున్నది. వాగును శాసకుఁడు తనకు వారపుకేస మిఱియ ప్రసర్తించెనని యందఁబడును. అందులకు సంతయములేదు. కానొక పక్షమున నది యిట్లు చెప్పినవారికి గౌరవము నుక్కులేదు. ఇంక దక్కఁబోదు. భారత ప్రయోగములం దసాధుత్వమునకు నెడమలేదనియే ప్రతీతి. ఒకచో నుండియున్న నో 'గుణాయంత్రో హాసస్సుజనవదనే' యన్నట్లు ప్రతి ఫలింపఁగలవని కొందఱులేక లోలోన గొణుగుకొనుదురు. 'ప్రమానో ధీమతా మసి' యని యొక్కవస్తువు కన్నట్టైబో, తల్లక్రిందులయి తపస్సుచేసి దానిసారము పిండి కవిగౌరవము నసాధుపక్షమున గలందులకుఁ గంకణధారలకు నభిమానులున్నారు. సందేహంశము గలుగు నోటనో! అచ్చట ననుపపన్నంబయినను ముక్కునను గవ్వగట్టి యిచ్చి యొకానొక సందర్భము గొనంగొని నాదికవి నేపథ్యం గొందఱున్నారు. భారతమున నెంతో కళాంతపదము ద్రుతాంతమై పడి దనియు నయ్యది యేమి నేయుటకు నెట్లు త్రిప్పుటకు నూహించి మి లోలోన గుట్టుమట్టుగ నున్నదనియు యథార్థవారులు లోకవిరోధులగుచున్నారు. పోనీ యాదివయమై వారసవారిట్లును చున్నారని యాధార్థ్యము పట్కిననో చాగఁజింతమునకు మొదలిడుదురు. కాన విశేషము భారతముతోటికే బోగాదు. ఎత్తాప్రెగ్గడకవిత్రయములోని వాడే. నృసింహపురాని మాకవికృతమే. అందు రెండుస్థలములలో,

కం.గరుడాచలాంచలో జ్వల, గరుడాసీనునకు సిన్ధ గరుడా మరుకుక
నరసఖిమగునీర్ధతి, స్ఫురదపదానునకు నిత్యభుధదానునకుక
(సీత 38.)

చ. అనుటయు దేవరత్రి దరహాసముతో వివిజేంద్రుఁజూచి యి,
ట్లును నిదియేమి భీతిలగ నంచిత సత్యతపోనిరూఢి నీ,
కనినపదంబు ద్రిప్పగ జగత్పతి పద్మజుకైన బాడియే?
వినుదితినూనుఁ డివ్విధము వేడెడ నన్నను నాలుకాడునే?
(ద్వితీయాశ్వాసము 28)

అని యిట్లు వస్తికి నుగాగమరహితముగ నున్నది. అట్లుకా దిట్లుని భారలసాచి తల్లక్రిందులు చేయఁబడకుండుటకు ఛందోబద్ధంబగుచున్నక ల్యముపాలగునేమో యని కౌఁబోలు కటాక్షింపఁబడెను. లేక వారు వాడిన యాపదములమీఁదమాత్రము లేకున్నను సరియగుచోమో తెలి యుదు. కొందఱు భిమానపండితజను లంతటిపాండితి గల్గియుండి యట్లుం

డినచో సరియేకాని యల్పపాండిత్యమున నిదమితమని చూపించుట తగ దని సమాధానపఱచువారును గలరు. నుదోషవిచారణలో యాధార్థ్యముం గప్పిపుచ్చనేల? మీదుమిక్కిలి రూక్షాక్షులుగూడ నయ్యెదరు. అభిమాన మనునది యంతపనికిఁ దెప్పించును కాని యన్యముగాదు. ఇట్లే సామాన్యముగా రెండుపాళ్లు గ్రంథముల నుండి యుండును. అవన్నియుఁ దప్పని చెప్పదురు కాఁబోలు. ఆదికపింద్రునిచే సంస్కరింపఁబడుటం జేసి విల్పమని యూహింపఁగూడదా యని కొందఱాధునికులు తమ పూర్వుల నిరాఘాటంబుగ నాడుచున్నారు. అప్పకవి యావిషయ సంతానఁ బ్రస్తావించినట్లులేదు. 'నా న్యేషాం వైధర్మ్యం లఘులఘూ నాం నమోస్తు నిత్యంసాతో' అను సూత్రమునూగస్కరించుకొని యప్పకవి తనయనూయ వెళ్లపుచ్చెనని యెల్లరనువిషయమే.

కం.భీమయక రేఫములకు రే
ఫములను జాలకును జాలుఁ బ్రాసములను వి
శ్రమములను జెప్పఁదగు నీ
ప్రమామెఱుంగక రెండునుం గుఁవి గూర్చున్మృతిక?
అనిచెప్పి అందుల కుదాహరణముగ-
ఉ. బమ్మెరపోతరాజకృత భాగవతంబు జగద్ధితంబుగా
కిమ్మహి నేమిటం గొడువ యెంతయు నారసి చూడఁగాను రే
ఫములు తాలునుం గలపి ప్రాసములై న కతంబునం గదా
యములు నాదిలాక్షణికు లెల్లను మాని రుదాహరింపఁగన్.

అని చూపించియున్నాఁడు. ఆదిలాక్షణికులెల్లను అని నొక్కి చెప్పట యొక్కనికిని రేఫరకారమైతి యిష్టములేదని తేలుచున్నది.
తే. చెల్లునని ముంగు భీమన చెప్పెననుడు,
గలుపుదురు రేఫములును ఈ కారములును
దుష్టకపు లవి యొకపైనఁ దొంటి పెద్ద,
లందఱును నేల విభజింతురని తెలియరు?

అని భీమన యొప్పినట్లు తానె చెప్పియున్నాఁడు. ఇట్టిమైత్రిగల ప్రాసము లేగ్రంథమందు లేకున్నవి? వారివారి యభిమానముంబట్టి వారువారు కలిపినవిమాత్రము రెండుగలవని చెప్పసాహసము గలుగును. మతాంతరములయి యున్నవిషయములంబట్టి కుకవి యని నిర్ధారణముగాఁ జెప్పి పోతనను నిదర్శనముచూపుట యనూయయ ముఖ్యమని లోఁచకపోదు. ఏ లాక్షణికులు భాగవతమును దిరస్కరించివారు? ఆదిలాక్షణికు లెల్లరనుటచే భీమనాదు లందఱు భాగవతము నిరసించిరయి? వారి వీరి కాలమున కంతవ్యత్యాస ముండునో విచారించఁదగియుండును. అదియే భాగవతమును గూచిమంచి తిమ్మకవి యేమిచెప్పెను?

సీ. ఘనుఁడు పోతనమంత్రి మును భాగవతము ర
చించి చక్రికి సమర్పించునెడల
సర్వజ్ఞ సింగయ త్కౌవరుం డది తన
కిమ్మని వేడఁగా నీయకున్న
నలిగి యాపు స్తకం బవనిఁ బాఠించినఁ
జివికి యందొకతొంత శిథిలమయ్యె

గ్రమ్మతి నదివెలి గండలనారప

రాజును మఱి బొప్పరాజు గంగ

తే. రాజు మొదలగు కవివగతుల తేజమెనగ

జెప్పి రాగ్రంఘములయందె తప్పులొనవె

గాని టోతనకిరీడ్రుని కవియందరు

లక్షణంబెందుఁ దప్పు నా దక్షహారా!

అని నిర్దోషముగ నెన్నికొనినాడు. దీనిబట్టిగూడ నభిగ్రాహము ముఖ్యమయినదని తేటపడును. ఇన్ని చెప్పినతానే

ను. పురుటింటం బసిబిడ్డవందమున వాహానంగ నాగరాత్మహా

మునునొప్పక విషదుగ్ధయు క్షకునయై ముద్దామరా కాసి గు

రైటిఁ గిష్టంబుగఁ బాలుద్రావుమిషచే నిర్వైసకాలంబునం

ధరణింగూర్చిన నందపుత్రునలనం దార్కాణ ధర్మస్థితౌ.

ఇచ్చట మైత్రచేసియున్నాడు. దీనికేమి సమాధానమో? తాను గూడఁ గుకవియై కా నగునుగదా? విశేషించి తెలిసిచేయుటం తేసి గుకవి శిరోహణియనిగదా చెప్పనలెనని కొందఱిమతము. మఱొక విషయమునకుఁ బోదము. జైమిని భారతము, హంసవంశేతి, ఆము క్తమాల్యది, పంచతంత్రము మున్నగు గ్రంథములలో సనేకస్థలములు వ్యాఖ్యాతలకుం జేతోహరములు కామిఁ గాఁబోలు దోషపక్షమున కీడ్వబడు బడుచున్నయవి. చేనుక, పెట్టుక, కూడుక, పట్టుక ఇత్యాదిపదములు భూయిష్ఠముగా లెక్కకువచ్చును. ఇట్టి యసంగత ప్రసంగమును బహుశముగా నానుమాత్ర మేల వాడుదురు? గౌరవాటన్న నొకటిరెండు. ఇట్లు గూడ రూపాంతరముల కలవని కాఁబోలు వారియూహ. అగ్రాహ్యములయిన బహుశముగా వాడుదురా? ఇది తప్పనుటకుఁ దగిన నిరూపణమున కేమేని నూధారములున్న దేమో? చూడఁజూడ ఎవరెవరి కెట్లెట్లు లూహోప్రపంచమునకుఁ దోచెట్టునో వారివారి మతానుసారముగ వ్రాయుటయు మతాంతరమును దూషించుటయుఁ బ్రాచీనమే కాని నవీనముగాదు. ఇందువిషయమై అప్పకవి దేశ్యలక్షణములు నిరూపించుదుక. జలశయన ఆంధ్రదేశ్యం; బులు రెండు చెఱంఘలయ్యె భువి శుద్ధాంధ్రం; బులు నన్యదేశాంధ్రం; బులునా.....

నే. ఆంధ్రదేశపురస్థాయులైన సకలజనములకును మఱుంగు దేశయైలేక తేటతెల్లమిగాఁ బల్కుమాటలెల్ల, ననని శుద్ధాంధ్రదేశ్యంబులనఁగఁబడును.

ఇందుల కుదాహరణంబుగ,

క. పాలును తెరుగును నేయిని, వాలాయంబుట్టిఁ బట్టి వందుక త్రాగెక,
తో లెక్కుక నీబిడ్డఁడు, జోలి యిఁ కేమున్నదన్న శుద్ధాంధ్రంబుక.

అని వందుక, ఎక్కుక, అనునవియు సాంకర్యములేని శుద్ధాంధ్రములని యుత్తమోత్తముగ నెన్నియున్నాడు. ఇక్కడి వందుక యెక్కుక పదములుగూడ దోషభాక్తులు కావలయును. అప్పుడు శుద్ధాంధ్రములు తప్పు లనవలసియుండును. జాతిసాంకర్యములేక పారిసద్భవముతో నున్నవానికన్న నన్యదేశ్యసాంకర్యము నొందినపదము లింక సాధువులెల్లో యాలోచింపవలయును. చాలవఱకు నిట్టిపదములు వాడుకలో నున్నవనవచ్చును. అట్లుగఁడు నిర్దుష్టంబులగు గ్రంథములు లెక్కిడ నెయ్యవి దొరకును? ఇట్టివి యగ్రాహ్యము లయ్యెనేని యప్పకవి యేల

యూహనిండును! విచారింపఁజూడును ద్రోక్త నేల కాలు కడుగనేల? యన్న ట్లగుచున్నది. ఇంటిపేరు ననగానున్న న గవిత్వము పసగా నున్నదని పండితులవులచేఁ జేర్కొనఁబడిన చేమహార వేంకటాచి విజయవిలాసములో క్వాంతమునకుఁ గ్రురమును దగిలించి

ఉ. పున్న మరేలఁ దత్పురము సొంతనె. పోశిఖరంబిఁగాక వి

చ్చిన్నగతిక సుధారసము పింకి పయింక పింకి లి కంఠ మం

డిన్నల నన్నగిల్లు నగ నిక్కిముగా నురేలి గూఁజుగా

గ్వన్నె పసిండిమేదలను రాఁబురియే మిఁ సౌఖ్య నామముతో .

అని యిట్లు ప్రయోగించియున్నాడు. సహజవి ప్రాముక్త్యంబునందు నిని సాధువా? యసాధువా? యని కొందఱును సందేయ ముదయముచున్నయది భక్తాశ్రయగుఁడును గాఁబట్టియు సద్భవమునగు భూర్బుటి కవి కాశహస్తీశ్వరశతమునఁ బలుతావుల నొక్కొక్కభంగి ప్రయోగములు చూపియున్నాడు. భక్తికిని వాఙ్మయ నిబంధములగును చూచి మని యన్నఁ జెప్పొచ్చి విరమించుటయుక్తము. కాని వాఙ్మయవిషయమునకుఁ బోయినచో నాగ్రము కొంతపొంకి నీయాధ్యలనుల గతియేమి యని యడుగ నవకాశములు గలంగకపోవు. ప్రభువత్తి ప్రచున్నను విజయవిలాసము మున్నగు సాత్తంగాల మిక్కిలి యనవదమును ద్రుతాంతముగా వేసినారలు. ఇదియేమిదను నడిచుఁ గొక్కెడవాడ నదివిని ముక్కునిరుచునాగు, మాతివిరుచునాగు, ముఖము చుట్టిండు వారును గొందఱున్నాగు. పూర్వకవి ప్రయుక్తమని గ్రాహ్యమో? గూఢునికవి ప్రచారిమని యగ్రాహ్యమో యిట్లు తెలియఁగలదు? కొందఱో మిక్కిలికొ అనియు నుండునంగుగు. తిప్పించి వాడి యుండఁడు గౌరవాటను వారేమయినఁ జేయువారికి ధంగన్న ప్రతిబంధక మగుచున్నది. (?) విజయవిలాసమునః

ఉ. అభినవ, .. శుభవతి నేనెందులను సూక్తిఁజేసితి గౌర మిక్కిలికొ సభల గణింప.....(సీతిక ర్తి).

అని మార్చటను మీలుగాయే పాఠాంతమున నున్నది. మఱొక దాని విచారితము. క్వాంతమునకు సంధలేను అని కంఠోక్తిగా నిగ్గింపబడినది. క్వాంతమునగా నసమాపకక్రియ కన్వయము చెప్పుచున్నాడు. అసమాపకక్రియ క్వాంతమునకును ల్యబంతమునకును నొక్క పోల్చినే యుండును. ఎందేని ప్రవృత్తహోవులు సంధిజేసిన నది క్వాంతముగాను ల్యబంతమని సమాధానము చెప్పుదును. తమకిష్టమయినచో నెన్ని దారులకైనఁ ద్రప్పవచ్చును. అంతమాత్రము సామాన్యజే యైన నట సందర్భవ్యతలేమలంబునను నేమేమో లోయ చుండును. అక్కడ పై యభిప్రాయ పెట్టుపొవునో. బాలవ్యాకరణములో ఏగి ఏగియునుచో సంధలేదని క్వాంతపరముగాఁ జెప్పఁబడెను. అయ్యర్థమున 'గత్వా గత్వా' యని యనుటకు మారు 'నిగ్గత్వ నిగ్గత్వ' యని ల్యబంతమును గలదుగదా? కాన సంధిచేయనగునా? అట్లయ్యె నేని దానిని నిదర్శముగఁ జెప్పటంజేసి యాంధ్రమున నసమాపకక్రియకు సంధి గూడదనియే దానియర్థమయి యుండును. ఇట్టి యసమాపక క్రియాసంధు లచ్చటచ్చటఁ గలవు. అవియు వారివారి యూహా పోహలతో అభిమానా నభిమానములఁ బుకడ్కురిచుకొని సాధ్యసాధు

పథముల కీడ్వబడుచున్నవి. ఇట్టిపద్ధతి నేటివారికెకాదు. ప్రాచీన సాంప్రదాయ సిద్ధమనియె తోఁ పట్టుచున్నయతి. 'లుక్సంశ్లేషా నాచి ద్రుతస్య సర్వత్ర లుక్సమానేషు' అనుమాత్రమునకును 'నాశ్యేషాం వైగర్వ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యంస్యాత్' అనుమాత్రమున కును శబ్దాధికారము సామాన్యముగ సమానమే. అప్పటి రేఖా కార శ్లిష్టమునకు మాత్రము మిక్కిలి నొక్కి కుకవియనియె నిక్కాణించి లుక్సంశ్లేషానాచియను చోట దేక్షిగా సంధిదౌష్ట్యమున కిటాక్షిం చెను. రేఖాకారశ్లిష్టము కొండటివైన నిష్టమున్నదిగాని ద్రుత లోపము సర్వలకు ససమ్యతమయ్యు దానివలన గుకవిగాఁగఁడు కాబోలు. ఇట్టివల్ల వారివారికుంకు సమాదాగ్రహచాగమునలన గల్గుచుండునని కొండటివతము. రేఖాకారశ్లిష్టమున్నమాత్రనగదా యుదాహరణీయము. గానని పోతనను తా నెత్తిపాడిచినది. తానొప్పుకొనిన వానిలో నెల్ల లేకుండెనా? తనకు లేకుండెనా? పొరపడి నారనియు భ్రమపడినారనియుఁ గట్టుడకు నుభయముండున నియు సమాధానమునకు వచ్చును. అంత వారివారి యిష్టానుసారమే గాని వఱిక్కటి కాదు. ఇంక నాధునికశ్లి గతుల విచారింతు. కొంతకొంతమందికి సద్గుణాతనదశలో మొదటివారిత్రోవ మొరటు మధ్యవారిమార్గము ముదురు. కడపటివారిత్రోవ యేవనింపి గల్గించుచు న్నదని యనుభవైకసిద్ధాంతముగా మనవారిలోఁ గొండ అనబోవుదురు. బిష్ణుకోఁ దగియుండునేమో? ఇప్పు డొక్కొక్క నూతనస్పష్టి కని పెట్టంబడుచున్నది. గ్రుడ్డపిల్లను వెక్కిరించుచున్నది. కల్లాలము లుద యించుచున్నవి. పుణిక కొకబుద్ధి. జివ్వ కొకరుచి. కోటి కొకపాట. నోటి కొకమాట. యన్నట్లుగా నున్నది. సహనము తరుగుచున్నది. రాసురాసు గాలముకొలదిని బుద్ధులును మారిపోవుచున్నయవి. జౌచిత్య జ్ఞాన ము ప్రసిద్దుమవుచున్నది. క్రొత్తక్రొత్త విశేష భాషావర్గింతి కనిపెట్టు భాషానేవకుల యాడంబరము హెచ్చుచున్నది. అధునాతనదశలో భాషాకుమారి కే నిబంధనములు లేక స్వచ్ఛందసంచారము కలుగఁ బోవు చున్నయది. నిరంకుశత్వము నూచింపఁబడుచున్నది. నీతి నియమములం ద్రోసి యతిసౌలభ్యమార్గమునకు వచ్చుచున్నది. చేయి తిరిగిపట్టు కలము వ్రాసినట్లు, నోటికిఁ దొర్లి నట్టు సులభముగ నుంటే సరి. ఇంత సులభ మార్గమేల పూర్వ లాలోచింపకుండిరో యేమని యూహింపవచ్చును? పూర్వమున్న వ్రాతప్రతులీతనె నేడుగూడ వ్రాయనలయుననియు నట్లే ముద్రించవలయుననియుఁ గొండలు పూర్ణదీక్ష వహించుచున్నారట. వారిముఖ్యాశయమేమై యుండనచ్చునో. కాని యది పొసంగ నేరదు. వ్రాతగానిని బట్టి వ్రాత మాటుట సహజము. అట్లే మొదట గవీంద్రునివ్రాతయుండునా? అట్లేని వారలకు ఛందోనియమముగాని శబ్దోచ్చారముగానిపరిపాటి నిబంధముగానుండియుండునను. ఒక్కొక్క తాటాకు ప్రతులలోని వ్రాతను బట్టిచూడనెంత యసంగతమో యర యవచ్చును. అందుఁ జదువుట. క్లెట్టయినను ఛందమునమాత్రము కప్పగం తులు చేయవలసియుండును. అట్లని కవీశ్వరునివ్రాతయే యట్లని సిద్ధాం తీకరించగలమా? మొదటఁ గవిహస్తభిల్లగ్రంథములు చిక్కునా? మధ్య వారు వారివారిపాండిత్య మిరికించి వ్రాసినదానింబట్టి యక్షేయుండవల

యుననుట, అట్లే ముద్రింపవలయునని వ్రాతసహించుట, యెంతబాగున్న దోతేలియదు. ఒక్కొక్కడ, సంపన్ను, రామండ్లు, చెంబు, వానింగని ఇత్యాదులు అదినుండి యంభ్యముచూడ సర్వత్రయుండును. అయ్యది యెల్లఁ గవివ్రాతలోనివేనా? ఏవో గ్రంథసంపాదనార్థము పరంపరగా వ్రాసికొనినదానింబట్టి నూతనముగా కాసించుట కేమియుద్దేశ్యమో? అట్లయి నీశబ్దోచ్చారమునకుఁగాని శబ్దోత్పత్తికేఁగాని యక్షేపనపాటి న్యాచార్యులవతిరించి యుద్ధరింపవలసినవచ్చును. ఏలోయఁ గాదాంతముల 'అన్యోదక్ష' అను గో 'అన్యోదక్ష' అని యంటటను వ్రాసియున్న పురాతనవిషి బహుళముగా నున్నది. అట్టియెడ దాని నెట్లుగా గ్రహిం తును? అదిమాత్రము మాగ్నమనా? అందులకన్న యధికార మాచి తీవిజేచన కుండకుండునా? ఒక్కొక్కచో 'నాఁకు రాఁడు లేఁడు' అనుతావుల 'నాండు రాండు లేఁడు' అని వైవాచికవ్రాతలలోనే యున్నయవి. వాని నట్లే గ్రహించురా? అట్టిచోట మార్ప వారి వారి యిష్టముకాబోలు? ఇంచుమ్రము ప్రప్రసంగమున ముద్రిక ప్రచారములు గర్హింపవలయు సవరించవారికిఁ దోచుచుండు యన్నియు శాసననిబంధితములు చేసినది? ఇంత పాండితి లేకయా? అట్లు గాకుండెనేని గ్రంథమున కొకవ్రాతయయి అల్లకల్లాలము కాక మానునా? శతకోటి జంగాలలో నా బోడిజంగమును జూడమన్నట్లు లెటనోయొకట రెండుస్వాభిమతములగాఁ గనపట్టువానిం గురస్కరించు కొని సర్వమట్లు యుండవలయునని కంఠముగట్టుకొనుట యేమి యుచి తమో? ఎంతవాజ్మయమున కొకటి రెండులేలేనవో యా తారతమ్యము ననుసరించిచూడవచ్చును. మఱింకొకటి. 'ఏను' ఈపదమునకు మధ్యవోక యజబిందువు నిరికించవలయునని కొండలును వలదని కొండలును తహ తహపడుచున్నారట. ఉభయయుఁ బూర్వకవిప్రయోగములే యొక చోటనె లక్ష్యములు. ఎట్టకేలకు దరివోరకక పాకులాడుట యగుచున్న యది. అన్నిటికన్న దీనిని సమర్థించుట కడుంగడుఁ గష్టమే. ఎట్లంటేని ఉండవలసినను వారి కేయాధారములో యుండఁగూడవలసవారల కేమి సాహాయ్యమో తెలియదు. కాని యొకటాలోచింపఁదగియున్నది. అధు నికుండకు శబ్దత్వకరకర్త నిర్బిండువుగనే భారతాది ప్రయోగములతో నిగర్హించియున్నాఁడు. వీరిదీమతము, వీరు సవీనులనుడమా? బ్రాహ్మ దొగ వారు వ్రాయించిన నిఘంటువునందునను బిందురహితముగనే యున్నది. దీనింబట్టిచూడ నిట్టివైకల్యములేమియుఁ బట్టనికాలములో వహింపండిత జనులు నానాగ్రంథములం బరిష్కరించుటంజేసి యప్పటికిని బిందువు లేకుండుటనే యట్లు ప్రయోగించియుండురని యూహించుటయందసం గత ముండదు. త్రిశంకుస్వర్గముగ నిట్టివి కన్పించి చూపుట ప్రాయశః మయినది. ఇందుండు ముఖ్యాశయమేమయని కొండటి యూహ. మఱియు 'ఏను' అనుచో నగ్ధానుస్వార ముండవలయుననియు 'పరఁగు' అనుచో నుండరాదనియుఁ గొండలు కీచులాటకు దట్టిగట్టువారు. పర గులో నున్నదాని తీసివేయుటకు నుదాహరణంబులు చూపుదురేమో కాని కర్తవ్యము చాలక యిది ప్రాస్థముమిది దగుదు నెచటనేని పూర్ణ బిందు వయినదేమో యాలోచించి పాఠజూతము. ఒకటిరెండు స్థలము లలోఁ గనఁబడుచున్నది.

కం.ఉ త్తమసు పంశంబున

సు త్తమకులమున నితం డను త్తమయకుండై

యు త్తమసృపతికిఁ బుట్టుట

సు త్తముఁ డనంగం బరంగు నుర్విసని మునుత్. (హర్కంజేయ)

ఇట్టివి గలవే, యిప్పుడేమి సమాధానము రావచ్చును? ఏదో క్రిందుమీదు చేయఁబడునేమో? కొండొక సంవత్సరమున నిట్లుండినను సంతసింపవలసి యున్నది లెండని కొండని కానంపము. మొదటికి మోసమున్నట్లు మఱి కొన్ని చిత్రవిచిత్రము లుడయించుచున్నవి. ఆవిరింపఁ బడుచున్నవి. ఇదంతయుఁ గాలమహిమగాని వేటొకటిగాదు. ఇదమిథ్యను సిద్ధాంత కఠించుటకుఁ దగినపదముల నొక్కొక్కసం గన్పించలేదు. కష్టించినో యెనరికివాతే యగుదురుగాని సన్ననిచిత్తప్రసంగము చేయఁబడదు. ఈకాలమునఁ గ్రమముగ నిట్టిదశాపరిణామమునకు దిరిగినది. కనుక నెప్ప టికిని నేలొట్టును గల్గకయుండునది యుండదు. అదిసేద కాకమొదటి నుండియు నున్నదని చెప్పవచ్చు. అదెట్లు? యింకఁ గొంతమాత్రము నన్నయ కవిత్వము తిక్కనకవిత్వపుఁ బుట్టిలేదని కొందఱు పేరుపెట్టు చున్నారు. తిక్కన కవిత్వము చదువుటకు ధారాళముగ నడక పడదని మఱి కొందఱు లోప మెన్నుదురు. కొందఱు ప్రెగ్గడకవిత్వం జెందు నిలోఁ గలంకమున్నట్లు పక్షికి నుగాగమరహితముగ నున్నదని తిన్నగ

నెన్నుదురు. వేటొకకొండఱు శ్రీనాథుని నైషధముకన్న శ్రీహనుని నైషధమే యన్వయించునని వ్యంగ్యాభిప్రాయము వెల్లెపుచ్చుదురు. పోతన కవిత్వములో నన్ని సరేగాని అల్లక్కసే యని రేఫ అకారముల దగ్గఱఁబట్టుకొనెదరు. ఆముక్తమాల్యదలో దుష్టసంధులు చేయఁబడిన వనియుఁ గతినపాకమనియు కొంత అభిప్రాయ సమరంగు. అవియివియన నేల? యొక్కొక్కదాని కొక్కచేయెట్టిదిని జేసేలే దనవగును. వారి వారి మతానుసారము దూషణభూషణములు చేయవచ్చును. చుట్టియుఁ బ్రకృతయు ముద్రింపఁబడుచున్న భారతాగ్రంథములలో బహుశముగ తెలుఁగఁమీది సాంస్కృతిక పగుషములను గనపెనులు వచ్చునట్లుకావ ననుచున్నవి. గనపెనులు యాగమమునకు నిర్మనిమేగి నైకవికములలో తెలుఁగఁమీది సాంస్కృతిక పగుషములను గనపెనులు రాత్రుని నిజే గుముగాఁ జెప్పఁబడినదగు యిట్లు గతియేమో యాధారములు దొర కవు. కలవేమో పంపిత్వమృత్యు లెట్లొందుటగనలేదు. కనుకనే ప్రా యే సామగ్ర్యపెభాగజానాం పరాశ్చుభిః కర్వేస్వజః ప్రవృత్తిః తను కాళిదాసో కి సుహృద్భవయ్యే.

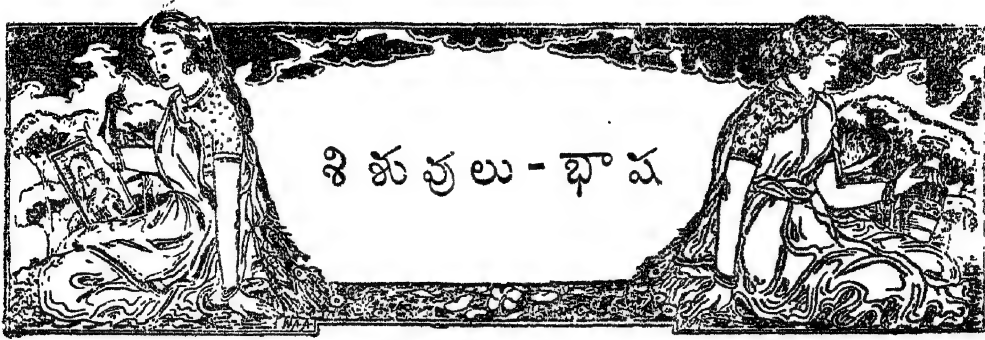
నే. వెలకి కొంచటి కొంచటి మునుకేత
నైనట్లెందుల నెటింగిందు నట్టివ్రాలో
గాని నాదేమియొక లేమి దీనిచేత
నిండు మన్నించి యార్యుత్ కమింఁడుగాత.

ని త్య సు ఖ ము

పాస్సలూరి సరసింహంగారు

- గీ. కామమును గ్రోధమును మున్ను గాఁగఁబ్రబలు
నట్టిశత్రుల నాటింటి యందఁ బ్రీతిఁ
జొరక, నిశ్చలచిత్తుడౌ పురుషుఁడెపుడు
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!
- గీ. ఒరుల భూషణ దూషణల్ సరికుఁగొనక
పరుల దుర్బోధనల్ విననగుఁజోక,
పేదసాదులఁ గనిన సంప్రీతిదాన
ధర్మము లొసంగి తనివెడు ధన్యతముఁడు,
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!
- గీ. పరసతిని మాతృదేవతఁగిదిఁ జూచి,
పరధనంబులఁ దృణములు భౌతిఁ గాంచి
సిరమతిని నజ్జనతేమ మరయువాఁడు,
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!

- గీ. కులము లెంచక, సద్గుణములు గల్గితి
నారిఁ బూడఁగాంచి, సంశోష నార్థిఁదేలి,
సత్యమార్గంబుఁ దప్పక, సకలపైభ
వమ్ము లెల్లను, నిత్యసుఖ మొనంగ
వనుచు, దలపోయుచుండెడు, మనుజువరుఁడు
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!
- గీ. కలిమి గలవాఁడనని ఘోరకార్యములను
జేయక, శరీర మస్థిరంబే యటంచు,
దలచి నర్తించుచుండెడు ధన్యతముఁడు
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!
- గీ. సర్వకాలంబులందు నీశ్వరునిఁ గొలిచి,
సర్వభూతంబు లందును సమాత మొంగి,
సర్వకార్య ఫలంబు నీశ్వరుని కొనఁగ
కలువ రహితుండు నిత్యసుఖంబుఁగాంచు.

శిశువులు - భాష

కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

జ్ఞాతువు భాషమాలమున తన యభిప్రాయములను, ఉపాదేశములను కష్టసుఖములను ఇతరులకు తెలియజేయును. కుక్కను మనము గొట్టబోయినపుడు దానికి తప్పించుకొను ఉపాయములేనియెడల తిరుగబడి మొగును; అట్లుచేయుటనలన మనల భయపెట్టుటయే దాని యభిప్రాయము. గ్రామాంతరమునెల్లి తిరిగి కొన్నిరోజులకు ఇంటికి వచ్చిన మనలజూచి పెంపుడుకుక్క ఎక్కువాయును సన్నముగ నరచును తన యుల్లాసమును నిల్పించి మనకు స్వాగతమిచ్చునో మన మెరిగినదే. పిల్లి యాకలిగొనినప్పు డొకవిధముగా అరచును; ఎలుకలకై వెదకునపు డింకొకరీతి నరచును; ఇంకొకపిల్లితో కలహించునపుడు మరియొక విధముగ నరచును. ఈ యరపులే పిల్లిమాటాడు భాష; అరపు స్వనియే దాని మాట.

ఇంకను అల్పజీవులగు బీమ మొదలగు కొన్ని జంతువులయందు వాని శరీరముపై వెండ్రుకపోవినని ఉండును. వాని కదల్చు విధము వలన వానియూహల నిరసలకు తెలియజేయును. పరిణామము నొందుటలో తోలిమానవులు మాటలమాలమునగాక ముఖవైఖరిలనను, నటన మాలమునను, అంగచలనముయొక్క తీరుచేతను వారిలోవారు చక్కగ వ్యవహరించుకొనెడివారు. రాసురాసు మానవులకు వారిలోవారికి సంపర్కము హెచ్చుతొను; వ్యవహారములు పెరిగిపోయినవి. సులభముగాను, స్పష్టముగాను ఒకరితోనొకరు వ్యవహరించుటకు భాష, పదసముదాయమైన భాష, యావశ్యకత యయ్యెను. ఆ కారణమున వివిధ దేశస్థులు వివిధ భాషల నేర్పరచుకొనిరి. అవయవములచే జేయగల సంజ్ఞల కంటె నివి యెక్కువమయోగముగ నుండుననుట నిశ్చయము.

పరదేశస్థులతో సంపర్క మెక్కువయినకొలదియు, జ్ఞానము దినదినాభివృద్ధి యగుటచేతను ఈమధ్య అనగా పదిపదునైదు సంవత్సరములలోపల మన భాషలోని కెన్నినూతనపదములు అన్యదేశపదములు చేరిననో, పదజాలము ఎంతవృద్ధి అయినదో చదువరులకే యెరుక.

జంతువులలో నిట్టిపదముల నుపయోగించుట యరుదు. అందు గుంపులుగుంపులుగా సంచరించువానిలో శబ్దములు ప్రయోగమునందున్నవి. కాకికి పదిపండ్లెండు శబ్దములవరకు వచ్చును; ఎప్పుడును గుంపులలో మొలగు కోతులలో సుమారు నూరుశబ్దములు ప్రయోగమునందున్నవట!

తరతరములవారు ఉపయోగించు భాషమాలమున పెంపొందిన ఉచ్చారణ సాధనములు శిశువునందును ఉచ్చారణకు తగినవిగ నే

యుండును. పరిణామావాదము దీనిని సమర్థించును. ఇట్లు శబ్దోచ్చారణ శిశువునకు నైజహమయ యున్నది.

జనననూరగనే గర్భనిమిద్ధురిందు నైజహమయము శిశువు ఏడ్చువలన నెల్లడించును. శిశువున కేమాత్రము నొప్పి యేవిధముగ గలిగినను ఏడ్చును. వెంటట కొన్నిసార్లు అది యేడ్చినపుడు తల్లి తన్నెత్తుకొని సాగ్యముగ నుండునట్లు చేసి తననొప్పిని నూన్పించుటచేత తన బాధ నివహలకు తెలియజేయుటకు ఏడ్చునుండును. తొల్తాల్తశిశువు ఒకేవిధముగ నేడ్చుచుండును. పిదప ఆకలివేసినపుడొక విధమునను దేహబాధ కలిగినపు డింకొకవిధమునను ఇట్లు వేరుకారణములకు వేరు విధములగ నేడ్చును. ఆయేడ్చునబట్టి శిశువున కేమిజరిగినో ఏమికావలెనో బాగుగ గుర్తించుకొని మనకు గర్హిత తెలిసికొనగలము.

ఏడ్చుతీరునబట్టి యేకాక ముఖవైఖరినిబట్టిగూడ శిశువులభాషములను గుర్తించవచ్చును. ఏలనన ఒకటియెండు మాసములు గడచిన శిశువు తన భాషములను ప్రకటింపనేర్చి యుండును. పిల్లలాడుకొనునపు డొకవిధముగ చేతులను కాళ్లను కదల్చురు. నొప్పిచేత ఏడ్చునపు డింకొకవిధముగ వాని నూపును.

కొన్నిమాసములు గడచినశిశువు పెద్దవారల భాషములను వారి ముఖమునబట్టి కంఠస్వనినిబట్టి సరిగా నిర్ణయింపగల్గి యుండును. ఏడ్చుచున్న 5, 6 మాసములపిల్లకైపు చూచుచు 'ఏమమ్మా ఆకలవుతుందా, అయ్యో పాపము' అనిన చల్లగ నూరుకొనుట గలదు. వారి ముఖముపై ముఖముంచి చచ్చేద 'ఛీ, ఛీ' యని శిశువుల నవ్విండుట మనకందగ వును అనుభవమే. ముఖము ముడిచిపెట్టి కండ్ల స్వేచ్ఛచేసి వారిని చూచి యరచిన యవారకున్న పిల్లయయిన యేడ్వక మానరు. తరువాత మాటల నేర్చుటలో వాని నుచ్చరించునపుడు మనకంతస్వని ముఖవిలాసమును బట్టి మాటల యర్థమును గ్రహించి ఆయర్థముననే వాని నుపయోగింప జూతురు. పిల్లలకు మాటల నేర్చుటలో మనమిట్టి సరియయిన భాషముల కనుపరచుట మంచిమార్గము.

రెండుమూడుమాసములు గడచినపిమ్మటనే హల్లలస్వనల పలుకుటకు మొదలిడును. ఇందు శిశువున కుద్దేశమేమియును నుండదు. అతయనముల కదపుట శిశువుల నైజము కనుక కాళ్లుచేతుల నాడించునట్లు, నాలుకను పెదవుల కదపుట నేదేనిధ్వని కలుగును; అంతట శిశువున కుత్సాహము జనించి తిరుగ తిరుగ నాధ్వనినే చేయుచుండును. శిశుమానసమునుగూర్చి ప్రాచీనులలో దీనిని కేవలము ఆట

యనియే చెప్పినట్లును. క్రమక్రమముగా ఇట్టి స్థలముల కలుగజేయు అవయవములను అవయవభాగములను కొంతవరకు స్వాధీనము చేసికొని క్రొత్తగ వినివేళ్లును (స్థలముల) నుద్ధరించుటకు సమకట్టును. ఏదేని మిది మానములు వచ్చినగాని శిశు విట్లు చేయజాలదు.

ఇప్పుడు శిశువు ఎదుటివా రుద్ధరించు మాటలయందలి స్థలముల బాగుగను రించి వాటి నుద్ధరింపయత్నించును. ఇందు సులభసాధ్యములైన స్థలములే పలుమారు ఉచ్చరించవచ్చును. 'తా' 'తా' 'తా' 'తా' అని పలుమారు రుద్ధరించుట మన మెరుగుదును. ఈ స్థలముని చేయగలపిల్ల యూరకున్న సమయములో దానియొద్దనున్న 'తా' 'తా' అని మన మనిన పిల్ల తిరుగ 'తా' 'తా' అని యెన్నియోసార్లు అనును. "మా పిల్ల 'తా' 'తా' అని అంటుంది" అని జనులు సాధారణముగా తప్పు అభిప్రాయముతో అనుట వాడుకకలదు. శిశువు అనినది 'తా' 'తా' ఇం తియే. ఈరెండును కలిపిన 'తాత' అవుననియు, 'తాత' అనుపదము ఒకనామమనియు శిశువు కంతమంత్రమును తెలియదు. 'తా' 'తా' అను నవి శిశువున కేమియు నర్థము నీయవు; కనుక ఏయర్థముతోగాని దానిని శిశువు ప్రయోగించియుండును.

శిశువులు స్థలములకేయనపుడు పాల్గొలు శక్తికొలది ఒత్తివలు కుటయు, అస్థిమలలో వారిభావముల జొప్పించుటయు కలను. 'తా' అని పలుకుటకు మారు, ఒక్కొక్కసారి 'త్త' అని పలుకుదురు. దాని విని, శిశువు 'అత్త' 'అత్త' యనునన్నుని దాని అత్తలనుకొని య నం దించి ముద్దాడుదురు.

స్థలములను వానియర్థము నుద్దేశించిపలుకుటకు పూర్వసా యితి రులు పలుకుకేట్లుముల యర్థము గ్రహించుకే కి శిశువున కుండును. శిశువు యిగ్గున ముద్దాడినవెంటనే దానినోటివద్ద మనయిగ్గునపెట్టి 'ముద్దాడు అమ్మా, ముద్దాడు' అని కొన్నిసార్లు సేర్పిన అది ముద్దాడుట సేర్పి కొని, ఇకముందు ఎప్పుడు ముద్దాడుమనినను అది ముద్దాడుకొని యుం డును. 'దాయి' 'దాయి' అని మనము పిలుచుచున్న, చేయిగాని క్షేత్రా తాను పిలువవలెనని నాన యభిప్రాయమైనట్లు. గ్రహించి తోడనే తా నట్లు చేయును. పిల్లలకు మాటలు రాకపూర్వమే 'తారంగం' అమ్మా, 'తారంగం' 'ఏనుగుమ్మా యేనుగు' 'గుమ్మాడమ్మా గుమ్మాడి' అనినపాటలు పాడుదు పిల్లలవాడించుట మన మెరిగినదే. కొంత యలవడినపిమ్మట, ఈ పాటలను ప్రారంభించినతోడనే శిశువులు ఉచితరీతిని ఆడుదురు. మన యుద్దేశములను మనము ఆడుమాటలవలన గ్రహించుకే కి మాటలు రాక పూర్వమే వారికిగలదు.

కాని శిశువుల గ్రహించుకే కి 'మేదగలదు. అందు లోపములను గలవు; అది సంపూర్ణమని చెప్పట కేమాత్రమును వీలులేదు. గిన్నెతో పాలను తెచ్చి శిశువుకు పోసినతరువాత గిన్నెనుదూపి 'గిన్నె ఇదిగో' అని చెప్పినపిమ్మటగిన్నె యేదియనిన శిశువుగిన్నెవై ప్రమాదును. తల్లిచేతిలో గిన్నెయున్నపుడే దానిని శిశువుగు రించి మన మడుగుప్రశ్ననుగ్రహింప గలదు. ఇంకొకరు ఆగిన్నెను చేతపట్టుకొని 'గిన్నె యేదీ' అనిన శిశువు 'కేమియు తోచదు. అనగా మొదట యేపరిశీతుల మధ్యను ఒకవస్తు

వును చూచునో ఆ పరిశీతుల మూలముననే ఆనస్తువును గ్రహింపగలను. ఇట్టి పరిశీతుల సమాహములను బట్టి శిశువు ఇతరసస్తువులనుగూడ గ్రహింపగలదు. మాటలను గ్రహించలేని కాలమున పరిశీతులనుబట్టి వస్తువులను ఆననాలు పట్టియుండునరికి కొంతవరకు శిశువు తనకే క్రిని స్పృహపరచుకొని యుండును. భాషాజ్ఞానమును సంపాదించుటలో శిశువు ఒక మెట్టు గడచెనని చెప్పవచ్చును.

రెండవ మెట్టును జేరినప్పుడు నస్తువు నామమునుగూడ పరిశీతు లతో గలిపి వానినన్నింటిని ఒకేసారి గ్రహించును. ఈపరిశీతులు సమాహమందేదయిన నొక నేళ లోపించినయెడల శిశువున కంతయో కష్టముగనుంజి యది యేగుండునాగును. ఇప్పుడు వానము శిశువులకు సేగ్యమగుటను మనము లేనప్పుడును వారిలోవారే ఉద్ధరించుకొం దురు. ఇట్లు నునల ననుసరించి మాట్లాడుచు నచ్చిన కొంతకాలమునకు పరిశీతులతోపాటు అర్థమును గ్రహించుట క్రమముగ మనివేసి శబ్ద మును అడవిరూపించు నస్తువులో గలిపి గ్రహించుసామర్థ్యము నచ్చును. 'దాయి దాయి' అమ్మమ్మ, 'తా' 'తా' మొదలగు ఒకటియేయగు భాగ ములగు మాటల నెక్కువ మలుముగా గ్రహింపగలగు. ఈ మాటలచే తెలియకలవానిని మానుటలోనునే శిశు నామాటల నుద్ధరింపగలిగి యుండును.

తన మెట్టుప్రక్కలనున్న సముదా లెట్లు మాటలమూలమున భావ ప్రకటనము చేస వ్యవహరించునరికి శిశువులు చూడమాడ వారికి నను సర. శక్తి కి ప్రబలి ఆవిధముల నుపయోగింప యత్నించునుంగుగు. ఇన్ని 'మేవ్ మేవ్' అని (మరిమి) శిశువు నానగి యును. తిరుగాతి పిల్లి నపుడు మానినను 'మేవ్ మేవ్' అని దాని గు రించి దానినా పేరు తోడ గ్రహించును. కాని 'పిల్లి' 'పిల్లి' అని చెప్పవారు ఆజంతువు ననుట గ్రహించి తానును 'పిల్లి' అను మాటను వాడుచుండును. తనయింటు నున్ననాగు మాటాడుభాషనే శిశువులు అనుసరచేతము ఆలవాటు చేతును సేర్పికొందురు. చెవిటిశిశువుగిట్లు. భాషను వినుటకు క్తికొంది యుండును గనుక వారికి భాష యిలదును మిక్కిలి కష్టము.

ప్రపంచ స్వభావములందు భాషయొక్క యానశక్యతను కని పెట్టి దాని నెట్లు పూర్వము వాడుకలోనికి తెచ్చిగో గూర్చియుననే శిశువును తాను లోకమునందలి వస్తువులను గూర్చి సేర్పికొనుటకును తన సౌకర్యములనేర్చుదుమ కొనుటలోను, తనకు కావలసినదాని నడిగి తీసుకొనుటకును భాష యనశక్యతయి యుండును. అవయవములచే చేయు సంజ్ఞలు ర్మస్థులముగా నుండవు శిశువునకు, ఒకమూల కొన్ని వస్తువు లున్నవి. అందొకటి శిశువునకు కావలసియుండిన, మాటలురాక పోవుటచే నేలతో ఆదన దానినిమాపు లెలనావుదు అని తనకు కావ లెనని సంజ్ఞ చేయును. అప్పుడు శిశువునకు కావలసిన వస్తువు నిచ్చిన సరియే; లేకున్న అది యేడ్చును. అమూలసే యున్నవస్తువులలో నొక దానివెంటనే నొకదానిని శిశువునకు చూపవలసియుండును; అందు తాను కోరినవస్తువును చూచినపుడు ఏడ్చును మానును. ఇంత ఆలస్యమునుశిశువు నెవలేదు. అందుచే మాటలేకుండు దానికంతయు అనుసరము. కొన్ని

మాటలనేర్చినపిల్ల తనకు కావలసినవస్తువును పేరుతో ఒత్తిచెప్పి ముఖ లక్షణములవల్లను దాని నూచించును. అవయవములను కత్తికొలది చూపుటయు కలదు.

వస్తువులపేళ్లను కొన్నింటిని నేర్చినప్పటికిని, ఆయావస్తువుల ప్రత్యేకగుణములను లక్షణములను గుర్తింపక, శిశువు, వాని మూలమున తనయందు జనించుభావములతోనేవానిపేళ్లకు సంబంధ ముంచుననుకొనును. 'బెల్లము' అనుపేరునేర్చిన పిల్లకు రుచిగల పదార్థమును నేనినిచ్చినను అది బెల్లమేయను ఊహను పొంది ఆపేరుతోనే వానినెల్ల పిలుచును. తరువాత బెల్లముయొక్కరుచి 'తీపి' అనుపేరు నేర్చినపిల్లకు 'జంతికను' ఇచ్చి దానిని శిశువు తినితరువాత 'ఇది ఏలాఉంది' అని అడిగిన 'తియ్యగా ఉంది' అనిగాని 'తియ్య, తియ్య' అనిగాని అని చెప్పును. ఇంటిలో 'అప్పచ్చులు' చేసినరోజున సుమారు మూడుసంవత్సరములపిల్ల 'అప్పచ్చి, ఏం?' అని తల్లినడిగినది. ఈరోజుపండుగ అని ఆమె సమాధానము చెప్పెను. మరుసటిదినమునుండి 'అప్పచ్చులు' చేసిన ప్రతిదినమునను 'పండుగ, పండుగ' యనుచుండెను. ఇంకొక చిత్రము. తనకు 'అప్పచ్చు'లమీద కోరికగలిగినపుడు 'అమ్మా, పండుగ కాదా?' అని తల్లిని అడుగుచుండెను. తాను క్రొత్తయంగీని తోడుగుకొనినపుడెల్ల పండుగయే! తనకు ప్యాగ్రముగ నుండునది యెల్ల పండుగయే యయినది! పిల్లపిల్లలు సంతోషముగా ఆడుకొనుచుండుటచూచి యెంతో ఆత్మరతతో ఇంటనున్న వారందరితోను 'చూడు, చూడు, పండుగ' అనిచెప్పి యెంతో ఆర్థాటము గావించెను!

పదార్థములందు సామాన్యగుణములను, అవి కలిగించుభావములను వీనిని బాగుగ గుర్తించి వానిని తరగతులుగ విభజించుకత్తి కలుగును.

ఒకవస్తువుయొక్క ప్రత్యేకలక్షణమునుగూడ గుర్తించి దానిని పేరుతో పిలుచుటకు తగినవిచక్షణకత్తి నెలుగుడచినకొలదిపట్టునడును. తన తండ్రినిచూచి యాతనిగుర్తించి 'నాన్న'యనిపిలుచును. ఏడాదిమాత్రము గడచినపిల్ల ఆకలయినపుడు తన 'బుల్లికంచము'నే తీసి దానిముందర కూర్చొనును. ఇట్లు గుర్తించుకత్తి చాలనపుడు శిశువులు పొరబడుటయు కలదు. పినతండ్రినిచూచి పొరబాటున 'నాన్న' అని పిలుచుటయు, ఒక్కొక్కప్పుడు గలదు. అప్పుడు దగ్గరనున్నవారు 'నాన్న కాదు, చిన్నాన్న' అని తప్పును దిద్దుదురు. ఇదేవిధమున మనశిశువులకు బోధించవలెనను ఉద్దేశములేకయే బోధించుచుందుము; లక్షణములందు స్వల్పభేదములనుగూడ వారు గుర్తించగలుగుకత్తి నిచ్చుచున్నాము. మొదట శిశువుల నందరిని 'పాపాయి' అనే పిలుచును. ఈయనస్థాయందు సామాన్యగుణమునే గుర్తించును; పిమ్మట ఆపాపాయి సరియయినపేళ్లను తెలుపికొనును. వారియందలి ప్రత్యేకలక్షణములగూడ గుర్తించును.

వివిధవస్తువులందలి ప్రత్యేకలక్షణముల నెఱుగు సామర్థ్యము వడినతోడనే ఆయా లక్షణములుగల వస్తువుల కన్నింటికిని సంబంధ మూహించి యొక్కతరగతిగా వారిని జేర్చుచుండుటకు శిశువు గ్రహించును. ఇట్టికత్తి కలిగినకొలది శిశువెఱుగు పదజాలము ఎక్కువగును.

ఇట్టికత్తి శిశుమానసవృత్తిపై నెంతయో ప్రభావము జూపుచుండును. గులాబీ, హందార, గన్నేరు, నిత్యమల్లి, జేనడార, ఈ పువ్వులన్నియు ఎఱుపునర్జునుగలవనియే వారి యభిప్రాయము. పిమ్మట పినియందెద భేదముల నేర్చికొందురు. మొదట సాధారణముగా శిశువులు మొగ్గలను, రేకులను, కాడను, తొడిమి-వీనినన్నిటిని పువ్వులనియే యనుకొందురు. లోకానుభవములతో ఇతరులతో సంపర్కము గలుగుకొని వానినన్నిటి వేఱుపరచును; వేర్వేరుపేర్లను నేర్చుకొనును. వనమాడుతోను మాటలను సుప్రప్రకృమిస్తూ శిశువులు పనకు తెలియబడగనే నేర్చుకొందురు; వానియభ్యుక్త స్వప్నముగా తెలియకన్నను పదములతో సంతుష్టి పొందుదురు. ఒకవారు కోపమునచ్చి నౌకరును 'గూస్' అంటిని. శిశువు నాప్రకృమ అప్పుడున్నది కాబోలెను. మరియొక అరగంటకు 'గూస్' గూస్, అని ఆశిశువు తనవొమ్మను అనుచుండెను. ఇంతమాత్రమున 'గూస్' అనుపదమున కర్థము శిశువునకు తెలియజని వన మనుకొనగూడదు. అర్థము తెలియకపోయినను సంపర్కమున వరుసముగ వానిని ప్రయోగించుటకు శిశువులు; కనుక శిశువులయొద్ద మార్గము నవుడు చెడ్డమాటల నెంతమాత్రము ఆడగూడదు.

శిశువులు పదములను సరియయినయ్యమున తగు సంపర్కమున నుపయోగించుటలో వారిమనస్సు కొన్ని యవస్థలందు నారుచుండవలెను. మొదట వస్తువును చూచినదానిపేరు స్ఫురించును. ఆపేరును పలుకునపుడు ఆవస్తువుయొక్కరూపము దానిమనసు ఎదుట నుండునని మనము యలపవచ్చును. 'మ్యాప్' అనుదానిని ఇంటనున్న తెల్లపిల్లి పేరుని శిశువు తలంచును; తరువాత ఏరంగుపిల్లికనబడినను 'మ్యాప్' అనును. ముందు 'మ్యాప్' అనుభవని శిశువునకు తెలియజేయునది యిప్పుడు మారిపోవును. ఈపదము అలవడినపిమ్మట పిల్లియొక్క యాకారము నెంత మాత్రమును మనస్సునకు తెచ్చికొనకయే దానిగరిగా వాడుచుండురు; పరులవాడిన సులభముగ నిట్లే గ్రహించురు.

తొలియవస్థలో నొకశిశువు తనకుకనబడిన జంతువుల నన్నియు 'తువ్వాయి' (ఆవు) అని పిలచెడిది. 'తువ్వాయికి' నాల్గుకాళ్లుండును. కనుక నాల్గుకాళ్లున్నవన్నియు 'తువ్వాయి'లు అని శిశువుతలచుటయందు చాళ్ళర్థమేమియు లేదు. శిశువుయొక్క మానసము పెంపునొందుటలో నిదియొక యవస్థయని గ్రహించవలగును. శిశువు ఒకపదమును తప్పగ ప్రయోగించిన 'ఆపదముకాదు ఈపదము' అని దానిని సవరించి నేర్చుచుండును. మనము వాడుచుండు భాషను వినినకొలదియు పదప్రయోగమునకు దనంబట నవియే శిశువునకు ఆలవడును. తాను యితరులతో సంపర్కము గలుగజేసికొనకుండలేదు; కనుక ఇతరులు వాడుకొనిన పదములవాడుట శిశువున కాపత్యకతయయి యుండును. పరుల పద్ధతుల ననుసరించునై జము శిశువు కెక్కుపగనుండుట భాషాజ్ఞాన సంపాదన మందు ఇది తోడ్పడును. ఈకారణముచే శిశువు మిక్కిలి చురుకుగా భాషను నేర్చుకొనగలదు.

ఇట్లు పదములను వాని ప్రయోగమును నేర్చికొనుట శిశువులకు సులభమని యలంకారము, వా రెన్నియో పాట్లుపడెదరు. వారి కృషి

యందు మిక్కిలి నవ్వుపుట్టించునట్లు వారు పదములను ప్రయోగింతురు. శిశువులు చూచువస్తువు లనేకము లుండును. వా రెరిగినపదములు కొన్ని మాత్రమే. పేరులు తెలియని వస్తువునకును, పేరులు తెలిసిన వస్తువున కును కొంచెము పోలికయున్నను కనిపెట్టి తెలిసియున్న పేరుతో మొదటిదానిని పిలుతురు. “నాన్నా, నేను క్రొత్తపాకినీ (పరికిణీ) తొడుక్కున్నా. నువ్వు క్రొత్తపాకినీ తొడుక్కో!” అన్నది ఒకపిల్ల. శిశువు భాషలో అందరు వేసికొనుదుస్తులును ‘పాకినీ’లే. పెనసలు, కలము, బలపము, సుద్దకణిక, ఇట్టి వ్రాయుసాధనముల నన్నింటినీ ఒకే పేరుతో పిలుచును; వానిలో మొదట ఏ పేరునేర్చుకొనునో దానిని మిగిలిన వాని కిని వర్తింపజేయును. బేడకాసును ‘బుల్లి రూపాయి’ ‘పాప రూపాయి’ అని పిలిచి, రూపాయికిని బేడకాసునకుగల పరిమాణమునందలి తారతమ్యమును నూచించును. ఒకపిల్ల పేరంటమునకుబోయి చేత పసుపు చట్టుకువచ్చినది. ఇదియేమి అని దానినడిగిన ‘ఇది పేరంటం’ అని బదులు చెప్పెను. శిశువు మనస్సునందు పేరంటమునకును, అచ్చటఇచ్చు పసుపు నకును, ఎక్కువసంబంధ మున్నట్లు తోచును.

‘నిన్న’ ‘శేవు’ ‘కొనుట’ ‘అమ్ముట’ ‘వచ్చుట’ ‘వెళ్లుట’; ఇట్టి పదములలో ఒకపదమునకు మాటు రెండవదాని నుపయోగింతురు శిశువులు. శిశువు ఒకరాతిని ఎత్తవలెనని చూచినది; కాని దానినెత్తలేక పోయెను. వెంటనే దానిని మొద్దురాయి అని విసగుకొనెను. ఒక నున్నటి రాతిపై తాను కొబ్బరి ఉంగరమును అరుగదీసికొను చుండెడిది. ఆరాయి శిశువుభాషయందు ఉంగరంరాయి అయ్యెను. ఒకసారి శిశువుకాల్వలో పడవపై ప్రయాణముచేయుట తలపించెను; అప్పుడు శిశువు దానిని ‘కాలవిల్లు’ అని పేరుపెట్టి ‘బువ్వగది’ ‘పడకగది’ ‘నాన్నకచ్చేరీగది’ ఇవి యన్నియేమి? అని ఎరుసగా నడిగెను. ఇట్టి పేర్లు ఎంతవరకు ఉచితముగ నుండునో శిశువులతో సంపర్కముగల వారికి తెలియఁపొదు. వర్షము కురిసినపిమ్మట కప్పలు బెకబెక లాడుట తరుచు వినినశిశువు వర్షమువచ్చుటచూచి “బెకబెక, బెకబెక. అదిగో” అని తల్లికి చూపించెను.

మానవులలోని సంబంధములను అచేతన పదార్థములందును ఆరోపించుదురు. కొందరు శిశువులు ఒకపిల్లకు ‘వంకాయ’ పేరుమాత్రమే తెలియును. ఒకనాడు సంతనుండి కూరలను తెచ్చి సావిటిలో మూలబోసి యుంచితిని. ఆపిల్ల కూరలయొద్దకుబోయి పెద్ద ఆనపకాయలను తీసి గోడకు జేరగిలవేసి నిలవబెట్టెను. దానిప్రక్కను వంకాయను జోసకాయను పెట్టియుంచెను. అప్పుడు నేనెల్లి ‘అవియేమిటి అట్లా పెట్టినావు?’ అని అడుగగా ‘ఇదివంకాయ; ఇదివంకాయ తల్లి, ఇది అమ్మమ్మ’ అని వరుసగా వంకాయను, ఆనపకాయను, జోసకాయను చూపెను. మానవులమగల సాంధ్యమమును ఇతరజంతువులలోను కల్పించి శిశుగీతములపాడుట మనగృహముల సామాన్యమే. ఇవి శిశువుల కెంతయో సంతోషమును కల్గించును. అందొకటి నిక్కడ వ్రాయుచున్నాను.

కప్ప నీ అప్ప
బల్లి నీ బావ
బొమ్మ నీ అమ్మ
చీమ నీ చెల్లెలు
తొండనీ తోడికోడలు

ఇవి ఆర్థములేని పాటలయినప్పటికిని [Nonsense Rhymes] పిల్లలకు వీనివలన కలుగు ఉత్సాహమునుబట్టి సారస్వతమందు వీని కుచితమైన స్థానమునకు తగినవి.

తన్ను సంరక్షణచేయు వారందరును తనకు అమ్మవేయని ఒక శిశు వభిప్రాయపడి ‘బాయిఅమ్మ’ ‘బువ్వఅమ్మ’ పాల్చిన్న తల్లిని బువ్వపెట్టు పినతల్లిని పిలిచెడిది. మేము కాపురమున్న యింటిలో నిక రెండు కుటుంబములవారు కాపురమున్నారు. అందొక కుటుంబములోని యామె తరుచు శిశువునకు ‘అప్పచ్చి’ పెట్టుచుండెడిది. ఈమెను శిశువు ‘అప్పచ్చి అత్త’ అని పిలిచెడిది. రెండవకుటుంబములోని యామెకు ‘పాపాయి’ ఉన్నది; కనుక ఈమెను ‘పాపాయిత్త’ అను నామముంచినది!

ఒకశిశువును నిద్రపుచ్చుటకు దానితల్లి ‘గండుపిల్లి వస్తుందమ్మా! నిద్రపో’ అని భయపెట్టుచుండెను. ఒకనాడు నేను సోదరుగూరునుండి వచ్చినన్నే హితునితో భోజనము చేయుచుండ ఆపిల్లి మారాముచేయగా నేను నాన్నే హితునిచూపి “అనుగో! బూచాడు. అల్లరిచేస్తే ఎత్తుకు పోతాడు” అంటిని. పిల్ల తనపెంకితనమునాపి, “బూచాడా? గండు బూచాడా! అని ప్రశ్నించెను. ఆన్నే హితుడు మాయింట కొన్ని దినములుంట తలపించెను; ఇన్నిగోబొను బిడ్డ ఆయనను గండు బూచాడనియే పిలుచుచుండెది. ఆయన బిడ్డయందు వాత్సల్యము చూపుచుండుటచే యాశ్చర్యమందలి యర్థము భయంకరము గాక యుత్సాహకరముగా నుండెను. ఇట్లు కొంతకాలముజరుగ మాయింటికి వచ్చుచుండువారిలో కొందరు పెద్దవాండ్రుగూడ ఆయనను ఈనామముతోనే హాస్యమునకై పిలుచుచుండిరి. ఆబిడ్డ తన చెలికాండ్రకు ఈయననుచూపి ‘గండుబూచాడు’ అని చెప్పెడిది. ఇట్లు భాషను కూర్చుట యందును బిడ్డలు తమ నైపుణ్యమును జూపుచుందురు.

మాటలురాని యిద్దరుశిశువుల నొకనొనుంచిన వారిద్దరును కొన్ని ధ్వనులను గుర్తులుగాజేసికొని వారి యభిప్రాయముల నొండ్లారులకు దెలుపుచు నాడుకొందురు. మూడునాల్గుసంవత్సరముల పిల్లలయినను వారాడుకొనునపుడు కొన్ని మాటలకల్పించి వాడుచుందురు; అవశ్యకతయే వారిట్లుచేయుటకు కారణమయియుండును. ఇంటున్నవారు మాట్లాడు భాష నొల్లక కొందరుపిల్లలు మాటలను తమంతటతాము సృష్టిజేతురు.

శిశువులు పదముల నుచ్చరించుటనుగూర్చిన విషయములగొన్నింటి చెప్పవలసియున్నది. శిరము, గొంతుక, వీనియందలి కండరము కదలుటచే ఉచ్చారణ సాధ్యమగుచున్నది. ఏయేకండరములు కదలునో, ఏతీరున అవి యెంతవరకు కదలునో యను అంశములుబట్టి ఉచ్చరింపబడు ధ్వని

యందును. కనుక ఉచ్చారణక్రమముగ నుండుటకు శిశువునకు ఆయా కండరములు స్వాధీనముననుండవలెను. శిశువు వానిని స్వాధీనముచేసికొనుటకు కొంతకాలము పట్టును. ఆకారముననే పదముల నుచ్చరింప గల్గుటకు పూర్వమే వానిని గ్రహింపగలదు. కండరముల సులభముగకదల్చుటచే గల్గుద్యునులను శిశువు మొదట నుచ్చరించుచుండును. కష్టసాధ్యమని యేద్యునిగాని యుచ్చరింపప్రయత్నించుట మానకుండును. ర, డ మొదలయిన ద్యునుల నుచ్చరింపలేదు. శిశువులు త, ప, అనువానినిగూడ పదప్రారంభముననున్న వాని పలుకుట కష్టమే. అందుచేతనే 'అత్త', 'అప్ప' అని సులభమయిన ద్యునిని ముందుచేర్చి యుచ్చరింతురు. అక్షరముల పలుకుటయందు శిశువులు వేర్వేరురీతుల జూపుదురు. ఒక యక్షరమును పలుకుటలోని కష్టము, దానిప్రక్క యక్షరములస్వభావమునుబట్టి గూడ ఉండును. అక్షరసముదాయమును పదములుగ నుచ్చరించుటలో శిశువు లనేకవిధములుగా పాటుపడుదురు. అక్షరములవరుసను మార్చుచుండురు; కొన్ని యక్షరముల వదలివేతురు; ఒక్కొక్కప్పుడు కష్టమైన ద్యునులకు మారుగ సులభమయినద్యునులను ఉచ్చరింతురు. ఇంకొక విశేషముగూడ గలదు. క్రొత్తపదమును సంపాదించినతోడనే దాని ద్యునిని బట్టి తామిదివరకెరిగి యున్న పదములతోజేర్చి జ్ఞప్తియందుంచుకొందురు. శిశువులు నూతనపదమును గ్రహించుకొని అందుచేతనే ఇదివరకు పరిచితములైన పద సముదాయమునుబట్టి యుండును.

ఈక్రింది పట్టికలన పైజెప్పిన విషయము లుదాహరింపబడినవి.

మాట	శిశువు ఉచ్చరించునది
లాంతరు	తీంతరు
లోకలి	లోకలి
వెండిగిన్నె	ఎండిగిన్నె
తమలపాకు	తాంపాకు
కంబళి	కమ్మి
పటికిబెల్లం	కటికిబెల్లం
అట్ట	అత్త
సీసా	చీచా
పీట	పీత
పుస్తకము	పుత్తకం
పులుసు	పున్ను
వేపాకు	యేపాకు
పెనసలు	పెన్నలు మొ.

ఒకశిశువు ఉచ్చరించిన మాదిరియే ఇందు కనబరచితిని. శిశువు లందరును ఇట్లే ఉచ్చరింతురని చెప్పటకు పీలులేదు. ఏయిడున శిశువు లిట్లు ఉచ్చరింతురనునది వారివారి పరిస్థితులబట్టియు వైజమును బట్టియు నుండును.

రెండుసంవత్సరములు దాటువరకును శిశువు లంతగ మాటల నేర్చి యుండరు. 20, 30 పదములమాత్ర ముచ్చరింపగలరేమో! మూడునాల్గు

సంవత్సరములలో నత్యద్భుత వేగముతో నాల్గయిదువందల మాటలవరకును స్వీకరింతురు. ఎప్పుడును ఒంటరిగ నాడుకొను శిశువు ఎక్కువగ మాటల నేర్చుకొనలేదు. తనకంటె నెక్కువవయసు గలవారితో ఎప్పుడును గూడియుండు శిశువు లతివేగముగ మాటల పట్టుకొందురు. పరిస్థితులనుబట్టియేకాక శిశువుయొక్క ఆరోగ్యము, నేర్చికొనుటకు కుతూహలము, వస్తువులను వానిగుణములను పరీక్షించుటలో ఆసక్తి, పినిబట్టి కూడ చాలవరకు ఉండును.

అన్ని భాషాభాగములలోను నామవాచకముల నెక్కువ గ్రహింతురని మనకు సామాన్యముగాగల యభిప్రాయము అనుభవమువలన సరిగాదని తెలియచున్నది. భాషను నేర్చికొనుటలో మొదట నామవాచకములతో ప్రారంభించుట శిశువులపట్ల కొంతవరకు నిజమయి యుండవచ్చును; కాని శిశువులకు ఏదేని పనినిచేయుటయం దానక్రి యెక్కువ గుంచుడుటచే వారు క్రియాపదములనే ఎక్కువగా నేర్చియుండుట సహజము. ఈలక్షణమే అనుభవమువలనగూడ స్థిరపడుచున్నది. ఇతర భాషాభాగములలోచేరిన పదములను నేర్చుటలోగూడ వానిని క్రియలకు బదులుగనే యుపయోగింతురు. మేడమీదికి తీసుకొనివెళ్లమని యడుగుటకు శిశువు "మీద,మీద" అనుచుండెను. ఇక్కడ "మీద" అనుశబ్దము క్రియవలెనే ఉపయోగింతురు. ప్రతిపదమును, నామవాచకము సహా, శిశువు ఒకపనితో దృఢమైనసంబంధమును గలుగజేసి, క్రియావాచకము గనె దానిభావింది నేర్చికొని తిరుగవల్లే దాని నుపయోగించును.

వాక్యముచే మనము స్పష్టపరచు అభిప్రాయములను ఒక్కమాటతోనే శిశువు తెలియజేయనెంచును. 'జో, జో' అని అనుటలో తన్ను ఉయ్యెలయందుంచి ఉంచవలెనని యభిప్రాయము. పిమ్మటరెండు మూడు పదములజేర్చి తన యుద్దేశమును వెల్లడింపజూచును; ఇందు తన అవయవముచే కొంతసంజ్ఞలగూడ జేయును. "నాన్న, తియ్యి, రో" అని కలిపి నాన్న మితాయిలే లేదని తల్లితోచెప్పును. చేతులుత్రిప్పుచు శిశువుల యాచరణలు, చిత్తవృత్తులు, పినిని కొంతవరకు ఎరిగినగాని వారి భాషను తెలిసికొనలేరు. రాసురాసు వారు అభినయము కట్టిపెట్టి దానికిబదులు మాటలనే ఉపయోగింతురు. వస్తువులయందును, వానిలో వానికి గలసంబంధములను గుర్తెరిగి వానిని విచక్షణచేసి విభజించుటకు తక్కిగరిగినకొలది మాటలను పొందికచేసివాక్యరూపమున తమయూహల తెలియజేయుట సాధ్యమగును. వేర్వేరురీతుల సంబంధముల తెలియజేయుటలో వేర్వేరుభాషాభాగముల నుపయోగించి వాక్యమును మార్చగలుగుచువత్తురు. వస్తు, క్రియాపరిచయములతో పాటుజ్ఞానాభివృద్ధియు భాషాభివృద్ధియు కలుగును. వ్యాకరణయుక్తముగా పదములవరుసకయి లక్ష్యపెట్టక దానికి క్రియయొక్క యేవిషయములు ముందు తట్టునో వానినే ముందు తెలియపరతురు.

శిశువాక భాషమును చెప్పనపుడు దానివ్యతిరేక భాషమును గూడ కలిపి ఏకవాక్యమున చెప్పుచుండురు. "నాకిం చక్కమితాయి ఉంది; అమ్మకి లేదు." అన్నది ఒకపిల్ల తండ్రితో. "నాకెన్ని అప్పచ్చులో నీ కొకటేయని" చెలికొండ నాత్తేపించె కొకసారి. "తాతకి మీసా

లున్నాయి నాకులేవు" అనిచిన్న పిల్లయొక్క తండ్రితో ఫీర్యాదుచేసింది. స్త్రీలతో నేచాలనెలలు మెలిగినపిల్ల మొగవారితో గూడ 'ఇది ఇయ్యవే, ఇలా రావే' అని మాట్లాడును.

చిన్నపిల్ల కొంతకాలము గడచినపదసగాని తన్ను గూర్చి మాట్లాడునపుడు 'నేను' అనదు; అందరును తన్ను ఎక్కువ పిలువరో అట్లే తనను గూర్చి తాను చెప్పను. "చిట్టికి పప్పులు కావాలి" అని అడిగింది చిట్టి యనుపేరుగలపిల్ల. "నాబొమ్మ ఏదీ?" అనుటకు చిట్టిగిబొమ్మ ఏదీ? అనును. "చిట్టిని ఏడుస్తూంది చూహా;" అని యనచెను; "చిట్టిని ఏడ్పించు చూహా!" అనుటకుబదులు.

ఒక్కొక్కప్పుడు వాడుక భాషలో నున్నట్టి పదములను వారం తెలువారే కూర్చున్నాడు; "వర్షము పోయింది" అందుకు "వర్షము కలసింది" అనుటకు 'నూనె ఒరికిపోయింది' అనుటకు 'పారిపోయింది' అందుకు నాల్గుసార్లు కలచినను తల్లి వినిపించుకొనక పోవుటను చూచి ఒక పిల్ల "నీకు చెవులు కనపడవా?" అని యడిగెను. పొయ్యిమీదనున్న పాత్రచుట్టు సొగగముట్టును చూచి "బువ్వని పొగ మింగినేస్తూంది" అని తల్లితో యాచించెప్పెను.

'కండ్లగీమవలె ఈపిల్లకు చిల్లముంటే యిట్లు' అనెను ఇంట్లో ఉన్న తాతగారు శిశువును. ఆదినముమొదలు కొన్ని రోజులవరకు ఆపిల్ల అందరిని 'కండ్లగీమ' యనియే పిలుచుచుండెను!

"అయ్యో! మాణిక్యంలాటినూది పారేసావే!" అని తల్లి తన పిల్లపై విసుగుకొనెను. అది జ్ఞప్తియందుంచుకొని బడిలో ఉపాధ్యాయుడు 'మాణిక్యమును ఎరుగుదురా? అని పిల్లల నడగగా ఈపిల్ల 'మాణిక్యం నూదిలాగుంటింది' అని బదులుచెప్పెను.

'కొత్తపల్లి' యన్నగ్రామమువేరు వినగానే ఒకపిల్లవాడు "కొత్తపల్లి పాతపల్లి" అని పలుమారు అనసాగెను.

'ఈపప్పులు దీసికెళ్లి వీటితో ఆడుకో' అంది తల్లి ఒకపిల్లను; వెంటనే యెంతో కోపముతో "పప్పుల్తో ఆడుకో! పప్పులుపెట్టి చిన్నమ్మ తోటి వాళ్లతోటి ఆడుకుంటా" అని తల్లివాక్యమును సవరించెను.

శిశువులతో నెక్కువగా కలుగజేసికొనిన కొలది యిట్టి యాదా పరిణామ లింకను పొందుపరుప వచ్చును. దీనినిగూర్చి యాలోచించిన కొలది శిశువులు మనము సామాన్యముగా ననుకొనుపాటి బద్ధిహీనులును తెలియనివారు కారని తోచకమానదు.

కృష్ణుడు

శ్రీపాద జోగిసోమయాజులు గారు

(గీతము)

పుడమి యగునంశమందునఁ బుట్టినావు
తల్లిదండ్రులబంధముల్ దఱిగినావు
చన్నగుడుపంగపూతకిన్ జంపినావు
బాలకులలోన బాలుడై పరగినావు
కేలగినెత్తి వ్రేతల నేలినావు
దోషియైనట్టి కగునిఁ ద్రుంచినావు
వనిత ద్రావది మానంబు మనిషినావు
రణములోన నధర్మము నణచినావు

అరయ గీతలు నరునకుఁ గరపినావు
నిన్ను నమ్మినజనుల మన్నించినావు
సత్యధర్మంబు లిలమీఁదఁ జాటినావు
అట్టి యొక్కష్ట! మమునేలుమయ్య నీవు.

నన్నయభట్టభారతములోనియతులు

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

ఛందోగ్రంథాలలో కవిజనాశ్రయము తెనుగున మొదటిది. అందులో పదియతులుమాత్రమే వివరింపబడ్డవి. విన్నకోటపెద్దన్న పన్నెండుయతులు చెప్పినాడు. అనంతదు ఇరవైనాలుగు చెప్పినాడు. అప్పకవి నలభై ఒక్కటివరకూ పెంచినాడు. సులక్షణసారకర్త ముప్పై ఒక్కయతులనిచెప్పి ముప్పైఆరు వినరించినాడు. రంగరాట్నందస్సులో ఇరవైయెనిమిదియతు లున్నవి. ఈయతులను ఒకలక్షణకారునికంటె మరియొకడు పెంచి వ్రాయడముచేత సంఖ్య పెరుగుతూ వచ్చినది. ఆయా యతుల కాయాలక్షణకర్త లేమని పేరుపెట్టినారో ఈ వ్యాసము తుదనున్న పట్టికవల్ల తెలుస్తుంది.

మనవారు అప్పకవీయమును పరమప్రమాణ గ్రంథముగా ఎంచుటవల్ల ను దానిలో యతుసంఖ్య అధికముగా ఉండుటవల్లను, ఆ గ్రంథములో చెప్పబడ్డ యతులెంతవరకూ నన్నయరచించిన భారతభాగములో కనబడతవో ఉదాహరణములతో ఈ క్రింద చూపుతాను.

I స్వరవళులు

1 స్వరమైత్రి వళులు:—

ఆది. I. 15. అమలసువర్ణ శృంగఖుర-మైకపిలంబు.

ఆది. III. 187. అతనికి మఱి భూహత్య - యసునంద్రు బుధుల్.

2. స్వరప్రధానవళులు:—

ఆది. I. 6. లో కాశ్రయుఁ డాదిరాజునిభుఁ - డత్యకలంక చరిత్రసంపదన్.

ఆది. III. 46. లో, కాంచితఁ డైనవాఁడు నిభి - లాగమ పుంజము సేర్పడ న్విభా, గించి.

3. లుప్తవిస్వరవళులు:—వీటికి ఉదాహరణములు కానరావు.

4. ఋవళి:—

సభా. II. 11. ఋత్విజుండని విచా- రించి పూజించితే, ద్వై పూయసుం డుండ ధర్మయు క్తి.

5. ఋత్వసంబంధవళి:—

దీని కుదాహరణములు కానరావు.

6. ఋత్వసామ్యవళి:—

దీని కుదాహరణములు కానరావు.

7. వృద్ధివళి:—దీనికుదాహరణములు కానరావు. (అ - ఐ లకు యతిపడినప్పుడు స్వరమైత్రివళిలో చేరును. ఇ-ఐ లకు యతి కానరాదు.)

II వ్యంజనాక్షరవిరతులు

1. ప్రాణివిరామము:—

ఆది. I. 4. విమలవిచారుఁడు సుమర-విద్యాగరుఁ డు, త్రమ.

2. వర్గయతులు:—

ఆది I. 4. వివిధా, గమవిజితశ్రమఁడు తుహిన - కరుఁ డురు కాంతిక.

ఆది. I. 5. ఘనదురితానబంధ కలి - కాలజనోపశమరసహితన్.

3. బిందుయతులు:—

ఆది. I. 109. వాంఛిత మెయ్యగి దానిఁ జెప్పుమ - రేయుడు ననినన్.

ఆది. II. 67. వీగిం, బజడ వియచ్చరవిమాన - సంక్తులు దూలన్.

ఆది. III. 90. బ్రహ్మలోకం, బాసనుండి యనేకదివ్య - ముని సంఘముతోన్.

ఆది. I. 185. శార్ఙ్గవినిర్మక్తనిశాలసాయకశతా-గ్రచ్చిన్న మె.

4. తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు: }
5. విశేషవళులు: } వీటి కుదాహరణములు లేవు.
6. అనుస్వారసంబంధయతులు: }
7. అనునాసికాక్షరయతులు: }

8. మువిభక్తియతులు:—

ఆది. II. 38. బోరన దా సగ్నిమా క్త - ములతో నెగనెన్.

ఆది. II. 68. తీర్థంబున కరిగె నగంబు లొక్క-మొగి గ్రక్క-దలన్.

ఆది. II. 114. భువనంబులయందు సర్ప-ములు ద్రిమ్మరుటన్.

9. ముకారయతులు: }
10. మవర్ణవిరామములు: } వీటికుదాహరణములు లేవు.
11. ఋజుయతులు:—

ఆది. I. 16. కృష్ణద్యౌషా, యనమునివృష భాభిహితమ-హాభా
త బద్ధ.....

- ఆది. I. 23. మనో, హరసుచరిత్రపావనప-యఃపరిపూర్ణములై,
12. ప్రత్యేకయతులు:—

ఆది. IV. 29. దా, నిదికలరూ పెటుంగ నవ-నీపతి యుత్సు
కుండయ్యో నాత్మలోన్.

- ఆది. VI. 104. అనపాయతః బొంది చేయు-నది ధర్మంబున్.
13. భిన్నయతులు:—

ఆది. II. 152. పవళుతో, రేలును సేమజక పరిచ-రించుచునుం
డెన్.

- ఆది. IV. 226. ఏన యెల్లకాలము భరి-యింతుఁగాన.
ఆది. V. 32. ఇచ్చిననదియును గరము సంత-సిల్లి కుమారుం,
గని...

14. ఏకతరయతి:—
ఆది. I. 3. రాజకులై కభూషణుఁడు-రాజమనోహరుఁ డస్య
రాజతే, జోజయకాలి...

15. అభేదయతి:—
ఆది. III. 111. భవగ్నిహోత్రముల్, వోడిగ వేల్పుఁగాఁబడి
యె- బ్రాద్ధునుబోయె గమండుసేనియున్, రాఁడు...

- ఆది. IV. 42. లలితవృకోదరంబు తర-శ్రీతివలీయులరోమరాజి
యన్.
ఆది. IV. 91. నూనృత, వ్రత యొకబావి మేలు మఱి-బావులు
నూటికికంటె...

- ఆది. VIII. 48. ఆడ నో, దుదురు సమ్మను లిందుఁ గ్రోల్కొన-
కుల్లాను న్నడి జొచ్చినన్.

16. అభేదవర్ణయతి:—
ఆది. I. 114. ఇన్నాగ, భవన మెప్పట వెల్వడఁగఁబోలు.
ఆది. I. 125. మహీ, వల్లభ తక్షకాధమునె-పంబున...
ఆర. III. 292. నానాభరణవిభూషిత,
పీనోన్నతకుచముఁ బోలె-వెలిగఁడుదానిన్.

17. ఊచ్చయతులు:—
ఆది. I. 12. పూజామహో, త్వవమున్ సంతతదాన!లతయు
కళ్యాణసాంగత్యమున్.

ఆది. I. 14. మదీయవం, శమునఁ బ్రసిద్ధులై వివల-పద్మణిశోభి
తులైన పాండవో, త్తముల...

18. సరసవళి:—
ఆది. I. 3. తే, జోజయకాలి శౌర్యుఁడు వి-శుద్ధయశోత్కరదిందు
చంద్రికా.

- ఆది. I. 6. వ, ర్ణాశ్రమగర్వరక్షణమ-హామహిమన్.
ఆది. I. 19. అమలినతారకాసముడ-యంబుల నెన్నను.
ఆది. I. 45. జంబూపండవినిర్భా,
ఁం బాదిగహృదయతోచ-నము...

- ఆది. I. 59. ... విబుధశ్రే
ణినుతంబై యానుశాస-నికపర్వమిలన్.
ఆది. I. 67. పం, చదివనంబులు గద్దఁడున్ గివ-సద్వయంబు...
ఆది. IV. 121. సాభిలాషుఁడై చూచె మ-హాభిషండు.

19. సంయుక్తవిశ్రామము:—
ఆది. I. 6. వి, ద్యాశ్రమతత్త్వవిత్త్వమున-దానగుణాభిరతిన్.
20. అంత్యోష్మసంధివిరమణము:—ఇందు కుదాహరణ
ము లేదు.

21. వికల్పసంధివిరమణము:—ఇందుకుదాహరణములేదు
‘జగ, న్ముతసుమహాతపోధను ల-సుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తు లీ’
అనుచోట్లసంధిచేత వచ్చినయత్కరమునకే యతి కనబడుతున్నదిగాని,
సమాసములోనిమొదటిపదములోని అంత్యాక్షరముతో యతికాసరాదు.

III ఉభయవతులు.

1. యుష్మదస్మచ్ఛబ్దవిరతులు:—
ఆది. II. 215. భయ, ప్రస్తాత్పులమైన యస్య-దాదులకెల్లన్.

2. పరరూపయతి:—
ఆది. III. 227, వే, డండగండవిదారిఘోరత - రాసిభాసిభు
జార్గళా.

3. ప్రాదియతులు:—
ఆది. I. 98 ... కంఠలము ల
పేక్షించుదు నున్న వాఁ డ-భేద్యుఁడు...
ఆది. I. 72. భా, రత్యమరాపగౌఢము ని-రంతర...
ఆది. I. 80. ము, మృదుఁ గనీకినీన-మాఖ్యనమరు.
" " జౌనిరంతరప్ర-మానుసంఖ్య.
" 89. సురా, మ్నయము నామూతాహుతిన-వంచిత.

- ఆది. II. 40. మడవక సేయమివని స-వర్ణణసేసె ప్రభుత్వ
మేర్పడన్.
ఆర. IV. 98. పగఱ నిర్జింతు రాహవా-భ్యంతరమున.

4. నిత్యసమాసయతులు లేక అఖండయతులు:—

అది. I. 6. ఆశ్రితసోషణంబున న-సంతవిలాసమునన్.

„ 10. కా, స్త్రములతెజం గెఱింగితి ను-దాత్త...

„ 24. నా, రాయణునట్లు దానును ధ-రామరవంశవిధూషణండు నా, రాయణభట్టు వాఙ్మయధు-రంధరుడున్...

„ 81. అధ్యాత్మవిదులు నే-దాంతమనియు.

„ 124. కా, కోదరసహతిన్ హుతవ-హోగ్రసమగ్రశిఖాచయంబులన్.

„ 162. విమ, లాదిత్యతనూజవిక్ర-మాదిత్యనిభా.

అది. III. 68. అజితశక్తియుతు ల-నాయువనెడు...

„ 160. ఇన్నరలోకభోగము ల-నేకము లందుము...

అది. V. 6. మమా, రాయితశక్తికాలి ధృత-రాష్ట్రుడు...

అది. VII. 94. శమహీనుడోచు వి-శ్వామిత్రుచేసిన...

అది. VIII. 275. నిరంతరా, నూనపయోధరప్రకర-మద్ధతమై హరిదంతరంబులన్.

అది. IV. 107. పం, చాననాదులబట్టి ప్రంచన-సంతపాహుబలాధ్యుడన్.

5. దేశ్యనిత్యసమాసవిశ్రాంతిలు:—

అది. II. 232. బో, రనఁ గీర్తించిరి సంతతస్తుతిపదా-రావంబు రమ్యంబుగన్.

సభా. I. 46. ఆయంబునందు నా-లవభాగమొండె మూఁడె ధాగమొండె నం-దరమొండె.

అర. I. 300. కదలె తద్వనమెల్ల గ్ర-క్కదలుచుండ.

6. నిత్యయతులు:—

అది. VI. 47. ఈతఁ డనినేయఁగాఁ దగఁడేని పిని.

అది. VII. 141. ఎన్నడు, * స్నేనిమోఘముకాదుదిగ్ధర-ణీర పిందు లెఱుంగఁగాన్.

సభ II. 95. నీవునుజూచి తట్టిసభ - నేనివనంబడ దేయగంబులన్.

7. రాగమసంధివళి:

8. విభాగవళి :

9. నామాఖండయతి :

10. పంచమివిభక్తివిరామము :

11. కాకుస్వరవళి; లేక, పుతయతి:—

అది. I. 116. తపోమ, హిమా!యిన్ని దినంబులేల-మనలితిచెప్తమా

అది. VIII. 110. మాయిద్దటిలో, నందెవ్వరివలతు నెప్పు - ఘాయనవుడు.

12. పుతయుగవిశ్రామము : ఇందుకుదాహరణములేదు.

IV. పాసయతులు.

వీటికి ఉదాహరణము లనవసరము.

కొన్ని విశేషములు.

(1) నన్నయ 'జ్ఞ' అనుసంయుక్తాక్షరమును 'జ్ఞ' ఇ' అనేఉచ్చరించేవాడో, ఆకాలములో అతనిప్రాంతా లలో ఉచ్చారణ ఆలూగేడండేదో. ఆతనెప్పుడూ 'జ్ఞ' కున్నూ క, ఖ, గ, ఘ లకున్నూ యతివేయలేదు. చూడండి—

అర. III. 128. జామదగ్న్యండు నిర్మల - జ్ఞానవృష్టి

అది. I. 157. జ్ఞానము సర్వభూతహిత - సంహితబుద్ధియు...

అది. II. 222. అమృతజేంద్రుడైననలు-యజ్ఞము ధర్మజారాజ మాయయ, జ్ఞముఁ బ్రయాగఁజేసినప్ర-జాపతియజ్ఞముఁ బాశేపాణియ, జ్ఞమున్ గృహ్యయజ్ఞము ని-శాకరుయజ్ఞము నీ మనోజ్ఞయజ్ఞమున్ మోక్కరూప విలసన్మహిమం గురువంశవర్ధనా.

అది. VIII. 35. కావించు న, జ్ఞాలు భూనాథు న కాపులు న్నఖులునై - శోషింతు రత్యంతమున్.

సభా. II. 100. ధృతరాష్ట్రునను, జ్ఞానము బడయుడును మన కు - సమహరు...మాత్రమే

వై ఉదాహరణాలలో 'జ్ఞ' కును చ, ఛ, జ, ఝ, శ, ష, స లకును మాత్రమే యతిఉన్నట్లు మన మూహించ వచ్చును.

(2) 'క్ష' కారములో 'క' కారోచ్చారణమే ఆ కాలమున ప్రధానముగాఉండేది. అందుచేతనే నన్నయ 'క్ష' కార 'క ఖ గ ఘ' లకేయతి వేసినాడుగాని, 'చ ఛ జ ఝ, శ ష స' లతో యతివేయలేదు. చూడండి—

అది. I. 107. క్షేత్రమునం బ్రకామగతి-శ్శలననొప్పి...

అది. II. 163. క్షుద్రాదమనమన్వితం గనియె - గాననాంతంబునన్.

„ 118. క్షమఁడై రక్షించికొని సు-ఖస్థితి నుండెన్.

„ 173. క్షత్రియనంశ్యులై ధరణి-గావగ...

క్షత్రియవైశ్యకూద్రులనఁ-గా...

„ 179. త, క్షకకోటలో పనినేయఁగా ఘనతరై - కస్తంభ త, క్షకభితిన్ రచియింపఁ బంచి దృఢర-క్షన్...

* 'ఎన్నడునేని' అనుచోట 'నేని' అనునదే పదమని కొందరందురుగాని, లాక్షణికు లెవ్వరూ అట్లు గ్రహించలేదు.

ఆది. II. 224. సా, యాద్విష్టంశం నీపు ధూపతులలోఁ గార వ్యవంశోద్భవా!

ఆది. III. 92. ఓతిభృత్కంబునదాని భూరిభుజశ్-కిం జేసి.

సభా. I. 103. క్షేమంబులు నడుపుదున్న-స్వప్ననియోగంబు...

సభా. II. 25. క్షత్రియుండు పూర్వండు విక్రమసమృద్ధి.

ఆర. I. 155. క్షేమస్థనియనువాని య-కృత్రిమసాహస...

„ 247. క్షత్రియైర్మయ్యుత్ సుగతి-కారణముత్...

„ 258. విక్రమ, క్షుద్రానందానందానిభూమిక్షణము వి-ఖ్యాతంబుగా...

„ 262. క్షత్రియభ సై నపాపంబు- గ్రాహవలయు.

ఆర. III. 136. క్షత్రియుండు పుష్పవిల్లియు న-సూక్ష్మయకార బుండున్.

రెండువోట్లమాత్రము 'క్షి' కును 'చ ఛ జ ఝ శ ష స' లకును యతి ఉన్నట్లు కనబడుతుందిగాని, ఆపాఠాలు సరియైనవికావని తోస్తుంది. ఆరెండింటికిన్నీ 'శాత మిగ్రంథాలయ' న్రాత ప్రతులలో పాఠాంతరాలు కనబడుతున్నవి.

ఆర. I. 217. క్షమయ తాప్తియుండు-జన దల్లిప్రాధుం జే, జంబ...

(పాఠాంతరము):—

క్షమయ తాప్తియుండు-గా దెల్లిప్రాధుం జేజంబ...

ఆర. III. 136. క్షత్రిచరిత్రుండై పరణ-సత్త్వమునన్...

(పాఠాంతరము):—

క్షత్రిచరిత్రుండై పరణ-గర్భమునిన్ (గర్వమునన్...)

3. 'ము-వో' లకుయతి:—

ఆది. II. 234. ముద, మునఁ బలంచిన నుగభయము-హొందడు జనులన్.

4. నన్నయభట్టులో 'ఇంచుక్కు' యతిలేదు, అనఁగా భావించు, సేవించు అనుమొదలైనవాటిలో హల్లు

అస్పకవియము కి విజనాశ్రయము కావ్యాలంకారమాదామణి

అనంతునిభందస్సు స లక్షణసారము రంగరాట్టండము

పట్టిక.

I. స్వరవళులు

1 స్వరమైత్రిని	1 స్వరవళి	స్వరజయతి	స్వరయతి	స్వరయతి(యాపడి)	స్వరయతి
2 స్వరప్రధానవళి	సరస్వరయతి	...
3 లు ప్రవిసర్గస్వరవళి	గూఢస్వరయతి	లు ప్రసర్గస్వరయతి	గూఢస్వరయతి
4 బువళి	బుకారస్వరూపయతి	బువళి	బుయతి
5 బుత్వసంబంధవళి	రీవిరమాము	రివడి	...

తోనేకాని, అచ్చతో మైత్రిలేదు. ఇట్లే 'ఎడు' వర్ణకము ఁరమైనప్పుడుకూడా హల్లుతోనేకాని అచ్చతోమైత్రి లేదు. మామిత్తులు మ-రా-రా-శ్రీ గిడుగు నీతాఁతిగారు;

'ఆది. V. 155. సందియం, భీరమణీయకాంతి నుపమింపఁగ,'

అనిచూపి నన్నయ కిదిసమ్మతమేఅని చెప్పిరిగాని నేనుచూచినచాలా ప్రతులలో

"సీరలు దైవశక్తిఁ బ్రభవించినవా రినుఁజీమిసందియం జే? నమణీయకాంతి నుపమింపఁగనచ్చు..." అనే ఉన్నది,

ఇది అప్పకవిచెప్పిన కాకుస్వరయతి అవుతుంది.

ఆది. I. 58. లో "పర్వంబుల సేనిటంగృపాయరమై" అని అఖం డయతి అచ్చప్రతులలో ఉన్నదిగాని "కృపాయరమై" అని వ్రాత ప్రతులపాఠము కలదు,

5. 'ర-ఋ' లకు ప్రాసయతిచెల్లును —

ఆది. VII. 86. గారవమున నిచ్చి-నూఋషితోడఁ బు,త్రైంచె

6. 'ఋ-౞' లకు యతిచెల్లుతుంది:—

ఆది. VII. 132. కృతకీర్త్యునినమెల్లకృష్ణిచేసి,

7. 'ల-ళ' లకు ప్రాసయతి:—

ఆది. III. 27. అశీనీలపరివహం-రలయుల కాంతియు,

ఆర. II. 52. నలునకాని నలెన-చళనేత్ర పరియింప, దట్టె,

8. 'స-ణ' లకు ప్రాసయతి:—

ఆర. I. 49. దుర్నిమి త్రముత్ వుట్టిన నిర్ణయించి,

9. 'ల-ళ' లకు యతి:—

ఆర. III 109. తనచేతపుష్పముల జుట్టిన సంతోష జెదరి యవి య-లిప్రకరనిపే, నన మొప్పనున్నయవి,

10. 'ఞ-హ' లకు యతి:—

ఆర. IV. 128. సుఖము నుం, నింబు నై నడి విమో-హమును బొందనునికియు...

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

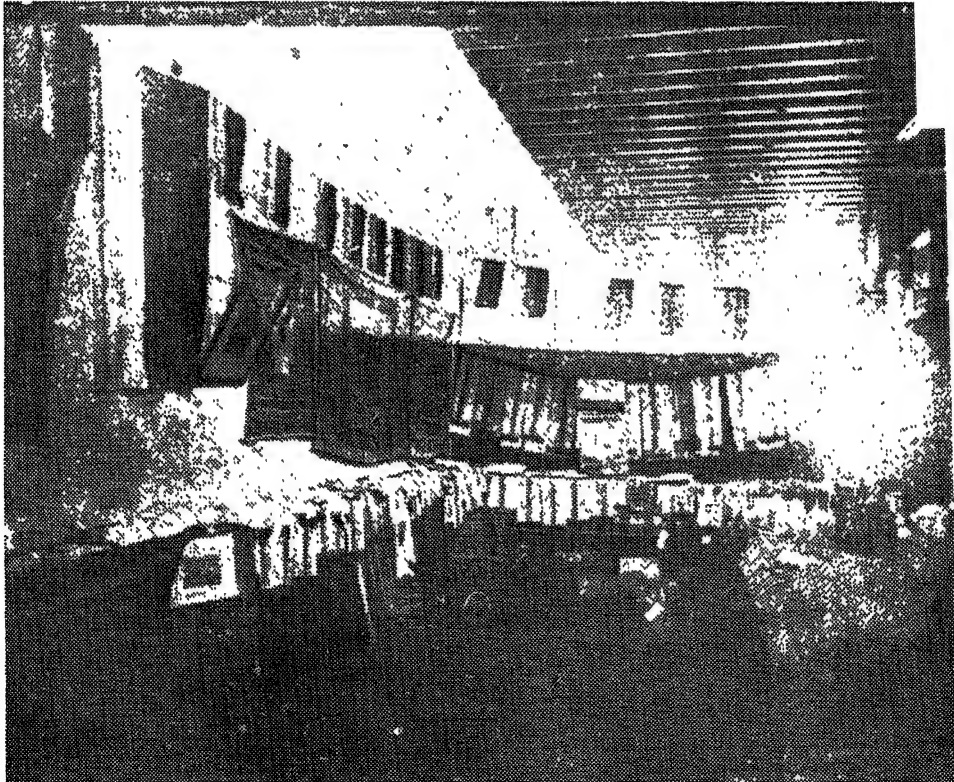
ఆంధ్ర మహాజనసభాహ్వనసంఘసభాసభ్యులు, అధ్యక్షులు, ఆంధ్రమహాజనసభ ఆంగ్లరాష్ట్రీయమహాసభల అధ్యక్షులు, ప్రతినిధులు, చెన్నపురి

[President and members of the Reception Committee and Presidents and delegates] of the Andhra Mahajana Sabha and Andhra Provincial Conference, Madras

[[

ఆంధ్ర శిల్ప ప్రదర్శనము - చెన్నపురి, 17-10-1924

The Andhra Khadi Exhibition, Madras

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

కార్యనిర్వాహక, ఆహ్వానసంఘములు, ఆంధ్రవిద్యార్థి మహాసభ, శాశ్వతపురి

Executive and Reception Committee of the Andhra Students' Conference, Madras

హిందూ అసోసియేషన్ గ్రంథనిలయ కార్యనిర్వాహకసభ్యులు, ఇంటూరు, గుంటూరు జిల్లా.

Hindu Association Grandha Nilayam, Intur, Guntur Dist.

అప్పకవీయము	కవిజనాశ్రయము	కావ్యాలంకారమాదామణి	అనంతసింధుదస్సు	మలత్తఃసారము	రంగరాట్నందము
6 ఋత్వసామ్యవళి	లికారవిరతి
7 వృద్ధివళి	...	వృద్ధివళి	...	వృద్ధియతి	వృద్ధియతి

II. వ్యంజనాక్షర విరతులు

8 ప్రాణివిరామము
9 వర్గయతి	2 వర్గయతి	వర్గయతి	వర్గయతి	వర్గయతి	...
10 బిందుయతి	5 బిందుయతి	సబిందువర్గజయతి	...	బిందుయతి	బిందుయతి
11 తద్భవవ్యాజనిశ్రమము	తద్భవవ్యాజయతి	జ్ఞాపణి	ప్రాకృతాదేశయతి
12 విశేషవళి
13 అనుస్వారసంబంధయతి	అనుస్వారయతి
14 అనునాసికాక్షరయతి
15 మువిభక్తియతి
16 ముకారయతి	9 పోలికపడి	ముకారవిళి	పోలికపడి	పోలికయతి, చక్కటియ పోలికయతి, చక్కటి	...
17 మవర్గవిరామము	మకారయతి	మాపళి	(తి మకారయతి) (యతి)
18 ఋజయతి
19 ప్రత్యేకయతి	దియతి
20 భిన్నయతి	భిన్నయతి	అభిన్నయతి, భిన్నయతి భిన్నయతి	...
21 ఏకతరయతి	8 ఎక్కటియతి	ఏకతరయతి	ఎక్కటియతి	ఎక్కటియతి	ఎక్కటియతి
22 అభేదయతి	అభేదయతి	అభేదయతి
23 అభేదవర్గయతి	అభేదవిరతి
24 ఊచ్చయతి
25 సరసవళి	10 సరసయతి	ఇతరేతరవర్గజయతి	సరసయతి	సరసయతి	సరసయతి
26 సంయుక్తవిక్రమము	7 సంయుక్తాక్షర	...	సంయుక్తయతి	సంయుక్తయతి	సంయుక్తయతి
27 అంత్యోష్మసంధివిరమణం	(యతి)	...	వికల్పయతి	వికల్పయతి అనునాసిక వికల్పయతి	...
28 వికల్పసంధివిరమణము	యుక్తవికల్పయతి	(వికల్పయతి)	...

III. ఉభయవళులు.

29 యుష్మదస్యచ్ఛబ్ధవిరతి	ఉభయయతి	...
30 పరదూపయతి	సౌభాగ్యయతి శకంధ్యా ఆదేశయతి, శకంధ్యయ	...
31 ప్రాదియతి	4 ప్రాదియతి	ప్రాదియతి	ప్రాదియతి	(దిగయతి)	(తి)
32 నిత్యసమాసయతి	...	ఆదేశయతి	...	ప్రాదియతి	ప్రాదియతి (సం మొ.)
(అఖండపడి)	ప్రాదియతి (ప్ర మొ.)
33 దేశ్యనిత్యసమాసవిక్రాంతి	...	దేశ్యయతి	నిత్యసమాసయతి	నిత్యసమాసయతి, నాదేశ సమాసయతి, నిత్య	(సమాసయతి)
34 నిత్యయతి	నిత్యయతి	దేశ్యయతి	దేశ్యయతి
35 రాగమసంధియతి	...	(జవరాలు)
36 విభాగవళి	విభాగయతి	విభాగయతి	విభాగయతి
37 నామాఖండయతి	5 అఖండయతి	(మాదన)	ప్రభునామాంతరయతి	ప్రభుయతి, అఖండయతి	ప్రభునామాఖండయతి,
38 పంచమీవిభక్తివిరామం	(అఖండయతి)
39 కాకుస్వరయతి	6 పుతయతి	ద్వ్యక్షరత్యక్షరప్లతాక్ష	కాకుస్వరయతి	కాకుస్వరయతి, పుతయతి	కాకుస్వరయతి, పుతయతి
40 పుతయుగవిక్రామము	...	(రవళి)
41 ప్రాసయతి	ప్రాసయతి	...
				యశవర్ధ్యయతి, ఘోయతి	(దాపణి)

వ న ల క్షీ వ న త వి లా స ము

నేమాన సూర్యవ్రతాశ కవిగాడు

న

సహకార సహకార ఫలవార
రసపూర మదకీరరాడ్విహార,
మనమాన మృదునూన లసమాన రసపాన
మత్తభృంగవితాన మధుగగాన
మతిపల్లవసముల్లసితపుల్ల సుమవల్ల
గీసల్లవితపల్లి కాసమగ్ర
మగవింగ నవకుంభ పారించంద నానంద
కరగంధబంధురగంధవాహ
మనమకాంతలతాంతనితాంత మాధ
పీలతాక్రాంత సునిశాంతవిధికాంత
రాంగజాభంగరణసంగతాంగనాభు
జంగ నులరు వసంతవాసరము కరము.

చ. అలికులకేళపాశ సుమహాస లసత్కిసలారుణోష్ఠి యు
జ్వలకుకనూక్తి కుండరద చంపకనాసిక మంజుమంజరీ
లలితకుచాఢ్యయాచు వనలక్ష్మి యెసంగు టెటింగి నూఢపుం
డలరుచు పచ్చె రాగమున నప్త మహాగమవేద్యమూర్తియై.

శా. చేరన్వచ్చిన మాధవుం గని వనశ్రీదేవి శాఖాభుజా
రారాజుత్సమభుజనంబుల మధుప్రాంచనృహాపాద్యమున్
సారోదారపరాగగంధమును కింజల్కాక్షతత్ నించి యిం
పారం బూజయినచ్చె మంజుకుకపాశ్యస్ఫూర్తి శోభిల్లగన్.

చ. కనకలతావితానకలికాకులదీపము చారుకీరతో
రణము లతాంతకల్పితవిరాజితతల్పము పల్లవావళీ
విమతవితానమై విపినపీఠి మనోహరకానసేందెరా
ఘనతరకేళికాగృహానికాయము భంగిఁజెలంగ నయ్యెడన్.

చ. మధుపవినోదనాద పరమశ్రుతియున్ మదకీరశారికా
తృణిక విరావతాళనికరార్పణియుం గలహంసకోకవా
క్ష్పృఘతరమర్దలధ్వనియుఁ బెంపలరం బికగాయకావళుత్
మధురమనోజ్ఞగీతములు మానుగఁబాడె గల స్వరంబునన్.

సీ. తరుణారుణప్రభాభరణారుణకిసాల
ముల లోలిపికజాలముల కొసంగి
తాంతకాంతలతాంతకుంతసంతానంబు
ననురక్తి గుసుమసాయకున కొసంగి
నివ్యంబనుకరందనిర్ఘ్న రసందోహ
ముఁ తుందిల మిశిందములకుఁ గూర్చి

మధురరసాధారమంజులఫలవార
ములసారమదకీరములకు నిచ్చి
బంధురసుగంధ గరివల గంధవాహ
పోతముల కొనగూర్చి ప్రభూతవిసిన
పాళి సుగసాలములు సురసాలములయి
భాసిలెను లీల నమ్మధుగూసవేళ.
సీ. విరహిసంచయముల వేటాడ నెడలిన
కుసుమాస్త్రిని తుపాకిగుండనంగ
నెనరుపెం పొనరఁ గాననలక్ష్మి ఐరునిపై
పరపిన దృక్పరంపర లనంగ
లలి మాధవుఁడు వనలక్ష్మి కొసంగిన
సరిలేని నీలంపు సరులనంగ
మరుమంజరీ స్తన భరమునఁ దగులతా,
తరుణులకుటిల కుంతలము లనంగఁ
గ్రోవ్విగుల తేనియలఁ ద్రావి గ్రోవ్విగ్రోవ్వి
యొడలెటుంగక కొమ్మల నోలివ్రాలి
తావులంటుచు మధురగీతములఁ బాడు
చలరె మధుపంబు లపుడు వనాంతరముల.

కం. పల్లవితాళోకములును
పుల్ల సుమాంచత్పలాశములును వనములం
టెల్లు వెలిగించుచును విల
సిల్లె మనోజప్రతాప శిఖిశిఖిలగతిక.

సీ. మల్లెపూవుల వ్రాలి మకరందమునుఁగ్రోలి
మెడలుచునుండు దుమ్మెనల దండు
ఎలమావులను డాసి తలిరుటాకులు మేసి,
లలిఁ గూయు గండుకోయిలలపిండు
మావిపండ్లను మెక్కి మదమెక్కి కడునిక్కి
చెలువలరారు రాచిలుకబారు
పురివిచ్చి యాడుచుఁ బోరిఁగేక లిడుచునె
మ్మి గరంబుగ్రాలు నెమ్మిచ్చాలు
పొగడపూవుల శావియుఁ బొన్నపూల,
పుప్పొడియుఁ గొని దిక్కులు నుప్పరంబు
గప్పకొని యొప్పు చల్లనిగాలిగలిగి
యలరె వనులెల్ల నవ్వెళ నసమలీల.

కనుపర్తి ఆబ్బయామాత్యుడు

చింతలపూడి శేషగిరిరావు గారు

కవి ప్రశంస

ఈ కవి యాఱువేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు. కొండిన్య గోత్రుడు. తండ్రి రాయనమంత్రి. తల్లి నరస మాంబ. కొండవీటి సీమలోని కనుపర్తి గ్రామము నివాసస్థలము. ఇతఁడు పదునెనిమిదవ శతాబ్దమధ్యమున నుండిన వాడు. ఆశతాబ్దమునగల ప్రబంధకవులలో నితఁడు మిక్కిలి ప్రాధుడు. ఈయన యనిరుద్ధచరిత్ర, కవిరాజ మనోరంజనమును రెండు ప్రబంధములను రచించెను. కవిరాజ మనోరంజనమునకే పురూరవశ్యచరిత్ర మనినామాంతరము గలదు. ఈతనితాత ముత్తాతలు కొండవీటిరాజులకడ మంత్రిపదవులలంకరించిరి. కవితాను ప్రథమమున రచించిన యనిరుద్ధచరిత్రమందు తనతాతయైన యబ్బయ్య కొండవీటిరాజులమన్ననకుఁ బాత్రుడైనట్లు వ్రాసికొనెను. కాని యీతనికాలము నాటికిఁ గొండవీటి రాజ్యము దురుష్కు లాక్రమించియుందురు. ఈ కారణముచేతనే పిమ్మట రచించిన కవిరాజమనోరంజనమం దా ప్రశంస చేయఁడయ్యె. ఈకవికి మంగళగిరి నృసింహస్వామి యిష్ట దైవము. ఈతఁడు రచించిన రెండు ప్రబంధముల నిలితలనే తల వర్ణించులాఘవ మునకుఁ బాల్పడక మంగళాద్రినృసింహునకే యంకితమిచ్చి కృతార్థుడయ్యెను. నిరంతరదారిద్ర్యపీడితుడైనను నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై తుచ్ఛసంపదకొఱకు సరస్తుతి చేయుట కేమాత్ర మిచ్చగింపక తనయుద్గ్రంథముఁ బరాత్పరుడైన భగవంతునకే యంకితమిచ్చి కృతార్థుడైన పోతనయోగింద్రుని మార్గ మింకవి యవలంబించెను. ఈవిషయమున కవివాక్రుచ్చిన వాక్యము లారయుడు:—

“క. చదువులకు మేర యెయ్యది, పదివినమాత్రంబె చాలు సరసవచస్సంః
పదం దానేర్పినకొలఁదిని, యదనం గవితఁడెప్పి పాదికి నర్పింపదగుకొ.”

క. భగవంతునిసద్గుణములు, పొగడువివేకంబె తమ కపూర్వైశ్వర్యం
బగుట నరసుతిసేయరు, జగతికొ సత్కవులు తుచ్ఛసంపదకొఱకై.

మ. పారినామాంకితకావ్యా మెట్టిదయిన న్నానందమై సజ్జనా
దరణీయంబగుఁ బుష్పనూలికలలో దారంబుచందంబునకొ
నరనామాంకితమైనకావ్యము రసోన్నత్యస్థమయ్యు ని నా
కరణంబై చను హీనజాతిపురుషుం గైకొన్న వేశ్యంబలెకొ.

చ. కృతులు నిజాంకితంబు లొనరించిన నిష్టధనంబు లిచ్చి స
మృతిఁ బ్రభువుతో కవీశ్వరుల మన్ననసేయుట కీర్తిగోరి ని
చ్చితమతి దేవతాస్తుతియె సేయుకవీంద్రుల నాదరించి స
త్కృతి యొనరించు సత్ప్రభునికీర్తికిఁ గీర్తి ఘటించుకుండునే.” (అనిరుద్ధ)

“గీ. ప్రాణాలు ప్రబంధకల్పనాపాటవంబు,
గలుగుటకు సత్ఫలంబుగాఁ దలచి కృతులు
చేయుదుందురు జగదేకనాయకునకు
నమ్యతున కంకితముగఁ గృతార్థు లగుచు.

క. ధాతలకు ధాతభువన, త్రాతలకుఁ ద్రాత శౌరి రక్షకుడట యా
దాతలదాతన్నిడిచి యి, లాతలనేతల వరించులాఘవ మేలా.”

(కవిరాజ)

కవి రచించిన రెండు ప్రబంధములందును కేవల కల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లనియెంచి ‘ప్రాచీనకవి క్వచిదుఃసూచితకథను’ దీసికొని తనరచనసాంపున కనక ఘటితరత్నమువలెపాఠకులచిత్తములలరించునట్లుచేసెను. ఈకవికి సాహిత్యమునందేకాక సంగీతమునందును, జ్యోతిషమునందును, సాముద్రికమందును, వైద్యమందును, బ్రవీణతగలదు. సంగీతమునందుఁ బ్రవీణతగలదనుటకు నిదర్శనము:—

“క. శ్రీమంగళగిరినరసిం, హామేయకృపా విజృంభితాద్భుతకవితా
శ్రీమంతుడ గానకళా, ధీమంతుడ దేవతాస్తుతివ్రతపరుడెకొ”

(కవిరాజ)

జ్యోతిషము:—

“గీ. అతనికన్యా సమాగమస్థితితదీయ,
మిగునవర్తనమును బెంపుమిగిలియుండె

బుధుని కన్యాసమాగమమగుననర్త,
సములు పెంపు వహించుట నైజమ కద.

చ. ఇహ దుదయించువేళ నమరేంద్రగురుప్రముఖగ్రహంబు లా
తత్కళలస్వల్పంగు హిమధానుని జూచుదునుంటజేసి ని
ర్ణీతతిపుడై ధరాస్థల మశేషము నేలెడు సార్వభౌముడై
యతులితకీర్తి నొప్పెడు మహావిభవంబునఁ బెక్కునర్పముతో." (కవిరాజ)

సాముద్రికమందుఁగూడ దనకుఁ బ్రవేశముగలదని
చూపుటకే యనిరుద్ధచరిత్రమందు గ్రంథాంతమున
నిష్కారణముగ నారదుని బ్రవేశపెట్టి యాతనిచే యని
రుద్ధున కతినిపుత్రుని భావిదళఁ జెప్పించెను. ఈభాగ
మును వదలివైచినను కథావిధానమున కేమాత్రము
భంగము వాటిల్లదు.

వైద్యము:—

"గీ. వాతవిద్వంససరసాఖ్య వజ్రుకౌమ,
ధంబు నాగేంద్రమనుమంత్రితంబుఁ జేసి
మయు నీపైఁ బ్రయోగింప మలయపవన,
మందు మంత్రంబులనుగాని మట్టుపడవు.

కా. మార్తాండాక్షగణేవతేను జగన్మర్త్యుండు ప్రాలేయశీ
తార్థిం బాసి తదీయవైకృతివిదాహంబొందఁ దద్యాస ని
ర్వర్తింపం గ్రియచేసె యుక్తిచలువారక బుచ్చచంద్రోదయ
స్ఫూర్తిం గాలభివగ్వయండుపై పైజ్యోత్పన్నరుమతోదరగణ" (కవిరాజ)

ఈకవికిఁ దన గ్రంథములు సమకాలికులయనాదర
ణకుఁ బాత్రములగుననియు నర్వవ్యాప్తము కావనియుఁ
గొంతసందేహముకలదు. ఇతఁడు తనపుస్తకవ్యాప్తికొఱ
కుపోదాతరూపమునను కుకవినందాహూపమునను నెంత
ప్రయత్నించెనో చూడుఁడు:—

"చ. నకురకవిత్వతత్త్వతటసంపద యొక్కరీసామ్య గారు భా
రతిదయ పౌధవాధికవిరాజలమానముతో ఘటంబు లా
యతముకొలది లభిమగునయ్యమృతం బటుగాఁడలంచి య
ద్యతనకపింద్రులార! కృపదప్పక మత్స్యతి నాదరింపుఁడీ." (అనిరుద్ధ)

"తే. గీ. కాళిదాసాదులపనైనఁ గలవు తప్పు
లనిరి పెద్దలు మాదృశులనఁగ నెంత
తప్పుగల్గిన దిద్దుఁడీ యొప్పుగాను
బాలునకు బుద్ధి నేర్పినభంగిఁ గవుట.

చ. సుకవుల నూ కులందు సరసుతో నెరసుతో నెదుంగఁబోరు మ
క్షకవిత్తుతో వ్రంబు పరికించుగతికొ గొదవతో గణించుటతో
కుకవులపై జబ్బుది తెరలోఁ గఘోషపున బొమ్మలాడఁగా
నొకకడ హాస్యపుం బ్రతిమ లుండెన పెక్కులు వెక్కిరించుచుకొ.
తే. భగవద్విల్లెకావ్యంబుపట్ల నెరసు
లున్న దూషింపవలదు మాయన్నలార!
ఘనకిరీటంబు ధరియించు కొనినతలకు
సుట్లు లెక్కలుచెట్టుట చొప్పుగాదు." (అనిరుద్ధ)

"ఉ. ఎవ్వరి కెంతబుద్ధి పరమేశుఁడు దాఁ గృపఁజేసె నట్టిదై
నివ్వటిలుకొ గవిత్విరుచినేరువు చాలిన చాలకుండినకొ
నవ్వక ఎర్రమానకవి నాథులు చేశానరయ్య! మత్స్యతికొ
బువ్వులు గండకుండ రసముంగొను తేటులవంటి నేర్పునకొ." (కవిరాజ)

ఈ క్రిందిపద్యమున లాక్షణికులయందు దోషా
రోజుగూడ గలదు:—

"ఉ. చెల్లునటంచు నొక్కకవి చేసినలక్షణ మొక్క రివ్వలకొ
తెల్లమిఁజేసి తారొకటి చెప్పఁగ ఛాండసవి స్తరంబు సం
ధిల్లుటఁ గావ్యశంక లవనికొ నటుచయ్యె రసజ్ఞులార! నా
యుల్లపుసౌధవీధి గొలుపున్న సరస్వతి సత్యవాణి నా
తల్లి యొసంగుపల్కు లివి తప్పలునేయక చిత్తగింపుఁడీ!
చ. పలుముఱు దప్పలే వలకొ చొల్పడి యుండుటఁగాక దుష్కృతుతో
తెలియఁగఁజాలు పెట్టు రసదీపక కావ్య కళారహస్యముతో
తలఁపఁ బ్రమాణిహేయ కలితప్రణాళిధనవాంఛగాక యీఁ
గలకుఁ బరిరచిస్తే సుగంధమస్థితి నిర్ధిగల్గునే.
మ. చతురదో ఖాచ్చకపింద్రు లన్నిటను నేవ్వల్పజ్ఞుడకొ స్వామికొ
హితమా కాదో మదీయకావ్యమని నా కేలా విచారింప న
గ్రతనూజతో వ్యవహారకర్త లయినం గానీ కడుంబాలుడొ.
సుతు నన్యకృతునాట తండ్రి కొదవించుంగాదె యానందముకొ." (కవిరాజ)

ఇంతటితో విరమింపక గ్రంథాంతములం దిట్లు
పురాణఘక్కిని వాక్రుచ్చెను:—

"కం. జననా! యిట్లు నాచే, వినిపింపఁగఁబడిన రసవివేచిధానం
బనిరుద్ధచరిత్రము వ్రాసినఁ బదివిన వినిన నరునిఁ జెందు శుభంబుతో." (అనిరుద్ధ)
"కం. కవిరాజమనోరంజన, మవునన వక్తకును శ్రోత కతిశుభపందై
భువినాచంద్రార్కముకీ, రేవెలుంగఁ బురూరవశ్చరీత్రముదనరుకొ." (కవిరాజ)

ఈతఁడు వ్రాసిన రెండు ప్రబంధములలో ననిరుద్ధచరిత్ర
ల్యమున వ్రాయఁబడినదగుట, పిమ్మట వ్రాసినకవిరాజ
మనో రంజన మంతప్రౌఢముగలేదు. కాన ప్రస్తుత మవి

రుద్ధచరిత్రమును వదలి వయసుముదిరినపిమ్మట నితని కవి తాలాలామ బాలత్వమునువదలి ప్రాధత్వమును దాల్చిన వెనుక వ్రాసిన కవిరాజమనోరంజనము నిమిశక విమర్శితము.

కవిరాజమనోరంజనము

కవిరాజమనోరంజన మీ స్రబంధమునకు సార్థక నామము. వసుచరిత్రకుఁబిమ్మట గొన్ని పిల్లవసుచరిత్రలు బయలుదేరెనుగాని దీనికిఁదుల్యమగు ప్రాధప్రబంధము లొకటిరెంటికంటె నెక్కుడు గాన్పించు. ఈకవిరాజ మనోరంజనము భావములప్రప్ర. అలంకారములగని, వర్ణనల కాటవట్టు. జాతీయములపేటిక. లోకోక్తుల కాలవాలము. ఇందుఁబ్రతిఁద్యమును భావగర్భితమై మృదుఁడగుంభితమై, అలంకారసహితమై, ధారాశుద్ధిగలిగి విరాజిల్లుచున్నది.

కథాసంగ్రహము

పురూరవసభామందిరమునకు నారదుఁ డేతెంచి యతనికిఁ గొంతవేదాంతమును రాజనీతియు నుపదేశించి యమరావతికిఁ జనెను. ఇంద్రుడు నారదుని విశేషము లానతిమ్మని వేడెను. ఇమ్మునీంద్రుఁ డమ్మహేంద్రునకు 'శ్రోతవ్యవారాలాత్మ్య వసస్సుధారససుధాంఘ్రాని' విశేషముల సంశ్రవణం బొనర్చెను. అందు ప్రస్తావనమున పురూర వునివృత్తాంతముగూడ గొంత ముచ్చటించెను. ఇంద్రుడు నారదుని పురూరపునిపూర్వవృత్తాంతము నవిస్తరముగఁ జెప్పమని ప్రార్థింప నాతఁ డిట్లుమొదలిడెను:—తారా విధులకు బుధుడు జన్మించెను. బుధున కిలాకన్యయందు పురూరపుఁడు గలిగెను. పురూరపుఁడు వసిష్ఠునిచే విద్యాభ్యాస మొనరింపఁబడి యుక్తవయసున పట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యెను. పిమ్మట దిగ్విజయయాత్ర మొదలిడెను. నారదుఁ డీదిగ్విజయయాత్రను వర్ణింపునమయమున నది కర్ణ పేయముగ నాకర్ణించినయూర్వాశికిఁ బురూరపునియందు వాంఛవొడమెను. భూలోకమున మిత్రావరుణులు తపస్సు చేయుచుండఁ దత్తపోభంగమునకై యింద్రుఁ డూర్వాశినిబంపెను. ఊర్వాశియూతపోధనులచే శాపగ్రస్తయై పిమ్మటఁ బురూరపునిఁ గూడెను. దీనికిఁ బూర్వమూర్వాశి పురూరపునిచే

రెండువరములఁబడసెను. 'తాను మక్కువతోఁ బెంచిన జోడుతగళ్లను దన్నురు లహరింపఁ గూడదు. పురూరపుఁడు విగతవస్త్రుఁడై తనకుఁ గన్పింపరాదు. నమయభంగముజరిగి ననాఁడుతా నింద్రలోకమున కేగెద'నని చెప్పెను. పిమ్మట నట్లేజరిగెను. ఊర్వాశి గర్భధారిణియై పురూరపునితేజస్సున నాయువనుపుత్రుని గనెను. పురూరపుఁ డూర్వాశీవియోగమునకోర్వఁజాలక గంధర్వులను వేడ వారూర్వాశీరూపము గల యగ్నిస్థాలియను యువతి నిచ్చిరి. పురూరపుఁ డీమోసము కనుగొని పురందరప్రముఖదేవతల నాశ్రయించి వారిచే నూర్వాశిని బడసి నరసురలోకంబుల యథేచ్ఛా విహారంబుల జరియించునట్లునుగ్రహింపఁబడియె. పిమ్మట శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, జయుఁడు, విజయుఁ డను పుత్రులు కలిగిరి. వీరుగాక నరసులయందు హవ్యవాహనుఁడు జన్మించెను.

ఇదిగాక తారాశశాంకవిజయము, యిలాకన్య కథ, ఊర్వాశీ పూర్వవృత్తాంతము, కుమారవన వృత్తాంతము, మొదలగు నుపకథలు గలవు. ఇవియన్నియుఁ గలిపి చదువునపుడు వస్త్రైక్యమునకు భంగము వాటిల్లినట్లు గానిపించునుగాని కథావిధానమునఁ గవి యాయువకథల మిగులనేర్పుతో నతికెను. శేషము వేంకటకవియొక్క ప్రబంధమున వివరించిన తారాశశాంకవిజయకథ నీకవి రెండుమూఁడుపుటలయందు మిగుల హృద్యముగ వివరించెను.

కథాసంవిధానమందలి లోఁకములు

కథావిధానమున నొకటిరెండుచోట్ల కవి పప్పులోఁ గాలువై చినట్లు తోచుచున్నది. పురూరపుని సరియగు చరిత్ర ద్వితీయాశ్వాసముతోఁ బ్రారంభమగును. గ్రంథమందలి ప్రథమాశ్వాసము దీసివైచినను కథ కట్టిభంగమును వాటిల్లదు.

విమర్శనసౌకర్యముకొఱ కీ గ్రంథమును రెండు ఖండములుగ విభజింపవచ్చును. ఊర్వాశీపురూరవసమాగమమునకుఁ బూర్వకథను పూర్వఖండమనియు నుత్తరకథను ఉత్తరఖండమనియుఁ బిలువవచ్చును. పూర్వఖండమును పంచమాశ్వాసముతుదివఱకు విపులముగవర్ణించి యుత్తర

ఖండమును గ్రంథాంతమునఁ గొలదిపద్యములలోనిమిడ్చి త్వరత్వరగఁ జెప్పివైచెను. అక్కతన తుదిభాగము త్రుంచి వైచినట్లుండి విషయవిభాగనిర్ణయమందుఁ గవికిఁ గలలోపమును వెల్లడిచేయుచున్నది. పూర్వఖండమున గల పుష్పావచయూదివర్ణనల సంతదీర్ఘముగ సాగదీయకున్న నిట్టిలోపము వాటిల్లెడిది కాదు.

వైవస్వతమనువు మిగుల శ్రమపడి పొందిన పుత్రుఁడు సుద్యుమ్నుఁడు వేటకు వెళ్లెను. పిదప కుమార వనముఁ జొచ్చి శంకరునిశాపవశమున మరల నిలాకస్యయను యువతిగ మారెను. అంతట బంధునియాశ్రమమున కేగి యాతనిగూడి పురూరపుండను పుత్రుని బడసెను. పిమ్మట వసిష్ఠునివేడ నాతఁడుఁ శంకరునిఁ బ్రార్థింప నతఁడు బ్రత్యక్షమై యొకనెల పురుషుఁడుగ నొకనెల యువతిగ నుండునట్లు వరమిచ్చెను.

అప్పుడు పుత్రుని వెంటఁబెట్టుకొని సుద్యుమ్నుఁ డింటికి వెడలెను. ఇంతకాలము వేటకుఁబోయి రాక తడసినపుత్రుని జాడనరయక యిప్పుడు వైభవముతో వైవస్వతుఁ డెదురేగుట చొంగలుపడినయారునెలలకుఁ గుక్కలు మొఱిగినట్లున్నది.

నదీతటమున గంధర్వులు తగళ్ళి నడవారించినపుడు కొంతదూరము వెన్నంటిపోయి వారితోఁ బెనఁగులాడి పురూరపుండు వస్తువిహీనుడయ్యెను. విగతవస్తుఁడై యాతఁడు పోయినంతదూరము, మఱల వెనుకకుఁ దిరిగి యూర్వాశియొద్దకు వచ్చునపుడు మార్గమధ్యమున నొక సారియైనను తనదిగంబరత్వమును జూచుకొనకుండుట మఱి యొక లోపము.

ర స పోషణ

కవి ప్రథమముననే 'వీరశృంగారరసాదిలీల స్రగల్భితకుకౌ బంధులొననంగ వి, స్తారము సేయగాఁదగిన సత్కథ' నేరి తీసికొనెను. మిగిలినరసములు కొంతవఱ కచ్చటచ్చటఁ గానిపించుచున్నను బ్రబంధమున శృంగారము స్థాయిరసము. తనకువీలైన ప్రతినందర్భమునను గవి శృంగారమునుఁ జొప్పించెను. ఈశృంగారము మొదట తారావిధులసందర్భమునను, పిమ్మట పార్వతీశంకరులవిష

యమునను, తదుపరి నిలాకన్యాబుధుల విషయమునను, అనుంతర మూర్వాశీమిత్రావరుణులవిషయమునను, అటు పిమ్మట నాయికానాయకులైన యూర్వాశీపురూరపులసం దర్భమునను బరిపూర్ణతఁ గాంచెను. కవికి శృంగారవర్ణన మన సల్లెరుమీఁదిబండిసడక కాని యిచ్చటను గవి మిత మెఱుంగక కేవలము పచ్చిశృంగారమును వర్ణించెను. ఇతఁడు కొన్నిచోట్ల ప్రథమసురతమును వర్ణించుటతోఁ దనివీతిరక గర్భధారణమును, గర్భవతిని, గర్భవతిసంగమమును, బాలింతరాలితనమును, ప్రసవితాసంతరద్వితీయ మాససమాగమాధిక్యసుఖమును గూడ వర్ణించెను. ఈ సందర్భమున నీపద్యము లెంతయేవగింపును గలుగఁజేయుచున్నవో చూడుఁడు:—

“నీ. పాలుబ్యాబిగువుగుబ్బలనెమ్మొనలశీవి
పసపంటుపయ్యెదపై నటించ
కొయంపుముద్దలకారంపుఁదావు లా
స్య నిసగ్ధవాసన నలమికినఁగ
నడుమున దిటముగ వడిఁ జట్టికట్టిన,
బంగారుమైజారు కొంగు దనర
సున్నితానలపేరు హురుహంజిముత్యాల
కుతికంటుదావునఁ గొమరుమిగుల

గీ. బ్రసవసమయపరిశ్రాంతి బడలియున్న
యంగకమలకు నొకవింత యంద మెనఁగ
జూడఁదగియుండె నప్పు డాసుదతియందు
లాలితంపైన నొలింతరాలితనము.

సీ. అర్థక్షణంబైన సంతరాయములేని
కాగిలి యత్న సంఘటితమయ్యుఁ
గుచపేడనంబు చేకొలది సారెకఁజేయు
మమత హస్తస్పర్శమాత్రమయ్యుఁ
గపురవీడ్యపుఁదావిఁ గ్రమ్ముచుంబనలబ్ధి
కటువస్తుపరిమళకలితమయ్యు
ఘటచక్రపుంభావనటనలఁజూపునే
ర్మలకుఁ జొక్కుట లపరూపమయ్యు

గీ. సతనిహృదయంబు పూర్వహర్షానుభవత
బాదలె బాలింతరాలి సంభోగకేళి
నలవియే యెంచఁ బ్రసవితాసంతరద్వితీ
తీయమాససమాగమాధిక్యసుఖము.”

ఇతఁడు శృంగారము నచేతనములైన తరులతాదులకుఁ గూడ సంటఁగట్టెననుటకు రెండుదాహరణలు:—

“మ. శుకచంచూపుటఘోరేఖలకడుక్ సొంసొందు శాఖావలం
బక జంబీరఫలవ్యయంబుఁ గలి కొమ్మ! చూచితే ప్రాథనా
యకునిఁ గూడిన బాల చక్రవక్త సామ్యంబయ్యె నొనంబు నొ
క్కకురంగేక్షా చూపెఁ దోడిచెటికిఁ గంధర్వుఁ డగ్నింపఁగఁ.”

మ. లతకూనల్ గడుపెంపుమిరి ఋతువేశాపురంత్రీడ సం
తతి గల్గెఁ ఫలగర్భభారములఁ జెందంబోలుఁ గాకున్నలం
బితకోలంబకదంబనీలిముము గన్పింపఁ గతంజేమి న
న్యతరాంతర్యకరంపదుగ్గ సుమగుచ్ఛాంచత్కు చాగ్రంబులఁ.”

ఇంక నిట్టివి గలవుగాని స్థలనంకోచమునకై వెఱచి విడిచెద.

పాత్రై చి త్య ము

ఉపకథలనువదలి యొక్కపురూరన శ్చరిత్రమునే తీసికొనిన నందు వచ్చు ముఖ్యపాత్రలు నాయికానాయకులైన యూర్వాశీపురూరవులు, వారలసంయోగకర్తలగు నారదశుకదంపతులు. నాయికానాయకపాత్రలు బాగుగ పోషింపఁబడినవి. నాయకుని విషయమునఁ గథావిధానమునఁ దెలుపఁబడినలోపముదప్ప వే తెద్దియు లేదు.

నారదుఁడు ప్రథమాశ్వాసమునఁ బురవర్ణనానంతరము ప్రవేశించి పురూరవునకు రాజనీతి మిగులనేర్పుతోఁ గలఁవెను. ఈపట్టునఁ జూపఁబడిన రాజనీతిచతురతఁ జూడఁ గవికి నామాంతమునఁ గల యమాత్యశబ్దము సార్థకముగఁ దోచుచున్నది. పురూరవుని వైరాగ్యమును నారదుఁడుపదేశించిన నేదాంతమునుఁ జూడ నిది రచియించినది శృంగారప్రియుడైన మనకవియేనా యని యబ్బురము దోఁపకమానదు. సంకుసాలన్యసింహకవి చెప్పినట్లు శృంగారవర్ణన చదివిన యోగి భోగిగను వేదాంతవర్ణన చదివిన భోగి యోగిగను తప్పక మారును. ఈపట్టునగల వచనములు పోతనమహాకవి రచించిన సప్తమస్కంధములోని వేదాంతవిషయముల నర్ణించువచనములజ్ఞప్తి రప్పించును. మఱల నారదుఁ డింద్రసభయందుఁ గన్నడి ప్రసంగవశమున నింద్రునకుఁ బురూరవవృత్తాంతము వినిపించెను. పిమ్మట పురూరవునిశౌర్యప్రతాపాదులు వర్ణించి యూర్వాశికిఁ బురూరవునిపై వాంఛ పొడమునట్లు చేసెను.

శుకమిథునము:— శృంగారనైషధమందలి శ్రీ నాథునిమరాళమును జూచియుఁ బ్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమం

దలి పింగళిసూరన శుచిముఖునిఁ జూచియు నితఁ డీశుక మిథునమును బ్రవేశపెట్టెనుగాని వానియంతప్రాముఖ్యము వీనికి లేదు. ఈమిథునమునకు ‘శారదారమణి ముంజే తిపై నుండు రాచిలుకతోడి గాంధవ్యము’ గలదు. ఇందలి శుకము త్రికాలవేది. మన్మథవికారమునకు లోనైన యూర్వాశికిఁ జెలికఁజై లుద్యానవనమున శిశిరోషచారములు నలుపుచుండ నీమిథునము ప్రత్యక్షమై యూర్వాశి పాక శాసనునియోగమున భవికేగినపుడు పురూరవుఁ డీమెపైఁ గూర్చివహించుచుని జ్యోతిషముఁ జెప్పి యాశీర్వాదించును. పిమ్మట యూర్వాశి భూలోకమునకు నచ్చి పురూరవసమాగమోపాయ మన్వేషించుచుండ నామెరూపఁబట మతని యుద్యానవనమున నుంపుడని యుపాయముఁజెప్పెను. కవిసార్వభౌమునిహంసయు సూరనశుచిముఖయు నాయికలతోడనే పరిచయముఁ గలిగియుండక నాయకులయొద్దకుఁగూడ నేగి యన్యోన్యానురాగ ముదయించునట్లు జేసినవి. కాని యీమిథున మట్లీనర్పలేదు.

వనపాలకులు పురూరవునితో భాషించిన గాతీయము లాచిత్యసూచకములు:—

“గీ. సామివారితోఁటలో మిడైముంగలి
యరుగమోడు నుండే నాడ కెనెడు
జెచ్చిపెట్టి నాఁడొ జేవరా! యెఱుంగము
కానరాదు వింతమానినడుగు.”

అ ను క ర ణ ము

ఈకవి పూర్వకపుల నచ్చటచ్చట ననుకరించినను మక్కికిమక్కి గ్రుడ్డియనుకరణగాదు. కొంతవఱకు మార్పు చేసి నేర్పుతో ననుకరించెను. కొన్నియుదాహరణలు:—

“తే. వానిఁ గలలోనఁ గానని వనజముఖయు
నానిమార్చునఁ జేర్కొని మానవతియు
వానిఁ గా నాత్మభావించి వరునిఁ గనయ
నప్పలింపని సతియు లేదయ్యెనచట.” (నైషధము)

“మ. తమప్రాణేశులు గారవింపఁగ నెలంతల్ నిండుకాఁగిళ్ల నం
దముగా నుండియు నప్పరూరవునిసౌందర్యంబు భావించురు...” (కవిరాజ)

“చ. ఇతఁడు దర్శింపఁజొననుచు నేర్పడ నర్థి లలాటపట్టికఁ
శతధృతి వ్రాసినట్టినిపిజాల మనరముగానియట్లుగా

వితరణాభేలనావిభవవిభ్రమనిర్జితకల్పభూరుహం

డతడడు దరిద్రతాగుణమునందు దరిద్రునిజేయు నాతనికా.”

(నైషధము)

“మ. “అయ మర్థి జన” యందు యాచకలలాటాంతస్థస్థిలికా బ్రహ్మ నిర్ణయతకా వ్రాయ వహించునట్టి బిషియర్థంబుకా విశేషాన్వయ క్రియగా నర్థమవారిగా నొసరి యర్థం జేయు వాగీశువ్రాతయు నాత్మీయవిత్తిర్థియు నిజముగా ధాత్రికు నేర్పెట్టిదో.”

(కవిరాజు)

“నీ. కోరి లీలాగేహకుడ్యభాగంబుల,

వ్రాయుదు రమృషీశ్వరునిమూర్తి

వ్రాసి కన్యాత్వగౌరవము వీనరవోవ

దర్శింతు రనురాగతరళదృష్టి

దర్శించియతని కేదగుదునో తగనొయం

చించుకొనుక సంతయుంతురాత్మ

సంశయించి కరాంబుజములఁ గ్రొమ్మించుట

ద్వము రెత్తిచాతురు తమ్ముఁడారు

తే. రాజకన్యలు జగతి నాక్రమమునందు

గందు వారల నిట్టూర్పుగాడ్పు వేడి

ముకురములు, చారుమోహనమూర్తి యనఁగఁ

బరఁగు దమయంతిఁ తి దర్పణముదక్క.”

(నైషధము)

“నీ. అమృతారాజు వృత్తాంత మాసక్తితోఁ

జెవియొగ్గి వినని రాజీవగంధి

విని వానిభువనమోహనవిలాసస్ఫూర్తి

సారె భావింపని చంద్రవదన

భావించి యతనిసంపర్కంబునకుఁ

జాల ముచ్చటపడని సమ్మోహనాంగి

ముచ్చటపడి చిత్తమున వెన్నవలెఁ గరం

గుమఁ దన్మయతఁ గీల్కొననిరమణి

తన్మయతచేత నాన్ద్రొకందర్శనహ

యగుమఁ చెలివొంది యగురుగు రనని ననిత

గానఁబడదయ్యె సురగణికాజనంబు

లో నొక రైవఁ దత్త్విభాస్థానమునను.”

(కవిరాజు)

“నీ.

గ్రహణవేళలయందు రాహువాహారించి, తృప్తి మైగఱునఁ ద్రేచెనేని

.....

.....”

(నైషధము)

“క. ఇట్టిందురు మట్టిందురు, వెట్టులు నీలోనినలుపు విమరాళిసుమీ
జుట్టుకొని నిన్ను రాహువు, గట్టునమఱి తేన్వకున్నె కాకున్న కళి!”

(కవిరాజు)

“నీ. నలినసంభవువాహనమువారువంబుల

గులముసాములు మాకుఁ గు వలయాక్షి !

.....

.....” (నైషధము)

అను పెద్దనయనుకరించిన పద్యమునే యీకవిగూ
డ నిట్లునుకరించెను:—

“నీ. మానివాసము ముక్తిమానివాసందైన

బహరికావనసీమ భామలార!

మామైత్రి యలకరామామైత్రిఁ బేరైన

శుకతల్ల జముతోడ సుదతులార !

మాయింపు భేదముతో మాయింపు భిగవత్క

భాప్రసంగంబులు తరుణులార !

మానేత్రములకు నుమానేత్రజానలార

కములు దృశ్యంబులు కాంతలార

మానిజగతి దుస్సంగతిమానిజగతి

సత్ప్రచారత నుండుట సక్రియలార

మామహితప్రోక్తి వినుఁడు సమాహితమున

మీకు శుభవార్త పలికెడ మెలఁతులార!”

(కవిరాజు)

పైపద్యము నైషధమందలి హంసపలికినదియు; నీ
పద్య మిగ్గంధమందలి శుకము పలికినదియు. పెద్దనయ
నుకరించిననైషధములోని శ్రీనాథునిపైస యీక్రింది
హృద్యమగుపద్యమును గూడ నీకవి యనుకరించెను:—

“మ. కమలేందీవరషండమండితలసత్కాసారసేవారతికా

గమిక్రీకృతపైకనీరృతుండనై కంటిక విదర్శంబునకా

రమణికా, బల్లవపాణి, పచ్చనయనకా, రాకేందుబింబాననకా,

సమవేన సని, న సినా స్థివిచితా హేతుకాతోదరికా.”

(నైషధము)

“కా. ధ్యానానందనిమిలనంబులగు నేతద్వంద్వముతో విచ్చి య

మ్యానుతో గాంచిరి చెంగటకా నిజసఖీమధ్యంబునం బొల్చుకం

పానైగన్నిగగాత్రి, నీలచికురకా, బంధూకరాగాధరకా,

మీనాక్షిం, దృఢతుందిల సని, దరన్మీరాననాభోరుహకా.”

పోతనమహాకవి యంత్యప్రాసమునుగూడ నీకవి
పెక్కుచోట్ల ననుకరించెను. రెండుమూఁడుదాహరణ
ములు చూపెద:—

“క. స్నానంబుల నియమాను, స్థానంబుల సిద్ధయోగసల్లత్యహరి

ధ్యానంబుల నానావిధ, దానంబుల హర్ష పూరితస్వాతుండై.

ఉ. కీరములకా మనోజ్ఞ రుచిభేలనవర్ణవిశేషశోభితా

కారములకా నవారుణముఖప్రథితాత్మగతానురాగవి

స్తారములకా జనకృతిరసాయన మంజులవాక్కథాసుధా

పూరములకా గనుంగొని రహర్షముదంబున నూర్వహిసఖిత.

ఆంధ్రప్రదేశ్ - సంవత్సరాది సంచిక
సాహిత్యనికేతనము, వేటిపాలెము

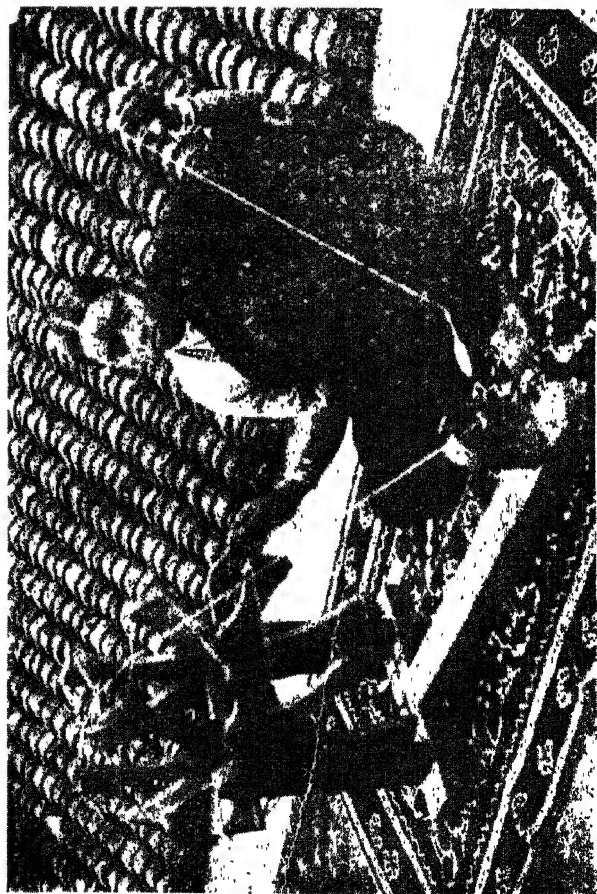

Sarasvataniketanam, Vetapalem

శ్రీ. ఉ. వేం. శ్రేష్టిగారు సాహస్యక వికేతనమున కుచితముగా నొసగిన
‘సుబ్రాయమహల్’ భవనము, వేటిపాలెము.

శ్రీ. ఉ. వేం. శ్రేష్టిగారి సతీమణి కమలాంబగారు, వేటిపాలెం

Mrs. Kamalamba, Lady of U. V. Sreshti Garu,
Vetapalem

“Subrayamahall” Office Premises of Sarasvataniketanam
a gift of U. V. Sreshti of Vetapalem

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక

శ్రీయుత డి. వేంకటేశ్వరగారు, వేటపాలెము

Sjt. U. V. Sreshti Garu, Vetapalem

బాలికా హిందీపాఠశాలయందు ప్రాథమికపరీక్షలో
మొదటితరగతియందు తీర్గలైన బాలికలు

Girls passed in first class at the entrance Examination, Hindi Girls' School, Cocanada

బాలికా హిందీపాఠశాల, కాకినాడ పరీక్షయందు మొదటితరగతియందు తీర్గలైన బాలికలు

Hindi Girls' School, Cocanada, Girls passed at the Madras Hindi Pracharak Entrance Examination in I Class

శ్రీమతి గమ్మిడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు
హిందీ బాలికాపాఠశాల, కాకినాడ

Mrs Gummididala Durgabayamma Ga Tutors, Hindi Girls' School, Cocanada

ఉ. కాంచనవైలధీరుఁ డటఁగాంచె నట త్రటకాంచనద్రుకా
ఖాంచలవారచంచలపాంచుజనంగిరంగమాళికా
సంచయడోలికాభ్రమణ సంద్రమలోల మరాళిబాలికా
ప్రాంచితశీలికాకలితహంసము నొక్క సరోవతంసముకొ.”

‘వనిత తనంతఁ దావలచివచ్చిన చుల్కనగాడె
యేరికికొ’ అను పెద్దన పద్యపాదము నెంత రమ్యముగఁజే
ప్పెనోచూడుడు:—

“క. మానసియ్యొక యలయించును, దనుచలచినరంభన్ నందావలచినచోఁ
జెనఁటికిచె నను వసుఁడై, చనవిచ్చును బురుషుఁడెంతసఁ గుండైనకొ”

“ఉ. చూచి యుగంయుగల్కుటకు నూచితవేగ పదారవిందయ్యె
లేచి కుగంబులుకొ దులుము లేనడు మల్లలనాడ సయ్యోగకొ
బూచినయొక్క పాఁకనునుబోదయఁ జేరి విలోకనప్రభా
వీచికలకొ దదీయపదవీకలకాంబుధి వెల్లిగొల్పుదుకొ.”

అను పెద్దనపద్యము నీ క్రిందివిధముగ ననుక
రించెను:—

“ఉ. దిగ్గనలేచి శంకితమతికొ శశికాంతశిలావిత్పరికకొ
డిగ్గి డెడంగుగుబ్బలు నటింపఁగఁ గౌను వడంక వేడ్కతో
సిగ్గు మొగంబునకొ మొలవఁ జెంత నికుంజముచాటుకేగె న
మృగ్గమనంబునకొ జకితహంసిక లీల సఖీనమేలేయె.

మ. తమిఁ బూదీగెలఁ దూగుటయ్యెల్లలఁ బంతాలాదుచుకొ దూగు నా
కొమరుల్రాయపు గచ్చిగుచ్చెల్లల యలఁక్రమతో నొక్కిగా సాగిమిం
టి నొగిందై ననుచెందువీరి గనుఁగొండే. దిన్మొనానెఁగి నా
కన్యగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుకొ గాల్పానులాగొప్పెడికొ.”

అని ‘బహుతపఃఫలము’గాఁ బలికిన సూరనకళా
పూర్ణోదయమందలి పద్యము నీ క్రిందివిధముగ ననుక
రించెను:—

“మ. అరవిందాక్షులు దీఁగయుయ్యెల్లల నొయ్యారంబుగా నూఁగఁజొ
చ్చిరి పాదాబ్జము లవ్వనీకిసలయశ్రేణికొ డల్పిన్న సుం
దరశోభానఖిప జ్జ్రిమక్కుగమిపై దండెత్త మంజీరపుం
జరవం బ్రభ్రధునీమరాళముల వాక్ స్రంధంబు గావింపఁగకొ.”

తై లి

తైలి మృదుపదగుంఘితమై, మిగులధారాశమై
యలరారుచున్నది. కవియే కవిత్వస్వరూప నిర్ణయ మిట్లు
గావించెను:—

“మ. తనుఁ దా పెచ్చుకొనంగ నేటికిఁ గవిత్వప్రాధి యాంధ్రీసున
స్తనకుంభస్ఫురణకొ నవినమృదుచిత్రశీపదాచ్ఛాదనా
భీనవాలంకరణార్థసూచనల సంద్రీఢికొ మనోపీఘలం
జూపవంగల్గిన నింపుతో విని రసజ్ఞుల్ మెచ్చినం బాలవే.”

“చ. తహసినవల్మీకముల నాహొని పైపయి నంటియుండఁగా
నుజుఁ నొగొనరుంబుగు వినున్నవెలాసం నొప్పె నప్పు డ
వృషాక్షుల సబ్బసద్దనలు ప్రాధకపింద్రునిచే రచింపఁగాఁ
బడు మృదుగుఱాఘాకరసంధురకాన్యవచస్సమయై.”

ఇతఁడు గ్రంథమందింతటను జాతీయలోకోక్తుల
నతివిరివిగి వాఁచియున్నాఁడు.

“కలలోన నెంతవూదిన కలవే గాయములు”

“ఎంతసాహసు లహాహ సీమంతవస్తులు”

“పువ్వుబోడి వికృతిపైకొన్న నెగసొంత, జెన్నగాడె”

“కలుగదుగదా విశేషంబు కాముకులకు”

“మదినిదిపూహనని యొనర్చగి పాపము నచ్చులే మొకొ”

“భార్యా రూపవతీ శత్రుఁ”

“వ్రతముచెడిన సుఖము దక్కఁగవలె”

“ఉష్ణముజ్జేన శీతలం”

“అధోతనామములం దాల్చుమెటుంగుకీటములు”

ఒక్క యీ క్రిందిపద్యమున నెన్నిజాతీయము
లున్నవో చూడుడు:—

సీ. అతనిబిందాధరం ‘బందనిమ్రానిపం’దని

విచారించె మదాలసాఖ్య

యతనికోసం సయ్యాట ‘లేటానని

గిరిగింజలని’ విరక్తింజె రంభ

యతనితోఁబూలగింధాన్యాప్త ‘యేనుగు

సూదిసున్నం’బని మేనఁజెచె

నతనికృపారసామృతవృష్టి ‘పెదగంగ

యువక’మందు ఘృతాచి మదిఁ దలంచె

జనమనోరమ ధాన్యమాలినిఁ గా వ

తియుఁదిలో త్రమపూర్వవిత్తియుఁ బ్రమోహి

మొదలుగా నింతులకుఁ జెంత యొదవె నతని

చి త్రమది ‘గట్ట’చాటునిజేప’మనుచు.

“విషమసంధిఁ గిడొనర్చుట హీనులబాడగాడె”

“లేనెపూనిక త్రిగాడె”

“సుధ, పుట్టినజలరాశి విషము పుట్టినరీతికొ”

“కుత్తుకను విషంబు నాలుకను తెల్లంబుగాడె పాలనునకు”

“నేటివీరపన”

“అతివినయ మెల్ల ధూర్జిత యనుట నిజము”

“గురువుకు బొమ్మవెట్టితిరి”

“విలంబు యలరించు నెవ్వరిని యత్నేము సేయక వచ్చులాభముతో”

“నెగసొంత నెన్న పురుషుం డొఁబో వధూచ్ఛేష్టకుకొ”

“నిరంకుశంబులుగదా జవరాండ్రవలంపు లెయ్యెడకొ”

“అదృష్టలభ్యములు గావా సుందరీ సౌఖ్యముతో”

“వచ్చుగాడ ప్రమాదం బొక వేళ బుద్ధిమంతునకయినకొ”
“కల్లశే కా మణిపుచ్చబన్యమున గల్గినవృత్తినివారంబరలనుకొ”
“ఎనయఁ జదలబరసాస్య మెన్నఁదెఱుంగుకొ”
“కలిమిగలవోయి మఱయును గలిమి గలుగు”
“వనితలతలంపుఁ లెఱుంగ నెవ్వరివశంబు”
“ఎనజముఖులను బురుషులు వరులంగార”
“ఎంతిచ్చేసినవారికి సంతగాడ”
“అనుగులుగవారు తనయింట కరుగుచేర, కోరి యనుచుగమించిని వారు గలరె”

“కలవంటబుగావె బుజానుబంధముల”
“వారకాంతలవలపు లెవ్వరికి సలము”
“ఎలచిన, యింతిం బొసిన విచార మింపనవశమే”
“భాగ్యవంతుఁ, డెంతఁడెలచిన సకలహా నిది నెలంబు”
“పన్నిధిగిన్న పేదగతి”
“అడవి, గాసినపన్నెలయట్లు గాడ”

ఎర ననై పుణ్యము

ఈతఁ డితర ప్రబంధరవులవలెనే ప్రబంధమున కత్యవసరములని యెంచి, పురము, జలక్రీడ, పుష్పావళి యము, వేట, మన్మథవికారము, శిశిరోపచారములు, మన్మథశత్రునిదూహణములు, ఋతువులు మొదలగు వానివర్ణనల నొక్కటియైన విడువక రచించెను. స్వాభావికవర్ణనలకై కొన్నియుదాహరణలు చూపెద. ఈక్రింది పద్యములవలనఁ బాఠకులమనోహలకములం దెట్టిచిత్రములు ముద్రితములగుచున్నవో చూడుఁడు:

“సీ. సఖులమాలలకు వేసట నొందుదును శయ్య
పై లేచి యనదుగాఁ బయఁటఁ జేర్చి
చెదరినకురు లొక్కచేఁ బట్టి సొగసుచా
అనికొప్పు వలసి యెల్లమిని దుజిమి
బరువందు ముత్యాలసరములు దివిచి చెం
గటనున్న యింతివోయిటను వైచి
వలదందు గిలుకుపావా అవ్వకిఁ ద్రోచి యలఁతి
పాదుక లంఘులందుఁ దొడిగి
యనుఁగునెచ్చెలిభుజము కరావలది
రంబుగా నూది కనకసాధంబు డిగ్గి
యలపుసాలపున నసురుసురనుమ మంధ
మందగతి నేగె వనమున కిందువదన.

సీ. క్రీడేవి భూదేవి చెఱియొకచరణంబు
నూరుదేశంబుల నుంచి యొత్త

నమయోచింబుగా సరసంపుడోలలు
దవ్యాంగినలు నిన్నదేరఁ బూడ
ననితగు లుపనిడఁ దొరసం నువకడం
బోస్తే చ్చిన్నపహత ముజ్జగింప
సద్గుణస్వదు విష్వక్సేనుఁడెంద్ర
ముఖులను చేసన్న నవ్వకిననువ
సవ్యాససాగిరముద్య శేషమిలెల్ప
భాగమునసొఖ్యనిరతిచేఁ బవ్వకించి
నదురతిమిఁ గిన్ను లరమోడ్చి నెలమిగిడ్చి
విష్ణుమూర్తి రెదామాధావేయింపు.

సీ. వఁ బాటికలయందు దరిమిలంగివనం
గగనానకూలకలకలంబు
ప్రసాదములయందు బాంధవ్యభ్రాతృభూ
తాలాపగతికొ బలవలెరవము
గోష్ఠానెలయందు గోపకాహ్వనోత్స
కాలంకసురభిక్షాంభు నలంబు
నలనాకరములందు నవనవోత్సాహ
నింపబృంహనలన్నిలింపరవము
స్నానసృష్టలందు హృదయభాన
నిరలవిశ్వంభరమనికలపతిర
సుప్రసన్నానుభూతిగూర్తవము
త్రావ్యమై యున్న సయ్యుచున్నయమునను.”

భావగర్భితములై యలంకార శోభితములైన యీ క్రిందిపద్యము లారయుఁడు:—

“చ. చను నడి బక్షిణాయనమిమంబునఁ గొన్నిదినంబు లుత్తరా
యణమున గొన్ని నాళ్లు గగనాంతరీమ మెఱంగుదుం బురిం
గినఁబడు నొద్దము గ్గలయఁ గన్గొను నుండుదు నిల్లకాలముకొ
ఘనమగుదర్శి నెచ్చలను గైరవినో నలనిమనోకాసుల.”

ఉ. కారదవేళయందు సరసంబుపున్న మనాఁటికేయి ని
గ్నిరవర తాత్రమున రెంచనయామము నిందుచున్ననోఁ
బారికి శిశిరమున నుండ్రం బొకిందుక నాటించ్చ గు
ర్వారికింబొడవము తొడగలగు గడ్గడం బామోముతోకొ.

గీ. అమరరవుల సంతానమున శేఖర
నగవిభంజనుతోటకు నెడకొన్న
మునసంహరునికెఁ గమరసంబు
యగుట లెద్దవనంబతి యగుటనేము.

గీ. అలివకనుచమ్ము కింతిముఖారవిరిడ
మతిమహస్తాంబాజులు తన్వంగిచరగ
కంజములు కొప్పు నెమ్మొరికమలకురభి
చాటుచున్నవి పద్మనీజాతి యగుట.”

ఇట్టి వనేకములు గ్రంథమంతటను గలవు. శ్లేష యుఁ గొన్ని చోట్ల నుపయోగింపఁబడియె. ప్రబంధమునకు లోపము వాటిల్లుననియో పాండిత్యప్రకర్షకొఱకొ, గోమూత్రిక, నాగ, ఛత్ర, అష్టదశపద్య, పుష్పమాలిక, ఖడ్గ, చక్ర, సర్వతోభద్ర బంధములు దొక్కటియు విడువక రచియించెను. బంధకవిత్వముతో విరమింపక ఆధ్రుగీర్వాణభాషాశ్లేషకంఠము, కందవ్యయచిగ్మనతీకమలవినితక్రొంచపదవృత్తము మొదలగు గర్భకవిత్వమును వ్రాసి కందము, ఓఞ్యకందము, నిరోఞ్యమహాస్రగ్ధర, ద్వ్యక్షరి

కందము మొదలగునవి రచియించి కవిత్వమున ననేకసర్కసు' పనులజూపించెను.

క్వార్థకయిత్తునకుసంధి, పోతనమహాకవివలె'లుక్సంశ్లేషానాచి'యనుసూత్రమునకు భంగముగ సంధికలుపుట మొదలగు వ్యాకరణవిషయమైన నెరను లొకటిరెండు గలవుకాని కవిచెప్పినట్లుఁ కాళిదాసాదులకునైన గలవు తస్యలు; కాన నింతగొప్పగ్రంథమున నిట్టి నెరనులు పాటింపఁదగినవి కావు.

ఆత్మార్పణము

జనమంచి సీతారామస్వామి గారు

పుడమిని నేడ్చుతోఁ గలుగుఁ బూరుషుఁడంతఁ గ్రమక్రమంబుగాఁ గడుపునకుఁ ధనంబునకుఁ గాంతకు నారటమొందు నిట్లు లెప్పడుఁ గడుదుఃఖమేకనుచు ముక్తిపథంబున నేగఁ డక్కటా! పునకలఁ గాని పోవదొకొ పుట్టెను బుట్టినబుద్ధి రాఘవా!

మ. వనితార్థంబుఁ దిట్టిపోయుదుఁడు సర్వానర్థమూలంబు లంచును; సత్యం బరయంగఁ జిత్తమె నరుక జోద్యంబుగాఁ ద్రిస్వయంఁ ఘనకష్టాన్నితంజేయుచుండునని పల్కంగఁ దగుక; ధీరునె వ్వనిఁగాంతాకనకప్రభావము కలంపం జాలెడుక? రాఘవా!

మ. తను మోహించినరంభకఁ శుకుఁడు ముక దాఁజిక్కినాఁడే? నరూధిని బల్మిం దనుఁ గొఁగిలిచినను దా ధీరత్వము న్బాసెనే ఘనుఁడౌ నాప్రవరాఖ్యవిప్రుఁడు? మహాకామార్తయై తన్నునేఁ డిన చిత్రాంగిని రాసుతుం డెనసినాఁడే తొల్లి? యోరాఘవా!

ఉ. మున్ను త్రిశంకభూవిభునిపుత్రుఁడు కౌశికహాని మాయచే నెన్నియొ దుస్సహంపదలనేనియుఁ గాంచెనుగాని కల్మికై యెన్నఁడు బొంకలేదు; జనకేష్ఠితసిద్ధికి సర్వరాజ్యముక గ్రన్నన వీడి శాశ్వతముగా నవివాహితుఁడై మహాధృతిక వన్నెకు నెక్కె భీష్ముఁడును; వారిని మర్వదరంబె రాఘవా!

ఉ. ఆసల గెల్వనేరక మనోఽశ్వము ద్రిప్పినయట్లు లేగి యూయాసము నెంతపొందితినో, యందుల కెంతవిచారమయ్యెనో వీసము దాచకుండ వినిపించుచు సర్వము, నీకు మ్రొక్కెదక దాసుని తప్పలన్నియును దండముతో సరిగాఁగ రాఘవా!

రావు వేంకటరావు గారు

కవికాళిదాసకృతకావ్యములలో మేఘసందేశము స్వానుభూతిసంభూతమున భండకావ్యము. దీని నాదర్శముగా గొని కవులనేకులు సాంసదూతనేమిదూతాదికావ్యముల విరచించిరి. అయినను కాళిదాస లేఖనీప్రసూతంబగు మేఘదూతంబే కావ్యరత్నంబు. ఇయ్యది విరహులకుహృదయము; భాషకు గల్పవృక్షము; అలంకారమునకు మూలధాతువు; రసమునకు సాగరము; కవుల కాశ్రయము; కాళిదాసుని కల్పనాచాతుర్య మిందు సువ్యక్తమగును. హనుమత్సందేశమును మనసునం దుంచుకొని కాళిదా సీమేఘసందేశకావ్యరచనకు గడంగెనని ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయమై యుండెను. కాని దీనికిని దానికిని సందేశముమాత్రమే తుల్యముకాని మిగిలిన యీతనికృతుల కాధారము లగు నితీన్యత్రము లున్నట్లుగా దీని కేమూలకథయు గోచరింపదు. ఈతడేయాదర్శము గొనక స్వతంత్రంబగు సూతసభావసంపదల నీ కావ్యంబు వెలయించె ననుట నిశ్చయము.

ఇయ్యది నూటపదియేను పద్యములు గల చిన్న కావ్యమైనను భావప్రధానంబై యతీతరస భరితంబై, సార్వజనీనం బగుచున్నది. ఈ కావ్యమున రసము విప్రలంభశృంగారము; పాకము ద్రాక్షోపాకము; అలంకారము స్వభావోక్తి; సర్వశాస్త్రపారంగతుండగు మల్లినాథసూరి “మాఘే మేఘే వయోగతః; అనుటచే దీని భావగాంభీర్యము ప్రకటింపబడుచుండెను. వేయేల, సర్వశాస్త్రములకిది గనియని చెప్పదగును.

స్వాధికారప్రమత్తుడైన యక్షుడు కుబేరునివలన శాపమును బొంది భార్యావియుక్తుడై తనశాపకాలమగు నొక్కసంవత్సరమును సీతానిమజ్జన పుణ్యోదకవేణులచే

ఁవిత్రిమై నిబిడితచ్ఛాయా తరుశ్రేణులచే నొప్పారుచిత్త కూటపద్మతమన నునికి బాటించుచుండ నాపాథమాన ప్రణమదినసమున మేఘుని గాంచెను. యక్షుని కష్టదుభార్య తలంపునకు వచ్చె. విరహుని మేఘావలోకనము కామాదివికారోద్దీప్తసముగదా. వియోగార్తిచే గుందుచున్న భార్య వర్షకాలమున నెటుల జీవముల నిలుప నోపునో యని సంకోచించి తననేమమును దెలుప నిశ్చయించుకొనెను. యక్షుని కావర్వతముపై వార్తాహరులెవ్వరు దొరకుదురు? మేఘు డొక్కడే కనబడుచుండెను. కార్యార్థియగుట మేఘు నర్పించి తేమమడిగెను. పుష్కలాలనర్త ఘనవంశసంభూతుడనని పొగడెను. నీ వంగీకరించి అలకాపట్టణ గమనోన్ముఖుడవై వెడలునప్పుడు స్రియు లిక రాగలరను సంతోషముతో గాంత టుద్గ్రహీతాలకాంతలై నిన్ను నిలకింతురు. నీభాగ్య మేమనవచ్చునని గొప్పచేసెను.

అచేతనుడగు మేఘుని వార్తాహరునిగా గల్పించుటేమి? అని పాఠకులకు సంనియము కలుగనచ్చునేమో యని కవియే

శ్లో. భూపాత్యోతి స్ఫులిల పరుతాం పన్నిపారః క్వ మేఘుః
సందేశాథాః క్వ పటకరక్షః ప్రాణిభిః ప్రాపణీయాః,
ఇత్యేత్యక్యా దపరిగణయన్ గహ్యకస్తం యయాచే
కామార్తాహి ప్రకృతి కృపణా శ్చేనవాచేతనేషు.

కామాంధులు యుక్తాయుక్త వివేకశూన్యులని విమర్శించెను. ఇక మేఘునిచే వార్త నంప నుద్దేశించుటలో నభిప్రాయభేదము లేదుగదా; కాని అపరిచితుడగు మేఘుడు వ్యయకాంతానురక్తుడగునేమో యని యక్షునకు భయము దోచెను. నీవు నాభార్యను చూచి చిత్త

చాంచల్యము బొందకు నుమీ యనివలికిన మేఘు డేమను కొనునో? అదియును గాక గౌరవభంగముకాదా? యక్షుడు దాని కొకయుపాయమును బన్నెను. తన కాంతకును మేఘునికిని వదిన మరది చుట్టరికముల గల్పించెను. అందు వలన బైకి సోదరప్రేమ గనుపరచిన ట్లగును. అంతరుద్దేశ్యముమాత్ర మదిగాదు. “భ్రాతృజాయా మాతృవ నిశ్శృంకం దర్శనీయా” యను న్యాయవ్యతిరేకుడు కాజాల డను తలంపు. తుదకు మార్గనిర్ణయమున కారంభించెను.

ఇందు కాళిదాసు చిత్రకూటమార్గమధ్య మందున్న పర్వతములను, నదులను, పట్టణములను, దేవక్షేత్రములను ఈక్రిందివిధముగా ప్రాచీనోత్తర హిందూ దేశస్థితిని చక్కగా వర్ణించెను.

“ఓయు త్తమకులసంభూతుడవైన మేఘుడా! నీ వీ చిత్రకూటపర్వతశిఖరమునుండి యుత్తరదిక్కుగా బయలుదేరి మాలమను నెత్తగు ష్టేత్రమునెక్కి అక్కడనుండి యుత్తరముగా సుపక్వఫలసంశోభితమై చూతవృక్షములు చేదనరారు ఆమ్రకూటపర్వతమునకేగి రేవా (నర్మద) నదిని జూచి క్రమముగా దశార్ణ దేశముల బొంది ముఖ్య పట్టణమగు విదిశాపురమును జేరి యచట గల వేత్రవతీ నదీజలమును త్రాగి సమీపముననేకల నీచైరాచలంబున సేదదేరి నిర్వింధ్యానదికి బశ్చిమముగా బోయి యచ్చట నుండి యుత్తరదిక్కుగా మరలుము. నీ కా నదికి తూర్పుదిక్కుగా నున్న యుజ్జయినికి బోవుట చుట్టుదారియైనను తప్పక యానిర్వింధ్యామార్గము ననుసరించి యవంతిదేశముల బొంది వాని రాజధానియు శీప్రానదీతీరస్థము నగు యుజ్జయిని జేరుము. ఆపురమున గల శోభ గని దానికి సమీపమున నున్న గంధవతీ తీరమందలి మహాకాలక్షేత్రమునుచేరి మహాకాలనాథుని సాయంకాలపూజ నెరవేర్చుకొని మరలివచ్చి యారాత్రి యుజ్జయినిలో గడపునప్పుడు

“శ్లో. గచ్ఛంతీనాం రమణసతిం యోషితాం తత్ర నక్తం
రుద్ధాలోకే నరపతిపథే నూచిభేద్యై స్తమోభిః,
సౌదామిన్యైః కనకనికష్ణిగ్ధయా దర్శయోన్వీం
తోయోత్సర్గస్తసితముఖిరో మాస్య భూర్విక్లబా స్తాః.

నడిరేయి వీధిబడి ప్రియభవనములకు బోవు పూబోండ్లకు నీవిద్యుత్కాంతిచే దాఁచూపింపుము. చిన్నును, మ్రోతయు లేకుండ నుండుము. లేనిచో వార లుల్కుదురునుమీ.

ఉదయముననే యుజ్జయినినుండి పయన మారంభించి గంభీరానది మీదుగా దేవగిరి జేరి యందు గుమారస్వామి నర్పించి బయలుదేరి చర్మణ్యతీరదివిదాటి బ్రహ్మనర్తదేశము నరసి యం దర్జునుని శరవర్షమునకు జోరై కురుక్షేత్రమును సూచి పిదప నతిరుచ్యమగు సరస్వతీజలమును త్రాగి గంధిలపర్వతమునకు దగ్గరగా బ్రవహించు గంగానది నడ్డముగా దాటి యంత హిమాలయమును జేరి యందు

“శ్లో. శబ్దాయంతే మధుర మనిలైః కీచకాః పూర్వమాణాః
సంసక్తాభి స్త్రిపురవిజయో గీయతే కిన్నరీభిః,
నిర్ద్రావస్తే మురజ ఇరచే త్కందరేషు ధ్వని స్సాస్వత్
సంగీతాగ్లో నను పశుపతే స్త్రుత్ర భాశిః సమగ్రః.”

కిన్నరస్త్రీలచేత్రిపురవిజయకీర్తనల బాడునప్పుడు వేణువులు పవనపూరితములై శ్రుతివలె ధ్వనినిచ్చు. నాపై గుహలందు నీగరనయు మధ్యైలవలె మ్రోగును. అచట నుమావతికి సంగీతము పూర్తికాగలదు. ఇంకను విశేషంబు లెల్లంగని యందున్న క్రౌంచరంధ్రమునుండి వెడలి యుత్తరముగా బోయి కైలాసపర్వతమున కతిథివై మానససరస్సుంగని యాగిరిపైనున్న గంగాదుకూలయగు నలకానగరిని జూడగలవు.

అని పూర్వమేఘమున మార్గవిభానమును బోధించి యుత్తరమేఘమున సలకాపట్టణమును యక్షునిగృహంబును చక్కగా వర్ణించెను.

అలకాపట్టణముయొక్క

“శ్లో. విద్యుత్ప్వస్తం లలితవనితా స్సేంద్ర చాపం సవిత్రా
స్సంగీతాయ ప్రహతమరజా స్సిన్ధిగ్ధగంభీరఘోషమ్,
అస్తస్తాయం మణిమయాభువ స్తంగమభ్రంశిహాగ్రాః
ప్రాసాదాస్త్యాం తులయితు మలం యత్రైతై స్తై ర్విశేషైః.

ప్రాసాదాది ఘనసంపదను దెలిపెను.

మరియొకచో

“వో, నీవీబద్ధో చ్చవ్వితిశిశిలం యత్ర ఓంహారాణాం
క్షామం రాగావనిభృతకరే హ్వక్తిపత్సుప్రియేషు,
అర్చిస్తుతా సభిముఖమపి ప్రాప్య రత్నప్రదీపాన్
హ్రీమూఢానాం భవతి విఫలక్షరణా చూర్ణఃకుప్తిః.”

అని చెప్పెను. దీనిచే యచటి స్త్రీపురుషాదులు
సంతోషిల్లాసుని వెలియగలదు. ఇట్లనేకవిధముల నల
కావట్టణశోభను పర్ణించుటలో కవి యగుంతికనితాక్షిని
కల్పనాసామర్థ్యమును గనబరచెను.

మహాకవి కాళిదాసు స్తు సులలితపదజాలంబుచే
మనోహరముగ జిన్నకథాబీజము సంకురింపజేసి కావ్య
లక్షణముల లక్ష్యమునం దుంచి శృంగారరసముబోసి

చక్కగాబెంచిన యాకావ్యకల్పతరు వమృతధారావృ
ష్టిని గురిపించుచున్న దనుట నిస్సంశయము. పూర్వహిం
దూదేశనందను కెలుపుచు నాగరికతావైభవములకు
దార్కాణమై శ్రావ్యమందాక్రాంతావృత్త భాసురంబై
సదభిప్రాయమంజుంబైన యాకావ్యము సంస్కృతభాషా
వధూటికి నిలకమని నమ్మతగినది. ఇట్టికావ్యముల విగ
చించి ప్రసాదించిన కాళిదాసుని * కాళికాదేవి “త్వమే
వాహం త్వమేవాహం” అని పలికెననుటలో సతిశ
యోక్తి, కృపన లేననియే నా తాంపు. అట్టి వాగమృత
ధారలచే దనిపిన కాళిదాసునే మహాకవి యనదగును.

ఈ శ్వ రా రా ధ న ము

బాలకవి అల్లంకెట్టి అప్పయ్య గారు

క్లేవలభక్తిసంపదలు గీలుకొనక గయిమోడ్చి గొల్తుమో
దేవర! మావిపత్తులను దీర్చి కృతార్థులుగా నొనర్పు మీ
భావలయంబునందు సరిపోలుదు రెవ్వరు నీకు? గర్తవౌ
దీవెకదా సమస్తము సృజింపను, బెంప, హరింప, నీశ్వరా!

ఉ. కన్నులుగల్గి నస్తుతతిఁ గానఁగలేము నిశీధవేళ మే
మన్న మనుష్యమాత్రుల మహా! నిను నేగతిఁ బోల్చువార మీ
వున్న తెఱంగు నిక్కమగ నొయ్యన మమ్ము దయార్ద్రబుద్ధి నీ
కన్నకుమారులంచు మదిఁ గాంచి మమ్ము గరుణింపు మీశ్వరా!

ఉ. అంచితవేడ్క మాదు హృదయాబ్జములందున నిన్ను నిల్పి నే
వించెద మెంచిచూడఁ బృథివీస్థలిఁ గల్గు చరాచరంబులకే
సంచితలీలఁ గాచెదవు సాధుజన స్తననీయ! మేము గా
వించిన దోసముల్ సయిచి వేఁ గరుణింపఁగదయ్య! యీశ్వరా!

ఉ. పాయనివేడ్కయంచు నదుపాయమటంచుఁ గుమారులగుచునుక
జాయయటంచు సంసరణసాగరమందు మునింగియుండి నీ
మాయ యెఱుంగఁజాలమికి మా యపరాధములకే గణింప కా
మ్నాయనుతాంఘ్రీనీరజ, సమాదరణంబునఁ గావు మీశ్వరా!

ఉ. మేలొనగూడువేళ నిను మెచ్చెద మంతియెకాని, నిత్యముక
హాళిఁ దలంపమైతిమి మహాత్మక! నెమ్మది నెంచిచూడఁగాఁ
గాలము దాటుచున్నయది గాని ప్రయత్నము సాగదయ్యె నే
లీల స్వతంత్రమిచ్చెదవో లేకమెఱుంగఁగఁ జాల మీశ్వరా!

* కాళిదాసుని చరిత్రలో నొక యతివృత్తము గలదు.

క వి రా జ లా ఙ్గ న ప మ

శ్రీ వేంకటేశ మేష్వరులు

గురుబుధరాజు లేకమయిహుడు సుభవ మందివందు ధీ
వరులు విచించువాక్యములు పల్కురుగాంచి తదియపున్య సం
స్కరణముచే నసాధ్యమగుకార్యము సాధ్యముగా గవిశ్వముకొ
గురుతపహించునందు కవికలుక్కుచు పుల్కుచుగ్రంథకారెడఁకొ. ౧

చం. సమయము గుర్రెఁగి, తనశక్తిగణించి లభించు గౌరవ
క్రమము దలంచి మారమును వ్రాంతముగాగొని, గంపెదానతో
క్షమమెయి నిద్రహరములు సౌఖ్యపరంపరిలం ద్యజించుమిఁ
శ్రమపడి యెట్టుకలకెటా రాజపురంబును జేరబోయెడుకొ. ౨

చం. చనిచనికాంచె తత్సమి యసాధ్య జరామరణామయాద్రీ సం
హననముగ నుజ్జికులికాయు సతుల్య సుఖాకంఠప్రహ
రనియతపానలోల సురరాజకృతానుపమార్భటి స్రతి
ధ్వనితదిగంతలోకము, సుదర్శనలోకము, రాజలోకముకొ. ౩

శా. ఆలోకంబునగల్గు సౌధములతీ రాజాజితోద్యాన దీ
వ్యాలంకారము లావిహంగముల గీతానంద మా యస్సరః
శ్రీలీలాస్యంబులు తన్నుపాలనగర శ్రీభాగ్య మేతత్పురీ
లీలాచిత్రములకొ గనుంగొనెడు కేళింజేలె దృప్తాత్ముడై. ౪

క. చనకన్న మేటిరాజు భువనముల నేలంగవచ్చు వారలు వినుమకొ
గినుకనహించుచు పశ్చిమ, నననిధి బడిముద్దిపాయె వెనబాపు డొగికొ.

గీ. శత్రుని శ్లేష మైన రాజ్యంబు నాక్ర
మించ రాజవర్షుడు సనుభించె నంత
తపసుని ప్రభుత్వమందు పుట్టంబులైన
జగములన్నియు మెల్లగా శాంతిజేందె. ౫

సీ. వేదవేదాంగాది విద్యాపయోరాశి
గురుడుపదేశము గూర్చుచుండ,
వీచిగతాస్త్రాస్త్ర ప్రవీణుండు బుధుడొక్క
సింహాసనం బధిస్థించియుండ
సములై సామంత నరనాయకులు గొండ
రాత్రినియోగంబు లనుసరింప,
వంతులెంబడివచ్చు స్వర్గవాసుల దివ్య
కాంతులు సభలోన గలసికొనగ,

గీ. శుక్లభూషణాంబరవర శోభితురెడు
పోడశకళాప్రపూర్ణుండు శుభచరిత్రు
డతులకనకసింహాసనం బాక్రమించి
శరశక్తితారసాస్వాదనరణి దేవ.

సీ. నిగనిగలాడెడి సంగ్రామివౌవతి, వెన్నముందును పంజరెట్టికట్టి
వక్షంబుపై వల్లెవాటుగానొక మేటి, జల్తారుకాశ్మీరశాల్వవైచి
భిద్రహా దుద్రాక్షమయంబు మెడజుట్టి, గండ పెండేరమ్ము గాలదొడిగి
బంగారుకంకా పతకంబులుధరించి, తగినవేత్రంబు హస్తమునదాల్చి

గీ. ఫాలతలమున తలకంబు బ్రజ్వలల్ల
జేరుగాంచన బుధులు చ న్నెంబడింప
గిరుఁవాడోవి దనకు మార్గంబు జూప
రాజు గన్గొన నత్కవిరాజు వచ్చె.

క. విచ్చున కవిరాజం గని, మెచ్చుదు నారాజవరుడు మీరిన వినయం
బచ్చుపడ నమస్కృతులిడి, యిచ్చెను సుస్వాగతంబు నెంతయు జేర్చికొ.

గీ. స్వాగత మొసంగి యుచితివేత్రాసంబు
చేర జూపించి యిందు వేంచేయుడనుచు
కవిని గోరగ నాతండు కరుణ మెఱయ
రాజు నాశీర్వాదించి విశ్రాంతిగొనియె. ౧౦

ఉ. హే! కవిరాజ! త్వష్టమన మీయెడ మాకు శుభప్రదంబ లో
క్షైకనుతుండ వద్యుత దిగంతవిశాలయశోధనంద వ
స్తోకకవిర్వరైర్వపరిశోధనలబ్ధకూన్యరత్నమా
లాకలితుండ వద్యున వలంకృతికాధరణంబ వెల్లడకొ. ౧౧

గీ. విందు నీకేర్తి వీనులవిందుగాను
అనుభవించును నీకవిత్వావృతంబు
దేలియాడుదు కావ్య గంగాలహారీని
దర్శనమొనర్ప నెంత నిత్యమ్ము నిన్ను. ౧౨

గీ. ఆవదగినతీర్థ మ్మెదురైనయట్లు
మాసుకృతముచే దామె వేంచేసినారు
కావ్యస్థాపకీయూప దివ్యరసము
మాకు జవిజూపుమయ్య ప్రేమంబుతోడ. ౧౩

మ. అని రాజేంద్రుడు వెక్కినకొ, మనమునం దాశ్చర్య సమ్మోదముకొ
మినుముట్టె గవిరాజశేఖరుడు జేర్చికొ రాజు స్తోత్రంబుచే
య నవినానుపమాకుకల్పిత సువర్ణాలంకృతివ్రాత వ
ర్ణనసంశోభిత సత్కవిత్వరచనా నైపుణ్యముం జూపుమకొ. ౧౪

గీ. తారమధురస్వనంబు శోత్రప్రియం బో
సంగ నానామహారాజ సభలజెప్పి
నట్టివద్యమ్ములును సమయానుకూల
మైన చాటుపద్యమ్ముల నపుడుచదివె. ౧౫

మ. విని యానందము నొందుచుకొని మరీ ను నదవ్యద్యావిరోధములం దనివిం జేవక చాలకాల మిం రానడముల న్నాని త వ్వు నన్నే పూజ్యములం గనుంగొనుచు మోదంబుది తామిట్లు వ చ్చినకార్యము నచింతించుచు కవి నాశీతాంశు డచ్చించినాఁ.

గీ. కవియు శుభమందు లోకెంచి సవినయంబు గా వచించెను యుక్తియు కంబు వోప తాను జనుచెంచినట్టి ప్రధానకారణంబు రాజుచి త్తమునకు నచ్చునట్లు.

గీ. ఆశిష్యునినారు మహాసుభావు లందు సనంతివా లొక్కరైన తేరు నీరుంబుల జూచి మన్నించి శివును శిరమునందాగ్ని లోక ప్రసేద్ధుడయ్యె.

గీ. పాలసంప్రయునం దున్నవంబు జెంచి కవలకు సహాదరుండవై కల్పవృక్ష మునకు చింతామణికి దోడబుట్టునైతి వమృతమయూడవు నీపూర్వ వసద్వళంబు.

క. ఎక్కడమానవలోకం, చెక్కడ యీరాజులొక మింతటిహారం బక్కటనేరాగెరుసె, నిక్కము నీచుసామగాదె నీహారంశా! ౨౦

నీ. అరయంగవిప్రుల కధిపాయకుడవీవు రాజుపోషింప వర్ణములు వెలసె వర్ణవిభాగంబు ప్రబలంగ బ్రాహ్మణ కర్మంబులెల్ల సక్రమముజరిగె యజ్ఞరూపాదుల హవ్యంబు భుజియించి దేవేంద్రముఖులు సంతృప్తిగనిరి సంతృప్తిగాంచిన శత్రుండు మోలెచుకా సరణి మేదినికి వర్ణము లొసంగె

గీ. వృష్టిచే భూమి సస్యసమృద్ధిగాంచె దాన నీతిబాధలు మహిలలకు విడచె సర్వసౌఖ్యము ల్గల్గె విశ్వమునకును ధర్మమప్ససు నాల్గుపాదముల నడచె.

నీ. ప్రాశీత సువయందు రాజు పశ్చిమమందు బ్రభవించె కాలకర్మమున జేసి వర్ణవిభాగము పాటిదప్పెను ధర్మ పరిపాలనల సమాదరణలేమి నిర్వకర్మంబులనియతి నాశనమొందె వర్ణప్రభేద లోపమున జేసి నాకాకసులకెల్ల నాగ్రహం బుదయించె కర్మానుచరణ విఘ్నమున జేసి

గీ. ప్రతిఫలంబుగ వర్ణలోపముగలిగె ఊతిరలందెల్ల నూసరజ్జేత్రమయ్యె నీతిబాధలు మిగులబాధించె బ్రజల సమసె ధర్మంబు నామరూపములు లేక.

గీ. ధర్మభాస్కరుం డవరసంద్రమున బడ న ధర్మగాఢాంధకారము ధరణిగనిసె గటికచీకటి రాజమార్గములేక ధర్మదేవర మూడుపాదములు విరిగె.

శా ధూకంపంబులు దోకజుక్కలు మహాంభోరాశి దౌర్జన్యముతో లోకాధీశులవై రముతో జనులరల్లాలంబు లాపర్వతా సికాస్ఫోటనముతో జలప్రళయముతో నింద్యాసురా రాగ్నాటముతో వీకండాకి జగంబున క్కముగి గిప్పెం గాలమేఘములకా. ౨౪

నీ. మూడుపాదంబులు భూతలంబున మోప జాలకమిగుల కష్టమృబడుచు నొంటిపాదములోడ కంటుచు చెండుమూ డడుగుల నెట్లెట్లా గడచిగడచి యట మీద సాగిపోవుటకు నోవీకలేక తడవడి ధానిణిని న్రావి కడుపునుంటు శాంతి గావింపగాలేక నిటానకు బడి డొక్కలెగురవైచి

గీ. ముసగుకొను కీడుంబుల విసంగలేక పొడిచిచంపెన కారల సుసంలేక మొటిగి మైబడుకుక్కుల సరసులేక గోస్వరూపిణి భూజేవి గుండె మిగుల.

గీ. చింతితినాత్మనకునై న చింతగలుగ 'నాను దేవార్పణాయ శుభ్యం సమోస్తు భ క్తకష్టహరాయ శుభ్యం సమోస్తు పాహి మాం పాహి కరుణాలలా!' యనుచు నేళ్ళు కావధేనువును వీక్షించి నగుచు.

నీ. 'వెలలేని రత్న రాసులడచి యిమ్ముందు' నొక్క పితానంబు హరించి 'మితిలేని షీరమతో బిరుకగావలెను లే' న్నందు బునభుజింకొ డాగ్రహించె 'మావారి బూచిగా బోవలె రగ్మిశ్యవ మనుచు రిక్కినుడొక్క డావుంచె 'సఖిలొవధీసరూపంబు గావలెనందు ధైర్యు డొక్కండు వేత్రమున జతచె

గీ. 'వైద్రసోషేరవైన భూజన మొసంగు' మందు నొక్కభూరంబు గగ్గించె మిగుల నసురులు నచిందు ఘోరనాకర్మంబు లెల్ల వినియు విననట్లు నటియించె విశ్వమారే!

గీ. శ్వనురూపిణియకా ధర్మవేది పడచు బాధలంబూచి సహాయందు పటిమలేక మండుచున్నట్టి క్రోధంబు మాటుపరచి చంద్ర! వచ్చితి నీమదర్శన మొనర్చు.

గీ. ధర్మపాలన సైకర తైలమయ్యె బ్రహ్మ లేజంబు హరిపదప్రసనమయ్యె శమదహాన క్తి శశకవిహులయ్యె సంకరంబయ్యె చంద్ర! విశ్వయ్యునందు.

గీ. ఎవరిలోపంబునంచేసి యిన్నిపాల్లు సంభవించెనో యెఱుగుడే చంద్ర! యనిన లేనదు లోపంబు గుర్తించి ధర్మరాజు మారుమాటాడలేక కన్నీరు విడచు.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము

సీతకావిమర్శనము

బండాటతప్తయ్యగారు

శ్రీ నాథకవిసార్వభౌమునికృతరత్నములలో శివరాత్రి మాహాత్మ్య మొకటి. ఇది శ్రీశైలక్షేత్రము దలి భిక్షువృత్తిమతమునకుఁ జెందిన ముమ్మయశాంతయ్య యను జంగమున కంకితముగా రచింపబడినది. ఈ గ్రంథము ప్రతి యొకటి యాధునాహిత్యపరిషత్తునకు, ఆనందసంవత్సరములో లభించువఱకు శ్రీనాథుఁ డీకావ్యమును రచించినవిషయ మాంధ్రలోక మెఱుంగదు. పరిషత్తునకులభించిన ప్రతి పెక్కు గ్రంథపాతములతో మిక్కిలి శిథిలావస్థలో నుండియున్నది. సత్యవ్రతరమోతప్తయ్య త్నించినను లభింపనందున దొరకినయొక్క ప్రతిని బట్టియే యీ గ్రంథము తొలుదొలుత కాళయుక్తిసంవత్సరములో పరిషత్తుత్రిక 7 వ సంపుటముయొక్క 1, 2, 3, 4 సంచికలలోఁ బ్రకటింపబడినది. గ్రంథ మిట్లు ప్రకటింపబడినప్పటినుండఁ బ్రత్యంతరము లభింపమిచే మరల సీకావ్యమును బ్రత్యేకపుస్తకరూపమున 1923 సంవత్సరములో పరిషత్తువారు విద్యద్విరుదాంకితులగు బ్రహ్మశ్రీకణ్ణసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారిపీఠికతో ముద్రించి యున్నారు. శ్రీశాస్త్రిగారి గ్రంథమును గుఱించి పీఠికలో వ్రాసినకోన్ని విషయములఁగూర్చి నాకభిప్రాయ భేదములున్నందునఁ బండితులపర్యాయలోచనార్థమై వాని నిచ్చట విమర్శించుచున్నాను.

ఉపలబ్ధమైన ప్రతిలో నాలుగాశ్వాసములుమాత్రమే యున్నవి. నాలవ యాశ్వాసముచివరను గథ పూర్తియై నట్లుండక

“గీ. పరమమునులు నూత్యాహంసం భవుని సూతు
భక్తిఁ బూజించి యధికతాత్పర్యగరిమ
భటులు ప్రభుఁడలచే భంగపడుట చూచి
చిన్నజోయ్ యముం డేమిచే నఁ బిదప.”

అనుపద్య ముత్తరకథానూచకముగ నుండుటచేఁబరిషత్తునకు దొరికిన గ్రంథ మనమగ్గిమని కొందఱు తలంచుచున్నారు. పరిషత్తుత్రికాధికతులుగూడ సీగ్రంథమును మొదటఁ బత్రికలోఁ బ్రకటించినప్పు డిట్టి యభిప్రాయమునే సూచించిరి. కాని శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారి విషయమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి.

“ప్రస్తుతిము లభించిన గ్రంథము నాలుగాశ్వాసములది. దీనితోఁ గలి మొదటఁ బ్రతిష్ఠాజేసిన “ఉరలింగోన్మనంబును, శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు” ననుకథలు ముగిసిపోయినవి. కాని నాలవయాశ్వాసాంతమున శివమాతలచే యుండునట్లు పరాజితులయి యమున కెఱింగింప “చిన్నజోయ్, యముం డేమి. చేసె”నని యైదవయాశ్వాసారంభ సూచకముగ మునుపచేఁ బ్రశ్నింపబడెను, దానిచే నింకను గొంత గ్రంథము కలదేమో యని తోచెను. కాని శ్రీనాథకవి యింతమాత్రమే రచించెనట సమంజసముగా నున్నది. నీలన మొదటఁ బ్రతిష్ఠాజేసిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యము ముగిసినది. వైని యవప్రభుధాదుల యుద్ధములు కథ కంతగా నుపకరించునవి కావు. కావున మూలమగు సీకాని సంహితాధ్యాయాంత్యపద్యానుగోమున నీమునులప్రశ్న వ్యాజ్యమునగూడ గ్రంథమందుఁ జొప్పించెనట యుత్తమము. రెండవది శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమును ముగింపకమునుపే కాలగతినిండుటవలన నాలుగాశ్వాసములుమాత్రమే శ్రీనాథరచితములని చెప్పవలయును. అంతయేకాదు. కావున శివరాత్రిమాహాత్మ్యము సమగ్రముగనే లభించినదని తలంపనగును.”

ఇందులోని కొన్ని వాక్యములు శ్రీశాస్త్రిగారు గ్రంథరచనాకాలమునుగూర్చియు గ్రంథమందలి కథను గూర్చియు గ్రంథముయొక్కయంకితమును గుఱించియు వెలువరించిన యభిప్రాయములకు వ్యాఖ్యాతమును గలిగించుచున్నవి. కావున వీనినిగూర్చి విమర్శింపకపూర్వము శ్రీశాస్త్రిగారి రావిషయములపై నొసంగినయభిప్రాయములఁగూడ నుదాహరించెదను.

“ఈగ్రంథము హరవిలాసమైన పద్యములకుఁబిదప, భీమఖండమునకు మునుపు రచించెనని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారి యూహ.

యాయు, దీనియందు దోషము లత్యధికముగా నుండుటచే నియ్యది శ్రీనాథుని బాల్యకవితయని శ్రీ నాగపూడికుప్పసామయ్యగారి తలంపనియు" నుదాహరించి శ్రీ శాస్త్రిగారి యిరువుర యభిప్రాయములుగూడ సరికావని నిరూపించుచు మునుముందీవిషయమునుగూర్చి కొంతవిమర్శనము సలిపిరి.

హరవిలాసరచనమునకును భీమఖండరచనమునకును మధ్య నున్నయిరువదిసంవత్సరములయంతరములో శ్రీనాథుడు రచించిన గ్రంథ మేదియుఁ గానరానందున శ్రీవీరేశలింగముగారు నిరర్గళకవితాధారగల శ్రీనాథుడు విశిష్టతీర్థ సంవత్సరములు కావ్యరచనమునకుఁ గడంగక యూరకయుండియుండునా యనుశంకను గల్పించి కొని, శ్రీనాథుడు ధనలోలుడున నభ్రమను గలిగి యున్నవా రగుటచే నందుల కనుగుణముగా, శ్రీనాథుఁ డాకాలములో సీగ్రంథమును పెదకోమటివేమన కఠిత మిచ్చుతలంపుతో రచించుటకుఁ బ్రారంభించియుండుననియు, గ్రంథము పూర్తియగులోపల వేమారెడ్డి మరణించియుండుననియు, అతనిమరణానంతరము కొండవీటిరాజ్యము కూలిపోవుటచే శ్రీనాథుఁ డచ్చట నిలువ నీడలేక గ్రంథ సామగ్రితో దేశాటనమున కేగి యీగ్రంథమందలి కొఱవడినభాగమును బూరించి యవతారికాదులు వ్రాసి ధనముకొఱకు శ్రీశైలములో జంగముల కంకిత మొనర్చెననియు నూహలవై నూహలు పన్ని యొకవిశరీతసిద్ధాంతము నొనర్పిరి. శ్రీనాథుడు స్త్రీలోలుడు, ధనలోలుడు నని శ్రీవీరేశలింగముగారు మున్నగువాఁ డ్రకటించినయభిప్రాయములను విమర్శించుచు నేనువ్రాసిన "శ్రీనాథమహాకవి; గుణతత్త్వవిచారము" అనువ్యాసములో శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచనమునుగూర్చిన శ్రీపంతులుగారివాక్యములను బరామర్శించుచు "శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచనాకాలవిమర్శనము" అను నొకఖండమును వ్రాసి దానిని రెండేండ్లక్రిందటనే ప్రత్యేకముగా నాంధ్రపత్రికలోఁ బ్రకటించియుంటిని.

(దుండుభీకార్తిక కు ౧, ౨ సారస్వతానుబంధములఁ జూడుఁడు.)

అందులో సీగ్రంథము మనకుపలభములైన శ్రీనాథునికృతులలోఁ గడపటిదనియు, అది భీమఖండకాశీ

ఖండములయనంతరమే క్రీ. శ. ౧౪౪౦ ప్రాంతమున రచింపఁబడియుండుననియు సకారణముగ నిరూపించియుంటిని. ఆవ్యాసమును శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు చూచియుండుననియే తలంచెదను. శ్రీశాస్త్రిగారు తమ పీఠికలో సీవ్యాసమును బేర్కొనకున్నను నేనుదాహరించినసకారణములనే క్షత్తునుచు శ్రీవీరేశలింగముగారి వాదమును విమర్శించి నాయొకర్చిన కాలనిర్ణయమునే స్థిరపఱచిరి. కాని యీసంబంధమున విరు శ్రీనాథుడు కాశీ ఖండములో గుణనిగిసరిగ్రములో మూలగ్రంథానుగూఢముగా రచించిన

గీ. అక్కటకట! దుగోపరి తృప్తనమల్లు (౩/౪ ప ౧౧౩)

"న. అయగభస్తి ఓం చుడుగుఁడ్రపయి బొడతేర.....

(౨. ౪. ప. ౧౧౪.)"

అను పద్యములలో మొదటిదానిని శివరాత్రిమాహాత్మ్యములో విస్తరించి వర్ణించెననియు, రెండవదాని నేమింత్రము నూర్చునెయ్యక యట్లే వ్రాసెననియు నుదాహరించినవాక్యములో వీ రెంచుగ్రంథాదనమునకు లోనయారని మనవిచేయుచున్నాను. పైపద్యములలో మొదటిది శివరాత్రిమాహాత్మ్యములో శ్రీశాస్త్రిగారిచేర్చి విస్తరించి వర్ణింపఁబడలేదు నదికదా యాకలే యుదాహృతమై యుండలేదు. రెండవపద్యముమాత్రమే శ్రీనాథునిగ్రంథముగ మాహాత్మ్యలేకుండఁ జేర్చఁబడినది.

శ్రీకుప్పసామయ్యగారివ్యాసమును నేను బ్రకటించుట తటస్థమేలేదు. ఈగ్రంథము కాశీఖండరచనానంతరమే రచింపఁబడినదని ప్రబుప్రమాణములచే నేనును శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారును నిరూపించినదాని గ్రంథమునది దోషములబట్టి యది శ్రీనాథుని బాల్యరచితమైయుండునను శ్రీకుప్పసామయ్యగారి యభిప్రాయము నిలువనేరదు. అట్టినచో నొక సీగ్రంథమందలి దోషములకు సమాధానమేమి? శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారి గ్రంథమందలిదోషములఁ బదమూఁడింటి నుదాహరించి యట్టివేళాక యొక ననేకదోషములును, సప్రభకవితాబంధమును నవతారికాభాగమునమాత్రమే కాని మఱెచ్చటను గాన్పించుట లేదనియు సందులకుఁ గారణముగాఁ దమకు చేతొక

పక్షము స్ఫురించుచున్నదనియు లిఖించి దాని నిట్లు వివరించిరి.

“ప్రారోప్యక్రములయిన కాశీఖండపద్యములయొక్క) ఈమూల శ్లోకములు కాశీఖండమందు నీశానసంహితయందు నొకరీతిసే యుండునా? ఈశానసంహిత యెందున్నదో యగపడకు. కాశీఖండమే యీశానసంహితయనినచ వప్పు కాండాలకు. కావున నీగ్రంథము కాశీ ఖండముగూడ రచించినప్పటికీ ౧౪౪౦ ప్రాంతమున రచింపబడెనని నానిశ్చయము. అయినచో నవతారికాభాగమందలి యప్రాథమికైతికి నలూక్షణికప్రయోగములకును గతి యేమందురా? శ్రీనాగ్నండు గాశీఖండమునందు గుజేశ్వరస్వస్మత్కథనానందమున శివరాత్రిమాహా త్యమును గణనిధిచరిత్రరూపమున వర్ణించెను. తనగ్రంథములందునట బాంకాదంబరిలోని నాక్యముల నుపయోగించెనని యీరెంటియందును దనివిననక కాదంబరిలోని గణచంతములను భాగముల విరివిగ గ్రహించి సుకుమారచరిత్రమును గప్పించి శివరాత్రి మాహాత్యమును సమగ్రముగ వర్ణించెను. గ్రంథమును పూర్తిచేసి యవచరిణిక రచింపకమునుచే తైలాసమున కేగెను. విదప శ్రీకైలవాసియగు శాంతయ యెట్లో యాయేకభుతప్రతినసంపాదించి కొంతధనము వెచ్చించియో లేకయో స్వయముగనో లేక తనమాశ్రితుడగు నొకయప్రాథకవివలన నో యుపోద్ఘాతము నుద్భవింపజేసి జనకవియుక్తయై నిరాలంబయైన యాకృతికన్యను దనకుంటగట్టుకొనియెనని యూహించుట సాహసము కానేరదు. గ్రంథారంభమునందలి యిష్టభేదతాస్తుతియుఁ గవిస్తుతియుఁ గృతిపతి కృతికర్త నుద్దేశించి పఠితవ్యాఖ్యములును గవి ప్రతిజ్ఞావాక్యములందలి ప్రభుపురుషప్రయోగమును, వేయేల, సకలనిధిదోషాకగం దైన యవతారికయెల్లను శ్రీనాగ్నండు యితరసర్వగ్రంథములకు స్థిన్న మార్గముగలదై పైసిద్ధాంతమును బోషించుచున్నది. కావున నిందలి యవతారిక శ్రీనాథవిగచితము కాదనియుఁ గథాభాగము నాలుగాశ్వాసములమాత్రము కాశీఖండానంతరము ౧౪౪౦ ప్రాంతమున శ్రీనాథుని సుకమదశయందు రచింపబడెననియు నీతియే శ్రీనాథుని యంత్యకృతి యనియు (దీనికంటె నర్వాచీనకృతి కనఁబడువలెను) నూహింపవచ్చును.”

గ్రంథముయొక్క యంకితమునుగూర్చి తా మూహించిన వివరీతాభిప్రాయము సాహసముకానేరదని శ్రీశాస్త్రిగారు తలంచిరిగాని యది తప్పక సాహసమగుననియే నాతలంపు. గ్రంథమునకు దొరకినది యొక్కప్రతి. అదియై నను గ్రంథసాతములతో శిథిలమైయున్నది. అందునను నవతారికాభాగము మఱియు శిథిలమైనది. అట్టిదాని నూతనగాఁ గొని శ్రీశాస్త్రిగా రిట్టియభిప్రాయమును వెలువరించి కీర్తిశేషుడైన యొకసుకృతివరేణ్యున కవకీర్తి ఘటించుట సాహసముగాక మతేమగును? కృతిభర్తగా

నంభావింపఁబడు శాంతయ నేడు శ్రీశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము ప్రకారము కృతిహర్తయై యవమానమునకు గుఱియగుచున్నాఁడుగదా! దోషము లవతారికయందే యున్నందున నదియొకటిమాత్రమే శ్రీనాథకృతముగాక శాంతయ్యచే నవతరింపఁజే యఁబడినదనికదా వీరిసిద్ధాంతము. అట్లయినచో గృతినాయకసంబోధకము లగు నాశ్వాసాద్యంతపద్యములమాట యేమి? అవతారికాపద్యములలోఁ గానవచ్చుదోషములుగాని యప్రాథకవి తాబంధముగాని వీనిలోఁ గానరావు. శ్రీశాస్త్రిగారు వీనినిగూర్చి యేమియు సెలవిచ్చియుండలేదు. అవి శ్రీనాథకృతములందురా లేక శాంతయ్యచేతనే కల్పింపఁబడినవందురా? శ్రీనాథునియితరకృతులందలి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములకును వీనికిని బాటింపఁదగిన తైలీభేదముగాని, కవితాబంధతైలియముగాని నాదృష్టికిఁ బొడఁగట్టుటలేదు. మచ్చున కీక్రిందిపద్యములఁ జిత్తగింపుఁడు:

- క. శ్రీహర్ష సుకవికవితా, వ్యాహరకథాసుధారసాస్వాదనుఖ
శ్రీహర్షోదయ నిత్యస, మాహితమహితాంతరంగమామిడిసింగా!
(నైష. ఆ. ౩ ప.)
- క. శ్రీసీమవద్గిరిపుత్రి మనోహరపదభక్తిజాత నూతనసరస
వ్యాహరకావ్యనాయక! మోహనతమశితజయం! మున్నయ్యకాంతా
(శివ. ఆ. 2 ప. 1)
- ఉ. భానుసమాన! మానగుణబంధుర! బంధురమానిదాన! దా
సానుకృతాంబువాహాధనదాంబుదవాహనకామధేనుసం
తానకకర్ణ! కర్ణసుఖదాయివచోరచనాధురీణ! రీ
తానతరాజ! రాజముఖటాంఘ్రిసరోరుహభావితాత్మకా!
మ. పరశైవై కవిధానప్రాత్రకవితా వ్యాపారపారంగత
స్థిరలక్ష్మీవవతారదోదయ! దయాధీనాయతాలోక! లోక
కరమాపాదన! పాదపద్మనితత్త్వాపాలసంకీల! శి
లరతిప్రస్ఫుటకాంత! శాంతననకల్పద్విరకఃకాగ్రణీ!
(శివ. ఆ. 2 ప. 111)
- మాలిని. అచలవిపులైర్యా! హరివిద్యవృషర్యా!
ఖచరవినుతీర్తి! కామినీహృద్యమాత్రి!
యచితజనవివేకా! యూరుజన్మప్రవేకా!
సుచిరకుభవిరోధీ! సుఖిరశ్రీప్రమోదీ!
(హర. ఆ. 7 ప. 90)
- మాలిని. సరససుఖినిదా! సారశైవార్థమోదా!
పరమపదవివేకా! భానుకుల్యప్రభాకా!

ధరణిధరకు ధైర్య! దంపనంగ్రామకౌర్య!
నిరుపమగుఁ ధామా! నిత్యకల్యాణసీమా!

(శవ. ఆ. 3. ప. 136)

విమర్శకదృష్టితో వీక్షించువారి కీషద్యము లేక
కవిత్వములుగాఁ బూజగట్టకమానవు. ఇక నీగ్రంథమందలి
షష్ఠ్యంతములఁగూర్చి విచారించును నవికూడ శ్రీనాథ
కృతములు కావని యనుమానింపఁదగిన కారణములు
లేవు. ఈ క్రిందివానిని దిలకింపుడు:

3. శైవాగ్రామస్థానిక, ప్రాజ్ఞానాగ్రామస్థానిక భరితామృతము
భావాభావవికేకి, భావితనంతార సరసాత్మకము.

4. జంభాంతక వైభవము, సంభృతాస్త్రప్రతాపవైభవము
శుభద్రావ్యభవతికి, సంభోదిస్ఫురితీంద్రధనుకు.

శ్రీనాథునియితరకృతులందలి షష్ఠ్యంతములకును
వీనిని గమనింపఁదగిన భేదమేమియుఁ గానరాదు. కావున
గ్రంథమందలి షష్ఠ్యంతములుగాని, యాశ్వాసాద్యంత
కవిత్వములుగాని శ్రీశాస్త్రిగా రొనర్చిన పైసిద్ధాంతమున
కేమియు నుపకరింపక యందులకు భాగముగనుచున్నవి.
మఱియు ముమ్మయశాంతయ్య శ్రీనాథునియితరకృతిః శు
లందటవలెనే వీరశైవుఁడు. శ్రీనాథుఁడు వీరశైవుఁడై
యుండుననియు నందుచే “తస్యే దేయ, తస్మాద్భావ్యం”
అను తన్మతరహస్యమును గ్రహించి తనకృతులన్నింటిని
దసమిశ్రులు శాంధవులు నాశ్రయులు నగు వీరశైవునికే
యంకితమొసంగెననియు నాయభిప్రాయము. ఈవిషయమై
విశేషాంశములు దెలియఁగోరువారు “శ్రీనాథుఁడారాధ్య
బ్రాహ్మణుఁడా?” అనుకీర్తికతో ఆంధ్ర సత్రిక పదునాల్గవ
సంవత్సరాదిసంచికలో నేనువ్రాసిన వ్యాసమును దానిపై
శ్రీ కాశీభట్టబ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు అభినవసర్వస్వ
జూలయినెల సంచికలో వ్రాసిన విమర్శనముపై
“శ్రీనాథుఁ డారాధ్య బ్రాహ్మణుఁడుకాఁడా” యను కీర్తి
కతో నేను మరలవ్రాసినవ్యాసమును (కళాపత్రిక సం. 2
సంచి. 5, 6 లలోఁ బ్రకటితము), నా శృంగారశ్రీనాథ
విమర్శనములో “శ్రీనాథునిమతము” అనుకీర్తిక క్రింది
విమర్శనమును (సారస్వతసర్వస్వము సం. 1 సంచి. 7)
చిత్తగింపఁగోరెదను. మఱియు శ్రీనాథునికాలములో
శ్రీశైలమున భిక్షావృత్తిమతము వైభవప్రాధవములతోఁ

దులఁదూఁగుచుండినట్లు లాభారములు పెక్కులుగలవు.
శ్రీనాథుఁడు తనసహజశివభక్తి కనుగుణముగాఁ జేతుత
నాటినుండియుఁ దలుచుగా నివరాత్రికి శ్రీశైలమహా
పుణ్యక్షేత్రమునకు యాత్ర నలుపుచు నన్నటిభిక్షావృత్తి
మతస్తులతో స్నేహసంబంధమును గలిగియుండును. ఈ
విషయమును సూచించునాయ లాతనియితరకృతులందల
గూడఁ బూజగట్టచున్నవి. చూచుఁడు.

5. నాథా కోమటివేరునామవృత్తిని సాధించు శిల్పిని,
సానఁ చేత్తినదాడు రుద్రుని వి శ్రీ నాథకృష్ణుని ;
కాలశ్చేచ్చి రాత్రిపుష్పవనము పాక్షిఁ బోకఁ గ్రగి,
క్రేయఁ కిం నను నశ్వతే నుంభు ప్రభు న్నయన పాక్షిఁ గలె.
(మీసాని తామ్రానానమ 1405 A.D., శిల్పిగా శ్రీనాథ ముపురి 119)

శ్రీనాథుఁడు తనకు శ్రీశైలము నది భిక్షావృత్తి
మతజగములందుండి యభిమానముచేరి నే నాథుని
హరివిలాసములో నివాభిషేకమునకై చిహ్నమొడిపించిని
జెఱకురెనము తెచ్చి యిమ్మది కోరిన మహాభక్తుని
భిక్షావృత్తిజగమునిగనే నర్జించినాఁడు.

6. అనుష్టుప్చంద్రశబ్దసంధిచేసి శేషావ్రాణి నాథుని
శత్రునిఁ దాడినాఁడు శ్రీనాథుని శత్రువు తన గంధం
దోయ్యం దేగదాచ్చి మోదపురి నేరే పోయి నాథుని
సంధ్యయిగుఁ గల తుంపరమునందు ప్రార్థించెను.
(సం. 2, ప. 7)

జగములందఱు సహజముగ భిక్షురే వృత్తిగాఁ
గలవారుగాను నిందలి “భిక్షావృత్తిమతము” పట్టుకను
క్షేత్రము పట్టిగాఁగల జగములందఱు ముచ్చటలతో
సారస్వముండదు. శ్రీనాథుఁడు భిక్షావృత్తిమతజగముల
మనమున నిడికొనియే యా పదమును ప్రయోగించినది
తలంచుట యుక్తమని నాకు భిప్రాయము. మఱియు శ్రీ
నాథకృతమని శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు పేర్కొనించిన
శివరాత్రిమాహాత్మ్యకథాభాగములో

సీ. శేషుడొద్దొత్తి మ్రొక్కెనెదాచనకుండు, శేషాద్భిషేకమునే జలగ
ములకు
(సం. 4 ప. 55)

అనివ్రాసి శ్రీనాథుఁడు తనకు జగములందఱుగల భక్తిగో
రవముల ‘వెల్లిడించినాఁడు’. కావున నివరాత్రిమాహా
త్మ్యము శ్రీనాథుఁడే నివరాత్రి కేరగిసర్వము రచించి

దానే యంకితమిచ్చియుండును గాని శ్రీశాస్త్రిగా రభిప్రాయపడినట్లు శ్రీనాథునిమరణానంతరము శాంతయ్య దాని నెట్లో హరించి తన కంటఁగట్టుకొనెననుట సమంజసము కానేరదు.

ఇక దోషపూరితమని శ్రీశాస్త్రిగారు సెలవిచ్చిన యవతారికవిషయ మాలోచి.తము. పరివత్తనకు దొరకిన యీ గ్రంథ ప్రతియొక్క లేఖకుఁడు గుడిమెట్టగ్రామకరణ మగు వెంకటయఁడు. ఆతనిభాషా సంగ్రహ మేపాత్రనో మనకుఁ దెలియదు. శ్రీసాంగుమూర్తి శాస్త్రిగా రెత్తి చూపినదోషములలోఁ గొన్ని లేఖకదోషములు కావచ్చును. వెంకటగాని తత్పూర్వలేఖకులుగాని తమకు దొరకినమాతృకలలో నవతారికాభాగము శిథిలమై యుండఁగా దానిలోనిశిథిలభాగములను దమసొంతకవిత్వ మతోఁ బూరించి తమ ప్రతిని వ్రాసియుండిరేమో ! శ్రీ శాస్త్రిగా రెత్తిచూపినదోషములు చాలవఱకు స్వల్పపు నవరణములతో నిర్బాధకము నిర్దుష్టము లగునవియే. చూడుము:

తప్పు	బిప్పు
సుతునిన్ను ద్యుక్తశాంతాత్మునికా	సుతు మోహనోన్ముక్తశాంతాత్మునికా
ఆనిని బుక్కిటంగిడి	ఆనిని బుక్కిటంగిని
కృతిపరులకు కవిముఖ్యుల	కృతిపరులకు కవిముఖ్యుల
వశిష్టాసవిజంబబంధమై	వశిష్టాసవి జంబబంధమై
నేర్పరతఁడు	నేర్పతోడ
మహిలేపంచాక్షరీపఃత్రమానసాత్మమానితాత్మ
పరమహితీప్రశ్నభాషంబుతలఁపంగ	...భావంబుపరికింపగారి
	కాఁబోలు నీగరితమిన్న
గారికాఁబోలునీకాంతతలఁప	

మఱియు వీరుదాహరించినదోషములలో “సఖ్యుఁ డింత” (ఆ. 1 ప 53) “కాకోటగ్రామణికంఘ్రైవేయు” (ఆ. 1 ప. 58) అనుచివరవిరెండును నవతారికాభాగములోనివిగాక కథా భాగములోనివేమైయున్నవి. గ్రంథము ప్రథమాశ్వాస ములో నేపద్యమునుండి శ్రీనాథకృతమో పీరు తపఃపీఠి కలో వివరించియుండలేదు. కథాభాగము ఆ. 1. ప. 44 తోఁ బ్రారంభమైయుండఁగా శాస్త్రిగారుదాహరించిన పై రెండు దోషములకు గతియేమి? “కాకోటగ్రామణికంఘ్రైవేయు”

ఇదివచనములోని భాగము. ఇందు కంఠశబ్దమును లేఖ కుఁడు ప్రమాదమున ననవసరముగ హెచ్చుగా వ్రాసి నాఁడు. అంతియేకాని యది కవిప్రయుక్తము కాదు. దానిని దీసివేసిన వాక్యము నిర్దుష్టమగును. 56 పద్య ములో “సఖ్యుఁడు” అనునది లేఖకుని పూరణమైయుండ వచ్చును. లేదా, యది శ్రీనాథకృతమైనఁ గానవచ్చును. ఈపదము శ్రవణసుభగముగా లేకున్నను నిందలి సంధి మాత్రము దుష్టముగాదు. ఇట్టి ప్రయోగములు శ్రీ నాథుని యితరకృతులందును గలవు. “శోగిణి, భుజిం పంగనోసద్భవారణిది యెంగుంగల్లునే యిధనకా” (హ. ఆ. 1 ప. 97) కావున కేవలము శ్రీశాస్త్రిగా రుదాహరించినదోషము లను బట్టికూడఁ గృతిపతియగు ముమ్మయశాంతయ్యకు వా రంటఁగట్టినదోషము సాహసైకముల క మ ని యే తలంపఁదగును. శాంతయ్య యెచ్చటనో శ్రీశైలప్రాంత ములనుండినవాఁడు. గ్రంథమన్ననో (శ్రీశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము సరియైనచో) శ్రీనాథునిచే నేరాజ మహేంద్రవరప్రాంతముననో రచింపఁబడియుండవలెను. అట్టిచో నది శ్రీనాథునిచే స్వయముగా సంకిత మొసంగఁ బడి యుండనిచో శాంతయ్య దానినెట్లో హరించి కృతి పతిత్వము తన కంటఁగట్టించుకొనుట యసంభవము గాక మానదు. అయినను నవతారికాభాగమందలి దోషముల మాట యెట్లున్నను సందలికవిత తరువాతి కథాభాగ మందలి కవిత్వముకంటెను, శ్రీనాథుని యితరకృతుల లోని కవితకంటెను నప్రౌఢముగనున్నమాట మాత్రము సత్యసమీపముగనే యున్నది. ఈవిషయమును గూర్చియు నవతారికయందలిదోషములఁగూర్చియు సమర్థించుటకుఁ బయి సమాధానముకంటెను సమంజసమయినది మఱి యొకపక్షము నాకు స్ఫురించుచున్నది. విజ్ఞులు దానిని బర్యాలోచింతురుగాక ! గ్రంథము శ్రీనాథునిచే ముమ్మ య శాంతయ్యకు సంకితమయి సమర్పింపఁబడిన తరువాత శాంతయ్యకాలములోఁగాని చూరనియనంతర మాతని వంశీయులకాలములోఁగాని వారియజాగ్రత్తచేత పశ్యం తములకు ముందుఁగల గ్రంథభాగము క్రిమిదృష్టమయి యుండవచ్చును. అందులకు వారు విచారించి యాభాగ మదివఱకుఁ దాము చదివి వినియున్నదియే యగుటచేతను,

అందు వర్ణించబడిన వంశావతారాదులు తమకు తెన్నగాఁ దెలిసినవియే యగుటవలనను, మరల నావిషయములను దమస్వంతకవిత్వముతోఁ బూరించియో లేక యొకసామాన్యకవివలనఁ బూరింపించియో యాభాగమును బూర్తి చేసియుందురు. కృతిఁజేరి కృతిఁ ర్త నుద్దేశించిఁపలికినవాక్యములును, గవి ప్రతిజ్ఞావాక్యములందలి ప్రథమపురుష ప్రయోగమును శ్రీనాథునియితరకృతులందలి మార్గమునకు భిన్నములైయుండుటకుఁ గూడ నిదియే కారణము కానోపును. కావునఁ బైనివ్రాసినగంగకులనెల్లఁ బర్యాలోచింప నీవిషయమునుగూర్చి యీయభిప్రాయమే సర్వవిధముల సమాదరణీయము కాఁదగునని నాయాశయము. పశ్యంతములనుండి యావద్గ్రంథము శ్రీనాథరచితమే యనుట కెట్టియాత్యేకణములు నుండరాదు.

ఇక సీతావ్యమందలికథనుగూర్చి శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన యభిప్రాయములనువిమర్శింతము. గ్రంథమంభాగకథకు మూలముగాఁ జెప్పబడిన యీశానసంహిత యొద్దన్నదో యగఁడదనియు, కాశీఖండమే యీశానసంహితయనినఁ దస్యకాఙ్ఞాలదనియు, శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమున గుణనిధిచరిత్రమునఁ దానువర్ణించినశివరాత్రి మహాత్మ్యమునందును దనయితరకావ్యములలోఁ దానచ్చటచ్చట ననుసరించిన బాణునికాదంబరియందలి రసాస్వాదమునందును దనివిననక వానిని విస్తరించుతగుచున్నో నాకథనే సుకుమారచరిత్రమనుపేరితో విస్తరించి యీ గ్రంథరూఁమున వ్రాసెననియుఁ గదా శ్రీశాస్త్రిగారియభిప్రాయము. ఇదియుఁ బైదానివలె సాహసమనియే నాతలంపు. ఈశానసంహిత వీరికిఁ గానరానంతమాత్రమున నిట్లుతలంచుట సమంజసముకాదు. పురాణములో సమాన సామ్యముగఁకథలు వేర్వేరుతావుల నుండుట యసామాన్యముగాదు. అందునను మహార్ణవముతో నుగమించఁబడిన స్కాందపురాణవిషయమునఁ జెప్పవలసినదే లేదు. ఈశానసంహిత యనఁగా శంకరసంహితయేకాని వేఱుకాదు. శంకరసంహిత స్కాందపురాణమందలి పుట్పంహితలలో నొకటి. ఈవిషయమును శ్రీనాథుఁడే వినరించినాఁడు.

“ఇహుహస్కాందమును సవయవంతు లాటు సంహితలన్ని మంబున సనత్కుమారసంహిత పంచపంచాశతసహస్రిక, సూరసంహిత పుట్టసహస్రిక, శాంకరసంహిత త్రిశతసహస్రిక, జైన్యసంహిత పంచసహస్రిక, బ్రహ్మసంహిత త్రిశతసహస్రిక, సౌరసంహిత ద్విపంచసహస్రిక

(కాశీ. ఆ. 1 ప. 80)

శ్రీనాథుఁడు తెనిగించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యము శంకరసంహితలోనిది. ఈ విషయము కథాభాగముగోని యీక్రిందిపద్యములో శ్రీనాథుఁడే స్పష్టమొనర్చినాఁడు.

ఉ. తాపసస్వాశ్రమములనాశకగాత్రినచక్రవర్తియొక్క
మహాహృత్తిప్రచయ వినుఁ డనిన యీగ్రంథ శేషశ్రుతి
ప్రపంచపును ల్లలఁచి చెప్పెను శంకరసంహితాభా
దీపితశత్రుహర్షమునఁ బొందున న్యోహుటగుడి గుహా.
(ఆ. 1 ప. 49)

“ఈశానసంహిత” యను దము శ్రీనాథకృతముగాదని త్రోసిపుచ్చినయవతారికలోనేకాని కథాభాగములో నుదాహృతమయి యుండలేదు. “స్కాందపురాణ సీశానసంహితం జెప్పంబట్ల యుపనిషత్సభ్యులొనఁగు, శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును,కథావిభాగంబును కథిర్వీరుఁగా శాంత” (ఆ. 1 ప. 38) ఇవికవిత్వంతములగు నుండున్నవాక్యములు. ఈకావ్యములందల్లా కాశీ సంహితమందలి కథయు, శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునందలి కథయు పోలి యివి తలచునగునే కాని మునుపటివాని కీ పోలికలు శ్రీనాథుఁ డిట్లు విస్తరించి పోయినవి నని నాకు చుట కుచ్చతము కాదు. బాణునికాదంబరిలోనివాక్యముల ప్రస్తావనముగఁ జెక్కునోపుట సమంజసమునగుట కుచ్చతమే. అయిననేమిఁక అది శ్రీనాథుఁడకుఁ గాదులక కావ్యమునందలి యభిమానమునే నూచించుచుగాని శ్రీశాస్త్రిగారి మైయభిప్రాయమునకేమియు నహంకారము నుజ్జ్వలము.

ఇక సీతగ్రామమున్నట్ల నమర్శితావస్థయంత్రులగుటచే శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసినవాక్యము ను విరామింపింతము. శ్రీనాథుఁడు రచించిన గ్రామముగాలుగాభ్యాసములు మాత్రమే యనుటకు శాస్త్రిగారు వ్రాసిన ప్రభావకారణము కవిమొదటఁ బ్రతిజ్ఞచేసెన.

“ఉపనిషత్సభ్యులు, శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు”
ననుకథలంతతో ముగిసిపోవుటచేయరాదు : ఈవిప్రతిజ్ఞయనునది శాస్త్రిగారు శ్రీనాథకృతము గానది

త్రోసిపుచ్చిన యవతారికలోనిది. కావున నది శ్రీ నాథుని ప్రతిజ్ఞయే యనితలంచుటెట్లు? ఇంతియేకాక యా వాక్యములలోఁగూడ

“శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును” “కథావిధానంబున కథేశ్వరుఁగా” సనుపదములకు మధ్యగ్రంథపాతిమున్నది. లుప్తభాగము లో మఱేమి పేర్కొనఁబడినవో? కావున శాస్త్రీగారి యీవాక్యములు స్వవచనవ్యాఖ్యాతమునకే తోడ్పడును గాని వారియభిప్రాయమున కుపకరింపనేరవు. నాలవ యాశ్వాసాంతమున సూచింపఁబడిన యమప్రమథాదుల యుద్ధములు కథ కంతగానుపకరించునవి కావటం. కావున వానిని శ్రీనాథుఁడు వర్ణింపలేదనియే తలంపవలెనట. మూలముగు నీశానసంహితాధ్యాయాంత్యఃద్యానురోధ మున మునుల ప్రశ్న వాక్యమునుగూడ గ్రంథమందుఁ జొప్పించెననుట యుత్తమమట. ఈశానసంహితయనునది లేనేలేదనియఁ గాశీఖండమే యీశానసంహితయనియు విశరీతముగ వ్రాసిన శాస్త్రీగారు స్వవచనవిరుద్ధముగ మరల నిట్లువ్రాయుట మఱిత విశరీతముగనున్నది. మఱియు శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమును ముగింపకమునుపే కాలగతి నొందుటవలన నాలుగాశ్వాసములుమాత్రమే శ్రీనాథ రచితములని చెప్పవలయుననికూడ శ్రీశాస్త్రీగారు వ్రాసిరి. శ్రీనాథుఁడు గ్రంథమును ముగింపకమునుపే మరణించె నని యేలతలంపవలెనో నాకు బోధపడుటలేదు. గ్రంథము శ్రీనాథునిచే ముమ్మయశాంతయ్యకు స్వయముగా నంకిత మీయఁబడక శాంతయ్యచే సహస్రతమయియుండునని వారూహించుటయే యీయభిప్రాయమునకుఁ గారణము కాఁబోలును. శాంతయ్యపై వీ రొసర్చినదోషారోపణమును విమర్శించి గ్రంథ మాతనికి శ్రీనాథునిచేతనే యంకితమై యుండవలెనని యిదివఱకే నిరూపించియుంటినిగాదా! కావున శ్రీనాథునిమరణముచే గ్రంథము పూర్తిగా రచింపఁబడలేదని తలంచుటకూడ సమంజసముగాఁ దోచదు. పైకథాభాగము లనవసరమగుటచే వానిని విడిచిపెట్టి కవి యంతమాత్రమే రచించెనని యొకపరి వ్రాసి మరల నిట్లువ్రాయుటగూడ స్వవచనవిరుద్ధమే. కథారంభమున,

“శి. గ్రంథసంఖ్యఁ బురాణసంఘంబుఁగూడి
నాల్గుతల నీపురాణములలోన
నూలువేల్గింధములతోనె నుతివహించి
శ్రీమాహాస్కాందసంహిత శివునిఁజెప్ప” (ఆ. 1 ప. 47)

వ. అందు శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు చెప్పంబడియుండు నమృహా ప్రతం పెట్టి దెవ్వరాచరించి కేఫలంబునొసంగు మాకుం బరిపాటి లేట పడ వివరింపుమని” (ఆ. 1వ 48)

అనియున్నది. వ్రతచర్యాప్రకారము ప్రథమా శ్వాసమున 111 వ వచనమునఁ జెప్పఁబడినది. దాని విమృటిఃద్యములో వ్రతమహాత్మ్యము చెప్పఁబడి దృష్టాంతమునకై సుకుమారునిచరిత్ర ముదాహృతమయి తరు వాతీయాశ్వాసములో వర్ణింపఁబడినది. అంతియే కాని వైనిబేర్కొనినవచనములో మునులు కోరినప్రకారము వ్రతము నాచరించి ఫలము నందినవారిచరిత్ర మేదియు మన కుపలబ్ధమయిన నాలుగాశ్వాసములలోను జెప్పఁ బడలేద. సుకుమారుఁ డలవోకగా శివరాత్రిని జాగరణ ముచేసినవాఁడేకాని వ్రతము నాచరించినవాఁడు కాఁడు గదా! సుకుమారునిచరిత్రములోఁ గూడ నాతనిశివసా యుజ్ఞానంతరము యమప్రమథాదులకు ఘటిల్లిన యుద్ధ విశేషములు కొఱవడియేయున్నవి. కావున నీకారణము లనుబట్టి శంకరసంహితాదీపితమయిన కథ యంతయు మనకు లబ్ధమయినగ్రంథములోఁ బూర్తిగా వర్ణితము కాక మఱికొంతగ్రంథ మింకను గొఱవడియేయున్నదని గోచరము కాకమానదు. శ్రీనాథుఁడు కథనంతను పూర్తిగనే యాంధ్రీకరించి యుండును. ఆతని యితర కావ్యములేవియు నయిదాతాశ్వాసములకంటె దక్కువ కలవికావు. ఈగ్రంథమునఁగూడ మఱికొన్నియాశ్వాస ము లుండియేయుండును. వానిని లేఖకుఁడే వ్రాయవిడిచె నో లేక యాతనికి దొరకిన ప్రతిలోఁగూడ నవి కొఱవడి యుండెనో తెలియరాదు. కాఁబట్టి మనకుదొరకిననాలు గాశ్వాసములగ్రంథము ననమగ్ర మనియే తలంపనగునని నాయాశయము.

శ్రీశాస్త్రీగారు పీఠికాంతమున నితరుల కనేక సంస్కరణములు దోషవచ్చుననియు నవియెల్లను దృతీయ ముద్రణమున గ్రహింపఁబడుననియు వ్రాసియుండుటచే నాకుఁ దోచినయభిప్రాయములతో నీన్యాసమును లిఖించి తిని, గ్రంథమందలిపాఠములు కొన్నిటికి నాకుఁదోచిన సంస్కరణములను వేటొకపరి వివరించెదను. విజ్ఞులు తమితురు గాక!

వ్యాజోక్తి చమత్కారము

కావ్యకలానిధి చిదంబరశాస్త్రిగారు

దాచగనేల నీకు బెడదారులు చూపిరి పాప మెవ్వరో

పాపులు తావకనగువైభవరూప విలాస భాసురా
టోపముజూచి యోగ్యని కళోరమనయిన ముద్దరాల వీ
వేపగిడికా గ్రహింపగల విట్టి కుయుక్తులనెల్ల భామినీ!

చ. సూర్యుడైన నెవ్వడెందు హృదయంబున నీవు చలించికొంటివో
సురుచిరగాత్రి! వాడ దపరిశుద్ధుడగు బూడిదమేనుతో దిగం
బరుడయి కాటిలోపల నివాసముజేసెడి భూతనాథుడే నా
సరసునిపొందుకై యటులిసాచితి వెంతటి వెట్టిదానవో.

చ. వనజహాక్షి పెండ్లియను పక్కల నానల నుండనిమ్ము ను
న్మును గయి గెలవట్టుకొనక బూనినకాలమునందు బుసన్నా
స్సనుమఁ బయింబయింబడెడు నాతనిమేనుననుండు పామలకా
గనుఁగొని తలడంపడి వికారము నొందుక నిచ్చియుంచునే?

చ. కుశలమాగమంబనిన గొంత పేరార్థము దీనికేమి యా
పకుపతి కాఁగిరిత సలభంబుగ నీకు లభించుఁగాని యో
శశిమఖి! కప్పురంబు తెగజల్లెకు నీయవమెల్ల ఘర్షణ
ప్రశశిలమైన తిచ్చసేర పంకమలలో బడి ముద్దిలేలునో.

చ. అమృతహిత నిబద్ధమగు నాలయివంగు ఘుమంఘువార్జ్యకై
సముచిత గంధవాహ మెగఁజల్లుడు నెల్లెడనుండు పులహో
దమకము మైఁజరిప చందానపు నీవు కపాలశల్కకై
శములకు నాస్పదంబకు శృంగాననుభూఁ జరియింప సేర్తువే

ఉ. పువ్వులు లాజలట్లు పువ్వుబోడులు వైఁదయి జల్లుమండఁగా
మవ్వుపు శేన్లు నెక్కి పసిమంబిడిగూడ హృదంతరంగులం
దువ్విరు లూరునట్లు చన నొప్పడి నీనొక యొద్దునెక్కి రా
నన్వనివార లండరని నాకు స్ఫురించుమమండఁ గోనునీ!

చ. గణనకు నెక్కి పేర్కొనిన గట్టుల కీనకి బుట్టి పువ్వుల
క్షుణనకు నీవమంగళుని బట్టుకొనం చలపెట్టు పెల్ల నో
గుణవతి! పుష్పహారికను గ్రోతకి బుట్టిన చందమామో నిం
దణువున సత్యమాడితి నుండుం చలంపకు మాతృలోపలకా.

అ. వే. అతని నాశ్రయించి యాత్మీయ గుణమెల్లఁ
దొలఁగిపోవఁ బంపా శ కృశించి
శోచనీయ యయ్యె నీచరిత్రముగూడ
నంతదశకు వచ్చె నక్కటకట!

నీ. కులమునైననుజూచి కోరుదు మందునూ
తలదండ్రులెవ్వరో తెలియరాదు
యాప మాలోకించు ప్రాపింతు మందునూ
మూఁదుకన్నులపైకి దాడివెడలు
భాగ్యంబు నానించి పడయుదు మందునూ
భైత్యంబు దానికిఁ బ్రబలహాక్షి
లక్షణంబులు గోరి వీక్షింతు మందునూ
దెసమొలయే వానిఁ డిటపడమ
ఇట్టి మహానీయుడగు వరుడెల్లు చిక్కె
పట్టితివి మంచికొమ్మునె పట్టుబట్టి

యెన్ని నోములు నోనితి వెంతవేషముఁ
జేసితివి వీనికోస మొచ్చిన్నదాన!

ఉ. కీసరసీమహాక్షి! వినుముక్కటెనూట వాచోబువ్వునికో
స్థానికాన భాసుర విలాసము లూర్కొను నీ ప్రత్యేక
ద్రాసన మెక్కఁగాఁ నగినదానవు నీవూట బ్రహ్మసా
స్థాననమంగు జోగియగు నాతనిదంతను గుండుంగుకో!

ఉ. వాణువు నీవు నిక్కముగఁ జూచుకొన్నదాన నాతఁడో
ధాణువు, నీవు నుండరి వంతందు పిగూపుడన; నీవు నిక్క
లాటణి నరం హుంగున; హాస్యము గాకొక నీవు నానికొ
రాణినిన్న సెచ్చరయినకొని నానాఁలు నన్నునున!

ఉ. తెలియంబాలవు కష్టసౌఖ్యుల నంకికాని జేసిమ్ము
జ్వలశృంగార రసంబులల్లు నభిసంబుల్లు రీతో గవ్యంబు
గళిమూత్రంబును గట్టఁగాయని నీవంబున దాతఁడో
కటికి! కాలభుజంగముకొ పిరుగు నీకలకై మేనాఁడొడికా.

చ. అరుదినగాత్రి! నీకొక గహస్యముఁ జెప్పవ నానికొ మతి
భినుకుకఁ దున్నవించినది. పాపము దీనికెఱోవు. జేసికో
ప్రణామముతోడ నెవరిలు నానమునేయును నండు జీవో
నమృతము కీడనాని యెవఁడైనను గాని బుంబులఁ గ్రావు?

చ. నీయొక బర్తిగనించులకు వెంటికో నానాఁల నుండు!
నటగూడుదుఁ జేరిన యనానకుఁ దాఁదను నుమ్ము కొనినో
గటిరెటునుండ వోలు కిగఁగట్టి బుంబులనగు మోముపై
చురెటులాడఁ చక్కఁబరెక్కఁగై యెంచు నాకునే!

ఉ. పుట్టిన నాటకుండి బహుగోగములొక ముంబున కేరె
పట్టుకొన్నగొనితి బభగ్గునావలయను నొంబునంబుగా
గట్టి పురావృతం దెనుడు కానిని ప్రోయగఁగట్టి మేన్మొక్తం
గట్టు పసికిపుట్టుల పట్టుకొన్న తోలకట్టును.

ఉ. ఎన్నియో! వింతినా కుటల గామిని వేలకొ వాని
నున్నది వానిరాతిడు మూలఁగ్రాడు మోదను కొంతవే ముం
యిన్నిటి కేమిగాని వదియిం చన కేమి నీవంబు సన్వయ
సన్నపు నీవు పాపము కపాలములొక నివశిల్పకొంటివే!

ఉ. సాములు గోరనట్లయిన నుంచ! నీకతఁడియుఁ గాలన
కృమ్ములు; చందనంబునయి భాసుగొల్లనఁ గాటిలోని ధ
స్యమును బై నెజ్జలు ముగ్ధులెవరికొక నివశిల్పకుండు ని
చ్చమ్ముక యింతబట్టి; నిదితెల్లము నూలుల జేయునేటికకా.

చ. భసిలముగోరమో నాదఁగపాలమగోరము గొట్టిలోపలకా
వసతులగోరమో నుండయుఁ బాములగోరము నోలగోరమో
గణితగోరమో మోయు రాబ్బముగోరము కేమిమోరెగ
పసిలనపెల్ల నిల్లు పలుపాట్లదొఁ గ్రోచితి వట్టిగానగా?

గీ. మన్యగాఁదకుఁదాతఁ డోవంబుగాని!
వానితోఁగూడి శేనోక చాననమందు
గావురం బెట్లు చేయుడో కాని నీవు
చెలువ కిదివిన్న నవ్వుల చేయుగాడ!

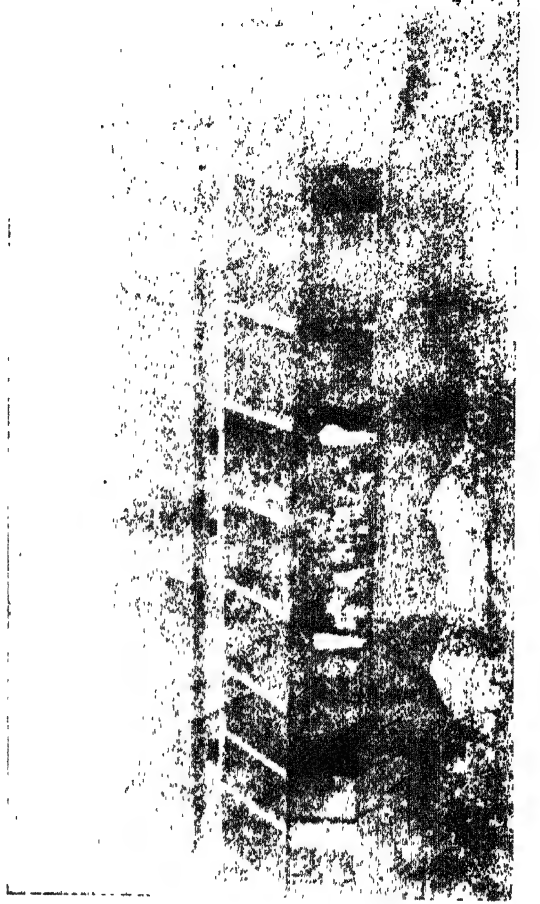
క. ప్రాచీనుండాతం డా, బోచింపుము బాల్కిపు బోలాక్షి! నీ
సాచిక్రమ ముఖ్యద్వైత రోచును వ్యర్థంబునీని నానెదవునుమా

ఉపాధ్యక్షుని గది

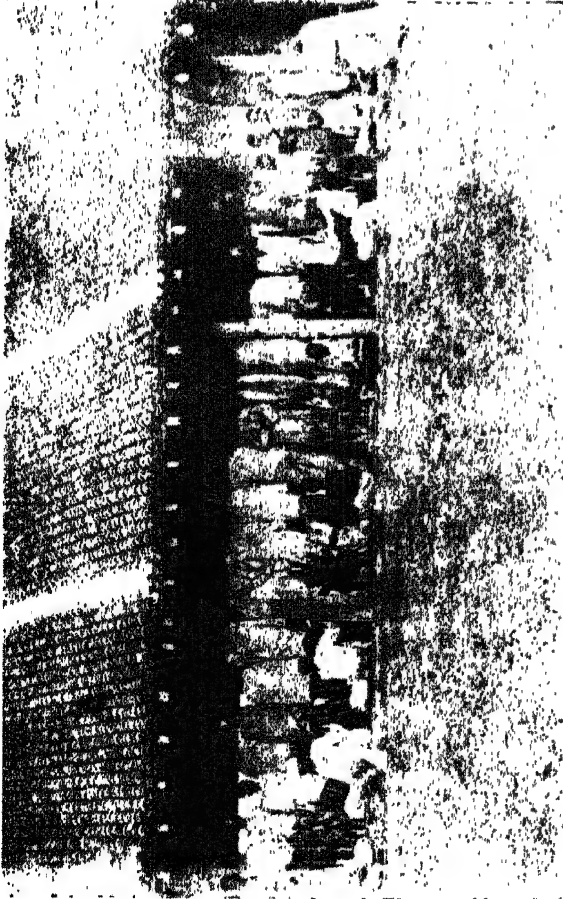

Prayer class

ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు

ఆశ్రమముయొక్క ప్రాంగణము

A side view

విద్యార్థులు భోజనము

ఆంధ్రసత్తీక - సంవత్సరాది సంచిక

శ్రీ జిట్టా అప్పయ్యగారు, వారు స్థాపించిన పది ధర్మపాఠశాలల బాలికలు
చెన్నరాజుభాని విద్యాశాఖమంత్రిగారు ౨౦-౧-౧౯౨౫ నాడు బాపట్లకు విచ్చినపుడు తీసుబడిగ్రహు

Ten Free Schools of Mr. Jitta Appayya Garu, Bapatla

శారదానికేతనమునందలి బాలికలు, గుంటూరు

Girls, Sarada Niketanam, Guntur

భాగవతప్రాశస్త్యము

నే పూరి లక్ష్మీనరసయ్యగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

అంధ దేశమునఁ బేరెన్నికపడసిన ఐవిత్రగ్రంథరాజములలో భారతభాగవతములు ముఖ్యములు.

అందు రెండును సర్వాంగసుందరమగు గ్రంథములు. వాని కింతటిఁ విత్రత వానికథాంశములవల్లను, వానియందలి యుత్తమకవిత్వసరణిఁబట్టియు నచ్చినది. ఈవ్యాసమునందు భాగవతప్రాశస్త్యము గొంతవఱ కరయుదము.

భాగవతమునందలి ప్రధానకథ భగవంతుని లీలావతారకథ. ఇందుఁ దఱచుచుగ భగవద్భక్తులగు రాజన్యుల యొక్కయు, భగవంతునకు ముందుఁ బిమ్మట నున్న మనువులయొక్కయుఁ జరిత్రములు మనోహరమగు వ్రాయఁబడియున్నవి. భగవద్భక్తులమహిమలు, భరతఖండమునఁగల రాజులపూర్వచరిత్రములు దివ్యావతారప్రభావములు నీగ్రంథమునఁ బేర్కొనఁబడినటు లితరపురాణగ్రంథములలోఁ గానరాదు. ముఖ్యముగ భాగవతమున శ్రీకృష్ణావతారప్రభావమే యెక్కువగా నభివర్ణింపఁబడియున్నది. మొత్తము నిరుపురియొక్క యవతారముల ప్రభావము సైతము సంగ్రహింపఁబడినది. కావుననే యీగ్రంథము పురాణములలోనెల్ల నెక్కువగాఁ బఠింపఁబడుచున్నది. హైందవులతత్వసార మీగ్రంథమున సంగ్రహముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. దానంజేసి ప్రతిహైందవునికి నీగ్రంథము ఐవిత్రమైయున్నందున దీని కీప్రశస్తి కలిగినది.

భాగవతకవితాశిల్ప మింక విచారితము. దీనియందలి భావవైశద్యము, రసాచిత్యము, అలంకారసంపద, కల్పనాచమత్కారము, పాత్రపోషణము, భావనాశక్తి, అర్థబాహుళ్యము లోనగునవి వర్ణనాతీతములు.

పోతరా జనసరములగుదోటుల సమయానుసారముగ రసపోషణ చేసియున్నాఁడు. ఎట నేరసము వ్యక్తికరింపవలయునో, పోతనకంటె నెఱింగినకవి యింకనొకఁడు

గానరాఁడు. ప్రథమస్కంధములో నశ్వత్థామ యవమాన సమయమునందు భయానకబీభత్సరసంబులును, కృష్ణనిర్యాణవార్తచెలుపునప్పుడు శోకకరుణారసంబులును, సప్తమస్కంధములో ప్రహ్లాదవధయందు శాంతకరుణారసంబులును, స్పృహవతారఘటంబునందు వీరశౌర్యాద్భుతరసంబులును, దశమస్కంధములోని రుక్మిణీకల్యాణమునందు శృంగారభక్తిరసంబులును, సరకాసురయుద్ధముందు వీరశృంగారరసంబులును, అత్యద్భుతముగా వర్ణించి యున్నాఁడు.

ఉదాహరణములను చూడఁడు. తనయొద్దకు వట్టి తెచ్చిన అశ్వత్థామను ద్రావడి యాడినమాటలు వినుఁడు:

శా. ఉద్రేకంబున రాగు శస్త్రుధరులై యుద్ధావనిక లేగు కిం చిద్దోహంబును నీకుఁజేయరు బలో లేన్దకంబుతోఁ శీఁకటిక భద్రాకాసులఁ బిన్నపాపల రణప్రాణక్రియాహీనులక నిద్రాసక్తుల సహరింప నకటా, నీనేతు లెట్లాడెనో! (1. 162)

ఉ. అక్కట, పుత్రశోకజనితాకులభారవిమర్శచిత్తనై పొక్కుమనున్నభంగి నీనుఁ బోరఁ గిరీటిని బద్ధుఁ జేసి నేఁ జిక్కడ కీడ్చితెచ్చట సహింపనిదై భవదీయమాత నేఁ డెక్కడ నెట్టిశోకమన నేక్రియ నేడ్చునుఁ బొక్కుమన్నదో! (1. 163)

పైపద్యము లెంతకఠినహృదయునికైనను జాలిఁ గొలువఁజాలియున్నవి. ఇట్టిమాటలు విన్నతర్వాత శిశుహంతకుడగు నశ్వత్థామ యెంతటిమనోవేదననైనను జెంది యుండును. ఇట్టి తరుణములో నశ్వత్థామను దిరుగుచెప్ప కుండునట్లు చేయుటయందు రసాచిత్యమెంతయుఁ గాపాడఁబడినది.

ద్రావడి పరమయోగ్యతయు, అశ్వత్థామసంపూర్ణపరాభవము వర్ణింపఁబడిన పద్యమును దిలకింపుఁడు.

ఉ. ద్రోణునితో శిభిం బడెన ద్రోణుటుంటిని యున్న నింట న మీతనూజశోకవివశిక్తతనై విలసింపభంగి నీ

ద్రాణిఁ దెచ్చి తెచ్చుటకు దైవము నొందును నెంతపాక్కునో
ప్రాణియు క్షుణ్ణుడైన నతిపాపము బ్రాహ్మణహింస మానరే.
(1. 165)

ఎక్కడ దాగినను అశ్వత్థామకే కాదు, మఱి యె
వ్వరికైన నీపరాభవము భరింపరానిది. విక్టరుహ్యూగో
(Victor Hugo) గారి 'దురదృష్టవంతులు' (Les Misera
bles) అను నవలయం దొకపోలీసు, దొంగనుండి యో
గ్యుడుగా మారినవానివలన గొప్పనష్టమును బొంది,
ఆదొంగను బట్టవలసిన బాధ్యత రాజధర్మమై యొకవైపు
నను, గృతజ్ఞత రెండవవైపునను బాధింప, రెంటికిని సంధి
పొనఁగింపలేక, నమస్తమాదుఁబడి చచ్చెను. ఈసందర్భ
ములో నశ్వత్థామ యేమిచేయవలసినవాఁడో తెలియ
కున్నది. పాంచాలిపలుకులభావవైశద్య మెంతమనోహర
ముగ నున్నదో చూచితిమి.

కృష్ణనిర్యాణవార్తతో ద్వారకనుండి వచ్చుచున్న
తమ్మునిం గాంచి, సంభ్రమంబున "అన్నా! ఫల్గున..."
(1. 350) అనిపిలిచిన ధర్మజునిమనస్సునందు నమ్ముడు
కన్నీరుచెచ్చినప్పటినుండియుఁ గృష్ణనిర్యాణవార్త విను
వఱకు, పొరలినతలపులు మిక్కిలి మనోహరముగా
వర్ణింపఁబడినవి.

క. మనసారథి మనసచివుఁడు

మనవియ్యము మనసభుండు మనబాంధవుఁడుకా

మనవిభుఁడు గురుఁడు దేవర

మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశా! (1. 358)

అనుపద్యము కుతూహలమును, భయసంభ్రమా
దులను మిక్కిలి చమత్కారముతో వినువారికి గలుగ
జేయుచున్నది. అర్జునునియందుఁ గొంతశ్రమించిన శోకము,
గుణగ్రహణశక్తి కలఁబడుచున్నవి. పోతరాజుకవిత్వము
నకు నష్టమస్కంధమునుండి క్రొత్తమెఱుఁగు వచ్చెను.
ధార నిగ్గుదేతెను. ఈస్కంధముననే పోతరాజు తనకభి
మానరసమగు భక్తి నెక్కువగాఁ బోషించెను. నవరస
ములలో భక్తిరస మొకటికాకపోయినను, పోతరాజు
దాని నొకరసస్వరూపముగ నిర్ణయించి సజీవముజేసెను.
భగవంతుఁడు రసస్వరూపుఁడని యాహ్వానములు
దెలుపుచున్నవి.

"రసోవై సః" అనుసూక్తి నెఱిగినవాఁ డగుటచే
రసస్వరూపుఁడగు భగవంతుని దివ్యమంగళవిగ్రహమును
భాగవత రచనారంభముననే వర్ణించెను. ఆమంగళమూ
ర్తిని వర్ణించుటలోఁ బోతరాజు తస్మయ్యుఁడై తనివిదీఱ
కవితారచనము గావించుచు, కావ్యప్రపంచమును సైతము
మఱచిపోవుట కలదు. కేవలము జేచితి పోతరాజుకవిత్వ
ములో నెంతకలదో పరికించురసవిదులకు అది వెగఁటుగఁ
దోచినను, పాఠకులకు, భక్తలోకమునకు, నాయాభాగ
ములు సుధావిర్లములనంటిపని చెప్పనచ్చును. పోతరాజు
వర్ణించు భగవద్వర్ణనలు ప్రత్యేకించి భగవంతుని నూకా
రములను వర్ణించునవియేకాని నిశ్చేదముగాఁ గ్రతినింబ
పద్యములు కావు. తేడతేడ కొకనూతనమార్గము ద్రొక్కు
చుఁ బారవశ్యముఁగూర్చు భక్తిరసద్యోతకపద్యములు నిటు
లొనరించుట యనితరసాధ్యము.

సీ. మంచారమురంగునాధుర్యమునఁ జేయ

వభుపంజానోవునే మననమలరు... (7. 150)

సీ. కమలాదు సర్పిడు కనులు కనులు

శ్రీనాగు సర్పిండు నవ్వింప... (7. 169)

సీ. కంజాక్షునకుఁ గాని కాయలు కాయకే

పవనగుంఫితనగ్నభక్తిగాక... (7. 170)

సీ. సంసారజీమాలసంఘంబు విచ్చునే

చక్రిదాస్యప్రభంజనము లేక... (7. 171)

క. చాలదు భూదేవత్వము, సాలన దేవత్వ మధికశాంతిత్వంబు

సాలదు పారిమెప్పుం పుణ్యభూమిలో! భక్తి సాంసారికంబే. (7. 214)

క. చిక్కఁడు ప్రేమములఁ గ్రగుపులఁ

జిక్కఁడు బాసముల శౌచిలతపడులకా

బిక్కఁడు యుక్తిని, భక్తిని

జిక్కినక్రియ నమ్మతుండు కర్మమని రచే! (7. 218)

ప్రహ్లాదుని వివిఘోపాయంబుల హింసించుటయందు
ను, ఆహింసల నన్నిటిని దీనభావములేక ప్రహ్లాదుడు
భరించుటయందును శాంతకరుణాన్యుతదిభత్సరసములు
వర్ణించినట్లుండును. నిదర్శనముగాను గావించుఁ.

ఉ. తన్న నిశాచరుల నొకడ పైత్యునిగాఁడు... (7. 198)

అను పద్యానుయయిండు శాంతకరుణారసంబులును,

సీ. ఒకమాటు విక్కుంభయూధంబుఁ దెప్పించి

తెలి తింభకునిఁ ద్రొక్కింపఁ బంపు... (7. 199)

చ. ఎఱుంగఁడు జీవనాశ్రయము తెప్పరు భర్తలు తేడ బాధలు...
(7. 202)

భోగపద్యములం దద్భుతబీభత్సరసంబులు పెద
చల్లఁబడినవి. అదియును గాక, కుళింగపక్షిశోకమునందు,
జాలిదైన్యము నెట్లుమేళవించినవో తిలకింపుడు:

చ. అడవుల మేతమేసి మనమన్యుల కెన్నఁడు నెగుసేయ కి
క్కుడ విహరింప నేడకట కట్టిడిబ్రహ్మ కిరాతుచేతిలోఁ
బడుమని వ్రాసెనే నుదుటఁ బాపపుడైవము కంటి కింతయె
క్కుడుబరునయ్యెనే బ్రదుకు గోమలి! యేమననేర్తుఁ జెల్లఁగ!
(7. 61)

“అక్కలురావు...” (7. 63) అనుపద్యముఁగూడఁ జూడనగు.

గజేంద్రమోక్షణకథయందు గజేంద్రుని భక్తి,
ఆయాసము, సందేహము, భయము, నిపుణతతో నీ
క్రిందిపద్యములం దిముడ్పఁబడినవి.

క. కలఁడందురు దీనులయెడఁ
గలఁడందురు పరమయోగిగణములపాలం
గలఁడందు రన్నిదిశలను
గలఁడు కలం డనెడువాఁడు గలఁడో లేడో. (8. 86)

క. వినుదఁట జీవులమాటలు
సనుదఁట చనరానిచోట్ల శరణార్థుల కో
యనుదఁట పిలిచిన సర్వముఁ
గనుదఁట సందేహమయ్యెఁ గరుణావార్ధి ! (8. 91)

గజేంద్రునిమొఱయం దెంతకరుణరసమున్నదో
యరయుడు:

సీ. కలుగఁడే నాపాలికలిమిసందేహింపఁ
గలిమిలేములు లేక కలుగువాఁడు..... (8. 87)

శా. లా వొక్కింతయులేదు ధైర్యము విలోలంబయ్యె... (8. 90)

వామనమూర్తి విశ్వరూపము నొందినవిధంబు
బ్రహ్మాండంబంతయుఁ గన్నులగట్టినట్లు మనోజ్ఞముగా
వర్ణింపఁబడెను.

శా. ఇంతింతై వటుఁడింతయై మఱియుఁ దానింతై నభోషిషిపై
సంతై తోయదమండలాగ్రమున కల్లంతై ప్రభారాశిపై
సంతై చంద్రుని కంతయై ధ్రువునిపై సంతై మహర్వాటిపై
సంతై సత్యపదోన్నతుండగుచు బ్రహ్మాండంతసంవర్ధయె.
(8. 622.)

మ. రవిలింబం బుపమింపఁ బాత్రమగుచు త్రింతై శిరోరత్నమై
శ్రవణాలంకృతియై గళాభరణమై సావర్ణకేయారమై

భవిమత్కంఠమై కటిఫలి నుదంచడ్లుంటయై నూపుర
ప్రవరంబై పదసీకమై వటుఁడు దాబ్రహ్మాండముకొ నిండుచోన్.
(8. 628.)

నవమస్కంధములోని రామావతారకథయందు
ను, దశమస్కంధములోని రుక్మిణీకల్యాణ కథయందును
రసోజ్జీవము తాండవమాడుచున్నది.

ఇఁకఁ గుచేలోపాఖ్యానమునందలి దరిద్రావస్థ
దైన్యసితివర్ణన సర్వవిధములఁ బోతనజీవితముతోఁ బోలి
యున్నట్లు తోచుచున్నది.

సీ.పుచ్చేలుండు

నానొప్పు విప్రుండు మానధనుడు
విజ్ఞానరాగాదివిరహితస్వాంతుండు
శాంతుండు ధర్మవత్సలుఁడు ఘనుఁడు
విజితేంద్రియుఁడు బ్రహ్మజేత దారిద్ర్యంబు
బాధింప కొరులఁ గార్పణ్యవృత్తి
నడుగఁబోవక లేనకుఁ దా నబ్బినట్టి
కాసు పదివేలనిష్కముతో గాఁ దలంచి
యాత్మ మోదించి పుత్రదారాభిరక్ష
యొకవిధంబున నడపుచునుండునంతే. (10. ఉత్త. 965)

సీ. లలితపతివ్రతాతిలకంబు వంశాభిభాత్య
తద్భార్య దుస్సహదరిద్ర
పీడిచేఁ గడునొచ్చి పెదవులు దడుపుచు
శిశువు లాఁకటిచిచ్చుచేఁ గృశించి
వలమలమాఁడుచు మానసం బెరియంగ
బట్టెఁడోరెము మారుఁ బెట్టువఃనుచుఁ
బత్రిభాజనధృతపాణులై తనుఁజేరి
వేడిన పీనులు సూఁడినట్లు
లైన నొకనాఁడు వగచి నిజాధినాథుఁ
జేరి యిట్లనిపలికె నోజీవి లేశ!
తట్టుముట్టాడు నిట్టిపేదటిక మిట్లు
నొంప దీనికుపాయ మూహింప వైతి. (10. ఉత్త. 966.)

నరకాసురయుద్ధము వర్ణించుటయందుఁ గనుపఱ
చిన భావప్రకటనము, కల్పనాసౌష్ఠ్యము ప్రశంసనీయ
ములై మనోజములై యున్నవి.

సీ. వీణఁ జక్కఁగఁ బట్ట వెరవెఱుంగనికొమ్మ
బాణాసనం బెట్లు పట్టనేర్చి
మ్రూకునఁ దీఁగఁ గూర్పంగ నేరని లేమ
గుణము నేక్రియ ధనుఃకోటిఁ గూర్చి

సనవి ముత్యము ప్రవృత్తిజాలనియబల యే
నిఘాతి సంధించె నిశితతరము
జిలుకకుఁ బవ్యంబు సెప్ప నేరనితని
యస్త్రసంత్రము లెన్నఁ దభ్యసించె
బలుకుమనిసఁ బెక్కుపలుకని ముగద యే
గతి నొనర్చె నింహగర్జనములు
ననగ మెఱసెఁ ద్రిజగదభిరామగుఁడభాస
చారుసత్యభాష సత్యభాష.

(10. ఉత్త. 181)

కృష్ణునితో సత్యభామ వచ్చెదననుటయుఁగృష్ణుఁడు
వలదనుటయుఁ గల కథాంశమును బోతరాజు సరిశముగ
వ్రాసెను.

సీ. సమరభృష్టంకయ్యుఁకారములు గావు
శిష్యుఁడగుఁడ్రబృంహితములు... (10 ఉత్త. 184)
అనుపద్య మాంధ్రజనులచే గౌరవింపఁబడుచున్నది.

సత్యభామవీరాకారము, భనుస్సు సగుణముచే
యుట లో నగునవి యీ క్రిందిపద్యమున దిముప్పలపి
యున్నవి.

కా. ఆల్లంప బలంగ నొంది తడగఁజూసంతలేనోనిశే
మవిరూఢిఁపహాప్రతాపమున కిరాలోకదుష్టోక్తియై
తావేగకా నరఁబంబుఁ జేసె భనువుం దన్వంగి జైత్యంగనా
గ్రీవాసంధుఁగు నిద్గుంబంగ రణక్రీడామహోత్సవంతోక.

(10. ఉత్త. 175)

యుద్ధరంగముఁ కుడికి భయంకరమృత్యుదేవిగి
నరకాసురునికిఁ కాహ్వనించు సత్యభామార్వరూపము
నరకాసురుని కెటులు గనవచ్చుచున్నదియుఁ బ్రేమమూర్తి
యగు కృష్ణుని కెటులగనవచ్చుచున్నదియుఁ బోతరా
జొకమాత్రమనోజ్ఞముగఁ జెప్పియున్నాఁడు. వీరశృంగార
రసములు సాంకర్యముకొందనిక ప్రత్యేకత సంఘటించి
యొకపద్యములో రచించుట పోతరాజునంటి చొచ్చికునకుఁ
దప్ప మఱియొకనికి సాధ్యముకాదు.

సీ. రాకేందుబింబమై రవిబింబమై యొప్పు
నీరజా తేజఃశాన్తమృగంబు
పందర్పకేతువై ఘనధూమకేతువై
యలకుఁ బూఁబోడిఁ యేలంబలంబు
భావజుపరిధియై ప్రళయార్క-పరిధియై
మెఱయు నాకృష్టమై మెలతచాప
మమృతప్రవాహమై యనలసంధోహమై
తనరారు నింతిసందర్శనంబు

హర్షదాయయై విహానోదాయయై
వరఁగు ముష్టరాలిబాఁబుట్టి
హరికి నరికిఁ జూడ సంపద శృంగార
కిరీటసము లోని విస్తరిల్లు.

(10. ఉత్త. 183)

ఒకవృత్తియన్నభి నేకవిధముగ వర్ణించుటలో
భావనాశక్తి మెండుగాఁ గావలయును. అట్టిశక్తి పోతరా
జునందు మిక్కుటముగఁ గలదనుట నిక్కమే. ఇతఁడు
దొమ్మరినియమముతోఁ బద్యములు వ్రాసెనని మును
గాపాడినవా రరుదు. తలకుఁబడిన యాంకారములు
గూర్చునెంచి కృతార్థము గావేక పద్యములు వ్రాసెనని
ములఁ బూరించువారిని స్మరింపఁ గు. సహజమగు శైలి
లో నెట్టిదొమ్మరినియమమేని నీ సంతముగఁ గీర్తి పోత
రాజు సర్వవిధములఁ బ్రశంసించుచున్నాఁడే.

భక్తుజ్ఞైకముచే బరసగుఁడై యరింగుఁ బద
తాస్తోత్రములు మిక్కుటముగ వ్రాసెనున్నాఁడు. మిక్కు
తములలో పాత్ర క్రిందపద్యమును గావించి ముగిసిన పదోధి
నము కడువిచిత్రము.

సీ. ఒకచోకానిదై నానందేయి వాఁడు నే
తొకచోఁ నాబ్జ మూఁదొబ్బంగ
గొప్పదనంబుఁ క్రొత్తదనంబెలఁగులు
కొత్తదిల క్రొత్తదనంబి నీ ముఁగల
గుఱు ముఱులు వుట్టి క్రొత్తదనంబి నీవే
పదే కెమ్మి యగుల పలుకునని
కాదులఁ గరికల నలుగడఁ బట్టి
నట్టింపుఁ గెంపపు నెఱుఁగి
రాజితోత్పలంబుఁ బూఁములనాని
మహితలల్లనభ్రష్టుదొంగులనాని
భువనమోహననాని మధుసూదనాని
గనిరి శాంతు కడులంకాపురంబు.

(10. ఉత్త. 181.)

భక్తులయందు భగవదుభయకిఁగల యనురాసము
“నిరికిఁజెప్పఁడు” (8. 96.) అను పద్యము గలది. బేట
పడుచున్నది.

రుక్మిణీదేవిమనస్సునకులలి భూంధోగన మేవిధముగ
నున్నదో

పా. ఘనుఁ డాభూనునఁ జేరెనో ... (10. ఉత్త. 1725.)
అనుపద్యమునఁ జూడనగును.

మఱియు నీ క్రిందిపద్యమునందలి వర్ణన క్రమమును, శయ్యామార్దవమును జవిచూడుడు.

సీ. దోహదీసుతుకోర్కి తీరగలు వీడంగ

వెలదికి మైదీరగ వీడదొడంగ

గమలనాథునిచి త్తకమలంబు వికసింప

గాంతి నింతికి ముఖకవల మొప్పె

మధునిరోధికి లోన మదనాన్ని సాడమాప

బొలతికి జనుదోయి సాడవునూపె

శౌరికి ధైర్యంబు సన్నమై పయ్యంగ

జలజాక్షిమధ్యంబు సన్నమయ్యె

హరికిఁ బ్రేమబంధ మధికంబుగాఁ గేశ

బంధ మధికమగుదు బాల కమలం

బద్ధసయనువలనఁ బ్రదుకంబు నింఁగార

నెలతెయ్యావనంబు నిండియుండె. (10. పూర్వ. 1690.)

పోతరాజు శబ్దాలంకార ప్రియుడు. అంత్యనియమము నేర్పుగ గూర్చుచేయుటయందు మత్తేభపద్యముల రసవంతముగ రచించుటయందు, సంస్కృతాంధ్రముల సమముగ మేళవించుటయందు నీకవి యసమానుడు. పోతరాజువలె, ధారాశుద్ధిగల కవితలో సంత్యనియమాది శబ్దాలంకారములు భావానుకూలముగ వ్రాయుట దుష్కరము.

క. అడిగెదనని కడువడిఁ జను

సడిగినఁ దను మగుడ నుడువఁడని నెడ నుడుగున్

నెడనెడఁ జడిముడి తడఁబడ

నడుగిడు నడుగిడు జడిమ నడుగిడు నెడలన్. (8. 108.)

ఇట్టిపద్యములు పోతరాజు కవిత్యములో ననేకములు గలవు. ఈపద్యములో దనకవితాశిల్పము ప్రకటించుటకై సర్వలఘునియమము శుద్ధాంధ్ర భాష, వృత్త్యనుప్రాసము కాపాడి రసముగూడ జీనము నెలకొల్పియున్నాడు. ఇట్టికూర్పుబిగి, కయితవిన్నాణము, పలుకు పొందిక, తఱచుగ నితరులలోఁ గానరావు. కేవలము స్వభావికమగు కవిత కీనియమములు కవితాశిల్పములు అనవసరములే కాని, నిరంకుశమగు పోతనకవితలో నీమెఱుగు లనవసరములనియుఁ దెచ్చిపెట్టుకొనినవనియుఁ దెలుప వీలుండదు. పద్యమునందేకాక గద్యమునందు నిట్టిశబ్దాలంకారములు, రసపుష్టి గాననగును.

పదప్రయోగమునందుఁ గొందఱు సంస్కృతపద బాహుళ్యకవితాభిమానులు. మఱికొందఱు ఆంధ్రపద బాహుళ్య కవితాభిమానులు. ఈ రెండుతెగల రసజ్ఞుల “మెప్పింతు కృతుల నయ్యెయెడల” నని పోతరాజు ప్రతిసఁబూని, సర్వజనసమ్మతముగఁ బండితపామరుల కుపయోగించునట్లుభయభాషలను సమముగ సంధించి భాగవతము జనాహ్లాదకరముగ వ్రాసెను. ఇతనియందు సలక్షణశైలి, ధారాశుద్ధి, శయ్యామార్దవము గలవు.

భాగవతములోని కథాంశములు భారతాదిగ్రంథములలోఁ గొన్ని కలవు. ఆయాపద్యములతోఁ బోతరాజుపద్యములు పోల్చినచోఁ బోతరాజు శక్తిసామర్థ్యములు ద్యోతకము కాఁగలవు.

ఈ క్రిందివానిని బోల్చిచూడుడు:

1. మ. అమితాఖ్యానక శాఖలంఘించి... (భార. ఆది. 1. 65)

మ. లిలెత్తెన్మంథము కృష్ణమాలము... (భాగ. 1. 22.)

2. యయాతిచరిత్రమున దేవయానను నూతినుండి

పైకెత్తు సందర్భమున,

చ. జలధివిలోలపీచివిలసత్కలకాంచినమంచితావనీ

తలహానక్షమంబయిన... (భార. ఆది. 8. 144)

కా. సప్రాంభోనిధి మేఘిలావృతమహాసర్వంసహాకన్యకా

..... (భాగ. 9. 527.)

వీనియందు నన్నయభట్టుశైలి మార్దవము లేక పోయినను, వృత్త్యనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారములు మనోహరముగ సమకూర్చబడి భావవంతములై యున్నవి.

ఇట్లులే భీష్ముడు శరతల్పగతుడై శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుఘట్టమునఁ దిక్కనపద్యమునకుఁ బోతనపద్యములకుఁ గల పోలికఁ జూడుడు:

మ. యదువంశంబున వాసుదేవుని.....గృహ్లాత్మునిన్. (భారతము)

మ. త్రిజగన్మోహనశీలకాంతిఁ దను వుద్దీపింపఁ బ్రాభాతినీ

రజబంధుప్రభమైన చేలముపయిన్ రంజిల్ల నీలాలక

ప్రజనంయుక్తముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప మా

విజయుం జేరెడు వన్నెకాడు మది నావేశింపు నెల్లప్పుడున్.

(భాగ. 1. 218.)

సీ. కుప్పించి యెగసినఁ గుండలంబులకాంతి

గగనభాగంబెల్లఁ గప్పికొనఁగ

నుజికిన నోర్వక యుదరంబులోనున్న

జగములవ్రేగున జగతి గదలఁ

జక్రంబుఁ జేపట్టి చనుదెంచుచును
 తై నున్న పచ్చనిపటము జూప
 నమ్మితి నాలావు నగుఁబాటు నేయకు
 మన్నింపుమని క్రిడి మరలఁ దిగువఁ
 గరికి లంఘించు సింహంబుఁరణి మెఱసి
 నేడు భీష్మునిఁ జంపుదు నిన్నుఁ గాత
 విడువు మఱ్ఱన! యనుచు మద్విశిష్యుష్టి
 దెలి చనుదెంచుచేపుండు దిక్కునాకు.

(1. 222)

పోతన భీష్మునిపై కుఱుకుచున్న శ్రీకృష్ణుని దివ్య
 మంగళవిగ్రహమును గన్నులఁగట్టినట్లు చిత్రించు
 న్నాడు. తిక్కనపద్యమందు కథను వచించుటతప్ప,
 క్రొత్తవిశేష మేమియు లేదు. ఇట్టిదే యీ క్రిందిపద్యము.

సీ. వీడటే రక్కసి విగతజీవఁగఁ జన్నఁ

బాలు ద్రావిన మేటిబాటకుండు... (10. పూర్వ. 1249.)

దీనిని

సీ. ప్రాణంబుతోఁగూడ రక్కసిచన్నుల

పాలుద్రావిన ప్రాథబాలుఁ డితఁడె. (భార. ఉచ్ఛ్వా. 3.)

అనుపద్యముతోఁ బోల్చిచూడఁ బోతరాజు
 శయ్యామార్దవంబు తెలియవచ్చును.

ఉత్తరహరివంశమునందును, హరివంశమునందును,
 భాగవతములోనికథాంశములు గలవు. అట్టిసలములలో
 వర్ణనాంశములుగల పద్యములును, వర్ణనలులేని పద్యము
 లును పై గ్రంథములతోఁ బోల్చిచూచిన, భాగవత మే
 విషయమందును దీసిపోదని చెప్పటయందుఁ బ్రమాదము
 లేదు. పోతన నాచనసోమునికి శంభుదాసునికి నీడగుని
 చెప్పటలో సందేహము లేదు.

పోతనయం దితరకవులయందు లేనియమోఘశక్తి
 యొకటి కలదు. దృశ్యప్రబంధము ప్రదర్శించుతత్వ
 నర్తకుండు తానే, కథాపాత్రము ననుకొని నర్తకమాను
 గావించినట్లు ఒకభక్తునిచరిత్రము వ్రాయునపు డాభక్తుడు
 తానే యనుకొని తాదాత్మ్యము పొంది యాభాగమున
 రసవత్తరముగఁ దృప్తికరముగ నసన్యసాధ్యముగ వ్రాయు
 ను. ఇట్టితాదాత్మ్యమున ప్రహ్లాదచరిత్రమున, గోరంగ
 మోక్షణమున, కుచేలచరిత్రమున, శ్రీకృష్ణజీవితమున
 పాత్రములలో లీనమై యాయాఘట్టములకుఁ బ్రాణదా

నము గావించియున్నాఁడు. కావుననే భాగవతమునందలి
 పైకథాంశములు రసవత్తరములు కాఁగలిగినవి. విచారకర
 ములగు నంశములు కవితాస్పృష్టిలో నిముద్బుతఁడై దా
 నేడ్చుటయు, శృంగారరసము వర్ణించుతఱి నాయుద్రేకము
 లోన నడంచుకొనుటయు, వైరాగ్యము వ్రాయుతఁడై తన
 యాశ్రితహితభావముఁ బ్రకటించుటయు, భక్తివ్రాయు
 తఱి తన నిశ్చలహృదయముఁ బ్రదర్శించుటయు, ఇంత
 యేల, ఏరసమువ్రాయునపు డారసములో లీనమగుట
 పోతరాజుకవివర్ణనకు సహజస్వభావము. రసమునఁ దాదా
 త్యము పొంది వ్రాయుటచేతనే భాగవతమున కింతయన
 రాని విలువ గలిగినది.

భక్తునకు సంగీతమునకు నవినాభావసంబంధము
 కలదు. కాన భక్తకవి, తనకవిత వృత్త్యనుప్రాసములతో
 నంత్యనియమములతో యమకముతో సంగీతమున కను
 కూలముగ మోర్చుట సాజము. పోతన భక్తుడగు గాయ
 కుండు గాననే, సంగీతసప్రదాయమున కనుకూలముగ
 శబ్దాలంకారములఁ బోషించెనని యోచించుచున్నాడు. ఇట్లులే
 దాశరథీశతక కర్తకూడ చేసియున్నాఁడు. దీనిచే భక్తునకుఁ
 జిత్రకవితకు సంబాధమున్నట్లును తెలుగుండును. కావుననే
 భక్తుడగు పోతరాజు కవితలో శబ్దాలంకారములు మొదలు
 గాఁ గానవచ్చుచున్నవి. పోతరాజునకు దుష్కరప్రాస
 ములఁ గూర్చుట శబ్దాలంకారములతోఁ బద్యముల వ్రాయుట
 సహజముకావున భాగవతమున కందీతవాచుభూతు శ్రవణ
 వతనయోగ్యమై మనోరంజకమై యున్నది.

ముఖ్యముగఁ బోతన భక్తిరసము కరుణరసము
 పోషించెను. శృంగారము శాంతిరసమునకు, రమణీయ
 ముగఁ బోషించెను. కీర్తిహాస్య భయానకకాండ రసముల
 బ్రచురించుటలో పోతన మిగిలు ప్రఖ్యాతములువాఁడని
 చెప్ప వీలులేదు. భక్తిరసమున గాఢప్రవాణ్యమునకుఁ
 బ్రధానవీతము పోతరాజుడే. అందు నావీతమునుండి తొల
 గింపఁగలకవి “నభూతి” నభావిష్యతి” యని సాహస
 ముతోఁ జెప్పవచ్చును.

శ్రీ పరమేశ్వర స్తుతి

విద్వాన్ కష్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి గారు

హృదిహరుడందు భేదము లనంతముగా గ్రహింపనేమి యే
 నరుఁ డెవనింగుఁజించి మనసం బొసరించిన నిన్నకాద భా
 ప్పురశశవహ్నులు న్వెలుగుచంచము నీవగులీలలం గదా?
 శిరుశశాంకమాళి! ననుఁ దద్దయుఁగావు ముమామనోహరా! ౧

మ. ఒకఁ డీలోకములెల్ల నిత్యములు నా నూసించు దృగ్గోచరా
 వికలత్వంబుఁ దలంచి, జేటొకఁడు దా విశ్వంబు నశ్యంబనుం
 బ్రకటాధ్యాత్మికసంపదందలంచి, యూహాపాహా లిట్లుండ నీ
 యకలం కాత్మము నెట్లు నేఁ దెలియఁగా నగ్గుండ గౌరీశ్వరా! ౨

శా. నానారూపములంది లోకముల నానాప్రక్రియం జేసి దే
 వానేకత్వము దోపఁగా మునులచే నర్హప్రధంబొంది వి
 జ్ఞానానందము రూపుగాఁజెలంగి ప్రజ్ఞాపూరపారిణుఁడై
 నూనాస్త్రిప్రతిరోధియా గిరిసుతేశుం డెప్పు నన్నొముతన్. ౩

పంచచామరము. బలా! బలారి గర్వమండ వాని బాహుబంధ ముం
 దలిర్చి దేవతాళి గొల్వ దాంతమూర్తిఁ దాల్చితో
 చెలంగి లోకమేచి కాల్చు చిచ్చుజోలఁ గ్రాలునా
 హలాహలంబు మ్రొంగునీకు హా, విభుత్వ మొప్పదే! ౪

క. పరమదయాకరుడగుటను
 బరాత్పరుడవనుచు నిన్ను బ్రణుతింపనగున్
 హరిహర భేదంబులచే
 విరిసి లోకమెల్ల నీవ విభుతఁజెలఁగఁదా. ౫

సగ్ధర. ఏకోదేవశ్చివోఽయ మ్మితరమనఁగ లే దీప్రపంచంబుండా
 లోకంబై నీదుదీప్తి న్లలితమగు, నిరాలోకమై గాసినొందుకొ
 శ్రీకంఠఖ్యాతినొందన్ శ్రితజనలఁ గృపానిత్యతం గావ నీకే
 కా కేయేకాకికొప్పు స్థ ననిరయతమస్కాండకోట్యర్క! శంభ! ౬

మ. ప్ర. లయవేలావేలీలాహరిఁబొగడ నేలాగు నాబోటి కబ్బున్
 వియదుర్వీమగ్ధమం దుద్విజితజనతమో విభ్రమంబాడి బాహా
 ద్వయిచే నాకాశ మంతంతసె నిలిపి దిశావారముం ద్రోచి పాద
 ద్వయిచే భూమిశలంబు న్వనధి మునిఁచెదో భావభూగవ్యహారి! ౭

ఉ. వేదములెల్లఁ దానకవిభేదముఁడెల్ల ననంతశాఖలై
 యాదియు నంతయుం గనని యంతగ వర్ధిలియు న్వహామృతా
 వాదములయ్యె నిద్వైలుపు పట్టనఁ గానఁగనానె నాకు నీ
 భేదము దేవ! యోగిజనవేద్య! గిరింగ్ర సుతామనోహరా! ౮

శా. శ్రీశాఖాదులకైన నీమహిమము ల్పింతింపఁగా నచ్చునే
 లేకందైన భవద్వియు క్తమెచట నేదేకదా! లోకమే

క్షేతందైన భజించుఁగాని నినునే లీల న్భజింపంగ లే
 దోశశ్వద్దయమానమానస! విభో! యోచంద్రమాదామణి! ౯

చ. భవుఁడు భవా ర్హిసోరి యపచగ్గసుఖప్రదుఁ డవ్యయుండు స
 త్వననఫలప్రదాత దితిజన్మ కృతాంతుఁ డనంతుఁ డాద్యుఁ డు
 ద్భనరహితుండు భావభవభంజనుడందు నిను న్నుతీంతు రో
 శివ! బుధవర్మలెల్ల సురశీకరిణీధర! చంద్రశేఖరా! ౧౦

చ. హరియనియు న్నరుండని యహార్యసుతామణి లక్ష్మియుకొ సురే
 శ్వరుండనియు న్సుఖి నివినుతి సల్పి ఫలంబుల నొంద నెంతు రీ
 వరుస నిజంబై దేవతలవంగడ మింతిటి దున్నె దేవుఁ డొ
 క్కరుండను ప్రాతపల్కనుడికారముతప్పనె చంద్రశేఖరా! ౧౧

ఉ. సత్తు వసత్తునాఁ బరగు సారపదార్థయుగము నీవకా
 నుత్తమయోగులెంచెద రను త్తమధీవిభవంబున న్సురే
 శోత్తమ! తిభ్యమేని భువి నొక్కటి కెండగుటెట్లా తెల్పి నా
 మత్తతఁబాచి కావు మణిమప్రథిమాకర! చంద్రశేఖరా! ౧౨

ఉ. ఆకృతిహీనుడందు నొకఁడాడు గుణాకరుడందుఁ బల్కునొం
 డొ కరుణాకరా! భవదనూనమహామహిమంబు లెన్నఁగా
 నా కమలాక్షుఁ డోపడెన నన్యుల కెంతటిశక్తి సర్వలో
 కైకనివాస! వాసవమదాపహరా! శివ! చంద్రశేఖరా! ౧౩

చ. ఒకత్రుటిలోన లోకముల నోపికమై సృజించి మన్ని వే
 టొకత్రుటిలోన మాపుచట! యొక్కని కింతటి చేత లొప్పనే!
 పకపకనవ్వి దానవుల భస్మమునేయుట నీకఁజెల్లుగా
 క కలుషభక్తహామ! సుగణాకర! శంకర! చంద్రశేఖరా! ౧౪

ఉ. అన్నములేకయున్న ననిలాశనులై చరియింపవచ్చుగా
 కెన్నివిధంబుల నిష్కమము నెవ్వరు నెన్నఁడు మ్రొంగనోసరీ
 జెన్నికఁగాల కూటవివ మెట్లు భుజించితివయ్య! సలక్రితా
 పన్న శరణ్య! నీకతగు భక్తులఁ బ్రోమట చంద్రశేఖరా! ౧౫

సగ్ధర. ఏదేవాధీశ్వరుం డెల్లెడల జెలుగఁదా నింతభేదంబు లేకిం
 ద్రాదు ల్గానంగలే రేయధిపుమహిమ మహ్యాహత ప్రజ్ఞ లున్నకొ
 కాదితాంతాదిమంత్రతాత్పరము లెవని యాకారరేఖావిలాసం
 బాదివ్యశ్యోతి శంభుండహరహముఁగృపా స్వాంతతన్ను న్నోమున్. ౧౬

శా. రాజార్ధంబుఁ డల స్థరించి గిరిజారాజాననకొ దేహమం
 దోజ నిన్పి గజాధిరాజు సతులాభ్యుత్సాహతం జూచిరా
 రాజద్వీక్షణముల్గుమారునెడ సంత్రాంతంబుగాఁ జేయునా
 రాజహ్మూర్తి శివుండు భక్తిగీతి యక్రాంతంబు నన్నొమెడున్. ౧౭

ఉ. శ్రీమదుమామహోహర! పశుప్రవర్తన ప్రతి పద్యమాన ని
స్సీమ మహామహత్వ! సురశీకరిణీలసదుత్తమాంగ! దు
స్సామజదైత్యభంజన! లసస్త్రిగదర్చుససాన! జేవదే
వా! మము దుఖివారినిధిపారముఁ జేర్చుము నంబ్రశేఖరా! ౧౮

గీ. విషము తినుటఁజేసి విషధరిముల మేనఁ
దాల్చుచుంటఁజేసి తడ్డ జడిసి
యమృతేకిరణు నొడలందు గురించి తే
పామువిసము పీడ వలదె శర్య! ౧౯

గీ. నొసలసిగడుమంట విసము గళమ్మున, మేననెల్ల గాలిమేఁపరిసెక
పీని నైవనోపమానితెయాదల, నేఱుఁ, గడలిమాలి, నెనఁగ రుద్ర!
కంఠయేఱున నొననెడునో, తలయేగు స్వలియు, నేలతాల్పితి వేల్గుం
బులులవగు చర్మముల, నో, కొమ్మిట్టం కొర్రెడేల గిరినరశయనా! ౨౦
గీ. తిరిపెహుఁడుతినుట నెఱియుపునుగ నీరు, త్రాపుటకుమరోసెచావుఁగోరి
విసముమ్రుంగి కాటవిసవిసఁ దిరిగెడు, నీకు చావుగలదె నీలకంఠ! ౨౧

శి వు లు

ఉ. శ్రీమదజాండభాండములఁ జేయుపమందు నెటల నెటలని ని
స్సీమ మహావిభూతి నజశేషులకైన నెఱుంగునీయు కా
భూమకపాల రూపమునఁ జొల్వగ నెల్ల యుండఁజూయైన యా
శ్రీమదుమా మహేశ్వరు లశేషసఖుంబులు మాకొసంగునె. ౨౨

చ. ఎవరు చరాచరంబులకు నీకులు కర్తలు హర్తలు స్వర్ణం
భవులు భవార్తిమారులు శుభస్థితి పాతువులెస్వరే మహా
త్సవము లాసంగి భక్తులను సంతతసౌఖ్యము నిచ్చి ప్రాతురా
భవుఁడు భవానియు స్వకలభవ్యము లెప్పడు మూకొసంగులెన్. ౨౩

అంబిక

స్ర శ్రీశేకానాదిదేవాశ్రిత పదకపలన్ శిష్టరక్షావిచక్షం
గాశీవాస న్నదాభ్యాగత జనదురితాఘండతాప స్రణాశన్
శ్రీశక్త్యాద్యర్చితాంఘ్రిశ్రితజనపద స్త్రీమహేశ్వరదేహికా
వాశక్తింబూజ నేతుం బరమలలిత శేభక్తితాత్పర్యయుక్తిన్. ౨౪

ఉ. సర్వజగద్విధానచాచారువిభూతిఁ దీర్చి బ్రహ్మనై
గుర్వవనోద్యమంబున వికుంభితలేసుఁడునాఁ జెలంగి యా
శర్యుఁడు నావలింగి లయచర్యలఁ జూపెద విట్టి యెఱుముతో
పార్వతి! నీక చెల్లుమునివాజ్యససా విషయప్రశక్తికిన్. ౨౫

మ. జలరాశిప్రతిమానమౌ భవమునం బాంచల్యముంబూని నే
సలసత్వంబున నీవదాంబూజముల స్థానింపల్లేతిఁ బ
ద్విలసత్పూర్ణ కృపాతరంగముల సద్విజ్ఞానమొందించి యె
లలితాంబా! సనునెప్పడు మృతముతో లాలించి పాలెంపును. ౨౬

చ. హరిహరపద్మభూరుచిరహరిశిరోమణి దీప్తు లగ్నమై
చిరము భవత్పదాబ్జము లిసీ కనసిక చెలంగుమండ నే
సరణి భవత్పదంబులకుఁ జాలిలి మ్రొక్కెఁడువాండ నమ్మగో!
పదయ నన్నుఁ బ్రోచుట నివార్యము నీకుఁ బురు రిభామినీ! ౨౭

గీ. మహిషమాసవాదు మర్దించి తనియెడు, మాటనిజమె లెట్లి నేఁటిక్షన
మన్యనోతిపంకమగ్న మాత్స్యబ్యాది, మహిషనితతిని బరిమార్చవేని. ౨౮

ఉ. కుంభనికుంభదైత్యు లతిశూరలఁ గ్రుంచితి నందుఁ బల్కెదీ
జంభిములేల నాకడ వికారిపృథ్విభాంధవీయిట్టి మ
దంధమనాది గుప్తసరితఃపరివాసితమై యుండు నో
బంధరసీలనేణి! గురపమ్మముల న్నుతియిఁతుఁగాననె. ౩౦

శా. అందా! నీకపనాను డాఁచురిక పేలా పోష్యగ న్నిస్త్వగో
జంబాలంబున మోటుమాహిషవేశానం దెవ్వరు న్నిష్కగా
డంబంబూని చురించు వాని గుహవాసశ్చేదనో నిన్ను నే
నంబా! యెట్టునుఁచుమాడెన్ నిష్క గాహ! ప్రియమాహింభూహ. ౩౧

ఉ. తల్లిరొనినుల్ల యెటు చల్లదమంబుగఁ గూర్చుమంటనీ
గుల్ల సమే వాదం గంగకుంకున ప్రాచు లెగుంటెద నీ
యుల్లలపాటులేద యెవనుపద చలంబుదేల పల్లలం
గల్లలపాలునేయుటద కాన్యమెనెకు నగల్గె నీలంకినీ! ౩౨

చ. పతిసగంబాలుగొన్న బహుభాగ్యులు, తారల ముక్కులొక్కగా
నతులమహానుభావు నతులంకెనగొప్ప, ను లేండ్రుక్షణండ్
నుతియొనగింపఁజేసిం గడనోంచెనీ బహుమదయుసాంభవ
కతగు గింగిండ కన్య! శివకాలము గుఱివెనఁచు సేయబావె. ౩౩

గీ. నీకు యాపమున్న నిభలభాగ్యశ్శే!
కానల కల్లు కలివెంగలెను
కాంక్షావ్యాప్తి యని మహా నందయములఁగ్రు
దానఁ గానగడద భ్యాసగల. ౩౪

కం. అహ్వా! నీప్రజనుల బు
లిమ్మహి నెండెని యెట్టితే
కొవ్వా! మన్యావస న
ద్వమ్మతి వికసేలము భక్తి మంగిలెంబున్. ౩౫

క. అంబ! భవత్పదయగనే, నం బహుభాగ్యులు గల్గి భాద్యంబున యె
త్తంబాకతాసనాదుల, మిగ్గై శ్చేద్యభిగల నివంబునెలలన్. ౩౬
శా. లోకాలోకపరేత భూమిలల వీలొనెనెమన్యావస
యకల్పంబునఁజేజుల్లు నెండ్రెతానానీ నిండ్రెత్తి
యెకల్యాణేశ్వరం జెలంగుదుగు శ్రీప్రీతాంబా! రంధ్రాంబు
చేకాంతాపణిరూప మనియి. మహేశ్వరంబుల ప్రోచునెన్. ౩౭

క. ఓంకారపంజరవిసం
శ్రీంకారపదాబ్జముల విసంజయి
ప్రీంకారయూప నిలప్రీం
శ్రీలక్ష్మితమా! మాని నీకు నీవలెలెన్. ౩౮

శా. అంభో! బాధ్యునానానాది గుహభూనిగతానానా
బంధోపాయనము ల్గల్గిని నను భవమ్మునంధ్రభవ్యులంబున్
రంభివెల్గులంబు లెదులం భవ స్వాంతాబ్జవిన్ సహ
శంభూ! పార్వతి! నాగునమ్మముల నాశ్చర్యంబునో కలంబు. ౩౯

గీ. ఆర్తిపాటలు కవులు, పండిత రేవుల
వారిఁ బొగడకతేమి, భవమమె
కాంక్షుడవెలి భక్తి కడువాదం యెటు పోష్య
కట్ట సాంబాగుండ్రి కడఁభక్తి. ౪౦

శ్రీకృష్ణుడు - గయోపాఖ్యానము

పాలకోడటి వెంకట్రామ శర్మ గారు, బి. ఎ.

మానవ జన్మచైత్ర ప్రజాసమూహమున కుపకారము గావించిన అనంతరపురుషులలో శ్రీకృష్ణుడు ఉత్తముడని పలువురు చెప్పుదురు. విష్ణ్వంశసంభూతులగు శ్రీకృష్ణశ్రీరాముల చరిత్రలు హిందూసంస్కారమును చిరకాలమునుండి పోషించుచున్నవి. వారిదీవితము బహుశివులముగా వ్రాయబడి సులభముగా పఠింపబడుచున్నది. హిందూబాలురు బాలికలుపాడ వీరిచరిత్రలను గ్రహింపక నుండజాలరు. హిందూమతమునందు వీరి చర్యలపై నాధారపడినట్లగపడును. శ్రీరామశబ్దమును శ్రీకృష్ణశబ్దమును ప్రతిహింసగృహమంలైపుడును తాండవమాడుచుండును. శ్రీరామను బహుసాధువు; న్యాయ పరిశీలుడు; సుగుణమూర్తి. మఱియు రామపరాక్రమమందు సత్యసంపత్తయగు ఏకపత్నీవ్రతనుండు దుష్టశిక్షణముండు పరిపాలన శక్తియందు అద్వితీయుడు. శ్రీకృష్ణుడు సాధుపురుషుడుగాను, ఎల్లప్పుడును యుక్తులను పన్నుచు దుర్మార్గులను శిక్షించుచుండును. యుక్తిచే నిరర్థకలగుణములను ఊహలను తెలుసుకొనగల శక్తిగలవాడు మఱియు శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడలు, మహాభారతయుద్ధములో పాండవుల కాతడుగావించిన అపరిమితసహాయము, దుర్మార్గులగు శిశుపాలనరకాసురజరాసంధాదిరాక్షసులను బరిమార్చి దేశమును ప్రజలను ఉద్ధరించుట, అతడు అర్జునునితో గావించిన సంవాదసారాంశముగు భగవద్గీత మొదలగు చర్యలు ప్రజలదృష్టుల నాకర్షించెను. అందుచే నాతడు అందరినీ పూజింపబడుచుండెను.

అట్టి భగవత్స్వరూపుడనబడు శ్రీకృష్ణుని ప్రజలు వివిధవిధముల పూజించుచుండగా ఇప్పటిబాలురలో నీతివాదులు కొందఱు అతనిచర్యలలో కొన్నిటిని ఖండించి భగవత్స్వరూపుడగునో అట్టి పనులు చేసియుండడని వాదించుచున్నారు. శ్రీకృష్ణునిచర్యలలో ఖండితములని చెప్పబడెను సూక్ష్మాంశముల నిచ్చట పొందుపఱచుచున్నాను. (1) శ్రీకృష్ణుడు బానమఱియగు శిశుపాలుడు వరించిన కన్యను వివాహమాడుట, (2) ధర్మరాజును అసత్యము పలుకవలసినదని బోధించుట, (3) భీమునకు దుర్మోక్షుని తొడమీద కొట్టి చంపునని కనుసన్నజేయుట, జరాసంధాదులను యుక్తిచే సంపుట మొదలగు కృత్యము లన్నియు భగవత్స్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుడు చేయవలసినవి కావని నీతివాదులు చెప్పుదురు. శ్రీకృష్ణుని చర్యలనీతిని గమనించుటకు ఇది సమయముగాదు.

కాని గయోపాఖ్యాన కర్తయగు శ్రీయత చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు, శ్రీకృష్ణుని సామాన్యమానవునిగా తలచిరా లేక భగవత్స్వరూపుడని బోధించిరా యని యాలోచించవలసి యున్నది.

పార్థుని శ్రీకృష్ణుని చర్యలను మందలించునటుల యీనాటకమందు సృష్టింపబడెను. పార్థుడు కోపాగ్రేణముచే ఒడలు తెలియక శ్రీకృష్ణుడు గావించిన చర్యలనన్నిటిని ఏదోవిధముగ ఖండించెను. మహానుభావుడగు శ్రీకృష్ణుడు తాను గావించిన సత్కార్యము లన్నియు అమూలకరములని పార్థుని తలంచుటగాంచి ఆశ్చర్యపడెను. వాటికి తగు సమాధాన మియ్యకపోయెను. కాని అతని ఆశ్చర్యము మందహాసము మాత్ర శ్రీకృష్ణుడు పార్థుని అజ్ఞానుడని తలంచినటుల లగుపడుచుండెను. శ్రీకృష్ణుడు ఎత్తిపాడుపులచే పార్థుని కోపమును రెచ్చజేసెను. పార్థుడన్న మాటలకు కొన్ని సమయముల శ్రీకృష్ణునకు పట్టరాని ఆగ్రహము గల్గెను. ఇట్లు ఆగ్రహము గలుగుటచేతను విదూషకుడగు కాళికునిచర్యల చేతను రుక్మిణీ సత్యభామాదుల నడవడికలచేతను ఈ నాటకమందలి శ్రీకృష్ణుడు భగవత్స్వరూపుడా లేక క్షత్రియవీరుడాయని అలోచింపవలసి వచ్చును.

ఆగ్రహమును పొందనంతవఱకు శ్రీకృష్ణునకు ఈ ప్రపంచ నాటకమంతయు లీలగా నుండెను. కాని ఆగ్రహము గలిగినచో చక్రాయుధమును ప్రయోగించుటకు సిద్ధమగును. మహాభారతయుద్ధమందుగూడ తనప్రతినికు విరుద్ధముగా విక్రమింపమైన కోపముచే చక్రాయుధమును ప్రయోగింప సమకట్టెను.

భగవత్స్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణునకు ఇట్టిగుణము లుండవచ్చునా, భక్తవత్సలడగు గయని సంహరించుట తగునా యని పలువురుచేయు పరిహాసమునకు యీకవి యిట్లు సమాధానము నాంధ్యంతమున చెప్పి యుండెను.

“ను. నసుగణ బుట్టినవారిలో నొకఁడు సర్వజ్ఞుండు లేడెందు, మా నిసి కావించిన కార్య మెట్టిదయిన నిర్దుష్ట మానంట వి శ్వసనీయంబగు మాటగాదు; కృతులలో ప్రాశస్త్యముంగాంచినకారసముం జిమ్మిన బారుషేయములెకాన న్దోషభూయిష్టముల్.”

గీ. నిందుదివ్వెలతోడ క్రీనీడలట్లు

లలరు గురుచెందపూసలనలుపునట్లు

గుణగణముతోడ దోషముల్ గూడియుండు

బ్రాహ్మలుక్షమింతు రితరులు పరిహసింతు.”

మానుషజన్మమెత్తినతరువాత ఎంతధీమంతుని చర్యలయందైనను పారపాట్లుండకపోవు. హరహరాదులు సత్కార్యములు గావించి ప్రజాసమూహమున కుపకారము గావించుటకై భూలోకమున నవతరించినపుడు మానుష సాంఘికాచార సంపర్క

మొలచే ప్రవాసమాహమున కనుమలముగా ప్రవర్తించవలెను. ఏకాలమున వారతరించిరో ఆకాల సాంఘికనిర్ణయములను పాటించి సాంఘికదురాచారములను ఖండించి దుర్మార్గులను శిక్షించినపుడే ఆనక్త దేశోద్ధారకుడనియు భగవత్స్వరూపుడనియు పిలువబడును. అట్టిలోపములే లేకున్నచో మానుషసంఘముం దావక్త గౌరవముతో సంచరింపజాలదు. అవతారపురుషులందఱు నట్టివారే. ద్రౌపది చంద పాండవులను వివాహమాడినను ఇప్పటి ఆచారముల ననుసరించి అట్టి చర్య అవమానకరమైనదైనను కాలము ననుసరించి ప్రవర్తించుటచే శ్రీకృష్ణుడు భగవత్స్వరూపుడైనను ఆవివాహమును ఖండించలేదు. ఇటులనే అవతారపురుషులలో స్వల్పలోపములను పాటింపరాని దోషములను మనము చూచుచున్నారము. రామునియందును బాగుని యందును దోషములు బహుస్వల్పము. వారియందైనను కొన్ని లోపము పాటులు అగుపడుచుండెను. ఏనుక్రిస్తు వసాహ్వదు, గాంధీయు అట్టి అవతారపురుషులే. ఇట్టి మహాపురుషులగు భగవత్స్వరూపులగు దోషములుండినను ప్రాణ్ణులవాటిని పాటించు.

ఈవికి విశ్వరూపమును శ్రీకృష్ణునియందు భక్తి నిశ్చలుము: వీరి నాటకములందు శ్రీ కృష్ణుని చర్యలను పట్టించుట సహజము. ఈ గయోపాఖ్యాన నాటకమందు శ్రీకృష్ణుని బాల్యదశయు గయుని మాలమున శ్రీకృష్ణునకును పార్థునకును జరిగిన సంవాదమును సంగంభ మును వర్ణింపబడియె. తాత్కాలికముగా శ్రీకృష్ణునకు తనశ్రీకృష్ణునితో ఎట్టిసంబంధముగలదో శ్రీకృష్ణుని గావించిన చర్య తెట్టివో, శ్రీకృష్ణునిబల మెట్టిదియో బహుచరాత్మకముగా బహుజనులు చిర కాలము నానందించునట్లు వర్ణింపబడెను. మానుషలక్షణములందు యింట్లాడు నాటకకర్తలలో శేషస్థియగున కట్టిపరిచయమో అట్టి పరిచయము ఆంగ్రజేశమునం దీకవికి గలిగినట్లు మరెవరికిని లేదు.

శ్రీకృష్ణుని ఆగవనమునుగుఱించి సాత్విక ఇట్లు చెప్పవచ్చున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు బాల్యంబున గొంతకాలము వ్రేపల్లెలో నందయశోదల పెంపునుబిడ్డడై పెరిగెను. ఆయన నిష్కడు చిన్ననాటి చల్లిదండ్రులగు నందయశోదలు చూడగోరి నిలువనంపిరి. స్వర్థులగు గోపాలకమాతా పితలనుసందర్శించుటకును వ్రేపల్లెనందయశోదలను గ్రీకాస్థానమైనయమునలో సకుటుంబముగ జలక్రీడామహోత్సవము సలుపుటకును సంకల్పించి యదుకుంజరు డివు డీబృందాదనకునకు విచ్చేసియున్నాడు. ఇపుడే మేలుకొంచి, కాల్యకృష్ణంబుల నిర్వర్తించి ప్రాభాతికమందామీరం బుల నిందుక నేవించి, ప్రభాకరునకు విధివిధానముగ నర్హప్రదానము చేసి, యనంతరము జలశేలి సవరించి సామంతులగునప్పటికి వ్రేపల్లె కుంజని, తల్లిదండ్రులదర్శనముచేసికొని, మాడునాళ్ల చ్చటనుండి ద్వార కకుంబోవును. ఇట్లు ఎన్నడోపెంచిన ముసలిగొల్లలజూదులైన బయలు దేటుట శ్రీకృష్ణుని సుగుణమును వెల్లడిచేయుచున్నది. శ్రీకృష్ణకాశి కుల సంవాదముచే శ్రీకృష్ణుడు హాస్యశృంగారసమయందు పరిచయము గలవాడని బోధపడుచున్నది.

శ్రీకృష్ణుడే తనబాల్యస్థితి ఇట్లుస్థితిమొందున్నాడు. నాజననము వసుదేవుడు నేను జనియించిన కొన్నినిమేషములను నాకు లోకత్ర యన్యశేనుడగు కంసునివలన బ్రాణాపాయంబు కేరించి శిశువున నన్ను నొడినిటికించుకొని యర్ధరాత్రంబున మధురాపురంబానుంకి వ్రేపల్లెకుం జని పురుటాలగు యశోదాదేవిమందకున నన్ను బాటదైచి యెరు తెలుంగకుండ నమ్మహోర్ము డగుచుటయు, నేను నంగునియందు శిశువు టయు జగద్విసేనవృత్తాంతములుగదా! ఆదినయులలో.

చ. బుజములఁ జచ్చిచిక్కినటులు మోవిని బిల్లనగ్రోవి మోవి క
క్కిజముగబచ్చిబచ్చియు కంఠమునం పురినగురేళ్లు కా
క్లొజులుతగజ్జయ ల్లగుల న్మనికోలయు నొప్పయుండఁ గా
నిజముగ గొల్లకంఠమయి నే నిటఁగాచితి నాలగుంబురా.

ఉ. హాయిగ మేపి పచ్చికబయల్లను గ్రంపుల, నిచ్చునానదీ
తోయగులం సతూపాలముతో గలకళియొనర్చి సంగమం
నేయును నాటలంబుచి చిక్కగులన్నియుఁబ్బి, యీవగు
చ్చాయల వారగింబిమి నల్లల బాన్వగు బంతు బానుమకా.

అనంతరమందు
మ. అనుమానంగాలు లేని డెండములతో, నానూన ముక్కుంతచే,
దని నామ్మెనులతో, విరుద్ధకనబుగ వ్రేపింతో, నొండగిం
గనుదుం బిల్లుదు పెరుదు సుగుటమ వాంఛించునిం గాన
క్కిన చెట్లెక్కడ గూడుకొంటి చూచి క్రిత గోరికామ్మచ్చులకా.

సీ. మాచ్చిజేసిన లక్ష్మణాభ్యుదయమున బాం
తగుదువేయబు మాని నిలిచియుండు
మంత్రామంధులల మహిమంబునెబడె
ద్రామసాహులు మెచ్చి పలుకరీప్త
బాబిల్లిబెంగులు జంప్రహంతములల్లు
నేడువశిలల్లెల జెప్పునల్ల
ననకాదునంబులె ననువొప్పు లగురెంచి
మోడువ్రాదుల జంకిముగ్ధగోమగ
హరిణములుగూడి పారవశ్యమునబెరి
దలనములు మాని మోరబాచ్చుములు విడుచి
నీమీరుపాశాపుపై గల్గి తొగ్గి
మురళి మ్రోయించితిని జగన్మోహనముగ.

ఇట్లు శ్రీకృష్ణునిచర్యలను అతిసహజముగ అవగాహనం చేయుచి త్రితేజసముమాదిరి కన్నులను వృశ్యశుభనముల మిగుల రసనందింపగ వర్ణించెను.

మణియు పలువురచే శ్రీకృష్ణుడు భగవత్స్వరూపుడని పూజ నీయుండని చెప్పించెను. తెరలోని చైతాన్యం శిఖిమిలుచుచున్నాను. మ. నినుధ్యాసించి విగురుతలొకట మహానిష్ఠాగరిష్ఠాత్ముడై చనుచున్నార మునీంద్రు లీయమునలో స్నానంబు గావించగా నినునేవించి కృతార్థులొటనును తోడినాగు నందండుఁ జే రినవారీవనమందు మేలుకొనక కృష్ణ! జగన్నాయకా!

తమ్ముడగు సాత్యకియు అన్న గారగు బలరాముడును భార్యలు సత్యభామా రుక్మిణులును సోదరియగు సుభద్రయు కాశికాద్యనుచులును శ్రీకృష్ణుని విష్ణ్వంశ సంభూతుడని పిలుచుట యొక యాశ్చర్యముగాదు. తమకు నిర్దేశితకజాయమానకరణాకటాక్షముతో సహాయపడుచున్న శ్రీకృష్ణుని పాండవులు పూజించుటయు సహజమే. కాని గయుడుగాని పుష్పదంతాదులుగాని యమునాతరంగణిగాని బ్రహ్మదులుగాని శ్రీకృష్ణుని పూజించుట ఆతనిగుణవిశేషముచేత నని చెప్పక తీరదు.

సాత్యకి తనఅన్నయగు శ్రీకృష్ణుని మహాత్ముడనియు త్రిలోకైకపూజ్యుడనియు భగవత్స్వరూపుడనియు సంబోధించెను. వైతాళికుడు మునులు చక్రవర్తులు భగవంతుడగు జగన్నాయకుని పూజించు నిమిత్తము వేచియున్నారని చెప్పెను. కాశికుడు శ్రీకృష్ణుని జగత్త్రియైకపూజ్యుడనెను. సహదేవుడు శ్రీకృష్ణుని సకలలోక సౌఖ్యసంధాయకుడనియు జగన్నాథుడనియు, అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునిగూర్చి యాపద్బాంధవుడనియు, అనిర్వాచ్యప్రభావుండగు మహానుభావుడనియు, గాంధీవాదిమహాదీప్యాయుధసంప్రాప్తికారకుడనియు, పాండవక్షేత్రంకరుడనియు విపులసభాంతరాళమున గౌరవులు పొందాలీవస్త్రాప్రహరణము సల్పుచుండ మనలకటాక్షపీక్షణంబున రక్షించినవాడనియు, భీముడు,

ఉ. గంధగజేంద్రతుల్యబలగర్వత్యశీకృతకాత్రపుకా జరా

సంధు నెదుర్చునాచును విషాదమెటుంగ నొకిందు కేని ద
ర్వాంధులు కారపుల్ వనికి సంపిననాచును గుండఁగాని స
ద్భంధుడు కృష్ణుఁ డిట్లు పగవారి డగునందును గుండెపక్ష వదిక.

అనియు, నటలుడు,

తే. గీ. మహిత కార్యగతులు డెట్లు మంత్రియగుచు
శుభము లొనగూర్చు గారావు మట్టనుగుచు
నాపదలయందుఁ బాయని యాత్మఁడగుమఁ
జెలగు హరి దాయయగు నన్నఁజింత గాదె.

అనియు, యుధిష్ఠిరుండు శ్రీకృష్ణుని లోకైక పూజ్యుడనియు, జగత్త్రిణుండనియు, వైకుంఠేశుడైనట్టి సరసిజాతుడనియు, దైవగునియు, సద్గురుండనియు, మధునూదనుండని యు, హరియనియు చెప్పట మాడ పాండవులకు శ్రీకృష్ణునియం డెట్టి అభిప్రాయముగలదో తెలియగలదు.

ఇక గంధర్వులలో పుష్పదంతుడు శ్రీకృష్ణుని భగవంతుడనియు, చిత్రరేఖ

తే. గీ. బేషకీనూతి సుజనవిధేయుండండ్రు
భక్తవత్సలుండండ్రు కృపాశుండండ్రు
అసురకంఠలుంతుకమైన యతని చక్ర
మనపరాధుల మీఁది కెట్లుబగునొక్కొ! యనియు,

గయుడును శ్రీకృష్ణుని శిష్టవత్సలుండనియు, నీ వాసమయంబున మహితలంబున నున్నవార్త విన్న నీచరణాబ్జంబులకడవ్రాలక మిన్నకుందునే" యనియు "నీ సందర్శనముకంటె సత్యలోకావ లోకన మెక్కుడు ఫల

దాయకమే యని యు, నీదు భక్తుడననియు, అన్యకాంతలు తల్లులని మనంబున నెంచు పరమపాననుడును, అపకారలకునేని హానిచేయగ లేని వరకృపాశుండును, చూడుమూర్తులనేవముస్సృష్టలొనరించుభక్తశేఖరుండును, జగముగ్రుంగినగాని సత్యంబుదప్పని ప్రభమాన కీర్తిమంతుడును, వేదములు నాల్గు శాస్త్రంబు లైదునొకటి క్రమతనేర్చిన ఘనుడును, అయినట్టి గయుడు, చక్రాంకుడు వధియింపఁ బ్రతినిబూన హంసహానుఁ డాటంకి ముచేసి శరణు నొసంగఁజాలునే యనియు, భగవంతుడును, త్రిమూర్త్యుత్మకుడును, త్రిలోకోపకారపరాయణుడు నగు యశోవంతుడనియు, సర్వప్రపంచంబున విష్ణువ్యాకృతము లేనితావు కలదేయనియు,

సీ. పాతాళమునకేగి బ్రతుకవచ్చు నటన్న
బలిచక్రవర్తి న న్నట్టి యిచ్చు
మర్త్యలోకముఁజేరి మనవచ్చు ననుకొన్న
నాలోకమునఁ గృష్ణుఁ డవతరించె
స్వర్గలోకముఁజొచ్చి సౌఖ్య మొందెదనన్న
సుత్రాముఁ డాతని సోదరుండె
నక్షత్రపథమున నక్కియుండెద నన్న
భానుమండలమునఁ బరగు నతఁడు
ఆకాశగంగలో నడఁగియుండెద నన్న
నతనిపాదములందె యది జనించె
జలధినాయకువేడి శరణునొచ్చెద నన్న
పటపత్రశాయియై యటవసించు
పానభూములందున పసియిగుచెట్ల నటన్న
నగ్ని నన్నింగు నేకాహుతిగను
గుహలలోపల డాగికొనవచ్చు ననుకొన్న
సింహ రూపము దాల్చి చెలఁగునదిగ,

తే. గీ. గడచె కైలాస సత్యలోకముల యాస
లెందుఁబోవుదు? గతియేమి? యెవఁడుప్రోమఁ?
బదియు నాటగు భువనము లెవడి మాడ
నేను సలదాచుకొనఁడుగు నెలపు లేదు.

అనియు, ఓజగన్నాథా! ఓదేవకీగర్భ జలధిరాకాసుధాకరా! ఓభక్తవరదా! నాపై నీకింత యలుకపొడముటకు నా నిశ్చీననకారణము తగిన కారణము గాదనియు విలపింపదొడగుట మాడ శ్రీకృష్ణునియందు గంధర్వుల కెట్టి అభిప్రాయము గలదో విశదపడుచున్నది.

ఇపుడు శ్రీకృష్ణునిగూర్చి వచనమందరము గౌరవించు వారదాదుల అభిప్రాయముల తెలుసుకొనవలెను.

(తెరలో ఆకాశవాణి ఏమనిచెప్పెను.)

గీ. అవని భారము హరియింప యదుకులమున
నవతరించిన యాదినారాయణుండు
దేవకీనూతి నీతల ద్రవ్యనేయఁ
జండతరమా నుదిర్చిన చక్రధార.

గయనకు సత్కలాక మందలి బ్రహ్మ యిట్లు పదేశించెను. “నీ చరిత్ర సింహమున కలుక పుట్టించి యేనుఁగు శరణుబుజేడు లేడి కథవలె నున్నది. ప్రతినఁబూనినవాఁడు పద్మనాభుఁడు. ప్రయోగింపబడునది మహాచక్రము. అది యొప్పును నివారింపఁగలరు ? అతఁడు మహావిష్ణువు, కాని మనుష్యుఁడు కాఁడు. అతని మహిమల సంగ్రహముగాఁ జెప్పెద వినుము.

ఉ. వేదము లుద్ధరించె, బృథిహిసంమెత్తె ధరిత్రిదాల్యైః, బ్రహ్మాదునిశేతె, నబ్బలినడంచెను, మాపెను త్కత్తి సూన్వయం బాదశకంతునిం దులిమె నభికి నేతువుగట్టి, యాతఁడే యాదవుడయ్యె భూభరము సంతయుఁబాపఁగ ద్వాపరంబుకొ.

తే. గీ. పద్మనాభుఁడు నినుఁగల్ప బ్రతినదాల్చి
వాని కడుపునబుట్టు నర్చకుడ నేను
శరణ మెటులీయనేర్చు నీవమయమందుఁ
గావినను మానినను నీలకంఠఁ డొకఁడె.

అచ్చటనుండి గయఁడు కైలాసమునకేగి శంకరుని శరణుజేడెను. కాని ఆ మహాదేవుడు కూడ నాతనికి అభయమిచ్చుట కంగీకరింప లేదు.

తే. గీ. నశిననాథు విరోధులు నాకుశత్రు
లతనిభక్తులు నాభక్తు లగుచునుందు
రతనికిని నాకు వేటులే దరసిమాడి
నతనివైరికి నీకెట్లు లభయ మిత్తు ?

అతని సక్రప్రయోగంబు మరల్ప నాతఁడే సమర్థుఁడు కావున, నాని పాదంబులే యాశ్రయింపుము అని మహేశ్వరుఁడు గయనకు సలహా నిచ్చుటజూడ శ్రీకృష్ణునిమహిమ లోకంబునకు విదింపఁబగు.

ఇన్ని కారణములచే గ్రంభకర్త యుద్దేశము శ్రీకృష్ణుని చర్యల ఖండించి అతనియందు భక్తినిలేకుండ జేయుటకుగాక శ్రీకృష్ణసయందు గల అపహేళనలు బోగొట్టి ఆ మహానుభావునియందు ప్రజలశక్తిని యీ గ్రంభరాజముచే ద్వీగుణముగావించెను. మననాటకకర్తలలో ఇట్టి నేర్పు మఱొకరియందు కానరాదు.

మనమింకను కొన్నిసం దేహముల నివృత్తి కేయలసియున్నగు, భక్తుడగు గయఁడు పొరపాటున నుపయోగా శ్రీకృష్ణున కింకా ఆగ్రహము గలుగుట న్యాయమా, పార్థుని తిన్నట న్యాయమా, యను విషయముల నాలోచించి ఈన్యాయమును విరమింతును.

దుర్వారపరాభవజనితక్రోధంబున నిట్లనియుండు పద్మ సుని పార్థుడు చెప్పెను. గయఁడు, భీముడు, తుదకు పరమేశ్వరుడు గూడ నట్లునే తలచెను. కాని భగవానునికి అర్హప్రదాన మిచ్చునయమమున నిష్ఠీవనమువైచుట ఆగ్రహకారణమే యయినను భగవత్స్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుడు అట్టి అఖండప్రతిజ్ఞ బాల్చుట న్యాయమా ? అందుచే పరమేశ్వరు డేమనెను ?

చ. ధరఁగలవారి జూడకయె తొ నుమియకొ గయతప్ప; చూడక
కరణి నొనర్చువాని నరకం గఱుకిందుట నీదితప్ప; తా

నరయక ముందుగా భరణు నాతని కిచ్చుట పాగుతప్ప; నో
సరణినాథ ! యక్కరన సరిగొనుమున్ను యొప్పు ని న్నటేకా.
కృష్ణునిజూచి పరమేశ్వరుడు బేనా ! ఈగయ మ నీకు పరమభక్త శ్రేణిలో పేరిన గంధర్వుడు. నీవు కానందుగననాడు. ఈ యగ్గుమందు నీకు రక్షణీయుడు, అని చెప్పెను.

శ్రీకృష్ణుడు అంతయు తెలిసినవా డయినను తన ప్రతిజ్ఞ ఎట్లు పరీహరింపఁను ? అని అడిగెను. ఆ ప్రతిజ్ఞ ఏమన,

ఉ. ఈ విధి నర్చుకాత్ము నిధియిండు మాపునకునేని వినుకె
దేవకే పుత్రునిగాఁగి ననుచీవునకుం పనయిండుఁగా నిలకొ
ధీమనుప్రభువుఁడగు దేవర తనమహిమి గానిరొక
దాననమైనదిట్టి యదుంలేనుకొ జనియింపలే గదికొ.
అందు నరమేశ్వరు దాప్రతిజ్ఞ నిల్ప నుద్ధరింపగా.

సీ. దేవకీ కుతుడవు గావు నీ చరణంబు
గారానె నైమ ! న్యసంభువువు గాని,
బలభద్రఁడెన్నఁగ భవద్రాసయోగాఁడు
నీవానుపకు భరింపకుగాని,
యూదవు క్లయ పిగ్గురేత ! నాకొల్ప
మోదోబుట్టిన యట్టి నిరయగాని,
నగివా ప్రయివు గి పు గానోభోగమునాన్వ
కాపు కదానాకొల్ప నానినగాని,
యూనిపురిపు గావు నహానుభ !
మాపుండువు గాని నీమ మర్చ
దీవు ప్రతిన దాల్చి నెల్ల నీవైతం
యదిగో ! సకలంబుఁ గనయి ! యదిగో !

అని ప్రతిజ్ఞ పరిహరముగా నొక్క నట్టి వో దేవకీగారమున పూర్తయె. అప్పుడు అందఱు సంతోషభరితు లయిరి. గయనకును నుమిండు కడ శ్రీకృష్ణుడు యానాటకమునకు దాని మిట్ట వచ్చెను. గయన భయపడుటకుని వారింబి, అగ్గమనితో కరుణకాలమున గొంతజేరినను గయనకు ముందును పాటించుటచే శ్రీకృష్ణుని మోక్షంబు కల్పెను.

గా. దురదానా లుల ధా కృష్ణులకు బుగ్గొకొ నున్ను, అని
మహావీర్యులయగు శ్రీకృష్ణులు కుమర లులతో వేదో యం
యొప్పుట గయనకు యానాటక సేవకు నిర్బంధించె
ద్రుద్యులఁ గుమార్తెల శివ బ్రాత్రుల కిదుం ద్రుద్యులొన్నుతా !

ఈనా ! శ్రీకృష్ణుల స్వప్రయమే కే కులంబు లునకునిండుకే
విశ్వరూపుల గ్రహించుట నానంద ప్రదానము పరిపాకము. అప్పుడు
కానపును సూర్యానంద సుఖమును గయనకు గ్రహించె గయనమిచ్చెను.
కాని విట్టి దీనిని బోధించుటకును నుమిండును నుమిండును సభిద్రాముల
ప్రారాములు సెట్టి బోధింపగలరు. గయనకును గయనకును గయనకును
గయఁడు చూడకుండ నుమిండుండే ఈ కృష్ణ సమభవింపవలసినదే.

ఆతని సత్యసంగతచే తుదకు సంతృప్తాంత రంగుడాయెను. అది ఎట్లనిన గయుడే యిట్లు పలుకుచున్నాడు.

మ. తపముల్ నోములు తీర్థయాత్రలు మహాదానంబులుకా హోమముల్
జపముల్ యాగశతంబు పావనదీ స్నానంబు లెవ్వారి స
త్కృపకుం బాత్రములొటకు న్నరుండు భక్తింజేయు నాదేవతా
ధిపులం గంటి నుమారమాపతుల నాదివ్యంబు సామాన్యమే ?

ఇక పార్థుడు శ్రీకృష్ణునిచే తన్నులుతినినను,

సీ. గజ్జలందియలును ఘల్లుఘల్లుమని మ్రోయ
నహిమాళిఁ దాండవంబాడెనెద్ది ?
భువన పావనమైన దివిజప్రపంతిక
ప్రభవ కారణమామఁ బరగె నెద్ది ?
స్వారాజ్యమునుగాన్న వైరోచనునిద్రొక్కి
పాతాళభూమికఁ బంచెనెద్ది ?
పతిశాపవశమున గతిలేక పడియున్న
చట్రాతినాతిగా సల్పిపె నెద్ది ?
యాదిలక్ష్మీ నిచ్చెనువేళ నల్లరాజు
కనకపుం బల్లెరంబునఁ గడిగెనెద్ది ?
యట్టి నీపాదపంకజం బమలచరిత !
నాకతిన దేహమునుదాకి నవనియుండు !

శ్రీకృష్ణుడు కాతన్యమువహించి ఎందఁరెన్నిచెప్పినను తనపట్టు
వీడక, అమితాగ్రహము గలిగినట్లుల నటించుటచే సోదరులుగాని స్త్రీ
జనముగాని పాండవులుగాని సత్యగుణుల గ్రహింపకపోయిరి. విష్ణుచర్య
లు అతిసుంభవలు దురూహ్యములు గదా. అంత కాతన్యమే చూపక
పోవుచో పాండవదులుగాని బలభద్రాదులుగాని యుద్ధసన్నద్ధు లగు
టకు ముందంజవేయరు. దుర్యోధనాదులు తమబలములతోకపటమైతి
తో పాండవుల సహాయార్థము రాకపోవుదురు గదా. ఒక వ్యూహము
పన్ని శ్రీకృష్ణుడు ఎన్నిసంగతులు కనిపెట్టగలిగె ? తుదకు గయుడు
గాని పార్థుడుగాని చంపబడలేదే. తనయెత్తిపాడుపులచే పార్థునకు
ఆగ్రహము గలుగనట్లుల జేయుటకు శ్రీకృష్ణుడుయత్నించెను. సామ,
దాన, భేద, దండోపాయములచే ఆతనిమదిని తెలుసుకొనుటకు శ్రీ
కృష్ణుడు యత్నించెను. తుదకు నిష్క్వంశసంధూతుడగు తననే మూర్ఖ
పుచ్చగల శక్తిగలిగినపుడు శ్రీకృష్ణుడు లోలోన సంతోషించియు తన
నిజశక్తిజూపిన బాగుండునని మహా కోపముతో

శా. నేనే శ్రీహరి యంత సంభవుడనేని నిశ్శ్వనిర్మాణ
క్షా నిర్మాణ చణుండనేని యిద లోకద్రోహి బైతేయసం
తానారణ్య దవాసలాయితకనల్పేచ్ఛన బావలలకా
మేనించాసే తీరటి పుష్పము భూమిం బ్రెళ్లుకా భోరనకా.

అని చక్రము ద్రిప్పుచున్న సమయమున శంకరుడు ప్రవేశించి వారిని
వారించును. ఆ చక్రభాటి కాసువారు లేరు. ఇదంతయు శ్రీకృష్ణుని
లేలయే. పార్థుని కిందుమాలముగా శ్రీకృష్ణునిమహిమ తెలియబడయే

కాక తాము నర నాగయజ్ఞాంశముల జన్మించిన విధమును చూచుట
గలిగెను. మత్స్యవతారమును శ్రీకృష్ణుడు పార్థునకుజూపెను. తుదకు
శంకరుని జూచుటచేతను తన ప్రతినికు భంగము వాటిల్ల కుండుటచేతను
శ్రీకృష్ణుడు తన్ను తుమించుటచేతను కృతార్థుడాయెను.

పార్థుడు తుదకు తనసంతోషము నిట్లు వెలిపుచ్చెను.

లే. గీ. భిన్నమయ్యును నేకమై వెలయు నెద్ది
యేకమయ్యును భిన్నమై యెఁగను నెద్ది
యమ్మహా దివ్య లేజంబు హరిహరులగ
ద్వివిధమయి తోచె మనపుణ్య విభవమునను.

తా నరయక శరణిచ్చినందున పార్థునకును తత్కారణమున పాండవుల
కును స్త్రీజనమునకును గలిగిన వ్యర్థసంతోభమునకు యీఫలితము
పదిరె ట్లధికమైనదికాదా ? యుద్ధిష్ఠిరుడు శంకరునిజూచి చాల ఆనం
దము సొందెను. శంకరుని ఆశీర్వాదముచే పాండవకులమంతయు
పావనమాయెను. అతని కోరికలు ఫలించెను. ఎందుల కనిన,

సీ. ఫాలనేత్రముతోడ ఫణిభూషణముతోడ
కాలకూటాంచిత గళముతోడ
బాలచంద్రునితోడ శూటూ సముతోడ
మందాకినీల సన్మాళి తోడ
ధనశోదేహముతోడ నవవిభూతలతోడఁ
బ్రకట రుద్రాక్ష మాలికలతోడ
పునుక దండలతోడఁ బులికలాసముతోడ
మునికోటి నలరించు మూర్తితోడ
కరుణచెదచల్లు శాంత విగ్రహముతోడ
భువనజాడై దొలంగించు బుద్ధితోడ
తోల్లి పాగునిఁ గృపగన్న భిల్లుండహహా!
కనుల పంచువుగాగ సాక్షాత్కరించె.

సీ. విసము మెక్కినవాని మిడిమి మెక్కినవాని
భశియింపఁగల మహాభాగ్య మొదలె
కరిఁగూల్చువాని మకరిఁగూల్చువానిని
నేవిలపఁగల మహా శ్రీ లభించె
చిర్యచలమువాని భర్తచలమువాని
వినుతింపఁగల మహా విభవ మబ్బె
తెల్ల మేకాగలవాని నల్ల మేకా గలవాని
ప్రాణింపఁగల గొప్పపున్నె మొదలె
ఎద్దునెక్కువాని గడ్డనెక్కువాని
సోమధరుని హయనిఁ కామధరుని
కన్నులారజూచు కపిమ మౌ కొనగూడె
నొక్క నెలుపునందు శోక్కునూరె.

ఇట్లు గంధర్వులు, పాండవులు, ఇదువంశజులు, దేవతలు, సర్వవిధము

యీ యుద్ధఫలితమును గాంచి సంతోషించిరి. మఱియు ప్రజాసమూహము సంతోషించుటకుగాను,

ఉ. పాడియుఁ బంటయుంగడిగి భాగ్యముతోఁ దులమాఁగుచుండి దా
తేదులు నిన్ను గొల్చుచు మహిజవసుల్ సుఖియింతుగాక! తా
రాడినమాటఁ దప్పక భయంపడినచ్చెడు వారిగామయ
నాడిదొరంగ కిందుక నృపాలురు మేదిని నేలుగావుతఁ.

అని ధర్మరాజు కోరుటచే శంకరుడు దానికి అంగీకరించెను. ఈగయో

పాఖ్యాన నాటకమందు శ్రీకృష్ణుని అనిర్వాచ్య మహిమచే సకలజనులు తృప్తిపొంది సంతోషభరితులైనటుల గ్రంథకర్త అన్వయించుటచే ఆగ్రంథకర్తయొక్క యుద్దేశ ముఁబూబు.

శ్రీకృష్ణునిగూర్చి సద్వర్ణనగావించిన సప్రశస్తిగ్రంథ రాజములలో నీ నాటకమును గూడ ఒకరిత్తుముగా భావింపవలెను. శ్రీకృష్ణుని గుణ విశేషము లింక మధురముగా వర్ణింపగలకవులు అరుదు. ఈ గయోపాఖ్యాన నాటకము మేక్కినయిం దుల నాటకములవలన మృత్యువులేసిది. మన సప్రశస్తి ఆంధ్ర నాటకములలో ఇదియొక పుష్పము.

శ్రీకృష్ణపరమాత్మ - రాధ

బుక్కపట్టం తిరుమల నరసింహాచార్యులు గారు

తే. గీ. కృష్ణుఁ డొకనాఁడు భావతోఁ గేళి సల్పు
చుండుపట్టున స్ఫురియించె నొకటి యతని
కంత భామను జీరి కార్యంతరమునఁ
బోవవలయును మధురకుఁ బోలఁతిమిన్న.

చ అనవుడు సత్యభామ యవు నా! నట మగ్ధత వల్లవీజనం
బనయము వంత నొందెద రహా! యింక మీ రటు లేగమన్నచో
ఘనమున కార్యముం జెడును గావున వెళ్లుడు వేళమించెడుకా
గనుకని ప్రేమ భావమయి కష్టపరంపర గానీ లోల్పనే.

గీ. అట్టి యదనునఁ గృష్ణుఁ డాయతిన భావ
మిట్టిదని యూహనేసి తా నెలమి గల్గు
వేళ లేదింకఁ గార్యంబు విప్పి చెప్ప
నతివరో వత్తు పైశంబ యనుచు వెడలె.

చ. చనిచని కాంచెనాదట రసాలకిసాలలతావత నసం
జనితసుగంధవాయుపరిసంభృతపార్షము నేక్రియుగ్మకం
జనముఁ గలకవ్యోనృధురసస్వరసంగత భృంగమాదకా
వనపికళారికాశుకనివాసము నొక్క ననుప్రదేశముకా.

గీ. కాంచి యెలమిని బూదోటఁ గౌతుకమునఁ
జేరి యందందుఁ దన సృష్టి చిత్రములను
ఓమిని బరికిందు చొకమాత్రదవ్వు వోన
నచట నొకలేమ కాన్పించె నబ్బరముగ.

గీ. పొన్నగున్నల బాబ్బిలి చెన్నెలలను
జీర్ణమైనట్టి చెంగాట చీర గట్టి
పరమశాంతితో భక్తిమై చుండుచుండి
సాధుగుణశీల రాధ సాక్షాత్కరించె.

గీ. అటులు సాక్షాత్కరించిన యతిఁ గాంచి
యసమశదుబారి కోడి యత్యాతురమున

మేనియందునఁ బులకలు మీఠ మిశల
సంతసంబునఁ దలపంగ సాగెనెట్లు.

గీ. భక్తియే తనకిననో పాయముగను
నన్నుఁ గీర్తిండుటే తనతెన్ను గాఁగ
నన్ను గుర్తించుటే తనరెన్నుకొగను
దినగ దూపొందు భక్తియో గెరిటి యదగ్గో.

నీ. చంద్రకాన్తలను జగ్గన్గల్గ గొల్చు
ముఖింబమున తన మునిగిల వర్ణ
యంగటా సుగముల ననోలగాఁ గేరు
మాపుల గోపుల కన చూడఁ దగ్గి
ఇందింబరానఁ గలయింది భృమియిండు
నెడవేణి సరివోల్చి పెమ్మి రొద్ది
చెండిగుబ్బలి డంబు విహరించి రెక్కెత్తు
వక్షోరుహంబుల పాటి రొద్ది

గీ. కమ్మలేనియ సోనలఁ బమ్మి చూచి
మేలో బంగారువన్నెల వీలను దు
లలిత లనుకొంతిఁ దన పరి లలన రూపామా!
పాదము నాటవలొమ్మ మలయు నదగ్గ.

తా. ఆరూపంబును, నాయె గూర మనలే! గూరొక్క బాదెక్క లే
నారీరత్నమునందుఁ గాన చూహాహా! నానూనపూండుఁ బె
న్నారాటం బుల పొన్నె మానవ యిదీ! గూరొక్కొం జేరి యీ
యానూపంబున పెట్టిగొందు నిలకే నానూనపూం గిన్నెఁబూ.

గీ. రాధకును సాటియూనట్టి రమణులను
యట్టి భువనరమంబుకి యట్టి నాధుని
లేదు లేదొక నందున నీమ గాంచ
రాధ భారాధయే సాటి రాఁగఁ జనును.

గీ. అనుచు గృష్ణుండు తమకంబు నగుచలేక
‘రాధ రాధ’ యటంచును రాధఁ జూచి
‘అహహ! మెచ్చితి నీభక్తి కాత్మలోన
నక్కటా! యెంత దస్యితి’ వంచు గదిసె.

ఉ. ఆనృదు మంజులాతిశయ హస్తము లాకుచపాళి సోకినకా
భామ హృదంతరాళమునఁ బాయని కామవికార మొందుచుకా
మోమున ఘర్మబిందువులు ముతైములట్టులు నుప్పతిల్లఁ నా
వామకరంబుచేఁ దుడిచి పయ్యెద సద్దుమ నిల్వఁ గృష్ణఁడుకా.

ఉ. ఓనళినాక్షీ! చింతయింక నొందకు మేను కృశించుచుండె నీ
మానసమందు నెంచునల మామకరూపముచిక్కె నీకుఁ బో
ఆనన మెత్తి చూడు మిటు లంచని యంగన చెక్కుటద్దసుతో
నా నటు నొక్క రాధయును దద్దయుఁ గృష్ణుని జూచియంతటకా.

గీ. కీలుగంటునఁ దాల్చిన పూలు చెదరఁ
దైటకొంఁగును గెంకేలఁ బదిలపఱచి
పిఱిది కడుగుల నిడుమ దాఁచెంపెనంగ
చెంటనే కృష్ణు కాంగిలి వీడి చనియె.

గీ. అల్లనల్లన నరిగెడు నలివఁ గాంచి
‘ఏటి కీచిక మి? నీకేటి లజ్జ?
చెలదిరో! నన్ను గూర్చి నీ విరహమెల్లఁ
గాంచి నాడను కనులారఁ బొందియుండి.

చ. అనిశయ ‘గృష్ణ! కృష్ణ!’ యని యాడెడు పల్కుల నాలకించి నే
ననువకు నీగు కోరికను హర్ష ముతోఁ నగఁ దీర్చరాఁగ నీ
వరవనరాని పల్కులనునమ్ములఁ స్రుమ్యుఁగ నెట్లు వైతు నో
వనితరొ! ఊహనేయు మిది భావ్యమె మోసమునే నుజూచుటల్.

ఉ. అండజూచాన! నీవు నను నంగజాబారికిఁ ద్రోసి పుత్తువో
నిండుమనంబుతోఁ దఱిసి నీబిగ్గికాంగిట గారవింతువో
రెండిటిలోన నిష్టమగు రీతిని నేయుము సమ్యతంబె నీ
వొందును జేయకుండ నిటు లూరక యేగుట నాయమానోకో.

గీ. సత్యభామాప్రియా! చాలు చాలు నీకు
పెఱిగెలతతోడఁ బలుకుట తెఱంగు గాదు
నిన్ను వలచినదానను నేను గాను
తలఁప సత్యయో నీకిట్లు వలపుటాలు.

గీ. అంతఁ గృష్ణుండు ప్రాన్వడి కొంతనడికి
చెలది! యిటులాడు జేమిది వింత యరయ
‘లాఁతులను డాయు టిద్ది యే లాగు నయ్యో?
లాఁతి వీకెట్టు లెదువో లలన! చెపును.

గీ. అనుచుఁ బ్రన్నింప, రాధ యా హ్లాదమెనఁగ
మేనియందునఁ బులక లిం పెనఁగ గద్ద
దస్వరముతోఁపఁ జిలునవ్వు తనరఁ గృష్ణఁ
జూచి చెప్పఁగఁ దొడఁగెను జోద్యముగను.

సీ. నల్లనిమేనితో నల్లనల్లన నాలఁ
జేలకుఁ ద్రోలుచుఁ జెలఁగునాఁడు
వేణీభరంబున వెలయు పింఛముతోడ
నాటలాడెడు నట్టియందగాఁడు
అఱిమోడుకనులచే యానవకామినీ
జనము నాకర్షించు గొనఁగునాఁడు
చివురుజేతులఁ బట్టి శృంగాయుగఁ బిల్లఁ
గ్రోవి నూడెడునట్టి మోవి వాఁడు.

గీ. అంగముల కెల్ల నందమై యలరునాఁడు
లలితగోపాలబాల పల్లభుడుపై న
బాలగోపాలకృష్ణుని పాదపద్మ
బంభరంబను నేనె నా భాగ్యమతఁడె.

గీ. అనఁగఁ గృష్ణఁడుఁ బెల్లుబ్బి యాత్మలోన
మగువ పల్కెడు నొక్కొక్కమాట యందు
వేదకాస్త్రార్థవితతుల విషయమెల్ల
నిండియున్నది యేమన నేర్చువాడ.

కం. అని తలపోయుచుఁ దా నటు
మనమున నానందమొంది నుగుచును గనుచున్
గొనకొని పరీక్ష నేయఁగ
ననువుగఁ దానిట్లునలికె సంత రయగునన్.

శా. బాలా! జేలవు నీవు; నన్నెవనిగా భావించి యిట్లాడెదో
నాలాయంబుగనీవు నెవ్వనిని సం భావించు తద్రూపమా
లీలామానుష విగ్రహం దితఁడె పో లేఁబ్రాయమం దప్పు డి
ప్రీలాగయ్యెను ఈడునచ్చి యింక సం ప్రీతిక నను న్నావుమా.

చ. అనుటయు నోమహాత్మ్య! యిది యంతయు నిక్కమె, కాదో, కాని
నామన మది బాలకృష్ణముఖమండలమందున వ్రాలుచుండె; న
న్ననఁ బనిలేదు; మానసమె యన్నిటి కుత్తరవాది యయ్యెడుకా
నను నిఁకఁబోవనిండు సుగుణాఘ్రియ మిరసఁగృష్ణఁడాత్మలోకా.

గీ. గంగిరెద్దుకు బొంతను గప్పినట్టు
తెట్టివనంబు దాల్చి నిం కేమి ఫలము ?
జ్ఞానరత్న మె యడఁగింపఁ జాలువీని
భూసుముందట దీపంబు పగిది గాను,

గీ. అనుచుఁ గృష్ణుండు నెంతయు నాత్మ నలరి
నాదుమానస మనువెన్న నాతిభక్తి
యనెడు నన్నిని ద్రవరూప మంద ప్రేమ
రసముజిల్కెడు నీభక్తు రాతివయిని.

గీ. శిఖిశిఖాయుతమాలియై చెలువు మీఱి
సలలితంబగు మురళి హస్తమునఁ దాల్చి
యభిల శీవులు చైతన్య మంద మోవి
నూడు చంతటఁ బ్రత్యక్ష మొంది దయను.

గీ. అతివరో! నీవు జీనించు సంతదనుక
నిటులె కాన్పించి నీమది కెలమి గూర్చు
దేమాఁగాత్రను ముగియింపఁ దివురువేళ
లేము! నాతేజమును జేరి లీనమాదు

రామాయణ ప్రాముఖ్యము

భారతీయ వివిధవాఙ్మయములందు రామాయణము మహోచ్చాస్థానమున వలంకరించుచున్నది. భారతీయనిబిరసరమాన్దమును జీవితరహస్యములను స్వప్తమున విశేషింపఁగల గ్రంథరాజములకు శిరోమణియై తనరారుచున్నది. అందు రాజకీయమత సాంఘికధర్మములు భారతజాతి పూర్వుల ఉచ్చస్థితికి తార్కాణములై ఇప్పటి వారికి ఆదర్శప్రాయములై భారతజీవముననేకాక ఖండారములందు నైతము జగత్తగాంచినవి. రామాయణము సీతులకు పెన్నిధి. అది భారతసంప్రదాయప్రసిద్ధములు. రామాయణమువంటి ఉత్తమగ్రంథరాజమును బడయగలిగిన భారతీయులు ధన్యులు.

రామాయణము అయస్కాంతమునలై భారతీయుల హృదయము కర్షణమొనర్చుటకుగల కారణమేదీ? భవభూతి ఉత్తరరామచరిత్రప్రాయము రసములలో కరుణరసమే ప్రధానమని వక్కాణించియున్నాడు. శృంగారరసప్రధానమును నిరసించెను. కరుణరసమునగల మహాశక్తిని భవభూతి సంపూర్ణముగ గ్రహించెను. అందులనమై దాని సారమును గ్రహించి దానిని భారతీయులపై ప్రసరింపజేసెను. ఏదైన కరుణభూయిష్టమైన ప్రదర్శనమును తిలకించినపుడు మానవహృదయము లందు ఒకవిధమున అనిర్వచనీయమైన దయారసము వెల్లివిరిసి సానుభూతి కలుగుచుండుట సహజము. అందులకుకారణము చిత్తసంస్కారము. ఆచిత్తసంస్కార మెందుకుకలుగునో విచారించినయెడల కరుణరసము ప్రభావము, తన్మూలమున కరుణరసప్రధానమైన రామాయణ నైతికస్వరూపము మనకు విస్పష్టమగును.

రామాయణావతరణమునకు మూలకారణమేదీ? బోయబాంమున విగతజీవులై భూమిపైబడిన క్రాంతిమిథునము వాల్మీకి దయాదర్శి హృదయమును కరగించి అందునుండి శోకరసపూరితవాక్కులను వెల్లింపజేసెను. అవియే రామాయణావతరణమునకు కారణము. ఆహృదయ పరివేషన మెంతపవిత్రమైనది! దరిద్రుడు, నిరాధారుడు, కష్టసరంపరాపీడితుడు దీనవదనముతో మనయెదుట ప్రత్యక్షమైన మానవహృదయము జాతిలోనై వానిదుస్థితికి పరితపించును. దానితో ఒకవిధమైన చిత్తసంస్కారముకూడ కలుగును. శూన్యితికి వాచముపల్పినపుడు మానగతియు నింతయేకదా! వీనికి మనమేల దయ చూపరాదు? ఇట్టిభావములు మనోబీజిని ప్రచారము చేయఁబడును. ఆభావములు మనలను వానినైపునకు నీడ్చుకపోవును; కాని శృంగారమున కీహుతరశక్తి లేదు. విలాసదంపతులను చూచినపుడు, వారికర్మల విలకించినపుడు భావములు వేరు. అవి తుణికిములు. వానివలన చిత్తసంస్కారముగాని

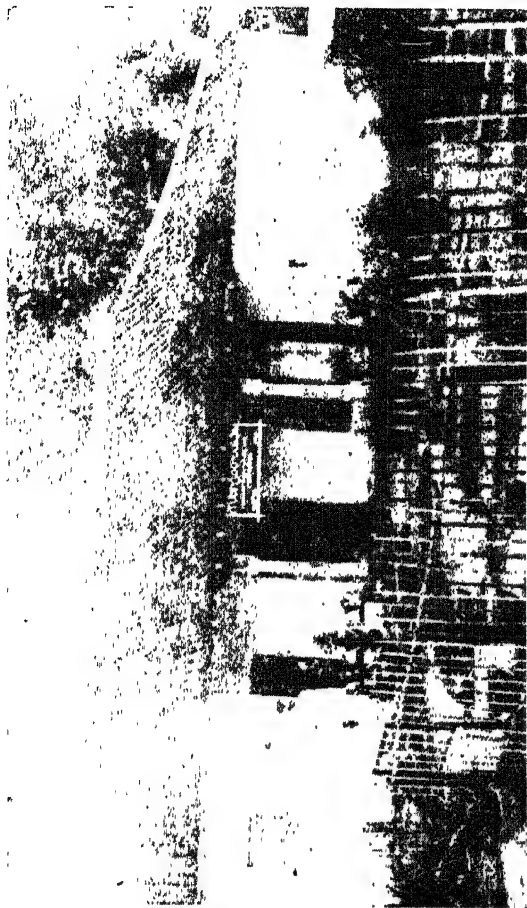
ప్రపంచానుభవముగాని సాంబాధనము, అవి తాత్కాలికమగునన నోలూడించి అంగభ్రానమౌకను. కాని కరుణరసము హృదయాశ్రయము నివాసమేర్పరచుకొని సీతీపరంపరలకు పనికి నిమ్మనుంచును. ఈపరమరహస్యము రామాయణమునందలి ప్రసంగములన్నది. మట్టపై పిచ్చుడై నమాణజనోగము లనభివినగల్గు రామసేవి, పట్టుకొని పిచ్చు అనంతపురపరిచారము నీవలన మాంసభూతికాల్పనలందు దాగినమున పుంకలపిసనీతము, నానోలు గురించి కంటకాగ్నిముల జరింపనలసినబ్బిగవును ఎవనిహృదయము కరగించెను? మరల గుండె అసానకాలమున గమనగమభివ్యయములో నొక్కతైయన జేక ప్రాణము విడుదలచినపుడనపుడు వేసె ఆత్మరసము, “ఓ నందర రుం” అనఅర్చనములు, భారతీయుని కర్మమనున ల్పవృత్తమందును నగిరా! పూజ్యగర్భిణి- ఇందురనే మృగ భవమునందలరానినీ- అనాదాని నది వారణమునై మగల నవనాని చాలల మృత్యువృత్తి ఎవనిహృదయము కరగించెను?

రామాయణప్రధానపాత్రలందరిట్టి బ్రహ్మచారివగు లుండు లులన అది భారతీయులహృదయములకు ముద్రావ్రుంపవలె వాకర్షించగలిగినది. అది ప్రపంచజైతృశ్వభవమును చాటుచు భారతీయుల నిట్లు ప్రబోధించుచున్నది. తిథిభారతీయులూ! మీ మానవ జన్మకలిగినదిచే నున్నట్టి మృత్యును, కాలనందరూర గర్భప్రదనగ జరుగునని ఆశించకము. పట్టమహా సాంస్కృతికము. వానిని స్థిరపడై మార్కొని బయటగాండ ప్రవర్తించుము. సన్మత్యప్రసంగన నుకలంబింపుము. ఇహపరమ సమాధి నీలనను. నీటి త్రిచుప్రకాశ దితలు గ్రమ్మి ప్రకాశించును.

సీతారాములు- బాలకర్తవ్యము

రామాయణము సోమ హృదయము, సోమహృదయమునలై యుజేయవలె వానినీతులను భావనీతులను శోధించుచున్నది. సీతారాములబాలకర్తవ్యము సోమహృదయమేర్పరచును! వారి బాలకర్తవ్యము, పరివ్రాజకత్వము, నిష్కమగోష్ఠియము, హింసామోహాప్రసంగములు. తీరిగియే వచనతత్వమును నిర్వచించుచున్నది. క్రొవ్వట భర్తయే డైనను; భర్తయే అయినా; భర్తయే భవ్యము; భర్తసాహచర్యము దక్షిణముగవ్రచనము; భర్తసేవితే నవహుంపకము. అనుభవించ మాభోగములున్నను భర్తక్రమము తొలగిగిన భార్యకు సుఖముండదు. అశ్రమముగ భార్యక్రమము అవసరమైన భర్తకు భోగభాగ్యములున్న క్రయోదయము లేదు. భవ్యరిహృదయములు

కార్యాలయము

Office Premises

Honorary Secretaries

గౌరవకార్యదర్శులు

గౌరవకార్యదర్శులు, గౌరవకార్యదర్శులు, గౌరవకార్యదర్శులు

Working Committee

Goutami Grandhalayam, Rajahmundry

గౌరవకార్యదర్శులు, గౌరవకార్యదర్శులు, గౌరవకార్యదర్శులు

Library, Gandhi Hindi Mandir, Guntur

వై.ఆర్.ఎస్. (పరిశోధనా) సంఘము, వై.ఆర్.ఎస్. (పరిశోధనా) సంఘము, వై.ఆర్.ఎస్. (పరిశోధనా) సంఘము

Second Anniversary Our Association, Vizagapatam

వై.ఆర్.ఎస్. (పరిశోధనా) సంఘము (వై.ఆర్.ఎస్. (పరిశోధనా) సంఘము)

Municipal Council, Palacole, Vizagapatam

ప్రేమామృతపూరితములై అన్యోన్యభావదీపితములై తనరారును. ఆటులుగానిచో ఆనందసారము సుఖకరము కాజాలదు.

నీత ప్రేమాన్వరూపిణి. భర్త సహధర్మచారిణి; రాముడు పరవాస ప్రయాణమునకు సిద్ధమయ్యెను. రామునకు నీలవచ్చుట యిష్టములేదు. రామాదొక్కడే వెళ్లుటకు నీత కిష్టములేదు. ఒకరిమీద ఒకరికున్న అత్యధికప్రేమయే కారణము. నీత కష్టము లనుభవించుననివచ్చునో యని రామునిచింతము. రాముడెడబాసి నీత యుండగలదా! రాముడు అరణ్యములో కష్టములనుభవించుచుండ తానెట్లు గృహహంతు భోగము లనుభవించగలడు? భర్తృవ్యసములేని నిమగ్నము అంధకార ప్రాయము గదా! నీత కిదియే విచారము. రాముడుమాత్రము నీతామునుసంపర్శ నములేనిది ఒక్కనిముసమైన నుండగలడా? కాని నీతికష్టములమూచి సహింపజాలదు. అందువలన రామునిప్రేమ నీత గృహహంతుండవలయు ననియే కోరెను. 'నీతా! అరణ్యవాసముతో చెరలాటము నీకుకుమార దేహమునకు తగదు. కటికిరిల శయనింపజాలవు. నీవృదుపాదములు కంటకబాధ తోర్వజాలవు. వృదువధురరవముల కలచవిన నీ కర్మపుట ములు భీకరసింహగర్జనములను సహింపజాలవు. పంభుత్వముల కల వడిననీవు కంచనూలము లెట్లు భుజింపగలవు? వృదులపకులములు ధరించు వీవు దిరుసునారచీర లెట్లు ధరింపగలవు? చండ భాస్కర కిరణములు వీముఖాబ్జ వధువును నేర్వదించు వ్యాజమున హరించుచుండ నేసహింపగలనా? నీకీశ్రవయేల? సుఖముగ గృహహంతుంచుము. నీవు సుఖమై యుండ నాకదే పరమానందము. అప్పుడు నాహృదయము గుఱుమున కడమియదునుమా?'

నీత కేదికష్టము? గృహహంతు భర్తృవిరోధముననుండుటయా? అరణ్యమున భర్తృసహవాసముతో నుండుటయా? ఇక్కడనే భారతీ నారీమణిధర్మము నిలిచియున్నది. ఈ సంవర్ణమున నీత కనుపరచిన హృదయము ప్రేమామృతమయము; నిర్మలము; నిష్కళంకము. ఆమె వాక్కునాండి వెలువడిన పలుకులు అమృతమైదువులు. శోషితభర్తృ హృదయాక్షేత్రమును ఫలవంతముగ తీయునవి అవియే. దా. ప్రతిభారత నారీమణి హృదయఫలకమందు ఆపవిత్రాక్షరములు స్వర్ణగిళితములై తేజరిల్లుచుండునుగదా!

'నాథా! నేను మీసంట వచ్చెదను. సన్నాటంకపెట్టవలదు. సతీ ధర్మము నిర్వహింపనిండు. జననీ జనకులు, సోదరసోదరీమణులకన్న నాకు నీచే ప్రాణాధికవు. నిన్ను విడచి నేనొక్కనిముస ముండజాల. నీవు లేనప్పుడు నాకంతయు అంధకారము. నీసామీప్యమున నుండ నప్పుడు నాకిరత్న కంబళములు, ఈహంసతూలికా తల్పములు, ఈదుమాల ములు, ఈ అభరణములు సుఖమునిచ్చునా! నీవు నాకన్నులపండువు నేయుచుండ మహారణ్యము మహారాజ్యమును, పర్ణశాలయే సౌధ రాజము; పర్ణశయనమే హంసతూలికా తల్పము; కందమాలములే పంచ భిక్ష్యములు; పక్షిధ్వనులు మేలుకొల్పులు; సింహగర్జనములు వందిమా గధ ప్రోత్రములు. ఇంక నాకు కావలసినదేమున్నది? మహాభోగ మక్కడ లేదా? అపద్భిక్షువులకు నీతో విలాసముగ విహరించెదను. మర్కర

ధ్వనితో ప్రవహించు ఆనలయొక్క శీతలవర్షముగ విలోకించెదను. మార్గవధ్యముననున్న కంటకములు తొలగించి నీకు శ్రమలేకుండ జేసె దను. క్షుమఘము సౌరభములు నెదరెల్లు పుష్పములు సరసహర్షి పుష్ప హాళిములు నీకంకమున వైచెదను. పూసాదరిండ్ల నీతో విహరించెదను. కాసారహనోజ్జప్రవర్ణనముల చిలకించెదను. హంసహాళియుల కర్మ పద్మమొనగ్గుకొందు. ప్రకృతి సౌభాగ్యము లనుభవించు. ఆయావిషయా యములనుగూర్చి నిన్ను ప్రశ్నించి నీకు ఆనందము గూర్చెను. నేను లేచున్న నీకాయానంద మెట్లుకలుగును? నీవున్నచోట నుంచుటయే నాకు స్వర్గము. అదియే ఆనందమాయకము. వచ్చుట కన్నట్లు నోసం గుము. నిన్ను ప్రార్థించెదను!

ఈప్రేమ అగాధము; వర్ణనాతీతము; మధురము; పవిత్రము; సౌశీల్య సమన్వితము. ఈ ప్రేమ భారతస్త్రీలకు ఆహ్వాకమై నిగంతర స్కరణీయమై ముంగింసుబంగారమై విలసిల్లుచున్నది. ఆహా! భార తీయుల దాంపత్యమన నెట్టిదో నీతారామల సరిక్రమలనగదా ప్రపంచ మునకు కెల్లతీయగుచున్నది!

రాముడు-పితృభక్తి

రామాయణమునవచ్చు ముఖ్యపాత్రలన్నియు మానవ శోజన్యము నకు ప్రధానములైన నీతులను బోధించుచున్నవి. ఒక్కొక్కసీతికి ఒక్కొక్కపాత్ర పట్టుకొమ్మయై యొప్పుచున్నది. రామునివలన లోకము శాంతినికొనవలసిననీతి పితృభక్తి. రాముడు పితృభక్తి స్వరూ పుడు. వాని హనోవాక్యాయ కర్మల పితృభక్తియే తాండవింపి చున్నది. తనయుని విధికృతములను పితృభక్తియే ప్రభవస్థాన వలంక రించవలయునని రామునిచరిత్ర ఉన్లుపించుచున్నది. రాముడు మహా రాజమహర్షి; పతలభోగము లనుభవించుచున్నవాడు; క్షేమ్యుడు; సింహ సనాధిమృతను సర్వాధికారి; ప్రహిష్మాదయములను మారగొన్నవాడు. అట్టిరాముడు కామశ్రేణికుడై కైకమాయావాసరం జక్కి పుణ్య మెన్నడో చేసిన వాగ్దాననిర్వహణమునకు సిర్బంధింపబడిన జనకుని కీర్తికి కళంకమొదవునేమో యనుభయమున తానై కైకోరికలను సిగ్వహించ బూనుకొనుటకు ఎంత భక్తివిశ్వాసము, వినయవిగ్గేయత, హృదయనైర్మల్యము కావలయునో విచారించిన రామునిసచ్చరిత్ర యేమి ప్రబోధించుచున్నదో విశదము కాగలదు. కైకవాంఛ దుష్టము. దశరథునిచ్య నిందార్హము. కాని రామునికి దశరథుడు లేండ్రీ. కైక సవతితల్లి. తల్లిదండ్రులను మనోవాక్యాయ కర్మల నిరసించుట పాత కము. జరిగినదానినిగురించి విచారించలేదు. లేండ్రీని చూచలేదు. తల్లిని నిందించలేదు. సదునాలుగువత్సరములు సకలభోగములుబిడి కాణిదవుల సంపరించ వలయునే యని పతనొండలేదు. జనకుని చూచు చున్న లత్యుణుని నివారించెను. కైకపై వానికేగలిగిన ఆగ్రహము నెఱచి పట్టెను. ఎంతసహనము! ఎంత ధీరహృదయము! కష్టపపాద్రము నెదు రిదబోవుచు ముఖశరీర వీడిడు. దీనపదముడు కాదు. మంచహాసదండ్రక లెప్పటియట్లే ముఖపంద్రబింబమున ప్రకాశించు చుండెను. మానస్సులో వ్యాకులమున్నగదా ముఖమున ప్రతిఫలించుట! సంతోషభూగర్వకముగ

నననా పిచ్చుగైకొని నీదాలక్ష్మి... పాతుడై అంధమున శోమ. భగ
తుడువచ్చి ప్రార్థించెను. క్రేమదృక్కుల వానిని పిడిచి తన స్వభావ
ప్రాయము తెలిపెను. కైకకు దరములిచ్చిన తండ్రి వగణించెను. చా
ముల ననుభవించు భగతుడు విముఖుడై స్వయంనుగ గాముని త్రార్థించెను.
రాముడు రాజ్యము స్వీకరించినను నోవము లేదు. కాని
రాముడు పితృవాక్యపరిపాలకుడు. జనకుడు స్వయంనుగ ఆజ్ఞాపించ
వన్నను ఆయన బాధానపే పవకాజ్ఞ. కానిని తిరసాపించుచు నున్నది
విధి వానియందున్నది. ఆనగునాని గేండ్లలో పల్లెగాని పట్టలముగాని
నొరలేదు. అన్ని సాక్షిగ న్నేహముచేసిన సుగ్రీవుని కిష్టి-రంగయినను
చాగసాపించలేదు. పితృవాక్యపరిపాలక కింకరకం కై ప్రబలనిదర్శన
మేమికావలయును?

సీత - పతిభక్తి

రాముడే... పితృభక్తిస్వరూపుడో సీతయగును సతిభక్తి
స్వరూపిణి. భారతనాగీవంశాలకు పతిభక్తిరేగ పరమాభరణము. ఆయా
భరణమును హృదయ పేటికయందు పరిలవరచి ఎలాపంటికట్టము లేదు
దుకొన్నను దానిని విడువరు. అది వారికి ప్రాణాధిక్యము. సీత భారత
స్త్రీలకు అదర్శక; సాధ్య; పతిభక్తియే పరమవ్రతమని నమ్మిన వారీమణి.
పతితోడనే లోకకళలు విశ్వసించిన సహధర్మచారిణి. పతిసుఖము లేన
సుఖము. పతికష్టము లేనకష్టము. వహాభోగములగు వ్యజంబున క్షణ
స్వాంత. కలయందున్న కాలంబయన నుగవప్రత్యధారిణియై భూతల
కలయయై నిరంతరగానానావస్థలలో కలయగడిసిన క్రేమసూరి.
లోకాపవాదనివాళి తార్థము తన్ను భర్త విసర్జించినపుడు వైతము వాడు
నిమిష అవగాధాకోసగానే నుని కపటయారాని. ఇదియే నిజమైన
సతిభక్తి. అన్ని సగీతయందు జయముగాంచిన సహజవిప్రవాహిణి
సీతాసహజేవియే. సీత శిఖిగును భారతవారిప్రసంగ పతిప్రసాద స్త్రీల
నాదరణాచరణానాగ్యమై కలగ గునున్నది. ఆక్రేమ, ఆగ్ర పక్షైక్య
ల్యము, ఆహానంబము, ఆసుఖము, ఆశంసారమాధురీయహిత, క్షిణ
రాములపవనాన క్షణకేళిభూకంఠుడునాండ విద్యుల్లసలవా నిగ్గమించును
భారతకంఠులను కేళిగంధముగ కేయనున్నది.

లక్ష్మీగుడు, భగతుడు - భ్రతృవాక్యము

భగవంతుడు... సమనాశము జననిని విశించినకారు. భ్రతృ
వాక్యము, భక్తి, విశించినకు; ఆగ్రాదు బునిగ అశవులకైన
బహుకష్టము లనుభవించవలసి వచ్చునేయని బహుగించి ఆశ్చర్యము
తాను భరించి అన్న తేవిభవైనఆయానము లేనందు ప్రతీక్షి భాగ
మాస్తి బొందించు సుద్దేశముతో లక్ష్మీగుడు అనివులకేగ సంధ్య
డయ్యెను. ఆగ్రజాతి రాజ్యాడనుభావము లక్ష్మీగుని హృదయ కేంద్ర
మున ముద్రితమై అనన్యసాహాయ్యభక్తిక్రేమలు వాగునొనచేసెనవి.
తనకు రాముడు భగవంతుల్యుడు; సీత సుమిత్రాసహనంబు; కమల
వారిద్దరను జననీజనకులనలె నేవించవలయును. అటులు నేవించి లక్ష్మీ
గుడు కృతార్థడయ్యెను.

భగతుడు... భ్రతృవాక్యము, భక్తి, విశించినకు. సులభ
ముగ కేతించు వహారాధ్యభాగములను వ్యవహరించును. రాజ్యస్వీ
కారముచేయ ప్రార్థించి విశలయనోపయోగై రాజ్యము చేయనొల్లక
లంబనారంభావృత్తిపేగచుచు కాను మల్లలంబములుభరించి దీక్షా
నిష్ఠాగరిష్ఠుడై, పరునాల్లునశ్వరముల పట్ట వల గొనకొల్లక సంక్రమ
నువలెపావిధి గడిచిన భగవంతుని ప్రత్యక్షానికి రాత్వము కలుగలేయదు!
శివస్వానయజేతన పాలుపుడు కల్గిన సునిశానావ్యయాల రామభోజనాత్మ
ల్యమునేకా భోగభక్తి భ్రతృవాక్యమును వల్లించేయాదున్నది. వహా
పాదకి! ఎంతసనిచేసేతివి, నాని నిర్వహమానుడు రాముని అడవుల కంటి
వివి. పూర్వాజకు జననని ప్రభామలను హరించితివి. రాముడు
భూరాటవిలో జటాశివమును భరియించి కంఠమాలనుల తీరద్యాగ
నివారించుకొనుచు వ్యూరపముల నలనుకించుచు సుర్యగకష్టముల క్రాగు
నుండి నేను తనదుననించుచును. సుద్ధిష్ఠిచి రాజ్యముచేయచు వృష్ట
న్నము భుజించుచు భూమశాబ్యలంబించుల నుంబుచు మహాభోగము
లనుభవించగలవా! అకటా! ఇది అన్నమున వివేకాని మాదకలను?
సీతనువలెపట్టబట్టగదా నేసిభుగవచ్చి తి నానిననినాల్లించు.

భగవంతుడు - గానభావము

సహాభువనవాని పతిగడిచిన ముఖంబును నిశేధానివృత్తిం
తమువల్ల విశలయించున్నది. సులభమందు సులభము వృద్ధుడై అసాన
కాలము నిశీలించుమిన్న దీక్షాని రాముని కలగవలాలి క్షణకే
తితో నీలునిమ్మయై ప్రయతనంబున కష్టముల పట్టినట్టి తాను
సంక్రమణి చావునానాను. కష్టముల పట్టినట్టి తాను
బ్రమణి నలలో విద్యులవడెను. మహాభక్తి కష్టముల పట్టినట్టి తాను
క్రేమించి ఆక్రేమప్రయము కష్టముల పట్టినట్టి తాను. బహుభా
వాత్వము సలసానమఖనానాను. సులభమందు వివేకప్రసవ
సన్న స్వేచ్ఛ ఆనందము సుఖము సుఖము సుఖము సుఖము సుఖము
మన్నది.

స్త్రీ - మ

స్త్రీక వలయునుమిగును లక్ష్మీగుడు సాధ్యభక్తి కష్టముల గాన
రాదు. ఆమె నిజముగ సత్సవ్యభావము. భారత వృత్తాభివేదనార్థ
విని ఆనందించెను. కాని సాధ్యక కేళిమలల కష్టించెను. అంతటితో
స్త్రీకాధిహారి దుస్సవ్యభక్తి పట్టినట్టి తాను. సత్సవ్యభక్తి మహాభక్తి
నీలనిబట్టి గానానిపురపరివాసి శ్రీమి గానానన్యభక్తిపరివాసి శ్రీమి
సత్సవ్యభావముగనాడెన సేవకలగము. భగవంతుని లంబములు
సంభవింపవలయు దుష్టలను కష్టించుచు నిజమగుచున్నది. గుర్రాం
గర్భము. కర్మదా సేవకలగము. అది సత్సవ్యభక్తి పరివాహిని
మగిని.

సుగ్రీవుడు - మిత్రత్వము

రామునకు సుగ్రీవునితో మైత్రి బహుకార్యసాధకమై వహాప
కారకమైనది. రామసుగ్రీవులమైత్రి నిష్కలగమై నిర్మలమై అశ్శక్తి

సుఖాస్పదమై యొప్పినది. మైత్రీయనగా నెటులుండవలయునో అందువలనగలుగు లాభము లెవ్వయో స్పష్ట మగుచున్నది. సుగ్రీవుడు నుత్పప్రాప్తభోగపరుడై తాత్కాలికాజ్ఞానమునబడినను లక్ష్మ్యప్రబోధితుడై తెలివినొంది మైత్రీవిధానముననుసరించి రామకార్యధరంధరుడై సకలనేనలతో సహాయపడి మిత్రునకు జయము చేపూర్చెను. రాముడు సుగ్రీవమైత్రీలేనిచో సముద్రముదాటుటగాని రాక్షసులజయించుటగాని పాపగకపోవును.

హనుమంతుడు—భృత్యత్వము

నిజమైన భృత్యుడెవరనిన హనుమంతుని కేర్పొన నలయును. భృత్యధర్మములన్నియు హనుమంతునియందు మూర్తీభవించి యున్నవి. రామసుగ్రీవులమైత్రీచేపూర్చి సుగ్రీవునకు చేయవలసిన భృత్యధర్మము నిర్వహించెను. రామునికి భృత్యుడై నిరంతరరామకార్యసక్తుడై రామునియందే మనస్సులీనముచేసి రాముడేయై మెలగినవాడు. భృత్యున మండవలసిన భక్తి, విశ్వాసము, వినయవిధేయతలు కార్యజ్ఞానము, నాటకర్యము, ధైర్యము, సహనము, నిరీక్షణము, మెలకువ మొదలగు గుణభర్తృములు లేకున్న హనుమంతుడు ఒంటరిగ లంకజొచ్చి సీతాక్షేమ మరయ లేకపోయెడివాడు. యజమానుని నోటనుండి యేమాట వలవడచో, యేమి గూర్జూపించునో యని మెలకువతో కనిపెట్టి చరించుట భృత్యుని ధర్మము. అందు హనుమంతుడు మేటి. ఎంతటి సాహసకార్యమునైనను వెనుకంజవేయరాదు కాదు. ప్రాణములకైన తెగించి దుర్బుటకార్యముల సైతము సాధించువాడు. ఇవియే భారతభృత్యధర్మములు. హనుమంతుడు మార్గదర్శియై పీనిని భారతీయులకు చూపుచున్నాడు.

ధర్మ మే జ య ము

ఇందుకు నిదర్శనము రావణుడు. రావణుడు సాధారణ పురుషుడు కాదు. మహాబలశాలి; ముల్లోకములను గడగడలాడించిన కార్యధనుడు; వేదరహస్య జ్ఞాన దురంధరుడు; మహాతపశ్శాలి; అద్వితీయ శివభక్తుడు. కోటి కేవలిగంధర్వాతత్పరుడు; అగణితపర సంపన్నుడు; అపారబ్రహ్మ యనువాడు. అట్టివాడు పరాజితుడగుటకు కారణమేమి? అతని అధర్మ ప్రవర్తనమే ముఖ్యకారణము. ధర్మమార్గావలంబకుడై చరించినంత కాలము జయలక్ష్మి వానిని వరించినది. ధర్మమార్గ ప్రవర్తనమనగా స్వధర్మనిర్వహణము. రావణుడు రాక్షసజాతికి రాజు. తనవిహిత కృత్యమును నెరవేర్చవలసినబాధ్యత హనియందున్నది. విరోధుల నోడించి తనకుదాసులనుగా జేసికొనుట రాజధర్మము. ఇంద్రాదులు విరోధులు. కనుక వారి నోడించి రసభుజశక్తిని చాటెను; రాజ్యము విస్తరింప జేసెను; అధికారమును బలపరచికొనెను; స్వమతస్థాపన మొనర్చెను; స్వమతభీన్యుల హింసించెను. క్రూరభాధలకులొనుచేసి తనమతమునకు త్రిప్పకొనెను. కాని హరిని హతమొనరించెను. ఇవన్నియు స్వధర్మ నిర్వహణార్థము చేసినపనులు. అధర్మమార్గ ప్రవర్తన మనుటకు వీలులేదు. స్వధర్మము ఘోరమైనను దోషరహితమనియు న్యాయ సమ్మతమనియు ధర్మవ్యాధుని చరిత్ర తెలుపుచున్నది. తాను మహా

జ్ఞానియై యుండియు నిజధర్మము ననుసరించి కటన్యత్రియగు మారన విక్రయముజేసెను. అవృత్తి విసర్జించుట పాతకమని తెలియజేసెను. రాజైనవాడు స్వమత స్వధర్మస్థాపనార్థమై ఎన్ను అత్యత్యములు ఈ కాలమున చేయుటలేదు? సజ్జనదేశమున నెంతమంది రాజులు స్వమత తేతరులను ప్రారబంధనముల పాలనాసరింపలేదు? ఎంతయోమంది స్వమతమును వీడక ప్రాణము లర్పించిరి. రాజ్యము లొండొంటి కబలింప జూచుట వింతకాదు. జర్మని దెబ్బియమును మ్రొంగజూచినది. ప్రాన్సును మాపుమహా దలచినది. ఆఫ్రియాను కీలంజామ్యురై ఆడించినది. హిందూ దేశము పారతంత్ర్యమున అల్లాడుచున్నది. ప్రస్తుతకాలముననే ఈవిధముగ జరుగుచుండెడి ఆవిర జక్రీయతంత్రములని సమర్థింపబడుచుండెడి ఇక ప్రాచీనకాలము సంగతి చెప్పవలయునా?

రావణుని పేర్ని ఘోరకృత్యములు చేసినను వానినలంప రాముడు ప్రయత్నము చేయలేదు. ఎందువలన? కలహకారణము లేకపోవుట వలన రావణుడు చేసినవిన్నియు కలహకారణములుగావా? కావనియే చెప్పవలెను. రావణుడు స్వధర్మ ప్రతిష్ఠాపన చేసికొనుచుండ సరరాజు అనవసరముగ జోక్యము కలుగజేసికొనుట రాజధర్మముకాదు. అట్లు చేయుటచే ధర్మముగునెడల సీతాపహరణపర్యంతము రాముడేల యవారకుండవలయును? అప్పటికి రాముడు అర్హువాడను చేయ మొదలుపెట్టి పదునూడు చత్వరము లియ్యెను. రావణుని దుర్మయములను వినియుండెను. బుభులెందరో మొరలడికొనిరి. కాని రామురహి అధర్మములుగ భవించి యుండలేదు. తనధర్మమును నిర్వహించ తానేవిధముగ పాటాపడుచుండెనో ఆవిధముననే రావణుడు పాటుచుండెనని తలచియుండవచ్చును.

కలహకారణము రావణుని అధర్మ ప్రవర్తనతో ప్రారంభమైనది. పరనాదీపరణముతో రావణునికి ధర్మమృతి కలిగినది. ఇంద్రియ జితుడై అహంకారసమన్వితుడై అజ్ఞానాంధకారమును మునిగెను. అదియే వాని అధర్మ ప్రవర్తనకు మూలము. అధర్మ ప్రవర్తనతో అశివతీతుడయ్యెను. జయలక్ష్మి వానిని విడిచెను. అంతటితో బుము నశించెను. శౌర్యము పోయెను. తన దుష్కార్యమే గాలమై పానము కలతపట్టెను. ఆసంక్షోభమే వానిని నిర్భీవునిగా జేసెను. రామరావణులయుద్ధము ధర్మధర్మ సందర్భము. రాముడు ధర్మస్వరూపుడు. రావణుడు అధర్మస్వరూపుడు. ధర్మ స్వరూపమునకు ఆర్మవిశ్వాసము, ధైర్యము, ఉత్సాహము, ఆసక్తి మొదలగునవి చేదో డూసంగను. అధర్మ స్వరూపమునకు ఆర్మవిశ్వాససంకయము, అధైర్యము, నిరత్సాహము, నిరాశ ప్రత్యక్షమై పనుకకు లాగుచుండెను. కనుక ధర్మమునకే జయము.

మంత్రాలోచన—హితము

రామాయణధీవలన రాజునిరులు గొన్ని స్ఫురించుచున్నవి. రాజునకు మంత్రాలోచన ముఖ్యము. తానెంత సమర్థుడైనను రాజు మంత్రులవలన గైకొనవలయును. దీనికి నిదర్శనము విభీషణునికి కరణమిచ్చు పందర్శమున రాముడు తానుసర్వస్వతంత్రుడై యుండియు

విభిన్నములయొక్క మనస్సును నానియుఖముననే గ్రహించియు ముగ్ధి వాడులను వారివారి యభిప్రాయమును గురించి ప్రశ్నించెను. వాడు ప్రతి వాడుమల కేడవిచ్చెను. సతరథుడు రాను పట్టాభిషేక ప్రయత్నము లకు ముందు ఎంతయులతోను భుజిహితులతోను ప్రబలతోను సంప్ర తించి కార్యమునకు పూనుకొనెను.

ఈ మేలుగోసి పొంతుమొనగువారిని గుర్తించి వానిహితము గైకొనక స్వబుద్ధి ననుసరించువారు చెడిపోవుదురు. తనను సోపదర్శి తనహితము గోరును న్యాయమార్గమును జూపిన విభిన్నములని నడచినట్టి రానులగు అసోగతి పొటాయెను.

రాజు - ప్రజలు

రాజుప్రవర్తన ప్రజాప్రవర్తనకు మార్గదర్శకమని రానునిగతి పాలన తెలుపుచున్నది. ఈసత్యమే సీతారాముల పునర్వియోగము నకు కారణమైనది. సీతను పాతివ్రత్యప్రతిష్ఠాపనకై అగ్నినురికి పవిత్రర్షియన సీతను - పూర్వగర్భిణిని, రక్షకుడు ప్రల్లవమున ప్రేమిని నుడులు మనసును కలకృష్టము చెనుకమాదు లాలాచింపక ప్రజాపరిపాలకుడగు రామునిని నురల అత్యుమున సంపదలననవాచయ్యెను. తననడచడియే తనప్రజల నడచడికి మార్గదర్శకమని విశ్వసించినవాడు. తనయందే మాత్రము కళగమున్నను, ఉన్నదని ప్రజల కనుమానముతోనినను, అది భగ్యపరిపాలనకు కాన్పిచ్చునంటివను. సీత పవిత్రయని తానెరుగును. నాని లాభమేమి! ప్రజలు నమ్మలేదు. కనుక సీతను విసర్జించవలయును. లేకున్న పాలకుని అభ్యంతరగర్భన ప్రజము పాతికులకు మార్గదర్శకమగును. ప్రజాభ్యుదయమగోరినరాజు స్వహితముపైతము విడిచివేయవలయును.

రాజు - స్వమతస్థాపకుడు

సతస్థాపనమేని నానిని రక్షించుట రాజవిధులలో నొకటి. సతమున లోపములున్న నానిని నింపించుటయు, మతభిన్నప్రవర్తకులను శిక్షించుటయు రాజ్యర్హిమైనవిగానెను. అప్పటివేదములప్రకారము విశ్వాక్కుశిరిగిని విశ్వాక్కు విధి నిర్వహించుటకు యుగంజెను. శక్తిన్న ప్రవర్తకులు శిక్షార్హులు. శిక్షించు విధియు కారణము. శూద్రునకు విపస్నాన్విత్యాదులను చేపనులయు నిషేధించినది. సవ్యతిరేకముగ గెనముచేయునన్న శూద్రుని వధించి వేదమతియును కాపాడవలసివచ్చెను. రామునియల గున్నది. అంతియేకాని యొకరుగ్రాసిన నానిని ప్రకారము బ్రాహ్మచర్యము కానేరదు.

భారతీయులకు రానునానియు పరిశ్రమ ముక్తిప్రపత్తు వారి హృదయములందు నీవమైనది. పట్టాభిషేకములు రానునానుమాములు. సీతారాములక్యూపగ్రహముతోభింపములు. అనుసానకలనందు రా మనానుస్థానంలో భారతీయులు ముక్తిపొందగలిగినారు. రామునిపితృభక్తి, నిష్పానాన్వితపరిపాలన దేశస్వత్వన గ్రహ, వీరపత్నీప్రళయ, స్నేహ వాల్మీకియము, సదాచారము, సీతాపాతివ్రత్యము, శతాన్వితవారిణీ శ్లోము, ప్రేమమధుగ్యము, భారతీయులలో ప్రాప్తవాల్మీకియము, భక్తి, అనిర్వచనీయమై అమరమౌనముగ ముగిసినట్లు ముగిసినట్లు భారతీయులను పవిత్రులనుగ జేసి వానిస్థానమున ప్రేమయించి భక్తిప్రపత్తులను ప్రజ్వలించజేసి నాగినిస్థమును గవ్యనాని అమరవాక్యస్థాయిగా నివ్యము నొందగలిగెనున్నది.

ఆంధ్రలక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచాదలి గారు

శ్రీ నుతపార్థివాస! సురశేఖర! నృకవిరాజమానస
త్వానిపయోజ! శేషఘణిభవ్యఘణాగ్రమణిప్రకాశితాం
గా! నిఖిలాత్మ! యోగివరదా! భవసాగరయానపాత్ర! ల
క్ష్మీనరసింహ! నా కొనసంమీ భవదీయకరావలంబముకొ.
ఉ. శ్రీనలిన్ద్యవేంద్రశశిశేఖరమూరతభాస్కరాది శీ
ర్వా కిరీటుతోటి మణిరాజిలవాసనకో! భాగ్యశీ
పేనకుచాబ్జహంస! సుకవిప్రకరస్తత! పద్మరీత్ర! ల
క్ష్మీనరసింహ! నా కొనసంమీ భవదీయకరావలంబముకొ.
ఉ. భీమియ! భవాఖ్యులభించిమి, కామకరాళపత్ర సం
తానముపాలు చేసితిగదా తనువంతయు, రాగపీచికా
శ్రేణినిండితుండ నయి చిక్కితి దిక్కిన రింకనాకు? ల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. గానకభాభిమం! సేవగాఢమూరతవ శ్రీలై గతిం
గానక మారభీకరమృగంబు ముఖమీనం బిక్కి మత్స్యరా
మాననిదాఘపీదనల నొందుదుల గుందునున్న వాడల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. శ్రావకప్రపిం! భవదామరమూలమూలోపం బిక్కి... భా
ధానిచయోచగంబులకుడ నావలమై బరిగి గానలేక నీ
ధ్యాన మొనర్చుదుంటి ననుదామరదేవంటి వృంబు గంటి ల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. మానభవాద్య! సంభరణము దైకరేంద్ర క రాశిమూత సం
తానముచేత దేహము యధాయధలై చన నక్కటా! యికక
బ్రాణము లుండజాల వతిబాధ జనించె సహింపజాల ల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. భానుసహస్రతేజ! ఘోషంజనవాహ! సుధాపయోధివా
సా! నిఖలేశ! సంసరఃసర్వవిమలబద్ధమూర్తిన్
దీవతఃతేదితిక్ ధవదధీనుడ నైతిని బాలమేల లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. జ్ఞాననిదాన! సంసరఃబాలములోపల నైమికాభిలా
మనికురుంబనామ బలిశంబునఁ జిక్కి తెరించి మోక్షముం
గానఁగలేక చేపవలె గానటవీసటఁజెందుమంటి లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. ఓనిగమాంతవేద్య! దురితోత్పరజీవ మంతకర్మకా
ఖానిబిడంబు నింద్రియనికాయదళాన్విత మంగజాత స
త్సూనయంతంబు దుఖఫలశోభితమైన భవాఖ్యభూరుహం
వే నిపు డెక్కి క్రిందఁబడి యేడ్చును దుర్గతిఁజెందియుంటి ల
క్ష్మీనరసింహ! నాకొసఁగుమీ!.....

ఉ. ఏ నిక నేమిసేతు జగదీశ! ధియంకరమై భవాఖ్యదా
వానలకీల లిప్పుడకటా ననుఁజుట్టె నిఁకెందుఁజొత్తు ని
మేయఁ గనుఁబులుం గమర మీచురజానగనమ్మినాడ లక్ష్మీ నర...

ఉ. నే నిపు డీభవాద్ధిని మునింగితి నూపిరి సాగదాయే నీ
దీనునిఁ గూర్చి గన్గొనఁగదే యిసుమంత మొరక వివంగదే
దానవపుత్ర కష్టనముడాయ వివాశవరావతార! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. దానకళానిదాన! కిలద్దత్తభయంకర! బన్యవృత్తులం
తానవనాగ్నిహోత్ర! ధివసంతివిపాసకర్మ నిరహం
చానన! భక్తలోకవరదా! ముగదానవగర్వభంగ! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. ఆనతనైరి! సింధుతనయాకుచలిప్త మృగీమదార్ద్రిన
త్తా! నిఖలేశ్చితంబులును సంస్మృతియందుడయిన నందునే
బూనితనర్వకర్మములఁజొందితి బాధలనెల్ల నింక లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. ఓనలినాత్తు! మిన్నదరు హంకృతులక యమకింకరుతో గళ
స్థానమునందు బంధనవితానముఁ జాట్టి బిగించి లాగుచో
దీనుఁడు నొంటివాఁ డగుట దిక్కెవ రీతని కీవు దక్క ల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. జ్ఞానధనంబు సంధుడనుగావున నింద్రియనామనోరసం
తానము తస్కరించి బలదర్శములం బ్రకటించు మించె న
జ్ఞాన మహాంధకారమయకందరహందునఁ జిక్కినాడ లక్ష్మీనర...

ఉ. ధీనిధి! మాధవా! సురపతి! సకలాత్మ! మఖాధిపా! మధు
ప్రాణహరా! బనార్దన! కృపాకర! కేశవ! వాసుదేవ! సు
జ్ఞాన! మహామహా! బుధసఖా! జగదాకృతి! పద్మనాభ! ల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. దానవపుత్ర, నారద, సుధర్మ, పరాశర, పుండరీక, శ్రీ
శానక, కీరనామఋషిస్త్రమ, సాత్యవలేయ, హృన్మివా
సా! నిరవద్యభాగవత సంపదపాలన పారిజాత! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. మానుగ నొక్కకేల ననవంబున చక్రముఁ దాల్చి శంఖముం
బూని మఱొక్కచే జలధిపుత్రక నొండ్రికకేల నూని యా
పై నొకసవ్యహస్తమున భక్తజనాభయముడ్రు బూను ల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. శ్రీనిధి! బన్యవృత్తుగజసింహ! దిశేతగీతవేద వం
ద్యానుపమప్రభావ! కమలాననపద్మ మరందమ త్రిభృం
గా! నిను నమ్మితిం దురితకర్మకుడ నందుఁ జలంచఁజోక ల
క్ష్మీనరసింహ!

ఉ. మీన! కిటీంద్ర! కచ్చప! యావేయగుణాఢ్య! రమాదికామినీ
ప్రీత! పాకశానవవిరించి హారాదిసురాభివంధ్య! సు
జ్ఞానవిరాజమానయతి సత్తమచిత్తసరోజహంస! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. నే నిరతంబు నాదుజననీ ఐనకుతో గురుమిత్రసోదరుతో
జ్ఞానము విత్తముకొ నృపశిఖామణియుకొ సకలంబు నొక్కనీ
నే నిజమందు నమ్మితిఁగదే జగదీశ! రవిప్రకాశ! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. దానవపుత్రచిత్తవ తామరసాంతర మత్తభృంగ! గం
గానిభనిర్మలాంగ! మణికన్ఠ కిరీటునిరాజితోత్తమాం
గా! నలినాలయావదనకంజప తంక! దయాంతరంక! లక్ష్మీనర...

సీ. ఆనవద్యంబయి శంకరాచార్యరచితంబై యొప్పు నీస్తోత్రముకొ
నునభక్తిక బలియించువాఁడు దళితాఘస్తాముఁడై మానివం
దనుఁడై నిర్మలచిత్తుఁడై యభవుఁడై తా శాశ్వత నంద భా
జనమై రాజిలునట్టి విష్ణుపదపిసంవాసియై యుండఁడే?

ఉ. ఏవరు లీభవాంబునిధి నీదఁగ లేక లిపించి తీరముకొ
గానఁగ లేరా వారి కనుకంప జగద్గురు శంకరాచార్య నీ
శ్రీనరసింహసంస్తనముఁ జెప్పిరి యొప్పుగు తెప్పయా నటుతో
గానఁ బఠించి దీని భవకంధిఁ దరించుడి సగ్వమానవుతో.

ఉ. శ్రీనరసింహ! సర్వవిభుశేఖర! భేదరరాట్మతాక! తా
పానల వర్షరూప! భుజగానలవృత్తికనీరతోక తృ
ప్తానివయాత్రినాశ! కరుణాబలధీ! గురితాంతకా! నిమకా
ధ్యాన మొనర్చు పందనశతంబులనిర్తు నమగ్రహింపుమా.

సీ. ఆవరశంకర శంకరాచార్యరచితమై భారతాపినిలోనఁ జేరుగన్న
నీస్తోత్రమును భవన్నిలై తుకదయాప్తి నాంధ్రీకరంచితి నంచితముగ
నల్పజ్ఞాడనుగాన నస్మక్కుచిత్రంబువోషభూయిష్టమైతోడమమండు
నైనభక్తియొముఖ్యమగుటఁదప్పలనైచి, కాన్యకన్యాపరిగ్రహమొనర్చి
గీ. ఘోరసంసారదుఃఖముల్లాల్పిచైచి, భవళాశ్వతసంతోషపదవిసోసఁగి,
చలంగినీదాసులందునజ్జేర్పమయ్య! శ్రీతజనానందహంబులక్ష్మీపూజింహ!

సీ. గుంటూరుసీమ నెక్కుమనంపదలసింపు
కావూరునామ సద్దామి వాసి
కమ్యవంశభవుండు తుమ్మలనారయా
హ్వయండు శ్రీమతిఁచెంచమాంబయందుఁ
గనినట్టికొమరుండు కలితసీతారామ
మూర్తినాముండు బంధము క్రింగోరి
రక్తాక్షిసంవత్సరమునఁ గార్తికమాస
శుద్ధపంచమి సుప్రసిద్ధమైన
శాలివాహశకంబు శాస్త్రమేషగజేందు
సంఖ్యలం దలరాదుసమయమందు
క్రిశంకరోక్త లక్ష్మీసృసింహస్తోత్ర
మాంధ్రీకరించె దా నంచితముగ.

గీ. జగతి నీగ్రంథమా న్నికజనములందు, సతిశయవ్యాప్తినందికీరితనిఁజెంది
యాదివాకరతార సుధాకరంబు, శ్రీసృసింహుని కరుణరాజిల్లుఁగాత!

రామాయణము - భారతము

(విసోదహతము)

కొత్తపల్లి నూర్యరావుగారు

ఎడారికిని సాజాత్వము, సాహాయ్యము, వివాదము లేక ప్రతిగుట నము లేకున్న గుణగుణములు తెలియరావు. సాజాత్వంబున సమానగుణంబులంగల గురుత్వగురుత్వములు నెల్లడి యగును. సాహాయ్యంబున దనతోడునందలి సుగుణంబులు దెలుప దుర్లభంబుల వెలివలుప యత్నించును. ప్రతిఘటనంబున సామర్థ్యాసామర్థ్యములు తేటపడును. వివాదంబున చెందుపక్షంబు లేర్పడును. పక్షంబులవారా యిరు దెఱుగల యోగ్యతయోగ్యతలఁజెర్పించి విషయనిర్ధారణము చేయుదురు. కొందఱు ప్రతిపక్షులలోపంబు లెంతురు. కొందఱు మేల్లంజూప నెంతురు. శాంతిచిత్తులు చెందునుం దేటపడ వివరింతురు. పండితులందఱి మేలేర్పి సత్యనిర్ధారణము గావించురు. కావున నొక్కొక విషయంబున నోగువాగులు తెలిసికొనుటకు సమయమగును. చీకటి యనుభవ మున్నపుడే వెన్నల యుపయోగము గోచరించును. “ఏవహాత్ములుగల్గ భూమిశిష్యులలోఁ గవులకు సధికవిఖ్యాతి గల్గు”. అర్థకపుష్పలక్ష్మణుల చెందున్నపుడే బందరద్దకము గొల్లపాలెపుటద్దకముల మంచిచెడ్డలు తేలును. ఇట్లేన్నియో పిచ్చినుటలు వ్రాయవచ్చును. ప్రస్తుత మేమనఁ—

వాల్మీకిరామాయణముం గాంచి దానివిఖ్యాతిం దిలకించి యిటీవల వ్యాసుఁడు రచించిన భారతమునకు వచ్చిన గౌరవముఁ దద్దివ్రతయము నకుఁ గలసమానగౌరవము మున్నగునది గొన్ని యిచ్చో వివరింపఁదలంబు తిని. బాకెడు మూరెడు సీతికలెందుకు?

కాలనిర్ణయము:— రామాయణము ముందుపుట్టినదా భారతము ముందుపుట్టినదా యను విచారమునకుఁ దగినయాధారములు కొరకవు. అదిమందని యిదిమందని మాచిన్ని సోదరులు కొందఱు వెడఁవ్రాతలు వ్రాయుదురు. శాసనాధారము, చరిత్రాధారమును గల యితరకవులు మొదల గువారివిషయములలో నాల్గముఁడుకతాబ్దములనాఁటివానికే కాలనిర్ణయము కుదిరక పండితులు తికమకలాడుచున్నారు. అట్టిచో నెవ్వరేమని తలంచినను యుగములు దాఁటిపోయినవని మేముతలందు నీరెండుగ్రంథములకుఁ గాలనిర్ణయము చేయుటకు శక్తి నాకులేదు. ఎన్నికవులచరిత్రములున్నను నెన్నిగ్రంథములున్నను మాయూరిక దగ్గఱనుండు మాచివారి జగ్గకవి కృతయిచ్చిన చీమలకొండసీసయ్య యేయుూరిచాండో తెలియరాలేదు. కావున గ్రంథిచిత్తులు కవులచరిత్రలు నాట వచ్చులేదు. ఇట్లని యాహలను బోగొట్టుకొనవచ్చునాయని యొక్కంట యావిచ్చి యాహలను గ్రంథము చేయఁదలంచితిని. నమ్మిననమ్మకమును; మానన మానవచ్చును; నాకావిషయమునఁ బట్టుదలలేదు. ఇతరులపూర్వపక్షములకు సిద్ధాంతముచేయఁబూనను, రామాయణ మెప్పుడు పుట్టినది? మే-

ములో రామకబ్దము లేకున్నను ర మునిగుఱముగల రెండుక్రొంగులములు రాముఁడే యనిపించునవి కనఁబడుచుండుటచే— నుపద్రాచీనకాలమునుండి రాముఁడుతలంపునకు వచ్చువాఁడుగదా. ఇది ముసగూర్చి వ్రాయఁబడిన శ్రీమద్రామాాయణము కాలమెప్పుడనటటు— ఎట్లయిన వేదకాలమున కిదిలే పుట్టియుంచును. గుంతవానిదాదము చిలపయ్య బాటుననే కాని దిచ్చ గాండ్రకు జ్ఞు ప్తికాదు. కావునసంభవము నదలేదనవచ్చునా? పాండవులపేరులు వేదములలోఁ గనఁబడవు. నీవువేదమునదనినాదా యనియడిగి తిరా యెన్నోప్రశ్నలు నేనువేయవలసినవచ్చును. భూమియు నేదికాలమున కిరీవలి దనుటకు సంతయ ముండుగదాదని. అదాచాల నననము. ఇతిరాధారములు మనభాషలో మనదేశములో లేవు. ఆపుష్పకభాషలలోనున్ననా, యెంతకాలము వ్రందలేనవి? ఎన్ని భాషలనున్నను నీవేదంబ్రామాణ్యమునకుఁ దగినభాషకాలయము. చచ్చిన శత్రుం దీసికొందము. పూర్వము హిందూర్వభూతిలో నీదేశములో చచ్చి నెప్పుడోదానములలో వసియించి యాద్యులనాద్యులై నట్లుగా నాతియించి బతులుదేసి కొని తీరించుట కుపపత్తి లేక వారినిదే దిగింబుట్టి గణముత్తెల్లలో నో తోటపల్లి బుడితొలు, బవుల్వొక గొండులలో నీ నరుగుమందులంబాడీలు, బాడబుట్టొలు, గనబురు, బోయలు మొదలగువారికి బట్టల కట్టుకొనుటనేర్పి చవవుచేసికొని యెవ్వరికదాదాలలోనుండుమా రామా యణమును మనవా రవహరించితిని తోచుచున్నది. ఈమాస్యము నా కంగారవనిలో నాపునదనుబట్టునప్రకటనఁ బెట్టి నో గావిహాయి నపుడు చంద్రునిలోని సంచకాల్యులలోనినీ సంచకాల్యులైన యుక్కఁడు తీగలేని వార్తలెంబనాచు. దానిని నుపద్రాచీనకాలములో లోలోప దాఁచుకొన్నాడెను గావున తోచుట లేనివిధంబునను. భారతము మన దేశమునకు వచ్చినదాని కేవల ప్రచును మున్నగును తెప్పలేదు. కాఁబట్టి పాశ్చాత్యదేశాధారము నుపయోగించి నాలో మున్నవైనది. ఒక్కయత్తురకాస్త్రజ్ఞుఁడు “రామయో బాతమ” అనుచును నుగ్గడిని నాడు. ఆకాస్త్రజ్ఞుఁ డెత్తురముల్లె పుట్టనను నునున్న మిమ్మనిఁజేసెను. తోకలు ప్రమాదమునఁ దోపోయి చంద్రులతోఁబుట్టురాట్టి మనుష్యులం మొదలుకొని భాషయెట్లెప్పుడైన నుపయోగించు ప్రాసనాఁడు. ఎ. అద్రాహామునికను. ఎ. జేబుదొంగలమునని యిల్లుకొని ప్రేమమును బట్టి అది. రామయోగం ఎస్. నీతనియొద్దయని వ్రాయఁబడినది. అందు “రామయో బాతమ” పదునాఱుపదునాఁడ. మట్టల కీమల బట్టచినాఁడు. నారదవాక్యకరణమునకు. వ్యాఖ్యవ్రాసిన పూర్వమునఁ జేవలను నిరసించుచు రావణుఁడు నేనుఁడు మాస్యంబోభాషయని నిశ్చయించినట్లు తెల్పఁబడినది.

కప్పజాటులుచేయును సంస్కృతముమాట యం దెత్తబడినది. పురోమాక-అనుదానినుండి పూర్ణిమ పుట్టిన ట్టాప్యకొనవచ్చును గాని పూర్ణిమకుఁ దెనుగుపున్నమకు సన్నిహితసంబంధము కానరాదని యతఁ రశాస్త్రముచే రుజువుచేసినాఁడు. నాను నచ్చలేదు. కోకనాడ, కాకి నాడ, రాజమండ్రి, రాజపుటానా, మనూలిపలేమ, బొదగాడకుబోడో గోడ, గొల్లప్రోలుకు గాలవకోట-ఇట్టి రైలుస్టేషను (భాష) బల్లలు చూచిన మీఁకేవిశదము. ఈశాస్త్రజ్ఞుఁడు చెప్పినదానికిసరిగా పిట్టపూర్ పితాపురము, పితాపురము కాగలదు. ఇంతకంటె లోతునకిప్పుడు దిగ వలదు. ఇదియంతయు నాయాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహములోఁ బూర్తిగా విమర్శించి నిర్ధారించినాఁడను. పెద్దల యభిమానమున్న స్వల్పకాలముననే యిందువెంట బైటఁబెట్టెదను. లోతునకు దిగితిమా తలమున్నయై యొడ్డుఁజేరలేక యెక్కి ఘటముఁ జేరజేయువలసి వచ్చును.

రామన్ బాతమ్మ నేనిట్లర్థముచెప్పి నాపత్నమునకు సమర్థించెదను. రామ + న్ = రామను; రామన్ (ః) రామః- సుప్యలోపమైన రామ యైనది. భాష బా పూర్వోచ్చారణము- చూ- గృహ్లామితేనుప్రజా- పరుషశత సమృద్ధిరస్తు- గోకులాతిలాకం, ఇత్యాదులు. దీనినిఛాందస మందురు. ఇట్టి ప్రమాదములు పూర్వము చాలగలవు.

“రసనైవరతిప్రియస్యనూనం రశనాసావతి లేఖకప్రమాదః”, “ప్రమాదోధీమతామసి” యనికలదుగదా. దీనినిబట్టియో లేక వర్ణలోప వర్ణాగమ ఇత్యాదిమాత్రముచేతనో రకారము లోపించినది. అపుడు భార తముబాతమయ్యెను. రామశబ్దముపిమ్మట భారతశబ్దముండుటచే రామాయణముకంటె భారతము తరువాతిదని యాపదమేచెప్పుచున్నది. ఇది యొక్క శాస్త్రజ్ఞుఁడు వ్రాసిపెట్టినది. ఇక గాలిప్రాసనేసి మేము చేయునాహ. రాముఁడువేదములోనున్నాఁడట. బ్రాహ్మణశబ్దము వేదములోనున్నది. ఈరెంటిలో నేదిమొదటిదియని లేలవలయును. బ్రాహ్మణబాలుగు (వైదికబ్రాహ్మణబాలురుమాత్రమే) రామశబ్ద మును ముందుగానేర్చుకొనుటచేత “రామోహరికర” యను ప్రాచీనశ్లోకము నాధారముచేసికొని బ్రాహ్మణులకంటె లేక బ్రాహ్మణ బాలురకంటె నొకటిరెండుశతాబ్దములు రామశబ్దమే ముందని చెప్ప వచ్చును. రామశబ్దముమందా శబ్దమంజరిముందా- యిది యిపుడు లేదు. ఎంతసాహసించినను రామాయణముకంటె శబ్దమంజరిని ముందుఁ బెట్టుటకుఁ దగిన పూర్వార్ధారము దిక్కలేనిదే వనసొప్పలేదు.

నిర్వాకాలము:- ఒక్కదానినిబోలినది వేటొక్కటియుండ వచ్చును. కథనుబోలినకథలు ప్రతిదేశములోనుగలవు. పింగళిసూరన్న పేకి పంటిది- ఇంగ్లండులోనొక దొరసానినాక్రయించి యెన్ని చెప్పినను- పనిచెప్పు పనిచెప్పుమనిబాధించి యిసుక సన్నగా జల్లించి త్రాఁడుపేడి కొనిరమ్మన్నఁ బాటిపోయినట్లు చెప్పబడుచున్నది. ముంగిబ్రాహ్మణుని కథవంటిది ఇంగ్లీషులో “కుక్క యజమాని” యనికలదు. రావి జాగురునివల్ల కాడునుబట్టి బైలిలులో, అఖామకుటుంబము - అఖో నులో నిప్పటికిని దగులబడిపోవుచున్నట్లు వ్రాయఁబడినది. దీనినిబట్టి

క్రీస్తుకాలము రామణునికాలముకంటె నిట్టివలి దని నేను నిర్ణయించితిని. నిగనగాని లోతుతెలియదు. చర్చించినకొలది నాకిట్టిచెన్నియో సమాధానమగుచున్నది. సామెతలంజూడుదు. రాణియందలపెక్కినఁ గమ్మరి యెల్లి గుడిపె యెక్కినది. పులినిజూచి నక్కవాతపెట్టుకొన్నది. నెమలి వలె గ్రుడ్డుపెట్టనలెనని పూరేడు యత్నించినది. ఎద్దునాకంటెఁ బెద్దది యాయని కప్ప యుట్టి తల్పిబృంబునది. లోకోక్తులననుసరించి లోకము లో వ్యవహారముగనుండు- బట్టలయంగడి యొక్కఁడుపెట్టెనా వానిప్ర క్కనో వానికెదురుగనో యింకొక్కయంగడి- ముద్రాయంత్రములలో పోటీ- ఉగాదిసంచికకుపోటీ- గ్రంథమాలలోప్రతిఘటనము - జంటక పులలోనుడ్రేకము- ఇపుడేమి,యపుడేమి-యనూయ యేనాటునుగలదు. ఒక్కఁడురచించినవల సమయానుగుణముగాలేదు. పూర్వకాలపయ మిప్పటిదానిం బోలినట్లు వ్రాసినాఁడని దూరదృష్టి లేకయందుము- వెట్టి వారముగాని-యన్నియు నన్నికాలములలోను గలవు. కావునఁ గవులు నిరంకుశులు గావలసినదే. ఒక్కదానిప్రక్కనికొకటి లేచినపుడు మొద టి దానికంటె రెండవది మిన్న గానుండునట్లు యత్నింపవలయును. ఈయ త్తము ప్రతితావునను గలదు. ఈశలంపుచేఁ బ్రతిమానవుని హృదయమున ను దావులేకయున్నది. వసిష్ఠునికంటె గొప్పవాఁడ ననిపించుకొన విశ్వా మిత్రుని యత్నము. పేరుబలము- అమృతాంజనముపేరు- న్యూర లైనకు నచ్చినదా? తక్కినబాము లెన్నిబాములుపడినవి? దేనికొ యొక్కదానికిగాని రెంటికిసమాన గౌరవమునువృద్ధియును దఱుచుతోఁ చుటలేదు. నేను వ్రాయఁబోవునది రెంటికి సమానగౌరవమును వృద్ధియు ను గలదియని నమ్ముచున్నాఁడను.

పుట్టలోఁబుట్టిన వాల్మీకి రామాయణమును రచించెను. రాముఁ డు పుట్టిన తర్వాతనే రామాయణమునురచించెనని కొందఱు మతము. “కోవ్వస్మిక్ సాంప్రతం లోకే” యనుదాని కర్థమేమి? ‘స్థాప యివ్యతి’ ‘నియోత్సృతి’ ‘బ్రహ్మలోకం గమివ్యతి’ యనువానికర్థమే వని వర్తమానవాదు లడుగుచున్నాఁగ. లోతునకు దిగవలదు. పైపైమాట చెప్పకొందము. రామాయణము ఋషిప్రోక్తము. దీనివంటి మహాకా వ్యము జగత్తులోలేదు- (జగత్తనగా నాప్రమాణములనుబట్టి యిండి యా) వేదకుల్యముగా నెల్లవారును బఠించు చున్నారు.

దీనింగాంచి తిట్టలోఁ బుట్టినవ్యాసుఁడు భారతమును రచియిం చెను. భారతమును బాండవులు స్వర్గారోహణము చేసినపిమ్మట వ్రాయఁబడినట్లు చెప్పుచున్నారు. కారణము తమ పెద్దలవృత్తాంతము జన మేజయఁడగుటయే. ఒకమంచివస్తువున్న పుడు, దానికంటె మంచిదని కాని, తుల్యమనికానిఁ యనిపించుకొనుట కన్నెన్నో ప్రకటనలు, యెంత మందినో నిర్బంధపెట్టి యోగ్యతాపత్రికలు పుచ్చుకొనుట, నుంచిది మంచిదని తామేయుపన్యాసములిచ్చుట, ఇట్టికష్టములు పడవలయును. వ్యాసుఁడు భారతమునువ్రాసి శిష్యులకు నేర్పి యొక్కొక్కరి నొక్కొక్కచోటఁ జదువుమని పంపి పంచమవేదమని తానే వ్రాసికొని ప్రసి ద్ధికై యెన్నియొకష్టములు పడినాఁడు. కొందఱు వ్యాసుఁడిట్లు కష్ట పడుట వాల్మీకి కుశలవులచే రామాయణమును రామునియొద్దఁ జదివించు

టపండిదని చెప్పెదరుగాని, యాతని యుద్ధేశ్యము వేరు. చాత్యకంఠే వ్యాసుడు స్వాతంత్ర్యముం గవలబునుచున్నాఁడనవలయును.

రామాయణమున వ్యాసుఁడెఱుంగనే యెఱుంగఁడని యొందలు వాదించుచున్నారు. ఎఱుంగకున్న, ధీమంతు హనుమంతుఁడు పెండ్లి నతోఁడను “తొల్లికెరెయొజనవిస్తారందైన సముద్రంబు లంఘించి లంఘన బోయిన హనుమంతుఁడగు నిన్నుని పర్వతంబు లంఘించిపోదు” ననుచున్న నా కలఁడెయని ప్రతిప్రక్షంబునుచున్నాఁడు. సంస్కృతమునాఁటి నా తిమ్మయి-యెఱుఱువగ్గవరామాయణమునఁగాలేదు. భాగవతమునాఁటి నా యగిరింఁడు, “పత్రములు తొలుతులుగా గ్రువ్వఁబడిన యాచార్య పర్వము చివరవ్రాసిన రామాయణమునే యుద్వహ” ప్రతివ్రాసికొనునా రార్యపర్వములోఁ మార్చివ్రాసి మనలనందఱు బద్ధిబుచ్చిచేసివారని కొందఱు. ఎఱుంగకపోయి; ఈసంబంధము నేమనీమఱాతిమోఁడనో యే యితికామములోనో చరిత్రశోధకులు మఱి తీయఁగలరు. పూర్వ భాష చదివినవారు ఇంద్రావస్తాలోమన్నదని చెప్పిరి. నేను తెట్టుపేరు చెప్పి కాయలమ్మట యిపుడిపుడే నేర్చుచున్నాఁడను.

చాత్యకి నైదితి. తాత్యవైదిక మునికగ్రంథమునను సలమండలేను. చాత్యుడు పరమశాస్త్రుడు. చాత్యకి కలద్రావ్యాణుడు; వ్యాసుడు లోకజ్ఞుడు. కావుననే వేదసారమందఱు నిందిమిచ్చి లోకములోని పిట్టకథలుపెట్టి గమనరికావున సందర్భనశేషమున రామాయణమునెయంద క్రించెను. అంతయకాని రామాయణము నెఱుంగనే యెఱుంగఁడన రాదు. చాత్యకివ్రాసిన విషయములట్టివే వ్రాసినాఁడని రామాయ ణమునే యందఁగల్గినపుడు మేల చెప్పనక్కరలేదు.

ఈరెండుగ్రంథములపై సంతకెఱవినర్థములు ప్రాయశఃపాఠ మైనను మనమేమి చదివినారము? మనకింకెం దున్నవస్త్రీ పురుషులు చక్కఁగాఁ జదివినారు. కొన్నికొన్నిపుట్టులు లోకాగ్రాంతరికం గల పాతముగా వచ్చును. ఇప్పటికిని కొన్ని పల్లెటూళ్లలోఁజల్లవాఁడనామన వినుందు, తాతలు “ఇతివైయాసీశ్యాం పరాభాగతే ధీమృషగ్భవో కృష్ణార్జునసంవాదే” మొదలుకొని యధ్యాయముల కధ్యాయముల పఠించె దను. ఏదీరామాయణముపై లేక భాగవతముపైనభివేశమని దిగ్విమనము వానికద్య తెల్లున్నవోయెఱుంగము- పుస్తకాపేక్ష! ఎంతకష్టగఁ జదు వకున్న, చాలరామాయణము, భగవద్గీత, రుక్మిణీకళ్యాణము, గణేంద్రమోక్షము, మొదలైనవి యెట్లువచ్చినవి? సాగపేటిచదువునారు. ఎంతకష్టగాఁజదువకున్న సంతపరికేంపకున్న నాచాలివాలునను నశ్విగతములై యున్న కొన్నివిషయములపై (striking points) (నేను గూడనిట్లు నడులు నింగి ఘోషానుభవభేదముకొందును. చట్టన వచ్చునల తటి క్షావ మాభాషలోలేదు.) లోకోస్తలు పైలుదెఱవు. కనుఁడు.

రామాయణలోక్తులు:—౧. ధీసీత, 2. ఆగస్త్యభ్రాతృ, 3. రామునివంటి రాజున్న హనుమంతునివంటి బంటుండును, 4. సీతమ్మ లోకము, 5. తొటకరాయిడి, 6. మప్పనాశిరా, 7. గూచిగమ్మనినఁ గార్చివచ్చెను, 8. రంభారావుళ్లు. (రంభారావణులు), 9. అలలో లక్ష్మికాయని, 10. రామరావణయుద్ధము, 11. కుంభకర్ణనిద్ర,

12. సేలకుఁగోలకుఁ గెచ్చెను, 13. అంగదరాయబారము, 14. కాలసేమిజపము, 15. (ఘోలశరీరునిజూచినపుడు) కబంధుల నామ కూశీని విక్రమం భారీదగ్గవల, 16. కలెందఱు రావణాసురుఁడు, 17. రావణాసురుని నల్లకాయ, 18. కలెందఱు లంకాగ్రామము, 19. లంకాలోకంబుననిలబడిన రావణ, 20. పుట్టినాడెం కట్టినాడెం గొట్టినాడెం. 21. వాచానును లేదు. మున్నాను, 22. భగీరథప్రయత్నము, 23. ౧ ముగి రావ్యము భగవంతు పుట్టెను, 24. ఇంద్రునిట్లు లంకుఁజేసి, 25. శిష్టింధాభంగ గ్రహరియు, 26. సుగ్రీవాజ్ఞ, 27. ౧ మాయ బంటునలబడి రామము సేదయేమనని, 28. రామభూమి పైకియిడుగు, 29. తొలెత్తెత్తెత్తె శవపెల్లఁ జేతే చేను, 30. రామాయణము అంత భారతము కలగని, 31. రామాయ ణము నుని భారతమున కగ్రము వచ్చెను, 32. సీతపుట్టెనున లంకచేద ననుట, 33. ఉషితభక్తి, 34. మన్మథుని కిడించున్నది, 35. ఏమి టా రావణాకేసు, 36. రామాయ మునిచుచ్చిన కలకుభాగ్య “ఇక్కడెను నీమంగళే రామాయనాగన్నాట . మండితులొకను జేవ్వఁ గలగు.మండితులేకాగు ప్రతిపాదనగడి నీసావరిలు చదివినచున్నవి.

భాగవతలోక్తులు:—౧. వీరుబుద్ధులు-వ్యవసమృద్ధములు, 2. మోభారతము, 3. ములవచ్చ గ్రంథము, 4. గుణవృత్తపరిపాద, 5. గొంతెమ్మ లోదుకలు, 6. పంపాంజనపులను సేయఁగ నా, 7. మేనమాఁ అధికలుచూచినట్లు (అధీశు వాఁడెను, 8. పిమ్మిందినాడు, 9. దుష్ట హుత్తుయగు, 10. అశ్వమ మూర్ఖభవము, 11. భగ్య రాణ, 12. ధీమ బలము, 13. మపే లనె లనె గాఁడు స్వాహా, 14. అజ్ఞాతపాదము, 15. కర్మసంహితకెల్లెఱుగనగు భోజనము, 16. బంధుగుఁడు, 17. పుట్టె ముగఁ ప్రక్షింఘదేయి, 18. ఉత్తర కుమారపక్షులు, 19. పుష్పవల్లభుఁడు. శత్రుసాగర్వము, 20. జూలద పుల భవంతియను గుహ్యగ్రామముల సద్వసులనలగలగు, 21. గూఁడు నలమున మునును పుట్టెను, 22. అమంగళ గర్భవల్లనావృత్తి చేశా, 23. ప్రక్షింఘకాగర్వము, 24. అభిలేని భూరిత్ర పుని, 25. కేడు కలెటకుఁడు, 26. కలకుల ధీమహాముని, 27. చింతే భారత మేవినలగును, అంత గూరతే తిమనలగును, 28. వ్యాసప్రాక్షమ, 29. భారతసారముగీర్ణము, 30. వినుకుఁడు విలుసటివఁ గృష్ణుఁడు వ్రామావల్లభుఁడు, 31. దుశ్శీలన సపత్ని; 32. కలెయొకలపు. ఇట్టివి పుట్టుట నేమిమనము నేవత్రికా పకనము సాయపడదు? కల్లాలను పుట్ట నా?

కథాపాద్యములు:—౧. మూలము మఱకొన్నములొప్పుల శిషియే భారతము మఱకొన్నముల కొరవలబెదెన. రామాయణము గాయత్రీ మంత్రాక్షరముల బిడ్డ-విగదనాల్లంకల గ్రంథముల సేర మము గాంచిన భాగము 2. మఱి కల్లకలలలో “భాగవతాచ్చ” భారతమయ్యెను. రామరామాయణము శ్రీతాపనామమున జరిగినది కావునఁ బొందవ ధార్మ్యయుద్ధము గర్వంపదనమున జరిగెను. ఏడుకాండముల రామాయణమున కేదనిరముల యుద్ధము.

పదునెనిమిది పర్వముల భారతమునకుఁ బదునెనిమిది దినముల యుద్ధము-
 బదునెనిమిది యత్యైహిణులసేనయు. దశరథునకు ముగ్గురు భార్యలవలన
 నలువురు కొడుకులు నొక్కకూతురుఁ బుట్టిన, పాండురాజున కిద్దఱు
 భార్యలవలన నైదుగురు పుత్రులే పుట్టింపఁబడిరి. నాటి గృతరాష్ట్రునకు
 నూర్గురు కొడుకులకుఁ గడగొట్టొక్కకూతురు. దశరథునకు జాల
 కాలము సంతానములేదు. కావున నేకారణమున నైన నేమి భారత కథా
 నాయకలకును సంతానముగలుగలేదు. దశరథుఁడు వేటకేఁగెనని
 పాండురాజును వెళ్లెను. అతఁడు నీరుముంచుచున్న మునిబాలుని సారం
 గము (ఏనుగు) అనిచంఁచెను. ఈతఁడు విహరించు మునిఁగ్రంథులను
 సారంగము (లేళ్లు) లనిచంఁచెను. ఆరాజునకుఁ బుత్రులయెఁగమున
 మరణమని శాపమువచ్చిన సీరాజునకు భార్యగంగమయును మరణ
 మని శాపమిప్పించెను. మొదటిరాజు పుత్రకామేష్ఠియను జన్మము
 చేయఁగాఁ బాయసపుముద్దలను యజ్ఞపురుషు డొసంగెను. రెండవ
 రాజుభార్యకే యొకముని మంత్రమువదలించె. రెండుముద్దలు ముగ్గు
 రుష్ట్రీలు నాలుగుభాగములుగాఁ బంచుకొని నలువురువిడ్డలంగనినట్లు
 రామాయఃముంజదివి యొకమంత్రముననే యిద్దఱుష్ట్రీలకు నైదుగురు
 పుత్రులుపుట్టునట్లు చెప్పెను. (ఇందును బాయసపుముద్దలవలె మంత్రో
 చ్చారములును నాలుగే). లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు కవలవారై నందున
 నకులసహదేవులుకైరి. రామాదులకుఁ బ్రహమమునగురువు సుగన్ధవఁడు.
 సిమ్మట విశ్వమిత్రుఁడు. నగస్త్యుఁడునూరకయే విలువిద్యనేర్పిరి. భార
 తములో మొదటఁగృపాచార్యుఁడు, తర్వాత ద్రోణాచార్యులు జీత
 గాండ్రునేర్పిరి. ఇంద్రుఁడు, శివుఁడును సాయకైరి. తనదాహులు
 మున యుద్ధాచులలో దశరథుఁ డింద్రునకు సాయపడిన గ్రుడ్డిగృలిరా
 ష్ట్రునొక్కఁడొ గూర్చుండఁజేటి పాండురాజు తనదాహులమున
 రాజ్యమునడచెను. అచటకొడు కన్దునఁ డింద్రునకు సాయపడి నివార
 కవచాదులనుజంపెను. తనపుత్రుడగు భరతునకు రాజ్యముకావలయు
 నని కైక తంత్రములిక్కడ (సమితిల్లి) చేసి రెండుపరములముపై రాము
 నడవికిఁ బంపఁగాఁ బిన్నలండ్రికొడుకులకు బాండవులకు భాగమాయ
 వలసివచ్చునని పెద్దతండ్రికొడుకులు కంఠసారలు జూచుమాడి యోడించి
 యడవికిఁబంపిరి. ప్రోత్సాహులలో మంగురకు నూలు శరనింజెప్ప
 వచ్చును. దశరథుఁడు మృతికొండవచ్చుడు ముగ్గురుదొంగులు మిన్నకుండి
 రని పాండుని మృతియపట్టకు దిన్న భార్యను సహగమనము చేయించెను.
 దశరథునిమృతి యపట్టి తైలద్రోణసందర్శము వ్యాసుఁడు దుర్యోధ
 నాదులు పుట్టునపుడు కుండలలోఁబెట్టించుటగా చనుకొనవచ్చును.
 రామునిపట్ల మువ్వురుతమ్ములు పెంతభక్తిగోచరమౌకికో భార్యుని
 పట్ల నలుగురుతమ్ములు సంతభక్తిగోచరమౌడిరి. శాంతమోక్షులయ్యిరి
 నామెను రాజునకుఁ బెంసిచ్చి బ్రాహ్మణునకుఁ పెండ్లిచేసినందునఁ
 బెండ్లికాకమున్న కుంతికిఁ బుట్టినకన్దుని సూరకులయవారు పెంచుకొనిరి.
 రామాయణములో సూర్యవంశపురాజులు, భారతములోఁ జంద్రవంశ
 పురాజులు. రామాదులు విష్ణ్వంశము; పాండవులు గర్భ, వాయు,
 శక్రాదుల యంశములు. ధార్మరాష్ట్రులు కలిదాసరాదుల పాల్గనలనఁ
 బుట్టిరి. వాల్మీకిని లింద్రపుత్రులు; సుగ్రీవకన్దులు సూర్యపుత్రులు;

హనుమంతుఁడు భీముఁడు వాయుపుత్రులు. ఇట్లే యంశముల జన్మము
 లెఱుంగునది. రామలక్ష్మణులు మునివేషము వేయఁగాఁ బాండవులు
 బ్రాహ్మణువేషము వేసిరి. భరతుఁ డన్నరాజ్యమునే నెట్లు హరింతునా
 యని విచారించెను. దుర్యోధనుఁ డన్నదమ్ముల రాజ్యము లెట్లు
 హరింతునాయని విచారించెను. (ధ్వనియందుఁబ్రధానము). లంకాదహ
 నమునకే లాక్షాగృహదహనము- స్వయంప్రభుగహకే యుప్పరిత్రవ్విన
 భూదలము. శూద్రుని తపంబునుండి బ్రాహ్మణబాలుని రాముఁడు
 రక్షించెను- (చచ్చినవానిని బ్రతికించెను). భీముఁడు బకాసురుని నోటఁ
 బడి చావఁగోవు బ్రాహ్మణబాలుని బ్రదికించెను. ఇంక నెన్నియేనిఁ
 జెప్పవచ్చును.

వివాహములు:-సీతపూర్వజన్మమునఁ దన్నవమానపరచినరావణునిఁ
 రెండవజన్మమునఁదనభర్తచేజంపింపఁబరిచినట్టి తొలిమేను నగ్నికర్పించి
 యజ్ఞప్రదేశమున నేలలోఁజాలులోనుద్యవించినది. మఱిద్రౌపది తొలిపుట్టు
 వున వివాహమునకు భంగము కావించిన భీష్మునిమరుజన్మమునఁ దనభర్త
 చే జంపించుటకై తొల్లింటిమేను నగ్నికిచ్చి ద్రుపదుని యజ్ఞకుండములో
 నుండి పుట్టుటయేకాదు; తనతండ్రిని బరాభవించిన ద్రోణునిఁ జంపుటకని
 యొకసోదరుని నెంటఁ దెట్టుకొనివచ్చినది. దశరథుని పుత్రకామేష్ఠిలో
 కుండమునుండి యజ్ఞపురుషుఁడు వెడలెను. ద్రుపదుని యజ్ఞకుండములో
 నుండి దృష్టుద్యముఁడు ద్రౌపదియు నిర్దఱునచ్చిరి. జనకుఁడు పెం
 మట, భూమిలోఁ బుట్టుట, చాలులో నగపడుట-యీ కారణములచే
 సీత-జానకి, భూపుత్రి-సీత యొనందున ద్రౌపది. ద్రుపదుని పెంపుచే
 ద్రౌపది. యజ్ఞనేని, ఇత్యాది. సీతా ద్రౌపదులు, రాముని నర్జునుని
 పెండ్లిగూడఁబుట్టిరి. రావణుని జంపునట్టి బలవంతుని వెదకుటకు దైవ
 చోద్యుండై జనకుఁడు శివుని విల్లెక్క-నెట్టినవానికి సీతనిచ్చుటకుఁ
 బ్రతిపద్యుఁడగునదుఁడు, నర్జునుఁడు మాటువేసములతో నెక్కడనైన
 నున్నాఁడా, లక్కయింటఁ గాలినాఁడా, యని తెలిసికొనుటకు మత్స్య
 యంత్రము-అక్కడను విల్లెక్క-నెట్టుట-ఇట్లు కల్పించెను. అక్కడను
 బలువురు రాజపుత్రులు విల్లును బట్టలేక భంగపడిరి. ఇక్కడనున్న
 రాముడను శత్రుయపుత్రుఁడు బ్రహ్మరీ యగు విశ్వమిత్రునితో
 విల్లెక్క-నెట్టుచోటికి వచ్చెను. పాండవులను శత్రుయకుమారులే
 బ్రాహ్మణువేషములతో బ్రాహ్మణబృందములోఁ గలిపివచ్చిరి. విల్లు
 విడిచిన రాముని మూలమున నలుగురన్నదమ్ములకు నలువురు కన్యలతోఁ
 పెండ్లియొనది. అర్జునుని మూలమున నైదుగురన్నదమ్ములకు నొక్క
 కన్యతోఁ పెండ్లిచేయఁబడినది. విశ్వమిత్రుఁడు రాముని పేరు
 వినిపిడి కావలెనని రామలక్ష్మణులను పండ్రినడిగి తీసికొనివెళ్లెను.
 ద్రోణాచార్యుడు శిష్యులనందఱుం డిల్చి ద్రుపదునిబట్టువా రెవ్వరని
 వెదకెను. డెట్టుచివర నాయపక్షిని డెట్టి ద్రోణాచార్యులు చేసిన
 నిత్రము- (వ్యాసుఁడు సమయము వచ్చినపుడెల్ల రెండుమూఁడు విధ
 ములఁ బుష్కరించుచుండును). వాలింజంపుటకు సమర్థుని వెదకుటకు
 దుందుభి కళిబరము-సప్తతాళములు సుగ్రీవుఁడుకల్పించుట కావచ్చును.

వనవాసము:-వనవాసమునకు వాల్మీకి యొక్కరాండము
 నరణ్యకాండము రచించెను. వ్యాసుఁడొక్క యారణ్యపర్వమును

వాసెను. చిత్రము, రాముని వనవాసము పదునాలుగేడులు. పాండవుల వనవాసమున వ్యాకుణ్డొక్క యేడు తగ్గించి పండ్రెండేడులు సాధారణము-నొక్కయేడు కఠినము-ఈ యేడే యజ్ఞాతవాసముని యెంతచిత్రముగానైన నల్లినాడు. రాముడు పద్మాశ్లేంఘ నవము లోఁ దిరిగివచ్చునప్పటికి భరతుడు నాటుకొనునని కైకతలంపు. పాండవులమరల రానేలేరు. ఆజ్ఞాతవాసములోఁ బట్టుకొనునని దుర్యోధనాదులతలంపు. రాముడువచ్చినను జనులు భరతుని పాలనము లెస్సగా నున్నదందుకు. కాని రాముడు బలవంతుడని కైకబెడరు. పాండవులు; బలవంతులు ధర్మరాజువచ్చెనానన్న జనులు నలచుదురు. పదుమాడవయేఁ డెక్కడ నున్నను బట్టుకొనుమంటిమా వారికెప్పటికి వనవాసము, నాకెప్పటికి రాజ్యలాభముని దుర్యోధనుడు-ప్రక్కబెడరుచేకేసినది. రావణుడు దుర్యోధనుడు, నొక్కరీతిగాఁ జూడవచ్చును గాని గుణభేదముకలదు. రామాయణ భారతములు చదివినవారి సారవంతమైన వాక్యరాజమున రావణుడెఱిగిన మాధుఁడు 'దుర్యోధనుఁ డెటుగని మాధుఁడు' నని నిర్ణయించుకొనారు. అడవులలో రామునకు బాండవులకు మునులు మేల్గొనరించిరి. జంతువులంగొట్టి తెచ్చుకొని తినినంత తిని పిదప మిగిలినమాంసము పెండెఁబెట్టి దాచుట నీతివనియైనది. పాపము ద్రౌపది కేయాపలు నలములు తెచ్చియిచ్చిననుఁ బంచభక్త్యుపరమాన్నములు చేయునర మొసంగఁబడినది. లల్లలలోఁపిసి స్థాదులలో సదుద్దేశమున భరతుఁ డడవికి రాముంజూడఁబోయిన దురుద్దేశముతో దుర్యోధనుడు గోవులను జూచుటకనుమిషపై స్త్రీజనముతో బాండవులంజూడఁచెల్లి "కాఁడలఁచినవనిని గంధర్వులుతీర్చు" నట్లుచేసికొనివచ్చెను. విషయము తెలియని సుహృదులుభరతునిపైఁగినిసిరి. తెలిసిన మునులు మొదలగువారు దుర్యోధనుశేపించిరి. రాముఁడయోగ్యుడు రాసనిన భరతుడు సేను నిండేయుందుననిపలికి నీవునత్తుననిచెప్పవారక సేలఁబండుకొందుననిపట్టునట్టినదానికే గంధర్వులవమానించినది దుర్యోధనుడు ప్రాయోపనేశము చేయఁబోయినది. మాయలేమి నీతకోరను. సౌగంధికమును ద్రౌపదికోరెను. నీతను రావణుడుహరించెను. ద్రౌపదిని సైంధవుడు పట్టికొనియెను. నీతయొద్దలత్తులుని గాఁపుంచెను. ద్రౌపదియొద్ద భామ్యునిబెట్టెను. జటాయువు భామ్యుడు సమానధర్మము గలవారు. రాక్షసస్త్రీ భూర్వణు రామునిఁబెండ్లియాడఁ గోరినది. పాసఁగలేదు. హిండింబ భీమునిఁబెండ్లియాడినది. రామునికరియపకారము, పాండవుల కిదియపకారముచేసిరి. కిష్కింధ- విరాటునిపట్టుకొను. సుగ్రీవుడు. విరాటుడు; వారిపథాదులు సుగ్రీవుడు రామునకుఁ దోడుపడెను. గోగ్రహణాదుల బాండవులు విరాటునకుఁ గోడైరి. లాలించినీతనుగొన రావణుడురలఁచెను. బలవంతునద్రౌపది నవమానవఱచి దుర్యోధనాదులు చేయఁబోయినదిచాలక నింకాబాఁడొక్కఁడు దాఁపరించినాడు. నీతను వెదకుటకు సముద్రంపునాదులుఁ బాండవులను వెదకుటకు గోగ్రహణ పాండరాత్రులును.

యుద్ధము :—రావణునిచేష్టలు విభీషణునికి సచ్చక రామునితోఁజేరుటకే విదురుడు. యుయత్కుడును బాండవులంజేరుట. రావణుడు తమ్ముడగువిభీషణునిఁ దప్పినదానికే గృతరాష్ట్రుడు

తమ్ముడగు విదురుని దఱిమివేయుట. నాపక్షములోని వారాపక్షమునకు బోవువారు, ఆపక్షమునుండి నాపక్షమునకు రాగోరువారు గల రాయని ధర్మరాజు పఠికనపలుకుటలు వ్యాకునికొంటెయు క్తులలోనివి. మఱియుఁ బాండవులలోఁ జేర్పకుండఁ గర్ణుని పెంపఱిసంఁకియు విరోధి పక్షముననే యుంచెను. సఱిమివైచిన విదురుని మరలఁ దిలుచుకొనియెను. అంగదునిరాయబారమునకు, శ్రీకృష్ణునిరాయబారము, సంజయుని రాయబారమును. మీఁదుమిక్కిలి విరాటునిపురోహితుడు, లోడలు విటుగ కాపమిచ్చినముని. అందు హనుమంతుడు పోరియలసి కాబోలు నింగు న్నజమెక్కి చూచుమండెను. శ్రీహరి సంగఁడై క్రోధులుకొంప ముచ్చలతోఁగూడి యుద్ధముచేయ శ్రీకృష్ణుడై శ్రీహరి తాను గత్తి ముట్టక మనుష్యులచేఁ బోరించెను. అందును శక్తిప్రయోగము నిందునను శక్తిప్రయోగము. అందు నాగబాహుప్రసంగము, నిందునాగబాహుప్రసంగము. బ్రహ్మస్త్రములురెంటునగలవు. రావణునిపాతకసోమాదు దుర్యోధనుసూదప్రవేశము. నాగురువు విల్లువిట్టిచినాడని పోతురాముడు రామునిపైఁ గినిసిన నాశిష్ట్యనన్యాయముగఁ గొంచు విరిచినాడని బలరాముని రోపము. విరోధివధులు పట్టాభిషేకము ఆశ్వమేధము (రాజనూయము) నిందునందునుగూడఁ గలవు.

విశేషములు:—నంగిగ్రామములో భరతుని యానికి సభానిర్మాణమును దానింజూచి యొక్కని దుర్యోధనుని చూచును సోల్పవచ్చున(త్వప్తిగాఁగోపదు). దిశరగఁడు రామునియభ్యుదయ స్వర్గమునుండి వచ్చి వినూనముమీఁద నిల్చిచూడెను. పాండరాజు ధర్మరాజు నొడ్డికి నారదునిచేత స్వర్గమునుండియే వాస్తవంపెను. అత్యుచునను భగతుడు వచ్చినపుడు రాముడు నీవంటఁ గావూడుచున్నాను నీరములు శలశల కిచ్చుచున్నావా యని యొక్క లంఘ్యాయము చెప్పినదానికి నారదుడే యాశీతిగా ధర్మరాజు సరిగినాడు. ధాన్యగ్రాహిణి మొదలగు సముద్రసభ్య గ్రహములను పాపగుణులను సంశ్రుతము నట్లనుచు సముద్రసభ్యమునకు నుంచు స్వరూప క్షిప్తమౌను. బానులందు డొకభూతము చేరమ్రుంగఁబడి దానిక్రియలు తెచ్చునదానికి గుర్యులను నిశేమ్రుంగఁబడి యొక బ్రాహ్మణుడు గొంతుగఁడెను గలఁపించినాడు. కుశలవులు వనమున ఋష్యాశ్రమమునఁ బట్టిక కాగూమునఁ బాండవులును మునినల్లలలోఁ బట్టినారు. సకలగ్రంథులఁదలచువారు కైక కిచ్చిన గృతరాష్ట్రుడు ద్రౌపదికి గాఁగలిగినన్నియను లడుగుచును గాని యామెయు నింక మరలలోఁబెట్టిన యాంగు గానికి సూత్రములు గవఁబరిచినది. అంగదుడు మండోదరిని బలబట్టి యాశ్చివదుతాసనుడు ద్రౌపదిని నిలబట్టి యాశ్చివడ్డనుచును విప్పెను. రావణాదులు రుద్రస్వరేణ బ్రహ్మచలన మౌనులఁగిరి నట్లనుచు రుద్రస్వర నింద్రునిశ్వర మెప్పించెను. రామానుజములోని రాక్షసమాయలకు హైదింబునోడే గొన్ని మాయలు చేయునుటవఱగా నొక్క రాక్షసుని బెట్టెను. హనుమంతు విశ్వరూపము శ్రీకృష్ణపరమాత్మ విశ్వరూపము. రుష్టులు (రావణాదుల) కాగలర బ్రహ్మదులు విష్ణు మూర్తికడ మొఱపెట్టుకొనుటచే భూభారము భూన్వఁ గోరఁబడినది. రాక్షసులుతయము. సర్పకులతయము, గృతరాష్ట్రవంశతయము.

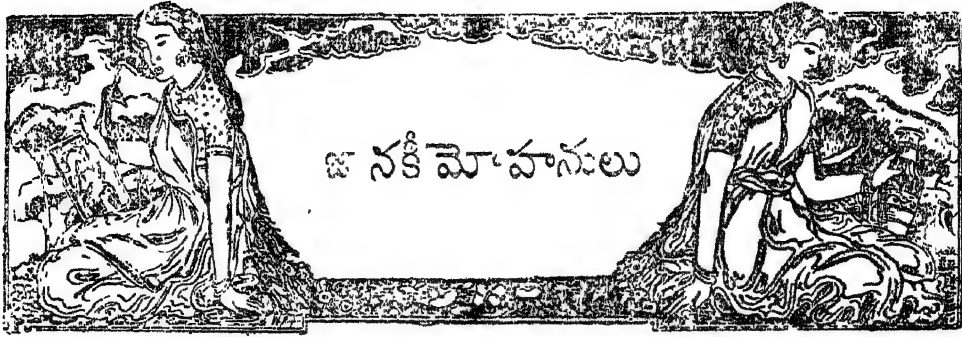
అందు నిందు చేసదానవాంశములఁ బలువురు పుట్టిరి. అననూయ సీత కంగరాగాదులిచ్చుట పతిభక్తి బోధించుట సత్యాద్రౌపదీ సంవాదముతో సరిపెట్టుకొనవచ్చును. మండోదరి మొదలగు రాక్షసస్త్రీల యేడ్పునకు స్త్రీపర్వమే. లక్ష్మణవిదురుల దేహత్యాగ మొక్కజత. రాముఁ డయోధ్యావాసుల నందఱు సరయూనదీమార్గమున స్వర్గము నకుఁ బంపిన వ్యాసుఁడు భారతరణమృతుల గంగానదిలో నుండి లేవదీసి వారివారి విధవలను వారివారితో గంగలోఁద్రోసి పంపెను. ఈరీతికి విడొల (విధవలు) మీఁద దయయొక్కఁడు. బ్రహ్మ పంపున రాముని యొద్దికి యముఁడు వచ్చెను. ధర్మరాజు నొద్దికిఁ గాలుఁడు కుక్కవేమముతో వచ్చెను. ఇందునందు మహాప్రస్థానము. రామాయణములో రామునియొద్ద వసిష్ఠుఁ డన్నిటికిని-ధర్మరాజునొద్ద వ్యాసుఁడు మంత్రాలోచనాదు లన్నింటికి. వాల్మీకి రామాయణగ్రంథకర్త మాత్రమే. వ్యాసుఁడో యనేకగ్రంథకర్త - భారతములోఁ గథానాయకుఁడే యాతఁడనవచ్చును. రాముఁడు కథానాయకుఁడును శ్రీహరియు; భారతమునఁ గథానాయకుఁడు వేఱు; శ్రీహరివేఱు. దశరథుని కొఱకే పుత్రకామేష్టియని రహస్యముగా నొకరుచెప్పిరి. సర్పయాగము “సీతదర్శనముగాఁగ చేవనిర్మితము” అని సర్పయాగము సెన్వరంజేయలేదు. సర్పయాగం బిట్టిదని శాస్త్రవిధానంబు లేదని ఋత్విజులుచెప్పిరి. సీతను బెండ్లి యాడినపిదప వచ్చి రామునిపైఁ గోపించిన పరశురాముఁడే భారతములో భీష్ముని నీ వంబను బెండ్లియాడుమని కోపించెను. ఇందుచేత మహానొక్కఁడు నాకు నలచనిది చివరకన్యను బ్రహ్మచర్యవ్రతభంగముచేసికొని పెండ్లియాడుమనుట. గురువుగారివిల్లువిజేచినందున శిష్యుఁడు రామునితోఁగయ్యముచేయరాఁగా గురువు శిష్యునితోనే (భీష్ముఁడు, బరశురాముఁడు) పోరిపచ్చెను. తెల్లవారకుండ ద్రోణపర్వతముందెచ్చినంగాని లక్ష్మణుఁడుబ్రదుకఁడని ప్రార్థుగ్రంథకుండ సైంధవుని జంపకున్న నర్జునుఁడు బ్రదుకఁడంట. రామాయణములో ద్రోణపర్వతమునకు మహాభారతములో ద్రోణ పర్వము. (మహాభారతముద్రోణపర్వతము) తండ్రినిజంపినకారణమునఁ బరశురామునిచే తుత్రియ సంహారము చేయఁబడినది. తండ్రిజంపినకారణముననే యశ్వత్థామ ధృష్టద్యుమ్నుని జంపినది. ఇద్దఱును బ్రహ్మచారులు; ఇద్దఱుబ్రాహ్మణులు; ఇద్దఱుజీరంజీవులు. శివశిష్యుఁడొకఁడు శివభక్తుఁడొకఁడు. పరశురాముఁడు స్వర్గమునకుఁబోకుండ రాముఁడు మార్గనిరోధముచేసిన నశ్వత్థామను స్వర్గమునకుఁబోకుండ వ్యాసుఁడు దనతోన భూలోకమున నుండురొనియెను. సీతముందుగాఁ భూమిలోజొచ్చి

నది. ద్రౌపదిముందుగా భూమిమీఁదఁ బడినది. రాముఁడు లక్ష్మణుని బ్రతికియుండఁగనే తఱిమివేయునపుడు కొంచెమునిండించెనని ధర్మరాజుతమ్ములు భూమిమీఁదఁబడినపిమ్మట వీనికిట్టిగర్వము వీనికిట్టి స్వాతిశయముని నిరసించి విడిచిపెట్టెను.

చిత్రములోఁజిత్రము :—క్రోత్తవాల్మీకులు క్రొత్తవ్యాసులు నైలుదేజిరి. క్రొత్తవాల్మీకులు, చిత్రరామాయణములు, ఆనందరామాయణములు, అద్భుతరామాయణములు, హనుమద్రామాయణములు, అధ్యాత్మరామాయణములు, శతకంఠరామాయణములు, సహస్రకంఠరామాయణములు (అర్థములేనిపేరులు) రచియించిరి. క్రొత్తవ్యాసులు చిత్రభారతములు మొదలయినవి లిఖించిరి. ప్రక్షీప్తము లిందునుగలవు. నవీనవాల్మీకుల వింతలు చెప్పవలవి గాదు. వాల్మీకిరామాయణములోని రామునిచారిత్రమునకు భంగముందెచ్చు గాళ్లువ్రాయఁబడినవి. వారుచెప్పినభాగము నొకదానినెత్తి బడలలోఁ బాతము పెట్టి నారు. దానిపేరు “వేడుకయే నెలగొలుపును”. చిన్నతనమునఁ దనతమ్ములు పాలుత్రాగకున్న దానుత్రాగనిరాముఁడు కుంటిదనిగూని దని మంధరను వెక్కిరించి గూనుమీఁదఁగొట్టి కైకకుఁ గోపమురాఁగా నింతకష్టపడినాఁడని వ్రాసెను. ఆహా! ఇక్కవిరాముగుణములెంతగా విమర్శించినాడు. నాయనా, నీవు రామాయణము లెన్ని చదివితవి? వాల్మీకి లక్షణము నీవెట్లు లెఱుఁగుదువు. విషయ వినాశ మగుననుభయముచే సంహృముదొరకినచోటకెల్లఁ గథాచ్చలంబున నితర గాళ్లందెల్పు వాల్మీకి- విశ్వామిత్రునిచేతనే విశ్వామిత్రచరిత్రముం జెప్పించినవాఁడు- రాముఁడు మంధరఁ గొట్టినఁ దిట్టిన వేగకోశము చేసినఁ జెప్పఁడా? రామునినోట నోరులు నొచ్చుకొను పరిహాస వచనమే వెడలజే; యట్టివాఁ డాఁడుదానిఁ గొట్టునా! తిట్టునా! అట్టి వచనమే వెడలిన వాల్మీకి చెప్పకమానఁడు. త్రిజటుఁడను బ్రాహ్మణునితో రాముఁడు “తమువాచ తతో రామః పరిహాససమన్వితమ్” అని కూడఁ దెల్పినాడు. ఆపరిహాస మెంతచక్కని సంహర్షమున నున్నదో రామాయణముఁ జదువుఁడు. మైనమువలె నూబిలోని, రాటలవలె నెటువంచిన నటువంగును. బాలురహృదయములలో నిట్లురాముని దోషగుణములు కల్పించి చెప్పు వాల్మీకులకు నమస్కారము.

ఆర్యులారా! ఇట్టివి వ్రాయుటకుఁ జిరకాలముక్రిందట (1896 లో) కీర్తికేషులు బ్ర. శ్రీ. గురుబాడ శ్రీరామమూర్తి పండితులుగారు విజయనగరములో శ్రీవ్యాసనారాయణస్వామి యాలయముకడఁ బర్వతముమీఁద గూర్చుండి చెప్పిన కొన్ని బీజవాక్యము లాధారమైనవి.

“ ఒక పోట రుచు ”

పరిచయము

బాల్యమునందే మోహనరావు తనతలిదండ్రుల గోల్పోయెను.

నాటినుండియు నాతని మేనమామయగు మాధవరావు గారితనిని, తలిదండ్రులు లేనిలోపము లేకుండఁ జెందుచుండిరి. ఈయనకు విజయవాడలో మూడు నాలుగువందల రూపాయల వేతనముగల యొక గొప్పయుద్వోగము గలదు. చిరకాలమునుండి విజయవాడయే నివాసస్థలమైనందున, గృహమున్నది ‘జండ్రిభవన’వను వేలిట నొక సుందరమగుభవనమునగట్టించి యందుండిరి. ఆయన కొకపుత్రిక గలదు. ఆమెయే మనకథానాయికియగు జానకి! ఈమె మోహనునికన్న నాలుగేడలు చిన్న. లేక లేకగ్గిన యొక్కపుత్రికవై దళిదండ్రులను మాధవరావు, కామేశ్వరమ్మగార్లకుఁగల ప్రేమయంతయుని వేటుగ వర్ణించి వ్రాయుటవసనము. మోహనరావునుగూడ వారు తమకన్న విడ్డంగున నెక్కువ ప్రేమాతిశయముతోఁ జెందుచుండిరి. వారికిఁ బురుషసంతానము లేకపోవుటయే దీనికిఁ గారణము.

మాధవరావుగారియొక్కత, మేధాశక్తి, మొదలగునవి, ఆయనకుఁ బ్రజలయందు బ్రఖ్యాతి గడించిపెట్టినవి. ఎల్లరకు నీయనయనిన నమితమగు భక్తి. తాను కలుగఁజేసికొన్న ప్రతివిషయమునందు నీయన యగ్రస్థానమువహించి ప్రజలగౌరవాదరణలకుఁ బాత్రుఁ డగుచుండెను. ఇతఁ గామేశ్వరమ్మగారిమార్గము వేటు! ఈమెను జిన్న నాటినుండియుఁ బట్టుదలయనుపికాచము బాధించుచుండెను. తాను పట్టినపట్టు మించిదైనను, చెడ్డదైనను, విడువదు. దూరమాలోచించుస్వభావమీమె యందు లేకపోవుటచే నీపట్టుదల తొలుత విషమావస్థగాఁ బరిమించుచుండెడిది. ఈమెకుఁగలఛాందసము, వానికి మఱింత సాయమయ్యెను.

తలిదండ్రులముమీందు మాధవరావుగారిప్రేమకుఁ గృతజ్ఞుడై, మోహనరావు మెలగుచుండెను. అతనిసహజసద్గుణసంపత్తియు, బుద్ధి సూక్ష్మతయు, చారుసౌందర్యవిగ్రహమును, మేనమామసేకాక యెల్లర నాకర్షించుచుండెను. జానకి గుణరూపములందు మోహనునకుఁ దీసి పోదు. ఆమె బాలికయైనను బుద్ధిసూక్ష్మతయందును, సుగుణసంపత్తి యందును బెద్దయే! ఇంకను వికసింపని యామెయోవనకుమారు మువ్వదే సౌరభముల కదఁజల్లుచుండెను. జానకిమోహను లొక్కచోఁ

దినము, నొక్కచోఁ జదువుకొనుచు, ఒక్కచో నాడుకొనుచు, నిమిస మాత్రమైన నొండొరుల నెడఁబాయక పరస్పరప్రేమారాధులై మెలఁగుచుండిరి. వారిపరస్పరప్రేమాతిశయమునకు మాధవరావుగాఁ జెంతయు సంతసించుచుండిరి.

౨

మాధవరావుగారి మరణము

మోహనరావునకుఁ బనునాలుకగండ్లు నింకినవి. జానకికిఁ బది యంచయేడు. మొదటినుండియు మాధవరావుగారికి, జానకిమోహనులకు వివాహమునేయవలయునని యాశా గలదు. అందులకే జానకిమోహనుల పరస్పర ప్రేమాతిశయమునకు సంతోషించెడివారు. తమకు మగపిల్లలు లేరు. మోహనునకుఁగల పితృస్థానము బహుస్వల్పము. మాధవరావు గారికి వలసినంతయు వున్నది గలదు. తనకు జానకివద్ద నిలరలు లేరు. అందుచే మోహనునకుఁ పితృస్థానము లేమియు లేనట్లుయినను ఇబ్బంది లేదు. బాధించుటలేదు, రూపించుటలేదు, నుట లెల్లండీ మాధవరావుగారికిఁ గావలయును. ఇచ్చన్నియు మోహనునియందుఁ జక్కగ నమరినవి. వానికిదోడుగ జానకిమోహనులలోఁ బరస్పరప్రణయము ప్రబలియున్నది. ఇంతకన్న మాధవరావుగారికిఁ గావలసిన దేమున్నది? ఆయన యావిషయమై కామేశ్వరమ్మగారితోఁగూడ కలయినప్పడెల్ల మాట్లాడుచుండిరి. ఆమె తన ఆయిష్టమును జూపకుండినను తటస్థముగా నూరకొనుచుండెను. ఇందులకు గారణము లేకపోలేదు. ఈమె మిఁదల బూర్వచారపరమము. మోహనుఁడు నవీనాచార పరాయణుఁడు. బ్రహ్మసమాజమునందెక్కువదశావసరము జూపుచుండెడివాఁడు. హిందూ దుర్మచారములఁ దెక్కింప నామె యెదుట సకారముగ భరించుచుండెడివాడు. ఈమె నిబ్బిత్తి గ్రహింపలేక గూఢగ్రహముఁ జెందుచుండెడిది. ఇది నిత్యము బరుగుచుండటచేత నామెహృదయమున మోహనునిపై ససహ్యభావము నాటుకొనిపోయెను. మాధవరావుగా రిట్టివిషయములందు నిర్లక్ష్య భావముఁ జూపెడివారు. జానకిగూడ నొక్కొక్కసారి మోహనుని పైపు మాట్లాడి తల్లికిఁ గోపముఁజెప్పించుచుండెడిది. బుద్ధిపూర్వకముగ, గాదు; సరియైనకారణములు చెప్పి యామె నొప్పించవలయునని జానకి ప్రయత్నము.

జానకి విద్యావతి. మోహనుఁ డామెను దన ప్రక్కకుఁ ద్రెప్ప కొని కామేశ్వరమ్మగారితో వాదించుచుండెడివాఁడు. ఈతనివలన జానకికూడఁ జెసిపోవుచున్నదని తల్లియూహ. అందుచే వారివివాహ మామె కంత యిష్టములేదు. కాని వారిద్దఱును మంచిమార్గమునఁ బడిన నిష్ఠఱకు వివాహము నేయవచ్చునని తలంచుచుండెను.

మాధవరావుగారు తమయుద్దేశ్యమును జానకీమోహనులకుఁ దెలియఁజేయులేదు. సమయమునఁ దెలియఁజేయవచ్చునని మిన్నకుండిరి. జానకి మాత్రమెట్లో తలచింద్రుల రహస్యసంభాషణ విని గ్రహించెను. అప్పు డామెపొందిన హృదయానందము వర్ణనాతీతము. తా నాసంగతి మోహనునకుఁ దెలియఁజేయులేదు. మోహనుఁ డాసంగతి నేమియు నెఱుంగఁడు. తనకు జానకివంటి భార్య దొరకుట దుస్సాధ్యమని తలంచుచుండెను. ఆమెపైఁ దనకుఁగల యనురాగము మరల్చఁ బ్రయత్నించెను కాని నిష్ఫలమయ్యెను. తనవంటివాఁడు జానకినానించుట పరిహాసాస్పదమని భావించుచుండెను. కాని యెట్లు? ప్రేమ మరలదు. ఇట్టియాలోచనలతోఁ గాలము గడపుచుండెను.

మాధవరావుగారు తమకోర్కె నెరవేర్చుకొనుటకుఁ బ్రయత్నములు మొదలిడిరి. కాని తానొకటి తలచిన దైవమొకటి తలచును. జానకీమోహనుల దురదృష్టవశమున నాయన యకస్మాత్తుగా వ్యాధి గ్రస్తుఁడయ్యెను. వైద్యులకు లోటులేదు. ఔషధములకుఁ గొడువ లేదు. కాని రోగము నానాటికి దుర్భరమై మరణావస్థకు దింపెను. గృహమున నెవరికిని ధైర్యములేదు. వైద్యులు తమతమక్రిసామర్థ్యముల నుపయోగించిరి. కాని కార్యము లేకపోయెను. మన మెన్ని ప్రయత్నములు చేసినను విధివ్రాత తప్పదుగదా! మాధవరావుగారి కవసానకాలము సమీపించెను. అప్పుడు భార్యనొక్కరైన బిల్లి తనలోనున్న బాధ సంతయుఁ బ్రయత్నముమీఁద నణచిపెట్టి యామెతో నిట్లనెను: “నాకిక భగవంతుని యాజ్ఞయైనది. పోయివచ్చెదను. నీవుమాత్ర మధైర్యముఁ జెందక జానకీమోహనులను జాగ్రత్తగాఁ బెంచుము. సాధ్యమగుసంతత్యరలో వారిరువురకు వివాహమొనర్చియందఱును సుఖముగ నుండుడు. నాచేతులతో నేను వారిద్దఱకు వివాహము నేయవలయునని యత్నించితిని గాని నా కాయదృష్టము లేక పోయెను.” భార్య మారాడలేకకంటనీరుతెట్టుకొని యేడ్వఁదొడఁగెను. తరువాత జానకీమోహనుల బిల్లి తనప్రక్కఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని “అమ్మా, జానకీ! నాయనా, మోహనా! నేను బోయివచ్చెదను. ఇకముందు మీజీవితము లెట్లుండునోకదా! అన్నిటికినిఅమృతమున్నది. మీరుమాత్రము భద్రము. మీ వివాహము చూచుభాగ్యము నాకు లేనందుకు విచారింపుచున్నాను.” అనియెను. లోనుండి పొంగిపూరివచ్చుచున్న దుఃఖము కన్నీటిగుండ బయటబడెను. జానకీ మోహనులు మాధవరావుగారిమీదఁ బడి కాలిగించుకొని హోరన నేడ్వఁదొడఁగిరి. అందఱకును మనోధైర్యము వాడెను. ఇక వారికి ధైర్యము చెప్పవారెవరు? మాధవరావుగారిని బాధించుచుండిన రోగ మొక్కపెట్టున భయంకరమృత్యురూపము దాల్చి ఆమహానుభావని నోటవైచికొని పోయెను.

3

జానకి - మోహనరావు

మూడేండ్లు గడచినవి. కామేశ్వరమ్మగారు జానకీమోహనులను బెంచుచుండిరి. మోహనరావు కాలేజీచదువునకై రాజమహేంద్రవర మేఁగెను. కృష్ణయొడ్డున వారి చంద్రభవనముననే జానకి, కామేశ్వరమ్మగారు నివసించుచుండిరి. మోహనరావు నెలవులకు వచ్చుచుండెను. అతఁడు రాజమహేంద్రవరములో నున్నన్ని నాళ్లును జానకి కేమియుఁ దోచుటలేదు. ఇంతనఁ జొకరినొకరు మరలయుండనివారి కిప్పు డెడఁ బాటుగల్గినఁ గష్టమేకదా! కాని తప్పదు. వారిద్దఱు నెట్లో దినములు గడపుచు వచ్చిరి. నెలవులనిన వారికి పండుగ. ఎప్పుడు నెలవుదినములు వచ్చునా, ఎప్పుడు విజయవాడకుఁ బోవుటనా, యని మోహను డాలోచించుచుండును. ఎప్పుడు మోహనుఁ డింటికివచ్చునా యని జానకి తపించుచుండును.

క్రిష్టమస్ నెలవులు వచ్చినవి. మోహనరా వింటికి వచ్చెను. ఇక జానకీమోహనులకుఁ బండుగే! వారొండురులఁగాంచి సంభాషించుకొను నప్పుడు శకాంకునిజూచి జలధి యుప్పొంగునట్లు వారి హృదయము లానందముచే నుప్పొంగును. వీరి ప్రవర్తనము కామేశ్వరమ్మగారి కంతఁ గా నిష్టములేదు. మోహనుఁడు బ్రహ్మసమాజమునం దభిమానియగుటయే యిందుకుఁ గారణము. బ్రహ్మసమాజమనిన జంఁదెములఁ ద్రెంపి విలేతు వివాహములఁ జేసికొనుటయనియే కామేశ్వరమ్మగారి నమ్మకము. కాని సమాజముయొక్క నిజము మోహనుఁ డెన్నిమార్లు బోధించినను ఆమె తల కెక్కినది కాదు. మోహనుఁడే తన తనయను దుర్మార్గమునఁ బెట్టుచున్నాడని యామెయొక్క నమ్మకము. ఈసంగతి జానకి గ్రహింపలేక పోలేదు. చాలసాగు చెప్పిచూచెను. కాని, యత్నము నిష్ఫలమయ్యెను. ఏమిసేయఁ గలదు?

నాటిసాయంకాలము చంద్రభవనోద్ధానవనము వివిధ తరలతా పుష్పములతో, సంధ్యారాగపుటిరెండలో నూత్న శోభఁ గాంచుచుండెను. పుష్పసుగంధవాహినులై చిరుగాలులు మెల్లన నాకుల నాడించుచు హృదయాహ్లాదకరముగ నుండెను. ఆస లుద్ధానవనమే మనమున కాహ్లాదకరము! ఆ వివిధవర్ణ పుష్పలతాదులే మనోరంజకములు! ఆ పుష్పసుగంధములే ఆనందదాయకములు! వీనికిఁదోడుగ సంధ్యారాగము, కృష్ణవేణి ప్రవాహము, ఆ రంగమాలికలగానము! ఇకఁ గావలసినదేమున్నది? అప్పుడుండు ఆనందము, సౌఖ్యము అనుభవైక వేద్యములు! ఇట్టి యానందము ననుభవించుటకే జానకీమోహనులు వివరార్థము బయలుదేరిరి. వారివివరసౌందర్య కాంతులచే నాయుద్ధానవనము, ఆ సంధ్యారాగము, ఆ కృష్ణవేణితరంగిణి, ఆస్నిగ్ధ సైకతస్థలములు, మఱిత శోభఁగాంచినవి. వానికి ఆజానకీ మోహనులే తగుదురు.

ఆ యుద్ధానవనము కృష్ణయొడ్డుననే యుండుటచే దానికిఁజేరి యొక యిసుకతిన్నె గలదు. జానకీమోహను లటకేగి కూర్చుండిరి. ఒక చైపున గృష్ణవేణి! ఒకచైపున సుద్ధానము! చంద్రభవనము! వైసింధ్యారాగము! మధ్యమధ్య మందమానము! ఇక నేమి కావలయును?

“మోహనా, ఈ ప్రకృతిసౌందర్యము నా భావతరంగముల నుస్సాగజేయుచున్నది సుమా! ఈకృష్ణకేళి, ఈ యుద్ధానవనము, ఈ సంధ్యారాగము, మనమున కెంతయానందమును గూర్చుచున్నవో కాంచితివా?” అని జానకి తన సెహ్మాయిని జీఱునగవుతో మృదు నుధరస్వరమున ననెను.

మోహనుడు మంహాసముతో, “జానకి! నీవు చెప్పినది నిజమే కాని, నీవు పరిహాసముగాఁ దలంపకున్నవో నే నొకసంగతిఁ జెప్పెదను. నీ విటుండుటవలననే నే నీయానందమును బొందుచున్నాను. నీవు లేనియెడల నన్నీప్రకృతి సౌందర్యము లెవ్వయు నాకర్షింపలేవు. నీవు నమ్మినను, నమ్మకపోయినను, నా హృదయాంతరాళమున నుండి నెలువడిన భావమిది” అనెను.

“మోహనా, ఇట్టిపరిహాసము లేడ నేర్చికొంటివి?”

“నామాట పరిహాసమా? నా యంతరాత్మసాక్షిగఁ జెప్పుచున్నాను.”

“పరిహాసము గానినో నాదర్శనమాత్రమున నీకుఁ గలుగు నానందమునకుఁ గారణమేమి?”

“అది నే నెట్లుహింపనేర్తును? నీపై నాకుఁగల వినిర్మల ప్రేమయే కారణమని తలంతును.”

జానకిమోమునఁ గొంచెము కోపముగనుపఱచుచు “ఏమీ! కన్యకను, అన్యతంత్రను, నన్నీ విగమగఁ జేమింపవచ్చునా? ఇదియశ్శాయముగాదా!” అనెను.

“జానకి, తుమింపుము. పొంగిపారలు నామనోభావము నాఁపుకొనలేక యట్లంటిని. నాహృదయము నాస్వాధీనమైయుండినవో నినుఁ జేమింపకపోయియేయుండును. ఈ దరిద్రుఁడు జానకిని చేమిండుట నకర్హుడని, నేనిదిసంతక యెఱుంగుదును; కాని, మనస్సు స్వాధీనము కాకుండుటచేఁ జేమి మరల్పలేకుంటిని.”

జానకి, “మోహనా!” అని యాతనికంతమును గొంగిలించుకొనెను. వారిరువురిమేను లేకమై పరవశతఁగాంచెను. నేత్రములనుండి యానందబాష్పములు వెల్లువలై ప్రవహించెను. తుణకాలము వారిరువురు మెముఱచిరి.

కొంతసేపటికిఁ గొంగిలీడి, జానకి “మోహనా, నన్ను నీ వెట్లు ప్రేమించుచుంటివో నిన్నును, నే నట్లే ప్రేమించుచున్నాను. ఇది ముమ్మాటికిని సత్యమని నమ్ముము. జానకికి నీవే సర్వమును; నీదిశ్య దర్శనమే నేత్రానందము; నీవాత్మధారసమే కర్ణానందము; నీకాగిలియే మోక్షము. నీకుఁదప్ప జానకిహృదయమున, నన్యవరకుఁ దావులేదు” అనెను.

“మనపరస్పరప్రేమకు అత్ర యవరోధము గల్పించునేమోయని భయమగుచున్నది”

“అంగీకరించినను, అంగీకరింపకున్నను, మనహృదయభావములకు మార్పులేదు. అమ్మ కీవిషయమున నేమియు సంబంధము లేదు.”

౪

అవరోధము.

“మోహనా, నీహృదయము మార్చికొని, బాగుపడఁ దలంచుకొనలేదా?” అనికామేశ్వరమ్మగారు మోహనునిఁ గఠినముగా నడిగెను.

“అత్తా! నాహృదయమున నాటుకొని, పెరిగి, పెద్దయైనమహా వృక్షమును బెటికినైచుటెట్లు? నాయంతరాత్మ నిక్కమని నొక్కిఁ చెప్పినది కాదనుట యెట్లు?”

“నీ విన్ని గాక మఱిన్ని చెప్పినను, నామనమున కెక్కవు. నీవు నిజముగాఁ బాడైపోవుచున్నావు.”

“అత్తా, నీమూఢనమ్మకమే నీదిగాని, నేఁజెప్పవిషయము లేన్నఁడును నీ విందుకంత విమర్శించి యాలోచింపవు. ఇంక నామాటలు నీమనమున కెట్లునచ్చును?”

“నీ కంతయభిమానమున్న నాసమాజముననే చేతరాదా? జండుము త్రేంపివైచి, యొకవితంతువును వివాహమాడరాదా?”

“ఒందెముఁద్రెంపి, వితంతువును వివాహమాడుటే బ్రహ్మసమాజమున నీనమ్మకము. నిజమును నీకెన్నిమాట్లు చెప్పినను బోధపడకున్నది. నే నీతోజనఁగావున్న రేపైనను బ్రహ్మసత్యమును దప్పక స్వీకరింతును.”

కామేశ్వరమ్మగారు కోపముతో, “మోహనా, చిరకాలమునుండి నీకు జానకినిచ్చి వివాహమునేయవలయునని యనుకొనుచుంటిని. నీ వెన్నఁటికిని బాగుపడునట్లు తోఁపదు. కావున జానకి నింకొకని కిచ్చి పెండ్లిచేసెదను.” అనెను.

మోహనునిమోము వెలవలఁబోయెను. ఈతుదివాక్యమాలనిహృదయమున దారుణాఘాతమై బాధించెను. ఈమనోవేదన భరియించుటెట్లు? కాని, ప్రయత్నముమీఁద దాని నఁజిచ్చెట్టెను. “అంతమాత్రమున నేను నాహృదయమును మార్చుకొందునా? నాయదృష్టమెట్లుండిన నట్లగును.” అనెను.

కామేశ్వరమ్మగారికి కోపము మోచెను. పండ్లు పటపటఁ గొరుకుచు, “సరే, జానకి నీకుఁదక్కదు. గుంటూరులో నొకసంబంధమున్నది. ఆవరునకు జానకినిచ్చెను. నీవు బ్రహ్మసమాజము స్వీకరింపు” మనెను.

మోహనరా వట్లె తానుగూర్చుండిన కుర్చీలో నిష్ఠాఁడై యుండెను. ఏమిసేయుటకుఁ దోఁపదు. హృదయమునకు భయంకరమగు కత్తివ్రేటు! గత్యంతరమేమి?

కామేశ్వరమ్మగారు గదినుండి వెడలిపోయెను. ప్రక్కగదిలో నుండి వినుచున్న జానకి యొక్కమాటుగ వచ్చి మోహనునిఁ గొంగిలించుకొనెను. ఈకాగిలింత, నిన్నటి యిసుకతిన్నెపైఁ గొంగిలంతవంటిదికాదు. అది ఆనందాతిశయమువలన, ఇది పట్టరాని దుఃఖాతిశయమువలన! అప్పుడు వెడలిన కన్నీరాఘోదమువలన, ఇప్పుడు వెడలిన కన్నీరు దుస్సహించారమువలన! ఇంక నేమిన్నది? వినిర్మలప్రణయ ప్రవాహమునకుఁ దీరని యవరోధము!

వివాహము

మోహనరావునకు సెలవులు గలిగెను. అతడు రాజమహేంద్రవరము వెడలెను. వెళ్లిన నేమిప్రయోజనము? మన స్నిగ్ధుడనే యున్నది. అతనిని జీరకాలమునుండి బంధించుచుండిన ఆకాపాశము తెగి పోయినది. మాతృసమానయై తన్ను బెంచుచున్న మేనయత్తనే దిరస్కరింపఁబడిన మోహనునిస్వాంత మెటులుండునో వేఱుగ వర్ణింప నవసరములేదు. కాని జానకి తన్ను గాఢముగఁ బ్రేమించుచున్నదనిమాత్ర మాతనికిఁ గొంచెము ధైర్యముగ నుండెను. ప్రేమించుచున్నంతమాత్రమున మేనత్త జానకిని దన్ను బెండ్లాడనిచ్చునా? ఆమెకుమోహనరావుమీద గోపమునకుఁగారణ మాతఁడు బ్రహ్మసామాజికుడ నయ్యెద ననుటయే. ఇట్లు బ్రాహ్మ్యము చెడఁగొట్టునాటికి దనతనయనిచ్చుట యామె కేమాత్రము నిష్టముగలేదు. మోహనరావు తాను బ్రహ్మసామాజికుఁడగుట మానెదనన్న నీమె మెత్తఁబడునేమో? కాని యాతఁ డసత్యము పల్కుటకు సాహసింపఁడు. ఈసందర్భమున జానకిహృదయ మెట్లుండునో వ్రాయనక్కఱలేదు. ఎట్లైన మోహనునిచే నబద్ధమాడించి యతనిని సామాజికుఁడగుట మానెద ననిపించుట కామె విశ్వప్రయత్నము చేసెను. కాని మోహనుఁ డందులకు సమ్మతింపఁడయ్యె! తోకిఁగూడ నామెచాల దూరము బోధించిహచ్చెను. కార్యము లేకపోయెను. తన కింక నన్యనిఁ జేపట్టవలయునని నిర్బంధము వచ్చెను. ఇదివఱకే తన హృదయమును మోహనుని యధీనముచేసినజానకి ఇప్పుడెట్లన్యనిఁ జేపట్టఁగలదు? పాప మామెకు గత్యంతరములేదు.

జానకి ధీమతి. గర్భిణిహృదయ. తాను మోహనునిఁ దక్క నితరునిఁ బ్రేమించుటకల్గ. తల్లి తన్ను నేకవిధముల నిర్బంధించుచుండెను. అన్యనికిచ్చి వివాహమునేయవలయునని యామెకోర్కె. జానకి ఆమె మాట వినకపోయిన నామె క్రోధానలమునకు భస్మపటలమై పోవును. మొదటినుండియు జానకికిఁ దల్లియనిన భయమెక్కుని. ఆమెమాట కెదురాడ వెఱచుచుండును. కావున జానకి చిరకాలము దీనివిషయమై యాలోచించెను. ఒక గంభీరమునాలోచన, భావము, ఆమె హృదయమునఁ దట్టెను. దానికన్న నాచరణీయము వేఱొండులేదనినిశ్చయించుకొనెను.

జానకికి గుంటూరుసంబంధము స్థిరమయ్యెను. మాఘమాసమున ముహూర్తము పెట్టబడెను. ఇందులకు జానకిగూడ సంగీకరించెను. ఉభయపక్షములవారు వివాహప్రయత్నములలోనుండిరి. ముహూర్తము సమీపించెను. గుంటూరునుండి మగపెండ్లివారు ముహూర్తపుదినమునకుఁ దరలివచ్చిరి. ఇరుపక్షములలోను జాలమందిబంధువులువిచ్చేసిరి. మోహనరావుమాత్రమురాలేదు. శుభలేఖిఅందక కాదు! అందఱికన్న ముందుగానే యాతనికి శుభలేఖవచ్చెను. దూరమునుండియేయతని హృదయవేదనదుర్భరముగుచున్నప్పుడు, విజయవాడకువచ్చి జానకియెదుట నిలువఁగలఁదా? జానకి కంఠసీమ నన్యఁడుమంగళనూత్రమునుఁగట్టుటఁ గన్నులారజూడఁగలదా? జానకి వరునిపై దలఁబ్రాలుపోయుటఁజూచి సహింపఁగలఁదా? రాజ

మహేంద్రవరముననే, యీమనోవ్యధ భరింపఁజాలకుండెను. ఇంకజానకియెదుట భరింపఁగలఁదా? మేనయత్తపైఁబట్టరానికోపము వచ్చెను. కాని ఏమిసేయఁగలఁడు? జానకి తనహృదయపూర్వకముగా వివాహమునకంగీకరించినదా యనుసందేహ మతనిని సదా వీడించుచుండెను. జానకి తన్నట్లు మోసగించునా? ఏమో స్త్రీలకు నమ్మరాదు. అని సందేహించుచుండెను. కాని నిజమసంగతి తెలియలేదు. ఈవివాహమున కామె సమ్మతింపదని యాతనికి గట్టినస్మృకము. కాని వివాహము స్థిరపడినది.

ఈసందేహములతో మోహనరావునకు వాటిపోయెను. దీనివలన జదువునందుఁగూడ శ్రద్ధతగ్గెను. అతనికి మాటిమాటికి జానకి కౌగిలింత, “నీకు దప్పనాహృదయమున నన్యనకుఁ దావులే”దను మృదువధురస్వరమున వెలువడిన యామెవాక్యము జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండెను. అట్లు జ్ఞప్తికి వచ్చినప్పుడెల్ల నాహృదయవేదన మఱిత దుర్భరమై పోవుచుండెను.

అటు జానకి నిశ్చలయై యుండెను. విచారనూచన లేదు. సంతోషచిహ్నములను లేవు. ఏవిషయమునుగూర్చియుఁ దనయాభిప్రాయము నిచ్చుటలేదు. ఇతరు లేమిచెప్పినను “ఊరి” యని యూరకుండును. విస్తరించి యెవరితోడను మాటలాడుట మానెను. ఆమె హృదయముయొక్క లోఁతు నెవ్వరును గ్రహింపఁజాలకుండెరి. వివాహము యధావిధి జరిగిపోయెను. వరుడు మంగళనూత్రమును దనకంఠసీమఁ గట్టునప్పుడుమాత్ర మామె దుఃఖము నాఁపుకొనఁజాలకపోయెను. కన్నులనుండి కన్నీటిబిందువులు జలజలరాలెను.

౬

జానకిలేఖ - నాకావిహారము

రాజమహేంద్రవరమున మోహనరావునకుఁ గొంచె మెప్పుతక్కువగఁ బిచ్చియై తిన్నట్లయ్యెను. అతనిహృదయము పలువిధములగు నాలోచనలకు భావములకుఁ దాపయ్యెను. ఒకమూల “జానకి నన్నిట్లు మోసగించెనుగా!” యనుదుఃఖము; ఒకమూల మేనయత్తపైఁ గోపము; ఒకమూల జానకి కౌగిలింత జ్ఞప్తికవచ్చుట, ఆమె వాగ్దానమువలని ఆశ; ఒకమూల దీవితముపై విముఖత; ఒకమూల పగ; ఒకమూల ననూయ; ఇన్నియు నేగమై యాతనికిఁ బిచ్చియై తినిచెను. చదువు తిన్నఁగ సాగుటలేదు. పరీక్ష లెట్లో గడచెను. వేసవిసెలవులు వచ్చెను. విజయవాడకు వెళ్లుదునా వలదా యని యాతఁ డాలోచింపఁచొడఁగెను. వెళ్లి జానకిమొగ మెటులు చూడఁగలఁడు? వెళ్లకుండిన నిటు దిక్కెవరు? మేనయత్తయే తనచదువున కాధారమైయున్నది. పర్యవసానమేమియు నాలోచింప లేకపోయెను.

ఒకనాఁడు విజయవాడనుండి రెండుత్తరములు వచ్చెను. అందొకటి విప్పిచూచెను. అది మేనయత్త వ్రాసినలేఖ. అందుఁదాను బెండ్లికిరాకపోవుటకుఁ గారణ మడుగుచు సెలవులిచ్చిన తక్షణమే యలుదెరి రావలయునని వ్రాయఁబడియుండెను. రెండవయత్తరము విప్పిచూచెను. విప్పగనే జానకి కోమలహస్తముతో వ్రాసిన యత్తరములు గాన్పించెను.

అందిట్లుండెను:

“మోహనా!”

నావివాహవిషయమై నీకిదివఱలో జెప్పటగాని వ్రాయటగాని లేదు. ఈసందర్భమున నీమన స్సెట్లుండునో నాకుఁ దెలియును. నీవుసాందినంత హృదయావేదన నేనును బొందితినిగాన నీబాధ నేను గ్రహింపఁ గల్గితిని.

కాని కొండాకకారమున నాహృదయము రాయిజేసి కొంటిని. అమ్మసంగతి నీవెఱుంగుదువుగదా! ఆమె ప్రచండక్రోధానలమున కాఁగలేక యట్లానగ్నితిని.

అయినప్పటికిని నాహృదయమునమాత్రము మార్పు లేదు సుమా! నాభౌతికదేహమునుమాత్రమే యానాతనవరుని స్వాధీనము గావించితిని. ఆతఁడు దానికి మంగళనూత్రమును గట్టెను. హృదయము మాత్రము నీదె. దానికి మంగళనూత్రము నాఁడే నీవు కట్టినావు. అందుచే మనకిక నావిషయమున విచారము వలదు. ధీమంతుఁడగు నీకు విస్తరించి చెప్ప నవసరములేదు.

నీవు మఱుల సెప్పటియట్లానే యుండుము. ముఖభావమునందేమి, చర్యలయందేమి, నీహృదయమును గనుపఱువకుము. సెలవులిచ్చిన తోడనే రమ్ము. అమ్మ యిప్పటికిని నీకు మాతృసమానయగు మేనయత్త! తక్కిన విషయము లందన్నిట నీకామె లోటుజరుగనీయదు. కనుక దయయుంచి వెంటనే రమ్ము.

ఇట్లు ప్రేయసి,
జానకి.”

మోహనరావునకు సెలవులనిచ్చి వారమైనది. విజయవాడకు వెళ్లుటకు నిశ్చయించు కొనెను. రైలెక్కి విజయవాడప్రేషనులో దిగి బండిచేసికొని యింటికి బయలుదేరెను. ఆరనిహృదయ మెందుచేతనో కాని వడిగఁ గొట్టుకొనసాగెను. ఇప్పుడు తాను జూడఁబోవు జానకి మనుషటిజానకి కాదు! వివాహిత; పరకాంత. అట్టిజానకిని మోహనుఁడు చూడఁగలఁడా? ఎత్తైనను దప్పదు. హృదయమును గుడుటఁ దెట్టుకొనఁ బ్రయత్నించెను. కార్యము విఫలమయ్యెను. బండి చంద్రభవనమును సమీపించెను. సమీపించిన కొలది హృదయము మఱింతవేగముగఁ గొట్టుకొనసాగెను. చంద్రభవనముఖ ద్వారమున బండి నిలచెను. మోహనునకు శరీరము కంపింప మొదలిడెను. బండినుండి దిగవలసివచ్చెను. దిగుటయెట్లు? దిగిన జానకి కంటఁబడు నేనా. అయినను, దిగుటరప్పదు. ఎట్టకేలకు బండినుండిదిగెను. వీధి గుమ్మము తెఱుగుబడియుండెను. అట నెవరును లేరు. ఆతఁడు లోపల బ్రవేశించెను. అక్కడ సెవ్వరును గాన్పింపలేదు. బండివానికి అదై నిచ్చి పంపివేసి, సావడిలో నిటునటు జూచుచుండెను. ఎవరు ముందుఁ కంటఁబడుదురో - జానకియో - మేనత్తయో? ఎవరు గాన్పించిన నెట్లు ప్రవర్తించవలయునో? ఆతని కేమియుఁ దోచుటలేదు.

ఇంతలో దొడ్డిలోనుండి యొకనక్క కి తనవైపునకు శరవేగమున వచ్చుచుండెను. మోహనునకుఁ గండ్లు చీకట్లు గ్రమ్మెను. నిస్తబ్ధుడై

పోయెను. ఆనక్క కి పరుగునవచ్చి, యాతనిఁ గొఁగిలిండుకొనియెను. ఆనక్క కి మనజానకియే. ఇది మూఁడవకాఁగిలింత! జానకిమోహను లిప్పుడే లోకమున లేరు.

కొంతసేపటికి వారికి మెలఁకువవచ్చెను. మోహనరావు, తన్నుఁ గొఁగిలిండుకొనిననక్క కి జానకియని తెలిసికొనెను. ఇంతమాత్రు నెవరి యెదుటఁబడుట కాతఁడు భయమొందుచుండెనో, ఆమెయేమియో! ఆమె పరకాంతయని తనకుఁ దెలిసియున్నను కాఁగిలి విడిపించుకొనలేక పోయెను. వెంటనే వారిరువురును గన్నీటిసెలలఁ బ్రసరింపఁజేసిరి.

పొరిగింటికిగియుండిన కామేశ్వరమ్మగారు వచ్చి మోహనరావును గుశలప్రశ్నల నడిగిరి. వానికిన్నీటికిని మోహనరావు సరియైన సమాధానము నిచ్చెను. తనహృదయభావము నామెకుఁ దెలియనీయక, యెప్పటి యట్లానే మెలఁగుచుండెను.

ఒకనాఁటిసాయంకాలము, కామేశ్వరమ్మగారు పొరిగింటికి, జనిరి. జానకిమోహనులిద్దఱు సలవాటుప్రకారము విహారమేగిరి. నేఁడు నాకావిహారము నేయఁదలఁచిరి. వాగికోక చిన్న నాన గలదు. అందులో వారిరువుఱుమాత్రమే యెక్కి, వారే నొకను నడపించుకొని నదీగర్భమునకు బయలుదేరిరి.

కృష్ణచేటిప్రవంతి లేఁగెరటములతోఁ బ్రకాంతమై యుండెను. వలయమూరుతము మెల్లన వీచుచుండెను. జానకిమోహను లధిస్థించిన నాక, రాజహంసవలె నొయ్యారముగఁ బోవుచుండెను. ఆకాశమున మేఘము లక్కడక్కడ నుండి చూపరల కానంపమొద విందుచుండెను. పశ్చిమాద్రినున్న లోకబాంపుఁడు తన సంధ్యారాగము లంబరపిధి పెడఁజల్లి యామేఘమాలికలకు వింతతోభంగింపుచుండెను. ఆసంధ్యారాగపుటెండలోఁ బ్రకృతియంతయు నవసీషనము గాంచినట్లుండెను. నావ నడచుచుండెను.

భానుఁడు పడమటఁ గ్రుంగిపోయెను, అరుకాంతు లస్తమించెను. నలుఁగడలఁ జీకట్లులమికునుచుండెను. ప్రకృతి నిశ్శబ్దముగ నుండెను. నావ నడచుచునే యుండెను.

జానకి తానువేయుచున్న తెడ్డు నాఁటిపై చి లనయొడిలో దాచి యుంచిన రివాల్వరును బైకిఁదీసెను. మోహనుఁ డది చూచి తాను గూడ తెడ్డునాఁటిపై చెను. జానకి మందహాస విలసిల్లుచునుతో మోహనుని ప్రక్కఁ జేరి హర్షించెను. నావ నడుపుట నాఁటిపైఁచిరి. అది నదీగర్భమునఁ దనదారిఁ బోవుచుండెను.

“మోహనా!” యని జానకి యప్రయత్నముగ నెను.

“జానకి!” యను ప్రత్యుత్తరముగూడ నప్రయత్నముగనే వచ్చినది. వారిరువురి హృదయధురస్థుల మాకృష్ణచేటిరంగమాటకలపైఁ దేలి యాడెను.

“ఇదిగో రివాల్వరు, అందికొనుము; ముందునన్ను - తరువాత నీవు.”

“కాదు, కాదు, ముందునేనే, తరువాత నీవు.”

“హృదయేశ్వరుడవగు నీకన్నముందు నేఁబోయినఁగాని నాకు ముక్తిలేదు”.

“జానకి! నాచేతు లాడకున్నవి. ఆ - అయ్యో!”

ప్రాథెనర్ జేమ్సు గారి

ఎలక్ట్రో టానిక్ మాత్రలు

దేహమునకు

సంబంధించిన వ్యాధులన్నిటిని, ఆకలిలేకయుండుట, బలహీనము, దారుఢ్యములేకుండుట, జ్ఞాపకశక్తి

లేకుండుట, యికను అన్ని వ్యాధులన్నిటిని! నివారణచేసి, మాయొక్క
ప్రాథెనర్ జేమ్సు గారి ఎలక్ట్రో టానిక్ మాత్రలు

దేహమునకు, క్రొత్తరక్తమును, మంచి జ్ఞాపకశక్తిని, జీర్ణశక్తిని, బలమును, దారుఢ్యమును, వీర్యమును, వీటిని మాత్రలు ఉపయోగించిన స్వల్పకాలములోనే

గుణమునిచ్చును

అపూర్వమైన మాత్రలు. ఏటికి సాటి లేదు. భీకరూరి ఉపయోగించుడు.

ధర బుడ్డి 1-కి రూ. 2

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ ఆండ్

కెమికల్స్ కంపెనీ

ఔషధ వ్యాపారులు

జుమ్మా మసీదు,

బొంబాయి

కామినియానా నె (రిజిస్టర్డ్)

శ్రేష్ఠమైన మిక్కిలి కాంతిగల సువాసన తైలము

ప్రపంచమునందున్నట్టి వాసనతైలము లన్నిటిలో మిక్కిలి శ్రేష్ఠతరమైనది. మిక్కిలి కాంతిగలది. సున్నితముగాను వాసన చేర్చబడినవి.

చెన్నపురిలో నున్న ఇండియన్ షేట్రియేటు యిట్లు వ్రాసినది:— కామినియానెలమును గురించియే ప్రతిగృహమునందును మాట్లాడుచున్నారు. పతిపురుషుడు, స్త్రీదానిని గుఱించి వినుటయేగాక, దాని సువాసనను, ఎచ్చట అది విక్రయమునకు దొరకునది కూడ బాగుగా తెలిసికొని యున్నారు. దాని యొక్క మంచి గుణములు, పరిమళము, యివిగాక యితర మంచి గుణములు మున్నగునవి చేరి అది జనానురంజకమైనది. దాని ఉపయోగముచే గలిగిన గుణములు మిక్కిలి మనోహరముగాను; అకర్షణీయముగా నున్నవి.

ఖావాజా ఘోలంపిర్, 54 మహావాహాళి, డక్కాయిట్లు వ్రాయుచున్నారు:— నేను 6 మాసములనుండి మినియానెలమును వాడుచున్నాను. అది మిక్కిలి చురుకు గలది, మెదడును

చల్లగానుంచును. నేను అనేకతైలమును వాడిన గాని యిది ఒక్కటిమాత్రమే నాకు తృప్తిని కలుగజేసినది. దయచేసి 3 బుడ్లు కామినియానెలమును పంపకోరెదను.

తాకర్ సాహెబ్, బహదర్ ఆఫీసేర్ ఎట్రేటు యిట్లు వ్రాసిరి:—మీరు దయచేసి సుప్రసిద్ధమైన మీ కామినియానా నె 6 బుడ్లను వి. పి. గా మామిలొసమునకు పంపకోరెదను. దానియొక్క సుగుణమును మంచి సువాసనలను పొగడక మానముగా ఉండజాలను.

మీ వెంట్రుకలను పోషించుడు

దేహమును పోషించుటకు ఎంత శ్రద్ధవహించెదరో అంత శ్రద్ధ వెంట్రుకలను పోషించుటయందును వహించవలెను. మీ వెంట్రుకల అందమును మీరు మిక్కిలి జాగ్రత్తతో కాపాడవలెను. నవీన శాస్త్ర పద్ధతి ప్రకారము క్రొత్తగా కనిపెట్టబడిన దానియొక్క లా భము లన్నియు అది పొందునట్లు మీరు శ్రద్ధవహించవలెను.

కా మి ని యా త్రై ల (రిజస్టరు చేయబడినది)

వెంట్రుకలకు ముఖ్యముగా కావలసినట్టియు, శ్రేష్ఠమైనట్టియు వస్తువులను చేర్చి శాస్త్రోక్తముగా ఈ కేశవర్ధని త్రైలము తయారుచేయబడినది. వెంట్రుకల కుదుళ్లకు పుప్పినిచ్చుచు అది పెరుగుటకు కావలసిన వాటి నన్నిటిని పూర్తిగా సరఫరా చేయుచున్నది. వెంట్రుకలు రాలుట, బట్టతల మొదలగునవి రాసీయక ఆటంకపరచుచు వెంట్రుకలు పట్టువలె సాగనుగాను, విస్తారముగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును. ఇదియునుగాక పుట్టెను ఐశిశుద్ధముగాను, మెదడును చల్లగాను, అలసటలేకను చేయును. ఇన్ని సుగుణములుగలిగిన కామినియా త్రైలము పురుషులు, స్త్రీలు, పిల్లలు మొదలగువారి కందరికి ఒక గొప్ప వర ప్రసాదమువలె నున్నది.

ఈ దిగువ తెలుపబడిన వాటిని ముఖ్యముగా చదువుడు:—

డి. ఆర్. తాపూరు, నిస్ బెట్ రోడ్డు, లాహోరు:—మీ కామినియా త్రైలము మిక్కిలి తృప్తికరముగానున్నది. దయచేసి యింకను 6 బుడ్లను తక్షణమే వి. పి. మూలముగా పంపుడు.

దివాణ్ చందు, భండారి, అమృతసరమునుండి యిట్లు వ్రాసిరి:—మీ కామినియా త్రైలమును నేను వాడితిని. వెంట్రుకలు పెరుగుటకును, అందముగా నుండుటకును, ఇది మిక్కిలి ఉపయోగకరమయినదని నా అభిప్రాయము. దయచేసి 4 బుడ్లను వి. పి. గా పంపకోరెదను.

బుడ్డి 1 కి ధర రూ 1—0—0	వి. పి. చార్జి రూ 0-6-0	ప్రత్యేకము
బుడ్ల 3 కి ధర రూ 2—10—0	„ 0-12-0	ప్రత్యేకము

సోలు ఏజెంట్లు:—

ఆంగ్లోయి డియ్ డ్రగ్ ఆండు, కెమికల్ కంపెనీ,

నెం 155, జమ్మామసీద్, బొంబాయి.

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక ప్రకటనలు

మీకు సువాసనద్రవ్యము, లేక అత్తరు కావలసినప్పుడు

“ఓటోదిల్ బహార్”కు వ్రాయుడు

ఇది రిజస్టరు చేయబడినది. ఇందులో మద్యము, మద్యసారము కలియుటలేదు.

OTTO DILBAHAR

(REGIST)

IDEAL PERFUME

WITHOUT

SP. IT OR ALCOHOL

SWEET. DELICATE AND

LASTING.

కొన్ని చుక్కలు చేతిరుమాలు
యందు చల్లిన మిక్కిలి మనోహర
మైన, సున్నితమైన దీర్ఘమైన
వాసన చుట్టుప్రక్కలకు వ్యాపిం
చును. మీరు ఒక రమ్యమైన
పుష్ప ఉద్యానవనమునందు ఉండు
నట్లు తోచును.

శుభసమయములందును. పూ
జా కాలమునందు మీ చుట్టు
ప్రక్కల నుండు గాలిని సువాసన
గాను, మనోహరముగాను ఉండు
నట్లు చేయుటకు మీరు తగు
ప్రయత్నము చేయవలెను.

ఒకసారి మీరు దానిని వాడిన
మీరు తృప్తి చెందెదరు.

పెద్ద బుడ్డి 1-కి ధర రూ 2-0-0

ఎక్స్టెన్సైజు బుడ్డి 1-కి రూ 1-4-0

మధ్యరకముపైజు బుడ్డి 1-కి 0-12-0

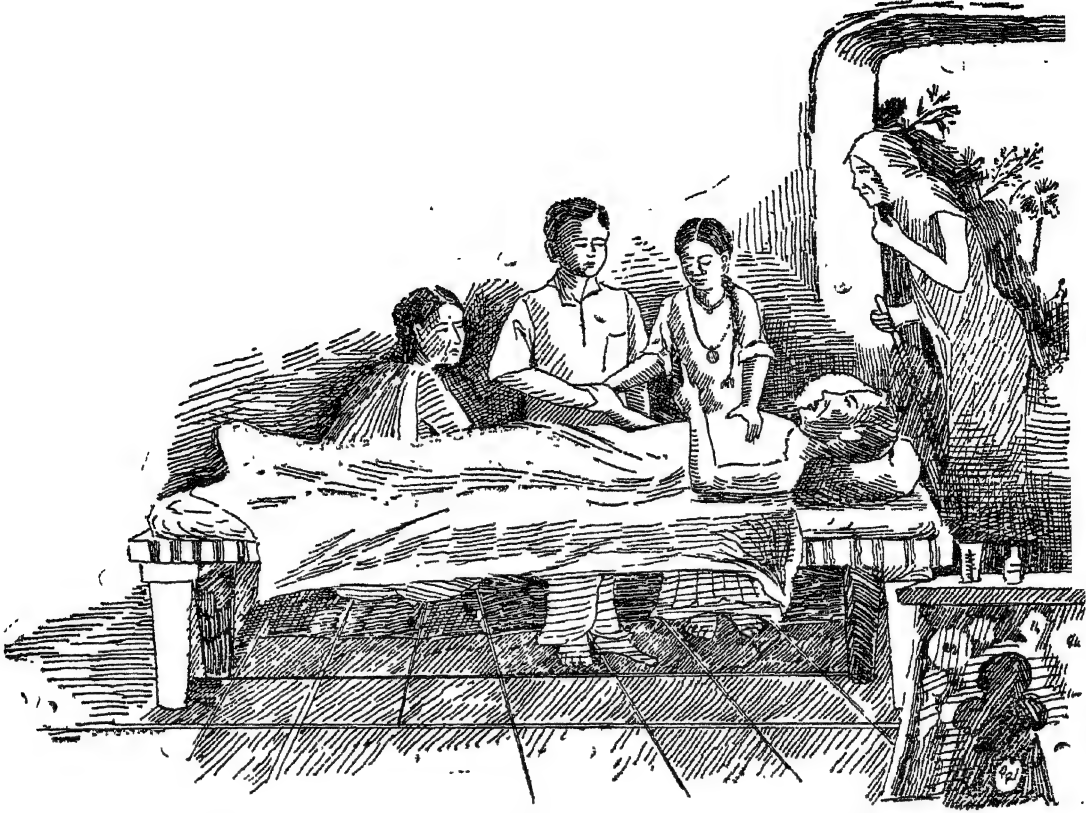
వి. పి. వ్యాకింగుఖర్చులు రూ 0-6-0

ప్రత్యేకము.

మీరు ఆర్డరును ఈదిగువ మీద
సముసకు పంపుడు.

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్స్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

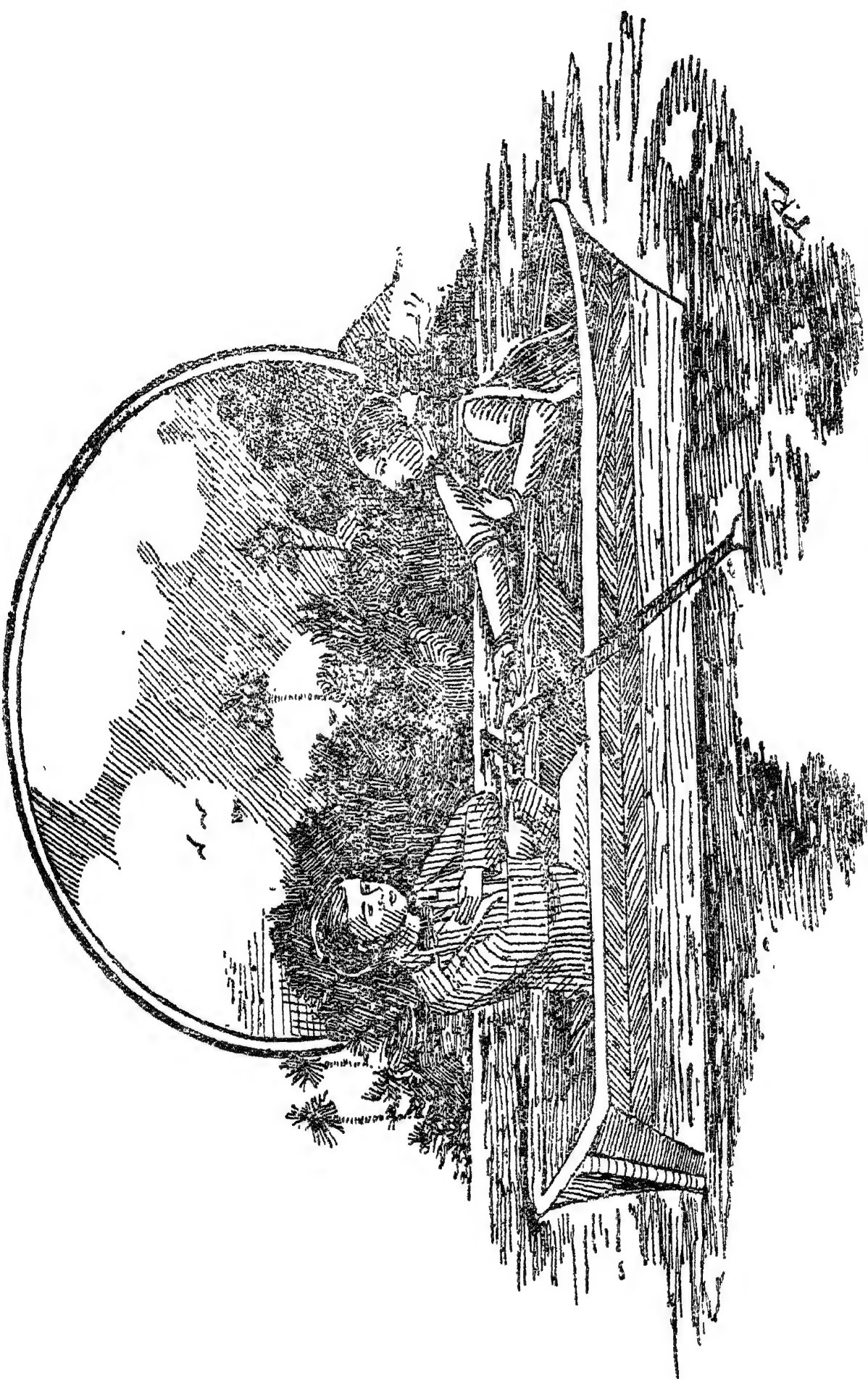
నెం 155, జమ్మామశీదు, బొంబాయి. నెం 2.

“అమ్మా, జానకీ! నాయనా, మోహనా! నేను బోయివచ్చేదను.”—పు. 197

“మన పరస్పరప్రేమకు అత్త యవరోధము గల్పించునేమో యని భయమగుచున్నది”—పు. 198

“ ఇదిగో రివాల్యూరు, అంబికోనుమా, పూరిదో నన్ను-తరువాత నీవు ”—పు. 200

జానకి తుఃమలోచించెను. చివర కొకయుపాయము దోచెను. నాకయింకను నదీగర్భముననే యున్నది. క్రింద నఖిలముగలలోతు. జానకి తనరివార్షులతో నావయొక్క గర్భమున గురిమంచి “తల్లీ! మమ్ము నీగర్భమున భరించినందులకు నిన్నుఁ గూడ మాతోడఁ దీసికొనిపోవలసి వచ్చినది. ద్రోహమునకు తుమింపుము” అని ప్రేల్చెను. వెంటనే రెండుమూడుకన్నములుపడెను.

నాకలోనికి నీరు గ్రమ్ముచుండెను. జానకీమోహనులు గంభీర హృదయులై కూర్చుండిరి. ఒకరినొకరు కాఁగిలిండుకొనిరి; ఒకరినొకరు

ముద్దుగొనిరి; కండ్లనుండి కన్నీరుఁగార్చిరి. అదియే కడసారికాఁగిలింత! అదియేకడసారిముద్దు! అదియే కడసారికన్నీరు! ఆహా! ఆకాఁగిలి. ఆ ముద్దు; ఆకన్నీరు: ఎంతపవిత్రములైనవోకదా! ఆక్షణకాలముననే వారనుపమానందముగూడ ననుభవించిరి.

కాఁగిలి వీడనేలేదు. శిరములు వంచిరి. పరమేశధ్యానమునఁబ వశులైరి. నాకనిండుగ నీరెక్కినది. ఒక్కపెట్టున నానాక తనతో నాజానకీమోహనుల నాకృష్టవేణిగర్భమునకుఁ దోడ్కొనిపోయెను. పైన నేమియునెఱుంగనట్లు కృష్ణవేణి మెల్లగఁ బ్రవహించుచుండెను.

మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు, బి. ఏ. ఎల్. టి.

కారణ జన్మండై గం, గారమణీమణికి గన్నకడుపై, ధీరో దారుండై, జితశాత్రున, వీరుండై మెఱసి నాడుభీష్మండీలలోన్.

సీ. భుజవిక్రమక్రమస్ఫురణచే నెవ్వఁడు
భార్గవరాముగర్వం బడంచె
వేదాంతశాస్త్రార్థ విజ్ఞానమున నెవ్వఁ
దయ్యుధిష్ఠిరు సంతయుములఁబాపె,
సాత్వికప్రజ్ఞాప్రశస్తి బాండవులకుఁ
బలికెను నిజవధోపాయమెవ్వ,
డమనస్కరాజ యోగారూఢి హృత్పద్య
మున నిల్వె బరమాత్ము ననఘుఁడెవ్వఁ

తే.గీ. డుత్తరాయణ పుణ్యకాలోదయమ్ము
దనుకఁ బ్రాణములను మేనఁ దాల్చె నెవ్వఁ
డతఁడు వొగడొందు; కంతనుసుతుఁడు ఘనుఁడు
పుణ్యచరితుఁడు నవతార పూరుషుండు.

క. జితమన్యుభవిగ్రహుఁ డం,
చితమతి వేదాంతశాస్త్ర సిద్ధాంతములన్
మతియుతుఁడు బ్రహ్మచర్య,
ప్రతాపిష్ఠాపరుఁడు సుజన వంద్యుఁడు ఘనుఁడున్.

ఉ. సాయకతల్పమందు దివిజస్తుతలీలఁ దనర్చి మానియై
గాయమువాయఁబూని యుచకమ్మును గ్రోలుచు గాలిఁ బీల్చుచున్
పాయని ప్రేమ, ధర్మజ్ఞ నపాస్త్రమనోవ్యధుఁడేసి చేరె గాం
గేయుండు సత్వరమ్ము మది గీలితవిష్ణుపదాబ్జభక్తుఁడై.

క. “నా యిచ్చవచ్చినప్పడు, వాయుడు నీతనువు” ననుచుఁబలికిన ధీరుం
డేయుగమునఁగలఁడే గాం, గేయుండొక్కరుండు చక్కఁగీర్తింపంగన్

సీ. పుణ్యుడై భక్తాగ్రగణ్యుడై నారదు
మించినాడు ప్రళయి గాంచినాడు,
దాంతుడై, విమలసుస్వాంతుడై పరమవే
దాంతుడై మునివృత్తిఁ దాల్చినాడు,
మాన్యుడై శౌరిసన్మాన్యుడై సహజసా,
జన్యమ్ము బలుమారు చాటినాడు,
జ్ఞానియై బ్రహ్మవిజ్ఞానియై సనకాది
జ్ఞానమూర్తులఁ బోలఁ జాలినాడు

తే. గీ. భీష్ముడని సురలెల్లరు వినుతినేయ
చిరుదుమగడన ధరణిలోఁ బరగినాడు
జనకు మెప్పింప సద్రబ్రహ్మచర్యమూని
వరముఁ గొనినాడు స్వచ్ఛందమరణమునకు.

గీ. బ్రహ్మచర్యశ్రమంబున వలలుచుండి
తుత్తియుండయ్యు; సద్విజ్ఞాత్రయములైన
నాల్గుపురుషార్థములఁ బొందఁగల్గినాడు
తరమె యాతనిమాహాత్మ్యగరిమఁ బొగడ.

చ. జనకునియట్లు బాహుబలసంపదయున్, మఱి తల్లివోలె బా
వనసుచరిత్రముకొ, గురునిభంగి మునీశ్వరవృత్తి నొంది, నె
మ్మనమున భక్తిమార్గముఁ గ్రమంబునఁ బూనుచుఁ గర్మయోగియై
జనకుని మించి యొప్పెనట జన్యము లిట్టివి యెందుఁగల్గెనే?

గీ. బాహుబలమును, సలిలితవ్రతము బుద్ధి
వై భసమ్మును నిష్కామభక్తియుక్తి
జ్ఞానవై రాగ్యములు మించు శాంతనవుడు
భారతీయజనాభి హృత్పద్యముల వ
సించి దేశాభ్యుదయముఁ గల్పించుఁగాత!

పోడూరు రామచంద్రరావు గారు, సి. ఎ.,

(‘కేక్ థారన్ టన్’ను అనుసరించి)

౧

ఎక్కడచూచినా అవియే. గది అంతా వాటితో నిండి పోయింది. కుర్చీలమీద, బెంచీలమీద, తలుపుల మీద వ్రేలాడుతున్నాయి. అన్నీ, చీరలు, జాకెట్లు, గానులు, వోణీలు- పట్టువి, ఊలువి, నూలువి- వింతవింత రంగులతో, వివిధములగు అల్లికపనులతో- ఎట్టువి, పచ్చవి, ఊదావి, మబ్బువి, రోజావి, తెల్లనివి, పువ్వులవి, ఇవి అవి, అనిచెప్ప వీలేదు. ఆగదిలో ఎక్కడచూచినా కుర్చీలూ బెంచీలూ, తలుపులూకూడా చివురుజొంపముల్లాగు, పూతపూసినట్లు, విరాజిల్లుతున్నాయి. వాటిమధ్య, మేటి రోజాలాగ, వనసుదరిలాగ, వనసుదరి కూర్చుంది తన విశాలనేత్రములతో వాటి నుపలక్షిస్తూ.

“ఇది ఉద్యానవనం లాగుంది. అక్కడక్కడ వాడి పోయిన పువ్వుల్లా, యీరంగులు వెలిసిపోయిన పాత దుస్తులున్నాయి. “పిన్నీ! నాకిన్ని బట్టలున్నాయనే ఎప్పుడూ గోచరించలేదు సుమీ!” అన్నది.

“నీకు దుస్తులమీద మమకారం ఎక్కువ. చూసిందల్లా కొనేస్తావు. ఇంతవఱకూ నీవొక్కతెవే మిగిలావు. మీఅమ్మ పోయినప్పట్నుంచీ నాకు పిల్లలేకపోవటంచేత కళ్ళలో పెట్టుకొని పువ్వులా పెంచుకుంటూ కావాలన్న వాన్నల్లా కొని యిచ్చాను. ఇక ముందు నాయీవి యెవరిక్కావాలి? మహారాజులాంటివాణ్ణి పెళ్లాడుతున్నావు. కావలసినంత డబ్బు. కావలసినన్ని దుస్తులు. కావలసినన్ని నగలు. ఈపాతవాటినిక చూడనక్కర్లేదు. ఇక వీన్నేంచేస్తావు?” అని యశోద అడిగింది.

“బీదవాళ్ళ కిచ్చేస్తా. పాపం మననీతికు బట్టలంటే ఎంతో మక్కువ. కాని తల్లితండ్రులు బీదవారు కావటం చేత కొనిపెట్టలేరు. వీటిని దాని కిచ్చేద్దామని ఉంది” “సరే నీయిష్టం. నాకిక పని ఉంది. పోతాను” అని యశోద వెళ్లిపోయింది.

వనసుదరి నిజంగా వనసుదరే. అవిణ్ణి మించిన అందగత్తె లావూళ్లో లేరు. అది నవ్వుతూంటే పువ్వులు వర్షించినట్లుండేది. ఆగుండ్రనిముఖమూ, ఆసోగకన్నులూ, ఆఅమాయకత్వం, ఆ ఒయ్యారమూ చూచి ఆనందించని వాళ్లు లేరు. పిల్లలతల్లులందరూ “మాణోడలైతే బాగుండును” అనుకునేవాళ్లు. యువకులలో “దాని పెళ్లాడితే” అని నీళ్లుమింగనివాళ్లు లేరు. నడుస్తూంటే హరిణశాబకములా ఉండేది. దారిని పోతూంటే లక్ష్మీబా ఉండేది. పాపం! వనసుదరి తలిదండ్రులు చిన్నప్పడే గతించారు. పితల్లి! యశోద దాన్ని గారాబంగా పెంచింది. పితండ్రికి అదంటే పంచప్రాణాలున్నా. దానికి కొనిపెట్టని వస్తువులేవు. కుట్టించని దుస్తులేవు. ఒకనాడు మాలతీలతలాగు, ఒకనాడు రోజాపువ్వులాగు, ఒకసోద్దు చంపకమట్లు, ఒకసమయంలో మందారపువ్వును కొనేలాగ, వింతవింత దుస్తులతో అది మిల్లాలలాడుతూంటే ఎంతో చక్కగా ఉండేది. ఆమెకిప్పుడు యౌవనం అంకురించింది. మన మోహనుడు పెళ్లిసంబంధాలు వెతుకుతున్నాడు. ఆ గ్రామానికి మొఖాసాదారు బాలీబాబు. వానికినల్భవత్సరములువయసు. విశేషించి, అందకాడుకూడా కాడు. ఇంచుకస్తూలకాయుడు. వానికిచ్చి యీపువ్వును, కాకిముక్కుకు దొండపండులాగ కట్టాలని మన మోహనుడు ఊహిస్తున్నాడు. దీనికికారణం బాలీబాబు కున్నడబ్బే. డబ్బుచేత సుదరికి అన్నీ లభిస్తాయనిన్నీ, దానికి కావలసినవన్నీకొనుక్కుంటుందనిన్నీ మోహను డనుకున్నాడు.

సుదరి యశోదను తల్లిలా చూసుకునేది. అవి డకు కావలసిన వనులన్నీ చేస్తూ సహాయ కారిగా ఉండేది.

యశోదానిష్క్రమణానంతరం, సుదరి దుస్తులు చూచుకుంటూ కూర్చుంది. ఇంతలో దానికళ్ళలో కాంతి తిరిగిపోయింది. తల వంచుకుంది. ఈపాతబట్టలు దాని

కేదో పూర్వస్మృతి కలిగించాయి కాబోలు. దానికి విచారం ఉదయించింది. ఆలోచనాప్రవాహంలో పడి కొట్టుకొని పోతుంది సుందరి.

ఇంతలో ఎవరో తలుపు తట్టినట్లు విన్నది. “రావచ్చు” అన్నది. ఒక యువకుడు లోన ప్రవేశించాడు. అతడు పొడగరి. నరుకుచెట్టులాగు, ఈతచువ్వలాగు, బక్కపలుచని శరీరము. పాతబట్టలయినా శుభ్రంగా ఉన్నాయి కట్టుకున్నవి. శరీరము చామనచాయడ. కన్నులు తేజోవంతములైనవి. మొత్తముమీద అందగాడనే చెప్పవచ్చు. అతనిది నవ్వుముఖము. నవ్వుతూంటే చంద్రునివొకానలా ఉండేది. చూచినవాళ్ల మనసు పరవశం అయిపోయ్యేది. అతడు లోనికి రావటంతోనే సుందరి లేచి గంతువేసింది. అతని ఆగమనం ఆశ్చర్యం కలిగించింది కాబో లామెకు.

“శరత్తు! నువ్వా! బాలీబాబుతో పట్నంపోయావనుకున్నానే.” అన్నది నెమ్మదిగా.

శరచ్ఛంద్రుడు బాలీబాబు పినతండ్రికుమారుడు. “నిజమే. వెళ్లాను. కాని బాలీబాబు, కొంచెం పనిమీద పంపగా నచ్చాను. ఈగొడనంతా యేమిటి? ఈలాదుస్తులు పరిచా వేమిటి? తొడిగి చూస్తున్నావావో? “అని నలువంకలా చూస్తున్నాడు శరత్తు. కొంచెం ముఖించిట్లించి“ తొడుక్కోవటం ఏమిటి పాతగుడ్డలు? ఎవల్లెనా బీదవాళ్ల కివ్వాలని చూస్తున్నా. కూర్చో! ఆకుర్చీలోవి బల్లమీదపడేయ్యి” అన్నది. “ఓహో! ఆలాగా, సరే, నీపని నీవు చూసుకో. అయితే వీని నిచ్చేస్తున్నావూ?” అన్నాడు.

సుందరి ఒకరోజాపరికిణీ చూస్తోంది. తల పంకించింది.

“ఆ! అది నాకు జ్ఞాపకముంది.” అంటూంటే వాని కళ్లు అపూర్వకాంతిని వెల్లగ్రక్కుతున్నాయి. “బాను! దాన్ని నేనెఱుగుదును. నాడు వనభోజనాలప్పుడు తొడుక్కున్నదే కాదూ? అప్పుడే మనం మొదటితభా కలసి కోవటం.”

“అవును. ఆవేళ దీనికి ద్రాక్షపళ్ల ముఱకపడింది. పొరపాటున పల్లెంమీద కూర్చున్నాను.”

“అప్పుడు నామీద కోప్పడక ఆపల్లెం నేనే అక్కడ ముఱచిపోయినా, పోనీ ఫరవా లేదులే. ఇది

అసలు ఎఱ్ఱనిదే. ఇంకొంచెం ఎఱుపెక్కింది. ఇదొహ అందం,” అన్నావు. “అప్పటినుంచీ నువ్వంటే నాకెంతో ప్రేమ”

“అంటే నీకు అందంఅంటే తెలియదన్నమాట. నాలందం నీకు ప్రేమకలిగించకపోయినా, ఏదో నిర్లక్ష్యంగా అన్నమాటే నీకు ప్రేమకారణం అయింది కాని నాకు లోపల చాలా కోపంగానే ఉంది. అంత విలువైన చీర ఇప్పుడు కాసుకూడా చెయ్యదు. అదేకాక వెలిసిపోయింది కూడాను” అని నిర్లక్ష్యంగా జవాబిచ్చింది.

“అయితే దీనికి ఐదువరహాలిస్తా,” అన్నాడు. నిశ్చలంగా ఆమె అతనికేసి ఒకమారు చూచి మల్లీచూడ్కి త్రిప్పుకుంది.

“భీ! ఊరుకో” అని మందలించింది సుందరి “లేదు. వేళాకోళం కాదు. నిజంగా ఇస్తాను” అని లేచి చీర పైకి తీశాడు. “చూడు. ఇది చాలా పాడై పోయింది. అంచులు పూర్తిగా.”

“భీ! పూరుకో” అని నవ్వుతూ కసురుకొన్నది.

“పోనీగాని ఏమంటావు? ఆచీర”

“కాదు, వోణీ!”

“సరే. ఎదో ఒకటి. దీని కీపేరని ఎవరు బొడ్డుకోసి పేరెట్టారు? ఆచర్చ యెందుకులే. ఐదువరహాలు చాలా లాభసాటిబేరం. ఇంకొకళ్లు దీనిలో సగంకూడాయివ్వరు. సుందరి! జ్ఞాపకం ఉందీ. “ఎక్కడున్నారు. మల్లి చూడవస్తా”నన్నా నావేళ. అంటే నువ్వు కోకిలస్వరంతో “పిన్నీ నేనూ చాలా సంతోషిస్తాం” అని మారు పలికేవు.

“పిన్నీ నేనూ” అంటూ నవ్వాడు కొంచెం. “నువ్వు.”

“అప్పుడు నేను మావాళ్లయిల్లో ఉన్నా, మాధవీకుటీరంలో” అన్నా. “ఎంత చక్కని భవనం! కాదూ? ఈపూదాచీర మానీతకు చాలా బాగుంటుంది” అన్నది.

2

శరచ్ఛంద్రుడు ఆగులాబీచీర ముడతతో అవకతవకగా మడిచి బల్లమీద పెట్టాడు. ఊదాచీరవంక చూడడం మొదలుపెట్టాడు.

“ఉహూ! నీత తన కిదిబాగుండదనుకుంటుందని నాభయం. అది దాని వర్ణముకు సరిపడదు” అన్నాడు.

“నువ్వుకూడా, పాపం, నీతకి మల్లే పేదవాడ వైతే రంగులు, సరిపోవడం, అందాలు, ఆలోచించవు. నేను.” అంటూ విచారంగా పలికింది.

“నిజానికి నాకో బీదచెల్లెలుంది. దాని కీచీర బాగుంటుంది. అది చాలా పేదరాలు. వీధిముఖమేనా చూడదు పాపం.”

“ఎందుచేత?” అని అడిగింది సుందరి.

బుజాలెగరేస్తూ “వీధిలోకి చూస్తే ఏమొస్తుందో ఏమాశపుడుతుందో అని భయం దానికి. ఈజ్జాదాచీరకు పదిరూపాయీ లిస్తాను.”

“జ్జాకుందూ! ఏమన్నా పిచ్చిపట్టిందా ఏం. నీకీ లాంటి చెల్లెలుందని నేనెప్పుడూ వినలేదే?” “అవును. పేద బంధువులను గూర్చి యెవరు వింటారు? అది ప్రపంచ సరణి. గొప్పవాళ్లను గూర్చే ఆలోచిస్తుంటారు. మా వాళ్లంతా” అని సాభిప్రాయంగా చూస్తూ “ఇదిహేను వేలరాబడిగలవాళ్లే ఉంటారాయో?” అన్నాడు. “పాపం యీపిల్ల -” ఆలాంటిపిల్ల ఉందని నేను నమ్మను” అని నిశ్చయంగా సుందరి అనేసింది.

“పాపం తనసీతి యీలాంటిదని అదే నమ్మదు. నేను చెబుతున్నట్లు ఆపిల్ల పాపం తన సవతిత్వంకి చాకిరీ ఎప్పుడూ చేస్తూండాలి.

“సవతిత్వం?”

“ఔను! తల్లి చిన్నప్పుడే పోయింది. తండ్రి ఇంక పినతండ్రితో సమానంకదా. దానికితోడు సవతిత్వం పోరు. చాలావిచారకరమైనసంగతి. అన్నట్లు ఆతోపు చీర” అని కొంచెం సిగ్గుపడ్డాడు. శరత్తు సుందరి కుర్చీలోంచి తీసిన తోపుచీరకేసి చూస్తున్నాడు! “ఆనాటి సాయంకాలం మనము సముద్రం దగ్గరికి పోయినప్పుడు కట్టుకున్నావుకాదూ? మనమిద్దరమే వెళ్లం. మీషిన్ని రావాలనుకుందిగాని మన అదృష్టంచేత తలనొప్పి వచ్చిందామెకు. వనమూ! ఆసాయంత్రం! ఆహా! నేను నాజన్మలో మరువలేను సుమా!”

“ఔను!” అని ఆమె కాస్త సిగ్గుపడింది. ఆమె ముఖం జేపురించింది “మన మిద్దరం చిన్నపిల్లలాగు ఆడు

కున్నాము కాని నాకాదినములింక, - తలుచుకోవడం యిష్టంలేదు.” అని మెల్లగా “బట్టలు ఎంతసౌందర్యం కలిగిస్తాయో? కట్టు, జుట్టు, బొట్టు, అన్నారు”

“అప్పుడు నన్ను ముద్దెట్టుకున్నావు. ఆకేటాలు—” అని ఆవేశంతో అంటున్నాడు.

తన మనోభిప్రాయం దాచుకోటానికి ప్రయత్నిస్తూ “నిజానికి” అని వేళాకోళంగా “అప్పుడు చాలా భయంవేసింది. సముద్రం చాలా భయమైందే” అన్నది. “అప్పుడు సూర్యుడస్తమిస్తున్నాడు. అతని బంగారు చాయలు అద్దంలోవలె నీటిలో ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. ఒకవంక చంద్రబింబము ఆకసమున తెల్లమచ్చవలె కళావిహీనమై కనబడుతున్నది. నీశిరోజము లాబంగారుచాయలో బంగారువలె మెరిసిపోయాయి. ఆహా! ఎంత చక్కనిసమయం. ఎంత ఆనందకరమైన సమయం. ఆలాంటికాలం మళ్ళీ వస్తుందా? ఒకమూలనుంచి గట్టుమీద నున్న ఆకాశ మల్లిపూలవాసనతోకూడిన వాయువులు వీతెంచుతుండడం; ఒకవంక సముద్ర గానం; ఒకప్రక్క—”

“అబ్బ! నాకాలం అంతా పాడుచేస్తున్నావు. నా పనికభ్యంతరం కలిగిస్తున్నావు. నీధోరణి అంతా కవిత్వంగా మారిపోతోంది. నీకవిత్వం వినటానికి పనిలేనివాళ్లెవ్వరైనా ఉంటే బాగుండును. నాకు—”

“చాలా విచారంగా ఉంది. సుందరి! నేనిక నీపని కభ్యంతరపెట్టను.” అని మానము ధరించి కూర్చున్నాడతడు. ఒకటి తరువాత ఒకటిగా సుందరి గుడ్డలను మళ్ళీ పరీక్షిస్తోంది.

3

“అది ఆకుపచ్చవోణికాదూ?” అని అడిగాడు. “అంగా.”

“ఏమైతేనే, అదికట్టుకుంటే కొంతమంది చాలా అందంగా కనబడతారు మొగాళ్లకి. కొందరు పురుషుల ఒళ్లు పరవశం అవుతుంది. మోహజనకంగా ఉంటుంది. నాడు మీమేనత్తగారింట్లో నిన్ను చూస్తే నాకాలాగే అయింది. ప్రత్యూషకాలము పక్షులకలకలములు శీతలమందవాతపోతములు మల్లెపూలఘమఘమ ఆలాంటి సమయాలు మళ్ళీ వస్తే.”

“అవి మాకు సెలవుదినాలు.” అని విసుగుతో “కొంచెం జరుగుదూ” అన్నది.

“జరిగే ఉన్నా. కాని నాటి ఉదయం”

“ఉహు! ఈదుస్తులనుగూర్చి ఆలోచింతాం. అది నీతకు పొడుగొతుందేమో. అదీకాక దానికీలాంటి పనుపు పచ్చ నచ్చదేమో”

“పనుపుపచ్చదా? అలాంటిది తొడుక్కున్నవాల్లేవరో—ఉహు! అది నీతకు బాగుండదు. మాచెల్లెలు, దానిపేరే చెప్పాను?”

“ఆ, చూచావా! ఆలాటిదాన్ని సృష్టిస్తూన్నా వన్నమాటే” “అదే సృష్టింపబడింది పాపం. నీవే దాని లాగ రాత్రింబగళ్లు విసుగూ విరామం లేకుండా పని చేస్తూంటే”

“ఏం? పాపం? కానంత తీరికా లేదూ?”

“తీరికా?”

“అంతపనా?”

“దానిసవతితల్లి దాన్ని ఒక్కక్షణం ఊరుకో నివ్వదు. ఏదో ఒకపని కల్పిస్తూంటుంది. పోనీలే. దాని మాటకేం. అది నువ్వు మునుపు పూలుకోసుకోటానికి దేవాలయంలోకి తొడుక్కొచ్చే దానవుకాదూ?”

“అవును, అప్పుడు పచ్చలంగాలు తొడుక్కునే వాళ్లు. ఇప్పుడు అవి మోటయిపోయాయి. వాటిముఖం ఎవళ్లా చూడరు.”

శరత్తు ఇంతలో ఒక గోధుమవన్నె జాకట్టు తీసి చూస్తున్నాడు. వాని ముఖమునందు పూర్వస్మృతిచే కాబోలు చిర్నగవు తాండవించింది.

“వనా! ఆదినాలు జాడకం ఉన్నాయా? ఆసరో వరంచెంత పూలతోటలో, ఆగులాబులూ, ఆమాలతీ లతలూ, ఆసంపంగిపొదలూ, ఆలేమావిగున్నలూ, వాటి మధ్య నీవొక రోజాపువ్వులాగు, వనసుందరల్లా, మధు మాసలత్కై అన్నట్టు, నీదగ్గర ఆలక్ష్మిని ఆరాధిస్తూన్న భక్తుల్లాగ నేను, మనమిద్దరమూ, చిలుకాగోరింకల్లాగ, జంటమావిగున్నల్లాగ, మనలుతూన్నపుడు ఒంటిగా, జంటగా, ఆహా! ఆసమయం వేరు; మన భావవృత్తము వేరు. మన—”

“ఏమిటీప్రసంగము.” అని కంపితస్వరంతో “అదంతా స్వప్నావస్థ” అంది.

ఆమెకేసి అతడు చూశాడు. వారిచూపులు ఏకీభవించాయి. అతనిచూపులు ఆమెచూపులను అరికట్టాయి. తనచూపులను మరల్చుకుందామని విశ్వప్రయత్నం చేసింది సుందరి. కాని లాభంలేకపోయింది. ఆమె చెక్కిల్లేరవారినాయి. ముఖమున ముచ్చెమటలూ పోశాయి. వివర్ణత కలిగింది.

“శరత్తు! ఈప్రస్తావనవల్ల ఏలాంభం. ఆరోజులు గడచిపోయాయి. ఆదశమారిపోయింది” అన్నది.

“ఏంమారింది. ఎందుకు మారింది. సుందరి! మనలో నొకరు మరణిస్తేనేగాని అవిమారిపోలేవు. మనప్రేమ ఆలాంటిది గనుక” అన్నా డావేశంతో.

“నీ వల్లా అనటానికి అధికారంలేదు.”

“ఏం? అధికారమా? ఎందుకు లేదు. అది యిచ్చేవా వారెవరు? నీవేకా” అని లేచి నిలబడ్డాడు. చేతుల్లో జాకెట్టుంది. యువకుడు, పొడగరి, బలఘ్నడు. విశాలమైన కళ్లు. నూనూగుమీసాలు. మొగము జేపరించింది. కన్నులు ప్రకాశిస్తూన్నాయి. “నీవు నన్ను ప్రేమిస్తూన్నావు కనుక. ఆలాకాకపోతే నేనీల్లామాట్లాడకపోయేవాణ్ణి. ఆబుంగముఖం, బడుగుదేహం, పదిహేనువేల రాబడి, అన్నీ ఉన్న బాలీబాబును పెళ్లాడనిచ్చేవాణ్ణి. వానికి నలభైయేళ్లు వయస్సు. ఎప్పుడు చూచినా అన్వేషత. విచారిస్తూన్న ముఖవికాసం. ఆలాటి పిసినిగొట్టు ఇదివరకు పృథివిలో పుట్టలేదు. కాని, నీవు నన్ను ప్రేమిస్తున్నట్లు ఎఱిగియుండినీ ఆలాటివాణ్ణి చెట్టపట్టడానికి ఏలా ఒప్పుకోమన్నావు చెప్ప? సుందరి! నాప్రణయసుందరి! నీకు నాతో సంసారసుఖంలభించేటట్టు వానితో ఉంటే లభించదని నాకు పూర్తిగా తెలుసు. ఈఅదనులో ఊరుకోవడం నాకు భావ్యంకాదు. అది దారుణం. నేనాలా చేయలేను. చూస్తో ఊరుకోడం నాశక్యంకాదు. నేను—”

“శరత్తు! మతిపోయినట్లుంది. ఇది తప్పని తెలియుటలేదూ?”

“ఒకవారంలోగా డబ్బుకోసం తగనిపెల్లి చేసుకోబోతున్నావని.”

ఆమెదేహం కంపిస్తోంది. ముఖం వెలవెలలాడుతుంది. మాట రావటం లేదు. వానిని తేరిపార చూచింది. అంతలో, ఏలాగో, అత డాగోధుమరంగుజాకెటును కావలించుకోటం—ఆదృశ్యం—ఆమెకోపాన్ని, ధైర్యకవ

చాన్ని ఒక్కమారు సడలించేసింది. “శరత్తు! నిన్నేమీ అనను. నువ్వీవాళ అసందర్భంగా మాట్లాడుతూన్నావు” అంది నింపాదిగా. “ఆశరత్తులమందు, ఆపుచ్చపూపు లాంటి వెన్నెట్లో, మనమిరువురమూ ఉల్లాసంగా ఉండే టప్పుడు—ఈలా అసంబద్ధంగా, అసందర్భంగా మాట్లాడేనా? బాలీబాబు రాకకు పూర్వం, తన ధనంసంచు లతో నిన్ను మభ్యపెట్టడానికి. పూర్వం, నేనాలా ఉన్నానా?”

సుందరిచేతులు వణకుతూన్నాయి. బాలీబాబు తన ప్రేలికతోడిగిన వజ్రపువ్రధానపు ఉంగరం తళుక్కుని విద్యులతలా మెరిసింది.

“సుందరి! నువ్వు బాలీని వెళ్లాడకూడదు. అతని స్థూలకాయాన్ని గురించి నేనేమీ చెప్పను. కాని అది మాత్రం వాస్తవం. ఎంతలావు. ఎంతవలయం, రోజుకి రోజూ, వీలయినంతవఱకూ, అన్నివిధాలా బలుస్తూన్నాడు. ఇంకా బలుస్తాడు. పదినంవత్సరాల్లో ఎంతలావో తాడో ఊహించలేం. ఏనుగులుకూడా పనికిరావేమో అని నాఅనుమానం. దానికితోడు తిండికూడా ఆలాగే తింటాడు. అన్నీ పాడుతిల్లే. ఆలాంటివానిని నువ్వెల్లా సహిస్తావు? నీకు లావంటివాళ్లని చూస్తే అసహ్యం కూడానూ. అందులోనూ అందగత్తెవు. శలాకలా ఉంటావు. పాపం!”

సుందరి వానికేసి వెట్టిచూపులు చూస్తోంది. అప్పుడు శరత్తు ఎంత చక్కగా ఉన్నాడో, ఎంత సన్నగా ఉన్నాడో ఎంత పొడుగైనవాడో, ఎంత యావనంలో ఉన్నాడో, ఆలోచిస్తోంది కాబోలు. ఆశరద్ద్రాత్తులు, ఆ వనవిహారాలు, ఆసముద్రతీరాలు, సూర్యాస్తమయసమయాలు, వినోదాలు, ఆటలు, పాటలు తలుచుకుంటూం దేమో. పదేళ్లలో గుమ్మాలకూడా పట్టని బాలీబాబు యొక్క బడుగుదేహాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తూందో; ఏమో? ఆసమయంలో ఆపడుచుపిల్ల ఊహ లెల్లాఉన్నాయో, ఎవడు చెప్పగలడు? “మనకిద్దరికీ ఎంత బాగా అతుకుతుందో నీకే తెలుసు. కాని, నిన్నల్లా ఉండమని నేను కోరటంలేదు. బాలీబాబును చూడకముందు ఆలా చేస్తే చేశావు. అదీకాక నిన్ను మావలెట్లాల్లో ఉండమనిన్నీ నేననను.” అంటూ మళ్లీ ఉపన్యాసం మొదలెట్టాడు. “అది నీ కిష్టంలేకపోవచ్చు. ఆలాగైతే అక్కరలేదనె యొచ్చు. అదికాదు. విను. నాకుద్యోగం ఇచ్చారు.

మలబారుదేశంలో, ఒకలక్షాధికారికి ప్రతినిధిని. అక్కడ మనకోచక్కనిబంగళా యిస్తారు. దాని ఫోటోకూడా చూశాను. చాలా బాగుంది. అది పడమటికనుమల దగ్గర. ఆనారికేళవనాల్లో, ఆతేయాకుతోటల్లో, ఆయే లకిమళ్లల్లో, ఆపిల్లగాలులలో, ఆవృక్షచ్ఛాయలలో, ఆలాటి మనోహరదృశ్యాలు నీకు చాలా యిష్టంకూడాను. అక్కడ, మయూరములు నృత్యాలు చేస్తూండగా, కోయిలలు పాడుతూంటే, చిలుకలు పలుకుతూన్నప్పుడు, ఆశాంతస్థలాలలో—అక్కడ ఒకచక్కనిసెలయేరుకూడా ఉండటం. నాకు విశేషం జీతం యివ్వరు. అక్కడ యీ లాంటివిందులూ, విహారాలూ, ఇష్టాగోష్ఠులూ, లేక పోవచ్చు. కాని, దైవవశాన్ని నువ్వు నన్ను పెళ్లి చేసుకోటం తటస్థిస్తే, ద్రవ్యంవల్ల సాధ్యంకాని ప్రకృతి సౌందర్యము మనకి లభిస్తుంది. అది నీకే తెలుసు. ఇక బడుగుదేహపు బాలీబాబును చేపట్టితే నీవు దగాపడిపో యావన్నమాటే. నగలు, నాడెములు, దుస్తులు, గుట్టపు బగ్గీలు, తక్కినవాళ్లకు సంతోషం కలిగించినా,—తప్పకుండా కలిగిస్తాయి. నాకు తెలుసు; కాని నీకవి నచ్చవు. కావలసినపని కాస్తా అయిందంటే, నీకు బాలీబాబు మొగు డౌతాడు. అతనిధనానికంతకీ అధికారిణివౌతావు. వెయ్యి రూపాయాలఖరీదైన పట్టుబనాతు చీరకట్టుకుని, బాలీబా బిచ్చిన పదివేలరూపాయాల రత్నాలహారం మెడకు తగిలించుకుని, రత్నకంబళాలుపరిచిన చావడిలో సోఫా మీద కూర్చుని, మనసుకు హాయి లేకపోగా, లోపలి బరువు, పైబరువు సహించలేక, విచారిస్తూ, నాతోపాటు సుఖంగా ఉండలేకపోతింగదా, జరిగినదానికి విచారిస్తే ఏంలాభం అనుకుంటావు. అప్పుడు మనప్రేమ యేలాంటిదో నీకే తెలుస్తుంది.”

సుందరి నిశ్చేష్టురాలై కూర్చున్నది. తల వంచుకుంది. వజ్రపుటుంగరం చూస్తూంది.

“అది—ఏమిలాభం శరత్తు!” అని హీనస్వరంతో పలికింది. “ఏమీ? లాభంలేదా? బాగుండదా? వెన్నెల్లో మన ఉద్యానవనంలో విహరించటం బాగుండదా? మల్లె పూవులపొదరిండ్లలో సల్లాపించుకోవటం బాగుండదా? అరుణోదయాన్ని సెలయేటికి స్నానానికి పోవటం బాగుండదా? మన ముద్దులబాలుణ్ణి నీవు కావని నేనూ, నేను కాదని నువ్వు ముద్దులాడుతూ, యెత్తుకుంటూ, వాని

వెంట పరుగెత్తుతుండడం బాగుండదూ? వానితో ఆడుకోటం—”

అంటూ అతడు సుందరిదగ్గరకు చేరాడు. మంద్రస్వరంతో మాట్లాడుతున్నాడు. ఆమె లేచింది. కిటికీ దగ్గరకుపోయింది. తెలతెలబోతుంది. తడబడుతోంది. కంపిస్తోంది. భయపడుతోంది— అతణ్ణి చూచికాదు— తన్ను గూర్చే.

“శరత్తూ! వద్దు. వద్దు. ఆలాంటిమాటలు నాకు చెప్పకు,” అని దీనంగా పలికింది.

“ప్రియా! ఆలా అంటే నీకు బాధగా ఉంటుందా! నన్ను ప్రేమించకపోతే?” అన్నాడు. ఆమె ప్రత్యుత్తరమియలేకపోయింది.

“ఇంతకు—ఇంతకుముందే ఎందుకు చెప్పావుకాదు?” “చప్పవలసిందే కాని—నాకు తెలియదు.—ఏలాగో కొన్ని దినాలక్రితం నీవు చేయదలచిన—ఈ ఘోరకృత్యం—చేయాలనుకున్న—సుందరీ!”

అంటూ దగ్గరకెళ్లాడు. భుజంమీద చేయివేశాడు. అతనిస్వర్పతో ఆమె వివశ అయిపోయింది. నింపాదిగా ఏడువ ప్రారంభించింది. అత డామెతల నిమిరుతూ ఓదార్చాడు. కాని ఇంకా ముద్దులాడలేదు.

“మన కిరువురకూ విధి వ్రాసిపెట్టాడు, వనా!”

“ఈ! శరత్తూ! నాకు తెలుసు, కాని—”

“కానీలేదు అర్థమేలేదు”

“బాలికీ కోపం వస్తుందేమో? నేను—”

“బాలీ భయంనీకులేదు. అదినామీదవదిలెయ్యి”

“భయంలేదు. కాని చివరికి, ఈమోస్తరుగా, ఇది ధర్మంకాదు.”

“అతణ్ణి పెళ్లాడడంకంటే అన్యాయమా?”

“పిన్ని—విచారిస్తుంది.” అన్నది నెమ్మదిగా.

“విచారించదు. మన క్రొత్తబంగళాలో మనం ఏలా ఉన్నామో చూచిందంటే సరి.”

“నేను—బాలీబాబుకు చెప్పటం ఎల్లా?”

“ఆపూచీ నాది”

ఆమె ఆతణ్ణి కాగలించుకుంది.

“శరత్తూ! నాకెంతో ధైర్యం కలిగించావు! నిజంగా నాకు భయం ఎక్కువ. బాలీ అంటే వణకు—అయ్యో! అతడిచ్చిన ఆవస్తువులు, ఆవుంగరం—”

“ఓస్, మగవాళ్ళకి తమ వస్తువులు తమకొస్తే చాలు, సంతోషిస్తారు. ఇంకొకళ్లని టోపీవేయటానికి పని కొస్తాయి ఆనగలు. విషయం ఆలోచిస్తూన్నావా ఏం?”

“లేదు. లేదు.”

సుందరి వానిభుజంమీదనుంచి తల కొంచెం ఎత్తింది. ఇంకా చెక్కిళ్లమీద బాష్పాలు ప్రవహిస్తున్నాయి.—కాని ఆమె మందహాసం చేస్తోంది.

“శరత్తూ! నీవు సరిగా చెప్పావు”

“అవును. అది సరి అని నాకు తెలుసు”

“మనం సుఖంగా ఉండగలం”

“కావలసినంత”

“కనుక”

“చేస్తావా?”

“అవును. శరత్తూ! చేస్తాను”

అని బాలీబాబు ప్రధానంఉంగరం తన వ్రేలినుండి తీసివేసింది. వారిద్దరూ దుస్తులమధ్య సోఫాపై కూర్చున్నారు.

“ఈజీర్ణ వస్త్రాలు—ముద్దులబట్టలు” అని మెల్లగా గొణుక్కుంది.

“ఎంత చక్కగా నాభావములను కదలించావూ? నా హృదయతంత్రులు ఆడించావు. శరత్తూ! నీవు గొప్ప వక్త్రస్థుమా! ఇక ఈదుస్తులను ఎప్పుడూ వదిలిపెట్టను. నాముద్దులచొక్కా!” అని గోధుమరంగు జాకెటును ముద్దాడింది. ఒక్కక్షణం వారిద్దరూ నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్నారు. వనసుందరి ఒక్కొక్కదుస్తునే స్వస్నావసరం చూస్తోంది.

“ఇదుగో! సుందరీ! చూడు” అన్న శరత్తు కంఠస్వరం వింతగా వినిపించింది.

“ఇది చాలా చక్కనిమోసం. కాని నిన్నిది బాధించదు. నీఅభిమానమునుమాత్రమే. ఆహా! నువ్వు అతణ్ణి వదిలేస్తానంటం అదే చాలు పదివేలు. పాపం! బాలీ నన్నెందుకు పంపాడో చెప్పనా?”

“ఏమిటో నాకు తెలియటంలేదు”

ఆమె నడుముచుట్టూ చేయివైచి దగ్గరగా లాగి కొని నిలబడ్డాడు.

“ఎవరో రెండు దినాలక్రితం పట్నాన్నుంచి వచ్చింది. దానిమాటల్లో ఎంతనిజంఉందో భగవంతుడికి

తెలియాలి, కాని బాలీ తన్ను పెళ్లి చేసుకుంటానన్నాడని ప్రమాణకం చేసింది”

“ఏమిటి? బాలీ ఏం చేశాడు?” అని ఆత్రముతో అడిగింది.

“నిన్న రాత్రి పెళ్లి చేసుకున్నాడు. విష్ణులయంలో జరిగింది. ఇవ్వాలి పట్నం పెళ్లిపోయారు. బాలీకి నీతో చెప్పడానికి సాహసం లేకపోయింది. నన్ను చెప్పమన్నాడు.”

“ఏమిటి, ఇది నిజమే?”

“ప్రియా! నేను కలిపించుతానా? కాని ఇక దాన్ని గూర్చి ఆలోచించకు. ఏమైతేనేం. తెలియకముందే వదిలేశావుగా. వాణ్ణి బాగా మోసగించావు” “శరత్తూ! బాలీని నేను పెళ్లాడాలనుకోటం—” “ప్రియా! ఇక మఱచిపో. ఇక మనకు లెక్కలేనంత సుఖం. మనకేం లక్ష్యం?” అన్నాడు మెల్లగా. “నిజమే, ఇక మనకేం లెక్క. కాని, శరత్తూ! నీవు నా హృదయాన్ని త్రిప్పివేయటం నీయొక్క ఉదారస్వభావమే.”

అతనివంక ముఖం ఎత్తింది. తనివితీర ముద్దిడుకున్నాడు. ఆనందంలో తేలిపోయారు వాళ్లు!

ఎటులు నిను మెచ్చుకొనుటయె యెఱుంగనమ్మ!

ముక్కపిల్లి వేంకటనారాయణ. బి. ఏ.

ప్రేమ గుమాగుము బాలికా! ఆగుమాగు

మెంతయోనేపు యేను నిన్నిక్కడాఁ

నిముసమాత్రంబు నీవిత నిలుపుమమ్మ!

ఉదయమాదిగఁ జదువులో నొదిగియుండి

వివిధపాఠావలోకన విసిగి విసిగి

ఎట్టకేలకుఁ దెగువతో నిల్లుపెడల

నగవులాలికెడు ముద్దునెమ్మొగముతోడ

కళలు చిమ్మెడు కడచూపు కనులతోడ

మహిత కుసుమిత మల్లికా మాలతోడ

చిగురులేమావి పూరెమ్మచేతఁబూని

అనుపమానంద దాయకవగుచు నెదుట

కానఁబడినావు నాభాగ్య గరిమ వలన;

సంతసముమీఱ మధుమాస సమయమందు

చిగురుమావుల క్రీసీడఁ జెలఁగుచుండు

విమల పికగాన మాధురీ విశ్రుతిగని

పొరలు సంతోషమున నొడల్ మఱచియుండి

ఎన్నినాల్లాయెనో ఏమి యెఱుకనీకు?

ప్రకృతికాంతా గృహంబునఁ బరిభవిల్లు

పచ్చతోరణములఁగను ప్రమద మేమొ?

చివురుమావుల క్రీసీడఁ జేరియుండి

అమలపికగానములఁ గ్రోలు హాయియేమొ?

కలువరాయఁడు చంద్రికల్ గాయుచుండ

నైకతస్థలి చరియించు సరస మేమొ?

మఱచి పోతిని బాలికా! మఱచి పోతి!

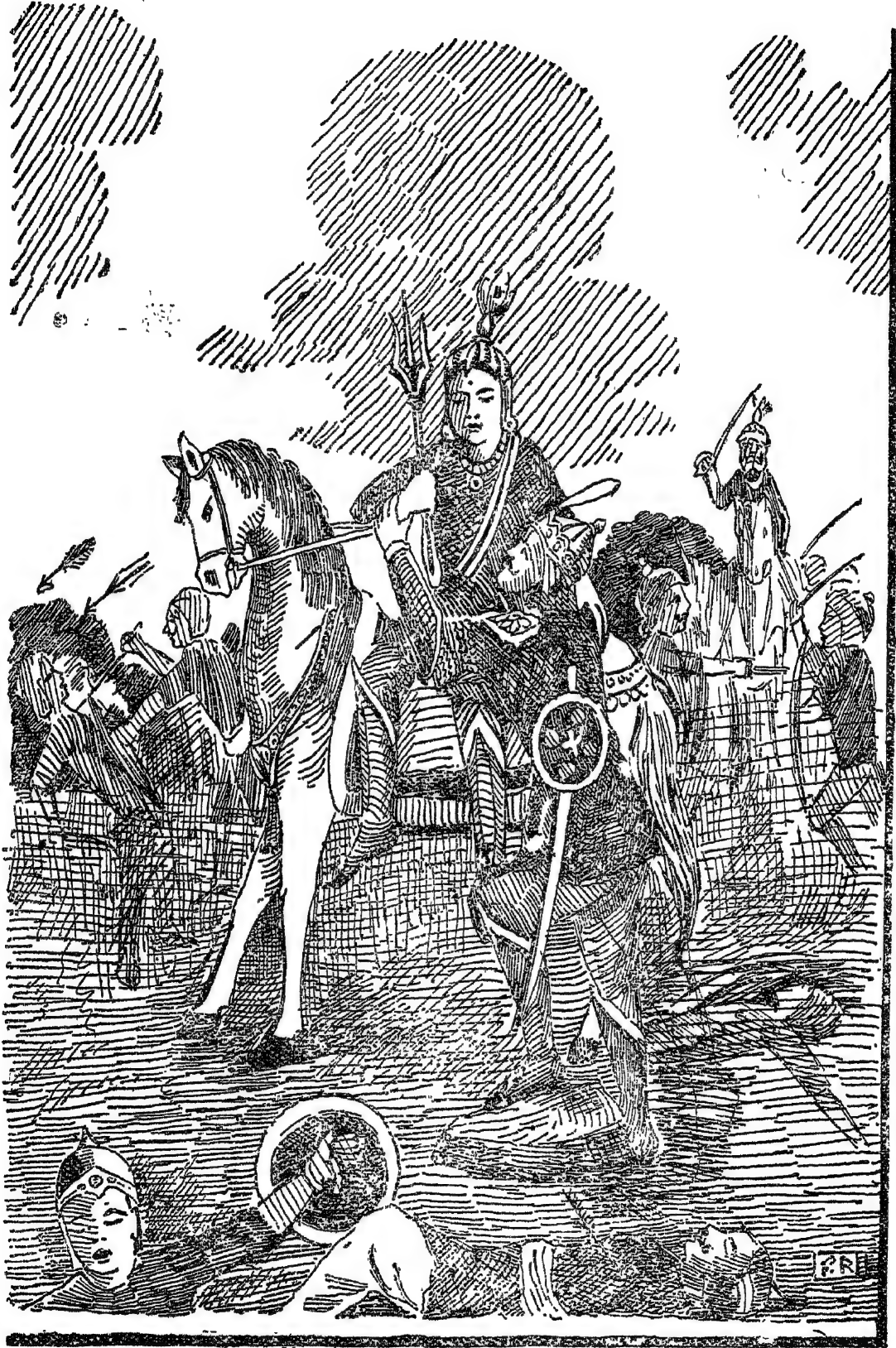
వలపు గులికెడు నీముద్దు నదన మిపుడు

చూచు తోడనే వికలత లేచిపోయె,

మనము వికసించె, నీరస మణిగి పోయె,

ఒక్కసారిగ మధుసౌఖ్య మొనఁగి నావు,

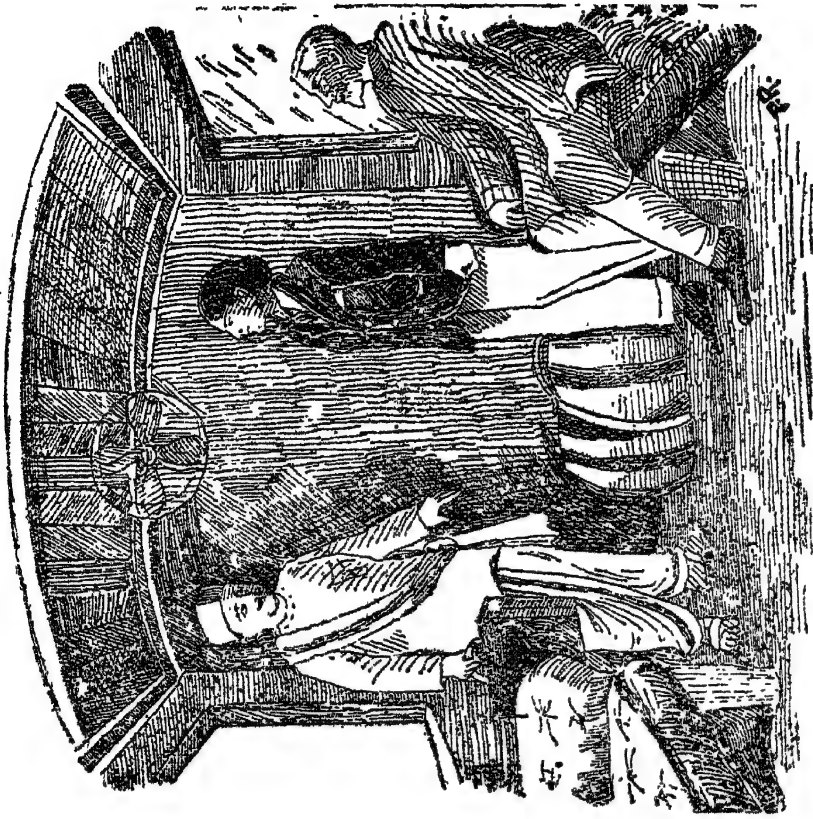
ఎటులు నినుమెచ్చు కొనుటయె యెఱుంగనమ్మ!

“శ్యావ్యలుడు ఆమెచేయు గాయముల లెక్కగొనక ఆశ్వమునుండి ఆమెను దిగిచి బిగ్గ గాగిలించుకొనియెను.”

“గుర్తపెట్టుచు నా ముష్కన్నె మెకము.....అట్లనే నిలిచిపోయినది. చిట్టముగ కొమ్మనిరిచిన చేతికట్ట పెక్కినెత్తి గబగబ యాతడు..... కొంతదూరమేగి..... నిర్భయముగ వ్రతచెను.”—పు. 210

“ఇద్దరు ఒకరినొకరు ఒకనిమేషమాత్ర మట్లనే చూచికొనిరి. ఇరువురు ఒక్క-త్రుటలో నొకరినొకరు పోల్చికొనిరి.”—పు. 211

యుగములనుండి నీ కొఱకు కనిపెట్టికొని యుంటిని

అడివి బాపిరాజుగారు బి. ఏ.

(చిన్న కథ)

౧వ భాగము

శ్యావ్యలుడు మహా బలిష్ఠుడు, ఆజానుబాహుడు, ఉన్నత శరీరుడు. ఆతనినవ్వులు వై శాఖిమాసంపు మెరుపులు; ఆతని గదాసూతములు భాద్రపదంపుసిడుగులు; ఆతనిసౌహార్దము కమలదళశీతలము; ఆతని కాయుక్ నిర్ముక్తశరము మృత్యుకుమారీలోచనాంచలము. పవిత్రములగు బుక్కులరచించిన పన్యాంకార మహాబుష్ఠి, కుమారుని గని దన్యమారు దీతదేయని గరువము చెందువాడు.

తలిదండ్రుల ఆశీర్వాదముగొని శ్యావ్యలుడు సింధునదీతరంగముల నావలలోదాటి గాంధారమునకావల నసురదేశమునకు మహానైన్యముల నడపికొనిపోయినాడు. అసురులు మహానాగరికులు; దేవతలపనిరోధులు. వారికోపము దావానలస్వరూపము. ఆర్యరాజగు శ్యావ్యలుడు గాలిలో నెగురు ఉత్తరీయాంచలములుగల ఆశ్వపీరులు, మెరుములకులలీను అకుంఠములగల మావటీలున్న గజములనెక్కు నాయకుల, హిమవన్నగప్రవాహంపువడిని బోవు రథంబులబోవు శూరులనడుపుకొని వచ్చినాడని తెలియగనె అసురులు ఉదయూరునికీరణకాంతులు ప్రసరించు మంచుశిఖరములబోలు కాంతులుగలవారు నైన్యముల సమకూర్చుకొని వచ్చి ఆర్యదళములగవిసిరి.

౨

అసుర రాజుకుమారిత పాంచర నవయావనవతి; పదునెనిమిది వర్షముల ప్రాయంపు పడుచు. కాళ్ళకు ముచ్చెలు దాల్చి కవచము శరీరమునకు తొడిగినది. చూడు ధనువులబల్లెము, ముప్పిని బట్టి యుద్ధమునకు తండ్రివెంటనే అరిగినది. ఆమె యదమనకు ఆర్యాంగలు కేలుమోడ్చవలయునని అసురపీరులతలంపులు. కూడవచ్చు స్ఫుర ద్రూపులగునాయకురవీరులు అగ్ని పూజావలంబకులు; జెండవిష్టావిదులు; మేరుప్వత సానువుల మిలుకరింపు లేతదేవదారుతరుసౌన్దర్యము విడంబించు పాంచరను జూచి పులకరాల నందుచుండిరి.

ఆమె యొక్కిన ధవళాశ్వము తన్ను స్వారిచేయు ఉత్కృష్టవ్యక్తిని ధలించి గరువముగా నమితవేగమున బోవుచున్నది. పాంచర నీలంపుకురులు ఆకాశమున మహావేగంబునబోవుమేఘాల బోలి యామె వదనముం గప్పచుండ నెడమచేతి చిటికెనవ్రేల నామె యావాజిని నొత్తిగించుకొనునది.

ఇంతలో నిరు నైన్యములు తలపడినవి. అసురులు దృఢకాయులు, మహాబలులు. ఆర్యులు యుద్ధముల నారిలేరైన మగటిమిగల బంటు

లు. అసురులంత ధవళాంగు లార్యులు కాకపోయినను పసిమి బంగారు చాయల పరువమొందియుంట రెండునైన్యములకు సంకులసమరమైనప్పుడు ఆర్యలైన్యరో అసురులైన్యరో ఆవంతయు తెలియదయ్యె. పోరు ఘోరమైనది. బల్లెములు, శూలములు, శరములు, ఖడ్గములు, తరవారులు, ముసల ముద్గర గదాద్యాయుధములు పక్షులవలె రివుస్ రివుస్ ఆకాశ సంచలనముచేయుచున్నవి.

పాంచర తండ్రి ప్రక్కనే యుండి తండ్రిని తన్ను కాపాడుకొనుచున్నది. అసురార్యయుద్ధనాయకులిర్వు రంత యుద్ధానమొగ్గిరి.

3

యుద్ధ మారంభమున నుండియు శ్యావ్యలుడు మేఘాలను చొచ్చి వచ్చు గాలి ప్రవాహమువలె పొగమంచు చీల్చి పోవు సూర్యకిరణంబువలె శంఖమొత్తుచు నమితవేగమున ఆ అసుర నైన్యములఁ జొచ్చి నాయకుల ఘనముగు పోరాటమున నోడించుచు చెండాడుచు గాయములనందుచు మోదుగపూవులగరించినట్లు రక్తధారలు ప్రవించుచున్నను లెక్కచేయక ముందుకు తనరథము తోలించుకొనుచుండ అసురనాయకుడు వచ్చి తన్ను దాకినాడు.

వృద్ధుడైనను హిమగిరిశిఖరమువలెనున్న యాతని వీరత్వమును శ్యావ్యలుడు క్లాషించుచు యుద్ధమొనర్చెను. శ్యావ్యలుని తీక్ష్ణంపు చూపులతో తగుక్కురని మెరసినది. తండ్రికి చక్ర రక్షకురాలుగా ప్రక్కనుండి తన్ను తడేకదీక్షతోగమనించు పాంచర నాతడు చూచినాడు. బాణములు గుప్పించుచు యాత డామెను రెప్పవార్చక చూచుచు యుద్ధమొనరించుచుండెను. వారిచూపులు నొండొంటితో మిశ్రమైనవి. వారిహృదయము లేలనో కొట్టుకొన్నవి.

ఇంతలో అనేకాసురనైన్యములు ఆర్యనైన్యములు తమ తమ రాజులకాపాడుకొన ముందుకు వచ్చినవి. పాంచర పకపకనవ్వి ఈనాటికి నామనోనాయకుని కనుగొంటిని. 'ఓఆర్యశూరుడా! నే నీయుద్ధమున కడలేరకమునుపు రక్తంపుదారల నాకడకురమ్ము; నాజాబులబలము చవి చూచెదవుగాక!' అని యామె సంగీతస్వనములకేక వేసినది.

౪

'ఓడివ్యసాందర్యగాత్రీ! విజయుడనై యుద్ధమునగల్గి నిన్ను నేను వేదభూములకు గొనిపోయి వివాహమాడుదును. ఇదిగోవచ్చుచున్నాను,' అని గంభీరస్వనముల నాతడు మారుపల్కినాడు. ముండ

జ్ఞాంకలవలె, విదల్బుకొని పోవు అడవివృక్షభమువలె, మహాప్రవాహము న కెదురేడు ఏడుగువలె, నాతడు నడుతుడు, ఖండించుచు, త్రోయుచు విరిగిన రథంబునుండి డిగ్గసురికి పొంచర గుఱ్ఱంబునుండి పోయినాడు. కరవీరకుట్టులాధరకాంతుల సవ్యజ్యోతిరింగజాత్యులు మెరుములీన తనబల్లముతో శ్యావ్యులుని పొంచర గవసినది, తనపలక నామెధాటికి అడ్డుపెట్టుచు ఇంద్రునివలె బలవంతుడును అశ్వినీకుమారులవలె అందగాడును సవిత్తనీబోలి కాంతిమంతుడును అగు శ్యావ్యులుడు ఆమె చేయు గాయముల లెక్కగొనక ఆశ్వమునుండి ఆమెను దిగిచి బిగ్గ గొగవించు కొనియెను.

ఆమె మహాసంతోషమున అతని దృఢబాహువుల నిరికికొని పోయి ఆతనిని తనపిరులు చూచుచుండ తండ్రినివ్వరగండి కనుగొన 'నాహృదయేశ్వరా! ఎన్ని నాళ్లకు నిన్ను కనుగొంటిని. నాహృదయమును ఆత్మను సర్వస్వము, నిషిగో, నీకు దారపోయుచున్నా'నని అతనిమోము వంచి అధరము తనివితీర ముద్దుగొనియెను. ఆపవిత్ర చుంబనమేవారి ఆత్మల నైక్యముచేసినది. వారికి గాంధర్వవివాహమైనది. ఈచిత్రము చూచు నైనీకులు నాయకులు ఎల్లరు యుద్ధమహాని జయజయధ్వానములు సలిపిరి. కాని ఆఉత్తరక్షణముననే వారారక్తమయరణంగమన బహుగాయముల నందియుంట నాఅలింగనముతోడనే నిర్జీవులై క్రింద బడిపోయిరి. హాహా కారములెల్లయెడలను బయలుదేలినవి.

౨ వ భాగము

అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసున కాంగ్రెజ్ దేశమునుండి ప్రేక్షకులుగా బోయిన వారిలో వైకుంఠరావుకడు తనస్వగ్రామమునుండి బయలుదేరి బెజవాడ సికందరాబాదులమీదుగా ఎల్లోరా అజంతా సాంచిమొదల గుర్రపుస్థలములదర్శించి ఉజ్జయినినుండి అహమ్మదాబాదు వరకు స్నేహితులతో చేరినాడు. అఖిలభారతీయ మహాసభయొక్క అఖండోత్సవము, మాతృదేశము నిజరూపసాక్షాత్కారమిచ్చుదానిని, ప్రపంచమునకంతకు సత్త్వసందేశముల సంపు దివ్యపురుషుడగు మహాత్మా గాంధీహాని నాయకత్వ మిచ్చుదానిని, ఆతడు కన్నుల వైకుంఠముగఁ జూచి ఇంటికిఁ బోయి తానుచేయు అసిద్ధంబు సర్వసమసికి రాజీనామానిచ్చి దేశసేవను చేయు యువదయై బేండ్ల ప్రాయముగల వైకుంఠరావు మనస్సున నిశ్చయించినాడు.

చిన్నతనముననే తల్లిదండ్రులు పోయినవారగుట తన్ను వివాహ మాడుమని బలవంతముచేయువారుకాని ఇక్కడకాదక్కడనుండుమని ఆజ్ఞలనిచ్చువారుకానిలేరు. మనసలిముత్తవత్తల్లి పెంచి పెద్దవానినిచేసి చెన్నపట్టణమున బి.యే.లోక్కత్తాగృహయనవెనుక వైకుంఠరావుఇంగ్లీషు వైద్యకలాకాలలో చదువుచున్న ప్రహదుమిక్కిలిగొప్పదగు తనఆస్థినంతయు వైకుంఠరావునకిచ్చి వైకుంఠమునకేగినది. మనుమనిమాటలే ఆమెకు వేదాక్షరములుగా నుండునవి. అందుకని ఆమె ఆతడేమన్నవానికి సరేయని ఒప్పుకొనుచుండెను. జబ్బుపుట్టిగలిగి పొడగురై పచ్చని దబ్బపండు చాయకలిగిన వైకుంఠరావు చిన్నతనముననుండియు అన్నివిధములగు

నాటలయందునుఆరితేరి బంగారువత్కములువెండిగిన్నెలు బహుమానం గొనువాడు. పుట్టలులోగాని, క్రికెట్టు, టెన్నిసు, హాకీఆటలలో వైకుంఠరావున్నాడని తెలియకనే ఆకాజా టికెట్లన్నీయు అయిపోయి ప్రేక్షకుల సంస్కృత్యముపట్టి నెవరునది.

౨

అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసునైనవెనుక నాతనిస్నేహితులు వెనుకకు బోదమన్నను పోనీక వారిసందరిని ఆత డాబూజిఖరమునకు గొని పోయెను. వారందరు దిలావరా దేవాలయములు చూచి యింటికివచ్చి చుండ ప్రీతిపడినది. దారితప్పి కొండదిగువ లోయలలోనికి బోవు బాటబడి పోసాగిరి. అయ్యో, దారితిప్పితిమని మరలవెనుకకు పోవు చుండ ఇంతలో గాంద్రుమని యొక డెబ్బలి భయంకరముగ నరచిసిట్లు విననయినది. ముందరువుడిబోవుచు చటాటననాగిరి. ఆప్పుడే మన వారందరట్లనే నిలబడిపోయిరి. మోటారుకారు లాంటివలె కన్నులు జల్లింప గుర్రుపెట్టుచు నా ముప్పెన్నె మెకము తోకచివర గాలిలో నాడించుచు అట్లనే నిలిచిపోయినది. ముందు ఆయిపురుగు త్రొత్తపురుషులు, వెనుక వైకుంఠరావు ముతాయను నిలిచియుండిరి. అందరి గుండెలు తట తట సమ్మెటల పెట్టులవలె కొట్టుకొనసాగినవి. అప్పుడు వైకుంఠుని కన్నులు మిగిలెట్లుకొలిపినవి. దిట్టమగు కొమ్మువెరిచిన చేతికర్ర వైకినెత్తి గబగబ యాతడు ముందున్న యాత్రొత్తపురుషుల నిలువురగడచి కొంతదూరమేగి యాకర్రను నేలనునేసికొట్టి హూత్రని నిర్భయముగ సరిచెను. పిదు పుంటి యాకేకపిదు యాతని రూపుమాఁ ఆమెకము ఇట్టేపలాయనమైనది. అందరికని బడిలుజలచరించి గుండెలపై నుండి పెద్దరాయి తీసినట్లయినది.

వైకుంఠరావు స్నేహితులును ఆ త్రొత్తవారలును త్వరితముగ వచ్చి అబూపట్టణము చేరబోవుచుండ ఇంకలో ఒకభిల్లలమూకవచ్చి వారిని మట్టుముట్టి ఉన్నననుంతయును కట్టినబట్టలను అచ్చటనుంచుమని చెప్పరించిరి. వైకుంఠునితోపాటు ఆత్రొత్తపురుషులలో బాలకుడు వారితో యుద్ధమునకు బయలుదేరెను. వైకుంఠుడాతని వెనుకకు త్రోచి నల్లరయుగురు భిల్లల నవలీలగ దూరమునకు గిరచాటావైచినాడు. వారప్పు డేరని గాంధీబ్రహ్మచారి 'ఒరే పీను గాంధీగారి శిష్యులురా. మనము వీరినేంజేయకుండదురా' యని పారిపోయిరి.

3

నాల్గదినములైనవెనుక వైకుంఠరావుస్నేహితులతో అబూపట్టణము జేరెను. బొంబాయికి రెండవతరగతి టికెట్లుగొని డిల్లీమెయిలు కొరకైకనిపెట్టికొనియుండిరి. బండిచచ్చినది. త్వరితముగ వారు రెండవ తరగతి పెట్టెలఁ జూచిరి. అన్నియు క్రిక్కిరిసియున్నవి. ఇటుపరువెత్తిరి; అటుపరువెత్తిరి. వైకుంఠరావునకు మితిమీరిన కోపమువచ్చినది. ఈలవేయుగాడ్డును పట్టికొని గబమగ్గున వెనుకకు తిప్పికొని అయ్యో!నమ స్కారము- మేమురెండవతరగతి టికెట్లుకొన్నాము. స్థలము అణుమాత్రములేదు. మొదటితరగతి ఎక్కుచున్నాము. నల్లరము, నమస్కార

ము.' అని యాగార్థ తెల్లబోయి చూచుచుండ మొదటితరగతికడకునిమి
వమున వెడలిపోయెను.

గుమ్మము కడ నొక పార్శ్వబాలుడు చేతికర్రతో నిలువబడి
యొండెను. వైకుంఠరావు 'క్షమించుడు' అని ఎక్కంబోయెను. బండి
కదలినది. ఆబాలకుడు కన్నులెర్రవడ 'వీలులేదు' అనిచేయిఅడ్డముపెట్టి
నాడు. నవ్వుచు వైకుంఠరా వాబాలుని చేయి యవలీలగ తలుపునుండి
తీసివేయుచుండ ఆబాలకుడు కుడిచేతికర్రతో వైకుంఠుని తలపై నమితువే
గమున సత్వముతో తాడన మారంభించినాడు. స్నేహితుల బండిని నేలా
డుమని వైకుంఠుడు ఎడమచేతి నెత్తి కర్రచెబ్బల నాపుకొనుచు బండి
లోనికి ఆబాలకుని త్రోసికొనిపోయి ఆతని చేతికర్రలూగి ఆకలకు గిర
వాటువైచి యాబాలకుని యెత్తికొనిపోయి యొక్కసోఫాపై కూర్చుండ
బెట్టి పోవుచుండ యాబాలకునిటోపి యూడిపడిపోయినది.

౪

రఘుంజీ మెనక్టీ కోటిశ్వరుడు; గొప్పచర్మకుడు. ఆతని సుందర
భవనము మాడంతెళ్ళులది; బొంబాయి నగరమునముఖ్యస్థలమున నుండు
నది. మెనక్టీ కోటిశ్వరునితనయయగు బకావలీకన్య పాటలనాటల
కోటిలిపోవుచుండెను. బకావలీకన్య అమితరూపవతి. పార్శ్వకన్య
లందరిలో రిక్కలలోని రేరాజువలె పెరిగిపోవుచు అనేకుల పార్శ్వ
యువకుల హృదయముల ప్రక్కలు గావించినది.

ఆబూ పట్టణమున వారికొక పెద్దమేడకలదు. అహమ్మదా
బాదు కాంగ్రెసు అయినవెనుక తండ్రి కుమార్తెయిరువు రొకసారి ఆ
బూపట్టణము జనిరి. అక్కడ ఒక సాయింప్రము వాహ్యశికిం బోయి
నప్పుడు రాత్రిపడిపోయినది. మగవీరుడగు బకావలీకన్య పురుషవేషము
ని సంచరించుట, టెన్నీసుమొదలగు నాటల నాడుట, గుట్టపుస్వారి చే
యుట ఆమెక మితమగుయిష్టము. ఈనాడు నామె పురుషవేషముననున్న
ది. ఇంతలో ఎట్టాదుట నొక బెబ్బులి కాన వచ్చినది. ఒక యువకుడు
దానిని భయపెట్టిపారదోలినాడు. ఖిల్లలమూక తమ్ము గదియనుండ
వెడలగొట్టినాడు.

ఆమెకాతనిపై అమితమగుకోపమువచ్చినది. నాల్గదినములుండి
వారు బొంబాయి తిరిగిపోవుటకు స్వంత మోటారుపై ప్రేమనుకువచ్చి
మొదటితరగతి నెక్కిరి. బండి కదలుటకు సిద్ధముగానుండ బెబ్బులిని
తోలిన యాయువకుడు బండి నెక్కనచ్చుట నామె చూచెను. తన్ను
చిన్న పసిపిల్లగానెంచి తాను తరుమనెంచిన పులిని తోలినాడని యా
మె యాతని ప్రహరింప సంకల్పించి యడ్డుపెట్టెను. వారిరువురకు సం
కుల సమరమైనది. వైకుంఠరావుచేతిని రక్తముప్రవింప నామె యాతని
బాదినది.

గి

అప్పుడా బాలకునిమోము నవయావనవతియు మహాసౌందర్యగా
త్రియు నగు నొక బాలికమోమైనది. ఇరువురు ఒకరినొకరు ఒకనిమేను
మాత్రమట్లున చూచికొనిరి. ఇరువురు ఒక్క క్రుటిలో నొకరి నొకరు
పోల్చికొనిరి. 'హా! నాహృదయేశ్వరీ! ఎన్ని యుగంబులైన వెనుకనిను
కనుగొంటిని.' యని యాతడుచెప్పవనమునబలికి ఆమెను బిగ్గగవుంగలిం
చుకొని, తనస్నేహితులు, ఆబాలికతండ్రియగు మెనక్టీ, నెరగంది చూచు
చుండ ఆమె కరవీరకుట్యులాధరముల తనవితీర ముద్దుగొనియెను.
'నాథా, ఎన్నియుగములు నీకై పరితపించియుంటి నో నేటికి నినుకనుగొ
న్నాను. ఇప్పుడైనను విడనాడకుమీ' అని యామెజ్యోతిరింగజాక్షుల
వైకుంఠరావును కనుంగొని మోముమోమున చేర్చివేసినది. వారి ఆత్మ
లకు దట్టిన ఆహహాపురాతనచరిత్రము ఇతరుల కర్థముగాక, కొన్నివర్ష
ముల క్రిందనుండి మోహించియుండిరనియు యుగములను నది అలంకా
రరూపముగా వాడబడినది అని అనుకొనిరి.

వైకుంఠుడన్నిటికి తెగించి కోటిశ్వరుడగు రఘుంజీ మెనక్టీ కుమ
రైన వివాహమాడెను. బెల్లాం కాంగ్రెసునకు వైకుంఠరావును భార్య
యు వెడలినచ్చిరనియు వారు 'నోచెంబల్ల' సభకువచ్చి యుండిరనియు
వారామహాత్ముని అమోఘపదంబుల విని తమ లక్షల నిధులు వ్యాపక
మునకై వినియోగింతుమని వాగ్దానముచేసెరనియు బొంబాయి క్రానిక
లుపత్రిక ప్రకటించినది.

నాటికి నేటికి పాంచరయు శ్యావ్యలుడును మరలగలసికొని
మహదానందముల సంఘమున్నారగదా!

అ మృ తాం జ న ము

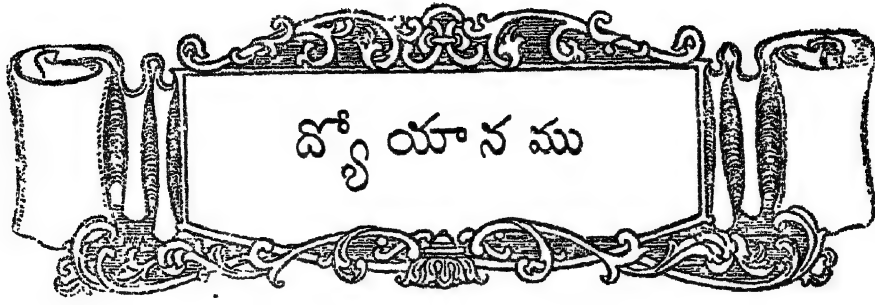
న క ల వి ధ ము ల గు నొ ప్ప ల కు ను నం జీ వి వ ం టి ది

పెల సీసా 1-కి 0-10-0. అన్నిచోట్లను దొరకును

బొంబాయి

అ మృ తాం జ న ము డి పో

గుడ్డను

తాపీ ధర్మారావుగారు, బి. ఏ.

దీన్నది కన్నటు వ్రాయుట

కన్నఁ గవికిమేలులేదు గద; తాత్పర్యా

భ్యన్నతి నారసి రసజ్ఞ

లేన్న, నలంకార రచన లేలా నామన్?

గీ. “స్వాంత విన్నూర్తిలేని వాస్తవముకంటె

సత్యముంబోలు కల్పిత సరళిమేలు,”^౧

కానఁ, గల్పనా భావసంకలన గరిమ

నిజమే వ్రాసెదఁ జదివి చింతింపుడనుడు.

గీ. దివ్యగంధిలసద్భావ దృప్తసరస

కావ్యమదిరారసంబును గొతుకమున

నాని యాని, ప్రమత్తతి నజనియునము

దెఱుమఁ గన్నులనిద్రఁ జెందితిని పగలే.

గీ. లలితకాశేయకాటి డోలగ నొనర్చి

నట్లు; పంచమీచంద్ర రేఖించులులు

రెండు నొక్కఁగ గట్టినట్లుండు నొక్క

దివ్యయానంబు నందున్న తీఱుగంటి.

ఉ. సారథినున్న, చక్రములసంగతి తూన్యము, తెక్కలున్న యా

దారియుఁగాదు, ధూమపుషిధానముగూడ హుళిక్కి, విద్యుదా

ధారములేదు, కీళులును దంత్రులు నారయఁబూజ్య, మైనసం

చారముజేయఁ బైకెగసె జయ్యన నద్ది వియ తలబునన్.

కా. ఆరీతిం జను నావిమానమున కాహా! చుట్టుగనప్పట్టె, బ్రా

కారాకారము నంది, నూదిమొనకుం గాసంత సందీక, నీ

హారాతీతగభీరతైత్త్యమున జీవాంశంబు తాఁజేయు, పెన్

దారిద్ర్యంబన, నంధకార మతిసాంద్రందై, కరగ్రాహ్యమై.

గీ. ఆవిచిత్రయాన మందున, వింతలై

యమరభూరుహముల సుముము లనఁగ

సౌరభముల మానసంబునులోఁగొనఁ

జాలునలరు లలరు శతము లగుచు.

ఉ. అందునొక్కపూవు, తన యంతసె జాటిపడంగ, దాశనే
మందును! దివ్యతేజమొకఁ డద్భుతలీల జనించె నందు నా
హైందవ పశ్చిమోత్తరమహా మహిభాగ నిసర్గవై భవం
బందముమీఱఁబాణితలమందునఁ గన్నటు దోచె నొక్కటన్.

చ. కనకవిభూషణావళులు, గట్టి యయోమయ పట్టనంబులున్,
ధనములు, సుందరాంగులు, సనాది చరిత్రముఁ గల్గు పౌత్రులన్
ఘననిభగౌతులన్, మిత వి కస్యరనేత్రుల, యజ్ఞశత్రులన్
గనుఁగొనఁగల్గె గొందఱును కంధిపరీతమహీశ పుత్రులన్.^౩

ఉ. చారలఁబాఁడోలి, కృషివర్తను, రలావులు నావ లశ్వముతో
తేరులుగల్గి వేరములఁ దేసిన ధీరులు, గౌరసుందరా
కారులు, దీర్ఘ బాహులు, మఖప్రమదాత్ము, లుబాగచింతనుతో,
బారలఁజొచ్చి నిల్చిరట భవ్యవిచారవిహారితారులై.

క. చక్కనికన్నులుఁ, దిన్నని.

ముక్కులుఁ, దీతైన చిబుకములు, దరహాసం,

బుక్కునుఁ లేజముఁ, గన నీ

కక్కట! చీఁకటులు మాసె వంతన్ వింతన్.

మ. అలరొండుల్లఁగఁ గంటినొక్క వచనవ్యాపార తుల్యుండు, నమ
న్నుల బంగారురజంబు మించు నల సింధుప్రాంత మందుండి, యెం
టెలపై నాయిసు మేఁడు నేఁడును వడిన్ నిండించి, దేశంబు నా
వలఁజేరంజని, వైభవంబున సరివ్రాతంబు వేధించుటన్.

గీ. కోటకొమ్మల బొమిడికం, బోటలేని

యతనిబలువిల్లు, సజచట్ట, యసముచదల

మెఱపులం గొల్పు చక్కని గఱులసిడము,

నీకువారున నంతలోఁ జెన్నుదటిగె.

౧. నిజామి యను పారసీక కవిత్యరునియూహ (క్రీ. [ప. 1250] ౨. ఈపద్యావళిని దస్యాదుల రూపస్యభాష ప్రవర్తనాది వర్ణ
నలకల్ల వేదంబులును చరిత్రములును బ్రహుజంబులు. కన్పితములుగానని యెఱుంగునది. ౩. వేదంబులఁగల దస్యలవర్ణనము. ఆర్యులకుఁ
బూర్య మానేతు శీతనగమును వీరలదే. ౪. ఆర్యుల యాయాకారసముద్రయానాదులు వేదంబులఁగాంచవగు. ౫. ఈతఁడు డెరయన్
అను పారసీక చక్రవర్తి. క్రీ. పూ. 486. పారసీకులభాషయు నాచారములును నార్యులవివలెనుండెననియు నీ యాకారాదులును బెహిస్తూన్
శాసనమునఁ దెలియనగును. వానిసర్వరాష్ట్రదాయమునందు నీదేశభాగమే నూఁడఘటాలును, అనఁగా సం 1 కి 2 కికోటి యేఱులక్షల రూప్యముల
నిచ్చుచుండెను.

వ. అంతమఱియొంత వడి కావిమానమందలి క్రొన్ననయొందు నేల రలుటయు నం దుద్భవించిన ప్రకాశంబున.

చ. బిఱబిఱదోచ నొక్కఁడు, సుభిక్షము, నాప్య, మమోసుపీర్యమై, కొఱత నెఱుంగనట్టియటకుం జనుదెంచి యెఱైననేమి? యా చిఱుతఁడు భూషి లేభహయ శీర్షి కహేమ కరండకోటితో గిఱికోసుమబ్బుజొచ్చెఁ దులకింప ధనంబులు, పశ్చిమంబునన్.

ఉ. మబ్బుననేగుచుండుటఁ, బ్రమాణము నాకనుదోయి కేడియే నబ్బుచుగాని, పచ్చికబయల్లనుఁ బైరులపీచుగాలి దా నిబ్బడివాసనల్ నెఱప, హృద్యనిరంతర మంగళధ్వనుల్ గుబ్బతిలంగ, వచ్చె, జనకోటి ముదంబును? బెంపుఁదెల్పుచుకా.

వ. అట్లు మహావేగంబున నా ద్యోయానంబంధకార విహారంబు నేయించుండ మఱియొకవిరి యయాచితంబుగ భూస్థలిం బడుటయు,

క. ఇల్లం దల్లల నొల్లక,
పల్లంబులక్రింద నుంచు పచ్చిపలలుమున్
జొల్లులు గాఱగఁ దిని ఁం
పిల్లడికల్లరి పిసాసి పిల్లలఁ గంటిన్.

గీ. ప్రజలఁ బీడించి కార్పెడి ప్రతిభ, కోట్ల ధనము దోపుఁగైకొనిపోవు దైర్యమహిమ, యబలలంగొట్టి చెఱపట్టు న్యాయబుద్ధి యన్ని, ముసురుజీకటి నంత సంతరించె.

శా. కాలంబుండిన యంతవట్టు మజనం గారాని యిక్కట్టులన్ జాలంగాంచియు, దేశకాలముల స్వాస్థ్యం బెట్టిదోనాడు! సా ఖ్యాతిన్ వైలమఁజేలఁజాలె; నిది సత్యంబంచుఁ దెల్పంగ, నా గాలిందోచెను ప్రాభవోదిత కలాకల్యాణముద్రాంకముల్.

ఉ. కమ్మసుమం బొకండు దొఱగంబడి, తొల్లిటియట్ల సత్త్వకా శమ్మును గ్రమ్మ, నందుగనజాలితి సుందరదేవ హర్యుత్పం దమ్ములు గుండనమ్ము రతనమ్ములు సొమ్ములు విగ్రహమ్ములం దమ్ములు శిల్పముల్ బహువిగమ్ములు దేశపువైభవమ్ములున్.

ఉ. కోరికసోపితాంకిత ముఖుండొక దిట్టఁడు, యం రేగి, భీకరా కారులుదోలు దుస్తులమగల్ తనుఁగొల్పంగ, సారెసారెకున్

జేరి, ప్రసిద్ధగోపురపు శిల్పములం బడగొట్టి, పైడి భం డారము, రత్న రాసులు, బిడారములం గొనిపోయె దవ్వులన్

గీ. అంధకారంబు చూడ నీయక చెలంగె,
మున్ను నెన్నఁడుఁ గన్నది విన్నదియును
గాని యాచార్యముల, నైననేమి?
దేశసంపద మఱును దేఱికొనియె.

చ. తమితెఱకప్పి, యంత పతితస్రవప్రభఁ బాయ, నేయపా యముఁ గననట్లు గ్రమ్మితి మహావిభవంబునఁ దూఁచ దేశ భా గముఁగని,దోచెఁ నొక్కఁడు ౧౧; కాంతిలవజ్రసమాహమైదునూ ర్లు మణుఁగు; లెన్న నేల? యతఁడుం గోనిపోవు ననూహ్యసంపదల్.

వ. మఱల ముసురు నిరుల నాయానం బెగురుచుండ మఱి యొక్కపుష్పము భూమింబడి వెల్లునిచ్చుటయు;

శా. హాహారావము లుప్పతిల్ల జన లోకాలత విఖ్యాత దు ర్దాహుండొక్కఁడు, కూశ, కుంటి ౧౨; ప్రజకుందార్ద్రముంగూర్చితా నూహితీత ధనంబు నందియును గర్వోద్రేకమో! హింస ను త్యాహంబో!—సానరింపఁబాల్పడె నవాచ్య క్రూర కార్యావళిన్.

ఉ. మిత్తియు నుత్తముండ యన మించి, జనంబులు బీడ్లు పెంటగాఁ గుత్తుకలన్ విలాసమునఁ గోసి, యనాథలనేచి, కేయి నొ వ్వెత్తధనంబుదోచి, పరితృప్తిగ మారులుగాల్చి, కేరు నా యుత్తముఁ, డుట్టిగట్టుకొని యుండక, చేరెను గాల గర్భమున్.

గీ. ఇంతపాటుఁ గనియు, నిల నిరి రేకత్తి
విరియసాగె ౧౩ గన్ను విందుగాఁగ;
వేటుచెడకయున్న, వివిధాంగశోభతో
గాసిఁబాసి యలరుగాదె లతలు?

ఉ. తొల్లిటి యట్లనే, మనుమధూత తమిస్రమునందుఁ గాంచితిన్ ఛిల్లిపురఁబు, శేషుఁడు గణింపఁగరాని సిరిం జెలంగఁగా, నుల్లసమాడుగ! యతిశయోక్తియొ! నాఁజను ద్రవ్యరత్నముల్ గొల్లన నెన్నఁదో ౧౪ యినుపొండెల మిండఁడు కొల్లగొట్టుటన్.

క. రతనాలా, నాణెములా,
యతిసుందరమైన నగల, చూదోఁపిడికిన్

౧. అరెగ్గాండరను యవనరాజు క్రీ. పూ. 326 దేశము సప్తనదీజలమయము (ఆవ్యము). స్నేహమున నాగరాజుగులవలనను, కయ్య మునఁ బురుషోత్తమాదులవలనను, వానిసేన నొక్కొక్కరికిఁ గిరీటుములు స్వర్ణపాత్రలు లోనగ నవి చిక్కిను. 2. చంద్రునిప్రాశోకాదుల కాలము.

౩. వీరేశ హూణులు. ఘోరాచారములంబట్టి కానోపు, వారుపితాచలకుఁ బుట్టిరని ప్రసిద్ధి. గిబ్బన్ 'రోమువిశాశము'ను జూడుడు.

౪. గుప్తచక్రవర్తులను హర్షాదులు నేలినకాలము. ౧౦. గజనీమామూదు 11 వ శతాబ్దము. ఈతఁడు సోమనాథాదిదేవాలయములఁ బడగొట్టి, తీసుకొనిపోయినధనము "7000 పాన్లు బరువుగల బంగారునాణెములు, 6000 పా. బరువు బంగారుపెన్నెలు, 15000, పా. బంగారుకణి కెలు, 129000 పా. వెండియు, 150 పా. బరువునుమించు వజ్రములు, కెంపులు ముత్యములు పచడము" 25 పా. 1 మణుఁగు. ౧౧. మహా మృదుగోరీ. పండ్రెండవ శతాబ్దము. మహామృదీయచరిత్రకారులే పద్యమునకుఁ బ్రమాణము. ఆకాలమున గోరీయంత ధనికుడగు రాజు లేకుండె. ౧౨. ఈతఁడే తైమూరు, పదునాల్గవ శతాబ్దము. "The Lame Firebrand (అలాత) of the World" ఈతఁడు స్వీయచరిత్ర వ్రాసెను. ౧౩. మొగలాయి చక్రవర్తుల యొక్కర్యకాలము. ౧౪. నాదరుష 18 వ శతాబ్దము. జనుల నపరిమితంబుగఁ బీడించి దోచిన నధములు నలువఱి యెదుకోట్ల రూపాయ లగును.

మితిఁదెల్పఁగ గతిగలదే?

కతవలెఁ గాన్పించునెమిలి గద్దయ యొకఁడే!

గీ. వీటిడియుఁ నేనఁగి యాత్మీయ విపులశృంగార
సైతమును మీఱఁ దోకొన్న సంపదలును,
బోయి గాఢశిఁతెఱలోన మూయఁబడియె;
కాని, విహరించుచుండె విహన మటులె.

కా. ఈదేశంబు వరాలతీవ గీయనఁ జేరెత్తెం దగుం గ్రమ్మఁజన్;
గాణి, నాసుమకాంతి, నొండొరులకుం గానీక స్వర్ణాత్మ నెం
తో దూరంబుననుండి శ్వేతముఖముతో నోరూర రానేల? నే
లా దోచంగ ననేకకోటి పరిసంఖ్యంబైన ద్రవ్యంబునున్?

గీ. జేరములు, వారి వింతవ్యాపారములును,
సంపదలుఁ గప్పు సంతమసంబు మాన్చి,
యంతఃజూపె లతాంత నితాంత కాంతి
సర్వసాధారణం బనఁ జాలు జగతి.

వ. అన్వేలుండునఁ బూర్వరీతి ఘోరవిశేషంబు లేవియుఁ దత్
క్షణంబునఁ గానరామి.

ఉ. క్రూరులురారు; దోషిడులుఁ గొల్లులుఁ గానను; కాలవూగులుం
బైరులు; సంకులంబనఁ గనఁబడె; జేమిటి కీ సుమన్వయం?
భార్యఁజూల—మూర్ఖ, తెలియంగనమంటివె? వేముఖంబులన్
బారులుగట్టి, చీమలు, నెపంబున, నేమియొకొంచుఁ బోవుటన్.

వ అగునని యిందుక పరిశీలించి చూడ.

కా. రారాక్షిణ నగత్ పగత్ గొనఁగ, నారా! యిల్లులుం గల్లులై
యొరెంబన్నది దూరమై, దిసమొలతో యోగంబు భోగంబునై,
ఘోరాచారమె సారమై, శిశుమృతిం గోడాడులే పాడుటై,
తీరంబారని లేమిఁ గాంచితిని - బ్రాతిన్ నోచుమో గోచికిన్?

క. చిటిపాటిబగువులఁ జీమలు

కుటిలగతిం గొంచుఁబోవు నుగలేశము లె

చ్చటివని లోచనముల నే

నటుద్రిప్పితిఁ; జెప్పనెట్టు లకటా! నాకున్.

ఉ. ఆకొనునెల్ల లోకముల కన్న మహాగిఁ బెట్టి, నాకముం
దాడు ననేకశాఖల సనాతన సత్కృత లుట్టఁగా, దివిం
బ్రాతము సర్వభోధఁడనివాఁడెడు గట్టివరాల చెట్టుపెన్
గూఁకటివేఱునే పొడిగఁ గొర్రెఁ బిశీలిక లీతి పోలికతో.

క. ఆకులపాటును, శాఖలు

బోకారుట, నిల్వనీడ పాసఁగమి, కఱవున్

జేపూటుట, మనపాటిటఁ

గాకుండునె? చీమలన్న గాములుగావే?

ఉ. చూడనె తొల్లి యిక్కటుల స్రుక్కియు, నింతటఁదేఱఁబాటితూఁ
గాదు సమస్తసంపదల కాకరమానటు, దేశముండ? ని
ష్ఠేడులునున్ శతాబ్దములు నేఁగుట తోచునుగాని, లేమి పో
కాదు తెఱంగుఁగాన; బువ్వుఁగాంతియు మాయదు; ఈనమాఁగనున్

గీ. పాలము, నెపుడో, దృష్టిబొమ్మకుఁ గట్టిన

చింకిపాతయైనఁ జిక్కుననుచు

దొంగిలించి మానముం గాచుకొనునట్టి

కటికిలేమిఁ గాంచఁగలఁడె నరుడు?

వ. ఇంక నీదుస్సహప్రవర్తనంబు మాయంపఁ జేఁకటులు మాయ
కుండుటండేసి.

చ. అడలు కుమారునిం బొదుగునమ్మకరంబులూ, వీతదార్థ్యముం
బజిబజిఁగూర్చ రోగలకుఁ బట్టెడునిద్రయొ, దుఃఖరాశి రా
యిడి పరిజేష్చ చల్లనగు వృత్తువో నా, నిరులేలగ్రమ్మ వో
క్కడరున, దేశభక్తనయనాశినిపీడనకంటకాకృతిన్?

ఉ. యానవిలాస మింక సమయం జనుఁగాక! నభాన నిల్వ రా
కేనికఁ దల్లక్రిందుగ మహింబడి చచ్చెదఁగాక, లేమి నా
దీమలఁ జూడఁజాలనని, తెంపటిన్, పుపునెత్తినై నఁ నా
హా! నెలకొంటి నింటను, సుఖాసన, మెప్పటి పుస్తకంబుతోన్.

క. మబ్బుతెఱి, లుబ్బుపెల్లులు,

జొబ్బిలై డుకల్పి, పెఱల చుబ్బన చూడన్,

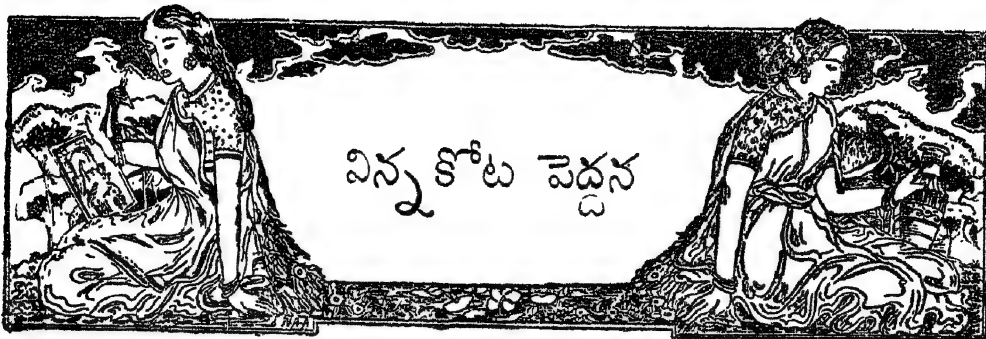
దబ్బర తేరుంజనియెను;

నిబ్బరమగు లేమిచగపె నిల్చెందెరమె.

చ. చీమల దరిద్రతాసమ విషాదము ఛేదమునంద, వండునాఁ
కటి పెనుచిచ్చులారఁగ, దిగంబర దుస్సహదైనవృత్తి యొ
క్కట మటుమాయమై చను, జగంబు విడంబనలేని శాంతి దో
గుటఁగనఁ జక్రరత్నసముహర్చిత మా ప్రాయంపు మూర్తి, సం
కల్పసమర్థి, గూర్తికొల గుర, సమోసం సమానునర్తియై.

గ. నాదరూపేన యెనుబదవేల జనము. గ. విశోపాదేశీయుల కిది 'పెగోడా ట్రి—వరహాలపెట్టె.' అనాయాసంబుగ వరాల
రాల్చికొన, బుడుకేగిమలు, హుళిందులు, ఆండ్లయులు, పరాసులు ననేకవర్తకసంఘములుగ వచ్చిరి. రాల్చిరి. గ. ఇంతదనుక రాలుమధ
డిన పూలు తమంతఁ దామె పడుచుండెను.

విద్వాన్ కజ్జి సాంబమూర్తిశాస్త్రి గారు

కవ్యాలంకార చూడామణియను లక్షణగ్రంథమును రచించిన యీకవి నివాసస్థానమును గూర్చి వ్రాయుచు ఆంధ్రకవులచరిత్రమునందు కీ. శే. రా. బ. కం. వీరేశలింగము పంతులుగారు “ఈకవి రాజమహేంద్ర వరనివాసి. పురవర్ణనమున కుదాహరణముగా రాజ మహేంద్రవరమును

సీ. గంభీరపరిఘ నాగస్త్రీల కక్రాంత
కేళీవిహరదీర్ఘ క యసంగ
సుత్రాలసాల మన్యుల మబ్బిదివిభ్రాకఁ
జేసినదీర్ఘ నిశేణి యసంగఁ
జతురచాతుర్వర్యసంఘ మథులపాలి
రాజితకల్పకాంఘ మసంగఁ
భ్రాంత సుస్థితయైన భవజటావాహిని
భుక్తిముక్తి పదస్ఫూర్తి యసంగ
సప్పుడును నొప్పు రాజమహేంద్రవరము
ధరణిఁ గల్పించె నేరాజు తనదుపేర
సట్టి రాజమహేంద్రుని యనుఁగుమనుమఁ
డెనఁగు జాళుక్యవిశ్వ నకేత్యరుండు.

అనుపద్యమున వర్ణించుట యీకృత్తికర్తృభర్తల వాసస్థలము రాజమహేంద్రవరమని నిర్ణయించుట కాధార”మని యభిప్రాయమును బొందుపఱచియున్నాడు. (చూ. ఆం. క. చ. ప్రథమభాగము. 285 పేజి. నూతన ముద్రణము). నే నీనడుమఁ గవులచరిత్రమును జదువు చున్నపుడు శ్రీపంతులుగారిసిద్ధాంతము ప్రమాదమేమో యని సంశయ ముదయించుటచే నాకుఁగల సంశయహేతు వులను బ్రకటించినచోఁ బండితులు వానిసత్యాసత్యత్వ ముల నిర్ణయింతురనునాశచే నిటఁ గొంత వ్రాయుచున్నాఁ డను.

1. విన్నకోటపెద్దన తన గ్రంథము తొమ్మిదియుల్లా సమృద్ధులుగూడ నెక్కడను దననివాసమునుగాని తన

యేలికయగు విశ్వేశ్వరరాజునివాసమునుగాని కంఠోక్తిగాఁ బేర్కొనలేదు. పురవర్ణనమున కుదాహరించిన పద్యమే యీతఁడు రాజమహేంద్రవరమువాఁడుకాఁడని తెలు పుటకుఁ జాలియున్నది. కృత్తిపతి రాజమహేంద్రవరము ననే రాజ్యము చేయుచుండినయెడల నట్లు వర్ణించుటయే నాయకోత్కర్ష హేతువుగాని నాయకునితాతయో తాత తాతయో రాజమహేంద్రవరమును నిర్మించినారని వ్రాయుట యుత్కరాదాయకము గానేరదు గదా? అవ తారికాభాగమునందుఁగూడ “రాజమహేంద్రవరస్థాత రాజున రేంద్రుఁ డెక్కువతాతయేవిభుసకు” అని కృత్తిపతి వంశములోఁ బూర్వోఽను రాజున రేంద్రుఁడు రాజమ హేంద్రవరమువాఁడని మాత్రమే తెలిపెను గాని యీ విశ్వేశ్వరరాజునకును రాజమహేంద్రవరమునకును నేనం బంధముగలదో కొంచెమైనఁ బేర్కొనలేదు.

2. కేయూర బాహుచరిత్ర మును రచించిన మంచన కాలనిర్ణయ వసరమున “పృథ్వీశరాజుమంత్రిమనుమఁడైన గుండనామాత్యునకుఁ గేయూరబాహుచరిత్ర మంకితము చేయబడియుండుటచే నీకవి తిక్కనసోమయాజికాలము లోనో కొన్ని యేండ్లుతరువాతనో యుండవలయును. కాఁబ ట్టి యీ మంచనామాత్యుకవి ౧33౦ సంవత్సరప్రాంతముల యందున్నవాఁడని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఇతఁడు రాజమహేంద్రపురనివాసుఁడు. పయినిజెప్పఁబడిన వెల నాటిచోడుఁడులోనయినరాజులు చాళుక్యరాజప్రతినిధు లుగా రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా వేఁగి దేశమును బాలించినవాఁడే.”

“ఈపాకనాటిరాజ్యమును క్రొత్తగా గెలిచి రాజేంద్ర చోడఁడు- (“వెలనాటిచోడఁడు”) కులోత్తుంగరాజేంద్ర చోడఁడు” అని యీతని నామాంతరములు) - దాని నమునకయి శొమ్మనామాత్యుని నివాసమునుగాని

చున్నది. ఈవిజయము ౧౧౭౦ సంవత్సరప్రాంతములం దయియుండవలెను" (చూ. ఆ. క. చ. నూ. ప్ర. 251 పే.)

1. ౧౨౨౮ సంవత్సరమునందు కృష్ణాగోదావరీ మధ్యమునందున్న వేగి దేశమంతయు గణపతిరాజుల యధీనమయినది.

కులోత్తుంగచోడదేవునికాలమునుండియు చాళుక్యచోడులందఱును తాము వేగి దేశమును విడిచి చోళుల బిరుదావళులను వహించి చోళులుగానే పరిగణింపబడుచు వచ్చుటచేత (చూ. ఆ. క. చ. నూ. పే. 29) అనియు వ్రాసిరి. ఈవ్రాత లొకదానితో నొకటి సరిపోకున్నవి. చాళుక్యులవంశవృక్షమునందు ౧౧౫౮ మొదలు ౧౨౦౦ వఱకు రాజ్యముచేసిన పెలనాటిచోడనితోనే వారిరాజ్యము రాజమహేంద్రవరమును విడిచినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. పెలనాటిచోడడు మొదలయినవారు సైతము చాళుక్యరాజప్రతినిధులుగా రాజమహేంద్రవరము నేలిరి. అంతియకాని వారు చాళుక్యవంశమువారు కారు. ౧౨౨౮కే రాజమహేంద్రవరము గణపతిరాజుల యధీనమయినది. అని వ్రాయుటచేత ౧౨౨౮ తరువాత చాళుక్యులకేకాక చోళులకుఁగూడ రాజమహేంద్రవరము దూరమయినదని స్పష్టమగుచున్నదిగాదా? ఇట్లుండఁగా పదుమూడువందలనాలుగవసంవత్సరప్రాంతమందు రాజ్యమేలిన విశ్వేశ్వరరాజు రాజమహేంద్రవరమును బాలించుట యెట్లు? కావున విశ్వేశ్వరరాజు రాజమహేంద్రవాసుడయియుండఁడు.

3. విశ్వేశ్వరరాజు శాసనములును దరువాతనాతని మనుమనిశాసనములునుగూడ రాజమహేంద్రవరసమీపమునఁ గాక దూరస్థలములం దున్నవి. వానియందు రాజమహేంద్రవరప్రశంసయే కానరాదు.

4. విశ్వేశ్వరరాజు రాజరాజనరేంద్రున కేడవతరమువాడని నిర్ణయించుట కాధారము లేదు. ధర్మలింగేశ్వరస్వామియాలయమునఁ జెక్కింపబడిన శాసనము సరియయినదిగా నగపడదు. చాళుక్యులవంశవృక్షమునందు భీమరాజులు మువ్వరిగారు. 14వ తరము 22వ తరములచాళుక్యభీములకు విజయాదిత్యుడు, అమ్మవిజయాదిత్యుడు ననుకుమారులు గలరు. 20వ తరమువానికి సంతతి లేదు. కాని వీరిలో ఐవ్వరికిని విమలాదిత్యుఁ డను రాల్చికిని, లేడు. విశ్వేశ్వరరాజు శాసనమందు భీమ

శ్వరునికొడుకు. విమలాదిత్యుఁడు నాతనితనయుఁడు రాజనరేంద్రుఁడు నని యుదాహరింపబడినది.

కావున నీవంశక్రమమును సరికాదని చెప్పవలసి యున్నది. నన్నయభట్టుచరిత్రమం దుదాహరించినవంశవృక్షమందు భీమేశ్వరులకుసంబంధించినశాఖలు రెండుగలవు.

I. 1. చాళుక్యభీముఁడు 2. దానార్జువుఁడు, 3. విమలాదిత్యుఁడు 4. రాజరాజు, 5. కులోత్తుంగచోడదేవుఁడు 6. విక్రమచోడఁడు 7. కులోత్తుంగచోడదేవుఁడు 8. రాజేంద్రచోడఁడు, 9. రాజరాజచోడఁడు అనునది.

II. 1. భీముఁడు. వానియన్నకొడుకు సత్యాశ్రయుఁడు. వానిక్రమమునవిజయాదిత్యుఁడు, విష్ణువర్ధనుఁడు, మల్లప్పదేవుఁడు, విజయాదిత్యుఁడు; మల్లవిష్ణువర్ధనుఁడు అనునది రెండవది. విశ్వేశ్వరరాజు శాసనములో నుదాహరింపబడినశాఖ యిదియేదియునుగాదు. 1. భీమేశ్వరుఁడు 2. విమలాదిత్యుఁడు 3. రాజనరేంద్రుఁడు 4. కులోత్తుంగచోళుఁడు 5. విమలాదిత్యుఁడు 6. మల్లప్పదేవుఁడు 7. ఉపేంద్రుఁడు 8. కొప్పభూపుఁడు 9. మనమోపేంద్రుఁడు 10. విశ్వేశ్వరరాజువంశవృక్షము. ఈమూడుశాఖలకును సంబంధము లేమి బాగుగ నగపడలేదా? అట్టితఱి సీతఁడు రాజనరేంద్రుని కేడవమనుమడని నిర్ణయించుట కాధారములేమి? వీనినాలోచింపఁగా విశ్వేశ్వరరాజు శాసనములోని వంశవృక్షము సరియయినదికాదని తేలుచున్నది.

III. విశ్వేశ్వరరాజు రాజనరేంద్రుని సంతతిలో సరిగ నేడవతరమువాఁడు గాక మొత్తముమూడఁ జాళుక్యవంశమువాఁడుమాత్ర మగునేమోకాని రాజమహేంద్రవరమును బాలించినవాఁడుమాత్రము గాఁజాలఁడు. కావున రాజనరేంద్రుని కాలముననుసరించి విశ్వేశ్వరరాజు కాలమును నిర్ణయించుటకు నలనుగాదు. ఈతనివాసస్థానమును నిర్ణయించుటయు సరిగాదు.

విన్నకొటపెద్దన తనకృతియందు కృతిపతిని వర్ణించుచు నీ. శ్రీకంఠచాణూరశృంగార కరణ మే

రాజనరేంద్రగురంభగురుఁడు

చాళుక్యవంశభూషణము శ్రీవిష్ణువ

ర్ధనుఁ డేమహిమతాపలకుఁ జాత

భృతిమహారామ భీమండు చాళుక్య

భీముఁ డేనృపకులాధికి విధుండు

రాజమహేంద్రవరస్థితరాజన

రేంద్రుఁ డెక్కువతాత యేభిభునకు

ఆంధ్రదేశదానవోపేంద్రుఁడను సుపేంద్ర

భరణివల్లభు డేరాజు తల్పడితాత

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక

అహింసా జ్ఞాన ప్రచారక సంఘసభ్యులు, పరిగి, హిందూ పుస్తకము

Members of the Ahimsa Jnana pracharaka Sanghamu

శాంత్యాశ్రమము, రాజమహేంద్రవరము

Santyasramam, Rajamundry

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక

ఆంధ్రసేవాసంఘము, రంగూను

Andhraseva Sanghamu, Rangoon

రాత్రి ధర్మపాఠశాల, దీనపోషకసమాజము, రంగూను

ఘనుఁ డుపేంద్రాఖ్యుఁ డెవ్వని కన్నతండ్రి
యతఁడు విశ్వేశ్వరుఁడు లక్కమాంబ సుతుఁడు.
అని పేర్కొనెను.

దీనియందుఁ జంద్రునకు విశ్వేశ్వరునకు నెట్టిసంబంధముగలదో యట్లేవిష్ణువర్ధనభీమరాజునరేంద్రులతో నీవిశ్వేశ్వరునకు సంబంధముగలదని తెలుపుటకై “తాతలకుఁ దాత, కులాభికివిధుండు, ఎక్కువ తాత” అనుపదము లుపయోగించి కడపటి వారికిగల సంబంధము విస్పష్టముగనే చెప్పియున్నాఁడు. కావున నీరాజు రాజునరేంద్రున కేడవతరమువాడని వ్రాయుట కాధారములు లేవు.

కావ్యాలంకారచూడామణి రచింపఁబడిననాటికి చాళుక్యరాజ్యము (త్రాపిరాజమహేంద్రవరమున) లేదని దృఢముగా నన్యవచ్చును. ఆకాలమున రాజమహేంద్రవరము కాకతీయులతో వారిసామంతులగు రెడ్లతో యాస్థానమయి యుండుననుటకు సందేహములేదు.

IV. కావ్యాలంకారచూడామణియందు విశ్వేశ్వరుని నివాసము సరిగఁ బేర్కొనఁబడ లేదుగాని కొంతయూహించుట కవకాశముమాత్రము గలదు. విశ్వేశ్వరరాజు కావ్యాలంకారచూడామణియం దెంతయధికుఁడగు చక్రవర్తిగా వర్ణింపఁబడినను సీతఁడు చిన్నసంస్థానమునకు మాత్రమే యేలికయని తోచుచున్నది. తమపోషకుల నతిగావర్ణించుట కవులకు సామాన్యవిషయమేకదా? పాండురంగమాహాత్మ్యమునందు తెనాలిరామకృష్ణునిచే నతిగా వర్ణింపఁబడిన విరురివేదాద్రి యొకజాగీరాదుని మంత్రిమాత్రమేయని యెల్ల రెఱింగినదే కదా? అట్లే విశ్వేశ్వరరాజుకూడ మిక్కిలి గొప్పగా వర్ణింపఁబడినాఁడు. ఈతనిరాజ్యము విశాఖపట్టణమండలములోని సర్వసిద్ధికి సమీపముననుండినది.

మాలిశి. పుతహిమకరజూటా చూర్ణితద్విట్కిరీటా
ప్రతతగుణపరీణా పంచధారాధురీణా
సితకరకుటిపా స్నిగ్ధబద్ధప్రతాపా
సతతలసదభిఖ్యా సర్వలోకాశ్రయాఖ్యా.

(కా. మా. 9. ఉ. ఆశ్వాసాంతము.)

అనుపద్యమునందు, “పంచధారాధురీణా” యను పదము విశ్వేశ్వరరాజునివాసము నెఱింగించుచున్నది. పంచధారయనునది యొకగ్రామము. ఇదియే విశ్వేశ్వరుని యావాసము. ఈ గ్రామమందే ధర్మలింగేశ్వరస్వామి యాలయము గలదు. దాననే విశ్వేశ్వరరాజయొక్కయు నాతని మనుమనియొక్కయు శాసనములు గలవు.

విశ్వేశ్వరరాజయొక్క యుద్ధములుగూడ నీప్రాంతములందే జరగుచుండెడివి.

అ. చతురుపాయబాహుశక్తిక్షమావలిఁ

బాఱబిడిచి చిత్రభాసుసాక్షిఁ

బాఱ సర్వసిద్ధిపద మేది ధరణీవ

రాహుమునకు నోడి రాచకడుపు. (కా. మా. 7. ఉల్లాసము.)

అనుపద్యమునందు విశ్వేశ్వరరాజు సర్వసిద్ధిని జయించినట్లు స్పష్టముగదా? ఇట్లే

ఉ. ద్వీపులఁ ద్రుంచి విశ్వజగతీపతి యుత్తమశక్తి జాంబవ

ద్వీపమునందు గోవులకు నిమ్ము ఘటించుటయుం బ్రసన్నయై

గోపతిధేను వ్యభిచయమునకుం దనచైభవ మిచ్చెగాక యే

భూపతి లీలదాన్యగుణబుద్ధి బ్రసిద్ధివహించి రుద్రరక్షా.

(కా. మా. 7. ఉల్లాసము.)

అనుపద్యమునందు విశ్వేశ్వరరాజుచే నిర్మింపఁబడిన గోస్థానము పేర్కొనఁబడినది. ఈగోష్ఠ మిప్పటికిని “గోకులపాడు, గోపులపాడు, గోగులపాడు” అను పేరులతో వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇంకనీప్రాంతములందు కొక్కిఁజూపల్లి, లక్కవరము, చోడవరము, పులపర్తి, కొప్పాక, (కొప్పభూపునిపేరనిర్మింపఁబడినది), రాయవరము, మొదలయిననామములుగల గ్రామములు చాళుక్యరాజులసంబంధమును సూచించుచున్నవి. వీనియందు శిథిలములయిన దేవాలయాదుల చిహ్నములుగూడ నటనటఁ గలవు. వీనినన్నిటిని జూచిన దప్పక చాళుక్యులు కొంత కాల మిట రాజ్యముచేసిరిని తెలియవచ్చును. ఈశాఖ రాజమహేంద్రవరమును బాలించినది కాక పితాపురప్రాంతమందున్నవారికి సంబంధించినదై యుండవచ్చును. అయినను దమకులమందు మహాప్రఖ్యాతు లగుటచే రాజరాజాదులను దమశాసనాదులందు వర్ణించి కొనియుందురు. పైనివ్రాసినదానింబట్టి యీవిషయము సత్యదూరము కాజాలదు. కావునఁ జాళుక్యవిశ్వేశ్వరుని నివాసస్థానము రాజమహేంద్రవరముగాక విశాఖపట్టణమండలములోని సర్వసిద్ధిసమీపముననున్న “పంచధార” యనిననే సమంజసముగా నగపడుచున్నది. కృతిపతినివాసస్థాన మదియగునపుడు విన్నకోటపెద్దననివాసము ఈ ప్రాంతమైనఁగావచ్చును, లేక, రాజమహేంద్రవరమో మఱియేదో కావచ్చును. కృతిపతినివాసము ననుసరించి యాతనివాసస్థానము నిర్ణయించు టంతసిద్ధాంతము కానేరదు. ఈవిషయమున జారిత్రకులు పరిశీలించిన నింక ననేకనూతనవిషయములు బయలుదేఱి సిద్ధాంతముచేయ నవకాశము లభించును.

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

ఆంధ్రపత్రికలో ఒకసంవత్సరముకుముందు “వేమన యోగి దేశ కాలములు” అనివ్యాసము వ్రాసితిని. అటుపయిని రక్తాక్షియుగాదినందికలో “వేమన కాలనిర్ణయము” అనుపేర శ్రీబండారు తమ్మయ్యగారు వ్యాసము వ్రాయుచు నందు వేమన కాలమునుగూర్చి నేనువ్రాసిన విషయ మంగీకారార్హముకాదని యాక్షేపించిరి. ముందు నేనువ్రాసినదేదో వారుకాదన్నదేదో యిండుక తెల్పుచు నా పైవ్రాసినదాని సమర్థించుకొనుచున్నాను. నేను వ్రాసినవ్యాసము ప్రతి నాదగ్గట జాగ్రత్తపఱచలేదు గాన దానివిషయముమాత్రము తెలుపుచున్నాను.

నేను చాటుపద్యమణిమంజరి ప్రథమభాగమున, “పరగరాయనికులు బాచనిధనమెల్ల, భటులపాలు కవుల పాలు దలఁప, ధరను లోభివానిధనము దాయాదులపాలు జారకాంతపాలు వేమ!” యను వేమనపద్యమునుబట్టి వేమన రాయనిభాస్కరునికాలమువాడయి యుండవచ్చుననియు, రాయనిభాస్కరులు పలువు రున్నారనియు, వేమాభిధానులగు రెడ్డిరాజులకాలమువా డీవేమనకా వచ్చుననియు, నందుకుసరిగా కాటయవేమనయొద్ద మంత్రిగా నొకరాయనిభాస్కరు డున్నాడనియు, నీరాయనిభాస్కరుని వేమనయోగి ప్రశంసించి యుండవచ్చుననియు నిటుచూడఁగా వేమనయోగి క్రీ.శ.1400వా డగుచున్నాడనియు వ్రాసితిని. వేమనచరిత్రము రచించిన పంగూరి సుబ్బారావుగారు మొదలగువా రీకాలమునే యంగీకరించిరి. ఇటీవల నొకతూరి సవిమర్శనముగా నేను వేమనపద్యములను బఠించితిని. అప్పు డీ క్రిందిరెండుపద్యములు వరుసగా నొక్కచోటఁ గన్పట్టినవి.

ఆ. పరగరాయనికులు బాచనిధనమెల్ల
భటులపాలు కవులపాలు దలఁప

ధరను లోభివానిధనము దాయాదుల
పాలు జారకాంతపాలు వేమ!

ఆ. ప్రాకటముగ నిట్టిలోకములోగుంటు
పల్లిముత్తఁ డెన్నఁ బరమగుణుడు
అన్న దానమునను హరుపూజచేతను
హరునిఁగాంచె లోన నరసివేమ!

ఇటీవలియచ్చుప్రతులలో నీ రెండుపద్యములును భిన్నస్థలములఁ జేర్చఁబడినవి. 1850 ప్రాంతములముద్రితములయిన యచ్చుప్రతులలోను, వ్రాతప్రతులలోనునీ రెండు పద్యములు నొక్కచోటనే కలవు. కొన్ని ప్రతులలో గుంటుపల్లియని యుండవలసినదానికి “లోకములో గంటి, పల్లెముత్తఁడెన్న” అని లేఖక ప్రమాదముచే, లోకములోఁ గంటి—పల్లెముత్తఁడెన్న—అని ఛేదము వచ్చునట్లు తప్పు వ్రాతయున్నది. కొన్నింట గంటుపల్లి అనియున్నది. ఆకాలమున గుంటుపల్లి ముత్తమంత్రి విషయము ప్రఖ్యాతముగా గుర్తింపఁబడియుండకపోవుటచే గొందఱు దీని సంస్కరింపఁజాలరయిరి. పయిపద్యములు రెండు నొక్కచోట నుండుటను జూడఁగానే—అప్పటికిఁ గొలదికాలము క్రిందటనే చాటుపద్యమణిమంజరి ద్వితీయభాగమున గుంటుపల్లి ముత్తమంత్రి చాటుపద్యములఁ బెక్కింటిని బ్రకటించియున్న వాడనగుటచే నేను ‘పల్లెముత్తఁడు’ కాదు ‘గుంటుపల్లెముత్తఁడే’ యని గుర్తింపఁగల్గితిని. ఈగుంటుపల్లి ముత్తామాత్యుఁడు శా. శ. 1545 లో జనిపోయినాఁడు. దీనికి జాటువు

క. పాండుగ శరజలనిధి హరి
చందనతరుచంద్రసంఖ్య శకవర్ష ములక
దుందుభి నాపాథంబున
నందముగా పీఠముత్తఁ డరిగెఁ దివికి.

చాటుపద్యమేకాక శాసనములు, సన్నదులు మొదలయిన బహుసాధనము లాతనికాలమును చెల్పుచున్నవి.

ఈ ముత్తామాత్యుని కాలమునఁగూడ నొకరాయనభాస్కరుఁడుండెను. ఆతఁడును సుప్రఖ్యాతుఁడు, మంత్రిమానాటి కట్టబాట్లు మొదలయినవి కల్పించినవాఁడతఁడే. రాయనభాస్కరుని చరిత్రమున నవి చూడఁదగును. ఆతనికొడుకే కొండమంత్రి. ఆతనిమనుమఁడే రామలింగభాస్కరుఁడు. ముత్తామాత్యుఁడును నీరాయనభాస్కరుఁడును నందవరద్విజాలు, సన్నిహితబంధువులు, సమకాలమువారు గాన వేమన వారినిద్దఱును బ్రశంసించినాఁడనుట యుక్తముగదా! వారినిద్దఱును బ్రశంసించినవేమన క్రీ. 1400 కాలమువాఁడు కాఁడుగదా! క్రీ. శ. 1623లోఁ జనిపోయిన ముత్తామాత్యుని వర్ణించిన వేమనకూడ నాకాలమువాఁడే యగును.

దీనిపైఁ దమ్మయ్యగారి యాక్షేపములు:—

వారివ్యాసము కడచినయుగాదినంచితలోకున్నది గాన దానినుండి కొంతభాగము నుదాహరించుచున్నాఁడను.

“ఈపద్యము ప్రక్షిప్తముగాని వేమనశిష్యులు చెప్పినదిగాని కాక వేమన స్వయముగాఁ జెప్పినదే యని యంగీకరించినను దానిఁబట్టియే వేమన ముత్తనామాత్యుని కాలములోనున్నట్లు తలఁపరాదని నా యభిప్రాయము. రాయనిభాస్కరుని ప్రశస్తినిబట్టి వేమన యాతనియనంతరము చిరకాలమున నాతని నెట్లు పేర్కొనెనో యట్లే ముత్తనామాత్యునిఁగూడఁ దానాతనియనంతరము వెలసినప్పటికిఁగూడఁ బేర్కొనియుండవచ్చును. అన్నప్రదాతలు నెఱదాతలు నగు పుణ్యాత్ములు స్థిరకీర్తులగుటచే నేకాలమందును గీర్తింపఁబడుచునే యుందురు. కొన్ని పద్యములనుబట్టి వేమన క్రీ. శ. 1623 తరువాతనే యుండెననుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. “శ్లో. అవనరపతి తా వాణీ గుణగణరహితాపి వహతి పరమోదమ్, రతినమయే యువతీనాం భూషాహానిశ్చ భూషణం భవతి” అను పండితరాయల శ్లోకమునకు వేమనపద్యములలో నీ క్రింది యనుకరణ మున్నది:

గీ. ప్రస్తుతంపువేళఁ బద్యంబుచదివినఁ
దప్పలున్న మిగుల నొప్పియుండు

వెలది (పణతి) సురతవేళ బిత్తరై (ప్రాణయై)యుండదా
విశ్వదాభిరామ! విమర వేమ!

వేమ క్రీ. శ. 1412-1480, వఱకు నుండినట్లు తాము తలంచుటచే శ్రీసుబ్బారావుగారు పండితరాయలే వేమన ననుసరించినట్లు వ్రాసిరి. పండితరాయలాంధ్ర దేశమున జన్మించినను.....వేమన తెలుపద్యమును విని దానిని సంస్కృతీకరించెననుట యనంగతము. పండితరాయలు మొగలుచక్రవర్తియగు షాజహాను (క్రీ. శ. 1682-1658) ఆస్థానమం దుండినవాఁడు. ఆంధ్ర దేశమున నాతని గ్రంథములకు వ్యాప్తికలిగినతరువాతనే పైశ్లోకార్థమును విని వేమన తెలుఁగుపద్యమును జెప్పి యుండునని తోచుచున్నది.”

పై యాక్షేపములకు నే నిష్పడుచెప్పసమాధానము లివి:—ముత్తమంత్రిమీఁదిపద్యము ప్రక్షిప్తమేమో అని, వేమన శిష్యులు చెప్పినదేమో అని, యేల సందేహింపవలెను? వేమన స్వయముగాఁ జెప్పినదేయని యంగీకరించుటలో “తుష్యతు దుర్జన” న్యాయ మేల? వేమనపద్యము లెప్పటి నుండి ముద్రితములగుచున్నవో అప్పటినుండియు, నీ పద్యము ముద్రితమగుచునేయున్నదిగదా. వ్రాత ప్రతులలోను నున్నదిగదా! ప్రసిద్ధములయిన వేమనపద్యముల నేకారణములచే వేమనస్వయముగారచించినవేయని నిశ్చయించుచున్నారో, ఆకారణములెల్ల నీపద్యమువిషయమునను గలవుగదా! ఈపద్యమునుబట్టి నే నీక్రొత్తవిషయమునుజూపుటకారణమాయేమి ప్రక్షిప్తమనియో, శిష్యకృతమనియో సందేహముచెందుటకు? “తుష్యతుదుర్జన న్యాయమున”తుదకు వేమనకృతముగాఁగూడ సంగీకరించుట ప్రక్రమాంతరముచే నేఁజెప్పిన క్రొత్తవిషయము తప్పఁ జెప్పఁగల్గుచున్నాముగదా అనియా? రాయనిభాస్కరునికిఁ దర్వాత నాతనిప్రతీతిని విని వేమన యాతనిఁబ్రస్తుతించెననుట సంగీకరింపలేదుగదా! అది సాటిగాఁజూపి ముత్తామాత్యునిఁగూడ నట్లే ప్రశంసించెననుట యెట్లు? వేమన ముత్తామాత్యుని సమకాలమువాఁడగు రాయనిభాస్కరునిఁ బ్రశంసించినాఁడని నే ననుచున్నాను. ఒకకాలము ననే ప్రఖ్యాతులై యొకరాయనిభాస్కరుఁడును ముత్తా

మాత్యుడునుండగాఁ దత్సమీపకాలముననున్న వేమన యొకరాయనభాస్కరుని ముత్తామాత్యునిఁ బ్రశంసింపఁగా నట్లు ప్రశంసింపఁబడిన రాయనభాస్కరుఁ డాముత్తామాత్యుని తోడివాఁడు కాఁడనుట సంగతముగా నుండునా ? ఈరాయనభాస్కరుఁడుమాత్రమేమి యప్రఖ్యాతుఁడా? అట్టి ప్రస్తుతికిఁ దగనివాఁడా?

‘అవసరపరితావాణీ’ యను శ్లోకము పండితరాయల దనునమ్మక మింతచేయించినది. కాని యది పండితరాయలశ్లోకము కాదు. ఆయన ముత్తాతపుట్టుకకుఁగూడ నింకనుముందే ఆశ్లోకము పుట్టియున్నది. ప్రసంగరత్నావళిలో, సుభాషితపద్ధతిలో, నీశ్లోకము గానవచ్చుచున్నది. ప్రసంగరత్నావళి శక 1388లో సంకలనముచేయఁబడినది. ఈశ్లోకముపుట్టి అప్పటి కింకనెంతకాలమైనదో! ఇది యాధారముగాఁ బండితరాలకింకను దర్వాతివాఁడు వేమన యనిచెప్పెడుమాట తప్పయిపోయినది. ఇక నేను వేమన ముత్తామాత్యునికాలమువాఁడే యగుననుటకుఁ గారణము చెప్పచున్నాఁడను. ముత్తామాత్యుని కాలమువాఁడే యనఁగా ముత్తామాత్యునితోఁబుట్టి యాతనితో నంతరించెనని యర్థముకాదు. వేమన యాతని ప్రభవము నెఱిగి యుండుననియగును. ముత్తామాత్యుని తర్వాతఁగూడ వేమన జీవించియుండెనని యీ వేమనపద్యమే చెప్పచున్నది

గదా? ముత్తామాత్యుఁడు క్రీ.శ. 1623లో జనిపోయినాఁడు గాన, వేమన యటుతర్వాతఁగూడఁ గొంతకాలము జీవించి యున్నాఁడు గాన, యాతఁడు క్రీ.శ. 17-వ శతాబ్దిపూర్వార్థమం దున్నవాఁడగును. అతనియునికి సంతకింకనుదర్వాతికిఁ దెచ్చుట కాధారములు కానరావు సరిగదా బాధకము లున్నవి. తంజావూరి సరస్వతీమహాలులో వేమన పద్యముల వ్రాతప్రతు లున్నవి. ఇప్పటికి నూటయేబడేండ్లకుముందు సరిచూడఁబడినలిస్టులలో వేమనపద్యములపుస్తకము లున్నవి. అప్పటికవి యింకనెంతో పూర్వకాలమున వ్రాయింపఁబడినవై యుండును. నేటికవి యతిశిథిలస్థితిలోనున్నవి. అవి రెండువందలయేండ్లకింకను బూర్వకాలపుప్రతులు. వేమన తంజావూరికి వెళ్లి నాఁడని ప్రతీతియున్నది. ఇప్పుడు ప్రకటితమగుచున్న వేమన బొమ్మ తంజావూరి రాచనగరిలోనిదే. మనదేశమున దొరకుచున్న వేమనపద్యముల వ్రాతప్రతులలోఁగూడఁ గొన్ని రెండువందలయేండ్లకిందటి వున్నవి. వేమనపద్యములలోఁ గొండవీటిప్రాభవము గానవచ్చుచున్నది. గజపతులరాచటికము ప్రశంసలున్నవి. ఇవి పదునేడవ శతాబ్ది పూర్వార్థమునకు సంగతములుగా నుండును.

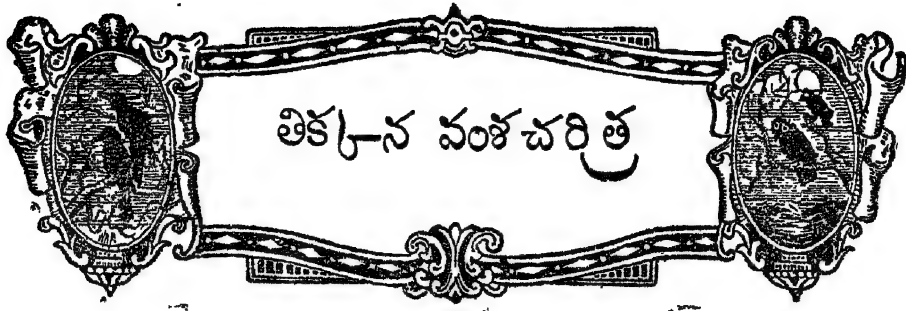
ఈ వ్యాసము తొలుత నేను వ్రాసినవ్యాసము దోషజుప్తము కాదని నిరూపించుటకే వ్రాసినది.

ఎం డ మా వు లు

సాహిత్యసరస్వతి డి. యన్. శర్మగారు

కన్నులు పూయఁ, గుత్తుకదగ న్వసివాఁ, నొడబుడుంగ నా
పన్నత నొక్కయిట్టి కడుబాట మొఱంగు జలంపు జాడలక్ష
సన్ననిదృష్టిగాంచి యరుసంబున నుబ్బి నవీనయాన సం
పన్నతఁ జూపి యున్నురసిప్రాణము లొక్కటఁబాయ నక్కటా!
కా. పైపూతతో గురికించి సాధుమృగము న్వంచించు నీక్రూర్యకు
వ్యాపారంబులు మానకుండువుగ? గోవ్యాక్రమంబ! నీగర్భమా
యాపీనత్వము వెల్లనిమ్ము! ఘనమాతాక్రాంతవర్షర్తు న్వే
చ్ఛాపూర్వంబుగ వచ్చుదాఁక మృగత్వప్రా! నీకుఁబూజ్యంబగుకా.

ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారు

[సారస్వత సమాజము.]

తిక్కన నియోగి బ్రాహ్మణుడు, గౌతమగోత్రుడు, ఆపస్తంబసూత్రుడు, ఆతనివంశీయులు తాకికాధి కారధూర్వహులై కీర్తివిస్తారులై వెలుగొందిన శక్తి మంతులు.

కొట్టరువు మావెనమంత్రి తిక్కనవంశమునకు మూలపురుషుడు. ఈతడు 'త్యాగవ్రతశీలుడు'; 'అమలి నాచారుడు'; 'నానాగుణమణి'; 'ఆగమకోవిదుడు'. మావెనమంత్రి నందనుడు కేతన; ఈతడు శూరుడు; ధీరుడు; 'తేజోవిభవాభిజాత్యముల' గణనకెక్కిన సుప్రసిద్ధపురుషుడు. కమ్మనాటిని బరిపాలించిన త్రిభువనమల్ల దేవచోడున కమాత్యుడు. ఈ కేతనమంత్రి నాచమాంబ యందు ౧. గుండన, ౨. భాస్కరుడు, ౩. మహేశ్వరుడు, అను మువ్వురుకొమ్మలై బడసెను. ఇట్లు పడసిన పుత్రత్రితయమునందు రెండవవాడగు

భాస్కరమంత్రి

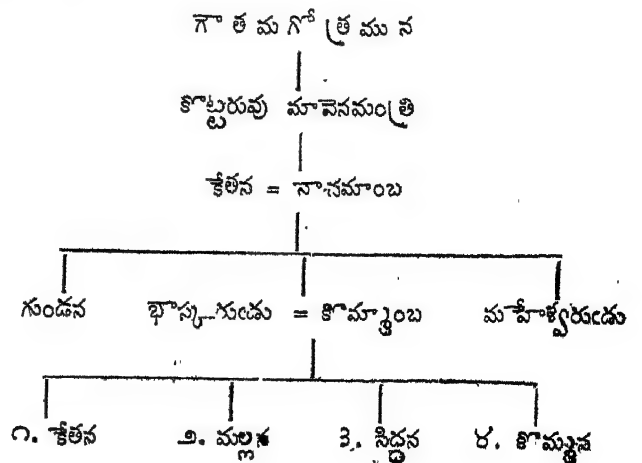
ఆంధ్రమహాపురుషులగు కవితిక్కన, ఖిడ్డతిక్కనలకుఁ బితామహుడు; భాస్కరమంత్రి 'ఆర్యశిరోమణి'; గుంటూరివిభుడు; 'సారకవితాభిరాముడు'; 'శాపానుగ్రహశక్తియుక్తుడు'; 'సాహిత్యవిద్యాపారీణుడు'; 'విబుధశ్రేయస్కరుడు'; 'అర్థార్థిలోకావనవ్యాపారవ్రతుడు'; 'అమలాచారుడు'; 'గౌరీపతి శ్రీపాదప్రవణాంతరంగుడు'; 'ధర్మమార్గపథికుడు'.

పండ్రెండవ శతాబ్దాంతమున నాంధ్రభూమి పూర్వచాళుక్యచోడచక్రవర్తుల పాలనములో నుండెను. చందవోలు రాజగు పృథ్వీశ్వరమహారాజాపూర్వచాళుక్యచోడచక్రవర్తులకుఁ బేరునకు మాత్రము ప్రతినిధియై విక్రమసింహపురముమొదలుకొని సింహాచలముపర్యంత మాకాలమునఁ దెలుగుమాగాణి నేలుచుండెను. మన భాస్కరమంత్రి ఈపృథ్వీశ్వరమహారాజు నధికారము

క్రింద గుంటూరుసీమను బరిపాలించి ప్రథితకీర్తి నముపార్జించెను. కావుననే ఈతడు దశకుమారచరిత్రము నందును, నిర్వచనోత్తరరామాయణమునందును, గుంటూరివిభుడుగాఁ బేర్కొనఁబడినాడు.

ఈమంత్రి భాస్కరుడే ఆంధ్రమునఁ దొలుతొల్ల రామాయణము రచియించెననియు, ఆపుస్తకమాయనపేరనే భాస్కరరామాయణ మని వ్యవహరింపఁబడుచున్నదనియు, ఏకారణముననో ఆగ్రంథమునందరణ్యకాండము తప్ప తక్కినకాండములన్నియు నుత్పన్నములయ్యెననియు, ఆయుత్పన్నభాగములను హుళక్కిభాస్కరాది కవిపుంగవులు పూరించిననియు, గాఢులేని కథయొకటి మనలో వ్యాపించియున్నది. సత్యప్రియు లీకథన మంగీకరింపఁజాలరు.

భాస్కరమంత్రి తాతతండ్రులు కృష్ణామండలములోని వెల్లటూరులో నివసించిరి. ఉద్యోగధర్మమున భాస్కరామాత్యుడు తననివాసము వెల్లటూరినుండి గుంటూరునకు మార్చుకొనియెను. భాస్కరమంత్రికి కొమ్మాంబయందు ౧. కేతన, ౨. మల్లన, ౩. సిద్ధన, ౪. కొమ్మన; అను సుతచతుష్టయము కల్గెను. (వంశవృక్షము.)

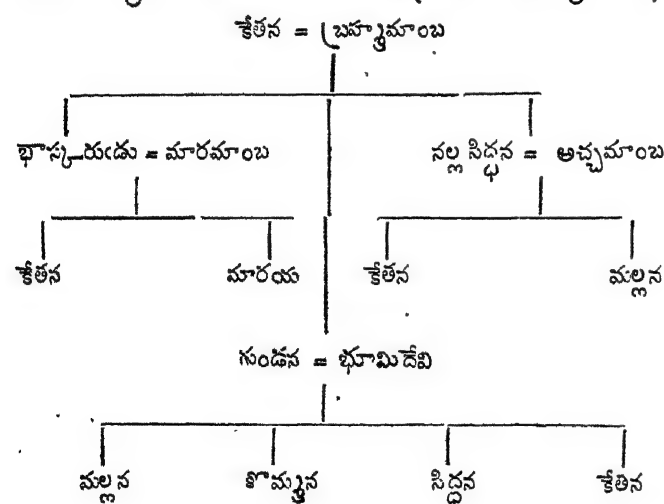
కేతన

ఇతఁడు భాస్కరమంత్రి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు. కేతన పితామహునకువలె గమ్మనాటి చోడరాజాస్థానమునందు గొప్పకొలువులు చేసి ప్రభుసన్మానములంది ప్రసిద్ధిచెందినవాఁడు. అభినవదండివిరచితమైన దశకుమారచరిత్రమందీ కేతనమంత్రి ఇట్లభివర్ణింపబడినాఁడు.

చ. కవితకు ముఖ్యుఁ డీతఁ డనఁ గామితవస్తువులిచ్చువాఁడు నా నవరసభావకుం డీతఁ డనఁ బురుషార్థరాయణుండునా నవున రాజనీతివిషయజ్ఞుఁ డితఁడనఁ గీర్తిచంద్రికా ధవళితెక్కుడై కెగడె ధన్యుఁడు కేతనమంత్రి యిమ్ముసీకొ.

ఆ. ౧, ప. 3౬.

ఇతఁడు బ్రహ్మమాంబయందు ౧. భాస్కరుఁడు, ౨. గుండన, ౩. నల్లసిద్ధన, అనుమువ్వరుసుతులఁ బడసెను. అభినవదండి వర్ణనమునుబట్టి కేతనామాత్యుని పుత్రులును బాత్రులును అఖండితశౌర్యదానములచే గీర్తి గౌరవములుపొంది వెలుగొందిరని నిర్ణయించుట సాహసమును సత్యదూరమును గానేరదు. (కేతన వంశవృక్షము)

మల్లన

మల్లన భాస్కరమంత్రి ద్వితీయపుత్రుఁడు. ఇతఁడును అగ్రసోదరునకువలెనే కమ్మనాటిచోడులయొద్ద మంత్రిత్వము వహించినవాఁడు. మల్లనమంత్రి మిక్కుటమైన దేహదార్ధ్యము కలవాఁడు; ప్రతాపశాలి; 'భాగ్య సమగ్రుఁడు'; 'పరమదయాపరతంత్రుఁడు'; 'హరిపూజా పరుఁడు'. ఈతఁడు మాచమ్మయందు మనుమసిద్ధియను పుత్రరత్నమును బడసెను. దశకుమారచరిత్రమందీ కేతనసిద్ధి ఇట్లు వర్ణింపబడినాఁడు.

సీ. సుకవిజిహ్వచకోరికలకుఁ దనకీర్తి
పదనైన చంద్రాతపంబు గాఁగ
నాపదార్తజనసస్యములకుఁ దనకృపా
దానాంబు వమ్మతంపు సోనగాఁగ
వనితాజనులమాపు లనుతూపులకుఁ దన
ప్రన్ననిమేను లేపంబుగాఁగ
మహనీయ నృపనీతిమణులకుఁ దనమాట
లాలితశాణోపలంబు గాఁగ

ఆ. వె. వినుతి కర్ణుడయ్యె వివిధవిద్యాభ్యాస
చరితుఁ డభవచరణ సరసిజాత
మధుకరాయమాన మానసుం డప్రతి
మానవిమలబుద్ధి మనుమసిద్ధి.

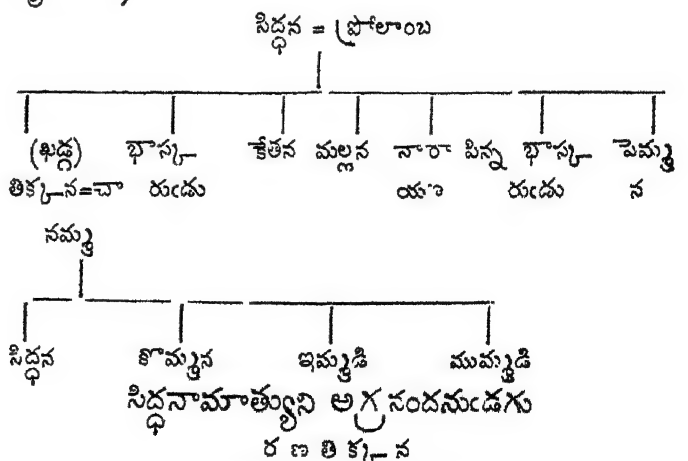
ఆ. ౧, ప. ౬౦.

(మల్లన వంశవృక్షము.)

మల్లన = మాచమ్మ
|
మనుమసిద్ధి

సిద్ధన

సిద్ధన భాస్కరామాత్యుని తృతీయపుత్రుఁడు. అన్నదమ్ములునలుపురిలో నితఁడు మిక్కిలి ప్రయోజకుఁడు. విక్రమ సింహపురవిభుడగు తిక్కజననాథాగ్రణి కాస్తమంత్రియు సేనాపతియు నై కీర్తికెక్కిన దీసిద్ధనామాత్యుడే. ఉదాత్తనృపనీతియం దీతఁడు బృహస్పతి సమానుఁడు; 'సామాద్యుపాయపారగుఁడు'. ఇతని సాయమున తిక్కజననాథుఁడు తనరాజ్యమును గాంచీపురము పర్యంతము విస్తరించెను. సిద్ధనామాత్యునకుఁ బ్రోలాంబయం దేడ్వరు తనయులు జననమొందిరి. (సిద్ధన వంశ వృక్షము.)

కొట్టరుపువారివంశములో నున్న సిద్ధపురుషుఁడు. ఈతఁడు అన్యయోధాధారకుఁడు. తిక్కజననాథాగ్రణి

‘నెల్లూరు ప్రాంతమునఁగల పట్టుపురాయిగ్రామా
నకుఁ దూర్పుభాగమునఁ బినాకినీనదీతీరమునఁ దిక్కిన
పాడను స్థలము గలదు. ఆస్థలమందు గుఱ్ఱముమీఁద
రాతును జెక్కిన శిలయొకటి నేటికిని గలదు. అది తిక్కిన
ప్రతిమయని స్థలజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఈవిషయము ప్రాచ్య

తే.గీ. సూర్యవంశకభూపాల సుచిరరాజ్య
వనవనంతుండు బుగ్గలోకవత్సలండు
గౌతమాన్యయాంభోనిధి శీతకరుడు
కులనిధానంబు కొట్టరు కొమ్మకొరి. ఆ. ౧, ప. ౧౧.

నదాచారసంపన్నయు, సుగుణశీలయు, మహా
ప్రతివ్రతయు నగు అన్నమాంబ ఈతనికులవధూరత్నము.
ఆమెను గేతనకవి ఇట్లని వర్ణించినాడు:

సీ. పతిభక్తి నలయరుంధతి పోలెనేనియు
సౌభాగ్యమహిమ నీసతికి నెనయె
సౌభాగ్యమున రతి సరియయ్యెనేని భా
గ్యంబున నీయంబుజాక్షి కెనయె
భాగ్యంబు నందు శ్రీ ప్రతియయ్యె నేనియు
దానిమి నీలతాతన్వి కెనయె
తానిమి భూదేవి తగపాటి యగునేని
నేర్వన నీపద్యనేత్ర కెనయె

తే. గీ. యని యనేకవిధంబుల నభిలజనులు
పొగడవెగడె గృహపరిపూరితాంత
రంగ కొమ్మనామాత్యు నర్ధాంగలక్ష్మి
యభిల గుణగణాలంకృత యన్నమాంబ. ఆ. ౧, ప. ౧౪.

ఈ పూజ్యదంపతుల పుత్రుడు మహాకవియైన

తిక్కన సోమయాజి

సీ. సుకపిండ బృందరక్షకుడెవ్వడనిన పీఠ
డను నాలుకకుఁ దొడ వై నవాడు
చిత్త నిత్యస్థితిశివుడెవ్వడనిన పీఠ
డను శబ్దమున కర్థ మైనవాడు
దశదిశా విక్రాంత యకుడెవ్వడనిన పీఠ
డని చెప్పటకుఁ బాత్ర మైనవాడు
సకలవిద్యాకళాచరుడెవ్వడనిన పీఠ
డనిమాపుటకు గుటి యైన వాడు

తే. గీ. మనుమసిద్ధిమహేశ సమస్తరాజ్య
భారభారేయుఁ డభిరూప భావభవుడు
కొట్టరువుకొమ్మ నామాత్య మార్క్విసుతుడు
దీనజనతానిధానంబు తిక్కకొరి.
దశకుమారచరిత్ర, ఆ. ౧, ప. ౧౫.

ఈతఁడు భారతములోని విరాటపర్వము దొట్టి
పదేనుపర్వముల 'ఆంధ్రావళిమోదముంబారయ', 'బుధ
సంతోషంబునిండార' నాంధ్రీకరించిన కవిబ్రహ్మ; కావ్య
శిల్పి. 'భారతీసుస్థితిసంభావితవదననదనుడు'; నిఖిల
కళాసంపేది; 'పండితపుండరీకనవసంకజబాంధవుడు'; 'దా

నపయోధారాపల్ల వితవిప్రధాత్రీజుడు.' తిక్కనశుభచరి
త్రుడు; నృపమాన్యుడు; చతురాననసన్నిభుడు; బల
సూదనవిభవుడు; అమాత్య శేఖరుడు.

తిక్కనసోమయాజి నిజస్థానము నెల్లూరుపురము.
ఆతని తాతయుఁ దండ్రియు గుంటూరిపురవాసులే. అయి
నను తిక్కన తండ్రి కొమ్మనదండనాథుడు తనయేలిక
యగు పృథ్వీశ్వరరా జవజయమొందిన బదంపడి నిజస్థా
నము గుంటూరినుండి నెల్లూరునకు మార్పుకొనియెను.
మఱియు దశకుమారచరిత్రయందు మూలఘటికకేతన
కవి 'నారచింపంబూనిన కృతి కథీశ్వరుండైన కొట్టరువు
తిక్కనామాత్యునకు నిజస్థానంబగు విక్రమసింహపురంబు
వర్ణించెద' నని విస్తృతముగ వ్రాయుచున్నాడు. అట్ల
గుట నెల్లూరే తిక్కనసోమయాజి నిజస్థానమనుటయం
దసత్యతాసంశయమునకుఁ దావులేదు.

అభినవదండిచే వర్ణింపఁబడినట్లు తిక్కన 'అభిరూ
పభావభవుడు'. ఆతని తల్లియగు అన్నమాంబయు,
తండ్రియగు కొమ్మనయు సురూపయుతులు. సుందరదంప
తులకుఁ బుట్టిన తిక్కకవిరాజు స్ఫురద్రూపియగుటలో
విరుద్ధమేమున్నది? కేతనవచనములలో తిక్కన—'కనక
గిరితీసంకాశవక్షస్థలీభాగుడు'; 'శ్రీరమణీరమణీయ
మహా రథ లి విజిత కాంచనోర్విధరవిస్తారితబలుండు;
'కల్పకపరాభవకరణధురీణాద్విర భాహుండు'; జలజసుభగ
నేత్రుడు'; 'వియన్మణితేజుడు'; 'పవిత్రమూర్తి'; పీనిని
బట్టి తిక్కనామాత్యుడు విశాలవక్షుడనియు బలకాయు
డనియు ఆజానుబాహుడనియు సువిశాలనేత్రు డనియు,
తేజోమూర్తియనియు మనము నిర్ణయింపవచ్చును.

తిక్కనకవిమాత్రుడేకాడు. ఆతఁడు యోధుడు.
గంటముబట్టుకొని కవితారంగమున నెంత స్వేచ్ఛగా విహా
రింపఁగల్గునో కరవాలము గీలించి కడనరంగమున సంతస్వే
చ్ఛగా విహరింపఁగల్గిన పరాక్రమశాలి. తిక్కన పితృ
పితామహులవలె వాహినీపతిత్వము వహించిన వీరుడు.
'తిక్కదండాధీశా'; 'తిక్కచమూపా' అని అభినవదండి
అనుసంధించిన సంబోధనలబట్టి మనమావిషయము నిశ్చ
యమని నమ్మవచ్చును.

తిక్కన బొడ్డుమాణిక్యముతోఁబుట్టిన యదృష్ట
శాలి. ఆతని పితృపితామహులు రాజాస్థానములందు
గొప్పకొలుపులు చేసి ప్రభునన్నానము లంది సిరి

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

శ్రీసీతారామ విఠమర్యసంఘ ప్రథమమహాసభ, రాజమహేంద్రవరము

First Conference, Sree Ssetarama Aikamatya Sanghamu, Rajahmundry

శ్రీరామ బాలభక్త పుస్తకభాండారము, రాజమహేంద్రవరము

Sree Rama Bala Bhakta Library, Rajahmundry

శ్రీబాలగణపతి గ్రంథనిలయము, పాంగిపల్లి, రామచంద్రపూర్వం తాలూకా

Sree Balaganapathy Grandha Nilayam, Panangipalli, Ramachandrapuram

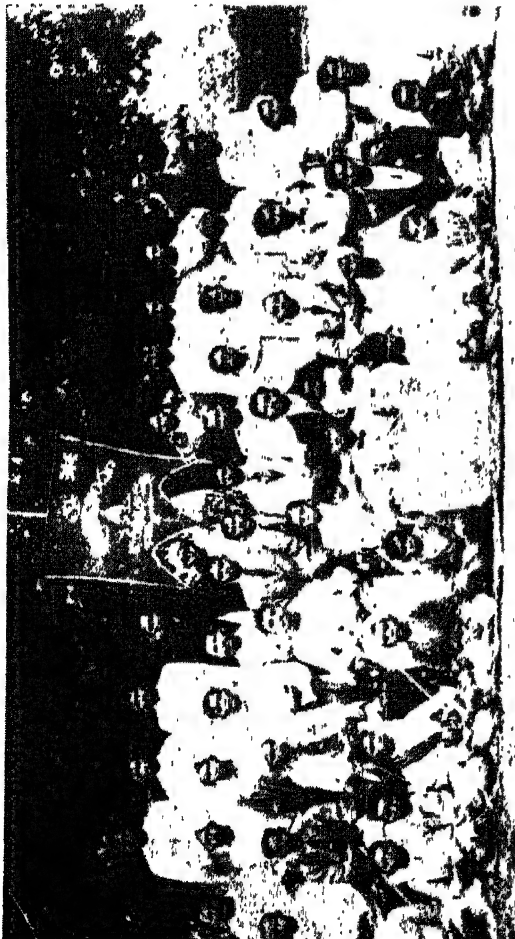
ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదనంబు

శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ జాతీయపాఠశాల, గుంటూరు

Sree Kanyakaparamesvari National School, Guntur

ప్రబాలభక్త సమాజము, చతుర్థపాఠశాల బోర్డును, కంపౌలపేట, రాజమహేంద్రవరము

Sree Bala Bhakta Samajum Fourth Annivrsery Kumbalpet
Rajahmundry

శ్రీకారదా పుస్తకభాండారము, నాగిరెడ్డిపల్లె, కదిరి

సంపదలతోఁ దులఁదూగిన భోగజేవేంద్రులు. తిక్కకవి నాథాగ్రణియు మనుమసిద్ధిమహీవల్లభునకుఁ గరుణాపాత్రుండై నిజకులక్రమాగతమగు మంత్రిపదవి నధిష్ఠించి,

గీ. ఆందలంబుగొడుగు లడపంబు మేల్కట్టు
చామరములు జమలిశంఖములును
గంబగట్టు భూమికానిక గాఁగఁబెం
పెసఁగు రాచపదవు లెల్ల బడసి.

దశకుమారచరిత్ర, ఆ. ౧, ప. ౨౧.

సంపత్సమేతుండై రాజ్యసుఖము లనుభవించిన సుఖవాసి, మన్మథూపాలునివలనఁ బొందిన ఐశ్వర్యమును మాత్రమేకాక కవిత్కన గణపతిదేవచక్రవర్తివలన నెనిమిది గ్రామములను విశేషమైన యైశ్వర్యలాభమును బొందినాఁడు. కావుననే, అతఁడు అష్టైశ్వర్యములఁ జూఱులాడిన అనుభోగి యనుట.

కవి తిక్కన నెఱదాత; 'నతతదానవినోది' పితృపితామహులవలె దానధర్మము లొనర్చి ఆశ్రితభరణుండై పేరుపొందిన విద్వద్భృగ్యభాగ్యుడు. యాగాది బహువిధకర్మలొనర్చి భూరిదక్షిణలచే నర్థార్థులఁ దనిపిన ఈవికాఁడు. 'కావ్యరసముం గొనియాడి' విద్వద్గర్వితులకుఁ బెక్కుట్లు అగ్రహారములుగా నొసఁగిన 'బుధారాధన విరాజి'; విశేషించి 'కవినరోజమార్తాండుడు.'

'తిక్కన' సుకపీంద్రబృందరక్షకుఁడు.' ఆనాటిసారస్వత ప్రపంచమునంతను నిరంకుశముగఁ బరిపాలించిన కవిరాజు. ఉభయకావ్యప్రాధిభాటించు శిల్పమునఁ బారగుఁడగుటచేఁ గవిత చెప్పి యుభయకవిమిత్రు మెప్పింప నాటివారు తపస్సు భారపోసిరి. సోమయాజి తాను గావ్యశిల్పియుఁ గవిబ్రహ్మయు నైనను సమకాలమువారల కవితారసమును గోలి హృదయపూర్వకముగ వారలకు మెప్పులందించిన రసవిదుఁడు. ఆతఁడు కేతనామాత్యుని ప్రపితామహుఁడగు బయ్యన మంత్రికి 'భవ్యభారతి' అను బిరుద మిచ్చి గౌరవించిన కవితారసజ్ఞుఁడు. మార్కండేయ పురాణము రచించిన మారనకు గురువు. ప్రథమాంధ్రమహాకవియగు నన్న

యభట్టారకుని 'ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుఁడ'ని 'విద్వాదయితుండ'ని కొండాడిన విశాలహృదయుఁడు. వ్యాసభగవానుని 'భవ్యకవితావేశుఁడ'ని నుతించిన 'కళావిద'ఁడు. తిక్కనశిష్యులఁ జేరఁదీసి కవితాభిక్షుపెట్టిన సారస్వతాభిమాని.

తిక్కన మనుమసిద్ధిమహీవల్లభుని మంత్రిమాణిక్యఁడు. అతఁడు 'సామాద్యపాయవిదుఁడు'; 'నీతిచాణుక్యఁడు'; విశేషించి 'నీతినిపుణమతి జితపురుహూతామాత్యుఁడు.' కావుననే యొకప్పుడు మన్మథూపాలుఁడు రాజ్యరమఁ బోఁగొట్టుకొనఁగాఁ దిక్కనతన ప్రతిభావిశేషముచేఁ దిరిగి సంపాదించినాఁడు. అక్కన బయ్యనలను సిద్ధిరాజు జ్ఞాతులు పోటరులై నెల్లారిపై దాడినడచి మన్మథూపాలు నోడించి రాజ్యము నాక్రమించి తమకుఁదామే పరిపాలన చేయఁదొడఁగిరి. తిక్కన 'రాజనయవిధాప్రయోజన విశారదుఁ'డగుట మనుమసిద్ధిపక్షమువహించి గణపతిదేవచక్రవర్తి సమక్షమునకుఁ బోయి సకలము నివేదించి 'నయవచస్సమగ్రతా చతురాన్యుఁడ'నిపించుకొనియెను. సోమయాజులపటువాక్యశక్తికి మెచ్చి యతని బహుప్రకారంబులఁ బూజించి యెనిమిది గ్రామములొసఁగి, నవలక్షధనమును యజ్ఞకుండలములు నిచ్చి, ఆతని రాయబారమును శిరసావహించి, కాకతీయాంధ్రచక్రవర్తి అపారసైన్యసమేతుండై దాడివెడలివచ్చి అక్కనబయ్యనలనుక్కడించి మనుమసిద్ధిని బునరభిషిక్తుని గావించెను. బళిరా! తిక్కనసోమయాజి స్వామిభక్తి, కార్యదక్షత! చేజారిపోయినరాజ్యమునే తిరిగి సంపాదించగల్గెను. సర్వజ్ఞుఁడగు మంత్రిసవదరించినరాజ్యము సుస్థిరమైయుండుననుటలో నాశ్చర్యమేమి? అట్లగుటనే తిక్కనను 'మన్మథూపతిప్రాజ్య రాజ్యాంబునిధిశశి' యని కేతన సంభోధించియున్నాఁడు.

తిక్కనబ్రహ్మనేత్ర. ఆతఁడు 'వేదాదిప్రకటవివిధ విద్యాభ్యాసాపాదిత మహాత్ముఁడు'; సకలాగమార్థతత్త్వ విచారోదారుఁడు; 'నానావేదవేదాంగ తత్త్వజ్ఞుఁడు'. భారతమందలి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములం దిముష్పఁ బడియున్న ఉపనిషద్గర్థములఁ బరికించుచో తిక్కన 'వేదాది

సమస్తవిద్యావిభాసి' యని తెల్లమగును. శాంత్యానుశాసనకార్యపాతకులకు వేదాంతము, సాంఖ్యయోగములందు సోమయాజికిగల కుశలప్రవేశము తెలియవచ్చెడిని.

తిక్కన కర్మిష్టి. ఆతఁడు గణపతిదేవచక్రనర్తినభాభవనమున నద్వైతవాదమును నలిపి అనుమతించినవాసులైన బౌద్ధులచుట్టునగ నోడఁగొట్టి బౌద్ధదేవాలయములు గూలఁద్రొయించిన హిందూమతాభిమాని. కర్మకాండయందాతనికి గాఢనమ్మక మున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. 'మహేశ్వరాంఘ్రికమలధ్యానైకశీలుఁడాతఁడు. 'ఉదాత్త శైలస్మార్తకర్మతత్పరమతి'; 'సేదోదితకర్మప్రతుఁడు'; 'సతతాధ్వరక్రియాకర్మతపాణిఁడృఁడు'; 'అధ్వరాబ్జదిననాథుఁడు'; 'సతతస్వాహాస్వధాదిశబ్దబద్ధయసంస్కృతహవ్యకవ్యసంతర్పితమఖిఖిముఖనిలింపఁపితృవర్గఁడై, 'వైదికమార్గనిష్ఠ మగువర్తనముదగనిర్వహించిన' మహనీయచరిత్రుఁడు.

తిక్కనవినయనిధి. ఆతనిసౌజన్యమును, వినయమును మెచ్చఁదగినవి. నాలుగుముక్కలు నోటఁబట్టగనే కన్నుమిన్నుగానక మాకుఁడమ మేమేయంచు గర్వించు దుర్విదగ్ధులవలె గాక తిక్కన తానుకవిబ్రహ్మ, కాన్యశిల్పియయ్య సౌజన్యమును వినయమును గోల్పోవని గభీరుఁడు. ఈతని వినయసౌజన్యముల కీతనిగద్యయోగప్రబల నిదర్శనము. 'బుధారాధనవిధేయ'; 'బుధారాధనవిరాజి' అని వ్రాసికొనియున్నాఁడు. నిర్వచనోత్తరరామాయణమునందలి 'నూత్నసత్కవీశ్వరుల సుభక్తిగొల్పినారికృపకాగివితాలాసవిస్తరమహనీయుఁడైనను' అనువాక్యమే సోమయాజి వినయసౌజన్యములను జూటిచెప్పబూరగొమ్ము.

తిక్కనకుమారుఁడు కొమ్మన. కొమ్మననుండి యాతనివంశీయులు పాటూరివారయినారు. తిక్కన బహువిధ గూగములొనర్చి అర్థార్థులకు ధనము విరజిమ్ముటచే నాతనిసంపదక్రమముగా నీడఁబోయినది. కావున నే కొమ్మనజీవయాత్రార్థము పాటూరికరణీకము సంపాదించవలసినవాడయ్యెను. ఈపాటూరు నెల్లూరున కైదూరుమైళ్ల దూరములో నున్న పల్లెటూరు. తిక్కన సంతతివా రిప్పటికిని నాగ్రామమున నున్నారు.

తిక్కన ఆంధ్రమహాపురుషుఁడు; కూరినపక్షిజ్ఞాధురీణుఁడు; శ్రీమంతుఁడు; నిర్గళధీమంతుఁడు; ఆముష్టాయణుఁడు; విశ్రుతవిశ్రాణుఁడు; కావ్యకళాజనిభూమి; సారకవితానిర్మాణచాతుర్యుఁడు; నిరతిశయ విజేకోన్నిద్రుఁడు; అన్వయోద్ధారుఁడు. ఆతఁడు ఆంధ్రఋషి; సోమయాజి; రాజ్యాంగవేత్త; బ్రహ్మవేత్త; కృతికర్త; కృతిభర్త; మంత్రిమాణిక్యుఁడు; దండధీశుఁడు. వేయో? ఆతఁడు లోకోత్తరపురుషుఁడు; సర్వాంధ్రలోక పూజనీయుఁడు.

సీ. సకలః క్షేత్రుల సత్రబుఁడమలాప్వః
గోమనను టుధికకీర్తనకుఁ డరవు
లలితనానాకావ్యములు దెప్ప నుభయభాం
వలయందు నమట ప్రశంస త్రోవ
యగ్నిమైఁ బెహ్లాశ్ల నగ్రహణంబులఁ
గానిచ్చుచునుట వే గత్తునీ లఁగు
మహితవక్షిణలై న బహువిధాని గంగా
లూపరించుననుట వర్త నమూదాని

శే.గీ. పరునికొక్కని కిన్నియఁ బ్రకటపృథ్వి
నిజములై పెంపుసొంపిరి గడునట్టి
కొమ్మనాచూత్య తిక్కని కొలఁదిపదిపు
డింక నొక్కరుఁడెన్నంగ నెఁగుఁగలఁడు?

దశకుమారచరిత్ర; ఆ. ౧, ప. ౯౨.

నిజాము రాష్ట్రము - పరిశోధనోద్యమము

* కాకతీయ మహాయుగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు - శతావధానులు

వచ్చికండులు నెత్తు పంకిలంబుగఁ జేసి, తెలుఁగుపాజులు పోరఁ దెగినతావు

సారస్వతసుమంబు సారభమంద మం,దానిలంబుల వీచినట్టిచోటు

వీరశైవమతాని విశ్వసంహారతాం, డవ మాడినట్టి క్రీడాగృహంబు

ఆంధ్రశిల్పప్రాధి యాంధ్రవిక్రమరేఖ, జాలుగాఁ బాటిన శాద్వలంబు

తే.గీ. రాచనెత్తుటఁ బితకుఁ దర్పణ మొనర్చి, యాంధ్రభార్గవుఁడు కృతార్థుఁడైన నెలపు

నేటియుగమున కేమి సందేశ మొనఁగఁ,జాలదొక్కొ నిజాము వాస్తవ్యులార!

ఆంధ్రకవితారంగస్థలమును, దేశీయరాజవ్యులకు పండిరమును, సముద్ధితైత్వగ్రంథసంశోభితము నగు నిజామురాష్ట్రమునందుగల యాంధ్రదేశ విస్తృతియు, నచటి సారస్వతరంగస్థలములు, చరిత్ర ప్రదేశములు దేశీయులదృష్టి నంతగా నాకర్షించియుండవనుట సాహసము కాజాలదు. నిజామురాష్ట్రములోని తెలుగుదేశము నిశ్చివస్థలముగాదు. ఆంధ్రకవిరాజుల రససత్కవిత్వామృతముచే బునీతమైన పుణ్యభూమి; ఆంధ్రవీరుల పరాక్రమరక్తధారలచే బునితమైన సృగణచిహ్నము; ఆంధ్రకాంతల సహగమనశ్చకానవాటికలచే బావనమైన రత్నగర్భ; ఆంధ్రశిల్పలహస్తవిన్యాసముజే సజీవమైన చరిత్రరంగస్థలము. ఇపుడాప్రాణావశిష్టములగు చారిత్రకచిహ్నములు ఆంధ్రపరిశోధకలదృష్టి నంతగా నాకర్షింపఁబడకుంటు యాంధ్రమాతృదురదృష్ట మనుటకంటె నన్యపదముపయోగింపఁజనదు.

ఆంధ్రభాగము

నిజామురాష్ట్రమునందు ౧ వరంగల్లు, ౨ కరీమునగరము, ౩ ఆదిలాబాదు, ౪ అత్రాపుబల్తా, ౫ మెదక్, ౬ నిజామాబాదు, ౭ మహబూబునగరము, ౮ నల్లగొండమండలములు పూర్తిగ ఆంధ్రమండలము లనఁదగియున్నవి. ఇంతియకాక రాయచూరుమండలములోఁ గొన్ని తాలూకాలు, ఇందూరుమండలములోఁ గొన్ని తాలూకాలు ఆంధ్రదేశమునకుఁ జేందియున్నవి. తక్కినమండలములలోఁగూడ నాంధ్రులు నివాసముగా నుండెడు గ్రామములు కలవు. నిజామురాష్ట్రమునందుగల యాంధ్రదేశము విస్తీర్ణము ౪౧,౩౪౧ చదరపుమైళ్లు అని దొరతనముచారి లెక్కలవలనఁ దోయుచున్నది. నిజామురాష్ట్రమునఁ దెలుగు మాతృభాషగాఁ

గలవారు ౬౧,౧౫,౧౭౪. ఇంతవీశాలము ఆంధ్రజన సమావృతమగు నీ నిజామురాష్ట్రమునఁ గల చరిత్ర స్థలములు, సారస్వతపరిణామములు, ఆంధ్రజాతీయ చిహ్నములు గుఱివించి యాంధ్రతత్త్వము సమగ్రముగా నెఱుంగుట ప్రత్యాంధ్రభాషాభిమానికిని విధియై యున్నది.

తొలుత నిజామురాష్ట్రములోని భూభాగమును జాలవఱకు తూర్పుచాళుక్యులు పరిపాలించిరి. తూర్పు చాళుక్యుల ప్రాచీన శాసనములు ఆలంపురి, కొలనుపాక, లేములవాడ, పానుగల్లు, కల్వోంపురము, వనవాసి, కరీమునగరము లోనగు గ్రామములలోఁ గలవు. ఈచాళుక్యులెల్ల రాంధ్రులగుటచే నాంధ్రదేశమున విరివిగా నాలయములు దుర్గములు కోటలు కలకొల్పి దేశమునకు దమయైక్వర్యమునంతయు ధారవోసి ప్రత్యేకమొందిరి. పశ్చిమ చాళుక్యుల ధాటి వలనను, కొల్లాపుర మండలేశ్వరుఁడును విజయాదిత్యుని వలనను, కిజ్జులని యవనితీవలనను, బసవేశ్వరుని విజ్ఞాంభోజమువలనను, కైఫజై నవతముల కలహములవలనను, చాళుక్యరాజ్యము ప్రాణావశిష్టమయ్యెను. తూర్పు చాళుక్యుల విస్తృత సామ్రాజ్యము పొందిన యైశ్వర్యములను దెలుపు చారిత్రకచిహ్నములు నిజామురాష్ట్రమునఁ బెక్కులు గలవు. పాతశేషములగు నాచిహ్నముల నన్నింటి నుద్ధరించి యిందుమిందుగా నాంధ్రదేశమునంతయు నేకచ్ఛత్రముగాఁ బరిపాలించిన రాజవ్యులు కాకతీయులను నాంధ్రశాఖీయులు.

కాకతీయ సామ్రాజ్యము

కాకతీయులలో ప్రాచీనరాజుమి గలఁ బరాక్రమశాస. ఈతఁడు హనుమకొండ రాజధానిగాఁజేసికొని తెలుగుదేశమునంతయును దన

* ఇది మేము వ్రాయఁబోవు నిజామురాష్ట్ర వాఙ్మయచరిత్రమునందు ఒక మహాయుగము. ఇందు క్రీ. శ. ౧౩౨౦ వఱకుఁగల చరిత్రాంశములే చర్చింపఁబడినవి. ఆపరియంతములు పద్యశాయక మహాయుగమునఁ జర్చింపఁబడును.

† కాకతీయులు ఒరంగల్లు సాలించిన యాంధ్రరాజులు. వీరు తొలుత, కైఫజైనులు పిదప కైఫులు. కాకతీయును దేవిభక్తులగుటచేఁగాక తీయులఁబడిరి. కాకతీయుఁడే పూర్వమొరంగల్లులోఁ గలదు.

సామ్రాజ్యపతాకము క్రిందికిఁ దెచ్చివొని తీవ్రయత్నములు గావించిన మహాకూరుఁడు. ఈతని మహాయత్నమున కడ్డుపడిన చాళుక్య చూడామణియగు తెలపదేవుఁడు లుంతాకవిమయాధీశ్వరుఁడగు గోవిందరాజు, మంత్రహుటపురాధీశ్వరుఁడగు గుండరాజు, మండలేశ్వరుఁడగు జగ్గదేవుఁడు పరాధూతులైరి. ఈప్రాలరాజు నాటిన స్వాతంత్ర్యభీజము లాంధ్రదేశమునకు ఆంధ్రజాతికిఁగల ప్రత్యేకజాతీయతకు నమృతభిక్ష పెట్టెనటలలో సాహసములేదు. కాకతీయరాజన్యనితో బోరునకు దొరకొనిన యరాతిపీఠలందఱు నాంధ్రులనియు ఓరుగల్లు ప్రాంతములలోనుండు రాజన్యులనియు నూహింపనవకాశములు గలవు.

ప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడని వ్యవహరింపఁబడు కాకతీయ రుద్రదేవచక్రవర్తికాలమునుండి కవితాకళకు ఆంధ్రశిల్పములకునిజామురాష్ట్రమున మంచి యవకాశములు తటస్థించెను. రుద్రదేవుఁడు అనుమకొండలో నాంధ్రశిల్పాలచే విచిత్రమగు నొకదేవాలయమును గట్టించి దానికి రుద్రేశ్వరమను నామమొసంగి తమవంశచరిత్రమునంతయు రామేశ్వరభట్టారకునిచే శ్లోకరూపముగ నిర్మింపఁజేసి శాసనము వేయించెను. రుద్రదేవుఁడు స్వయముగఁ గవితాశ్రయఁడై సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాటభాషలలోఁ గావ్యములను రచించి కవుల బ్రోత్సహించుట చేపాలకుఁడై సోమనాథాది మహాకవులు కాకతీయసామ్రాజ్య వృక్షచ్ఛాయ ననుసరింపఁచు సుఖజీవనులకా నవకాశము తటస్థించినది. రుద్రదేవునినాటి యాంధ్రకవితాగ్రంథము లింతవఱకును బ్రచురము కావుటకంటెఁ జరితాపకరాంశ మింకొకటిలేదు.

కాకతీయగణపతిదేవచక్రవర్తి ఆంధ్రకవితాభిమాని. ఇతనియొద్ద మంత్రిగానున్న విశ్వేశ్వరశివదేశికులు సంస్కృతాంధ్రములలో నఖండపండితుఁడు. తిక్కనసోమయాజి ఈగణపతిదేవునియొద్దకువచ్చి తనభారతమును వినిపించి యభీష్టఫలముల నొందినటుల నై తిహ్యములు పెక్కులు గలవు. గణపతిదేవుఁడు పాంశ్యదేశమునుగూడఁ ముట్టడించి తనరాజధానిలోఁ గలుపుకొనెను. గణపతిదేవుని నేనానాయకులలో రుద్రనేనూని, మేనయనాయకుఁడు, చాండనేనాని లోనగువీరులు నెలకొల్పిన శాసనాంకములు, ధర్మములు నేటికిని స్థిరముగనున్నవి. రుద్రమదేవిగణపతిదేవుని తొమరైయని తెలుపుశాసనములు పానుగల్లునందు, కొలనుపాకలాను గనుగొనఁబడినవి. రుద్రమదేవి సామ్రాజ్యసమయమున నాంధ్రకవితాకన్యపొందిన శ్రేయోవృద్ధులను గుర్తింపఁదగిన యవకాశములు కానరావు. కాని రుద్రమదేవి చరిత్రముమాత్ర మసామాన్యమైనది. ఆమె పరాక్రమము నొకకవి యిటుల గానముచేయున్నాఁడు.

“ఆక్రామంతి తరత్తరంగవిగళదుగ్ధాబి ఘేనావళి,
రాచామంతి శరచ్చశాంక వినరజ్యోత్సాన్ని ప్రవాళా
మృతఘ్నః, ఆకర్షంతి సురేంద్ర దంతిదశనప్రాకారలగ్నాం
శ్రియం, ముక్తాహారలతాయితాః ప్రతిదిశం దుద్రాంచి
కాకర్షయః”

మల్కాపురముశాసనము

రుద్రమదేవి యనంతరము ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి రాజ్యమునకు వచ్చినదిమొదలంధ్రకవితకు మంచియవలంబనము దొఱకెను. పెక్కుమంది కవులు ఒరంగల్లుచేరి కవితాజీవనము చేయసాగిరి. కాకతీయ సామ్రాజ్యకీర్తిచంద్రికలు, ప్రతాపరుద్రపరాక్రమజ్యోతి, నేటికిని సజీవముగాఁ జరిత్రపరిశోధకులకుఁ గనంబులవి ప్రతాపరుద్రయశోభూషణమును వ్రాసిన విద్యానాథమహాకవి నిజామురాష్ట్రములోని వాఁడె. కాకతీయసామ్రాజ్యము ననుసరించి ప్రఖ్యాతిగాంచిన కవులలోముఖ్యుల నామములు తెలిసినంతలో నుదాహరించెదము.

పాలకుటికి సోమనాథ మహాకవి

ఇతఁడు కర్ణాటాంధ్ర సంస్కృతభాషలలోఁ బెక్కుకావ్యములను వ్రాసినకవి. ఇతనికివిత రసవత్తరము మనోహరముగా నుండును. పిడుపర్తి సోమనాథుఁడు ఈబసవకవి లోనగువా రితని శిష్యుడనవలసివారు.

భాస్కరారులు

భాస్కరరామాయణమువ్రాసిన భాస్కరుఁడు తనకృతి సాహితీమారున కంకితము గావించెను. సాహితీమారుఁడు ప్రతాపరుద్రుని కాలములోనివాఁడు. భాస్కరరామాయణమునకు సంబంధించిన మల్లికార్జునభట్టు కుమారరుద్ర దేవుఁడు, అయ్యలార్యుఁడు మంత్రిభాస్కరుఁడు, హుళిక్కి భాస్కరుఁడు ఒరంగల్లుప్రాంతమువారె. ?

మారనకవి

ఇతఁడు మార్కండేయపురాణమువ్రాసి ప్రతాపరుద్రునిసేనానాయకుఁడగు గన్నయనాయకునకు నంకితము గావించెను. మారనకవి తిక్కన సోమయాజి శిష్యుఁడు.

కోన బుద్ధారెడ్డి

ఇతఁడు రంగనాథ రామాయణము వ్రాసెను. ఒరంగల్లునకుఁ గొంతదూరములోనున్న బూదపూరు వద్దనానపురములోనున్న కుప్పాంబశాసనములో బుద్ధారెడ్డి ప్రకంఠింపఁబడియున్నాఁడు. బుద్ధారెడ్డి కాకతీయరాజులకడ నేనానాయకుఁడో సామంతుఁడో యై రామాయణ ద్వీపద వ్రాసియుండవచ్చును. దీనివలన ఈ తర్రరామాయణ ద్వీపద వ్రాసిన కాచవిభుఁడు విఠలిరాజు నిజామురాష్ట్రీయులని తెలియును.

రుద్రదేవ చక్రవర్తి

ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౧౪౦ మొదలుకొని ౧౧౯౬ వఱకు హనుమకొండలో రాజ్యము పాలించెను. ఈరాజన్యుఁడు సామ్రాజ్య విస్తృతికై సంగరము లొనరించుటయేకాక విద్యాభూషణ విరుదాంకితుఁడై సంస్కృతాంధ్రకర్ణాటభాషాకవులకుఁ బ్రోత్సహ మొనరించి తెలుగుభాషలో స్వయముగా నీతిసారమును గ్రంథము రచించినటుల

మా. రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసియున్నారు. రుద్రదేవుడు రాజై
 ధర్మసంస్థాపనమునకు బాటుపడుటయేకాక కవియై మాతృసేవకు ముం
 దుకు వచ్చి కాకతీయసామ్రాజ్యమును ఆంధ్రకవితారంగస్థలముగా
 మార్చెను. రుద్రదేవుడు జై నాలయములలో నొకటియగు హనుమ
 కొండలోని పద్మాక్షి దేవాలయమును వైవాలయముగ మార్చుటకు
 బ్రాహ్మణులకు జేయూతనొసంగెను. రుద్రదేవుని రాజనీతి చతురత
 కాలేని గ్రంథములోని యీక్రిందిపద్యములు దృష్టాంతములు కాగలవు.

తే. గీ. ఆజ్ఞ లేనినృపుడు నరయ చిత్తరువులో
 నున్న రాజు చూడ నొక్కరూప
 యానఁద్రోయునృపుని నైనను దండింప
 కున్న రాజ్య మేల నుండుఁ జెడక.

ఉ. కొండఱ మేలమాడుటలు కొండఱవావులు దేర్చిపిల్చుటల్
 కొండఱ ముద్దుసేయుటలు కొండఱ నెయ్యపుఁ జూపుమామటల్
 కొండఱనాత్మ భావమునఁ గొండఱమన్నన భృత్యులందు ని
 ట్లందఱ నన్నిభంగుల నృపాగ్రజి వశ్యులఁజేయఁగాఁ దగున్.

జాయ సేనాపతి

ఇతఁడు గణపతిదేవుని సేనానాయకుఁడై, కవి సభాశిఖామణి,
 నాట్య విద్యావిశారద, చిరుదముల నొంది నృత్యరత్నావళియను నాట్య
 గ్రంథమును రచించెను. జాయ సేనాపతి శాసనములు గణపేశ్వరమునందు
 ను గుంటూరు మండలములోని చేబ్రోలునందును గలవు. ఇందు ఆంధ్ర
 నృత్యాదికములు ప్రశంసింపఁబడియున్నవి. ఇది యుత్తమగ్రంథము.

వీరభల్లటదేశికుఁడు

ఇతఁడు సర్వశాస్త్రములలోఁ బండితుఁడై ప్రతాపరుద్రచక్ర
 వర్తి యాస్థానములో మహాకవిగా నున్నటులు చెప్పవచ్చును. ఇతని
 గ్రంథము లింకను లభింపలేదుగాని

ఇతీవ కథయామాస వీరభల్లటదేశికః,

ప్రతాపరుద్రదేవస్య సన్నిధౌ సర్వశాస్త్రవిత్.

అను నొక నాట్యశాస్త్రములోని శ్లోకమువలన వీరభల్లటఁడు సుప్ర
 సిద్ధుడనియు నాతనిగ్రంథములు కాలగర్భమున నిమిడియున్నవనియుఁ
 దోచుచున్నది.

శాకల్యమల్లభట్టు

ఇతఁడు ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానములోనుండెను. ఇల్లని స్థానిక
 చరిత్రమునందును ప్రతాపచరిత్రమునను గలదు. ఇతఁడు నిరోష్ఠ్యరామా
 యగము రచించెను. కాని యీపుస్తక మిపుడు కానరాదు. భాస్కరరా
 మాయామలోని భాగములురచించిన మల్లికార్జునభట్టే యీతఁడని కొం
 దఱు, అందలి యుద్ధకాండ కేదమువ్రాసిన యయ్యలూర్వనకుఁ బినతం
 డ్రెయని మఱికొందఱు వ్రాసి యున్నారు. ప్రసంగరత్నావళియను గ్రం
 థములోని "పూర్వ స్తత్రాపయా గజేంద్ర విజయీ శాకల్య మల్లకవిః"
 యనుశ్లోక భాగమువలన నీకవి కాకతీయ సామ్రాజ్యపతనాంతరము

విద్యావగరరాజ్యము స్థాపించిన హరిహరరాయల వద్దనుండెనని తెలి
 యును. ఇతఁడు ఉదారరాఘవమును సంస్కృత కావ్యమును రచించెను.
 అందలిగద్యవలన నీకవి సహజపాండిత్యుడనియు శాకల్యయనునది
 గృహనామమనియు మాధవపండితుని కుమారుడనియుఁ జెలియు
 చున్నది. ఇతని గ్రంథము లెన్ని మాటుమఁగియున్నవో!

శివదేవుఁడు

ఇతఁడు పరతత్త్వరసాయనమును కావ్యమును రచించెను. ప్రకృత
 మగ్రంథభాగము మాత్ర మొకచోగలదని తెలిసికొంటిమి. ఈకవి
 రుద్రమదేవి ప్రతాపరుద్రులకాలమున నున్నటుల వినికెడిగలదు. ఇతని
 గ్రంథాదికముజీవితమునుగూర్చి యింకను బరిత్రమ జరుగవలసియున్నది.

విద్యానాథుఁడు

ఇతనికిది చిరుదనామముకావచ్చును. ఇతఁడు అగస్త్యేశ్వరనామఁ
 డని కొందఱు హింతుమనున్నారు. కాని యది నిశ్చయముగ నిదమిత్యమన
 రాని స్థితిలో నుంటచే విద్యానాథుడనియే మనము వ్యవహరింపము.
 ఇక్కవి ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానముననుండి యాసామ్రాజ్యపరిపాలన
 గావ్యముఖమునఁ జిత్రించి యాంధ్రసైనికల పరాక్రమజీవితములఁ గొని
 యాశీనధన్యుఁడు. ఈతని యితరగ్రంథాదికముగూడఁ గానవచ్చుటలేదు.

ఇంతియకాక విశ్వనాథకవి, అగస్త్యేశ్వరుఁడు, శ్రీరామదీక్షితుఁ
 డు, నృసింహపండితుడు మల్లినాథుఁడు లోనగు మహామహులందఱు కాక
 తీయ సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన కవులు పండితులునైయున్నారు.
 ఏకశిలనగరమును ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు ముఖ్యస్థలముగావించి గణపతి
 దేవుఁడు, రుద్రమదేవి, ప్రతాపరుద్రుఁడు, అనుమకొండ రాజధానిగఁ
 జేసికొని ప్రాచీరాజు రుద్రదేవచక్రవర్తి ఆంధ్రదేశమునకు ఆంధ్రభాష
 కుఁ గా విం చి న యుపకారములు సమగ్రముగానుఱుతింపవల
 లేకున్నది.

క్షేత్రములు

జైనులు బౌద్ధులు హిందువులు నెలకొల్పిన దేవాలయములు నిజాము
 రాష్ట్రమునఁ జెక్కులుగలవు. అందనేకములు పూర్వము మిగుల వైశ్వర్య
 ములొందుటకై యిపుడు నామమాత్రావశిష్టములైయున్నవి. అం
 దలి శిల్పముల వైభవము, విగ్రహముల సౌందర్యము, దీర్ఘ కలయందము,
 ప్రశంసాపాత్రములనుటలతో సంశయములేదు. ఇంతియకాక మిక్కిలి
 ప్రాచీనములగు చరిత్రచిహ్నములు శిల్పచిహ్నములు నిజామురాష్ట్రమునఁ
 గలవు. వాని చరిత్రము లార్జించినచో నొకయుత్తమగ్రంథముగా
 రచింపవచ్చును.

అలంపురి

ఇది నిజామురాష్ట్రములోనున్నది. దీనిని శ్రీకైలమునకుఁ బశ్చి
 మద్వారమని చెప్పుదురు. ఇటు రాష్ట్రమూటులు, చాళుక్యులు, కాకతీ
 యులు స్థాపించినశాసనములు పెక్కులు గలవు. కొన్ని జైనమతములు
 గలవు. ఇటు బ్రహ్మేశ్వరునియొక్కయు బోగుశాంబయొక్కయు
 దేవాలయములు సుప్రసిద్ధములు. ఇటు మంథానతైరవుడను శివామాచార్యు

డు చిరకాలము నివసించి ఆనందకందశము, మంథాన భైరవతంత్రములూ నగు సుత్రమగ్రంథములు రచించెను. ఇచట నందముగనున్న దేవాలయములు పెక్కులుగలవు. వానినిగూర్చి ప్రత్యేక గ్రంథమునఁ జేర్చొనఁ దలంపినారము.

కొలనుపాక

ఇది దక్షిణకాశియని స్థలపురాణమునఁ బ్రశంసించబడియున్నది. స్థలపురాణమువలనఁ గొలుత కుశున్ధభూపతి సోమదేవుఁడు పాలించినటులఁ దెలియును. ఇచట మిగుల పురాతనమగు నొక జైనదేవళముగలదు. అందలి విగ్రహసౌందర్యము ప్రశంసాపాత్రము. కొన్ని కారణములచే నీ గ్రామము పూర్వము జైనాలయముగానుండి పిదప చాళుక్యలవశమున ఆస్తిమలశకుయ్యోనేమోయని తోచుచున్నది. ఇచట మిగుల విశాలమగు సోమశాఖదేవాలయము జైనమతమువలె నున్న పీఠసారాయఃదేవాలయమేకాక జాతికొక్కదేవళము గలదు. దీని నన్నింటిని మతములని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ గ్రామములోఁ బలుతావుల చాళుక్యుల శాసనములు లెక్కకుమించియున్నవి. ఇంతియకాక జైనశాసనములు నైతము గలవు. కొలను పాకసోమనాథుని ప్రకృతి దిగంత వ్యాప్తమైయున్నది. కొలఁదగ నెచట కాకతీయుల శాసనములు గలవు. ఇదియొక సుప్రసిద్ధమగు శివక్షేత్రము. కాకతీయరాజ్యముతో నీక్షేత్రవైభవమంతరించినది.

లేములవాడ

దీనినే వేములవాడయందురు. పూర్వమిది జైనక్షేత్రము. ఇచటగల జైనవిగ్రహములకు మితములేదు. గ్రామములో నేచోటమాచినను జైన విగ్రహములే. రాజేశ్వరాలయ మిచట మిక్కిలి ప్రఖ్యాతిగలిగియున్నది. పూర్వమిదియొక జైనమతమై తైవులచే నాక్రమింపబడెనని చెప్పదురు. ఈయాలయవరణములోఁ బెక్కు ధ్యానజైనవిగ్రహములు కలవు. చాళుక్యరాజరాజయొక్కయు, త్రిభువన మల్లునియొక్కయు, శాసనములు కలవు. ఇచట భీమేశ్వరాలయము మిగుల గొప్పది గలదు. ఆలయమునందలి మంఠపము మహోన్నతముగ విశాలముగనుండి చూపరులకు దిగ్భ్రమ గొలుపుచున్నది. ఇది చాళుక్యరాజులలో నొకఁడగు త్రిభువునమల్ల విజయాదిత్యునిచే నున్నతొండెను. వేములవాడ భీమకవి కీభీమేశ్వరుఁడే నరప్రదాతయని చెప్పదురు ఇట భీమేశ్వరాలయముంట యెరుంగక ప్రభాకర శాస్త్రిగారు భీమకవి యీవేములవాడవాఁడు కాడని సంశయించిరి. స్థలపురాణములో భీమేశ్వరాలయమునకు దక్షవాటికయనుపేరుగలదు.

ధర్మపురి

ఈ గ్రామము పూర్వము చాళుక్యరాజులలో నొకశాఖవారికి రాజధానిగానుండెను. ధర్మపురిరామాయణము, నరసింహశతకము ఇవటిజైనమును గూర్చినవియె. దరిగొండ ధర్మకవి తనవిజిత్రరామాయణము ననిచటివ్రాసెనని హుని బొగడెను. పద్మపురాణమున మడికిసింగన యీ స్థునింహస్వామి వైభవములను శ్లాఘించెను. ఈ దివ్యక్షేత్రము ఒరంగల్లునకుఁ బండ్రెండవమైలదూరములో గోదావరీతీరమున నున్నది. నిజము

రాష్ట్రీయుల కీక్షేత్రముపై భక్తివిశ్వాసములు మెండు. ఇచటను గొన్ని శాసనములు గలవు.

అయినవోలు

ఇదిఒరంగల్లున కాలుక్రోసులదూరములోనున్న క్షేత్రము. ఇది పీఠాలయము. ఇందు మైలారుదేవుఁడు శివునవతారమనియుఁ బూజనీయుండనియు శాసనములలోఁగలదు. ఈమూలయమున ఒరంగల్లులో నున్నట్టి శిలాద్వారములు మహోన్నతములగునవి చుట్టరి శిల్పవిన్యాసములతో నిండినవి నాలుగుకలవు. మైలారు పూర్వమున మహాపీఠుడనియు నాతఁడు సంగ్రామములో మరణించినది మొదలు కొని దైవముగాఁ బూజించుచుండెననియుఁ గాకతీయరుద్రమదేవి విపులమగు నాలయముఁ గట్టించెననియు స్థలజ్ఞులు చెప్పగురు. తీర్థప్రజ లీక్షేత్రమునకు విరివిగా నేతెంచి ప్రాణాచారములు పడుట నేటి కాచారముగ నున్నది. మైలారుపీఠభటులు గావించు భక్తి పారవశ్య ప్రదర్శనములు క్రీడాభిరామమున నిటులు ప్రశంసింపబడెను.

సీ. అనువమండు నెఱ్ఱనిచంద్రమల్లెల, చోద్యంపుగుండలు నొద్దునారు కరవాడియలుగుల కనరుపాతరలలో, నుట్టిచేరలఁగోని యునుమవారు గాలంపుకొంకికంకాళచర్మముగ్రచ్చియునుపిఱిసి మగ్యులగునాగు కటికియొగ్గాళంపు గంపగత్తెరపట్టి, మిమింతులునుగాక మ్రొంగువారు తే. గీ. పీఠమైలారుదేవర పీఠభటులు

గొండ్లీనూడుచున్నారు గొంగపడుచు సానాసముమూర్తి గైకొన్న పరజీవారు ధీరవ్యాసయులు మైలారు పీఠభటులు.

కాళేశ్వరము

ఇదియొక శివక్షేత్రము. ఇచట కాళేశ్వరుఁడను. శివుఁడుగలఁడు కాకతీయులు ఈశివునియందు భక్తితాత్పర్యములుగలవారై పెక్కుమాటులు దానధర్మములు గావించి తులాభారములు తూగియున్నారు. ఆంధ్రదేశమునందు సుప్రసిద్ధులగు త్రిలింగ క్షేత్రములలో కాళేశ్వర మొకటి. విద్యానాథుండు ప్రతాపరుద్రీయములో “త్రిశైలకాళేశ్వర ద్రాక్షారామనివాసినః” యని కాళేశ్వరశివునిఁ బ్రశంసించెను. కాళేశ్వరప్రకృతి యచటిపూర్వవైభవనిష్ఠములు నెఱుంగనివారు, కాళేశ్వర ప్రతిభ కాళహస్తికి ముడిపెట్టుటలో వింతలేదు. త్రిలింగములలోఁ గాళేశ్వరమును జేర్చక కాళహస్తిసేచేర్చుమేని గూర్చదేశనైశాల్యము తగుటయేకాక ఉత్తరసర్కారులన్నియు ఆంధ్రదేశములోఁ జేరకుండునని యొచింపఁజాలకున్నారు. ఇక్కాళేశ్వర ప్రతిభ స్థలమాహాత్మ్యము చూచిన బోధ కాఁగలదు.

ఇంతియకాక- వేల్పుకొండ, చూడగిరి, నీలేశ్వరము, ఉమాహమేశ్వరము, అలనాల, నాగులవరము, ఓగుగల్లు, రామగిరి, మెంగిలివర్ల, మట్టపల్లి, వాడపల్లి, జుట్టప్రోలు, లోనునపలి నిజామురాష్ట్రమున మిగులఁ బ్రశస్తినిందిన పుష్కక్షేత్రములు. వీని సమగ్రవైభవము కాకతీయ సామ్రాజ్య మున్నదశలోనున్నతటి వర్ణనీయుఁడుగ నుండెను. ప్రకృ

శము మీప్రకృతి చాలవలదు పరిశోధన కర్మముగ నుండెననుట సత్యమునకించుకేని దూరము కాజాలదు.

శిల్పములు

నిజామురాష్ట్రమున మనోహరశిల్పవిన్యాసములతోనిండిన గూలయములు వేలకొలది గలవు. అందు పానుగల్లులోనిచాళుక్యదేవాలయములోని శిల్పములు మిగల మనోహరముగ దృశ్యీయములుగ నున్నవి. ఇందలి గూలయస్థంభములపైగల చిత్రవైఖరి చాళుక్యరాజులనాటి శిల్పప్రకృతిని వేయివిధముల గొనియాడుచున్నది. ఈ పానుగల్లే ఆంధ్రదేశమున మిగల వ్యాప్తిలోనున్న బాలనాగమృకళకు జన్మస్థలము. ఇందలి శిల్పము లాంధ్రులు దృష్టికింకను సంపూర్ణముగాఁ బాత్రము కాలేననుట సత్యము. ఒరంగల్లునకు నాలుగైదావడలదూరములోనున్న పాలెమపట్టు చెంతగల రామప్పనడి దర్శనీయమైనది. అందలి స్థంభములపైగల చిత్రనిర్మాణము, ద్వారములపైగల లతాకల్పనము మండపముపైభాగములందుగల చిత్రములు స్థంభములకు చూటులకు కలకొల్పిన స్త్రీవిగ్రహముల చక్కదనము ప్రశంసనీయముగ నున్నది. ఇనటి శిల్పము కాకతీయ గొప్పతిదేవుని నాటిది. ఈగూలయమందలి చిత్రములు రసవిదులకు పాశ్చాత్యవహమృదీయ శిల్పాల నాకర్షించి దర్శనీయముగఁ దనరుచున్నది. హనుమకొండలోని రుద్రదేవుని దేవాలయశిల్పములు, వరంగల్లులోని శంభునిదేవాలయములోని నందుల చక్కదనము, గంపనరములోని దేవశముల శిల్పప్రకృతి, పిల్లలమట్టి, నాగలనరములోని కాకతీయ సేనానాయకులనాటి మనోహరచిత్ర విచిత్ర శిల్పదేవళములు కాకతీయరాజుల నాటి మనోజ్ఞ శిల్పములకు సగ్రస్థానము గొనియున్నవి. ఒరంగల్లు ద్వారస్థంభములపైగల పనితనము కాకతీయశిల్పములకుఁ బరమావధులని ప్రశంసించదగినవి.

కాకతీయ సామ్రాజ్యసమయమున నున్న దుర్గములలో రామగిరి దుర్గము మిగలఁ బ్రకృతమైనది. ఇది మహాన్నతమగుతైలముపై దృఢతరముగ కలకొల్పఁబడినది. ఓరుగల్లు చుట్టునున్న మట్టికోటయు లోనున్న టాతికోటయుఁ గొంచెము దూరముగనున్న పుట్టికోటయు తద్రాజ్య మహదైవ్యరమనకు అంధ్రుల నిర్మాణకాలమునకుఁ దార్కాణముగ నున్నవి. నంగుమారు, హనుమకొండ, వర్ధమానపురము, మంథెన, లోనగు చోటులగల పూర్వతరదుర్గములు కాకతీయసామ్రాజ్య దృఢస్థితికి సాక్ష్యములుగా నున్నవి. ఈదుర్గముల కన్నింటికంటెఁ బ్రాచీనముగ దృఢతరముగానున్న నందగిరి-కళ్యాణపురము కోటలు చాళుక్యరాజుల శక్తిసామర్థ్యములకు సాక్ష్యమిచ్చుచు నేటికిఁ గనుల పండువుగా నున్నవి. గొప్పతిదేవుని కాలములోఁ గట్టఁబడిన రామప్పచెఱువు, గణపవరముచెఱువు, పాకాల చెఱువు, లక్కారముచెఱువు

గాఁజ లగట్టుచెఱువు, సముద్రమునుబోలి నిజామురాష్ట్రమును నాటినుండి నేటివఱకు గుభిక్షము గావించుచున్నవి. పాకాలచెఱువు ఒరంగల్లునకు ముప్పదిమైళ్ల దూరములో నున్నది. దీనికి ముద్గలతీర్థమని పేరగలదు. గొప్పతిదేవుని మంత్రియగు బయ్యనామాత్యునికుమారుడు జగదాశము ముప్పదయ్యంగా రీతటాకమును కలకొల్పెను. ఇది కెంక కొండలకుఁ గలిపి ౨౦౧౦ గజముల పొత్తువేసి నిర్మింపఁబడెను. కట్టవెడలుపు ౫౦ గజములు, నీటిలోతు ౩౦ మొదలు ౪౦ అడుగులవఱకుఁ గలదు. చెఱువువైకాల్యము ౨౫ మైళ్లు చతురము. వేసవిలో నీరందు ప్రదేశము ౧౩ మైళ్ల చతురము. మామూలుకంటె మాఁడడుగులయెత్తు నీరు రాగానే * చిత్తాపుఖాను గండినుండి ౨౫ అడుగుల వెంటున్ననీరు ప్రవహించును. నిజామురాష్ట్రమున కాకతీయులు కలకొల్పిన తటాకములు పాకాలచెఱువును మించినవి పెక్కులు గలవు. దీనిఁబట్టి హిందూవైకాల్యమును గుర్తింపవచ్చును. నిజామురాష్ట్రమున కాకతీయరాజులు సేనానాయకులు కలకొల్పిన తటాకములకు లెక్కలేదు.

ప్రాచీనచిహ్నములు

ప్రపంచఖ్యాతి పొందిన అజంతాశిల్పములు నిజాములోని బుద్ధాను తాలూకాలోనివి. అలెగ్జాండరు స్త్రీస్తు కీ. శ ౧౮౨౪లో చూచి ప్రపంచమునకు సాటుపఱచి కీశిల్పముల సంగతి లోకమునకుఁ దెలియదు. ఇటలె వైబాములో పర్యవభాగములలో నెన్నిశిల్పములున్నవో నిర్ణయింపరాదు. ఇప్పటికి పదేండ్లక్రిందఁ దంగళాయిపేట (ఒరంగల్లుచుట్ట) లో నొకకొండలో నొక విశాలగుఱు విశాలమగు శిలాశాసనము బహిర్గతమయ్యెను. దానిచరిత్రమింకను లోకమునకుఁ దెలియదు. నలుఁడు వైబాములోని బీడుగు (వివర్ణ) ప్రాంతములేదన యాంధ్రరాజన్యండు. నలుని పేరుతో నలమర్గ మొకటి కలదు. నలుని వంశీయుండగు భావమత్తుని అయదన శతాబ్దము నాటితెలుఁగులిపి సంస్కృతభాషాశాసనము విశాఖపట్నముజిల్లా జయపురము ఏజెన్సీలోఁ బరిశోధింపఁబడెను. పశ్చిమ చాళుక్యుడగు కీర్తివర్మ నలునివంశము రూపుమాపినటు లొకశాసనము గలదు. దీనిచే నలుఁడు వివర్ణప్రాంత మేసిన చరిత్రయుగములోని రాజునియే తెలియుచున్నది. ఈయాంధ్రరాజునన్ని శాసనములు వెనకవలసియున్నది. అశోకుని శిలాశాసన మొకటి క్రీ. పూ. ౨౨౯లోనిది రాయమారు జిల్లా మాస్కేయను చోట నుండి నీమగ్య వైబాము దొరతనయవారు ప్రచురించిరి. గొప్పతిదేవునకు రుద్రమదేవి కుమార్తెయగునని జెర్మనీ పండితుడగు హోటజు తెలుపుచు ప్రతాపరుద్రీయమునుండి దృష్టాంతము చూపుట కాంధ్రదేశమున కాసంగతి తెలియదు. హోటజునకు పిమ్మట రుద్రమదేవి గొప్పతిదేవుని పుత్రియని తెలుపుశాసనములు పరిశోధింప నవకాశము.

+ ఈపానుగల్లు నల్లగొండకు నాలుగుమైళ్లదూరములోనున్నది. ఇదిమహమృదీయసామ్రాజ్యమునకుసంబంధించినదిగాదు. చూ. శారద్యనవంబరసంచిక.
* చిత్తాపుఖానునిశాసనము ఒరంగల్లులో గలదు. ఇతఁడు తెలఁగవీరుఁడై స్వతంత్రముగరాజై పదునాల్గవశతాబ్దమున ఓరుగల్లుప్రాంతములనుకంభమెట్టును జాలించెను. ఇతని నిజనామము సీతాపతి. ఇతనిమంత్రి నిమ్మల పెద్దిరాజు చిత్రభారతము చరిగొండ ధర్మకవివలన నంకితమునొందెను. చిత్తాపుఖాను అనునది బిరుదనామమనియు సీతనిపూర్వినామము బహమనీరాజులయొద్ద "చిత్తాపుఖాను" అనివ్యవహరింపఁబడినటులఁ దెలియుచున్నది.

చిక్కినది. ఇటులే పరిశోధించిన నిజామురాష్ట్రమునఁగల చరిత్ర చిహ్నము లెన్ని బయలుపడునో చరిత్రాంశములు శిల్పరహస్యము లెన్ని బహిర్గతము కాఁగలవో నాటిచరిత్రాంశము లేనాటికి గ్రంథముగా నున్నచో నిర్ణయింపఁ గాలపురుషుఁడొక్కఁడే సమర్థుఁడని తోచుచున్నది!

పశ్చిమచాళుక్యులకడ దండనాయకుఁడుగానుండి పిదప తురీయాశ్రమము స్వీకరించిన గురుమల్లికార్జున పండితారాధ్యుల వారు నిజామురాష్ట్రములోని తెలుగుదేశవాసియే. ఈతని విపులజీవితము గ్రహింతుమే నిపండ్రెండవ శతాబ్దము లోని కైపుల విజృంభణము, జై నమతవివాదము, చాళుక్యరాజవంశము బోధకాఁగలదు. జై నమతసంరక్షణార్థమై బయ్యెన బిజ్జలుఁడు, శిలావార రాజుల రెండవభోజుఁడు, కల్యాణనగర రాజ్యమేలిన సోమేశ్వరుఁడు, సంకరాముఁడు, ఆహవములుఁడు లోనగు చాళుక్యరాజన్యుల రాజ్య విస్తృతి గ్రహించినగాని కాకతీయసామ్రాజ్య విస్తృతి, విశ్వరూపు విస్ఫోటముగాదు. వర్ధమానపుర రాజ్యమును జిరకాలము పాలించి రుద్రదేవుని పరాక్రమమువలన నశించిన కఠికాలగోడానర్వయులగు భీమరాజు, గోకర్ణుఁడు, ఉదయాదిత్యుడు లోనగు రాజన్యులు భావకుమిగుల సుపకారముచేసిరి భీమరాజు మిగుల దుష్టుఁడని రుద్రదేవుడు తేల్చినను పామగల్లుచర్మపురాధికశాసనముల వలన నాతఁడు పరాక్రమశాలియనుట కెంతమాత్రము సంశయము లేదు. గోకర్ణుఁడుకవియనియు ఛందోశాస్త్రమును రచించెననియు నొక ప్రవాదముకలదు. అదియింకను ఇదమితమని నిరూపింపరానిస్థితిలోనున్నది. ఎటులఁజూచినను పశ్చిమచాళుక్యులు భాషావిషయమున, బరాక్రమమున ఆంధ్రకాకతీయవంశమున కమృతదానముగావించి సార్థకులైననుటకు సంశయము లేదు. ఇట్టిచరిత్రాంశము లింకను గ్రంథములు కాకుంటు సంకతాపకరము.

తెలంగానా

నిజామురాష్ట్రములోని యాంధ్రదేశమును తెలంగానాయని మహమ్మదీయులు వ్యవహరింతురు. ఈతెలుగుభాగములలోనివారు చాళుక్యరాజులకాలమున కాకతీయరాజుల కాలమున నేనాపతులై రాజప్రతినిధులై నైనికులై కన్నడదేశములకు మహారాష్ట్రదేశమునకుఁబోయి యటనే స్థిరపఱతు లేర్పఱచుకొని నిలిచిపోయిరి. అట్టివారునేటికి గృహభాషగా నాయాభాగములందుండియుఁ జెలుగునే వ్యవహరించుచు నాంధ్రకావ్యపఠన మొనరించుచుఁ గాలముగడుపుచున్నారు. ఈతెలుగు దేశము పదునాలగవ శతాబ్దముద్యకాలమునుండి మహమ్మదీయరాజన్యుల హస్తగతమయ్యెను. నాఁడు మొదలు ఆంధ్రుల చిరకాల నివాసములకు పూర్వపట్టాములకు మహమ్మదీయులు తమపేరులుపెట్టి పూర్వనామములు మార్చిరి. కరీంనగర్, అత్రాపుబల్లా, నవాబుపేట, షెంషెర్ బాద్, అమీనాబాద్, హన్నాబాద్, మహబూబునగర్, హుజూర్ నగర్ అని యిటులు వ్యవహరింపఁబడు ఆంధ్రనగరములన్నింటికీఁ జరిత్ర ప్రసిద్ధమున నాంధ్రనామములగుట. ప్రభుత్వ బలాతిశయముచేఁ బూర్వనామములు మఱిపడియున్నవి. ఇప్పుడాధునికశోభకు లాగ్రామములు పూర్వనామములు గురుతించినఁగాని చరిత్రసంశయగ్రంథములు విడఁజాలవు. ఇందులకుఁ బరిశోధకులు శ్రద్ధఁజేసినగాని ఫలము కనఁబడదు. ఇందులననే పూర్వచరిత్రములకు సంబంధించిన పెక్కు గ్రామములు శాసనములలోఁ జదువుచుండియు స్థలనిరూపణమున కెంతయో శ్రమ యగుచున్నది.

నిజామురాష్ట్రము కేవలము మహమ్మదీయరాజ్యమనియు నచట నాంధ్రుల యాచారవ్యవహారాలు నేష భాషలు మనకెంతయో వ్యతిరేకముగ నుండునను వారిని బలుపురను మేమెఱుంగుదుము. నిజాము రాష్ట్రమునుపేరే నాలుగువందల సంవత్సరములక్రిందినుండి విచ్చినదనియు, నైజాములోని తెలుంగానా యంతయు నాంధ్రదేశమునకు నాయకరత్నమనియు, నాగరికవాసనలఁ దనివార ననుభవించు సోదగు తెలుంగకుంటు పరితాపకరము. పరిశోధకులు విడదీయరాని చరిత్రగ్రంథము నిజామురాష్ట్రములోని శాసనములవలననే యేనాటికైన విడిపోవఁగలవు. కాకతీయసామ్రాజ్య మభ్యున్నతదశలో నున్నతేటి నాంధ్రతత్త్వము సర్వతోముఖముగ వెలుఁగొందెను. పూర్వచరిత్రచిహ్నములన్నియు సురక్షితము లయ్యెను. కాకతీయులకు దేశీయకళలయందు నిరుపమానమున సభిమానముగలదు. వారు నాట్యము, భరతము, శిల్పము కవిత, ఆయుర్వేదము, సంగ్రామము, మల్లవిద్య, ధర్మశాస్త్రము, అలంకారము, రాజనీతి, వేదాంతము, మతము లోనగు విషయములలో నాటిలేజిన మహనీయులఁ జేగఁదీసి యుత్తమ గ్రంథములు రచింపఁజేసిరి. తెలంగానాలో శాసనములవలనఁ బెక్కుండు మనమింతెదనుక నెఱుంగని కవులపేరులు దెలియుచున్నది. పరిశోధించినకొలఁది యాకవిరాజులందఱు గ్రంథకర్తలని తెలియుచున్నది. కాకతీయ సామ్రాజ్యకాలములో సంస్కృతాంధ్రములలో నుత్పన్నములైన మహాగ్రంథములనేకములు గలవు. సమస్తకళలకు సంబంధించిన పుస్తకములపుడు వెలసెను. జైనగ్రంథములుగూడ నాప్రాంతములలోఁ బెక్కులు సంస్కృతాంధ్రములలో రచింపఁబడెను. రాజవిప్లవములవలన గ్రంథభాండాగారములు కాల్యబడినను తెలంగానాలోనున్న యాంధ్రుల గృహములలో నింకను పరజనాలభ్యములైన యుత్తమగ్రంథములు వేలకొలది గలవని మాయనుభవముచే గ్రహించి చెప్పవచ్చునము. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యరంగస్థలములై మూడువందల సంవత్సరములు లక్ష్మీసరస్వతీ క్షీణారంగస్థలములై యున్న అనుమకొండ బరంగల్లు నగరముల నాశ్రయించిన పండితప్రకాండల కావ్యరత్నము లెక్కిలేని పరిశోధకాగమ్యముగనున్న తెలంగానాలో లభింపవలసినది.

నిజామురాష్ట్రము లభించిన మహామృదప్రదీపాన్యాసమును సంస్కృతగ్రంథ మిపుడు కాశ్మీరసంస్థానమునఁ బరిశోధింపఁ బడుచున్నది. అదిలాబాదులో లభించిన గర్గసంహిత లండనులో ఇండియా ఆఫీసు వారు భద్రపఱచిరి. పాలకుఁజికి సోమనాథుని సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాట గ్రంథములు కైపులగృహములలో జీర్ణించుచున్నవి. పూర్వోక్తులకు

నిజామురాష్ట్రములో లభించిన మహామృదప్రదీపాన్యాసమును సంస్కృతగ్రంథ మిపుడు కాశ్మీరసంస్థానమునఁ బరిశోధింపఁ బడుచున్నది. అదిలాబాదులో లభించిన గర్గసంహిత లండనులో ఇండియా ఆఫీసు వారు భద్రపఱచిరి. పాలకుఁజికి సోమనాథుని సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాట గ్రంథములు కైపులగృహములలో జీర్ణించుచున్నవి. పూర్వోక్తులకు

కి॥ శ్రీ॥ పసుమర్తి రామయ్య శ్రేష్ఠిగారు, ఏలూరు

Late Pasumarti Ramayya Chetti Garu, Ellore

శ్రీయుత పసుమర్తి విశ్వపతిశాస్త్రిగారు, కాకినాడ

Sjt. Pasumarti Visvapathi Sastri Garu, Cocanada

శ్రీయుత పల్లె వెంకటసుబ్బరావుగారు, గుంటూరు

Sjt. Palle Venkata Subba Rao Garu, Guntur

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

శ్రీ శృంగారాచార్యులు, సుప్రసిద్ధాంధ్రబాలగాయక వైదికశిఖామణులు

బుట్టా సత్యనారాయణ పంతులుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

Sree Sarma Brothers, Well known Andhra Boy Songsters

Sjt. Burra Satyanarayana Pantulu Garu B. A., B.L

శ్రీ శ్రీ ఆచంట సుబ్బారాయడుగారు,
ఇంగ్లీషు పైకిర్, మోటారు ఇంజనీరింగ్ కంపెనీ యజమానులు, చెన్నై నగరం

శ్రీయుత ఆర్. సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.

LIBRARY Late Mr. A. Subbarayudu Garu,
Proprietor of English Cycle & Motor Importing Co., Madras.

Sjt. R. Subba Rao Garu, B. A.

కాకతీయ సామ్రాజ్యకవుల గ్రంథములకు ననేకము లనుపలభ్యములై నశించుచున్నవి. రుద్రదేవునిచే నిర్ణీతుడైన మేడరాజు (నైజాము) పాకాలతాలూకాలోని కురునపట్టమొదలు గోదావరీతీరమునంతయుఁ బాలించిన రాజన్యుడనియు, నితనిమంత్రియగు నాగరాజు నీతఁడు జైనులనియు చరిత్రకారు లెఱుంగరు. రుద్రదేవు నెదిరించిన పాలవాస రాజును మైశగిదేవుఁడు ధర్మపురి చెంతగల పాలాస పాలించువాఁ డనియు నిజామురాష్ట్రములోనివాఁడనియు చరిత్రవిదు లెఱుంగరు.

ఇంతయేల, కాకతీయసామ్రాజ్యములోఁజేరిన నిజామురాష్ట్రములోని దేశీయచరిత్ర చిహ్నములు సమగ్రముగఁ బరిశోధింపఁబడు పక్షకు దేశచరిత్ర మసమగ్రమనియే భావింపవలయును. చరిత్రమునకు భావకు, శిల్పములకు, రాజనీతికి, ప్రాచీననాగరకతకు సంబంధించిన పరిశ్రమిహ్నసమదాయము కాలవాహినిలోఁ గలసిపోకమున్న నిజామురాష్ట్రములోని, క్రొక్కర చదరపుమైళ్లు వైశాల్యము గల యాంధ్రదేశములో అడుగడుగునకొక పరిశోధకుఁడు తిరిగినగాని యాంధ్రదేశామూల్య చరిత్రము గోచరింపదు. అపుడుగాని కాకతీయ సామ్రాజ్యసంపూర్ణచరిత్రము గోచరింపదు. ఇప్పటికే చరిత్రచిహ్నములు చాలవఱకు రూపుమాసినవి. ఆంధ్రశిల్పము నుద్ఘోషించు దేవాలయములు

పాడుపడి తుంటురిబాలర శిలాఘాతములచే దినమునకొక చాయగా రూపుమాసి పోవుచున్నవి. కాసనశిల లనేకము లుపయోగము తెలియని భూస్వాములచేఁ దటాకగర్భములందు గోడలందు శకలములుగాఁ జేయుఁ బడి మరుగుపఱుపఁబడుచున్నవి. ప్రాచీనగ్రంథములు దీపావళి పండు గులో వినోదసాధనములుగా దహింపఁబడుచున్నవి. కాకతీయ మహాయుగమునకు సంబంధించిన యుత్తమగ్రంథము రచించుటకుఁ దగిన సామగ్రి యిప్పటికే చాలవఱకు రూపుమాసినది. వీనినుష్ఠరించుట నిజాము రాష్ట్రవాసుల ప్రథమవిధి. వానివాని సంపూర్ణచరిత్రములు భాషాప్రపంచమున శాశ్వత మొనరించుట ఆంధ్రము మాతృభాషగాఁ గల ప్రత్యేకగ్రునివిధి. ఆంధ్రప్రపంచమునకు సర్వస్వము ధారపోసిన కాకతీయులదుడ మనము ప్రాలుమాలిన పశ్చాత్తాప తప్తమై భవిష్య దాంధ్రసోదరలోకమేని తేజీమాడకపోదు. అప్పటి కీస్వల్పచిహ్నము లేని దక్కనో దక్కవో!

కా. తల్లీ! కాకతిరాజ్యలక్ష్మీ! భవదుష్కర్తృత్వం సంతానముతో పల్లీపట్టనభాసమానములు నీప్రఖ్యాతు లాంధ్రావనీ హృల్లీలామహిమాభిరామములుకావే! తావకోత్సాహపుణ్ణ వెల్లికొగ్గొని కాలవాహినిని గల్పెక్; దుష్టదేవంబహా!

గాలి పటము

పూడిపెద్ది వెంకట రమణయ్య గారు

వ. దులపల్ల వశయ్యను మేను వ్రాల్చి
లేతనీరెండ దాగుదుమూఁతలాడి
తేటతేనియ నాకలిదీరఁ గుడిచి
కమ్మతెమ్మెరతోడి సఖ్యమునమెలఁగి
పుచ్చితిని గొన్నినాళ్లు క్రొంబూవునగుచు
దానసంతృప్తిలేక మార్దవముఁదొలఁగి
కలఁగిశుష్కించి సత్ఫలకాంక్షఁజేసి
పరితపించి తుదకు ఫలవంతనైతి
అయ్య నంతనుబోక మదాశయమ్ము
రసవిహీనమ్ము మాధుర్యరహితమగుట
గుండియలువీడ నేఁ గలగుండునడితి
తావుఁతప్పితి నాస నడంచుకొంటిఁ
గాంతువిడనాడి లోకోపకారమతిని
హృదయవైశాల్యమును బూని మొదటనున్న
సహజకాశిన్యబీజమ్ము నడల విడిచి
రాపులంబడి మిగులమార్దవముఁ బడసి
యడఁగి మడిగియు విధిలాఁగునంతదనుక
సాగి యన్యులమానరక్షణకుఁ గడగి
శిథిలమై నామమాత్రావశిష్టమైతి
సంతతోఁదృష్టిలేక నయాచితముగ

లభ్యమాముక్తిసతీచపలమున విడిచి
మాసి రూఢరిక్రిందయి మాటువడఁగ
నిచ్చగింపక పయిమెఱుమెచ్చులంద
వన్నెకాసించి యారూఢవతితనైతి
దేశములనెల్లఁ ద్రిమ్మరి తెల్వివీడి
కోర్కె తలమున్మలఁట నేఁగుల్లిక్కుల్లి
నొక్కులంబడి క్రొత్తమేనునఁజరించి
పూతమెరుఁగులఁ బేర్వడఁబూసికొంటి
అంతతోనైన సంతృప్తినందలేక
నెత్తివ్రాతను దాటనందియమువీడి
యాత్యబలమున నమ్మకమధికమగుడుఁ
గ్రిందుమీఁదునుగానక కెరలిఁడుచు
నాకసమ్మునఁ దయితక్కలాడి విధిని
గడువఁ జూచితినే గీర్తికామమునను
జతనమెట్లున్నఁ బ్రార్థనంచితముల
నవలఁబోదోల నెవ్వని కగును జగతి
అన్నిటికి నాద కర్తృత్వ మంటిఁ గాని
చూడనయితిని యాజగత్సూత్ర ధారు
వాఁడు కొనవ్రేలఁ ద్రోవఁజూపకయ మనకు
నడుగుఁ గదలించునత్య మొందెనఁగలదె!

ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞుల లక్షణములు

జీ వి త క థ లు

కానూరి లక్ష్మణరావు గారు

పరమేశ్వరసాక్షాత్కారమునకై ఘోరమైన తపస్సు చేయవలసి యుండును. అష్టకష్టములకులోనై యట్టితపస్సుచేసిన దానివలనఁగలుగుధలిత మత్యద్భుతము. అట్టితపశ్శాలికి పరమేశ్వరుఁడు ఈయనివరములు లేవు. కోరుకొనినదెల్ల సిద్ధించును. రూపరహితుఁడయ్య రూపముధరించి, నిర్గుణుఁడయ్య సగుణుడై పరమేశ్వరుఁడు తుదకు ద్వారమునొద్ద నిలువంబడి కావలికాయు మన్నను కాయును. ఇట్లే ప్రకృతియొక్క సాక్షాత్కారమునుకూడ పొందవలెనన్న కష్టములపాలయి, కఠిన నియములకు, నిర్బంధములకు లోనై తపస్సు చేయవలయును. అట్టిగాఢచిత్తునుబూని తపస్సమాధియందు నిమగ్నుఁడైనవానికేకాని మహా శక్తియైన ప్రకృతి తనహృదయ మర్మములను దెలియఁజెప్పదు. అట్టి ప్రకృతిసాక్షాత్కారమునకై, మహత్తమమైన అగ్ని పరీక్షకు లోనగువాఁడే ప్రకృతిరహస్యతత్వవేత్తయైన శాస్త్రజ్ఞుఁడు.

ఓర్వ - పట్టుచు

శాస్త్రజ్ఞుఁడు ముఖ్యముగా ఓరిమియు, పట్టుదలయు కలిగియుండును. తాను కనుగొనిన నూతనవిషయములు తాత్కాలికముగ నుపయోగములేకున్నను ఇంకను భావి పరిశోధనమునకై ప్రయత్నించుచునే యుండును.

ఫారడే విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రము నభివృద్ధిపఱచినవారిలో ముఖ్యుఁడు. ఆతఁడు మొట్టమొదట ఇనుపముక్కను అయస్కాంతక్షేత్రములో త్రిప్పినయెడల విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టును అని కనుగొనెను. కాని అట్లుద్భవించిన విద్యుచ్ఛక్తి బాల్యావస్థయందుండుటచే దైనిక జీవనమున నిష్పటి వలె నుపయోగమునకు వచ్చియుండలేదు. అందువలన తనన్నేహితులు ఎందఱు పరిహాసముచేసినను ఫారడే మాత్ర మధైర్యమునుజెందక తాను కనుగొనిన విషయము అత్యంత ప్రాముఖ్యమైనదని హృదయపూర్వక

ముగ విశ్వసించి దానిని లోకమునకు వెల్లడించెను. గ్రాడ్ స్టను అంతటిగొప్పమంత్ర ఒకనాఁడు ఫారడేతో ప్రసంగించుచు ఆతనితో మీరు కనుగొనినవిషయమువలని లాభమేదియో నాకు దెలియుటలేదని చెప్పెను. దానికి ఫారడే నిరుత్సాహము నొందలేదు. ఇది కొలఁది కాలములోనే పన్ను విధించుటకై మీదృష్టి నాకర్పించు నంతటి అభివృద్ధిదశలోనికి రాఁగలదని ఫారడే చిఱునగ నుతో బదులుచెప్పెను. ఇది యాత్మశ్లాఘనము కాదు. జాతకముచెప్పటయు కాదు. కాని లోకమున కనుగొనిన యెట్టియల్పవిషయమునైనను శ్రద్ధతోడను, పట్టుదలతోడను పరిశీలించినచో దానివలన గొప్ప ఫలితములు కలుగఁగలవను ఆతనికున్న యాత్మవిశ్వాసమే ఆతనిచే నట్లు పలికించెను.

రేలే అను రసాయన శాస్త్రజ్ఞుఁడు నత్రజనము (Nitrogen) అను వాయువుయొక్క తాగతమ్య గరిమ (Specific gravity) అనేకపద్ధతులవలన కనుగొనెను. ఇట్లు కనుగొనునప్పుడు తాగతమ్యగరిమ ఒకమాటు ౨. 3౧౦౨ను, మఱియొకమాటు ౨. ౨౯౫ను వచ్చెను. సామాన్యుఁడు ఇట్టివ్యత్యాసము పరిశోధనయందుపయోగించిన సాధనములందలిదోషములవలన సంభవించినదని తృప్తిచెందును. కాని రేలే అట్లుచేయక, గాలినుండితీసిన నత్రజనమునకు మఱియితరపద్ధతులవలన తయారుచేసిన నత్రజనమునకు భేదిముండవలయునని యూహించెను. ఆతఁడనుకొనినట్లే కొన్ని సంవత్సరములైనపిదప గరిమ యందలి వ్యత్యాసము వస్తుభేదమువలనననియే తేలినది. గాలిలో నత్రజనమునుబోలు ఆర్గనము (Argon) అను వాయువొకటి కలదని నూతనముగ కనిపెట్టఁబడెను. ఈ యార్గనమనువాయువు కలదని యప్పుడు తెలిసికొనిలేకపోవుటచేతనే ఆవ్యత్యాస మొందువలనఁగలిగినదియు అప్పుడు తెలియలేదు. ఇట్టిఆర్గనమును క్రొత్తపద్ధతుల తయారుచేయవలెనని ప్రారంభింపఁగా హీలియము (Helium) అను

క్రొత్తపదార్థమొకటి కనుగొనబడెను. ఇది ఇటీవల చాలప్రాముఖ్యమునకు వచ్చినది. దీనివలన రసాయనశాస్త్రమున క్రొత్తసిద్ధాంతములు చేయవలసివచ్చినది. ఇదియే ప్రస్తుతము బంగారమును ఇతరపదార్థముల నుండికూడ తయారుచేయవచ్చునను ఉద్దేశముకలుగుటకు మూలకారణమైనది. ఇట్లు శాస్త్రజ్ఞుడు పట్టుదలతో పరిశోధనము గావించుచు, అల్పవిషయములనుండి, అత్యుత్తమవిషయములలోనికి బోవుచున్నాడు.

జానక అనునతడు ఒకజ్యోతిశాస్త్రజ్ఞుడు. నక్షత్రమండలమునుగుఱించి పరిశోధనచేయుచు భూమినావరించియున్న గాలి చలనముకలిగియుండుటచే తనపరిశోధనల కభ్యంతరము కలిగించుచున్నదని తెలిసికొనెను. అందువలన కొండమీఁదనుండుగాలి నిశ్చలస్థితిలోనుండునని అచ్చటకరుగుట కితడు వెళ్లుటకు సిద్ధపడెను. కాని యాతడు కంటివాడు : ధనమా లేదు. అయినను కష్టమనియెంచక యాతడు ఎట్టెట్లో కొండపై కెగ్రాకెను.

న్యూటను ఇంగ్లాండులో జన్మించిన మహాపురుషులలోనెల్ల అగ్రగణ్యుడు. అనేకశాస్త్రములకు బ్రహ్మవంటివాడు. సుమారు ఇరువదినవత్సరములుకష్టపడి, పరిశోధనలనుగావించి, ఎన్నియోలెక్కలు గుణించి యొకపుస్తకము తయారుచేసెను. ఆతనిసర్వస్వమంతయు దానిలో నుండెను. ఒకనాడది దీపముముట్టుకొని అగ్నిహోత్రుని కాపాతియయ్యెను. అప్పు డాతనిమిత్రులందఱును అతడు పిచ్చివాడైపోవుననితలంచిరి. కాని జరిగినదానికి వగవక, ఎంతయోయోరిమివహించి మఱల నాతఁడాశాస్త్రమంతయు వ్రాసెను.

సూర్యోదయమునకుపూర్వ మొకానొక నదియొడ్డున ఒకపురుషుడు కూర్చుండియుండెను. ఆదారిసరుగుచు మువ్వరుమిత్రు లాతనిని పలుకరించిరి. మఱల అస్తమయసమయము వచ్చినది. ప్రొద్దుటనరిగినవారు గృహభిముఖులై నదీతీరమునకువచ్చుసరికి ఆపురుషుడచ్చటనే కూర్చొనియుండుటనుగాంచిరి. వారలాతనినిగాంచి బాలిపడిరి. పాపము వెట్టివాడు. ఇక్కడ ఏమున్నదనియో తదేకధ్యానముతో కూర్చున్నవాడు అని తమలోదాము నవ్వుకొనుచు తమత్రోవను బోయిరి. ఆపురుషుడే ఫేబరు అను గొప్పప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞుడు.

శాస్త్రములన్నిటిలోను క్రిమికీటకములనుగుఱించిన శాస్త్రమునందు పరిశోధనచేయుట చాల కష్టమైనది. పురువులేవిధమున సంపరించునో, అవి యేవిధమున దమజీవితమును గడపుచున్నవో- ఈవిషయములను పరిశీలించుట మిక్కిలి కష్టము. తేనెటీగలలో ఒకరాణియొగ యుండుననియు మిగిలినయొగలన్నియు దానికి లోబడియుండుననియు దెలిసికొనుట చాలపరిశోధనా ప్రయాసములకు సాధ్యమైనది. ఫేబరు శాస్త్రజ్ఞుడట్టివిషయముల నెన్నిటిలో కనుగొని లోకమునకు పెల్లడించెను.

చలనావస్థయందుండు ప్రతివస్తువునకు కొంత ఉద్వేగము కొంతయుండునుకదా! రైలు గంటకు ౬౦ మైళ్ల చొప్పున పోవుననియు, విమానము ౧౨౦ మైళ్ల చొప్పున పోవుననియు చెప్పుకొనుచుండుము. అట్లే వెలుతురు ఒక ప్రదేశమునుండి మఱయొక ప్రదేశమునకు పోవుటకు గొంతకాలము పట్టును. ఇది అనఁగా ఒకసెకను కాలమున ౧౮౬ వేలమైళ్లు పరువెత్తుచున్నది. అందువలననే సూర్యుడుదయించిన ఎనిమిది నిమిషలకుఁగాని సూర్యుడుదయించినట్లు మనకుఁ దెలియదు. అట్లే నక్షత్రములలోఁ గొన్ని సూర్యునికంటెను దూరముగానుండుటచే వెలుతురు అచ్చటనుండి భూమినిచేరుటకు ౩౦౦ల ఏండ్లకూడ పట్టుచున్నది. ఇట్టివెలుతురుయొక్క వేగమును లెక్కించుటకు శాస్త్రజ్ఞులు ఒక చతురపు కాచఖండము నుపయోగింతురు. దానిమీఁద నొకచతురపు ౬౦గుళములో గ్రాఫ్, పుస్తకములోవలె సుమారు లక్షగీతలు గీచియుండును. ఇన్నిటినిగీయుయంత్రమును చేయుటకు సుమారు పదినవవత్సరములు పట్టును. ఇట్టియంత్రమును చేయుటలో శాస్త్రజ్ఞులచూపినట్టర్పు నిరుపమానము. ఏనిమిషముననైనను వినువుచెంది, ప్రమత్తులై పనిచేసినచో ఎన్నియోసంవత్సరములనుండి చేయుచున్నయంత్రము త్రుటికాలములో చెడిపోవునుకదా!

ఉత్తరదక్షిణ ద్రువములను కనుగొన వలెనని బైలుదేత ఎందఱో యుత్సాహవంతులైనవారు మృత్యువుయొక్క కోఱలలో చిక్కుకొని మడిసిరి. ఇట్లు కనుగొనఁ బ్రయత్నించుటకు వారిపట్టుదలయే కారణము. ౧౮౦౬ వ- సంవత్సరమున ఇరశ్చేక్ అనునతడు ఉత్తర ద్రువమునకు పోయియుండెను. ఆతని ననుసరించినవారలు చనిపోయిరి. తినుటకాతనికి భోజనసామగ్రి లేకపోయెను.

చలిబాధ తప్పించుకొనుట కాతనికి పాదరక్షలైన లేక పోయెను. ఆతఁడు ప్రాణావశిష్టుడయ్యెను. అయినను తాను సంచారముచేసినట్టి ప్రదేశమును గుఱిచి ప్రపంచమునకుఁ దెలుపవలయునని యెంచి మోకాలిమీఁద స్రాకుచు ఠాగలిగినంతదూరము వచ్చెను. అచ్చట తాను వ్రాసిన దానిని విడిచి యాతఁడు తనప్రాణములను గోలుసోయెను.

౧౯౧౨-వ సంవత్సరమందు స్కాట్టులను నొక శాస్త్రజ్ఞుఁడు తర్రఫ్రువము చేరవలెనని బైలుదేఱెను. మఱల నాతఁడు గృహభిముఖుడై వచ్చుచుండఁగా నాతని సంతవఱకు అనుసరించుచుండిన మిత్రుల నేకులు షరలోక గతులైరి. శేషించిన యిరువురితో ఆతఁడొకా నొక ప్రదేశమునకు వచ్చునరికి మంచుదిట్టముగ కురియ నారంభించెను. షటకుటీరమున గూర్చున్నను భోజన పదార్థము లయిపోవుటచే నాతఁడు మరణింపవలసివచ్చెను. తనకు మరణనమయ మానన్నమగుచున్నదని తెలిసి కొని ఆతఁడు తాను వ్రాయఁదలచిన దంతయు వ్రాసి యుంచెను. కొన్ని నెలలకు మఱియొక రచ్చటికి వెళ్లి నప్పుడు స్కాట్టుచేతిలో గాఢతమును పట్టుకొని దీర్ఘనిద్రా ముద్రితుడగుటఁ గాంచిరి. ప్రస్తుతకాలమున హిమవత్సర్వ తము సభిష్ఠించుటకు పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులు చూపుచున్న పట్టుదల ఆశ్చర్యకరమైనది. మొదటిప్రయత్నము గొప్ప శాస్త్రజ్ఞుల మరణముతో ముగిసినను ఇంకను వారిలోఁ గొందఱు ఏతత్ప్రయత్నమునుండి విముఖులగుటలేదు.

శాస్త్రజ్ఞునికి సాధనాభావము అనుమాట లేదు. సాధారణముగ కళాశాలవిద్యార్థులు ఏగొప్ప శాస్త్రజ్ఞుఁడో కనుగొనిన యొక్కసూత్రమునందలి సత్యమును పరీక్షించుటకే తమకళాశాలీయందలి సాధనములు చాలననియో వాటియందు లోపము లున్నవనియో చెప్పుచుండుట సహజము; కాని యిది విద్యార్థులమాట. శాస్త్రజ్ఞు డట్లుకాదు. వానికి సామగ్రియుండినను లేకపోయిననుసరే విషయమును పరిశీలించును.

డాక్టర్ పూల్ స్టక్ గొప్ప పేరువహించిన శాస్త్రజ్ఞుఁడు. అతనిపేరు దేశదేశముల వ్యాపించెను. అతనిపరిశోధనాలయమును జూచుటకు ఒకఁడువచ్చి, ఏతత్కార్యమునకు దనకనుమతినీయవలెనని కోరెను. వెంటనే పూల్ స్టక్ నేవకునిబిలిచి తనపరిశోధనాలయము నాతనికిఁ జూపవలసినదని చెప్పెను. కొన్ని నిమిషములు నిశ్శబ్దముగ గడచిన వెనుక నానేవకుఁడు ఒకపల్లెరమునఁ గొంత సాధనసామగ్రి నుంచి అదియే తనయజమాని పరిశోధన సామగ్రియని చూడవచ్చినయాతనికి చెప్పెను. పాపమా పెద్దమనుష్యుఁడంతట చిన్నబోయియుండవచ్చును. ఎంత యోగోష్ఠిగా పరిశోధనాలయముండునని వీక్షింప గొండం తయాశ పెట్టుకొనివచ్చిన యాతఁడు చిన్నపల్లెమును మాత్రమే చూడవలసివచ్చుట నగుబాటుకాదా? కాని పూల్ స్టక్ యొక్క సాత్తు ఆపల్లె మొక్కటే. ఆచిన్ని పల్లెరము నుండియే యాతని పెద్దపరిశోధనములు మొలకలెత్తినవి.

ఏకాగ్రత

ఏకాగ్రతయనఁగా ఒకవిషయమున మనస్సును లగ్నముచేయుట. తనసమాధినుండి వాల్మీకి తాను వల్మీకపరివృత్తుడైనట్లు కనుగొనలేకపోయెను. ఇట్లే శాస్త్రజ్ఞుఁడును విషయపరిశోధనమున ఏకాగ్రచిత్తుడై తపోనిరూఢినుండును

దూరవస్తువులు చర్మచక్షువులకు గాన్పింపవు. అందుచేత నక్షత్రమండలమును బరిశీలించుటకు ఒకయం త్రము నుపయోగింతురు. ఇట్టిదానినొకటి ఆర్థల్ శాస్త్రజ్ఞుఁడు తయారుచేసెను. అట్టిసందర్భమున నాతఁడు పదు నాఱుగంటలకాలము తదేకదీక్షనహించి ఒకరీతిని మెఱు గుపెట్టుచు, చేతులకు విశ్రాంతిసీయలేదు. ఇట్టిసమయ ములందు భోజనముమాటతలపెట్టకుండుటచేత ఆతనిసోదరి ఆతనినోటిలో అన్నపుముద్దలు కలిపిపెట్టుచు ఆతనిని పోషించుచుండెడిది. ఆర్థల్ గొప్పమేధావి. ఆకాశము సంతను మూఁడులక్షలభాగములుగ విభజించి ప్రతిభా గములోనికి వచ్చునక్షత్రమును పరిశీలించుచు కొన్ని యేండ్లు గడిపెను.

న్యూటను తనజీవితమంతయు శాస్త్రపరిశోధనము నందే గడపియుండెను. సూదంటుతొయినంటుకొని యుండు అయస్కాంతమునుబోలి ఆతనితలంపు లెల్లప్పు డును శాస్త్రపరిశోధనయందే లయమైయుండెడిది. లోకమున పిచ్చివానిని ఏస్త్రీయు వివాహమాడ నిచ్చగింపదు కదా! అట్లుగుటచే ఆడంబరభావ్యాలంకారరహితుఁ డును, ఏకాగ్రచిత్తుడైన న్యూటను నెవరువరింతురు? అయినను ఆతఁడు గొప్పవాఁడుగ పరిగణింపబడుటచేత ఒకానొకస్త్రీ ఆతనిని వివాహముచేసికొనుట కిష్టపడెను. మొదటిదినముననే వారిరువురు నొక్కయెడకు పోయి

యచ్చటనున్న బల్లలపై నాసీనులై ముచ్చటలు ప్రారంభించిరి. కాని న్యూటను ఏయొకటి రెండునిమిషములలో మాటలాడి తాను చేయుచున్న యేదియోయొక యిశోధనమును గుఱించి యాలోచింపఁ బ్రారంభించెను. స్త్రీసహజముగ మాటకారి. అందులో జీవితమంతయు తనకు సహకారిగ నుండవలసిన మనుష్యునితోగాక మఱి యెవ్వరితో మాటలాడును? ఆమె న్యూటనుతో నేమేమో చెప్పఁ దొడంగెను. గాయకుఁ డెంతమనోహరముగ పాడుచున్నను చెవిటివానికి తెలియదు. అట్లే న్యూటను ఆలోచనాసముద్రమున మునిగి తేలుచుండ నాస్త్రీ యొక్కమాట లాతనికెట్లు వినఁబడును? గాఢాలోచనా నిమగ్నుడై యున్న వానియవయవములు మఱియొక పనిని దేనినైన కల్పించుకొనును. విద్యార్థు లెక్కువ శ్రద్ధతోఁ జదువుచున్నప్పుడు కూన రాగము తీయుచుందురు. అట్లే న్యూటను ఆనాలోచనాఘోరముడై యుండఁగా పొగచుట్ట త్రావుట యాతని కలవాటు. చుట్ట నుసికట్టగా దానినిరాల్చి వేయుటకై తనచేయియే యనుకొని యాతఁడు తనప్రక్కనున్న యాస్త్రీచేతిని పట్టుకొని చుట్టదగ్గఱికిఁ జొనిచ్చుచుండెను. తానంతవఱకుఁ జెప్పిన సంగతులకు సంతోషించి న్యూటను తపచేయిపట్టుకొని నని యామె సంతోషించుచు ఆతఁడట్లు తనచేతి నెంత వఱకుఁ గొనిపోవునో యని యోజించుచుండెను. న్యూటను ఆమెచేతిని తీసికొనిపోయి నుసిరాలుట్టుకై తనచుట్ట మీఁద నుంచెను. నుసిరాలి నిష్కరగులుటచే ఆమెచేయి కాలెను. అంతటితో సంతసించి యింక నీపెండ్లిముచ్చట యింతటితోఁ జాలునని యాయున్నతల్లిని విడిచి వెళ్లి పోయెను. అదియే యాతనివివాహమునకు ప్రారంభమును సమాప్తమునుకూడ.

దేశాచారమునుబట్టి న్యూటను నీళ్లలో కోడి గ్రుడ్డు నుడుకఁ బెట్టి తినుచుండెడివాఁడు కాని యాస్వల్ప కాలముకూడ నాతనికి కాలహరణముగఁ గనిపించుచుండెడిది. అందుచేత కోడిగ్రుడ్డు నొకచేతిలోనుంచుకొని నీటిని కాఁగఁబెట్టి తనలెక్కలను గుఱించుకొనుచుండెడివాఁడు. ఒకనాఁడిట్టి యిశోధనలో గడియారమును దగ్గఱఁబెట్టి చూచుకొవలసివచ్చెను. అందుచే నాతఁడు గడియారము నొకచేతిలోను కోడిగ్రుడ్డు నింకొకచేతిలోను ఉంచుకొని యాలోచించుచుండెను. నీళ్లుకాగెను. అప్పుటికి న్యూటనుకు వంటవిషయమై ఏకొలదిగనో జ్ఞాపక

ముండుటచే తనచేతిలోనున్న వస్తువును నీటిలోవేసెను. కొన్ని నిమిషములకు కాలము చూడవలసివచ్చినప్పుడు తనచేతిమంకఁ జూచెను. కాని అది యచటలేదు. సాపము కోడిగ్రుడ్డుబదులు గడియారము నీటిలో నుడుకుచుండెను.

న్యూటను రెండుపెల్లులను అల్లారుముద్దుగఁ జెంచుచుండువాఁడు. అందులో నొకటి రెండవదానికంటె పెద్దది. దీర్ఘాలోచనాఘోరముడై యున్నప్పుడు అవి యాతని యొద్దకువచ్చి యాడుకొనుచుండెడివి. అవి వచ్చినట్లు కాని, పోయినట్లుకాని యాతఁడు గమనించుచుండువాఁడు కాఁడు. కాని ఒకదినమున అవి అల్లరిచేయుచుండుట చేత తనపనికి భంగముకలిగింపకుండ అవి తమయిచ్చ వచ్చినట్లు సంచరించుటకు గదిగోడయందు రెండురంధ్రములు చేసెను. ఒకనాఁడతనిన్నేహితుఁడొకఁడువచ్చి యాతనిని రెండుకన్నములేలచేసితివని ప్రశ్నింపఁగా, రెండుపెల్లులకు రెండుకన్నములు చేసితివని చెప్పెను. ఆన్నేహితుఁడు పెద్దపిల్లికొఱకు చేసినకన్నములోనుండి చిన్నపిల్లిపోలేదా? అని నవ్వెను.

ఈకథనే ఇంకొకరిని జెప్పెదరు. న్యూటను ఒక పిల్లినిమాత్రమే పెంచెను. అది వచ్చుటకు పోవుటకు రెండురంధ్రములు చేసెను.న్నేహితుఁ డాకన్నములను జూచి నవ్వి యిదియేమి? వచ్చుటకు, పోవుటకు ఒక పిల్లికి ఒకకన్నముచాలదా యని ప్రశ్నింపఁగా, లోపలికివచ్చుపిల్లి ధనరాశి (Positive) వెలుపలికిపోవునది ఋణరాశియు (Negative) నగుటచే రెంటికిని భేదముండుటవలన రెండుకన్నములును పొడవవలసివచ్చెనని చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పటచేత న్యూటనుయొక్క ఏకాగ్రత మఱింతస్పష్టమవుచున్నది.

ఒకానొకదినమున న్యూటను గుట్టముపై జీనుచేతితోఁబట్టికొని దానినడుపుచుఁ వినోదార్థము కొండపై కెక్కుచుండెను. కాని యాతఁడెల్లప్పుడు నాలోచనా నిమగ్నుడై యుండుటచే నాతఁడు చేయుచున్నపనిని పాటింపక దేనినిగుఱించియో యోచించుచుండెను. కొంతదూరము పోయినతరువాత చూడఁగా గుట్టము కొండదిగువనున్న మైదానములో మేయుచుండెను. కాని జీనుమాత్ర మాతనిచేతిలోనే యుండెను!

ఇట్లే న్యూటనుగుఱించి యెన్ని యొకథలు గలవు. న్యూటను పిన్నవయస్కుడైనప్పుడు పాఠశాలలో మంద

బుద్ధియై చివరచోటు ఆక్రమించుచుండువాడు. ఒకనాఁ డాతని సహాధ్యాయి యాతనింజూచి పరిహసింపఁగా వెంటనే ఆతఁడు పట్టుదలతో చదువు ప్రారంభించి తనతరగతిలో ప్రధానస్థాన మాక్రమించెను.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దప్రారంభదశలో పాశ్చర్యులనునాతఁడు ప్రాంసుదేశమున జన్మించి సూక్ష్మజీవులు మొదలగువానినిగుఱించి పరిశోధనములుచేసి ఘనతపహించెను. ఆతఁడెల్లప్పుడును తనపరిశోధనాలయమునందే కాలము గడపుచుండువాడు. ఆతనిమిత్రులు కొందఱు ఆతనికి వివాహముచేయుటకై ప్రయత్నములునలిపి ఏదోయొకసంబంధమును వెదకి ఆతనికి సుముహూర్తము నెఱింగించిరి. వివాహముహూర్తము సమీపింపఁగనే మతానుసారముగావధువు మొదలగువారు కైస్తవులగుడికి వెల్లిరి. అక్కడ వివాహము జరుగవలసియుండెను. కాని పెండ్లికొడుకైన పాశ్చర్యమాత్ర మచట కనఁ

బడలేదు. ఆతనికొఱకు నాల్గుదిక్కులు వెదకేరి. తన పెండ్లియేయగుటచేత ఆతఁడు తప్పక బయలుదేఱి యుండునని ఆతని నెవ్వరైన త్రోవలో నాటకంపఱచి యుందురని-ఈ మొదలగు వాక్యము లాజనసమూహమున వినఁబడెను. కాని వారిలో పాశ్చర్యు ఆంతరంగిక స్నేహితుఁడొకఁడు కలఁడు. ఆతనికి పాశ్చర్యుయొక్క గుణములు తెలియును. అందుచే జనసమూహముయొక్క మాటలను విశ్వసించక వెంటనే పాశ్చర్యు పనిచేయు పరిశోధనాలయమునకు పోయెను. అచ్చట గాఢాలోచనానిమగ్నుడై పాశ్చర్యు స్నేహితునిరాకయే గమనింపక తన పనితాను చేసికొనుచుండెను. అప్పుడు స్నేహితుఁడు తాను వచ్చినసంగతి నాతనికిఁజెప్పింపఁగా ఏదియో యల్పాత్యల్పవిషయమును విస్మరించినవానివలె నాతఁ డాతనితో 'అయ్యో! ఆమాట నేనుమఱచితినే' అని సావకాశముగ జవాబుసంగెను.

విశ్వ కల్యాణము

పెనుమర్రి వేంకటరత్నము గారు

క్రొత్తతావి పసందు లొత్తుకున్నవి బలే!

నెఱుమల్లెతీవ పందిరులయందు

చిటుతకోయిల భుజించిన కిసాలయములో

స్వాతంత్ర్యరాగముతో సందడించె

ఒలికించుకొన్నవి నెలలరాగంబులు

వనలక్ష్మి ప్రేమవాసనలు కొన్ని

మాధుర్యవాహినీమస్మణిచికిలలోఁ

గవికిశోరుల గీతరవము మొరసె

లాజలుగఁ బూలఁ దీవయిల్లాండ్రుచల్ల

మాధవుడువచ్చినాడు బంభరకుమారి

కామనోహరరాగ మార్గములయందుఁ

దేనెలు కరుణకట్టిచిందించుకొనియె.

మార్గమునఁ బోవుమన్నారు మధురమైన

కంకరవమున గీతముతో కండలింప

సప్సరకస్యకాలి సృత్యములలోనఁ

క్రొత్తతనపు గీతంబులు కొసరుకొనియె.

విశ్వవాణీవన్య వీణారవంబులు,

కాంత్యాక్రమములలో సందడించె

సత్యాగ్రహప్రతాపచరణంబు లువ్వరా

పారతంత్ర్యంబును బారఁద్రోరి

భారతీదేవి సంస్కృతభాషిణి

గత్యాం రాగముతో క్రమ్ముకొనియె

హృదయవిపంచికాముదిత గీతములలోఁ

బ్రహ్మవాహినీస్యంబు కలములలోఁ

విశ్వరంగమ్ము చైతన్యవిప్రుతమయి

నవనవోన్మేష బృందావనంబునందు

బాలగోపాలు వేణుగీతాలలోన

నన్వయముఁ జేసుకొన్నది హృద్ రేఖ.

లేడికన్నీయముద్దులాడు శార్దూలంబు

నైనలేనిప్రేమముతో పెనఁచికొనియె

మక్తవారణమును మర్యాదగాఁజూచె

దత్తుంభపికెతనక్త మృగరాణి

ఎలుకపిల్లకుమద్దులిచ్చు మార్జాలంబు

కఱకుగోళ్లులప్రేమవిరిసికొనియె

పాపురంబునుడేగ ప్రబలమత్సర మీఁగి

నీహంబులందుఁ దూగాఁ

విశ్వకల్యాణగీతికా వృత్తిలోన

ప్రొగుచున్నది సుకవితా రాగగరిమ

అదిగో! ఉదయా సమయములయందు వెలుగు

బాలభాస్వంతురోపిగుడ్వేలదీ ప్రి.

ఆత్మకుసుమము లర్పించునట్టివారి

పదనమలయందు హర్షంబు లొదిగికొనుచు

మృత్యుదేవీభయంకర సృత్యములను

లక్కచేయుటయేలేదులే! పసంబు,

అధ్యాత్మరామాయణకర్త సుబ్రహ్మణ్యకవి

మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మ గారు

శ్రీ మదఖండ మహిమండల పూజ్యంబగు అధ్యాత్మ రామాయణకీర్తన ప్రబంధకర్తయగు సుబ్రహ్మణ్యకవి వృత్తాంతము నెంతయుఁ దెలియునవకాశము తద్గ్రంథమున లేకుండుటచే ననేకులు సుప్రసిద్ధగ్రంథకర్తయగు తత్కవి విషయములు తెలియ నభిలషించియుఁ దెలియవసతిలేక విచారపడుచున్నారు. నేనీ వృత్తాంతమును తెలిసికొనఁ గొంతకాలమునుండి ప్రయత్నింపుచుండి నేటికిఁ దెలియగలిగినందులకు సంతసించి యిట్లు వ్రాయుచున్నాను.

ఈకవి ములికినాటి వైదికబ్రాహ్మణుఁడు; హరిత సగోత్రుఁడు. వీరు సుబ్రహ్మన్న వరదన్న శేషన్న యను ముగ్గురన్నదమ్ములు. తంజావూరు మండలములోని ముని పల్లె గ్రామవాసులు. సుబ్రహ్మన్నకవి, (సుబ్రహ్మణ్యకవి) పండితుఁడు. వరదన్న వైణికుఁడు. శేషన్న సామాన్యుఁడు ఒకపుడు వీరు శ్రీతిరుపతియాత్రకువచ్చి స్వామిసన్నిధి యందు వీరి సంగీతవిద్యావైశద్యమును జూపుచు సభ చేసి పాడుచుండ కాళహస్తి ప్రభువో, లేక వారి మంత్రిలో, వీరినచటఁగాంచి వారిసంస్థానమున నుండు మనివేడగా వారంగీకరించి కాళహస్తినిజేరి సంస్థానమున నుండిరి. కొంతకాలమునకు సుబ్రహ్మణ్యకవి అధ్యాత్మ రామాయణము కీర్తనలు శ్రీశేషశైలేశున కంకితముగ వ్రాసి తిరుమలకేగి వేంకటేశ్వరుల సన్నిధిని గ్రంథము సమర్పించి తిరిగి దిగువతిరుపతికి వచ్చి గోవిందరాజ స్వామిని నేమించి బసయందుండెను. నాటిరాత్రి శ్రీ వేంకటేశ్వరులు మహాంతునకు స్వప్నమందు సాక్షాత్కరించి నాభక్తుఁడొకఁడు కాళహస్తినుండి అధ్యాత్మరామాయణమును మదంకితముగవ్రాసి నాకర్పించి వచ్చెను; కాని వానినెవ్వరును గౌరవంపక సామాన్యునిగఁజూచిరి. కావున నీవతనినిపుడు నాసన్నిధికిఁ గొనివచ్చి గౌరవముతో బ్రహ్మరథముబట్టించి బహుకరించి పంపుమని యాజ్ఞ నీయగా మహాంతు తక్షణమే మేలుకొంచి వెతికించి యామహానీయుని రప్పించి తానును పరివారముతో కవిని

గిరిపైకిఁ గొంపోయి మహావైభవముతో నుత్సవముచేసి గౌరవించి తగుబహుమానములతో నంపెను. కర్ణాకర్ణి గా నీవృత్తాంతమును కాళహస్తి ప్రభువగు శ్రీరాజా దామరకుమార వేంకటప్పనాయనింవారు విని మిక్కిలి సంతసించి యిట్టిగౌరవము తనసంస్థానకవికి జరుగుట తన కును గౌరవాతిశయమని యెంచి కవిని రప్పించి రామాయణగ్రంథమును చదివించి విని యీవృత్తాంతము తన కంతకుపూర్వము కవి చెప్పనందులకు విచారపడి కవిని మిగుల సన్మానించి కవిచేయు శ్రీరామోత్సవాదులకై రామానుజపల్లెయు, వీరిభక్తికై కృష్ణంపల్లెయు నను నీరెండు గ్రామములు శాలివాహనశక 1682 (క్రీ.1760) ప్రమాదిసం॥ శ్రావణ బ ౮ న ధారవోసియిచ్చిరి. ఇవి కాళహస్తికి 7-8 మైళ్ల దూరమునఁ బశ్చిమమున గలవు. ఇందు రామానుజపల్లె అన్యాయాంతమైనది కాని కృష్ణంపల్లె మాత్రము వీరి మునిమనుమఁ డగు బ్ర॥ మునిపల్లె చెంచు సుబ్రహ్మణ్యగారు (సాక్షికృష్ణంపల్లె) భక్తపరుచు కొనుచున్నారు. వీరు సాత్వికులును యోగులునై యతిధి పూజావిశారదులై విరాజిల్లుచున్నారు.

అధ్యాత్మ రామాయణము వ్రాయబడి యిప్పటికి రమారమి 160 సం॥ లగును. ఇట్టి సత్కీర్తిని గడించిన కవియొక్కయుఁ దత్వోపకులగు ప్రభువుయొక్కయు వంశపురుషులను తెలిసినంతవరకు నిందువ్రాయట యావశ్యకమే కాని యిందు విస్తరించి వ్రాసిన గ్రంథవిస్తర మగునని క్షప్తముగ నిందుక్రింద వ్రాయుచున్నాను. ప్రభువంశ చారిత్రములు 1894 సం॥ న డిప్యూటీ థహశ్వీల్ దారగు శ్రీ పుట్రగుంట గురుస్వామయ్యగారు వ్రాసిన తెలుఁగుచరిత్రమును బట్టియు నిటీవల శ్రీదివాన్ బహుదూర్ రఘునాథరావుగారు వ్రాసిన యింగ్లీషు చరిత్రమునుబట్టియు విపులముగఁ దెలియఁగలదు. వీనినిఁ బట్టిచూడ వైనఁజెప్పబడిన శ్రీదామరకుమార వేంకటప్ప నాయనింవారు క్రీ. 1745 సం. న ప్రభుత్వమునకువచ్చి 50 సం॥ లు పాలించినట్లు కనుపట్టుచున్నది. కావున

సుబ్రహ్మణ్యకవి కొనగిన గ్రామదానకాలము సరియైనట్లు కనుపట్టుచున్నది.

సుబ్రహ్మణ్యకవి పూర్వులపేర్లు తెలియఁగల సాధనములులేవు కాని వారినంతటి వారిపేర్లుమాత్రము చెంచుసుబ్బయ్యగారు చెప్పినరీతి నిందు వ్రాయుచున్నాను.

1 సుబ్బన్న (సుబ్రహ్మణ్యకవి) 2 శేషన్న 3 వరదన్న సోదరులు. శేషన్నకు సుబ్బన్న, యీసుబ్బన్నకు 1 కాళహస్తియ్య, 2 చెంచయ్య, 3 రాఘవయ్య, 4 రామయ్య, 5 అచ్చమ్మ. ఇందు చెంచయ్యకుమాత్రము చెంచుసుబ్బయ్య (ఇపుడున్నవారు). సుబ్రహ్మణ్యకవి వరదన్నల సంతతి తెలియరాదు. సుబ్రహ్మణ్యకవి పూజింపుచుండెడి శ్రీరామమందిరము (దేవతార్చన వీరిమనుమడు చెంచయ్యగారు భరింపలేక తనయగ్రహారములోని 13 కుంటల (య 1-20 సెంటు) పల్లపుభూమిని నైవేద్యాదులకిచ్చి కాళహస్తిపురమున భజనమందిరమున నిల్పెను. ఈ మందిరనిర్మాణమునకేమి శ్రీస్వామివారి వసంత నవరాత్రి మహోత్సవాన్న ప్రదానములకేమి కాళహస్తిపుర బ్రాహ్మణసభవారు ద్రవ్యసహాయమొనర్చి కైంకర్యములు జరిగింపుచున్నారు. ఇదిగాక కాళహస్తి ప్రభువులగు శ్రీరాజా దామర కుమార వేంకటలింగమనాయని బహదూర్ వారు నీస్వామియెడల మిగుల భక్తిశ్రద్ధలు కలిగి రథోత్సవాది కైంకర్యములు జరిగింపుచున్నారు. వీరుకాక సుబ్రహ్మణ్యకవినాటి ప్రభువుమొదలిప్పటి వరకుఁగల ప్రభువులందఱు నీస్వామియెడల భక్తిశ్రద్ధలతోఁ గైంకర్యములు జరిగింపుచు వచ్చిరి.

ఇపు డీమందిరము బ్ర॥ రాళ్లపల్లి ఆదినారాయణయ్యగారి (కాళహస్తి) విచారణక్రిందనుండి ఏకాదశి శనివారములందు భజనలు మొదలగు నేవలు మిగులభక్తి శ్రద్ధలతో జరుపఁబడుచున్నవి. ఈ పీఠమును గాంచిన వారెల్లరును సుబ్రహ్మణ్యకవినఁ గాంచినట్లు సంతసింపుచున్నారు.

ప్రభువంశవృక్షము

దామర తిమ్మానాయనింవారు. వీరికి కుమార వేంకటప్ప నాయనింవారు (అగ్రహారదాత). వీరికి తిమ్మానాయనింవారు. వీరికి పెదవేంకటప్పనాయనింవారు. వీరికి తిమ్మానాయనింవారు. వీరికి వేంకటప్పనాయనింవారు. వీరికి (1) ముద్దు వేంకటప్పనాయనింవారు, (2) తిమ్మానాయనింవారు, (3) చెన్నప్పనాయనింవారు, (4)

గంగాపుర రామానాయనింవారు, (5) శేషచలపతి నాయనింవారు, (6) చిన వేంకటప్పనాయనింవారు. వీరిలో మొదటివారికి అక్కప్పనాయనింవారు రెండవవారికి వేంకటలింగమనాయనింవారు ప్రస్తుత ప్రభువుగారు.

సుబ్రహ్మణ్యకవి స్తోత్ర పంచరత్నములు

సీ. శ్రీరామపాద రాజీవముల్ భజియించి

యిహపరసుఖముల నెసగితివు

అధ్యాత్మ రామాయణార్ణవ గ్రంథ

కర్తవై సత్కీర్తి గాంచితివు

సంగీతసాహిత్యశాస్త్ర బ్రహ్మజ్ఞాన

విదుడని బధులెన్న వెలసితివు

మునిపల్లెనంశ పావనమూర్తివై రాజ

వరసభాపూజల వరలితివు.

తే.గీ. ముక్తికనాటి మహీసురముఖుఁ డనఁగఁ

హరితమునివర్యగోత్రజుఁ డనఁగఁడనరి

పరనివాసుడనొ నీన్నుఁ బ్రస్తుతింతు

కవిశరణ్య! సుబ్రహ్మణ్య కవివరేణ్య!

కా. బ్రహ్మజ్ఞాండుడంటు బ్రహ్మవిదులున్ బ్రహ్మశురున్ సత్కీర్తి బ్రహ్మన్ బోలు కపింద్రుడందుఁ గవివారం బుజ్వలద్దాయక బ్రహ్మతోన్మగ్నవుడందు గాయకులు స్తోత్రం బెల్లెడన్ నేయఁగా బ్రహ్మభేద్యయశంబుఁ గాంచితివి సుబ్రహ్మణ్య విద్యనృణ!

సీ. మెప్పించితివికదా మృదులకావ్య మొసంగి

తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని మొదల

పట్టిందితివికదా బ్రహ్మరథంబును

వేంకటేశుననుజ్ఞఁ గొందులేక

గడియించితివికదా గ్రామముల్ రెండు శ్రీ

కాళహస్తి నృపాలు గౌరవమున

వెలయించితివికదా కలకాలము రహింప

మహిత సీతారామ మంగిరంబు

తే.గీ. రామకథగాన కృతించెసి రక్తి వెలయ

నిలనుఁ గల్పించితివి కదా పలువురైన

గాయకాకి శివనోపాయ మొకటి

కవితపుణ్య సుబ్రహ్మణ్య కవివరేణ్య!

మ. హరిభక్తుల్ సుకవుల్ బుధోత్తములు బ్రహ్మజ్ఞాను లెవార లె

ల్లరు దర్శించి నినుండలంచి పరమాహ్లాదంబు నొందంగ ను

ద్ధిరమైయుప్పగఁ గాళహస్తినిఁ బ్రతిష్ఠింపించిత్ రాఘవే

శ్వరసీగంబు భవత్రప్త పూజితము సుబ్రహ్మణ్యధీరోత్తమా!

క. అబ్రంబు నీ మహిమను

నేఁబ్రస్తుతిసేయ నేర్తునేకవిబుధులెం

తే. బ్రాంజలిదగ మునిపలి

సుబ్రహ్మణ్యాధీధాన! కుగుణనిధాన!

ఆంధ్రపత్రిక - సవత్సరాదిసంచిక

శ్రీమతి చిరమామిళ్ల రాధాబాయమ్మగారు, శాఖమూరు లక్ష్మీదేవమ్మగారు

Sreemathi Sakhamooru Lakshmiddevamma garu
& Chirumamilla Radhabayamma garu

శ్రీయుత త్రిపురనేని చలమయ్యగారు, ప్రసాదరావుగారు

Sjt. Tripuraneni Chalamayya garu
& Sjt. Prasadarow garu

సయ్యద్ అహమ్మద్ అలీషాఖదర్ వలీ యోగిగారు

Sayyad Ahammad Alisha Khader Valiyogi garu

శ్రీయుత రాజనైద్య కోలా అప్పలనరసింహదేవుగారు,
ఆదిక్షత్రియ పత్రికాధిపతి, రాజమహేంద్రవరము

Sjt. Kola Appala Narasimhadevu garu
Editor, Adikshatriya Patrika, Rajahmundry

శ్రీకాంచీ కామరూటి పీఠాధిప జగద్గురు శ్రీమచ్చంద్రశేఖరేంద్ర
సరస్వతీ శ్రీపాదులనాడు, కుంభకోణము

శ్రీయుత తమ్మన వెంకటరత్నముగారు, స్వచ్ఛందపైనికవిశనాయకుడు,
ఆంధ్రమహాజనసభ, మద్రాసు

శ్రీయుత పిఠపాటి చిదంబరాశ్రమిగారు

Sri. Pitapati Chidambara Sastri garu

శ్రీయుత నాథులపాటి నరసింహాచార్యగారు, విశాఖ

Sri. N. Narasimha Charya garu, Satalipi

[శ్రీ కృష్ణరాయలవఱకు]

(The Religion of the Vizianagar Emperors up to Sri Kishna Raya.)

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు గారు వి. యే.,

విజయనగరసామ్రాజ్యమును గుఱించి 'విస్మృత సామ్రాజ్య' మను నర్థమిచ్చు 'ఫర్గాటక్ ఎంపైర్' ¹ అను గ్రంథమును వ్రాసిన న్యూయల్ పండితుడుకాని తరువాత మూడేండ్లకు 'శ్రీకృష్ణదేవరాయ చరిత్రము' వ్రాసిన సుప్రసిద్ధాంధ్రచరిత్రకారుడును, అన్యన్యాయములైన శ్రీచిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు కాని, విజయనగరరాజ్యచరిత్రముపై నిరీవల రెండుమూడు గ్రంథముల విరచించిన డాక్టరు కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారుగాని, తద్రాజ్యమునేలిన మహారాజులమతమెట్టిదో, ఆకాలమునాటి ప్రజల మాధవతాభిప్రాయము లెట్టివో విస్తరించి యేమియును వ్రాయలేదు. ఆయాకాలములనాటి ప్రజల మత సాంఘిక రాజకీయార్థిక పరిస్థితులఁ జర్చింపని చరిత్ర చరిత్రకారు.

నేనిటివల కార్యంతరమున జీర్ణకర్ణాట రాజధానియగు 'హంపి-విజయనగరము' యొక్క శిథిలములను జూడఁబోవుట భగవదనుగ్రహము వలనఁదలఁపఁడుటయు, నచ్చట నొకచోట శివాలయములను ఒకవైపు విష్ణుాలయములను మఱియొకవైపు జైనదేవాలయములను, ఎక్కడ చూచినను నాగశిలను, గణపతి మారుటి విగ్రహములను జూచుటయు సంభవించెను. ముఖ్యముగా విష్ణుాలయములు లెక్కకు మించియున్నవి.

ప్రస్తుత మీవ్యాసమునందు విజయనగరరాజులమతమును గుఱించి నాకు లభించిన, ఆధారముల ననుసరించి నాయభిప్రాయముల నాంధ్ర పాఠక మహాశయులకుఁ దెలుపఁ బ్రయత్నించు చున్నాఁడను.

సంగమవంశము

విజయనగరసామ్రాజ్యమేలిన సంగమ వంశజులైన హరిహర బుక్కరాయాదులు శైవులుగఁ గన్పట్టుచున్నారు. ప్రథమ హరిహర

రాయలును, వీరబుక్కరాయలును శైవాగమతంత్రవేదియగు కాశీవిలాస క్రియాశక్తి గురునకు శిష్యులు. అదిశంకరులు తరువాత శంకరాచార్య పీఠము నధిష్ఠించినవారిలో మహామహిమాధ్యుడును, విద్యానగర నిర్మాణకారకుఁడును నగు మాధవ విద్యారణ్యులు వీరిపంత్రి. శైవాగమతంత్రజ్ఞుడైన మాధవమంత్రి బుక్కరాయల నేనానాయకుఁడు, బుక్కరాయలు సర్వజ్ఞ బిరుదాంకితుఁడును, ఉత్తర హరిహర కృతి కర్తయు నైన నాచనసోమనకుఁ బంపాతటంబుననుండిన శ్రీ విరూపాక్షస్వామిసన్నిధిని శా. శ. ౧౨౬౬ తారణసంవత్సర శైత్రశుద్ధ నవమినాడు పినాకినీతటమునందలి పంచాకలదిన్నయను గ్రామమునకు బుక్కరాయపురమని నామాంతరము గల్పించి ధారపోసి శాసనము వ్రాయించెను. ఈ వంశమునకు విరూపాక్షస్వామి కలదైవమయినట్లు తోచుచున్నది. అదిగాక బుక్కరాయలు శైవమతావలంబియైనను పరమత ద్వేషములేనివాడైనట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని కాలమునందు 1868 సంవత్సరమున శ్రావణబెల్లోలాయను పట్టణమున వైష్ణవులకును జైనలకును వివాదములు తటస్థించినప్పుడు తాను మధ్యవర్తిగనుండి యుభయుల కనుకూలముగాఁ దగవుదీర్చెను. ²

బుక్కరాయల తరువాత నతనికుమారుడైన రెండవ హరిహర రాయలపరమతములందు వైషమ్యములేక ప్రజారంజకుడై పాలించెను. ఇతఁడు శైవుఁడుకాని యితఁడు మతాంతరులగు జైనలను సైతము పరిపాలనమునం దున్నతపదవుల నిల్పెను. ఇతని నేనానాయకులలో నొక్కఁడుగు ఇరుగప్ప దండాధిపుఁడు జైనమతస్థుఁడు. జైనాలయమునుగూడ నిర్మించెను. ³ తరువాత ౧౪౨3 — ౧౪౪౩ మఱియు పాలించిన ప్రాథమికరాయలు జైనమతాభిమానియైనట్లు కనఁబడుచున్నది. శా. శ. 1849 కి సరియైన పరాభవనాను సం. కార్తిక

¹ న్యూయల్ పండితుడు తన 'ఫర్గాటక్ ఎంపైర్' అను గ్రంథమును కొన్ని సంస్కరణములతో మఱల క్రిందటి సంవత్సరము ప్రచురించెనని తెలియవచ్చుచున్నది.

² 'Hampi Ruins' by Longhurst, Page 26. ఆంధ్రులచరిత్రము, మూడవభాగము పేజీ 871.

³ 1. His name appears on a pillar in a Jain temple near Kamalapera at Vizianagar in an inscription bearing date 13 85 A.D., which proves that the king was tolerant in religious matters. (Forgotten Empire Page 48.)

2. He (Harhara II) was a worshipper of Shiva under the form Virupaksha, but appears to have been singularly tolerant of other religions, Ibid Page 49.)

(3) ఆంధ్రుల చరిత్రము. మూడవభాగము పుట 878.

పార్శ్వమినాడు వ్రాయించిన శాసనములబట్టి జై నాలయమొక్కటి యితఁడు నిర్మించినట్లు తెలియుచున్నది.¹ నేటికిని పెక్కుజైన దేవాలయములు పంపొత్తుముననున్న హేమకూటాద్రి మీఁదను, విత్తల స్వామిదేవాలయమునకు బోవుమార్గమునందును, మాతంగపర్వత సమీపమునను గాన్పించుచున్నది. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా ఈ జై నాలయముల నిర్మాణమునకు అప్పటి విజయనగరరాజుల పరమతాభిమానము నిష్పత్తిపాతబుద్ధియేయని స్పష్టము. ఈ దేవాలయములు ముఖ్యముగా సంగమరాజవంశమునకుఁ జేరిన రాజభిఖావంశుల కాలమునందును, అంతకుఁబూర్వము జైనమతము దక్షిణ హిందూదేశము నందుఁ బ్రబలియుండి నప్పుడును నిర్మింపఁబడి యుండవలెను. తరువాత విజయనగరరాజ్యమేలిన సాళువవంశరాజులుగాని తుళువాన్యాయ ప్రభువులుగాని జైనమతమునందు శ్రద్ధదీసికొనినట్లు కనఁబడదు. అదియుఁగాక జైనమతము పూర్తిగా క్షీణించినది. నేటిఁజనున బళ్లారిజిల్లాలో నక్కడక్కడ జైనమతస్థు లున్నారు.

సహగమన దురాచారము

ఈకాలమునందు బ్రజలయందు సహగమనదురాచారము ప్రబలి యుండినట్లు నిదర్శనములు కలవు. అందొక్కటి ప్రథమహరిహరరాయల కాలమునాటి శాసనము. అందు మాలగొడు అనువాఁడు చనిపోయినట్లును, అతనిభార్య సహగమనముచేసి స్వర్గస్థురాలైనట్లును వ్రాయఁబడినది. ఇది ఆంధ్రులచరిత్రము మూడవభాగమునందు కేర్పొనఁబడినది కాని, ఆంధ్రులచరిత్రకారుఁ డేకారణమువల్ల నో విస్తరించి యీ విషయమై వ్రాయలేదు.

ఇదిగాక సహగమనమును సూచించుచిత్రములు రాళ్లపైఁ జెక్కియుండ, హంపియందు పెక్కులు నేను నాకళ్లారఁ జూచితిని. ఆవి కృష్ణాపురమునకుఁబోవువారిలో ఉద్ధండ వీరభద్రుని దేవళముదగ్గఁ కలవు. హంపికిఁబోవు రాజమార్గము పడమటిప్రక్కనుగూడ కలవు. ఇట్టి శిలలు కల్లుటకుఁ గారణము ఆకాలమునందు ఈదురాచారము ప్రబలియుండవలెను. ఇట్టి సహగమనములు రాజనగరునందుఁగూడ జరిగియుండవలెను. ఇందుకు నిదర్శనముగాఁ దలారిగట్టుకు సమీపమున నింబాపురము దగ్గఁ ఎముకలు, బొంగుతోఁగూడియుండు పెద్దదిబ్బ యొక్కటి కలదు. అది ప్రస్తుత మిక్కడిజనుల వారిని (నుగ్రీవుని సోదరుఁడు) దహనము గావించిన స్థలమని చెప్పెవరు. పదునాఱవశతాబ్దమున న్యూనిజ్ సహగమనము విషయమై తాను కండ్లారగాంచినట్లు ఒకవర్ణన గావించినాఁడు.

1 Forgotten Empire Page 78.

2 Epigraphia Carnatica Vol. VIII, St 104, Archaeological Survey of India 1907-1908. The first Vizianagar Dynasty, Viceroys and ministers. Page 240. by H. Krishnasastri. ('A Jaina Sasana dated S 1276 (Vijaya) or A. D. 1354 from Soraha distinctly says in that year when Mahamandaleswara Hariappa Odejar was ruling the kingdom, Malagowda died and his wife Chennakka went to Swarga[Heaven] by her saha-gamana 'Seti'.

3 Hampi Ruins Page 41. The spot where these cremations took place was in all probability at Nimhapuram close to Talarigattu; where there is a large cinder mound covered over with rank vegetation and trees of considerable size. This mound is composed of alternate layers of slaglike cinders and ashy earth mixed with small fragments of calcined bone and there is no doubt that it represents the remains of those slain in battle or else the recognised 'seti' ground of old city. It will be noticed that Nupiz States 'at the place where they are all burned,' thus indicating a place where they are always burned.

4 శీర్షకట్లాట రాజ్యచరిత్రము—శ్రీ వీరభద్రరావుగారు. పుట 245-247.

అందులో నిట్టికార్యములు సాధారణముగా నొక్కచోటనే కావించఁబడుట వ్రాసియుండుటచే నీబొగ్గులదిబ్బ సహగమనము గావించెడు శృశానవాటికయైయుండును. ఈవిషయమై 'హంపిశిథిలు' (Hampi Ruins) అను గ్రంథమువ్రాసిన (Longhurst) లాంగుహర్షుని దొరగా రిట్టి యభిప్రాయము పడియున్నారు.³ విజయనగరమేలిన రాజులు సహగమన దురాచారము నేల మాన్పక యూరకుండితో తెలియదు. రాజులు సమృద్ధింపకయుండినచో నిట్టి దుష్కృత్యములు దేశములో జరుగుటకు పీలుండునా? న్యూనిజ్ వ్రాసిన సహగమన వృత్తాంతము మా చదువఁగలకుఁ దెలియుటకై ఈవ్యాసమునందే కేర్పొనుచున్నాను.

ఈదేశమునందు స్త్రీలు భర్తలు మరణమునొందినపుడు వారలతోఁగూడ దాము తగులంబడుట వాడుకగా నుండుటయేకాక యందు వలనఁ బుణ్యముకలుగుననియు గౌరవమువచ్చుననియు నమ్ముచున్నారు. వారుభర్తలు చనిపోయినప్పుడు బంధువులతోఁగలసి దుఃఖింతురు... ఏడ్పులు ముగిసినతరువాత వారలబంధువులు సహగమనము చేయవలసిన దనియుఁగలమున కపకీర్తినిదేవలదనియుఁ బ్రోత్సహింపఁతురు..... వానిభార్యను ఒక పనికిమాలిన గుఱ్ఱముపైఁ గూర్చుండఁ దెచ్చెదను. ఒక చేతిలో నద్దమును, రెండవచేతిలోఁ బూలమాలనుఁ బట్టికొని పెక్కు వాద్యములతోను సంతోషసాగరనిమగ్నులగు బంధుబృందముతోను ప్రేతభూమికి నూరేసుచుఁ బోవును.....శవము పూర్తిగా తగలంబడినతరువాత వృత్తునిభార్య పరమానందముతో వచ్చి కాళ్లుగడుగుకొని నిలుచుండును. అంతట నొకబ్రాహ్మణుఁడువచ్చి తమశాస్త్ర ప్రకారము మంత్రములను బఠించును. ఈకర్మకాండ ముగిసినతరువాతఅపె పసుపుబట్టలనుగైకొని తనబంధువు లొకచెయి పట్టుకొనఁగా రెండవచేతిలో రొట్టెగైకొని గోతివద్దకుఁ బొటలుపొడుచు పలుగులిడుచువచ్చి గోతిమట్టను ముమ్మాటు ప్రదక్షిణములుచేసి యాదరిని గట్టి నత్తిపైఁగెక్కి నిప్పగనుపించుకుండఁ గండ్లకుఁ బాదకట్టఁబడి యుండఁగా నిలువంబడి యుండును. ముందుగా నాగోతిలోఁ బియ్యము మూటగట్టుబడిన వస్త్రమును, తపలపాకులు, దువ్వెన, అద్దము కట్టబడిన వస్త్రమును వానిలో వైచెదరు. తరువాత నామె యెల్లవారియొద్ద నెలవుగైకొని తలనిండ చనుదూరిమురుకొని యద్భుతములగు ధైర్యపాహుసములతో గోతిలోనికి దుముకును. దుమికినవెంటనే బంధువులు కట్టెలతో నామెను గప్పెదరు.....దహనమైతరువారే పెద్దపెట్టున నేడురు. రాయలు మృతుఁడైనయెడల రాణులెల్లరు నిటులనే చేయుదురు. దేశమునందంతట నీదురాచారమే ప్రబలియున్నది.⁴

సాళువవంశము

సంగమవంశ రాజులలో గడపాటివాఁడగు విరూపాక్షరావులు దుర్బలుఁడై రాజ్యపరిపాలనమునకుఁ దగక ప్రజలకు నిష్ఠఁడు కాక పోవుటచేత, నతని దండనాయకులలోఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన సాళువనరసింహరాజుతనిని జంపించి రాజ్యమాక్రమించుకొనెను. ఈసాళువ వంశమునుగుఱించి మనకు 'తైమినిభారతము, వరాహపురాణము, సాళు వాభ్యుదయము' మొదలగు గ్రంథములయందుండి కొంచెము తెలియుచున్నది. మొదటి రెండుగ్రంథము లాంధ్రకావ్యములు. ఈ వంశపు రాజులు వైష్ణవమతములుగఁ గన్పట్టుచున్నారు.

ఇందుకు నిదర్శనములు పిల్లలమఱి పినపీఠభద్రకవికృత 'తైమిని భారతము'నందె కాన్పించుచున్నది. ఇది విజయనగరరాజ్యమేలిన సాళువ నరసింహరాజున కంకిత మీయఁబడినది. కృతిపతివంశమును వర్ణించుచు గృతిపతితాతతండ్రియగు సాళువమంగిరాజు నిట్టభివర్ణించియున్నాఁడు.

నీ. దురములో వక్షిణసురతాను నెదిరించి

కొనివచ్చి సంపరాయనికి నిచ్చె

సామ్రాజ్యమువ నిల్పి సాంపరాయస్థాప

నాచార్యబిరుదవిఖ్యాతిఁ గాంచె

శ్రీరంగభుఁ బ్రతిష్ఠించి యర్చదేవేలు

మాడ లద్దెవునుమృడికి నొసఁగె

పైని వివరింపఁబడిన సీసపద్యము మూడవపాదమువల్ల నతఁడు వైష్ణవమతాభిమానియైనట్లు స్పష్టము. కృతిపతి యైన సాళువ నరసింహరాజు వైష్ణవమతాభిమానియైనట్లు కనఁబడుచున్నది. నరసింహరాజు కృతికర్తతో నిట్లు పఠికినట్లు కవిచెప్పినపద్యము:

కం. నామది నిరతము భారత

రామాయణకథలఁ బ్రేమ రంజిలు నందుకొ

తైమినిభారతమునఁగా

భూమి నవూర్వము పురాణముల గణియింపకొ. (1)

(2) ద్వితీయాశ్వాసము మొదటి పద్యమునందుఁ గవి కృతిభర్తను సంబోధించినవిధము;

కం. శ్రీరమణ చరణకలిత విచారణపరభయదఖడ్గశార్దూలమహా
ధారావళిముఖివారిత, వీరారికురంగ గుండవిభునరసింగా!

(8) పంచమాశ్వాసము మొదటిపద్యము;

కం. శ్రీవేంకటాద్రినాథ దయావర్ధితరాజ్య సన్నతార్థిజనమహా
దేవాగవైరి నృపరాజీవనికరచంద్ర వారసింహనరేంద్రా!

(4) షష్ఠాశ్వాసము మొదటిపద్యము:

కం. శ్రీరామాయణభారత, చారుతరకథా సుధాప్రసన్నమనఃపం
కేరహంజనమాన జయ, శ్రీరుద్రనివేళ వారసింహమహీకా!

ఇతఁడు శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరస్వామికి అయిదుగ్రామములు దానముచేసిన ట్లాకశాసనము వల్లఁ దెలియుచున్నది. కాని యితఁడు తీరవైష్ణవుఁడుగాక పరమతత్వలయందుఁగూడ నభిమాన ముంచినట్లు తైమినిభారతములోని యీక్రిందిపద్యమువలనఁ జేటపడఁగలదు.

మ. శివరాత్రి ప్రమదావలోకనతర స్వీక్షోణిభృతస్య కా
ధవనేవానుగ వాలుకాగఃన భక్తవ్రాతయాత్రాసము
ద్భవభారాపగమ ప్రమోదభరదృ ప్యద్రాజ్యతాహార్యవై
భవలీలాపరపాకశాసనవచః పర్యాయపద్మాసనా!

(చతర్థాశ్వాసము - పద్యము 149)

తుళువవంశము

విజయనగరరాజ్య మేలిన తుళువవంశపు ప్రభువులు వైష్ణవ మతాభిమానులు. అందుకుఁ బ్రమాణములు వారలు కృతివొందినతెనుఁగు కావ్యములు. పీఠలకు శ్రీ తిరుపతివేంకటేశ్వరస్వామి యిష్టదేవము. సాళువనరసింహరాయలయొద్ద నేనాధిపతిగనుండిన తుళువ నరసింహ రాయలు (కృష్ణదేవరాయని తండ్రి) నందిమల్ల య్య, ఖంట సింగయ్య, కవులచే రచింపఁబడిన వరాహపురాణమునకుఁ గృతిభర్త. ఈక్రిందిపద్య ములవల్ల యితఁడు వైష్ణవుఁడని తోచుచున్నది.

(1) కం. శ్రీ వెంకటాద్రిపతిసం, నేనా! హేవాకనిపుణ శేషాహిళజా
శీవినమవకరకరి నే, నావిభ్రమ యీశ్వరేంద్రునరసింహ నృపా!

వరాహ పురాణము ఆ. 2; ప. 1.

(2) కా. పుంజామణ్యవతంస వైష్ణవకథాపూతాత్మ
ఆ. 4; ప. 178

(3) మ. కృతనారాయణ పాదపూజన జనక్షేమ క్రియాభోగ.....
ఆ. 6; ప. 186

(4) కం. శ్రీరామా వసుగుణ ల
శ్రీరామా రమణభక్త..... ఆ. 111; ప. 1

తానెంతటి విష్ణుభక్తుఁడైనను హరిహరభేదము లేనివాడయి నట్లు వరాహపురాణమునందె కవు లిట్లు వ్రాసియున్నారు.

కం. శ్రీద సవనభుగ్భాజం
భోదసమత్యాగ వధురీపుత్రిపురహరా
భేదసపర్యాచర్యా
హోదసమేతాత్మయీశ్వరాధిపు నరసా.

అష్టమాశ్వాసము-మొదటిపద్యము.

[అంధ్రభోజుఁడని ప్రఖ్యాతిగాంచిన (ఈతుళువ నరసింహరాయ లకుమారుడు) శ్రీకృష్ణదేవరాయలయొక్క మతమునుగూర్చి అంధ్రసర్వ స్వము సంపుటము ౧, సంచిక ౯ యందు జూచునది.]

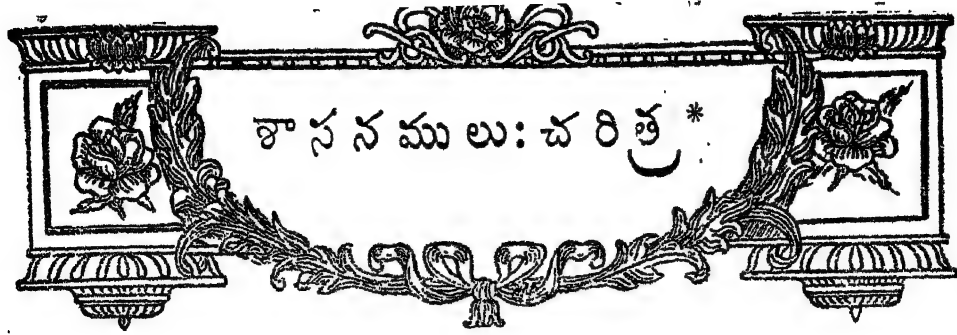
1 A Little known Chapter of Vizianagar History by S. Krishnaswami Ayyangar, Page 41. 'They seem to have had their head quarters at Chandragiri and appear to have been Vaishnavas.' 2 250 of 1964. (A Little known chapter of Vizianagar History Page 80.) Saka 1389 (A. D. 1467). Tirupati-Gifts of 5 Villages Sarvajit by Kaluva Narasingadeva Maharaja.

అతిదుఃఖితయగు సీత

సాహిత్యసరస్వతి సీరిపి ఆంజనేయులు గారు, బి. టి. యన్.

నల్ల మొక్కట నింకిన సరసిమాడ్కి-
 విస్మృతిని జెంది ఖలమైన విద్యపోల్కి-
 మంచుచే సొంపుచెడిన తామరవిధాన
 నిట్లు కీడ్పడియుంట యడేల తల్లి?
 చలువ వైకొన్న పావకజ్వాలవోలె
 గాఢ తిమిరావృతంబగు కాంతివోలె
 నుద్ధతినిబూపు దుఃఖంపుటూర్మివోలె
 నిట్లు దైన్యవృత్తిని బొంద నేలతల్లి?
 కడలి, దుస్తరభంగసంఘములనడుమ
 భారమున నీటమునెడు పడవమాడ్కి-
 నశ్రుజలపూర్ణమగు నీముఖారవింద
 మిట్లు దుఃఖాబ్ధిఁ గ్రుంకు టడేలతల్లి?
 నలఁగి యెంతయు మాసినవలువ గట్టి
 శోభదొఱఁగ నలంకారశూన్య వగుచు,
 సారసవిహీనమగు నొక్కసరసివోలె
 జాలిఁ గొల్పుచు నిట్లుండనేల తల్లి?
 సందనమున నుండెడు సురనారిపగిది
 నీవశోకవృక్షపునీడనే వసించి
 విజనకాంతారభూమిని విడువఁబడిన
 బాలగతి నిట్లు విలపింపనేల తల్లి?
 గగనమున వెల్లు గంధర్వనగరమట్లు
 తోఁచిన విచిత్రమృగమును జూచి, శంక
 పొడమ, సామితి చేయు సద్బోధవినక
 పొందిన విమోహముఁ దలంచి కుండెదొక్కొ!
 ధవుని యార్తనాదముఁ బోలు రన మెసంగఁ
 జపలవై రోదనమున బాష్పములఁ దోఁగి
 నాడు లక్ష్మణార్చుని దూలనాడినట్టి
 కిల్పిచక్రియ నెంచి దుఃఖంతువొక్కొ!
 రాక్షసురమాయ లెఱుంగక భిక్షువేషి
 నసురరాజేంద్రు నర్ఘ్యపాద్యాదివిధుల
 భక్తి నర్చింపఁ గనినదౌర్భాగ్యఫలముఁ
 గొంత ముదినెంచి యిట్లు శోకింతువొక్కొ!

ఉరుబలోపేతుఁడగు జటాయువుమహేంద్ర
 పర్వతమువోలె రాక్షసస్రభునిఁ దాఁకి
 ప్రీల మేను నీకయి నేలఁ దూలిపడుట
 స్వాంతమునఁ దలపోసి చింతింతువొక్కొ!
 రామునికా బాసినట్టి యారటముచేత
 సర్వసుఖములకును జలాంజలి యొసంగి
 విభునితేజంబె యెపుడు భావించుకొనుచు
 నువిద! దుఃఖంపుతుడఁ గానకుంటివొక్కొ!
 లోహితాంగ గ్రహమ్మున రోహిణీమ
 తల్లి పీడితయైన చందమున, నీవు
 రావణుని బారిఁ జిక్కి విరక్త వగుచు
 నిట్లు దుఃఖభాజనవైతి వేమొ చెపును.
 రావణుం డాడినట్టి దుర్భాషణములు
 రాక్షసీతరనాదు లారావములును
 శరములై నాటఁ బీడితస్వాంత వగుచు
 నిట్లు లార్తిఁ గుందుచుచుంటి వేమొ చెప్పువ!
 కాంత నవ్యమృణాళసంకాశమగుచుఁ
 దనరు సుకుమార కంఠసీమను మనోజ్ఞ
 కేశపాశమ్ము బిగిచి, వికీర్ణ సార
 సాస్యనయి, ఘోరమరణ మీనందనేల?
 చండవిక్రముఁ డగు రాఘవుండు విభాఁడు
 భండనోద్దంకబాహుబలుండు మఱఁది
 యురుఫలీకృత సకలకార్యుండు మంత్రి
 గల్గి నీకు దుర్మరణంబు కాంత! తగునె?
 నీకుఁగానె మహారణ్యలోకమెల్ల
 సమత వర్తించి, యెల్లగండములఁ గడచి
 నీకృపాదేశమునకు విసీతుఁ డగుచు
 దరిని గేల్మోడ్చియున్న కింకరునిఁగనుము.
 వాఁడె నీబంధనము డుల్చువాఁడుగాన
 వాఁడె నీకు స్వత్వముఁ గూర్చువాఁడుగాన
 వాఁడె నిను బతికడఁ జేర్చువాఁడుగాన
 వాని గనుమున్న! దీవించిపఱుముము!

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

“తాళపత్ర గ్రంథముల విలువ తెలిసికొనలేక కొందఱు నూతిలోఁ బారవేసిరి. కొందఱు చలిమంటల కుపయోగించుచున్నారు. శాసనశిలలు ఇండ్ల గోడలకు, చెరువుతూములకు, రోళ్లకు, ఖల్వములకు ఉపయోగించుచున్నారు.”

ఇవి హైదరాబాదు ఆంధ్రప్రదేశ్ సంఘమువారు ప్రకటించిన ప్రకటన పత్రమునందలి వాక్యములు. నిజాంరాష్ట్రమున ఆసంఘమువారు కొంతకాలము పరిశోధన ప్రయత్నములందు కాలము గడపి యనుభవము సంపాదించినపిమ్మట వ్రాసినవాక్యము లవి. ఆ వైవాక్యములు ప్రస్తుతము మనదేశమునందలి తాళపత్ర గ్రంథములయొక్కయు, శిలాశాసనములయొక్కయు స్థితిగతులను జిహ్వసహస్రముతోఁఘోషించుచున్నవి. ఈవిషయమున నిజాంరాష్ట్రమున సెల్లో మనదేశమునను అట్లే తాళపత్ర గ్రంథములయొక్కయు, శిలాశాసనములయొక్కయు విలువ తెలిసినవారలు చాల అరుదు; తెలియనివారలే యెక్కువగఁ గలరు. కొంతకాలమునుండి చారిత్రకాభిమానులైన మహానీయులు కొందఱు తాళపత్ర గ్రంథములను గుఱించియు, శాసనములను గుఱించియు శ్రద్ధ వహించుచుండుట యెంతయు సంతోషాపహము.

పుణ్యక్షేత్రములందలి దేవాలయములలో గానవచ్చు శిలాశాసనములు దేవతలు దేవతనియు, ఆ శాసనములందలి లిపి దేవతాఽపిమనియు వాదించువారు కలరు. మంత్రతంత్రము లందువ్రాసియున్నవనియు, నిధి నిక్షేపము లెచ్చుటెచ్చటనున్నది యందుఁదెలుపఁబడినదనియు అమాయకముగ హృదయపూర్వకముగ విశ్వసించువారునుగలరు. పరిశోధకసంఘమువారు తెలిపినట్లు తాళపత్ర గ్రంథముల నారీతిని బాడుచేయువారు బ్రటిష్ ఆంధ్రదేశమునఁ గలరాయని సంశయింపవలసి యున్నను శిలాశాసనములను మాత్రము పైనుడిసినరీతి నే కాక సోపానముల కుపయోగించుకొనియు, అరుగులలో వేసికట్టియు, చాకిరేవులందుబట్టి లుడుకుటకై బల్లలుగ నుపయోగించియు దుర్వినియోగము చేసినవారు చేయుచున్నవారు కలరనిమాత్రము నా యనుభవమువలన నే నెఱుంగుదును. శాసనముల స్వభావము, వాటిప్రయోజనము, విలువ ప్రజలకుఁ దెలియక పోవుటవలన వచ్చినయనర్థక మిది. అందుచలన శాసనములం గుఱించిన

సంగతులు-వాటి స్వభావము, వాటిప్రయోజనము మొదలగునవి ఈ వ్యాసమునఁ దెలుపఁ బ్రయత్నించెదను.

శాసనములు.

చరిత్రరచనమున కుపకరించు సాధనములలో నత్యంతముముఖ్యమైనవి శాసనములు. ఈవ్యాసమున శాసనములనఁగా నిప్పటి శాసన నిర్మాణసభవారి శాసనములవంటివి కావు. దానధర్మములను చెలుపు శాసనములనియే గ్రహించునది.

ఇవి శిలాశాసనములని, తామ్రశాసనము లని రెండు విధములు; తాళపత్రముల నెక్కడబడినవి శిలాశాసనములు; రాగిపట్టాలమీఁద వ్రాయించి యొసంగినవి తామ్రశాసనములు. ఈరెండువిధములైన శాసనములు కూడ దానధర్మములను చెలుపునవియే. వీటిలో అరుదుగమాత్రమే ధర్మానుశాసనము లుండును. శిలాశాసనములైనను, తామ్రశాసనములైనను అర్థములేని వట్టిపిచ్చివాఁతలు కావు; స్మృతి సమ్యక్తములు.

మొదటి శాసనములు.

మనదేశమునఁ గానవచ్చు మొట్టమొదటి శాసనములు శిలాశాసనములు; తాదామతము దేశమున బాగుగ వ్యాపించిన కాలమునాటివి. అశోకవర్ధనుఁడు తనధర్మానుశాసనముల నన్నిటిని ప్రజలకుఁ దెలియటకై శిలలపైననే చెక్కించెను. అశోకవర్ధనశాసనములకుఁ బిదపఁ దెచ్చినదగినవి ఆంధ్రరాజుల శాసనములు. ఆంధ్రరాజులు క్రీస్తుపుట్టుటకు పూర్వమునుండి క్రీస్తుపుట్టిన తరువాత రెండుమూడువందల సంవత్సరములవఱకుఁ బరిపాలించిరి. వీరిశాసనములు కొన్ని ఆంధ్రదేశమునఁ గానవచ్చుచున్నను జాలభాగము కాల్గి, నాసికాది కొండగుహలలోఁ గప్పబుచున్నవి.

నివృత్తిమార్గప్రవృత్తులను సత్కరించుట అనాదిసిద్ధమైన భారతవృత్తు ప్రత్యేకలక్షణములలో నొకటి. పాశ్చాత్యదేశమునందుఁ బ్రవృత్తి మార్గముననుండి శౌతికశాస్త్రరహస్యములను గనిపెట్టినవారి కెంతటి గౌరవసమ్మానములు కలవో మనదేశమున నివృత్తిమార్గముననుండి ఆధ్యాత్మికశాస్త్రరహస్యములను గనిపెట్టినవారి కెంతటి గౌరవసమ్మానములు కలవు. ఇందులకు గారఁమిదే. పాశ్చాత్యులది ప్రవృత్తిమార్గము; ప్రాచ్యులది నివృత్తిమార్గము. వారిది విహికగుఱాపేక్ష; మనది ఆముష్మిక

* ఈవ్యాసమునందు శాసనములకు సంబంధించిన పురాణేతిహాసస్సృష్టేతరములైన చారిత్రకవివర యములు 1 పత్రము 20 గణితముల గానియు శాసనముల ననుసరించి వ్రాయఁబడినవి.

చింత. ఇంతయేల పడుమర కరీరసౌఖ్యము నపేక్షింప తూర్పు ఆత్మా నందమభిలషించును. ప్రాకృత్త్యముచేత నాగరికతలకుఁగలతారతమ్యమింతే. ఇంతమాత్రమునఁబాహ్యత్వములో ఆధ్యాత్మిక తత్వజేత్రులరేరని కాని ప్రాచ్యులగు భారతీయులలో భౌతికశాస్త్రజేత్రులు లేరనికాని నాయభి ప్రాయముకాదు. అట్టివారున్నార; కాని సకృత్తు. సముదాయమున ఆజాతి ఆపాతలోపాసినది. ఈజాతి ఈపాతలోపాసినది. ఈకారణము ననే సన్యాసియన్నను సాధువన్నను సత్కరించువారము మనము; నిర సింహువారు వారు. ఇందువలననే కడుప్రాచీనకాలము నుండియు రాజులు మొదలగువారు సన్యాసులను, సాధువులను దానధర్మములతోఁ దనువువారు. ఈపద్ధతి మనదేశమున క్రీస్తుపూర్వమునుండియుఁ గలదు. బౌద్ధయుగమునాటి నాసిక, కార్ణి మొదలగు కొండగుహలలోఁ గా నవచ్చు శిలాశాసనములన్నియు బౌద్ధభిక్షువులకుఁ జేసిన దానధర్మము లను దెలుపునవే. బౌద్ధభిక్షువులకు భోజనవసతినిమిత్తము, వస్త్రము లనిమిత్తము రాజులు చేసిన భూదాన, సువర్ణదానాదికములను దెలు పు శాసనము లయ్యును. వర్ణకాలమున బౌద్ధభిక్షువులు నివసించుటకై తొలిపించిన గుహలగుటచే వారినిమిత్త మొసంగఁబడిన దానశాసనము లును నాటిలోనే చెక్కింపఁబడినవి. బౌద్ధభిక్షువుల కొసంగిన యిట్టి దానశాసనములకు వేదవిహితమైన గర్భకాస్త్రాధారము కాన్పిం పదు. బౌద్ధమత ధర్మానుశాసనమే యిట్టివాని కాధారము.

బ్రాహ్మణాధిక్యము: తత్కారణములు.

బౌద్ధయుగమునాడు బౌద్ధభిక్షువుల కొసంగిన ఈశిలాశాసనము లపడవఁ గానవచ్చునవి తామ్రశాసనములు. సాధారణముగ నెచ్చటనో తక్కు తామ్రశాసనములన్నియు బ్రాహ్మణుల కొసంగఁబడిన భూదాన, అగ్రహారదానములను వివరింపును. బౌద్ధయుగపు శిలాశాసనకాలము తరువాతిది తామ్రశాసనకాలమని గాని, బ్రాహ్మణమతాభిమానకాలమని కాని మడువనవచ్చును. తామ్రశాసనములు బ్రాహ్మణులకొసంగిన దాన ములనే తెలుపుటకు బ్రాహ్మణునికి అంత యాధిక్యమేల అను ప్రశ్న ము వచ్చును. ఇందుకు బౌద్ధమతమే కారణమని వాయూహ.

కాలక్రమమున నాస్తికమతముగ భావింపఁబడిన బౌద్ధమతమును అడచివేసి ఆస్తికముగ భావింపఁబడు వైదికమతమును పునరుద్ధరించు టకై భరతవర్షమున అధికభాగము ప్రబలప్రయత్నములం జేసినది. ఇందునిమిత్తము భరతవర్షము తన ప్రతిభాసంపదను, మేధాశక్తిని అంఠ యు నెన్నెన్ని విధములనో వినియోగింపవలసివచ్చెను. వైదికధర్మాచలం బులగు హిందువులు వేదవిరుద్ధమైన బౌద్ధమతమును చిదిపి చదుముట కెన్నెన్ని సాధనముల నెన్నెన్ని విధముల నవలంబించిరో అవి యన్నియు న్నాటికి బహుదూరముననున్న నేటికినవలంబించియురాదు. కాని వేద భూమి తన యావచ్చి కిని భారపోసినదనుట నిశ్చయము.

* నా మిత్రులలో నొకరు బ్రాహ్మణులు ఈద్రులకు వేదాధ్యయనాదులు మాడవనుటకు వారికి ద్వితీయ శుశ్రూషను విధించుటకు వేలు కారణములను జెప్పిరి. నిరంతరము బ్రాహ్మణునివలె నిష్కారణముగ మడంగ వేదాధ్యయనాదులఁ జేయుటకుగాని, శ్రుతియుని వలె కరీరబలమున నిష్కంఠకముగ లోకరక్షణము చేయుటకుగాని, వైఖ్యనివలె సర్వవర్ణములను వలసిన కృషి, పాపపాల్య, వాణిజ్యముల ద్వారా ఘన) అర్థసంపాదనము చేయుటకుగాని తగినంత ఓషిక లేనివారిని సత్కరవర్ణముగ విడదీసి వారికి బ్రాహ్మణుల విజ్ఞానసారము, శ్రుతియుల బల

గంగేప యమునేస్తన గోదావరి సరస్వతి నర్మదా సింధు కావేరి జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు||
అను శ్లోకమున వైదికధర్మ పునరుద్ధరణ కార్యదీక్షాదక్షుల కర్మ జేత్రము నిర్ణీతమయ్యెను. సింధునదినుండి యమునా సరస్వతులమూను, గంగానదినుండి కావేరిమూను నర్మదనుండి గోదావరిమూను వైదిక ధర్మ మును బునరుద్ధరింప వారు ప్రవృత్తులైరి. భౌతికమును, రాజకీయము నయిన విభేదములేన్నియున్నను వారు భరతవర్షమునంతను ఆధ్యాత్మిక సంబంధమైన ధర్మపాతమున బంధించిరి. నదిను తల్లుల కధిదేవతలును, దవ్యసంబంధమును గల్పింపఁబడుటచేత నాటికి పాననత్వము కలిగెను. ప్రకృతి సౌందర్యముతోఁ జెన్నెసలారు పర్వతప్రదేశములు దేవతా నిలయుములయి గొప్పపుణ్యజేత్రము లయ్యెను. పునఃసృష్టి కర్తలమాత్రం యాచర్యానుసారముగ మాన్యు నంది పురాణములు మధురాతి మధుర ములై తదనుసారములగు ఉపాఖ్యానములతోనిండి వైదికధర్మమును బోధించుదు, ప్రజాసృష్టి నాకర్షించెను. తిరునాళ్లును, శీర్ధములును మోచ్చెను. వైదికధర్మానుస్రయమున మైన వర్ణాశ్రమ ధర్మపరిపాలనా ఫలితమును, హరిహరదివ్యకథార్జున సప్తభియును ఇతిహాసములును పురాణములును వ్యక్తికరించుదు ప్రతిస్పృతివిహిత పుణ్యకార్యములచే మానవునికి దేవత్వమును, పాపకాన్యాయలచే నీనజన్మానుభవమును కలుగునని గురునివలెను, హింసనివలెను నయమును, భయమును బోధించి సనసాక్షాన్యమున వైదికధర్మమునెడ భయభక్తుల నుద్దీపింపఁ జేసెను. సమర్థులైనవారలు దేశాచారములను, సంప్రదాయములను, వైదిక ధర్మమును ఇతరమతములయొక్క సంఘర్షణములేకుండ సహన్యాయించి హిందూసంఘమును శాసించి, ధర్మసూత్రానుబద్ధముఁ గావించిరి. వైదికధర్మమున కవాంతరము సంభవించిన యాకాలమున వైదికధర్మానుస్రయముక్త మగు బ్రాహ్మణమతమునకు బ్రాహ్మణులు అంజయై నిలిచి పురోగాములై వైదికధర్మ పునరుద్ధరణ మహోద్యమమును దీక్షతో నడుపం దొరంగిరి. తాము వేద వేదాంగపారగులై, యధ్యాపకులై తమకీర్ష్యప్రకృత్య సం తతిమూలమున వైదికధర్మమును బోధించి వేదవిద్యను వ్యాపింపఁజేసిరి; తమ యుద్వేగమును సఫలపఱుచుకొనుటకై, నేశమున అనాదిసిద్ధముగ నుండిన ఆదివజాతివారిని గొండతీని పునీతులం గావించి, ఆర్యసంఘము నఁజేర్చి శ్రుతియధ్యయమును ప్రతిపాదించి వారికి పౌరాణిక వంశాను సంబంధమును బ్రసాదించి, వారిచేత రాజ్యములేలించి, తాము వంశ్రాగము నెఱపుదు రాజాశ్రయమున రాజదండము నుమాటుచేసికొని వైదిక ధర్మమును విస్తరిల్ల జేసిరి. 'నావిష్ణుః పృథివీపతిః' రాజా వ్యస్త్యంశాసంధూ తుండనిచెప్పి రాజాజ్ఞాకు ప్రజాసృష్టిలో సరిమితిలేని బలముకల్పించిరి. రాజాజ్ఞ అనుల్లంఘనీయమునిరి. వైదికమః ప్రాశస్త్యమునెఱుంగని చతుర్థ వర్ణమువారు, చతుర్థవర్ణతరులైనవారు ఎప్పుడు హిందూమతమును విడిచి మతాంతరప్రవృత్తులగుదురో యని వారిపై సంపూర్ణ విశ్వాస ముండలేక బ్రాహ్మణులు వారికి వేదాధ్యయనము మాడవనిరి. ఈవిధమైన యుద్వేగ

మములో నట్టికాలమున వైదికధర్మమున కవలంబము చూపిన బ్రాహ్మణులకు అత్యంతము ప్రాముఖ్యము గలిగెను. యజన, యాజన, అధ్యయన, అధ్యాపనములు బ్రాహ్మణుల ముఖ్యధర్మ మయ్యెను. వేదవిద్య నభ్యసించినవాడు హిందూసంఘమునకుఁ బరమేశ్వరకార్యమననీయుఁ డయ్యెను. ఈవిధమున బ్రాహ్మణుఁడు మొత్తముమీఁద భారతభూమి నగ్రసీతము నధిష్ఠింపగలుగుటకు న్యమతరక్షణమును, కాలస్వభావమునే చాలవఱకుఁ గారణములు. ఈకాలముననే వైదికమతమున కాలంబము కల్పించి పునరుద్ధరించుటలోను, తద్విన్నములను నితరమతముల కవలంబము తొలగించుటలోను బద్ధకంకణుడైన బ్రాహ్మణునికి అత్యంత గౌరవాధిక్యములు కలిగెను. హిందూసంఘమున బ్రాహ్మణుఁడుప్రముఖుడయ్యెను. పూర్వప్రదములైన కార్యములను దెలుపుట కతఁడు; పాపకార్యము లెట్టివో తెలుపుట కతఁడు; పురాణములనువినిపించుటకతఁడు; వర్ణాశ్రమధర్మ నిరూపణమున కతఁడు; ధర్మవిర్ణయమునకతఁడు; ధర్మాతిక్రమణమున శిక్షించుట కతఁడు; యజ్ఞయాగాదులను జేయించుట కతఁడు; గృహ్యనూత్రములను జేయుట కతఁడు; మంత్రమున కతఁడు; తంత్రమున కతఁడు; ఇంతయేల, తెల్లవారి లేచిన హిందూసంఘము యొక్క బ్రతుకంతయు బ్రాహ్మణునిమీఁద నాధారపడి యుండెను. ఇంతటిక్రమ తీసికొనినందులకు ఆతనికి ప్రతిఫలమేమి? వ్యవసాయము చేయఁగూడదు. వాణిజ్యము చేయఁగూడదు, వడ్డీవ్యాపార మనలే పనికిరాదు. ఉద్యోగములను స్వీకరింపరాదు; అధ్యయనమే ఆతని వృత్తి; అధ్యాపనమే ఆతని ధర్మము; యజనయాజనములేఆతని నిత్యకర్మములు; ఇత నాతనికి ప్రతిఫలమో? లేదు లేదు: ఉండను ఉన్నది. ధర్మనియంత యాతఁడై, ధర్మాతిక్రమణిక్షకుఁ డాతఁడై, గురునై, మిత్రుడై సమస్తప్రపంచములకు సర్వచర్యములవారికి నాధారభూతుఁడై యాచార్యసీతము నధిష్ఠించిన బ్రాహ్మణుఁడు లేకపోయిన హిందూసంఘము నకు దిక్కుదెస లేకపోవుటవలన నాతనిని భద్రముగఁ గాపాడవలసిన భారము తదితర త్రైచర్ణికుల దయ్యెను. వైదికమతము నవలంబించి వేదవేదాంగములను జదివి, నర్థవ్యవస్థను జక్కదిద్ది, శక్తినంచనలేక పాటుపడి, వైదికధర్మమును భారతభూమిని శాశ్వతముగ ప్రతిష్ఠాపితముఁ గావించిన బ్రాహ్మణుని దానధర్మాధికములచేతఁ బోషింపవలసిన భారమును మిగిలిన మాడువర్ణములవారును కృతజ్ఞులతో వహించిరి. కనుకనే దానప్రతిగ్రహాది షట్కర్మములు బ్రాహ్మణుని విధ్యుక్తధర్మము లని నిర్వినాదముగ నంగీకరింపఁబడినది. బ్రాహ్మణుఁడు దానప్రతిగ్రహములతో షట్కర్మనిరతుఁ డయ్యెను. దానకాండమంతయు నాఁటినుండి ప్రతిష్ఠఁ గాంచినదే.

దానేన ప్రాప్యతే స్వర్గో దానేన సుఖ మశ్నుతే,
ఇహాముత్రచ దానేన పూజ్యో భవతి మానవః.

ఈవిధమున దానముచేయుటవలనఁ గలుగుఫలాధిక్యము విశదీకరింపఁబడినది. పురాణములు, ధర్మశాస్త్రములు, ఇతిహాసములు మున్నగునన్నియు రాజులుచేయవలసిన దానధర్మములను జేర్చి, అవి యెప్పుడెప్పుడేతీరునఁ జేయవలెనో యావివరములను దెలుపుచున్నవి. యజ్ఞవల్క్యుఁడు, విష్ణువు, వసిష్ఠుఁడు, నారదుఁడు, బృహస్పతి మొదలగువారందఱు తమస్మృతులందు వీటినిదెలిపియున్నారు. రాజులకు యజ్ఞయాగాదు లెట్లు విధివిధితములని నిర్ణయింపబడెనో యట్లే బ్రాహ్మణులకు భూదాన, గోదాన, సువర్ణదానాదుకములం జేయుటయు విధ్యుక్తమని ధర్మశాస్త్రములు మొనఁగనవి నిర్ణయించినవి. ఈసందర్భముననే తామ్రశాసనములు ఫట్టినవి. లేఖ్యములలో శాసన మొకటి.

తామ్ర శాసనములు : స్మృతులు.

లేఖ్యములను నిరూపించుచు వసిష్ఠఁ డిట్లుచెప్పియున్నాఁడు:—
తాకికం రాజకీయంచ లేఖ్యం విద్యాత్ ద్విలక్షణమ్.

రాజకీయములని, తాకికములని లేఖ్యములు రెండువిధములు; లేఖ్యములనఁగా వ్రాయఁదగినవి (అనఁగా పత్రములు).

తాకికములన జానపదులకు, అనఁగా గ్రామములం దుండువారికి సంబంధించినవి.

శాసనమని, జయపత్రమని, ఆజ్ఞాపత్రమని, ప్రజ్ఞాపనాపత్రమని రాజకీయములైన లేఖ్యములు నాలుగువిధములని వసిష్ఠఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—

శాసనం ప్రథమం జ్ఞేయం జయపత్రం తథాపగమ్,
ఆజ్ఞా ప్రజ్ఞాపనాపత్రం రాజకీయం చతుర్విధమ్.

వీటిలో మొదటఁజెప్పిన శాసనమే దానశాసనము.

తామ్రశాసనములు సాధారణముగ బ్రాహ్మణుల కొసంగిన భూదానమును దెలియఁజేయునని యావఱకే తెలుపఁబడినది. భూదాన, గోదానాదులవలని ఫలములను పురాణేతిహాదులు సవిస్తరముగఁ దెలుపుచున్నవి. అట్టిఫలములనుగోరి బ్రాహ్మణులకు భూదానమును జేసిన పిమ్మట రాజవలంబించులసిన విధానమేది? ఈవిషయమున స్మృతికర్తలైన యాజ్ఞవల్క్యుడు నిట్లుచెప్పుచున్నారు.

దత్వా భూమిం నిబంధంవా కృత్వా లేఖ్యంతు కారయేత్,
ఆగామి భద్రవృషతి పరిజ్ఞానాయ పార్థివః.
పటేవా తామ్రపటేవా స్వముద్రోపరి చిహ్నితమ్,
అభిలేఖ్యాత్మనోవంశ్యా నాత్మానంచ మహీపతిః.

సారము, వైఖ్యుల అర్థసారము వంశానుక్రమముగ సులభరీతిని క్లేశములేకుండ నలవడుటకై ఇట్లు వారికి ద్వివిధాతిసుగ్రూప విధించినదియు, దానివలననే వారికి సర్వశ్రేయస్సులు (ఐహికాముష్మికాదులు) లభించునట్లు బ్రాహ్మణులు అనుగ్రహించినదియు, ఇట్లుచేయుట ఆ కాలపువారి సుదీర్ఘదర్శనసారముగ. నుచితముగ నున్నదనియు నామిత్రులు చెప్పెదరు.

ప్రతిగ్రహపరిమాణ దానచ్ఛేదోపవర్ణనమ్
స్వహస్తకాలసంపన్నం శాసనం కారయేత్ స్థిరమ్.

—యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి.

ఏభూమి ఎవరు దానముచేసిరో, ఏభూమి ఎవరిచేత పరిగ్రహించబడినదో ఈవిషయములు ముందువచ్చురాజులకు తెలియుటకై ఒక లేఖ్యమును తయారుచేయవలెను. దానిని కార్పాసికపటము (నూలుబట్ట) మీదఁగాని, తామ్రఫలకము (రాగిలేకు) మీదఁగాని వ్రాయింపవలెను. అందు రాజుయొక్క వంశమువారిని (ప్రపితామహ, పితామహ, పితరులను), తన్ను, ప్రతిగ్రహీతను, దానమొసంగిన భూమివర్ణన, పరిమాణములను పేర్కొనవలెను. 'శాకన్తపాతీతసంవత్సర' రూపమున దానము చంద్రగ్రహణినిమిత్తమునఁ జేయఁబడినదో, సూర్యగ్రహణినిమిత్తమునఁ జేయఁబడినదో, ఎప్పుడుచేయఁబడినదో ఆదానకాలమును చెల్పవలెను. రాజాసంతక ముండవలెను. రాజుయొక్క ముద్రచేత అంకితము కావలెను. అప్పుడే ఆలేఖ్యము శాసనము నాఁబడును.

ఈవిషయముననే బృహస్పతి యిట్లు చెప్పచున్నాఁడు:—

దత్వా భూమ్యాదికం రాజా తామ్రపట్టే తథాపఠే
శాసనం కారయేత్ స్మృత్యం స్థానవంశాది సంయుతమ్. అ. ౧-౧౨.

రాజు భూమిమొదలగు వాని నొసంగినపిదప స్థానము, వంశము మొదలగువాని తోడంగూడిన ధర్మ్యమైన యొకశాసనమును రాగిలేకు మీదఁగాని, వస్త్రముమీదఁగాని వ్రాయించి తయారుచేయించవలెనని అని పైశ్లోకముయొక్క భావము.

ఈవిషయముననే విష్ణు విట్లు చెప్పచున్నాఁడు:—

బ్రాహ్మణేభ్యోఽభవం ప్రతిపాదయేత్. ౧౧.
యేషాం చ ప్రతిపాదయే త్రేషాం స్వసంఖ్యా నృపప్రమాణం
దానచ్ఛేదోపవర్ణనం చ పఠే తామ్రపట్టేవా లిఖితం స్వయం
ద్రాంకితం చాగామినృప విజ్ఞాపనార్థం చ దద్యాత్. ౧౨.

బ్రాహ్మణులకు భూమి దానముచేయవలెను. ఎవరికి ఆతఁడు (రాజు) భూమి నొసంగినో వారికి వస్త్రముమీదఁగాని, లేక తామ్ర ఫలకముమీదఁగాని ముందు రాజ్యముచేయువారి యొకకొఱకు ఒక శాసనమును తయారుచేయించి యొసంగవలెను. అందు తనవంశమువారి (అనగా తనకు పూర్వులైన ప్రపితామహ, పితామహ, పితరుల) యభివర్ణనము, దానమొసంగిన భూమియొక్కవర్ణన, పరిమాణములు మొదలగునవి వ్రాయించి, యాశాసనమును స్వముద్రాంకితము కానింపవలెను.

బృహస్పతి శాసనమున వ్రాయవలసిన విషయములను మఱియు స్పష్టము చేయుచున్నాఁడు. దానవిధిని రాజుయొక్కయు, ఆతని తండ్రియొక్కయు, తల్లియొక్కయు నభివర్ణనము మాత్రమేకాక, దానకాలమును చెల్పుచు, నది యెవ్వనికుమారున కొసంగఁబడినదియో, ప్రతిగ్రహీతపేరేదయో, యాప్రతిగ్రహీత ఏవేదశాఖకు సంబంధించినవాఁడోయందు లిఖింపవలెననియీతఁడు తెలుపుచున్నాఁడు. (అ. ౧. ౧౩.)

అట్టి యాదానము నింకను బృహస్పతి యిట్లు వర్ణించుచున్నాఁడు:—

అనా ఛేద్య మనాహార్యం సర్వ భావ్య వివర్జితమ్
చంద్రార్క సమకాలీనం పుత్రసౌత్రాన్వ చూహగమ్. అ. ౧. ౧౪.

ఈదానము అనాఛేద్యము (అనగా ఛేదించదగినది కాదు); అనాహార్యము (హరింపదగినది కాదు), సర్వభావ్యములేతను వర్జింపదగినది; చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు ఉన్నంతకాలము ఉండునది; పుత్రులు సౌత్రులు మొదలగువారు వంశపారంపర్యముగ ననుభవింపఁ దగినది.

రాజశాసనము నెవరు వ్రాయవలెనో వ్యాసుఁ డిట్లుచెప్పచున్నాఁడు:—

రాజా తు స్వయ మాదిప్త్యః సంధివిగ్రహలేఖకః,
తామ్రపట్టే పఠేవాపి విలిఖే ద్రాజశాసనమ్.

సంధివిగ్రహలేఖకుఁడు (యుద్ధములను ప్రకటించుటకు, సంధి నేయుటకు కడఁపఁబడిన కాలమునుంజిగము రాజులయొద్ద సంధివిగ్రహి అనుపేర నొక యుద్ధోగియుండువాఁడు : శాసనములవ్రాయువని ఆతనిది) రాజుచేత స్వయముగా నాదేశింపఁబడిన వాఁడై తామ్రఫలకము మీదఁగాని, వస్త్రముమీదఁగాని రాజశాసనమును వ్రాయవలెను. ఈదానవిషయమున వ్యాసుఁ డింకను నిట్లు చెప్పచున్నాఁడు:—

సమామాస తదర్థాహం ర్నృపనామోప లక్ష్మితమ్
ప్రతిగ్రహీతృ జాత్యాది సగోత్ర బ్రహ్మచారికమ్.

ఆశాసనమున రాజుపేరు, సంవత్సరము, నెల, దినము, దినము, ప్రతిగ్రహీతయొక్క జాతి, కులము, శాఖ ఈ మొదలగునవిన్నియు వ్రాయవలెను; అంతియేకాదు

స్థానం వంశాను పూర్వ్యం చ దేశం గ్రామ ముపాగతమ్,
బ్రాహ్మణ్య తథా చాన్యాక్ మాన్య సమీకృతాక్ విశేత్.

బ్రాహ్మణునిస్థానము, వంశము, దేశము, సందర్శింపఁగ్రామము, (దానమున) అధిపతులుగఁ జేయఁబడిన యితరులు - ఈమొదలగువాటి నన్నింటినిసఱించియు అందు వ్రాయవలెను. దాన మొసంగునప్పుడు కార్యస్థ, దూత, వైద్య మహాత్మరులను, ప్లేచ్చ సందాలపగ్యంతము గల కుటుంబములను అందఱిని సంబోధింపవలెనని ఇట్లు చెప్పఁబడినది.

కుటుంబినిోకకార్యస్థ దూతవైద్య మహాత్మరాక్
ప్లేచ్చసందాల పర్యంతాక్ సంప్రేక్ష సంబోధయన్నితి.

ఇట్లు సంబోధించి:—

మాతాపిత్రోరాతృ నశ్యపుణ్యాయాముకనూనవే
రత్తం మనూముకానూశ దానం సబ్రహ్మచారికే.

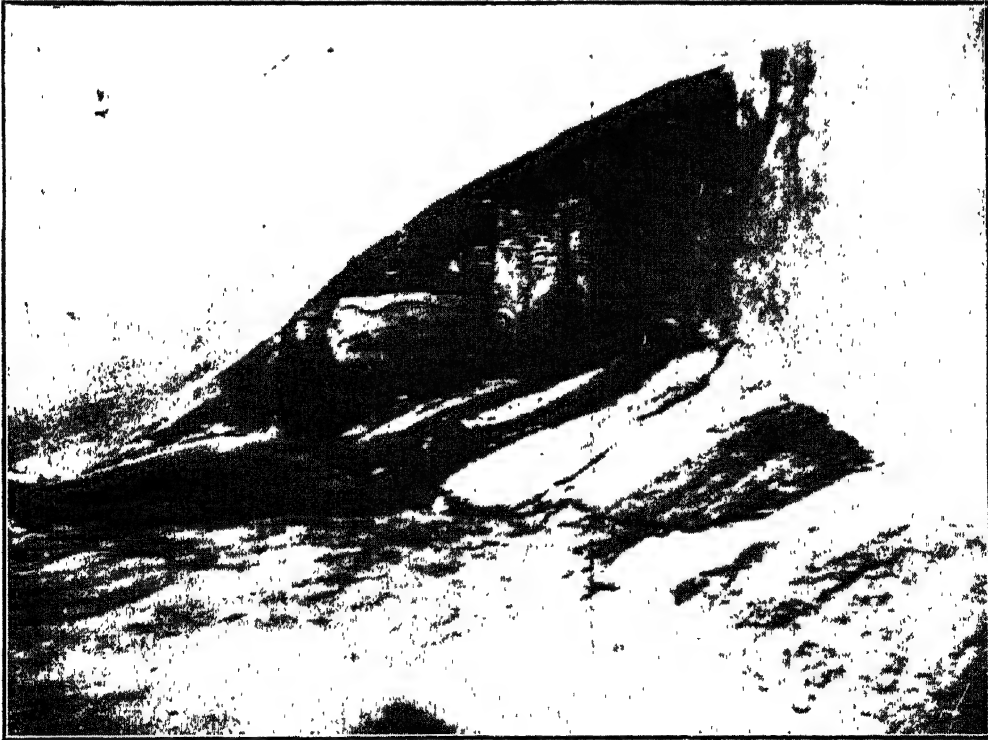
నా తల్లిదండ్రులయొక్కయు, నాయొక్కయు, పూర్వుము నిమిత్తము 'ఫలాన'వాని కొడుకును, 'ఫలాన' సబ్రహ్మచారియు (అనగా ఫలాన వేదశాఖకు చెందినవాఁడును) అను 'ఫలాన' వానికి నే నీ దాన మొసంగితిని అను విషయమునుగూడ వ్రాయవలెను.

ఆంధ్రప్రదేశ్ - సంవత్సరాదిసంచిక

గంజాముజిల్లాలో మునగలసగ్రామమువద్ద నుంపు 'చంతవక్రప్రకృతి' యను పురాతనస్థలము

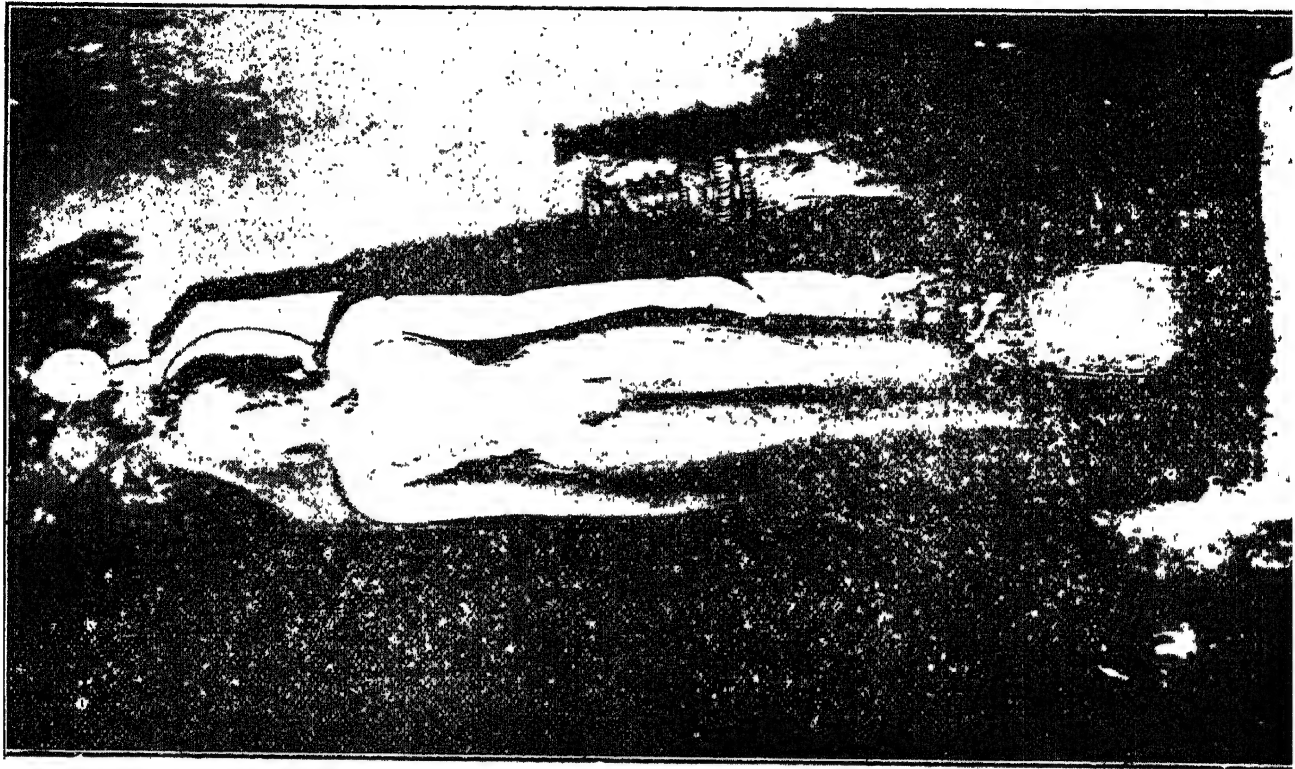
గంజాము జిల్లాలో పైలాడ గ్రామమువద్దనుండు కొండలోని 'సంగమేశ్వర' గుహాలయము. ఇదియధార్థముగ నొక జైనదేవాలయము. లోపలనుండు తీర్థంకర విగ్రహమును గమనించిమాడవలెను.

ఈ పురాతనమల యొక్క ప్రాముఖ్యమును గ్రహిస్తే సంవత్సరాది సంచికలో ప్రచురింపబడిన 'శాసననాళి' యను వ్యాసమున వివరించియున్నాము.

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

పై జైనదేవాలయములోని విగ్రహము

మునగనలసకు చెంతనున్న 'పాండవులమిట్ట' మీదికి 'డాక్టర్మను'లని పిలువబడు 'శివ' విగ్రహము ఉన్నది.

భవిష్యన్నపతుల అవబోధనార్థము ఇట్లు వ్రాయవలెనని బృహ
స్పతివ్రాయుచున్నాడు:—

దాతుః పాలయితు స్వర్గం హర్తు ర్నగక మేవచ,
వప్తివర్ష సహస్రాణి దానచ్ఛేదఫలం లిఖేత్.

అటువలెనేలేండవలెను దానమునొసంగినవానికి, నొసంగిన దానము
పాలించినవానికి స్వర్గసౌఖ్యము కలుగుననియు, నిచ్చిన 'దత్త' పొందిన
వానికి నరకపనియు దానచ్ఛేదఫలమును వ్రాయవలెను.

ఈవిషయమున వ్యాసుఁ డిట్లు తెలుపుచున్నాడు:—

వప్తి వర్ష సహస్రాణి దానచ్ఛేదఫలం తథా,
అగామిస్యసామంత బోధనార్థం నృపాలిఖేత్.

మఁడు పరిపాలింపఁగల నృపతులకు, సామంతులకుఁ దెలియు
కొఱకై రాజు అటువలెనేలేండవలెను గలుగు దానచ్ఛేద ఫలమును
వ్రాయవలెను. ఈకారణముననే 'వ్యాసగీత'లని యీ క్రిందిశ్లోకములు
తామ్రశాసనములందుఁ గన్పట్టును.

బహుభి ర్భవన్తు దత్తా బహుభి శ్చ సుపాలితా,
యస్యోఽయస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదా ఫలమ్.
స్వదత్తం పరదత్తం వా యోహరేత నసుంధరామ్,
వప్తి వర్ష సహస్రాణి విస్తాయాం జాయతే క్రిమిః.
వప్తివర్ష సహస్రాణి స్వర్గే క్షిడతి భూమిదః
అతేప్రా గాభిమన్తాచ తాన్యేవ నరకే వనేత్.

శ్లోకాంతరములుగ నీక్రిందివియు శాసనములందు వ్రాయుటకలదు.

సాహస్యోయం ధర్మనేతు ర్నృపాణాం
కాలేకాలే పాలనీయో భవద్భిః (మహద్భిః),
స్వనేనాకా భావనః పార్థివేంద్రాకా
భూమోభూయో యాచతే రామభద్రః.

ఈవిధమున భూదానాదికములును, తద్దానములను దెలుపు శాస
నములును స్మృతినమ్మతములని పైవిషయములవలన స్పష్టము కాగలదు.

తామ్రశాసనములు: చరిత్రము.

ఇంక చారిత్రకముగ శాసనోపయోగమును ఇందుక విచారిం
చుము. శాసనమెప్పుడు ఎచ్చటదొరకినను అది ఎవరో ఒక రాజుచేత
బ్రాహ్మణునికేఁగాని బ్రాహ్మణులకుఁగాని యొసంగఁబడిన దాన
మును, దానకాలమును, దాతయొక్క వంశానుక్రమ, వంశాభివర్ణనము
లును, ప్రతిగ్రహీతయొక్క వంశానుక్రమ, వంశాభివర్ణనములును దెలుపు
నని యెఱుంగవలెను. ఈ రాగిరేకులు దూర్చియుండు కడియమునకు అతి

కించియుండు ముద్రికయే రాజముద్రిక. ఆముద్రికపై నుండునదియే
ప్రభుత్వలాంఛనము. ఆలాంఛనముతోపాటు కొన్నికొన్ని ముద్రికల
మీఁద దాతయైనరాజుయొక్క సుప్రసిద్ధిబిరుదము వ్రాయఁబడి యుం
డుటయుఁ గలదు. ఒక్కొక్కప్పుడు దాతయైన రాజుపే రుండుటయుఁ
గలదు. మొట్టమొదట నీముద్రికపై లాంఛనముమాత్రమే యుండెడిది;
లేదా దాతపేరొ బిరుదముమాత్రమే యుండెడిది. కాలక్రమమున బిరు
దము, లాంఛనము రెండు నుండుటయే కాక ఇంకను సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు,
అంకుశము, శంఖము ఈమొదలగు నితర చిహ్నములు కూడ
నుండెడివి. చేయఁబడినదానము సూర్యచంద్రు లున్నంతకాలము
నిలుచుగాత మనుభావముతో ముద్రపై సూర్యచంద్రులను తీర్చు
రు. అంకుశము, శంఖము మొదలగునవి దాతయైన రాజవంశమువారి
సామ్రాజ్య చిహ్నములు. ఇట్లే ముద్రికపైనుండు చిహ్నములకు అర్థ మూ
హింపవలసియుండును. బిరుదముగాని, పేరుగాని, లేక యితరచిహ్న
ములుకాని ముద్రికపై లేకపోయినను, ప్రభుత్వలాంఛనముమాత్ర ముండి
తీరును. దీని ననుసరించి సాధారణముగ నది యేరాజవంశమునకు సంబం
ధించిన శాసనమో తెలిసికొనవచ్చును. ఒక్కొక్కప్పుడు అనేకములైన
రాజవంశములకు వారసలందించిన మతముననుసరించి ఒకే లాంఛనము
నుండవచ్చును. చాళుక్యులు వరాహ లాంఛనము నుపయోగించినవారు;
కళింగగాంగవంశజులు తమ ముద్రికలపై వృషభలాంఛనమును ముద్రించి
నవారు; బడ్డాది మత్స్యరాజులది మత్స్యలాంఛనము. ఇట్లే సాధారణ
ముగ వేటువేటురాజవంశములకు వేటువేటు రాజలాంఛనములు కలవు.
శాసనమున దాతయైన ప్రభువునకు పూర్వముతరములవారిని (సాధార
ణముగ మూఁడుతరములవారిని అనఁగా ప్రపితామహ, పితామహ, పితరు
లను)¹ అశ్వగర్భిండుట స్మృతివిహితము; కావున మనకు ఒకే వంశము
నందలి వేటువేటురాజులశాసనములు దొరకినయెడల ఆ రాజవంశము
యొక్క వంశావతారమును సంపూర్ణ ముగఁ దెలిసికొనుట కవకాశ మేర్ప
డుచున్నది. అందువలన ఒక్కొక్కరాజవంశమునుగుఱించి తామ్రశాస
నము లెంతయధికముగ లభించిన ఆవంశముయొక్క వంశానుక్రమమును,
అందు అభివర్ణనముకూడ నుండుటవలన ఆవంశమునందలివేటువేటురాజు
లూనరించిన దానధర్మములును, సాహసకృత్యములును అంత పూర్తిగఁ
దెలిసికొనుటకు పిలుగును. అందువలన మనదేశచారిత్రమును రచియింపు
టలో నీశాసనము లత్యంతసహకారులని మనముగ్రహింపవలసియున్నది.
అది యటుండ శాసనములు దానకాలమునుదెలుపుట చాల ఆవశ్యకము.
మొట్టమొదట తామ్రశాసనములందు దానకాలము సూర్యగ్రహణ
నిమిత్తమున ననికాని, చంద్రగ్రహణనిమిత్తమున నని కాని, ఉత్త
రాయణపూర్వకాలమున నని కాని, తెలు పఁ బడినది. కాని
రానురాను వాటిలో శకనృపకాలాతీత సంవత్సరములు² కూడఁ

1 కొన్ని వంశములవారు మూఁడుతరములను గూడ అభివర్ణించియుండలేదు. తాతను, తండ్రిని, దాతను మాత్రమే పేర్కొనిన
శాసనములు కలవు. కాలంకాయనుల విట్టివే. కళింగగాంగుల కొన్నికొన్ని శాసనములలో పితయు, సుతుఁడును మాత్రమే పేర్కొనఁబడి
యున్నారు. దాతనొకనిని మాత్రమే పేర్కొనిన శాసనములు నున్నవి.

2 ప్రాచీనశాసనములను పరిశోధించిన శకవర్షములకు, శాలివాహనులకు ఏవిధమైనసంబంధము కన్పట్టదు. ఈసంబంధము ఇటీవలి
దనుట స్పష్టము. శకనృపకాలాతీత సంవత్సరములనియే ప్రాచీనశాసనములఁ గలదు. అందువలన శాలివాహనులనుబట్టి కాక శక నృపతులనుబట్టి
యే శక మేర్పడెనేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. దీనిని గుఱించి వే తొక్కప్పుడు వ్రాసెదను.

దెలుపఁబడినవి. అనఁగా దానము ఏకకవర్ణమున, ప్రభవదినంప త్వరములలో నేనంపత్వరమున, నేమానమున, నేనిమిత్తమున నొసంగఁ బడినదో విస్పష్టముగఁ దెలుపఁబడుటచేత దాతయైనరాజు ఆకకవర్ణ మునఁగలడని నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనుట కనువలచున్నది. ఒక్కరాజు యొక్కశాసనములే అట్టివి నాలుగైదు దొరకైనచో ఆరాజు ఎప్పటినుం చి ఎప్పటివఱకుఁ బరిపాలించినది స్థూలవృష్టిని నిర్ణయింపవచ్చును. శాసన ముల ననుసరించి రాజులయొక్కయొక్కాక ఆరాజులచే దానములను ప్రతి గ్రహించిన కవులయొక్క, పండితులయొక్క కాలమునుగూడ నిర్ణయింపవచ్చును. విజయనగరాధీశుఁడైన బుక్కరాయ లొసంగిన యొక శాసనమున వృత్తులనుబడసినవారిలో ఉత్తరహరివంశక రయైన నాచిన సోమనాథుఁడు పేర్కొనఁ బడియున్నాఁడు. అందువలన నాతఁడు బుక్కరాయల నాటివాఁడని నిశ్చయించుటకు వీలయి, తన్మూలమున ఉత్తరహరివంశకాలము నిండుమించుగ నిర్ణయించుటకు వీలుకలుగు చున్నది. అదిగాక మఱియొక్క విషయము. సాధారణముగ రాజు ఏమతము నవలంబించిన నామతస్థులైన బ్రాహ్మణులకు దానము లధిక ముగఁజేయుట సహజము. ఎట్లన విజయనగరాధీశులలో తుళువవంశము వారు వైష్ణవమతము నవలంబించి, ఎక్కు డాశ్రయాదరముల నొసంగి దాని నభివృద్ధిపఱచిన వారగుటచే వారిశాసనములు వేదాంతోభయ మార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్యులైన వైష్ణవుల కొనసరించినదానముల నధిక ముగఁ దెలుపుచున్నవి. అట్లే ఓరుగంటి కాకతీయులు శైవమతము నవలం బించి యాదరించిన వారగుటచేత వారిశాసనముల ననుసరించి యా కాలమున శైవ మభివృద్ధిపఱచయందుండినట్లు మనము గ్రహింపఁగలము. ఈవిధమున కవులయొక్కయు, పండితులయొక్కయు, వారికాశ్రయ లయిన రాజులయొక్కయు కాలమును నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనుట కను, అప్పటి మతపరిస్థితులను దెలిసికొనుటకును శాసనములు మనకు పరమోపకారకములుగ నున్నవి.

చరిత్రాభిమానుల యుదారాదరాతిశయముల వలన నింతవఱకు పెక్కు తామ్రశాసనములు దొరకైనవి. శాసనముల యాకృతి పరిమాణ ముల ననుసరించియు నవి యేకాలపువో సిద్ధాంతముచేయ నవకాశము కలదని వాటిని బరిశీలించినపిదపఁ దేటపడుచున్నది. అనఁగా స్థూల వృష్టిని అవి యేకతాబ్రహ్మలలోనివై యుండునో యూహించుటకుఁ గొంతవీలు కలుగుచున్నది. మొదటవచ్చిన తామ్రశాసనములు కడు చిన్నవి. రేకులు వెడల్పునందును, పొడవునందును చాల చిన్నవిగ నుం డెను. తరువాతి తామ్రశాసనములందలి రేకులకువలె మొదటవచ్చిన రేకు లకు మడఁగఁగొట్టి అంచులు దిద్దియుండలేదు. ఈ విషయమునందలి యాధార్యము శాలంకాయన, విష్ణుకుండి, పల్లవ, ప్రథమ చాళుక్య ప్రభువుల శాసనములం బరిశీలించిన స్పష్టపడఁగలదు. అంతియ కాక ఇప్పటి పుస్తకములందలి పుటల కంకెలువేసినట్లు కొన్నికొన్ని మొదటి తామ్రశాసనములలో రేకులపై నంకెలు వేయఁబడినవి. కాలక్రమమున రేకులపై నంకెలువేయు నీపద్ధతి పరిత్యజింపఁబడెను. రాసురాసు తామ్ర శాసనములలో సంభవించినమార్పు లింకను చాలగలవు. అవి యేవన

(1) రేకుల సొడవు వెడల్పులు వృద్ధియై రేకులు పెద్దనయ్యెను. ఇట్టి క్రమాభివృద్ధిని పొందిపొంది తురుకు విజయనగర సామ్రాజ్యాంత్య కాలమునాఁటికి తామ్రశాసనములు బాలకులు బడులలోనుపయోగించు నిప్పటివలకలంతటి వయ్యెను. (2) రేకుల చివరలు మడఁగఁగొట్టిఅంచులు తీర్చింపఁబడెను. (3) రేకులకు పెద్దతనము నచ్చుటలోపాటు రాజ ముద్రకలకును పరిమాణమున పెద్దతనమువచ్చెను. (4) రేకులపై నంకెలు వేయు నాచారము తగ్గిపోయెను. (5) పితృ, పితృవహానులనుమాత్రమే కాక దానమొసంగిన ప్రభువునకు పూర్వము పరిపాలించిన రాజులను జాలమందిని (ఒక్కొక్కప్పుడు వారి రాజ్యపరిపాలన సంవత్సరములతోఁ గూడ) పేర్కొనుట యాచారమయ్యెను.

రాజులు భూదానాదికములను బ్రాహ్మణుల కెంత శ్రద్ధాభక్తు లతోఁ జేయువాఁడో యంత శ్రద్ధాభక్తులతో యజ్ఞ గూఢాదికములను గూడ నొనరించుచుండువారని వారివారి శాసనములే తెలియఁజేయు చున్నవి. శాసనములందలి రాజనర్త నాభిసందర్భమున నీవిషయము విశేష మగుచున్నది. పల్లవులు అగ్నిష్టమ, వాజపేయ, అశ్వమేధగూ గములను జేసినవారు. బాదామి పశ్చిమచాళుక్యులలోఁ గొందఱు తాము అగ్ని ష్టమ, అగ్నిచయన, వాజపేయ, బహుసునర్ణ, పాండరీక, అశ్వమేధ ములను జేసినవారమని చెప్పుకొనినను మొత్తముమీఁదవారు అశ్వమేధా వధ్యుగ న్నానపవిత్రీకృత కరీగులని వారి శాసనములు తెలుపుచున్నవి. విష్ణుకుండిరాజులు అగ్నిష్టమ సహస్రనూజనులని, అశ్వమేధావధ్యుధావ ధూత జగత్కల్మషులని వారిశాసనములందు నిర్ణింపఁబడియున్నారు. విష్ణు కుండి ప్రభువులలో బహుసునర్ణ, పాండరీక, వాజపేయ, రాజనూ యాదీవివిధప్రీధుగురువర శత సహస్రగూ గములను మాత్రమేకాక తుదకు పురుష మేధము (పురుషునే పశువునుజేసి వధియించి చేయుయజ్ఞ ము) చేసినవారుకూడఁ గలరఁట! కదంబులు మొదలగువారుకూడ ఇట్లే బహుయాగములను జేసినవారు.

దానధర్మములు: శిలాశాసనములు

తామ్రశాసనములు రాజులొసంగిన భూదాన, అగ్రహార దాన ములనుమాత్రమే తెలుపును. క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దమునకు పూర్వము మంత్రులుగాని, దండనాయకులుగాని యొసంగిన తామ్రశాస నములు కన్పట్టవు. ఇందువలన అధికారము ననుసరించియు, రాజధర్మ వర్ణధర్మముల ననుసరించియు రాజులకుమాత్రమే, అనఁగా స్వత్ప్రియు లకుమాత్రమే అట్టి దానాదికములం జేయుట కెక్కువ హక్కుకల దనియు, అది వారి విధ్యుక్తధర్మములలో నొక్కటియనియునూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది.

రాసురాసు కాలము గడచినకొలది మండలేశ్వరులు, దండనా యకులు మొదలగువారు చేసినదానములును గన్పట్టుచున్నవి. పదునొకం డవ శతాబ్దమునకు పూర్వము తామ్రశాసనము లెంతయధికముగఁగన్పట్టు చున్నవో మనదేశమున అటుతరువాత శిలాశాసనము లంత యెక్కువగఁ గన్పట్టుచున్నవి. పదునొకండవ శతాబ్దముతరువాత మనదేశము నేలిన

రాజు లెవ్వరును దాము యజ్ఞయాగాదులను జేసినట్లు చెప్పకొని యుండలేదు. ఇందులకు గారామేమి?

దీపదాన ప్రాముఖ్యము

ఈ దానధర్మాధికములలో సహజముగ గోదాన, సువర్ణదాన ములకు శాసనములు వ్రాయించవలసిన యావశ్యకతలేదు. గోదాన, సువర్ణదాన, భూదానములు పురాతనకాలమునుండియుఁ జాలఁపనిధి కెక్కినవి. ఈకాలమున అత్యంతము ప్రాముఖ్యములలోనికి వచ్చినది దీపదానము. దేవాలయమున నందాదీపమును వెలిగించుట పుణ్యాతి పుణ్యములైన కార్యములలో నొక్కటియయ్యెను. దేవునిసన్నిధినిదీపదానముచేయుట యెంత అత్యంతపుణ్యకార్యమయ్యెనో దీపమార్పిచేయుట అంతటి పరమ పాతకకార్య మయ్యెను. దీపదానఫలము మహాభారతమున నిట్లు చెప్పఁబడినది.

దేవా నైజస్వినోయస్యా త్రైభావంతః ప్రకాశకాః,
తామసారాక్షసాన్తైవ తస్మా దీపః ప్రదీయతే.
కులోద్వోతో విశుద్ధాత్మా ప్రకాశత్వం చ గచ్ఛతి,
జ్యోతిషంచైవ సాలోక్యం దీపదాతా భవేన్నరః.

కవిబ్రహ్మయైన తిక్కనసోమయాజి వీటి నీ క్రిందివిధముగ నాంధ్రీకరించియున్నాడు.

ఆ. వె. దైవతార్చలపుడు తామసభూత రక్షోముఖంబులైన కుత్సితంపు జాతులెల్ల దీపసన్నిధి నడఁగునట్లగుట దీపదాన మధికఫలము.

కం. జ్యోతిస్సాలోక్య కులోద్వోతన మహితప్రకాశయోగంబులు పుత్తా! తెచ్చు దీపదానము దాతకొసఁగు నమరపూజిత సుఖిత్యంబుకొ.

ఇక దీపదానము ఎందునిమిత్తము ఎప్పుడు చేయవలెనో మహాభారతముననే యిట్లు విశదీకరింపఁబడినది.

అంధతమ స్తమిస్రంచ దక్షిణాయన మేవచ,
ఉత్తరాయణ మేతస్మా జ్ఞ్యోతిర్దానం ప్రశస్యతే.

అంధతమస్సని యొక సరకము కలదు. దక్షిణాయనము పాపకాలము. అందువలన ఆనరకమునుండియు, దక్షిణాయన పాపకాలము నుండియు తప్పించుకొనుటకును, తరించుటకును ఉత్తరాయణమున జ్యోతిర్దానముచేయుట యుత్తమోత్తమమైన కార్యమని పైశ్లోకముయొక్క భావము. ఈకారణముననే సాధారణముగ మన తెలుఁగుదేశమునందలి శిలాశాసనములను బరిశీలించిన దీపదానములు ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలముననే చేయఁబడినట్లు మనకుఁ దెలియఁగలదు. దేనితో దీపము పెట్టవలెనో ఆవిషయముతోడ మహాభారతము సుస్పష్టము చేయుచున్నది.

హవిషా ప్రథమః కల్పో ద్వితీయశ్చావధీరస్తై
వసామేదోఽగ్నిర్యానై ర్న కార్యః పుష్టినిచ్చతా

పదునొకండవ శతాబ్దమునాటికి బ్రాహ్మణమతము బాగుగ పురికొని శాస్త్రముగ భారతభూమిని ప్రతిష్ఠాపితమయ్యెను. ఆదిమజాతి వారిని పునీతులంగావించి, వర్ణాధిక్యముఁ గల్పించి ద్విజులంజేర్చి, వారి యండనిలిచి బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణమతమును వ్యాపింపఁజేయవలసిన యావశ్యకత తప్పిపోయెను. క్రిందితరగతులవారు వైవర్ణ్యములు కెగఁ బ్రాకుట నిలిచిపోయెను. మేధావులైనవారలు తమతమబుద్ధిశలతనను సరించి వేఱువేఱుస్మృతులకు విఘటమైన వ్యాఖ్యానములను, నిబంధములను రచించి ఆయావివర్ణములవారి ధర్మములను సుస్పష్టముగావించి, హిందూసంఘమును కట్టదిట్టపఱచిరి. విజ్ఞానేశ్వరుఁడు, అపరార్కుఁడు మొదలగు గొప్పవ్యాఖ్యాత లీకాలమువారే. పౌరాణిక మతానుగుణ్యమైన దానధర్మముల నాచరింపవలెనను ఆసక్తి హెచ్చెను. యజ్ఞయాగాదులు సన్నగిల్లెను. అట్లు సన్నగిల్లుటకు, ఈకాలపు భూపతులు చెనుకటివారివలె యజ్ఞయాగాదులుచేయుట కధికారముఁగల క్షత్రియులను చెప్పకొనుటకు వీలులేకపోవుటగాని, సంఘముయొక్కనృప్తి ఆచరించుటకుఁ గష్టసాధ్యములని తోచిన యజ్ఞయాగాదులమీఁదనుండి తప్పిపోయి, అచరః సుసాధ్యములైన దానధర్మములమీఁదికి మఱుట కాని కారణముకావచ్చును. ఎట్లయినను పదునొకండవ శతాబ్దము తరువాతకాలము యజ్ఞయాగాదులకు భిన్నమయిన దానధర్మములకాలమని తామ్రశాసనములకు భిన్నమయిన శిలాశాసనముల కాలమని నుడువవలసి యున్నది. ఈకాలమున దానధర్మములకుఁ గలిగినంత ప్రాముఖ్యము యజ్ఞయాగాదులకు లేకపోయెను. పూర్వము శోభిష్ఠప్రదములైన సప్తసంతానము లేర్పడినకాఁ మిదియే. పూర్వము తటాకనిర్మాణ మత్యంత పూర్వప్రదమైన ధర్మకార్యముగ పరిగణింపఁబడుచుండెను. కాలక్రమమున నట్టిధర్మకార్యము లింకను హెచ్చి 'సప్తసంతానము' లను పేరఁ బ్రఖ్యాతమయ్యెను. మంచనకవి తన 'కేయూర బాహుచారిత్ర' మున వాటి నిట్లు అభివర్ణించియున్నాడు.

నందనుఁడు, వనమ్ము, నల్లిండ్లు, నిధి, సుర
గృహము, చెఱువు, మేలికృతి యనంగ
జగతి చెలయు సప్తసంతానములు వినఁ
బుణ్యములు యశంబుఁ బొందవచ్చు.

ఈవిధమున దానధర్మములసంఖ్య హెచ్చిపోయెను. దేశకాల మతాచారములను స్మృత్యాదులను బరిశీలించి, సంగ్రహించి పదుమూడవ శతాబ్దము కడవటిభాగమున దేవగిరి యాదవప్రభువులగు మహాదేవరాజు, రాఘవచంద్రరాజులకు మరత్రిగను, శ్రీకరణాధిపుఁడుగను ఉండిన హేమాద్రి ఈ దానధర్మములను, వ్రతములను తన 'చతుర్వర్గ చింతామణి' యనుగ్రంథమున దానఖండ, వ్రతఖండములందు సవిస్తరముగఁ దెలిపియున్నాడు.

ఇందులకు ఆంధ్రమహాభారతమునందలి పద్య మిది:

తే. ఆలసేయి ముఖ్యము మహిషాదిమేష
జనితస్పృతములం దైలంబు మనుజునాథ!
మధ్యమములగు మేదోన్ఘి మాంసరసము
లరయ నింద్యముతో దీప సమర్పణమున.

దీపదానము చేసినందువలనను దీపదానమును, హరించి నందువలనను గలుగుటలమిట్లభిన్నరింపఁబడినది.

దీపహారా భవే దంధస్తమోగతి రసుప్రభః,
దీపప్రదః స్వర్గలోకే దీపమాలీ విరాజతే.

దీపమును హరించువాఁడు అంధుడై తమోగతుడై కాంతి దక్కినవాఁ డగును; దీపదాన మొనంగువాఁడు దీపమాలికవలెస్వర్గలోకమున విరాజిల్లఁగలఁడు అని యీశ్వోక్ భావము.

శిలాశాసనములు

ఈదీపదాన సందర్భముననే శిలాశాసనములు వర్ణింపబడినవి. 1. అసలు శాసనమున తామ్రశాసనమనికాని వస్త్రముమీఁద వ్రాసిన శాసనమనికాని యర్థము; కాని శిలలమీఁద దానశాసనములు వ్రాయుటవచ్చిన పిదప అవి తామ్రశాసనము లని, యివి శిలాశాసనములని పేర్కొనవలసిన యవసరము కలిగెను.

భూదానమునకు తామ్రశాసనమువలె దీపదానమునకు శిలాశాసనము వ్రాయింపవలెనను స్మృతినియమము లేదు. పురాణేతిహాసాదులే దీపదాన ప్రాముఖ్యమును దెలుపుచున్నవి. అవియైన నిట్టి నియమము నేర్పఱువవు. అయినను, చేసినదానమునుగుఱించి ప్రజలకుఁ దెలియుటకును, ఆదానము సాగుచుండకపోయినయెడల ఇట్టివాని గుఱించి శ్రద్ధ వహించువారు అది ఎందువలన సాగుటలేనిది విచారించుటకు వీలుగ నుండునట్లును దానపత్రముగ శాశ్వతమైన దస్తావేజుగ నుండునట్లు శిలాశాసనములను వేయువారు. ఈసందర్భముననే మనపూర్వపు దేవాలయములు ఇప్పటి 'రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసుల'వంటి వయ్యెను.

తామ్రశాసనములు ఎట్లు సాధారణముగ బ్రాహ్మణులకుఁ జేయఁబడిన అగ్రహారదాన, భూదానశాసనములను దెలుపునో అట్లే శిలాశాసనములు సాధారణముగ దేవాలయములలో దేవశక్తుఁ జేసినదీపదానమును దెలియఁజేయును. అట్లుగుట నవి సాధారణముగ దేవాలయములలోనే చూపట్టును. దేవశక్తుఁజేసిన యితరదానములను దెలుపు శిలాశాసనములును లేకపోలేదు; కాని వాటికంటె దీపదానమును దెలుపునవియే హెచ్చు; అందు ముఖ్యముగ నిట్టివి పదునొకండు, పండ్రెండు, పదుమూడు శతాబ్దములలో నెక్కువగఁ గానవచ్చును.

ఆవుసేతితోఁ గాని, గేదెసేతితోఁ గాని, మేకసేతితోఁ గాని, గొట్టెసేతితోఁ గాని దీపము పెట్టువారు. పెట్టిపదిపము నిత్యము వెలుం

గుచు, ఆచంద్రార్కస్థిరముగ నుండవలెనని దాత యాశయము. అందువలన దీపప్రదాత తాను పెట్టుదీపమున కుపయోగింపఁదలంచు సేతిననుసరించి మొదవులనో, గేదెలనో, సన్న జీవాలనో కొని తానేత్రైత్రమందలి స్వామికి దీపప్రదానము చేయఁదలంచునో యచ్చటనుండు బోయలనశమున వాటినిచ్చుట యాచారము. ఆబోయ లామందను పరిపాలించుకొనుచు వంశానుక్రమమున నిత్యముదీపారాధనము నిమిత్తము సేయ 'నడపుడుండు వారు'. మొదవులను గొనియిచ్చియేకాక దీపదానము చేయఁదలంచిన వారు రూకలిచ్చి, దానిమీఁదవచ్చు విడ్డిమూలమునను, భూదానముచేసి దానిమీఁదవచ్చు ఫలసాయము మూలమునను గూడ దీపస్వకేర్పాటులు చేయువారు. ఈకడపటి సందర్భములందు దేవాలయ శ్రీభండారము (దేవుని ధనాగారము) ఇప్పటి 'ట్రెజరీ' వలె నుపయోగపడుచుండెడిది; ఇక్కడ మఱియొకవిషయము. దీపప్రదాతలు మొదవులు మొదలగు వాటినిచ్చిన నిత్తురుగాక; వాటికి మేతయెట్లు?

ప్రాచీనకాలమున హిందూ గ్రామనిర్మాణమునంగేఇందులకేర్పాటుకలదు. ప్రతిగ్రామమునను గోగ్రామమునిమిత్తము కొంతభూమి ప్రత్యేకముగనుండెడిది. అది గ్రామస్థులందఱియొక్క ఉమ్మడికిఁ స్థిరగ్రామ సమాహమనకుఁ జేరిన 'సమాహితానాము.' అది ప్రత్యేకము ఒకరి హక్కుకాదు; ఒకరిసొత్తుకాదు. గ్రామమునందలి అందఱివశువులు ఆ గోగ్రామత్రైత్రమున నిరాటంకముగ మేయుచుండును. అది (సశువుల) నుండలుమేయుటకు నిర్ణీతమైన పచ్చికబయలు గనుకనే 'మండబయలు' నాఁబరగినది. పూర్వపునిర్పాటులు చెడిపోయినను ప్రతిగ్రామమున నిప్పటికిఁ గొంతనిర్ణీతత్రైత్రమునకు 'మండబయలు' అనుపేరుగ్రాత్రము అనుకేషించియున్నది. గోగ్రామత్రైత్రమటుండ నిప్పటివలె ఆరణ్యశాసనములు (Forest Laws) అప్పడుండెడివి కావు అడవిచట్టముల అనుకూలముల మిప్పుడేకాని అప్పుడులేదు. అందువలన దీపప్రదాతలు బోయలనశమున నొసంగినమందల మేతనిమిత్తము ప్రత్యేక మేర్పాటులు కావించవలసిన యవశ్యకత యుండెడిదికాదు. గొప్పగొప్ప పూజత్రైత్రములలో దేవరకే యిట్టిగోగ్రామముండెడిది. ఆవులమంద లుండునట్టియు, నీమందలను గామ గొల్లబోయి లుండునట్టియు చోటికి 'కిరెరము' అనిపేరు. దాక్షారామమున భీమేశ్వరస్వామికి ప్రత్యేకము ఇట్టికిరెరము ఉండినట్లు అచ్చటి శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. (చూడు: శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకిరెరమున).

సేతినిమిత్త మొనంగఁబడిన జంతువులలో ప్రాచీనశాసనములందు మొదవులు (ఈపదము శాసనముల మోదాలు, మోదలు) అనురుగాఁగలములను బొందినది), గొఱియులు, 'గేందెలు', 'మేంక'లు గాక 'ఎడ్లు' 'ఇనుపఎడ్లు' అనునవికూడఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈ 'ఎడ్లు', 'ఇనుపఎడ్లు' అనుపేరల బరగునవి దీపప్రదాన సందర్భమున సేతినిమిత్తముగఁబడిన జంతువులనుట నిశ్చయము. అట్లయిన నీపదములన్నీ దేవాలయపుటవర్తించును; ఇప్పుడు నూతనముగఁ బ్రకటింపఁబడిన వాలుగవ దక్షిణహిందూదేశ

1 పదునొకండు శతాబ్దమునకు బూర్వముకూడ మన ఆంధ్రదేశమున శిలాశాసనములు లేకపోలేదు, కాని యివి బాహుళ్యముగఁ గాన్పించునది వై నుడివిన శతాబ్దము తరువాతనే; దీపదానము సందర్భముననే.

శాసన సంపుటమునందలి యొకానొక శాసనమునుబట్టి ఈపదముయొక్క యర్థమిప్పుడు విస్పష్టమగుచున్నది. ఆశాసనము కొంతసంస్కృత భాషను, కొంత దేశభాషయగు ఆంధ్రమునను వ్రాయబడినది. సంస్కృత భాషాభాగమున నీశ్లోకముకలదు.

“మల్లయక్షితి లక్ష్మీశోదత్వా పంచశతంగవాం,
సత్యవాక్య స్సచాలుక్య సాముద్ధరణదక్షిణః.”
తెలుగుభాగమున నీక్రింది వాక్యములు కలవు.

“ప్రాళియబోయినవసును విచ్చిన ఇనుపఎడ్లు ౫౦ నిత్యమాన ౧.”

ఈపైసందర్భములనుబట్టి ఇనుపఎడ్లు గోవులు (ఆవులు) అనుట నిశ్చయము. కొన్ని శాసనముల ఇనుపఎడ్లు అను పూర్తి పేరుగాక ఎడ్లు అని మాత్రమే వ్రాయబడినది. అందువలన ప్రాచీనశాసనముల గానవచ్చు ఇనుపఎడ్లు అన్నను ఎడ్లు అన్నను ఆవులని యర్థము. ఇట్లు ప్రాచీనశాసనములను శోధించిన ఇప్పుడు మనకు అరముకానట్టియు, పూర్వమువాడుకలో నుండినట్టియు మాటలు చాలఁ దెలియఁగలవు.

అఖండవర్తి దీపమునకు మానెడుసేయి పెట్టుటచూచారము. ఖండదీపమునకు, అనగా అరదీపమునకు తన్నెడుసేయి పెట్టువారు. సోలెడుసేతితోః బెట్టినదీపములుగలవు. సోలెడు సేతిదీపమునకు ఏడు మొదవులు, అరదీపమునకు పదుమూడు మొదవులు, మానెడు సేతితోః బెట్టినదీపమున ౧౨౫ మొదవులుకాని, ౫౫ గొణియలుకాని, ఇట్లు ఏర్పాటుండెడిది. ఇట్లు మొదవులు మొదలగునవి ఎన్ని విలిచి యిచ్చినను అఖండవర్తి దీపమునకు మానెడు సేయియుండవలెననియు, అగదీపమునకు తన్నెడు సేయి యుండవలెననియు నేర్పాటు. సాధారణముగ మానెడు సేతికి ౨౫ మొదవులు నిర్ణయము. బోయలమీది యనుగ్రహమున ఒక్కొక్క దీపప్రదాత ఎక్కువమొదవుల నిచ్చుచు వచ్చినను బోయలొనంగవలసినది మానెడుసేయిమాత్రమే. ఈనిర్ణయమును, ఏర్పాటును తేత్రమునందలి యాచారమునుబట్టియు నుండెడిది. దాక్షరామప్రభా తేత్రమున సాధారణముగ మానెడుసేతికి ౫౦ మొదవులనిచ్చుట యాచారము. కొన్ని కొన్ని తేత్రములలో సేతికొలతకు ప్రభునిర్ణీతములైన మానికలుండెడివి. ముమ్మడిభీమసేతిమాన, త్రిభువనాంకుశ సేతిమాన, సానిమానిక (నూనయొక్కరూపాంతరము), నందిమానిక-ఇవియన్నియు నిట్టివే.

శిలాశాసనములు: చరిత్ర

ఈశిలాశాసనములు సాధారణముగ ఉత్తరాయః పూర్వకాలమున వేయబడినవని యీమాటకే తెలుపఁబడినది. అయినను ఇట్టిదానధర్మములు సూర్యగ్రహణ, సోమగ్రహణ నిమిత్తములను, దక్షిణాయన కర్కటక సంక్రమణాది పూర్వకాలములను జేయుటయుఁ గలదు. ఈశిలాశాసనములలో సాధారణముగ, శకవర్షమును, ప్రభువాదులలోని సంవత్సరమును, మాస, పక్ష, శిథిలారములునుమాడ తెలుపఁబడియుండుటచేత నివి చరిత్రకు చాలయుపయోగము.

రాజులు, రాజులకొడుకులు, భార్యలు, లెంకలు, దండనాయకులు, అమాత్యులు - వీరువారసకర్తలుగు నిట్టిదీపదానములనుజేసి శిలాశా

సనములను వేయించియున్నారు. మాదిరి కీక్రిందిశాసనము చూడఁదగు.

“స్వస్తి శ్రీశకవర్షంబులు ౧౦౯౫ అగు నేంటి విషవసంక్రాంతినిమిత్తమున శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర కొండపడ్డుటి మల్లెరాజుకొడ్డుమండరాజు శ్రీకేశవదేవరకు నఖండవర్తిదీపంబునకు నిచ్చిన గొణియలు ౫౫ వీనిజేకొని చిట్ట గొమ్మనబోయుని కొడ్డుమాలె మబోయుండు దనపుత్రాను పౌత్రిక మాచంద్రదార్కము నిత్యమానెండు సేయి ఈదీపంబునకుం బోయంగలవాండు||”

ఈవిషయగనుండు శాసనములలో రాజుపేరును, శకవర్షమును పేర్కొనబడుటచేత ఈరాజునుపేర్కొనినమఱివాలగు దుశాసనములు దొరకెనా, ఆరాజు ఎప్పటినుంచి ఎప్పటివఱకుఁ బరిపాలించినది తెలియఁగలదు. ఇట్లే దండనాయకులు, లెంకలు మొదలగువారు తమెట్టులు నిజస్వామికి ధముకావు కలుగునట్లు దీపదానములంజేసి తమరాజును దేర్కొనుచువచ్చుటచేత ఒక్కొక్క రాజుకాలమున నాతనిక్రిందనుండు లెంకలెవరో దండనాయకులెవరో-ఈమొదలగువిషయములను దెలిసికొనుటకు వీలగుటచేత నీశిలాశాసనములు చరిత్రనిర్మాతమున కంత్యంతోపయుక్తములైన సాధనములగుచున్నవి. కొన్ని కొన్ని శిలాశాసనములందు అమాత్యులయొక్క, దండనాయకులయొక్క, రాజులయొక్క శౌర్యసాహసకృత్యములు అభివర్ణింపఁబడుట కలదు. కొన్నిట ఆయారాజవంశముల వంశావతారమునుగోచరించును. అందువలన చరిత్రరచనమునకు తామ్రశాసనములెంతయుపయోగకరములో శిలాశాసనములునంతయుపయోగకరములే. ఒక్కొక్కతామ్రశాసనమువలన వనదేశమును పూర్వముపరిపాలించిన రాజులనుగుఱించిన క్రొత్తక్రిత్రవిషయములు తెలిసికొనుట కవకాశమున్నట్లే శిలాశాసనములవలన వనకట్టి యవకాశము కలదు.

ఉద్బోధము

అందువలన క్రొత్తగ దొరకిన యొక్కతామ్రశాసనము ముఱునవ్వుమైనను, శిలాశాసనముల నున్నవి యున్నయట్లుండక వాటికి నున్నము చేయించికాని, వెల్లవేయించికాని, లేకవాటిని గోడలలోను సోపానములలోను వేసికాని, మఱియితరవిధములగాని నవ్వపఱచినను వాటిలో మనదేశచరిత్రమున కుపయోగించునట్టికాని, వనప్రాచీన నాగరికతాన్నత్యములను దెలుపునట్టికాని దెట్టి క్రొత్తసంగతులు కనఁబడియుండునో యని యవిపోయినందులకు చాలపరితాపము చెందవలసివచ్చును. అందువలన క్రొత్తగ నొకతామ్రశాసనము లభించినను, ఒక్కశిలాశాసనము కాన్పించినను మనదేశచారిత్రమునకు క్రొత్తగ నొక్కపుట చేర్పఁబడినట్లుపొంపనగును. అవి పోయినయెడల దేశచరిత్రమునందలి యొక్కపుట చినిగిపోయి నవ్వమైనట్లునమ్మవలసి యుండును. శిలాశాసనములును, తామ్రశాసనములును మనకు ఎంత యుపయోగదొరకిన మనమాతృదేశచారిత్రము అంతసంపూర్ణముకాఁగలదు. శాసనములు దొరకినవి, ఇప్పటివఱకు నిలిచియున్నవి నవ్వమైయెడల మనదేశచరిత్ర మంత భిలమైనది కాఁగలదు. అందువలన శాసనములనుగుఱించి యెక్కునిశ్రద్ధ తీసికొని వాటిని సంరక్షించుటయు, క్రొత్తశాసనములను సంపాదింపఁ బ్రయత్నించుటయు చరిత్రాభిమానులవిధ్యుక్తధర్మమనిమనవిచేయుచున్నామ.

కందుకూరి రుద్రకవీంద్రస్వతి

ఆయుర్వేదశాస్త్రీ, అష్టావధాని, కందుకూరి వేంకట సుబ్బారావు గారు

పరతత్త్వమునఁ బరబ్రహ్మంబు నేననుచు, నేయాత్మవిజ్ఞాని యెఱుకవరచె
'కనకకుండల పరిష్కారినే'ననుచు నే, వేదవేదాంగసంవేది వలికె

'పేషిణీహనుమంత బిరుదువాఁడ'నటంచు నే, పౌరుషేయుఁ డెంతే రహించె

'గుఱిమీఱఁగా జగద్గురుఁడనే'ననుచు నే, ఘనమూర్తి జయపతాకంబునెత్తె

గీ. 'స్వప్తికర్తను నే'ననుచు నేవిభుండు, దివ్యవర్తనవంశ ప్రతిష్ఠ నిలిపె
నట్టి శ్రీకందుకూరి వంశాబ్ధిపూర్ణ, చంద్రుఁ గవించు రుద్రకవీంద్రు నెఱుఁ.

సీ. కార్యవిఘ్న పీఠిఁ గరమునాడించు ద,య్యమునెత్తి నారికేళమునఁగొట్టి
ఏజిహ్వా యెఱుఁగని యోజ నెక్కుడు రస,మృలను మూఁడిడి రసజ్జలను దనిపి
నాల్గువేళులను గర్ణములనంటించి దు,ష్కపులకు శఘ్నలికల విదిల్చి
కఠినపదార్థముల్ గఠవనేరని బాల, కవికులమ్మునకు ద్రాక్షను నొసంగి

గీ. విపుల విపులార్థనిధిసెల్ల విచ్చలవిడి, వెచ్చమొనరించి కబ్బంపు వెలఁది నొగఁగి
మంచుమలయల్లు నల్లుఁగావించు కొనిన, రుద్రు ధీశక్తి నెఱుఁగు నారుద్రమూర్తి.

మ. తనువొప్పారె సుపర్ణ సర్పి వర గోత్రంబందునం, గందుకూ
రున, శ్రీలింగన చెల్లమాంబల నహా! రుద్రార్య! యుష్మద్యశ
స్తను వొప్పెన్ రజతాద్రి, నింద్రనగరిక, ధాత్రీనభోద్వంద్వమం
దున; సర్వజ్ఞుడవు స్నిరంకుశుడ వెందున్ మమ్ము వీక్షింపవే?

శా. ముఖ్యానేక సుధీకవీంద్ర కులసంబోధ్యవ్య నైరంకుశో
పాఖ్యానాచ్చ కవిత్వ తత్త్వము భవత్ప్రజ్ఞా ప్రసాదంబుమై
విఖ్యాతప్రభ విశ్వకర్మజులు గర్విషుల్ విశేషంబు; రు
ద్రాఖ్యా! షట్టంగఁ బగ్గముండునె? నిజవ్యక్తిం బ్రదర్శించినన్.

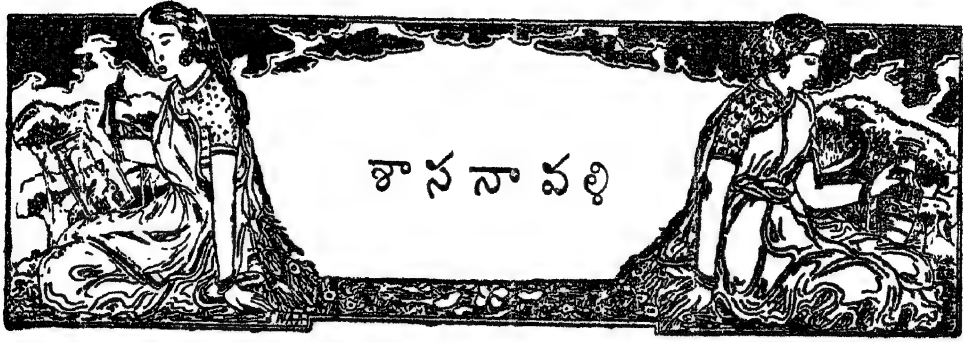
గీ. ఊమను సుగ్రీవ యక్షగానమునుజేసి,నావు సుగ్రీవయక్షగానమ్మునాఁగ;
సరసజన మనోరామంబు నలిపితంట, సరసజనమనోరామంబు నలుపకున్నె?

మ. మొదలే శిల్పివి, యంతశిల్పకుఁడ వొప్పున్ సత్కవీశాలి, యే
యదనందేని సువర్ణలోభమనరా, దాయాయలంకార సం
పదలేదెద్దడి, యార్థికాగ్రణివి, లోపంబేమి?—పాపంబు మా
యది, తక్కుంగల దివ్యకావ్య లలితాస్వాదర్శనం బబ్బమిన్.

చ. కరము నృపాలురంగుడుపు కక్కుఱితిక బతిమాలఁబోక, శ్రీ
హరిహర తారతమ్యము హృదంతరముంజొరసీక వాక్సుధా
పరిషణమున్ సమాన మతిఁబంచితి, శాళిప్రసాదమంచు; నీ
పరునఁ గృతార్థులైన కవివర్యులు మృగ్యులు రుద్రపండితా!

సీ. చామనచాయఁ బచ్చనపొచ్చుగాఁ బూడు,గునఁ దగ్గదేహపుష్టిని వహించి
గుండ్రని దనియు వాకొనరాని మోమునన్, ముసుమున్నుగన్నడు కనులుగర్చి
చెమటచేనొసఁటి కుంకుమజాఱ, జాఱని, భూరికుండల యుగంబునుధరించి
నీర్కావిదోవతినింగట్టి, వెడఁదయు,రమ్మునం బట్టుచేలమ్ముగప్పి

గీ. తలఁచుకొనునంత నాదుకన్నులకు నెట్లయెదుటఁ దోచెడు రుద్రకవీంద్రపాదు
కాప్రధూళి మత్ఫలభాగంబు నంట, భక్తిసాష్టాంగ నతుల సర్పణము నేతు.

సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులు గారు

గత సంవత్సరాది సంచికలో 1921-22 సంవత్సరమున చెన్నరాజధాని శాసనశాఖవారు జరిగించిన శాసనపరిశోధనలోని ముఖ్యాంశములను వివరించి యుంటిమి.

ఆ వివరణయందే ప్రతి సంవత్సరాది సంచికయందును తత్సర్వము వెలువడిన శాసనశాఖయొక్క వార్షిక నివేదికలోని ముఖ్యాంశములను విమర్శించుట యుక్తమని హెచ్చరించియుంటిమి. ఇటీవల కొందఱు మిత్రులట్లు చేయుట ఆంధ్రప్రదేశమునకు చాల నుపయోగముగ నుండునని తెలియజేయున్నందున యీ సంచికయందు 1922-23 సంవత్సరమునకు యీశాఖవారి వార్షికనివేదికములోని సదంశముల సీవ్యాసమందు పేర్కొనదొడగినారము.

ఈసంవత్సరమున సీశాఖవారు 683 శిలాశాసనములను చెన్నరాజధానిలోని యజ్ఞవలెనుగు కన్నడ జిల్లాలలోనుంచి సేకరించియున్నారు. ఇవిగాక 1921-22 సంవత్సరమున సేకరింపబడినవానిలో 80 శాసనములు కూడ యీసంవత్సరపు నివేదికలో విమర్శింపబడియున్నవి. మొత్తముమీద 1922-23 సంవత్సరపు నివేదికలో 763 శిలాశాసనములను గురించి ప్రసంగించియున్నారు. ఇవిగాక 15 తామ్రశాసనములనుగూడపరీక్ష చేసి యిందు విమర్శించియున్నారు.

తొలుత సీతామ్రశాసనముల లోని ముఖ్యమైన చారిత్రకాంశముల నొకింత చెప్పెదము. ఈపదియేను శాసనములును నివేదికకు ప్రథమానుబంధము (Appendix A) లో వివరింపబడియున్నది. దీనిలో తొలినాలుగును వట్టె టుత్తు అను నొకవిధమైన వట్టువాక్షరములలో నజ్ఞవ

భాషలో వ్రాయబడియున్నవి. ఇందు చారిత్రక విశేషము తెవ్వియును గనుపించవు. ఇవి తిరునెల్లియను గ్రామమున దొరకినవట. ఇందుకు నిదర్శనముగ యీశాసనములలో తిరునెల్లి ఆట్యాన్ తిరునెల్లియూర్దేవర్ అను దేవనామములును, తిరునెల్లి, నెల్లికున్టమను గ్రామనామములును గానవచ్చుచున్నవి. దేవునికి 'దేవదేవేశన్' అను నపరనామమున్ను కనబడుచున్నది. తామ్రశాసనావళిలో అయిదవది వెనుకటిపల్లవరాజులలో నొకండైన కోవిజయనందివిక్రమవర్మన్ అను ప్రభువుయొక్క దానశాసనము. ఇది యితని 61 వ రాజ్యసంవత్సరములో పుట్టినది. ఈశాసనోద్దేశమేమన మంగలనాడాళ్వాన్ అనువాని విజ్ఞప్తిప్రకారము నల్లూరుఅను గ్రామమున కొంతభూమిని ప్రత్యేకముగ బ్రహ్మదేయముగావించి పట్టతాల్ మంగలం అనుపేరిట కొంతమంది బ్రాహ్మణులకు శాశ్వతదానముగ నొసంగుట మంగళనాడాళ్వానునకు మంగలరాష్ట్రభర్త, మంగలజనపదభర్తయనుసంస్కృతచిరుదము లివ్వబడియున్నవి. శాసనమునకు "ఆజ్ఞప్తి" అనగా ప్రకటించినయధికారి ఆలప్పాక్కం అను గ్రామమునకు సంబంధించిన విజనయల్లుటాన్ అనునతడు శాసనలేఖకుడు శ్రీదండి. ఇతడు కచ్చిప్పేడు (అనగా యిప్పటికాంచీపురము) లోని ఐంబనైచ్చేరికి సంబంధించిన విడేల్విడుగు పల్లవపేరుం దచ్చున్ అను కంసాలియొక్క కుమారుడు.

ఈశాసనపురేకులు తంజావూరుజిల్లా తిరుత్తురై పూండి తాలూకాలోని కొత్తమంగలం గ్రామమునకు శివారైన పల్లెకొయిల్ అను నుపగ్రామమున పదియేండ్లక్రింద భూమినుంచి త్రవ్వబడినది. ఇందు విష్ణవాదిగ పల్లవులపంశానుక్రమము వర్ణింపబడి యున్నది. వీరకూ

రాష్ట్రాది పల్లవప్రభువులయనంతరము హిరణ్యవర్మయను రాజు రాజ్యముచేసెను. ఇతనికి తర్వాత నందివర్మసింహా ననము నెక్కినను. ఇతడు బాల్యముననే షరన్యపతులను జయించి రాజ్యభారమును వహించినట్లు చెప్పబడియు న్నది. ఇతనిచేత పరాజితులలో పల్లభ, కళభ, కేరణ, పాండ్య, చోళ, కొంకణ రాజులు ముఖ్యులు. ఈరాజు చిన్నవయస్సుననే రాజ్యభారమువహించినందున యితని రాజ్యకాలము సుమారు 65 సంవత్సరములుగ నుండినట్లు నిదర్శనములు గలవు. మహాబలిపురములోననే నందిపోత వర్మయనుపేరిట యీరాజుయొక్క 65 వ రాజ్యసంవత్సరపు శాసనమొకటి (1922 సం॥ 666 శా) దొరకియు న్నది. ఇతడు పల్లవవంశావళిలోని మూడవనందివర్మయ గుచున్నాడు. శాసనమున ప్రారంభకస్తుతివిష్ణువును కొని యాడుచున్నది.

6, 7 సంఖ్యలుగల తామ్రశాసనములు తరువాయి విజయనగరరాజులలోని వెంకటపతిరాయలచేత నివ్వబడిన దానశాసనములు. ఇందు మొదటిది శాలివాహనశకము 1513 (అనగా క్రీ. శ. 1591-92) సంవత్సరమునను రెండవది ఆశకము 1534 (అనగా క్రీ. శ. 1612-13) సంవత్సరమునను పుట్టినవి. తొలిది, ఆహాబలేశభూపాలుని కుమారుడును చంద్రగిరిప్రభువును నైన చెంచభూపాలుని విజ్ఞప్తిప్రకారము చెంచసముద్రమను గ్రామము బ్రాహ్మణులకు దానముగ నివ్వబడినట్లును దానముపొందినవారిలో ననేకులు శబ్దశాస్త్రవేత్తలును జ్యోతిః శాస్త్రవేత్తలును నున్నట్లు చెప్పుచున్నది. రెండవది చంగలిపట్టు సీమలోని మురుగమంగలము అను గ్రామము గోపాలసముద్రమను పేరిట, హరితగోత్ర, ఆపస్తంబసూత్ర, యజుశ్శాఖాధ్యాయయైన రామకృష్ణజోస్యులకు సర్వమాన్యముగ నివ్వబడినట్లు తెలుపుచున్నది. రామకృష్ణజోస్యులు స్వరమండలంపంశీయుడైన లింగనారాధ్యుని పాత్రుడు, మల్లికార్జునారాధ్యగంగాంగికలపుత్రుడు. ఇతడు వేద, వేదాంగ, తర్క, స్మృతివేత్తయు; సూర్యసిద్ధాంతప్రవీణుడును. ఈదానము (తిరుపతి) వేంకటేశస్వామివారి సన్నిధిలో చేయబడినది. వెనుకటి విజయనగరరాజులదానము లనేకములు ప్రాయశః శ్రీవేంకటేశ్వర సన్నిధిలోనే జరిగినవి.

8 వ సంఖ్యగల తామ్రశాసనము చరిత్ర కుపయోగమైనది కాదు. ఇది బాపట్లతాలూకాలోని ఉప్పటూరుగ్రామమున శ్రీఉరుమా శివశంకరరావుగారివద్ద నుండినది. దీనివహినిబట్టి యిది కేవలము కృత్రిమశాసనమని చెప్పవచ్చును. ఈకల్పన పదియేనవ శతాబ్దమున రాజ్యముచేసిన విజయభూపతియను విజయనగరప్రభువు కాలమున జరిగియుండవలెను. ఈకల్పితశాసనముయొక్క ఉద్దేశ్యము లవణపురము (ఉప్పటూరు)ను త్రిణయన పల్లవరాజు యాజ్ఞవల్క్యశాఖకు చేరిన బ్రాహ్మణులకు కొందఱికి సర్వసామాన్యముగ నిచ్చెనని స్థాపించుటయే. త్రిణయన పల్లవుడు చోళరాజైన కరికాలునికి సమకాలీనుడు; అతిపురాతనుడు. ఇతడు క్రీ. శ. ఆఱులేక ఏడవశతాబ్దములో నుండియుండవలెను. అంతటి పౌరాతన్యమును సూచింపదగిన ఛాయలెవ్వగాని యీ శాసనమున గానరావు. ఈభావమునే తెలుపుచు ఉప్పటూరి అమరేశ్వరాలయము నెదుట నందిస్తంభమువూద నొక శాసనము చెక్కబడియున్నది. (1922 సం—779 వ శాసనము.)

ఇందు లవణపురమును త్రిణయనపల్లవమహారాజు గంగానదీతీరమున నున్న అహిఛక్రపురము నుంచి వచ్చిన వేయిమంది యాజ్ఞవల్క్య బ్రాహ్మణులకు దానముచేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. గ్రామములలోని సోమవీధి సూర్యవీధులకొలతయును ప్రతివృత్తికిని సంబంధించిన భూమి తోట నివేశనము మొదలైనవాటి కొలతయును వివరింపబడియున్నవి. గ్రామములో వివాగములను వెలివారికి అమ్ముకొను విషయమునను వివాహములలో కన్యలకు శుల్కమును తీసికొనువిషయమునను అనుసరించవలసిన కొన్ని నిబంధనలనుకూడ ఈశాసనము పేర్కొనుచున్నది. చారిత్రకముగ నీశాసనము నిష్ప్రయోజనమైనను తదుపాంశముల కిది కొంతపని కాధారముగ కన్పట్టుచున్నది.

9, 14 సంఖ్యలుగల తామ్రశాసనములు రెడ్డిరాజులకు సంబంధించినవి. ఇవి రెండున్ను అనవేమారెడ్డిచేత నివ్వబడినవియే. రెండున్ను శా. శ. 1293 సంవత్సరము

నెల్లూరుపురమున వెంకటగిరిరాజాగారి కళాశాలకు చెందిదొరకిన
జైన 'పార్శ్వనాథ' తీర్థంకరవిగ్రహము. ఇందలి సప్తఫణి
నాగప్రభను గమనించిమాడవలయును.

నెల్లూరుపురమున గొన్నాసత్రమువద్ద నుండిన పురాతనప్రతిమ. దీనిలో తొండుముసకునుమండూకాఁగిని జడుమ
శిథిలమయిన యొక పురాతన ఆంధ్ర (తెనుగు) శాసనమున్నది. అక్షరములలోలికనుబట్టి యిదిక్రీ.శ. 6-7 శతాబ్దములకు
సంబంధించియుండవలసి యెవ్వనచ్చును. ఇందు శిల్పనైపుణ్యము పోవచ్చు.

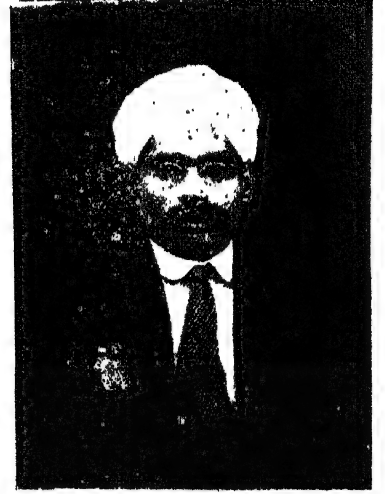
నెల్లూరుపురమున దండమవారిగోపులోనున్న శ్రీస్వస్తింహస్వామివారి భూతిమూర్తున
నున్న జైన విగ్రహము. దీనినే 'కోనేటి రాయ' అందును, 'ఇచ్చిటి కల్యాణ' అనీ
ఆశీసువద్ద నొక పూర్వపుకోనేటిని త్రవ్వమంటగా అందుదొరకిన కారణమున
యారాతికి వైశేరు వచ్చినది. ఇప్పటిపూజారులు దీనికి ద్వాపరకాలజ్రమ అనూ
వేసి యొక ఆర్యుడు లని భావించుచున్నారు.

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాది సంచిక

శ్రీయుత యజ్ఞమిల్లి నారాయణమూర్తి గారు,
బి. ఏ., బి. యల్.

మహాబలిపురములోని ఆదివరాహాలయముననుండు
మహేంద్రవర్మయొక్క ప్రతిమ

Sjt Yarramilli Narayanamoorthi Garu,
B. A., B. L

శ్రీ వృద్ధమూర్తి ఆచారి గారు

P. K. Chari

P. Krishnamoorti Acharya Garu

పాలావజ్ఞల లక్ష్మీనారాయణ గారు

మహాబలిపురములోని ఆదివరాహాలయముననున్న
సింహ విష్ణుయొక్క ప్రతిమ

Palavajjhala Lakshminarayana Garu

అనగా క్రీ. శ. 1371-1372) లో పుట్టినవియే. తొలిది ఆ సంవత్సరపు వైశాఖమాసమునను, రెండవది పౌష్యమాసమునను నుద్భవించెను. వీటికి రెంటికి ఎనిమిది మాసముల వ్యవధిమాత్రముండెను. తొలిదానిలో ఉష్ణగల్లు అను పూర్వదత్తి గ్రామమును అనవేమారెడ్డి బ్రాహ్మణులకు పునర్దానముచేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. దీనిని ప్రాసినకవి బాలసరస్వతి. రెండవదిచాలముఖ్యమైన శాసనము. ఇందు అనవేమారెడ్డి తన పురోహితుడైన అప్పయార్యులను బ్రాహ్మణునికిని అతని మువ్వరుతమ్ములైన శ్రీరామభట్ట, పిన్నయభట్ట, సూరిభట్ట యనువారికిని కుర్తిదేశమునమలాపహా యను నదీతీరమున నున్న ద్రుజ్జవరము అనుగ్రామమును అనవేమపురమున నపరనామమున దానముచేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. దానగ్రహీతలు శ్రీవత్సగోత్రులును, అల్లాడభట్టుయొక్క పుత్రులును వీరిలో పిన్నయభట్టు అనవేమారెడ్డికి ధర్మవాదిగనుండినవాడు. 10, 11, 12 సంఖ్యలుగల తామ్రశాసనములు ప్రసిద్ధమైన రాచఘోషములకుగాని రాజులకుగాని సంబంధించినవి గావు. ఇవి కన్నడదేశము (బళ్లారి ప్రాంతము) న కొన్ని గ్రామములలో మిరాశి మున్నగు హక్కులను స్థాపించుటకు పుట్టినదిగ కనుపడుచున్నది. 13 వ సంఖ్యగల తామ్రశాసనము విజయనగర ప్రభువైన అచ్యుతరాయల కాలమున శా. శ. 1455 (అనగా క్రీ. శ. 1533-34) సంవత్సరమున పుట్టినది. దీనిని బట్టి మనకు యిక్కాలమున కొంగురాజ్యము సూర్యవంశపు కాశ్యపగోత్రపు చెన్నరాజుయొక్క కుమారుడు బాలభూపతియొక్క పరిపాలనలోనుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని ముఖ్యపట్టణము రాజరాజనగరము.

పై నివివరింపబడిన తామ్రశాసనముల కన్నింటి కన్నను ముఖ్యమైనది 14 వ సంఖ్యగలదైన పశ్చిమచాళుక్యపులకేశి పృథ్వీవల్లభమహారాజుయొక్క శాసనము. ఇది కీర్తిశేషులయిన కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారివలన పంపబడినది. వీరే దీనిని భండార్కార్ పరిషత్పత్రికలో తమయభిప్రాయములతోటి ప్రచురించియున్నారు. కాని వారు దీని కిచ్చిన పౌరాతన్యమును ప్రాముఖ్యమును

ఇంకను విచారణీయము లని శాసనాధికారిగారు సూచించుచున్నారు. అది యెటున్నను శాసనము పురాతనమైనదిగాన నది ఆంధ్రదేశమున నరసారాపుపేటతాలూకా కొప్పరము గ్రామమున దొఱకినదనువిషయమే గమనించ తగినది. ఇది ద్వితీయపులకేశియొక్క 21 వ రాజ్యసంవత్సరమున పుట్టినది. కర్మరాష్ట్రములోని ఇఱ్ఱులియను గ్రామమున కొంతభూమి ముగమూరు గ్రామవాస్తవ్యుడును, శాండిల్యాయనగోత్రుడును ఆపస్తంబసూత్రుడును నైన వేదశర్మయను బ్రాహ్మణునికి పృథ్వీదువరాజుఅను సామంత ప్రభువువలన దానము చేయబడియెను. ఈ శాసనముయొక్క ప్రాముఖ్యమును గుఱించి త్వరలోనేనేచర్చించుటకు అవకాశముండును.

తామ్రశాసనములలోని ముఖ్యాంశములను సూచించినారము. ఇక శిలాశాసనములలోని విశేషాంశములను సూక్ష్మముగ వివరించెదము.

ఈసంవత్సరమున మహాబలిపురములోని ఆదివరాహస్వామి గుహాలయమున నపరూపమయిన పల్లవరాజప్రతిమలు రెండు కనుగొనబడినవి. ఈ ప్రతిమలను శాసనాధికారియైన రా|| బ|| కృష్ణశాస్త్రిగారు సుమారు పదియేండ్లకు క్రిందనే గమనించియుండిరి. 1913 వ సంవత్సరమున వా రీయాలయమును పరీక్షించినపుడు ఆలయమున మంటిదిబ్బలు నిండియుండినందున దగ్గఱకు వెళ్లి సంపూర్ణ పరీక్ష చేయుటకు వీలుపడకుండినను చిహ్నములనుబట్టియే వా రివి రాజప్రతిమ లయి యుండనోపునని యూహ చేసియుండిరి. 1922 వ సంవత్సరమున శాసన శాఖకు సంబంధించిన శ్రీసుబ్రహ్మణ్యఅయ్యరుగా రీప్రదేశమును తనికీచేయబోయి ప్రదేశము శుభ్రముగనుండి నందున బాగుగ పరీక్షించిన యీ ప్రతిమలకు పైభాగమున పల్లవగ్రంథాక్షరములలో చెక్కబడిన యూరాజులపేర్లు బయలుపడినవి. ఇచ్చట దొఱకిన రెండు ప్రతిమలలో నొకటి ప్రథమసింహ విష్ణునిదిన్ని మఱియొకటి యతని కుమారుడయిన మహేంద్రవర్మనిన్ని యయియున్నవి. మొదటిదానిపైన 'శ్రీసింహవిష్ణు పోతాధిరాజః' అనియు రెండవదానిపైన 'శ్రీ బహేంద్రపొతాధిరాజః' అనియు

వ్రాయబడియున్నది. నామాంతములను బట్టిచూడ వీరికి నజవసంపర్కమున్నదనుటకు సందియము లేదు. సింహ విష్ణుపోతాధిరాజు కూర్చునియున్నాడు. ఇతనికి పొడవైన కిరీటమున్న కంఠాభరణములున్న, కర్ణాభరణములున్న, ఉన్నది. ఇతని కిరుపార్శ్వములలోను నొక కిరీటా లంకృతమస్తకమైన స్త్రీ నిలువబడియున్నది. వీరిరువురును రాజపత్ను లనుటకు సంశయము లేదు. మహేంద్రవర్మ నియమములను యున్నాడు. ఇతనికి కిరీటాదిరాజాభరణములున్నయవి. తనచెంతనిలిచి యున్న రాణికి స్వామిసన్నిధిని చూపుచున్నాడోయ న్నట్లు రాజు తనకుడిచేతిని సగమెత్తి వ్రేలితో సన్నిధి వైపు చూపుచున్నాడు. మనరాజధానిలో పూర్వరాజ ప్రతిమలు దొఱకుట యరుదు. అట్టియెడ సుమారు క్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దప్రాంతమున రాజ్యముచేసిన సుప్రసిద్ధ పల్లవప్రభువుల ప్రతిమలు వారినామాంకితములతోటి దొఱకుటయెంతయో సుకృతము. ఇదియేకాక శిల్పవైఖరిలో పల్లవులశిల్పవైఖరికి ప్రత్యేకముగ నొకగొప్పఖ్యాతి గలదు. దానియొక్క స్వభావప్రదర్శకత్వము, విగ్రహ గాంభీర్యము, వివిధభంగప్రదర్శనము మున్నగునవి గొప్ప యంశములు. ఇవి నైజమునకనురూపములైయుంట వీని యొక్క ప్రధానగుణము. అట్టితరి యీపల్లవప్రభువుల ప్రతిమలనుంచి యక్కాలపువేషభూషాదికములు స్థితిగతులు మున్నగువాటిని తెలియుటకు ముఖ్యాధారములయి యున్నవి. కావున నాప్రతిమలను యిందువెంట ప్రచురించియున్నారము.

ఇయ్యది వరాహాలయముననే పల్లవగ్రంథాక్షరములలో దశావతారములను పేర్కొను నొకశ్లోకము చెక్కబడియున్నది. అక్షరములనుబట్టి యీశాసనము 7-8 శతాబ్దములలో వ్రాయబడి యుండవలెను.

ఈశ్లోక మిట్లున్నది:—

మత్స్యః కూర్మవరాహస్య (శ్చ) నారసింహస్య (శ్చ)
వామనః [||*]

రామారామస్య (శ్చ) రామస్య (శ్చ) బుద్ధః [||] కల్కి-
చ తే దశ.

ఈశాసనమునుబట్టి దశావతారభక్తి 8 వ శతాబ్ద మప్పటికే నెలకొనియుండవలెను. ప్రాచ్యవిచార పారీణులయిన సర్ రామకృష్ణ భండార్కార్ గారు శ్రీరామ పూజ మనదేశమున క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దమునకు పూర్వమున నుండలేదని యభిప్రాయ పడియున్నారు. ఈశాసనము నాధారముచేసికొని యీయభిప్రాయమును మార్చుకొనవలసినట్లును, రామభక్తి 8 వ శతాబ్ద మప్పటికే వెలసెననియు రూఢిగ జెప్పవచ్చును. ఇదిగాక అమరసింహుఁడు అమరములో కృష్ణబలభద్రాదులను పేర్కొని రాముని పేర్కొనక పోవుటచేత నతనికాలమున రామభక్తి యుండలేదో యేమో యని కొందఱు సందేహించి యున్నారు. ఇప్పట్లునను యీశాసనము అమూల్యమైన యాధార మగుచున్నది. ఇంతియేకాక యిక్కాల మప్పటికే బుద్ధునిగూడ వైష్ణవు లొకయవతారముగ గణించిరనియు దీనివలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్టి పురాణాక్షరముల లోననే చెక్కబడిన మఱియొక శ్లోక మీవరాహస్వామి యాలయమున కనుగొనబడి యున్నది. పల్లవప్రభువైన శరమేశ్వరవర్మయొక్క శాసనములయంతమునకూడ నీశ్లోకము కానవచ్చును. అది యెట్లన.

ధీకైష్ఠాన్ధికైష్ఠాం పునరపి ధిగ్ధిగస్తుధికైష్ఠాం [||*]

యేషాన్నభవతి హృదయే కుషధగతివిమోక్షకో
రుద్రః [||*]

ఈశ్లోకము కొన్ని సమయములలో రుద్రశరముగా నేకాక విష్ణుపరముగకూడ చెప్పబడుచుండును. అప్పుడు 'రుద్రః' యను పదమునకుమారుగ 'విష్ణు' అని ప్రయోగింపబడుచుండును.

ఈసంవత్సరపులిలాశాసనములలో వెనుకటిపల్లవులలో ప్రసిద్ధుడైన కొప్పేరుంజింగ అనువాసిశాసన మొకటి యున్నది. ఇది ఉత్తరఆర్కాడుజిల్లా వాయులూరుఅను గ్రామమున దొఱకినది. ఇచ్చటనే పూర్వపల్లవులశిలాశాసన మొకటి దొఱకియున్నది. ఇయ్యది పల్లవులవంశక్రమమును వివరించుటచే చాలముఖ్యమైన శాసన

మయినందున త్వరలోనే 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' యను సర్కారువారి శాసనికపత్రికలో ప్రచురింపబడును. కొప్పేరుంజింగునికాలము క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దము. ఈసంవత్సరము దొఱకిన (1922 సం॥ 418 శా) శాసనములోనితడు మూడవరాజరాజను చోళప్రభువును తెల్లాటులనుగ్రామమున యుద్ధమున నోడించినట్లు చెప్పబడియున్నది. ఇతడు యీచోళరాజును మంత్రివర్గముతోటి పట్టుకొని శేందమంగలమనుచోట బంధించియుంచి చోళరాజ్యమును స్వాధీనముచేసికొనినట్లును తెలియుచున్నది. కొప్పేరుంజింగుడు చోళ, కర్ణాట, పాండ్య ప్రభువుల నోడించినట్లు ఇతని ప్రశస్తిశ్లోకములు చెప్పుచున్నవి. ఇతనికి 'నకల భువనచక్రవర్తి' యను బిరుద ముండెను. 'అవని నారాయణకాడవ పెరుంజింగళ' అని యితని యపరనామము. నోదావరిజిల్లాలోని దాక్షారామమున నొక శాసనమున్న (1893 సం॥ 419 శా) కర్నూలు జిల్లాలోని త్రిపురాంతకక్షేత్రమున మఱియొక శాసనమున్న (1905 సం॥ 197 శా) మహారాజసింహు డను పెనుకటి పల్లవప్రభువునకు సంబంధించి యున్నవి. ఈ మహారాజసింహుడు పైనివర్ణింపబడిన కొప్పేరుంజింగుని కుమారు డని తెలియవచ్చుచున్నది. కొప్పేరుంజింగుడు చిదంబరక్షేత్రమునెడ యపరిమిత భక్తిని నల్పుచుండినవాడు. ఇతనికిని చోళరాజునకును జరిగిన కలహములలో నప్పటి హొయ్యళప్రభువైన రెండవ వీరనరసింహుడు చోళరాజు పక్షమును గైకొనుచుండెను.

ఆంధ్ర దేశమున నీసంవత్సరమున దొఱకిన శాసనములలో కొన్ని ముఖ్యమైనవి గలవు. ఇవి గుంటూరు జిల్లాలోని ఒంగోలుతాలూకాలో అద్దంకి, ధర్మావరము అనుగ్రామములలోనివి. వీటిని యిదివఱకే బరువర్తు, వేణుగోపాల శెట్టిగారలు 'నెల్లూరుశాసనము' లను గ్రంథమున ముద్రించియున్నను యిపుడు తిరుగ వానిని పరిశోధించుట వలన వానియొక్క భావము విశేషముగ బయలుగు చున్నది. ఇవి క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దములో నేలుచుండిన గుణగవిజయాదిత్యుడను తూర్పు చాళుక్యరాజు కాలమునాటివి. ఇవి పద్యాత్మకమయి

యుంటచే ఆంధ్రపద్యకావ్య వాఙ్మయముయొక్క చరిత్రకివి చాల విలువగలవి యగుచున్నవి. వీటియొక్క ఛందస్వభావమును పూర్తిగ చర్చించవలెనని కీ॥ శే॥ లక్ష్మణరావుగారి కుత్సాహ ముండెను. వీటిపైని యొకవ్యాసమును వీరు ఎపిగ్రాఫియా ఇండికాలో వ్రాసియున్నారు. ఇది త్వరలో వెలువడును. అటుపైని వారి యభిప్రాయములను చర్చించుచు యీశాసనములను గుఱించిన విమర్శ యాంధ్రమునను ప్రచురించుట యవసరమగును. అయినను వీనిలోని చారిత్రకాంశముల నిపుడొకింత చెప్పవచ్చును. గుణగవిజయాదిత్యుని ప్రథమ రాజ్యసంవత్సరముననే పండరంగుండనువాడు దండాధిపత్యవిని పట్టాభిషిక్తుడాయెననియు నితడు సామంతుల సేనలతోటి విజయయాత్రపై వెడలిపోయి పండ్రెండుబోయ కొట్టంబులను సాధించి వేగినాటిని జయించి త్రిభువనాంకుశుని (అనగా యీబిరుదును గలిగిన గుణగవిజయాదిత్యుని) యధికారమును స్థాపించి కట్టెపుదుర్గమును శిథిలముజేసి 'కణ్ణుకూరును బెజవాడ గావించె'నని యొకశాసనమున చెప్పబడియున్నది. పేర్కొనబడిన ప్రదేశముల వరుసనుబట్టి చూడ పండరంగుండు తనవిజయయాత్రను నుత్తరమున వేగినాటను ప్రారంభించి క్రమేణ దక్షిణమునకు వచ్చి నెల్లూరుజిల్లాలోని కందుకూరుపద్ద చేరి నట్లగుపడుచున్నది. అతడు పగులగొట్టిన కట్టెపుదుర్గ మనుప్రదేశము ఇప్పటి తెనాలితాలూకాలోని కళేవరముగ నుండవలెనని నాయభిప్రాయము. కణ్ణుకూరును బెజవాడ గావించెననగ చాళుక్య రాజధానియైన బెజవాడకు నమానముగ కందుకూరు నలంకరించెనను భావమున్నట్లగుపడుచున్నది.

ఇచట మఱియొకశాసనము గుణగవిజయాదిత్యుని ప్రతాపముల జెప్పనెడ నితడు అచలపురమును జయించినట్లును కిరణపురమును దహించినట్లును సంకీలయనువానిని కన్నర (అనగా- రాష్ట్రకూటరాజగు రెండవకృష్ణుడు) యనువానిని జయించినట్లును చెప్పబడియున్నది. ఈయచలపురము రాష్ట్రకూటులశాసనములలో నొకదానిలో వారిముఖ్యపట్టణముగ జెప్పబడియుండు

అచలపురముగ నుండవలెను. అది మధ్యపరగణాలలోని ఎలిచ్ పూరుగా నుండవలెనని కొందఱు అభిప్రాయపడియున్నారు. సంకిలుడు మదనపల్లి ప్రాంతమున దొరికిన కొన్ని పురాతన శాసనములలోని సంకలియనురాజుగ నుండనోపును.

చిత్తూరుజిల్లా మదనపల్లి తాలూకాలోని శాసనములన్నియు ఈసంవత్సరమున పరిశీలించబడినవి. వీనిలో ననేకములు క్రీ. శ. ఎనిమిదితొమ్మిది శతాబ్దముల ప్రాంతమున నేలుచుండిన వైదుంబరాజులకు సంబంధపడియున్నవి. ఈశాసనములభాష యాంధ్రముగనుండును బట్టి వైదుంబులు ఆంధ్రరాజులని చెప్పవచ్చును. గండ్రుత్రినేత్రువైదుంబమహారాజు రేనాటిని యేలుచుండినోటంబులతో యుద్ధముచేసినట్లు ఒక శాసనమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. వైదుంబులకు తొంకుభులను తెగవారు శత్రువులుగనుండినట్లు కొన్ని శాసనములవలన కనబడుచున్నది. వైదుంబరాజులకును బాణరాజులకును ఒకప్పుడు మైత్రియును మఱియొకప్పుడు విరోధమును నుండినట్లుకూడ స్ఫురించుచున్నది. ఈవైదుంబులకు 'సోఱుల'ను వారు శత్రువులుగనూడినట్లున్న స్పష్టమగుచున్నది. సోఱులు యిక్కాలమున కడపజిల్లా ప్రాంతమున నేలుచుండిన చోట రాజులనిచెపుటకు యేలాటిసందియమును లేదు. చోటలు తమశాసనములనుబట్టి రేనాటికి ప్రభువులుగ నుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వైదుంబులున్న రేనాటికి ప్రభువులుగ నుంటున్నాడ వీరు చోటలనుజయించి రేనాటిని స్వాధీనముచేసికొని యుండవలయును. కడపజిల్లాలోని చిప్పిలి యనుగ్రామము రేనాటిచోటల ముఖ్యపట్టణముగ నుండినట్లును కానవచ్చుచున్నది.

బళ్లారి కర్నూలుజిల్లాల ప్రాంతముననున్న తరువాయి పశ్చిమచాళుక్యుల శాసనములు కొన్ని పరిశీలించబడినవి. ఇవి కన్నడభాషలో నున్నవి. పంచమ విక్రమాదిత్యుని శాసన మొకటియున్నది. దీనినిబట్టిచూడ యీ చాళుక్యులకును వీరి సామంతులయిన నోటంబపల్లవులకును వైవాహికసంబంధము లుండినట్లు అగపడుచున్నది. ఈశాసనమువలన నితని కాలమున (అనగా

క్రీ. శ. 1013-14 సం॥న ప్రాంతమున) నొక మహాకాళదేవాలయ ముండినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈవంశపురాజైన ప్రథమతైలోక్య మల్ల సోమేశ్వరుని పట్టపుదేవి మైలలదేవి శ్రీశైలమునకు విజయముచేసి శ్రీ మల్లికార్జున స్వామివారిని దర్శనముచేసి పాతాళగంగను నేవించి కాళాముఖగురువైన సురేశ్వర పండితులచేత కొంతదానము చేసెను. ఇందువలన నీమెయొక్క మతమిచ్చుది యని తెలియనగుచున్నది. ఈమెయొక్క భర్తకును కాళాముఖ మతమునెడ భక్తియుండినట్లు ఇతరశాసనములుకొన్నింటి వలన స్పష్టమగుచున్నది. ఈచాళుక్యులలో సుప్రసిద్ధుడయిన త్రిభువనమల్ల యను నపరనామమునుగల ఆచార్య విక్రమాదిత్యునికి పిరియకేతలదేవి యను నొకరాణి యుండెనని నూతనముగ నీసంవత్సరపు శాసనములలో నొకదానివలన బయల్పడుచున్నది. ఈయమ సంగీతసాహిత్యములలో చాల ప్రవీణురాలయినందున నీమెకు 'అభినవ సరస్వతి' బిరుదముకూడ నుండెనట. మన దేశమున పూర్వమున స్త్రీవిద్యకు ప్రాముఖ్యముండెననుట కిదియొక నిదర్శనము. కర్నూలుజిల్లాలోని నందికొట్లకూరు తాలూకాలో కొత్తపల్లి గ్రామములోని కొన్ని చాళుక్యుల నాటి దేవాలయములును శాసనములును యీ సంవత్సరము పరిశీలించబడినవి. ఈ ప్రదేశమును పూర్వమున శ్రీశైలమునకు పశ్చిమద్వారమని చెప్పుచుండెడిది. ఈ జిల్లాలోని త్రిపురాంతకక్షేత్రమును శ్రీశైలముయొక్క పూర్వద్వారమని పూర్వము చెప్పెడివారు. హంపిక్షేత్రములోని శ్రీవిఠలరాయల దేవాలయాంగణములో మన్వగురువైన శ్రీవ్యాసతీర్థులవారు శ్రీయోగవరద నందసింహ స్వామివారి విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించెనని స్థాన శాసనము పల్కుచున్నది.

మనమిపు డెంతనాగరికులమని విజ్ఞప్తమైనను మన పూర్వీకులకున్నట్టి దృఢమైన నాగరికత ముండును కొన్ని యంశములలో లేదని చెప్పవలసి యున్నది. శిలాశాసనములయెడ వారికుండిన శ్రద్ధాగౌరవములు మనకు లేదని నొక్కిచెప్పవచ్చును. ఇప్పుడు జనసామాన్యమునకు వీని యందు శ్రద్ధలేదు. వానిస్వభావము వారికి తెలియదు.

తెలిసిన యుద్యోగస్థులకు వానియెడ యశ్రద్ధమెండు. కనుకనే సుమారు ఇరువది సంవత్సరములక్రింద నుండిన పురాతనపు శిలాశాసనము లిపుడు వెదకినను కానరావు. ఇదియేకాక మూఢభక్తివలన వీటికి చేటువాటిలుచున్నది. దక్షిణదేశమున లక్షలుకొలది పైకమును ఖర్చుచేసి జీర్ణోద్ధారములఁ జేయనుత్సహించు నాటుకోటశైల కదేలనాకోపురాతన శాసనములయెడ నతివైరము? వాటిని అరగరా యించిననే వీరికి నిదురరాదు. ఇక్కారణమున నెన్నియో పురాతనశాసనములు నాశము నొందినవి. వీరి కింతటి యైశ్వర్యము నొసంగిన యాదేవు డొకింత వివేచనాశక్తి యివ్వకూడదా! ఇటుగాక పూర్వమున రాజులుగాని తదితరులుగాని జీర్ణోద్ధారమును చేయునెడ పూర్వము శాసనములను తిరుగ యథామాతృకముగ చెక్కించుచుండెడి వారు. అట్లుచేయుటకు కారణములనుగూడ చెప్పెడివారు. చంగలిఁజుట్టుజిల్లాలోని తిరుప్పరుత్తికుట్ట అను గ్రామమున త్రైలోక్యనాథాలయములో నొకశాసనము విక్రమచోళునికాలమున తొలుత వ్రాయబడినదియై యామండపము మూడవకులోత్తుంగుని కాలమున జీర్ణోద్ధారమయినపుడు తిరుగ నట్లే చెక్కించబడియెను. ఇట్లే రామనాథ జిల్లాలోని తిరుత్తంగాల్ అను గ్రామమున నొక పూర్వ శాసనము ప్రథమకులోత్తుంగచోళునికాలమున తిరుగ చెక్కబడియెను. ఈ శాసనమును తొలుత చెక్కియించిన బండను పగులగొట్టవలసి వచ్చినందున దానిని చెంతనున్న మండపముమీద వ్రాసియుంచుకొనిరి.

ఈవ్యాసమును ముగియించుటకు పూర్వము శాసనములలోని మఱికొన్ని విశేషాంశములను చెప్పెదము. పాండ్యరాజుల శాసనములలో నొకదానిలో, నొకరు మఠము నొకదానిని గట్టించి దానియందు మహాభారతము, రామాయణము, పురాణములు మున్నగువాటిని చదివి వ్యాఖ్యానము నల్పుటకుగాను 'మహాభారతవృత్తి' యను పేరిట కొంతభూమిని దానముచేసిరని చెప్పబడియున్నది. పూర్వమున దేవాలయములలోను, మఠములలోను, నాలుగువేదములను, శాస్త్రములను, పురాణములను వ్యాకరణమును చదివి వ్యాఖ్యానము చేయుటకుగాను

వృత్తుల నిచ్చినందులకు శాసనములలో ననేక నిదర్శనములున్నయవి.

ఈసంవత్సరమున నాంధ్రదేశమున కొన్ని ముఖ్యాంశములు గమనింపబడియున్నవి. గోదావరి జిల్లాలోని తునిగ్రామమున కేడుమైళ్లదూరముననున్న గోపాలపట్టణము గ్రామములోని పాండవులమిట్ట పరీక్షచేయబడినది. ఈకొండలో మూడుగుహ లున్నయవి. ఇందులో పెద్దది 40 అడుగుల పొడవును 20 అడుగుల వెడల్పును 5 అడుగుల యెత్తును కలదియై యున్నది. ఇది చెంత నుండు సముద్రమువైపు చూచుచున్నది. ఈమూడింటిలో నొక్క శాసనముగాని లేక పోయినను పూర్వమున సన్న్యాసులో లేక కొండమనుష్యులో యిందు కాపుర ముండి రనుటకు నిదర్శనములు కానవచ్చుచున్నవి. ఇదిగాక పితాపురమువద్ద కొడవలి యను గ్రామమున తిప్పవైని తొలిచిన బావిలోని పురాతనశాసనమును ఈసంవత్సరమున రా. బ. కృష్ణ శాస్త్రిగారును నేనును రాతనించుచియే నేరుఁచదివి అచ్చు ప్రతులలోని సందేహములను నివర్తిచేసికొంటిమి. ఇది సాతవాహనవంశీయుడైన వాసిష్ఠీపుత్రచడపాత (యనగా చంద్రసాతకర్ణి) యనురాజయొక్క శాసనము. ఇది ప్రాకృతభాషలోనున్నది. త్వరలో ప్రచురింపబడును. ఈ తిప్పవైభాగమును పరిసరములను పరీక్షచేసినమీదట నిచ్చట నొకబౌద్ధస్తూప ముండియుండవలెనని మాకు నమ్మకము పొడమెను. ఈప్రదేశమును త్రవ్వించి పరీక్షలుచేయించుటకు కావలసినస్రయత్నములను శ్రీకృష్ణ శాస్త్రిగా రిదివరకే నలిపియున్నారు. దీనిఫలమును త్వరలోననే మనము వింగలుగుదము.

మన దేశమున నిట్టిపురాతన ప్రదేశములును తత్సంబంధమైన శాసనములును ననేకములు యింకను సంపాదించబడి పరీక్షకావలసియున్నవి. వీటిసంపాదనకున్న పరీక్షకున్న కావలసిన జనసామగ్రియును ధనసామగ్రియును యిపుడున్నయవి చాలవు. సర్కారువారును దేశాభిమానులును వీనియెడ యెక్కువ శ్రద్ధవహించుతరని మానమిక్క. అంతవరకును సభ్యులమైన శాసనపురికోధన

పూర్తియై యందుమూలమున దేశపుపూర్వ చరిత్ర వెలువడజాలదు. చదువుకొనినవారుకూడ కొందఱు శాసనశాఖవారి వార్షికనివేదికలను చదువకయే వారు ప్రతినవత్సరము జరిగించు పరిశోధనలను గమనించకయే యీశాఖవారివివాద యసూయలను వెలిపుచ్చుకొనుచున్నారు. ఇది న్యాయమును కాదు; సమంజస మంతకుమునుపే కాదు. దేశములోని కొన్ని సూతనపత్రికల సంపాదకులుకూడ యీయసూయాదుర్గంధము నాఘ్రాణించి దాని

వలన యీశాఖవారికార్యక్రమమును లెస్సగ విచారిం చకయే వారిని నిందించుట దేశాభిమానఘోషణమని యెంచుచున్నారు. అట్టివారికిట్టుసేయుట దేశసేవ కాజాల దనియు, దురభిప్రాయములను తొందరపడి తమపత్రికల వలన పెదజల్లుటచేత వారుసత్యమునకు హానియైనర్చు వారగుచున్నారనియు హెచ్చరిక నిచ్చుచు యీవ్యాసము నింతటితో ముగియించుచున్నారము.

ఆత్మనందము

కలచవీడు వేంకట రమణాచార్యులు గారు

ప్రాగ్ధి శాకాంతవెల్వెల బాఱకుండ
తూరుపున్నక్క మింటికి ప్రాకకుండ
ప్రాణపతితన్మయత్వంబు బాఱకుండ
నిదురమేల్కొంచి విభునిగాంచెదను గనుల.

“కాల్యములేదీర్చి, కుంకుమాంకమువహించి,
ముఖము కళలీన, నిదురను బుచ్చి వచ్చు
వల్లభుని పాదములయందు వ్రాలిలేచు
నపుడు, నన్నొందుపారవశ్యము దలంప
విప్రలంభంబుననుఁగొంచు వెలదిలేదు.

“అత్తమామలు, మఱదులు, నాడుబిడ్డ
లాత్మశయ్యల వీడుటకన్న మున్న,
ఇంట బనులెల్లదీర్చి, వారిచ్చుదీవ
నలకు బాత్రతనొందు టానందమరయ!

“నాథుడుదయానలేచి, స్నానంబుజేయు
వేళ, నీరిచ్చి పిండితో వీపుదోము
భాగ్యమబ్బినకాంత యీశ్వరునిబట్టి
స్నానమాడించు భక్తునానందమందు.

“అత్తమామలు విభునికి, నుత్తమోత్త
మంపుదైవంబు లగుట, లేమకు సతంబు,

వారిసేవల మించు శుభంబులేదు,
వారినిరసించుకంటె కాఁంబులేదు.
“విభునిపాదములంటి కేవించువేళ,
జలకమాడించుటాదిసేవల బానర్చు
వేళ, రుచ్యవస్తువు దినుపించువేళ,
అంచుననునిచ్చి తమలమందించువేళ,
పాదములనంటి శయనించు భవ్యవేళ,
మల్లెమొగ్గల పలువిచ్చిమాటలాడు
రమ్యతరవేళ, ప్రాణమర్థంబెకాక,
యన్నిమించెడు నాత్మయే యధిప! నీకు
నర్పణమొనర్చితిని విభుడైననీవె,
ప్రేమబెంచినతల్లి దండ్రీయునునీవె,
కరుణ ముక్తి మార్గముజూపు గురువవీ!
యంతయేకాదు, యీస్మృతికంతకాది
కారణంబగు నడరావతారమీదె,
నినువినా తల్లి లేదు తండ్రీయునులేడు
నినువినా గుర్వుదైవము నేడటంచు,
నిష్కగుర్చుండి భర్తధ్యానించి తన్మ
యతనుజెందెడు నానందమంతె చాలు
వలదు తత్పరసాఖ్య మేపాటిదైన.

డాక్టరు అప్పాద్వైదుల లక్ష్మీనారాయణ గారు, ఎమ్. ఏ., ఎఫ్. యమ్. యు.

వ్యూహాజ్యోతి అప్పాద్వైదుల లక్ష్మీనారాయణగారు, విజయ నగరములోని మహారాజావారి కళాశాలయందు పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్రోపాధ్యాయులలో ప్రధానులు. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రమందు నూతనములగు విషయములను కనిపెట్టినందులకై, కొలదికాలము క్రిందట మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు లక్ష్మీనారాయణగారికి డాక్టర్ ఆఫ్ సైన్స్ (Doctor of Science) అను బిరుదమునొసంగి గౌరవించిరి. ఇట్టి గౌరవము సాధారణముగా లభింపదు. విశ్వవిద్యాలయమువారు ఇదివర కొక్కరికి మాత్రమే ఈవిరుదమునిచ్చియున్నారు. లక్ష్మీనారాయణగారు రెండవవారు. లక్ష్మీనారాయణగారిట్టి గౌరవమును పొందుటవలన ఆంధ్రదేశమునకు మిక్కిలిగౌరవమని చెప్ప నక్కరలేదు. ఆంధ్రులందరూ గర్వపడవలసిన సమయమిదియే.

గోదావరి మండల మందలి సుప్రసిద్ధముగు కోనసీమలోని ముక్కామల యను గ్రామము లక్ష్మీనారాయణగారి జన్మస్థానము. ఈయన తండ్రిగారు శ్రోత్రియులు. కృష్ణ యజుర్వేదములో క్రమాంతస్వాధ్యాయవేత్త. లక్ష్మీనారాయణగారు యఫ్. ఏ. తరగతులు కాకినాడలోని పితాపుర రాజావారి కళాశాలలో జదివిరి. తరువాత, అనగా 1911-1912 సంవత్సరములలో రాజమహేంద్రవరములోని దొరతనమువారి కళాశాలలో బి. ఏ. తరగతులలో జదివిరి. ఈ రెండేండ్లలోనే పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్ర మభ్యసించుట ప్రారంభమైనది చెప్పవచ్చును. ఈశాస్త్రమును ఈయన రావుసాహేబు. పి. రాజగోపాల అయ్యరుగారి వద్దనభ్యసించిరి. వారు ఈయనయెడల మిక్కిలి దయగలిగి కావలసిన సాహాయ్యము చేయుచుండెడివారు. 1912 లో పట్టపరీక్షయందు తేరి, ఆసంవత్సరముననే జూలై మాసములో రాజమహేంద్రవర కళాశాలలో చిన్న ఉపాధ్యాయుడు (Demonstrator) గా, లక్ష్మీనారాయణగారు నియమింపబడరి. మొదటినుండియు పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రమందుగల ఆసక్తిచేతను, వారి గురువులగు అయ్యరుగారి సహాయముచేతను లక్ష్మీనారాయణగారు 1914 లో యమ్. ఏ. పరీక్షయందు తీర్ణుడయ్యెను. తరువాత రాజమహేంద్రవర కళాశాలను వదిలివిజయనగరమహారాజావారి కళాశాలలో పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రోపాధ్యాయుడుగా నియమింపబడెను. నాటినుండియు శాస్త్రమందలి దీక్షను వదిలక ఆసక్తిని గోల్పోక, పట్టుదలతోను, అభిమానముతోను, శాస్త్రమున వ్యాసంగము జేయుచునే యుండెను.

ఇది యిటులుండగా, ఇండియా దేశమందలి శాస్త్రజ్ఞులందరూ, సంవత్సరమున కొకసారి ఒకపట్టణమందు సమావేశమై వారివారి శాస్త్రములలో వారు వారు వ్యాసంగముచేసి కనిపెట్టిన నూతన విషయములను

గురించి సంప్రతించు కొనుటకై ఒక మహాసభను స్థాపనచేసి కలసికొనుచుండు వాడుక కొద్ది సంవత్సరములనుండి ఏర్పాటైనది. ఆసంఘమందు లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక సభ్యులుగాజేరిరి. ప్రతి సంవత్సరమును శ్రమ యని యాలోచింపక ఆ మహాసభకు (Indian Science Congress) పోవుచుండిరి. ఆసభలలో జగుగు చర్చలను బాగుగా గుర్తించి, పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రమందొక ముఖ్యమగు శాఖలో తనబుద్ధిని ప్రవేశపెట్టి, అందు, దేశ దేశములవారు పోవు పోకడలను తెలిసికొని, సారాంశముల నన్నిటిని చక్కగ గ్రహించి దానియందు కొంత పరిశ్రమచేయ మొదలిడిరి. అందులకు కావలసిన సాధన సామగ్రిలు, అనగా విలువగల యంత్రములు మొదలైనవి శ్రీవిజయనగర సంస్థానమువారి దయవలన ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశములనుండి తెప్పించుకొని తన తోడియుపాధ్యాయులగు, గున్నయ్య, సుబ్రహ్మణ్యముగార్ల సాహాయ్యముచేత, పనిసాగించుకొనుచు వచ్చిరి. ఆయనచేసిన కృషి ఫలింపసాగెను. సాధకమునలన పనులు సమకూరునుగదా! ఇదివర కెన్నడును శాస్త్రమందులేని అనేక నూతన విషయములను, శాస్త్రజ్ఞుల మహాసభయందు లక్ష్మీనారాయణగారు వ్యక్తపరచుచు వచ్చిరి. ఇంతియకాక ఇంగ్లాండునందును, అమెరికాయందును, మిక్కిలి జేరుచెందిన శాస్త్రవిషయక పత్రికలలో (Philosophical Magazine, Nature, Physical Review etc.) నూతనాంశముల గురించిన వ్యాసములను వెలువరింపసాగిరి. అవి శాస్త్రజ్ఞులందరి దృక్పథమునబడి వారిగౌరవమునకు పాత్రములగుటచేత లక్ష్మీనారాయణగారికి ధైర్యమును, హెచ్చరికయును వృనిపొందెను. యీయన కనిపెట్టిన విషయములన్నిటిలో ప్రధానముగు విషయమును గురించి కొంత ముచ్చటించెదను.

భౌతికశాస్త్రమునకును, రసాయన శాస్త్రమునకును మూలమైన విషయమొకటిగలదు. దానిని (Atomic Theory) అందురు. అణువాద మనవచ్చును. ఘోలపదార్థములు స్వతంత్రమునైనవి కొన్నిగలవు. వాటి కేమియును మార్పులేదు. అవి యనేకరీతుల మార్పుజెంది, కూడుకొని, అనేక వికారములను, జెందుచున్నవి. ఈస్వతంత్రమగు పదార్థములను యలిమెన్టుస్ (Elements) అందురు. ఇవి అణువుల (Atoms) యొక్క సముదాయములు. ఎన్ని యలిమెన్టుస్ గలవో అన్ని విధములగు వీటములును గలవు. ఒక్కొక్క వీటమునకు ఒక్కొక్క వ్యక్తిగలదు. ఈవీటములు కంటికి గానరావు. ఎట్టి దుర్బిణి యంత్రమువలనను (Powerful microscope) గోచరింపవు. మిక్కిలి సున్నితములగు త్రాసులలోకూడ తూచుటకు వీలులేని చిన్న ధూళిరేణువులలో సుమారు 10, 000 కొట్ల కొట్ల వీటములుండునని శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. అట్టి వీట

ముయొక్క స్వరూపము బుద్ధిచేతకూడ నాలోచించుటకు దుస్సాధ్యమై యున్నది. అట్టి ఏటములో ఇంకను చిన్నవియగు యలక్ష్మీనులుగలవు. అవి సెకండుకు 98, 000 మైళ్లచొప్పున యేటముయొక్క గర్భమందు విహరించు చున్నవట. ఒక్కొక్కయేటములో వొకటి మొదలు 92 వరకు యెలక్ష్మీనులుండునట. వాటియొక్క సమావేశము, వాటియొక్క సంఖ్య యే ఆ ఏటముయొక్క స్వతంత్రవ్యక్తికి మూలాధారములట. అట్టి అణువుయొక్క గర్భమందు సూర్యుని చుట్టును సంచరించు గ్రహములవలె నియమము నతిక్రమింపక యెలక్ష్మీనులు సంచరించు చున్నవట. యేమి యాశ్చర్యము? యెంతటి సూక్ష్మములు? కాని యెంతటి దీక్ష? యెంతటి యమము? యేమిభగవంతుని యేర్పాటు? యేటముల సూర్యాదిగోళములు తమతమ గతులను నియమము తప్పక పొందుచున్నవో, అటులనే అతి సూక్ష్మములగు అణువులలో నిర్మింపబడిన ఎలక్ష్మీనులు కూడ (పరమాణువులలో) చిత్రముగ పొందుచున్నది. ఈయెలక్ష్మీనుల సంఖ్యను బట్టి యు వాటి వాటి చిత్రములను సమావేశముల బట్టియు బంగారమునందలి ఏటమునకును వెండియందలి ఏటమునకును గలభేదము పుట్టుచున్నదని చెప్పి యుంటినిగదా! ఈనూతనోద్దేశములను మొట్టమొదట శాస్త్రప్రవేశము నందు లెట్టిన మహా పురుషుడు నీల్ బోహర్ (Nell Bohr) అను యువకుడు. ఈతడు కోపెన్ హేగన్ పురవాస్థుడు. నిరుపమాన ప్రతిభాశాలి. ఈయన ననుసరించి ప్రతిభావంతులగు ననేకులు శాస్త్రజ్ఞులు ఈ అణు పరమాణు వాదములలో మిక్కిలి క్లిష్టములగు విషయములను పరిశీలించి జ్ఞాన దీపమునకు నూతన కళలను కల్పించుచున్నారు. అట్టివారికి గలిగిన ముఖ్యముగు నొకసందేహమును దీర్చి మన లక్ష్మీనారాయణగారు కృతార్థులైరి. ఇంక నెన్నియో తెలియవలసివిషయము

యము లీవాదమున నున్నవి. వాటిలో కొన్నింటినైన తెలిసికొని ప్రపంచమునకు వెల్లడి చేయగలుగుభాగ్యము లక్ష్మీనారాయణ గారికి గలుగుగాక యని మనము కోరుచుండవలెను.

లక్ష్మీనారాయణగారివంటి వారము కావలెనని ఆంధ్ర యువకులుత్సహించెదరుగాక! పట్టపరీక్షలలో కృతార్థులై ఉపాధ్యాయత్వమును బొందినవారందరూను లేమి తమ చదువులను స్వస్తి చెప్పక పోవుటకు అభిమానముగల యొకవిషయమందు క్రమస్పృహగ వ్యాసంగముజేసి పట్టుదలతోను నమ్మికతోను, ఋజుమార్గమునను పనిచేసినచో తప్పక నూతన విషయములు కొద్దిగనో గొప్పగనో గోచరింపక తప్పవనువిషయము మనలక్ష్మీనారాయణగారిని జూచి ముఖ్యముగ గ్రహించుకొని విషయమని నాకు తోచుచున్నది.

లక్ష్మీనారాయణగారి రిపుడు విజయనగరమహారాజావారి (Research Laboratories) శాస్త్రపరిశోధనాగారముల మీద పెత్తనమును బొందిరిని వినుటకెంతయు సంతోషించుచున్నాను. యిది పుంచి శుభసూచకము. ఆయనకు మిక్కిలి ప్రోత్సాహకరము. ఆయన వంటి వారు మన యువకులలో నింక నెందరిో బయలుదేరగలరను దృఢనిశ్చయము నాకుగలదు. లక్ష్మీనారాయణగారి కిష్టముజరిగిన సన్మానము రాబోవుసన్మానముల నింకెన్నిటిలో సూచించు చున్నదని నమ్ముచున్నాను. ఇట్టి సూతనాంశముల గనిపెట్టుతే కీయుక్తులు, భగవంతుని దయవలన చిరకాలము ఆయనకు గలుగుగాక యనికోరుచున్నాను.

విస్సాలిప్పారావు,

రాజమహేంద్రవరము. 18-3-24. శారద.

అ మృ తాం జ న ము

న క ల వి ధ ము ల గు నొ ప్పు ల కు ను నం జీ వి వం టి ది

వెల సీసా 1-కి 0-10-0. అన్నిచోట్లను దొరకును

బొంబాయి

అ మృ తాం జ న ము డి పో

మద్రాసు

శ బ రీ ని రీ త్స ణ ము

కొణిదెన బాలకృష్ణయ్యగారు

- ఎ. టుకుల పిల్లఁగాంచఁజన నెబ్బెటికంబుగదాయటంచు, నే
తెలుపునుబట్టిపోయెదొకదే; ననుడాయకఁ జన్ని రామ! నీ
కొఱకుఁగ దారిఁగాచి, యడు గో, యిడుగోననుఁగన్నతండ్రి ద
గ్గఱకిదెవచ్చెఁ జూతమనెకాతలపోయుదు, నెన్నొనాళ్లుగఁ.
- ఉ. మేలిమితోడ నొండొకరిమించి నుతించెడి యోగులట్లు, నేఁ
బాలను యున్నయట్లు నిను సన్నుతిసేయఁగదామచంద్ర! యీ
కేలుగవఁగదించి తలఁ గీకరబాకరబాసతోడ, నా
పోలిసయట్లుపాడి, నిను బూజయొనర్చెద నో జగత్సభా!
- ఉ. మాసినచింకిచీర, కసుమాలపుజాతి, ధరించుసొమ్ములా
పూసలపేర్లు, రూపుఁ దలపోయఁగఁ జీదరపుట్టు, నిట్టి నా
వేసముఁజూడ రోతయని వెళ్లకు మోరఘువీర! నాదుపే
రానఁదలంచి డగ్గఱి దయామతి దర్శనమిచ్చి కావవే. 3
- నీ. మునిపంటనొక్కి తీయనిరకంబులనేఱు, పండియుంచితి మావిపండ్లు రామ!
రుచిఁజూచి వెదకి నేర్పుగఁదెచ్చి దాఁచితి, పండఁబాఱు ననంటిపండ్లు రామ!
చవులెఱింగి పొలాన సాధించి తెచ్చితి, బాగమాఁగిన రేఁగుపండ్లు రామ!
ఒకగింజఁదిని మఱియుంచితిఁ బదిలానఁ, బక్వంపు దానిమ్మపండ్లు రామ!
- గీ. ఇవ్వియేకాదు; కాయ లింకెన్నియేని, వేయరీతుల నాడాడ వెదకివెదకి
తెచ్చి; యిలునింపిసీకుఁగాఁ దెన్నుగాచి, చూచునాగోల రామయ్య! చూడవయ్య!
- చ. కనులకువిందుగూర్చుచును కమ్మనివాసనఁబాలు పూవులకా
గని; చిగురాకుజొంపములఁగాంచియు; బూలఁజిగుళ్లఁదెచ్చి రా
ముని నిటఁబూజసేతు నిట ముచ్చటగాఁ బవళింపఁజేతు, నం
చును మది నాకు నేనెయనుచుఁ దలపోయుచునుంటిగా దొరా! ౫
- ఉ. నీలఁపుమబ్బుగుంపులను నింగిఁ గనుంగొని, కాననంబులోఁ
జాలుగ నిల్చి చీకటులెనంగెడి కానుగుచెట్లఁజూచి, నా
యేలిక రామదేవుఁ డిటులేకద నల్లనిమేనిచాయతోఁ
గ్రాలుసటయ్యచే! యతనిఁ గాంచెద నెప్పుడటంచు నెంచెదఁ.
- చ. అలసటఁదీర్చి, పండ్లఁదనివారఁగ నీకుఁ దినంగఁబెట్టి, నా
కులమును నన్నుఁగూడఁ బలుకూరిమి మంచిగఁజేయుమంచు నీ
చెలువగు చిన్నిపాదములఁ జేర్చితలఁ; మదిఁదోచినట్టి మే
ల్పలుకుల నిన్నుఁ బొడఁగఁ దలంచితి; నాయన! రామ! రాఁగఁదే. ౭
- నీ. చిన్నారియడుగుల చెలువెంతకందెనో, యడవిబాటలసీపు నడచుచుండఁ
జెలువలతలకట్టు నీతమ్మకానలో, నడయాడఁ దానెంత బడలెనొక్కొ
గొనములప్రోవు నీ కూర్చులక్ష్మణుఁడెంత, యలసెనో పయనంబు సలుపలేక
ననలచందంబుఁగాదను మీతనువు లెంత, వాడియుండెనొ తొంటిపోడిమిసెడి
- గీ. ఎట్టులో కష్టమనక నాయుంటికడకు, వచ్చితిరయ్యేని, యున్నంతవఱకు మీకు
నోగిరము నీరు నిచ్చి నాయోషినంత, యలతఁదీర్చెద రమ్మ మాయయ్య కాన. ౮

- మ. కలియో, గంజయో, నాకుఁగల్గినటుగాక నీకు బెట్టంగఁ దే
గఁనే కమ్మనిపిండివంటలను, శాకవ్రాతముఁ రామ! పె
ద్దలకెందేనియు భక్తియే ఘనముగాదా? కల్మికంటె, దయా
కలనఁ నన్గనరావదేలను పరాకా? తండ్రి! యెన్నాళ్లకుఁ.
- మ. పొరబాటాక్కటిలేదు నావలన నెప్పుఁ నిన్నె నేవింపనా
కరయుగ్మంబును గాన్కఁజేసితి నిదే కన్గొమ్ము, మున్నుండె మ
ద్దురుఁ డెన్నోభవదీయసత్కథల నాకుఁజెప్పె నోజానకీ
వర, యింకైనను సందియంబు విడలేవా! రావ! రక్షింపవా!
- ఉ. కొంచెముకాలముండి యెటకోచనుభాగ్యము లేదు మాకు ని
శ్చంచలయై వనేందిర యొసంగెడిఁ దాను సమస్తసంపదల్
గొంచక వాటితోడ నొడగూర్తుము యాకొని వేళలందు మా
పంచలఁజేరు నర్థుల కుపాయనముల్ రఘురామ! నిచ్చులుఁ.
- మ. ఇలుసింగారముచేసినాను నిను నెంతేబత్తి బూజింపఁ బూ
వులతోఁబుట్టలు నింపినాను ఇదె యాపోవంగఁ బోనేయఁ బం
డులనెన్నింటినో దాఁచినాను; ఇటునేఁడో రేపా వేంచేయఁ గ
న్నుల నిహూడఁగవేచినాను; ప్రణతింతుఁ రామ! విచ్చేయుమా.
- సీ. కోటిబ్రాహ్మణులను కొల్లగామ్మమ్మన్న, మారగింపఁగఁజేసి నట్టిఫలము
లీలనావులుకోట్లు లేఁగదూడలతోడ, సజ్జనులకునీగి సలుపుఫలము
పెక్కుఁఁగన్నెలఁ బేర్చిసింగారించి, పాత్రులకిచ్చు సపారఫలము
పండినపొలముల నిండుఁగర్వములందు, యోగ్యులకిడుదాన నొప్పుఁగలుగు
- గీ. “మచ్చలేనట్టి చిత్రాన మంచబత్తి తోడ నీచేత నొకచిన్నితులసిదళము
నిడిన గల్లు” నటంచు నేనెదనెఱింగి కాంక్షఁజేసితి శ్రీరామ కదలిరమ్మ.
- మ. అదెయేదో నినదంబు వీనులకువిందై నన్నుఁ దా బిల్చుచు
న్నది “యోసీ!శబరీ! తరించితివి ధన్యత్వంబుఁ గైకొంటి వ
ల్లదె శ్రీరాముఁడు నిన్నుఁడాసె నికనేలాభాంతి నీ” కంచు నేఁ
డిదియేమో విననయ్యె; దాశరథి యేడి? నాసమీపంబునఁ.
- మ. కనఁగా దూరమునందా, నీలఁపుశలాకనోలి యొప్పాటి ప్ర
క్కన బంగారఁపుఁజాయతోడ నెదియో క్రొంగ నేనున్నది
క్కునకే యంతకు నంత దాఁగుచు నేగునేరె; నన్గన్న నా
యనయుఁ, లక్ష్మణుఁడొదురేమీ; కలదే యాభాగ్య మిప్పేదకుఁ.
- మ. అగు నాదేవుఁడు రామచంద్రుఁడె విజంబయ్యెఁ నిదానించి చూ
డఁగ నాస్వామికి ముద్దుతమ్ముడదె దండ నొప్పల్చుచున్నాఁడు నె
మ్మొగముల్వాడఁగఁ గాళ్లకంపఁగ శ్రమమ్ముకొనెఁచి వారెల్లా న
న్నుఁ గనంగా నిటవచ్చుచుండిరిక నా నోముల్బలించెనదా!
- శ్రీరామ సాక్షాత్కారము
- మ. భళిరే! కంటినిగంటి సాధులను గాపాడంగ నిక్కానకుఁ
బలుపాట్లన్నడి వచ్చు రాఘవుని శ్రీ పాదంబుల న్నేడు నా
తలఁపు ల్పండె గృతార్థనైతి నికఁజింతందక్కి నేవెందుఁ బం
డులనర్పితును మోక్షుఁగేలవినుతింతుఁ రామచంద్ర పరభుఁ.

శ్రీ. దై. కోటిశ్వరశర్మ శాస్త్రి గారు

కర్మభూమియగు ఈ భరతఖండమునందు బ్రహ్మత్రయ వైశ్వ శూద్రులను నాల్గు ప్రధానవర్ణములు సృష్టించి యేర్పడి యున్నవి. ఆయావర్ణములకు నియమింపఁబడిన ఆచారవ్యవహారాది సకల విషయములను పరమేశ్వరుఁడే స్వయముగ నేర్పఱచి సృష్టించియుండి హిరణ్యగర్భున కుపదేశించెను. అవియే వేదములనంబడుచున్నవి. అట్టి వేదములయర్థమును గ్రహించుటకు సాధనభూతముగా శ్రీ మహావిష్ణునే స్వయముగ వ్యాసమహర్షి యాపమున నవతరించి అల్పాయుష్కులును, అల్పమేధగలవారలను అగువారికి గూడ సుబోధమగునటులు వేదము లను జక్కఁగా విభజించి లోకమునందు వ్యాపింపఁ జేయుటచేత వేద వ్యాసుఁడనఁ బ్రసిద్ధిని వహించుచున్నాఁడు. అట్టి వేదార్థమును సర్వసాధారణముగఁ దెలుపునవియును; సృష్టించియుండి సదాచారము, సత్త్వనర్తనము, వితరణము, కార్యము, గాంభీర్యము, సత్యవాక్యము, మాతాపితృ భ్రాతృభక్తి, సత్పరిపాలనము మున్నగు సద్గుణములచేత వన్నెకెక్కి యశశ్చరీరులయినట్టియు అనుకరణీయచరితులయినట్టియు మహాత్ముల యొక్క సచ్చరిత్రములకు అద్దమువంటివియును అగు అష్టాదశ పురాణ ములనుగూడ వేదవ్యాస వహర్షి యే రచించి జగంబున కెంతయో యుపకారము సన్నియున్నాఁడు. నానావిధపుణ్యతీర్థముల వివరణము, వ్రతోపవాసాదియమగులు, ధర్మశాస్త్రుచ్చలు, రత్న, సాముద్రిక, జ్యోతిష, భూగోళ, ఖగోళ, సంగీత, వైద్య, యుద్ధవ్యూహాది, శాస్త్రములకు సంబంధించిన సకలవిషయములను, అధికారతారతమ్యము ననుసరించి యుపదేశింపఁబడిన నానావిధ దేవతోపాసనలను, సాంఖ్యయోగాది శాస్త్రరహస్యములను వివిధోపాయములచేత వీనియందుఁ జేర్చినఁబడి నవి. ఇట్టి పురాణములన్నిటిని ఆంధ్రభాషయందు సరళమయిన వచన ముగరచించి ప్రచురించినఁగాని మనపూర్వుల యధార్థజ్ఞితిని అందరెఱుంగఁ జాలరు. అట్టియూహను మనయాంధ్ర దేశీయులగు విద్వాంసులకు భగవానుఁడు కలుగఁజేయుఁగాక. ప్రకృతమున సంగ్రహముగ ౧౮ పురాణ ములమాత్రము గూర్చి యొకింత ఇటు వ్రాయుచున్నాఁడను.

అష్టాదశ పురాణసంగ్రహ వివరణము

౧. బ్రహ్మపురాణము

అష్టాదశపురాణములలోపల బ్రహ్మపురాణము మొదటి దని ౧౫ పురాణము లంగీకరించినవి. శ్లోకసంఖ్య, ౧౦౦౦౦. మత్స్యపురాణము ౧౩ వేల శ్లోకసంఖ్యయనియు, అగ్నిపురాణము ౨౫ వేల శ్లోక సంఖ్యయనియు చెప్పుచున్నవి. ఈ పురాణమునందు దాదాపు ౪

వేల శ్లోకసంఖ్యగలగోదావరీమాహాత్యము గలదు. వేంకటేశ్వరప్రెస్సు వారు గోదావరీమాహాత్యమును ప్రత్యేకముగ ముద్రించిరి. ఆనందా శ్రమనీరీసు, పునా, వారి ముద్రణమునందు ౨౭ వ అధ్యాయమునుండి గోదావరీమాహాత్యము ప్రారంభింపఁబడినది. ఈరెండుముద్రణములందు గల శ్లోకసంఖ్య దాదాపు ౧౩ వేలకు పైఁగాఁ గలదు. లక్ష్మీయందు ముద్రించిన బ్రహ్మపురాణమునందు గోదావరీమాహాత్యమే లేదు. ఐత రేయబ్రాహ్మణము, శతపఃబ్రాహ్మణము, బృహద్దేవత మున్నగు వైదిక గ్రంథములందుగల ఆఖ్యాయక లనేకములు అతిప్రాచీన వైదికభాష యందే ఇందు గనంబడుచున్నవి. మహాభారతమునందును, విష్ణుపురాణ మునందును ఈపురాణమునందుగల కొన్ని శ్లోకము లట్లే గ్రహింపబడి యున్నవి.

ఆంధ్రీకరణము:—ఇంతఁజూ కెవ్వరును యీపురాణమును గద్య యందుగాని పద్యములందుగాని ఆంధ్రీకరించియుండలేదు. 'బ్రహ్మపురాణ విమర్శము' అనుపేర సుమారు ౧౦ సం. క్రిందట నేను ౪౦ పుటలు గల చిన్నగ్రంథమునుమాత్రము ప్రకటించితిని.

౨. పద్మపురాణము

ఈపురాణమును అష్టాదశపురాణములలో రెండవపురాణమునుగా ౧౪ అంగీకరించినవి. కాని స్కాందపురాణముమాత్ర మేలతో ఈపురాణమును అష్టాదశపురాణములలో చేర్చలేదు. శ్లోకసంఖ్యమాత్రము ౫౫ వేలు అని పురాణములన్నియు అంగీకరించినవి.

సృష్టిఖండము, భూమిఖండము, స్వర్గఖండము, పాతాళఖండము, ఉత్తరఖండము అని ౫ ఖండములందు గలవు. ఈపురాణము దేశభేదము లనుబట్టి భిన్న భిన్నముగ కొన్ని విషయములందు చూపట్టుచున్నది. కాళి దాసోపజ్ఞుమని మనముతలించుచున్న అభిజ్ఞానశాకుంతలమునందలి దుర్వాసునియొక్క కాపవృత్తాంత మీ పురాణమునందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. పాతాళఖండమునందుగల రామాశ్వమేధ పర్వమునందు నాల్గికి రామా యాగ్రంథముయొక్క సారమంతయుఁ జెప్పఁబడియున్నది. కానిఅచ్చట బాలకాండమునుగూర్చిన వివరమంతయుఁ జెప్పి ఆ బాలకాండమునందే అయోధ్యాకాండమునందుగల విషయమునుగూడవివరించి అరణ్యకాండ మునందలి విషయమును బరామర్శించినాఁడు. ఈవిషయమును సావధానముగ విద్వాంసులు విమర్శింపుట యుక్తము.

ఆంధ్రీకరణము:—శ్రీనాథకవి సార్వభౌముని పితామహుఁ డగు కవులనాభామాత్యుఁడు (౧౩ శక శతాబ్దియందున్నవాఁడు)ఆంధ్రీ

కరించినటుల ప్రసిద్ధిగలదు గాని గ్రంథము లభింపదు. ఈ త్తరఖండము నుమాత్రము మడికిసింగన (౧౮ వ శతాబ్దమునందున్నవాడు) తెనిగించెను. ముద్రితము లభించును.

3. విష్ణుపురాణము

ఈపురాణము పురాణములలో అతిప్రాచీనమైనదనియు, దీని యందు ప్రక్షిప్త భాగములు లేవనియు ఆంగ్ల విద్వాంసులయభిప్రాయము.

ఈపురాణము పూర్వోత్తర భాగద్వయములు గలిగి ౨౩ వేల శ్లోకసంఖ్య కలిగియున్నది. దాదాపు 2 వేల శ్లోకములుగల ౬ అంశములుగల గ్రంథమే మొనమొన్నటివరకు ముద్రితమయి లభ్యమగుచుండెను. శ్రీధర విష్ణుచిత్రియ వ్యాఖ్యానములతో ఆంధ్రాక్షరములందు ను నాగరాక్షరములందున్న ఈపురాణము ముద్రితమయియున్నది. దాదాపు ౧౬ వేలశ్లోకసంఖ్యగల విష్ణుధర్మోత్తరగ్రంథమును అతి ప్రయాసముచేత సంపాదించి వేంకటేశ్వరప్రెస్సు బొంబాయివారు ముద్రించిరి. బ్రహ్మగుప్తడను జ్యోతిషశాస్త్రజ్ఞుడు తన జ్యోతిష శాస్త్రపద్ధతిని విష్ణుధర్మోత్తరపురాణమునండి సంగ్రహించినటుల వితిహ్యము గలదు. శ్రీమద్భంకరభగవత్పదాచార్యులవారు విష్ణుపురాణమనియు, విష్ణుధర్మోత్తరమనియు వేర్వేరుగ్రహించినను నారదపురాణమునందుగల విష్ణుపురాణనూచియందు విష్ణుధర్మోత్తరముకూడ విష్ణుపురాణాంతర్గతమేయని చెప్పబడియున్నది. అన్నిపురాణములయందు విష్ణుపురాణశ్లోకసంఖ్య ౨౩ వేలని ఏకగ్రీవముగ చెప్పబడియుండుటచేత ఇదియే యుక్తమని తలంచుచున్నాడను.

ఆంధ్రీకరణము:—వెన్నెలకంటి నూరన (౧౬ శతాబ్ది) పద్య కావ్యముగను, దాసకవి తుపాకుల అనంతభూపాలుడు వచనముగను ఆంధ్రీకరించిరి. మొదటి ౬ అంశములను మాత్రమే పేరు ఆంధ్రీకరించిరి.

౪. వాయు లేక, శివపురాణము

ఈ పురాణవిషయమునుగూర్చి మతభేదము చాలగలదు. కొందఱు శైవపురాణమన్నను వాయుపురాణమన్నను ఒకటియేయని భావించుచున్నారు. విష్ణు, పద్మ, మార్కండేయ, హర్య, నరాహ, లింగ, బ్రహ్మవైవర్త, భాగవత, స్కాందపురాణములు శైవపురాణముగను ౧౦ పురాణములలో నొకటియని పరిగణించినవి. దేవీభాగవత, మత్స్య, నారదపురాణములు 'వాయు'పురాణము ౧౦ పురాణములలో నొకటియని పరిగణించినవి. వాయుపురాణాంతర్గతమగు రేవా మాహాత్మ్యమునం దీపురాణమునుగూర్చి వివరించుచు, వాయుప్రోక్ష మగుటచేత వాయుపురాణమనియు, శివసుహిమాప్రతిపాదకమగుటచేత శైవపురాణమనియు, ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య ౨౮ వేలనియుచెప్పబడియున్నది. వాయుపురాణమనియు, శైవపురాణమనియు, పేర్లతో వేర్వేరుగ నాగరాక్షరములందు ముద్రింపబడియున్న గ్రంథములందు నారదపురాణమునందుగల పురాణనూచియందు చెప్పినవిధముగ సకల లక్షణములు సరిపోవుటలేదు. పూర్వభాగముమాత్రమే ఇప్పుడు ముద్రింపబడియున్నదనియు కొందఱు విమర్శకులు తలంచుచున్నారు.

ఆంధ్రీకరణము:—బద్దెపూడి పెద్దయ్య. (౧౭ శతాబ్ది.)

౫ శ్రీమద్భాగవతము

శ్రీమద్భాగవతము లేక విష్ణుభాగవతము, దేవీభాగవతము, అని రెండుగా భాగవత గ్రంథములు లోకమునందు వ్యాప్తిచెందుచున్నవి. చిరకాలమునుండి విష్ణుభాగవతము అష్టాదశపురాణాంతర్గతమని పేర్లు పులును, దేవీభాగవతమే అష్టాదశపురణాంతర్గతమని పేర్లును కాక్తయులును నాదించుచుండు చతుతమ ముఠమును సమర్థించుచు యుక్తి ప్రయుక్తుల నుదహరించి గ్రంథములనుగూడ వ్రాసియున్నారు.

ఈవిషయము సనకాశ్రమచేసికొని సమానంపనస్వతీ ప్రభృతులు విష్ణుభాగవతము ఆరేయమేకావనియు ౧౧ వ శతాబ్ది యంభి బోపదేవుడను పండితుడే యావిష్ణుభాగవతమును రచించి గ్రంథ ప్రతీక్షిత వ్యాసకృతమని చెప్పెననియు చెప్ప మొనరిడిరి. కాని వారి వాక్యములన్నియు ప్రత్యేకప్రమాణవిరుద్ధములు. అష్టాదశ మాహాపురాణాంతర్గతము దేవీభాగవతమా? లేక విష్ణుభాగవతమా? యని పూర్వము సంశయించిరి. కాని గెండు భాగములు ఆరేయములే యనువిషయమునందు బ్రాచీనపండితులందఱు అంగీకారము కలిగియే యున్నారు. ఈవిషయమునకు సంబంధించిన విచారమంతయు ఇచ్చట వ్రాయునడల ప్రక్షేప మొకగ్రంథముగను, కనుక ఆపద్ధతిని విడనాడి భాగవతస్వయమునుగూర్చి యింకొంచెము వ్రాయుచున్నాడను.

విష్ణుభాగవతము:—౧౨ స్కంధములు, 32,౩౩ అధ్యాయములు, ౧౮ వేల శ్లోకసంఖ్యకలిగి యున్నది. భగవద్భక్తియందు సమ్యక్ముఖులను నటల చేయుటయందు యాపురాణము చెప్పి కల్పించున్నది. వీలామానుషవిగ్రహుడగు శ్రీకృష్ణభగవానుని భగ్యసతీతమును వివరిగల్గెదమ వేదవ్యాసమహర్షి అధ్యాత్మతత్త్వమును జనులహృదయము నందు జక్కగాఁగలకొచ్చియున్నాడు. దాదాపు ౧౦౦౦ వెలసిన వ్యాఖ్యానము లీభాగవతమునకు అగావిద్యాంసు లోకార్చిరి. ఇచ్చుప్రేరణ వేదాంతములకూడ యీ పురాణమునందు పోల్చిన గొరుగుమును గనంబడుచున్నది. అష్టాదశపురాణములలోపల ఈపురాణమునందగల లోక ప్రీతి మాతౌకపురాణమునకు లేదు.

ఆంధ్రీకరణము:—బంగారుమనం బరిహర మట్టిపట్టి భక్త శిఖామణియు, జ్ఞాన, భక్తి, ప్రాగ్భ్యములకు బృహదాత్మము నగు బమ్మెరపాతనామాత్యుడ డేవమాపురాణమును గద్యచద్యాత్మకముగ నాంధ్రీకరించెను. సంస్కృతగ్రంథమునందుగల విషయమంతయు భాషాంతరీకరణమునందు గనంబడుచుట సాధారణముగ శక్యముకాని విషయము సుప్రసిద్ధమైనను మానవతనానాత్మ్యముమాత్ర వినియమమునకు గురిగాక సంస్కృతమునందున్న భాసమునంతయు భాషాంతరీకరణమునందు గనంబడుచుటయే కాక శాంతి, భక్తి, ప్రాగ్భ్యవిషయముల నుద్బోధించు పట్టలయందు మాత్రముపాశములు తవ్వయునునటుల లలితపదపూర్ణముగ మూలముకంటె పెక్కుడు రసవంతముగ రచించెను. ఆంధ్రభాషయందు బండితపామరభేదము లేక సర్వజనాదరణ

మును గాంచిన గ్రంథము వఱ్ఱొక్కటి లేదు. వచనము:—శతఘంటము వెంకటరంగశాస్త్రి ప్రభృతులు.

దేవీభాగవతము:—ఇదియు ౧౨ స్కంధములు 3౧౦ అధ్యాయములు ౧౮ వేలశ్లోకసంఖ్య కలిగియున్నది. నీలకంఠకృతవ్యాఖ్యమాత్రము సుప్రసిద్ధముగ నున్నది. తక్కినవ్యాఖ్యానములందైన నుండనచ్చునుగాని వానికిఁ బ్రసిద్ధిలేదు. విష్ణుభాగవత పురాణమునందు దేవీభాగవతమునుగూర్చినప్రశంసయే లేదు గాని దేవీభాగవతమునందు మాత్రము విష్ణుభాగవతము ఉపపురాణమని చెప్పబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧. త్రిపురాన తమ్మివోర, ౨. ములుగు పాపయ్య, 3. దాసు క్రీరాములు, (౧౯ శతాబ్దము) ౪. తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు, ౧౯, ౨౦ శతాబ్దములు, పండిత పురాణము సూర్యనారాయణ తీర్థలవారు యథామూలముగ వచనము వ్రాయఁ బ్రారంభించి ౧, ౨ స్కంధములనుమాత్రము యితవఱకుఁ బ్రకటికరించియున్నారు.

౬. నారదపురాణము

పురాణములకు సంబంధించినవిషయములనుగురించి సవిమర్శముగఁ జర్చించువారికి నీ పురాణము మిక్కిలి తోడ్పడును. ఒక్కొక్క పురాణమున కొక్కొక్క అధ్యాయముచొప్పున సంగ్రహముగ పురాణవిషయ నూచి, శ్లోకసంఖ్య, అంశములు, పర్వములు, ఖండములు మున్నగు గ్రంథగత విభాగములను ఇందుఁ జక్కఁగ వివరింపఁబడియున్నవి. చాలవఱకు నారదపురాణనూచిననుసరించియే పురాణములందు గ్రంథపాత్రము, ప్రక్షిప్తము మున్నగువానిని విమర్శకులు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈ పురాణములయొక్క శ్లోకసంఖ్య ౨౫ వేల శ్లోకములని చెప్పబడియున్నది. కాని ముద్రితగ్రంథమునందు దాదాపు ౨3 వేల శ్లోకము లున్నవి. బృహన్నారదీయమని యొకపురాణము ముద్రితము గనంబడుచున్నది. కాని యది యుపపురాణములలోఁ జేరుచున్నది. లఘుబృహన్నారదీయమని యింకొక యుపపురాణముకూడఁ గనంబడుచున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—అల్లాడి నరసింహకవి యనునాతఁడు దీని నాంధ్రీకరించెను.

౭. మార్కండేయ పురాణము

ఈ పురాణమునందు శ్రీవిద్యాపరాయణులందు వేదకుల్యముగ గౌరవింపఁబడుచున్న దేవీసప్తతియను గ్రంథభాగము హిందూదేశమునందుఁ జాల ప్రఖ్యాతగౌరవమునుగాంచి పలువురిచేత న్యాఖ్యాతమై పఠనపాఠనప్రచారములనందియున్నది. ఈ పురాణగ్రంథసంఖ్య ౯ వేల శ్లోకములని పురాణములందలెట చెప్పబడియున్నను ముద్రితమయి ప్రచారమునందున్నగ్రంథమునందు దాదాపు ౮౦౦ శ్లోకములుమాత్రమే గనంబడుచున్నవి. తక్కిన ౨౦౦౦ శ్లోకము లెట్లులోపించినవో తెలియవచ్చుట లేదు. ఇప్పటి మార్కండేయపురాణముయొక్క చివర సరివ్యంతచరిత్రముగనంబడుచున్నది. నారదపురాణనూచిననుసరించి యింకొకఁ గొంతకథాభాగముండితీరపలయుననితోఁచుచున్నది. ఆకథాభాగముకూడ లభించినయెడల ౯ వేల శ్లోకసంఖ్య పూర్తికావచ్చును. ఆంధ్రాక్షరము

లయందీపురాణము సంస్కృతశ్లోకములతోఁ దిమ్మిరాజు లక్ష్మణరాయ లనువారిచేత నాంగ్రభాషయందు సంగ్రహముగ వ్రాయఁబడినవచనము తోడఁజేర్చి ముద్రింపఁబడినది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧3 వ శతాబ్దియందున్న మారనకవిచేత గద్యపద్యాత్మకముగ ఆంధ్రీకరింపఁబడినది.

౮. ఆగ్నేయ పురాణము

ఈ యాగ్నేయపురాణము ఇతర పురాణములకంటె విలక్షణమయి యున్నది. దాదాపు ప్రపంచమునందుగల సకల విషయములు ఇందులో వివరింపఁబడియున్నవి. తర్క, వ్యాకరణ, మిమాంసాది శాస్త్ర విషయములను, నిఘంటువులుమున్నగు సాహిత్యవిషయములన్నియు, వాస్తు, వంత్ర, పాక, శాస్త్రవిషయములను, అవియివియని వదియింప నవసరము లేక సకలవిషయములను ఇందుగలవు. నారదపురాణమునందు గల పురాణనూచియందున్న విషయములన్నియు యిప్పుడు ముద్రింపఁబడియున్న అగ్నిపురాణమునందు గలవు. కాని నారదపురాణమున ౧౫ వేల శ్లోకములనియు, మత్స్యపురాణమున ౧౬ వేల శ్లోకములనియు ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య చెప్పబడియుండ యిప్పటి ఆగ్నేయపురాణమున దాదాపు, ౧౨ వేల శ్లోకములుమాత్రమే గనంబడుచున్నవి. నారదపురాణనూచియందు ప్రవచనమునఁ జెప్పబడిన “వసిష్ఠాగ్నిసంవాద” రూపమున కథాభాగము ఇప్పుడు లభించుచున్న ఆగ్నేయపురాణమునఁ గనంబడుటలేదు. ఆ గ్రంథభాగము లభించునెడల దాదాపు ౧౫ వేల శ్లోకములసంఖ్యకు గ్రంథము సరిపోవచ్చునేమో.

౯. భవిష్యపురాణము

ఈపురాణ విషయమయి చాల గందరగోళము గలదు. నారదపురాణనూచియందు చెప్పబడినప్రకారము బ్రహ్మపర్వ, విష్ణుపర్వ, శైవపర్వ, సౌరపర్వ, ప్రతినర్దపర్వములను ౫ పర్వములుగా విభాగింపఁబడిన గ్రంథ మిప్పుడు న్యాపియందులేదు. ఇప్పుడు మనకు లభ్యమగు చున్న గ్రంథమునందు ప్రథమభాగముగు బ్రహ్మపర్వమునందు ౨౧౬ అధ్యాయములు గలవు. సూర్యస్వరూపుఁడగు పరబ్రహ్మమునుండియే బ్రహ్మ నారాయణుఁడు మున్నగు చరాచరాత్మకముగు జగవంతయు ఉత్పన్నమాయెనను విశముగ సూర్యమహిమయే ఇందు ముఖ్యముగ నిరూపింపఁబడి యున్నది. బ్రహ్మపర్వముయొక్క ౪ వ అధ్యాయమునందు ఉపనయన సంస్కారవర్ణనమును బ్రారంభించి ౧౬ వ అధ్యాయము చివరవఱకు గృహస్థగర్భము, స్త్రీగర్భము, స్త్రీకర్తవ్యము మున్నగు సకలవిషయములను వివరింపఁబడియున్నవి. ఈభాగముచాలవఱకు వాత్సేయనకృత కామశాస్త్రమును, బాభ్రవ్యపాంచాలకృత మగు కామశాస్త్రమును చాలవఱకు అనుసరించుచున్నది. నారదపురాణనూచి యందుగల విష్ణుపర్వ, శైవపర్వ, సౌరపర్వములు గనంబడకపోయినను తత్స్థానమున “మన్వంతరపర్వ” మని క్రొత్తవిభాగమొకటి ముద్రితగ్రంథమునందుగనంబడుచున్నది. నారదపురాణమునందు ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య ౧౪ వేలు అని చెప్పియుండఁగా అందుగల పర్వములు ౮౦ డిందు

లేకపోయినను ముద్రిత భవిష్యపురాణమునందు శ్లోకసంఖ్య దాదాపు, ౨౭ వేలముకు పెరిగినది.

ఇప్పటి భవిష్యపురాణ గ్రంథసంఖ్య:—

పర్వ.	అధ్యాయ.	శ్లోకసంఖ్య.
బ్రహ్మపర్వ	౨౧౬	౯౦౩౬
మధ్యమపర్వ	౬౧	౩౧౧౪
ప్రతిసర్గపర్వ	౧౦౦	౬౨౩౨
భవిష్యోత్తరపర్వ	౨౦౮	౮౫౯౨
పర్వ. ౪	అధ్యాయ. ౫౮౫	శ్లో. ౨౬౯౭౪

ఈ పురాణమునందుగల భవిష్య వర్ణనముచూడఁ జాలనముకు ప్రక్షిప్తమని తేల్చుక తోచుచున్నది.

భవిష్యోత్తరపర్వముననుది ప్రత్యేకపురాణము కాని భవిష్య పురాణమునకుఁ జేరిన గ్రంథభాగము కాదని కొందఱు విమర్శకులు తలంచుచున్నారు.

ఆంధ్రీకరణము :— భవిష్యపురాణము (ఉత్తరభాగమును) మాత్రము తిరుమలరాయకవి ఆంధ్రీకరించెను.

౧౦. శ్రాహ్మవైవర్త పురాణము

ఈపురాణము బ్రహ్మ, ప్రకృతి, గణేశ, కృష్ణ, ఖండములను ఖండ నతుష్టయముకలిగి ౧౮ వేలశ్లోకసంఖ్య కలదని నారదపురాణనూచి యుండఁ జెప్పఁబడియున్నది. కాని ప్రచలితబ్రహ్మ వైవర్తపురాణము నందుఁ గొంతవిషయమే కనబడుచున్నది. కాని ఆవిషయ మంతయుఁ గనబడుటలేదు. శరద్రాత్రులందు గోషికలతోడ శ్రీకృష్ణుడు రాస క్రీడ సలపుటయు, రాధామాధవ సంబంధము, మున్నగు కృష్ణావతార సంబంధముగల విషయమంతయు నిందుఁ గృష్ణఖండమున విపులముగ నిరూపింపఁబడియున్నది. గణేశ కృష్ణఖండములం దుండవలసిన విషయ మంతయు నిందుగలదు. ప్రక్షిప్తముగాని గ్రంథపాఠముగాని యున్న యెడల బ్రహ్మ, ప్రకృతిఖండములందుమాత్రమే కలదని విమర్శకులు తలంచుచున్నారు.

ఆంధ్రీకరణము:—చిలకపాటి వేంకటరామానుజశర్మ, (నవ నము.)

౧౧. లింగపురాణము

ప్రచలితమును లింగపురాణము. మత్స్య నారద పురాణములందుఁ జెప్పఁబడిన పురాణలిక్షణము ననుసరించియున్నది. శ్లోకసంఖ్య ౧౧వేలు అనిచెప్పఁబడినప్రకారమేకలదు. కేవలముశివలింగమాహాత్మ్యముమాత్రమే కాక గాయత్రీమహిమ, శ్రాద్ధప్రకరణము, నానావిధదానముల వివ రణముకూడ నిందుగలదు. ఆంధ్రాక్షరములయందుగూడ నీ సంస్కృత పురాణము ముద్రింపఁబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:— ఇంతవఱ కెవ్వరును ఈపురాణము నాంధ్రీ కరించలేదు.

౧౨. వరాహపురాణము

ఇప్పుడు లభించుచున్న వరాహపురాణమునందు నారదపురాణ నూచియందున్న విషయమంతయు సమగ్రముగ లేదు. మఱియుఁబురాణనూచియందు ౨౪ వేల శ్లోకసంఖ్య చెప్పఁబడియుండఁగా ముద్రిత గ్రంథమునందు ౧౧౭౦౦ శ్లోకములుమాత్రమే కనబడుచున్నవి. ఈ ప్రచలితమును వరాహపురాణభాగము పూర్వభాగముమాత్రమే కానో పును. పులస్త్యకురురాజ సంవాదము సవిస్తగముగఁ దీర్థమాహాత్మ్యము మున్నగు కథాభాగముగల ఉత్తరభాగముకూడ లభించునెడల ౨౪ వేల శ్లోకసంఖ్య సంపూర్ణము కావచ్చును.

ఆంధ్రీకరణము:— ౧౫ శతాబ్దియందున్న నందివల్లన ఘంట సింగనలను జంటకవు లీపురాణమును దెనిగించిరి.

౧౩. స్కాందపురాణము

పురాణము లన్నింటిలో అధికశ్లోకసంఖ్య కలిగి శివమహిమా ప్రతిపాదకపురాణమని ప్రఖ్యాతిగాంచిన యీపురాణముయొక్క సంపూర్ణగ్రంథము స్వతంత్రగ్రంథముగ నెక్కడనులభించుటలేదు. అనేక సంహితలు, ఖండములు, నూర్లకొలది వేలకొలది మాహాత్మ్యములుగలసి స్కాందపురాణమని మానము గ్రహించవలయునే కాని పురాణనూచి యందున్న క్రమము ననుసరించి క్రమముగాగల స్వతంత్రగ్రంథము కనబడుటలేదు.

కొన్ని గ్రంథములందు స్కాందపురాణము:—

౧. సనత్కుమారసంహిత	శ్లో. సంఖ్య ౩౬ వేలు
౨. సూతసంహిత	౬ "
౩. శంకరసంహిత	౩౦ "
౪. వైష్ణవసంహిత	౫ "
౫. బ్రాహ్మసంహిత	౩ "
౬. సౌరసంహిత	౧ "

మొత్తము. ౧౧౧ వేలు

అని నిర్ణయించుచున్నది. అనందాశ్రమముద్రాణమాత్రసంహిత యందు, సనత్కుమారసంహిత ౫౫ వేల శ్లో. సంఖ్యగలది చెప్పఁబడి నది. అప్పుడు స్కాందపురాణము ౧౮౫ శ్లోకములు గలదని నిర్ణయించును. ౬. సంహితలు. ౫౦ ఖండములు. ౧౮౫ శ్లోకములు అని శ్రీనాథాది కవివగ్గులు తదనుసారమునకు నలవించిరి. కాని, నారద పురాణనూచియందు స్కాందపురాణము, ౭ ఖండములుగను, ౧౧౧ వేల శ్లోకములు కలదిగను వర్ణింపఁబడియున్నది. ఇట్టివిభాగముగలదానినే వేంకటేశ్వరప్రెస్సువారు ముద్రించి ప్రకటించుచుఁ గాము ముద్రించి నదే స్కాందమహాపురాణమనియు; సంహితాత్మక విభాగముకలిగి ౧౮౫ శ్లోకాత్మకముగల స్కాందపురాణము ఉపపురాణములలోఁ జేరు ననియు ఉపోద్ఘాతమునందుఁజర్పించి నిర్ణయించి యున్నాము. ఈవిష యము విమర్శించఁదగియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—సమగ్రగ్రంథము నెవ్వరు యింతవఱకు ఆంధ్రీకరించి యుండలేదు.

౧. కాశీఖండమును, శ్రీనాథకవియు (౧౪ శతా);

౨. భీమఖండమును, " "

౩. ధర్మఖండమును, భవానీశుండు, ౨. అనుమంచిజగన్నాథుడు;

౪. శివరహస్యఖండమును, ౧. కోడూరువేంకటాచలకవి (౧౭ శతా)

౨. వీరభద్రకవి; ౩. శేషరాజనంతయజ్ఞస్వ; ౪. ముదిగొండ బ్రహ్మయలింగయారాధ్యులు;

౫. బ్రహ్మోత్తరఖండమును, ౧. ప్రాతకోటపల్లయ్య, ౨. ముత్తరాజు వెంకటకృష్ణకవి, ౩. శ్రీధరమల్లి వెంకటకృష్ణస్వామి;

౬. శ్రీశైలఖండమును, ౧. అత్తలూరు పాపకవి (౧౦ శతా)

౨. శేషనారాయణుడు;

౭. సేతుఖండము, పాప నామాత్యుడు;

౮. నాగరఖండము:—జా. పట్టాభిరామశాస్త్రిగారు; (తెనిగిందున్నారు.);

౯. సూతసంహిత, ౧ పట్టుపట్ట సోమనాథుడు;

౧౦. హోలాస్య మాహాత్మ్యము ౧. తిరుమలశెట్టి జగన్నాథదాసుడు, ౨. భూజనంజరాజు, ౩. వేంకటనారాయణకవి, ౪. జనమంచి శేషాద్రిశర్మ.

౧౧. వామనపురాణము

నారదపురాణనూచియందున్న విధముగ ఇప్పుడు ముద్రితమయి యున్న వామనపురాణము గనంబడుచున్నను ఉత్తరభాగము మాత్రము ఆనూచీక్రపము ననుసరించి దానియందు గనంబడుటలేదు. పురాణ నూచియందుఁ జెప్పబడిన విధముగ ౧౦ వేల శ్లోకసంఖ్య గనంబడుట లేదు.

ఆంధ్రీకరణము:—౧౭ వ శతాబ్దియందున్న లింగమకుంటరామ కవి యనునాఁడు దీని నాంధ్రీకరించెను గాని లభింపదు.

౧౧. కూర్మపురాణము

బ్రాహ్మీసంహిత, భగవతీ సంహిత, సౌరీసంహిత, వైష్ణవీ సంహిత యను సంహితాచతుష్టయ సమన్వితమయి ౧౭ వేలశ్లోకసంఖ్యగల ఈ పురాణరాజము సమగ్రముగ లభిండుటలేదు. నారదపురాణ నూచి ననుసరించి విమర్శించితిమేని మానకిష్టాదు లభించిన ౬ వేల శ్లోకసంఖ్యగల కూర్మపురాణము, పూర్వోత్తరభాగద్వయముగల బ్రాహ్మీసంహిత యను ఒక సంహితామాత్రమే యనియు,

౨. భగవతీసంహిత	౫ పాదములు.	శ్లో. ౪ వేలు
౩. సౌరీసంహిత		" ౨ వేలు
౪. వైష్ణవీసంహిత	౪ పాదములు	" ౫ "

అనగా, ౧౧ వేల శ్లోకసంఖ్యగల ౨, ౩, ౪ సంహితలు మనకు లభింప లేదనియుఁ దెలియవచ్చెడిని.

ఆంధ్రీకరణము:—౧. రాజలింగకవి, (౧౭ శతాబ్ది) ౨. మండ చిట్టికామశాస్త్రి, (౧౯ శతాబ్ది).

౧౬. మత్స్యపురాణము

ప్రళయకల్పమునందు శ్రీ మహావిష్ణువు మత్స్యవతార స్వరూపియై రాజోపుస్తప్తికి వలయువానిని బీజరూపముగ సంగ్రహించి సందక్షించి కాపాడె ననువిషయమును, ధర్మశాస్త్రసంబంధములను, ప్రపరాధ్యాయమునకు సంబంధించిన విషయములను విపులముగ వర్ణింపనట్టి ఈపురాణర్తము పురాణనూచి ననుసరించి ౧౪ వేల శ్లోకములు కట్టి యున్నది. ఈ పురాణము ఆంధ్రాక్షరములందు సంగ్రహరూపముగ వచనముతోడ ముద్రింపబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧ లింగమకుంట రామకవి. ౨ హరిభట్టు; (౧౭ వ శతాబ్ది) తెనిగించిరి.

౧౭. గరుడపురాణము

పురాణనూచియందుఁ జెప్పినతీరుగా ముద్రితమయిన గరుడపురాణమునందు సకలవిషయములు చాలవఱకు సరిపోవుచున్నవి. గ్రంథశ్లోక సంఖ్య ౧౯ వేలున్నను ముద్రితగ్రంథమునం దున్నవి. పూర్వభాగము నందు సూర్యాదిదేవతాపూజావిధానములు, దేవతాప్రతిష్ఠలు, వర్ణాశ్రమధర్మములు, మన్వంతరఃఖ్యానములు, ఆయుర్వేదాది సకల శాస్త్రముల సంగ్రహము, ఆహ్నికవిధులు, సాంఖ్యవేదాంతాది తత్త్వనిర్ణయములును, ఉత్తరఖండముగు ప్రేతఖండమునందు యవలోకము, తద్గతి, ప్రేతచిహ్నములు, జన్మాంతరగత కర్మానుసారము జీవుల కుఖిదుఃఖములు మున్నగువాని వినిర్ణయము, సుస్వప్తముగఁ జెప్పబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧. పింగలి సూరన (౧౭ వ శతాబ్ది); ౨. వరదరాజకవి.

౧౮. బ్రహ్మాండపురాణము

ఈపురాణమునుగూర్చి మతభేదముచాలగలదు. బ్రహ్మాండపురాణ మనునది వేణుగాదనియు వాయుపురాణమే బ్రహ్మాండపురాణమనియుఁ గొందఱు తలంచుచున్నారు. ఈవిషయమునుగూర్చి సంశయించుటకుఁ దగినకారణముల నిట వివరించుట యనావశ్యకము. ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య ౧౨ వేలు. ప్రక్రియాపాదము, అనుమంగపాదము, ఉపాధ్యాయపాదము, ఉపసంహారపాదము, అని నాలుగుపాదములుగా గ్రంథము విభక్తమయినది. ఈపురాణమునందు ౩౩ వ అధ్యాయము మొదలుకొని ౫౪ వ అధ్యాయమువఱకు బ్రహ్మాండాంతర్గతమగు భూగోళముయొక్క నానా స్థానములనుగూర్చినవర్ణన మిందు విపులముగఁ గలదు. మఱియొకగ్రంథమున నింతవిపులముగ నీవిషయము వర్ణింపబడి యుండలేదు. బ్రహ్మాండపురాణమును విషయము ఈవిషయమునందు అన్వర్థనాను ముగించున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు గద్య పద్యాత్మకముగ ఆంధ్రీకరించిరి.

ఉ ప పు రాణ ములు

సూతసంహితయందు ఉపపురాణముల నామము లిటుల చెప్పబడియున్నవి.

౧. సనత్కుమారపురాణము, ౨. నృసింహపురాణము, 3. నందిపురాణము, ౪. శివశర్మపురాణము, ౫. దుర్వాసపురాణము, ౬. నారదోపపురాణము, ౭. కపిలపురాణము, ౮. మానవపురాణము, ౯. ఉశనసపురాణము, ౧౦. బ్రహ్మాండోపపురాణము, ౧౧. వారుపురాణము, ౧౨. కాలీపురాణము, ౧౩. వాసిష్ఠలింగపురాణము, ౧౪. మాహేశ్వరపురాణము, ౧౫. సాంబపురాణము, ౧౬. సౌరపురాణము, ౧౭. పారాశరపురాణము, ౧౮. మారీచపురాణము, ౧౯. భార్గవపురాణము.

ఈ ౧౯ ఉపపురాణములేకాక ౧. ఆదిపురాణము, ౨. ముద్గలపురాణము, ౩. గణేశపురాణము, ౪. దేవీ పురాణము, ౫. దేవీభాగవతపురాణము, ౬. ఆదిత్యపురాణము మున్నగు కొన్ని యుపపురాణములుకూడ గనబడుచున్నవి. వీనిలో కొన్ని దాదాపు. క్రి. శ. నాల్గవశతాబ్దమునుండికూడ ప్రామాణికగ్రంథములుగఁ బరిగణింపఁబడుచున్నటులు నిదర్శనములు గనబడుచున్నవి.

పురాణగ్రంథములందు జనసామాన్యమునకుఁగల గౌరవము నవకాశముచేసికొని కొందఱాధునికులు తమకు తోచినవిషయమునఁ భవోబద్ధముగ నొనర్చి పురాణాంతర్గతమనియు, లేక ప్రత్యేకపురాణమనియుఁ జెప్పి జనులకు సంశయము కలగించి పురాణములందు జనులకు ప్రమాణబుద్ధి తొలఁగునటులు చేయుచున్నాడు. అట్టివికార్యమును మాననట్టి యుదాహరణుని ధన్యులైయును పరమేశ్వరుడు నారి కొనంగఁగాక.

నే నా ని

సంద్యారం వెంకట సుబ్బయ్య గారు

ప్రహరస్వామి పుట్టినపుడు లోకభయంకరము లైన ఉత్పాతములు సంభవించినవి. అప్పుడు ననిశ్రేణుడై ఇంద్రుడు కుమారి స్వామిపై దాడివేడెను. ఓడిపోయెను. ఇంద్రుడు స్వామిని నేనానిఁగావించుకొనెను.]

అంత న్నుత్పాతకాసుముంగనినవాడై వేల్పురే డప్పరః
కాంతానీతలతాంత దామమును దాఁగైదోయిఁ గీలించి దు
ర్గాంతుండైన విరోధికంఠమున శ్రద్ధకొనైచె, నష్టదలున్
సంతోషంబునఁబొంది రగ్నియుఁ బ్రహరంబారఁగాఁ బుత్రకున్.

చేరందీసి కవుంగలించి తనయా చేర్పంగదోయి జయ
శ్రీ రమ్యంబులు జాల దీర్ఘములునై చెల్వారు నీబాహువుల్
గారామారఁగ నీదుతండ్రిమెడ! రక్షల్వెట్టరా సాధ్వసాం
బోరాశింబడి మున్దుమాకు ననుచే మోపల్గి సాశ్రయఁడై.

అమరేశుదిక్కు మొగమిడి,
కుమారుడపు డిట్లునల్గె గురుతరమునై
నయమునకుఁ బలిఁ గావించితి
వమలమతివి నేను నీకు ననుకూలుఁడనై.

సేవాధర్మము నిర్వహించెదను నిశ్చింతుండనై యుండుమో
యి! వేయేటికి నీ మనోరథము లేమేఁ గల్గినం దెల్పు నా
దేవారాతి వనీదవానలము రీతింబొల్పి నిష్కంఠకం
దైవరిలఁగఁ జేతు నీజగము స్యాహవ్యక్తగీతి ప్రియా!
లోకాలన్నియు నేకమయ్యు నను మార్గోలేవు మార్గొన్న నీ
నాకాక్షేయక వహ్ని కీలికల లోనం గూలి మ్రగ్గక మహేం

ద్రా! కల్పాంతవిమాగ్ని భక్షణచఱుండై కీరితింగన్న వాఁ
డేకా నాపిత వానికీరితికిఁ జేటే నేను నాకౌర్యమున్.
అంచుజేపురించినట్టి కమ్మలతోడ, నతఁడు లేచి నిలిచె నంతలోన
గాంగ స్పర్శకమలక మనీయపరిమళ, మలమిఁకొనియెనచటనబ్బరముగ.

అపు డటకేఁగఁదంచ నిటలానొండు స్వప్నదాగ్రసగ్ని మం
దపవనపుంజముఁబ్రహ్మననాపము లుప్పతిలంగఁ జేయ నే
లుపు లరుదందు తన్నుఁగని “లోకపతీ జను విశ్వస్వా” యన
చపరిమితోత్సుకత్వమున నందఱుఁ గేకలుపైచుచాడఁగన్

వచ్చినహానిపాదముల వ్రాలె గుమారుడు వారిఁ జేతులకై
గ్రుచ్చియు లేచనై త్తి కనుఁగొల్పలఁ నిప్పిలు స్వప్నదాగ్రులకై
ముచ్చటగాఁదడియవగు ముచ్చముఁ బవ్వచు “నాని నీవు”
నచ్చినవారిఁ నన్నిటను నా మన, దీక్షనలఁకొమ్మ ౩!

క్రాంత్యోర్వ్యురభే! నీవలన గుచ్చుగొమ్మలఁ బూ
పంచ్చాపుర మంగుమానీవలనన్ బాహుంధికానెంబు ల
తైలంఁగాఁ బనియేమి? గర్జకుండనై యాపుంఁదగా కూరతా
ప్రాంచద్దేవ వరూధినీపతిని స్వాగాఢాగ్రముల్ నిర్మముల్.

అనుచున్ గైరికపుష్పహారమును పుత్రాంశంగాలకొనై పి
ట్టను రాగిల్లినబుద్ధితో శివుడు మాఁదాంతోన్దీక్షల నీ
చిని కాయంబులు పోయికినెంబులం గల్గింగ నెంబులం ప్రో
సిన బృందారకదులఁబుజ్రము దిక్పేటలో చిగుర్పించగన్.

చచ్చినార పోవియచ్చురారములు
మచ్చరించి శివకుమాగుతోడ
మోన్చినవి యహో విహితమహ్నికార్యములు
కచ్చడంపుతాల్పముల శేర్మి.

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక

క్రియాశక్తి యోధుల సంఘాలయ సమన్వయ కార్యక్రమం, ధర్మవరము

The 9th Annual Conference of the Kriyasakti Yodayar Library, Dharmavaram

Municipal Khadi Stores' Spinning Club, Tirupati
గాంధీ పరిశాలయముయొక్క - నూలుపెడత పరిషత్తు, తిరుపతి

Gandhi Reading Room's Spinning Club

ఆంధ్రపత్రిక - సంవత్సరాదిసంచిక
ఆంధ్రరాష్ట్రీయసభ, చెన్నపురి ఖాదీప్రహరణ విశ్వవిద్యాలయము, మద్రాసు

Andhra Provincial Conference, Madras

శ్రీ వేంకటేశ్వరాయుర్వేదకళాశాల, బెజవాడ

Sri Venkatesvara Ayurvedic College, Bezawada

సంస్కృత సాహిత్యములో కామశాస్త్రమునకు స్థానము

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

బ్రహ్మసృష్టి మొదలుకొని నేటివఱకును ప్రతినమయమునందును మనుష్యుఁ డర్థపురుషార్థము, తరువాతను కామపురుషార్థప్రాప్తికొఱకు తనకు వీలయినంతలో కొంచెముగనో, గొప్పగనో ప్రయత్నించుచునే ఉండును. ధర్మార్థకామమోక్షము లుత్తరోత్తరము బలీయములుగదా! సృష్టిప్రారంభమునుండియును తత్త్వనేత్రలు కామపురుషార్థముతాలాకు యథార్థస్వరూపమును ప్రకటించుటకై ప్రయత్నము చేయుచునే జచ్చినారు. ప్రపంచ మున్నంతవఱకును ప్రతిదేశములోని, ప్రతిజాతిలోని విచారశీలరగు పురుషులు కామముతాలాకు సమస్యను సులభము చేయుటకై ప్రయత్నించుచునే యుందురు. ప్రతిజాతిలోని కవులను ప్రతిక్షాత్రము మార్పును పొందుచుండెడి కామముతాలాకు విశ్వమోహనమయిన రూపములను వర్ణించుటలో వెనుకంజ వేయుట లేదు. ఏది లేకుండినచో మనుష్యజీవితము నీరసమగునో, సంసారము తాలాకు ఉనికి అసంభవ మగునో, అట్టిది 'కామపురుషార్థమే' అని చెప్పినను చెప్పనచ్చును. అదియే లేకున్నచో కవులకావ్యములు చప్పగనే యుండును. అట్టిక్షేతిలో నింక లేఖనలలేఖలు నీరసములను, సంసారము లోని వ్యవహారములు శుష్కములును అయి ఉండు నన్నచో ఆశ్చర్యమేమి? కనుకనే అగ్నిపురాణములో న్యాసభట్టాచార్యుడూ,

“శ్లో. అపారే కావ్యసంసారే కవి రేకః ప్రజాపతిః,
యథాన్యై రోచతే విశ్వం తథాసౌ పరిన రతే;
శృంగారీ చే న్భవే త్కావ్యం సర్వం రసమయం జగత్,
స ఏవ వీరరాగశ్చ న్నిరసం న్యై కమేవ తత్.”

అనగా, అంతములేని కావ్యరూపమయిన ప్రపంచమునందు కవి యొకబ్రహ్మ. అతడు తనవాసన కెట్టిప్ర మగునో అట్లే తన కావ్య ప్రపంచమును మార్చినేయును. కవికాని శృంగారరసప్రధానుఁ డయినచో, తనకావ్యప్రపంచమునంతను శృంగారరసములో ముంచివేయును. అతడే వీరరాగఁడు—అనగా, శాంతరసప్రధానుఁ డయినచో అతడు చెప్పినకావ్యము చప్పగా ఉండు ననుట స్పష్టమే. అని అన్నాడు.

కామదేవునితాలాకు స్థానము మానసియమైన ఆత్మతాలాకు గంభీరతమయినప్రదేశము. ఎవ రాత్మజ్ఞానముతాలాకు అగాధమయిన సముద్రములో లోతుగా మునుగుచుండునో వారే తత్త్వరూపమును లెస్సగా తెలిసికోజాలుదురు. అంతేకాని, విషయవాసనలో లిప్తు లగువారును, సంసారసంబంధమయిన చిక్కులలో చిక్కుపడి ఉన్నవారును దానియథార్థజ్ఞానమును పొందజాలరు. కాబట్టి, యీ కామపురుషార్థమును గుఱించి మనపూర్వులు లెస్సగా మననము చేసి యున్నారన్న సంగతి అంతగా ఆశ్చర్యకరమయినది కాదు. మన

పూర్వులు దానిని మననము చేసినట్లు ప్రపంచములోని మఱియేజాతి వారును చేయను లేదు, చేయను జాలరు. యథార్థ మేవనగా, కావ్యము, సంగీతము, యోగము, అధ్యాత్మవిద్య, కామశాస్త్రము మొదలయిన సూక్ష్మవిషయముల మననమునకును, వికాసమునకును నట్టి అనుకూలపరిస్థితులు మనప్రాచీనభారతములో సిద్ధముగా ఉండెడివో అట్టివి భూమండలములోని మఱియే భాగమునందును లేవు.

ఎప్పుడు దేశ మేవిధమునఁ జూచినను నిశ్చింతముగను, కనుకనే సుఖముగను ఉండునో అప్పుడే లలితకళలయు, సూక్ష్మవిషయములయు వికాసము కాజాలును. ఆహారాదుల కుపయోగించు సాదుగ్రీవుక్మలముగా ఉండి, బాహ్యోక్రమఃఖలనిభయము లేకుండి సర్వత్ర శాంతి పూర్ణముగా విరాజిల్లుచు ఉండినప్పుడే అటువంటివి జగురుట కవకాశ మేర్పడును. ఏదేశములో పగ లంతయు నెత్తురు, చెమట యేకమగు లాగున కష్టపడు చుండినప్పటికిని కడుపునిండ తిండి దొరకకుండునో, ఎచ్చట ఇసుక, తాలు తప్ప మఱిదియు నగ పడకుండునో, ఎచ్చటను జనులు త్రాగునీటికిసయితము నోరు తెఱచుకొని యెదుగు చూచుచు ఉండునో, ఎక్కడ దొంగతనము, దోషిడి మొదలయిన చెడుపనులు చేసిననే జనులనిర్వాహ మగుచుండునో, అటువంటి ప్రదేశములో నివసించెడి మనుజుల కటువంటికళలతాలాకు వికాసమున కవకాశముగాని, అవసరముగాని యెట్లు లభింపఁగలుగును? కవ్యురీతాలాకుకొలిమిదగ్గను మారుచుండి కవిని కవిత్వము చేయు మన్నచో, పాపము! అతడు కాళిదాసే అగుఁగాక! ఏమిచేయఁగలఁడు? అందుచేతనే అల్లసానిపెద్దనతలగారు—

చ. నిరవహాత్సలంబు రమణీప్రియమాతిక తెచ్చి యిచ్చు క
పూరవిడె మాతృకింపయినభోజన ముయ్యెలమంచ మొప్పు త
పూరయరసస్థా లూహ తెలియంగలలేఖకపాఠకో త్తముల్
దొరకినఁగాక ఊరక కృతుల్ రచియింపు మటున్న శక్యమే?

అన్నారు. అట్లే ఆర్యులతో మలమల మాడుచుండువారికి భక్తి కలుగు మన్న నది యెట్లు కలుగఁజాలును?

పూర్వము మనభరతఖండములో ఎక్కడఁ జూచినను, పాలు, పెరుగు, నేయి నదులై ప్రవహించుచుండెడివి. పుష్పఫలాదుల కొంత మాత్రము లోపము లేకుండెడిది. భూదేవి సర్వసస్యాభ్యయై శోభిల్లుచుండెడిది. గంగాయమునలవంటి గొప్పగొప్పనదులు తమపవిత్రప్రవాహములచే భూమిని తడుపుచు సారవంతముగా చేయుచుండెడిది. హిమాచల- వింధ్యాచలములతాలాకు నై సగ్గికదృశ్యము ప్రతివారియాత్మలకును ఏకాగ్రతను కలిగించుటలో గొప్పసాహాయ్యమును చేయుచుండెడిది.

కాశ్మీరభూప్రదేశముపైని నందనవనముతాలూకు సమానా అవసరియందు
డెడిది. ధర్మపురుషార్థముపైనే ఆధారపడియుండెడి మన ఆర్యులతా
లూకు రాజ్యము నిష్కంటకమయి యెప్పుడునుండెడిది. బయటినుండి
యెట్టిశత్రువును వచ్చి బాధించి, ఆక్రమించు నన్నభయము లేకుండు
నుండెడిది. ఏమాత్రము పరిశ్రమ చేసినను కడుపుతొలూకు ప్రశ్న మల
కనగుచుండెడిది. సుఖకరములయిన అటువంటి పరిస్థితులు కలిగియుండు
టచేతనే మనపూర్వులు తపోవనములలో కూర్చుండి జీవాత్మ, పర
మాత్మ, మనుష్యప్రకృతి అనుపీఠితో సంబంధించిన సూక్ష్మవిషయము
లనుగుఱించి లోతుగా విచారణ చేయుటకు సమర్థు లగుచుండెడివారు.

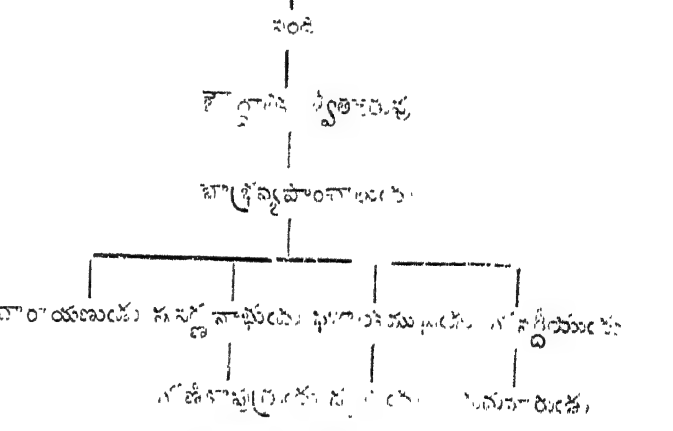
పూజ్యపాదులగు మన ఆర్యభూషులు తా మేవిషయమునుగు
ఱించి యెత్తుకొనినను లెస్సగా ఆలోచన చేసిచేసి దానిపయిని సంపూ
ర్ణమయిన ఒకశాస్త్రము వ్రాసి మఱియు విడిచిపెట్టుచుండెడివారు.
ప్రస్తుతమయిన కామశాస్త్రముసయితము అట్టిదే ఒకవిషయము. ప్రస్తు
త్తిమార్గములో ఉండెడి సంసారుల కక్కరపడవచ్చు త్రివర్గము
అనగా, ధర్మార్థకామములలో దీనికి మూడువర్గానము లభించినది.
కావున దీనిజ్ఞానముకూడ ప్రతిమానిసికిని పరమావశ్యకముగాఅంగీకరింపఁ
బడియున్నది. అటువంటి యాకామశాస్త్రమునుగుఱించి అన్నింటికం
పెను ప్రాచీనతమమయినగ్రంథము ప్రస్తుతము లభించినది వాత్స్య
యనమునిసంగ్రహించిన

కామసూత్రములు

అనునదియే. వాత్స్యయనుఁ డెవరు? ఏకాలములో ఉండెడి
వాడు? అనువిషయమునుగుఱించి యిదమిశ్శ మని నిర్ణయించి చెప్ప
టకు తగిన అవకాశము చిక్కలేదు. కొంపలు కాటిల్యుడు శ్లో
చాంప్యుడు అనునవినికే రెండవపేరు వాత్స్యయనుఁ డనుచున్నాడు.
మఱికొండఱమతమున వాత్స్యయనుడు భిన్నవ్యక్తి యగుచున్నాడు.
కాని వాత్స్యయనచామ్యలసూత్రలేఖనశైలినిబట్టి యోజింపఁగా
నా రిప్తమును ఒక్కవ్యక్తియే అని అంగీకరింపక తప్పదు. జర్మనుపండి
తుడు జెకోబ్ యనునరనిమతముకూడ నిదియేను. లేఖనశైలిని గుఱించి
యదాహరణమొకటి మేమిచ్చట నిచ్చుచున్నాము. కాటిల్యునితర్థశాస్త్ర
ములో విద్యాసముదైత ప్రకరణములో “సాంఖ్యయోగా లోకాయం
చేత్వాన్వీక్షకీ” అను నొకవాక్య మున్నది. ఇచట యోగశబ్దము న్యాయ
పై శేషిక శాస్త్రములకొఱప ప్రయోగింపబడినది. న్యాయసూత్రము
లకు భాష్యము వ్రాయుదు ప్రతితంర్రేభాంతము తాలూకువ్యాఖ్యలలో
వాత్స్యయనుడు యోగశబ్దము నిదేఅర్థములో ప్రయోగించియున్నాఁ
డు. పైని చెప్పబడిన అర్థములో అప్రసీదమయిన యాశబ్దమును అదే
అర్థములో రెండుస్థలములలో ప్రయోగించుట ప్రయోక్తతాలూకు ఏక
తకు ద్యోతకమగుచున్నది. యోగశబ్దము న్యాయపై శేషికములకొఱ కం
దులకు ప్రయోగించినారనగా, గౌతముడు, కణాదుడు పరమాణు
పుల యోగమువలన జగత్సృష్టి సంగీకరించుచున్నారు. జర్మన్విద్వాం
సుడు రిచర్డ్స్సిమిడ్ అనునతడు తానువ్రాసిన “భారతీయకామశాస్త్ర
ముపైని భిన్నభిన్న లేఖకులతాలూకు లేఖసంగ్రహము లేక, సంస్కృత

భాషావిదుల కామజీవనము” అను పుస్తకములో కామసూత్రముల విష
యమునుగుఱించి వ్రాయుదు భారతభూమిలో కామశాస్త్రము పైని
పరవప్రామాణికమయిన గ్రంథము కామసూత్రమే అని వ్రాసినము
న్నాడు. కాని, యీపుస్తకమయినను ఒకమూలగ్రంథము గాదు. అది
యాశాస్త్రమునుగుఱించి ప్రాచీనులయిన అచార్యులు వ్రాసిన మఱియు
సంగ్రహము మాత్రమే. వాత్స్యయనుఁ డేమనాచార్యులను తన కామ
సూత్రములలో ప్రమాదముగా ఉదాహరించి యున్నాడో వారిలో
ఇద్దఱు-అనగా (పల్లిన, పాంచాల-బౌద్ధివ్యుల)గ్రంథము లపని కామ
సూత్రములకు వ్యాఖ్యానముచేసిన యితోచనమగు లభించినది. అందు
వలన మిగిలినవారి గ్రంథములకుఁబడి దిప్పకుండు మన్నింపినదే సద్దమగు
చున్నది. వాత్స్యయనుఁ డిదకడనే వారి నామములు వ్రాసినవాఁడు
కాదు. కామసూత్రములలో శాస్త్రోపన్యాయ అచార్యుల నామములు
ఉద్దేశింపఁబడియున్నవి. వా రెవరుననగా 1. బౌద్ధివ్యుని శ్లోకములు,
2. బౌద్ధివ్యపాంచాలాదుఁడు, 3. పల్లినాదుఁడు, 4. కాంబయలూఁడు, 5.
సువర్ణనాథుఁడు, 6. ఖిలకముఁడు, 7. గోశక్తినినాథుఁడు, 8. గోశి
కాపుత్రుఁడు, 9. కురుమానియుఁడు అనునది. కాలక్రమము ననుసరించి
వారిసూచి యిట్లు వ్రాయవచ్చును.

సూత్రపతి (వాత్స్యయనుఁడు, బౌద్ధివ్యుడు)

వాత్స్యయనుఁడు

బౌద్ధివ్యుఁడు బౌద్ధివ్యుని శ్లోకములు, సూత్రపతి అను పీఠి
పంటి-అచార్యుఁడెను. ఆతఁడే పల్లినాచార్యునియును గోశక్తినినాథునియును.
ఈ పల్లినాచార్యుడే కామశబ్దము లకు వర్ణనాదులను విషయమునాగాఁ
గైకొన్నాడు. అది ప్రాచీనాచార్యుల వ్యక్తిలో నుండి చమత్కారమునకు
విగా అలోచింపబడి యుండును. అంతే విషయమునకు అనుమా
నింతురు గాక!

వాత్స్యయన కామసూత్రములపయిని యితోచనము “జయ
మంగళ” అనునొక సంస్కృత వ్యాఖ్యానమును వ్రాయుచున్నాఁడు.
ఆతఁ డొకానొకం బమంత్రియఁడు! అందు తనప్రయత్నాన్ని సహాయ
చాలించినపైని, సంసారమునందు నిరసించి యిహాయుగాఁడు. అట్టి
పై రాగ్యకాలములోనే అతఁడు కామసూత్రములకు వ్యాఖ్యానము
వ్రాసినాడు.

వాత్స్యాయనుడు విక్రమశకము ౩వ శతాబ్దిలోనివాడు. కాని, యశోధరుడు ౧. శ. 11-14 వ- శతాబ్దాలమధ్యను ఏదోసమయములోనివాడు. లేఖకుని 11-12 వందలసంవత్సరములు కడచిపోయిన కారణమున నతడు వాత్స్యాయనుని తొలకువి అనేకసంగతులు సరిగా తెలిసికొనజాలకపోయినాడు. కావుననే అతనివ్యాఖ్యానములో ఆ సంగతులు స్పష్టము కాజాలకపోయినవి. కామసూత్రములపైని రెండవ వాఖ్యానముపేరు కందర్పమాదామణి. అది వీరభద్రదేవునిచేతను రచింపబడినది. ఆంధ్రసంప్రదేశ్ములలో దాని అనువాదమాత్ర మున్నది. వాత్స్యాయనకామసూత్రముల ఆంగ్ల భాషానువాదము యూరపుఖంపములో ముద్రింపబడి యున్నది. అం దిట్లు వ్రాయబడియున్నది:—

“ఇది ముసలివారును, పడుచువారును- ఇరుతెగలవారును ముఖ్యముగా చూచుచుండు- కాత్రమగ్రంథము. ముసలివారి కిందులో లెను కను భూతములయిన యథార్థసంగతులు లభించును. వానిని వారును స్వయముగా పరీక్షించియే యుండును. వేనిని నేర్చుకొని వారు లాభమును పొందజాలుదును” అట్టిసంగతులు పడుచువారికి లభించును. కాని, యాపుస్తకమును చదువకుండు నెప్పటికిని వారును వానిని తెలిసికొననే చాలరు. ఒకవేళను తెలిసికొన్నప్పటికిని దానినిలన ఏవిధమయిన నాధునును లేనంతటి యాలస్యముగా తెలిసికొజాలుదురేమో? ఈ పుస్తకము సామాజికవిజ్ఞానమును, మనుష్యత్వమును తెలిసికోదలచినవిద్యార్థులకు సయియము చాల ఉపయుక్తము. అందఱకంటెను ఎదిగు ప్రాచీనవిచారములను అధ్యయనము చేయంగోరుదునో అట్టివిద్యార్థులకు సహాయయోగ మయినది. ఏమందురా? ఇందులోఅట్లు నాటి అంశము లెన్నో ఉన్నవి. అవి యిపుడు సమయరూపమయిన జల్లెడచే జల్లింపబడి సులభ మగుచున్నవి. మఱియు దానివలన ఈక్రిందిసంగతి ప్రమాణిత మగుచున్నదిహాడను. ఇప్పటికి చాల మందుకాలమున ఏమనుష్యప్రకృతి ఉన్నదో అదే యిప్పుడును సిద్ధముగా ఉన్నది ఈపుస్తకమును రచించినయతనికి మనుష్యత్వముతాలూకు అనుభవము ఎంతో ఆకర్షణగా ఉన్నది. అతని కొన్నికొన్ని కథనములు మాత్రమంపటిస్పష్టములును, సర్వములును అయి యున్నవి. ఎప్పటికిని ఉండును. 1800 సంవత్సరములకు పూర్వము రచింపబడినప్పటికిని ఎవ్వరిమయినవారైనను పొందియుండలేదు. ఏపుస్తకమునకు శతాబ్దాలు (24, 25) గతించినను ఏమాత్రమును, ఏవిధముగాను, చెఱుపు కలుగ లేనో అట్టియాపుస్తకముములయిన వాత్స్యాయను డమరుడయి యున్నాడు. అతనితొలకాకాని, అతనిగ్రంథముతొలకగాని స్మారకమువిషయమున ఈసంక్షులకంటెను సుందరముగా ఇంకేమి వ్రాయవచ్చును?

ఎంతవరకు పెడవులద్వారా మంబనకార్యము, నేత్రములద్వారా దర్శనకార్యము జరుగుచు ఉండునో అంతవఱకును ఈవాత్స్యాయన కామసూత్రములపుస్తకము జీవించియే యుండును. దీనితోపాటుగా అతనికి రీశకీరమును నిలిచియే యుండును.”

మనప్రాచీనసంస్కృతికవులు కొందఱు కొంచెమో, గొప్పో వాత్స్యాయనకామసూత్రములనుండి తీసికొన్నట్టులే తెలియవచ్చుచు

న్నది. కావ్యప్రదీపము, కావ్యానుశాసనము, కుమారసంభవము, రఘునంశము, కిరాతార్జునీయము మొదలగుగ్రంథములలో శృంగారరసముతొలకగాని, కామకళతొలకగాని యేయేసంగతు లెక్కడెక్కడను చెప్పబడి యున్నవో, అక్కడెక్కడ కామసూత్రములతొలకాకు చాయ స్పష్టముగా కనుపట్టుచునే యున్నది. కవికులగురువగు కాళిదాసు, వాగ్భట్టు మొదలగువారు వాత్స్యాయనకామసూత్రములను ముఖ్యముగా అధ్యయనము చేసియున్నారని యొప్పుకొనక తప్పదు. ఏగ్రంథమున కింతటివహత్వము కలిగియున్నదో, అట్టిగ్రంథము ననుసరించి తరువాతి వారు గ్రంథములు వ్రాయకుండుట యెప్పుడయినను సంభవింపనా? కామసూత్రముల ఆధారముపయిని, దానిసాహాయ్యమున సంస్కృతభాషలో అనేకపుస్తకములు వ్రాయబడి యున్నట్లు విచారణలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కాని, వానిలో మాకు దెలిసినంతలో ఇంతవఱకు 7-8 పుస్తకములకంటె అధికముగాఁ బ్రకటింపబడి యుండలేదు. కామశాస్త్రముపయిని ప్రకటితములు, అప్రకటితములు అగు నేపుస్తకములజాడ మా కింతవఱకుఁ దెలియవచ్చినదో వానిపేర్లు మొదలయినవి క్రిందను వ్రాయబడుచున్నవి:—

1. కామసూత్రములు:—ఇది వాత్స్యాయన మునికృతము. ఈ ప్రాచీనగ్రంథమును జయపురవాస్తవ్యుడు, మహామహాపాధ్యాయ పండిత దుర్గాప్రసాద మహాశయుడు మొట్టమొదటను బొంబాయిలోని నిర్ణయసాగరముద్రాశాలలో ముద్రింపించి ప్రకటించియున్నాడు. అది జయమంగళటీకతో ముద్రితమైనది. ఆయన అనంతర మాయన కుమారుడు పండిత కేదారనాథశర్మ పలుసార్లు సదరు ముద్రాశాలలోనే ముద్రింపించి ప్రకటించి యున్నాడు. అదివఱ కాఱికిరణములకు మాత్రమే జయమంగళటీక లభించినది కాబోలును? తరువాతను విశాఖ పట్టణవాస్తవ్యులు శ్రీమాకా పరవస్తు వేంకటరంగనాథాచార్యులవారు పట్టణవాస్తవ్యులు శ్రీమాకా పరవస్తు వేంకటరంగనాథాచార్యులవారు ప్రమాధికరణమునకుఁగూడ జయమంగళటీక చేర్చి ముద్రితమయి ప్రకటిత మగుచున్నది. ఆపుస్తకమునబట్టియే 1911 లో బనారస్ చాకంబాసంస్కృతపుస్తకవిక్రేతలు బాబూ హరిదాసగుప్త అండ్ సన్సువాగు మరల నద్దానిని తమ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రించి ప్రకటించియున్నారు. వాత్స్యాయన కామసూత్రములపైని రెండువ్యాఖ్యానము లున్నట్లు పైన వ్రాయబడినది. అవి గాక సరసింహపండితుఁ డొకవ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నట్లుగా సదరు ముద్రితపుస్తకమువలనఁ దెలియనగుచున్నది. బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిల వారు తెలుగు భాషలో వివరణము వ్రాసి చాల వ్యయప్రయాసలకు లోనై సమాత్రవ్యాఖ్యానముగ నద్దానిని ముద్రింపించి ప్రకటించినారు. వెంటనే మదరాసుదొరతనమువారి గ్రంథ మక్లీలగ్రంథ మని కాబోలును దానిని రూపుమాప నుద్యుక్తులు, పాపము! శ్రీశాస్త్రిలవారిపై నభియోగము తెచ్చినారు. కాని అస్మత్కుల దేవతయగు శ్రీకామేశ్వరి దేవి చేయించిన సాహాయ్యమున సదరుగ్రంథము మార్కండేయనివలెనే చిరంజీవి యగునట్లు దొరతనమువారే తమయభియోగమును తొలగించుకొన్నారు. సదరు గ్రంథరాజ మాండ్రభాషలో అవలద్రాగ్మునగ

ఉండునట్లు చేసినయెల్లరును ఆంధ్రమహాజనులకు వంద్యులగుదురుగాక! మఱియు, ఈవాత్సల్యమున కామసూత్రములకు, మొట్టమొదట నాగరాక్షరములలో ముద్రితమయినట్లు తెలిసినతోడనే జయపురమునుండి మహామహాపాధ్యాయ దుర్గాప్రసాద మహాశయుని జీవితకాలములోనే తెప్పించి, అప్పటినుండియు నెన్నియోపర్యాయము లభ్యయినము చేసి యున్న మేమును మామిత్రులు పలువురప్రోత్సాహమున శ్రీనిజయనగరములో విద్యాభ్యాసము చేయుకాలముననే సమగ్రముగా ఆంధ్రభాషలో అనందచంద్రిక అనుపేరుగల వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నాము; కాని యితవఱకును ప్రకటనదశ దానికి లభింపలేదు. మాగ్రంథములు ప్రకటింపబూనుకొన్న ఆనందచంద్రికాసంఘము తనకు నీలయినపుడు ప్రకటించునేమో! అది ఆంధ్రమహాశయుల ప్రోత్సాహము ననుసరించి జరుగవలసియున్నది.

2. రతిరహస్యము:—దీనిని రచించినవాడు కొక్కోకవరచంద్రుడు. ఇది వాస్తవములో కామసూత్రములకు సంక్షేపరూపమయినగ్రంథము. ఇందులో క్రొత్తసంగతులు చాలకొలదిగా ఉన్నవి. కామసూత్రముల ననుసరించి వ్రాయబడినగ్రంథములలో మహత్వమునుబట్టి రెండవగ్రంథ మిదియే. దీనిని సాధారణముగా కొక్కోకమందురు.

“క.కొక్కోక మెల్లఁ జదివినఁ
జక్కనివాఁ డయిన రాజచంద్రుం డయినకొ
మిక్కిలి రొక్కము లీయక
చిక్కదురా వారకాంత సిద్ధము సుమతీ!”

అని సుమతిశతకములో ఉన్నదికూడాను. దీనిననుసరించి ఆంధ్రభాషలో ఇద్దఱుముద్దురు పద్యగ్రంథములు వ్రాసియున్నారు. వానిలో 1.2 ప్రతులు పూర్వము ముద్రింపబడినవి గాని యిప్పుడు లభింపవు. ఇద్దఱు కవులు రచించిన ముద్రితపుస్తకములను మేము ప్రత్యక్షముగా చూచి చదివియున్నాముకూడాను. ఇటీవలి వారు వానిని ముద్రింపకుండుటకు నాగరకమహాశయుల ప్రతిబంధకము కలుగుననుటయేకారణము. సంస్కృతాక్షరములలో రతిరహస్యము కాంచీనాథుని వ్యాఖ్యానముతో లాహోరులో ముద్రితమయి ప్రకటింపబడినది. రఘువంశాదికావ్యములకు వ్యాఖ్యానమువ్రాసిన మహామహాపాధ్యాయ కొలదల మల్లి నాథనూరి రతిరహస్యములోని శ్లోకముల నక్కడక్కడ ఉదాహరించి యున్నాడు. అతఁడు చతుర్దశ శకాబ్దిలోనివాఁ డగుటచే నంతయుండే కొక్కోక మహాకవిచే రతిరహస్యము వ్రాయబడిన ట్టాహింపనగును దీనికి సపద్యాంధ్ర తాత్పర్యములతో ఒకప్రతి మాచే వ్రాయబడి యున్నది. అంతభాగ్యము పట్టినచో ముం దెప్పుడయినను ముద్రితము కావచ్చును. అది ఆంధ్రుల అభిమానముపయి సాధారణమియున్నది.

3. నాగరసర్వస్వము:—ఇదియు ముద్రితమయియున్నది. దీనిని రచించినది పద్యశ్రీ అనునతఁడు. ఆయన సంసారత్యాగియైన ఒకానొక బౌద్ధభిక్షువు. అతఁ డీవిద్యను వాసుదేవుఁ డనుపేరుగల ఒకానొక బ్రాహ్మణవిద్వాంసునివలన నేర్చుకొన్నాడట! ఈవిన్న పుస్తకములో

కములో కామసూత్రములు, రతిరహస్యము మొదలయిన గ్రంథములలో సయితము చొరకని పనేకములు క్రొత్తవిషయము లున్నవి. దీనికి జగజ్జ్యోతిర్మల్లుని తాలూకు టికికూడ ఉన్నది.

4. అనంగరంగము:—ఇదియును ప్రకటింపబడి యున్నది. దీనినివ్రాసిన యతఁడుకల్యాణముల్లండు. ఈతఁడు కళింగదేశీయుఁడయిన ఒకానొక బ్రాహ్మణుఁడు. ఆతని సమయమున కళింగదేశమును రాజా అనంగభీముఁడు (లవదీపు) అనునరఁడు పాలించుచుండెను. ఈ గ్రంథ మాయనపేరనే రచింపబడినది. కవి ఆతని ఆస్థానవిద్వాంసుఁడు కాఁబోలును! శ్రీజగన్నాథములోని ఒకానొక శిల్పశిల్పిగలన ఈం. 1094 శతాబ్దము (1226 విక్రమాశకము)లో ఒకమందిరమును నిర్మింపించినట్లు తెలియుచున్నది.

5. పంచసాయకము:—దీని రచయిట న్యోతిశిల్పి కవిశేఖరుఁడు. అనంగరంగముకంటె నది ప్రాచీనము. దానికింటెను అధిక వహత్వముగల పుస్తకముకూడాను. ఇందులో మంచిగాంచి ఆయుర్వేదయోగము లుదాహరింపబడి యున్నవి. ఇదియును ముద్రితమయి ప్రకటింపబడినది.

6. శృంగార దీపిక:—ఇది పారిహరకృతము. కొనవి రెండు పరిచ్ఛేపములు లేక్కఁ దక్కినగ్రంథ మంతయును ప్రకటితమయియున్నది.

7. రతిశాస్త్రము:—ఇది నాగాజ్ఞాన కృతము. ఇదియునుముద్రితమయి ప్రకటింపబడియున్నది.

ఈ క్రిందిగ్రంథము లింతవఱకును ముద్రణావస్థన పొందుటలకు వున్నవి. అందులోవి కొన్ని పూర్తిగా లభింపదులేదుకూడాను. కొన్నింటి కొక్కొక్కటి రెండేసిపత్రములుమాత్రమే దొరికినవిట!

8. అనంగతిలకము:—దీని విచరము తెలియదు.

9. అనంగదీపికా:—ఇది వ్రాసినవానిపేరు తెలియలేదు. దీని వ్రాల్పప్రతి రాజేంద్రలాఠ్యుర్ర అనునతఁడే. దీని ఖండ్యములో లభించినది. దీనియారంభ మిట్లున్నది:—

“శ్లో. ప్రణివృత్త ప్రమోదార్థం గిరీశం ముఖదాయినమ్,
కామినాం గుర్యబంధేన శ్రియతే 2.నంగరంగ.”
సమాప్త యావిగముగా ఉన్నది:—

“కామినీం ఆగచ్ఛన్తిం చృష్ట్యా బాంధవ సత్తా నిద్రాం కరణీతి,
ఆగత్య చుంబతి ప్రతివేష్యదుంబవన్” ఇతి అనంగతిలక ”

10. అనంగశేఖరము:—దీనివిచరము తెలియదు.

11. కామసమాహము : — అనునీపుస్తకము అనంతపండితుఁడు విక్రమశతము 1515లో వ్రాసినట్లు మంత్రమంత్రినఁ దనవనతఁ డనుచున్నాడు. దీనివ్రాల్పప్రతి లండనులోని యిండియాఆఫీసుతాలూకు పుస్తకాలయములో ఉన్నదట ; దీనియారంభ మిట్లున్నది:—

“యశావనస్య కేకాగ్రాదాగభ్య నఖాగ్రం తావత్”

12. అష్టనాయికాదర్శణము:—ఇది భగవత్కవి అనునతఁ డలంకారవిషయముపయిని వ్రాసినపుస్తకము.

13. ఈశ్వరకామితము:—దీనిని అర్జునవర్మదేవుఁడు, తన అమ రుకకావ్యటీకలో ఉల్లేఖించియున్నాఁ డని కొక్కొకమని రతిరహ స్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

14. కలావాదతంత్రము:—దీనిపయిని గౌరనాథసార్వభౌముని టిక కలదు.

15. కలావిధితంత్రము:—

16. కలాశాస్త్రము:—అదియును కొక్కొకకవిదేనఁడు!

17. కామప్రకాశము:—

18. కామప్రదీపము:—ఇది గుణాకరకృతము.

19. కామప్రబోధము:—ఈపేరుగలవి రెండుపుస్తకములు లభిం చినవి. అం దొకపుస్తకము రాజేంద్రలాల్మిత్రఅనునతనికి బహురామ పూరువాస్తవ్యుఁడయిన రాధికాప్రసాదనేనునియింట లభించినది. దీనిలో 594 శ్లోకములు గలవు. ఇది అనూపసింహమహారాజుగారి ధర్మ పత్ని వ్రాసినదిగా చెప్పబడుచున్నది. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

“శ్లో. దురితగుణవిరామం రావణధ్వంసకామం,
విజితసరశురామం కల్పితానేకయామమ్;
ఫలితసకలకామం సర్వదేవాభిరామం,
సతజనకృతకామం నామి రామం సవామమ్”

శ్లో. యః పుష్పబాణైరపి పంచసంఖ్యై
ర్జగత్ప్రియం తోభయతి తుణేన;
స సర్వపంద్యోఽద్భుతతక్తియుక్త
స్త్రీకేళిబంధుర్జయతి స్మరణే”

దీనికొస యిట్లున్నది:—

“శ్లో. విచిత్రైర్విరుపచూరైర్వత్తత్సంభోగసుఖం నృణామ్,
స సంభోగసుఖం భుంక్తే వృషః కిం ధేనుమధ్యగః”

ఇతి శ్రీమహారాజాధిరాజ శ్రీమహారాజానూపసింహదేవీయే కామప్రబోధే బాహ్యసంభోగప్రకారవివేకోనామ సవమః ప్రకాశః. గ్రంథోఽయం పూర్తిమగాత్. సంవత్ - అనఁగా విక్రమశకే 1892. మాఖమాసః”

అనూపసింహదేవీయే—అని యుండుటచే అతనిదేవి అనఁగా పట్టమహిషి వ్రాసినట్లుగా భ్రమపడియుండనోపు? దీని ననూపసింహదే వుఁడో, లేక తదాస్థానకవి యెవరో ఆతనిపేరుననో వ్రాసియుండును.

రెండవపుస్తకముమాడ రాజేంద్రలాల్మిత్రగారికే వీకానేరుస్తే టులో లభించినది. దీనిరచయితలాలాకుగాని, రచనాకాలముతాలాలాకు గాని జాడ యేమియుఁ దెలియలేదు. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

“శ్లో. కింశుకాః కుసుమితాః కలకంఠీ
మాజితైర్మృకుళితాస్సహకారాః,

నాగతః ప్రియతమస్సఖి! హా! మే
కాగతి ర్మృదు రుపాగత ఏవః”

దీనికొస అంశము లిట్లున్నవి:—

“శ్లో. విద్యా నాధిగతా కలంకరహితా విత్తం చ నోపాద్భిత్తం,
శుశ్రూషాపి సమాహితేన మనసా పిత్రోర్న సంపాదితా;
అలోలాయితలోచనా యువతయస్స్వప్నేఽపి నాలింగితా
మాతుః కేవలమేవ యావనవనచ్ఛేదే కుతారా వయమ్.”

20. కామరత్నము:—నిత్యనాథకృతము.

21. కామశాస్త్రము:—ఇది వామనుని ఆయుర్వేద ప్రకాశము తాలాకు ఒకభాగము. కొక్కొకమని రతిరహస్యముమాడ కామశాస్త్ర మునుపేర వ్యవహరింపఁ బడుచున్నది. కావశాస్త్ర నిరూపణాధ్యాయము మాధవునిది.

22. కామసారము:—ఇది కామదేవకవి విరచితము. దీనివి యేడుపత్రము లున్నవి. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

“శ్లో. రతిపరిమళసింధుః కామినీకేళిబంధు
ర్విదితభువనమోద స్సేవ్యమానప్రమోదః;
జయతి మకరకేతు ర్మోహనస్యైకహేతు
ర్విరచితబహుసేవః కామినీ కామదేవః.

శ్లో. పద్మినీ చిత్రణీ చైవ శంఖినీ హస్తినీ తథా,
శశో మృగో వృషోఽశ్వశ్చ స్త్రీపుంసోర్జాతి రీరితా.”

దీని అంతర మిట్లున్నది:—

“శ్లో. ఏతాః బంధాః పరిజ్ఞాయ కుఖమాసాదయే త్వరమ్,
నారీణాం దర్పసంఘాతం బంధం కుర్యాత్ప్రియంవదః.”

ఇతి శ్రీకామదేవ విరచితే కామసారే ఆసనబంధ నిరూపణం సంపూర్ణమ్.

23. కాతుకమంజరి:— అనఁగా నవీనాచరితకథనము. ఇది రాజేంద్రలాల్మిత్రగారికి బంగాళావాత్రప్రతి దొరకినది. అందులో 109 శ్లోకములు గలవు. చాలవఱ కశుద్ధము.

గ్రంథకర్తపేరు తెలియదు. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

“శ్లో. ప్రణమ్య వాణ్యాశ్చరణారవిందం (దే)
సురాసురాణా మపి పందనీయమ్ (యే),
యానాం ముదే కామయతాం మనోజ్ఞా
ప్రకాశ్యతే కాతుకమంజరీయమ్.”

తావత్ ఉద్వాహానంతరం కాంతాలింగన మసహమానా పరే ద్యు ర్వాతర మాహ:—

శ్లో. మాతః! కేలిగృహం నయామి శయితుం కస్మాచ్ఛ చంద్రాననే
జామాతా తవ నిర్దయో నిజభుజాపాశేన మాం పీడతి,
చిహ్నగ్రాచ కుచౌ కరోతి కరజై ర్దంతైః ప్రపీడన్ముఖం
నీ పీఠంధవిమోక్షణం చ కురుతే నిద్రాపి నాయాతి మే.

దీని అంత మిట్లాన్నది:—

“శ్లో. దధన్వహూనాం వదనాని తుల్యతాం
ద్విరేఫ బృందాంతరి తైస్సరోరు హైః;

44. శృంగార మప్రదీపము:—దీనివ్రాత ప్రతితాలాకు ప్రగ మాంశములో నీదోకామశాస్త్రమునుండి 2 పుట లుద్భవము లయి యున్నవి. ౧౫ తెలుగు. పుటలు 14.

45. శృంగారమంజరి:—తెలుగులో 100 పుట లున్నది. రంజా వూరిరాజు సాహజీ (విక్రమశకము 18 వ శతాబ్ది) అను నాతని యేలు బడిరోజు లలో వ్రాయబడినది.

(3) శృంగారసారిణి:—చిత్రసృష్టము.

46. సమరకామ గీతిక:—ఇది విష్ణుంగిరస్కృతము. ఇందులో 800 శ్లోకము లున్నవి.

47. సురతోర్ననకామశాస్త్రము:—

48. స్త్రీలిలాసము:—దేవేశ్వర కృతము. 45 పుట లున్నవి.

49. స్మరార్థ ప్రకాశిక:—రేవణారాధ్యకృతము. ఇది స్మర తత్త్వ మను సంగల పుస్తకమునకు టిక. స్మరతత్త్వము తాలాకువి కేసలము 5 శ్లోకములు మాత్రమే లభించుచున్నవి. దీని రచయిత విరనర గృర (వీరణారాధ్య) అను నతడు. దీనివిషయమున శేలరుహమాశయుఁ డిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:—కామపుగుమార్గమున కధిదేవరయగు మన్య గుని సుందరప్రసృతితాలాకు గుణానువాదముచేయుట పాశ్చాత్య విచారముల ననుసరించిమాడగా మాడనిది, లేక, అల్లము. అట్టికతిలో ఏపుస్తకముగో ఆ కామదేవునికే ధార్మికరూప మియ్యబడినదోదానిని నర్థించుట కొంచెము కఠినమయినకార్యమే. (పురుషుని వీర్యమును గుఱించియు, స్త్రీ రజస్సునుగుఱించియు వర్ణింపబడినది. శుక్లముప్రబ లమయిన. పురుషసంతానము, రజస్సు ప్రబలమయినచో స్త్రీసంతా నము, రెండును సమానమయినచో సంతానమునకు స్త్రీ పురుషులు ఇష్టమునుబలుకు కలుగును.) నవ్వుమయిన పురుషశక్తి మరల ప్రాప్తింప జేయు యోగములును, పంచవిష్ణుములయిన రతుల వర్ణనలును ఉన్నవి.

50. స్మరదీపిక:—ఈపేగుగలవి కొన్ని పుస్తకములు ప్రకటితము లయినవి. ఒక వ్రాతప్రతి (ప్యారిస్, బి. 180) తాలాకుసార మిట్లు న్నది:—

“గురుకృతము. దేవీయములయిన పన్నకాగిరములు. సత్రములు

50. ప్రతిపత్రిమసందును 5.6 పంక్తుల చొప్పున ఉన్నవి. మొత్తము 120 శ్లోకములు. బంగాళా అక్షరములు. సమయము 1764 శతాబ్ది. రూపము-రంగు వ్రాచినను. శ్లోకము లంతగా శుభ్రములుగావు. కామ శాస్త్ర విషయకమయినపుస్తకము. పేరులేదు. దీనిప్రారంభము “హర కోపానలేనై వ భస్మీభూతామ”తో ఉన్నది. ఇందు 11 పత్రములు,

165 శ్లోకములును కలవు. దీనిని రచించినతని పేరు కద్రుడు. ఒకవేళ నీని రుద్రునికే అశుద్ధరూపమేమో? ఇది సురతోర్ననకామశాస్త్ర (సు రతోర్నన కామశాస్త్ర)మునుండి తీయబడినదని చెప్పబడియున్నది. ముఖ్యముగా గద్యము. దీని ప్రారంభమివిధముగా ఉన్నది.

“శ్లో. హరకోపానలేనై వ భస్మీభూతోఽకరోత్ 1స్మరః,

అర్ధనారీశరీరం హి 2 యస్య తస్యై నమోనమః. 1

సమ్యగారాధితః 3 కామ స్సగంధి కుసుమాంశ్శీః,

విదధాతి వరస్త్రీణాం మానగ్రంథి విమోచనమ్. 2

4 మారం నిర్జిహ్వ 5 రుద్రేణ పశ్చాదుద్దిపి 6 తస్మరః,

యేన తన్నామభేయేన నిర్మితా స్మరదీపికా. 3

అనేక కామశాస్త్రాణాం సార మాకృష్ట యత్నతః,

బాలపుష్పచయే స్త్రీణాం చిత్తసంతోషణాయ చ. 4

కామశాస్త్రస్య తత్త్వజ్ఞ జాయతే సుందరీ ప్రియాః,

కామశాస్త్ర మజానంతో రమతే పశువత్ స్త్రీయమ్. 5

నానానిబద్ధైస్స రతోపచారైః క్రీడాసుఖం జన్మఫలంనరాణామ్

కిం సారభే యితేతమస్యనన్తీవృథా పి సంభోగసుఖం నభవత్. 6

స్వనారీరక్షణం పుంసాం పరనార్యమరంజనమ్,

బంధభేదేనిలజ్ఞాన మేతత్ఫల ముదాహృతమ్. 7

యేన సంవత్సరో దృష్ట స్సకృత్కామసునేవితః,

తేన సర్వమిదం దృష్టం పునరావర్తితం జగత్. 8

ప్రకమంలక్షణం పుంసాం స్త్రీణాంచ తదనన్తరమ్,

... లక్షణం ప్రోక్తం... లక్షణం సంయుతమ్. 9

కామస్థానాని సంలక్ష్య పునస్సమ్యక్ చాలనమ్,

పునర్షడశబంధాశ్చ తద్దైవాధో ముఖాశ్చవట్. 10

ద్యేబంధే సుందరీణాంచ పశ్చాన్యన్యగతం తథా,

బాహ్యాం రతం రతిః కుర్యా ద్రతం దేశవిశేషజమ్. 11

ఇంతస్య పరిజ్ఞానం మాత్యక్ష్ణ తదనంతరమ్,

తథాప్త నాయకానాంచ హంత్రౌషధ సుతోదయాః. 12

దానియారంభ మిప్రకారముగా ఉన్నది:—

శ్లో. గర్జేణ భాషితాం సమ్యగ్వ్యామి స్మరదీపికామ్,

యస్యా విజ్ఞానమాత్రేణ మూర్ఖోఽపి రఃరంగధీ. 1

బాలకస్తరుణః ప్రాప్తో పృథక్పేత్తి విశేషతః,

జ్ఞాతవోయత్నతః కామో ద్రువం శృంగారమిచ్ఛత. 2

అనేకకామశాస్త్రాణాం సార మాకృష్ట యత్నతః,

ప్రబోధాయ వరస్త్రీణాం తుష్టై రతిసుఖాయ చ. 3

మారం నిర్జిత్త బుద్ధన సంధ్యయం మానుషీ కృతా,
యేన తన్నామధేయేన నిర్మితా స్మరదీపికా.

అథ లక్షణం నృనాశ్శ్యోః.”

దీనియంతమున నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది:—

“ఇతి శ్రీగర్గాచార్యమునిప్రణీతా స్మరదీపికా సమాప్తా”

51. రతిరత్నప్రదీపిక:—శ్రీదేవరాజ మహారాజకృతము. దీని వ్రాతప్రతియొకటి మలకోటవాస్తవ్యుడయిన యోగానంద భట్టును నతనియొద్దనుండి లభించినది. ప్రస్తుతము విక్రమశకము 1980 లో దీని సంస్కృతపాఠము, ఆంగ్లానువాదముకూడ మైసూరు పండిత క. రంగ స్వామి అయ్యంగారు ముద్రింపించియున్నారు. దేవరాజును పేరుగల యిద్దఱురాజులు మైసూరులో ఉండిరి. వారు క్రీ. శ. 1659 వఱకు ఒకరి తర్వాత నొకరు రాజ్య మేలినారు.

52. స్మరరహస్య వ్యాఖ్య:—(మద్రాసు 111.)

53. కామప్రభుత:—ఇది కేశవకృతము.

54. కామానందము:—ఇది వరదార్యకృతము.

55. రతిచంద్రిక + రతిదర్పణము:—హరిహరకృతము.

కోకసార-భాషా, ఆనందకృతము. ఇది హిందీభాషలో దోహలలో ఉన్నది. 17 పుటల వ్రాతప్రతి యొకటి దొరకినది. ఇది లాహోరు

లోని డి. వి. కాలేజీ (విచారణ విభాగము) తలూకు పుస్తకాలయములో ఉన్నది. ఒకపుటపయిని 11-12 పంక్తు లున్నవి. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

‘ఓం శ్రీగణేశాయనమః.’ అథ కోకసార భాషా ఆనందక్రితి లిఖ్యతే—దోహ ఓమ్.

లలిత సుమన ధన అలప నచ రస ఛవి అగ్నినవ కంబ,
నుధురతి హితచిత రతి రసన జైజై మంచన ఆనంద.
బరని కామ అభిరామ వర(బగ)నో భాగన భోగ,
సకలకోక దధి మధు కై రన్యో సార సుషభోగ.

అంత మిట్లున్నది:— పాదడి ఛంద:—

ప్రభమే అమరావతి హుతే కోక, కోడి బాసత నాహి మృత్యుకోక,
యిక హుతో బాదసాహ మునీస, తిహ స్రగట కర క్రితా రతీస,
తా పాచే భఈ జగతే అనేక, తిహ కథహి కా కరి-కరి వివేక,
కామప్రదీప అరు పంచబాస, రతి కరన జైర బాసహి సజాస,
పూర్న మంచవిసోద అనంగరంగ, రసగంజన సస్తమగతిసంగ,
పడి సకల కలియ కరి-కరి విచారి, బరనియో అనంపకవి కోకసార,
దోహ, మండ సతుద్ధశే అతిసరస రదో హో బహువిధభింస;
పథత సుధత చిత్ర నోస అతిబి అధిక ఆనంద. *

27

భే క ము

మొసలికంటి రామాబాయి గారు

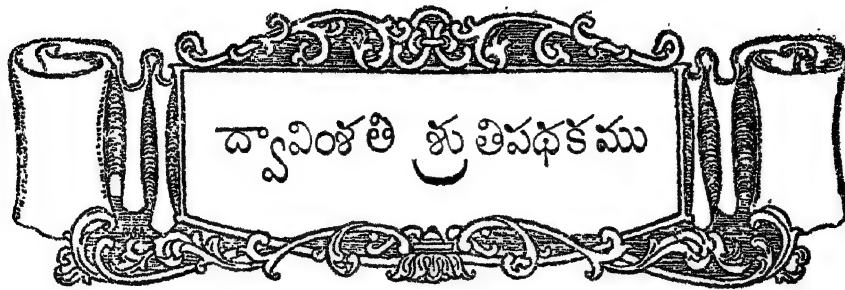
స్వస్వస్వ జన్మించితిని యని - సరసిజంబుల చెలిమి గలదని
గరువ మొండక భేకమా! మది - గనుముత త్వంబుకొ.

కలసిమెలసి చరించితివిగద - కంటె పద్మినిహృదయరాగము
ఘ్రాణపర్వము జేయుతావుల - లేలెలానితివే.

బకబకని పలుకంగ గలనని - భృంగరాజము పజ్జజేరితి
కప్ప! నీకారసికగానము - లెప్పగిదిసబ్బకొ.

తత్త్వమారయ బూవుపూవును - దారునలిపరు దారి ద్రోక్కుదొ
వెడగు భేకమా! పంకమునబడి - యడగిపోయెదునూ.

* ఈవ్యాసము ‘సంతరామ’ అను లేఖకునితలూకు అప్రకాశిత పుస్తకమయిన ‘భారతీయ కామకళా’ అనుదానిలో ఒకభాగము. దీనిని లభిస్తోనుండి ప్రకటింపఁబడుచున్న మాధురి అను మాసపత్రికలో ప్రకటించినారు. దాని గూఢారమున నీవ్యాసము తెలుగువారి యువ యోగమునకై పెంచియు, త్రొంచియు వ్రాయఁబడినది.

దువ్వూరి జగన్నాథశర్మ గారు

భారతీయగానము పెక్కువేలయేండ్ల వయస్సుగలది. అట్లగుటచేత రచనాదిభాగములందు దానిపట్ల అష్టాదశ శతాబ్దములలో కలిగినవి. ఐనను దాని మాధుర్యభాగముమాత్రము మార్పు పొందలేదు. అందుకు బ్రధానకారణము: స్వరత్వములకమని పేర్కొనఁ దగిన శ్రుతులపునాది యేనాటికిని శిథిలతనొందనిస్థితి యేర్పడియుండుటయే! మనసంగీతశ్రుతులపునాది శైథిల్యముఁబొందకుండు టొక్కటియకాదు; దానిరహస్యము, బానిమూలకందము ఁరమాత్మసంభావన మజ్ఞానికవలె సామాన్యగాయకులపొంతఁ బడదు. మఱియు దాని రహస్యము నెఱుంగఁగోరుగాయకులుకూడ అల్పసంఖ్యాకులు. ఎవ్వరోకొందఁ జెఱుంగఁగోరినను ఖలానుభవము హుళిక్కియను సనాదరంబునఁ బూర్తిగాఁ గష్టింపక విడిచి పెట్టినబుద్ధిమంతులును గలరు. అట్లగుటచేతఁ బ్రతిశతాబ్దమందును భారతీయగాయకులలో వాగ్గేయకారునంతటి వాఁడయి ఆచార్యత్వము వహింపఁగల్గువాఁడొకరుఁడెవ్వఁడో శ్రుతులమీఁద బుద్ధింబఱచి ఆకాశ ప్రదేశమును ఎకరములలెక్కలో గఱువించినట్లు మిక్కిలి శ్రమపడి ద్వావింశతిశ్రుతిపథకముయొక్క నిజస్థితిని దెలిసికొనుచున్నాఁడు. నిజముగా నందువల్ల ఫలమేమయినఁ గలదాయందురేని, చటుక్కున ఫలమిట్టిదియని రూపింపఁదగినదియేదియు నుండదు. కాని చతుర్దండియని బయలుదేరిన వేంకటమఱి మున్నగువారి చరిత్ర మరయుఁడు! త్యాగరాజాదికృతుల విస్తరతకు నిజమైన కారణమేమి? ఇంతరాగప్రపంచ మెక్కడనుండివచ్చినది? ఇటువదిమేళములని- ముప్పదిఘనరాగములని- పురుషరాగములని- స్త్రీరాగములని ఇన్నియు లెక్కించఁగా నొకచిన్న

కుటుంబసంఖ్యవలె కన్పట్టుచుండిన కర్ణాటకగానరాగాది వృద్ధికి- దానింబట్టి భారతీయగానమునకు - ఇంతటివృద్ధి వచ్చునట్లును, ఇతోధికవృద్ధికిఁగూడ మార్గమబ్బునట్లును ద్వావింశతిశ్రుతిపథకమును ఖచ్చితముగా మేధస్సునకుఁ దెచ్చుకొనిన మహాపకారమే వారొనర్చియుండిరి! అంతకుఁబూర్వముండిన యిటువదిమేళములలోఁగూడ అయిదుమేళములు వాడుకనుండి తొలఁగఁదగినస్థితి పొందినవి. ఈసంగతి ఏలూరునందుండి అలియరామరాయలకుఁ గృతి సమర్పించిన రామామాత్యుని స్వరమేళకళానిధి విస్తృతముగా బోధించుచున్నది. కాఁగాఁ బదునైదుమేళములు మాత్రము కల్గిన మనసంగీతరాగభాగమునకుఁ బరిశుద్ధములయిన డెబ్బదిరెండుమేళములను వేంకటమఱి తెచ్చిపెట్టినట్లగఁపడుచున్నది- (చూడుఁడు: చతుర్దండి ప్రకాశిక). అది యెట్లు? ద్వావింశతి శ్రుతిపథకము- దానికి సంబంధించిన అనువాది, సంవాది, వివాది, వాది స్వరఘట్టికలనర్థము చేసికొని- అట్లు గనుక, దీనిప్రయోజన మిట్టిదియని చెప్పుటకంటె ఇందులప్రయోజన మిట్టిదియని తామే స్వయముగ నెఱింగి పనిచేయువారికిఁ జేమోడ్చుట నావిధియని తలంచుచున్నాను.

రమారమి నూఱుసంవత్సరములనుండి ద్వావింశతి శ్రుతిపథకమును అర్థముచేసికొనవలెనని పెక్కుండు యత్నించుచుండిరి. అట్లు యత్నించుచుండినవారిలో భారతీయ విద్వాంసులును గలరు; పాశ్చాత్యగణితవిశారదులును గలరు. కాని విజయకీరీటమును బొందఁజాలిన వారెవ్వరును కన్పడకున్నారు. కాబట్టి యీసమస్య కిష్టమైనదియే యని అందఱు నొప్పుకొనుచున్నారు. 1834 సంవత్సరములో కెప్టనువిల్లరుమహాశయుఁడును, 1870

ప్రాంతములో సర్ విలియంజోన్సు మహాశయుడును, 1877 సంవత్సరములో బాసాక్వీట్ మహాశయుడును, 1885 ప్రాంతములలో ఎల్లీస్ పండితుడును, పేటర్సన్ మహాశయుడును, కెప్టెన్ డేమహాశయుడును, ఇటీవల 1900 సంవత్సరప్రాంతములనుండి యిప్పటివఱకును క్లిమెంట్యుపండితుడును, మనద్వావింశతిశ్రుతిపథకము సర్థముచేసికొనవలెనని మిక్కిలి శ్రమచేయుట తటస్థించినది. కాని వారు వ్రాసిన తప్పవ్రాత లల్పబుద్ధులను పెడద్రోవలఁ బట్టించుటకుమాత్రమే శాశ్వతత్వము వహించియున్నవి. మన వారిలో కుంతే, పింగళే, సహస్రబుద్ధి, భాహాటి, సర్ శౌరీంద్ర మోహన్ గోరు, నాగోజీరావు, చిన్నస్వామి మొదలియారు మున్నగువిద్వాంసులు పెక్కండ్రీ సందర్భమున యత్నించియుండిరి. ఇటీవల విష్ణునారాయణ భట్టాచారి, క్రిష్ణాజీ బల్లాల్ దేవళ్, నీలకంఠవినాయకభట్ట, అబ్రహంపండితార్ మున్నగుపండితులుకూడ యత్నించియుండిరి. ఎందఁడెన్ని గణితచమత్కారములు చూపినను ఎవరిమార్గమువారిదేయైనది. పూర్వశ్రుతిపథకగణితమున కుండిన మూలసూత్రములతో నొక్కరికిని సమన్వయము కుదురలేదు. ఇట్టిదియైయున్నది, మనద్వావింశతి శ్రుతిపథకప్రయోజనమును, నూతనోద్భవముండి ఎంతపండితుని కైనను విజయసామిష్యతకుండిన అసాధ్యత్వమును.

ద్వావింశతిశ్రుతిపథక మనసేమి?

స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని అనునైక్యస్వరములుగలది సరళి. (Ganuti) ఈస్వరసప్తకపథకము (Diatonic Scale) స్వరద్వాదశకపథకమునుండి యేర్పడుచున్నది. స్వరద్వాదశకపథకము అనునది (Chromatic Scale) ద్వావింశతి శ్రుతిపథకమునుండి యేర్పడుచున్నది. స్వరస్థానములు మధ్యనుండు అంతరాళములును గలిసి ఏపద్ధతిలో ఇటువది రెండు శ్రుతులపరిమాణముగలదిగా నున్నదో దానికి ద్వావింశతిశ్రుతిపథకమని పేరు. స్వరములు పండ్రెండుగదా! పండ్రెండుస్వరములనడుమ అంతరాళములు పదునొకండుగదా! ఈమొత్తము ఇటువదిమూడుకావలెనే, ఇటువది రెండెట్లుగను? ఇది సమన్వయ. స్వరస్థానములయవయవము-అంతరాళముల యవయవము భిన్నదేహములనుండి యే

ర్పడి ఇప్పుడొకటియైనది. పూర్వకాలముందలి మధ్యమ గ్రామదేహభాగముకొంత, షడ్జగ్రామదేహభాగముకొంత కలిసి ఇప్పటిరూపందినది. ఇట్టిదీనిని విడదీసి కలుపుసూత్ర మెవరికిని బోధపడకున్నది. ఆసూత్రమే ద్వావింశతి శ్రుతి పరిగణనమని చెప్పి రెండుగ్రామములను కలిపిన విధానమని ప్రాజ్ఞులు బోధపఱచుకొనుచున్నారు. ఏసంగీతము పాశ్చాత్యమైన స్వరాంతరాళసంఖ్యచే ఇరువదిమూడగుచున్నదో అది గ్రీకుమాతృకగలది. దానినిగుఱించి మాట్లాడఁదగినది మన కిప్పుడేమియులేదు. క్రీ. పూర్వము 2500-1400 నడిమికాలములో షడ్జమధ్యమగ్రామముల యేకీభావమువలన స్వరాంతరాళసంఖ్య ఇరువదిరెండు మాత్రమేయై రంజనసందర్భములకన్నిటికి ఆటపట్టయినది. భారతీయ మాతృక వివాదిస్వరములను పాడు నేర్పు (Enharmonics) నలన విద్యుత్తు నేర్పఱిచునది గ్రీకుమాతృక. సంవాదిస్వరములు (Harmonics) పాడుటనొన మైనను అపించుప్రౌఢిమ నేర్పఱిచునది భారతీయమాతృక. అనఁగా 23 శ్రుతులసంగీతమున వివాదిస్వరములుగల్గి (Tempered scale) ఏర్పడినది. 22 శ్రుతులసంగీతమున సామాన్య స్వరములుగల్గి (untempered scale) ఏర్పడినది. మన సీతములో నీనడుమ బైలుదేశనవివాదములో మహారాష్ట్రులు 22 శ్రుతులవంకకును, తంజావూరుతమిళులు 23 శ్రుతులవంకకును, క్లిమెంట్యుమున్నగు పాశ్చాత్యపండితులు 22 శ్రుతులవంకకును తమవాదమును బయలుపఱచిరి. 23 శ్రుతులను వారు యంత్ర సంగీతము కానలసినవాని. వారి కట్లుండినగాని యంత్రము సరిపడదు. హాలోనియము, పియానోమున్నగునవి వారియంత్రములు. 22 శ్రుతుల వారు వీణావాదనవైదగ్యమందొట్టించువాడు. తంత్రులకు 22-23 కూడ సరిపడును. ఇరుకత్తులవాడును తమతమ పద్ధతులకు తంత్రులమీఁద కొలతలిచ్చిరి. పూర్వగ్రంథ సూత్రములతో పీఠెనరికిని సమన్వయము రాలేదని ఇది వఱకే తెల్పితిమి.

మిక్కిలిపూర్వకాలమున శ్రుతివీణ యుండినట్లు బోధపడుచుండినది. భరతుడు మధ్యమగ్రామవీణను, షడ్జగ్రామవీణను రెంటినిచెప్పి రెండువీణలకును ద్వావింశతి

శ్రుతిపథకమును చెప్పినాడు. పర్వాపకర్షోత్కర్షములచే పడ్డగ్రామవీణను మధ్యమగ్రామవీణగను, మధ్యమగ్రామవీణను పడ్డగ్రామవీణగను మార్పువిధానము చెప్పినాడు. దీనిని బట్టి వీణలందలి మెట్లు=సారెలు (పర్వములు=Frets) ఎటు త్రోసినను జరుగుపద్ధతిలో పూర్వవేర్పఱచుకొను చుండిరని బోధపడుచుండినది. మధ్యకాలములో, గొంత కాలము మెట్లలేక వీణలు సర్వస్వర ప్రతిపాదకములగు తంత్రులతోమాత్రమే యుండినట్లు ద్యోతకపడుచున్నది.

“రణభి రాఘట్టనయాన భస్వతః, పృథగ్విభిన్న శ్రుతిమండలైస్సరైః
స్ఫుటిభవద్ధ్యామవి శేషమూర్చనామవేక్షమాణంపహతీంపహర్మహః”

అని మాఘకవి ఒకవీణను- నారదుని మహతిని- వర్ణించియున్నాడు “వాయువు మొక్క ఆఘట్టనచేత వేటు శ్రుతిమండలములుగల్గిన స్వరములవలన పడ్డమధ్యమగ్రామ ములందలి మూర్చనావి శేషములు స్ఫుటపడుట మాటిమా టికిమహతియందు నారదుడుచూచుట తటస్థించెను.” ఒక్క వీణయందు ఒక్క గ్రామమూర్చనలు రావచ్చును, రెండు గ్రామమూర్చనలు రావు. అవియైనను తంత్రిని మీటి పర్వములందు వ్రేలితో నదిమిననే వచ్చును. ఈనేచెప్పు సమన్వయము ప్రస్తుతవీణలమీద; నారదునిమహతి యందో రెండు గ్రామములమూర్చనలుకూడ పర్వసన్ని హితమైన కరరుహస్వర్య అక్కఱలేకుండ తంత్రుల యేర్పాటువలనను ప్రభంజనహతియొక్క ఆవేగము చేతను వచ్చుచున్నవి. అనగా, బర్వరహితములయి తంత్రీ బాహుళ్యముగల్గిన వీణ లప్పుడుండినట్లు ఇందలి యర్థము.

శా. వాలారంగోనగోళ్ల నీ పలనతః వాయించునో నాటకుఁ
మేళంబైన విపంచి నిన్న మొదలుకొ నీవంటమింజేసి యా
యాలాపంబె యవేళఁబ్రక్కెడుఁ బ్రభోతాయతవాతాహతా
లోల తంత్రులు మేళగింపఁగదవే లోలాక్షి! దేశాక్షికిఁ.

అని అల్లసానిపెద్దనకూడ ఇట్టివీణనే యిచ్చి యున్నాడు. “పరూధినీ! నీవువాయించి విడుచునప్పటికి నాటరాగమునకు నీవీణతంత్రులు మేళగింపఁబడియున్నవి. నీవువాయించక విడుచుటచేత ఇప్పుడు వేళగానివేళలో ఈ ప్రభాతవాయువీచికలచే గొట్టఁబడిన తంత్రులు నాట రాగమును స్ఫుటపఱచుచున్నవి. ఇది దోషముగావున,

ఇదిదేశాక్షికిసమయముగనుక నీవు వాయించకపోయి ననువీణతంత్రులనైననుమేళగింపుము!” దీనినిబట్టికూడ అల్ల సానిపెద్దన చెప్పిన పరూధినివీణ పర్వరహితమై బహుతం త్రీబద్ధమైనదిగా ద్యోతకపడుచున్నది. వీణలమెట్లు ఆ వలకు ఈవలకు త్రోయుట, ఔడవాదిరాగంబులకు మెట్లు తగ్గించుట, సంపూర్ణ రాగములకు పూర్తిగామెట్లించుట, ఇట్టి బాధలుపడుచు మొనమొన్నటిదాకా అస్థిరపర్వవీణ లనే మనగాయకులు వాడుచుండెడివారు. స్థిరపర్వవీణలను తంజపురితులజేంద్రప్రభువు స్థిరపఱచి ఇప్పుడున్న పద్ధ తిలో నెలకొల్పినాడు. ఇట్లు బహుకాలమునుండి స్వర ఫక్కికలో అవసరమైనన్ని మార్పులు మనవీణలు పొందుచు వచ్చుచుండుటచే శ్రుతిబోధకములగు వీణలు బాత్తుగా వాడుకనుండి తొలగిపోయినవి. అచ్యుతదేవ రాయవీణయొకటి శ్రుతిబోధకమైనది 15, శతాబ్దమందు బయలుదేరినది. దానికి ఇప్పటివీణలకును భేదము స, ప, స, ప తంత్రు లిప్పటి వీణలందుండఁగా దానితంత్రులు స, ప, స, మ ధ్వనులు కూర్చుండెడివి. ఇట్టివీణనే ద్వావిం శతిశ్రుతివీణనుగా మనవారు కూర్చెదరు.

ద్వావింశతి శ్రుతివీణకుఁ గొలతలిచ్చినవారిలో సుప్రసిద్ధుఁడు మా అనుపూర్వశుఁడును భరతాచార్యుల లోనొక్కరుఁడును అగు అంధ్రంగిసో మనాధభట్టు. ఈతని గ్రంథము రాగవిబోధము. జర్మనీయులసమన్వయ మున శ్రుతివీణానిర్మాణమునకుఁ బాశ్చాత్యులకుఁ దోడ్పడియున్నది. సంగీతరత్నాకరము, మతంగస్వర ఫక్కి, సంగీతపారిజాతము, శ్రీనివాసపండితఫక్కి, చతుర పండితఫక్కి, నందికేశ్వరభరతము ఇవియును చతుర్దండి ప్రకాశిక, స్వరమేళకళానిధి, సంగీతసారామృతము ఈ గ్రంథములును ద్వావింశతిశ్రుతిపథకమునుగూర్చి తెల్పఁ గల్గిన సంస్కృతవాఙ్మయము. నేను ద్వావింశతిశ్రుతు లనుగూర్చి, సాంస్కృతికసూత్రములనుగాని పెంట్లలో గాని లోగరిథములో తంత్రీవిభాగాత్మకమైన కొల్లల యాధారముల నిచ్చుటగాని యీవ్యాసమం దనవసర మని తలంచి యింతటితో విరమించుచు ద్వావింశతిశ్రుతి మేరువును ప్రస్తుతము వాడుకలోనుండిన పడ్డగ్రామా త్మకముగా నిచ్చుచున్నాను.

1	2	3	4	న 4 శ్రుతులు
5	6	7		రి 3 శ్రుతులు
8	9			గ 2 శ్రుతులు
10	11	12	13	మ 4 శ్రుతులు
14	15	16	17	ప 4 శ్రుతులు
18	19	20		ధ 3 శ్రుతులు
21	22			ని 2 శ్రుతులు
మొత్తం=22 శ్రుతులు				

నిర్దిష్టముగాను శుద్ధముగాను మేళముచేయఁబడి యున్న వీణసారలందు “స, ష, స, మ” వచ్చునట్లు తంత్రులువేసి వీణను మీటవలెను. ఒకటేమెట్టులో “మ” తంత్రమీఁదను “స” తంత్రమీఁదను ఏయేస్వర స్థానములుపల్కుచున్నవోవరుసగావ్రాయవలెను. అవియే మెట్లమీఁద “ష” తంత్రమీఁదను “స” తంత్రమీఁదను ఏయేస్వరములు పల్కునో వ్రాయవలెను. “ష, మ” తంత్రులమీఁద ఒకటేమెట్టు దగ్గఱ తఱుచు వివాదులు కన్పట్టును.

ఇట్లు వివాదులుండుట చూపట్టుటవలననే గ్రామములు రెండుండినట్లును ఒకగ్రామముయొక్క పూర్వదేహముతో రెండవగ్రామముయొక్క ఉత్తరదేహమతికి 22 శ్రుతులు గల్గిన శ్రుతిదేహమమర్చినట్లును బోధపడుచున్నది. సం వాది, వాది, వివాది, అంతరశ్రుతుల సంగణముచే ఆనగ దింపఁగోరువారు పడగ్రామము, మధ్యమగ్రామము అను వానిని చెలిసికొని తుల్యదేహములుగని రెండువీణలు నమర్చుకొని చరసాదికలనేర్పఱిచి తంత్రులకట్టి మీటుచు వరిశోధనగావింపఁగడంగవలెను. సగమాయుర్యమును, కాశితములమీఁద వరిశోధనల వ్రాయుటకు తగినంతవరి కరమును, ఓర్పు, నేర్పును, నినియోగించిచూచినచో కడపటికి బుద్ధిదగ్గఱ తోచుచుండునది రెండుగ్రామములు నడుమనుండు అంతరాళము; అదియే ఉన్యసందర్శనము. అట్టిమానపునికుండునది ఈ ద్వావింశతీశ్రుతిభేదశోధనలో మోక్షసాన్నిధ్యము. ఇట్టివానివలన విన్యసట్లు మాత్రముకాకారముండకుండునా? గ్రీకు మున్యకయాం దంతరాళశోధన మక్కఱలేదుగదా! ఓం తత్సత్.

ఎ ల మ వి

టి. చలమయ్య ప్రసాదరావులు, బాల సరస్వతులు

తల్లిరుటాకులు మేసి కలకంకలకంఠి
విశ్వగీతము నాలపింపలేదో
కమ్మలేనియ లాని తుమ్మెదజవరాలు
ప్రేమవల్లకి మేళవింపలేదో
పువ్వుశులకుఁ జొక్కి కవిశోరము భావ
వీచికపై తాండవింపలేదో
ఫలరసంబులు గ్రోలి పథికబృందము స్వప్తి
లేఖ లేఖిని కదలింపలేదో
గీ. సరససారభసంపత్తి సంగ్రహింప
గంధవాహుండు నీతోడఁగలసి మెలసి
ప్రాణపదమైత్రి భావంబు పడయలేదో
మఱచితివిగాక నీకల్పి మావిగన్న!

మ. శరణీయంబయి నవ్యసస్యయుతమై కాళోపకాళాంతరాం
తరమై యున్నతి గన్న నీయునికిపందంబెల్ల విక్షించి వ

హ్వయందుకొదలపని ప్రావులులుట లన్నింటి ప్రాంతిలక
జరణారాధనఁ జేయవే పరనశీలప్రేరి మోదయము!
మ. చరసంగ్రహణిక ప్రభేదములు బోధ్యమైన బాధ్యమై ని
బ్బరపుంగుబ్బల చిల్లటాకుసాగసుకొ నయ్యలయిల్లూచి నా
దురుజంఘాల కరణకాలవనం బాట్టాచెల్ల నాదంబునీ
చిరసాభాగ్యము నీవనోహారతపాళి లగాద ముంపనా!
ఉ. అక్కట పూపకన్న చిరురసితవేగల శక్త్యుభవ్యలసే
చిక్కునిపువ్వుజేనియల బిందరవందఁ చేసి వాచివుతే
గ్రక్కిడిపండ్లవృంతములఁ గొనిదిఁ బాడుగఁజూప. ని. నీ
కెక్కడ చావురించె తుమ్మి లేనిలాటపునోని నదయ్యముతే.
చ. బెడిదపుగామ్మతా ముపెనువల్లన కింకరబోవు క్రవ్యులకొ
గడచినతొంటి నీనదులు గాంచకపో బిలెంఁద్రయింబులకొ
గుడుచుచున్న బాలకవిశిక్షిల వైష్ణవివరగేసుమలే
నుడువకపోదు మాకలమనోము ఫలంపకపోదు మోతమా!

కామఋషి మృత్యుంజయ వర్చ గారు

అయుర్వేద చికిత్సానిధానములలో వైదిక తాంత్రిక భేదము లచే రెండు ముఖ్యమైనవి గలవు. అందు తాంత్రిక వైద్యము నకే రసశాస్త్రమని చెప్పవలెను. అట్టి రసతంత్రము, రసఖండ, రసేంద్రఖండ, వాదఖండ, రసాయనఖండ, మంత్రఖండ ములని యొకటి విభాగములుగా నున్నది. రసోపరససాధారణరసములు, ధాతుపధాతువులు, పరస్పరసమ్యేళనముచేసి రససిద్ధిం బొందుటయే రసతంత్రప్రయోజనము. వ్యాధిహరణమునిమిత్తము రసేంద్రఖండము, వాదముకొఱకు వాదఖండము, వృద్ధులకు రసాయనఖండము, మాంత్రికులకు మంత్రఖండము, వైద్యులకు రసఖండము చెలిసికొనఁదగిన శాస్త్రములు. రసేంద్రఖండమున చికిత్సారూపకములగు సౌఖ్యములు, వాని యుపయోగములు వర్ణింపఁబడును. వాదఖండమున నాగవంగాది నీచలోహములను సునర్ణాదులైనవిలోహములుగా మార్చుటకు రసోపరససాధారణరసములను సంస్కరించునిధానములు తెలుపబడును. వలీ పలిత జరామరణాదివర్జితమై భేదరాదిసిద్ధులంబొందుటకు కావలసిన ఘటికాది రూపములు రసాయనఖండమున వివరింపఁబడును. ఈమూఁడుఖండములకు మూలప్రకృతియే రసఖండము. సర్వరసోపరస, సాధారణరస, ధాతుపధాతు, రత్నోపరత్నములయొక్క స్వభావములు, పుట్టుకలు, శుద్ధులు, భస్మసింధూరసత్వసాతన, గృత్యాది పరిణామాంతరములకుఁ గావలసిన సంస్కారవిధానములు, యంత్రములు, మానసంజ్ఞాపరిభాషలు వివరముగా వర్ణింపఁబడు శాస్త్రమునకే రసఖండమని పేరు. ముందు రసఖండవిజ్ఞానము గలిగినగాని రసేంద్ర, వాద, రసాయనఖండముల ప్రయోజనము లేదు. ఇక మంత్రఖండమున, రసాంకుశేవిద్య, తద్దేవతోపాసనము, తన్మూలమున రససిద్ధి చెప్పవలెను. ఈయొకటిఖండములకు ప్రత్యేకప్రత్యేక మిశానములతో గ్రంథములు లేవు. ఒక శాస్త్రమున క్రియారూపకమైన రససిద్ధి యుండదు. ఒక శాస్త్రమున రససంస్కార వివరణలేకనే రససిద్ధి వర్ణింపబడును. అన్నియు నున్నచోట సాంప్రదాయము మృగ్యముగను. కనుక రసతంత్రవిజ్ఞానముకొఱకనేక రసతంత్రములు పరికిలింపవలయును. ఎంతవఱకు రసశుద్ధికాదో, యెంతవఱకు రసము, మృతముగాని, మూర్ఛితముగాని కాదో, యెంతవఱకు వజ్రము మారితముకాదో, యెంతవఱకు సభకము నిశ్చంద్రికగా భస్మముకాదో, యెంతవఱకు రసోపరసములు శుద్ధిబద్ధములు కావో, లోహములు నిర్విషములై భస్మములు కావో, అంతవఱకు వైద్యులకు

రసతంత్రవిజ్ఞానసిద్ధి సమగ్రముగాలేదని తెలియవలయును. వేదకాలము నుండి రసతంత్రసాంప్రదాయములు గ్రాంథికముగాను అనుశ్రుతాచారముగాను వచ్చుచున్నవి. ప్రాచీనకాలమునుండి రసతంత్రగ్రంథములువేనవేలు వ్రాయఁబడినవి. కాని, నూతనరసతంత్రరచన యొక శతాబ్దమునుండి కుండలీకరింపబడినది. రసవైద్యప్రపంచమున నిదియొక గొప్పలోపము. యుగయుగాంతరములనాటి రసపరిశ్రమ లనేకములగు తంత్రగ్రంథముల యందు వ్రాయబడియున్నవి. అందు చాలభాగము మతాంతర దేశాంత రులవలన రూపనామములు సళింపఁజేయఁబడినవి. కొన్ని గ్రంథరాజములు రూపమాత్రావళిప్రమ లైనవి. కొన్ని నామమాత్రావళిప్రమ లైనవి. కొన్ని నాగరలిపియందును షహారాష్ట్రాది లిపులయందును ముద్రింపఁబడినవి. ఆంధ్రలిపియందు ముద్రింపఁబడిన ఆయుర్వేదగ్రంథములు దశాధికమునకేకాని శతాధికమునకు లెక్కకురావు. ఇది మిక్కిలి శోచనీయము. రసతంత్రపరిశ్రమ యొకనాటికి తీరునది కాదు. పాంచభౌతికమైన యీచరాచరప్రపంచ ముండునంతకాలము దేశకాలానుసరణము కలుగుమార్పులనుబట్టి రసతంత్రపరిశ్రమ చేయుచుండవలసిగదాకాని, యంతవఱకు చాలునను నియమము పనికిరాదు. పూర్వ గ్రంథములు, ననుశ్రుతాచారములు పరికిలించి నూతనకల్పనములం జేసికొనుచు నిరంతరపరిశ్రమయందు దీక్షవహించి రసవిజ్ఞానము నభివృద్ధి చేయుచునే యుండవలయును. ఆంధ్రకావ్యరచనవలె ప్రాచీన రసతంత్రములయందు గతానుగతికస్వప్నగత దైవనాత్మాత్మారము లున్నను నాయాగ్రంథకర్తలు సమకాలీనులుకారు గనుక యొక్కొకగ్రంథమున వొక్కొక విశేషవిజ్ఞానద్యోతకములగు శ్రొత్తవిషయము లుండును. వానినన్నిటి ననుభవసిద్ధములుగాఁ బరికిలించి యొకచో చేర్చిన నదియొక యుత్తమరసతంత్రమై వైద్యలోకోపకారకముగా నుండును. ప్రాచీన గ్రంథపరికిలనము చేయనిదే నూతన గ్రంథకర్తత్వము వహించుట యసాధ్యము. ప్రాచీన రసతంత్రవేదు లుత్తములు, ప్రాచీనరసతంత్రముల విమర్శించి నూతనతంత్రముల లోఁబరుదువార లత్యుత్తములు. ప్రాచీనతాంత్రిక సాంప్రదాయపరిజ్ఞాన మిసుమంతయు లేకుండ నౌవధములంజేయుట, చికిత్సాపద్ధతుల నతిక్రమించుట శోగుల కపకారమే యగును. నిదానభాగమున శారీరవిజ్ఞానము, చికిత్సాభాగంబున రసవిజ్ఞానము ముఖ్యములు. వైద్యులకు శారీర, రస విజ్ఞానములు ముఖ్యావశ్యకములు. ఈరెండింటిలో నేది లేకపోయినను వైద్యపద

మున కనర్హులే యగుదురు. అనుక్రూతాచార గ్రాంథికసాంప్రదాయములకు విశేషభేదము లేదు. ఇటీవల తమతమ విశేషపరిశ్రమలవలన గలిగిన రసతంత్రవిజ్ఞానము గ్రాంథికము చేసినయెడల తమతమరహస్యములు లోకమునకు వెల్లడియై తమతమయుపాధులతో, తమతమయాధిక్యతలకొ భంగము కలుగునని యీర్ష్య వహించుచునేత, నాయాయనుక్రూతాచార సాంప్రదాయములు కొన్ని మాపహర్షప్రాయములై యున్నవి. కాని, కొన్ని సిద్ధసాంప్రదాయము లున్నవి. ఆవి గ్రంథములుగా లేవు. అందు విశేషభాగము వాదఖండమానకు సంబంధించిన వగుటచేతనో వెల్లడిచేసిన రససిద్ధికొను విశేషపరిశ్రమచేయక యీ సులభపద్ధతుల నవలంబించి రసతాంత్రికాభివృద్ధికి విముఖులగుదురనియో యాయాసాంప్రదాయప్రసిద్ధ తంత్రరహస్యములు గ్రంథములుగాక సిద్ధాధీనములై యున్నవి. వాదఖండ పరిశ్రమ ప్రస్తుతకాలమున కనవసరమైనను వాదభ్రష్టుడు వైద్యశ్రేష్ఠుడగు ననుసామెతకు ప్రయోజనము నెఱింగి లోకభూయిష్టమున నీలోకము నుద్ధరింప రసరసాయన ఖండములు ముఖ్యముగాఁ బరిశీలించి వృద్ధినొందించుట యావశ్యకము. ప్రత్యేక రసతంత్రకారులకు పూర్వము చరకాదులు ఖనిజములగు రసాదిధాతువులను పరిశీలించకపోలేదు. కాని నమ సంహితలయందు ప్రత్యేక రసాదిధాతు విమర్శనము వివరింపలేదు. సర్వధాతుపాషాణాది ఖనిజములు గ్రహించి రసతాంత్రములు ప్రత్యేకతంత్రములు క్రమక్రమముగా కాలానుగుణ్యమున తమతమపరిశ్రమల ననుసరించి వ్రాయఁ దొడంగిరి. నిత్యానందపనాగ, నిత్యనాగ, చందనాచార్య, మంధాన ధైరవ, కశ్యప, రేవణసిద్ధ, భోజ, నరహరి, వరహచి, యగ్ని వేళ, పునర్వసు, అశ్వినీదేవ, ఉగ్రాదిత్యాచార్య, మొదలగు రసతాంత్రములు వ్రాసిన గ్రంథములు మరియు ననేక రసతంత్రములు జగద్విశ్రుతము లైనవి. అందు రసార్ణవాది గ్రంథములయందు రస, రసాయన, వాదఖండములు విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. రససారరసార్ణవాది తంత్రములయందు రసాంకుశేవిద్యనుగురించి స్పష్టముగా వ్రాయబడి యున్నది. 1182 శకకాలమున వైద్యవరుండగు శ్రీరేళేవుఁ డొక సిద్ధ మంత్రముపేర వస్తుగుణతత్వమును వర్ణించుచు నొకగ్రంథము రచించెను. ఇతను బరోడా (విదగ్ధ) దేశాంతర్గతమున నరదా (వర్ధా) నదీ తీరమునంగల వేదపదగ్రామనివాసి, పహాదేవపుత్రుడు; భాస్కరాఖ్యభిషగ్ తమనియొద్ద నాయుర్వేదము నభ్యయనము చేసెను. ఇతని కుమారుడు బోపజేవుఁడను వైద్యవిద్వాంసుఁడు. ఈశేశ్వకృత సిద్ధమంత్రమును గ్రంథమున స్వర్ణాదిసర్వధాతువులు, హింశశశావీరీది రసవికారములు, శంఖవరాటప్రవాళములు, అంజనములు, సముద్రాఫేన, తువరేగైరికములు, తాళకమనశ్శిలలు, లక్ష్మ-మొదలగువానికి గుణవర్ణనము చేయబడినది. కాని రత్నాదులు, మరియు, రసోపసరధాతుపధాతువులయొక్క రూపాంతరవిశేషముల నామములు తత్తద్వస్తుగుణతత్వము వర్ణింపఁబడలేదు. శంఖగారీపాషాణములు, పేర్కొనలేదు. ఈకాలమునకు రసతంత్రాభివృద్ధికాకనో, రసార్ణవాది తంత్రకర్తలకు ప్రాచీనుఁ డగుటనో అప్తకారణము దుర్గాహ్యముగా నున్నది. ఇప్పటివరకు

మనదృక్పథమునంగల రసయంత్రములయం దెక్కడను మయూరతుళ్యసిందూరము, శంఖపాషాణసిందూరము, ఇంగిలీకభస్మములు, తొరబడ్డయు కాకుండచేయఁబగిన తాళకభస్మయోగము, తావ్రభస్మము తెల్లగానగు విధానము, ఉక్కు-తెల్లగా భస్మమును ప్రక్రియ, ననశ్శిలాగంధకభస్మములు, అంజనములయొక్క ప్రత్యేక గ్రహయోగవిధులు, తద్భస్మప్రకారములు, లోహోభకాదులకు ఏకపుట భస్మసిందూరవిధానములు, ననాసారము మొదలగు తొరలమాములకుట్టా, భస్మములు చేయువిధానములు, అగ్నిస్పర్శకు నిలువలేని రసగంధక తులపాషాణాదులు నిలుచునట్లు చేయు (సాగయెత్తని) కట్టా (బద్ధ) ప్రక్రియలు వర్ణింపఁబడి యుండలేదు. కాని, కొందఱు వైద్యనేర్పరులు సిద్ధసాంప్రదాయముల ననుసరించియో, అగ్రస్త్యసాంప్రదాయముల ననుసరించియో సంగ్రహించి కొన్ని కొన్ని యసాధ్యమగులవికార ప్రయోగించి మందిభతితమును గాంచుచున్నారు. ఆ గూఢయోగవిధానములు గుప్తపరచియుండుటచలన గ్రంథములుగాక వారినోడనే యనుగమింపవలసినవిగా నున్నవి. ఈగుప్తవిద్యలన లోకకల్యాణ మెల్లగును? రసతాంత్రికవిద్యాభివృద్ధి యెట్లు కలుగును? నూతన రససంస్కారములు కనిపెట్టిగాని సంగ్రహించిగాని, నూతన రసగ్రంథకర్తృత్వభాగ్యము సంపాదించ నిష్టములేకఁగొయిన పోవుగాక! ప్రవృత్తకోపన ప్రాచీన సంస్కారములైనను యథాశాస్త్రీయముగా విమర్శించినందుల లోకోపకారకపరిశ్రమయం దుత్తీర్ణులై రసతంత్రాభివృద్ధి నొనరించుభాగ్యమును వైద్యులు మారగొందురు. ప్రాత్రకొత్తపరిశ్రమలతోనీ, గ్రోత్తపద్ధతులంద్రోక్కి, క్రొత్తకల్పనము లూహించి తమగుణ్యములగు సూములు అనుభవసిద్ధములుగా బరిశీలించి పాశ్చాత్యులు రస రసతాంత్రిక శాస్త్రము నభివృద్ధి నొందించుకొనిరి. పునశ్శాస్త్రము ననుసరించి యభివృద్ధికాకపోయినను తమశాస్త్రీయపద్ధతులను పట్టుచుతోఁ బరిశీలించి లోకోపకారమునర్పించుట నిర్వివాదము. మాన ప్రాచీనరసయంత్ర సరిశ్రమలు చికిత్సాభాగమున లేచాయె చాలనిపర్శి కలలో నెందఱుం దిని బొందియున్నవి. పాశ్చాత్యరసయంత్ర పరిశ్రమలలో చికిత్సాభాగము నకే కాక సకలార్థిక కార్మికాదిపరిశ్రమలను మూలాధారముగా బహిమించి నిరంతరలోకసహాయభూతములై యున్నవి. గుఱుగు సారాణిక గాఢల నమ్మి పాశ్చాత్యులలోతితములే కృష్ణాభ్రగంధకములని చెప్పదుము. పాశ్చాత్యు లట్లుగాక యీయీధాతువులను నేరుచేసి పకస్పర సమ్యేశనమువలన గలిగినవి? ఆ గూఢాతువులను నిభజించినప్పుడు ఏదేని భాగము లెంతెంతమాడియున్నవి? అని పరీక్షింతురు. మరియు వానిని రూపాంతరములుగా మార్చి వానిని జాగ్రత్తమున సంరక్షింప యుపయోగములోనికిం దెత్తురు. ఆరెరువాత తమమరూపము కల్పనము చేయుదురు. నజ్రాదిరత్నము లిందుకు తార్కాణములు. ననమో కృష్ణాభ్రక సిందూరము ప్రాచీనపారంపర్యముగా శరపుటములు చేయఁబయునను సిద్ధాంతమేకాని, అనిశ్చంద్రికభస్మసిద్ధి, సిందూరరసము, ఆకుగవి శేషము మన కొక్కపుటములో రాసులయననుప్రయత్నము, రెదనుసారముగు సంస్కారవిధానమును గురించి యోచనచేసితిమా? పోనిండు; అట్లే శత

పుటాభ్రకసింహారమే మన కవశ్యకర్తవ్యమగుగాక. కృష్ణాభ్రకము నూరుపుటములతో నిశ్చంద్రికగాచేసినట్లే యాకృష్ణాభ్రకమును తెల్లగా భస్మము నేలచేయకూడదు? అనుప్రశ్నమువేసికొని నూతనచూర్ణముల యోచించి అభ్రకమును నిశ్చంద్రికగాను తెల్లగాను భస్మీకరించి గుణాగుణవిగుర్చనము చేసిమాడవలయును. అప్పుడుగదారసతంత్రము నూతనాభివృద్ధినిొందిన ట్లూహింపవలయును? ఇట్లే పాలుపడి యెన్నో ధాతువులగురించి విమర్శింపవలసియున్నది. ప్రాచీనగ్రంథములయందెన్నో సవరణలు చేయవలసినవి గలవు. పూర్వరసవైద్యగ్రంథములయందొకేవిధమగు నావధయోగ మనేకనామాంతరములతో వివిధరోగప్రకరణములయందువహరింపబడి యున్నది. చింతామణియను వైద్యగ్రంథమున పితృభంజనరసము, కాయజ్యసాగరరసము, సూతరాజరసము, వైత్యాంకుశరసము, మహాప్రాణేశ్వరరసము, సోమేశ్వరరసము, రసాయనము - ఇవి పితృ, ఆప్లుపితృ, అతిసార, గ్రహణి, కష్ట, హృద్రోగాది ప్రకరణములయందొకేవిధమగు రసగంధకాభ్రకసమ్మేళనము వేర్వేరునామభేదములతో వేర్వేరుప్రకరణములయందువహరింపబడినది. చింతామణియందు సంగ్రహణిప్రకరణమున వ్రాయబడిన సూతరాజరసముయోగమే రసేంద్రచింతామణియను రసగ్రంథమున గగనసుందరరసమున పేర నున్నది. వైత్యప్రకరణమున చెప్పబడిన పితృభంజనరసము రసేంద్రచింతామణియందు గ్రహణిప్రకరణమున త్రిసుందర రసమునామాంతరముతో నున్నది. ప్రాచీనమైన రసేంద్రచింతామణియందు గ్రహణిహరమునివిశ్లేషమువహరించిన త్రిసుందరరసమును అర్వాణినుడైన చింతామణికర్త పితృభంజనరసమునామాంతరముతో తనగ్రంథమున వ్రాసికొనుట తన కేమిధర్మము? ఏమిగొప్పతనము? గ్రహణి, పితృదోషోపశమనశక్తులు రెండుగలిగియున్నయెడల నీరెండింటికీ నావధ విదియొక్కటియేయని నూతనరసతాత్త్విక గ్రంథమున వ్రాసికొనవలయును. ఇట్లు రసతంత్రములెల్లంబరిశీలించి యనుభవవిరుద్ధములు, పరస్పరభేదములు నామాంతరకల్పనములు విమర్శించి, ప్రతిప్రకరణముసరించి, సిద్ధయోగములనేర్చి, యొకచో వ్రాసినదియొక యుత్తమ రసతంత్రసారమగు గ్రంథరాజమగును. అది చికిత్సావిషయమున నసమాన గ్రంథముగా నుండును. ఇట్లేకాక భస్మసింహారములు ప్రతిగ్రంథమునంగలనానిని అనుభవసిద్ధములుగా బరిశీలించి సిద్ధయోగములనున్నిటి నొక్కచోట వ్రాసిన వైద్యలోకోపకారముగా నుండును. రసరత్నసముచ్చయమున కాసీసబద్ధరసమున పేర నొకయోగము వ్రాయబడి యున్నది. రసము 1 భాగము, కాసీసము 5 భాగములు ముద్దిచెక్కరసమున ముద్దించి బిళ్లచేసి శరావసంపుటమున నుంచి చీలకమున్నులిచ్చి వరాహపుటమిడిన కాసీసబద్ధరసమును అని యున్నది. ఈయోగకారునియభిప్రాయము కాసీసముచే బద్ధమైనరసము అనిగదా! కాసీసములో హమయమగు లవావిశేష మేకముక రసమును బంధించునని యభిప్రాయము. ఇది సరియగునదియైనను అనుభవసిద్ధమగు పర్యవసానమందు కాసీసము సింహారించి రసము లేచిపోవుచున్నది. కాసీససింహారము కూడ సలిలేకయై పోవుచున్నది. ఈరెండింటి నాపుటకు ముద్దిచెక్క

భస్మమునకైన తగినసత్తువలేదు. ఈయోగము దుస్సాగ్యమైన కిలాసాదికష్టములకు చెప్పబడినది. ఇట్లే శ్విత్రాదిరసము రసగంధక కాసీసములు సమాంతములు చేర్చి తులసియాకు రసమున ముద్దించి ప్రైప్రకారమే పుటమిడవలయునని రసరత్న సముచ్చయమున రసవాగ్మ ట్లుదహరించెను. రసతంత్రములయందెట్టి యనుభవ విరుద్ధములగు యోగములు వేసవేలు కనిపించుచున్నవి. ఇట్టి పుటయోగములు పరిశీలించి భస్మసింహార ప్రక్రియలు చేసిమాది విరుద్ధయోగములను విసర్జించుటగాని, ప్రక్రియభేదముచేత సవరించుటగాని చేయవలయును. విసర్జించుటకంటె ప్రక్రియాభేదకల్పనయచే సాధించుటే యుత్తమము. దుస్సాగ్యమైన వ్యాధుల కిట్టి భస్మసింహారములే శరణ్యములై యారోగ్యయకములుగా నుండును. కుష్టాది దుస్సాగ్యవ్యాధులకు క్షతైసను భస్మసింహారములైనను పనికివచ్చును. రసము తాళకముచేర్చి పలాశక్షౌరమువ్యయన పాకముచేసిన భస్మముగనని రసేంద్రచింతామణియొద్దయోగమునే భాగభేదములచే రెండువిధములుగా విజయూనంద రసమనియు విజయశైరవ రసమనియు నామాంతరములతో వర్ణింపబడియున్నది. ఈ రెండుయోగములు వైశ్విత్రాదిరసము, కాసీసబద్ధరసమువలె వ్యర్థపర్యవసాన దశయందున్నవి. కాని, యోగకారుని యభిప్రాయప్రకారము నిజముగా భస్మసింహారములే యుపనేని కుష్టాది రోగగణిడితుల రక్షించుట సుకరమగునని తాత్త్వికాభిప్రాయము. ఇట్లే యొకటి రెండు ధాతువులను సమ్మేళముచేసి భస్మ సింహారములుగా మార్చి దుస్సాగ్యమైన యనేకరోగములం బోకడమట వైద్యవేత్తల ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది. ప్రతి రసగ్రంథమును సాంతముగా విమర్శించి పిరుద్ధయోగములను, గుహీనయోగములను బరిత్యజించి సిద్ధయోగముల నొక్కచో వ్రాసి వానిని వైద్యకర్తలు రోగుల కుపయోగించి వారి వారి యనుభవములను ప్రకటించినప్పుడే రసతంత్రాభి వృద్ధియు చికిత్సా సౌకర్యము కలుగును. అప్పుడే యాయుర్వేదవైద్యులకు వైద్యాభిధేయము తగును. ఆయుర్వేదమునకు ప్రాచీనగౌరవము నిలుచును. పాశ్చాత్యులలో తమతమ యనుభవములను అప్పటికప్పుడే కల్పడించుచేతనే వారివైద్యము ప్రసిద్ధి నొందుచున్నది. మనలో పరిశ్రమ చేయువారలు లేరు; విమర్శకులు లేరు. ఉన్నచో పరస్పరాకూయల చేతను, అహంభావములచేతను తమతమ యనుభవములను కప్పి పుచ్చుదురు. ఇట్లుగడిన సంతకాలమునకైన గూయుర్వేదచికిత్సలకు గౌరవముగాని యభివృద్ధిగాని గడించిపెట్టంగలమా? పాశ్చాత్యుల నిందించిన మన యాకొద్ది యభివృద్ధికి సంతృప్తిపడి యహంభావముతోను మత్సరముతోను మనయాయుర్వేదమే ప్రాచీనము; మనప్రాచీనులకంటె తెలివి కలవారు లేరు; మనగ్రంథములనుండియే పాశ్చాత్యాభివృద్ధి గలిగినది; మనకంటె యెవరు నధికులుకారని గర్వించి పురోభివృద్ధిని గౌరవండుట మన వినాశకేతువు కాని వేరు కాదు. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయముల విమర్శింపవలయును. యూనానీ ప్రక్రియలను పరిశీలింపవలయును. అగస్త్య సాంప్రదాయములను నేర్చుకొనవలయును. అన్నిటిలోగల సారమే లోకము నుద్ధరించునుగాని ప్రత్యేక మొకసాం

ప్రదాయమే యభివృద్ధికి కారణభూతముకాదు. అన్ని సాంప్రదాయములు విచారించియే తమకాస్తాభివృద్ధియందు పాశ్చాత్యులు తీర్పులైరి. ఈ ధర్మనూత్ములను సహనముతోను, యనహంభావముతోను నమ్మి పరిశ్రమాభివృద్ధిచేసి రోగప్రపంచము నుద్ధరించుట ప్రతివైద్యునికను విధాయకకృత్యమై యున్నది. ఏ స్వల్పపరిశ్రమతోనైన బిరుదములను సంపాదించ గలుగుదుము. కాని, యాచిరుదులు రోగముల నుపశమింప జాలవు. ఆయుర్వేదాభి మానులగు ధనవంతులు, ధనవంతరులు వైద్య

ప్రపంచ ముద్ధరించుటకు బ్రోత్సహింపఁబడినగాని యానాహకార్యము కొనసాగదు. అయినను వైద్యవేత్తలు తమతమ యనుభవ సిద్ధములగు చికిత్సా ప్రక్రియలతో సంతృప్తిపడక రసభ్రంతపరిచినము విమర్శనము చేయుచు వైద్యాభివృద్ధికి పాటుపడి దుస్సాస్య రోగములకు పరమ హంసక్రియలు కనిపెట్టి లోకము నుద్ధరింపవలయును. ఇట్టి శుభాకాశము శ్రీహరికృపవలన సర్వవిధ వైద్యవేత్తలకు గలిగి గాఢాయుర్వేద మచిరకాలంబున నభివృద్ధి నొందుగాక!

స నాం త నాం ధ్రు లు

మంగిపూడి వెంకటశర్మ గారు

చదువు నేర్చినారు జ్ఞానంబు గన్నారు, నాగరికతలోన వైగలట్టి కులమువారితోడ దులదూగుచున్నారు, ఆంధ్రభూమి సనాతనాంధ్రజనులు.

క. సోదరభావముమెరయగ, సాదరముగ జూడకున్న సత్యాగ్రహముల్ ప్రాదర్శించు వైకం, బే దృష్టాంతంబు తెలియరే ద్విజులారా!

క. పాక మది యంతదూరము, రాకుండగ సర్వసమత రహి మీరంగా ప్రాకటజన్మపుహక్కు వి, వేకముతో నొసగి కీర్తి నెలయుం జాంధ్రుల్!

ఆ. అంటరానితనము గెంటి వేసితిమంచు, అగ్రజులు సనాతనాంధ్రులు కాగలించి తిరుగగా గోర రెవరును, వారి వియ్యమొండగోర రెవరు.

ఆ. క్రైస్తవులను జూచుమోస్తరుగా ముస, ల్మానుజనుల జూచుమాదిరిగను గౌరవంబుగదుర గనుడు హిందుసనాత, నాంధ్రనరులగూడ నాంధ్రులార!

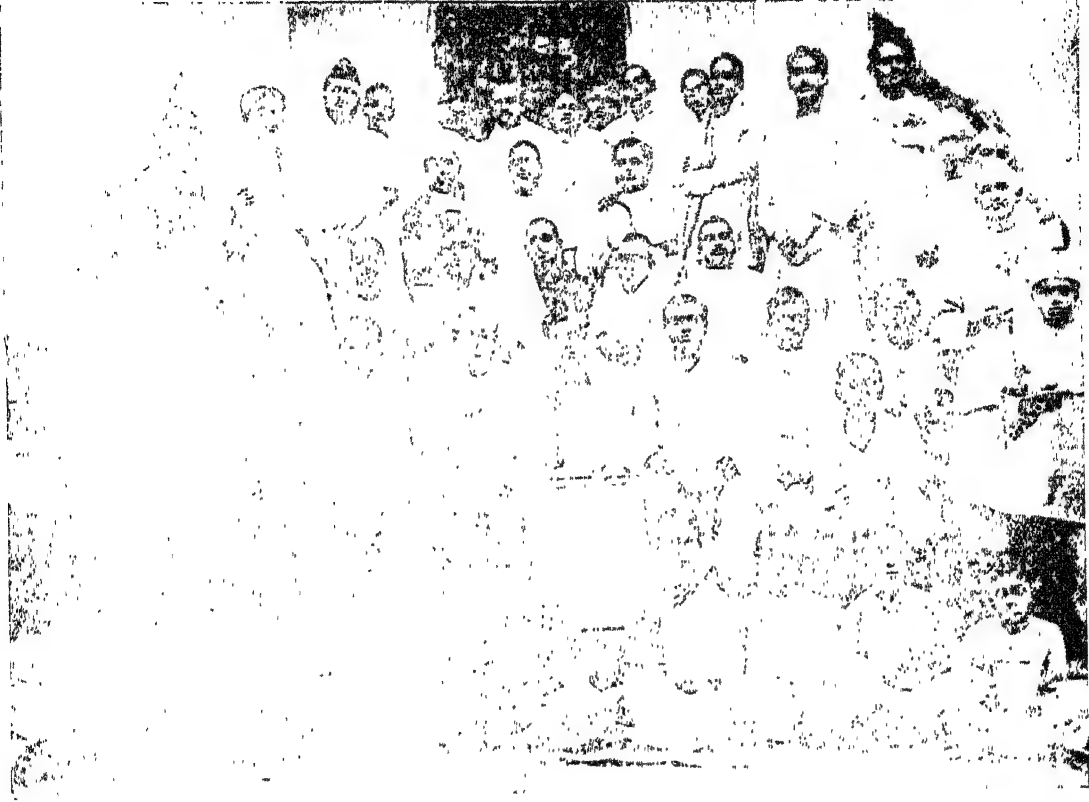
ఆ. ఎల్లవీధులందు స్వేచ్ఛగా తిరుగాడ, నిండు చదువనిండు ఎల్లయెడ నీళ్ల రేవులందు నీళ్లు చేకొననిండు, న్యాయమైన వివి సనాతనులకు.

సీ. ఏపుట్ట గనుగొన్న నాపుట్ట నాగేంద్రు, నిరవుగా భావించునరసులార! ఏచెట్టు గనుగొన్న నాచెట్టు భగవంతు, నెలవుగా నెంచు ధీలితులార! ఏగట్టు గనుగొన్న నాగట్టుజరమేళు, నిల్లుగా దలచు సుధీంద్రులార! ఏమిట్ట గనుగొన్న నామిట్ట జగదీశు, సవతారముగ జూచునెఱులార! మృగముల ఖగంబులను సరీసృపములందు, చెట్టులను పుట్టలందును ముట్టలందు నీశ్వరుని లీలలను గాంచి యెనుగమిారు, నరులహింసెంతు రిది దేమిన్యాయమయ్య!

సీ. కోతినిగనుగొన్న ప్రీతితో హనుమంతు, సంశయగా దలచువుజ్ఞాత్ములార! వృషభంబు గని వెంకటేశ్వరుం డనుచు సం, దీశ్వరుండని మ్రొక్కు సేద్యులార! కుక్క ధైరవుడంచు గురుతరభక్తితో, భావించు కారుణ్యభావులార! గడ్డనుగనుగొన్న గరిమతో విష్ణువా, హనముగా నెంచు ధర్మాత్ములార! ఎలుక జూచి పాము దిలకించి విఘ్నేశు, వాహనంబు విష్ణుపానుషనుచు బాధచేయలేని సాధుశీలురు మీకు, సాటినరులమీదిచలము తగునె?

ఆంధ్రప్రదేశ్ - సంవత్సరాదిసంచిక

ఆంధ్రప్రాంతీయ హిందీప్రచారక సమ్మేళనము, గుంటూరు

Andhra Prantiya Hindi Pracharaka Sammelanam, Guntur

అమృతలూరు ఆగ్రాతు. ఎత్తు 6 అడుగులు. నయస్సు 2 ఏంట్లు. వెనుకనన్నవారు
దీనినికొని భర్తముచేసిన శ్రీ క్రొత్తపల్లి వేంకటప్పయ్యగారు, అనంతపురం

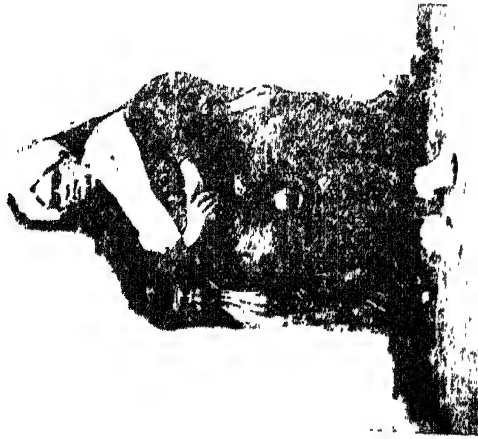

బాలభారతీసమాజము, ప్రభుమవార్షికోత్సవము, అనంతపురము

Bala Bharati Samajam, Anantapur

అం. ౧౩౭

Late Yellepeddi Janakiramaya Guru

செய்து கொடுத்தேன்

పదేసి సంజుంపప్పుగారు, అభయమలైర్, భర్తృవ్రము

Sri P. Nandamurti, C. I., Bangalore

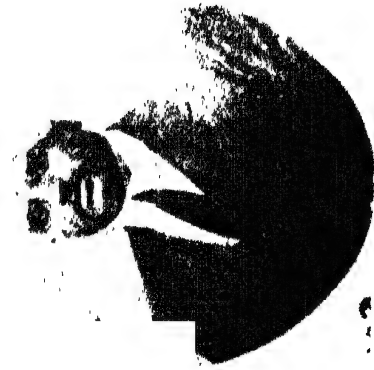
१००

శ్రీ అష్టాక్షర్యుల లక్ష్మీనారాయణాదుః
యమే. ఏ., యశ్శ. యమే. యమా.

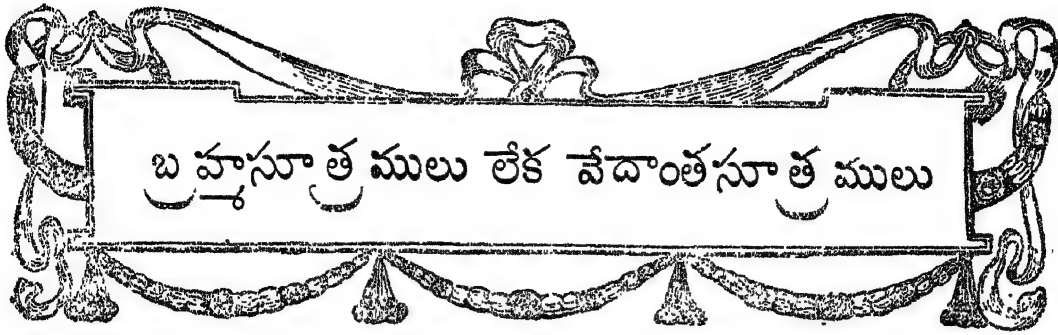
S. A. Lashinayam, Guru, M.A., F.N.C.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

Sit. Palakodeti Venkatakrishtna Rao Garu, M-B.A.C M. Syd. Vedula. Venkatrama Sastri Garu

Sgt Poda Clitreyya Garu, Raungoon

చిలుకూరి వీరావధానులు గారు బి. ఏ

హిందువుడు “వేదాంతి” యను చెండుపదములును సమా నార్థబోధకములే యని సర్వవేదాంతవిజ్ఞానపారంగతుడగు వివేకానందస్వామి యొకానొకచోట జెప్పియున్నాడు. హిందూదేశము సర్వదావేదాంతలదేశమేయని యొకప్రతీతి యున్నదనియు, ఆప్రతీతి వట్టినిరాధారముగాక సహేతుకమైనదనియు దేశాంతరుడును ఖండాంతరు డును, మహాపరిశోధకుడును అగు మాక్స్ములరు పండితుడు పెక్కు సందర్భముల వక్కాణించియున్నాడు. ఇట్లు చెప్పటచేత, ఇతర దేశ ములందు తత్త్వజేత్రులు బొత్తుగా లేనేలేరని కాని, ప్రతిహిందువు డును సంపూర్ణజ్ఞానియనికాని, వారియుద్దేశ్యమైనట్లు గవ్వట్టదు. ఒక విధముగ జూచుచో, మానవులెల్లరు ఎంతయో కొంతవరకు వేదాంతలే యని చెప్పవచ్చును. కాని కేవలజిజ్ఞాసువులు సత్యగ్రహణపారిణాలునై బహిరంగములు తుచ్ఛములని రోసి ఆముష్మికవిషయ చింతల మునిగినవగులు ఇతరత్రకంటె భరతఖండమున నధికముగ నున్నారనియు భరతఖండవాతావరణమే ఆధ్యాత్మిక వాతావరణమని యు జెప్పట అతిశయోక్తి గానేరదు.

ఇందుకు గారణము ఏదియైనను గానీ; సంగతిమాత్రము ఇది. మతములన్నిటిలోను బహుప్రాచీనమై, కాలనిర్ణయముజేయుటకు గూడ గడుగట్టసాగ్యమని తోచు వేదమతము, హిందూదేశము అనాదిగ పరలోకభూమియని వేనోళ్ల జాటుచున్నది. సర్వప్రసిద్ధమతములకెల్ల పుట్టినిల్లు ప్రాచ్యఖండమే. జూరాష్టరు, మోసెస్, గౌతమ బుద్ధుడు, వీసుక్రీస్తు, మహమ్మదు మొదలుగాగల మతకర్తలెల్లరు ఆశియాఖండ వాసులే; ప్రాచ్యులే. ఖండాంతరములందు ప్రస్తుతకాలమున వ్యాపించియున్న క్రైస్తవమహమ్మదీయమతములు ఆశియాఖండజన్యములే. ఇందు గొన్నిమతములకు దల్లియై, అన్నిమతములకు దొల్లియై తనరారు వేదమతము హిందూదేశమునకు జెందియున్నది. ప్లేటో, ఆరిష్టాటిల్ మున్నగు మహాతత్వజేత్రులకు జన్మస్థానమైన గ్రీకు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములందుగూడ క్రీస్తు పుట్టుటకు గొన్ని శతాబ్దములకు బూర్వముననే తత్త్వవిచారణలు ప్రారంభమైనమాట వాస్తవమే; కానియవి స్వతంత్రముగ బయలుదేరినవా లేక హిందూదేశమునుంచి యచ్చటికి వ్యాపించిన వేదాంతజ్ఞానప్రభవములా యను విషయమున బండితమండలిలో జాలయభిప్రాయభేదము గలదు. కాని హైందవతత్త్వజ్ఞానముతో

బోల్చునెడ, పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము నిన్న మొన్నటిదిమాత్రమే యనియు, దానియంత పరిపూర్ణావస్థకు ఇది రాలేదనియు పెక్కుర మతము.

జీవనోపాయమునిమిత్తమై విశేషశ్రమపడ నవసరములేక, ఫలవంతముగు ప్రాచీనహిందూస్థానవాసులు ఆకాశమున స్వేచ్ఛావిహారము సల్పు పక్షులవలె పరలోకవిషయముల మీదకు తమ బుద్ధులను ప్రసరింపజేసిరి. చిత్తశాంతికొరకు ఆశ్రమప్రదేశములందును కొండగుహలందును నివాసము లేర్పరచుకొని, తమ్ముగూర్చియు తమ్మునావరించి యున్న ప్రపంచస్వరూపముగూర్చియు, ఎందులకు తామందుండినో, ఎచ్చటనుంచి యచ్చటకువచ్చిరో, అచ్చటనుంచి యెచ్చటికి బోవుదురో మొదలగు ప్రశ్నలగూర్చియు విచారణయందు దీరుబడిగ గాలముపుచ్చుచు వచ్చిరి. ఈ విచారణలెప్పుడును మధ్యమధ్య విరామములు లేక నదీ ప్రవాహమువలె సంతతము జరుగుచునే యున్నవి.

బహుకాలమునుంచి అవిచ్ఛిన్నముగ జరుగుచున్న యీతత్త్వ విచారణచే ప్రస్థానత్రయమని పిలువబడుచున్న ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రములు, భగవద్గీతయనునవిగా వ్యక్తరూపమును దాల్చినవి. ఈమూడే ఆధ్యాత్మికవిషయములందు పరమప్రమాణభూత గ్రంథములుగ మనదేశమున పరిగణింపబడుచున్నవి. అనుల్లంఘనీయ కారణమువలన స్వస్థానమునుబాసి, తెన్నుగానక, యొక కాంతారమధ్యమున నెన్నియో తిప్పలబడుచున్న బాటసారికి, పూర్వలేశవశమున లభ్యమగు మిత్రుడు సరియగుమార్గమునుజూపి కిరమగు నిజస్థలమును చేర్చునట్లు గనే, అజ్ఞానాంధకారమునబడి, దివ్యమగు స్వస్వరూపమును మరచి, జననమరణప్రవాహరూపముగు సంసారసముద్రమున మునుగుచు దేలుచున్న జీవయాత్రికునకు ఈగ్రంథములు జ్ఞానబోధజేసి సిద్ధముగు నిజస్వరూపస్థితికి ద్రిప్పు మార్గదర్శకుడగు సద్గురువుగా నొప్పుచున్నవి. వీనికింతప్రామాణ్య ముండబట్టియే, మనదేశమందవతరించిన మహాతత్త్వజేత్రులకు శంకరరామానుజప్రభృతులు తమతమసాంప్రదాయక సిద్ధాంతములే సత్యములని ధ్రువపరచుటకు స్వతంత్రగ్రంథముల రచించుటయే కాక, ఈప్రమాణగ్రంథ సమ్మతములుకూడ నని నిరూపించు నుద్దేశ్యముతో వీనికి భాష్యములువ్రాయ మొదలిడిరి.

ఈ ప్రస్థానత్రయము ఎప్పుడో చాలకాలముక్రిందట ఒకానొక దేశమున ప్రకటింపబడినదగుటచే ఈకాలమువారికి దానితో బనియేమి

యని కొందరికి సందేహము కలుగవచ్చును. కాని ఈసంశయమునకు అవకాశములేదు. ఏమన, చిత్రముకోసమైనను ఆధునికులు తమ విజ్ఞానమును పూర్వపు విజ్ఞానముతో పోల్చి చూడవచ్చును. కాని నిజముగ చిత్రము కోసమే కాక, విశేషలాభముకూడ నున్నది. దేశచరిత్రలందును వార్తాపత్రికలందును ప్రకటింపబడు విషయములవంటివి కావు. ఇందలి విషయములు ఒకదేశమున ఒకకాలమున జరిగిన ఒకపురుషునిజననము ఇంకొకని మరణము మొదలగు సంగతులగూర్చి యవిచెప్పను; దేశకాల జననమరణములన నెవ్వియో, పురుషుడవగనేమో, ఈయనర్థముల నుంచి పురుషుడు ముక్తుడగుటయెట్లో మొదలగు విషయములగూర్చి యివిచెప్పను. అవి తాత్కాలికసత్యములు; ఇవి త్రికాలబాధితసత్యములు. కావున వీనియుపయోగము ఒక్కరచనాకాలము నాటికేకాక, సర్వకాలములకును ఆయియున్నది. అదేరీతిని, ఇవి ఒక్క హిందూ దేశస్థులకు మాత్రమేకాక, విశ్వమానవకోటికి సైతము సంబంధించి యున్నవి. ఈసత్యమును ఇప్పుడిప్పుడే విదేశీయులు గ్రహించి, వీని పరిచయము విరివిగజేసికొనుచున్నారు. పరిచయమైనకొలదియు, ఆశ్చర్యనిమగ్ను లగుచున్నారు. అన్ని పాశ్చాత్యభాషలలోనికిని ఇవి అనే పర్యాయములు తద్దమాచేయబడుచున్నవి. మూలగ్రంథముల సేచువులకై మాక్సుమూలరు మొదలగు కొందరు పండితులు సంస్కృతభాషను సరికట్టుకొని చదివియున్నారు. యధార్థము చెప్పనలసినచో, వీని పరిచయము లేకుండుట మనయజ్ఞానమును అనామకత్వమునే బయలుపరచుచున్నది.

కావున మనమిప్పుడు వీనిపరిచయము కొంతకలిగించుకొనుటకు బ్రయత్నించెదము. వీనినిగూర్చి యీవరకే కొంచెము తెలిసికొంటిమి; మఱికొన్ని వివరములు ఇక తెలిసికొందము. “బ్రహ్మసూత్రపక్షైస్స హేతుమద్విర్వినిశ్చితైః (భ. గీ. ౧౩. 4.) యన్ శ్లోకార్థమునకు శంకరభాష్యమున వ్రాయబడిన యర్థము గ్రహించి ‘బ్రహ్మసూత్రపక్షమునకు వ్యాపకార్థమును స్వీకరించితిమేని, అనగా బ్రహ్మప్రతిపాదకములగు వాక్యములు (బ్రహ్మణః) నూచకాని వాక్యాని బ్రహ్మసూత్రాణి యను నర్థమును జెప్పకొంటిమేని, ప్రస్థానత్రయమంతయు బ్రహ్మసూత్రమయమే. ఈమాటయందలి విషయము బ్రహ్మపదార్థమేకదా! ప్రతిపాదింపబడిన విధముమాత్రమే వేరు. బ్రహ్మపదార్థమనునప్పుడు ఒక్కబ్రహ్మమునుగూర్చియే యని తలపరారు. బ్రహ్మసూత్రభాష్యమున (1. 1. 1.) శంకరులు చెప్పినట్లులు, “ప్రధానపరిగ్రహే తదపేక్షితానామ ప్యర్థాక్షిప్తత్వాత్ | బ్రహ్మహి జ్ఞానేనాప్రమిష్టరమత్వాత్ ప్రధానం | తస్మిన్ ప్రధానేజ్ఞానాకర్మణి పరిగృహీతే యై ర్విజ్ఞాసి తై ర్విజ్ఞానబ్రహ్మజ్ఞానీతం నభవతి తాన్యర్థాక్షిప్తాన్యేవేతినప్యర్థక్ సూత్రయితవ్యాని యథా ‘రాజాసౌగంధతీత్యుక్తే సపరివారస్య రాజ్ఞో గమనముక్తం భవతి తద్వత్” అనగా ‘రాజుపోవుచున్నాడు’ అన్నప్పుడు పరివారయుక్తుడైనరాజుగమన ముద్దేశింపబడినట్లే ప్రధానవిషయచర్చయందు దానికి సంబంధించియున్న విషయములన్నియు చర్చింపబడును. అట్లే

సర్వకారణములకు కారణమైన బ్రహ్మమందు, సర్వపదార్థములును ఇమిడియుండుటచే వానిమాట ప్రత్యేకించి వేరుగ జెప్పవక్కరలేదు. ఈమాటియొక్క ప్రయోజనమున్ను నిశ్చేయసమే కూడను. ఈమాటికిని కర్తకూడ నొక్కడేయని చెప్పవచ్చును. వేదాంతములకు అనగా నిత్యములగు నుపనిషత్తులకు ఈశ్వరనిశ్వాసములగుటచే నొక మానవగ్రంథకారుడు లేకపోయినను, వేదవిభాగకర్తయగు వ్యాసుల వారి నొకపక్షమున కర్తయనజెల్లును. ఉపనిషత్తాత్పర్యనిర్ధారణార్థమై ప్రవర్తించిన బ్రహ్మసూత్రములు వ్యాససూత్రములనునామాంతరము గలిగి యున్నవి. పంచమవేదంబని ప్రసిద్ధిగల మహాభారతమును రచించిన యతడేకదా భారతాంతర్గతమై సర్వోపనిషత్సారసంగ్రహ మగు గీతాశాస్త్రమునకు కర్తయగును. దీనినిబట్టి యీమాటాడును అన్యోన్యసంబంధముగలవి యనికూడ తెలియుచున్నది.

ఈవైచారణచే బ్రహ్మసూత్రములన్నస్వము ప్రస్థానత్రయమునంతయు నిర్దేశింపవచ్చునని తేలుచున్నది. ఇక గొంచెమునుందునకు సాగిపోదుమేని, ఒక్కప్రస్థానత్రయమేకాక బ్రహ్మస్వరూపమును వర్ణించు ఏయితరగ్రంథమైనను, పదార్థమైననుగూడగావచ్చుననుటకు ఆక్షేపణ యుండగూడదు. ఏదేశమందుగాని ఏకాలమందుగాని, ఏభాషయందుగాని బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులగు మహాగురులే బ్రహ్మనుగూర్చి చెప్పబడిన లేక వ్రాయబడినవాక్యములెల్లయు బ్రహ్మసూత్రములే యగును. ఒకే సిద్ధపదార్థమునుగూర్చి దగినవారిచే నిష్పన్నపాత్రబాధితో సృష్టికరింపబడిన మహావాక్యములన్నియు మనకు గౌరవనీయములే; అనగా, వైదికులకొరకు మొదలగు పవిత్రగ్రంథములందుగూడ వర్ణింపబడిన బ్రహ్మవిషయములతో మనగ్రంథములందు నర్చితమయిన విషయములను పోల్చి, మనగ్రంథములను జడువుటచేగల్గిన సమ్యక్మును మరింత దృఢపరుచుకొనవచ్చును. భేదములున్నచో, మనము స్వయముగ విచారణ చేసికొనవచ్చును. విచారణచేయగా జేయగా సత్యము మనకే బోధపడగలదు.

ఈరీతిగ బ్రహ్మసూత్రములగూర్చి సామాన్యవిభజన కొంత విచారించి, విశేషముగ ఇప్పుడు విచారణచేయబూజుదము. సర్వవేదాంత తాత్పర్యనిర్ణయార్థమై సూత్రరూపమున వ్యాసమహర్షి యను నామాంతరముగల భగవాన్ బాదరామణాచార్యులవారిచే గవించింపబడిన గ్రంథమునకు, బ్రహ్మసూత్రశబ్దము రూఢిగ జెల్లుచున్నది. ఇది పెక్కుపేర్లచే వ్యవహరింపబడుచున్నది. వేదములకు తర్రభాగమందున్న యుపనిషత్తులవిచారణ యందు జేయబడుటచేత ఉపనిషాదాంశయనియు జీవాత్మ (జీత్రజ్ఞుడు) పరమాత్మైక్యవిచారణచే శారీరకమీమాంస లేక శారీరకసూత్రములనియు, వేదాంతములనగా ఉపనిషత్తులగూర్చి చర్చించుటచే వేదాంతసూత్రములు లేక వేదాంత మీమాంసయనియు, బ్రహ్మవిషయస్థలములగుటచే బ్రహ్మసూత్రములనియు ఇది పిలువబడుచున్నది.

దీనికి మూలాధారమగు ఉపనిషత్తులు వేదాంతర్గతమై స్వతః ప్రమాణములగుటచేసి, ప్రస్థానత్రయమున సగ్రస్థానమలంకరించుచున్న

మాట నిజమే; కాని యవన్నియు ఒక్కభగవంతుని యావేశముచే వెలువడినను, ఒక్కనిముఖద్వారముననే వెలువడలేదు. వివిధకాలము లందు భిన్నస్థలములందు, వేర్వేరుమహర్షులకు స్ఫురించినయనేకాధ్యాత్మవిచారములు ఏకక్రమపద్ధతి ననుసరింపక పరస్పరసంబంధములులేక యొకప్పుడు వైకి పరస్పరవిరుద్ధములుగగూడ గన్పడులాగున నీయుప నిషత్తులందు నిరూపింపబడినవగుటచే వీనిలోని సమగ్రవిషయవిచారణ సర్వీ, ప్రతివిషయమందును ఉపనిషత్తులన్నిటినుండియు ఒకటే సిద్ధాంతము చేయవలసిన యవసరము కలుగుచున్నది. లేనిచో నవి అన్నియు సత్యప్రతిపాదకములుకావను సందేహమునకు ఎడమన్నది. ఇంతేకాక ఉపనిషత్తులు యెప్పటికిని రహస్యార్థకములుగానే యుండును.

మఱియు సాంఖ్యయోగన్యాయవైశేషికాదిమతము లెన్నియో కపిలాది పరమములుచే ప్రపర్తింపజేయబడినవి. ఇవన్నియు తర్కప్రతిష్ఠితములయినను, శ్రుతులప్రామాణ్యమును నిరసింపలేదు సరిగదా; కొన్ని సమయములందు అవసరమైనచో స్వపక్షస్థాపనార్థమై ఉపనిషద్వాక్యములను సైత ముదాహరించి తమవాదమునకు ననుకూలముగనే వానికర్థము జెప్పుదు వచ్చిరి. వీనికి బోధుగ వేదప్రామాణ్యమునే యంగీకరింపని బాధ జైన చార్వాకమతములు మిక్కుటముగ ప్రబలి విపరీతసిద్ధాంతములు బయలుదేరినవి. ఈసందర్భము లిట్లుండుటచే, యుక్తిప్రధానములై అపార్థములను గల్పించిన సాంఖ్యాదులను వేద బాహ్యములగు బాధాదులను ఖండించి శ్రుతినిత్యత్వమును స్థిరపరచ వలసిన యవసరముగూడ కలిగెను.

ఈయవసరములన్నియు వ్యాసులవారు తీర్చిరి. సక్రమపద్ధతిని సకల వేదాంతవాక్యసమన్వయముజేసి, రహస్యమని యర్థముగల యుప నిషత్తుల రహస్యార్థమును ఆయన స్పష్టపరచెను. మోక్షసాధనములని చెప్పుకొనుచున్న యితరమతములజూచి ప్రజలు మోసపోకుండుటకై వానినెల్ల తెగనరికెను. తత్ఫలితమే బ్రహ్మసూత్రములను గ్రంథము. దీనికి శ్రుతియే ఆధారము. సాధారణముగ ఇందు ప్రతిసూత్రమునకు విషయవాక్యము శ్రుతియే. ఈలాగునని వ్యాసులవారు స్మృతులను యుక్తులను నిరూపింపలేదు. కాని యవియెల్ల శ్రుత్యనుగృహీతములై యుండవలెనని ఆయనయొక్క ఆశయము. "1-3-28 శబ్ద ఇతి చేన్నా తః ప్రభావాత్ప్రతిత్యక్షానుమానాభ్యామ్; 3-1-8 కృతాత్మయేనుశయవాక్ దృష్టస్మృతిభ్యాంయథే తమనేవంచ; 1-2-6 స్మృతేశ్చ; 2-1-7 దృశ్యతేతః; 4-1-10 స్మరంతిచ; 3-3. 31 అని యమస్సర్వసామ విరోధ శృద్ధానుమానాభ్యామ్."

ఇత్యాద్యనేకసూత్రములను పరికించునెడ ఈసంగతి బోధపడ గలదు. ఇచ్చట శబ్ద దృష్టప్రత్యక్ష పదములు శ్రుతిని నిర్దేశించుచున్నవి. అనుమానమనగా స్మృతి. స్మృతులనెల్ల (సాంఖ్యాదులు) సంగీకరించక శ్రుత్యను గృహీతములగు మనుస్మృత్యాదులను సూత్రమే స్వీకరించి నట్లు 2-1-1 "స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగ" ఇతిచేన్నాన్యస్మృత్య నవకాశదోష ప్రసంగః" యను సూత్రమువలన తెలియుచున్నది.

ఈవిచారణచే బ్రహ్మసూత్రములు శ్రుత్యాధారములేయైనను అవి స్మృతిసూత్రమే యని కూడ దేలుచున్నది. ఇట్లున్నప్పుడు మను స్మృతి మొదలగు ధర్మశాస్త్రములకును దీనికిని గల భేదమును గమనించ వలెను? వ్యాసులవారు ఉపనిషత్తాత్పర్య నిర్ధారణార్థమేచేసిన యీ ప్రయత్నమువంటి ప్రయత్నములు ఆరోజులలో ఇంక నెన్నియో జరిగియుండినవని యూహించుటకు అవకాశములు పెక్కులు గనబడు చున్నవి. అనగా వ్యాసరచిత బ్రహ్మసూత్రములంతటివి చాల యుండి యున్నవి. కాని యవియేవియు మనమెరిగియున్నంతవరకు ప్రచార మున లేవు. అయినను వ్యాససూత్రములందే కొన్ని ప్రధానవిషయ ముల నభిప్రాయభేద మున్నప్పుడు పెక్కురు ఇతరముఖులు పేర్కొన బడియున్నారు.

"1-4-20-22 ప్రతిష్ఠాస్థిర్ధర్మింగమాశ్చరభ్యః; ఉత్క్రమివ్యత ఏవం భావాది త్యోదులోమిః; అవిస్థితేరితి కాశకృత్స్యః 3-2-40-41 ధర్మం జైమినితవీవ; పూర్వంతు బాదరాయణోహేతువ్యవదేశాత్. 4-3-7 కార్యంబాదరి రస్య గత్యుపపత్తేః."

ఒక్కొక్కఁటుపిఁజేరు రెండుమాడుసార్లుగూడ నుదాహరింప బడినది. వీరెల్లరు వ్యాసునకు పూర్వలో లేక సమకాలికులో కావలయును. వీరు గ్రంథముల రచించి యుండవచ్చును, లేదా ఆ కాలమున తరుచుగ జరగుచుండెడి వేదాంతచర్చలలో జైన పాల్గాని యుండి యుండవచ్చును. వారిభావములన్నియు మనకు ప్రత్యేకముగ లభించనరవు. వ్యాసులకు అవసరమైనవని తోచిన వానినే యాయన ఉదాహరించుటచే, ఆయన గ్రంథమున అవి జీవించియున్నవి. దీనిని బట్టి ఆకాలమున వేదాంతగోష్ఠి పుష్కలముగ నుండియుండవచ్చునని మన మూహించవచ్చును.

బాదరాయణుని యీప్రయత్నము సూత్రరూపముగ నుండుట చేగూడ ఈయనుమానమే సిద్ధమగుచున్నది. ఏశాస్త్రవిషయములైనను బహువ్యాపకముగ ప్రచారములోనుండినగాని సూత్రరచన పాస గదు. బహుస్వల్పాక్షరములలో నిముడ్చబడి ఎంతయో విశేషార్థము గల యొక్కొక్కస్థితిసూత్రము, శాస్త్రవిచారణ పూర్తియైన పిదప రచింపబడును. చూడగనే యావద్విషయము స్ఫురించుటకును, సులభ ముగ జ్ఞాపకముందుకొనుటకును సూత్రములు ప్రపర్తించును. గ్రంథ రచనకు సూత్రములు చివరమెట్టు. అయితే రానురాను ఆశాస్త్ర ప్రచారము తగ్గి ఎవరో కొద్దిమంది ధన్యులకుమాత్రమే ఆసూత్రరహ స్యము పొడగట్టినట్టిస్థితి సంప్రాప్తమైనప్పుడు సూత్రార్థము సామాన్యులకు బోధపడులాగున లేగనపండితులు విరివిగ వృత్తులు వ్యాఖ్యానములు భాష్యములు వ్రాయుట సంభవించును. ఈస్థితియంతయు బాదరాయణసూత్రములకు పట్టినది.

ఈ సూత్రములు 'వ్యాససూత్రములనియు, బాదరాయణ సూత్రములనియు వ్యవహరింపబడుటచే, ఈ సూత్రకారుడు వ్యాసు డనుమారుపేరుగల బాదరాయణుడని సిద్ధమగుచున్నది. కాని యితర

బుధులపేర్లతోపాటుగ బాదరాయణుని పేరుగూడ ఈ సూత్రములందే పెక్కుస్థలములందు గనపడుటచే “1-3-26 తదుపర్యపి బాదరాయః స్సంభవాత్; 1-3-33 భావంతు బాదరాయణో స్తిహి; 3-4-1 పురుషా

ఘోతశ్చబ్రాదితి బాదరాయః 4-3-15 ఆప్రతీకాలం బనాన్న యతీతి బాదరాయః ఉభయథాదోషాత్కృతుశ్చ.”

ఈ గ్రంథకారుడు బాదరాయణుడేనా యను సందేహము కొందరికి కలుగవచ్చును. కాని ఏదోయొక విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు పోసగినప్పుడు, ముఖ్యపక్షమున సూత్రకారుని మతముననువదిందుటకు ‘ఇది నాయొక్కమతము’ అని చెప్పకుండా ఇది బాదరాయణునిమతము అని చెప్పియుండవచ్చును. తన్నుగూర్చి చెప్పకొనునప్పుడు, ఉత్తమ పురుషైకవచనము నుపయోగింపక ప్రథమ పురుషైక వచనము నుపయోగించుట మొదటి నుంచియు వాడుకలో నున్నది. ఆదికవియును వాల్మీకి, ఆదికావ్యమున రామాయణమున ఈ పద్ధతినే యవలంబించెను. దీని కర్త వాల్మీకికాడని యెట్లు అనుమానించుటకు వీలులేదో, యట్లే ప్రస్తుత విషయమున గూడను. ఈబాదరాయణుడే వ్యాసుడని ప్రసిద్ధి కావున సూత్రకారుడుబాదరాయణుడని అనుశ్రుతముగావచ్చుచున్న సంగతియే నిజమని తోచెడిని. బాదరాయణుని శిష్యులెవ్వరైన నీసూత్రములను ప్రకటించునప్పుడు ఇతరయుషలను పేర్కొనినట్లే తమగురువునుగూడ పేర్కొనియుండనోపుననిమాతృమూలగు ఉపాయముచెప్పియున్నాడు. కాని యిది ఎంతవరకు సమంజసముగనున్నదో యిప్పుడు చర్చింపజాలము.

ఈగ్రంథరచనా కాలనిర్ణయముగూడ అతిప్రమాదంతో గూడుకొన్నది. ఈగ్రంథము సాంఖ్యయోగన్యాయనైశేషికమీమాంసాశాస్త్ర సిద్ధాంతములను, జాడ జైన చార్యాకమత సిద్ధాంతములను ఖండించుటచే వానియన్నింటి యనంతరమున నిది బయలుదేరినదని మాత్రము అనుమానించుట చాలతొందరపని యని తోచుచున్నది. “ఏశేనయోగః ప్రత్యుక్తః 2-1-3” అను నొక్కసూత్రమున యోగముపేరన్న, “భావంజైమి నిర్వికల్పమననాత్ 4-4-2” మొదలుగాగల యనేకసూత్రములయందు పూర్వమీమాంసాశాస్త్రకారుడగు జైమిని పేరును మాత్రమే ఈసూత్రములందు ఎత్తబడినవి. ఇతర సిద్ధాంతముల పేరులు ఎచ్చటను గానరావు. ఖండింపబడ్డ సిద్ధాంతములబట్టి ఇవి ఖలాని దర్శనములకు జెందియున్నవని మన మాహింసనలయును. ఇతర దార్శనికులపేరులుకూడ నిందెచ్చటను గానరావు. వడ్డర్శనసిద్ధాంతములు, జాడమత సిద్ధాంతములు గ్రంథరూపము దాల్చుటకు చాలకాలము పూర్వమునుంచియే యవి ప్రచారములో నున్నవి. ఇంకను గ్రంథాకారమున వ్యక్తముగాక ప్రచారములో మాత్రమేయున్న సిద్ధాంతములను వ్యాసులవారు ద్వితీయాధ్యాయమున ఖండించెననుట యుక్తియుక్తముగ నున్నది మఱియు జైమిని వ్యాసశిష్యుడను ప్రసిద్ధి గలదు. జైమిని పేరు బాదరాయణు లుదహరించెనన్నచో బాదరాయణునిపేరు

జైమినికూడ నుదహరించెను. వేదముయొక్క పూర్వభాగమున కర్మ కాండకు మీమాంసయుగుటచే పూర్వమీమాంసయనియు, వేదముయొక్క యంతరభాగమున జ్ఞానకాండయొక్క మీమాంసయుగుటచే ఉత్తరమీమాంసయనియు పేర్లు వచ్చెనేకాని, ఒకదానికంటె నొకటి ముందు రచింపబడుటచే నీనామములు వచ్చెననుటకు సంగతులేదు. ఈ రీతిగ వెంటనేపు విచారించినను ఇదమిథ్యమని నిరూపించేయలేము. వాస్తవమునకు అవి యేకాలమున రచింపబడిననంటే నేమిలాభము? ఈబ్రహ్మసూత్రముల యుపయోగము సర్వకాలములకు అయియున్నది.

ఇంతవరకును మానము బ్రహ్మసూత్రములయొక్క- బహిరంగపరీక్షయందే చాలకాలము పుచ్చితిమి. ఇక నీనియంతరంగపరీక్షకొంటెము చేసెదము. అనగా ఈగ్రంథతాత్పర్యమును విగ్రహించుటకు ఇందుకంత ప్రయత్నించెదము. ఈపని మాహాపండితగ్రంథాలకు మాత్రమే చాలు ననియు నానుంటియల్పజ్ఞునకు సంతోషాగ్రము పొగమియు బాధగగుర్తించియు, ఈవిషయమున విశేషాభిరుచిగలవాడనుటచే తోచినది గ్రామ్యులకు సాహసించితిని. ఈవ్యాసము బ్రహ్మసింగిహాగ్రముచేరే నేనీగ్రంథముయమై చేయవలసినంత పరిశ్రమ చేసినాననికాని గ్రామ్యులుటకు దగినపరీక్షానమగలవాడనుని కొని చిగురెత్తి తెలియజేయు ననుకొనకుండును కాక. ఈగ్రంథమునూర్చి వాని అంశస్థలముగా విభజింపబడినో, ఇంకను దుర్విశిష్టపరిశీలన రహితముగ వ్యాసముగా విమర్శింపబడినో, యది వాతే యనుభవము. అయితను పోలికలు ప్రతిపదములలో క్రమమచేతనే, ఈగ్రంథతాత్పర్యము ననునమాట అయియు ప్రయోజనం చేసెను.

బ్రహ్మసూత్రములను స్వయముగ చదివినప్పుడో నది యుక్తముకావు. సంస్కృతభాషా సాహిత్యమంతయు చదివి, అంత మిమిది దీనికి నుపకరింపవని చెప్పవచ్చును. సూత్రములందును వ్యాఖ్యానములను లేవు. సూత్రప్రభావమే యట్లు. కొన్నిసూత్రములలో మాత్రమే నూత్రమే కలది. ఉదా. “అంతనాత్ 1-3-33; అంతనాత్ 3-4-39” లింగాచ్చ 4-1-2; ఇంకను కొన్ని సూత్రముల ప్రతిపదములందును అధికరణములందును పూర్వపర్యవర్తనములబట్టి విభజించి గ్రామ్యములుగానున్నను, అది “అనంతరము”గ చదివిన వ్యాఖ్యానమేను. ‘అంతోనా నాత్వపరీక్షావ్యాఖ్యానం’ వాదాని సూక్ష్మ పరీక్షయనవీకి 2-3-43; యదేనవిద్యరేతిహి 4-1-18; ‘అంతనాత్’ వయజ్ఞాని ప్రతీతశ్చవత్ 3-4-26” మొదలు కొన్నిసూత్రములకు విషయవాక్యము స్పష్టముగా స్థాపించుననుటకు, మాత్రమున వ్యాఖ్యానము ఇందు పూర్వవత్. ‘అంతనాత్’ మాత్రము మిత్రముజేయున్నది. ఏద పూర్వవత్సూత్రమో, ఏద అంతనాత్సూత్రమో ప్రత్యేకముగ విభజింపబడకుండుటచే, ఇది ఖలానియని తోచినవారును దగిన సాగనములేదు. “సంధ్యేసృష్టిరాహ 3-2-1; అనిష్టాదికాదిజా మాత్రమగ్రంథ 3-1-12; మొదలునవి పూర్వవత్సూత్రములు. ఇవి సిద్ధాంతసూత్రములతో గలిసియున్నవి. ఇట్లు కలసియుండుటచే మనకు సమ్యక్భావని సూత్రములను పూర్వవత్సూత్రములుగా ప్రావీణ్యముటకు ఎదిరినను వీలు కలదు. స్పష్టముగ వాక్యరూపమున లేకుండుటచే ఏసూత్రమునకైనను

ప్రజ్ఞగలపండితులు ఎంతటి విపరీతార్థమునైనను గల్పించుటకుగూడ నవకాశము గలదు.

బ్రహ్మసూత్రము లీరీతిగ స్వతంత్రపతనమునకు సదుపాయము నీయమితే తద్రహస్యమును స్పష్టికరించు భావ్యగ్రంథము లత్యవసరములగుచున్నవి. సూత్రకారుడగు బాదరాయణుని మతము ఆయననుండి గురుశిష్యపరంపరలో పరంపరాగతముగ నచ్చుచున్నయెడ పరంపరాగతముగ నచ్చుచున్న యామతమునే యనువదించుచు వ్రాయబడిన భావ్యము మనకు మిగుల సహకారియగును. అట్టిభావ్యమును జదివెడుభాగ్యము తటస్థించెనేని సూత్రకారుని సమత్వముననే సూత్రకారుని ముఖముననే యాసూత్రపాఠ మభ్యసించుటతో దుల్యమగును. అప్పుడు యావద్రహస్యములు మనకు దెలియగలవు.

బ్రహ్మసూత్రకారుని మతమునే వ్యక్తీకరించుచున్నామని ప్రగల్భములుపల్కు భావ్యములెన్నియో గలవు. 18 భావ్యములవరకు గలవని పండిత సీతానాథతత్త్వభూషణు డొక సందర్భమున జెప్పియున్నాడు. ఇన్నియు నొకేవిధముగ లేక యొకప్పుడు పరస్పరవ్యతిరేకముగగూడ నున్నవి. వివిధసాంప్రదాయములుగల ప్రవక్తలు తమతమ మతములే యధార్థమైనవని చెప్పుటకై, ప్రమాణభూత గ్రంథములలో నొకటిగా భారతీయులచే నంగీకరింపబడుచున్న బ్రహ్మసూత్రములకు గూడ భావ్యములు వ్రాసి, అతిప్రయాసమున దమసిద్ధాంతములను అందు జొప్పించిరిని యిదిసరకే సూచింపబడినది. ఇంతకును బ్రహ్మసూత్రప్రతిపాద్యమైనది యొక్కటేకాని, అనేకములు కాదుగదా! సత్యమొక్కటేగాని, భిన్నముగానుండనేరదు. ఈభావ్యములం జేది సూత్రార్థమును సూత్రకారమతానుసారముగ బ్రకటించినదో, లేక యొకవేళ యందేభావ్యమునుగూడ బ్రకటించి లేక పోయెనూ నిర్ణయించుట దుస్సాధ్యము. ఈభావ్యకాదలందరు మహాపండితులున్ను, సదుద్దేశ్యముగలవారును ఒకవేళ 'ఏకంసత్ విప్రబహుధానదంతి' యను శ్రుత్యుక్తపద్ధతిని, ఒకటేయగు బ్రహ్మసూత్ర రహస్యమును ఈభావ్యకారులెల్లరు అనేకవిధముల వచించిరేమో?

ఇన్ని భావ్యములందును శంకరరామానుజ భావ్యములు చాల ప్రసిద్ధిజెందియున్నవి. ఈరెంటిని యిందుకంత పరీక్షించి యేదిసూత్రానుగృహీతమో చూతము. మనకు లభ్యమైనంతవరకు, భావ్యము లన్నిటిలోను శంకరభావ్యమే యతిప్రాచీనమైనది. అందుచే నదియే సూత్రకారునికాలమునకు అత్యసన్నమని స్పష్టమగుచున్నది. ఆదిశంకరులవారు క్రీస్తునకు తరువాత 8 వ శతాబ్దమువాడని కొందరున్ను, క్రీస్తునకుబూర్వమే యని మనపంచాంగములయం దుదాహరింపబడిన దానిని బట్టి మరికొందరున్ను భేదాభిప్రాయములు పడుచున్నమాట సత్యమే. కాని రామానుజుని భావ్యకర్తల కెల్లరకు బూర్వుడని యందరు నొప్పుకొందురు. శంకరభావ్యమింత ప్రాచీనమైనదగుటచే నది మనకత్యంతగౌరవ పాత్రమైనది. ఇదిగాక 'వ్యాసంశుకం గౌడపదం మహాంతం గోవిందయోగేంద్ర మధ్యాశ్విమ్యం శ్రీశంకరాచార్యమృత్యున్లోకపాదమున వ్యాసునిమొదలుకొని శంకరులవారివరకు గురుశిష్యపరంపర యవి

చ్చన్నముగ నుండుటచే, బ్రహ్మసూత్రకర్తయగు వ్యాసునిమతమే శంకరునకు లభ్యమయ్యెనని యనుమానించుటకు దగియున్నది. శంకరుని భావ్యము సూత్రకార సమ్మతమనుటకు నొకకథగూడ జెప్పుదురు. కాశీపట్టణమున శంకరుడు దనశిష్యులకు దారించినసూత్ర భావ్యమును బాఠము జెప్పుచుండగ, వృద్ధబ్రాహ్మణవేషమున వ్యాసులవారక్కడకునేతెంచి యేమియు నెఱుగనివానివలె 'తదంతరప్రతిపత్తై రంహతిసంపరివ్యక్తః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యామ్' 8-1-1 అను సూత్రమునకు భావ్యము వినగొరెననియు, శంకరుడు భావ్యము విన్నవించినమీదట నిగవురకు జాలదినములు వాదప్రతివాదములు జరిగెననియు, జీవరకు శంకరుడు వ్యాసునిగు ర్తింపగా వ్యాసులు నిజరూపమున బ్రత్యక్షమై తుచ తప్పకుండ భావ్యమంతయు దనయభిప్రాయమును స్పష్టపరచెనని స్థాపించెననియు నొకకథ కలదు. మరియు వేదాంతమన్నప్పుడు అద్వైతవేదాంతమే అసగా శంకరునిచే బ్రకటింపబడినది యని లోకమున బ్రసిద్ధియున్నది. కావున బ్రహ్మసూత్రములు లేక వేదాంతసూత్రములు అద్వైతపరములేమో యని తోచగలదు.

రామానుజులన్ననో శంకరునికి దరువాతివాడన్న సంగతి నిర్వివాదాంశమే. దీనినిబట్టి శంకరునికన్న రామానుజులు వ్యాసునకు దూరస్థుడని సిద్ధించినను, ఆతనిమతముహేద దూరస్థముగానుండితీర నక్కరలేదు. వ్యాససూత్రములకు విస్తీర్ణముగ వృత్తిని వ్రాసిన బోధాయనాచార్యులదగ్గఱనుంచి తంక ద్రమిడ గుహదేవాది పూర్వాచార్యులమూలముగవచ్చుచున్న మతానుసారము గదా శ్రీభావ్యమును వ్రాయబూని తినని రామానుజులు భావ్యప్రారంభమున సూచించిరి. ఈవృత్తికారుడు శంకరునికంటె పూర్వుడు కావున రామానుజులు శంకరునికి దరువాతివాడైనను, శంకరునికంటె పూర్వుడగు బోధాయనలమతమునే తనభావ్యమున ననువదించుటచే, రామానుజుని విశిష్టాద్వైతమే వ్యాసుని మతమునకు దగ్గఱయని తోచుచున్నది. రామానుజమతము వ్యాసునికంటె బూర్వమునుండియుండుట బ్రచారములో నున్నట్లుగ వ్యాససూత్రములందలి "2-2-42-45 ఉత్పత్త్యసంధివాత్; నచక్షరః కరణంవిజ్ఞానాదిభావేవా తదప్రతిషేధః, విప్రతిషేధాచ్చ," సూత్రములచే సూహించనగును. ఈయధికరణమున భాగవత లేక పాంచరాత్ర దర్శనముద్దేశింపబడినదని భావ్యకారుల యభిప్రాయము. ఈసాంప్రదాయ ప్రభవమే రామానుజమతము. అయితే ఈసూత్రములందు పాంచరాత్ర గమమునందలి కల్పన ఖండింపబడినదని శంకరుఁ డనును. సంరక్షింపబడినదని రామానుజుడనును. ఈతగవు దీర్చగలవారెవరు? ఏదియెట్లయినను రామానుజమతము అసాదిగ వచ్చుచున్నదని సిద్ధమగుచున్నది. ఇదిగాక రామానుజులు వారిశ్రీభావ్యమును కాశ్మీరదేశమందలి సరస్వతీశీతమున సాక్షాత్సరస్వతి స్థాపించెనని యొకకథ గలదు. సాక్షాత్సూత్రకారుడే శంకరుని సూత్రభావ్యమును దనకు సమ్మతమైనదిగా జెప్పెనను కథకు రామానుజునిగూర్చిన యొకథ తీసిపోవుమాట నిజమే కాని యొకథ లెంతవిశ్వాసపాత్రములో చెప్పలేము.

ఈయుభయుల బలాబలములగుర్చి కొంతభావ్యావిమర్శనము జేసి, యిప్పుడు ఇందుక లోతుగ విమర్శించెదము. చాలస్థలముల రెండు ను సమానముగానే యున్నను, భేదములు గూడ దెక్కులు గలవు. ఈ భేదములు సూత్రార్థములందేకాక, సూత్రాది సంఖ్యయందుగూడ నున్నది. శంకరభాష్యమున 555 సూత్రములు గలవు. 192 అధికరణములు గలవు. రామానుజభాష్యమున “ప్రతిష్ఠావిరోధాత్ 1-1-9” అనుకొన్ని సూత్రము లచ్చటచ్చట శంకరభాష్యమునలేనివి యధికముగ గనబడుచున్నవి. మరికొన్ని స్థలముల నొకేయధికరణము రెండు మూడుగా విభజింపబడినది రామానుజభాష్యమున 3 అ. 3 పా. 11 మొదలు 17 వ సూత్రమువరకు ఒకటే యధికరణముననుండగా శంకర భాష్యమున అనందాద్వైతాధికరణము, ఆధ్యానాధికరణము, ఆత్మగృహీత్యాధికరణము అను మూడుఅధికరణములుగాగనబడుచున్నవి. కొన్నిచోట్ల 3-3-4 సూత్రముల క్రమముగూడ భేదముగా నున్నది. ఈస్వల్ప భేదములమాట యటుండ, పూర్వపక్ష సిద్ధాంత సూత్రనిర్ణయము గుర్చి వూడ భేదములు గలవు. ఉ. కార్యాధికరణమున 4-3-7 ‘కార్యంబాదతి రస్యగత్యుపపత్తే’ అను సూత్రము శంకరపక్షమున సిద్ధాంతసూత్రము. రామానుజపక్షమున బూర్వపక్ష సూత్రము. సూత్రార్థములందు భేదము విశేషము గలదని వేరుగ జెప్పనక్కరలేదు.

సంగతి సందర్భము లిట్లుండుటచేత బ్రహ్మసూత్రతాత్పర్య నిర్ణయము బహుకష్టసాధ్యమైనపనిగా నున్నది. సూత్రముల స్వతంత్రముగ జదివెదమన్నచో, నవి బాత్తుగా నగమ్యగోచరములు. భాష్యములసహాయము నపేక్షించెదమన్నచో నవి. యనేకములున్ను, బరస్పరవిరుద్ధములున్ను. ఇందుకొకయుపాయము నవలంబించిన, ఈచిక్కు కొంతవరకు దప్పగలదు. ఏదైన నొకభాష్యసహాయమున సూత్రములనొకసారి చదివి, పూర్వాపరసూత్రాధికరణాధ్యాయములకు గల పేరుపేరును ద్వాపము సూత్రార్థము మొదలుగాగలవిషయముల మనంబునబట్టింపమని తదనంతరము నింతొక భాష్యముదగ్గర నుంచుకొని యుభయములకుగల సమానవ్యతిరేకసంగతులపరిశీలించి, తుట్టుతుడసూత్రముల స్వతంత్రతీతిని తరుచు బఠించవలెను. ఇట్లుచేసినచో భాష్యకారులవలలోబడనక్కరలేకుండ సూత్రముల యర్థము దెలియకయుండ నక్కరలేకుండ, గ్రంథతాత్పర్యము నిర్ణయించుటకు చాలవరకు సాధ్యమగును. ఈసందర్భమున గ్రంథతాత్పర్యనిర్ణయముతోసమ మిమాంసకు లేర్పరచిన,

శ్లో. ఉపక్రమోపసంహారా వభ్యాసో పూర్వతాఫలమ్,

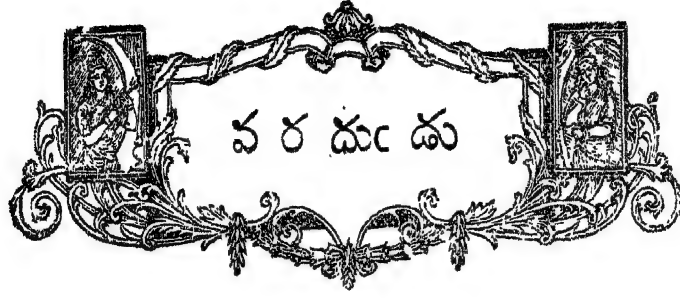
అర్థవాదోపపత్తిచలింగం తాత్పర్యనిర్ణయే.

అనుశ్లోకమును గమనింపవలెను. ఈపద్యతీసే లోకమాన్యబాల గంగాధరతిలకు తనగీతారహస్యమున నవలంబించి కృతాగ్రుడయ్యెను. ఈపద్యతీసే బ్రహ్మసూత్రములయొడగూడ నుపయోగించిన బాగుండునని నూలించి, యుదాహరణార్థముగ తద్రుపయోగము చేసిచూచెదము.

బ్రహ్మవిచారము కర్తవ్యమనుటతో నీగ్రంథ ముపక్రమించినది. ఎట్టిలక్షణములుగల బ్రహ్మ జిజ్ఞాస్యమో, ఎట్టిబ్రహ్మను దెలిసికొనుటయే పరమపురుషార్థమో, ఆబ్రహ్మ “బ్రహ్మస్యస్యయతః” అను రెండవసూత్రముననే నిర్వచింపబడినది. వ్యాసుని ‘బ్రహ్మ’ స్పష్టితీతియకాగకుడు, అదియే మహాజ్ఞేయము. అదియే వ్యాసునికి బరబ్రహ్మము. సగుణబ్రహ్మమే సూత్రకారునిమతమున బరబ్రహ్మము. నిర్గుణమేపరమని యాతని యభిప్రాయమైనచో, సచ్చిదానందమనికాని, సర్వంజ్ఞానమనంతమనికాని స్పష్టముగ దెలిపియుండును. కాని యట్లు అచ్చటనేకాక మరియెచ్చటనుగూడ దెలుపలేదు. ఏబ్రహ్మను దెలిసికొనిచ్చయించువలెనని ప్రారంభమున నుపక్రమింపబడినదో, ఆబ్రహ్మను దెలిసికొనుటవలని ఫలము చతుర్థాధ్యాయమున నుపసంహరింపబడినది. ఆఫలము అనావృత్తియని “అనావృత్తిశ్చబ్దాత్” అను చిట్టచివర సూత్రమున స్పష్టీకరింపబడినది. చివరసూత్రములు సగు బ్రహ్మతోత్రనుగూర్చియే యని శంకరరామానుజులయిరువుర యభిప్రాయమన్నది. సగు బ్రహ్మకంటె నధికుడును బగుడును అను వేరొక బ్రహ్మకంటెను సూత్రకారుడు తలచినచో, అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానఫలముతోడనే గ్రంథమునకి స్పష్టి చెప్పియుండును; అట్టిబ్రహ్మమే జిజ్ఞాస్యమని గ్రంథము నుపక్రమించియుండును. కాని సూత్రకారుడుట్లుచేయక, తనగ్రంథమును సగు బ్రహ్మతో నుపక్రమించి, సగు బ్రహ్మతో నుపసంహరించెను. ద్వితీయ బ్రహ్మలన్నారని యొక్కడను వ్యాసుడు నూలించినదగు. ఈప్రకారముగ గ్రంథమును నివ్వగూడరాదునని విమర్శించుచు, రామానుజుని ప్రాధైర్యతమే శంకరాద్యైతముకంటె సూత్రకారునివిషయమను బ్రత్యాసన్నమని తోచుచున్నది. కానిదూవునను విశిష్టాద్యైతవేదముగ గన్పించునట్లుగ జేసి, రహస్యజేత్రలవమాత్రమే గోచరించులాగున నద్యైతమును దనసూత్రములందు నిగూఢపరిచినచోమో చప్పకగను.

అత్యంతసంగ్రహవిమర్శనయందు “నద్యైతవిశిష్టాద్యైతములములలో నేదిశ్రేష్ఠము సత్యము అను ప్రశ్నకు విచారించబూనలేదు” అను సంగతిని చదువరులు బాగుగ గమనించునగాక! వ్యాసప్రాక్షబ్రహ్మ సూత్రములు ప్రతిపాదించినది యద్యైతమా? నిశిష్టాద్యైతమా? లేక యీరెండునుగాక మిళియొకటా? యనునదియే యిచ్చు ప్రశ్న. ఈ రెండుప్రశ్నలనును బాలభేదము గలను. ఈప్రశ్న స్వయమును విభజించి గ్రంథవిమర్శనమునల్పచో, బ్రహ్మసూత్రజిజ్ఞాస్యమును యథాస్థితిగ మన మెప్పటికిని కనిపెట్టలేకపోయినను, అది యెప్పుడుగిది రహస్యముగనే యుండినను, తద్రహస్యసమీపకృణుమగుటకు బాలభేదావగాతములు గలవు. ఇచ్చట సూచింపబడినదర్థం ననుసరించి దగ్గరకన్యాగ్రుడముగ గొన్నిపం ద్రులలోమాత్రమే కొంగ విమర్శింపబడినది. విషయమింతయు మిగిలియే యున్నది. ముందప్పుడైన నా శేషము పూర్ణమగుటకు బ్రయత్నింపబడును. ఈలోపుగ నీతాస్త్రమునం నిభిరూపముగల మునుగులు ఈపద్యయొక్క మంచిచెడుగులనుగుర్చి చూలొచ్చింపదగుగాక!

ఏ ను గు త ఋ రా జు గా రు

గే య ము

ధన్యాసి - త్రిపుట

ప రా ఘ నే యుట పాడిగాదురా

పరమపురుష! వరదా! వరదా!

పరా.

బిరాన బ్రోవక నిరాకరించుట

బిరుదునీకు దగురా వరదా!

పరా.

పతితుల బ్రోవగఁ పరమాత్ముడవని

భజనచేసెదమురా వరదా! — పతి.

పరాత్పరుండవు ప్రధానగురుండవు

పరంబుఁదెల్పుమురా వరదా!

పరా.

మహాత్మ! నీదగుమహామహిమఁ గన

మహామోదమగురా వరదా! — మహా.

మహామోహ సంభరితాత్ములకింకఁ

మార్గముదెల్పుమురా వరదా!

పరా.

స్వాతంత్ర్యంబన జన్మస్వత్వమన

సందియపడితిమిరా వరదా! — స్వాతం.

స్వతంత్రజీవనమతంబ హితమని

సతంబుఁదెల్పుపుమురా వరదా!

పరా.

స్వధర్మమెఱుంగఁగఁజాలమయ్యయింక

క్షమింపుమందుమురా వరదా! — స్వధ.

స్వధర్మసూత్రము విధంబెఱుంగక

కుఠాత్మలైతిమిరా వరదా!

పరా.

భారతీయుడని బ్రతుకుటె మిక్కిలి

పాపమయ్యెగదరా వరదా! — భార.

పాపవిముక్తికి భరతమాత నిక

బ్రాహ్మణుము రారా వరదా!

పరా.

నిదానమెఱుంగని నీచులఁ గూడుట

నిక్కమయ్యెగదరా వరదా! — నిదా.

సదా పరాత్పరుపదాంబుజంబుల

స్మరింపమైతిమిరా వరదా!

పరా.

భావదాస్యమను పంకమునంబడి

భంగమొందితిమిరా వరదా! — భావ.

భావదాస్య మడుగంటఁ జేసి మముఁ

పరిపాలింపుమురా వరదా!

పరా.

నిరంకుశాత్ములు నిరాకరింపఁగఁ

భరింపఁజాలమురా వరదా! — నిరం.

నిరాటంకముగ స్వరాజ్యధర్మం

బెఱింగింపరారా వరదా!

పరా.

అఖిలలోకసౌఖ్యాధారుడవని

ఆశ్రయించితిమిరా వరదా! — అఖి.

ఆశ్రయించఁగనె అభయమొనఁగి మ

మ్మాదరింపరారా వరదా!

పరా.

శ్రీకృష్ణాశ్రమము - పెదపాలెము

సల్లపాటి హనుమంతరావు గారు

ఎవరు పోగొట్టుకొన్న హక్కులను తిరిగి వారు బలవంతులయినపాటు దిందుకొనవలయునే కాని యితరులు మానవసమర్థమును ఆచరణయం దంగీకరించి వాటిని ప్రసాదించుట ప్రపంచానుభవమునకు విరుద్ధము. ఇది రాజకీయముగా బానిసలుగా నున్నవారియొడల ఎంత సత్యహా మతముపేరిట దౌర్జన్యమునకు పాత్రులయినవారియొడలకూడ అంతసత్యము.

అంటరానితనము, చెప్పరానితనము, చూడరానితనము, వీనిని అనుసరించుకొనియుండు యితర తనములను రూపుమాపి హిందూమతమున కతుకకొన్న మయిలను ఉతికివేయుటకు, చెప్పరానివాళ్లు అంటరానివాళ్లే సమగ్రులు. ఏకొద్దిమంది యితరులో బాలిపడునంతమాత్రమున కొనసాగునదికా దీకాగ్యము. తన స్థితియొక్క నీచత్వమును గుర్తించి, జానుపరుషపలెనెడి తపాతహా పుట్టించుటకుమాత్రము ఆగ్రనగ్నములలోని ఉదారపురుషుల ప్రయత్నములు సహాయము లగును.

కాని మనము గర్వముతో హిందువులమని చెప్పుకొనగలుగుటకు హిందూమతమును కళంకరాహిత్యముగ జేయుటకు, ఆ యదృష్టహీనులను మతాంతరములకు తరచుకుండుటకు, ప్రభుత్వమువారుమనపై సవారి చేయుటకు వారి నుపయోగించుకొనకుండుటకు, వారిలో బాహ్య భావము పెంపొందజేయుటకు, మన ఆత్మగౌరవము నిల్వకొనుటకు, అంటరానివాళ్లు “మేము అంటరానివాళ్లము కాము” అని చెప్పుకొగల స్థితికితెచ్చుట మనవిధియై యున్నది. మతప్రచారము కొరకై చేయు క్రైస్తవమిషనరీల ప్రయత్నములుగాని, వారి బోర్డింగుశాలలుగాని ఇందుకు సహాయకారులు కాకుండుటయే కాక ముందుముందు దేశాధిపతికరములు గూడ నగును.

ఇట్టి ఊహలు నన్ను కలమటచేత యీ వహాకార్యమునకునేను అసమర్థుడ నని యెరింగియు శ్రీరామకార్యమున కుదరవలె పని ప్రారంభించితిని.

తెనాలి తాలూకా పెదపాలెము గ్రామములో కృష్ణకాలన యొడ్డున 1918 వ సంవత్సరం 10వ జనవరి తారీఖున శ్రీకృష్ణాశ్రమము స్థాపింపబడినది. ఆశ్రమస్థాపన, దాని నిర్వహణము, క్రమాభివృద్ధి, తద్దాగుకాపురస్థులగు పుతుంబాకవారి అమూల్యమయిన ధననాక సహాయములవలన సాధ్యమయ్యి వి. ఆశ్రమనిలయమునకై వేయి రూపాయలు ఖరీదుచేయు ఒకయొకరము పాలుమును పుతుంబాక కుటుంబమిచ్చినది. వారి సహాయముండుటయే ఆ గ్రామమునందును మట్టుపట్ల గ్రామములయందును నాకు ఒకపెద్దసహాయ మయినది.

నేను దేశముమీదతిరిగి చందాలగూపమున దాదాపు అయిదు వేలరూపాయలు వినూలుచేసి ఆశ్రమమునకై ఒకభవనము నిర్మించితిని. ఆశ్రమపోషణార్థము కాంగ్రెసు దాదాపు రూ. 6200 లవగూడ సహాయము చేసినది. ఆశ్రమము 1923 సంవత్సరము ననంబున వరకు పంచమ బాల బాలికలకు చదువుచెప్పటయు, చదువుతోపాటు రుచివ్వము, ఆహారనియమములు, చైతన్యక్రిస్మాతంత్ర్యప్రచారము నేర్పుటయు జగువును వచ్చినది. సహాయనిరాకరణోద్భవము నచ్చిన మిమ్ముట ఆశ్రమమందలి విద్యార్థులకు నూలువిడుకుటకూడ శిక్షబడుచుండెను.

నిత్యము సెవరిపోట్టునువారే చూచుకొనవలసిన బోర్డార్థము చేత విద్యార్థులు సరిగ రానందున కొంతమందికయినను భోజనమునిచ్చిరచి ఆశ్రమమునందే నివాసము కల్పించినగాని ఆశ్రమాగ్రాశ్రములు చాలవేరనని 1923 సంవత్సరం నవంబరునండి 30 చాల చాలుగూడ ఉచితముగా ఆశ్రమమునందే భోజననివాసాలు యేర్పరిపియి. ప్రస్తుతము ఆశ్రమమునం దారువరగతు లున్నవి. చదువుతోపాటు నూలువిడుకుట శిక్షబడుచున్నది. నేతటికూడా యెందోర్పాటు లన్నియు జేయబడునని, నేతగాళ్లు చొరకగనే పని ప్రారంభింపబడును.

ఆశ్రమవిద్యార్థులు ఉదయమున 4-50 గంటలకు నిద్రలేచి 5-30 లోపల కాలకృత్యములు నేరవేర్చుకొనవలయును. మిమ్ముట నిత్య కార్యక్రమ మీసీతిని జగురును.	ఘం.	ఘం.
ఆశ్రమమునకు సంబంధించిన పనులు	5-30	పెండ్లులు 6-30
స్నానము	6-30	— 7
చైతన్యప్రార్థన	7	— 7-30
పాఠములు	7-30	— 10-30
భోజనము	10-30	— 11
విక్రాంతి	11	— 1-30
ఆశ్రమమునకు సంబంధించిన పనులు	1-30	— 2-30
పాఠములు, నూలువిడుకుట	2-30	— 5-15
ఆటలు, తోటననాలు	5-15	— 6-15
సాయంకాల స్నానము	6-15	— 6-45
రాత్రిభోజనము	7	— 7-30
భజన	7-30	— 7-45
పాఠములు చదువుకొనుట	7-45	— 9-45

ఈవిధముగా కాలవిభజనచేయబడి పనిజగుచున్నది.

ఈజని చాలదని నేనరుచుదును. కాని ఏపనియైనను క్రమముగా గాని వృద్ధిగాంచునేరదు. మా ఆశ్రమమునందు లేయారగు ఒక్కొక్క

విద్యార్థి ఒక్కొక్కసంస్థాపనగా నుండవలయునని నాఆశయము. జీవనోపాధికి ఈపయోగము వడ్రంగము, కమ్మరము, నేత, నేర్పుటకు సంకల్పించితిని. త్వరలో ఇంకొక రెండుతరగతు లేర్పరుపబడును. నూరుమంది విద్యార్థులకు అన్నవసతి యేర్పాటు చేయవలెనని ప్రయత్నము చేయుచున్నాను. నూరుమంది పిల్లలకు రెండుపూటలు జొన్నన్నము ఒకపూట నూకలజావ పెట్టుటకు రోజుకు పండ్రెండు రూపాయలు ఖర్చుగును. చూడుచుండల అరువదిఆరు పండ్రెండు వనూలుచేయవలయునని పూనుకొని కొంతవరకు పనిచేసినాను. ఈ క్రొత్తయేర్పాటులు 1925 వ సంవత్సరం జనవరినుండి ప్రారంభించుటకు సంకల్పించితిని గాని పొగలేదు. క్రొత్తసంవత్సరాదినుండి సాగించగలను.

ఆశ్రమమునందు చేర్చుకొనబడు 100 మందిలో 74 మంది పంచములు (మాల మాదిగలు), 10 మంది క్రైస్తవులు, తక్కిన 16 మంది ఎరుకల వినాది లంబాడీ దోమ్యరిమొదలగు నిమ్నజాతులును అయి యుండురు. వీరిలో సగముబాలుగు సగము బాలికలు. ప్రతివిద్యార్థియు ఆశ్రమమునందు అయిదుసంవత్సరము లుండవలయును. ఆశ్రమములో మూడవతరగతికి పనికివచ్చువారిని చేర్చుకొందుము. ప్రతి విద్యార్థియు నేత, వడ్రంగము, కమ్మరము పనిలో వీదోఒకవృత్తి నేర్చుకొనవలయును. ఆశ్రమమునందు విద్యప్రార్థియయిన పిమ్మట విద్యార్థులలో మేధావంతులుగా నుండువారికి ఉన్నతవిద్యనేర్పించుట మా సంకల్పము.

ఈపని ఒకరు నిర్వహింపవలసినది కాదు. తమ జీవితమును ఇందుకై అర్పణచేయగల కొంతమంది యువములు కావలయును. జీవనార్థము నెలకు రు 40 లు, ఉండుటకు ఉచితముగా యిల్లు, ట్రిపుల్ డెనిఫీట్స్ స్కీముక్రింద 2000 లకు రైఫ్ యిన్ ఫూరుచేయుట, యీ యేర్పాట్లు ఏవిధముగాను అస్పృశ్యత పాటింపక ఆశ్రమమునందు పనిచేయవలసినవారికి చేయబలచినాము.

సంకల్పించినపని చాల పెద్దది. లక్షరూపాయలుకూడ చాలునని చెప్పటకు వీలులేదు. 100 యొకరముల సాలమున్నను చాలదు. కాని ఆంగ్రదేశము సంకల్పించుకొన్నయెడల యీ భారమంతయు ఒక్కమహారాజు మోయగలడు. అనేకమంది మహారాజులు, రాజులు, జమీందారులు యితర ధనికులకు ఆంగ్రదేశమునందు వహాత్మునకు ప్రియమై, దేశాభ్యుదయమునకు అవసరమై హిందూమతమునకు గౌరవము తెచ్చునదైన యీసంస్థాపనము సాగించుట అసాధ్యము కాగూడదు. దేశాభ్యుదయమునకు ఇట్టి ఆశ్రమమొక్కటి చాలదు. అధునము జిల్లాకొక్క ఆశ్రమముచొప్పున బయలుదేరి వీజిల్లాలోని ఆశ్రమముఆజిల్లాభరింపవలసియుండును. అట్టిశుభదినములు వచ్చురకు ఆంగ్రదేశమహాజనులందరు ప్రారంభించి పనిచేయుచున్న యీ ఆశ్రమమునకైన సహాయము చేయప్రార్థితులు. మా ఆశ్రమమునకు విరాళములను ఈక్రింది చిరునామాకు పంపగోరెదను.

నల్లపాటి హనుమంతరావు,
ధర్మకర్త, శ్రీకృష్ణాశ్రమం, పెదపాలెం, దుర్గిరాలపోస్టు, గుంటూరుజిల్లా

పంచమవిలాపము

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు

భారతమాతృక గర్భ పాథోధి నుదయించి
యాద్యులైయొప్పు సోదర్యులార!
“జంతుకోటిని నెల్ల సమముగా నీక్షించి
దయఁజూడ”మనెడు విద్వాంసులార!
“జగదుపకారమే సౌఖ్యంబు, పరలోక
సాధనం”బను లనచ్చరితులార!
భవి“నాత్మవత్సర్వ భూతాని”యనుసూత్ర
మనుసరించిచరించు నయ్యలార!
గీ. దుఃఖభారంబుచే గడుఁ దూలిపోయి
తెరువుఁగానకయున్న మాతెరఁగుఁజూచి
జాలి పహియింపఁగాఁ బూనఁ జాలరయ్య!
భరతపంశీయులార! నత్పరుషులార!
సీ. అవని, ‘అ; ఆ’ లైన అభ్యసించెదమన్న
పాఠశాలలకుఁ బోవంగరాదు
పరమేశు నొక్కింత భక్తి గొల్చెదమన్న
గుడిలోన మే మడుగిడగరాదు
మతధర్మములయొక్క గతి నెఱుంగుదమన్న
వేదశాస్త్రచయంబు వినగరాదు

పెద్దా దర్శింప వీలగునాయన్న
వీధులబడి మేముపెళ్లరాదు
గీ. హాళిఁగూర్చెడు దేశభక్తాళి యొనఁగు
భాసురాంచితమగు నుపన్యాససరణి
సాంపునాలింప నభలఁ గూర్చుండరాదు
ధీరతను మమ్ము బ్రోవంగరారె? మీరు.
సీ. శల్యావశిష్టమై, శక్తివిహీనమై,
యల్లాడు శారీర వల్లితోడ,
తైలవిహీనమై, ధూళి సంయుతమునై
వీడి భూస్థలిఁ బడువేణితోడ
దుర్గంధనిలయమై, దుఃఖజలార్ద్రమై
జీర్ణించి, చినిగినచీరతోడ
దినచంద్రసదృశమై, తేజోవిహీనమై,
డంబుబాసిన వదనంబుతోడ,
గీ. అకట! తలదాచుకొనఁగఁ దావైనలేక
నిచ్చలును దుఃఖవారాబ్ధి నీందలేక
పూతచారిత్ర పంచమమాత యదిగొ
కుండెడును, రారె! కాపాడ హిందుజనులు!

అస్పృశ్యమహర్షి - హరిదాసు

జనమంచి సీతా రామస్వామి గారు

“ Bhaktas of India ! You are all very ready to take up the Sweetheart of Gopis and Chaitanya, but how many of you have the pure flaming passion of Gopikas and Gouranga ? You will be the darling dear of that sweet Cowherd when you see him with divine love in the chandala, in the thief, in the sinner, in the stranger, and all and not confine him to mere stone images.”

అని రామతీర్థస్వామి అనర్గళ గంగాప్రవాహోపమాన మనఃదగు నొకయుపన్యాస రాజములోఁ బలికిన వాక్యములు నిజమైనభక్తియన నెట్టిదో మనోహరముగఁ దేటపఱచుచు నిరంతర స్మరణీయములై యొప్పుచున్న వని నాయభిప్రాయము. వానిసారాంశ మేమి?

“గోపికాహృదయలో! చైతన్యస్వామి! గౌరంగా! కృష్ణా” అని ఉచ్చైస్వరమున నుచ్చరించు వారందఱును భక్త్యమృతపానమత్తచిత్తులేయని మనము తలఁపరాదు. పైవేషభాషలచే భగవంతుని మెప్పింపలేము. ప్రేమ సుధారసముష్పొంగ నిష్కలటహృదయముతో ఆయనను చండాలునియందును - తస్కరునియందును - పాపాత్ముని యందును - పరదేశీయునియందును - వారు వీరననేల? - అందఱియందును కనుఁగొనుటయే భక్తికి నిదర్శనము. అప్పుడే ఆపరమపురుషుని పరిపూర్ణానుగ్రహము చేకూరును. కాని, కేవల శిలావిగ్రహస్థితునిగా మాత్రమే భావించు నంతకాలము ఈశ్వరతత్త్వమును ఎఱుంగఁ జాలము.”

దగ్గఱకు వచ్చినాడని చండాలుని తిట్టిపోసి, పది సారులు చెఱువులో మునిగి, ఆపాదమస్తక పర్యంతము విభూతిరేఖలుతీర్చి రుద్రాక్షతావళము చేతఁ బట్టుకొని, సహస్రగాయత్రి జపియించి, పరమపవిత్రుడ నై తినిని సంతసించు పరమఛాందసశిఖామణిభక్తుడోలేక, జాతిమత భేదము పాటింపక, “తనయందు సఖిలభూతములందు

నొకభంగి సమహితత్వంబున” వఱుచు, “తల్లిదండ్రుల భంగి ధర్మవత్సలతను దీనులఁగావఁ జింతించుచు,” త్రిక రణశుద్ధిగా జగదీశ్వరుని నేమించుచు జీవమాత్ర నెఱ నేర్చుడి ఆడంబరశూన్యుడూ భక్తుడూ?

పదిమంది కొంపలుతీసి పండ్రెండుసారులు సత్య నారాయణవ్రత మాచరింపవచ్చు. రాత్రింబవళ్లు కష్టపడి పనిచేసి పంటలుపండించు పాలికాపును పాము కఱచినదని వినియు వెంటనే వానినిఁ జూచుట కేగినచో మడిబట్టలు మైలపడునేమో యని శంకించి సంధ్యానందనము చేసి కొనుచుండవచ్చు. వీధిలో మాలవాఁ డొకఁడు దప్పిగొని దుస్సహతాపముచే నొడలెఱుంగక పడిపోయినప్పుడు, వానిచెంతకేగి నోటరెండు నీళ్లు చుక్కలుపోయుటకై న నిష్ప షడక “చస్తేచచ్చాడు గాని నగ్గరకు వెళ్లి బ్రాహ్మణత్వము గంగలో కలపలే”నని నిశ్చయించుకొని సుందరకాండ పారాయణము యథాప్రకారము జరపుకొనుచుండవచ్చు. ఇంటికి ముప్పికి వచ్చు బ్రాహ్మణేతరదగ్గిరొందఱి మీఁదను మొదటితరగితి మేల్కొని పోయి చలించి ఒకనాఁడు వేలకొలుది బ్రాహ్మణులకు కాశీసంతర్పణము చేయింపవచ్చు. కాని హరిదాసుదాటి “అస్పృశ్య మహర్షి”కున్న గుణప్రాశస్త్యములో - చిత్తశుద్ధిలో - భక్తిపారపశ్యములో - ఒక్క శతాఃకమేనియుఁ గలిగి యుండు ఘోరతక్ష్ణము! అయ్యో! అపద్మహాసీయుని గూడ “అస్పృశ్యమహర్షి” అనఁబెట్టినదే! యోగి పుంగవుడగుఁడ అటరానివాడేనా? “కాశీమి, భౌసని చెచ్చ సాహసించు సుహానుభావులు - భక్తసమైక్యము - సరా మరతిలకులు - హిందూమత్యోగియులు - సాక్షికిఁ దొరబడి చొప్పున వెలసియుండగా, “కాఁడు” అని జనాఁలు చెప్పు వాఁడు దేశాపకారిగాఁడా? మతద్రోహిగాఁడా? బ్రాహ్మ ణ్యువుడగుఁడా? అకటా! దేశమున కెంతదూర శ సంతభ మీచినది! అస్పృశ్యతాదోష మొనరించినఁగాని శా...

నకు ముక్తిలేదని నొక్కి వక్కాణించు మహాత్ములనే నోటికి వచ్చినట్లు దూషణచేయు బ్రహ్మబంధువుల ముందట నేమి మాట్లాడగలము? వారి సిద్ధాంతమును బట్టి, పంచమకులములో జన్మించినవాడు పరమభక్తావతంసుడైనను అస్పృశ్యుడే. కాబట్టి, మన హరిదాసును గూడ “అస్పృశ్యమహర్షి”గాఁ బేర్కొనవలసినదే. కాని ఆమహనీయుఁ డెట్టివాఁడో యొకింత ముచ్చటెంతము.

అతఁడు సుప్రసిద్ధ పంచమయోగి(Untouchable saint)

అతని భక్తివిశ్వాసముల కచ్చెరువొంది, ఆనందమునొంది, పూర్వము శ్రీచైతన్యస్వామి నిజశిష్యుకోటిలో నొకనిగాఁ జేసికొని, అపరిమిత వాత్సల్యాదరభావములతోఁ జూచుచుండినట్లు చైతన్యచరిత్ర తెలుపుచున్నది. వారిద్దఱకు సమావేశము కాకమునుపు హరిదాసు రోడ్డు ప్రక్క నిలుచుండి, దూరమునుండివచ్చుచున్న చైతన్య సవలోకించి, సాష్టాంగదండ ప్రణామము లాచరించెనట! అంతట నతనిని దగ్గఱకుఁ దీసికొనిరండని స్వామి ఆజ్ఞాపించగా, శిష్యు లట్లుచేయఁబూనిరి. కాని, హరిదాసుసహజ వినయ గరిమదీపింప, “అయ్యలారా, నేను హీనకులజుడను, చండాలుడను, అంటరానివాడను. నేను దేవాలయములోనికి నెఁ జోగూడదు. కాబట్టియే, జగన్నాథ స్వామి భక్తులెవ్వరు నన్నంట నక్కఱలేకుండ దూరము నుండియే స్వామిని ఆరాధింతును. సమీపమునకు మీరు రావలదని నాప్రార్థన,” అని పలుకుచు, “అంబుజోదర దివ్యపాదారవింద చింతనామృతపాన విశేషమత్తచిత్తుడై” విరాజిల్లెను. ఆప్పుడు చైతన్యస్వామి అతని దగ్గఱి హృదయపూర్వక స్వాగత మొసఁగె. హరిదాసు స్వామిపాదముల కెఱుగె. స్వామి దాసునిఁ గొంగిలించుకొనెను. ఇద్దఱును ఆనందపారావారమునటలలాడిరి. ఒకరినొకరు మెచ్చు

కొనిమైమఱచిరి. “స్వామీ, నేనంటరానివాడను. నన్ను తగులకుండు” అనిహరిదాసు మొఱపెట్టకపోలేదు. కాని, చైతన్యఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చె. “ఒభక్తవర్యా, నేను పరిశుశుద్ధుడనగుటకే నిన్ను ముట్టుకొనుచున్నాను. ఏలయనఁగా, నీమతనైర్మల్యమునాకులేదు. సమస్తపుణ్యతీర్థములందు స్నానమాచరించుటవల్లనో, తపమాచరించుటవల్లనో, మహాదానములు చేయుటవల్లనో, వేదపఠనమువల్లనో యెంతపుణ్యముచేకూరునని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవో అంతపుణ్యమును నీవు ప్రతిక్షణమున ఆర్జించుచునేయున్నావు. నిజముగానీవు బ్రాహ్మణునికంటెను పావనుడవు”

అట్లుపలికి శ్రీచైతన్యస్వామి ఆ “అస్పృశ్యమహర్షి” కిఁ దన ఆశ్రమములోబసయిచ్చి, అతని సహవాస మబ్బినందుకు బ్రహ్మానంద మొందుచుండెనట!

ఈసందర్భమున నాకు శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవత పద్యరత్న మొకటి స్మృతిగతమగుచున్నది. నాయన లారా, అది, అందఱును ఎల్లప్పుడును పఠింపవలెను.

“మ. అమలజ్ఞాన సుదానధర్మరతి

త్యతాంతి నిర్మత్సర

త్వములకా యజ్ఞతపోఽనసూయలఁగడుకా

దర్పించుధాత్రి సురో

త్తముకంటెకా శ్వపచుండు ముఖ్యుఁడు మనోర్థ

ప్రాణవాక్కర్మముల్

సమతన్నిన్ను నయించెనేని నిజవంశ

శ్రీకరుండౌదుదిన్.”

ఆహా! అట్టి నిజవంశ శ్రీకరుండైన హరిదాసులత ధన్యుఁడోగదా!

మాలవిల్ల

శ్రీమదాంధ్రవిద్యావాచస్పతి, సాహిత్యసరస్వతి, శతావధాని దోమా వేంకటస్వామి గుప్త గారు

అంద్రనీలముడాలు నేలఁజాలెడిమేని
వన్నెకన్నులకుఁ బర్వంబునేయ
చందమామవెలుంగు నందంబుక్రిందుగాఁ
జిలునవ్వమొగమునఁ జెలుపుగొలుప
పెలమించనట్టిదా వలువగట్టినరీతి
నిర్గర్వముగత్వ నియతించెల్పు
“ఘల్లుఘల్లు”నిమ్రాయు కరకాచకంకణ
క్వణనంబుతారమొక్కగహిఁ బూన

గీ. “జుమ్ముజు”మృంచు నుద్యాన సుమవిహారి
మత్తపుష్పంధయధ్వని మధురిమాను
కారియగు రాటమును దనకరముచేతఁ
ద్రిష్టచును దారమును వడిఁ దీయుచుండె
మంచికిని నెల్లయగు నొక్కఁమాలపిల్ల !!

నీ. ఏసూత్రము ధరించుటే భూషణంబను
చును మహాత్ములు నొక్కయనిరి నేడు ?
ఏసూత్రమును దాల్చు టెనఁగించు నుష్ణత్వ
తైత్యానోదన శక్తిప్రజకు
ఏసూత్రముహారంగు భాసిల్లు నలనుధా
కరమనోహరకర కాంతిఁగేరి;
ఏసూత్రము జపించు టిప్పించునన్మాన
మునముక్తి దేశీయజనత కెలమి

గీ. అట్టి ఖగ్దరుసూత్రము నమలమయిన
రాటమను యంత్రమునఁదీసి రహిని భరత
మాతృకంఠవిభ్రాజకమాలఁజేయు
మంచితనమునకెల్ల ఆమాలపిల్ల !!

మ. నలువాఱ్ఱ దొలి సోదరీమణిని
గృహంబ్రోచె గృష్ణుండు వ

ల్వలనీయందగు సూత్రమూనియటె
వల్వల్కొల్పు నేసూత్రమూ
ని లలిస్సీవును సోదరీమణిని నెం
తేబ్రోవఁగా నెంచినా
వలకృష్ణత్వ మెనంగు నీమెయిని; న
ట్రాటక్ నినుకగృష్ణు చె
లెలు తచ్చక్తివటంచు నన్నపిదప
లీలక్ దదంచత్కృతిక్
బలిమింబూనితివంచు నెంచెద నెదక్
జండాలకన్యామణి !!

నీ. మాలయంచనఁ గనుమాలమా? కెంతిని
ర్మలమైన ముత్యాలమాలగాని
మాలయంచనఁ గనుమాలమా? బుచ్చువల్ల
మంజులనవరత్నమాలగాని
మాలయంచనఁ గనుమాలమా? సోదరీ
మందహా మందారమాలగాని
మాలయంచనఁ గనుమాలమా? మానర
మాలీలఁ దగు నతఃమాలగాని

గీ. కడఁగి ధర్మార్థకామ మోక్షప్రదస్త్ర
భావమానితసూత్ర మాలావిరచన
కుతుకమాననమై నాకుఁ గూర్చెననుమ
మంచితనమునకెల్ల ఆమాలపిల్ల !!

క. జగతిక్ సుగతిక్ నీచటె
నగణితగతి సోదరతతి కతిసాన్నికతై
తగమెయిత మంగళవచు
లు గుమానిను లెందఁ బాధులున పతిదొచ్చుక్.

దేశీయరంగులు

వక్కలంక అచ్యుత రావు గారు

భారతదేశ మన్నివిధముల వృక్షజాతులు పెరుగుటకు స్వతస్సిద్ధముగా ననుకూలమైయున్నది. తరుగుల్యులతాదులన్నియును నేదోయొకవిధముగ మానవకోటి కత్యంతావశ్యకములైన ఆహారపదార్థములనేకాక, తదితరోపయోగమైన వస్తువులనుగూడ నిచ్చుచున్నవి.

ఇట్టి ప్రకృతినంపదలతో తులతూగుచున్న మనదేశమిప్పుడధఃపతితమై ప్రతివస్తువునకును పైదేశములకాధారపడియుండుట జూడ మనదౌర్భాగ్యదశయును, జ్ఞానశూన్యతయును, సోమరితనమును, వెల్లడిచేయుచున్నదని చెప్పటయం దతిశయోక్తి లేదు.

భారతదేశ మిప్పుడు కొంచెము కొంచెముగా నూతనవికాసమును, స్వాతంత్ర్యశక్తిని పొందుచున్నది. రాజకీయ, సాంఘిక ఆర్థికవిషయాభ్యుదయమును చేకూర్చుటకు మహనీయు లష్టకష్టములు పడుచున్నారు.

ఆర్థికస్వాతంత్ర్య ముమానవున కితరములయందు స్వాతంత్ర్యము పెంపొందించుటకు పునాదివంటిది. ఈ పునాదిని కడుజాగ్రత్తతో పరిశీలించి వేసిననేకాని లేనియెడల దానిమీద నిర్మించబోవు స్వాతంత్ర్యభవన మడుగంటును. అనేకసంవత్సరములనుండి కోల్పోయిన స్వాతంత్ర్యభవన నిర్మాణమునకు గాంధీమహాత్ముడు తగు పునాదిని వేసి భవననిర్మాణమునకు వలయు సామగ్రిని చేకూర్చుచున్నాడు.

మానవకోటి కత్యంతావశ్యకములైన అన్నవస్త్రుగేహాదులలో వస్త్రునిర్మాణమునే పునాదిగా నుంచెను. సనాతనమునుండియు భారతీయులు తరుగుల్యులతాదులనుండి లభించువాటినే ప్రామాణములను కాపాడుటకుపయోగించుచుండెడివారు. వాటినే నేడు తిరిగి నెలకొల్పుట జూడ నెవరికానందము పొందకయుండగలదు?

భారతదేశము నేతఃపరిశ్రమ కెంతప్రసిద్ధిజెందియుండెనో దేశీయరంగులను వేయుటయందుగూడ సంతనిపుణత గలిగియుండెను.

ప్రస్తుతము దేశీయరంగులవిషయమై నేను పరిశీలనచేసిన విషయములను ఆంధ్రసోదరీసోదరులకు విన్నవించుచున్నాడను.

“ప్రదర్శనగృహములం దుంచబడిన పురాతన వస్త్రములను, మిక్కిలి సాగసైనరంగులువేసిన తివాసీలు, శాలువలు బట్టలను, ప్రకృతియందు తిలకించు వివిధవర్ణములతో సమానమగు రంగులువేసి నేసిన బట్టలను పైదేశముల కెగుమతి సనాతనమునుండి చేయుటయును, వీటినిన్నిటినిబట్టిచూడ మనదేశీయులు రంగులు వేయుటయందును తరుగుల్యులతాదులనుండి వాటిని దీసియుపయోగించు విధములయందును, మిక్కిలి నేర్పరితనమును, జ్ఞానమును, కళాచాతుర్యమును, నాగరికతను గలవారని చెప్పటకు వీలుగలుగుచున్నది.”

జర్మనీదేశపురంగులు దిగకమునుపు మనదేశమునుండి రంగులకుపయోగించు చెక్కలు, వేళ్లు, ఆకులుమొదలైనవి పైదేశముల కెగుమతియగుచుండెడివి. ప్రస్తుతముదుకూడ లక్కనీలి, కాచు మొదలైనవి పాశ్చాత్యదేశములందలి బజారులకు బంపబడుచున్నవి. ఇప్పటికిని గూడ మననీలి జర్మనీనీలిమందుకన్న మిక్కిలి ప్రశస్తమైనదనిన్ని, మంచిఖరీదైనదని తివాసీలు, బట్టలు మొదలైనవాటికి దేశీయరంగులే ప్రశస్తమైనవనిన్ని, చిరస్థాయిగా నుండుననిన్ని కనుగొనబడినది. మనరంగులువేయు పద్ధతులను, రంగులను పాశ్చాత్యవర్తకులును, పండితులును మిక్కిలి శ్లాఘించుచున్నారు. అనేకపదలసంవత్సరముల క్రిందట నేసిన రంగుల తివాసీలు, వాటికివేసినరంగులును ఏమా

త్రము చెదరక కన్నులు మిరుమిట్లు గొల్పుచున్నవని పరిశోధనకారులు చెప్పుచున్నారు.

అయితే ప్రస్తుతాంశ మేమన మన మెట్టిపరిశ్రమ ను పునరుద్ధరించగలమో ఆలోచించవలసియున్నది. “మిక్కిలి కుతూహలముగల విద్యార్థులు మనదేశపు తరు గుల్మలతాదులను పరిశీలించి మిక్కిలి నాణ్యమగు రంగు లను ఇచ్చువాటిని గురించి పరిశీలించుటకు తగు శ్రద్ధ పూని శాస్త్రరీతిగా పరిశోధించి, వారు కనుగొనినవాటిని ప్రజలకు తెలియజేయుటచే నీపరిశ్రమను తిరిగి పునరుద్ధ రించుటయేకాక, వెనుకటి బౌద్ధత్యమును మనదేశము బడయగలదని” ఆచార్య ప్రభుల చంద్ర రాయగారు నుడివి యున్నారు.

మొన్నటి ఐరోపాసంగ్రామము ప్రపంచమంతకును నొకపాఠమును బాగుగ బోధించినది. అత్యంతోపయోగ మగు వస్తువులకు పైదేశములపై నాధారపడి స్వంతపరి శ్రమలను గోల్పోవుట యెప్పటికైన ముష్సవాటిల్లనని నిదర్శన పూర్వకముగా జూపినది.

మనధర్మములను, విద్యలను, దేశీయపరిశ్రమల యందును నశ్రద్ధచేయుటచే దానికి ఫలితమిప్పు డనుభ విచుచున్నాము.

మనయైశ్వర్యాభివృద్ధిని గాంచు కుతూహలమున్న చో ‘నేవకవృత్తిచే లభించు పాయ సముకన్న, స్వచ్ఛంద వృత్తిచే లభించు గంజయేమేల’ని తలంచినచో, మన దేశమునకు మాతృపరిశ్రమయైన వ్యవసాయమును, దానికి సంబంధించిన పరిశ్రమలను వృద్ధిచేయుటకు శాస్త్ర ముల నభ్యసించిన వేనకువేలు సోదరిసోదరుల మనంబీ వైపునకు మరల్చవలెను. మనదేశములో మూడువంతులు స్వచ్ఛందవృత్తులచే జీవనము గడుపుటకు తగు నవకాశ ములు గలవు. తరువాత మనదేశమం దభిమానమును, దేశదారిద్ర్యమును లక్ష్యమునం దంచుకొని, విదేశవస్తు బహిష్కారమును, స్వదేశవస్త్రాభివృద్ధిని నభివృద్ధి చేయుటకు ప్రతిసోదరియు సోదరుడును ఎవరికివీలగుమార్గ మున వారు తోడ్పడవలెను. విదేశవస్తువు లెంతచౌకగా దొరికినను వాటియభిమానము తెగనాడవలెను. అందుచే

విదేశశాస్త్రకారుల పరిశోధనలను గాని వాణినిర్మాణ కొశల్యమునుగాని నిరసించుటకాదు. వారిబుద్ధికొశల్య మును శ్లాఘించుచు వారెట్లు తమస్వాతంత్ర్యమును గా పాడుటకు పాటుపడుచున్నారో మనముకూడ నట్లే పాటుపడి మనపూర్వులబౌద్ధత్య మెట్లుజగద్విఖ్యాత మైనదో అట్లే మనముకూడ చేయగలిగినచో మనజన్మ సాఫల్యమగును. మనదేశములో కూటికిని గుడ్డకును లేక వేనకువేలు మాడుచున్నపుడు పైదేశములవారి యభి మానమును, విశ్వర్యమును వృద్ధిగాంచుటకు పాటుపడుట స్వధర్మముగాదు. దేశహితముగాదు.

ఖద్దరు నిర్మాణకార్యక్రమమువల్ల ప్రజల కెట్లు వృత్తులేర్పడుట కవకాశమిచ్చెనో, దేశీయరంగులను గూ డ పరిశీలించి తిరిగి యీ సనాతన పరిశ్రమ నభివృద్ధిగాంచి నచో ఎవరుపడికి నేసినబట్టకు హుకోరినరంగులను నేను కొనుటయే కాక చాలమందికి వృత్తులు గలుగజేసినవార మగుదుము; కళాసారస్వతమును వెంపొందొచ్చినవారము ను నగుదుము. ‘జాతియొక్క అంతర్గతోత్సాహ నిర్వచ నమే కళాసారస్వతము.’

నేను కొన్ని స్పృహమునుసగురించి కృషి నుట్టుటయం దభిప్రాయమేమన ప్రతిగృహసంపదను వారికికావలసిన రంగులను తయారుచేసికొని వారిచే స్వంతముగా పడికి నేసిన బట్టలకు వేసికొని సుపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము పొంద వలెననిన్ని; తరువాత (Aesthetic gardening) ఆరామ కృషియం దభిరుచి జనింపచేయవలెననిన్ని తనూలమున ప్రతిగృహమును సంతోషదాయకముగా లాభకరముగా నుండుననిన్ని; మనసోదరిమణులు గృహపరిశ్రమ లభి వృద్ధిగాంచి ఆరోగ్యవంతులై చురుకైనవారను తలంపు తో మొదలిడితిని.

రాత్నపరిశ్రమ, ఉద్యానకృషి, రంగుపరిశ్రమ మనసోదరిమణులు కల్యోతోపయోగముగా నుడి జ్ఞాన వంతులుగాగూడ జేయును. పూర్వకాలమున మనసోదరి మణులు నేతయందును, సగిషీ పనియందును, రంగులపరి శ్రమయందును పాల్గొనిన ట్లుదాహరణము గలదు. (V. S. XXX of Cit.) వారు అనేకరకముల ఎరువు, నీలి

మొదలగు రంగులబట్టలే ధరించుచుండిరని ఋగ్వేదములో చెప్పబడియున్నది (R. V. VII. 33).

ఈసంగతులన్నియు నామనంజన నిడుకొని మన దేశములో నన్నిప్రాంతములందు పెరుగు వృక్షములను గురించి కొంత కృషిసల్పితిని. అవి సాధారణముగా నన్ని ప్రాంతములందున్నను వాటివల్ల లభించు వస్తువులను వృధాపరచుచున్నాము. తరుగుల్యలతాదులనుండి లభించు ఆకులు, చెక్కలు, తొక్కలు మొదలైన వెన్నియో ఔషధములకును, రంగులకును, చమురుదీయ నుపయోగించుటకు వీలుగానున్న వెన్నిటినో వృధాగా వంటచెరకుగా నుపయోగించుచున్నాము. వీటినన్నిటిని పరిశీలించుటకు విద్యార్థులకు టిపికల్ పట్టుదల ప్రకృతియందభిరుచి యున్నచో దేశమునకు చాల మేలు చేకూరునని నాతలంపు.

అమెరికాదేశ మిక్సడిపరిశ్రమయందు ముందంజ వేసియున్నది. దేనియందైన నశ్రద్ధచేసినయెడల పాశ్చాత్యులు మనకు పోటీయని నమ్మవలెను. వారిదేశములో గల చెట్లుమొదలైనవాటిని పరిశీలించుట ప్రారంభించి అనేక రంగులను తయారుచేసి ఇంగ్లాండు, కెనడా, ఫ్రాన్సు, రష్యా, ఇటలీ, ఆస్ట్రేలియా మున్నగు దేశముల కెగుమతిచేయుచున్నారు. అక్రి సమయమందు మన మేల నశ్రద్ధవహించవలెనోయూహించుటకష్టసాధ్యముగనున్నది. నేనుపరిశీలించిన వాటన్నిటిలో నీదిగువనుదహరించిన దానిమ్మచెట్టు మామిడిచెట్టు పైనివ్రాసినయుపయోగముల కన్నిటికి ననుకూలించుచున్నవి. దానిమ్మచెట్టును, మామిడిచెట్టును చూడని వినని యాంధ్రులుండరని నాతలంపు.

(పత్రికలో సంతయు ముద్రించుటకు వీలుగానుండదుగాన ముఖ్యమైన సంగతులనే వ్రాయుచున్నాను. వాటిని పెంచువిషయము, రంగులను తయారుచేయుట, ఏయేవిధముగా నుపయోగించునో నే ప్రచురింపబోవు పుస్తకమందు వ్రాయుచున్నాడను.)

i దానిమ్మచెట్టు

ఈచెట్టును సనాతనమునుండియు, ఔషధములకును, పండ్లకును, తదితరవిషయములకును మిక్కిలి

ప్రసిద్ధిచెందియుండెను. పూర్వచారిత్రలయందు విఖ్యాతి గాంచిన పెర్సిపాలిస్, అసీరియా, ఈజిప్టు మొదలగుదేశములందు స్మరణచిహ్నములందును (Monuments) గ్రంథములందును దీనిప్రసిద్ధగుణములు వర్ణించబడి యుండెను. మన సంస్కృత గ్రంథములందుగూడ దీనినిగురించి వ్రాయబడియున్నది. ఔషధములకు దానిమ్మగింజలరసము చాల చలువజేయును.

వేరు, తొక్క, మహమ్మదీయవైద్యులు (Tapeworm) నులిపురుగులను రూపుమాపుట కుపయోగించుచుండెడివారు. ఇంగ్లీషువైద్యులకూడ దీనిని మీదచెప్పినదానికి 1805 దగ్గరనుంచి ఉపయోగించుచున్నారు. ఆముదమును పుచ్చుకొనినతరువాత ఈతొక్క కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొన్నయెడల నులిపురుగులు తప్పక నాశనమగును. నోరుపూచినయెడల యీకషాయముతో గడిగిన త్వరలో నివారణయగును. యోనిసంబంధమైనజబ్బులకు దీనికషాయముతో గడుగుట చాలమంచిది. నులిగడుపుకట్టుటకు మిక్కిలిమంచిదని డాక్టరు కిర్కిపేట్రిక్ చెప్పుచున్నాడు. దీనియొక్కగుణమును అనేకమంది ప్రసిద్ధిచెందినవైద్యులు ఆమోదించుచు ఆయాజబ్బులకు దీనినే వాడుచున్నారు. యా. యల్. ఘోషు (N. L. Ghose) గారు నులిపురుగులకు మిక్కిలి ప్రయోజనకారియని నిర్ధారణజేసిరి. 2 ఔన్సుల తొక్కను 24 ఘంటలకాలము నానవేసి వడబోసి బాగుగ మరగనియ్యవలెను. తెల్లవారుజామున మూడువంతులుచేసి ఒక్కొక్కవంతు 2 ఘంటల కొకపర్యాయముచొప్పున పుచ్చుకొనిన నులిపురుగులు తప్పక నాశనమగును. సివిల్ సర్జన్ రాసుగారు దానిమ్మపువ్వులుగూడ చాలమంచివని చెప్పుచున్నారు.

రసవాద గుణము

దీనియందుగలఆమ్లము (Acid)టానిక్ ఆసిడ్ అయి యున్నది. దీనియందు మధురపదార్థము, బంకపదార్థము కూడగలదు. 1000 వేడికి 5.9% సారము దిగుచున్నది. దీనియందు (Alkaloid substance) గలదు. దీనిని తయారుచేసి డాక్టరులు నులిపురుగులుపోవుట కుపయోగించుచున్నారు.

అహారపదార్థము

దానిమ్మపళ్లు రోగులకు అమృతమువంటిది. వారి జిహ్వకు మిక్కిలి రుచినిపుట్టించును. దానిమ్మపళ్లు చాల కాలమువరకు నిలవయుండును.

దానిమ్మపరబత్ రుచికరముగను, చలవజేయుటకు నుపయోగించును.

రంగులు (Dyes)

ఈ చెట్టుయొక్క అన్ని భాగములు రంగులు వేయుటకు పనికివచ్చును. పూర్వమునుండికూడ మన దేశములో కొన్నిటిని వాడుటకలదు. దానిమ్మపువ్వులు దానిమ్మపండుతోక్కలు ఉత్తరహిందూస్థానమున బట్టల రంగుల కుపయోగించుచున్నారు. ఇంతవరకు నుపయోగించుచున్న వాటినిబట్టిచూడ రంగులకంత లాభకారిగా నున్నటుల గానుపించలేదు. కాని యీ చెట్టునుండి విస్తారపుఆకును, కొమ్మలును లభించును. ఎందుచేతననగా యీ చెట్టును ప్రతికాపు అయినవెంటనే ఛేదించుటవనరము. పండ్ల కాలము రాకపోయినను ఛేదన (Pruning) వలన పలువలను నలువైపులకు విస్తరించి బాగుగ ఫలించును. ఆకును దూసివేసిన కొద్దిరోజులలోనే చిగుర్పు కొని వచ్చుచుండును. అందుచేత యీ చెట్టునుండి లభించుచున్న ఆకు, కొమ్మలు మొదలైనవి వృథావుచ్చుచున్నాము. వీటిని రంగులకుపయోగకారిగా మార్చుటకు వీలుగా నున్నది. దానిమ్మచెట్టును పెంచుటవల్ల ఫలసాయము ననుభవించుటయేకాక సామాన్యముగా ప్రతి యింటవచ్చు వ్యాధులు నులిగడుపు, నురిపురుగులు-మొదలైనవాటికి దివ్యోషధమని పైన జెప్పియున్నాను. రంగులకుకూడ నుపయోగించునుగాన యీ చెట్టుయొక్క లాభ మెంతైనగలదని నాయభిప్రాయము. అందుచేత దానిమ్మతోటలు వేయువానికిని పరిశ్రమచేయువానికిని తగినలాభము చేకూర్చును. ప్రతిగృహమునను నీ చెట్టును సుఖపుగా పెంచవచ్చును. ఇది చూచుటకు మనోహరము గాను, ఎటువంటిస్థలమందైనను పెరుగు చెట్టయై న్నది. మనగృహములకు కొద్దిగనో గొప్పగనో పెరట్లందును గాన ఎవరిగృహమునకు కావలయు చెట్లనువారతిసులభ

ముగా పెంచవచ్చును. ఈదిగువ కొంచెము క్లష్టముగా రంగుల కెట్లుపయోగించునో వ్రాసెదను.

ఆకులు, కొమ్మలు, వేళ్లు నీ క్రింద కనుపరచిన రంగుల కుపయోగించును.

(అ) ఆకులను, కొమ్మలను నీటిలో మరగబెట్టి దీసిన కషాయము నీదిగువ వివరించినరీతిగా నుపయోగించితిని. ఈకషాయమును నూలు, వున్ని పట్టుగుడ్డులకు వేయుట కుపయోగించితిని. ఈరంగు రసవాద లవణములతో జేర్చినగాని రంగుపట్టదు. అందుచే నీ క్రిందివాటిని ఉపయోగించితిని: అన్నభేది;(Fenic Acetate; Potassium-dichromate); మైలతుత్తు (Copper sulphate) కాదు.

Straw color

1. ఓటిక (Alum) నీళ్లలో దడిపిన గుడ్డకు 'అ' యందు చెప్పినకషాయములో ముంచినచో ఎరుంగు బట్టవచ్చును.

Ash and deep Black

2. అన్నభేదిలోవేసిన వేసినీటియందుగొడ్డను అరఘుంటనేపు ముంచినతరువాత 'అ' కషాయములో ముంచి యెడల (Ash color) వచ్చును. ఇట్లు నూలుపైద సారాలు వేసినయెడల మిక్కిలి పల్లనిరంగు వచ్చును. అన్నభేదిలో ముంచినతరువాత చాలనేపు గాలిలో నాచినిచ్చుమండ వలెను. అట్లు రంగువేసిన బట్టను రెండురోజులవరకు నాచినిచ్చి తరువాత పుతకవలెను.

బట్టపై కౌగిలము

3. 'అ' కషాయములో పైనిచెప్పినవిగముగా బట్ట నునానవేసినతరువాత;

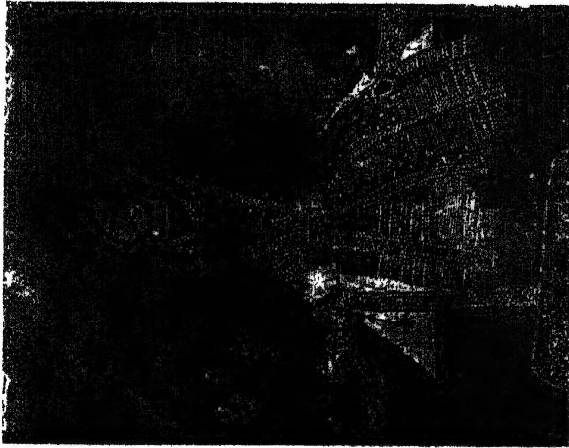
మైలతుత్తు (Copper sulphate) కేడి నీటిలో 15 నిమిషములుంచి తీసిన తరువాత;

పొటాసియమ్బైక్రోమేట్ నీటిలోవేసియుండు అరఘుంటనేపు నుంచి తీసిన దట్టముల కాకరంగు వచ్చును.

Brown

4. 'అ' కషాయములో నానవేసినతరువాత కాచు గుండ వేసిన నీటియందు అరఘుంట నానవేసి, బైక్రోమేటు లో నానవేసినయెడల బ్రౌను రంగు వచ్చును.

శ్రీరాజా మాణిక్యారావు పెంకట గోపాలరావు బహద్రులు
జమీందారువారు (1870-1883)

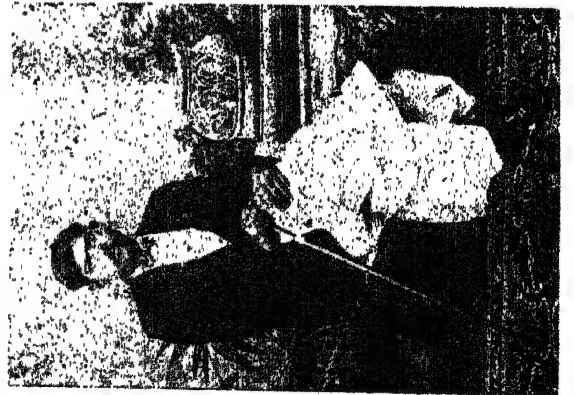
శ్రీరాజా మాణిక్యారావు పెంకట ముక్కంటేయారావు బహద్రులు
జమీందారుగారు (1902)

శ్రీరాజా మాణిక్యారావు పెంకట స్వామయ్య బహద్రులు
జమీందారువారు (1883-1870)

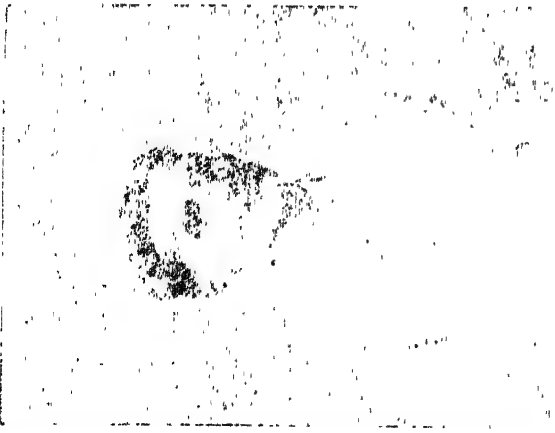
శ్రీరాజా మాణిక్యారావు పెంకటహయగ్రీవరావు బహద్రులు జమీందారువారు
కీ. శే. పైతా పులహయ్య బహద్రులుగారు

శ్రీ ఆర్. యస్. స్వామీగారు

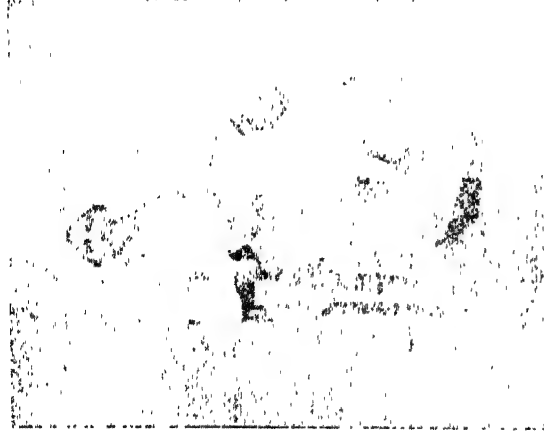

శ్రీ మంకాని వెంకటరెడ్డిరావుగారు

Sri Chelvan Venkatarasimha Rao garu

శ్రీ తాడిపత్రి శ్రీరామకృష్ణగారు

Sri Adiparu Sreerama Sastri garu

శ్రీ మార్కెళ్లపూడి పుత్రసత్యంశరగారు

Sri- M- P- Satyam Sarma garu

శ్రీ అయ్యగారి తిరుపతి రాజుగారు

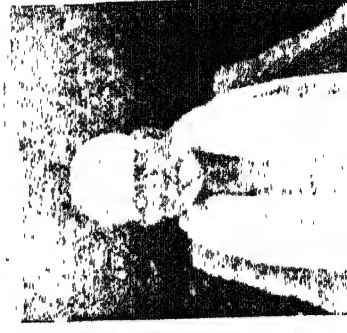
Sri Ayyagari Tirupati Raju garu

శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామిగారు,
శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామిగారు

Sri A- Venkata Sastri garu
Founder of Vyasa Grandhamala

పి. శ్రీ. వెంకటేశ్వరస్వామిగారు, శ్రీ యంపల్లె వెంకటరమణయ్య
చౌదరిగారు

Late Menda
Dalennayudu garu, Bhadri

Sri S Venkataramanayya
Chowdari garu

అద్భుతకథాగుంఫితము - అమూల్యగ్రంథురము
అత్యంతనీతిబోధకము

ముదిక

శ్రీయుత పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు

రచించిన నూతన నాటకరాజము

ఇది శృంగారహాస్యరస భరితమైనది. దీనిలో కథానాయకుడనేక కాంతాలోలుడు. కథానాయిక యత్యుత్తమస్వభావ సంపన్నయగునది, వేడుక చెలికాడు చమత్కారవచననిపుణుడు. రాణిదాసి మహామాయావిని. దానినైపుణ్యము నాటకము చదివి గ్రహింపఁదగినదేగాని చెప్పనలవికాదు. వేడుక చెలికానిమాటలు కడుపు చెక్కిలగునటుల నవ్వించును. అనేక కాంతాలోలుడగు రాజు కథానంబిధాన కౌశలముననుసరించి తుప కేకవత్నీ వ్రతదీక్షా తత్పరుడగును. రాణి సన్యాసినియగును. ఒక్కపత్రమును జదువువారు భరతవాక్యమువలకుఁ జదువకుండనుండలేరు. కొలదిప్రతులు మాత్రమే ముద్రింపఁబడినవి. త్వరపడుడు.

మెరు 0-12-0

పానుగంటి రాజారావు, పితాపురం.(గోదావరిజిల్లా)

విచిత్రచనాసమంచితము!

వివిధరస విజృంభణవిలసితము!!

వి శేషానందసంధాయకము!

పీఠనారీమణి కథారమణీయము!!

న గు

వీరమతి - నాటకము

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారి

చరిత్రాత్మక మగు క్రొత్త నాటకరాజము

మహాపతివ్రతయు, విదుషీమణియు, స్వార్థపరత్వాగినీ శిఖామణియు, భారతీయ కాంతామత్సర్యలలో నొకతెయు నగు వీరమతి పృత్రచరిత్రముగుటచే, దేశభక్తులెల్లరు కొనదగినది-అడదగినది-కొనియాడదగినది.

కొలదిప్రతులు మాత్రమే యచ్చుబడినవి. త్వరపడుడు.

మెరు 1-4-0

వలయువారు:—

పానుగంటి రాజారావు,

పితాపురం.

గోదావరిజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

శ్రీయుత పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారి

ఇది యొక యపూర్వమైన గ్రంథరాజము. కథగారు. కల్పనము గారు. ప్రబంధ మంతకన్న గారు. పురాణేతిహాసదిసంబంధ మనలేగాదు. చిత్రమగుగ్రంథములచదువుడు! చదివి యానందింపుడు!! తెలుగుభాషలో నిదిఁకన్నఁ డిట్టి గ్రంథము చూచి

యెఱుంగము. జంఘాలశాస్త్రీ, కలాచార్యులు, బొట్టయ్యశెట్టి, వాణీదాసుడు, సాక్షి అను విదుగురుసంఘము. ఈసంఘముచే చర్చింపబడు విషయములు బహు చమత్కారముగ నుండును. మొదటినుండి చివరవరకును కడుపుచెక్కిలగునటులు నవ్వు నచ్చుచుండును. ప్రయాణముచేయునప్పుడు, ఏమియుఁ దోచకుండునప్పుడు, అనేకవిషయములు దెలిసికొనగోరినప్పుడు, బాలురకు, యువకులకు, వృద్ధులకు, స్త్రీలకు చదువులు కింపగు గ్రంథమింతకన్న తెలుగులో లేదు. ఒకమాటుచదివినవా రీగ్రంథమును వదిలరు. మనోహరమును ప్రాణగంభీరము నగు వైలికుదుర్గుకొనుటకు విద్యార్థుల కింతకన్న సుపయోగకరముగ గ్రంథములేదు. జంఘాలశాస్త్రీ యుపన్యాసభోరణి, కాలాచార్యుల రచనానైపుణి, వాణీదాసుబంధుర ప్రబంధ రచనాశక్తి సాక్షివిషయనివేదనానైఖిరి, అభిప్రాయ సమంజసత చదువదగినవి. ప్రతియాంధ్రుడు, ప్రతిఅక్షరాస్యుడును ఈగ్రంథము చదువదగినది. ఒకయెడ సంభాషణాచాతుర్యము. ఇంకొకయెడ పాత్రవిలసనైఖిరి. మరియొకయెడ అపూర్వవర్ణనా గాంభీర్యము. చదువరులకెంతయో సంతస మొసంగును.

వలయువారు:—

పానుగంటి రాజారావు,

పితాపురం, గోదావరిజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

సాక్షి

మొదటి భాగము 2-0-0

రెండవభాగము 2-0-0

మూడవభాగము 1-8-0

నాల్గవభాగము 1-12-0

నూతన ప్రచురణము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవతము

ఘోషనామాత్యప్రణీతము. ఇదివరకు ముద్రితములైన ప్రతుల కన్న బాగుగా ముద్రించుచున్నాము.

గ్లాజాకాగితములు క్యాళికోలైండు గిట్టపేరు గలది. వెల 6 0 0 సంపూర్ణప్రతి రెండుసంపుటములుగా క్యాళికోలైండుగిట్టపేరుతో వెల రూ. 8 0 0

సంపూర్ణప్రతికి సంపుటములుగా ప్రథమ, ద్వితీయ, చతుర్థస్కంధములు క్యాళికోలైండు గిట్టపేరు వెల 3 0 0

పంచమ, షష్ఠ, సప్తమ, అష్టమ, నవమ, స్కంధములు గల సంపుటము క్యాళికోలైండు గిట్టపేరు గలది. వెల రూ. 3 0 0

దశమ, ఏకాదశ, ద్వాదశ స్కంధములు క్యాళికోలైండు గిట్టపేరు వెల రూ. 8 0 0

నామలింగానుశాసనము అను నామాంతరము గల

అమరకోశము

త్రికాండము - సరికొత్తము

ఆంగ్లేయభాషాంతరపదములతోఁ గూడినది

20 రుతుల డిమ్మి గ్లాజా కాగితములు క్యాళికోలైండు 1 12 0

శ్రీమద్భగవద్గీత

ప్రతిపదటీకా భాష్యవిశేషార్థ సహితము

క్యాళికోలైండు గిట్టపేరు గలది రూ. 3 0 0

శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవతము

పద్యకావ్యము

I ఆదిసభాపర్వములు గల సంపుటము	2 4 0
II అర్ణ్యపర్వము	3 4 0
III విరాటోద్ద్యోగపర్వములు	2 4 0
IV కీష్కద్రోణపర్వములు	2 4 0
V కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, స్త్రీపర్వములు	2 4 0
VI కాంతిపర్వము	2 4 0
VII ఆనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమనాస, మాసల, వహిప్రస్థానిక స్వర్ణ రోహణపర్వముల సంపుటము	2 4 0
- గ్రంథములకు వ్రాయనపుడు వాని వెలయును తెలుపవలెను.

ఎకణ్ణన్లెటి ఎండ్ కంపెనీ,

ఆంధ్రపత్రికవర్గ, 286, నైనాబజార్, కోల్కత్తా, బి. టి. మద్రాస్.

ధనవంతులకు మాత్రమే?

ఆనంగ వాయాకూతి

ముసలితనము, ఇతరకారణములచే గలిగినవరముల బలహీనత, ముదురులుబడిన దపుడలు, చిక్కినట్లు కనబడుట ఆలసిపోవుట మొదలగువాటిని విశేషకష్టము, ఖర్చులేకయే బాగుచేసి కాశ్యతయవ్వనము నివృత్తు. శాస్త్రసమ్యక్తముగా తయారుచేసిన ఈదివ్యోమధము నిరుపయోగమైనట్టి స్థితులలో కూడ గ్రోతమరదుతనమును పుట్టించుచు యింద్రజాలమువలె నూతనమార్పును కలిగించును. పూర్తి వివరములకు వ్రాసిన యినాముగా సంపాదించును. 30 గుళికలు గల బుడ్డి రూ. 10 మాత్రమే.

కందర్పచంబీవని తైలము

ఈతైలమును కైకివాడులచే నపుంసకశ్యము తొలగుటయే గాక మంచినసారసౌఖ్యము తప్పక కలుగును. ఒకతులము బుడ్డి 1-కి పగ రు. 10-0-0. ఇతర వివరములకు వ్రాసిన మాక్యాటలాగు ఈదితిముగా పంపబడును.

ఏలనేడన?

మదనమంజరి ముద్రలు

అద్భిక్తము. వలబంధమువంటి సాధారణరోగములను నపుంసకశ్యమువంటి గొప్పవ్యాధులను కుదుర్చుటయందు 30 సంవత్సరములుగా ధృఢపరిశ్రమ ప్రఖ్యాతి చెందియున్నందున దానిని నేపించక ఏలచింతించెదరా? ఒకడెట్టి రు. 1. 6 డబ్బీలు రు. 5. 12 డబ్బీలు రు. 9.

యథానామ తథాగుణము

నిద్రించుటకు ఒకగంటకు పూర్వము ఈముద్రలలో ఒకటి నేపించి కేడిపాలుత్రాగి అక్కంటే ఆనందము కలుగును. ఒక డబ్బీ రు. 1. 6 డబ్బీలు రు. 5. 12 డబ్బీలు రు. 9.

మరివిరాసిని వటికా

రాజ వైద్య నారాయణజీ కేశవజీ,

49, బందరువీధి, మద్రాసు.

Deep Brown

5. 'అ' కషాయములో నానవేసినతరువాత 4 లో చెప్పినమాదిరిగా చేసినతరువాత మైలతుత్తు (Copper sulphate) వేసినవేడినీటియందు కొంచెమునేపుంచి తీసినయెడల దట్టమైన బ్రౌనురంగు వచ్చును. మిక్కిలిదట్టమైన రంగు కావలసినయెడల పైనచెప్పిన విధముగా రెండు మూడుపర్యాయములు తిరిగి చేయవలెను. ప్రతిమాటాను మైలతుత్తు, బైక్రోమేటు క్రొత్తగా నుపయోగించవలెను.

దట్టమైన కాకిరంగు

6. దట్టమైన కాకిరంగు (Fenic acetate) బైక్రోమేటు 'అ' కషాయమును నుపయోగించిన వచ్చును.

ఉపసంహారము

దీనిరంగుగుణమువల్ల తెలిసిన విషయ మేమన నూలు, పట్టు, ఉన్నిబట్టలకు నలుపురంగు నంతకంటె లేతరంగు (Ash)ను వేయుట కుపయోగించును. 4, 5 లో చెప్పినవిధముగా జేసినయెడల మంచి మేలైన బ్రౌను రంగు వచ్చును. ఇది నూలు, పట్టుబట్టలకు మిక్కిలి సాగుగా వేయవచ్చును. లేతపసుపు పచ్చరంగును గూడ వేయుట కుపయోగించును. ఈరంగులు సూర్యకాంతివల్ల పోవు. వుడికినరంగు బాగుగనిల్చును.

ఈరంగులకై పచ్చియాకులు, కొమ్మలునే కాక, ఎండబెట్టి చూర్ణము చేసి నిలవయుంచుకొనగును. పై రంగుల నితకంటె సుశువుగా వేయుమార్గమునకై కృషి నల్పుట పూర్తి గానందున నాసంగతులు వ్రాయజాలక పోతిని.

ii మామిడిచెట్టు

మామిడిచెట్టుయొక్క జన్మస్థానము మలయద్వీపములైయున్నను, సనాతనమునుండి మనదేశమందుండి నటుల పూర్వగ్రంథములందు వ్రాయబడియున్నది. మహామృదీయులకాలమునను, పీష్వాలకాలమునను దీనికృషి బాగుగ వ్యాపించినటుల చరిత్రాధారములు గలవు. టోక్లకుసాహేబు ఢిల్లీ సింహాసనంబుం దున్నపుడు (1325-1351 A. D.) టొక్లమన్ కవీశ్వరుడు అమీరుకు పార్శు

శీకభాషలోనిటులువ్రాసెను. "మామిడిచెట్టు ఫలారామములలో నగ్రగణ్యతవహించుచున్నది. తక్కినజాతులలోఁండుపండినపుడే నుపయోగించునుగాని మామిడిఫల మన్నియవనలయందుపయోగకారి. (Dymock K. Pharm 2nd 1. 382)." 3000 అడుగుల ఎత్తుగల స్థలములందును సమభూములందును పెంచుటకు వీలుగనున్నది. మామిడిచెట్టును, దానియొక్క చాలయుపయోగములును నందరకు తెలిసినవే యగుటచే నిక్కడ నంతగా చెప్పటగ త్యములేదు. మామిడిచెట్టు భారతీయులకు శుభప్రదాయియై మిక్కిలి లాభకరమగు ఫలారామమై యున్నది. మామిడిగున్నలు కవీశ్వరుల హృదయము లాకర్షించియున్నవి.

ఇట్టి సకలోపకారియగు మామిడిచెట్టు రంగులకు కూడ నుపయోగించుటకు వీలుగానున్నది. దీనియాకులు, చెక్కలనుండి మంచిరంగు వచ్చుచున్నది. వీటినుండి వేడినీటితో యీరంగును దీయవచ్చును. దీని నుపయోగించుట కీక్రిందవిధముగా జేయవలెను. మొట్టమొదట గుడ్డను మైలతుత్తు వేడినీటియందువేసి దానియందు అరఘుంటనేపు నాననిచ్చి తరువాత మామిడిచెక్క కషాయమునందు 15 నిమిషము లుండి తీసిన మంచి పసుపువర్ణము వచ్చును. ఈవిధముగా పట్టుబట్టలకు కూడ వేసిన మంచి సాగసైన రంగువచ్చును.

ఇస్వ డుత్తరహిందూస్థానములో దీనిని మరియొకలాగున తయారుచేయుచున్నారు. అది చాల విషాదకరమైనదిగా నున్నది. మామిడాకులను పశువులకు మేపెదరు. అట్లు మేసిన పశువుల ఉచ్చును జాగ్రత్తచేసెదరు. దానిలో నీవచ్చరంగు తేలుచున్నది. అదియే మనదేశమందువాడబడుచున్న పసపుపచ్చరంగు (Indian yellow). ఇట్లు మేసినపశువు లారునెలలు తిరుగకుండ మృతినొందుచున్నవి. నోరెరుగని పశువులను జంపియా మనశ్శృంగారము? అట్లులేకుండ సతిసుశువుగా మీదచెప్పిన రీతిగా మనకు లభించుచున్నది. ఇది అకుపచ్చరంగును తయారుచేయుటకు గూడ నుపయోగించును.

ఇట్టి కృషియందు ముఖ్యముగ మనసోదరీమణులు శ్రద్ధవహించవలసియున్నది. మొగవారికంటె నాడు హా

రికి శృంగారములయందు గడుబ్రీతి. అందుచేత శృంగార మునకును, ఆనందము చేకూర్చు వస్తువులను సమకూర్చు టయందు పరిశ్రమ సల్పుటకును వారుకడుసమర్థులు. అన్ని దేశముల పూర్వచారిత్రలందు నాడువారే మిక్కిలి శృంగారమైన పనులను చేయుటయందును, ఉద్యానకృషి మొదలైనవాటియందును పాల్గొనినట్లు నిదర్శనలుగలవు. కాళిదాసాదులచే వర్ణించినట్టి శాకుంతలవంటి స్త్రీ బృందముగాని కానరాదుగదా! ఇప్పటి నాగరికత కడు విచిత్రము. భారత దేశమందుగల ఫలారామములు, నంద నోద్యానములు రూపుమాయుచున్నవి. అట్టిఆయురారో

గై శ్వశ్వముల నిచ్చు ప్రకృతివస్తువులను వినర్జించి నిర్జీవ మైన వస్తువులు శృంగారస్థానము జొచ్చుచున్నవి. ప్రాశ సరు కృష్ణప్రగారు చేయుచున్న శాస్త్ర పరిశోధనలవల్ల ఆ రామకృషియం డెంతటి నూతన పరిశోధనలైన చేయు టకు వీలుగలదని స్పష్టమగుచున్నది.

పాతకమహాశయులంద రీవిషయములను గ్రహించి ఇట్టి సర్వోత్కృష్టములైన ఫలారామములను పెంచి వాటి లాభములను ప్రేమపూర్వకముగా బడయుదురు గాకయని కోరుచున్నాను.

శ్రీ టేంకణాదిత్య కవచ ప్రశంస

నిడుదవోలు వేంకటరమణ గారు, బి. ఏ.

మున్నె ప్పడొ నన్నయ్యకు, మున్ను గఁబుట్టిన యపూర్వపుంకావ్యమటం
చెన్నగఁదెలిసితి; తదుపరి, నెన్నఁడు నది చూచుభాగ్య మేర్పడకుండెన్.

క. అంతట దైవికముగఁ బ్రత్యంతరము లభింప దాని నత్యాతురతన్
సంతసమునఁజదివితినే, స్థాంతముగా నూతనంపుఁ జవులెలయంగన్.

క. చదివినకొలందిహృదయము, ముదమునఁ దొలుకాడ కావ్యముభ్యురసము నె
మ్మది నిముడకపోగిపోరలఁ, గదియించితి నీవిధమున గైకొనుఁజాహ్మ్యం!

ఉ. వన్నెలఁజిన్నెలం గమనపైఱిరి, సద్రసపుష్టి నూహలన్
ప్రన్ననినీటుజానలరుపల్కుల, సవ్యకళాభిరామగా
మున్నె తెలుంగువాణిని అపూర్వముగా నొనరించినట్టి యా
నన్నియచోడదేవకవినాథుని పెంపు నుతింపఁజెల్ల దే!

క. రాజకవులఁ బ్రథముఁడు కవి, రాజులలో నగ్రగామి రమ్యాధ్రనచో
రాజితకవనసమన్వితం, డైజనుశ్రీనన్నెచోడు సభిసండునున్. (క)

ఉ. నన్నయనాఁడు శైశవమునం జరియించెఁ దెలుంగువాణి తి
క్కన్న మహాకవిప్రవరుకామునం గడుఁ బెద్దయయ్యెఁ బె
ద్దన్న మహాకవీంద్రునమయంబునఁ బ్రోడయటన్నమాటకున్
మన్ననలేల తావకనమంచితనూతన కావ్యసృష్టినిన్.

- ఉ. కమ్మనిజానుదెన్గు నుడికారముసాంపు, మనోహరంపుభా
వమ్ములపెంపు, క్రొత్తలయిప్రేధిమ నించెడుకల్పనాళి, హృ
ద్యమ్మగువర్ణనాళియు, నుదారకథారచనాప్రశస్తిని
త్యమ్మును తావకీనకవితాపటి మన్వెలయింపనొల్లవే ?
- ఓ. ముట్టినదాది కావ్యము సమూలముగాఁబరియించి కాని, యే
పట్టుననైనఁ దీసి చదువందొరకొన్ననుగాని వీడఁగాఁ
బుట్టునె బుద్ధి యిట్టిది యపూర్వము; మున్ను తెలుంగు బానలో
నిట్టియమోఘకావ్య ఘటనైకమహత్త్వముఁ గల్గు నేరికి ?
- చ. తెనుఁగుపదంబుపొందికకుఁ దిక్కనకంఠెనుసీపు, దివ్యని
స్వనమునుఁబోలు సత్కవితఁ బండితమల్లయ పాలకుర్కి సో
మనయునుఁ దొల్లి తెల్పి రసమానమహాంధ్రకవిత్వరీతులక
ఘనులు విమర్శకాగ్రణులు గైకొనరేలొకొ? నేడు వారినిక.
- చ. చదువగ నింపునింపుటకుఁ జాలినశైలిని లేదటంచు నె
మ్మదినొకయాహసేయుచు విమర్శకులై తనరారువారె నీ
మ్మదుమధురోక్తిగుంభనల మెచ్చరు; దానె యెప్పుడైన
నెయ్యదియునుఁగాదు నేడు వినుమా సుకవీంద్ర! రసజ్ఞశేఖరా !
- ఉ. శ్రావ్యములైనకావ్యము లసంఖ్యముగారచియించి సద్యశో
దీవ్యశరీరముల్ జగతీఁదేజరిలన్బొడొందు తొంటి స
త్కావ్యులలోన పూజ్యపదగౌరముం బరిపుల్లకీర్తి సం
భావ్యతఁదాల్చి దివ్యవిభవంబునవెలుము రాజశేఖరా !
- క. నీకావ్యము శృంగారర, సాకరమై, సకలసత్కళాకరమై, మో
దాకరమై, లక్షణశోభాకరమై వెలయుఁగాన సభినందితున్.
- క. లలితపదబంధురము ను, జ్వలభావరసాభియుక్త పాండిత్యకళా
కలితంబొసీకావ్యము, తలమానికమగుచువెలయు ధరణితలమునన్.
- క. చెలువగుపలుకుల నలరుచు, నలలితభావములఁ గవనచాతురిమీఱక
వెలయఁగఁజేలఁగిన కబ్బము, పలుమారునుతింపఁదగదె పాండితిమీఱన్ .
- ఉ. జంగమమల్లికార్జునుని సత్కరుణామృత దోహదంబునన్
భంగమువొందకుండు కవనవ్రతతీఫలమై తెలుంగుబా
సం గయిసేయు నీవిమలషణ్ముఖజన్మకథా ప్రశంసఁ బే
ర్చిగొనిచేయఁగావలదె శ్రీవిలసిల్ల సభాంతరంబులన్.
- ఉ. జానుదెనుంగునన్ నవరసస్ఫురితమ్ముగఁ జిత్తపద్మ మిం
పూనఁగఁజేయు సత్కవనయోగ్యతగల్గిన యట్టిసత్కళా
శ్రీనిధులైన శైవకవిశేఖరులం దొక రుండవౌటచే
నీనుతినన్నెచోడ! హావణించినవేడుక నేనొర్పితిన్.

అహింస

పెద్దురాజులక్షీవతిగారు

ననాతన ధర్మములన్నింటియందును నహింస యత్తమోతమమై నదిగా పరిగణింపబడుచున్నది. పూర్వకాలమున భగవానుడు బుద్ధావతారమునె తినపు డీధర్మమునే స్థాపించి యున్నాడు. వర్తమానకాలమున నీధర్మమునే మరల మహాత్ముడు సుప్రతిష్ఠితము జేయుచున్నాడు. పురాణములయందును నితరధర్మనీతిగ్రంథములయందును నీధర్మమెక్కువగా ప్రశంసింపబడియున్నది. దీనిస్వరూపమును సరిగ నెఱుంగుటకాని, నిరూపించుటకాని యసాధ్యము. ఐనను “విబుధజనులవలన విన్నంత కన్నంత, తెలియవచ్చినంత తేటపరదు”టకే నాయీపూనిక.

హింసింపబడుట కేజీవియు నిష్టపడదు. ప్రతిజీవియు సుఖమునే పడయగోరుచున్నది. అహింసాధర్మముయొక్క ప్రాముఖ్యము యీసత్యముపైననే యాధారపడియున్నది. కాని ప్రతిజీవికినిగల యాసుఖేచ్ఛయే ప్రపంచమునందలి హింసకును దన్మూలముగా దుఃఖమునకును కారణమగుచుండుటయువంతగ తోచకమానదు. పరహింసారూపకముగాని సుఖము నేజీవియు జెందుటలేదు. ఇక పరహింసాభయమున స్వగుఱుమును పరిత్యజించినచో హింస తనయందే కలుగుచున్నది. ఐనచో నహింసయనున దన్వయించుట యెచ్చట? దానిస్థాన మెందున్నది? యని విచారించుటయే మనకు గావలసిన విషయము.

అహింసాధర్మమునుగూర్చి విచారించుటకుముందు ధర్మమన నేదియో హింసయననేటిదియో యిందుక విమర్శించి గ్రహించుట యావశ్యకముగ నున్నది.

ధర్మము

ప్రపంచము నేదిగరించుచున్నదో, అనగా ప్రపంచవ్యాపారమున కేదియాధారభూతముగనుండి జగత్కల్యాణము గావంపనున్నదో యదియే ధర్మము. ఆధర్మపదార్థమే శాఖోపశాఖలుగ విస్తరిల్లి యనేకరూపములతో ననేకనామములతో విలసిల్లుచున్నది. అనేకములుగా వ్యక్తములైన ధర్మమూర్తులకన్నింటికి నదియే యాత్మస్వరూపము. ధర్మములన్నియు దానినాధారముగైకొనియే వ్యాప్తిజెంది తుదకందే లీనమైపోవుచున్నవి. ఒకేకేంద్రమునుజాటి గీయబడినచ్చత్రములవలె నీధర్మములు పోనుపోను వైరశ్యమును జెందినవియై విగిలినధర్మముల గొన్నింటిని తమయం దిముడ్చుకొనుచున్నవి. సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, ఇత్యాది ధర్మములు దేశకాలవస్తుభేదములనుబట్టి మార్పు జెందుచుండును. ఇట్టివన్నియును మార్పులేని సనాతనధర్మములనే యాధారముచేసుకొని వృద్ధిజెందుచు వానియం దిమిడియుండును. సనా

తనధర్మములకు వ్యతిరేకములై ప్రయుక్తములై నచో నవి వినాశమును జెచ్చును.

ధర్మసూక్ష్మత

అట్టిసనాతనధర్మములన్నింటియందును సత్యము, అహింస యను నవి రెండును మిగుల పొగడబడియున్నవి. మిగిలినధర్మములన్నింటిని యారెండును, లోగొనియుండుటచే నారెండుధర్మములను నిర్వహించువాడు తక్కినవానినిగూడ నిర్వహించినవాడే యగుటన్నాడు. మరల నారెండింటియందును నహింస యగ్రగణ్యముగా జెప్పబడియున్నది. కారణమేమన నది సత్యమును తనయం దిముడ్చుకొనియున్నది. కనుకనే పరిస్థితులవై పరిత్యముచే నీయభయధర్మములందు జైత్రధ్వజము సంకుటిల్లినట్లు తోచినప్పుడు అహింసకే ప్రాధాన్య మీయవలయునను ధర్మసూక్ష్మత జూపబడినది. సత్యమెప్పుడును సర్వభూతహితమైనది యందును. అదియే యహింసయొక్క స్వరూపమై యున్నది. కావున నీయభయధర్మములకును జైత్రధ్వజము లేనేలేదు. అహింసావ్రతము నిష్కలచరించుచున్నాడో వాడితరములను ధర్మములవన్నింటిని యాచరించినవాడగుచున్నాడు. ఆధ్యులధర్మసూక్ష్మవిరూపము మహాత్మనసత్యమును జూపుచున్నది. వారిధర్మములుగాని ధర్మసూక్ష్మములుగాని మానవజాతిని ఒక్కమాననజాతిననజేల — సమస్తనిశ్చయము, కల్యాణమునకే కొంపోవుచుండును:—

అహింసా స్వరూపము

స్వగుఱుమునకేషించిన నితరులనును, నితరులను సుఖముగావించునోయిన తనకును, హింస లేవ్వకున్నదను విషయము ముందే నిరూపించి యుంటిని. ఇట్లు చూచినచో తనకు స్వచ్ఛందజేయవలసినవారకుమందునో, అంతవరకును హింస జరుగుదునెయ్యందోగా. ఇక లేన్నుటజిది యన్యమలేక తనకుగావలసినదిలేక యుండునట్టి తయందే యహింసాస్వరూపము గోచరించుచున్నది. ఆస్థితి సరబ్రహ్మము, ఆనందస్వరూపము, సత్యస్వరూపము, యహింసాస్వరూపము మున్నవి. సాధకు డాస్థితినిబొందుటకే యహింసావ్రతము నాచరించుచున్నాడు. ఆస్థితియందే యాద్రవతము పరిసమాప్తిని జెందుచున్నది. ఆద్రవతమనందు మిగిలినవ్రతములన్నియు నిమిడియున్నవి. ఆద్రవతము సిద్ధించినప్పుడు అన్నిభయములు సిద్ధించును. కావుననే మహాభారతమున—

౧. “దంతియదుగులోన తక్కినవంతుడ
యంబు నడుగులెల్ల నడగియుండు

నట్లధర్మతోటులన్నియు లోనగు
నిష్ఠగుణ యహింస కింత నిజము."

౨. "నేయు త్తమధర్మములను నదివెలిగించుకొ"

౩. "అహింసశమదమములు హృదయమునకు నెఱుడు
నలవడంగఁజేతయంద్రు బుధులు"

౪. "దానము ధర్మము తపమి
జ్యానిష్ఠయనంగ గల్గుసత్త్రియలెల్లకొ
మానవనాధ యహింసా
నూనాకృతులంద్రు శ్రుతుల నూనినపెద్దత."

౫. "దానమును తపంబు ధర్మంబు యజ్ఞంబు
కౌచ మంత్ర తంత్రసత్యములును
బుధులహింసరూపములుగాగ జెప్పట
నెల్లకలిమిసుమ్మహింసకలిమి."

౬ త్యాదిపదములును, బ్రస్తుతము మహాత్మునిచే

Nonviolence as perfect state it is a goal
towards which all mankind moves naturally though
unconsciously

అహింసయనునదొక పరిపూర్ణ మగుస్థితి. అదియొక గమ్యస్థానము.
నకు తెలియకుండగనే సమస్త మానవజాతియు నాగమ్యస్థానమువై పునకు
బరుగుచున్నది.

అని వ్రాయబడిన వాక్యరత్నములను సహింసాధర్మముయొక్క
స్వరూపమును, సత్యమును విస్పష్టముగను నిరూపించుచున్నవి.

సృష్టి- హింస

సృష్టి ఈశ్వరలీల. ఈశ్వరు డానందమయుడు. సృష్టియు నానంద
మయుడు గావలసియున్నది. కాని మానవదృష్టికి సృష్టియందు హింస
గోచరించుచున్నది. ఆకారణముచే నాతడు యీశ్వరునియహింసాస్వ
రూపమును తన్మూలమున నహింసాధర్మముయొక్క యావశ్యకతను
గూర్చి శంకించుచున్నాడు. హింసాహింసలకు విపరీతములగునర్థములను
కల్పించుచున్నాడు.

సృష్టిలో గనబడు హింసయని యనుకొనబడుదానియొక్క
యాధార్థ్యము నిచ్చట కొంచెము విమర్శించవలసియున్నది.

సృష్టి యొకయానందలీలయని చెప్పుట విపరీతముగను సాహస
ముగను గన్పట్టుచున్నది. భూకంపములు, జలప్రళయములు, అగ్నిప్ర
మాదములు, ఉల్కాపాతములు, తుపానులు మున్నగునవన్నియు ప్రకృ
తికి భీకరరూపమును దెచ్చుచున్నవి. విశ్వమునంతను గండరగోళము
జేయుచున్నవి. గగ్గోలుచేసి కలంచినైచుచున్నవి. జీవులనుబట్టి జీవులు
మ్రొంగుచున్నవి. ఇక మానవులచర్యలనుజూచితిమా చెప్పతరముకాకు
న్నది. ఈరీతిగా సృష్టి దుఃఖమయముగను, హింసాస్వరూపిణిగను
కనబడుచున్నది.

ఇం దానందమేది? అహింసాస్వరూప మెందున్నది? ఇదియం
తయు హింసకాదా? కాకున్న నిక హింసయని దేనినందురు? ఇత్యా
దిప్రశ్నలు బయలుపెడలుచుండును.

మానవదృష్టి వేరు. ఈశ్వరదృష్టి వేరు. సృష్టిలో మానవదృష్టికి
గోచరించు హింస ఈశ్వరదృష్టిలో లేదు. మానవుడు తనయునికి నా
ధారముచేసికొనియే బాహ్యమును, నన్యమును, నని యనుకొనుదానిని
విమర్శించుచుండును. పరహింసారూపకముగాని స్వసుఖమును స్వహిం
సారూపకముగాని పరసుఖమును నాతనికిగోచరించుటలేదు. అతని
దృష్టి పాక్షికత్వమును వహించుచు ద్వంద్వములను జూచుచున్నది.
సృష్టి యాతని కానందలీలగాక కుఖదుఃఖమిత్రముగ నున్నది.
కాని యీకావ్యసుఖములు ఈశ్వరదృష్టియందు లేవు. అతనికిది శేషలము
అనందమయము. ఇవన్నియు నాతనియందే జరుగుచున్నవి. మానవు
డానందమునుపొంది ఆరోగ్యవంతుడై యుండునప్పుడు అతనికిరీరమందు
పనిచేయుచున్న యనయనమలం దెన్ని జీవాబువులు లయమును జేందు
చున్నవి? తత్సంబంధముగ హింసను మానవు డనుభవించుటను జూడము.

పరిణామము-హింస

ఉపాధులమూలమున ఈశ్వరపదార్థము వ్యక్తమగుచుండుటయే
సృష్టియనబడుచున్నది. అది తనపరిపూర్ణతను వ్యక్తముచేసికొనుటకై
యుపాధులనుండి, యుపాధులకు జరిగిపోవుచున్నది. ఉపాధులభేదము
నుబట్టి యాపదార్థము భిన్నరీతులుగ వ్యక్తమగుచుండును. కొన్నికొ
న్నియుపాధులయం దాయనంతకైమయ మైనపదార్థమునందలి కొన్ని
శక్తులు మాత్రమే బహిర్గతములై కొన్నియంతర్గతములుగ నుండును.
మొత్తముమీద సన్నియుపాధులు నీశ్వరరూపములే; అన్ని సశక్తులే.
కావుననే

"ఇందుఁగలఁడందులేడని, సందేహమువలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందువెడకమాచిన, సందందేకలఁడు దానవాగ్రణి! వింటే"

యనియునుట. ఇట్లది యుపాధులమగైకొనుచు, నొకదానినుండి యింకొ
కదానికిబోవునపుడు వెనుకటికంటె సక్ష్మవశక్తులను వ్యక్తముచేయుట
కనువగువానిని గైకొనుచున్నది. పోనుపోను నాయాయుపాధు లుత్క్రృ
ష్టములైన వగుచున్నవి. దీనికే సృష్టియందలిపరిణామమని పేర్కొను
చున్నారు. సృష్టిలో మానవునకు గోచరించుహింస యాపరిణామము
నకు సంబంధించినదై యున్నది. అది హింసయని యనుకొనుటకు వల
నవడదు. అది ఈశ్వరేశ్వ. లోకకల్యాణమునకై యది జరిగిపోవుచు
న్నది. శిలుమున్నగు ఖనిజపదార్థములు భిన్నములై పోయి, వానికన్న
సుత్కృష్టోపాధులకల సృష్టజాతుల కాహారముగ మారిపోవుటయు,
నావృక్షములు జంతుసంతానము క కాహారముగ మారిపోవుటయు,
ప్తిలీలీశ్వరప్రేరితములై లోకకల్యాణమును గావించునవియై యున్నవి.
నికృష్టమైనదానిని బలిగైకొని యుత్కృష్టమైనది విజృంభించి వికపిం
చుటయే యందలి రహస్యము. (Survival of the fittest). ఇది హింస
కాదు. దీనినియర్థమనియనెదరు, ఈన్యాయము ననుసరించియే మానవుని

యందును యజ్ఞము జరుగుచున్నది. అది పరహింసారూపకము గాదు. వానియందలి మానవత్వము వికసించుటకుగాను పశుత్వమును, దేవత్వము వికసించుటకుగాను, మానవత్వమును యజ్ఞము గావింపబడవలసియున్నది. ప్రాథమికదశయందు మానవుడు తనమానవత్వమును ప్రతిష్ఠించుకొనుటకే పశువికసనమును గావింపుచున్నాడు. ఇది స్వకీయమునకు గాక అన్యమునకుసంబంధించినది. (Not subjective but objective). మానవుడొనర్చు నరబలులు జంతుబలులు నీన్యాయమునకే విపరీతస్వరూపములుగ నున్నవి. ఇవి కామ్యకర్మలు. పైనజెప్పబడిన హింసారూపకముగ దోచుచున్న యజ్ఞము మానవునియం దెట్టియాకృతిని చాల్చువలయున్నదనుటయే ప్రశ్న

యజ్ఞము

పూర్వోక్తముగ పరిణామక్రమము మానవునివద్దకు వచ్చునరీతి మార్పును జేచుచున్నది. ఆతనియొద్ద స్వతంత్రత కనుపించుచున్నది. ప్రకృతికతీతమై ప్రకృతిని విశేషణముకొను నాత్మకత్తి యాతనియందు వికసించినది. కావుననే యంతపాతకును ప్రకృతిధర్మమై నిర్బంధముగ నుండిన యజ్ఞమాతని కైచ్చికవిషయమైజూయినది. అతనియందు నూతనముగ వికసించిన యాత్మకత్తి యాతనినిపైతము యజ్ఞము చేయుటకు ప్రేరేపించుచున్నది. ఆయజ్ఞముయొక్క స్వరూపము వేరై పోయినది. ఆయజ్ఞ నిర్వహణ మోతనికి ధర్మమైనది.

ఇదివరకు బ్రహ్మాండమున యజ్ఞము జరుగుచున్నది. బ్రహ్మాండమునకు సదృశముగ పిండాండమొకటి మానవునకు లభించినది. దానికాతడునియంత. తాను గావించవలసిన యజ్ఞ మందేజరుపవలసియున్నది. దానియందే కర్తయు, నుపద్రవ్యయు, ఋత్విక్కులు మున్నగువారు కలరు. ప్రారంభమున పశుత్వమును, పిమ్మట మానవత్వమును యజ్ఞ పశువు లగుచున్నవి. మానవత్వ దేవత్వము లాచూర్యములను వరుసగ ఫలములై యున్నవి. ఆ యజ్ఞములు నిర్వహింప బడినప్పుడే సరియగు పరిణామము మానవునియందు జరిగినదిని తలంచవలెను. దీనినిబట్టిచూడ గా మానవుడు చేయవలసినది స్వాత్మీయ (Subjective) మగు యజ్ఞమే కాని పరహింసా (Objective) రూపకమైనది కాదు. అదియే యుత్తమము.

క. విను పశుయజ్ఞము హింసన, మానవత్వఫలదంబుకాదుహం కృతినహితం బనఘా! వాఙ్మనస నియమమనుకూగంబిచ్చ నవ్యహానందంబుకొ. అను మహాభారతమునందలి పద్యము యీసర్వమునే నిరూపించుచున్నది. స్వార్థత్యాగము (Self Sacrifice) దొడ్డమైన యజ్ఞము. ఉభయతారకమైనది. అదిచేయువానికి పైతము హింసగలిగించుట లేదు. స్వార్థత్యాగి కట్టి త్యాగమే భోగముగ మారిపోవుచున్నది.

మనుజుడెప్పుడును స్వార్థపరుడై సంకుచితమగదృష్టితో పరహింస గావించుట యాశ్చర్యసమృత్తముగాదు. మానవునియం దీశ్వరత్వము వికసించుటయే యాతనియందు జరుగవలసిన పరిణామమని తెలుపబడి యున్నది. సంకుచితముగ నహంకార మాతనినుండి తొలగిననేకాని

యీశ్వరత్వము వ్యక్తముగాదు. అంతవరకును పరహింసారూపకమైన స్వసుఖమే యాతనిచే నభిలషింపబడును. ఆయహంకారము తొలగిన కొలదిని నాతనికికత్వము గోచరించుచుండును. హింసయు తొలగి పోవుచుండును. అన్నింటియందును తనస్వరూపమును తనయం దన్నింటి స్వరూపమును జూచుచు నాతనిదృష్టి ఈశ్వరదృష్టిగా మారిపోవును. 'ఆత్మసత్సర్వభూతాని' యనుకత్వము సార్థకమగును. ఇక నాపై హింస యనునది ఆతనిమూలమున జరుగుట కవకాశముండదు. అట్టి యద్వి తీయస్థితి నాతనికి గలిగించుటకే వానిహృదయమున భూతదయ, సానుభూతి, మున్నగు దివ్యగుణము లుండురనిచి పనిచేయుచున్నవి. తదనుగుణముగ నాతడు వ్యవహరించవలసి యున్నది. అట్లు చేసినా యహింసా మార్గ మతనికి గుగనుమగును.

సాధారణముగా మనుజుడాచరించు హింసలలో ననివార్యములు కొన్నియు నివార్యములుకొన్నియు గలవు.

చ. సరిలము లుర్వి యాకాసము సర్వము జంతుమయంబు కావునకొ గలుగు నవశ్యముకొ సకలకార్యములందును హింస, హింసకుకొ దొలగిన దేహాగ్రాత్రయును దుర్బుట్టమైనటులందు నింతయుకొ చలఁపరు హింసనేయవని తాను చరింతురు కొందఱున్యుగిగా.

మ. హాకుండెంతయు నోజతోదునగ సింగ్రంఘనంతోకి, ప్రాణులనేకంబులునచ్చు; హింస యదియజానో? కాదా? వేయేట, మగ్గుల్లునేలం జరియించునో? పదములంద్రోగంబుకొతెక్కు, జంతులు హింసావిధ కాననగనశకే నోషజ్ఞ! యూహింపునా?

ఈ పద్యములయందు బేర్కొనబడినవివాద్యమున హింసయైయున్నది. మానవునకు హింసేచ్ఛ లేకుండనే నివి జరిగిపోవుచున్నవి. ఈ కర్మము యొక్క ఫలము లాతనికింట్లఫలం. ఆతడు బుద్ధిపూర్వకముగ జేయహింసలనుండియే తొలగవలసియున్నది. అందునకి సార్వత్రైక్యముగలదు. ఐనను అహింసావిషయమున నాచిచ్చుచునమాత్ర మున్నతెనుగనే యుండునోనవలయును. అట్టి హింసయుగూడ ననమూలమున జరుగ గూడదనునదియే గూడదృష్టు. సాగ్యమైనను గావున్నను నదియట్లే యుంచవలెను. మానవునకు ప్రయత్న సాగ్యముగానిది లేదు. నివార్య మలగునవి నివారించుచుబోయిన యనివార్యము లగువానినిగూడ క్రమక్రమముగ నివారించేయుట సాగ్యమగుచుండును. బుద్ధిపూర్వకమున నధర్మముపై న హింసయే విజయముగొందదు యున్నది. అది మానుటకై ప్రయత్నముచేయుటయే సాధ్యమని చేయవలసినది. ఈ యత్నము గాఢమైనకొలదియు సహింసా దృఢతనకి స్వభావమై పోవును. ఆతని దేహ మనోవృత్తులు సహజముగ నంగుప్రసక్తిమందుండును. అప్రయత్నముగ హింసలను గూడదు. సర్జించును.

బుద్ధిపూర్వకములగు హింసలనుకయును సాధారణముగా మానవులు కొన్నివిషయతాభిప్రాయపలము చేయుచును, వానిని సమర్థించుకొనుటయు గలదు. అట్టి విసరీతములను విచిత్రములునైనయభిప్రాయములలో ముఖ్యములైనవాని కొన్నింటి నిచ్చట బేర్కొని విమర్శించుట సంబోధితముగ నుండునని శాయూహ.

కొన్ని విపరీతాభిప్రాయములు

(౧) ఈశ్వరుడే జంతువులకు జంతువుల నాహారముగ జేయున్నాడు గనుక మానవుడు మాంసముదినట దోషముకాదు.

ప్రకృతిలోనిట్టి సత్యముగలదు జీవులను జీవులు భక్షించుచుండుట నిజమే. ఆయాజంతువు లాయాజంతువులనే చంపి భక్షించుచున్నవి గాని యన్యము దినవు. ఈశ్వరునిచే నిర్ణయింపబడిన యాహారము ప్రతిజాతిలోని జంతువునకును గలదు. ఆజాతిలోని జంతు వా యాహారమునే తినును కాని వేరువిధముగ నాహారమును దినదు. కాని ఇట్టి యాహారనిర్ణయముకాని మరేనిర్ణయముగాని మానవునకై యీశ్వరునిచే జేయబడియున్నదా యనునదియే ప్రశ్న. మానవుడు కేవలము ప్రకృతి బద్ధముగ జంతువుకాదు. మాంసము దినినను గడ్డిదినడు. మాంసాహారము మానవున కీశ్వరునిచే నిర్ణయింపబడలేదు. కాని యతడు కొనవలసిన యాహారమును నిర్ణయించుకొనుకొని ఖగవంతుడు ప్రసాదించి యున్నాడు. తత్సంబంధముగ బాధ్యతయు నాతనిపై కలదు. జంతుశాస్త్రజ్ఞులు నైతము మనుష్యుని దంతనిర్మాణమును జీర్ణకోశనిర్మాణమునుబట్టి యతనిని కాఖాహార జంతువులయందే చేర్చిరి. ఇది యట్లుండి మహా భారతమున మాంసాహార విసర్జనము విషయమై యెట్టినిషేధము గావింపబడియున్నదో యీక్రిందిపద్యముల జరివిన దేలగలదు.

క. "తనునమలినవానినములు, నని మాంసము తెరగుజెప్పు నాగమములు
క. తపములు దానంబులు బ్రహ్మపురిగివాసంబు, తప్పనరాదు జనా
ధిపమాంసమునవలని పుణ్యపురుషునకు సులభమందురా నెలవార్యుల్.

తే. వాజిమేధంబు కంటెను బూజమేధ
కర్మమందురు మాంసభక్షణము విడుపు
అన్యమాంసమున నిజాంగ మాంసంబుబో
పింతు ననుటకంటె జెట్టలేదు.
మాంసభక్షణంబు మానుటకంటెను
మేలులేదు కర్మజాలకమున"

శ్రుతిచోదితములగు హింసలు యజ్ఞ సమయములందును, శ్రాద్ధక్రియలయందును మాత్రమే కనబడుచున్నవి. ఆవియును సంస్కారమును బొందినవి. పిష్టపశువును యజ్ఞములయందును మినుమును శ్రాద్ధములయందును నుపయోగింపవలయునని చెప్పి యహింసాధర్మము నుద్ధరించియున్నారు. మహాభాగవతమున శ్రాద్ధక్రియలయందు నైతము నిషేధింపబడియున్నది.

"ధర్మతత్త్వ వేదియైనవాడు శ్రాద్ధములయందు మాంసప్రధానంబు నేయక భక్షింపక చరింపవలయును" — భాగ. సప్త.

ఇక శాకాహారము గొనుటమాత్రము హింసారూపకము కాదాయనుప్రశ్న వచ్చును. నిజమే. కాదని యెవ్వరు ననరు. కాని యీశ్వరత్వ మెక్కుడుగ వ్యక్తమగుచున్న యుపాధికలిగిన జంతువును జంతువులకు నది తక్కువగ వ్యక్తమైన వృక్షముయొక్క యేఫలమునో పత్రమునో తీసికొనుట తక్కువహింసయై యున్నది. అందును మచితానుచితములు కలవు. ఫలపత్రములనే గ్రహించవలసినచోటుల వృక్షము

లను న్యూనించుట కేవలము హింసయు దోషమును నై యున్నది. కావున నావిషయమునను జాగరూకతతో మెలగ వలయును.

(౨) "మునుతపంచేసినకర్మం, బున నశియించుజూవె భూతంబులు
పినవాడు నిమిత్తమాత్ర మింతయే"

అను భారతపద్యము నాధారముగైకొని కొందరు హింసల గావించుటయు, కావించినహింసలను సమర్థించుకొనుటయు జరుగుచున్నది. ఇందు సత్యము విస్మయముగ కనుపడుచునే యున్నది. హింసజేయుటకు దాను సంకల్పించకపోయినను తనమూలమున జరిగినహింసకే తాను నిమిత్తమాత్రుడై యున్నాడు, కాని తాను సంకల్పించి బుద్ధిపూర్వకముగ జేసిన హింసకు తాను ప్రధానకారణుడే యగుచు తత్కర్మఫలము ననుభవింప వలసియున్నాడు.

(3) "చంపెడువాడులేడు, చంపబడునదిలేదు" అను గీతావాక్యమును కొందరు విపరీతముగ నన్వయించుటయు గలదు. చావును, పుట్టుకయులేని యాత్మస్థితి తనకుగన్దినప్పడు చెప్పవలసినదే కాని యీ మాట సామాన్యుడు చెప్పట కధికారములేదు.

అహింసా ప్రతాచరణము

(౧) ఏహింసచేయుటవలన నుత్కృష్ట మగుదానికి వృద్ధియు, నికృష్టమైనదానికి క్షయమును, సంభవించుచున్నదో యట్టిహింస యహింసయే యగుచున్నది.

(౨) ఏ యహింసవలన నుత్కృష్టమగుదానికి నాశనమును, నికృష్టమగుదానికి వికాసమును గలుగుచున్నదో యట్టియహింసయు హింసయే యగుచున్నది.

ఈ యుభయమునే యేకార్థములకైనను నన్వయింపవలసి యున్నది. ధర్మయుక్తములగు హింసల కన్నింటికిని యీ నూత్రములే యన్వయించుచున్నవి.

యుద్ధముచేయుమని ప్రబోధించునప్పుడును, ధర్మరాజును జంప నుంకించునప్పుడును, కర్తవ్యముచేశించునప్పుడును నర్జునునకు శ్రీకృష్ణుండుచెలియజెప్పిన దీధర్మసారమునే. వేటాడుటకుమాంససంపాదనము తక్కుముగాదు. యుద్ధముచేయుటకు పరరాజ్యాక్రమణమును పరహింసయు నుద్దేశ్యములుకావు. అట్లు కాగూడదు. వేటవిషయమున మహాభారతమున

"కుతూహలంబు కోపంబుననియెడి భావంబుల బొరయక లోక

రక్షణార్థంబుగాఁ గ్రూరమృగవధంబును" అని యున్నది.

ఇట్లే యుద్ధమునకు అపరాధుల శిక్షించుటకు విషజంతు సంహారమునకు మున్నగువానికిగల భావములు గ్రహించవలసియున్నది. ఇట్లే నచో నహంకారములేదు. అవి యీశ్వరప్రేరితములై జరిగిపోవు చుండును. మొత్తముమీద నివియన్నియు ప్రేమమీదనే యాధారపడి జరుగుచుండవలెను. దాని నుద్ధరించుటకై చేయబడినప్పుడు ఆయాకృత్యములు హింసలగు కనబడియు హింసలుకావు. అవి జరుగకున్న లోకనాశనము సంభవించును. ప్రేమపై నాధారపడియుండకపోయినను నశ్చే జరుగును. అప్పుడది రాక్షసకృత్యములగు పరిగణింపబడును.

మానవుని నిత్యవ్యవహారము

‘అపకారికి నపకారముచేయుటయే మానవజాతి లక్షణమనియును కొనుట పొరపాటు. అది యజ్ఞానమేకాక సాగరుబోతు తనముకూడనై యున్నది. ఏవిధముగ దురుద్దేశమును లేక యపరాధరాహిత్య మాత్రని యందు మూర్తీ భవించినపుడే సరియైన మానవు డగుచున్నాడు. ఇప్పు డాతడు సగము మృగముగను, సగము నరుడుగను నున్నాడు. అనిమహా తుడు వ్రాసినదనియుందు మహాత్తరమైన సత్యముగలదు’

‘అపకారికి నపకారముచేయుమనువిధి యేమతగ్రంథములందును లేదు. కాని సాపరాధకునియెడల మనయందుబుట్టు చిత్తవికారమును మాత్రము మనము నిగ్రహించుకొనవలయునను విధిమాత్ర మున్న టియందును కలదు. అనియు నామమానీయుడు తెలిపియున్నాడు.

ఈవ్రతము నాచరించుపట్ల సాధకునకు మహా భారతములోని ‘ఒరులే యవి యొనరించిన వరవర ! యప్రియము తనమునంబున కగుఁ దా నొరులకు నవి నేయకునికి పరాయణము పరమధర్మపథముల కెల్లఁ.’

అనుపద్యముయొక్క భావము మార్గదర్శకమై యున్నది.

అహింసావ్రతము దివ్యమైన వ్రతము. ఇది హృదయప్రేరణకు సంబంధించినది కాని బుద్ధియొక్క తర్కమునకు సంబంధించినది కాదు. హృదయమే యీశ్వరునకు స్థానము. సాధనమునై యున్నది. ఈవ్రత

మనకు కారణము ప్రేమ, కార్యము, అహింస, ఫలము ఆనందమును నై యున్నది. దివ్యమగు హృదయప్రేరణయే దీనికి పాఠోపాత్యమును వహించుచున్నది. ఇది యన్నింటిని బలిత్రముచేసి దివ్యములైన వానిగ మార్చును. కలియుగమును సత్యయుగముగా జేయుకై దీనికి గలదు. దీనికొక కాలనియమములేదు. కార్యనియమము లేదు; ఫలనియమమును లేదు; సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థికవిభాగము లిందు భేదమును కలిగింప జాలవు. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సర్వావస్థలు నిని నిత్యవ్యవహారమున నాచరించుచుండవలెను.

“ఒక్కరొక్కగు తమ తమ యోషినట్లు
హింస తెగువున కెగ్గి యేగనలయు
నదియనూచె యహింస నానతియిల్లు.”

అను దానిభావమును గ్రహించి నడచుచుండ యహింసాచార్లము క్రమక్రమముగ సుగమమై గమ్యస్థానమును జేరబోవునప్పటి కే గమ్యస్థానమే తానగుచున్నాడు. తొందరపడవలసిన యవసరములేదు. తొట్రుపాటుకూడదు. చేరువగు బోవుచున్నవొలసిన గమ్యస్థానము దూరమునకు బోవుచుండును. కాని నిస్పృహచేదనలసినవని లేదు. మనకు విజయము మనముకాబించుచున్న మునందే కలదు. సంపూర్ణస్వంత్ర్యమే సంపూర్ణ విజయమని మహాత్ముడు చెప్పినవాక్యముయొక్క భావము సత్యసారమై యున్నది. ఈచార్లము నాచరించి వ్రతినానపుడును ఫలమును బడయవలెనని కోరుచున్నాను.

విజయనగరసామ్రాజ్యపతనము

కానూరి వీరభ ద్రేశ్వరరావు గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

తాతవాహనసంశజలధిరత్నంబనై

జగమెల్ల నుతియింప జననమొంది

త్రిభువనాంకుశులైన ధీరచాళుక్యుల

గారాబుబిడ్డవై కరముపెరిగి

ఖడ్గఖేలనలైన కాకతీయులయొద్ద,

వీరవిద్యాశిక్ష వేడెగఱచి

కీర్తికెక్కినయట్టి కృష్ణరాయాదిన

రసతులపట్టంపురాణి వసుచు

యుద్ధభూముల విహరించి యుర్విసేలి

అతులితైశ్వర్యభోగంబులనుభవించి

తుట్టుతుంటి కిక్కిరి లెరికింపఁ దొడఁగితివు

మాకుదిక్కువ్వ రాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి!

సీ. దక్షిణంబునమేచ్చుతండంబు నహంప,

హరిహరుండు దుండయమై వెగయునాఁడు

నలుదిశల్ జృంభించి నరసరా యుభయండు,

బాలార్కతేజంబుఁ బరచునాఁడు

గిరిదుర్గముల గెల్చి కృష్ణరాయపురండు,

మధ్యాహ్న సూర్యుడై మండునాఁడు

రాజుల నోడించి రామరాయనిశోర్య

వైభవాగుణకాంతి చులునాఁడు

నిన్ను విడకుండ నీతోచునీడ యగుచు

సంతునున్న యశ్వుష్ట మేకుంబుఁ గలసె?

వరులు విజయనగరరాజ భాగ్యదండ

అస్తమించితే ఇంబలో నపుర యిటులు.

ఓవిజయనగరపురవతంసమా!

సీ. సర్వనాశమైన చంద్రవ్యభులవారిఁ

బడకుండ సన్యాసు చాపఁగలగు

దయ లేకమునులేని చారిణినికాండ్ర

నడ్డినడకచేసి యుభయ దెనగు

గర్భశత్రువులైన గజపతియు రాజు

మరొంపఁగల్గు సాగుండు లెనిగ

ఎటుకల యేనాని హీనజాతులు మీట

దోచున ధైన్యాగుణ గామవాగు

కాన్పు చూర్చించి నినుకలఁ గలుపకుండ

వేయఁగన్నులఁగాచడి పీఠులెనగు

రెక్కలూడిన పక్షిపై దిక్కుమాలి

పడఁచు నీయార్తవ మెవ్వ రుడువునాగు?

బ్రహ్మదేవుని వయఃపరిమాణము

మన్నవ వెంకటకృష్ణ శర్మగారు

కర్మభూమియగు ఈభరతఖండముయొక్కమహిమ ఇతరఖండములకు విలక్షణమయి యున్నది. ఖండం తరములందు ప్రయత్నించినను పొందజాలని సౌకర్యము లన్నియు మనభరతఖండమునందు పరమేశ్వరుడే దయా భుపై మనకు సమకూర్చియున్నాడు. జన్మాంతరములయం దెంతయోపుణ్యమాచరించినగాని మనుష్యుడు ఈభరత ఖండమున జన్మింపలేడనియు, దేవతలుసైతము భరత ఖండమునందు తాము జన్మించి శౌతస్మార్తక్రియాకలాప ముల నాచరించి చిత్తశుద్ధిగలవారలయి బ్రహ్మానందము ననుభవింప నభిలషించుచున్నారనియు పురాణము లన్నియు నేకగ్రీవముగ పలుకుచున్నవి.

ఇట్టికర్మభూమియందు జన్మించునట్టి అదృష్టము కలిగినందులకు మనమందఱము సంతసించవలయును.

అతీంద్రియద్రష్టలును, పరమాత్మయొక్క అంశా వతారులును అగు మహర్షులు లోకోపకారార్థము నిరంతర తపశ్శీలతచేత తాము కనుగొనిన యాధార్థ్యమును లోకమునకుఁబ్రేరించుటకై ఎంతయో లోకకల్యాణమునాచరించిరి. అట్టిమహర్షులు లోకమునకు తెలిసిన సృష్టివిషయక కాలాదినిర్ణయమునుగూర్చి యొకింత యీక్రింద వ్రాయు చున్నాఁడను:—

నిమేష, ఘటికా యామాదిఽరిచ్ఛేదములచేత నొప్పచు సాధారణముగ కొంచెముపొచ్చుతగ్గుగ పగలు 30 ఘటికలు, రాత్రి 30 ఘటికలనియు వ్యవహరింపఁ బడుచున్న కాలమును “అహోరాత్ర”మని మనము వ్యవహరించుచున్నారము. ఇట్టియహోరాత్రములు, 30 యయినయెడల, ఒకమాసము. ఇట్టిమాసములు 12 అయినయెడల ఒకసంవత్సర మగును.

మనుష్యమాసమునం దొకమాసము, పితరులకు ఒకదినమగుచున్నది. అందు శుక్లపక్షము పగలనియు, కృష్ణపక్షము రాత్రియనియు వ్యవహరింపఁబడును.

మనుష్యమాసమునం దొకసంవత్సరము దేవతలకు ఒకయహోరాత్రము. అందు ఉత్తరాయణము దేవతలకు పగలుగను, దక్షిణాయనము రాత్రిగను వ్యవహారము. మనుష్యమాసముచేత 1000 (వేయి) మహాయుగములకాలమగు నెడల బ్రహ్మదేవునకు ఒకపగలగుచున్నది.

ఆద్యంతములేని కాలప్రమాణమునందు వ్యవహారార్థము త్రుటి, లవ, నిమేషాదిఽరిచ్ఛేదములను మనము కల్పించుకొని వ్యవహరించుకొనుచున్నారము. కావున అట్లే బ్రహ్మదేవునియొక్క ఒక్కపగలుకు వేయిమహాయుగములు కాలమగుటచేత తత్ప్రమాణముననుసరించి ‘బ్రహ్మదేవునియొక్క త్రుటి, లవ నిమేషాది కాలవిశేషమునకు మనమనుష్యమాసమునం దెంతకాలము అగుచున్నదో దానిని పత్రికాపాఠకుల కుత్సాహార్థ మిక్రింద క్రమముగ వ్రాయుచున్నాఁడను:—

మనుష్యమాసముచేత బ్రహ్మదేవునియొక్క కాల పరిమాణముయొక్క వివరము నిచట వ్రాయుచున్నాఁడను:—

1. త్రుటికాలము:—త్రుటియనఁగా లఘుక్షరము సుచ్చరించుకాలములో నాల్గవంతుకాలము. లేకవాడి గలసూదిమొనతో తామరపుష్పముయొక్క దళమును గ్రుచ్చినయెడల ఆసూదిమొన ఆదళమున దిగుటకు డట్టు నట్టి కాలము. బ్రహ్మదేవునియొక్క ఈకాలమునకు మన మనుష్యమాసమునందు సంవ 2 మాస 10 దిన 1౬ గడి 3౯ విగ 3౬.

2. లవము:— 1000 త్రుటికాలములు 1 లవకాలము. ఆలవకాలప్రమాణమునకు మనుష్యమాసమున సం ౨౯౬ మాస 3 దిన 1౬.

(ఈలవకాలమునకే ‘పరాపర’ మని నామాంతరము గలదు.)

3. నిమేషము:— 30 లవములు 1 నిమేషము. ఈ నిమేష కాల ప్రమాణమునకు మనుష్యమానమున సం ౮౮౮౮ మాన ౧౦ దిన ౨౦.

౪. కాష్ఠము:— ౧౮ నిమేషములు ఒక కాష్ఠమునకు. ఈ కాష్ఠ కాల ప్రమాణమునకు మనుష్యమానమున సం ౧౬౦౦౦౦ (అక్షౌ అరువదివేల సంవత్సరములగును.)

౫. కల:— 3౦ కాష్ఠములు ఒక కలయగును. ఈ కల కాల ప్రమాణమునకు మనుష్య మానమున సం ౪౮౦౦౦౦౦ (నలువదిఎనిమిదిలక్షల సంవత్సరములగును.)

మతాః విధమున పరిగణనము

గుర్వక్షురోచ్చారణకాలము:— గుర్వక్షురోచ్చారణకాలమునకు మనుష్యమానమునందు నలుబదివేల సంవత్సరములు.

ప్రాణము:— ౧౦ గుర్వక్షుముల నుచ్చరించు కాలము. మనుష్యమానమునందు సం ౪౦౦౦౦౦. (నాలుగులక్షల సంవత్సరములు.)

వినాడి:— ౬ ప్రాణములకాలము వినాడి. మనుష్య మానమునందు సం ౨౪౦౦౦౦౦ (ఇరువదినాలుగు లక్షల సంవత్సరములు.)

౬. ఘటిక:— 3౦ కలలుగాని లేక ౬౦ వినాడులు కాని ఘటికయగును. మనుష్యమానమునందు సం ౧౪౪౦౦౦౦౦౦ (పదునాలుగుకోట్ల నలుబదిలక్షల సంవత్సరములు.)

౭. అహస్సు:— 3౦ ఘటికలు ఒక అహస్సు గును; అనగా పగలు. మనుష్యమానమునందు సం ౪౩౨౦౦౦౦౦౦౦ (నన్నూటముప్పదిరెండుకోట్ల సంవత్సరములు.)

౮. అహోరాత్రము:— రాత్రియు పగలును చేరిన అహోరాత్రమగును. మనుష్యమానమునందు సం ౮౬౪౦౦౦౦౦౦౦ (ఎనిమిదివందల అరువదినాలుగుకోట్ల సంవత్సరములు). మన నన్నూట ముప్పదిరెండుకోట్ల సంవత్సరములు బ్రహ్మదేవునకు ఒక పగలు, కనుక ఇంతకాలము ఈ సృష్టి నిలిచియుండును. ఇంతకాలపరిమాణము రాత్రియుగము, సృష్టి లేక ప్రళయముగ నుండును. బ్రహ్మదేవునియొక్క ఈయొక అహోరాత్ర మునే కల్పమని చెప్పదురు.

౯. మాసము:— 3౦ అహోరాత్రములు ఒక మాసమగును. మనుష్య మానమునందు సం ౨౫౯౨౦౦౦౦౦౦౦ (ఇరువదిఅయిదు అర్బుదములు, తొమ్మిదినూరుల ఇరువదికోట్ల సంవత్సరములు.)

౧౦. ఋతువు:— రెండుమాసములు ఒక ఋతువువగును. మనుష్యమానమున సం ౫౧౮౪౦౦౦౦౦౦౦౦ (ఏబదియొక అర్బుదములును, ఎనిమిదినూర్ల నలుబది కోట్ల సంవత్సరములు.)

౧౧. అయనము:— మూడు ఋతువులు ఒక అయనమగును. మనుష్యమానమున సం ౧౫౫౫౨౦౦౦౦౦౦౦౦౦ (నూటపబది అర్బుదములు, నూటపబదిరెండుకోట్ల సంవత్సరములు.)

౧౨. సంవత్సరము:— రెండు అయనములు ఒక సంవత్సరమగును. మనుష్యమానమున సం ౩౧౧౦౪౦౦౦౦౦౦౦౦౦ (మున్నూటపదు నొకండు అర్బుదములు, నలుబదికోట్ల సంవత్సరములు.)

౧౩. బ్రహ్మదేవుని పరమాయువు. అతని సంవత్సరములచేత ౧౦౦ సంవత్సరములు. మనుష్యమానమునందు, సం. ౩౧౧౪౦౦౦౦౦౦౦౦౦౦౦౦ మూడు పద్మములు; ఒక మహాఖర్వము ఒక ఖర్వము నాలుగు అర్బుదాల సంవత్సరములు.)

వర్తిమానకాలమునందు సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మదేవునకు ఇప్పటివఱకు ౪ పటియగుచున్నది. ఈ యేడ పజన్మయునందు ఇతడు భగవంతునిగ (శ్రీ) మహావిష్ణువు యొక్క నాభిపద్మముననుజన్మించుచేత వర్తిమానకాల సృష్టికర్తయగు సీ బ్రహ్మదేవునకు పద్మజుడని నామము. ఇంతకుముందు ౧ మానసము, ౨ చాక్షుషము, ౩ వాచికము, ౪ శ్రావణము, ౫ నాసత్వము, ౬ అణ్ణజము, అను ౬ జన్మములు ఇతనికిగఠించినవి.

పద్మజుడను నామముగ సృష్టికర్తయగు సీ బ్రహ్మదేవునియొక్క సంపూర్ణాయుస్సు అగు ౧౦౦ సం. లలో ప్రథమార్థమగు ౫౦ సం. అయుష్కాలము ఇంతవఱకు గఠించినది. దీనినే పరార్థమందురు.

దీనికి మనుష్యమానమునందు. సంవ. ౧౫౫౫౧
౧౯౨౧౯౭౨౯౪౯౦౨౬. (ఒకపద్మము, ౫౫౫౫౫
మహాఖర్వములు, అయిదుఖర్వములు, అయిదునర్వములు,
రెండుఅర్వములు నూటతోబది యేడుకోట్లు,
యిరువదితోమ్మిదిలక్షలును, నలుబదితోమ్మిదివేల యిరువ
దియారుసంవత్సరములు). బ్రహ్మదేవునియొక్క అహో
రాత్రమునకు కల్పమనునామమని ఇదివరకు సూచించియు
యున్నాడను. ఇదియే సృష్ట్యాది యనబడుచున్నది. ౩౦
అహోరాత్రములు గలసి మాసమగును. కనుక ఒక్కొక్క
యహోరాత్రమునకు ఒక్కొక్కనామము చొప్పున ౩౦
కల్పముల నామముల నిట పేర్కొనుచున్నాడను:—
౧. (శ్వేత) వరాహకల్పము, ౨. నీలలోహితము (కల్ప
మని అంతట గ్రహించునది), ౩. వామదేవ, ౪. రాధం
తర, ౫. శారవ, ౬. దేవ, ౭. బృహత్, ౮. కందర్ప, ౯.
సద్యన్, ౧౦. ఈశాన, ౧౧. తమన్, ౧౨. సారస్వత, ౧౩.
ఉదాన, ౧౪. గారుడ, ౧౫. కౌర్మ, ౧౬. నారసింహ, ౧౭.
సమాన, ౧౮. ఆగ్నేయ, ౧౯. సోమ, ౨౦. మానవ, ౨౧.
తత్పురుష, ౨౨. వైకుంఠ, ౨౩. లక్ష్మీ, ౨౪. సావిత్రి,
౨౫. ఘోర, ౨౬. వరాహ, ౨౭. వైరాజ, ౨౮. గౌరి,
౨౯. మాహేశ్వర, ౩౦. పితృ (కల్పములు) అని ముప్పది
కల్పములు.

పగటికి శ్వేతవరాహకల్పమనియు, రాత్రికి శ్వేత
వరాహప్రళయమనియు నామమగును. ఇట్లే మరునాడు
నీలలోహిత కల్పమనియు, నీలలోహిత ప్రళయమనియు
క్రమముగ ౩౦ కల్పములకు గ్రహించునది. బ్రహ్మ
దేవునియొక్క ప్రతికల్పమునందు ౧౪ మనువులును,
౧౪ ఇంద్రులును అధికారమును వహించెదరు.

సృష్టికర్తయగు పద్మజబ్రహ్మదేవునియొక్క ౫౧
వ సంవత్సరముయొక్క ప్రథమమాస ప్రథమతిథియగు
ఈ శ్వేతవరాహకల్పమునందు, వర్తమాన ఈకలియుగము
నందు, ౮౪ వ పర్యాయమునందు వచ్చిన ఈకోధననామ
సంవత్సర చైత్ర శుద్ధ పాడ్యమివఱకు బ్రహ్మదేవునకు
గతించిన కాలమునుగూర్చి వివరించెదను:—

బ్రహ్మదేవునకు ౫౦ సం. గతించినవనియు, ౫౧
వ సం. యొక్క మొదటిమాసముయొక్క మొదటిదినము
ప్రారంభించినదనియు, ఈ ప్రారంభదినమును శ్వేతవరా
హకల్ప మందురనియు ఇదివఱకు సూచించితిని. ఆమొ
దటి రోజునందు ఇంతవఱకు, ౧౩ ఘటికలు, ౨౧ కలలు,
౧౬ నిమేషములు, ౨౨ లవములు, ౯౬ త్రుటులు, ప్రతా
రాంతముగ ౧౩ ఘటికలు, ౪౨ విఘటికలు, ౩ గుర్వక్ష
రోచ్ఛారణ కాలములు గతించినవి.

బ్రహ్మదేవునకు ౧౩ ఘటికలు, ౪౨ విఘటికలు,
౧౬ నిమేషములు, ౧౬ లవములు, ౯౬ త్రుటులు గతించి
౯౭వ త్రుటికాలమగుచున్నది. ౯౭ వ త్రుటికాలము
నందు మనచైత్ర శు ౧ ఉగాదిపండుగనాటికి (25-3-25)
దాదాపు మనుష్యమానమురీతిగ సం. ౨. మా. ౨. దిన
౪౨ గతించినవి.

ఏష్యము. దాదాపు సం. ౦. మా. ౯. ది. ౧౨.
కల్పాదినండి నేటివఱకుగతించిన సంవత్సరములు (అనగా
మనవేదశాస్త్రముల ననుసరించి సృష్టిప్రారంభ మయిన
కాలమునుండి నేటివఱకు గతించిన సంవత్సరములు) మను
ష్యమానము చేత సంవ. ౧౯౭౨౯౪౯౦౨౬, (అనగా
నూటతోబదియేడుకోట్లు, ఇరువదితోమ్మిదిలక్షలు, నలు
బదితోమ్మిదివేలు, ఇరువదియారు సంవత్సరములు.)

ఈకల్పమునందు నియమితులగు ౧౪ ఇంద్రులు,
౧౪ మనువులలో స్వర్గలోకమునందు, ౬ ఇంద్రులును,
భూలోకమునందు ౬ మనువులును, గతించిరి.

గతించిన ఇంద్రులనామములు:—౧. విశ్వభుక్,
౨. విశ్చిత్, ౩. సుశాన్తి, ౪. శిబి, ౫. విభు, ౬. మనో
జవ.

వర్తమానుడగు ౭ వ ఇంద్రునినామము పురం
దరుడు.

గతించిన ౬ మనువులు:— ౧. స్వాయంభువ,
౨. స్వారోచిష, ౩. ఉత్తమ, ౪. తామస, ౫. రైవత,
౬. చాక్షుష. వర్తమానుడగు ౭ మన్వంతరాధిపతి
వైవస్వతుడు.

ఒక్కొక్క ఇంద్రుడును, మన్వంతరాధిపతియు, 20 మహాయుగములకాలము అధికారమును వహించెదరు.

మహాయుగ మనగా:—సం. ౪౩౨౦౦౦౦, అందులో, కృతయుగము సం. ౧౭౨౦౦౦౦, త్రేతాయుగము సం. ౧౨౯౬౦౦౦, ద్వాపరయుగము సం. ౮౬౪౦౦౦ కలియుగము సం. ౪౩౨౦౦౦.

ఈనాల్గయుగముల ప్రమాణమగు ౪౩౨౦౦౦౦ సం. చేరిన ఒకమహాయుగ మగును.

ఈ 2 వదియగు వైవస్వతమన్వంతరము నందు గల 20 మహాయుగములలో ౨2 మహాయుగములు గతించినవి. ౨౦ వ మహాయుగము జరుగుచున్నది. ఈ ౨౦ వ మహాయుగమునందు కృత, త్రేతా, ద్వాపరయుగములు గతించినవి. కలియుగ ప్రమాణమగు ౪౩౨౦౦౦ సం. ములలో ప్రథమ పాదముయొక్క ౧౮౦౦౦౦ లలో ఇప్పటికి గతించినవి. ౫౦౨౬ అయిదు వేల ఇరువదియారు సంవత్సరములు. ప్రతిమహాయుగము సందున్నా శ్రీమహావిష్ణువు వేదవ్యాసరూపమున అవతరించి వేదములను లోకమునందు వ్యాపింపజేయుచున్నాడు. ఇంద్రత్వ, మన్వంతరాధిపతిత్వములవలెవేదవ్యాసత్వమున్నా ఆధికారికపదవి. ఇదివఱకు ౨2 మహాయుగములు గడచినవి. కావున ౨2 వేదవ్యాసులు గతించిరి. వారినామముల నిట తెలుపుచున్నాడను:—

౧. స్వాయంభువుడు, ౨. ప్రజాపతి, 3. ఉశనసుడు, ౪. బృహస్పతి, ౫. సవిత, ౬. మృత్యువు, 7. ఇంద్రుడు, ౮. వసిష్ఠుడు, ౯. సారస్వతుడు, ౧౦. త్రిధాముడు, ౧౧. త్రివృషుడు, ౧౨. భరద్వాజుడు, ౧౩. అంతరిక్షకుడు, ౧౪. ధర్మకుడు, ౧౫. త్ర్యయ్యారుణి, ౧౬. ధనంజయుడు, ౧7. కృతంజయుడు, ౧౮. సంజయుడు, ౧౯. భరద్వాజుడు, ౨౦. శతముడు, ౨౧. ఉత్తముడు (హర్యాత్ముడు), ౨౨. వేనుడు, (వాజశ్రవసుడు) ౨౩. సోమశుష్మాయుడు, (తృణబిందువు) ౨౪. ఋక్షుడు, (వాల్యీకి) ౨౫. శక్తి, ౨౬.

పరాశరుడు, ౨7. జాతూకర్ణి యను ౨8 వేదవ్యాసులు గత ౨2 మహాయుగములందు వేదములను లోకమునందు శిష్యప్రశిష్యులకు బోధించి వ్యాపింపజేసిరి. ఈ ౨౮ వ మహాయుగమునందు వచ్చిన ద్వాపర యుగాంతమునందు కృష్ణద్వైపాయనుడను వేదవ్యాసుడు శిష్యప్రశిష్యములముగ లోకమునందు వేదవిద్యను వ్యాపింపజేసెను. రాబోవు ౨౯ వ మహాయుగమునందు గల ద్వాపర యుగాంతమునందు “అశ్వత్థామ” వేదవ్యాసుడు కాగలడు. ఈ మహాయుగములు స్వాయంభువ మహాయుగము, ప్రజాపతి మహాయుగము, ఉశనామహాయుగము అని ఆయా మహాయుగ వేదవ్యాసనామములతో వ్యవహరింపబడును. వర్తమానమగు ఈ ౨౦ వ మహాయుగము నకు కృష్ణద్వైపాయన మహాయుగమని నామము. లేక ప్రథమ మహాయుగము, ద్వితీయ మహాయుగము అని సంఖ్యాపూర్వకముగఁగాని వ్యవహరింపఁ బడును.

౨౮ మహాయుగాంతమున జరుగుచున్న ఈకలియుగమునందు ౬ శకపురుషులు గలుగు.

౧. యధిష్ఠిరశకము సంవత్సరములు 3౦౪౪
౨. విక్రమార్కశకము సం॥
(ఈశకముమాత్రముకేత్రరచేశము ౧3౫ సందే వ్యవహరింపఁ బడుచున్నది.)
3. శాలివాహనశకము సం. ౧౮౦౦౦
౪. విజయాభిసందనశకము సం. ౧౦౦౦౦
౫. నాగార్జునశకము సం. ౪౦౦౦౦౦
౬. కలికిశకము సం. ౮౨౧

౬ శకముల సంవత్సరములుచేరి మొత్తము ౪౩౨౦౦౦

ఈ సౌరసంవత్సరములు కలియుగప్రమాణము. కలియుగమునకు నిర్ణీతులుగు శకపురుషులు ౬ గురిలో మొదటిముగ్గురు (అనఁగా యధిష్ఠిర, విక్రమార్క, శాలివాహను)లను శకత్రయ పురుషులు గతించిరి. ఈకలియుగము నందు కలియుగాదినుండి నేటివరకు గతించిన సంవత్సరములు ౫౦౨౬. కలియుగమునందు సం. ౨౧౧౭౯ వఱకు ఈశాలివాహనశకము వ్యవహరింపఁ బడును. (అనఁగా

యింకను ౧౬౧౭౩ సంవత్సరము జాగ్రదవస్థలో కనపడేచైత్ర శకమే వ్యవహరింపబడును. జాగ్రదవస్థలో ఉండేనిరోధ యాభినందన, నాగార్జున, కలితమైన సంస్కారములేవైనా నకు రాగలవు. వచ్చుననినీ, మిక్కిలివచ్చుననినీ, అనగా ముందురోజున జరిగి

ఈవ్యాసము వ్రాసిననీ, నిద్రలోఉన్నా లింగ, విష్ణు, మార్కండేయ పునః ప్రభావముఉండవచ్చు వర్తనూ ఉండుననినీ

మూలకు ఫలముప్రత్యేకమునకు ఫలమున్నది. స్వస్వచైతన్య.

తికొంతము చాల తోడ్పడినవి. మఱియు శ్రీయుత గ్రంథాల రామచంద్రాచార్యులవారి పంచాంగము, మఱి వైన్ని గ్రంథములును తోడ్పడినవి. దీనివిషయమయి రుపవలసిన సూక్ష్మవిషయము లనేకము లున్నను వ్యాస స్మరభీతిచేత విరమించితిని.

క వి బ్ర హ్మ

నవరత్నములు

కొనిదెన వెంకట నారాయణ గారు

తెలుగుదేశంపు పున్నంపు కలిమితోడ
నాంధ్ర భూవీచనతపోమహత్త్వమెనసి
సీవయై; తెల్లపాటగుల నియతిదీర్చ
జనన మొందివయ్య, తిక్కనమనీషి !

గీ. పిల్లలకుఁ దల్లకు వినఁ బ్రీతిపుట్ట
వెంతరుచులను గల్పించి భ్రాంతియుడువ
భారతభూ పదునేనువర్వంబు లట్లు
తెలుగునేయంగ నీకె యా ధీనమేత !

గీ. చదువుచున్నట్టులుండునే చదువుచున్న
గన్నలనుజూచినట్లెను గాదె, తండ్రి!
ఎంతతపమునుజేసితి, వెన్నిశ్రమలు
పడితివయ్య, యింతటిశక్తి పట్టువడగ ?

గీ. చీత్రితముచేసి జీవంబుచెలఁగనిచ్చి
మృదుమధురవాక్కు లను నిడి మెచ్చుపుట్ట
పనులుజరిపింతు; కథ కనుగుణముగాఁగ
పదైముల పాత్రలను సృష్టిపరచునపుడు.

గీ. ఎందఱేయే కవివరుల డెందమందు
నిల్చుకొని వారిపోల్కెలు నిల్పఁజూచు

కొనిననలవడు; నీకృతిననుకరించి
వ్రాయఁ దిరుగ నీవేపుట్టవలయు నార్య!

గీ. దైవకళలందు నొండు నీతనుననందు
నిలిచి యారీతి నీపేరపొసఁగాని;
మానవుల కయ్య, యిట్టిసామర్థ్యమేది?
దివ్యకీర్తిప్రభాభాసి, తిక్కమూర్తి!

గీ. కొఱుతవడనట్టి ధర్మముల్ జరిపి సురల
పితృలఁదనిపితి; జనులకు విలువలేని
మేలుఁజేసితి; దివికేగి చాలరోజు
లైనది; బుధేంద్ర! నీకీర్తి యట్లెయుండె.

గీ. పుట్టువన నీదెకాతండ్రి పుడమిమీఁద;
భాగ్యమననీదెకాదె యోషరమచరిత !
తల్లిదండ్రులవెలయింపఁ దగుకొమరుడ
వీవకాదయ నినుఁబోల్చ నెవరుసాటి.

గీ. సంస్మరించితి నిన్నొకసారియేని
పదైముల; నంతియేచాలు; భావమందు
భక్తిచేనిచ్చు నొక్క పుష్పంబయేని
కోటిమధుఁగులు ఫలమును గూర్చదెందు?

పావనరాది సంచిక

పావనరాది జగన్నాథ

స్వస్థములు సర్వజనానుభవములైన ప్రాకృతజనులూ చూడరని నాగరజనులు చూపలేదు. స్వస్థములకు ములు కల్పించి, వాటిప్రకారము ప్రవృత్తిని సరిపెట్టుకొనే సంప్రదాయముగల జాతులలో, స్వస్థులము చెప్పగలవాడు దైవజ్ఞుడు. ఆతెగలలో జ్యోతిషము, వైద్యము, తంత్రము, స్వస్థశాస్త్రము ఒకదానితో ఒకటి సంబంధముగలిగిఉండేవి. ప్రాచీనుల విజ్ఞానములోని విషయములు అనేకములు ఈనాటి శాస్త్రములకు పునాదులైనవి కాని, స్వస్థములు మాత్రము ఆతరున పరిణమించలేదు. శరీరవ్యాపారములు పరీక్షించే శారీరకశాస్త్రజ్ఞుడుగాని, మానసికవృత్తులను విచారించే మనశ్శాస్త్రజ్ఞుడుగాని స్వస్థములగురించి మొన్న మొన్నటివరకు అంతగ శ్రద్ధతీసుకొనలేదు. అంతవందుకు? ఇప్పటికిమాడా నిద్రా స్వస్థముల స్వరూపము ఇదిమిథమని తేలలేదు; అందుచేత స్వస్థములగురించి ఈ ఇరవైనవ శతాబ్దములలో తత్వజ్ఞులు నిరూపించిన ముఖ్యమాత్రములను రెండింటిని సంగ్రహముగా నిరూపిస్తాను.

చైతన్యముఅనగా జాగ్రదవస్థలో వ్యక్తమవుతున్న విమాత్రమే కాదనిన్ని జాగ్రదవస్థలోనికి సాక్షాత్తుగారాని లీనచైతన్యము ఉన్నదనిన్ని సిద్ధాంతము.* ఒకమారు స్మృతికిచేరినవి నశించిపోవు; అవి జాగ్రదవస్థలోనికి సాక్షాత్తుగారాగలిగే వ్యాపారములవలెగాక మరొకరీతిగా ఉంటువి. ఒకబరువుక్రింద ఉండేదేర్బురుబండ్ల ఎల్లు బరువు లగ్గగానే వచ్చున వైకిరాప్రయత్నిస్తుందో, ఆలాగా ఈలీనచైతన్యములోనివి సాదా వాటిని లీనముగాఉంచే నిరోధముతగ్గగానే బాహ్యజ్ఞప్తికిరాయత్తిస్తవి. అల్లువచ్చుటకు స్వస్థము ఒకసాధనము. అందుకు తగి శత్రేజకము ఎక్కడిది? నిద్రలోఉన్నవనస్సుకు బాహ్యప్రపంచము శ్రేజకము కాకపోవుచేత, మరొకవిధమైన శత్రేజకము ఆంశ్యకమని చవచ్చును. అదికొంతవరకు వాస్తవమైనా బాహ్యప్రపంచము దా నిద్రలోఉన్న ఇంద్రియములపై ప్రభుత్వంపని చెప్పవచ్చును. న్యాయము ఉన్న వెలుతురు కండ్లపైపడి ఇంద్రియగోచరమవుతుంది; న్యాయము కలిగినవ్యవస్థ శ్రోత్రములకు గోచరమవుతుంది. ఎల్లంటే న కళ్లుమూసుకొని అజేహాస్తూఉన్నప్పుడు వెలుతురువున్నదీలేని గుళము. రాత్రి దీపముపెట్టినదీ లేనిదీ కళ్లుమూసుకొని చప్పుయరు. ఆలాగే నిద్రలోవున్న నేత్రములపై వెలుతురుప్రసరించవచ్చును. మజరిగే గోచరముతో భేదముఉన్నది. పగలు కళ్లుమూసుకొని

పరాశరుడు, ౨౭. జాతూ గత ౨౭ మహాయుగముల శిష్యప్రశిష్యులకు బోధించి మహాయుగమునందు వచ్చి కృష్ణద్వైపాయనుడను మూలముగ లోకమున యల్. టి.

రాబోవు ౨౯ వ ఏబడే శేజుపుంజములైన మచ్చలవంటివే నిద్రయుగాంతమునందు "నబడలేవి. ఈమచ్చలు పెద్దవిగాను, చెదులడు. ఈమహాయుగంలోను, రంగంలోను మారుతూవుంటువి. ప్రజావతి మహామంది. శిష్యులు అందరేంద్రియవృత్తులని చెప్పి శరీరములోపలి అంగులనుండి ఇంద్రియవృత్తులు కలుగుతూ ఉంటువి. ఈ అంతరవృత్తులు జాగ్రదవస్థలోకి తెలిస్తే ఎక్కువ తీవ్రముగ ప్రవర్తిస్తవి. జాగ్రదవస్థలో ఉన్న స్థూలప్రపంచసంబంధము, అప్రపంచమునకు సంబంధించిన సూక్ష్మరూపనే స్మృతినిపండిగ్రహించుటనే నిర్బంధము, ఈరెండువిషయములు నిద్రలోలేకుండును అందుచేతనే అనుభవము ఆవృత్తము, స్వప్నము, సంకులముగానుఉంటుంది. అంతేకాని స్వస్థములోగ్రాహ్యదీ స్మృతిపబడదు; జాగ్రదవస్థలో సంపాదించిన సామాగ్రీ ఆలీనమయంగామరొకరీతిని ఉపయుక్తమవుతుంది. ఈసామాగ్రీ చాలాకాల నిక్షింపట సంపాదించినదికావచ్చును; ప్రభు సంస్కారము చాలా అస్పష్టమైనది కావచ్చును. అందుచేత నిరోధములేనిస్థితిలో వనస్సుఉన్నప్పుడు ఇట్టి అస్పష్టసంస్కారములు వైకిరావచ్చును. ఏవివచ్చునుఆ శే, కట్టికట్టి తీసుకొనివచ్చే ఉత్తేజమునుపట్టి ఉంటుంది. ఉత్తేజము దనికి అతినస్సృతి. ఈ రెండింటిపైప్రేక్షి వనోస్సృతికి కారణము. ఈస్థూపము జాగ్రదవస్థ న్యమునకు స్వస్థచైతన్యమనవచ్చును. ఈస్థూపము అంతా ఆరెండుశత్రులతోను వనస్సుగల శత్రువుగాఉన్నది. జాగ్రదవస్థములో బాహ్యప్రపంచజ్ఞానము; దు సరిపడి స్మృతిసంస్కారములు మనస్సునించవలసిఉంది. ఆనిరోధము స్వస్థములోలేదు. నిద్రఅనగా అక్షేపములేనివనస్థితి అని చెప్పవచ్చును. ఆప్రయత్నరహితమైన స్మృతిసామాగ్రీ స్వస్థమునకు ఉపయోగపడే సామాగ్రీ. ఆమాత్రములను అనుసరించి స్వస్థులకు ముల్లించిన వివక్షయింపవచ్చును. ప్రపంచములో అత్యంతమంది అనుభవము సంబంధము, కాలక్షయము, స్మృతి సామాగ్రీ ప్రపంచము లేకపోయినందున మరొకరీతిని పట్టి.

ఇంతవరకు నిరూపించినది ఒక మరొకము; దీనిప్రతిపాదకులలో ముఖ్యుడు బెర్గ్లూ. ఇకరెండో మతమును నిరూపిస్తాను; దీనిని ప్రతిపాదించినవాడు ఫ్రాయిడ్. ఈగండ్లోమరొకమునకు బెర్గ్లూమతము

* గతసంవత్సరముసంచికలో 'చైతన్యస్వరూపసిద్ధాంతములు' అనేవ్యాసమును చూపవలెను.

గాయములకు కొన్ని సూత్రములు ఉన్నవి. జాగ్రదవస్థలో కనపడేచైతన్యమే అంతమునస్సు కావనిన్నీ, ఒకమారు మనస్సునకు చేరినదంతా స్మృతిరూపముగా నిలిచిఉంటుందనిన్నీ, జాగ్రదవస్థలో ఉండేనిరోధముస్వప్నములో ఉండవనిన్నీ, స్మృతిగతమైన సంస్కారములేవైనా సరే స్వప్నములో ఉపయోగమునకు రావచ్చుననిన్నీ, మిక్కిలిసన్నీహితమైన అనుభవములలో ఒకటి ఏదైనా అనగా ముందురోజున జరిగినదిఏదైనా స్వప్నమునకు హేతువు కావచ్చుననిన్నీ, నిద్రలోఉన్నా ఇంద్రియములపై బాహ్యమైన ఉత్తేజకమునకు ప్రభావముఉండవచ్చుననిన్నీ అట్టి ఉత్తేజకములనల స్వప్నములు ప్రవర్తనూ ఉండుననిన్నీ ఉభయమతవాదులకు అంగీకారమే.

కాని బెర్గ్స్ట్రామ్ మత ప్రకారము స్వప్నములకు ఫలముప్రత్యేకముగా ఒకటిఉన్నట్లు కానరాదు. జాగ్రచ్చైతన్యమునకు ఫలమున్నది. బాహ్యప్రపంచమునకు అనుభవమునకు వస్తూవుంటుంది. స్వప్నచైతన్యమునకుఫలములేకపోయినది. స్వప్నముల ఉత్తేజకములు సాధనసామగ్రిసంబంధి వ్యాపారము బెర్గ్స్ట్రామ్ మతప్రకారము సాధించగలిగినా వాటి ప్రయోజనమేమో నిరూపించలేదు. ఫ్రాయిడ్ మతప్రకారము ఒకప్రయోజనము కల్పించసాధ్యమైనవి. స్వప్నము ఒక చిహ్నవంటిది. జాగ్రదవస్థలోఉన్నప్పుడుకలిగే ఇచ్చవీదైనా నిరోధింపబడినచో అది లీనచైతన్యముతోనిలిపోవును. నిరోధమువలన అచివేయబడిన ఆయిచ్ఛతిరిగి ఆరూపమునరాలేదు. జాగ్రదవస్థలో ఆనిరోధము ఎక్కువబలముగా ఉండుటచేత ఆయిచ్ఛరాసేరా కీడు. ఒకవేళ ఆయిచ్ఛసరీఎక్కువతీవ్రమైనదైనప్పుడు సంతృప్తికొరకు స్వక్రమగునపుడు పూర్వరూపము దాల్చి బయలుపడ వీలుండుదు. అది గాల్యేరూపము మనోవికారముగా ఉండవచ్చును. నిద్రలో ఆనిరోధము అంతప్రాధమ్యముగా ఉండనందున ఆయిచ్ఛ సంతృప్తికొరకు మరొకరూపమును ప్రచ్ఛన్నరూపమునదాల్చి బయలుపడును. అట్టిఇచ్చనూ, దాని సంతృప్తికీ స్వప్నము తగినచిహ్నం. అందుకుతగిన భావములు అభిప్రాయములు సమకూర్చుకొని స్వప్నము పూర్తియగును.

ప్రచ్ఛన్నరూపమును గొల్పుటచేత స్వప్నముయొక్క అర్థమును గ్రహించుట అంత సులభమైన పనికాదు. కొంత ప్రయత్నముచేస్తే కాని అనగా ఏనిరోధముచేత ప్రచ్ఛన్నత ఆవశ్యకమైనదో దానిని తొలగిస్తేనేకాని, స్వప్నముయొక్క అర్థము ప్రయోజనము వ్యక్తము కావు. ఇందు కొరకు ఒకవిధమైన పద్ధతిని అవలంబించవలసి ఉన్నది. జాగ్రచ్చైతన్యములో ఉండే నిరోధము ఏదో దానిని లేకుండా చేయవలెను. స్మృతినుండివచ్చే సంస్కార ప్రవాహములో ఉత్తేజనమునకు బాహ్యప్రపంచమునకు కామగీనవాటినే ఎంచుకొనే నిర్బంధము లేకుండా ఉండేట్లు చేయవలసి ఉన్నది. ఇష్టమువచ్చినట్లు మనస్సు స్మృతి ప్రపంచములో సంచరించవలెను. స్వప్నగతమైన వాటిలోని రూపమును వస్తువును, ఆలోచనను, భావమునుగ్రహించి, దానివలన స్మృతినుండి జ్ఞప్తివచ్చేదానినెల్ల గ్రహిస్తూ ఉండవలెను. జ్ఞప్తివచ్చేది అసందర్భమైనదని తొలగించే ఆలోచనను మరచిపోలేనేకాని లీనచైతన్య స్మృతి

తికి జ్ఞప్తివచ్చుటకు ద్వారముఉండదు. అట్లు జ్ఞప్తివచ్చే దానినంతా గ్రహిస్తూ, మనస్సును స్మృతిని స్వేచ్ఛగా విహరించనిస్తే, ఎప్పటికైనా దానియన్నది కొద్దిగనో స్వప్నముగనో వ్యక్తము కావచ్చును. ఈ పద్ధతికి పైకో ఎనాలిసిస్ (Psycho Analysis) అని పేట్టివారు. దీనిప్రకారము పరిశీలిస్తే స్వప్నముయొక్క ప్రయోజనము అనగా దేనికి స్వప్నము ప్రచ్ఛన్నరూపమో తెలుస్తుంది. ఏ నిరోధితేచ్చ ఈ రూపముగా సంవృత్తిపొంద ప్రయత్నించినదో స్వప్నమవుతుంది.

ఈ మతము చాలా నూతనమైనది. అనగా సుమారు పాతికశవత్సరముల వయస్సుకలదు దీనికి. దీనిని పూర్తిగా ఫ్రాయిడ్ ప్రతిపాదించే తీరన అంగీకరించని విసుర్చుకులు ఉన్నారు. ముఖ్య సూత్రములను అంగీకరించినా, అన్ని స్వప్నములూ నిరోధితేచ్చా తృప్తికొరకైన చిహ్నలే అని వారు అంగీకరించరు. జాగ్రచ్చైతన్య వృత్తులవలె స్వప్నములకూడా చైతన్యఖండములే అగుటచేత స్వప్నములలో కొన్ని జాగ్రదవస్థలోని అనుభవముయొక్క ముక్కలా అని తోస్తుంది. జాగ్రదవస్థలో జరిగిన వ్యాసారములను గాఢముగా నిద్రలోఊడా ఎక్కువ తీవ్రముగాను, నిశ్చలముగాను నడిపించడములో స్వప్నములు కలుగవచ్చును. ఏ విధమైన భావసంపర్కము లేకుండా పగలుచూచిన వస్తువులను ఆలాగే చూచే స్వప్నములున్నవి; ఇట్టివి పిల్లలలో ఎక్కువగా కనబడతవి. ఈవిధములైన స్వప్నములు ఫ్రాయిడ్ మతమునకు అత్యవని విమర్శకుల అభిప్రాయము.

ఫ్రాయిడ్ సూత్రమునకు అతని కొన్ని సంగతులుఉంటే ఉండవచ్చును. అతని నిరోధితేచ్చా సూత్రమును కొంతవరకు మార్చవలసి ఉంటే ఉండవచ్చును. కానిమొత్తముమీద ఆసూత్రము సిద్ధాంతమే అని అంగీకరించుటకు బలమైన ఆధారములు ఉన్నవి. ఈమతము ప్రకారము స్వప్నముల్లెల్లు నిరోధితేచ్చాచిహ్నములో అట్లే మనోవికారరోగములు కూడా నిరోధితేచ్చల సంతృప్తికొరకు ధరింపబడిన మారువేషములని అతనివాదము. ఏ ఇచ్చలు సాంఘికనీతికి బాహ్యములో ఏవి ఆకారమున సంఘాభిప్రాయం నిరోధముచే బలవత్తరముగా అచివేయబడునో, అవి అంతబలముతోనూ మారు రూపములుగా సంతృప్తికొరకు బయలుపడుతూ ఉండును. ఆ మారురూపములే మనోవికారములు. ఆ వికారములు పోవలెనంటే ఆరూపములకు కారణమైన నిరోధితేచ్చను వ్యక్తపరిచితే, నిరోధముపోవును; కాబట్టి ఆ వైకల్యము హరించి పోవును. ఈ వాదముప్రకారము మీద నుడహరించిన పద్ధతిని అవలంబించి, ఆ ఇచ్చను కనుగొన ప్రయత్నించి, అనేక రోగులకు రోగనివారణ చేయగలిగారు. రోగనివారణనుపట్టి పద్ధతి మతములు రెండూ తథ్యములని అంగీకరించుటలసి ఉంటుంది. మనోవికారముల సమన్వయము కొరకు క్లింపడిన సూత్రము, అట్టిరూపములైన స్వప్నములకుకూడా సరిపడునుగదా. చాలావొట్ల రోగుల స్వప్నములను పరిశీలించి, రోగలక్షణములను విడవరచగలిగినారు. ఈ మతప్రకారము స్వప్నపరీక్ష విఫలముగాచేస్తున్న ఫ్రాయిడ్ శిష్యులు స్వప్నముల నిరూపణవిని నిరోధితేచ్చను ఉపాస్తూ రోగితో సంభాషించుటచేత వారి కార్యము

సులభమవుతున్నది. ఈ బలమైన నిద్రాసములు ఉండుటచేతనే, ఫ్రాయిడ్ యొక్క మతమును ఇన్నాళ్లకైనా అంగీకరిస్తూ ఉన్నారు. ఈ మతము కేవలము ఊహావాదముమీదనే నిలిచిఉంటే, చాలామంది తత్వజ్ఞులు కూడా ఆమోదించక పోయి యుందురు.

స్వప్నములు రోగలక్షణములంత తీవ్రవికారములు కాకపోవుట చేతనూ, జాగ్రదవస్థలో ఉన్నంత నిరోధము స్వప్నములో ఉండక పోవుటచేతనూ, ఇచ్చదాల్చే దొంగరూపము తక్కువ గూఢముగా ఉండుటచేతనూ, స్వప్నములు, ఈ మత విచారణలో ప్రాముఖ్యము పొందియున్నవి. స్వప్నముల పరీక్షవలన రోగనివారణకు ఉపయోగపడు సాధనము దొరుకుటకంటే ఎక్కువగా, మనస్సుయొక్క స్వరూపమును తెలుసుకొనుటకు ఆధారము ఒకటి సాధ్యమైనది. లీనవైతన్యము యొక్క స్వభావమూ ప్రవృత్తి తెలుసుకొనుటకు స్వప్నముల పరీక్ష ఆనశ్చయము. స్వప్నములో మనస్సుయొక్క వృత్తిని వ్యాపారమును తెలుసుకొనుటకు ఇప్పుడసాధ్యమవుతున్నది. మనశ్శాస్త్రము అందు చేత వృద్ధి అవుతున్నదిగాదా.

ఈ వ్యాసములో నిరూపించిన సూత్రములను మతములను ఇంతకంటే విశేషముగా చర్చించుటకున్నా, ఇంతకంటే చక్కగా బోధపరచుటకున్నా కావలసిన ఉదాహరణములను స్థలములేమిచే పొందుపరచలేక పోయినాను.

స్వప్నములకు మనదేశములో చాలా ప్రాముఖ్యము ఉండెను; ఇప్పటికీ ఉన్నదికూడా. కాని స్వప్నములను శాస్త్రములలో భ్రమాజ్ఞానముగానే పరిగణించి విశిచిపెట్టినారు. శ్లోతిషికులు, వైద్యులు, వీటిని భావిసూచకములుగా ఉపయోగించునట్లు పుస్తకములవలన కనిపిస్తూ ఉన్నది. నారు స్వప్నమునంతను ఏకముగా భావించి వాని భావిఫలమును నిరూపించినారు. ఇది మిషను చర్చించినదానికి సరిపడదు. ఆ మతముల ప్రకారము భావి సూచకత్వము స్వప్నములకు చెప్పలేదు. అంతే కాకుండా వారు స్వప్నమును విడపరిచి దానిలోని స్వేచ్ఛ ప్రతిసంగతికి సంబంధమైన అనుభవమును కనుగొన యత్నించినారు. మనదేశములో స్వప్నములను విచారించిన విషయము మరొకమారు జర్పించ ప్రయత్నిస్తాను.

కోయిల

పంగనామాల రామచంద్రరావు గారు

అకుమారుండు నండలగొని యంబరపీఠం బ్రతిష్ఠనింప లో

కైకమనశ్రేయోయుగళి కంటటం బండువు సేయదుండి

స్తోక నిరూఢనిస్తల విభుధవికర్ణకపంగమస్యగ

శ్రీకమనీయగావమును జిప్పిలజేసితి విందుగోయిల!

ఉ. తియ్యని నీదునోటినుడిలేనియలం జెవి దొప్పగొంటి నీ

దయ్యపు గొంపయా భరతధాత్రివసించియు నెంతిప్పుడె

యొయ్యడనైన నేవ్వచ్చమెయి నిష్టకథామధురామలాపవా

కృష్యను జూపనే గ్రవని సంతససంజెన లోన గోయిల!

గీ. అమెరికాంగ్లేయభూమి గుండంతగముల

జేవలీను స్వాతంత్ర్య వాతావరణము

పికమ! తగునమ్మ! నీకు బాపిష్టి బ్రతుక

నడపుమండెమూకు గాణాచి యిదియె.

క. స్వాతంత్ర్యం బెడమైన బానిస లనాద్యంబైన దొర్కగ్గ మీ

జాతికొ గన్నుల జూడరాదని పలాశం బోలముం గొంటినో

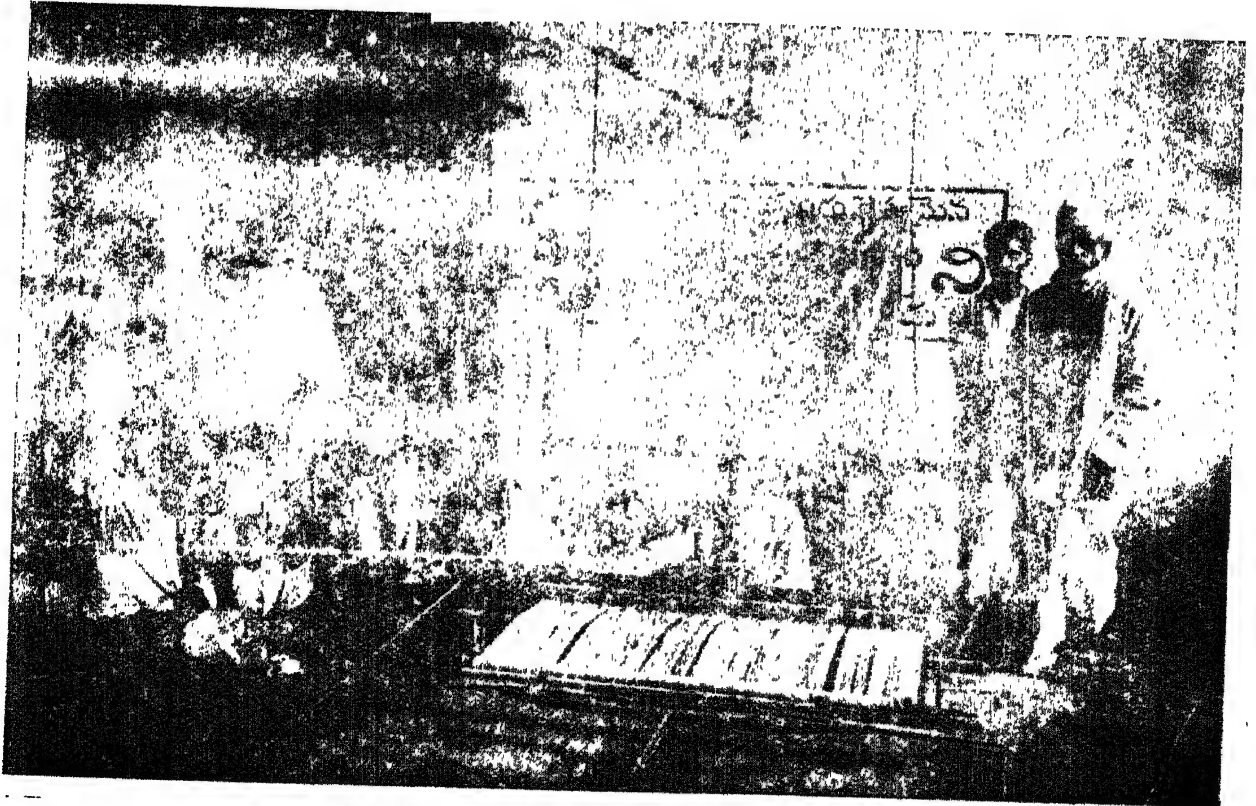
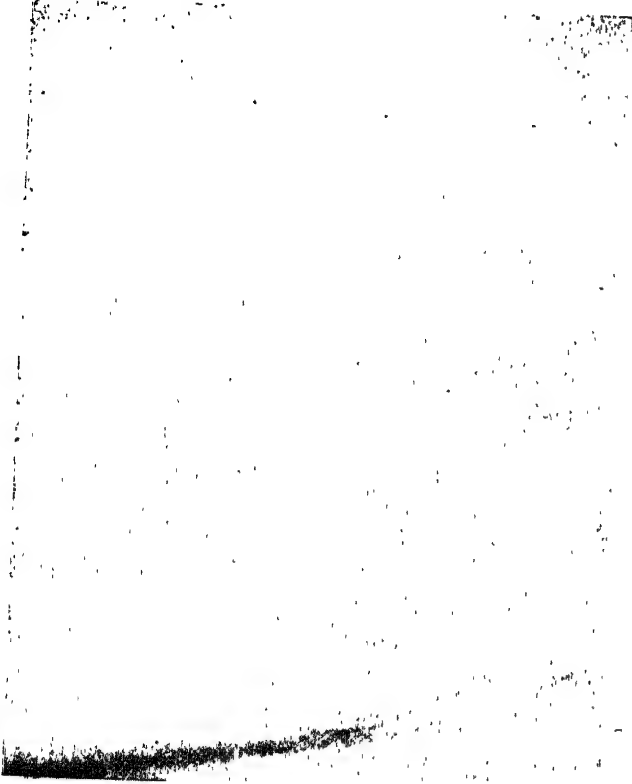
నీతిప్రాపకబోధనాంచిత కళానిర్వాహితోత్కృష్ట స

దీత! యొక్కనిరంకుశప్రభుత బందిభూతుగావించెనో.

ఆంధ్రపత్రిక - సావత్తరాదిసంఘిక

శ్రీ వి. యస్. చిన్నస్వామిగారు, బి. ఏ.

ప్ర. గూడూరు సుబ్బయ్యగారు

అ మృతాంజనము

X శ్రీ ౦౦౪ మోక్షణము

న క ల వి ధ ము ల గు నొ ప్పు ల కు ను నం జీ వి వం టి ది
వేల సీసా 1-కి 0-10-0. అన్ని చోట్లను దొరకును

దక్షిణాది తెలుగు - కొన్ని పాతపుత్రాలు

వేమూరు విశ్వనాథ శర్మగారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

చోళదేశము (తంజావూరు రాజ్యము) ఆంధ్రనాయకుల పరిపాలనక్రింద నున్న కాలమున తెలుగుభాష యాదేశాన చాలా ప్రచారంలో వుండేది. రాజులకు మాతృభాషవుటచేత రాజకీయవ్యవహారాలుకూడ తెలుగులోనే నడిచేవి. ఇతర భాషలు మాట్లాడేరాజులకు తంజావూరి నాయకరాజులు తెలుగులోనే వ్రాసేవారు. వారి ప్రత్యుత్తరాలుకూడ తెలుగులోనే వుండేవి. ఈపద్ధతి ఆంధ్రయుల కంపిసీవారి హయాములోకూడా జరుగుచుండెను. దీనినిబట్టి యాదేశంలో తెలుగుభాషకుండినప్రాముఖ్యము కొంతవరకు హింతుటకు వీలగును.

తెలుగునాయకుల తరువాత మహారాష్ట్రులు రాజ్యానికి వచ్చిరి. మహారాష్ట్రరాజులుకూడ నాయకులపద్ధతినే అవలంబించిరి. ఇతర రాజులకేమి, కంపెసీవారలకేమి వీరు వ్రాసినపుత్ర ప్రత్యుత్తరాలు తెలుగులోనే వుండేవి. వీరి కితరులు వ్రాస్తుండిన పుత్రులుకూడ తెలుగుననే నడిచేవి. తంజావూరి మహారాష్ట్రరాజులలో ప్రసిద్ధికెక్కిన తుల్జాజీకిన్ని అతని తమ్ముడు అనురసింహ మహారాజుకున్న వ్రాసిన తెలుగు పుత్రులు నలభైవరకు నాకు లభించినవి. ఇందు శృంగేరిస్వామి వారు మొదలుకొని ఆర్కాటు నవాబువరకు గల అన్నిజాతులవారు వ్రాసిన పుత్రులు గలవు. మచ్చుకు కొన్ని పుత్రులు యిచ్చట ప్రదురించుచున్నాను. ఈపుత్రులన్ని రమారమి నూటయేబది సంవత్సరాల నాటివి.

ఈపుత్రులు చదివినమీదట అప్పటి దక్షిణాది తెలుగు స్వచ్ఛముగా నుండేదని స్పష్టమగును. అరవమాటలే కానరావు. తురకల సంపర్కము సోకినతరువాత కృష్ణరాయలనాటికే వారిమాట లనేకము మహాభాషలో జీర్ణించినవి. ఇట్టి వ్యత్యాసమునకు కారణ మేమై యుండును? తెలుగునను అరవమునకును పొత్తు కుదురుట కష్టమని అనుకుంటాను. లాలిత్యమైన సరళస్వభాసముగల తెలుగులో పిడిరాళ్లవంటి కటుపు పదములుగల అరవమాటలకు యిమిడిక కుదురదు. ఇంతకంటే మరియొక కారణము కానరచు. అరవంలోనుంచి తెలుగు పుట్టినని భ్రమపడేదివారివాదమునకు ఈరెండుభాషలకు వొడ్డక లేకుండుటయే ప్రబల విరోధము.

అయితే యిప్పుడిక్కడి తెలుగువారు మాట్లాడేభాషలో ముఖ్యోపాధి అరవమాటలే, దీనికి కారణము వేరు. ఇది తెలుగు మరిచిపోవుటవల్ల పట్టిన దురవస్థ. మహారాష్ట్రరాజుల కాలములో తెలుగు కుండిన రాజకీయ ప్రాముఖ్యము వారితరువాత పూర్తిగపోయినది. అందుచేత ఇక్కడి యాంధ్రులుకూడ తెలుగు మరిచిపోవుట తట

స్థించినది. మనదేశములోకూడ యింగ్లీషు చదివినవారు తెలుగుమాటలు తోచక యింగ్లీషుతో తెలుగు మాట్లాడుదురు. అట్లే యిక్కడి తెలుగువారు అరవముకలిపి తెలుగు మాట్లాడుదురు. అంతమాత్రముచేత ఈభాష లకున్న తెలుగుకున్న ఒకదానిలో నొకటి జీర్ణింపుటకు తగినంత వొడ్డక కలదని చెప్పటకు వీలుపడదు. ఈసంగతిని భాషాపరిజ్ఞాతలు గమనించెదరను తలంపుతో ఈపాతపుత్రులను ప్రచురిస్తున్నాను.

1

శృంగేరిస్వామిలవారి శ్రీముఖం

ఆశీర్వాదనానంతరము:—

“ఈ ధర్మసంస్థానము అనాదికిధమైన శ్రీ శంకరాచార్య కారదాగురుసీతమనే టఘవంటి ఆనేతుహిమాచల పరియంత్రం ప్రళిధమైవుండేదానివల్ల యీసంస్థాన విషయమందు తాము పూర్ణసాధిమానం వుంచి నడిపించే టటునంటిది. అనేక శ్రేయసుకు కారణమై వుండే సరిగదా ||సాంప్రతం|| శ్రీనేతుయాత్రార్థం స్వారీ దిగ్విజయం చేశేటందుకు మార్గసంక్షతార్థం కుంభిణి సరకారునుచ్చి కాశగ్గ సాహిత్యం చేయించియిచ్చి రహదారి బింన్న వలీలమొలుగు వ్రాయించియిచ్చినదానివల్ల ఫలంనుచ్చి సంస్థాన సమేతంగా వెడలివచ్చి వున్నారము గనుక సభ్యా ఆప్రాంత్యానకు విజయంచ్చాయడ మాతూ వున్నది. ఆవివరమంత్ర అరుణాచలశాస్త్రి శృతం చేసినదానివల్ల సవిస్థారం అంతఃరణమ విదితహయ్యేనని ప్రాకు (పరాకు) శ్రీనేతుయాత్రార్థం అస్మత్పూర్వాచార్యులవారు దయచేసి వుండినపుడు అనేక సేవసత్కారాలుచేసి యీధర్మసంస్థాన విషయమందు బహుతరం సాధిమానంవుంచి నడిపించి ధర్మకీర్తి సంపాదన చేసుకొని వుండిన దానివల్ల యిపుడున్న సంస్థాన మర్యాదానుసారంగా యాత్రపూర్తత మైయ్యేటటుగా పకలాంశముల యందుంన్న పూర్వ సాధిమానం వుంచి నడిపించి కాశ్యిత ధర్మకీర్తి సంపాదించుకొనేటటు చేపించు వలెను. సకల ధర్మనాత్మములుంన్న తెలిసినడిపించే టఘవంటి ప్రజ్ఞాశాలి మహాప్రభులుకు పత్రికాముఖాంత్రం విశేషం వ్రాయించి పంపిచ్చువలెనది యేమివున్నది. యింతోధిక సాంప్రజ్య వైభవాతిశయం కావలెనని శ్రీకారదా అమృతవారు శ్రీచంద్రమూర్తిశ్వరస్వామికి ప్రార్థనచేసి ప్రసాదమంత్రాక్షతలు పంపించివున్నది. తీసుకొనేటటు చేపించువలెను.

2

ఒక శుభలేఖ

“శ్రీమత్సమస్త సద్గుణవంశంన్న అఖండితలక్ష్మీసేవాప్రసన్న అవ్యాజపరోపకార ఆనేకధర్మపరిపాలక స్నేహిత పరిపూర్ణవాత్సల్య

మహామేధుడు సమానధీరులయ్యి మహారాజశ్రీ సంభాషణి శివరావు వారికి—

శ్రీ వైద్యలింగం సాష్టాంగపండ్లములుబెట్టి కాయంగల వింన్న పాలు. యిచ్చట ఆవణిసెల ౨౦ తేది వర్కు మశలం తమ నిరంతర సకల సంతోషసాంబ్రాజ్య అతిశయములకు వ్రాయించి పంపిస్తూ రావలెను. తల్లి యీనెల ౨౪ తేది భానువారం దినగర్భం ధనుర్లగ్ని మున చిరంజీవి తండ్రియై శివచెదంబుగానికి వివాహముహూర్తం నిశ్చయమై వున్నది. గన్న తాను కటాక్షించి యింతవఱకుం బ్రం విజయంచేసి ముహూర్తం నెఱవేర్చి యిప్పిందేలాన్ను కాయవలెను. తాము అభిజ్ఞులుగన్న విశేషించి వ్రాసుకోగలది లేదుగదా. కడన యిచ్చట నడవగల ప్రయోజనములకున్న అచ్చటి సుఖోదయముల కుంస్తు వ్రాయించి పంపిస్తూ రావలెను. యితే దండములు.

3

అమరసింహుడు శంకరాచార్యులకు

“త్వ ముఖ్యశిష్యులైన శ్రీమదమరసింహ్య భూపాలములు అక్కే దండవత్ప్రజామములుచేసి కాయంగల విజ్ఞాపనములు—తల్లి శ్రీవారు చన్నపట్టప్రదేశాన్ని తల్లి చాలాదినము లాయను. గన్న శ్రీవారి వర కారవింద దర్శనాపేక్ష చాలావున్నది గన్న అచ్చటి ప్రచేతప సంచారం శీఘ్రంగా చేసుకోని ఆపాదపగపాగ్గమి యీనెలలో కంభ కోణప్రదేశాన్ని వచ్చిచేరితే చాలా సంతోషంగావుండును. హరి భట్టు ధవళిగర్ అనేబ్రాహ్మణుష్టి కొంచుగా అపహదం నచ్చింది. త్వసముఖాన్ని విశింంగా శ్రీతమై వుండునుగదా. ఆబ్రాహ్మణు ధవళ శాస్త్ర విధాయకుడుగన్న హుగ్గోగ్వాది సమస్తమున్ను నిచిపోయి వున్నది. గన్న వారిబంధువులు మరిన్ని వుండేబ్రాహ్మణులు సగరి వారివద్దవచ్చి చాలా అర్జుచేరి గన్న మనషన్ను ఆబ్రాహ్మణ్యే పునీ తుడు కాయవలెనని తోచి శ్రీవారి సముఖాన్ని విజ్ఞానము వ్రాసు కొన్నది. హరిభట్టు చెన్నపట్టణములో వున్నాడు. అందు శ్రీవారి సముఖాన్ను నమ్మును. వాడియంద్రి శ్రీవారు దయచేసి వ్రాయశ్చిత్త రూపంగా యేమైనా చేయించి వారిని పునీతుడుగా కాయతగ్గది. యీకార్యనిమిత్తం మనవక్త్రాలు త్రియంబక సంభాజివాహనాన శ్రీవారి సన్నిధానమంద్రి విజ్ఞాపనము చేస్తురు. ఆలాగున దయచేసి కాయతగ్గది.”

4

కంవేసిదొర వ్రాసినది

“శ్రీమత్సమస్త సద్గుణ సపుజన్మశిర్దు శిరోమణిదేవ బ్రాహ్మణ వేదపాలకులైన శ్రీమదుండ్రిత లక్ష్మీ అలంకృతులైన రాజమాన్య రాజప్రాజిత మహారాజరాజశ్రీ పంతుల వారికి—

మెస్తర్ బెయ్స్ దుబాసి శిన్నపల్లి రంగనాయకులు దన్నములు బెట్టి కాయంగల వింన్న పములు. మేముంన్ను విశంభీనామసంలి పంగ నిగల 2 తేది స్థిరవాసరములవర్కు—త్యయొక్క అశీర్వాదం వల్ల ను

త్రిశరపురము (తిరుచినాపల్లి)లో తేమం. త్యయొక్క కుశాలీ నామా నిరంతరం దయవుంచి నిరూపం వ్రాయించి పంపిస్తూ రావలెను. తల్లి త్వన్న శైవువుచ్చక నింన్న పురుగాని త్రిశరపురం శిరినాము. మాదొరనద్దవున్న అరకార సుబ్బయ్య త్యయొక్క ప్రాపున తీవనం చాయవలెనని దొరవెంబ్బడిని పోక శైవు పుచ్చక యిచ్చటనే నిలి చెను. దొరగన్న యాయననిమిత్తం చాలా చెప్పిపాయనాడు. కాబట్టి త్యకు మనవి చేసుకుంన్నాను. యాయ్న మంచివాడు. పనిబాటల యద్దు హగ్గో కలిగవుండును. నాయంగు చాలా దయవుంచి యాయ్నకు త్యప్రాపున అన్నయ్యచేసి సంగగ్గచేసేటట్టు దయచేసి నశిపించునలినది. తేను సాన్వదా త్యయొక్క శ్రేయస్కరంకోగతూ వున్నాను. త్యకు మిక్కిలివృత్తపనించి ప్రాచు పనిచేయగదా. అన్నటి కుభోదయములగున్న యిచ్చటనేవర వికోగలండ్లుల్కు నిరూపం వ్రాయించి దంప్పించి దయకాయవలెను. యిదేవన్నములు వింన్నపత్రం తిప్పలు తుమింప్పవలినది. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ.”

5

ఇంకోక పుత్తరం

“శ్రీమగు సకలగు సంవన్నులైన రాజ రాజప్రాజితములకు రాజ శ్రీ బన్నపంతుల (బంత్రి) గారికి—

మెస్తర్ బెయ్స్ దుబాసి శిన్నపల్లి రంగనాయకులు దన్నములు సుఖం. యాయొక్క సకలసంభవంతోహాని శివరావుకు వ్రాయించి అంప్పించు దయకాయనది. తల్లి మున్నెల నెలం హిపని నిమిత్తం వ్రాసి అంప్పించిన బాయ్కు దయలుకావచ్చే ౨ ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦ ౧౦౧ ౧౦౨ ౧౦౩ ౧౦౪ ౧౦౫ ౧౦౬ ౧౦౭ ౧౦౮ ౧౦౯ ౧౧౦ ౧౧౧ ౧౧౨ ౧౧౩ ౧౧౪ ౧౧౫ ౧౧౬ ౧౧౭ ౧౧౮ ౧౧౯ ౧౨౦ ౧౨౧ ౧౨౨ ౧౨౩ ౧౨౪ ౧౨౫ ౧౨౬ ౧౨౭ ౧౨౮ ౧౨౯ ౧౩౦ ౧౩౧ ౧౩౨ ౧౩౩ ౧౩౪ ౧౩౫ ౧౩౬ ౧౩౭ ౧౩౮ ౧౩౯ ౧౪౦ ౧౪౧ ౧౪౨ ౧౪౩ ౧౪౪ ౧౪౫ ౧౪౬ ౧౪౭ ౧౪౮ ౧౪౯ ౧౫౦ ౧౫౧ ౧౫౨ ౧౫౩ ౧౫౪ ౧౫౫ ౧౫౬ ౧౫౭ ౧౫౮ ౧౫౯ ౧౬౦ ౧౬౧ ౧౬౨ ౧౬౩ ౧౬౪ ౧౬౫ ౧౬౬ ౧౬౭ ౧౬౮ ౧౬౯ ౧౭౦ ౧౭౧ ౧౭౨ ౧౭౩ ౧౭౪ ౧౭౫ ౧౭౬ ౧౭౭ ౧౭౮ ౧౭౯ ౧౮౦ ౧౮౧ ౧౮౨ ౧౮౩ ౧౮౪ ౧౮౫ ౧౮౬ ౧౮౭ ౧౮౮ ౧౮౯ ౧౯౦ ౧౯౧ ౧౯౨ ౧౯౩ ౧౯౪ ౧౯౫ ౧౯౬ ౧౯౭ ౧౯౮ ౧౯౯ ౨౦౦ ౨౦౧ ౨౦౨ ౨౦౩ ౨౦౪ ౨౦౫ ౨౦౬ ౨౦౭ ౨౦౮ ౨౦౯ ౨౧౦ ౨౧౧ ౨౧౨ ౨౧౩ ౨౧౪ ౨౧౫ ౨౧౬ ౨౧౭ ౨౧౮ ౨౧౯ ౨౨౦ ౨౨౧ ౨౨౨ ౨౨౩ ౨౨౪ ౨౨౫ ౨౨౬ ౨౨౭ ౨౨౮ ౨౨౯ ౨౩౦ ౨౩౧ ౨౩౨ ౨౩౩ ౨౩౪ ౨౩౫ ౨౩౬ ౨౩౭ ౨౩౮ ౨౩౯ ౨౪౦ ౨౪౧ ౨౪౨ ౨౪౩ ౨౪౪ ౨౪౫ ౨౪౬ ౨౪౭ ౨౪౮ ౨౪౯ ౨౫౦ ౨౫౧ ౨౫౨ ౨౫౩ ౨౫౪ ౨౫౫ ౨౫౬ ౨౫౭ ౨౫౮ ౨౫౯ ౨౬౦ ౨౬౧ ౨౬౨ ౨౬౩ ౨౬౪ ౨౬౫ ౨౬౬ ౨౬౭ ౨౬౮ ౨౬౯ ౨౭౦ ౨౭౧ ౨౭౨ ౨౭౩ ౨౭౪ ౨౭౫ ౨౭౬ ౨౭౭ ౨౭౮ ౨౭౯ ౨౮౦ ౨౮౧ ౨౮౨ ౨౮౩ ౨౮౪ ౨౮౫ ౨౮౬ ౨౮౭ ౨౮౮ ౨౮౯ ౨౯౦ ౨౯౧ ౨౯౨ ౨౯౩ ౨౯౪ ౨౯౫ ౨౯౬ ౨౯౭ ౨౯౮ ౨౯౯ ౩౦౦ ౩౦౧ ౩౦౨ ౩౦౩ ౩౦౪ ౩౦౫ ౩౦౬ ౩౦౭ ౩౦౮ ౩౦౯ ౩౧౦ ౩౧౧ ౩౧౨ ౩౧౩ ౩౧౪ ౩౧౫ ౩౧౬ ౩౧౭ ౩౧౮ ౩౧౯ ౩౨౦ ౩౨౧ ౩౨౨ ౩౨౩ ౩౨౪ ౩౨౫ ౩౨౬ ౩౨౭ ౩౨౮ ౩౨౯ ౩౩౦ ౩౩౧ ౩౩౨ ౩౩౩ ౩౩౪ ౩౩౫ ౩౩౬ ౩౩౭ ౩౩౮ ౩౩౯ ౩౪౦ ౩౪౧ ౩౪౨ ౩౪౩ ౩౪౪ ౩౪౫ ౩౪౬ ౩౪౭ ౩౪౮ ౩౪౯ ౩౫౦ ౩౫౧ ౩౫౨ ౩౫౩ ౩౫౪ ౩౫౫ ౩౫౬ ౩౫౭ ౩౫౮ ౩౫౯ ౩౬౦ ౩౬౧ ౩౬౨ ౩౬౩ ౩౬౪ ౩౬౫ ౩౬౬ ౩౬౭ ౩౬౮ ౩౬౯ ౩౭౦ ౩౭౧ ౩౭౨ ౩౭౩ ౩౭౪ ౩౭౫ ౩౭౬ ౩౭౭ ౩౭౮ ౩౭౯ ౩౮౦ ౩౮౧ ౩౮౨ ౩౮౩ ౩౮౪ ౩౮౫ ౩౮౬ ౩౮౭ ౩౮౮ ౩౮౯ ౩౯౦ ౩౯౧ ౩౯౨ ౩౯౩ ౩౯౪ ౩౯౫ ౩౯౬ ౩౯౭ ౩౯౮ ౩౯౯ ౪౦౦ ౪౦౧ ౪౦౨ ౪౦౩ ౪౦౪ ౪౦౫ ౪౦౬ ౪౦౭ ౪౦౮ ౪౦౯ ౪౧౦ ౪౧౧ ౪౧౨ ౪౧౩ ౪౧౪ ౪౧౫ ౪౧౬ ౪౧౭ ౪౧౮ ౪౧౯ ౪౨౦ ౪౨౧ ౪౨౨ ౪౨౩ ౪౨౪ ౪౨౫ ౪౨౬ ౪౨౭ ౪౨౮ ౪౨౯ ౪౩౦ ౪౩౧ ౪౩౨ ౪౩౩ ౪౩౪ ౪౩౫ ౪౩౬ ౪౩౭ ౪౩౮ ౪౩౯ ౪౪౦ ౪౪౧ ౪౪౨ ౪౪౩ ౪౪౪ ౪౪౫ ౪౪౬ ౪౪౭ ౪౪౮ ౪౪౯ ౪౫౦ ౪౫౧ ౪౫౨ ౪౫౩ ౪౫౪ ౪౫౫ ౪౫౬ ౪౫౭ ౪౫౮ ౪౫౯ ౪౬౦ ౪౬౧ ౪౬౨ ౪౬౩ ౪౬౪ ౪౬౫ ౪౬౬ ౪౬౭ ౪౬౮ ౪౬౯ ౪౭౦ ౪౭౧ ౪౭౨ ౪౭౩ ౪౭౪ ౪౭౫ ౪౭౬ ౪౭౭ ౪౭౮ ౪౭౯ ౪౮౦ ౪౮౧ ౪౮౨ ౪౮౩ ౪౮౪ ౪౮౫ ౪౮౬ ౪౮౭ ౪౮౮ ౪౮౯ ౪౯౦ ౪౯౧ ౪౯౨ ౪౯౩ ౪౯౪ ౪౯౫ ౪౯౬ ౪౯౭ ౪౯౮ ౪౯౯ ౫౦౦ ౫౦౧ ౫౦౨ ౫౦౩ ౫౦౪ ౫౦౫ ౫౦౬ ౫౦౭ ౫౦౮ ౫౦౯ ౫౧౦ ౫౧౧ ౫౧౨ ౫౧౩ ౫౧౪ ౫౧౫ ౫౧౬ ౫౧౭ ౫౧౮ ౫౧౯ ౫౨౦ ౫౨౧ ౫౨౨ ౫౨౩ ౫౨౪ ౫౨౫ ౫౨౬ ౫౨౭ ౫౨౮ ౫౨౯ ౫౩౦ ౫౩౧ ౫౩౨ ౫౩౩ ౫౩౪ ౫౩౫ ౫౩౬ ౫౩౭ ౫౩౮ ౫౩౯ ౫౪౦ ౫౪౧ ౫౪౨ ౫౪౩ ౫౪౪ ౫౪౫ ౫౪౬ ౫౪౭ ౫౪౮ ౫౪౯ ౫౫౦ ౫౫౧ ౫౫౨ ౫౫౩ ౫౫౪ ౫౫౫ ౫౫౬ ౫౫౭ ౫౫౮ ౫౫౯ ౫౬౦ ౫౬౧ ౫౬౨ ౫౬౩ ౫౬౪ ౫౬౫ ౫౬౬ ౫౬౭ ౫౬౮ ౫౬౯ ౫౭౦ ౫౭౧ ౫౭౨ ౫౭౩ ౫౭౪ ౫౭౫ ౫౭౬ ౫౭౭ ౫౭౮ ౫౭౯ ౫౮౦ ౫౮౧ ౫౮౨ ౫౮౩ ౫౮౪ ౫౮౫ ౫౮౬ ౫౮౭ ౫౮౮ ౫౮౯ ౫౯౦ ౫౯౧ ౫౯౨ ౫౯౩ ౫౯౪ ౫౯౫ ౫౯౬ ౫౯౭ ౫౯౮ ౫౯౯ ౬౦౦ ౬౦౧ ౬౦౨ ౬౦౩ ౬౦౪ ౬౦౫ ౬౦౬ ౬౦౭ ౬౦౮ ౬౦౯ ౬౧౦ ౬౧౧ ౬౧౨ ౬౧౩ ౬౧౪ ౬౧౫ ౬౧౬ ౬౧౭ ౬౧౮ ౬౧౯ ౬౨౦ ౬౨౧ ౬౨౨ ౬౨౩ ౬౨౪ ౬౨౫ ౬౨౬ ౬౨౭ ౬౨౮ ౬౨౯ ౬౩౦ ౬౩౧ ౬౩౨ ౬౩౩ ౬౩౪ ౬౩౫ ౬౩౬ ౬౩౭ ౬౩౮ ౬౩౯ ౬౪౦ ౬౪౧ ౬౪౨ ౬౪౩ ౬౪౪ ౬౪౫ ౬౪౬ ౬౪౭ ౬౪౮ ౬౪౯ ౬౫౦ ౬౫౧ ౬౫౨ ౬౫౩ ౬౫౪ ౬౫౫ ౬౫౬ ౬౫౭ ౬౫౮ ౬౫౯ ౬౬౦ ౬౬౧ ౬౬౨ ౬౬౩ ౬౬౪ ౬౬౫ ౬౬౬ ౬౬౭ ౬౬౮ ౬౬౯ ౬౭౦ ౬౭౧ ౬౭౨ ౬౭౩ ౬౭౪ ౬౭౫ ౬౭౬ ౬౭౭ ౬౭౮ ౬౭౯ ౬౮౦ ౬౮౧ ౬౮౨ ౬౮౩ ౬౮౪ ౬౮౫ ౬౮౬ ౬౮౭ ౬౮౮ ౬౮౯ ౬౯౦ ౬౯౧ ౬౯౨ ౬౯౩ ౬౯౪ ౬౯౫ ౬౯౬ ౬౯౭ ౬౯౮ ౬౯౯ ౭౦౦ ౭౦౧ ౭౦౨ ౭౦౩ ౭౦౪ ౭౦౫ ౭౦౬ ౭౦౭ ౭౦౮ ౭౦౯ ౭౧౦ ౭౧౧ ౭౧౨ ౭౧౩ ౭౧౪ ౭౧౫ ౭౧౬ ౭౧౭ ౭౧౮ ౭౧౯ ౭౨౦ ౭౨౧ ౭౨౨ ౭౨౩ ౭౨౪ ౭౨౫ ౭౨౬ ౭౨౭ ౭౨౮ ౭౨౯ ౭౩౦ ౭౩౧ ౭౩౨ ౭౩౩ ౭౩౪ ౭౩౫ ౭౩౬ ౭౩౭ ౭౩౮ ౭౩౯ ౭౪౦ ౭౪౧ ౭౪౨ ౭౪౩ ౭౪౪ ౭౪౫ ౭౪౬ ౭౪౭ ౭౪౮ ౭౪౯ ౭౫౦ ౭౫౧ ౭౫౨ ౭౫౩ ౭౫౪ ౭౫౫ ౭౫౬ ౭౫౭ ౭౫౮ ౭౫౯ ౭౬౦ ౭౬౧ ౭౬౨ ౭౬౩ ౭౬౪ ౭౬౫ ౭౬౬ ౭౬౭ ౭౬౮ ౭౬౯ ౭౭౦ ౭౭౧ ౭౭౨ ౭౭౩ ౭౭౪ ౭౭౫ ౭౭౬ ౭౭౭ ౭౭౮ ౭౭౯ ౭౮౦ ౭౮౧ ౭౮౨ ౭౮౩ ౭౮౪ ౭౮౫ ౭౮౬ ౭౮౭ ౭౮౮ ౭౮౯ ౭౯౦ ౭౯౧ ౭౯౨ ౭౯౩ ౭౯౪ ౭౯౫ ౭౯౬ ౭౯౭ ౭౯౮ ౭౯౯ ౮౦౦ ౮౦౧ ౮౦౨ ౮౦౩ ౮౦౪ ౮౦౫ ౮౦౬ ౮౦౭ ౮౦౮ ౮౦౯ ౮౧౦ ౮౧౧ ౮౧౨ ౮౧౩ ౮౧౪ ౮౧౫ ౮౧౬ ౮౧౭ ౮౧౮ ౮౧౯ ౮౨౦ ౮౨౧ ౮౨౨ ౮౨౩ ౮౨౪ ౮౨౫ ౮౨౬ ౮౨౭ ౮౨౮ ౮౨౯ ౮౩౦ ౮౩౧ ౮౩౨ ౮౩౩ ౮౩౪ ౮౩౫ ౮౩౬ ౮౩౭ ౮౩౮ ౮౩౯ ౮౪౦ ౮౪౧ ౮౪౨ ౮౪౩ ౮౪౪ ౮౪౫ ౮౪౬ ౮౪౭ ౮౪౮ ౮౪౯ ౮౫౦ ౮౫౧ ౮౫౨ ౮౫౩ ౮౫౪ ౮౫౫ ౮౫౬ ౮౫౭ ౮౫౮ ౮౫౯ ౮౬౦ ౮౬౧ ౮౬౨ ౮౬౩ ౮౬౪ ౮౬౫ ౮౬౬ ౮౬౭ ౮౬౮ ౮౬౯ ౮౭౦ ౮౭౧ ౮౭౨ ౮౭౩ ౮౭౪ ౮౭౫ ౮౭౬ ౮౭౭ ౮౭౮ ౮౭౯ ౮౮౦ ౮౮౧ ౮౮౨ ౮౮౩ ౮౮౪ ౮౮౫ ౮౮౬ ౮౮౭ ౮౮౮ ౮౮౯ ౮౯౦ ౮౯౧ ౮౯౨ ౮౯౩ ౮౯౪ ౮౯౫ ౮౯౬ ౮౯౭ ౮౯౮ ౮౯౯ ౯౦౦ ౯౦౧ ౯౦౨ ౯౦౩ ౯౦౪ ౯౦౫ ౯౦౬ ౯౦౭ ౯౦౮ ౯౦౯ ౯౧౦ ౯౧౧ ౯౧౨ ౯౧౩ ౯౧౪ ౯౧౫ ౯౧౬ ౯౧౭ ౯౧౮ ౯౧౯ ౯౨౦ ౯౨౧ ౯౨౨ ౯౨౩ ౯౨౪ ౯౨౫ ౯౨౬ ౯౨౭ ౯౨౮ ౯౨౯ ౯౩౦ ౯౩౧ ౯౩౨ ౯౩౩ ౯౩౪ ౯౩౫ ౯౩౬ ౯౩౭ ౯౩౮ ౯౩౯ ౯౪౦ ౯౪౧ ౯౪౨ ౯౪౩ ౯౪౪ ౯౪౫ ౯౪౬ ౯౪౭ ౯౪౮ ౯౪౯ ౯౫౦ ౯౫౧ ౯౫౨ ౯౫౩ ౯౫౪ ౯౫౫ ౯౫౬ ౯౫౭ ౯౫౮ ౯౫౯ ౯౬౦ ౯౬౧ ౯౬౨ ౯౬౩ ౯౬౪ ౯౬౫ ౯౬౬ ౯౬౭ ౯౬౮ ౯౬౯ ౯౭౦ ౯౭౧ ౯౭౨ ౯౭౩ ౯౭౪ ౯౭౫ ౯౭౬ ౯౭౭ ౯౭౮ ౯౭౯ ౯౮౦ ౯౮౧ ౯౮౨ ౯౮౩ ౯౮౪ ౯౮౫ ౯౮౬ ౯౮౭ ౯౮౮ ౯౮౯ ౯౯౦ ౯౯౧ ౯౯౨ ౯౯౩ ౯౯౪ ౯౯౫ ౯౯౬ ౯౯౭ ౯౯౮ ౯౯౯ ౧౦౦ ౧౦౧ ౧౦౨ ౧౦౩ ౧౦౪ ౧౦౫ ౧౦౬ ౧౦౭ ౧౦౮ ౧౦౯ ౧౧౦ ౧౧౧ ౧౧౨ ౧౧౩ ౧౧౪ ౧౧౫ ౧౧౬ ౧౧౭ ౧౧౮ ౧౧౯ ౧౨౦ ౧౨౧ ౧౨౨ ౧౨౩ ౧౨౪ ౧౨౫ ౧౨౬ ౧౨౭ ౧౨౮ ౧౨౯ ౧౩౦ ౧౩౧ ౧౩౨ ౧౩౩ ౧౩౪ ౧౩౫ ౧౩౬ ౧౩౭ ౧౩౮ ౧౩౯ ౧౪౦ ౧౪౧ ౧౪౨ ౧౪౩ ౧౪౪ ౧౪౫ ౧౪౬ ౧౪౭ ౧౪౮ ౧౪౯ ౧౫౦ ౧౫౧ ౧౫౨ ౧౫౩ ౧౫౪ ౧౫౫ ౧౫౬ ౧౫౭ ౧౫౮ ౧౫౯ ౧౬౦ ౧౬౧ ౧౬౨ ౧౬౩ ౧౬౪ ౧౬౫ ౧౬౬ ౧౬౭ ౧౬౮ ౧౬౯ ౧౭౦ ౧౭౧ ౧౭౨ ౧౭౩ ౧౭౪ ౧౭౫ ౧౭౬ ౧౭౭ ౧౭౮ ౧౭౯ ౧౮౦ ౧౮౧ ౧౮౨ ౧౮౩ ౧౮౪ ౧౮౫ ౧౮౬ ౧౮౭ ౧౮౮ ౧౮౯ ౧౯౦ ౧౯౧ ౧౯౨ ౧౯౩ ౧౯౪ ౧౯౫ ౧౯౬ ౧౯౭ ౧౯౮ ౧౯౯ ౨౦౦ ౨౦౧ ౨౦౨ ౨౦౩ ౨౦౪ ౨౦౫ ౨౦౬ ౨౦౭ ౨౦౮ ౨౦౯ ౨౧౦ ౨౧౧ ౨౧౨ ౨౧౩ ౨౧౪ ౨౧౫ ౨౧౬ ౨౧౭ ౨౧౮ ౨౧౯ ౨౨౦ ౨౨౧ ౨౨౨ ౨౨౩ ౨౨౪ ౨౨౫ ౨౨౬ ౨౨౭ ౨౨౮ ౨౨౯ ౨౩౦ ౨౩౧ ౨౩౨ ౨౩౩ ౨౩౪ ౨౩౫ ౨౩౬ ౨౩౭ ౨౩౮ ౨౩౯ ౨౪౦ ౨౪౧ ౨౪౨ ౨౪౩ ౨౪౪ ౨౪౫ ౨౪౬ ౨౪౭ ౨౪౮ ౨౪౯ ౨౫౦ ౨౫౧ ౨౫౨ ౨౫౩ ౨౫౪ ౨౫౫ ౨౫౬ ౨౫౭ ౨౫౮ ౨౫౯ ౨౬౦ ౨౬౧ ౨౬౨ ౨౬౩ ౨౬౪ ౨౬౫ ౨౬౬ ౨౬౭ ౨౬౮ ౨౬౯ ౨౭౦ ౨౭౧ ౨౭౨ ౨౭౩ ౨౭౪ ౨౭౫ ౨౭౬ ౨౭౭ ౨౭౮ ౨౭౯ ౨౮౦ ౨౮౧ ౨౮౨ ౨౮౩ ౨౮౪ ౨౮౫ ౨౮౬ ౨౮౭ ౨౮౮ ౨౮౯ ౨౯౦ ౨౯౧ ౨౯౨ ౨౯౩ ౨౯౪ ౨౯౫ ౨౯౬ ౨౯౭ ౨౯౮ ౨౯౯ ౩౦౦ ౩౦౧ ౩౦౨ ౩౦౩ ౩౦౪ ౩౦౫ ౩౦౬ ౩౦౭ ౩౦౮ ౩౦౯ ౩౧౦ ౩౧౧ ౩౧౨ ౩౧౩ ౩౧౪ ౩౧౫ ౩౧౬ ౩౧౭ ౩౧౮ ౩౧౯ ౩౨౦ ౩౨౧ ౩౨౨ ౩౨౩ ౩౨౪ ౩౨౫ ౩౨౬ ౩౨౭ ౩౨౮ ౩౨౯ ౩౩౦ ౩౩౧ ౩౩౨ ౩౩౩ ౩౩౪ ౩౩౫ ౩౩౬ ౩౩౭ ౩౩౮ ౩౩౯ ౩౪౦ ౩౪౧ ౩౪౨ ౩౪౩ ౩౪౪ ౩౪౫ ౩౪౬ ౩౪౭ ౩౪౮ ౩౪౯ ౩౫౦ ౩౫౧ ౩౫౨ ౩౫౩ ౩౫౪ ౩౫౫ ౩౫౬ ౩౫౭ ౩౫౮ ౩౫౯ ౩౬౦ ౩౬౧ ౩౬౨ ౩౬౩ ౩౬౪ ౩౬౫ ౩౬౬ ౩౬౭ ౩౬౮ ౩౬౯ ౩౭౦ ౩౭౧ ౩౭౨ ౩౭౩ ౩౭౪ ౩౭౫ ౩౭౬ ౩౭౭ ౩౭౮ ౩౭౯ ౩౮౦ ౩౮౧ ౩౮౨ ౩౮౩ ౩౮౪ ౩౮౫ ౩౮౬ ౩౮౭ ౩౮౮ ౩౮౯ ౩౯౦ ౩౯౧ ౩౯౨ ౩౯౩ ౩౯౪ ౩౯౫ ౩౯౬ ౩౯౭ ౩౯౮ ౩౯౯ ౪౦౦ ౪౦౧ ౪౦౨ ౪౦౩ ౪౦౪ ౪౦౫ ౪౦౬ ౪౦౭ ౪౦౮ ౪౦౯ ౪౧౦ ౪౧౧ ౪౧౨ ౪౧౩ ౪౧౪ ౪౧౫ ౪౧౬ ౪౧౭ ౪౧౮ ౪౧౯ ౪౨౦ ౪౨౧ ౪౨౨ ౪౨౩ ౪౨౪ ౪౨౫ ౪౨౬ ౪౨౭ ౪౨౮ ౪౨౯ ౪౩౦ ౪౩౧ ౪౩౨ ౪౩౩ ౪౩౪ ౪౩౫ ౪౩౬ ౪౩౭ ౪౩౮ ౪౩౯ ౪౪౦ ౪౪౧ ౪౪౨ ౪౪౩ ౪౪౪ ౪౪౫ ౪౪౬ ౪౪౭ ౪౪౮ ౪౪౯ ౪౫౦ ౪౫౧ ౪౫౨ ౪౫౩ ౪౫౪ ౪౫౫ ౪౫౬ ౪౫౭ ౪౫౮ ౪౫౯ ౪౬౦ ౪౬౧ ౪౬౨ ౪౬౩ ౪౬౪ ౪౬౫ ౪౬౬ ౪౬౭ ౪౬౮ ౪౬౯ ౪౭౦ ౪౭౧ ౪౭౨ ౪౭౩ ౪౭౪ ౪౭౫ ౪౭౬ ౪౭౭ ౪౭౮ ౪౭౯ ౪౮౦ ౪౮౧ ౪౮౨ ౪౮౩ ౪౮౪ ౪౮౫ ౪౮౬ ౪౮౭ ౪౮౮ ౪౮౯ ౪౯౦ ౪౯౧ ౪౯౨ ౪౯౩ ౪౯౪ ౪౯౫ ౪౯౬ ౪౯౭ ౪౯౮ ౪౯౯ ౫౦౦ ౫౦౧ ౫౦౨ ౫౦౩ ౫౦౪ ౫౦౫ ౫౦౬ ౫౦౭ ౫౦౮ ౫౦౯ ౫౧౦ ౫౧౧ ౫౧౨ ౫౧౩ ౫౧౪ ౫౧౫ ౫౧౬ ౫౧౭ ౫౧౮ ౫౧౯ ౫౨౦ ౫౨౧ ౫౨౨ ౫౨౩ ౫౨౪ ౫౨౫ ౫౨౬ ౫౨౭ ౫౨౮ ౫౨౯ ౫౩౦ ౫౩౧ ౫౩౨ ౫౩౩ ౫౩౪ ౫౩౫ ౫౩౬ ౫౩౭ ౫౩౮ ౫౩౯ ౫౪౦ ౫౪౧ ౫౪౨ ౫౪౩ ౫౪౪ ౫౪౫ ౫౪౬ ౫౪

దురాగతాలు చేస్తున్నారు. అందుకు దయచేసి తాకిన శేయింపు
వలసినది. సర్వజ్ఞుని విశేషంగా వ్రాసుకోవలసినది యేమివున్నది.
యిచ్చట కాగలండ్లును తృ శుభోదయములున్న వ్రాయించి
పంపించేటట్లుగా దయకాయవలెను. యిదే అనేక నృస్సార్థములు.

7

ఒకవేశ్య వ్రాసినది

అఖిలాంశకోటి బ్రహ్మాండనాయకులయి మహారాజ ఛత్ర
పతి వారి పాదపద్మములకు పుష్కలంభ కస్తూరిపంక్తిరు పరిమళాదుల
చాత పూజ చాయబడినమహంతి పాదపద్మములకు,—

వింన్న పరమ శేషులు వెంకటరాఘవు నిరం త్రమంను
అనేక సామ్రాజ్యసంక్రములుబెట్టి కాయంగల విజ్ఞాపనములు|| తర్వా||
సముఖానను శలవుతీస్కుని కటూత వీక్షణం చొప్పునను యిల్లు ప్రవే
శించినాము. సముఖమున శలవుతీస్కుని బయలుదేరిన నాటనంచ్చి
దివ్యపాదార వింస్తములమీద అదంచుల ప్రతిభక్తి జ్ఞానమేకాని
యితరములేదు. అది అట్లావుండగా సముఖమునచేసి మహంతి మేలుం
న్న అదగణానంను యిది నాశేరం వున్నమట్టుకు మరవవలసిది
లేదు. అస యెట్లాగంటే చంద్రుండ్చి యడబాళ్ళి కలవలు యేరిత్తు
వుండ్లునో అటువలెనే సూర్యుండ్చి యడబాళ్ళి కమలములు యేరియన
వుండ్లునో అటువలెనే దీనత్వాన్ని జెంది వున్నాను. ఇంకటికింన్ని
తమ పాదారవింస్త దృగనంబులు నాకు స్మలపాపవిమోచనం అయి
నది. అక్కడనుంచి వచ్చిననాటనంచ్చి సముఖమందున లువు మ
నగ్గుకు తోలుతుం వున్నానుగాని మనఃఖిటి లేదు. యేదినాన్కు అయి
శ్రీమృదుగ సముఖముంను శావ చాయగలండ్లులకు నచ్చి చేరుతుం
న్నాను. పదివలకోట్ల దండ్లుములు.

నీ. వుండ్లుండ్చి యేమేమె వూరక చింతింతు

చింతించినాలోనె చిన్నబోదు

చిన్నబోయి యొకింత శేపు తెలివిగ నుండు

తెలివివ్యాళను మిమ్ము లెలపువచ్చు

తలనినం త్రనే వచ్చి గిలవిట్టనె తోమ
తోచినే దిగ్గనలేచి జాతు
జావివేగమె బారజాచి కాంగిట గృత్తు
గృచ్చి కాంగిటలేక వెచ్చనోర్తు
వెచ్చనోర్చియు తపియింతు వెతలనింతు
సఖుల గద్దింతు తెనవ యోచన తలంతు
నీను మనసెంతు అంత నన్నియు శమింతు
భస్మసుణహరి వేణగోపాల శౌరీ.

8

పుదుచేరి నవాబుజాబు

“మహామతు అవావిర్ర బతుమవుకతు ఎమాలీ మంజులతు
మలాజు మెహరుబాక్ మొకర్రం మొకలీసాక్ మహారాజ అమర
శింహారాజే స్వచ్ఛుల్లాహుతాలా.

మేముంను ఖుషీని వున్నాము. మీఖుకాలినామహమేశా
వ్రాయించి పంపిస్తూ రావలెను. తీ విలయితీహుకుం ప్రకారం
పుదుచేరి వగయిరా యీప్రదేశాలను ప్రాంసువారి తాలాకాల్కు
మంయును గవునహోదా మొకర్రుదేశి రవాణా చేశినాను గన్కు
యిక్కడ దాఖలు అయినాము. పూర్వార్వోనుంచ్చి ప్రాంసు
సర్కారుంను తృ సంస్థానానకుంను నడుమకొని నస్తూవుంను
దోస్తీయ త్రిపాకు చినేదినే మాదినములయగ్దు అధిక అభివృద్ధి కాగలం
డ్లుకు మానల్లనను ప్రయత్నముచేసి మీన్నీహం సంపాదించువలె
నని మాదనస్సున పూర్తిగావుంన్నది. తృ అంతఃకరణలోనుంను అదే
మేరకు వుంన్నదనే ఆధిప్రాయం మాకు ముందుగా వుంన్న గవునరు
వారి పుత్తరప్రశస్తితరాల వల్లను మాకు బాగా తెలిశి అధిక సంతో
మంగావుంన్న మొదలయి అభిప్రాయములు శేతురాయలు తృకు
తెలిపించ్చును గన్కు జ్యాదా వ్రాయగలది యేమి వుంన్నది. మామే
సామీఖుయిరా ఖీయతు సమాచారంలు వినకోరివుంన్నాము. ఖాతీయ్క
లేదలెను.

అ మృ తాం జ న ము

న క ల వి ధ ము ల గు నొ ప్ప ల కు ను సం జీ వి వం టి ది

వెల సీసా 1-కి 0-10-0. అన్నిచోట్లను దొరకును

జగత్తులోని భావపరిణామ

గాడేపల్లి సూర్యనారాయణ శర్మగారు

యుగేష్వా వర్తమానేషు ధర్మోప్యా వర్తతే పునః' యను సృష్టివచన మొకటి ధారాళముగా మనపూర్వులచే నిర్వచింపబడినది. కాలము దొర్లుచు ధర్మమునుగూడ దొర్లించుననుట దీనిభావము. సృష్టినుండినేటివఱకు మానవుడు కొన్ని హేతువాదముల మూలముననుసమృక్తములవలనను జ్ఞానమలవఱచుకొనుచున్నాఁడు. ఒక్కొక్కవస్తుతత్వముయొక్క జ్ఞానములోతనకుఁ జొచ్చినకొలది నావస్తువుఁ గూర్చిన యభిప్రాయము మాఱవచ్చును. భూగోళాది సమస్తస్థానములకు గ్రహములకు నక్షత్రములకు నిలయమగు నీబ్రహ్మాండభాండ మనుక్షణము సృష్టిస్థితిలయములకుఁ గారణమై నిత్యపరిణామ మందుచున్నదని తజ్ఞులు నిర్వచించుచున్నారు. అట్లే మానవునిభావముకూడఁ బరిణామ మొందుచున్నదేమో విమర్శించిచూచెదము గాక!

మునుమున్న విజ్ఞానముగూర్చిన భావ మెట్టిపరిణామమున కాక రమైనదో యనినః—ప్రకృతికంతకు మూలాధారమైన మొదటివ్యక్తి యేదియో యది జగత్తుసృష్టియనాఁడే సమస్తవిజ్ఞానము మొదటి మానవున కర్పించియుండె నను భావమొకటి దాదాపు ఇప్పటివఱకు విజృంభించియున్నది. కాని ఈభావ మట్లునేయుండలేక యనేకభౌతికశాస్త్రములయొత్తది మెత్తగిలి సాగి యిప్పటికిని విజ్ఞానమభివృద్ధినిొందుట కవకాశమున్నదని కొన్ని నాళ్లు, సృష్టిచూచిన నాటిమానవుడు జంతుసమానుడట, నేటివాడు నాటివానికంటె నెన్నోమడుంగులు జ్ఞానసంపాదన చేసియున్నాడని, కొన్ని నాళ్లును ద్యోతకమగుచున్నది. మొత్తము మీఁద విజ్ఞానభావపరిణామము స్పష్టముగాఁ గనబడుచున్నది.

దేవునిగూర్చియు నిట్లేయభిప్రాయము. ఆదినుండి తుదివఱకు నొక్క విధముగ నుండక కాలానుసరణముగఁ గలగుండునడుచున్నదనుట సూక్ష్మముగనే తెలిసికొనవచ్చును. కాలప్రవాహమున కాదినుండియు నంటి కొని వెంటాడించుచున్న గ్రంథరాజులు వేదముకదా! అందు మొదట మానవుడు తనకు దృష్టిగోచరమైన ప్రతివిచిత్రభూతము నొకదేవతగా భావించి యట్టివన్నిటిని తనయభ్యుదయమునకై సాయపడుమని ప్రాధేయపూర్వకముగ స్తుతించుటయే కనంబడును. అట్టిది క్రమముగ మారి యామానవాతీతభూతజాతమున కంతకు ప్రభూతమైన యొకమహావ్యక్తి వానినన్నిటిని సక్రమముగా నిగ్రహింపగ్రహసమర్థతతో నిర్వహింపగల్గి యెల్లయుండవలెననియు, నట్టివ్యక్తియే దేవుడు, వాని నారాధించిన నేతీ చిల్లరచిన్న దేవతలకై తడవులాడ నవసరములేదను భావమొకటి ప్రబలినట్లు నిదర్శనములు కలవు. అదియు శాశ్వతముగ నిలిచియుండ బాలక"దేవుడనువాఁడొకచోటనేయుండి యంతప్రహ్లాండమును బాలించుట యసంభవము. అనంతవిశ్వాధీనాధుఁ డనంతుడై యుండవలెను.

సర్వాంతర్యామి సర్వశక్తివంతుడై విజృంభింపవలెను" అను భావము కేకత్తివంతునే యదియు నట్లే చాలకాలముండఁబాలక "దేవుడను పురుషశబ్దమువనగములేదు. శుభ్ర బుద్ధము క్రస్వరూపముగు బ్రహ్మపదార్థమే యనిర్వాచ్యముగ నింత విశ్వముగ బరిమించి తాను సర్వాంతర్యామియై సర్వశక్తివంతుడై యనంతమై యున్నదనుటయే సిద్ధాంతము" అను భావముగాఁ బరిమించినది. ఇదిమాత్రము నిలబడగల్గినదా? లేదులేదు. "ఆబ్రహ్మపదార్థమే నేను నేనే యీవిశ్వస్వరూపమును. నాకంటెభిన్నమైన వస్తు వివిశ్వమునలేదు. అనిర్వాచ్యముగ నన్నానరించి, మాయయను నజ్ఞాననశమున నన్నుఁ గిందజ్ఞుడనుగా భావించుకొనుచున్నాను గాని నేనే సర్వజ్ఞుడను. నేనిప్పుడే యజ్ఞానముబోగోట్టుకొని ముక్తినిొంది యాబ్రహ్మపదార్థ మైపోవుదును. నేనొకవ్యక్తికి చెమెడ్చ ననసరములేదు. నాకు చేమొప్పుట కింకొక వ్యక్తియే లేదు" అను భావము గాఢముగ నిష్ఠుడు విచ్చలవిడిగఁ జెలరేగుచున్నది. "దేవతలు, దేవుడు, సర్వజ్ఞుఁడు, బ్రహ్మపదార్థము క్రమంబుగా"నేనై యెట్లు పరిమించినవో చూచినతరువాత ధర్మముగూర్చియు, దత్తుల్యముగనే యూహించవచ్చును. శత్రుసంహారము ధర్మము. దుష్టశిక్షణము ధర్మము. ఆహారము నకై జంతుసంహారము ధర్మము. చండోపాయము అంతిమోపాయమైనను ధర్మమే! అనునని, క్రమముగా నాటి ధింసధర్మము కాదు, అగింసయే పరమధర్మము; శత్రువునైన క్షమించి యాతడొనర్చిన యశృత్యములకుఁ దానేకాంతియురముగ శాగలందుట పరమధర్మము; దుష్టునైనను బ్రబోధించి పునీతునొనర్చుటయే పరమధర్మము; అహింసమునకై యననేల! అజ్ఞానకృత్యముగనొనర్చిన జీవహింసయు బాపభూయిష్టమే. కావున దనవలెనే యందఱును అన్ని జీవములను బ్రేమించుట పరమధర్మము; అను భావములుగా స్పష్టముగా మారిపోయినవి. ధర్మము వెనువెంటనే నీతియు మాటివాడలసినదే. ధర్మమునకు నీతి నట్టి యవివాదభావసంబంధమున్నది. కావున నైతిక భావపరిణామమునకు వేరనిదర్శనము లవసరములేదు. నీతిధర్మములతోఁ గల్యాణపథములు బరువెత్తవలసినవి. ధర్మాధర్మములకు బుద్ధిచూపుట ధర్మములేకావునఁ బ్రత్యేక వివరణము కోరవు. కావున నవి నది యితరసాంఘిక భావము లెట్లు మారజొచ్చినవో కనుగొందము.

సృష్ట్యాదినున్న మొదటిమానవుడు ఒంటరియై స్వేచ్ఛగా నొక ప్రత్యేకవ్యక్తివైన వెంట దగిలించుకొనక యవసరము విచ్చినప్పుడు సమీపించిన వ్యక్తులను వస్తువుల నుపయోగించుకొనుచు సుఖపడెనని మానవసహించవచ్చును. అట్టివాడెట్లొ కొన్ని నాళ్లు ఒక్కప్రత్యేకమాత్రము తననిత్యసహచారిగా బ్రగ్గహించియుండవలెను. అంతటితో సంతానము

గలిగి తనకుటుంబ మను సాంఘికభావ మేర్పడియుండవలెను. మానవ జాతి పెరిగినకొలది మానవకుటుంబములు గుమిగూడి గుంపులుగూడి కొన్నాళ్లు తిరిగి తిరిగి యిక్కడ దిగుగలేక యొకవాసయోగ్యమగు నివాస స్థలమున బల్లెలు, గ్రామములు కట్టికొని కొన్నాళ్లు జీవించుటలో సాంఘికధర్మము-తదాభివృద్ధిని విజృంభించియో సంకుచించియో పరిణామ మొంది యుండవలెను. పదేసి కుటుంబముల గుమిగూడి కలసి మెలసి యుండుటలోకంటె లక్షలకొలది కుటుంబము లొక్కచో సఖ్యభావ మున మెలంగుటలో నెన్నోవిలువల సాంఘికభావము పెంపొందక తప్పదు. ఎంతో సహనగుణము స్వార్థ త్యాగము ఒంటరిగా నున్నప్పుడుకంటె లక్షలకొద్ది గుమిగూడిన గొప్పజనసమూహమున నెల్లప్పుడు బ్రతుకునప్పుడు పొందియండవలసియున్నది. విశాలమగు మైదాన ముండదు. స్వేచ్ఛలేదు. స్వచ్ఛందవిహారము మాడదు. తనసౌఖ్యమే యగ్రగణ్యముగ నెంచరాదు. నలుగురితో సంతోషింపవలెను. సంతపించవలెను. సందరింపవలెను. తుదకు చావవలెను. అప్పటికి నిష్పటికి మానవుడు తన సాంఘికజీవనమునం దెంతటి మార్పుచెందినాడో కనుగొనినచో నాశ్చర్యము కలుగక మానదు. ఇదియింతటితో బోయినదా? పల్లెమీదనున్న యభిమానము తననాడంతయు బ్రసరింపవలసివచ్చినది. తుదకు తనదేశములోనివారెల్లరు తనవారని యభిమాన ముదయించినది. ఇతరదేశీయు డన్నతోడనే చూర్వకలిగినది. ఒకరి దేశ మొక రాక్రమింపఁ బేరాశ్ పుట్టినది. ఘోర సంక్రామములలో లక్షలకొలది ప్రజలుతోడమానవులకొఱకు తమ దేశాభిమానముల బురస్కరించుకొని ప్రాణములు నిడిచి జీవితములఁ దుదముట్టించుకొనునంతటి తీవ్రపరిణామము సాంఘిక భావమునఁ బొడవూపినది. ఇదిమాత్రము శాశ్వతముగ నుండఁగలదా!! అప్పుడే యొకమూలనుండి మానవుడు “ఓహో! వలదు నలదు. క్రూరదేశాభిమానపురస్కరముగ నొండొరుల కుతు కలఁ గఱకఱ నజ్జికొని రక్తప్రవాహము వెల్లువలై పారింపు నలదు! నలదు; ఏదేశవాసులైన మానవులే. బ్రహ్మాండభాండములోని యణురూపములగు మిఠంబలు. సమానులే! సోదరులే! ఒక్కరే! వేలుగారు! రండు, రండు. అన్యోన్యభ్రాతృభావమున బ్రదుకుడు. వలదియున్నములు. వలది భిక్షణభాషణములు” అని విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వ మాపాదించుచు నున్నవీరియనున్నాడు. కావున సాంఘిక భావము సహితము దైవభావమవలెనే బ్రహ్మాండమంతయు నలముకొని సంపూర్ణప్రేమస్వరూపమై కొన్ని నాళ్లకైన మానవకళ్యాణమునకుఁ దోడ్పడకమానదు.

ఇంకఁ గొన్ని యితరవిధ యములందు మానవుడు భావపరిణామ మొందించుకొనక యూరకున్నాడా? భాషావిషయములోఁ గవిత్వాది కళలలో శాస్త్రములలో సమ ప్రవిషయములందును తనభావప్రకాశికల తారుమారొనగ్గుకొని పూర్వమునకు నిష్పటికి నేమాత్రము పోలికలే కుండఁ జేసికొనియెను. వేదకాలమునాటిపూర్వమునకై మనము పోతుండ మనకు సప్రభుగుహంతరములకుఁ బూర్వమున్న మనస్సుప్రవృత్తామహుని కడకు మన మేమాయచేతనో నల్పంపనేగఁగొనినచో మునుముందునచ్చు చిక్కుమాట వానికి మనవానిమాటమనకుఁ దెలియదు. ఆతఁడు కేవలము తుఱుకముమిశ్రావుచేసి సంస్కృతములో పొదిగి యచ్చు తెనుఁగులో నదిమి యాంధ్రప్రముక్కులు మనకందింపఁబోవును. మన మాయాంధ్రమునే యింగ్లీషులో గలిపి సంస్కృతముతో మెదాయించి తెనుఁగు తాదమారూపర్పియాంధ్రమేమోయనుకొనునట్లు వానితోఁ బ్రసంగింపఁజూతుము. అంతటితో వానిమాట మనకు మనమాట వానికిఁ దెలియక కొట్టుమిట్టాడ

వలసివచ్చును. పోనిండు; భావములై న సమీకరించునేమో! మన వేదము, మనవైఖరి, మనమర్యాద వానికెంతమాత్రము నచ్చక యాతఁడొకవేళ కోపాప్రకాశమున “ఛీ! ఛీ! నీవు నాకు మునిమనుమడవా! కావు, కావు; పో! పో!” యని తూలనాడనైన నాడఁగలడు. ఇంక వేదకాలమునాటి మానవునిసమీపించెదమని యెట్లు సాహసింపగలము? వేదకాలమానవుడు మనల మనుజులఁగానైన యంగీకరింపఁడు. మనల నొక జాతిద్విపాత్తులగునేమో యని శంకింప మొదలెదము. లేక భాషాస్వరూపములందు నాతనికి మనకెంతమాత్రము సమన్వయములేదు. భారద్వాజున గోత్రకుండగు నేను మామూలపురపుడు కడు మన్నింపఁడాయని భారద్వాజునహర్షి యున్న పురాతనకాల ప్రవాసప్రారంభస్థాన మధిరోహించి దర్శించునంతనే యాతఁడు నన్ను “నీవేజాతిజంతువు” అని సంస్కృతమునతో ప్రాకృతమునతో ప్రశ్నించును. “నేను నీమునిమనుమడను, నీవంతములోనివాడని నేనన్న ముఱచిపోతివా?” యని తెనుఁగులో జాగ్రతగా మఱియిల్లరాన, దేశీయసంగతులు లేకుండ జవాబిచ్చినను ఆతఁడయ్యది దిన్యగృప్తి దివ్యజ్ఞానము లేనిదే గ్రహింపఁజాలడు. ఆపంచగడ్డములు, ఆపుట్టగోచీ, ఆయాజానులందీర్చి బాహువులు, ఆసాడవు, ఆటింకము, ఆసంకము నాకుఁగన్నులుమిటుమిట్లు గొలుపును. నాప్రాస్య రూపము, నాగోగుడు పెంగము, వడలనొడలు, చిడిముడి నుడులు ఆతని కసహ్యము గొలుపును. ఇట్టి యశాభంగమునకు నాటినేటి భావపరిణామమే కారణమని నిర్దిష్టఁడైన చక్కరావలసినదే!

శాస్త్రీయములగు సంగతులు, నిట్లే పరిపూర్ణ భావపరిణామము లందినని చూపి చెప్పవచ్చును.

పూర్వ మనలయై తనమట్టునే సమస్తగ్రహముల నక్షత్రములఁ బ్రవక్షిణ మొనర్చించుకొన్న భూమికి నేడు గిరిగిర తనమట్టు తానే ప్రవక్షిణ మొనర్చవలసిన దురస్థలలోనకి దిగినది. ప్రళయసమయమందైన పూర్వము ద్వాదశాయుగమునకంటె నెక్కుడు లేకుండనుండ నిష్పడు “ప్రతిసక్షత్రము బహుళారమున నుండుటచే మినుకుమినుకు రనుచు న్నది. కాని యదియు నొకనూర్పుడే. వేయివేల అనంతకోటిసూర్యులు నిశ్చయముగానున్నారని” మానవుడు స్వతఃకీచేత జూడఁగల్గుచున్నాడు.

పూర్వము స్థావరములై నిర్జీవములైన పర్యతాదికములు సహిత మిప్పుడు సజీవములై పెరుగుట, విరుగుట, తరుగుట, తిరుగుట, యెరుగుట మొదలగు సమస్తజీవైక్యగుణములఁబొడవూపి మానవున కద్భుతముగొల్పుచున్నవి. శాఖాహారము జీవహింసగాదని పూర్వము, పాపము, మనఃకలుష లంగీకరింప నిష్పటి కావృత్తులతాదికము లన్నియు నవరసోల్పాములై కొట్టిననేడ్చి, తిట్టినదిట్ట, పాడిననాడి, మేపిన, మెచ్చి, పెంచిన విశ్వ సింది, యితర జంగమజంతువులతో నననేల! మానవులతో సమానముగా జీవకళఁ గుటిపించుచున్నది.

మానవుడు క్రమముగాఁ బరిశ్రమయొనర్చి, వృత్తుల తా శిలాదికముల భావప్రపంచమంతయు గ్రహించి, వాటితో ధారాళముగా మాట్లాడి క్రేమించి విశ్వసౌభ్రాతృత్వ పరమావధియొక్క కొట్టకొన కెక్కుగలడను నూచన లిప్పుడే కనంబడుచున్నది. జీవహింస, కాదని శాఖాహారమభ్యసించిన ఋషిపుంగవుడు నేడుగీరపానమో, వాయుభక్షణమో, యంతకంటె నహింసాచార్గము పట్టవలెనన్న హతయోగములోని శేషక మాత్రమున జీవితాంతముఱకు నిలిచిపోవలసినవాడగుచున్నాడు. లేడి మాంసముతో పీతృతర్పణ మొనర్చిన వేదకాలపు బ్రాహ్మణులకును, మనుష గారెలతో తండ్రిశ్రాద్ధము శ్రోత్రియముగా సాగించుచున్న యప్పటి బ్రాహ్మణునకును, వాయువుకూడ నొల్లఁజాలని రేణుటి యహింసావ్రత

దీక్షాపరతంత్రునకును, వ్యత్యాస మెంత యుండగలదో యిటు భావపరిణామ మెంతగాఘముగనున్నదో సూక్ష్మముగనే గ్రహింపవచ్చును.

“ఈ గ్రామములు నావి. నా సంస్థానమిది. ఇది నా యైశ్వర్యము. పదేసిరూప్యముచిచ్చి నాస్వంతమనుజులుగాఁ జేసికొన్న యీ పదిలక్షల సైనికులు నా గ్రామసంపాదనకై నాసంపత్త్యన్నిధికై నా సంతాపము తీర్చుటకై యెదుటివారి ప్రాణములపహరించుచుఁ దమ ప్రాణము లర్పింపఁ గలరు. నాకేమికోదున” యనుకొని జీవింపఁగల్గిన రాజివృద్ధుడున్నాఁడు. ఈత డిప్పుడు సమస్తప్రజలకు తనరాజ్య మర్పించి చేతులు ముడుచుకొని వినయపాతముచరించుకొనుచు వారిచ్చిన మనోవృత్తిఁ గుడుచుచు నొకమూల నొదిగియున్నాఁడు. ఇప్పుడు రాజైనఁడు? ప్రజలచే నెన్నుకొనఁబడి ప్రజలచునుమతితో మాత్రమే పాలింతునని వాగ్దాన మొనర్చిన సభాపతియే కదా యిప్పటిరాజా? తన యిచ్చవచ్చినట్లు ఒక నిమిష మైన నీసభాపతి నడువఁగలఁడా? ఈతఁ డొక గ్రహాంతినిబట్టి ప్రజాసురాగమును సంపాదించిన సామాన్యమానవజాతిలోనివాఁడేనా? వీని పదవి యెన్నాళ్లు? అయిదువేలములే కాదా యీనినివై భసము? ఈవిధముగ రాజు మనుజు రేణువులలో దాగి బ్రదుకనలసినవాఁ డైనాఁడు. కోటిశ్వరుని గతి యేమగుచున్నది? కేదనారల నోళ్ల మన్నుగొట్టి లిప్తమాత్రమునఁ బదికొట్టుకుఁ బదికలెత్తిన లక్ష్మీపుత్రున కిప్పుడు అస్థయేమో చూచితిరా? ఆతఁడు స్వకుటుంబభరణమునకు వలసిన యొక పెద్ద మొత్తము ఖర్చుపెట్టుకొనుటకుమాత్రమే యగ్గుఁడట. మిగతభసమంతయు దేశభనాగారమున జేరవలసినదేనట. వానికి ధగ్గుచెడిమాత్రము గిట్టునట. ధనము సంపాదించుచుండవలెనట. కాని దమ్ముడి తనయిచ్చవచ్చినట్లు ఖగ్గుపెట్టుటకు హక్కులేదట, ఇంతటితోఁ బోక దేశములోఁ గల ప్రజలెల్లరు నొక్కటుంబడుములోనివారే యట. సమష్టికుటుంబముకూడ నట. గ్రుడ్డి కుంటి మొదలగు ననాధులెల్లరు దేశపరిపాలకసంస్థవలన బోషింపఁబడవలసినవారేనట. కూర్చుండి తినుటకు ఎవ్వనికిని స్వాగ్ధ్యము కాదట. నేర్చుకొన్న విద్యలననో అలవర్చుకొన్న పరిశ్రమకాశలము ముననో, దేవుఁడైనను బాహు బల ముపయోగించియో యెల్లరు కష్టించి జీవింపవలసినదే నట. ఇంతకంటె చిత్రమేమన, దేశములో నవతరించిన చంటిబిడ్డలెల్లరు దేశసేవకసంస్థయొక్క బోషణభయము చెందవలెనట. ఏబిడ్డకు చదువూ తక్కువ కాగూడదట. తక్కువైన వెంటనే యాగ్రామపాలనాధికారితో మనవిచేసినచో నాతఁడే చచ్చినట్లు పాలు సపై చేయునట. ఇట్లు మానవుని భావమెంతటి పరిణామమొందుచున్నదో యొక నెంత నొంపఁగలదో యొకిందుక విలసిల్లినచో గుండె లఱచేత నిడుకొని నిర్భరాశ్చర్య మందలసినదే!!

ఓహోమానవశ్రేష్ఠా! ఏమి యెంతపనిచేయఁగల్గుచున్నావు. ప్రకృతి యొసంగిన చిన్న బుద్ధికాలప్రవాహమున గడిగి కడిగి విఘ్నశీలాఘలముల నూరి నూరి, స్వభావస్నేహమున పెట్టుకు వెట్టి పెట్టి యెంతటి భావ పరిణామ మొందించుకొంటివి! దేవునిఁ దీసిపారవైచి నీవే దేవుఁడననుచున్నావు. బ్రహ్మాండమంతయుఁ బ్రాకుచున్నావు. భూమిని, నిమిషమున కొక వేయిమైళ్లు పరులెత్తఁగలవు. జలములోను జలముపైని జలచరము కంటె వేగముగ నిర్భాగముగఁ బోగలవు. వాయుమండలము దాటి

విమాంగమమైనావు. పంచభూతములనుఁ బిడికిటఁబట్టి యిచ్చవచ్చినట్లు ద్రిష్టుకొనుచున్నావు. భూగోళములో నామూలనుండి యామూలకు లిప్తలోవినఁబడునట్లు బొబ్బవెట్టకలవు. సంగీతమువనిపించగలవు. నీస్వస్వ రూపము కాశ్వప్రముగ ఛాయారూపమున నుంచగలవు. కుజాగ్రోళములలోని జీవరాసులకు కబురంపఁగలవు. సృష్టికి ప్రతిసృష్టియొనర్పగలిగి బ్రహ్మదేవునపహస్య మొనర్చుచున్నావు. పూర్వముకంటె గిష్పడెన్ని రెట్లు పెరిగినావు! ఓహో నీవేదేవుఁడననుచున్నావు. అనుటతో, సూరకొనక విశ్వమంతయు నీప్రేమ నీశక్తి నీప్రభ ప్రసరింపజేయుటకు వెనుదడినావు. “భో! భో! నీకింక నీసమస్తబ్రహ్మాండుభాండుము నర్పించి నేను నీలో లీనముకాకతప్ప” దని భగవంతుఁడు సహితము అంగీకరించుచుఁ గొనివాఁడై యుండవలెను. అంతటిపరిణామము జగత్సృష్ట్యాగమున కనంతమా లేక యిదియంతయు బ్రళయకారణమాయని హాస్రము సందేహమ! పొడము చున్నది. పూర్వమానవునందు నింకను భక్తిగల యహ యకుఁ డిట్టివంతయు జగత్సృష్టయనూచనలని భయపడఁమానఁడు. కాని పరిశీలనకాశల్యమున్న తత్వవేత్తనూత్ర మిట్టి ప్రభూతపరిణామ మంతయు జగత్తుయొక్క ముఖ్యలక్షణమేయని గ్రహింపఁగలఁడు. ‘ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ, సర్వంభవ్యం బ్రహ్మ, సోహం బ్రహ్మ’ మొదలగు ఘనవాక్యము లుచ్చరింపఁగల్గిన పూర్వమానవశ్రేష్ఠుఁ డిదియం కియూ దన మహాహరదర్శివృద్ధులమునఁ జూచియే యిట్టిసత్యములు నిర్వచించినవాడని మన మాహింపవచ్చును. ఇంత మహాసంచలము - ఇంతపరి గ్రాస్త భావ పరిణామము ప్రపంచము నెక్కడను లాగుచున్నదో కనఁబడదు లేదా? ఇదియంతయుఁ బైసత్యముల సంగ్రాహణభుజేషికై పరుషమొదలు మహత్తు వజుఁగల యనంతవిశ్వమంతయు నొక్క చహస్వశ్రీకన్వరింప మని తోయఁబడుచున్నది. ఈపరిణామము ప్రకృతిలగ్నము కావున జరుగవలెనట్లు. విశ్వసాయుజ్యమునకై గుఱచడియుండిన భావపరిణామము జగత్సృష్ట్యాగమే యొనర్చును. ఇందు సంతయింపఁబడులేదు. ఈ పరిణామాంభోనిధి మహోత్సవంగంగరంగడోహలనయ్యలలాడుచు విలాసముగ మానవుఁడు ఆనందకళ్యాణగుణాభరణుడైన విశ్వేశ్వరుని యాసాన మాక్రమింపఁబోవుచున్నాఁడు. వానితో జగమంతయు నాతావునకేహిక మానదు. ననుకాడి, వెట్టినందేహములను నూడించుములఁ దక్కికొన్న వాగు సహితము కాలప్రవాహవేగమున కెప్పుడో యానుదీగుండముల పరిభ్రమణవలయముల దాటి కొంతసేపు లస్యవైశమ నుండుచోవుచున్న మానవాగ్రణివెంటఁబడి గమ్యస్థావముఁ తీరితీరును. ఈ పరిణామచ్యవస్థ కెగురెనుట దుష్టము. అపాయముకూడదు. కావున వివేకముగల భారతీయులను బరిణామజ్ఞులకల నధిగోహించి సంస్కార్యామిడైన విశ్వేశ్వర చిత్తనాథీలామ నలవఱుచుకొనుట, మేలుకొని, ననుకాడి వెట్టులై శంకాపంకములఁ గ్రంగుచుండుట, హంబిడికాగు. ఇటువంటి కృతీలక్షణ మేమైన భావపరిణామాంభోరక్త హఃశక్తి యెంతటి మందునైన నావరించి లేవనెత్తి యయ్యుత్తుంగ తరంగముల కెక్కింపకమానదు.

